

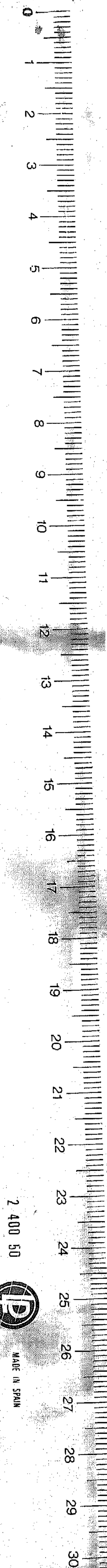
200-2-3

92-4868

3

30-85

Biblioteca Universitaria
A
6
169

200-2-3

32-4368

3

30-85

Biblioteca Universitaria
A
36
169

5566

LOCI ME-
DICINAE COM-
MUNES, TRIBVS
LIBRIS DI-
GESTI.

*Quibus accessit Appendix, uniuersa complectens ea, qua ad
totius operis integritatem deesse videbantur.*

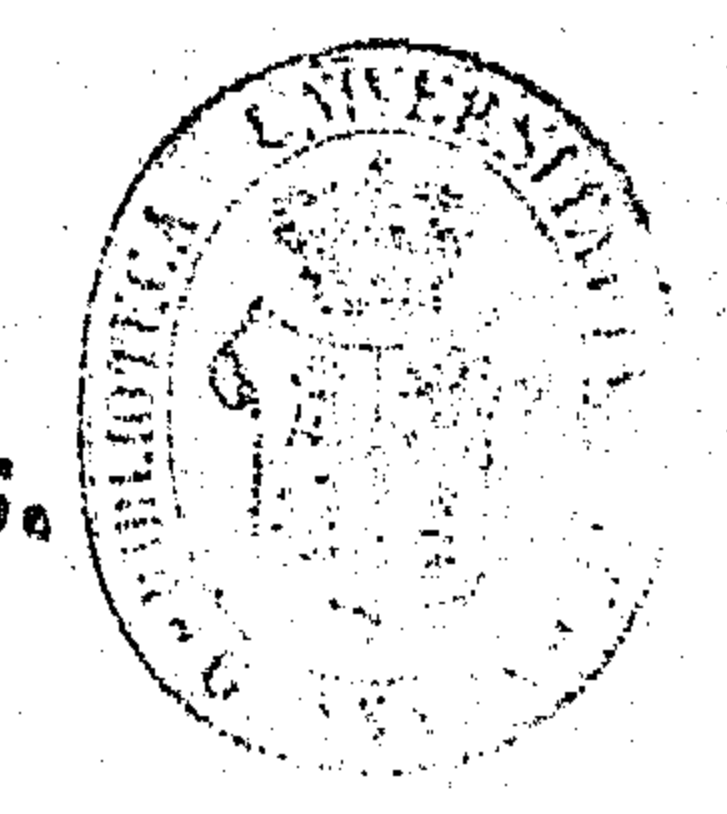
FRANCISCO VALLERIO LA
MEDICO AVTORE.

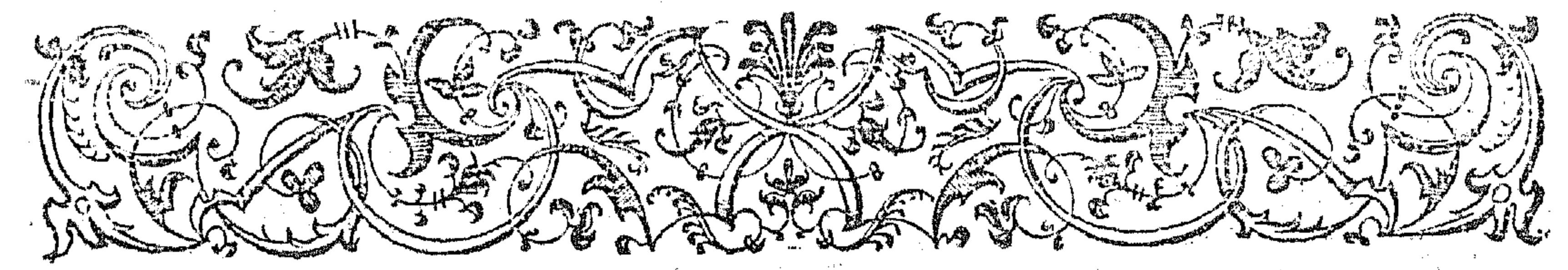
Cum triplici Indice, videlicet capitum totius operis, dubio-
rum, seu quaestionum medicinalium, & demum eorum, quae
toto opere notatu digniora habentur.

LVGDVNI,
APVD HAEREDES SEBASTIAE
NI GRYPHIL.
M. D. LXXI.

Cum priuilegio Regis.

ILLVSTRISSIMO,
AC POTENTISSIMO

HEROI, ANNAE MOMMO-

rentio Duci, ac Pari Franciæ, summo Galliæ

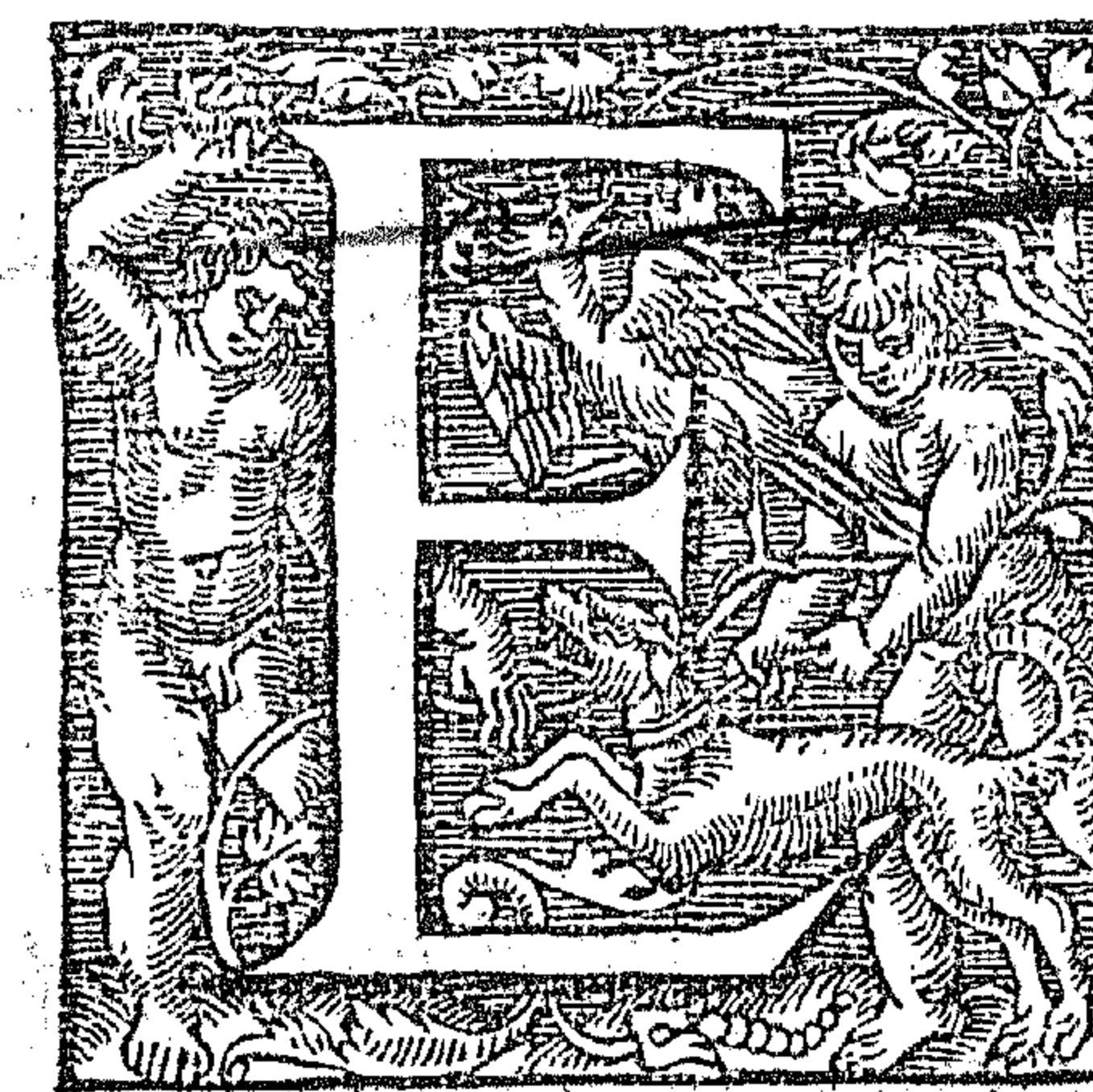
Equitum Magistro, hero suo clemen-

tissimo, Franciscus Valle-

riola Medicus.

S. P. D.

* *

E omnibus rebus, quæ quidem in cogi-
tationem nostram cadere possunt, il-
lustrissime, ac potētissime Domine, ni-
hil certè quicquam admirabilius ho-
mine, nihil diuinius cerni quicquam
usquam potest. Ea nanque hominis
amplitudo est, atque maiestas, ut si
quis paulò penitius illius naturam,
vim, effectioneſque animo meditetur,
nihil ad Dei potestatem propius accedere uno homine, sit iudica-
turus. Ut qui diuinitatis particeps effectus, in mortali corpore
Deum quendam terrenum, animi quem continet excellentia, re-
ferre planè videatur. Ob id rectissime à Platone, & Mercurio
Trismegisto, diuinum miraculum esse hominem, dictum videri po-
test. Nec id sanè iniuria, quod imago quadam Dei præcipua (ut &
sacra litera, & Mercurius in Asclepio testantur) homo sit: atque
ob id nodus, & vinculum vniuersæ naturæ. Homini nanque tot tan-
tæque dotes sua admirabili providentia indidit Deus, ut nihil ei
magnopere charius, nihil maiori cura fuisse, videri possit. Primum
ingenij salertiam miram, cuius vi vel momento numerosissimam re-
rum seriem percipere valeamus. Memoriæ addidit, quam verif-
sime autores celeberrimi thesaurum quendam rerum omnium arbi-
trantur. Futurorum in plerisque perspicax inspectio, quæ quod ven-
turum est, ingenij salertia quadam, aut potius diuinitate, seu præ-

sens quiddam intuentur. Addita postremo loquendi potestas, inter cuncta summè mirabilis: & (ut Ennius ait) flexanima, atque omnium regina oratio, quæ non currentem modò, quò velit impellere, ac excitare, sed & languentem, atque remissum accendere, commouereque possit. Hæc sanè tanta, tamque admiranda in homine, non mortalem in eo sapere naturam, sed cælestem redolere maiestatem, unde sese propagatam rationalis natura plurimis ostentat indicijs, planè videntur. Ob id diuinus vates Homerus, homines significanter ^{ἐλάφους} nuncupat, id est indagatores, inuentoresque rerum: idque animi, quem in se habent diuinitate. Vt haud immeritò Pythagoras, atque Plato, hominem esse putarint diuinam quandam mentem terrenis vinculis alligatam. Quem quidem ipsum, ob perfectionis dignationem, ob excellentem illius, & omnium capacem, omniâque continentem naturam, veteres iure optimo ^{μικροκόσμου} hoc est minorem mundum suo sanè merito nuncupauerunt. Quicquid namq; facultatis in vniuerso, & virium, quicquid admirabile, & excellens inest, id in homine vno, spectabili animante inuenias. Sunt in vasto illo ^{Dei opere}, quod ob singularem ornatum, mundum appellandum duximus, æthereæ quadam mentes nulla corporis concretione constantes, nulla contagè inquinatæ, sed solutæ, liberæ, celeres, omnia peruadentes, omnia intelligentes: eadem & immortales, & beatam vitam agentes. His simile quid est in homine inuenire, quo animo cælesti semine constat. Hic enim in nobis vegetus & acer, omnia capiens, nunquam desinens: sed perenni vita beatus, summa nos cum Deo cognatione coniungit. Hinc immortales, hinc cælesti semine nati & sumus, & nostro ipsorum merito nuncupamur. Sed cur immortales, & cælesti semine editi? Immortales quidem, quòd perpetuò subsistentem, nec vnquam desinentem nostri partem animum habeamus: cuius merito efficitur, ut etiam post cineres nominis claritudo perenni laude, atque gloria cum infinito tempore consequatur, quem virtus, & rerum gestarum amplitudo adeò posteris commendarint, ut illius nomen nulla vnquam obliuio obscuratura, nulla eius laudibus allatura finem aternitas, videatur. Ac proinde cum non intermorratura fama hi cohonestentur, qui supra aliorum sortem diuinum aliquid nacti, se supra reliquos egregijs factis, præclariisque facinoribus extulerunt, inde quo & cælesti semine editi, & Deorum soboles dici suoapte merito debent, sat agendum cuique est, ut memorabilibus factis nominis gloriam, atque virtutem extendere in omne æuum valeamus. Vt bene actæ vitæ posteris felix, nec vllò vnquam tempore desitu

desitutum testimonium relinquere ipsi possimus. Quid nanque præstantius, quid homine dignius, quam iusto, ac pio in rebus omnibus officio, nomina sua immortalitati dare? Cum autem multas, ac varias, ANNA Ducum præstantissime, artes sint, quibus maximam inter mortales gloriam consequi homines possunt, tum due præcipue in amplissimo, & dignitatis & laudis gradu posita esse mihi videntur. Res militaris, & Philosophia. Hæc cum eiusmodi sint, ut nulla sit ars alia, quæ plura in communem hominum utilitatem afferat: neque quicquam ab hominibus geri possit, quod non harum præsidio egeat, & sub earum quasi tutela contineatur (quippe illa bellum administratur, hæc non solum pacis amica est & moderatrix, verum & rerum omnium cognitionem, atque scientiam parit: in quarum rerum altera ciuitates semper esse necesse est) nullum gloria, nullum honoris præmiuum est, quòd non illis merito tribuendum putetur. Ob id qui in harum alterutra excelluerunt, diuinis semper honoribus ornati fuere. Hinc in re militari (cuius tu principem in omni Gallia locum tenes) ex Pænis Hasdrubal, Amilcar, Massinissa, Hannibal: Ex Græci Philippus, Alexander, Pericles, Epaminondas innumerique alij: ex Romanis ij, qui sua virtute bellicæque laude excellentes, vniuersum orbem merita fama gloria compleuerunt, immortalitatis gloriam suo merito sunt adepti. Vnde Fabij, Curtij, Bruti, & Scipiades belli fulmina, Aemilijq; ceu ex equo Troiano manarunt. Quos tu longa annorum serie insecutus, tantò eorum nomen militari laude, bellicæque virtute superas, quantò atate posterior, quantò etiam autoritate, ac prudentia maior es. Vt qui magni equitum Gallia Magistrum præfecturam tua sis virtute, ac bellica laudis scientia consecutus, meritoque tuo princeps militiæ appellatus, in summo dignitatis fastigio, atque in omnium oculis illustris & magnus appareas. Atque hæc rei militaris ornamenta, quæ in te singula quasi summa elucent, si persequi tentem, ingenti volumine opus mihi esse censeo, tantum abest, ut vnus epistola modo complecti ea me posse arbitrer. Sed ijs omisissis, quorum postea differendi vberior mihi dabitur campus, ad Philosophia comoda quæ præstari homini ab homine solent, ipso orationis transcurso me conuerto. Ego quidem sic existimo, homini ad tam magnas, & præclara genito, nihil quicquam præstabilius, nihil vberius atque florentius Philosophiæ dono à Deo Opt. Max. vnquam esse tributum. Quæ cum sapientiæ studium sit, quòd ipsum sonat nomen, eaque mater omnium bonarum rerum, atque artium habeatur, efficitur profectò, ut nihil hoc sapientiæ studio excolendum

magis, amplectendum, amandū, nihil homini melius, nihil homi-
 ne dignius inueniri: usquā possit. Philosophia nanque una nos cum
 ceteras res omnes, quae in cogitationem cadere possunt, earundemque
 naturam, ortum, consistendi modum, interitum, tum vero prae-
 cipiē, id quod est omnium difficillimum, docuit, ut nosmetipsos no-
 sceremus. Quorsum enim attinebat ingenij acie caelum, sidera, eo-
 rundem gyros, atque concursus, terras, maria, sinus, plantarum
 ac metallorum, ad haec animantium omnis generis omnium natu-
 ras, potestatesque nosse, si nos ipsos ignoremus? Si diuinitatis nostra
 nescij, sordidum aliquid nos esse vilisque praeij existimemus? Pro-
 inde eius praecepti cognoscendi seipsum, tanta vis est, ut Delphico
 Deo tribuendum, non homini cuiuspiam vetus Graecia iudicarit.
 Diuina plane vox ea mihi semper visa fuit, qua admonemur, ut
 intenta mente quid ipsi simus, qua origine, quoue semine editi, ad
 quid nati, ipsi noscamus. Hoc siquidem seipsum nosse est. Quod qui
 fecerit, primum aliquid se habere sentiet diuinum, atque excellens,
 mortaliūque natura maius, mentemque in se suam veluti simula-
 chrum aliquod Deo dedicatum existimabit, dignumque semper
 aliquid ~~et faciet~~ ~~et sentiet~~, quod diuinam spirare naturam unde
 originem duxit, videatur. Et cum se ipse perspexerit, totumque ten-
 tarit, intelliget quemadmodum a natura diuinis dotibus suborna-
 tus in vitam venerit: ut sensus seu instrumenta quadam habeat
 ad obtinendam, adipiscendamque sapientiam: et cum exacerit
 illam, ut oculorum, sic ingenij aciem, ad rerum naturas animo ac
 mente concipiendas, ad bona deligenda, et reijcienda contraria,
 seque totum a voluptatibus, a corporis obsequio indulgentiaque
 subduxerit, quid eo homine qui se ad hunc modum norit, dici, aut
 cogitari poterit beatius? Idem enim cum rerum omnium naturam
 perspexerit, eaque unde generata, quo recurrant, quem finem ha-
 bitura, quando, quomodo obitura, quid in his mortale, et cadu-
 cum, quid diuinum aeternumque sit, viderit, ipsumque ea omnia
 moderantem, et regentem Deum contemplando pene prehenderit,
 in hac ille maiestate rerum, atque in tanto conspectu, et cognitione
 (Dij immortales) ipse quam se noscet? Quam contemnet, quam
 despiciet, ac pro nihilo putabit ea quae vulgo dicuntur amplissima?
 Quae omnia quasi sepimento aliquo vallabit probitate, innocentia,
 modestia, iudicio, scientia et arte quadam intelligendi quid
 quamque rem sequatur, et quid sit cuique contrarium, quid de-
 ceat, quid contra, quid honestum, atque decorum, quid turpe in-
 decorumque habendum sit. Hac nobis cum philosophia praestet, an
 non

non se in illam hi totos dare debent, qui se homines esse, et ad ma-
 gna atque praecara natos existimant? Vnus nanque dies bene, et
 ex praeceptis philosophiae actus, ut ille dixit, pene toti immortalita-
 ti est anteponendus. Quid si per omnem vitam nos illi excolendos,
 fruendosque dederimus? Proinde qui se totos sapientiae studio, ad-
 strinxerunt, immortalem sunt apud homines laudem gloriamque
 consecuti. Vnde Pythagora, Platoni, Aristoteli, Theophrasto,
 Chrysippo, Hippocrati, atque Galeno, ceterisque innumeris in-
 gens est nominis pars gloria: tantumque illis tributum, quantum
 ijs merito tribui debet, qui se supra hominum sortem praecaris edi-
 tis ingenij monumentis extulerunt. Hoc proprium hominis, qui se
 suo nomine dignum haberi velit officium, hoc munus, hac dignatio
 est. Quae ipse mecum animo reputans, Anna Heroum clarissime,
 indignumque arbitratus, homo cum sim, nulla in parte commu-
 nem humanitatem (ut Cicero ait) adiuuasse, summa ope, atque
 studio adnitendum duxi, ut literarum praesidio, vno aliquo testi-
 monio vixisse me posteris declararem: atque ita vixisse, ut impensum
 in vita laboris ~~et in medicina~~ in medicina studijs operae, ratio aliqua
 constaret. Quod cum intente, ac meditate facere studerem, me to-
 tum ad commentandi rationem addixi, sperans fore, ut ad iuuan-
 dos mortales ea vita mihi proposita ratio, mediocres esset olim alla-
 tura fructus. Ex quo quidem studij genere, cum multa iam in lucem
 protulissem, Commentarios inquam in eam Galeni partem quae de
 morbis, et symptomatis est, tum et Enarrationum Medicinalium
 libros, quos ego omneis cum et aliquid fructus mea sortis hominibus
 attulisse, et studioforum manibus mea quae scripsissem non iniqua
 sorte tractari, nec sine genio excipi cernerem, deesse professioni mea
 nullo pacto volui, quin quoad possem mortales hoc vitae instituto,
 assiduoque scribendi studio iuuaressem. Itaque in id animum appuli,
 ut Medicinam longe lateque diffusam, et quasi incertis sedibus
 vagantem, totam componerem, atque in ordinem cogerem. Quod
 hac ratione fieri posse putavi, si ad conscribendos locos de medicina
 communes, totum me darem, ut quae in arte rudia, impolita, per-
 plexa, obscura, dispersaeve essent, quae etiam confusa, et quasi
 Cimmerijs tenebris inuoluta, ea in ordinem cuncta atque compen-
 dium, adhibita methodo, redigerem. Ut locorum de re Medica
 communium accurata tractatione, uniuersae Medicinae placita,
 atque scita suis sedibus reponi, dispersa in ordinem cogi, diffusa
 colligi, et confusa distingui possent. Quod cum in alijs artibus, ac
 disciplinis effectum a summis earum professoribus vidissem: idque

in nostra tantum desiderari Medicina, in qua id præstari maximè, & ad compendium, & ad hominum utilitatem decebat, nolui hac in parte mutilam, mancãrve medicinam esse. Itaque etsi perarduum id esse videbam (quod vel tantam rem aggredi, nedum absoluerè & expedire, magna mentis opus, ac vigilari laboris plenissimum esset habendum) aggrediundum tamen putavi, ne vel ignorantia nescisse, vel cessatione, atque neglectu officium deseruisse videri possem. Malui itaque vel famam dispendio audax, temerariusq; haberi, dum professioni meae hac in parte consulerem, quàm ignavia, & formidine meticulosus: relicta hac Medicinam illustrandi parte, quae ut est omnium longè utilissima, sic certè laboriosissima est habenda. Quid nanque utilius, quàm amplissimam artem, longèque diffusam in ordinem cogere? & modico captu artis immensitatem complecti? At verò quid difficilius, quàm locos Medicina omnes describere, disponere, illustrare? Quantum namque mihi in his locis communibus, vel conficiendis, vel ordine disponendis, vel dictione illustrandis (si modo quis in illis ornatus inest) vel demum colligendis, quae de quaque proposita re essent à Medicina scientissimis varijs in locis conscripta, sudatum sit, intelligent ij qui mea hac manibus tractabunt. Quorum iudicio exposita de operis utilitate, & conficiendi difficultate, equam pro veritate (ut puto) sententiam ferent. Mihi quidem certè Here, ac Domine clementissime, id præcipuè cura fuit, ut in hac fetura mea, & Medicina initiatis, & proejectioribus etiam, tum maximè publicis professoribus prodessem. Habent enim hac locorum Medicina communium apparatus suppellectile, unde in eorum pralectionibus copiosi, ac diuites fieri, unde maximè instructi, & ad quidvis de re medica promendum quasi ad manum obuium expositumque habere possint. Quod an ne præstiterim, euentus ipse (ut arbitrator) declarabit. Hanc itaque lucubrationem meam grandioris incepti, operosiorisque, nunc tandem profero, non in unum genus illam dogmatum Medicina editam, sed in uniuersum pertinentem ad uniuersam artis interpretationem: & per omne propè genus auctorum probiorum utraque lingua, qui de re Medica scripserunt, patentem, in id profectò concinnatam, ut mortalibus prodesse labore meo aliqua ex parte possem. Dispicienti autem mihi, cuiam mortalium consecrare id operis deberem, sub cuius auspicio autoritateque emissum plausibilis in manus hominum veniret, tu vnus, Dux fortissime, occurristi, cui rei vendicationis titulo, ac prelati dominij hac quae modo in lucem damus prorsus deberentur. Etsi enim

enim splendore nominis tui, & illustri dignitatis tuae specie valde deterrebar, quominus quicquid à me esset editum nuncupare tibi auderem, & tuae magnitudinis, & exiguitatis meae probe conscius: ut id tamen facerem, plurimis certè usq; maximis sum rationibus adductus. Primum quod cum mei apud te memoriam renouare, vno aliquo illustriore officio in animum induxissim, quem tu (quae tua est summa humanitas, ac praedudicata de me opinio) tanti esse olim apud te voluisti, ut à corporis cura in familiam tuam cooptatus, me ipsum delegeris cui magna fide corporis tui salutem committeres, nullum me ad id excusum magis, & exploratum consilium habere, quàm si id, quod ad omnium ex aquo utilitatem esset conscriptum de re medica opus, tibi, qui omnium ex aquo utilitati, ac commodis, ea qua summa polles autoritate, atque prudentia consulis, deferretur. Tum, quod obseruantia in te mea, ac prona propensaq; ad tuam demerendam gratiam voluntatis, quae mihi insita perpetuò fuit, dare illustre testimonium aliquod cupiebam, quo me tu non prorsus indignum eo, quo apud te sum munere functus iudicare posses. Neamque ergo te obseruantiam ut testatam monumentis relinquere, indignum me putavi facturum, si non id tibi omne consecrarem, quod esset à me magnis vigilijs, atque laboribus exaratum. Cum enim testificationis obseruantia in te mea, non aliud illustrius extare monumentum posset, quàm quod esset publicis literis in omnium oculis positum, ut ea ratione satisfacere cupiditati meae tui obseruandi, atque colendi, utcumque ipse possem, nullum ad id commodius argumentum pro mearum fortunarum tenuitate inueni, quàm si ad tuarum heroicarum, maximarumque virtutum commendationem ea in cõspectum tuum darem, quae tibi grata esse existimarem. Sum etiam & altera ratione veluti stimulo prouocatus, quod id opus, in quo uniuersa Medicina ratio, atque vis tota posita esset, non alteri, quàm ei iure optimo conuenire videbatur, in quo uniuersa secundum regem (cui tu ob summas, praclarasque virtutes tuas charissimus & es, & semper fuisti) regni vis, atque potestas sita esset. Qualem cum te, & natura, & virtutum magnitudo tuarum, & caelatum fauor effecerit, an non tibi hac iure deberi agnoscis? Quin cum tu me, Here, Medicum apud te agentem, humanissime semper tractaris: magnaque, atque praclara amoris tui erga me signa dederis, facere non potui, quin obseruantia in te mea, gratitudinis ergò testimonium illustre aliquod extaret, quo benefactorum erga me tuorum memoriam apud me perpetuò residere, existimare ipse per te posses, praesertim cum

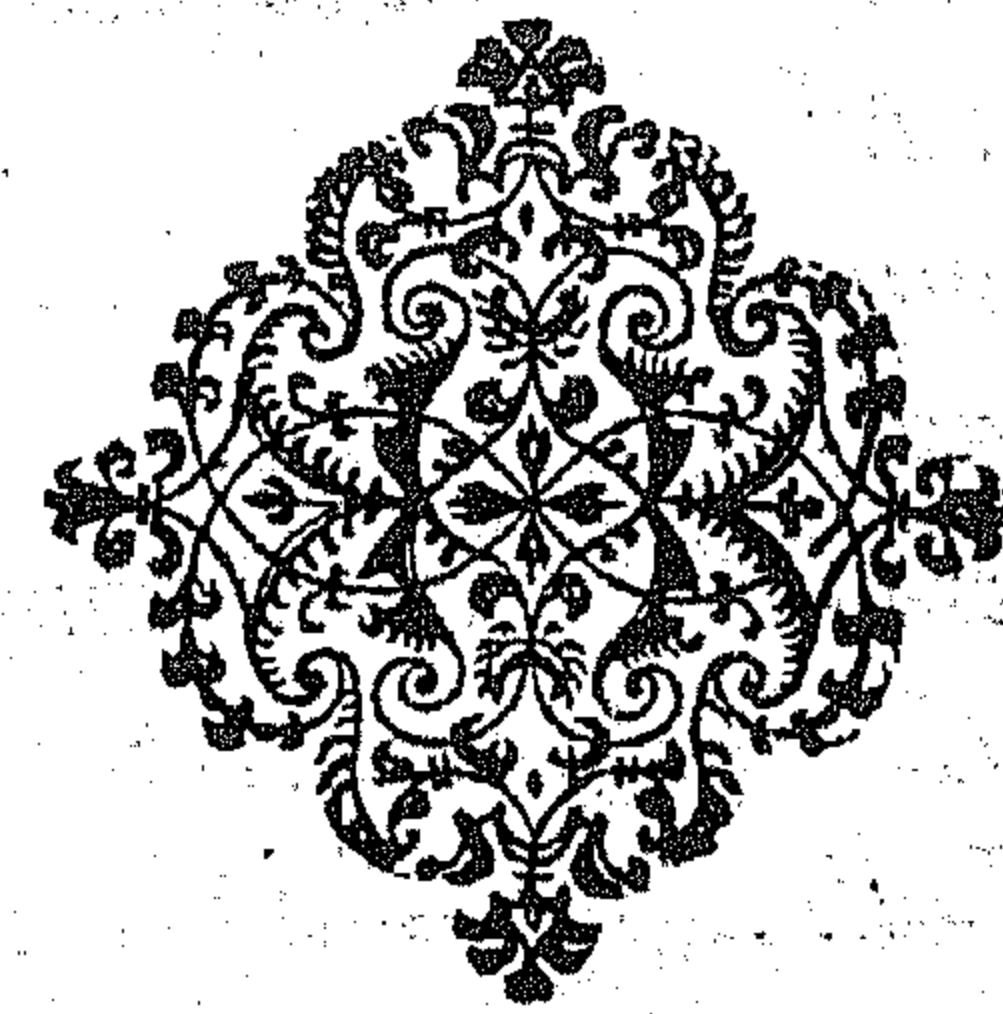
cum ego te una eademque opera, & summum virum, & herum clementissimum, humanissimumque fuisse mihi testari plena fide valeam. Quod te uno nihil fieri aut amabilius possit, aut qui colatur dignius. Vt cuius excellens ingenium, egregia virtus, probata tot regibus fides, tanta in rebus magnis gerendis prudentia, in dubijs consilium, in conficiendis dexteritas, ad hac humanitas, & in rebus omnibus summa modestia, non solum te probandum cunctis, & amandum, sed planè suspiciendum, & admirandum efficiant: ut in te uno vim generis, virtutem sanguinis, fortunam familia tuae qua semper istiusmodi viris, qualis tu es, fuit referta, cognoscere sit. Etenim quis hominum unquam CHAROLO MOMMORENTIO patris tui (ut arbitror) proauo, sapientior? Qui prudentia sua IOANNEM Gallorum Regem, id temporis apud Britannos captiuum agentem, prudentia summa liberauit, & pro eo praedem se dedit, pacemque admirabili suo ingenio cum paucis ipse confecit, atque firmavit: ut iam nouum minime sit habendum, tua nunc opera pacem nobis calitus demissam inter HENRICVM, atq; PHILIPPVM, potentissimos principes coisse. Opus planè tua virtute dignissimum, qui flexa anima oratione tua, prudentia, refertissima, dissidentes principum animos componere, & quò velis flectere suadendo, rectèque consulendo possis. Quid? (ut ad maiores tuos redeam) an non MATTHAEVM MOMMORENTIVM antecessorem tuum, LVDOVICVS Rex eius nominis octauus, pari, qua nunc tu à FRANCISCO, & HENRICO REGIBVS dignitate es praeditus, summum Gallia Equitum Magistrum dixit? Illud ut intelligas, non minus stirpi, & sanguini, quam virtuti, & merito omnium vestro, tantam dignitatem deberi. Non commemorabo ceteros, qui eodem genere procreati, illustre virtutis suae testimonium posteris reliquerunt. Ad te ipsum reuertar, in quo virtus, splendor, & nobilitas generis tota relata planè, & in te solidata, & praclare expressa videtur: ut omnes omnium virtutes, & pace, & bello referas. Vt quod olim Nestor Agamemmoni, Dario Zopyrus, Xerxi Democritus, Craeso Solon, & Alexandro Callisthenes fuit, id tu Francisco, & Henrico Regibus semper antea habitus fueris: nempe consilijs Nestor, prudentia Zopyrus, sapientia Democritus, seueritate Solon, aequitate, & rectè gubernandi peritia Callisthenes: ut haud iniuria memorati Reges, te uno, dum vixerunt, se beatos praedicauerint, florentissimique regni sui gubernacula tibi iure merito concesserint, & in tua fide, atque constantia securi conquierint. Haec me rationes omnes impulerunt. ANNA Dux fortissime,

fortissime, ac militum decus, ut has commentationes meas de locis medicinae communibus nuncupare tibi (à quo pudor me reuocabat) sim ausus. Quod si quid à me ea parte peccatum est, quòd tibi tanto heroi tenuia haec mea offerre non veritus sim, spero me facile apud te herum indulgentissimum, ac optimum, venia locum inuenturum: qui natura bonitate tuae, haud minus lata fronte exigua ab infimis, quam magna à summis accipere soleas. Patieris igitur amplissime Heros Medicinam mea qualicumque nunc opera illustratam, tuis auspicijs, tua autoritate, ac gratia illustriorem effectam, nominisque tui splendore ornatam, in manus hominum venire: ut per te expetitur, & diu desideratum accipere fructum Medicinae studiosi queant. Ego verò quod in obseruantia, fide, omnique officio, & meritorum tuorum memoria, praestari à me tibi, nomini, laudi, honorique tuo vsquam poterit, largè enim vero id, & prolixè praestabitur.

Vale Here clarissime,
& tuo patrocinio,
ac gratia nos
fouere ne
desine.

*

D. FRAN

D. FRANCISCI BIORDI IVRIS-
consulti clarissimi, ac eloquentissimi, & apud
Arelatenfes Suppræfecti æquissimi,
in locos communes Fran-
cisci Valleriolæ
Medici.

ECCĒ novos fœtus profert doctissimus alter,
Hippocrates, medicis: solus ut esse queat.
Multa prius nobis scripsere, volumina præsci,
Et varij varios composuere libros:
At tamen hic, totum corpus, perstrinxit in unum.
Illud mortale est: hoc reor esse Dei.

DE OPERE FRANCISCI
Valleriolæ, Antonij Goueani.

DIGNVM opus, à sera quod mortalitate legatur,
Absoluit numeris Valleriola suis.
Perlege opus tantum, autorem miraberis: ipsum
Noveris autorem, pluris emetur opus.
Frustra ergò accedat mea commendatio, Laudat
Ipsum opus autorem: laudat & autor opus.

DESIDERII IACOTII MEDICI,
ac Philosophi in Francisci Valleriolæ locos de
Medicina communes carmina.

RIDES, Archimedem cum te cognomine dico:
Atque inquis: Medicus non erat Archimedes.
Cedo: tamen frustra canitur victoria victo,
Qui signis prodit seque, suosque suis.
Ille poli, rerumque fidem, legemque deorum,
Et simulata suo transtulit astra vitro:
Mentitusque Iovem, Iouis admiranda retextit
Numina, Natura ponere iura volens.
Efficiam paucis, Natura munera, leges,
Morus, & pulchri quicquid in orbe latet:
Adde etiam mentem, summique secreta tonantis,
Hæc homines uno corpore cuncta tenent.

Nunc

Nunc hominum qui dquid præclusum est corpore, libro
Hoc uno doctè subtilitèrque doces.
Ergo tuum hoc vitrum est, tua sunt mysteria sacra,
Tu Medicus, Medicis verus es Archimedes.

IN ICONA EIVSDEM,
& eisdem locos.

SEV iuvat auris suâ Phæbo contendere lingua,
Et Latia Aonias vincere voce Deas:
Seu verbis medicam tractare fidelibus artem,
Natura statas, & referare vices:
Ante alijs poni longo discrimine qui te
Confirmet nobis, hic liber unus erit.
Jâmaque volas, quâcunque suo circumstuit orbe
Delius, & summum condis in astra caput.
Corpore vix tamen es cubitos tres magnus, in urbe
Pascim dicaris totus ut ingenium.
Scilicet aquares ne se, Natura pusillo
Corpore, praudit plus satis esse boni.

IN FRANCISCI VALLERIOIÆ
Medici communes de Medicina locos, Onophrij
Valleriolæ nepotis laudatorium carmen.

SPræta iacent penitus sine numine templa Corinthi:
Laiæ semota, qua patuere diu.
At modo templa patent noua, que non ante, Galeni,
Sic voluit cunctis laureus editurus.
Si quod enim diui illius sub nomine templum est,
Curat hic, atque ipse nomina sacra refert.

FRANCISCO VALLERIOIÆ
Medico clarissimo, Io. Lodoicus Almeida.

APtis Chrysippus modulis, aptoque colores
Verborum expressit Sophia, effigiem.
Aptius at Natura opifex: que doctæ ministrum
Sophia, ad vinum præsit, & expolijt.

**

Nempe

Nempe quibus grauitate, oculis, Chrysippus & ore
Descripsit sacra schema, typumque Dea.
Te filo natura pari confinxit, & in te
Formando absoluit iura magisterij.

IN FRANCISCI VALLERIOLE
Medici insignis laudem, Ioannis Rudolphi carmen.

Gratia, laurus, honos, insignia Apollinis adsunt
Dona tibi: egregij nomina vatis habes.
Exprimit hoc quod nomen habes, hominisque, Dei que:
Nam mortalis homo es corpore, mente Deus.
Phœbi igitur vates, Phœbeo numine plenus:
Nec prater Phœbum quid tua Musa sonat.

FRANCISCO VALLERIOLE,
Iosephus Dorpius.

QVID te onerem laudum cumulo Franciscæ? tua ex te
A populo virtus nota frequente satis.

Εἰς ὀργάνιστον Βαλλερειόλου ἰατροῦ Ἰακώβου Γεωργίου
Βόλον ἔγωγε λαὸν σέοι ἔμμεναι ἢ ἀπολέσθαι
ἔπει ποτ' ἄντων τῶν Δαναῶν βασιλῆος,
ἢ μὲν εὖχῃ ἑκάνο ἐκέντυμον, ὃς μάλα πάρος
Σώσας, ὄργιδεῖς ὄλεσ' ἀπειροσίδος,
Μάλλον μὲν εὐχετόωτο ἐπὶ τῆμα ταῦτα μάχου
ἢ ἀσκληπιαδῶν τις σκολῆν ἔτερθε.
Οἶον καὶ νῦν ἰδὲ βαληριόλα σὺ, πρὸς ὄτρυν
ἄνδρας ἀεὶ νύσων ἑνὸς μὲν χαλεπῶν,
ἢ μόνου αὐταῖς χερσὶ παρασχέδον, ἀλλὰ ἐς αὐταῖς
βίβλοισιν, βίβλο' ὡς ἀρχιτέχνης ἑκάτος.

Idem Carmen Latinè utcunque redditum
à D. I. V.

Aut peream, aut populus seruetur, dixerat olim
Rex Danaum, faceret cum sua vota Ioui.
Non tamen bacilli licuit persoluere, paucos
Qui è sacris seruans perdidit innumeros,
Aequius at multo sacrauerit ista Machaon
Aut Asclepiadum si quis adhuc superest.

Qualis

Qualis es & tu nunc mi Valleriola, tot orco,
Torque graui solvens usque dolore viros,
Nec manibus tantum, iucundaque arte, sed ipsis
Ceu iaculis princeps artis Apollo libris.

In operis Francisci Valleriolæ Medici de locis Medicinæ
communibus, commendationem, Trophimi
Louanij carmen.

Hippocrates doctè, doctèque Galenus: at ille
Que nouit breuius, fufius hic docuit.
Valleriola modum medium tenet inter utrumque,
Nec breuitas eius lumine docta caret:
Et breuis alterius quod habebat pagina, quòdque
Diffusa alterius, continet iste liber.
Non minus hic igitur fiat liber, ampla Galeni
Pagina, vel diui quàm breuis Hippocratis.

Εἰς ὀργάνιστον Βαλλερειόλου Κορυθαίου Γεωργίου ἐκ ἑσθλῆς.

βαλλεῖοι θεοβόλοι, παῦροι δὲ γε μάντιες ἄνδρες
Ὡς κ' ἐντροῦ ἀνὴρ πολλῶν ἀντάρι' ἄλλων,
εἰ γ' ἐτὸν γε φέροι τὸτ' ὄνομα: Βαλλερειόλας
Ὡς τῶν, ἐξ ὀλίγου γ' ἄλλοις φασίδος, ὑπάρχων,
εὐφῆς πρὸ λῆσθ' ἀκῆς πάλαι ἐπ' αἵαν,
μύθων τε εὐφῆς ἀγαθῶν, ποικίλων δὲ καὶ ἔργων,
Γαί ταῖς ἐνθα δὴ πεφιλαιμῆσ' ἔφορα μύθων,
εἰς τόνδ', ἀρχιτέτ' ψυχῆ καὶ οἰοῖ μὲν ἄλλων
ἀσκήτων, ἐκτρολιτῶσα δέμας μεγάλοιο Γαλανῶ.
ἀκῆν δ' ἐν μισθῷ γ' ἐνδοῦα πρὸ ἄξιον εἶδ' ἔφ'
εἶωμα μὲν ἐμῶναι, ἐπλανήσατο ἔνθα καὶ ἔνθα.
Χάριε μάκαρ γνόσσε πατρίῳ Βαλλερειόλα,
εἰ μόνον δ' ἀρετῆσι ταῖς αἰεὶ πῶτε θνήσκῃς
Ὀλβιῶν ἐν ποίῳ εἰς γῆρας ἄκαιο βάθισον;
καὶ ἐν χερσὶ ἀναξ' ἰωῶν μὲν κρείττονα τίνος
ἀνὴρ γ' ἀθροῖος ἔην ἀθανάτων μεγάλωναι.

**

DESID. IACOTIVS VANDOPERANVS
In effigiem Francisci Valleriolæ Medici
præstantissimi.

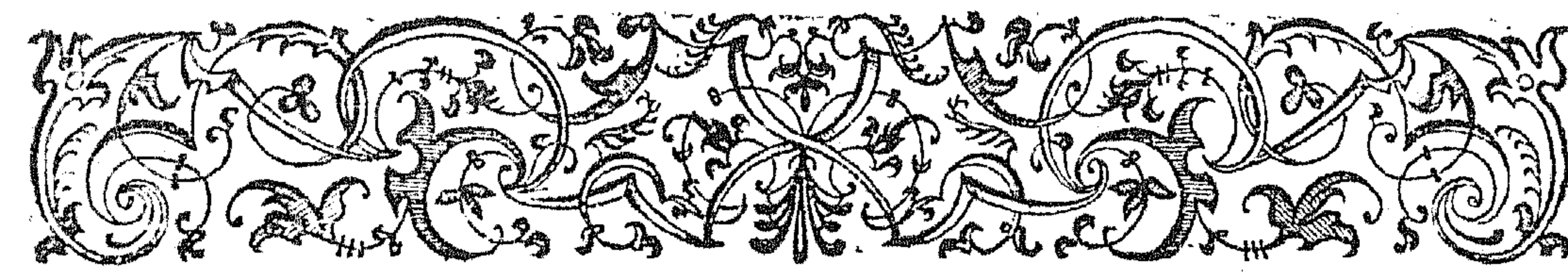
*Siccine decipies pictor? Sic pingis olorem
Nigro, & vocalem sic sine voce putas?
Ingenuum ac linguam pedis, Cytherea leporem,
Pergameus posuit pectora sacra Deus.
Ex auro Charites finxere monilia, cultus
Aptavit reliquos cætera turba deum.
Aut igitur παιδῶν pinges, aut desine. Cuius
Pagina fallaci est certior effigie.*

Εἰς ὀργάνιστον Βαλλεριώλας τῶν ἰατρῶν φέρεται, Ευρύκο Βορέλλο, ὁμοίωτον.
Επιλέγειται νῦν: ταῦτα ἐπὶ ἐπι: πάντα γε μοῖρας
Ἄλλὰ γε πᾶλλον εἶσαι, Βαλλεριώλα φέρεται.

Ab eodem Henrico Borello versum.

*Dicere nunc liceat, quod res est: omnia Parcis:
At cedunt Parca Valleriola tibi.*

IN

IN LIBROS DE LO-
CIS MEDICINAE COM-
MUNIBVS FRANCISCI

Valleriolæ Medici, ad Medicinæ stu-
diosos, Præfatio.

* *
*

DIOGENEM Cynicum summum sua
atatis Philosophum, lector optime, admo-
nitum à quodam legimus, ut iam senex
quiesceret à laboribus. Hunc ita respondisse
accepimus, in stadio quidem currentem,
non oportere iam meta vicinum cursum re-
mittere, sed magis intendere. Rectè nimi-
rum sentiens, virtutis studium, hoc magis

Laërtius lib.
6. in vita
Diogenis.

intendendum, quo minus superest vita. Nec tum quidem ab ho-
nestis laboribus, ceptoque cursu desistendum, cum hinc migrare in-
cipias. Quod pulchrum sit (ut Aeschylus appositisimè dixit) se-
nem sapientia studere: καλὸν δὲ γὰρ γέροντα μάθιδεναι σοφίᾳ. Nam si vilius
unquam honesta rei actionisve, incunctissimum fructum capere ad
virtutem nati homines solent, hæc profectò ea est, qua ad felicitate
exercitationum honestarum studio, excultisque laboribus viam
sibi parant, ac præstruunt, unde summum decus, immortalèque
gloriam consequantur. Ob id Pythagoras virtutis viam difficilem
aditum, arduum ascensum, duros casus, catenatosque labores pri-
mum spectantibus, seque aduentibus offerre: sed requiem præbere
fessis in vertice summo, scitisimè affirmavit: ea (ut arbitror) ra-
tione, quod virtus per labores incedat. Vnde est illud Hesiodi
ἀσπὲρ βέλαια διὰ νοχθῶν. Ac proinde Philosophorum summus (uno
excepto Platone) Aristoteles, frequenter dicere solebat, artium ra-
dices satis quidem amaras, sed dulcissimum tamen asferre fru-
ctum: existimans nihil absque duro labore, quod honestum pul-
chrumque esset, ab homine parari posse: nec inde tamen, à praecla-
ris facinoribus obeundis homines deterreri debere. Nam etsi diffi-
cile,

Laërtius lib.
5. cap. 1. in vi-
ta Aristote-
lis.

* * 3

cile, atque arduum videri debet, hominem eum qui se totum philosophia studijs adstrinxerit, virtutis, ac veritatis amore, noctes insomnes totas traducere, vigilatis laboribus altissima contemplari, immori chartis, assiduo studio impalescere, vitam, atque salutem negligere, rerum omnium curam a se abdicare, ut uni rerum contemplationi incumbat: hac omnia tamen, & si perpeffu difficillima, nihili ducenda certè putat, dum fructus inde nati suauitatem (is est exacta rerum cognitio) animo meditatur, dum ad quiduis intelligendum, & ad alijs monstrandum probè instructum se nouit: dum animum tam egregijs dotibus, quasi proprijs ornamentis, praefulgentem vagari intrepidum per omnia videt, & quasi radijs diuinitatis Deum factum, quid in quaque re veri insit, quid eruditum, fidele, consentiens, verum (quod maximè proprium putatur esse sapientis) tenere se, & nosse percipit. Quae me certe ratio vna maximè impulit, ut tametsi iam de via fessus, & terram quasi spectans, decurso iam vite spatio, ne postremum hoc tempus, quasi otio marcescens, laborumque metuens, infructuosum abire sinerem. Sed quod mihi ab inueniente aetate propositum fuit iuuandi mortales studium, id ad extremum usque spiritum intrepidus retinerem. Eò effectum est, ut cum antea quidem adhuc aetate florens, ingenij nervos ad commentandum applicauissem, eam mihi Galeni partem illustrandam primùm suscepi, quae à nostra memoria hominibus intacta tum, sed eadem & medicorum scholae apprime utilis, ac necessaria esset: nempe quae de morborum differentijs, causis, ac symptomatis tractat. Quae quidem parte, pro ingenij mei viribus si non fortasse ad seuerum (ut dicitur) unguem, tractata: certè fideliter explanata, ad aliud me conuerti studiorum genus, quo vel iniquè tradita in censuram reuocari, vel nusquam antea à quouquam animaduersa, in lucem, & aspectum hominum venire possent. Ei sanè commentationi, Enarrationum Medicinalium nomen indidimus. Ea omnia iandiu à me in lucem prolata, cum non improbari mea sortis hominibus, exquisitis etiam iudicijs cerne-rem, à multisque & Medicina studiosis, & mei amantijs hominibus valde rogarer, ut in explicanda vniuersa medicina, officia, & studia augere ipse mea vellem, in eo appuli animum, ut & maius aliquid aggrediundum, & amicorum votis satisfaciendum putarem. Disquirenti autem mihi, quonam in genere commentandi perficere id rectè possem, venit in mentem vniuersos Medicina locos, palantes quidem illos, longèque dispersos, in vnum veluti ordinem cogere, coactos disponere, dispositos explicare. Ut quod

quod longi temporis usum percepturi Medicina studiosi essent, id breui spatio, meo quidem priuato labore redimerent. In eam autem conscribendorum locorum Medicina communium curam me praecipue addixi, quòd nulla ex re alia magis cognosci praestantia artis, & amplitudo, quàm ex locorum communium illius accurata tractatione posset. Vt in qua ceu in tabula quadam, expressa vniuersa artis ornamenta, & opes sint: & ut in fidibus, ex eo qui redatur sono, illius qui pulset scientiam perspici, sic Medicina vim ex his maximè communibus locis, qui omnem complectantur artem intelligi. Quamobrem cum vniuersa Medicina locos, mihi non tenendos solum, sed propè ediscendos, ad animi informationem mei dignum ducerem, ut in Medicina fructum me aliquem fecisse iure existimarer, collegi in ordinem ea omnia, ex quibus constare ars medica omnibus haecenus visa esset, eaque & probè (ut puto) disposita, & serie quadam non inconcinne distributa, in vnum volumen quasi in horreum recondita posui atque digessi: ut quae varijs in locis fuisse nimium sparsa, dissolutaque essent, nunc in locum vnum veluti congesta, ad manum omnibus parata expositaque haberentur, quo & facilius intelligi, & libentius legi Medicina placita possent. Quae in re praestanda, non Medicina solum profuisse (dum illam vniuersam in ordinem redigo, totamque compono) sed & Medicis etiam ipsis, qui tum medendi, tum publicè profitendi facultate praestant, non parum opis attulisse videri debeo: dum inquirendi laborem ab ipsis amoueo, dum de quaque re quid asserendum, quid statuendum sit (qui vnus mihi praecipuus in his edendis communibus locis scopus fuit) ex prauidicatae autoritatis hominum sententijs trado: dum ad rerum accuratam explicationem, locos omnes ceu aphorismos quosdam ab Hippocrate, & Galeno prolatos, ad singula rerum capita subijcio. Citatis etiam eorundem autorum monumentis, è quibus ceu è fontibus hausta delibataque hac mihi sunt. Ego quidem certè, quantum in me virium est, & ingenij, id omne in hanc rem confero, ut me ea quam profiteor arte, non prorsus indignum praebeam, & cum maiora non ausim (cum sint tamen hac non minima habenda) id saltem enitor, ut Medicina placita, meo qualicumque labore cultiora effecta, & fortasse diligentius quasi decurso artis vniuersa spatio, animaduersa, suoque ordini restituta, in lucem prodeant. Quod ego viri imprimis literarum amanti munus praecipuum esse existimo. Equidem cum omnia quae studiosi hominis vitam illustrare posse videntur, nihil propè aliud, quàm veritatem, & artis

P R A E F A T I O.

eius, cuius se quis professorem vult haberi, amplificationem spectent, in eo enitendum cuique esse iudico, ut pro sui quisque ingenij captu, artem eam in qua tenere cursum possit, scriptis exornet, commentationeque illustrare contendat: eaque omnia, qua ad artis amplificationem, & dignitatem pertineant, complectatur: In quam se curam, ac cogitationem qui dare volet (& velle quidem omnes virtutis, & literarum amantes debent) hic profecto non minimum in promouendis artibus, ac disciplinis opera-pretium fecerit: seque sua non indignum arte praestiterit. Hic certe dum rerum intelligentia studet, improbas opiniones eicit, tuetur bonas, alienam à veritate, & artis dignitate sententiam refellit, qua utilia simul, & artis propria existimat, fideliter accuratèque docet, demonstrationibus in docendo utitur, qua artium virtutes sunt: qua quasi exempla quadam studiosis, ut ea sequantur, proponit: quid in arte fugiendum maximè, ac vitandum sit, ostendit: denique quasi in specula quadam positus, omnia circumspicit qua ad profectum, & dignitatem artis pertinent, ac nullam illius partem praetermittit. Sed magnum quiddam profecto haberi debet, & ut nihil fortasse praestantius, ita longè difficilius quiddam quam homines arbitrantur, commentandi, atque scribendi studio niti, cum ob alia multa, tum ob id praecipuè, quod mandare quenquam literis cogitationes suas, haud-quaquam facile sit existimandum. Nisi quis enim disporre eas, & doctrina illustrare, & dictione ornare valeat, & id quod sentit politè eloqui possit, ut delectatione, ac fructu lectorem alliciat, is profecto (ut bellè Cicero dixit) & ocio, & literis intemperanter abuti videbitur, tum quòd iudiciorum seueritate deterri saepe, ne in ea incurrant, sapientes homines solent, maluntque quem habent thesaurum, reconditum apud se tenere, quam proferentes in apertum, iudiciorum aleam subire. Sed honestum & generosum videri profecto debet, vel periclitantes se in lucem proferre, & qua datur via mortales assiduo commentandi studio iuuare. Vni tantum est id homini insitum, legèque natura datum, ut ea qua mente concipimus, communicare inter nos aut voce, aut scriptura valeamus. Qua una re maximè à ceteris nos animantibus natura seiunxit. Qua dos homini propria, maximas nobis semper utilitates attulit. At hoc (si quis id rectè consideret) eiusmodi est, ut eò omnia qua in hominum cognitionem cadere possunt, comprehendantur. Nihil est enim, quod non ab eo homine qui rerum fontes, ceu seminaria quadam contineat, & aptè scribi, & commodè explicari queat. *Tanta est humani ingenij vis, atque potestas. Hinc exacta*

L. i. Tuscul.
quæstii.

P R A E F A T I O.

exacta rerum cognitio, hinc ea qua necessaria ad rerum maximarum explicationem precepta dantur, hinc artium, & disciplinarum incrementa, hinc ornamenta manasse videntur: dum quisque ingenij vires exerens, in illustrandis artibus egregiam operam nauat. Qua in re si quis se ad natura vim, & frequentem, aut publicè profitendi, aut scribendi usum comparet, desperandum non est, quin ad summum exculta, suoque nitore restituta disciplina ea omnes, qua libero homine digna, liberales, ut sunt, nuncupantur, videri possint. Quod cum in ceteris disciplinis feliciter euenire nostra memoria videamus, in Medicina certè summum res fastigium iam attigisse videtur, ad eò felicibus praestantium virorum monumentis illustrata, ut quò amplius progrediatur iam ferè non habeat. Sed tanta est tamen artis amplitudo, tam diues rerum in ea contentarum copia, ut etsi ad summum perducta esse videatur, expoliendum semper tamen aliquid, & indagandum restet, quod uberem commentandi materiam praestantibus ingenijs praebeat. Vnde tot, tantaque nostra aetatis hominum praecleara scripta, qua uniuersam artem non illustrasse solum, sed prorsus instaurasse, iure merito videri queant: dum alius aliam sibi Medicina partem exornandam, & locupletandam assumens, in eo sibi omnes maximè elaborandum putauerunt, ut uniuersam ex aequo per partes artem excolerent. Quod cum à multis tum nostra, tum prisorum memoria nauiter curatum sit, & prouisum, nemo tamen (quod meminisse queam) inuentus adhuc est, qui locis omnibus quasi suis sedibus digestam artem collocarit, & quid de unaquaque re affirmandum, vel publicè profitenti, vel disputanti, vel intra priuatos parietes consistenti, de rebus tamen solerter, & anxie sollicito, esset, de scripto tradiderit. Ego quidem certe hac parte consultum Medicina volens, uniuersam artem in suas partes, ceu membra quadam, digessi in eam scilicet qua de natura est, qua de salubribus, qua de morborum, causarum, & symptomatum ratione, qua de signis est, & eam postremo qua curare docet. Haec nanque in uniuersum totius Medicina (vel autore Galeno) partes sunt. Rursus qua in unaquaque earum partium continentur, singulatim per capita tracto, edisserens (demonstrationibus etiam adhibitis) quid de quaque re adstruendum Medico sit, docens in primis antequam partium Medicina tractationem ingrediar (qua praeludij loco sint) quid Medicina, qui illius inuectores, qua ipsius dignitas, quis finis sit. Abhinc de Medicina subiecto, de Medicina partibus, de Medico, & eius in uniuersum officijs tracto. Tum de natura,

Ordo tractationis locorum communium.

Lib. de partibus artis medic.

natura, de arte, de consuetudine, ut ad Medicum spectant, edif-
fero. Quibus absolutis, ad ea tractanda quae in memoratis Medi-
cina partibus continentur, accedo: à naturali exorsus, quo loco de
elementis, de temperamentis, de humoribus, & eorum generatio-
ne, de membris, deque partium humani corporis usu, principatu,
& totius corporis ex ipsis conformatione, de facultatibus quibus no-
strum regitur corpus, de actionibus, de calore innato, & quid is in
nobis operetur, de spiritibus, de genitali semine, de conceptu, fœ-
tuum formatione, gestatione, & partu (quae omnia ad naturalem
Medicina partem pertinere videntur) edifsero. A qua ad eam quae
de salubribus est digressus, de omni aëris natura imprimis, muta-
tione, & effectibus in corpore, tracto. Item de temporum anni na-
tura, de ventis, de locorum salubrium delectu, de cibo, & omni a-
limentorum ratione, & quid in corpore praestent, de potu tum vi-
ni, tum aquae, & eorum delectu, ac viribus, de somno eiusque effe-
ctionibus, de vigilia, de motu, & quiete, de frictione, de plenitate,
& inanitione, de concubitu, de animi accideribus, seu perturbatio-
nibus. Quibus expensis, ad tertiam Medicina partem conuersus,
de morbis in genere primum, deque eorum differentijs tractatio-
nem ingredior, de morborum causis, de morborum casibus, seu sym-
ptomatis, de morborum temporibus, de morborum crisi-
bus, de iudicialibus diebus. Inde ad quartam Medicina partem quae de si-
gnis est, progrediens, de signis in uniuersum rationem in eo: & un-
de petenda ea sint, de pulsuum significatione & usu, de urinis, de
deiectionibus, de sputis, de mure caput unum, de sanitate tuenda in
uniuersum inserui, quod prius sit, atque praestantius, sanitatem
seruare, quam amissam restituere. Hinc ad postremam artis par-
tem cursum dirigens, de medendi methodo in uniuersum dissero.
Dein de victus ratione in morbis seruanda, de medicamentis qui-
bus rectè curari morbi possunt, deque sanguinis missione, & pur-
gatione tracto. Postremo de chirurgia & chirurgo, eius dignitate
& officijs, de venenorum natura, & arte praecauendi ea, atque cu-
randi ubi assumpta casu aliquo fuerint. Coronidis loco supremique
fastigij, de vita, tum de morte, eius necessitate, ac causis tracta-
tionem ingredior. Quoniam verò absoluto iam, atque perfecto ope-
re, deesse quadam mihi videbantur, quae ad hanc rem optime fa-
cerent (qualia sunt quae de febris est tractatio, de popularibus,
pestilentibus, & contagiosis morbis, de abscessibus, de ulceribus, &
vulneribus, de fracturis, de luxationibus) hac seorsum appendice
concinmata, subnectenda censui: ne quid esset, quod ad omnium
Medicina

Medicine locorum exactam explicationem desiderari usquam pos-
set. Ut autem publicis professoribus prodessem, qui in eorum pra-
lectionibus copiosi, ac diuites fieri, locorumque plurimum instructis-
sima manu, atque congectione suas ornari lectiones cupiunt, ad
singularum rerum capita locos valde multos, aphorismorum in-
star, ex Hippocrate, & Galeno appinxi, unde uberem materiam,
& expeditam de quaque re in promptu, ac veluti ad manum ha-
bere queant: sicque auditoribus suis, exacta, & locuplete rerum
narratione satisfacere, & prodesse valeant, inquirendique prater-
missi labore, hinc tanquam è promptuaria cella, instructissimas
dapes apponere conuiuiis suis possint. In his autem citandis, &
congrendis ex Hippocrate & Galeno de vnaquaque re locis, quos
ad singula capita subieci, operum Galeni Germanicam sum secu-
tus impressionem, quod in id de industria significatum volui, ut
eorum, qui à me citantur locorum (si quando paginas addo) fides
apud vos mea constaret: neve aliubi quam in eis voluminibus quae
Germania excusa sunt, locum pagina respondentem quaereretis.
Hic meus labor: haec mea curatio fuit, ô Medicina sanctissimi my-
sta. Quod ego opus profecto immensis vigilijs, intenta mente, ac
cogitatione, tempore multo, immenso labore, magna etiam corpus-
culi huius iactura, nec minore valetudinis dispendio, in vestra
omnium commoda, adiutore, & auspice Deo (qui perpetuò facien-
tes adiuvat) confici. Quam meam fœturam si vobis placere in-
tellexero, libros observationum Medicinalium, hoc est, eorum quae
mira, quae graua, quae periculosa, quae etiam monstrosa, & prater
fidem in morbis apparuerunt (quae nos diutino, ac quotidiano me-
dendi usu obseruauimus) pari alacritate, qua haec damus, nec mi-
nore ut arbitror fructu, sumus optimo animo daturi, si modo co-
natibus nostris faueat is, qui & vitam nobis, & literarum amo-
rem, bonaque cuncta de sinu largitatis suae suppeditat, Deus opti-
mus Maximus. Quem supplex oro, ut & vestra omnium studia,
& virtutes, meamque in illustranda arte alacritatem, benignitatem
sua fouere, nobisque in hoc sancto labore dexter, atque propitius
perpetuò adesse velit. Viuite felices, & literis incumbite.

AVTO

AUTORVM NOMI-
NA, EX QVIBVS DI-
CTORVM TESTIMO-

*nia toto hoc opere adferuntur, &
quorum loci, vel scitius ex-
plicantur, vel corrupti
emendantur.*

MEDICI.

Hippocrates.
Galenus.
Paulus Aegineta.
Cornelius Celsus.
Auicenna.
Aëtius.
Aëtarius.
Alexander Trallianus.
Oribasius.
Theodorus Priscianus.
Coelius Aurelianus.
Albucasis.
Auerrous.
Auenzoar.
Ioannes Mesuëus.
Ioannes Alexandrinus.
Serapio.
Rafius.
Halyabbas.
Ioannes Damascenus.
Dioscorides.
Hali Rodoan.
Plinius senior.
Plinius Valerianus.
Rabi Moses.
Isaac Israëlit.
Scribonius Largus.

Guido Cauliacus.
Ioannes Manardus.
Leonhartus Fuchsius.
Ioannes Vigonius.
Hieronymus Fracastorius.
Ludouicus Mundella.
Antonius Musa Brassauolus.
Petrus de Ebano, Conciliator.
Valesius Tarentinus.
Iacobus Syluius.
Ioannes Tagautius.
Atheneus.
Nicolaus Florentinus.
Hermolaus Barbarus.
Marsilius Ficinus.
Nicolaus Leonicensis.
Philagrius.

PHILOSOPHI.

Plato.
Democritus.
Aristoteles.
Theophrastus.
Chalcidius.
Plotinus.
Proclus.
Albertus magnus.
Plutarchus.

Iambli

Iamblichus.
Mercurius Trismegistus.
Themistius.
Ioannes Picus Mirandula.
Georgius Agricola.
Maximus Tirijs.
Phauorinus.
Seneca.
Alexander Aphrodisæus.

ASTRONOMI.

Ptolemæus.
Alphonfus.
Georgius Purbacius.
Ioannes à Sacrobosco.
Alchabitius.

AUTORES
variè mixti.

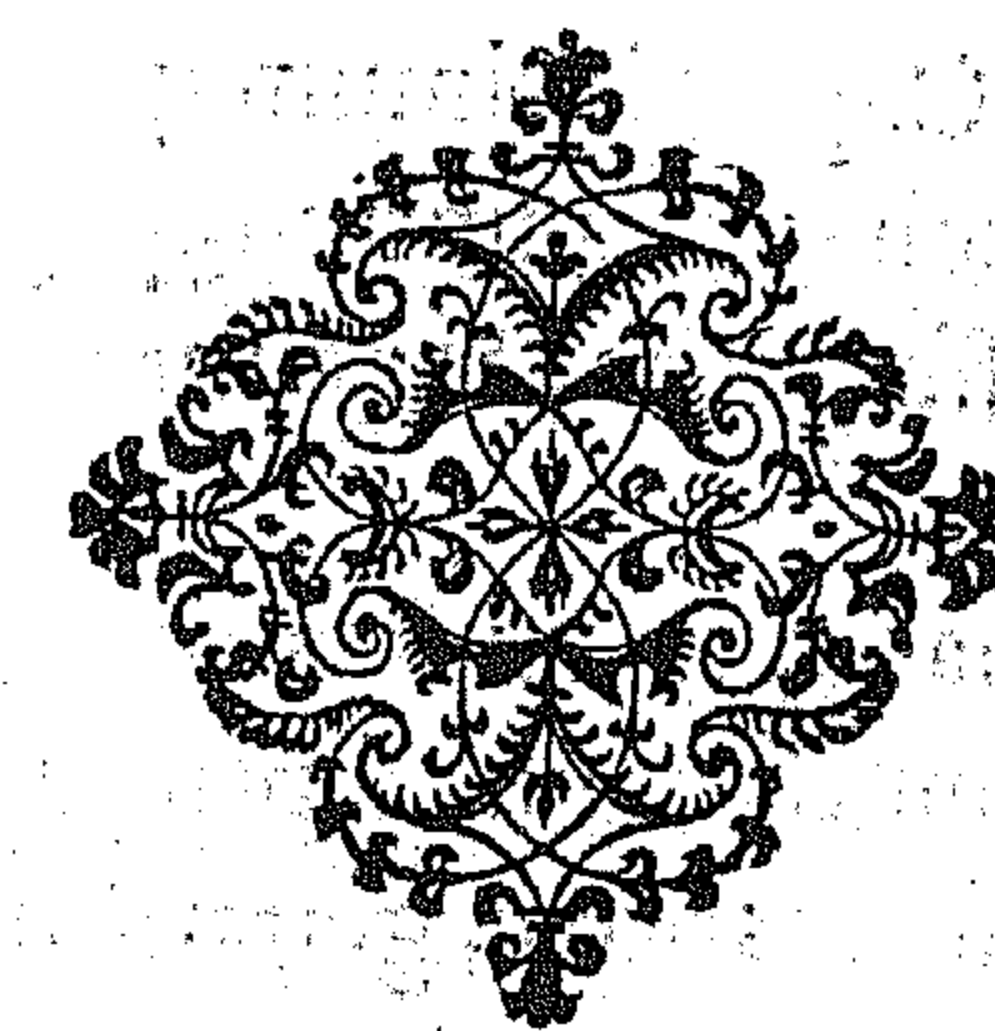
Diuus Thomas Aquinas.
Diuus Ambrosius.
Strabo.
Pomponius Mela.
Solinus.
Ludouicus Romanus.
Americus Vespucius.
Columella.
Cato.
Varro.
Paladius.

Constantinus Cæsar.
Cicero.
Demosthenes.
Herodotus.
Artemidorus.
Aelianus.
Lucius Florus.
Nonius Marcellus.
Suetonius Tranquillus.
Valerius Maximus.
Diodorus Siculus.
Diogenes Laërtius.
Polybius.
Macrobius.
Aulus Gellius.
Christophorus Colombus.
Lud. Romanus.

POETAE.

Homerus.
Hesiodus.
Aristophanes.
Vergilius.
Ouidius.
Plautus.
Lucanus.
Manilius.
Scropha.
Horatius.
Martialis.
Lucretius.

*** INDEX

INDEX CAPITVM
TOTIVS OPERIS
LOCORVM COM-

muniwm Medicinæ.

CAPITA LIBRI PRIMII.

- D**E Medicina, inuentoribus eius, artis dignitate, & fine. Caput primum, pagina 1.
De subiecto Medicinæ. Caput secundum, pag. 9.
De partibus Medicinæ. Caput tertium, pag. 12.
De Medico, eiusque in vniuersum officii. Caput quartum, pag. 17.
De Natura, quatenus ad Medicum spectat. Caput quintum, pag. 28.
De consuetudine. Caput sextum, pag. 40.
De arte, vt ad Medici considerationem pertinet. Caput septimum, pag. 45.
De enumeratione, & ordine rerum naturalium. Caput octauum, pag. 53.
De Elementis. Caput nonum, pag. 55.
De temperamentis, & omni eorum ratione, & quæ à temperamento fiant. Caput decimum, pag. 67.
De humoribus, & humorum generatione. Caput vndecimum, pagina 87.
De membris, membrorum principatu, deque vsu partium corporis humani, & eiusdem ex membris conformatione, & structura. Caput duodecimum, pag. 100.
De facultatibus quibus nostrum corpus regitur. Caput decimum tertium, pag. 118.
De actionibus facultatum. Caput decimum quartum, pag. 128.
De calore innato. Caput decimum quintum, pag. 136.
De spiritibus, eorumque differentiis, & actionibus. Caput decimum sextum, pag. 152.
De semine genitali tam maris, quam foeminae, generationis nostræ mouente principio. Caput decimum septimum, pag. 165.
De conceptione, foetuum formatione, gestatione, & partu. Caput decimum octauum, & vltimum, pag. 185.

LIBRI

LIBRI SECVNDI LOCORVM COMMUNIUM, CAPITA.

- D**E causis salubribus, seu rebus non naturalibus, quænam & quor sint. Caput primum, pag. 205.
De Aère eiusque mutationibus, & effectibus in corpore. Caput secundum, pag. 206.
De temporum anni mutationibus, & effectibus. Caput tertium, pag. 218.
De ventis, & quid in nobis efficiant. Caput quartum, pag. 236.
De locorum salubrium delectu. Caput quintum, pag. 244.
De cibo, & omni alimentorum ratione, & quid in corpore præsent. Caput sextum, pag. 253.
De potu tum vini, tum aquæ, & horum delectu, ac viribus. Caput septimum, pag. 271.
De somno, eiusque effectibus. Caput octauum, pag. 294.
De vigilia. Caput nonum, pag. 303.
De motu, & quiete. Caput decimum, pag. 305.
De frictione. Caput vndecimum, pag. 317.
De plenitate, & inanitate. Caput duodecimum, pag. 321.
De concubitu, seu re venerea. Caput decimum tertium, pag. 328.
De Animi accidentibus. Caput decimum quartum & vltimum, pag. 339.

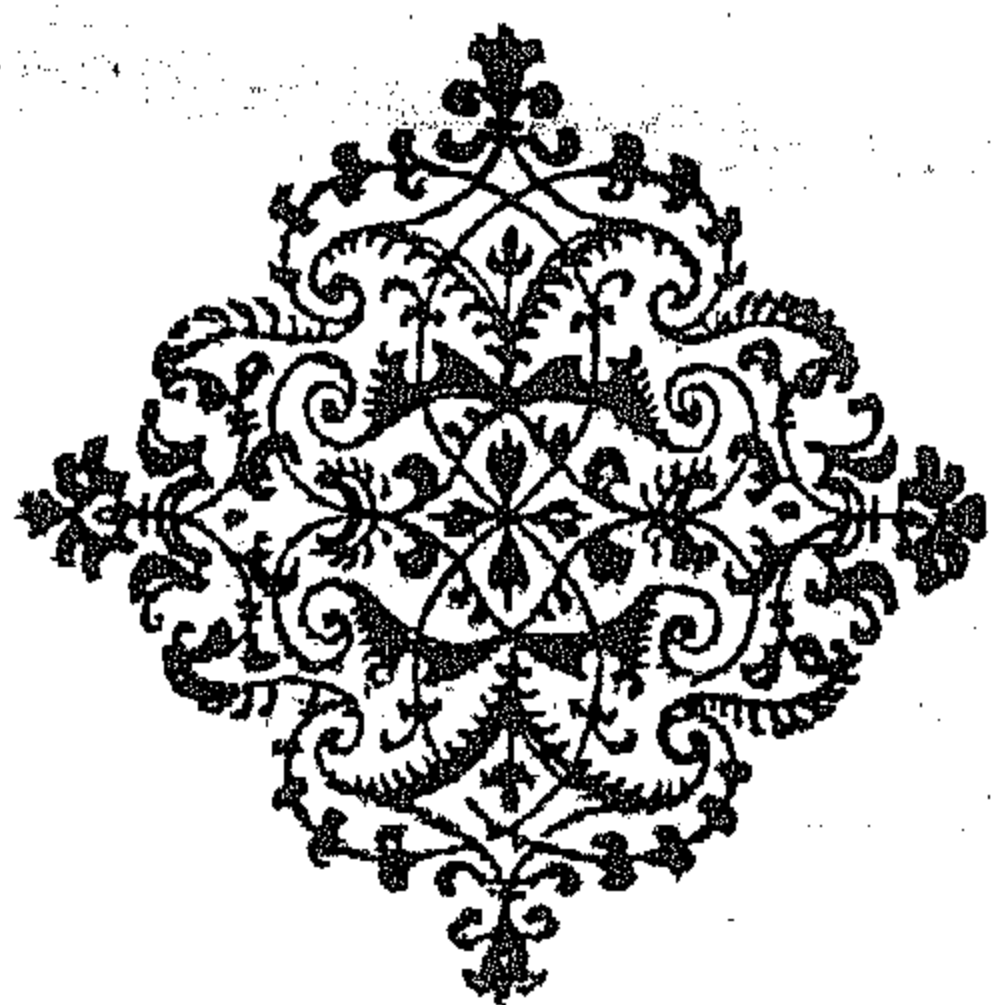
LIBRI TERTII LOCORVM COMMUNIUM CAPITA.

- D**E rebus præter naturam. Caput primum, pag. 350.
De morbis in genere, atque eorum differentiis. Caput secundum, pag. 352.
De morborum causis. Caput tertium, pag. 377.
De morborum casibus, seu symptomatis. Caput quartum, pag. 309.
De morborum temporibus. Caput quintum, pag. 395.
De morborum iudiciis, seu crisi. Caput sextum, pag. 406.
De iudicialibus diebus. Caput septimum, pag. 423.
De signis in vniuersum, & vnde petenda ea sint. Cap. octauum, pag. 446.
De pulsuum significatione & vsu. Caput nonum, pag. 456.
De vrinis, & earum significatione. Caput decimum, pag. 474.
De deiectionibus, & earum significatione. Cap. vndecimum, pag. 501.
De sputis, & eorum significatione. Caput duodecimum, pag. 513.
De sanitate tuenda, hoc est ea Medicinæ parte quam Græci *υγιαση*, Latini salubrium scientiam dicunt. Caput decimum tertium, pag. 518.
De medendi methodo in vniuersum, hoc est ea Medicinæ parte, quam Græci *θεραπευτική*, Latini curatricem nuncupant. Caput decimum quartum, pag. 540.
De victus ratione in morbis seruanda. Cap. decimum quintum, pag. 555.

*** 2 De ca

De ea Medicinæ parte, quam Pharmaceuticam vocant, deque euacuatione, & purgatione instrumentis ad curationem morborum, vt plurimum necessariis. Caput decimum sextum, pag. 568.
 De chirurgia, & chirurgo, eiusque in vniuersum officiis. Caput decimum septimum, pag. 617.
 De Venenorum natura, & eorum præcautione, atque curatione: & an venenum ad tempus dari possit. Caput decimum octauum, pag. 626.
 De vita, & num artis medicæ cura prorogari ipsa queat. Caput decimum nonum, pag. 642.
 De morte, eius necessitate, ac causis: & an mors aliqua naturalis dici possit. Caput vigesimum, & vltimum, pag. 658.

INDEX

INDEX DVBIORVM
 ET QVÆSTIONVM
 MEDICINALIVM, HIS

libris contentorum. Cuius prior numerus paginam, posterior lineam indicat.

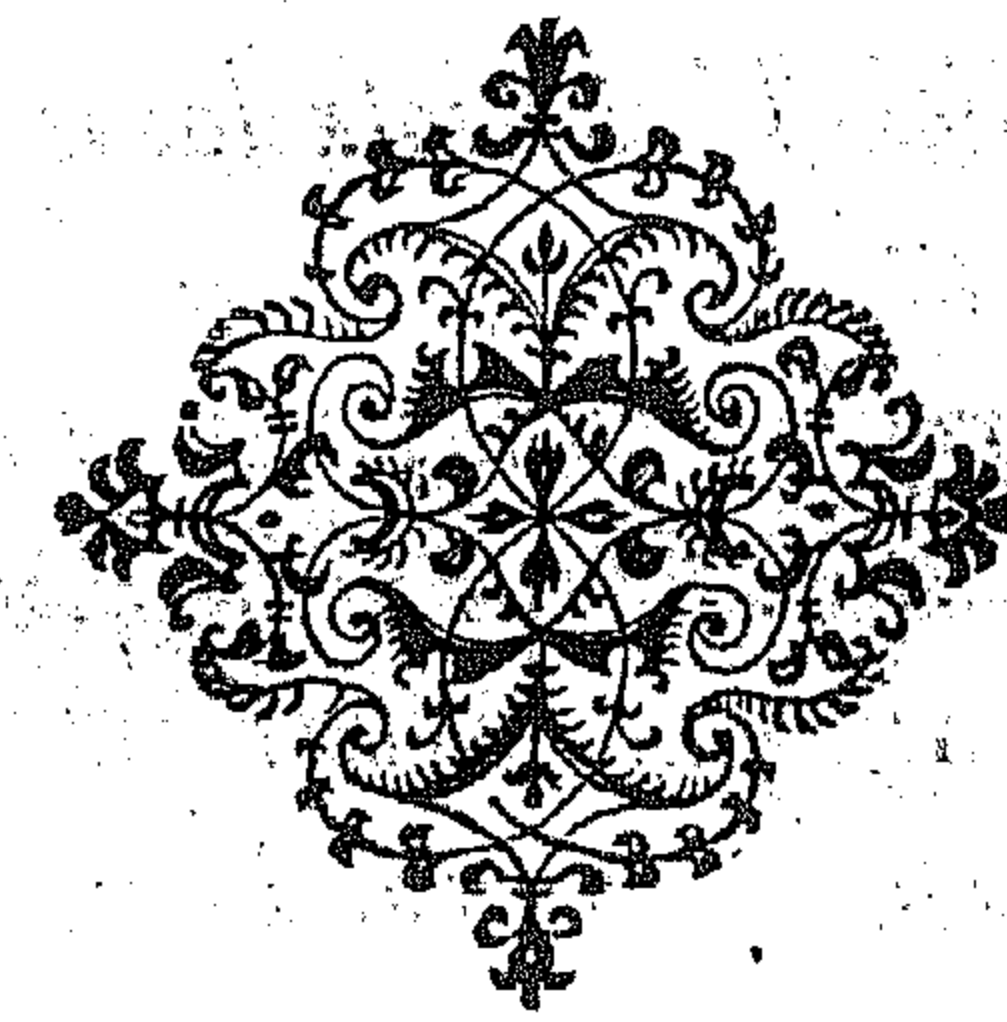

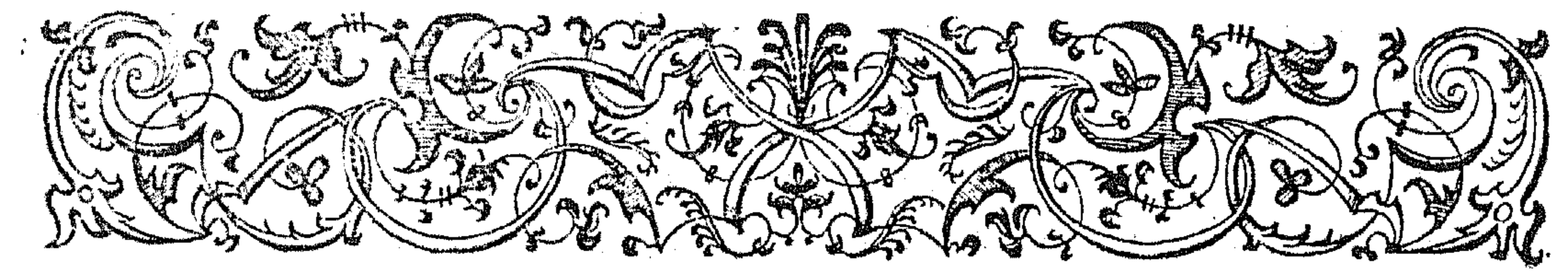
A N Medicina ars sit, an scientia.	Pag. 5. lin. 30. I.
An corpus humanum Medicinæ subiectum sit, an fanitas.	II. 10. 20
An Medico ad animi vsque defectionem vacuare liceat.	III. 19. 44
Quod interdum natura, deprauato motu, facit.	III. 59. 6
An Elementa in mixtis secundum suas ipsorum formas, an secundum virtutem, & potentiam insint.	III. 73. 30
An puerorum, iuuenumque idem sit calor.	VI. 74. 26
An sub æquatore temperatissima regio.	VII. 77. 20. & pag. 221.
An ver temperatum.	VII. 77. 20. & pag. 221.
An pituita salsa, ex terrestrium partium admistione, an ex putredine, vel serosæ humiditatis commixtione gignatur, dubium discussum à nobis Lib. Enarrationum medicinalium nostrarum primo. Enarr. septima, & repetitur hoc lib.	VIII. Pag. 90. lin. 8.
An à pituita exarsata, vel valde putrente fieri atra bilis possit.	X. 92. 4
An vnum tantum princeps membrum, vt Aristoteles voluit, an quatuor principes partes, vt medici.	X. 103. 5
An venæ ab hepate (vt medici censent) an à corde (vt voluit Aristoteles) oriuntur.	XI. 105. 17
Num quædam partes, neque aliarum gubernationi præsent, neque ab aliis, sed à seipsis gubernentur.	XII. 106. 5
Cur ex semine genita membra, dissecta, regenerari non possint, ex sanguine genita possint.	XIII. 109. 30
An animalis facultas irradiatione, vim suam exerceat in neruis cavitatem non habentibus.	XIII. 123. 42
An quæ concocta sunt crassiora euadant.	XV. 132. 19
An calor natiuus noster elementarius sit, an cœlestis.	XVI. 139. 23
An calori innato sit quicquam contrarium.	XVII. 142. 6
An sit dare spiritum naturalem.	XVIII. 158. 10
Sint ne natiuus calor, & spiritus idem, an diuersa.	XIX. 159. 44

xx.	An semen genitale, à toto secedat corpore.	168. 9
xxi.	An semen vt opifex tantum, an vt materia foetus seruiat.	169. 28
xxii.	Num muliebri semen in foetus constitutione opis aliquid adferat. 171. 30	
xxiii.	Num semen animatum, an anima careat.	172. 36
xxiiii.	Cur nati parentibus similes.	173. 12
xxv.	Num similitudo à materia, hoc est menstruo: num potius à semine, illiusque praedominio oriatur.	173. 35
xxvi.	Cur iuuenulis viro iunctis antequam prodeant menses, conceptus non sequatur.	186. 22
xxvii.	Vtrum viscerum prius creetur, cor an hepar.	190. 12
xxviii.	Cur monstra generentur.	192. 21
xxix.	An aere spiritus alantur.	210. 12
xxx.	Vtrum aëra elixis humidiora, aut e contra.	260. 1
xxxi.	An vinum calidum & humidum, an calidum & siccum.	278. 11
xxxii.	An à cibo, & ante somnum: an confecto iam cibo, & post somnum, exercenda Venus.	333. 14
xxxiii.	Cur foemina marem desideret.	334. 43
xxxiiii.	Cur ex nostro semine procreata, prolem nostram appellare soleamus. 335. 41	
xxxv.	Num symptomati quâ tale est, curatio debeat.	391. 35
xxxvi.	An in statu morbi dispositio ipsa melior sit, an grauior.	391. 41
xxxvii.	An in declinatione mori ægrum contingat.	401. 6
xxxviii.	Num crisis tempore euacuandum.	414. 12
xxxix.	An in intestinis, an in ventriculo excrementa alui generentur.	502. 1
xl.	An cœna prandio copiosior esse debeat, an e contra.	529. 31
xli.	An curatio contrario perficiatur.	543. 25
xlII.	Cur instrumentaria partes amputatae si sint, vniri non possint.	546. 21
xlIII.	Medicamenta potestate calida, aut frigida, quomodo à calore nostro in actum ducantur.	570. 40
xlIIII.	An pueris ante decimum quartum ætatis annum, mitti sanguis com- modè possit.	574. 6
xlV.	An exquisita bilis ante purgationem, præparatione indigeat.	575. 32
xlVI.	An in tenuibus, aut serosis euacuandis humoribus, adhibenda præpa- ratio.	576. 29
xlVII.	An sirupi vocati humores concoquant.	576. 40
xlVIII.	An prisci autores sirupis sint vsi.	578. 15
xlIX.	Medicamenta delectu purgantia quomodo certos euacuent humores. 503. 36	
I.	Cur venena exigua mole exhibita, breui tamen totum animalis cor- pus perdant.	627. 34
II.	An venenum possit in corpore nasci ex humorum vitio.	629. 1
III.	An venenum ad tempus dari possit.	633. 44
IIII.	Cur vitæ breuis homo sit.	646. 42
IIIII.	Cur alij alijs breuioris, longiorisve vitæ sint.	647. 45
	An vita	

An vita nostra prorogari, artis medicæ beneficio, queat.	648. 14	IV.
Cur paruis in senectute affectibus subortis, homines facile commo- riantur.	660. 38	LVI.
Mors an retardari, artis medicæ beneficio possit.	661. 44	LVII.
An mortis hora, ac tempus præsciri, prædicique à medico possit.	662. 37	LVIII.
Vt quid deserti à medicis euadant, ac conualescant.	665. 44	LIX.
An mors sit aliqua naturalis dicenda.	667. 2	LX.

*Jndicis questionum seu dubiorum medicinalium
his libris contentorum, Finis.*

LOCORVM MEDICI-
NAE COMMVNIVM
FRANCISCO VALLERIO LA

MEDICO AVTORE:
LIBER PRIMVS.

De Medicina, inventoribus eius, artis dignitate, & fine.

CAPVT I.

PRIVILEGII SENTENTIA.

CAutum est auctoritate Regia, nequis alius prater Franciscam Mirailletiam, & Antonium Gryphium, bibliopas Lugdunenses hos Francisci Valleriola locos medicina communes ante decennium ab editione proximum in hoc Francorum regno imprimat, neve alibi impressos vendat. Ac si Regij diplomatis sententia operis initio praefigatur, sineve postponatur, ut omnibus clarum, notum, indictum habeatur. Secus qui faxit, libris & multa in sanctione astimata penas pendito. Data Sancti Germani 4. Idus Ianuar. 1561.

Berliam.

20 **C**ONSTANS omnium assertio est, Medicinam Dei opt. max. munere, atq; concessu mortalium generi in id datam, ut humani generis imbecillam, caducamq; naturam praesidiis suis iuaret: Nam si in nobis (quod ait Gal.) optima semper constitutio permaneret, neq; alterationi, aut mutationi obnoxij ipsi essemus, artis medicae praesidiis profectò non egeremus. Quonia verò fragilitate naturae alterari, euerti, corrumpiq; humanum genus cernimus, nec eundem perpetuò seruare tenorem: ea sane ratione artem desiderare ipsum, qua naturae suae imbecillitati prospici queat, euidentissimum haberi debet. Hanc artem
30 Medicinam esse, eamque vnam omnium imprimis nobilem, necessariam, vtilem, communi omnium consensu, atque testimonio constat. Nobilitatem porò illud inter caetera attestatur, quòd à Deo opt. max. fata, vna cum nascente mundo originis suae initia ducat, perennitatemque cum eo parem habere se gloriatur. Virentem enim omnem herbam, lignumque frugiferum produxit mox (testante Mose) ab initio
40 Deus, ut iis humanum genus, & ad vitae tutelam in alimoniam vteretur, & iisdem ipsis infestantes morbos depelleret. Vnde est illud sapientissimi Hebraei Iesu Syrach Ecclesiastici. Ab altissimo manat Medicina: altissimus de terra medicamenta procreauit, nec abhorrebit ea vir sapiens. Ipse (subdit) sanat per haec, tollitq; dolorem hominis. Quid hac tanta Medicinae laude, atque commendatione appositius excogitari, dicique potest? Illud quoque non minimum artem nobilitare videtur, quòd praeter originis splendorem, & subiecto, & fine, & constituentium claritudine, profusorumq; excellentia, tum varia, ac multiolici rerum

In arte medic. cap. 84

Genes. 1.

Eccles. 38.

arcanarum omnium cognitione, & vsu, & operum supra alias admirabilem, longèque nobiliorum effectione, cæteris omnibus antecellat. Nam & materiam tractat omnium longè præstantissimam, hominem, & finem eum habet, quo nullus præstabilior, aut vtilior excogitari vquam potest: nempe sanitatis possessionem, sine qua (vt diuus testatur Hippocrates) nulla est reliquarum rerum omnium, aut voluptas, aut fructus. Necessestatem porrò, humani generis fluxa, fragilisque natura, nulli non mutationi, & alterationi obnoxia, abundè declarat. Siquidem vix dum natis, & à matre adhuc rubentibus (quod idem affirmat Hippocrates) aphthæ, vomitus, vigiliæ, tusses, pauores, vmbilici inflammationes, aurium putredines euenire solent: dentire incipientibus, gingivarum pruriginis, febres, conuulsiones, alui profluvia: progredientibus tonsillæ, asthmata, calculi, strumæ, tubercula multa: grandioribus autem, sanguinis eruptiones, satyriases, lumbrici, febres: adolescentibus, tabes, comitiales, acutæ febres: viris iam factis, laterales morbi, peripneumoniæ, lethargi, insanix, ardore, cholera, difficultates intestinorum, & leuitates: senibus, & ad mortem properantibus, distillationes, stranguriæ, articulorum dolores, renum, & viscerum obstructions, vertigines, apoplexiæ, mali habitus, sensuum, ac virium omnium defectiones. Cùmque huius vnus ope, atque præsidio à tam ingentibus malis ægroti leuentur (siquidem, morbis, doloribus, anxietatibus, morte denique ipsa non rarò artis beneficio homines liberantur, vt autor libri de flatibus prodidit) an non artem medicam humano generi summè necessariam dicemus? Vtilitatem testari possunt, qui à tantis malis artis beneficio leuati, optatum sentiunt restitutæ sanitatis, integræque valetudinis fructum. Quibus porrò autoribus ceu ducibus quibusdam, exculta, nata, propagatæque sit, si vetera consulamus, inuenimus profectò de quorundam sententia ab Aegyptiis medendi artem manasse, etsi eam sibi laudem Græcia disciplinarum omnium parens, & altrix vendicat. Nam cùm vel Herodoti, atque Diodori Siculi testimonio, primos hominum Aegyptios fuisse constat, qui se vetustatis titulo cæteris cunctis, & cœli clementia, & soli bonitate præferri volunt: eosque omnium primos, & astrorum cursus annotasse: & que ad victum vtilia essent, vario artium cultu, inuentioneque prodidisse, haud iniquo iure censendum, non medicinam solùm ab his, sed & Astronomiam, & Musicen, & Arithmeticen, agrique colendi artem esse inuentas. Mercurio enim Diodorus palmam hanc tribuit, Medicinæque illi inuentionem adscribit. Quem Osiris Saturni & Rheæ filius, ob insignem ingenij præstantiam, ob tantarum inuentionem artium, summis honoribus affectus dicitur. Quod & Strabo lib. suæ Geographiæ vltimo apertè confirmare videtur, dum Thebanos sacerdotes Astronomiæ, Philosophiæque omnis cultores, artium inuentionem Mercurio Trimegisto in primis tribuere scribit. Ad quod facit Aegypti in ferendis variis medicamentis ferax solùm, quod tanta in iis proferendis quæ hominũ salubritati vsui sunt, vbertate pollet, vt de eo meritò illud dixisse Homerus sit visus:

lib. de salubritate que Gal. Polybi esse dicit.

Aphor. 5. sectione.

Plinius lib. 7. cap. 56. Aegyptiis Medicinæ inuentione tribuit. Herod. lib. 2. Dio. libro 2. antiquitatũ. cap. 2.

polybi supra.

Odyss. 8.

Aiγυπτι

Αιγυπτίη, τῆ πλεῖστα φέρει ζείδωρον ἄρτυρα
 φάρμακα, πολλὰ μὲν ἰδιὰ μίμνρη, πολλὰ δὲ λυγρὰ. id est.
 Fertilis Aegyptus rerum medicamina mista,
 Optima multa, simul deterrima plurima profert.

Hæc certè faciunt, vt ab Aegyptijs Medicinam originem duxisse existimandum sit. Græcia omnis Apollini Deo habito, & Iouis atq; Latonæ filio, Medicinæ inuentionem tribuit. Quem ob id Athenienses ἀλεξίκακος quasi malorum depulsores vocabant. Et Vestales virgines Romæ in sacris ita Apollinem salutabant, Apollo Medice, Apollo Pæan, ita à sedandis morbis nominantes. Quem, ἄλιον hoc est, salubritatis autorem vocauit. Vnde est illud Ouidij. i. Metamorphoseos:

Inuentum medicina meum est, opifexq; per orbem
 Dicor: & herbarum subiecta potentia nobis.

Medicinam porrò id temporis rudem, & impolitam, paulò altius excoluit Aesculapius Apollinis filius, multa inuentis patris adiiciens: atque ob id in deorum numerum relatus. Qua quidem in arte ita excelluisse dicitur, vt nedum morbis sæuissimis ægros alleuare, sed & ad vitam reuocare homines existimatus sit. Vnde ab eo Hippolitus & Androgæum Minois filium, ab Atheniensibus interemptum ad vitam reuocasse, Græci scriptores prodiderint. De Aesculapio enim agens Q. Serenus Samonicus, id luculento carmine testatus est:

Tuque potens artis, reduces qui tradere vitas
 Nosti, atque in cælum manes reuocare sepultos.
 Qui colis Aegæas, qui Pergama, qui que Epidaurum.

Plinius certè Chironi Centauro Theffalo, Saturni & Phylliræ filio, ob admirandam in dignoscendis plantis peritiã, medicinæ inuentionem tribuit. Ab Aesculapij porrò filiis Podalirio & Machaone, propagatam deinceps medendi artem Celsus scribit. Hi enim bello Troiano Agamemnonem ducem secuti, magno commilitonibus vsui, præsidioque fuere, vulneribus præfertim manu medentes. Hæc quidem de artis inuentione ab autoribus prodita, quam postea Asclepiadarum nobilitata famæ, & eruditionis familia, non paulò plurimum promouisse, & adolescentem iam artem in suum robur dignitatẽque euexisse, ex eorum monumentis abundè constat. Hinc summus in arte, omnique ætate habitus Hippocrates Cous Medicinæ parens, ac instaurator primus, apud Græcos, desitam Medicinam, ac dissolutam in artem breuissimis quibusdam, sed argutis præceptionibus, prægnantibusque sententiis, quas ἀφορίσματα vocant, redegit. De quo Soranus in præfatione Isagogici sui libri, Medicinam quidem (ait) inuenit Apollo, amplificauit Aesculapius, perfecit Hippocrates. Hic sæuientem omni Græcia pestem; cùm arte medica tutissimis auxiliis profligasset, Atheniensium Senatusconsulto & ciuitate, & corona aurea mille pondo publicè donatus, summisque honoribus affectus, ob ingentia illius in rempublicam merita fuit. Cui vita functo Græci (authore Adylo) tumulum honorificentissimum iis versibus posuere:

a 2 Θεσσαλὸς

Θεσσαλός ἐπιποκράτης νόσος γένεσθαι κέεται,
φοίβη ἀπὸ γῆρας ἀθανάτου γαγαῶς
πλεῖστα βότρυα νόσων σήσασθαι τοῖς ὕγι εἶναι,
ἀόξα μὲν πολλήν, ἢ τύχην, ἀλλὰ τέχνην.

Morus sic vertit.

Theffalus Hippocrates, Causa genere, hac iacet turba,

Phœbi immortalis semine progenitus.

Crebra trophæa tulit, morborum armis medicina

Laus cui magna, nec id sorte, sed arte fuit.

Sexcentis circiter ab Hippocrate annis subsecutus Galenus Pergame-
nus, quem Heroa potius ac dæmonem, quàm hominem appellare, suo
sanè merito possumus, ita artem excoluit, ac propagauit, totamque ab-
soluit, præclaris in eam rem editis monumentis, ut quæ Hippocrates
durius iecerat medicinæ semina, hic quasi in optimum fundum, lætū-
que solum demissa, plenis doctrinæ suæ fluminibus, purisque fontibus
irrigarit: Vt qui absolutam illam medicinæ speciem (quam vix inue-
niri posse Hippocrates affirmavit, & in nullo se vnquam vidisse testa-
tur) hic vnus expresserit, ac exornarit. Quamobrem, & cum viueret, re-
gnare in medicina dictus est, & post mortem in hodiernum diem sic
apud omnes gentes illius nomen viget, sic celebratur, & claret, ut nulla
id vnquam obliuio obscuratura, nulla eius laudibus allatura finem
æternitas videatur: ut cuius nimirum scriptis, & monumentis, ne cogi-
tari quidem maiora, ornatiora, plenioraque possint. Hunc postea re-
liqua omnis Græcorum turba secuta, variis scriptis artem valde locu-
pletarunt. Ab hoc fonte Paulus, Aëtius, Alexander, Soranus, Oriba-
sius, Actuarius, cæterique omnes manarunt. Hinc Pœnorum medico-
rum schola: cuius princeps Auicennas iure statuendus est, qui se Galeni
interpretem gloriatur. Hinc Auenzoar, Rasis, Serapio, Haliabbas,
Auerrous, Mesueúsque processere, artem quique suis monumentis val-
de iuuantes. Hinc etiam Latini proceres, Celsus, Plinius, & ante hos
Cato, & Varro, ac plerique alij. Nec verò, quos nostra tulit ætas, quisq;
immemens vigiliis ac laboribus artem medicam tota Europa illustrem
reddere conati sunt, sua laude fraudandi veniunt. Italia vna certè ter-
rarum omnium alumna, eadem, & parens (vt Plinius ait) numineque
Deum electa, quæ cælum clarius faceret, multos tulit summi ingenij,
nobilitatæ eruditionis famæque, viros. Leonicenum melioris medici-
næ in Italia parentem, Hermolaum, Picum, Manardum, Brassauo-
lam, Mundellam, Cardanum, Vidum Vidium Hippocratis fidum in-
terpretem, mihiq; omnibus omnium necessitudinum vinculis coniun-
ctissimum, innumeròsque alios: quorum scriptis, & illustriorem effe-
ctam medicinam, & longè suis finibus egressam in confesso est. Nec
minorem ea in re operam ingeniorum ferax Germania nauauit. Testes
sunt Leonhartus Fuchsius Medicorum nostri seculi decus, & orna-
mentum: qui tam strenuum in amplificanda medicina sese ducem præ-
stitit, ut cultis eius laboribus, & fructuosis quotquot Medicinæ ma-
nus dederunt, felicissimo euentu vtantur. Ianus Cornarius, Otho

Brunfel

In epist. ad
Democritū.

Lib. 3. natu-
hist. cap. 5.

Brunfelsius, Gesnerus, Hieremias Thriuerus, innumerique alij. Quid
doctrinarum, & artium foelicissima parens & altrix Gallia? quæ nobis
Syluium illum Medicinæ melioris parentem, ac vindicem, penèque
tutelarem quendam Deum peperit? Qui vnus publico profitendi mu-
nere tam multos, tam eximios, ac eruditionis titulo præstantes genuit
medicos, vt multarum gentium pater, nouæ semper prolis amplificatio-
ne (quod de Abrahamo dictum in sacris est) de eo in Medicina dici sum-
mo suo merito possit. Quid Tagautium æqualem, & commilitonem in
philosophiæ studiis meum, virum ingenio, doctrina, omnique cumula-
ta virtute clarum, suisque chirurgicis monumentis illustrem prætereo?
Quid Acakiam, Fernelium, Vasseum, Guinterium, innumeròsque, qui
è vberissimo illo bonarum disciplinarum fonte Lutetia, magno totius
orbis commodo profluxere? Quid Academiam Monspeliensem ma-
trem sanctissimam meam prætereo? Ex qua ceu ex equo Troiano innu-
mera Heroum in medicina turba profluxit? Vnde Tremoletus, Gry-
phius, Falco, Schyronnios, Rondeletus, Saporta, Fontanonus, Honora-
tus Castellanus medicinæ lumina manarunt? Sed iam de artis origine,
dignitate, professorumque excellentia satis. Nunc de Medicinæ defini-
tione dicamus. Medicinam porrò aliter alij definiunt. Autor libri de
flatibus, qui Hippocrati adscribitur, Medicinam adiectionem, & detra-
ctionem esse dixit. *ἡ ἰατρικὴ ἐστὶν ἀφαιρέσις καὶ ἀφαιρέσις* Est quidem certè Medi-
cina adiectio eorum quæ defunt, subtractio eorum quæ superfluant.
Lib. verò de arte, Hippo. Medicinam esse dixit, morbos tollere, & eorū
impetus retundere. Galenus ex Herophili sententia, salubriū, insalubriū,
neutorumque scientiam definiuit. Inter Pœnos verò præstantissimus
Auicenna hoc pacto: Medicina est scientia, quæ humani corporis dispo-
sitiones noscuntur, quæ sanum est, vel ægrotum. Omnium appositi-
sime Auerrous collectionum suarum lib. 6. cap. 1. Est (inquit) medicinæ
ars effectrix, ratione, & experimento inuenta, quæ, & sanitatem con-
seruat, & morbos pellit. Esse verò Medicinam artem, non scientiam
propriè, Hippocrates, Aristoteles, Galenus, Herodotus, Auerrouisque
abundè demonstrant. Siquidem Hippocrates lib. de lege, Medicinam
artium esse præclarissimam confitetur. Aristoteles verò artem. 6. mora-
lium definiens, artis rationem medicinæ in primis conuenire docet,
dum artem habitum esse quendam recta cum ratione efficientem defi-
niuit: nec eorum esse quæ necessariò eueniunt, quod certè Medicinæ
congruit, sanitatem enim ipsa efficit, morbosque via quadam ac me-
thodo tollit. Galen. vero. 6. Epidemiorum, commentario eius libri. 5.
medicinam artis nomine dignatur, dum medicam artem medicis di-
gnitatem præstare affirmat. Herodotus lib. qui Introductorius, seu me-
dicus inscribitur (est enim is eius libri autor, vt Galenus testatur) idi-
psum conceptis verbis planissimè monstrat inquiens. Aberrant & Me-
thodici, & Rationales, dum scientiam medicinam esse prædicant. Scien-
tia enim (subdit) est conueniens, firma, & nunquam à ratione decli-
nans, cognitio. Eam neque apud Philosophos, præsertim dum rerum

In arte me-
dicali.

Cap. 4.

rerum naturas percrutantur) inuenias, multò sanè minus in re medica: imò, vt verbo expediam, ne ad homines quidem venit. Quamobrem Medicina ars meritò dici potest. Idipsum quoque Auerrous. 1. & 7. suarum collectionum libris, & Ammonius in enarratione libri Prædicamentorum Aristotelis, atque in proemio quinque vocum Porphirij: Eustratius. 1. & 6. Ethicorum. Quam nos rem plenius in nostris enarrationum medicinalium libris, enarratione decima libri quarti explicauimus, vt longiore ad id in præsens disquisitione opus non sit. Artem itaque Medicinam esse abundè docuimus. At qualis ars sit, nondum demonstratum. Galenus certè lib. de constit. artis, è factitia- 10 rum numero eam esse probat, sanitatem enim ipsa efficit, vt eodem loco, & Epidemiorum. 6. idem autor conceptis verbis demonstrat. Extremum est, vt de Medicinæ fine dicamus. Hunc porrò Gal. lib. de sectis, atque de optima secta, sanitatis possessionem esse vult. Medicæ artis scopus (inquit) sanitas est: finis, ipsius sanitatis possessio. Vt aliud omnino ab scopo finem esse velit. Quod paucis video animaduersum. Scopum enim plerique omnes cum fine confundunt, idem esse putantes, cum contra se res habeat. Est enim scopus id quod primum sibi effingit, atque proponit medicus, etsi id non perpetuò assequatur. Finis verò id est, cuius causa omnia ars molitur, id autem est, sanitatis adeptio. Nam 20 vt rectè valeant homines, & à morbis liberati optata sanitate fruuntur, omnia præstat ars: omnibus in id prædiis nititur. Quod pulchrè animaduertens autor Introductorij ita de tota re pronunciauit. Aliud 30 (inquit) ars, aliud eius finis est. Hunc autem non affectat illa, sed quod circa ipsam est scilicet, neque id perpetuò. Quò fit, vt quousque hoc non assequitur, non finis eius, sed scopus dicatur: cum autem contigerit, finis. Haftenus ille. Itaque sanitatem artis prædiis parare, artis medicæ finis est, vti sanitas ipsa scopus: quem semper sibi propositum habet medicus, etsi non perpetuò finem artis consequatur. Quod quidem non artis imperfectione accidit. Est enim ars vndique perfecta, 30 exacta, atque absoluta, iis omnibus prospiciens, quæ sub ipsam cadunt: sed aut artificum imperitia, aut infelici hominum qui arte egent statu, aut rerum necessariarum inopia, atque defectu. Vnde est illud vulgatum. Non est in medico semper sanetur vt æger. Atque hæc in præsens de Medicinæ origine, præstantia, & fine tantisper dicta sint.

De Medicina, inuentoribus eius, ac fine, Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

Medicina artium præclarissima. Lib. de lege.
 Medicinam esse, morbos ab ægris in totum tollere. Lib. de arte.
 Medicina est adiectio, & detractio. Lib. de flatibus.
 Medicina cum sapientia coniungenda. Lib. de decenti ornatu, seu de probitate.

Medicinæ

- Medicinæ insunt omnia, quæ ad sapientiam requiruntur. Eod. lib.
 Medicina ob id vituperatur, quòd non omnes sanare possit. Atque huiusmodi calumniatoribus respondet Hipp. Lib. de arte.
 Medicinam, artem dignam quæ Deo adscriberetur primi inuentores indicauerunt. Lib. de veteri medicina.
 Medicina erga Deos valde reuerenter se habet. Lib. de probi.
 Medicina est secundum naturam. Lib. de flatibus.
 Medicinæ principium est, morborum curas, & modos, & medicamentorum vires memoria tenere. Lib. de probi.
 10 Medicina qui rectè nouit, minimè fortunam respicit, aut expectat: sed & citra fortunam, & cum fortuna rectè facit. Lib. de locis in homine.
 Medicina tota constans, ac firma est. Lib. de arte.
 Medicina necessariò inuenta. Lib. de veteri medicina.
 Medicina nec simplex, nec facilis. Lib. de veteri medicina.
 Medicina ex his quæ propter quid demonstrata sunt, esse cernitur. Lib. de arte.
 Medicina propter ægros inuenta. Lib. de veteri med.
 Medicina, inuentum ad hominum sanitatem, & alimentum. Lib. eodè.
 Medicina, & vaticinatio valde cognatæ sunt. In epistola ad Philo-
 20 pœmenem.
 Medicina iam ab antiquo existit. Lib. de veteri medicina.
 Medicinam propter ingratitude, intemperantiam, insaniam, & inuidiam insensatorum hominum contemptui haberi, & contumelia affici. In epist. ad Damagetum.
 Medicinam citò discere non est. Propterea quòd impossibile est statim, ac certam doctrinam in ipsa fieri. Lib. de locis in homine.
 Medicinæ exacta certitudo difficilis. Lib. de veteri medi.
 Medicinam inquirere, ac inuenire ipsa necessitas homines coëgit. Lib. eodem.
 30 Sine medicina nemo quisquam sanari potest. Lib. de arte.
 Medica ars longa est, vita breuis. 1. Aphorismorum.

Galeni.

Medicina salubrium, infalubriumque scientia, ab antiquis dicta est. Lib. de sectis, in arte medicinali. & lib. ad Thrasib.
 Medicina est scientia sanitatis conseruatricis, morborum repultricis. Lib. qui medicus inscribitur.
 Medicina, ars est, & eius rei probatio. Ibidem.
 40 Medicinæ finis proprius, medicorumque proprium munus morbos adimere. Lib. 2. meth. meden.
 Medicinæ finem alij sanare, alij ea facere quæ ad sanitatem sunt conducibilia, alij morborum causas adimere, dixerunt. Lib. 1. meth.
 Medicinæ finis, non est actionem vitiatam sanare: sed qui hanc efficit affectum. Lib. 2. meth.

a 4 Medicina,

- Medicina est, cuius finis est sanitas. Lib. ad Thrasf.
- Medicina, quod in affectuū cognitione consistit, coniecturale habet: quod in curatione scientificū. Lib. 2. de comp. medi. secundū locos.
- Medicinalis facultas cum his quæ generatur, & corrumpuntur, suum exhibet ministerium. Lib. 1. de elementis.
- Medicinam vel Deorum filii, vel eorum propinquis, quibus Dij primum communicarint inuentas esse volunt Græci. In Introdu.
- Medicinam quomodo constitutam esse tum Empirici, tum Rationales velint. Lib. de sectis ad initium.
- Medicinæ artem constituere volentem, partem quamlibet simplicem 10
quali substantia, ac figura constet, quanta magnitudine, numerum earum vniuersum mutuamque compositionem tenere est necesse. Lib. de consti. artis.
- Medicina ex artium facticiarum genere vna est. Lib. eodem.
- Medicina, hanc ad alias effectiuas artes proportionem habet, quod ea non simpliciter effectiua est, perinde atq; ædificiaria, lignaria, fabrica, atq; textoria, sed vt reparatrix collapsæ domus, ac lacerarū vestium sartrix. Lib. eodem.
- Medicina inter effectiuas artes maxima ex parte naturæ operanti ministrat. Ibidem sub finem libri.
- Medicina & partium simularium substantiam nouit, & instrumenta- 20
lium generationis modum: præterea & affectuū similiter inuentionē, & pro quoque eorū scopos confert curationis. Ibidem ad finem.
- Medicina & agricultura artibus instauratibus similes. Lib. ad Thrasf.
- Medicinæ quædam principia omnibus noscuntur: quædam ab artifice tantum. Lib. 5. de simpl. fac. cap. 12.
- Medicinæ principia tria, inuentio, constitutio, interpretatio. Inuentio-
nis porro vetustissimum principium experientia est, constitutionis ratio & experientia, interpretationis initiū naturalis est speculatio. In Introducto.
- Medicinæ inter initia hæc tria statim se offerunt. Curationis indicatio, 30
quæ à morbi natura sumitur, nondum verò pars artis est, & vulgo quoq; nota. Proximum nouisse an talis indicatio perfici queat, veluti an vulnus glutinari. Postremum quibus auxiliis id fiat, & hæc duo artis sūt, in quibus sese occupat methodicōstitutio. Lib. 3. meth.
- Medicinā nō esse coniecturalē secundū Hippo. Com. 1. in primū aphor.
- Medicina quomodo ars sit sanitatis effectrix. Lib. de Cons. artis.
- Medicæ artis verus sectator qualis. Lib. Quod optimus medicus idem sit & philosophus.
- Medicinam non esse artem populares tum putant, cum inter se dissi- 40
dent in curando medici. Lib. 9. de placi. Hippo. & Plat.
- Medicina longa, ac ferè incomprehensibilis. Com. 1. in primū aphorif. Hippocratis.
- Medicinæ veritas non est inuentu facilis. Ibidem.
- Medicina non semper verum vniuersaliter affirmat, sed fatis est in pluribus verificari. Commento. 68. sexti aphorif. De

- ARTIBVS singulis, atq; disciplinis cōmune esse solet, vnum aliquid habere, in quod intentæ munia ipsæ sua obeant, & circa quod tractandum accuratè versentur. Id autem materiam artis seu subiectum Philosophi omnes vocandū censerunt. Equidem artium alia aurum, æs, ferrum: alia corium, linum, lanam, lapidem, lignum tractat. Itaq; cum Medicinam artem præcedente capite constituerimus, vt cuius nimirum finis effectio sit, consequens quidem est, vt vnum aliquid reliquarum instar ea habeat, quod 10
illi materiæ, atq; subiecti vice sit. Nam quæ in efficiendo positæ artes sunt, & materiam in quam agant habere eas est necesse, & efficiendi vim ac facultatem. Cum actio omnis his duobus potissimum, atq; necessariò constet, materia, inquam, & efficiente, si quid Aristoteli philosophorum summo creditur. Cumque sanitatem ars medica præstet, atq; efficiat (vt Galenus commentario secundo in sextum Epidemiorum Hippocratis affirmat,) necessarium est ei effectioni vnum aliquid subesse, quod actionem eam excipiat. Humanum itaq; corpus ad eam excipiendam suapte natura idoneum, verum medicæ artis subiectum dici 20
meritò debet. Vnde est illud Auicennæ. Quoniam (inquit) medicina corpus humanum ea ratione, qua morbo sanitatq; obnoxium est considerat: neq; cuiusquam rei scientia, nisi causarum cognitione haberi possit, sanitatis, & morbi in medicina causas scire in primis conuenit. At vero cum corpus humanum medicinæ subiectum dicimus, non considerationis quidem, & scopi in medicina præcipui, sed operis esse subiectum intelligendum est. Constat enim subiectum illud considerationis in arte quapiam dici non posse, quod non primò & per se, sed secundariò in considerationem cadat: corpus autem humanum non per se, & primò in medicina considerari, docet lib. de partibus artis medicinalis, 30
sub libri finem Galenus, in hæc verba. Corpus hominis (ait) medicariuæ artis est materia secunda, & vt dicat quis secundum accidens: eò quod huius dispositiones sunt sanitas, & ægritudo. Itaq; cum secundum accidens, (vt hoc loco testatur Galenus) arti subiiciatur humanum corpus, proprium illius subiectum, de quo potissimum ars considerat, esse non potest. Est autem proprium artis subiectum, quod ad considerationem attinet, sanitas ipsa (vt eodem ipso loco Galenus conceptis verbis testatur) vt quam nimirum medicus per se primò cōsiderat, & ad quam, ceu ad scopum, omnem reliquam suam refert considerationem. Est enim medicinæ scopus sanitas, ex Galeni lib. de sectis, & de optima 40
secta, sententia. Per hanc enim (quam medicus præcipuo munere tractat) ab omni alio artifice discernitur, ac separatur. Artes enim non à materia, sed à fine potius sunt distinguendæ, vt bellè Galenus lib. ad Thrasibulum docet. Equidem cum sit medicina effectrix ars, aut potius reffectiua (quod libro de artis medicæ constit. asserit Galenus) per id quod reficit, non per id circa quod operatur, est à cæteris artibus seiungenda

7. Metaph. cap. 7.

Pen. 1. primi cap. 2.

10

L O C O R V M C O M M V N I V M

genda. Sola enim artium medicina sanitatem reficit, & instaurat. Hoc fanè est, quod Lib. ad Thrasibulum dicebat Galenus, artes non à materia quam tractant, sed à fine oportere distingui. Nihil enim impedit vnum aliquid plurium artium fieri materiam, vti lignum (quod eodem loco scribit Galenus) & nauium artifici, & carpentario, & machinarum instructori, & ædeis fabricanti, multisq; aliis artibus materia est. Quin & humanum corpus (varia tamen ratione) plurium artium, atq; disciplinarum materia efficitur. Quatenus enim naturale est, Physicæ scientiæ subiicitur: vt sanitatis capax, medicina: quatenus euectum, id est bono habitu præditum, exercitatoria. Quæ docta Galeni præcitato loco sententia est. Constat igitur humanum corpus operis tantum, & veluti eius in quo actio, seu potius effectio medicina excipitur, quàm considerationis esse subiectum. Vnde Galenus, Medicæ artis, vna cum

Lib. ad Thrasib.
 ,, sit, infinitæ materiæ sunt, & corpus ipsum sanitatē accipiens, & cibi, ac
 ,, potus, ac medicamenta omnia, & vocata diætēmata. Hæc igitur medicorum materiæ. Corpus autem tanquam id ex quo finis, aut in quo. Hæc
 ,, tenus Galenus. Et meritò quidem corpus id in quo esse dixit, cum sit
 ,, utiq; sanitas medicinae finis, in homine ipso ceu in subiecto proprio.

Lib. prædicamentorū, cap. de qualitate.
 Est enim sanitas vel Aristotelis testimonio, ex qualitatum primo ordine, nempe habitus, vel dispositio homini inhærens. Pro constituto
 itaq; habendum, humanum corpus medicæ artis subiectū quidem esse, non considerationis, sed operis, hoc est eius quod per medicam artem efficitur, atque præstatur, nempe sanitatis, vt ex suprâ adductis locis, atque ex commentario. i. in primum apho. Hippo. vbi conceptis verbis Galenus humanum corpus medicinae materiam vocat, probasse me abundè puto. Et in hanc quoque pedibus eunt sententiam, Diuus Thomas Aquinates secunda parte secundæ partis quæstionis primæ, articulo primo ad finem, dum medicinae obiectum sanitatem esse testatur, quod nihil medicina nisi in ordine ad sanitatem consideret, & ex medicis doctissimus Manardus commentario suo ad artem medicinalem
 Galeni circa principium. Cum itaque humanum corpus (quo nullum aliud nobilius, nullum excellentius, aut diuinius excogitari potest) Medicinae subiectum, atque materiam esse probauerimus, artium autem eæ nobilissimæ existimandæ, quæ & nobiliorem tractent materiam, & finem habeant longè omnium præstantissimum, atque vtilissimum, vtraque fanè ratione medendi artem, & subiecti nobilitate, & finis excellentia, atque vtilitate, cæteris cunctis præstare planè censendum est. Nobilitatem subiecti & ipsa corporis structura, ac forma, & ipsa temperamenti ratio, atque humorum, & formæ prorsus diuinæ indita species diuinitatis plenissima, indicant. Siquidem prona cum fecerit animalia cætera cuncta natura, vnum tantum hominem erectum coelumque aspicientem prodixit, iussitque (vt Poëta ait) erectos ad sydera tollere vultus, vt mente naturam rerum consideraret. Hoc enim de Galeni sententia sursum aspicere est, & coelum intueri, vt idem ex Platonis mente lib. tertio de vsu partium astruit. Quin & temperamenti perfectione

3. de vsu partium.

atione longè cæteris animalibus antecellit, vt Auicenna post Galenū conceptis verbis sensisse est visus: mentis verò diuinitate diuinum & ipsum animal habitum. Vnde Cicero hominem, animal prouidum, sagax, multiplex, acutum, memor, plenum consilij & rationis, præclaratq; quadam conditione generatum esse, pleno iure affirmavit. Et meritò quidem, cum sit mundi miraculum homo, superiorumq; atq; inferiorum corporum nexus, ac vinculum, vt Plato, Plotinus, Iamblichus, atq; Pimander volunt. Atq; hæc de subiecti nobilitate, vt ad rem præsentem satis. De finis verò, hoc est, sanitatis perfectione, stultus
 10 sim, si rem per se sensibus expositam demonstrare satagam: cum illud in confesso sit, sanitate, & robore corporis nihil præstabilius, nihil optatius, nihil etiam iucundius inueniri posse: cum sine ea (vt ait Hippo.) nulla sit reliquarum rerum voluptas aut fructus.

De medicina subiecto, Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

Homo totus, à natiuitate morbus est. In epistola ad Damagetum.
 20 Homo dum educatur, inutilis est, & alienum auxilium implorat: dum crescit proteruus, insipiens, pædagogo indigens: dum in vigore est, audax est: dum decrescit, miserabilis, vbi labores suos imprudenter recolit, ac iactat. In epistola eadem ad Damagetum.
 Homo ex maternis vteri inquinamentis miser prodiit. Ibidem.
 Humanam omnem naturam inuestigauit Democritus, Hippocratis testimonio. Ibidem.
 Hominem qui non nouit, medicinam nescit. Lib. de vet. med.
 Homo absq; congenitis, viuere nequit. Lib. de natu. hu.
 Humanum corpus hæc omnia semper habet, sanguinem, pituitam, bilem vtramq; , & si horum quædam modò præualeant, modò deficiant. Lib. de natu. hu.
 30 Homo ad anni mutationes comparatur. Ibidem.
 Hominem non esse vnum, sed plura. Lib. de natura hu.

Galenus.

Homo est animal rationale, mortale, mentis capax, & scientiæ. In definitionibus medicis.
 Homo cum longè cæteris animantibus sit ratione præstantior, ipse vnus excellentiæ magnitudine animal rationale nuncupatur. In orati. suo. ad bonas artes.
 40 Homo ad omnes artes perdiscendas, & exercendas aptus. Ibidem.
 Homo quicquid in se terra occultat, & vltra coelum positum est, vt ait Pindarus, contemplatur. In orati. suo.
 Homo (quod in diuinis bonis maximum est) Philosophiam industria, & labore consecutus est. Ibidem.

Homo

Homo sapiens animal, & solum eorum quæ sunt in terra diuinum. i. de vfu part. cap. 2. & 3.

Homo animantium prudentissimum. i. de temper. ad finem.

Homo non solum his quæ in terra sunt animalibus, sed eis etiam quæ in mari, & aëre dominatur. i. de vfu part. cap. 2.

Homo animal pacificum, & ciuile. Ibidem.

Homo sicuti corpus armis nudum, ita & animam artibus destitutam habet. i. de vfu part. cap. 4.

Homo solus erectus stat. 3. de vfu part. cap. 3.

Hominem opinari ob id rectè stare, vt ad cœlum promptè respiciat hominum est qui nunquã viderunt piscem Græcè dictū *ἀρανοσιόταρον* id est, cœli speculatorē. Hic nanque, vel inuitus cœlum aspicit semper: homo autem nisi collum reflexerit retrorsum, cœlum nunquam viderit. Hoc verò refractum, non soli inest huic animali, sed nihilominus, & asinis, (vt omittam aues longum collum habētes) quibus non solum facile est sursum, si voluerint, aspiciere, sed quoquouersum etiam circumferre promptè oculos. Quod verò ne Platonem quidem intellexerunt dicentem, id non esse sursum aspiciere, cum quis seipsum reclinarit oscitans: sed quando (ni fallor) mente naturam rerum considerat, turpissimum est. 3. de vfu par. cap. 3.

Hominis valetudinem, multis modis corrumpi. ii. de vfu par. cap. 10.

Homo è cæteris diuinius quidpiam fortitus, rebus est vniuersis melior. Lib. an animal sit, quod in vtero continetur.

Homo corporum omnium, atque animalium temperatissimus. i. de tempera.

Homo exquisitè temperatus Polycleti statua, quam canonem appellant. i. de tempera.

In humano corpore ea experiri, quæ non sunt experientia comprobata, non est citra periculum, cum mala experientia ad totius animalis interitum terminetur. com. i. in primum apher. Hipp.

Humani corporis ad ligna, & coria comparatio. Ibidem.

Humanum corpus medicinæ materia: & ob huius fluxum occasio agendorum præceps est. com. i. in primum apher. Hippo.

Humanum corpus ab extrinsecis læditur. ibidem ad finem.

Humani corporis fabrica nõ fortuna facta, sed arte naturæ. 9. de placit. Hipp. & Plato.

De partibus Medicinae.

C A P. III.

Aud immeritò Galenus ad iustum de partibus artis medicinalis, opus conscribens, appositè de eo illum dubitasse sibi videri affirmat, quænam, & quæ essent medicæ artis partes, aliis aliter eas scribētibus. Vt quidam in *φαρμακικῆ, διαίτητικῆ, καὶ χειρουργικῆ* artem secarent. Nonnulli, curatricem, sanitatis conseruatricem, tum & præseruatiuam (quas Græci *θεραπευτικῆ, ὑγιαννῆ, προφυλακτικῆ*

προφυλακτικῆ, vocant) præcipuas esse medicinæ partes astruebāt, adiicientibus aliis, resumptiuā, euecticam, & gerocomicam, hoc est senum educatricem. Quidam & pædotrophicam, id est, infantium, prout & alij decoratiuam eam à comptiua separantes. His partibus alij quidam Physiologicam, & pathologicam, hoc est naturalem, & morborum, seu affectuum cognitricem: tum & signorum, & causarum alias duas adiicientes, integras medicinæ partes esse volebant. Verùm cum ij omnes, etsi non omnino ineptè, artem in sua quasi membra dispartiantur, pleraque tamen vel ommitterent, vel confusè, & inaccuratè tractarent, eorum non esse sequendas, vt ab his positæ sunt partitiones rectè Galenus astruxit. Primas itaque, atque præcipuas partes eas esse voluit Galenus, quæ à fine artis petuntur, & per quas finem artis consequimur. Nam vel præsentem sanitatem seruare studemus, vel morbum depellere (quæ præcipua medicorum munia Galenus vbique putat) si primum, id ea parte perficimus, quæ salubrium esse dicitur, quam paulò antea *ὑγιαννῆ* vocari diximus: si alterum, curatrice parte obimus. Non enim morbus auferri, nisi curationis via potest. Sed cum ad hanc complendam materiis quibusdam ceu instrumentis idoneis opus sit, nempe victu, medicamentis tum intrò assumptis, tum foris admotis, denique etiã manuum sæpe ministerio, hinc tres aliæ partes à materia medendi sumptæ deriuantur, quas vocant diætam, pharmaciam, chirurgiam. Sunt enim hæc tria materiæ idoneæ, sine quibus curari nequicquam vllius generis morbi potest. Itaque artis partes, vel à corporis dispositionibus, quæ sub ipsam cadunt petendæ sunt, vel à materia, seu instrumentis. Corporis porrò dispositiones, cum tres à medicis constitutæ sint, sanitas, morbus, neutralitas, has ipsas eæ artis partis consequuntur curatiua, resumptiua, præseruatiuam, sanitatis conseruatricem, senū educatrix, infantium procuratrix, & euectiua, seu boni habitus productiua. Ad sanitatem pertinent euectiua, & sanitatis conseruatricem, ad morbum curatiua, ad neutralitatem præseruatiuam, & resumptiuam: vt ad ætates, senum, & infantium, educatrix. Primas verò Galenus, & maximè proprias artis partes eas vocat, per quas (vt antea dictum) finem artis consequimur. Eæ porrò sunt sanitatis conseruatricem, & curatiua: per has enim maximè finem artis (qui sanitatis est possessio) nanciscimur. Nam siue præsentem seruamus valetudinem, seu morbum medendi methodo propulsumus, vtraque sanè ratione sanitate fruimur. Nos verò paulò prescius hæc distinguentes, ita ex Galeni sententia in Medico (vel Herodoti potius, qui eius libri autor fuit) medicinæ partes diducemus, vt primam naturæ, & eorum quæ ad ipsam pertinent contemplationi tribuamus, quæ Græcis *φυσιολογικῆ* dicitur: secundam, causarum, seu affectuum considerationi, quam modò *αιτιολογικῆ*, modò *παθολογικῆ* vocant: tertiam sanitati tuendæ quam *ὑγιαννῆ*: quartam signorum obseruationi, quam *σμεαστικῆ*: quintam, & vltimam curandi rationi, quam *θεραπευτικῆ* dicunt, assignemus. Quid verò harum vnaquæque medicinæ conferat, & quid tractet, paulò enodatiùs explicandum. Naturæ contemplatio id

Eodem lib.

Lib. de partibus artis medicinalis.

b tio id

Homo sapiens animal, & solum eorum quæ sunt in terra diuinum. i. de vfu part. cap. 2. & 3.

Homo animantium prudentissimum. i. de temper. ad finem.

Homo non solum his quæ in terra sunt animalibus, sed eis etiam quæ in mari, & aëre dominatur. i. de vfu part. cap. 2.

Homo animal pacificum, & ciuile. Ibidem.

Homo sicuti corpus armis nudum, ita & animam artibus destitutam habet. i. de vfu part. cap. 4.

Homo solus erectus stat. 3. de vfu part. cap. 3.

Hominem opinari ob id rectè stare, vt ad cœlum promptè respiciat hominum est qui nunquã viderunt piscem Græcè dictū *ἄρανοσκέταρ* id est, cœli speculatoré. Hic nanque, vel inuitus cœlum aspicit semper: homo autem nisi collum reflexerit retrorsum, cœlum nunquam viderit. Hoc verò refractum, non soli inest huic animali, sed nihilominus, & asinis, (vt omittam aues longum collum habètes) quibus non solum facile est sursum, si voluerint, aspicerè, sed quoquouersum etiam circumferre promptè oculos. Quod verò ne Platonem quidem intellexerunt dicentem, id non esse sursum aspicerè, cum quis seipsum reclinarit oscitans: sed quando (ni fallor) mente naturam rerum considerat, turpissimum est. 3. de vfu par. cap. 3.

Hominis valetudinem, multis modis corrumpi. ii. de vfu par. cap. 10.

Homo è cæteris diuinus quidpiam fortitus, rebus est vniuersis melior. Lib. an animal fit, quod in vtero continetur.

Homo corporum omnium, atque animalium temperatissimus. i. de tempera.

Homo exquisitè temperatus Polycleti statua, quam canonem appellant. i. de tempera.

In humano corpore ea experiri, quæ non sunt experientia comprobata, non est citra periculum, cum mala experientia ad totius animalis interitum terminetur. com. i. in primum apher. Hipp.

Humani corporis ad ligna, & coria comparatio. Ibidem.

Humanum corpus medicinæ materia: & ob huius fluxum occasio agendorum præceps est. com. i. in primum apho. Hippo.

Humanum corpus ab extrinsecis læditur. ibidem ad finem.

Humani corporis fabrica nõ fortuna facta, sed arte naturæ. 9. de placit. Hipp. & Plato.

De partibus Medicinae.

C A P. III.

Aud immeritò Galenus ad iustum de partibus artis medicinalis, opus conscribens, appositè de eo illum dubitasse sibi videri affirmat, quænam, & quæ essent medicæ artis partes, aliis aliter eas scribètib. Vt quidam in *φαρμακευτικῆν, διαιτητικῆν, καὶ χειρουργικῆν* artem secarent. Nonnulli, curatricem, sanitatis conseruatricem, tum & præseruatiuam (quas Græci *θεραπευτικῆν, ὑγιεινῆν, προφυλακτικῆν*

προφυλακτικῆν, vocant) præcipuas esse medicinæ partes astruebãt, adiciens aliis, resumptiuã, euecticam, & gerocomicam, hoc est senum educatricem. Quidam & pædotrophicam, id est, infantium, prout & alij decoratiuam eam à comptiua separantes. His partibus alij quidam Physiologicam, & pathologicam, hoc est naturalem, & morborum, seu affectuum cognitricem: tum & signorum, & causarum alias duas adicientes, integras medicinæ partes esse volebant. Verùm cum ij omnes, etsi non omnino ineptè, artem in sua quasi membra dispartiantur, pleraque tamen vel omitterent, vel confusè, & inaccuratè tractarent, eorum non esse sequendas, vt ab his positæ sunt partitiones rectè Galenus astruxit. Primas itaque, atque præcipuas partes eas esse voluit Galenus, quæ à fine artis petuntur, & per quas finem artis consequimur. Nam vel præsentem sanitatem seruare studemus, vel morbum depellere (quæ præcipua medicorum munia Galenus vbique putat) si primum, id ea parte perficimus, quæ salubrium esse dicitur, quam paulò antè *ὑγιεινῆν* vocari diximus: si alterum, curatrice parte obimus. Non enim morbus auferri, nisi curationis via potest. Sed cum ad hanc complendam materiis quibusdam ceu instrumentis idoneis opus sit, nempe victu, medicamentis tum intrò assumptis, tum foris admotis, denique etiã manuum sæpe ministerio, hinc tres aliæ partes à materia medendi sumptæ deriuantur, quas vocant diætã, pharmaciam, chirurgiam. Sunt enim hæc tria materiæ idoneæ, sine quibus curari nequicquam vilius generis morbi potest. Itaque artis partes, vel à corporis dispositionibus, quæ sub ipsam cadunt petendæ sunt, vel à materia, seu instrumentis. Corporis porrò dispositiones, cum tres à medicis constitutæ sint, sanitas, morbus, neutralitas, has ipsas eæ artis partis consequuntur curatiua, resumptiua, præseruatiuã, sanitatis conseruatricem, senum educatricem, infantium procuratricem, & euectiuã, seu boni habitus productiuã. Ad sanitatem pertinent euectiuã, & sanitatis conseruatricem, ad morbum curatiuã, ad neutralitatem præseruatiuã, & resumptiuã: vt ad ætates, senum, & infantium, educatricem. Primas verò Galenus, & maximè proprias artis partes eas vocat, per quas (vt antè dictum) finem artis consequimur. Eæ porrò sunt sanitatis conseruatricem, & curatiuã: per has enim maximè finem artis (qui sanitatis est possessio) nanciscimur. Nam siue præsentem seruamus valetudinem, seu morbum medendi methodo propulsamus, vtraque sanè ratione sanitate fruimur. Nos verò paulò prescius hæc distinguentes, ita ex Galeni sententia in Medico (vel Herodoti potius, qui eius libri autor fuit) medicinæ partes diducemus, vt primam naturæ, & eorum quæ ad ipsam pertinent contemplationi tribuamus, quæ Græcis *φυσιολογικῆν* dicitur: secundam, causarum, seu affectuum considerationi, quam modò *αιτιαλογικῆν*, modò *παθολογικῆν* vocant; tertiam sanitati tuendæ quam *ὑγιεινῆν*: quartam signorum obseruationi, quam *σμεστικῆν*: quintam, & vltimam curandi rationi, quam *θεραπευτικῆν* dicunt, assignemus. Quid verò harum vnaquæque medicinæ conferat, & quid tractet, paulò enodatiùs explicadum. Naturæ contemplatio id

10

20

30

40

Eodem lib.

Lib. de partibus artis medicinalis.

b tio id

ratio id præstat, vt hominis naturam (qui medicæ artis subiectum, & materia est) vniuersam planè dignoscamus, quænam hominis elementa sint, quæ temperamenti ratio, quæ humorum, quæ membrorum structura, ratio, positio, nexus, quis horum vsus. Rursus quæ facultatum, quibus regimur, vis, atque potestas: quæ actionum ab his manantium ratio: quæ natiui caloris, quæ spirituum in nobis natura: quæ generationis item, conceptus, & formationis industria. Hæc omnia, hæc tanta artis pars suppeditat: ac proinde id commodi adfert, vt sine huius partis exactæ cognitione, morbi, & eorum causæ, & symptomata deprehendi non fatis possint, vt eodem ipso loco, & 2. metho. explicatè docet Galenus. Nam nisi naturalibus cognitis, ea quæ à naturali habitu recesserunt cognoscere queas nunquam: quòd præter illorum naturam morbi consistant. Hanc partem totam locupletissimè Galenus libris de elementis, de temperamenti, de vsu partium, de anatomicis administrationibus, de foetuum formatione, de semine, de naturalibus facultatibus, de placit. Hippocratis, & Platonis, & eo quo quærit, an sanguis in arteriis contineatur, & an animal sit quod in vtero continetur, tractauit. Qua quidem in tractatione, non reliquos modò sui seculi medicos, ac philosophos, sed & omnis æui, vt & seipsum etiam superasse sit visus, longo post se interuallo reliquisse omnibus sit exploratum. His enim 20 libris causæ constitutionis naturæ nostræ ad feuerum (vt dicitur) vnguem explicantur omnes. Sequitur vt affectuum cognitionem, quam *παθολογικὴν* nuncupari diximus, quæq; secunda est partium medicinæ, tractemus. Huius vnus præsidio, quæ præter naturam sunt exactè cognoscimus: morborum causas, accidentium concursus, morborum status, naturamque omnem indagamus: sine quorum scientia, atque cognitione nemo vnquam rectè nouerit, quo pacto infestantes morbos curare conueniat, ac proinde arti valde necessaria. Ob id enim pars hæc desideratur, vt affectuum origines quibus resistere conuenit, intelligamus, morborum species atque naturas (quas in primis considerandas 30 vetustissimus prodidit Hippocrates) tum & symptomatum naturam, quæ affectus ipsos velut umbra corpus sequi solent, dignoscamus. Hæc huius partis vtilitas, de qua accuratè Galenus libris de morb. diff. ac causis, & de symptomatis, tum libris de locis affectis, tractauit. Tertia sanitatis tuendæ rationem continet, *ὕγιεινὴν* hanc Græcè vocari diximus, hoc est salubrium rerum, quibus sanitas seruatur, inuentricem. Salubris porrò hæc pars, non solù vt pars medicinæ præcipua, sed tãquam potior ei quæ medetur (quam *θεραπευτικὴν* nominamus) habenda omnino est, eamque longè antecellit. Siquidem multò præstat, morbum profus non admittere, quàm morbo liberare: perinde atque gubernatori longè 40 præstabilius est, antequàm in tempestatem incidat, iter salubriter dirigere, quàm oborta tempestate, magno negotio, atque labore, nec citra periculum euadere. Quæ docta Galeni in Introduct. sententia est. Ad hanc partem libri Galeni de sanitate tuenda scripti, verè aurei, tum & qui de alimentorum facultatibus, & de boni, & mali succi cibus inscripti sunt, pertinent.

2. de ratione
victus acut.
textu. 38.

pertinent. Quæ verò de signis est tractatio quartum sibi locum vèdicat, *σημειωτικὴν* vocant. Hac parte longè præstantissima, & qua ipsa cù vaticinatione maximum medicina commercium habet (vt epistola ad Philopæmenem testatur Hippocrates) præteritorum memoriam, inspectionem præsentium, & futurorum prædictionem, nanciscimur. Rem certè omnium maximè, & ad affectuum dignotionem necessariam, & ad curandi rationem valde vtilè. Siquidem ex antea cta vita, & iis quæ affectum quempiam præcesserunt, in morbi notitiam facilè deuenimus, & ex his quæ adsunt indiciis morbi naturam agnoscimus, & ex prognosticis signis 10 futura facilè præfagimus, ac prædicimus. De hac tota significatiua parte exactissimè ab Hippocrate traditum est libris de præfagiis, & de coactis prænotionibus, & de insomniis, de iudicationibus, & diebus iudicatoriis, de prænotionibus, & iis libris, qui prædictionum inscripti sunt: à Galeno verò commentariis suis in libros præfagiorum Hippocratis, libris de crisiibus, & decretoriis diebus, & partim etiam libris de locis affectis, & de febrium diff. Vltima superest curatiua pars, quæ Græcis *θεραπευτικὴν* dicitur. Hæc vna infestantes morbos sedula manu, operosq; medicorum labore tollit, rem quidem certè longè omnium vtilissimam. Quid enim vtilius, quàm hominem lethali morbo correptum, sæuissimis doloribus enectum, in naturæ statum methodo quadam deducere? 20 Id foelicissimè hæc artis pars præstat: quæ id tribus veluti instrumentis perficere solet, victu, medicamentis, chirurgia. Victu omnibus ex æquo morbis medemur, vt sine cuius congruo vsu, nec in secunda, nec in aduersa valetudine consistere vsquam valeamus, si quid Galeno creditur. 1. de alimentorum facultatibus: medicamentis, internorum morbis potissimum medemur: chirurgia externis. Hanc partem totam doctissimè Galenus xiiij. Therapeuticis libris, & ad Glauconem duobus, tum libris de simplic. facultatibus, & de compositione medicamentorum secundum locos, & *κατὰ γένος*, absoluit. Hæc verò partes omnes hanc in 30 seipsis rationem cōtinent, vt medico futuro naturam omnem imprimis scire necessarium sit, quæ hominis elementa, quæ temperamenti, humorum, ac membrorum ratio, quæ facultatum, & actionum: dein vt affectuum in corpore naturam causâque agnoscat: tertio vt signis propriis, præteritorum memoriam, præsentium inspectionem, futurorum prædictionem nanciscatur: quarto vt sanitatem maximè tueatur: quinto vt si qui morbi ingruant, hos, methodo congruis adhibitis auxiliis (de quibus mox diximus) curare sciat.

De partibus Medicina Hippocratis, & Galeni loci.

40

Hippocratis.

DE his partibus Hippocrates, variis in locis tractauit. Physiologiam libris de elementis, seu de natura humana, lib. de semine, seu generatione: pathologiam libris de Affectionibus, lib. de internis morbis, de
b 2 virginum

virginum item morbis, de morbis mulierum, & lib. de popularibus morbis. Salubrem tractavit lib. de dicta, seu victus ratione, de alimento. Significatiuam, libris praefagiorum, libris praedictionum, lib. item praenotionum, & de Coacis praenotionibus, tum de insomniis, & de iudicationibus, & diebus indicatoriis. Curatiuam passim, in plerisque suorum librorum. Quare ad ea loca, ad assertiones de his partibus ex Hippocrate colligendas, lectorem remittimus.

Galen.

Curatiua Medicinae pars multum subito corrigit. Lib. ad Thra-
sibulum.

Conseruatiua artis pars pauxillum corrigit. Ibidem.

Conseruatiua artis pars cum perfecte valentem accipit, in hoc ipsum gra-
du conseruat. Ibidem.

Euecticae artis pars ea est, qua perfecte valens eo in gradu seruatur: qua
& ipsam boni habitus seruatricem, dicunt. Ibidem.

Resectrix medicinae pars his debetur qui iam morbum euaserunt. Ibidem.

Instauratiua artis pars analeptice vocatur. Ibidem.

Salubris artis pars, quae eadem & conseruatiua, inter analepticam, & eue-
cticam media collocatur. Ibidem.

Analeptice, salubris, & euectice sunt quidem omnes ab ea medicinae
parte, quae exigua vitia tollit. Ibidem.

Praeseruatoria medicinae pars, quam prophylacticam dicunt, facultatem
ei oppositam habet, quae a morbo proximè liberatos recreat. Ibidem.

Praeserutiua his qui in morbum casuri sunt, debetur. Lib. de constitu-
tione artis.

Prophylactice neutris corporibus competit. Lib. de consti. art.

Praeserutiua, & instauratiua in medio salubris, atque euecticae positae
sunt, & cur. Lib. ad Thrasibulum.

Citra naturam corporis exactè inuentam (quod praestat physiologica
pars) nec inueniri, nec curari morbi possunt. 1. & 2. meth.

Praesensio, & prouidentia idem. Commenta. 1. in 1. praesag.

Praesensionis est, praesentire futura. Commenta. eodem.

Praesagia vsui medicorum habentur necessaria. Ibidem.

Praesagiorum utilitas, quod aegri propensius parent, quod medicus praes-
sentiendo futura, de longinquo obuiam it, quod demum crimine
vacat interuentionis. Ibidem.

Curatiua artis pars, seu curatio, dignotionem, praenotionemque sequi-
tur. 10. meth.

Curatio rei praesentis est. 4. meth.

Curationis prima indicatio a morbo sumpta, contrarietas 7. meth.

De

Vm de Medicina, illius inuentione, sine, ac partibus tracta-
tum a nobis sit. Superesse illud videtur, vt Hippocratem
imitati, de Medico, eiusque officijs differamus. Hippocra-
tes enim vbi primum de arte, deque veteri medicina ser-
monem instituit, mox de Medico tractare ingreditur, idque summa cer-
te ratione. Nam cum medicam artem summis ipse laudibus celebra-
set, congruum videbatur, vt quantus tantae artis minister esset (quem
10 Medicum vocamus) pari quoque filo tractationis doceret. Hanc nos
methodum secuti, de Medico tractare hoc capite ingredimur: hoc est,
artifice omnium nobilissimo, ac praestantissimo, vitaeque hominum, ac
publicae salutis seruatore maxime necessario, & qui viribus suis, ac po-
testate, rerumque admirabilium effectione, cum Heroibus, diuinisque
viris conferri, summo suo merito possit. Itaque primum omnium quid
Medicus sit, quae praecipua eius munia, quae ministerij sui ratio, docere
hoc capite proposuimus. Medicum definit Hippocrates naturam mini-
strum, ac virum philosophum, hoc est sapientiae studiosum. Inquit enim,
20 medico artis ministro. Quem quidem locum interpretas Galenus, in qui-
busdam exemplaribus, non artis, sed naturam ministrum medicum esse,
scriptum testatur. Et merito quidem: nam cum natura (quod idem. lib.
de arte confirmat Hippocrates) artis peritis, quid agendum sit demon-
stret, ea quae a natura veluti duce praemonstratur, ab artis peritis, hoc est
medicis, pro naturae ductu obiri oportet. Vnde est illud Galeni, Medi-
co imitanda ea in artis operibus esse, quae recte a natura fiunt. Nec natu-
rae solum imitatore esse medicum: sed eorum etiam quae cum sua spõ-
te veniunt, conferunt. vt 4. meth. idem conceptis verbis explicasse est
visus. Ego verò ex his, quae tum ab Hippocrate, tum a Galeno variis
30 in locis de medico dicta sunt, ita definiendum censeo, vt sit Medicus,
rerum naturae omnium scientissimus cultor, naturae in vniuersum mini-
ster, malorum depulsor, fidusque sanitatis custos. Rerum autem naturae
omnium callentissimum esse oportere medicum, multis Galeni, Hippo-
cratisque assertionibus perspectissimum fieri potest. Siquidem naturae
corporis, eorumque, quae nobis a natura insunt, notionem tenere in pri-
mis medicum oportere, cum 1. & 2. meth. tum Democriti ad Hippocra-
tem scribentis testimonio, constat. Non enim citra naturam corporis
exactè inuentum, vel de morborum natura inuenire quicquam: vel cõ-
uenientia morbo adhibere auxilia vsquam licebit, si modo Galeno fi-
des habenda. Itaque hominis vniuersam naturam, hoc est temperiem,
habitudinem, formam, structuram, illius elementa, partes, partium po-
situs, atque nexus, eorumdemque vsus, & actiones, tum & facultates, qui-
bus humanum regitur corpus, earumque in homine functiones scire
imprimis medicum conuenit. In quam rem libri de elementis, de natu-
ra humana, de temperamentis, de vsu partium, de facultatibus natu-
ralibus

Hipp. lib. de
probita. & 1.
de populari-
bus mor. se-
ctionis. 2.
apho. 1. cu-
ius initium,
Ars his tri-
bus constat.

Gal. 1. apho.
com. 2. & 6.
aph. com. 15.
& 17.

Hipp. 1. & 6.
epid. lib. de
medico si. de
praecipioni-
bus, de probi-
tate, & in iu-
reiuirando.
Gal. com. 1.
ad 1. epid. 9.
de placitis in
arte medica,
& 1. & 2. meth.
& 6. epide.

In Episto. ad
Hippocratem,
Lib. 1. meth.
medi.

ralibus, nobis suppetias ferent. At cum ex quibus constemus, & quibus regamur, scire non satis sit Medico, sed multo praestantius a quibus vel bene, vel male afficiamur (sunt autem haec, quae nulla est euitandi ratio, & a quibus, ut ait Galenus, alteratur necessario corpus) horum rationem omnem exacte tenere Medicum conuenit. Ac proinde aeris, temporum, ac tempestatum, coeli, regionis, ventorum, nubium, anni constitutionis, ortusque, & occasus siderum, ad haec alimentorum, quibus foueri substantiam nostram contingit, vires, ac potestates omnes, tum somni, vigiliarum, quietis, motionis, plenitatis, inanitionis, atque animi pathematum, irae dico, mœroris, metus, latitiae, naturam omnem, & quid in nobis efficiant (ut horum omnium congruus ad corporis conseruationem vsus esse possit) scire Medicum oportet. Et (quod proprie ad muneris sui rationem attinet) ut morborum omnium discrimina, formas, nocendi modos teneat. Insuper causas morborum, symptomataque morbos consequentia, affectas sedes, signaque quibus haec omnia deprehendantur. Tum denique ut iis cognitis stirpium, ac metallorum, si fieri possit omnium, aut saltem quam plurimum (quod monet Galenus) peritiam nanciscatur: Sunt enim haec, medicae materiae, morbo auxilia futura, ut a quibus iuuari nos, a quibus contingit laedi, scire horum notitia possit. Optimum enim medicum eum, autor definitionum medicarum esse vult, qui omnia quae ad artis rationem, morborumque curationem pertinent, summa, & optima agit ratione, hoc est methodo certa. Consummatus enim tum profecto habebitur medicus, & (ut Galenus vocat) *τελειότατος*, cum in rerum contemplatione, & actione, omnes numeros impleuerit. Itaque verissimum id esse video, quod ab Hippocrate lib. de articulis dictum est, multarum rerum peritiam habere debere medicum. Et lib. de lege, eum qui se medici nemine dignum existimavit, oportere non natura modo, sed doctrina, institutione, industria, & tempore, ceu ducibus quibusdam artis sibi notionem parare. Ad haec ut veritatis insano quodam amore (quod monet Galenus) ceu afflatus, teneatur: tum ut quae a clarissimis veterum tradita sunt, ea improbo quodam labore, ac indefesso discere, & explorare, adhibito iudicio aggrediatur. Ac proinde perspicaci ipsum esse natura, recta a puero institutione, & iis artibus, atque disciplinis omnibus expolitur, quae ut sunt, ita optimae vocantur, esse omnino oportet. Rerum omnium gnarum medicum esse debere ostendimus. Naturae esse ministrum, & imitorem, nunc doceamus. Quod plane fiet, si naturae in nobis opera, ad quorum imitationem sese componere medicus debet, explicauerimus. Non enim omnibus sese accommodare medicus potest. Itaque cum Hippocrate, & Galeno naturam in nobis eruditam, iustam, artificiosam, animalium prouidam, sollicitamque dicamus. Ut quae nihil vnquam frustra, nihil temere, nihil incommodè, aut quod perniciem adferre animanti possit ex sese (nisi causa praeter naturam quapiam irritata) operetur: omnia verò ad salutem, conseruationemque agat. Id quod ex generationis nostrae primordiis intueri apertissime licet, dum eiusdem admirabili

In arte medi.
cap. 87.

v. de antidotis.

Li. de subfig.
empirica.

Lib. 3. de natur. facult. & lib. de constit. artis.

Hipp. lib. de natura. quod earemus praer. fragmentum quoddam a Fabio verum. Et lib. de arte. Galen. 3. & 5. de vsu partium & li. de plac. Hipp. & Plat.

rabili effectione corpus in vtero primum indicibili artificio componit, effingitque, effectum tandiu locis continet, quoad magnitudine sua vasa dirumpens, foetus aditum sibi ad exitum facit: mox eodem quo erat genitus sanguine, materno inquam lacte, vberim in mammillis naturae vi irrumpente felicissime alit: nec alit solum, sed in iustam incrementum magnitudinem extollit. Interea verò facultatum suarum ministeriis vsa, & acceptum in viscera alimentum ipsa conficit, & in partes singulas ut cuique opus est digerit, distributumque vitalem succum partibus apponit, appositum vnit, vnitum membro tadem simile facit, quod nostri assimilationem vocant. Rursus quae nocitura excrementa erant, crassiora quidem aluo, tenuiora, & liquidiora vesica exonerat, fuliginosa insensibili perspiratu interdum, nonnunquam verò in pilorum naturam deducit. Eadem ipsa somnum animanti ad quietem, appetentiam ad capiendum cibum excitat. Quae verò, vel copia vel qualitate noxia, detrimentum allatura sunt, ea saepenumero spontinis vacuationibus tollit. In quibus dum talia purgantur qualia purgari oportet, & ad vtilitatem id confert, & ferunt facile, qui eam vacuationem tolerant. Vnde est illud Celsi: Vno die fluere aluum saepe pro valetudine est: quin & pluribus modo absit febris, & intra diem septimum conquiescat. Purgatur enim corpus, & vtiliter quod laesurum erat effunditur. Haec profecto naturae opera, imitari non potest medicus, ut quae a sola natura fiant, nec cuiusquam ministerio egeant. Generationem enim, accretionem, nutritionem, concoctionem, sola operatur natura: nec ea praestare medicus potest, nisi tantum adminiculo quodam (deficiente a suo munere natura) quadam tenus adiuuare. Alia sunt naturae opera, quae in morbis, morborumque decretoriis maxime apparent. Quale est noxios humores primum fecernere, secretos dein per loca conferentia ducere. Haec imitari medicus potest, dum crassa attenuat, attenuata per congrua vacuationi loca deducit, dum viscida, lenta, & glutinosa dissecat, & detergit, obstructuentia aufert, saniem, & sordes eluit, & (ut compendio dicam) cum omnia natura statim, & ordinatis, suis motibus in animantis salutem moueantur, ut quae vna tradente Galeno, satis sit ad proprias conuenientesque excitandas appetitiones, quibus vitam, salutemque tueamur, hoc imitari medicus omni studio debet, ut neque multum, neque repente corpus aut refrigeret, aut calefaciat, non inanitione, aut impletionem nimia, & repentina vtatur (natura enim, quod ait Galen. in arte medicinali, non sustinet repentinatas mutationes) neque omnino corpus confertim moueat. Quod enim immodicum est, naturae esse inimicum Hippocrates dixit: quod verò paulatim fit tutum. Propterea in his & regionem, & aetatem, & vires potissimum inspicere oportet, ad easque scopum dirigentes, omnia ad aegri salutem moliri. Vnde est illud eiusdem auctoris, compressiones ad extremum non esse ducendas, quod periculosum sit: sed qualis natura fuerit eius qui debet perferre, ad hoc ducere. Euacuationes enim omnes, & refectiones cum extremae fuerint periculosae. Nec verò si natura interdum ad animi vsque defectionem prauo, aut nimium copioso irritata succo, eiusmodi

1. Apho. 2.

Lib. 4. ca. 29.

1. de sanit. tue.

2. Apho. 51.

2. Apho. 51.

1. Aggor. 3.

efficiat vacationes, non sine magno ægrorum discrimine, pares esse à medico moliendas. Rectius enim natura quod immodicè agitare cœpit, suis semper viribus vsa, refarcire, atque facilius quàm medicus potest. Neque in hoc à medico inuitandam esse naturam censeo. Etsi id Hippocrates, atque Galenus senserint: qui nonnunquam ad animi vsque deliquium (si id fieri expediat) efficiendum iubeant, si modo æger tolerare queat, veluti in ardentissimis febribus, & magnis inflammationibus, atq; doloribus fieri iubet Galenus. Nisi enim & ingens plenitudo subsit, & constans virium robor, immodicas has euacuationes, nunquam à medico obeundas censeo, quòd immodicum omnem naturam (vel prodente ipsomet Hippocrate) sit iuimicum. Cùm verò ministrum naturam medicum in arte medicinali, & i. de popularibus morbis dixit Galenus, ita id intelligendum, si modo natura sponte sua, statisque motibus suis, nullo præter naturam præuertente, aut irritante operetur. Sic enim agentem naturam sequi medicus, imitariq; debet. Esse verò, & sanitatis custodem medicum, & morborum depulsores (quod in definitione explicandum restabat) notius est, quàm vt probari oporteat. Est enim medici finis (vt capite primo monstratum à nobis est) sanitatis custodia, seu adeptio. Præcipuum verò medici munus (tradente secundo methodi Galeno) est morbos adimere. Quidni igitur medicum, & sanitatis custodem, & malorum depulsores rectè vocabimus? Quicquid enim in homine arte sua medicus molitur, in id facit, vel vt præsentem feruet quæ secundum naturam est constitutionem, quàm sanitatem dicimus, vel vt deperditam illam sedula manu instauret, atque reficiat. Sed iam de medico satis. Eius nunc officia (quod polliciti sumus) paulò plenius aggrediamur. Officia porò intelligimus munia ea, & opera, quæ ad medicum propriè pertinent. Est enim officium, quod quisque efficere debet, Cicerone autore. Medici itaque quàm medicus est, plura sunt officia iuxta eas quæ in nobis insunt dispositiones. Quas tres in totum esse medici voluerunt, sanitatem, morbum, neutralitatem. Aut enim eum qui secundum naturam est, statum seruare studet, aut eum qui præter naturam est aufere, aut tandem periculosum statum, qui nondum in eum qui præter naturam est permutatus, prohibere. Si primum facere studeat, conseruare id dicimus: si secundum, curare: si tertium prospicere, ac præseruare. Ad sanos enim propriè conseruatio, ad ægros curatio, ad neutros præseruatio pertinet. Sunt itaq; tria hæc præcipua medici officia, conseruatio, curatio, præseruatio. Conseruare tum dicimus, cùm eum in quo sumus, naturalem statum retinere, atque immotum, & in alteratum, similitum oblatione seruare studemus. Curare verò, statum eum, qui contra naturam sit adimere, quoquo id modo fiat, seu causarum ablatione, seu alteratione, seu partium repositione, seu tandem vnione. Præseruare autem, cum statum eum, qui periculosus est, sed nondum præter naturam, adhibitam (contrariorum moderato vsu) cautione, in melius deducere conamur. Nec verò hæc solùm medicorum munia existimare oportet, sed & alia quoq; non minoris momenti habenda: qualia cerè

An medico ad animi vsque deliquium vacuare liceat.

1. Apho. 23.

Lib. 1. Apho. Com. 23.

2. Apho. 51.

Lib. officior.

Curare quid

Præseruare.

lia certè sunt correctio, mitigatio, refectio. Quæ quidem & ipsa tum senibus, tum conualescentibus congruit. Conualescentium enim corpora viribus iam exhausta, tum & senum, ea artis parte indigent, quæ renutritoria dicitur. Hanc Græci ἀναλεπτικὴν vocant. Vt verò in totum omnia medicorum officia, quasi in acervum colligamus, hæc erunt, conseruatio, præseruatio, curatio, correctio, refectio, seu renutritio, mitigatio. Conseruatio inculpatè sanis: præseruatio sanis vt nunc, hoc est valdè ab optima sanitate disitis, seu neutris debetur: curatio ægris: correctio ex æquo omnibus, præterquam optimè sanis. Hæc enim corpora cùm optimam sint nacta in simplicibus partibus temperaturam, & in instrumentariis commoderationem, correctione non indigent, quòd vitium nõ habeant. Non enim minus corrigit, qui morbos curat, quàm qui ingentes naturales lapsus, in eos qui præter naturam sunt, transire prohibet. Quin & conseruatiuum ipsum genus totum (si in vniuersum sumas) alteratiuum, & naturalium defectiuum, correctiuum rectè vnâ cum Galeno vocari potest. Dum enim sana vt nunc corpora, à deteriori lapsi congrua victus ratione præseruamus, naturæ vitia corrigere, & emendare dicimur. Mitigatio verò propriè symptomatis competit, etsi ad morbos communi vsu transferri soleat: cùm morborum sit curatio, symptomatum verò, maximè autem doloris, mitigatio. Refectio senibus, & à morbo resurgentibus, vel Galeni in arte medicinali testimonio, congruit. Senibus quidem, quòd ætatis decursu, calorisque natiui refrigeratione, penèque extinctione defectas vires habeant, quas optimo, & congruo alimento reficere expedit: conualescentibus, quòd ij non ætatis culpa, sed morbi sæuitia exhaustum item habeant, atque conulsum virium robur, vnde resumptione, ea sanè ratione indigent. Atque hæc de medici officiis. De ministerij verò sui ratione, vt se pro dignitate, & ea quæ sustinet persona gerere debeat, etsi id à me cumulatissimè libri enarrationum medicinalium quarti enarratione decima ostensum est, compendio hæc tamen ex Hippocratis potissimè sensis, referre ea non pigebit. Si quid igitur tanto auctori creditur, moribus admirabilè, modestia grauem, innocentia, & vitæ integritate inculpatum, scientia venerandū, artis operibus, & exercitatione insignem, prudentia conspicuum, fide, & taciturnitate ornatum, iusticia seuerum, ne quid à recto defectat, sed utilitate alacrem, amore, & charitate in ægros inflammatum, omni demū vitæ instituto rigidum frugi medicum esse oportet. Sunt enim medici secundum Deum, humani generis seruatores, vitæ moderatores, morborum vindices, publicæ salutis vigilantissimi custodes, ac penè terrestria quædam numina, Diique tutelares. Ob idque summo honore afficiendos, sacræ literæ produnt, quòd in humani generis tutelam eos Deus creauerit. Medicis itaque præ cæteris suis esse debet in ciuitate locus, eisque quàm cumulatissimus honos haberi, vt quos semper omnis hominum natio, quàm patet orbis, omnis gens honestauit, sempèrque plurimi fecit: vt de quibus ab Homero rectissimè id dictum sit. *ἰατρὸς γὰρ ἀνὴρ πολλῶν ἀνδρείου ἑλλῶν*, id est, vir medicus multis præstan

Gal. lib. de conti. art. & li. ad Traisb. & in arte medicinali cap. 88. nouæ versionis.

Hipp. in iure iurando lib. de medico, de præceptionibus, & de probitate. Gale. lib. de conti. art. de placit. Hipp. & Plat. 5. de natu. facul. & comment. in 6. Epidemiorum Hippo.

Eccles. 38.

tis præstantior aliis. Sanctum igitur, ac venerandum apud omnes fit medicorum nomen, quod nulla vnquam barbaria violauit, & leges omnium gentium omnes, diuina eloquia, summis afficiendum honoribus, atque præmiis censuerunt.

De Medico, Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

- M**edicus, Philosophus vir est. Lib. de probitate, seu decenti ornatu. 10
 Medicus est ipsa natura. 6. de popula. mor. sect. quinta.
 Medici nauium gubernatoribus similes. Lib. de veteri medicina.
 Medicum multarum rerum peritum esse expedit. Lib. de articulis.
 Medici ab initio morbi vocandi, ne, si seriùs vocatus sit, æger ob morbi celeritatem pereat. Lib. de arte.
 Medici laudati, & diæta, & variis medicaminum formis curant. Lib. de arte.
 Medici & præsentia considerant, & de præteritis iuxta præsentia ratiocinantur. Lib. de arte.
 Medicus vt culpa vacet, & morbum cognoscere, & rectè curare debet. 20
 Lib. de morbis, seu de affectionibus.
 Medici animus modestus sit. Lib. de medico.
 Medicus bono corporis habitu, & colore bono præditus esse debet. Vulgus enim existimat, eos qui non sic bene dispositum corpus habent, neque aliis bene prospicere posse. Ibidem.
 Medicus vestitu decoro opinionem apud vulgus captare debet. Inde enim ægrotos iucundè affici contingit. Ibidem, & Lib. de decenti ornatu.
 Medicum bonis, ac honestis moribus præditum esse oportet. Id enim ad opinionem, & auctoritatem comparandam plurimum conducit. 30
 Ibidem.
 Medicus bonus venerandus. Ibidem.
 Medicus neque promptus, nec temerarius, nec facilis esse debet, etsi hæc valde commoda existant, contemptum enim illa pariunt. Ibidem.
 Medicus subtristem, & meditabundam faciem habeat. Lib. de medico.
 Medicum ad omnem conuersationem iustum esse expedit. Ibidem.
 Medicum continentem ad omnia se habere oportet. Ibidem.
 Medicis ægri se subiiciant. Ibidem.
 A medicis ægri non ornatum, sed auxilium quærunt. Ibidem.
 Medici boni, neque curiosi, neque amarulenti ad occursum, & obuiationes sunt. Lib. de decenti ornatu, seu de probitate. 40
 Medici boni appositi ad respõsiones sunt, graues aduersus resistentes, ad sui similes solertes, familiares, & affabiles, tẽperati ad omnes, ad seditiones taciturni, ad tacendũ animo obfirmato, & cõtinentes, ad tempus appositi, ad occasionẽ arripiedam accommodati, ad victum frugales,

- gales, & contenti, patientes ad temporis expectationem, ad sermones expediti, omne demonstratum proferentes, suauiloquentia vtentes, gratis affecti, & gloria horum omnium corroborati, ac fortificati, ad veritatem ac demonstrationem audentes, ac confisi. Lib. de decenti ornatu, seu de probitate.
 Medici Deo concedunt. Ibidem.
 Medicus comitatem quandam sibi adiunctam habeat: austeritas enim & sanis, & ægris difficilem accessum, præbet. Eodem Lib.
 Medicus obseruare seipsum debet, vt ne multas corporis partes ostendat. Ibidem.
 Medicus cum imperitis non multa fabuletur, sed necessaria. Ibidem.
 Medicus omnia percurrere non potest. Ibidem.
 Medicus morborum curationes, & modos medicamenta & simplices & descriptas firma memoria tenere debet. Eodem loco.
 Medicus imperitis nunquam quicquam procurandum committere debet. Sin minus, eius quod male factum est vituperium in ipsum recidet. Ibidem.
 Medicum asseuerare non oportet, quod aliquid solum exhibitum proficit. Lib. de præceptionibus medicis.
 20 Medici cum garrulitate affirmatio fallax est, & ad errorem procliuis. Lib. de præceptionibus.
 Medicum à mercede inchoare curationem vult Hippocrates. Lib. de præceptionibus. Si à mercede enim inchoaueris (subdit) conducit hoc vniuerso negotio. Aegroti quidem cogitatione inducis, quod videlicet non ipso relictò abibis: si verò non pacisceris, quod ipsum negliges, & de quibusdam in rem præsentem non admonebis. Curare igitur oportet de constituenda mercede. Ibidem.
 Medicus magis existimationis suæ, quàm commodorum rationem habeat. Ibidem.
 30 Medicus curare ægrotum, & non negligere debet. Ibidem.
 Medicus in exigenda mercede, acerbiter deponat. Ibidem.
 Medicus ad opulentiam, & facultates respiciat. Ibidem.
 Medicus quandoque gratis curet, ita vt gratitudinis memoriam potiore, quàm præsentem existimationem auferat. Ibidem.
 Medicus peregrino, & egeno maximè, si se opis ferendæ occasio obtulerit, talibus opitulari debet. Si enim affuerit erga homines amor, aderit etiam amor erga artem. Ibidem.
 Medicus non ægrotum solum, vt sanentur, sed & sanorum quoque curam habeat, vt sine morbis degant. Ibidem.
 40 Medicus bonus ab artis coniunctione, & sincérité socius artis dicitur. Ibidem.
 Medicus acuto morbo laborantes, non debet de mercede præconturbare, nempe lethaliter affectos, sed melius est seruatis exprobrare, nisi mercedem reponant. Eodem Lib.
 Medicus si vel imperitus sit, vel morbus aliquis grauis ægrum angustia

gustia premat, alios accersere medicos debet, quo ex communi consideratione res circa ægrum inquirantur, ac cognoscantur; & illi cooperatores fiant ad auxiliij ferendi facultatem. Eodem lib. de præceptionibus.

Medici in congressibus nunquam contendere, nec mutuis conuitiis decertare debent. Ibidem.

Medici ratiocinatio nunquam alteri inuidet. Ibidem.

Medicus ægrotos, ne mente turbentur, monere debet. Ibidem.

Medicus in dissertationibus, gloriose vulgi gratiam captare non debet. Ibidem.

Medico consideranda, humorum impetus, cognata species, regio, mos, ætas, tempus, constitutio morbi, excessus, defectus, somnus, vigilia, & multa alia. Lib. de humoribus.

Medico id cognoscendum, num incipiat morbus, aut medium teneat, aut desinat, totiusque corporis naturam considerare, & anni tempore, ætatéque obseruata morbum curare. Democritus ad Hippocratem in epistolis. Et lib. de veteri medicina.

Medico quid faciendum, natura demonstrat. Lib. de arte.

Medico quæ in sublimi, aëre inquam, ac cælo sunt nosse necessarium. Lib. de carnibus.

Medicum scire oportet opponere se contrarium instantibus, & morbis, & naturis, & temporibus, & ætatibus. Lib. de natu. hu.

Medici fama, & nomine multi, re verò, & opere valde pauci. Lib. de lege.

Medici imperiti, id quod melius est purgant. Democritus ad Hippocratem. in episto.

Medici personati, qui medicorum quidem personam induunt, medici autem verè non sunt. lib. de lege.

Medici veri, qui & doctrina, & prudentia, natura, vitæ instituto, & diligentia, atque industria valent. Eodem loco.

Medici quidam vulgo inferuientes, & multitudinis famam aucupantes. Lib. de articulis.

Medicus cum non possit malum, neque visu assequi, neque audiendo ex aliorum narrationibus cognoscere, ratiocinatione ipsum persequitur. Lib. de arte.

Galen.

Medici nomen latissimè patet, & totam artem complectitur. Lib. ad Thrasibulum.

Medicos artis professores, à prima artis constituta parte, nempe curatiua nominatos esse. Eodem libro.

Medicus stirpium omnium (si fieri possit) peritiã habeat. 1. de antidotis.

Medicum ministrum, imitatorémque naturæ dixit Hipp. Lib. 9. de placit. Hipp. & Plat. & com. 2. in primum de popu. mor. Hippo.

Medicus

Medicus naturæ minister, natura medicatrix. Lib. ad Thrasibulum.

Medicum eum naturæ ministrum vocat Hippocrates, quire vera medicus sit, non pharmacopolam quendam ex triuio. Lib. 2. de decretoriis diebus.

Medicus, quòd salubrium, insalubriumque artem didicerit, curare non vit. Comment. 5. in 6. de popu. mor. ad princip.

Medicus circumstantes celare quædam debet. Comment. 1. in lib. de his quæ in Medicatrina fiunt.

Medici officium est, id quod sit vnique morbo proprium, & opportunum inuenire. Lib. 1. de elementis.

Medici cum ad ægros introducuntur, primum inuenire conuenit, an quæpiam principum partium, an ab illis enata laborent. Comment. 1. in primum prorrhethici.

Medici præstantissimi vtiliter laborantibus largiuntur. Com. 3. in 6. de popu. mor. super textu, laborantibus gratiæ.

Medicus manus quàm purissimas habeat, faciem, & pilos in barba, & capite, & alias corporis partes. Comment. eodem.

Medicus vestem nitidam habeat. Comment. eodem.

Medicus non valde lædentiã interdum, vehementer ipsa cupientibus ægris exhibere debet. Quandoquidem nisi acceperint, medicum sunt ofuri, & auersaturi, & nullum eius præceptum obseruaturi. Comment. eodem.

Medicorum ad ægros introitus is esse debet, vt neque non in tempore accedat, neque cum multo strepitu, aut elata voce, aut incessu, aut aspectu, aut aliquo prorsum huiusmodi indecoro. Comment. 4. in Lib. 6. de popu. mor. super textu. Introitus.

Medici cum ægro sermones non fatui, nec agrestes, sed modesti, ac graues sint. Comment. eodem.

Medici seruiliter ægris adulantes contemptui habentur. Ibid.

Medicum vt ægroto odiosum videri non conuenit, ita neque contemnendum. Commen. eodem.

Medicus, moderatus, humanus, iucundusque cum sit, grauitatem etiam seruare debet. Comment. eodem.

Medicum æger nisi vt Deum quendam admiretur, nunquam illius præceptis obtemperauerit. Comment. eodem.

Medicus neque adeò se summittere, atque adulari, vt sui contemptum pariat: neque rursus perinde, atque Callianactem medicum se asperum, atque rusticum exhibere. Comment. eodem.

Medicus locutione, aspectu, & omni corporis habitu grauitatem retineat. Comment. eodem.

Medicus, si prudentem ægrum, nec timidum nactus sit, vera illi dicere debet, nihil eorum quæ in morbo futura sunt subtrahens: si timidum, & stultum, ea quibus meliori animo esse possit dicenda: egressus autem cubiculum, eius necessariis vera dicenda sunt. Comment. 2. in 6. de popu. mor. illo textu. Circa ægrotantem administratio.

c Medicus

Medicus ægrum de omnibus, quæ præcefferunt interrogare coram astantibus debet, sic enim illum magis admirantur. Commento eodem.

Medicus iis qui intemperantes sunt, & præceptis salubribus non parent, manus admouere nõ debet. Lib. de sanguinis miss. & 3. de comp. medic. secundum genera.

Medicus non communem solùm, sed propriam cuiusque naturam nouisse debet. 1. de arte curatiua ad Glauco.

Medicus, affectus non solùm qualitatem, sed & quantitatem coniectari debet. 3. de comp. medi. secundum genera. 10

Medicos non solùm vulgares, sed & præcellentes circa temporis occasionem cognitu difficillimam & præcipitem aberrare contingit. 1. de arte cura. ad Glauco.

Medicus consummatus est, qui in contemplatione & actione numeros omnes impleuit. In definit. medicis.

Medicus optimus, qui omnia in medicina recta agit ratione. Ibidem.

Medici imperiti medicinam dedecorantes. Lib. de præcog. ad Posthumum.

Medicum vulgus admiratur ex auxiliis ritè morbo adhibitis, cum ægri leuantur, non ex nominum exacta ratione. Comment. 2. in primum 20 de popu. mor. super textu. In febre quam semitertianam.

In medicis deligendis, vulgi iudicium præposterum. 1. meth.

Medicos vulgus imperitum eos aduocat, non qui optimi sunt, (vt quos ne per sanitatem quidem nosse curarunt) sed eos, quos maximè familiares habent, quique ipsis maximè adulantur, & quicquid iubent mancipiorum ritu faciunt. 1. meth.

Medici qui potentioribus medentur, primum locum tenere, sed falsò creduntur. Ex historia de Antigene, Quinti discipulo Galenum irridens. Lib. de præcog. ad Posthumum.

Medici disciplinis imbuti, & veritatis propter seipsam amantes, quamuis ignoti vulgo sint, summo tamen rerum opifici Deo noti primum, & amici sunt. Lib. de præcog. ad Posthumum. 30

Medici qui medicinam exercent, vt philosopho conuenit, & Aesculapij successorem decet, permittant, vt in existimatione sint improbi apud vulgares. Eodem lib.

Medicos voluptatum artifices, non veros medicos diuites amant, ditant, ac admirantur. Eodem lib.

Medicorum veterum studia, & æmulatio honesta in eo erant, vt videlicet inuentorum multitudine sese inuicem superarent. 1. method. ad principium.

Medicum quàm medicus est, corporis fanitati consulere. 9. de placit. Hipp. & Plat. 40

Medicorum nonnulli lucri causa medicinam exercent, quidam ob sibi legibus concessam immunitatem, ac rei pub. vacationem, alij humanitate compulsi, gloria alij, & honore allecti. Eodem loco.

Medici

Medici quatenus fanitatis opifices sunt, medici omnes communi nomine vocabuntur, quatenus verò diuersos ob fines munus illud tractant, alius humanus, alius ambitiosus, gloriosus hic, ille quæstuosus appellabitur. Eodem loco.

Medicorum finis, quatenus sunt medici, minimè est gloriosus, aut utilis (vt Menedotus Empiricus scriptum reliquit) sed ipsi Menedoto talis profectò fuit, Diocli verò nequaquam, sicut neque Hippocrati, aut Empedocli aliisque compluribus ex veteribus, qui humanitate, & benignitate hominibus medebantur. Eodem loco.

10 Medicorum ministri, herbarij, vnguentarij, coqui, & venam secantes. Commento quinto, in sexto de popul. morb. ad principium.

Medici docti, contempti, & exosi imperitis. Lib. de præcognitione ad Posthumum.

Medicorum Galeno contemporaneorum disputationes contentiosæ, & ineptæ, & studium ad vulgi auram captandam. 2. & 7. method.

Medicorum sectæ tres, Rationalium, Empiricorum, Dogmaticorum. Lib. de sectis, & in introduc.

20 Medicorum propositiones magna ex parte veræ sunt. Comment. 44. quartæ sec. aphorif.

In medicos qui tuendæ valetudinis rationem negligunt, obiicitur versus ille, Aliis medens, at ipse vlcibus scatens. 5. de sani. tu.

Medici rationales morborum causas assignant, & inuestigant. 2. method.

Medicus, vbi integra morbi iudicatio facta est, vel adhuc fit, totum naturæ permittere debet, & nihil nouare oportet: vbi verò non integrè iudicatur, id quod deficit supplere conuenit. Comment. 20. primæ sect. aphorif.

30 Medicum naturæ motum animaduertere oportet, & siquidem idoneus fuerit, ei adminiculari: si verò contrarius, & noxius, tunc prohibere, transferre, atque diuertere oportet. Comment. 21. primæ sect. aphorif.

Medicus ægro gratificari debet. Comment. 38. secundæ sect. aphorif.

Medico imitanda quæ à natura rectè fiunt, hoc est, naturam rectè operantem debet imitari medicus. Comment. 2. primæ sect. aphorif.

Medicus in opere suo aberrare non debet. Comment. 49. sextæ sect. aphorifmor.

Medicum optimum rarò contingit aberrare in prædicendo. Comment. 40 19. secundæ sect. aphorif.

Medico nominum cura negligenda. 6. meth.

Medicus alius alio præstantior in inueniendo, methodo recta, medicamenta ea, quibus impleri quod sinuosum est, vel glutinari quod simplex est possit. 6. meth.

c 2

Medicus

Medicus in medendi methodo exercitatus, & inueniet media, & inuen-
tis rectè vtetur. Ibidem.

Medicus qui mederi nouit, is est, qui viam omnem curationis eousque
percalluit, vt ipsum consequi destinatum finem queat. Ibidem.

Medici nobiles ægris imperant, tanquam duces militibus, & reges
subditis. i. method.

De Natura, quatenus ad medicum spectat.

CAP. V.

10

Vm naturæ contemplationem vnã esse, eãque potissi-
mam artis partem, suprã de Galeni sententia cap. 3. mon-
strauerimus, multãque in nobis secundum naturam esse
(vnde res naturales dictæ sunt) multa item à natura fieri,
quãdam item præter naturam dicantur, intelligi hæc ritè nequaquam
possunt, nisi de natura medico more, hoc est, quantum ad Medici con-
siderationem pertinet, tractauerimus: quidnam ipsa sit, quid possit, &
quæ in nobis efficiat, tum quid illius proprium. Quæ cuncta hoc capi- 20
te Dei ope adiuti explicabimus, ab eo principio exorssi, quo de natura
scribens Hippocrates, tractationem eam inchoasse est visus: si modò fra-
gmentum id quod ab Fabio Caluo in eam inscriptionem nobis Hip-
pocratis titulo datum est, eius fuerit. Liber enim is de natura in Græ-
cis Hippocratis operibus quæ Germaniæ excusa sunt, minimè habetur.
Sic autem ille de natura scribens differuit. Si quis (inquit) in vniuersum
naturam describere velit, magnum quid aggrediatur necesse est. Mihi
verò (subdit) satis in præsentia fuerit, naturam appellare, quod vt cun-
cta gignantur, principia subministrat. Id profectò naturam esse existi-
mandum est, quod generationis omnis sit principium. Vt meritò Hip- 30
pocrates id esse naturam definierit, quæ generationi rerum omnium
principium subministret. Efficiens enim rerum omnium natura est, ac
proinde principium. Id enim vnde fit quippiam primò: & vnde primùm
motus mutatioque incipere solet, principium verè Aristoteli dicitur.
Itaque rectissimè naturam definiuisse Hippocrates videtur, principium
illam rerum omnium generationi subditarum, statuens. Nec verò cau-
sari iure possumus, fragmentum illud quod de natura scribitur, Hippo-
cratis non esse. Nam etsi is de natura liber inter Hippocratis Græca vo-
lumina non habetur, Galeni tamen testimonio sub finem primi de ele-
mentis secundum Hippocratem, constat Hippocratem ipsum pro veter- 40
rum more librum de natura scripsisse. Siquidem veteres omnes, librum
peculiari nomine de natura inscribere solitos esse, testatur eo loco Ga-
lenus, non autem de elementis. Melissi enim, Parmenidis, Empedo-
clis, Alcmaonis, Gorgiæ, Prodicis, & aliorum libri, non de elemen-
tis, sed

Natura quid.

Metaph. 5.
cap. 1.

tis, sed de natura, inscripti sunt. Perinde atque Hippocrates fecisse di-
citur, qui de elementis nullum peculiari inscriptione edidit librum, sed
de natura, vt eò loci confirmat Galenus. Naturæ itaque nomine (si in
vniuersum sumatur) qui de ipsa tractauerunt omnes, primam quandam
substantiam intelligi volunt, non genitam quidem illam, sed perpetuam,
corporibus, quæ ad ortum, vel interitum nata sunt, subiectam omni-
bus. Sic ea de re comment. 1. in lib. de nat. hu. Galenus (qui & ipse lib. 2.
de sympt. causis, facultatem eam qua regitur animal, siue ea voluntatis
impetum sequatur, seu minimè) naturam esse dixit. Autor definitionum
10 medicinalium, ita eam finitione congrua, & apposita explicauit. Na-
tura est vis quæ ex seipsa mouetur, autor formationis, generationis, per-
fectionisque: vel, Natura est ignis artificialis, qui via in generationem
tendit, moueturque ex seipso efficaciter. Ignis verò nomine vim quan-
dam hoc loco intelligere videtur, quæ sese per omnia fundat, ac per-
meet. Artificialem vocat, non arte quidem humana, sed diuina factum.
Cum sit vtique natura (vel Platonis testimonio) diuina ars, vt paulò post
ex eiusdem autoris mente sumus latiùs explicaturi. Proprium verò, ac
In Timæo, &
Parmenide.
vt sit natura ipsa, quæ in nobis est temperatura, ex calidi, frigidi, humidi,
20 ac sicci confusione mixtionèque genita: vt conceptis verbis Galenus. 2.
apho. comment. 51. & 3. apho. com. 2. testatur. Siue verò facultatem no-
stri corporis reatricem, siue temperaturam elementorum in nobis, natu-
ram dixeris, idem ferè te dixisse putato. Cum enim facultatem dicis,
actionis causam, & principium astruis (est enim facultas actionis causa
1. de facul. natu.) cum verò temperaturam, naturæ essentiam, & substan-
tiam dicis. Est siquidem naturæ in nobis substantia (si medicè loqui vo-
lumus) ipsa elementorum commoderatio, & symmetria, quam tempe-
riem vocant, vt præcitat locis Galenus. Ab hac itaque seu facultate,
seu temperie, fouetur, perstat animantium, plantarum, metallorumque
30 omne genus, & quicquid vsquam consistentiam suo in genere quandam
habet, qua tale esse dicitur. Vt meritò Aristoteles naturam esse definiue-
rit, principium, & causam motus, ac quietis eius in quo est, primùm, per
se, non secundum accidens. Cum itaque tale in nobis principium, de
Hippocratis, & Galeni sententia, temperies ipsa sit, vt à qua nimirum
ceus effeatrice, motus corporis omnes ad vitam necessarij, & prodeunt,
& perficiuntur, hanc esse corporis naturam, vnã cum medicis omnibus
confiteri oportet. Esse enim naturam vim quandam cientem motus in
corporibus necessarios, perspectius est, quàm vt multis probari oport-
teat. Rectissimè autem hoc loco Aristoteles naturam principium esse di-
40 xit: principium inquàm vnde oritur rerum naturalium omnium essen-
tia. Quarum quidem eadem ipsa causa est, cur vel mutantur, vel eodem
in statu aliquantulum permaneant: cur item hoc metallum, illud planta,
seu arbor, aliud denique animal sit, quòd hæc inquàm talia sint, natura
causa propriissima esse dicitur: ita tamen, vt extra res naturales non sit,
cicut

2. de physico
auditu.

sicut ars, & efficientes externæ causæ ac finis. Inest verò rebus ipsis natura, non quidem per accidens, veluti qualitates primæ, atque secundæ, reliquæque rerum accidentia: quæ etsi rebus insint, ab iis tamen remoueri, absque subiecti corruptione possunt. Natura verò non sic, sed ita inest, vt tanquam pars substantiæ eius primaria, & necessaria. Quæ quidem corrupta, necesse est compositum quoque ex eadem natura corrumpi, & interire: sed hæc naturalis, magis quàm medicæ sunt speculationis. Verum, etsi capitis huius initio recepi me de natura, medico more tractaturum, cum tamen in Platonis amoenissimos hortos huius meæ narrationis, locupletandæ causa diuertissem, animaduersa tantæ rei plena diuinitatis tractatione, facere omnino non potui, quin altius caput attollens, è diuinis Platonis fontibus aquas purissimas haurirem, quibus arentis ingenij mei seminibus irrigatis, pleniorum funderem naturæ tractationem. Naturam itaque diuinissimus Plato, diuino quoque furore percitus, diuinis ita coniungit, vt sine illorum tractatione, hanc de natura enarrationem perfici non posse existimet. Ob id in Parmenide de diuinis agens ad naturalia delabitur. In Timæo verò naturam ex professo tractans, assurgit sæpius in diuina. Neque verò iniuria, diuinitatem simul cum natura copulasse Plato est visus. Quod cum diuina quidem naturalium principia sint, naturalia verò diuinorum effectus, atque imagines, sitque natura ipsa infimum diuinæ prouidentia instrumentum, vt Platonici omnes censent, optimo quidem iure naturam cum diuinis coniunxisse Plato videtur. Hanc porrò idem autor, mirabili quodam figmento nobis expressit. Lib. enim de republica decimo, columnæ erectæ cuiusdam, purissimoque lumine iridi simillimo illustratæ, ac per coelum, terramque diffusæ, nomine, naturam, illiusque vim nobis explanare satagit, lumenque istud coeli vinculum vocat: vt intelligamus columnæ huius specie, vitalem quandam seminariamque virtutem, luminis nomine designatam, omnia quidem implentem, ac colligantem, seseque per omnia fundentem, ab ipsa mundi anima materiæ infusam. Quæ propterea lumen dicitur, quoniam penetrans, & vitalis. Recta item vocatur columna, quia per longum totam vndique, & vbique materiam penetrat, multos formarum gradus proferens specie, formæque differentes. Dicitur etiam per omnem extendi partem, & coelum vndique alligare, quia tota vbique adest, & continet, multaque tanquam per latera quædam inter se æqualia, & similia propagat: ita tamen, vt ex longitudine ad latitudinem perueniatur, quoniam penetrando diffunditur: & quatenus diffunditur implet, regitque implendo. Hinc illud Vergilij. Spiritus intus alit, totamque infusa per artus mens agit molem. Colorum autem Iridis varietas, in lumine illo columnari apparentium, feminalium virtutum copiam, varietatemque declarat: vt in totum hanc ex Platone naturæ colligamus diffinitionem. Vt sit Natura vis genitalis quædam, rebus omnibus infusa, ea ipsa in quæ inseritur mouens, sustentans, viuificans, implens: eaque

eaque omnia, quandiu subiecti intus, & materiæ aptitudo fuerit, conseruans. Omnem enim naturam, sui esse conseruatricem vnum est ex publicè confessis. Verè autem naturam, idem autor Græcè *διυμωργον*, id est, opificem vocat: omnia enim in nobis natura operatur. Vnde est illud Galeni in arte medicinali. Natura omnium opifex, medicus verò minister. Quid natura sit abundè explicauimus. Quid ipsa possit, & quæ in nobis efficiat, quodque proprium illius munus sit, nunc depromendum. Naturæ in nobis potentiam, ex eius operibus, atque effectibus facile deprehendemus. Ea enim primùm ex semine genitali, & sanguine menstruo, corpora nostra effingit, ac format, ita aptè dispositis vniuersi corporis partibus, vt quantum cuique ad vsum, dignitatemque officij tribuendum sit, tantum certè tribuat: vt partium alias quidem principes, alias principibus seruietes, alias aptam functioni suæ eorum materiam suppeditantes, viliores alias effinxerit. Principum quidem partium, Cordis inquam, Cerebri, Hepatis, Testium, atque harum functionibus inseruientium in imoque abditarum, magnam habuisse curam natura videtur: aliarum non perinde. Vt magna ratione, naturam iustissimam Hippocrates vocarit, eandemque eruditam, artificiosam, animalium prouidam, atque sollicitam. Eæ enim Hippocratis de natura voces, hæc elogia esse, vel Galeni testimonio solènt. Nam si scrutari, & distribuere id vnicuique, quod pro eius dignitate sit opus est iustitiæ, qualiter non erit omnium iustissima natura? Eruditam verò naturam, multa animalium opera, quæ sine doctrina effecta, doctore tamen quopiam, ac duce, natura monstrante, fieri cernimus, docent. Quale est recens educum, & adhuc ab vtero matris rubentem puerum, arrepta papilla lac sugere, cantu, & harmonia delectari, somnum à lacte hausto capere, & dum lac fugit placido maxillarum, linguæque motu lac trahere. An non eruditæ naturæ opera esse videntur? Indoctas quidem animantium naturas dixit Hippocrates, hoc est, non consilio, neque delectu agentes: sed profecto quasi edoctæ operantur, impelluntque ad id, quod vsui sit animanti. Artificiosam, ipsa hominis miraculum omne superans, structura facile declarat. Eam enim tam admirabili partium nexu, firmitudine, forma, atque vsu architectata natura est, vt neque ad vsum accommodatius quicquam, neque ad speciem, & ornatum pulchrius spectari possit. Prouidam verò, & sollicitam indicant ea, quæ in morbis grauissimis, & exitialibus natura, vt seruetur æger, molitur. Siquidem aduersus morbificam causam impetu valido insurgens, & decretoria, excretionisque vehementes molitur, & concoctione, discretionem, tandemque vacationem, à lethalibus morbis ægrum sæpè liberat. Vnde sanguinis per nares, mariscas, vterum, manationes: sudores, vomitus, alui profluvia in decretoriis naturæ potentia fieri, ægrumque morbo sic eripi sæpe videmus. Hæc certè prouidentissimæ naturæ, & de sui conseruatione sollicitæ, opera esse videmus. Itaque, vt in vniuersum naturæ in nobis potentiam effectibusque exprimamus, hæc nobis sensus omnes, motusque

motusq; voluntarios parit: visionem, auditum, olfactum, gustum, tactum, incessumque voluntate susceptum. Hæc appetentiam excitat, ciborum concoctionem, distributionem, tandemque alimoniam præstat: excrementa per aluum, vrinas, mucum, sreatum, sordes, & insensibilem perspirationem deducit. Hæc somnum conciliat, ad vigiliam rursus eadem reuocat, plenitati modum imponit, lassitudinem, & laborem quiete refarcit. Hæc rursus in morbis decretoria facit, in vulneribus coalitionem, in fractis ossibus ferruminationem: & vt (quod in individuo, singularique animante facere non potuit) vt inquam immortale, perpetuumque esset, id in specie machinata, ad generis successio-¹⁰ nem (venereorum vsu) hominem, animantiaque cuncta impellit. Hæc item rursus sublimioribus operibus, diuinitatis vtique particeps, effecta, imaginationem, cogitationem, memoriam, delectum, consilium, voluntatem mouet. Et (vt in summa dicatur) naturæ beneficio datum vnicique est, vt se, vitam, corpusque tueatur, declinetque ea quæ nocitura videantur: & quæ ad viuendum sint necessaria, ea omni studio inquirat, & paret. Hæc profectò admiranda naturæ in nobis potentia: eæ effectiones, & opera sint. Quid verò naturæ proprium (quod extremum dicendum est) proferamus. Naturæ proprium est gi-²⁰ gnere, & genitis rebus essentiam dare. Vt enim quodque sit, à natura habet. Nihil enim aliud quicquam essentiam rebus, quam sola natura dare potest, Dei scilicet potentia, beneficio, prærogatiuaque singulari adiuta. Hæc enim materiam formis exornans, ac vestiens, & vna corrupta aliam denuò proferens, subsistentiæ vires, rebus quas peperit insinuat. Nec solum naturæ id proprium gignere, & essentiam dare, sed & rebus ipsis quibus consistentiam præbet, vim naturalem quandã & genuinam potentiam, atque virtutem inferere, qua quod eorum naturæ congruit, efficere ipsæ per se possint. Nam quòd hæc planta, hoc vel illud virtute insita sua efficiat, quòd varij generis animantia diuersa potentiis innatis suis efficere possint, à natura habent. Id item naturæ³⁰ proprium, vt nihil in his quæ ab ipsa gubernantur, otiosum, aut temerè, casuque factum esse patiat: sed naturalibus rebus suas cuique vires, effectionesque tribuat, quibus in opere esse dici meritò queant. Ab hac, quam longa narratione explicauimus natura, quæ in nobis à prima ortus nostri generatione inest, res naturales medicis dictæ sunt. Ea inquam quæ à naturæ constitutione, & ordine nobis statim genitis insunt, nec deserere animans quandiu vitæ in eo aptitudo fuerit, vllatenus possunt: quòd ex his constemus ac persistamus. Septem autem in vniuersum medicis res naturales numerantur. Nempe elementa, temperamenta, humores, membra, facultates, actiones, &⁴⁰ spiritus, seu actionum instrumenta. De quibus omnibus mox dicturi sumus.

Res natura-
les.

De

De Natura, Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

- N**atura corporis, artis medicæ principium. Libro de locis in homine.
- Natura ad optima viam demonstrante, artis medicæ doctrina facile contingit. Lib. de lege.
- ¹⁰ Natura repugnante, irrita omnia fiunt. Lib. de lege.
- Natura nostra velut ager est. Ibidem.
- Natura hominis, & animantium omnium calido, frigido, humido, & sicco constat. Lib. de natu. hu.
- Naturæ quæ citò, & fortiter offenduntur, imbecilles sunt. Lib. de veteri medicina.
- Naturæ, morborum medici sunt. Lib. 6. de popu. mor. sec.
- Naturam hominum plantis confert Hippocrates. Lib. de pueri natu.
- Natura humana, quodcunque potentius fuerit, ipsam lædit. Lib. de veteri medicina.
- ²⁰ Naturam septenario numero subditam docet Hipp. Lib. de septimestri partu.
- Naturæ indoctæ sunt, & sine doctore. Lib. de alimento.
- Natura stimolata, artis peritis quid faciendum demonstrat. Lib. de arte.
- Naturæ lege, nomina rebus indita sunt. Lib. de arte.
- Naturæ, multitudo contraria. Lib. 2. aphor. 51.
- Natura à multis, ac omnigenis rebus mouetur. Lib. præceptionum.
- Natura, si affuerit his, qui artibus animum applicant, perfectos reddit. Lib. de decenti ornatu, seu de probi.
- ³⁰ Natura defluit, & confunditur, cum sapientia ad cognoscendum ea, quæ ab ipsa natura facta sunt. Ibidem.
- Naturam corporum sapientissimam esse, vt quæ malum sentiens, mederi magnopere gestiatur, considerans, ne temeritate magis quam consilio, & vt facilitate magis, quam violentia medeatur. Lib. de arte.
- Naturæ scientia omni medico necessaria. Lib. de veteri medicina.
- De natura sciat medicus, & omni studio annitatur vt cognoscat, si modò aliquid eorum quæ fieri debent, rectè præstare velit. Ibidem.
- Naturam cogit medicina. Lib. de arte.
- De natura hominis, opiniones falsæ. Lib. de natu. hum.
- ⁴⁰ Naturarum in hominibus, magna differentia. Lib. de articulis.
- Naturarum aliæ quidem ad æstatem, aliæ ad hyemem bene, aut malè natæ sunt se habere. Lib. 3. aphor. 2.

Galeni

- D**E natura commentarios conscripserunt Empedocles, Parmenides, Melissus, Alcmaeon, Heraclitus, Epicurus. Comment. 1. in lib. de natu. hu. Hipp.
- De natura veterum libri explicant, primam substantiam, quam non genitam, sed esse perpetuam autumant corporibus quæ ad ortum, vel interitum nata sunt subiectam omnibus. Ibidem.
- Naturæ nomen sumit Galenus pro omni facultate, quæ animal regit, siue ea voluntatis impetum sequatur, seu minimè. Lib. 2. de 10
sympt. cau.
- Naturas rerum pernosci vult in Phædro, Plato ex Hippocratis sententia, si primùm de vnaquaque re simplèxne sit, an multiformis, considerauerimus: & simplex si sit, animaduertenda illius facultas est, quam ad agendum habeat, aut ad patiendum ab aliquo comparatam. At multas si formas habeat, his enumeratis, quod in vna, hoc in vnaquaque videndum ad quid scilicet faciendum sit, aut ad patiendum ab aliquo nata. Comment. 1. in lib. de natu. hu.
- Pro natura esse Hippocrates ipsam rerum veritatem intelligit, vti 20
pro lege esse, pro hominum opinione. Comment. eodem.
- De naturæ significato, in quinto de medicis nominibus tractatum esse affirmat Galenus. Comment. 1. de natur. hum.
- Natura est ignis artificialis, qui via in generationem tendit, moueturque efficaciter ex seipso. In definitionibus medicis.
- Natura est ars diuina. Ibidem, ex Platone.
- Natura est vis, quæ ex seipsa mouetur, autor formationis, generationis, perfectionisque. Ibidem.
- Natura dicitur vniuscuiusque rei temperamentum, atque habitus, motus quoque per impetum excitus. Ibidem.
- Natura quæ animal moderatur, facultas à physicis viris, Hippocrate 30
inquam, & Galeno nuncupatur. Ibidem.
- Natura item est spiritus calidus, qui ex sese pro feminariis rationibus mouetur, qui in præfinitis, certisque temporibus, ac magnitudinibus homines generat, perficit, atque conseruat. Ibidem.
- Naturam appellant Stoici animam vegetantem. Lib. de foetuum formatione.
- Naturam cum dico, vniuersam substantiam, ac temperiem, quæ ex primis elementis conflatur, intelligo, calido, frigido, humido, sicco. Lib. 3. de temperamentis.
- Natura per seipsa agit, non materiæ interuentu, vt ars, fortuna, & arti- 40
fex. Lib. 11. method.
- Natura ex his tribus partibus constat, ex spiritibus, & earum quæ verè dicuntur solidæ, substantia, & tertia ab his carnosæ. Ibidem.
- Natura cuiusque propria, vna est. Lib. 1. de elementis.

Natura

- Natura vna, vbi sit passio quoque vna est. Ibidem.
- Naturæ rei cuiuslibet inquisitio, qualis esse debeat, ex Platone, Comment. 1. in lib. de natu. hum.
- Natura inerudita, & indocta, quæ opus sunt efficit, & eadem ipsa itinera sibi ipsi amplificat. Commento. 5. in lib. sextum, de popularibus morbis.
- Natura salutis hominum causa omnia facit. Comment. eodem super illo textu. Lachrymæ, &c.
- Natura animalium sine arte docta, vt quæ corporis partes fingens, perficiensque efficit, vt ipsa citra doctrinam, proprias actiones aggredirentur. Lib. 6. de locis affect.
- Naturam eruditam vocat Hippocrates, licet rectè facere non didicerit. 9. de placit. Hipp. & Plat.
- Naturæ morborum medici sunt, ex Hipp. Ibidem.
- Natura sufficit profusus. Ibidem, & 1. de nat. facul.
- Naturam iustam vocat Hippocrates. Ibidem, & 1. de nat. fa.
- Naturæ quæ sit substantia, non ausus est Hippocrates pronunciare. Ibidem.
- Naturam appellat Hippocrates, nostræ creationis autorem, vt omnibus 20
hominibus mos est. 9. de placit. Hipp. & Plato.
- Natura sponte, nec affecta, quæ opportuna sunt facit. Lib. an animal sit, quod in vtero est.
- Natura mortalis, terrestris, atque intelligentiæ expers est. Eodem lib.
- Naturam omnia à seipsa doctam, ex seque discitentem agere. Eodem lib.
- Naturæ operatio ipsa per se, ineffabilis, recondita, longèque nostra cognitione profundior. Eodem lib.
- Natura ab artifice eò differt, quòd illa suis instrumentis est implicata, 30
ac per ea tota permanat: Artifex verò minimè, vt in pulsibus probat. Lib. 1. de cau. pulsuum cap. 2. de caus. ex instrumentis.
- Natura per totas partes extensa est, ars foris solummodò est. Lib. 2. de nat. facul.
- Naturæ, & animæ comparatio quòd natura terrena, & intelligentiæ expers, anima ab vniuersis animis, & cœlesti choro delapsa sit. Lib. an animal sit, quod in vtero est.
- Naturæ opera auctio, & nutritio: animæ sensus, & voluntarius motus. Lib. 1. de facul. natu.
- Natura nullius materiæ veterem formam seruat. Libro 2. de natur. 40
facul.
- Natura artificiosa. Lib. 1. de facul. natu.
- Natura artificiosa facultates habet, quibus conuenientia ad se trahat, aliena à se repellat. Eodem Lib.
- Natura animalium seruatrix, & morborum finitrix, ac decretrix, quod conueniens est seruat: quod alienum est separat. Eodem Lib.

Natura

- Naturā quādam fit semen quod prius erat, id cum primum & gignit, & format animal. Lib. 2. de fa. natu.
- Natura nihil superuacuum, aut temerè committit. Lib. 4. de anato. admi.
- Naturæ opera in animalis constitutione arti respondent. Lib. 2. de anato. admi.
- Natura nullo vnquam tempore in animalibus est ociosa, aut cessat. Lib. 3. meth.
- Naturæ nomen, ac substantiæ, in quibusdam Galeno indifferens est. Lib. quod animi mores corporis temper. sequantur. 10
- Naturæ essentia, qua via contemplanda ex Plat. Comment. 1. ad lib. de natu. hu.
- Naturæ motus ordinati, determinati que sunt, vbi valida est, & materiæ dominatur, propriasque perficit operationes. Interminati, inordinati que, & incogniti si quando succumbat. Lib. 3. de Crisibus. cap. 10. & 2. de diebus decretoriis.
- Natura, cum præ imbecillitate finem operi imponere non possit, auxilium nostrum implorat. Libro de venæ sec. aduersus Erasistratum.
- Natura, vbi plurimum à morbo superatur, ne certare quidem aduersus morbum aggreditur. Lib. 3. de crisibus. cap. 9. 20
- Naturam morborum curatricem esse sic intelligendum, vt eam primum languoribus mederi sciamus, dum sudore, vomitu, soluta aluo, & reliquis vacuationibus hominem sanat. Comment. 5. in 6. de popu. mor.
- Naturæ operum contemplatio, ad remediorum inuentionem viam supeditat. Lib. de venæ sectione aduersus Erasistr.
- Naturam non communem solum, sed & cuiusque propriam nosse debet medicus. Lib. 1. ad Glau.
- Naturæ operationes tres, generatio, auctio, nutritio. 1. de facult. natu. 30
tu. cap. 5.
- Naturæ quædam conueniunt inuicem, quædam contra. Lib. de boni, & mali succi cibis.
- Natura in tota vita peragenda, potest plurimum: deinde disciplinarum studia. Lib. de cognoscendis, curandisque animi morbis.
- Naturis calidis, exiguis, & lentus motus, & balneum competit: contra frigidis, & humidis. Lib. 5. de sani. tuenda.
- Natura optima tantum appetit, quantum concoquere potest. In arte medicinali. cap. 85.
- Natura optima præfide non eget, eorum quæ assumuntur quantitatem 40
metiente. Ibidem.
- Naturarum cuique morbi peculiare. Comment. 1. in primum de popu. mor.
- Naturæ nostræ accommoda quæ sunt, alunt: quæ contra, corrumpunt. Lib. de boni, & mali succi cibis.

A natu

- A natura succi alieni pituita acida, salua, sanguis in ventriculum confluens. Lib. 3. de sympt. cau.
- Naturæ diuisæ differentes curationes requirunt. Lib. 3. metho.
- Non omnem naturam eadem medicamenta requirere, sed infirmiores, mollioresque mitiora, validiores siccioreque valentiora. Libro. 3. meth.
- Natura per se fortuna & ars materiæ interuentu agunt. Libro. 11. meth.
- Naturæ actiones in animali sunt à prima generatione imprægnatio, 10
foetusque formatio: in editis, appetitus, cibi deglutitio, in ventriculo concoctio, digestio, in sanguine alteratio, segregatio, nutritio, & auctio. Lib. qui Introductorius, seu Medicus dicitur.
- Naturam vbique probat artificiosam Galen. libris de vsu partium per totum.
- Naturæ consentienter viuere is dicitur, qui meliorem sequitur animæ partem, rationem scilicet: ille dissentienter, qui deteriore. Libro. 6. de placit. Hippocrat. & Plato.
- Natura facit omnia alicuius gratia, nihilque sine causa facit. Lib. de natu. facultate.
- 20 Secundum naturam expetere nos dicimus agere, hoc est, functionem particularum minimè impeditam habere. Lib. 14. meth.
- Secundum naturam agere, est functionem non impeditam habere. Ibidem.
- Secundum naturam dictio, interdum pro eo, quod necessariò ad naturæ opera euenit, sumitur, quo in significato sensum secundum naturam esse dicitur: nonnunquam dictio illa pro naturæ operibus sumitur, nutritione, auctione, generatione. Hæc enim secundum naturam sunt. Lib. de marasmo.
- Secundum naturam multis modis dicitur. Libro. 6. de placit. Hippo. 30
& Plato.
- Secundum naturam interdum sumitur, pro eo quod prima ratione à natura fit. Prima verò ratione illa à natura fieri dicuntur, quæ quasi fines ab ea coniectantur, non quæ ex consecutione quadam aliis succedere consueuerunt. Ibidem.
- Præter naturam quicquid est, aut affectus sunt à quibus primò actio læditur, aut causæ, aut symptomata. Lib. 3. de præfagatione ex pulsibus. & 1. de symptomatum differentia, & libro de constitutione art. medi.
- 40 Quod præter naturam propriam est, id omne malum est. Commentari 2. in primum prorrhethici, super textu illo: Ex composito, modestòque homine.
- Naturæ admirator Hippocrates. Libro 9. de placit. Hippocratis & Plato.

d

Natura

- Natura, quæ in nobis sunt singula effingit tanquam instrumentum certæ rei futurum, non aliter quàm artifices reliqui ad certas actiones instrumenta fabricant quædam. Libro, An animal sit, quod in vtero est.
- Naturam iustam rectissimè Hippocrates nominat. Libro 3. de vsu partium.
- Naturam artificiosam, & prouidentissimam probat Galenus. Lib. 17. de vsu partium.
- Natura nihil frustra facit. Lib. 1. de vsu partium. cap. 23. & libro, An sanguis in arteriis contineatur. 10
- Natura sollicita est æquè, vt ne deficiat aliquid, atq; vt superfluum nihil creet. Lib. 1. de vsu partium. cap. 23.
- Natura studet per paucissima instrumenta actiones plurimas animali comparare. Lib. 12. de vsu par. cap. 4.
- Natura si fieri potuisset, maximè optasset suum opificium fieri immortale, hominem scilicet. Lib. 14. de vsu partium. cap. 2.
- Naturæ primum instrumentum, calor. Lib. 14. de vsu par. cap. 6. & 5. de simplicium facul. & lib. 2 de sympt. cau. cap. 5.
- Naturæ prouidentia, in tegendis partibus præcipuis. Libro. 2. de vsu par. cap. 7. 20
- Natura persimilia instrumenta similiter operatur. Libro 1. de motu mus.
- Quod secundum naturam est in quouis genere, id vnum est: quod præter naturam varium, ac multiplex. Libro de diff. respi.
- Naturam rerum inueniri, si à maximis, & facillimis ordiamur, ex Hipp. Lib. 9. de placit. Hipp. & Plat.
- Natura semper coctionem, agglutinationem, assimilationem, alimenti distributionem, sanguinis generationem, adiectionemq; operatur. Lib. 1. apho. 3. in commentariis.
- Natura animalium nihil profus aliud est, quàm calidum innatum 30 secundum opinionem Hippocratis. Commento. 15. prim. aphorismorum.
- Natura quæ, & per quæ loca expurget. 1. apho. Comment. 15.
- Naturæ tum totum permittendum, quum integrè iudicat: vbi verò non integrè iudicat, id quod deficit supplere nos conuenit. 1. apho. comment. 20.
- Naturam partis respicit euacuatio. 1. apho. com. 21.
- Naturæ motum animaduertere oportet medicum: & si is bonus sit eum iuuare, si verò noxius, atque contrarius hunc prohibere, transferre atque diuertere. 1 apho. comment. 21. 40
- Natura expellit noxios humores, medicamentum autem attrahit. 1. apho. comment. 22.
- Natura euacuante seu medico, metiendum quantum sit vacuandum. 1. apho. comment. 23.

Naturam

- Naturam rectè operantem imitari debet medicus. 1. apho. comment. 2.
- Natura multipliciter dicitur. 2. apho. 1. com. 24.
- Naturam pro corporis forma, & habitu interdum sumi, ex Hippo. Ibidem.
- Naturam in elementorum commoderatione consistere. 2. apho. commentario. 52.
- Naturæ principalissimum, & proprium significatum, quod secundum ipsam maximè substantiam naturæ est, esse temperaturam quatuor elementorum. 3. apho. com. 2.
- 10 Naturæ quæ hyemi, & quæ æstati magis conueniant. Ibidem.
- Naturæ à similibus offenduntur, à dissimilibus iuuantur. 3. apho. com. 3.
- Quod si arguas oppositum dici à Galeno. com. 16 primi apho. Responde Galeni verbis com. supradicto. 3. tertij inquietis: Præterquam si ætas temperata, & victui, & regioni, & loco temperato comparetur. Hoc enim solo modo, inquit, similes à similibus benè afficientur.
- Naturæ operationes meliùs fiunt in tempestate aquilonia. 3. apho. commentario. 17.
- Naturæ quomodo aut peius, aut melius habeant ad tempora anni, & 20 ætates. 3. apho. com. 18.
- Naturarum differentia facit, vt sint diuersi morbi. 3. apho. commentario 19.
- Naturæ opera, operibus veris similia. 3. apho. com. 20.
- Natura occultam, per totum corpus, facit transpirationem, per quam excernuntur superfluitates. Eodem comment.
- Naturæ puerorum facilè alterantur, ob corporis humiditatem, & naturalis potentie imbecillitatem. 3. apho. com. 27.
- Naturam debet in euacuando imitari medicus. 4. apho. commentario 2.
- 30 Natura imbecillis ex purgatione dissoluitur. 4. apho. comment. 5.
- Naturæ tria opera quæ se consecuntur in morbis, concoctio, discretio, vacuatio. 4. apho. com. 22. & 23.
- Naturali calore debilitato ex profluuio sanguinis, neq; cibi bene concoqui, neq; in sanguinem transmutari, neq; distribui per corpus possunt. 4. apho. comment. 27.
- Natura processu temporis vires suas colligit. Ibidem.
- Natura quæ solida regit corpora, secundum Hippocratem, est calor naturalis. 4. apho. com. 37. & 22. 5.
- Naturalis temperies est sanitas. 4. apho. com. 39.
- 40 Natura non potest in paruo tempore multas conficere dispositiones. 4. apho. comment. 40.
- Natura ægotantis de variis euacuationum generibus indicat. 6. apho. comment. 47.
- Naturam propriarum meminisse operationum. 5. apho. comment. 35.
- Præter naturam multipliciter exponi. 5. apho. commentario. 44.

d 2 Natura

Natura aliquid violenter excernente eò sanguinem, ac spiritum mittit.

Quibus duobus veluti instrumentis natura vtens, ea quæ infestant per vim expellit. 5. apho. com. 53.

Natura quandoquæ per viam crisis, humorem exuperantem in venis contentum ad cutem expellit. 6. apho. com. 42.

Natiua humiditas à calore febrili consumitur. 7. aphorismorum, commento. 6.

Natura, secundum Hippocratem, semper matericbus viam inuenit. 7. apho. com. 56.

Naturam paulatim interdum operari ea, quæ fieri non posse videntur. 10. Eodem com.

Quod præter naturam est, quantum recessit ab eo quod secundum naturam, tantam habet prauitatem. 7. apho. com. 64.

A natura si aliquid recedat, quantus est recessus, tantus est morbus: si paruus, paruus: si multus, multus: si valde multus, lethalis. 7. apho. comment. vltimo.

De consuetudine.

C A P. V I.

Consuetudinis cum natura cum tanta sit consensio, vt earum altera in alteram transeat (quod enim consuetum est, id ipsum iam naturale euasit) sitque consuetudo ipsa adscititia quædam natura, vt 2. de motu musculorum, & 2. item de temperamentis, conceptis verbis testatur Galenus, commodum visum est, tractationi de natura, hanc de consuetudine tractationem, ob rerum germanitatem, subdere. Quid itaque consuetudo sit, & quantum ipsa possit, quantique momenti sit illam vel seruare, vel 30 deferere, hoc capite explicabimus. Est autem definiente Galeno, consuetudo, acquisititia quædam natura, hoc est, vis quædam & facultas non ingenita quidem illa, sed vsu ipso comparata, quæ naturæ nostræ ingenitæ perinde sit familiaris, vt ea ipsa esse videatur: nisi quod hæc ab externo principio, illa ab interno, & ingenito manauit. Nec malè quis consuetudinem sic definiuerit, vt sit adscitius habitus ex crebris vnus cuiuspiam rei actionibus, comparatus. Cum enim vnum aliquid sæpe agendo, eius rei in quam incumbimus nobis habitum comparemus, ita vt in id facillè feramur, nulloque labore, aut molestia perferamus: eum sic comparatum crebra actione habitum consuetudinem iure appellabimus. 40 Vt in exemplo, si quis sponte sua sese labori valido, & exercitationi dederit, idque ipsum crebro effecerit, eum ille sibi habitum comparabit, quem consuetudinem dicimus. Quam vbi semel nactus fuerit, conatum esse, & congenitum arbitrabitur: hoc est

2. de motu
mus. & 2. de
temp.

hoc est, perinde id quicquid est muneris exercebit, ac si id naturale, & congenitum illi esset, ac proinde rectissimè consuetudinem, naturam quandam vocauit Galenus. Vt enim natura, munia ipsa sua, absque villo labore, aut molestia obit, sed magna potius cum facilitate, ac leuitate: sic quæ à consuetudine manant, & facillè, & iucundè fiunt. Vnde est illud diuini Hippocratis. Qui consueti solitos labores ferre, etsi fuerint imbecilles, & senes, non consuetis, fortibus, atque iuuenibus facillè ferunt. Et: Quæ ex longo tempore consueta sunt, etsi deteriora sunt, infuetis minus molestare solent. Verissimum id quidem 10 profectò est, non in solis exercitationibus, & motionibus, sed in omnibus simpliciter consuetis, cibis inquam, potionibus, balneis, vigiliis, somno, curis, calfactione, refrigerationeque, vt consueta infuetis minus noxia sint. Ob consuetudinem enim, naturæ familiaria effecta iam sunt, ac proinde minimè noxia. Quod nanque naturæ familiare est, innoxium esse solet. Tantum verò consuetudo valet, vt ab illa tum in seruanda valetudine, tum in morbis curandis magnam sit fumere indicationem, nec multò quàm à natura inferioriorem, vt Hippocrates, & Galenus insinuarunt. Equidem cum consuetis semper naturæ gaudeant, (vt octauo methodi affirmat Gale- 20 nus) constat id, cui per secundam valetudinem assueuimus, perpetuò seruandum esse. A consuetudine enim, perinde atque à natura, & ætate similibus indicatio sumitur. Quod Hippocrates sensisse est visus, dum victum humidum non febricitantibus modò, sed & pueris, & aliis, qui ita cibari sunt assueti vtilem scripsit. Quo quidem in loco, Hippocrates eam quæ à consuetudine præbetur indicationem, parem ei quæ ab ætate sumitur, accepit. Nam & ætas, cum ex iis sit, quæ natura nobis insunt, similem sibi victum postulat. Quæ verò à consuetudine indicatio sumitur, sic sumpta est, sicut ea, quæ ab ætate. Quippe seruare quoque hanc iubet Hippocrates, perinde ac proprium ætatis temperamentum. Cum itaque seruandam semper consuetudinem Hippocrates, 30 & Galenus affirmarint, quanti sit periculi à consuetis desciscere, eaque in contrarium mutare, præsertim si repente, aut immodicè id fiat, perspectum omnibus esse arbitror. Vnde est illud Celsi: Periclitatur & qui semel, & qui bis die cibum incontinenter contra consuetudinem assumit. Item neque ex nimio labore subitò otium, neque ex nimio otio subitus labor, sine graui noxa est. Ergo cum quis mutare aliquid volet, paulatim debet assuescere. Quæ quidem ille sententiã ex Hippocrate mutuasse videtur, qui aut plurimum, aut repente euacuare, aut replere, aut calefacere, aut refrigerare, siue quouis alio modo corpus mouere, periculoso 40 sum esse astruxit: quod paulatim fit, id tutum esse. Non itaque temerè mutanda consuetudo, vt quæ in nobis naturæ ferè vim æquet. Proinde ventriculus cibos malos, & potiones (si ipsis vti consueuerit) facillè sustinet. Contra grauius ferre solet, tum cibos, tum potiones, quauis suapte natura vitio careant, si præter consuetudinem ingerantur. Quæ dicta Hipp. 2. de ratione victus. acut. tex. 34. sententiã est. Hæc profectò tanta in nobis

d 3 potest,

2. de motu
mus.

2. aphor. 49.
& 50.

Hippo. 2. de
rat. vict. acut.
a. textu. 18.
vsque ad 39.
Gal. in com.
ad 2. de rat.
vict. acut. &
11. in 2. de
7. & 8.
1. apho. 16.

Ex. 8. meth.

Lib. 1. cap. 3.

2. apho. 51.

potest, vt quæ toleratu difficillima habentur, facillima reddat. Hæc validos labores perferre, difficiles conficere cibos, vigiliis immodicas perpeti, aëris iniurias tolerare, frigora ferre, æstum sustinere, sudorem, puluerem, imbres, ventos, maris impetus, peregrinationes longas, & inediam, vel sola docet. Hæc in vacuationibus modum, atq; mensuram, & in omnibus, quæ nobis contingunt primas à natura partes sustinet. Quamobrem meritò Hippocrates in singulis non solum vim, & speciem morbi, hominisq; naturam perpendendam, sed & ægri in victus ratione consuetudinem, magna certè ratione astruxit: vt à qua nimirum præstantes de auxiliorum inuentione in morbis, & de sanitatis tutela in fanis, scopi sumantur. Efficit enim consuetudo, vt non solum salubria nobis vsui sint, sed & quæ alioqui (nisi assueta essent) deterri- ma essent futura, salubria euadât. Hinc fit, vt à pessimis quibusq; cibis nonnulli nihil lædantur, vnde alius, fungos, tubera, crudos fructus, legumina, ouillas, bubulas, suillas carnes facillimè, alius difficillimè ferat. Tantæ potentia, atq; virium consuetudinem esse scimus, vt non solum ciborum malignitatem ipsa superet, sed (quod magis miremur) venenorum ipsa perniciem vincat, vt quæ venenositate sua spoliet. Vt de puella napello nutrita legimus, quæ cum modicè, atq; sensim venenû id deuorasset, eo in posterum, absq; vlla noxa, ob sumendi consuetudinem vsa est: tantum consuetudo valet. ob id meritò Galenus librum de assuetudinibus, & Hippocrates. 2. de ratione victus acut. & Erasistratus eiusdem argumenti libros, omnem consuetudinis naturam explicantes doctissimè conscripserunt. Sed iam de consuetudine satis.

s. de rati. vic. acut. 38.

Vide de hac puella apud Conciliatorum tract. de venenis cap. 9. ad finem ex Ruffi. sententia.

De consuetudine, Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

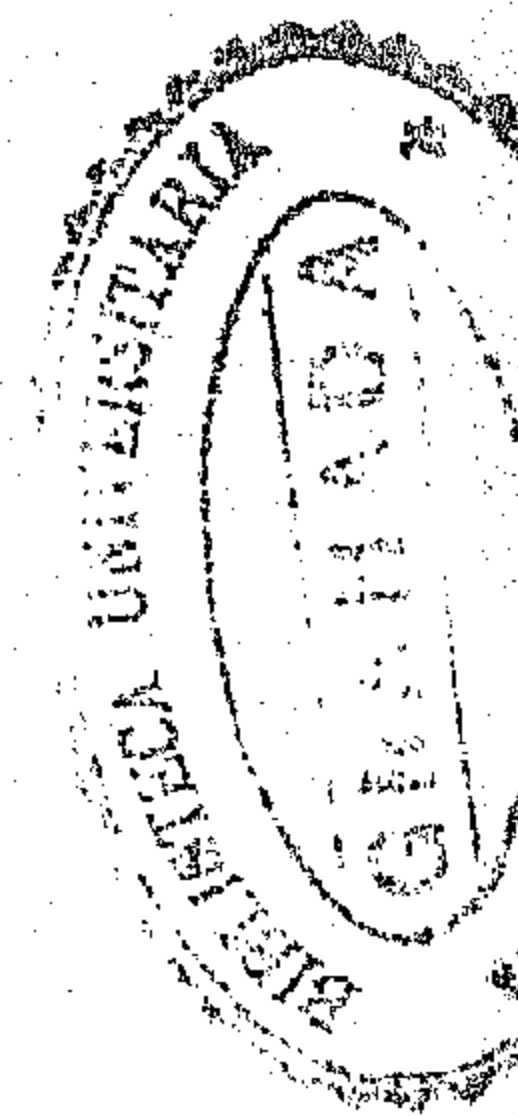
Consuetudo qualis, dum sani fuimus, consideranda. Lib. 6. de popu. mor. textu. 40. 30
Consuetudo in victu, tegumentis, laboribus, somno, venereis, & mentis affectionibus spectanda. Ibidem.
Affueti affuetos ferre labores, etsi fuerint imbecilles, & senes, iuuenibus infuetis, ac fortibus faciliùs ferunt. Lib. 2. aphor. 49.
Consueta ex longo tempore, etsi deteriora sunt, infuetis minùs mole- stare solent. 2. aphor. 50.
Ad infueta permutari oportet. Ibidem.
De consuetudinis mutatione, ac viribus longa serie Hippocrates. 2. de rati. vict. acut. à textu. 18. vsque ad 40.
Consuetudinem in victus ratione spectandam, vult Hippocrates. 2. de rati. vict. acut. 38. 40
Consuetudini, vti & ætati, & regioni, aliquid dandum est. 1. apho. 17.
Consuetam victus rationem, quæ nunquam variat, etsi vitiosa sit, longè tutius est obseruare, quàm subito vel ad meliorem transire. 2. de rati. vict. acut. 21.

Con

Consuetus bis, aut semel cibum sumere, si subito consuetudinem muta- uerit, noxam, imbecillitatemque subibit. 2. de rat. vict. acut. 22.
Consuetus non prandere, si prandiumumat, protinus imbecillus, gra- uis, ægrotus, segnisque redditur. Ibidem.
Ventriculus, cibos vel malos (si illis sit assuetus) facillè sustinet. Contrà grauitè ferre solet cibos, & potiones, quamuis suapte natura vitio careant, si præter consuetudinem ingerantur. 2. de rati. vict. acut. 34.
Præter consuetudinem quid facere, velut est proponere sibi aliquid, & expectare aliquid, prius non consuetum, aut contrarium, malum est, & mentis emotioni proximum. Lib. de prænot. 10

Galeni.

Consuetudo est acquisititia quædam natura. 2. de motu muscu.
Qui cuiuslibet rei insuescunt, magna ex parte naturæ suæ conue- nientem consuetudinem deligunt. Propterea quòd ab his, quæ non conueniunt, subinde læsi, ipsa repudiant. 5. de fani. tu.
Aliqui in malis consuetudinibus persistunt vel dulcedine victi, vel præ- nimia dementia, lædi se non sentientes. Ibidem.
Qui omnem consuetudinem seruandam censent, medici, minus errare, quàm qui nihil ad sanitatem interesse putant. Ibidem.
Consuetudo vbique cum natura conuenit: ob id altera quædam & ac- quisititia natura dicta. 2. de motu muscu.
Quod consuetum est, bonum est, inconsuetum verò malum. Com. 2. in prognos. Hipp. ad textum. 11. In his qui viuere soliti sunt præter na- turam, vt diuites plerunque interdium dormientes, noctu vigilantes, doctrina Hippocratis de somno vera non est. Eodem com.
De consuetudine loci duo Hippocratis explicati. Lib. de assuetu.
De consuetudine, & disuetudine magnam à medico fieri debere con- siderationem, si methodo mederi velit, nec errata committere. Lib. 30
De assuetudinibus Gal. ex Erasistrati sententia.
Affuetos circa hunc, vel illum cibum, aut potum, licet audire homines dicentes, qui non veluti suis, aut asini vitam traducetes, à quibus iuuentur, & lædantur probè norunt: & propterea consueta non posse deserere, ne noxam incurrant. Lib. de assuetudi.
Contemnit Galenus eos, qui ab assuetudine sumptam indicationem nihil, vel parum conferre ad curationem dicebant. Eodem lib.
Affuetudo plurimum potest. Eodem lib.
Affuetudo cur plurimum possit, curque à difficillimis cibis consuetis non lædamur, vt bubula & hircina carne, & similibus. Causam vult esse Galenus familiaritatem cibi cum natura. Assuetudine enim & vsu fit familiare naturæ id cui assueuimus. Lib. de assuetudi. Et vide ibi longam huius rei seriem. Quòd item, ab extrinsecis assuetis non lædamur, balneo, equitatione, lucta, pugna, cursu, vigiliis, æstu, re- frigeratione: quòd hæc nunquam consueta naturæ familiaria fiant, d 4 non

- non contraria, ob id alterare corpus minimè potentia.
- Consuetudo ad exercitia id facit, vt quæ corporis partes exercentur, fortiores simul, & solidiores fiant, & proprios motus aliis melius ferre possunt, quæcunque propter ocium molliores sunt, & imbecilliores. Eodem lib. de assuetu.
- Consuetudo, quæ difficilia sunt facilia reddit. Nempe si deligas optimum vitæ genus, etsi difficile, iucundum consuetudo reddet. Lib. de cognof. curandisque animi morbis.
- Consuetudo ad vnum tantum aliquid periculosa. 2. aphor. comm. 50.
- Consuetudo facilius ferimus, ab insuetis molestamur. 2. apho. com. 50. 10
- Consuetudo si praua fuerit, nõ subitò, sed paulatim traducenda. Com. 1. in 6. de popu. mor. super textu. Ex adhibitione.
- Consuetudines, vt vile theorema quidam medicorum despiciunt, nullam ab ipsis indicationem, quæ medelam commutet fieri arbitrantur. At alij non contemnunt. Eodem comment.
- Consuetudo tum mutanda est, cum valent homines, non dum ægrotant, aut de se queruntur. Lib. 8. meth.
- Ad ea quisque reducendus est, quibus consuevit. 7. meth.
- Ex consuetudine non solum in conualescentium victus ratione, sed etiam in morbis magnam partem ad totius victus, medicamentorumque inuentionem sumi. Lib. 7. meth. 20
- A consuetudine sumpra indicatio, perperam à quibusdam tollitur. Lib. de assuetudi.
- Consuetudinem, ad euacuationes corporis, non mirum momentum habere. Lib. de assuetudi. & lib. Quibus medicamentis purgari conueniat.
- Consuetudo vitæ, febrium naturæ, & modum indicat. 1. apho. com. 12.
- Consuetudo, etiam deteriora, insuetis melioribus, magis toleramus. 2. apho. com. 50.
- Consuetis semper gaudent naturæ. Lib. 8. meth. 30
- A consuetudine maximam esse indicationem. Lib. 11. meth.
- Consuetudo, cum ægrotant homines, semper similia indicat. Lib. 8. meth.
- Consuetudo, & ætas, rationem habent naturæ. Lib. 8. meth.
- Consuetudo, & morbi facilis toleratio, cibandum infirmum, in continentibus febribus demonstrant. Lib. 11. meth.
- Consuetudo multum valet in cognoscendis temperamentis, & ad inuentionem remediorum, & ad sanitatem tuendam. Lib. 9. meth.
- Consuetudo singulorum corporum naturam ostendit, in eoque maximam vim habet. Eodem lib.
- Consuetudo rationem habet curatricis indicationis. Lib. 9. metho. 40
- Consuetudo, similia indicationem præfert. Lib. 8. meth.
- Consuetudo, similem victum postulat. Lib. 8. metho.
- Consuetudinem perinde ac proprium ætatis temperamentum, seruandam iubet Hipp. Galenus. 8. meth.

De arte,

- V M Medicam artem, artium omnium longè præclarissimam, supra ex Hippocratis mente demonstrauerimus, Medicumque artificem esse omnium nobilissimū, congruum videtur, vt de arte hoc capite differamus. Quid inquam ars ipsa sit, quæ artium communis natura, & è quibus artium distinctio sumatur: quæue artium constitutio, quis finis. Hæc enim omnia si methodo tractauerimus, de medica arte, illius constitutione, ac fine, pro
- 10 dignitate tractare poterimus. Artem porrò Aristoteles, habitum quendam cum ratione in faciendo positum, definiuit. Et meritò quidem, arti enim affectio subiecta est. Quæcunque enim efficiuntur, ab vna quapiam arte effici ea est omnino necesse: cum sit artium proprium efficere, vti scientiæ contemplari. Introductorij, seu Medici autor, ita eam expresit, vt sit ars, comprehensionum, & opinionum ad finem quendam vitæ spectantium, collectio. Quæ sanè definitio rectè si explicetur, plurimum mihi habere momenti ad artium naturam inueniendam videtur: vt ex qua inuentionis artium ratio comprehendihaud difficulter possit. Equidem cum hominem vnum (cuius causa videtur cuncta alia genuisse natura) nudum, & inermen, & in nuda humo natali die abiecerit, alienis velatum opibus, alienæq; opis egentem, quicquid præter vagitum, & lachrymas, nihil spontè sciat, nõ dari, non ingredi, non vesci, nec quicquam sine doctrina, cum cætera mox ortus sui initio naturam quæq; suam sentiunt, animalis reliquorum principis miserta opifex rerum natura, in fragilitatis suæ subsidium, rationem indidit, manusque rerum omnium opifices dedit, quibus quæ ad vitam regendam vtilia forent inuenire, inuentaq; manuum ope disponere cuncta posset. Itaque cum multis indigeret, rationis ductu, manuque ministerio, multa sibi ad vitæ vsum effingere, multa parare
- 30 coepit, tectum, indumenta, arma, quibus se aduersus ferarum impetus muniret. Ea autem omnia facere, non temerè, nec casu, sed methodo recta, ac sapienti exorsus est, præceptiones quasdam sibi proponens, quibus nixus, quod animo proposuerat facile assequeretur. Rectissimè igitur artem medici definiuerunt, collectionem præceptionū, seu comprehensionum, vnum quendam vitæ finem vtilem spectantium, vt architectonicam, musicam, fabrilem, cumulum quendam præceptorum esse dicimus: quibus domorum structura, vocum, & consentuum ratio, & eorum, quæ plurima arte fabrilium sunt, quàm fieri optimè potest, efficiantur. Hoc certè ars est, veluti Medicina, quæ & ipsa nihil planè est
- 40 aliud, quàm theorematum medicinalium multitudo, quibus vel sanitas feruari, vel curari infestantes morbi queant. Hanc autem præceptorum in omni arte collectionem, homo sapientia sua, & mente inuenit. Cum enim sapiens esset hoc animal, & solum eorum quæ sunt in terra diuinum, vt rectè post Platonem Galenus dixit, congruere videbatur, vt ratione duce artes ad vsum vitæ necessarias sibi compararet. Quod vt commod

6. Ethic. ca. 4.

Ex Plin. 7. natura. hist. cap. 1.

Plato in Timæo.
Gal. 1. de viti part. cap. 2. & 3.

commodius facere posset, manus rationi opifici adiunxit opifex Deus, quæ sapientissimo animali, ad rerum omnium structuram vsui essent. Non enim (vt dicebat Anazagoras) propterea quod manus habet, sapientissimus euasit homo: sed contra, quia sapientissimus erat, manus ob id nactus est rerum omnium opifices. Vt rectè Aristoteles quarto de partibus animalium cap. 9. existimauit. Artium itaq; omnium ratio, in præceptorum quorundam obseruatione, ad vnum quendam vitæ vsum spectantium tota posita est. Artes autem omnes, necessitas, & mens peperere. Quemadmodum enim ex necessitate & mente constare Mundum Plato in Timæo astruxit, sic & artes omnes. Necessitas materias artibus idoneas inuenit, ratio autem inuentas in vsum aptissimè direxit. Sed hæc de artis notione satis. Artium porro communis omnium natura est, vt in efficiendo, vel agendo totæ sint positæ, nec eorum sunt quæ se aliter habere non possunt. Ars enim in communi ea non tractat, quæ perpetuò stant, & eueniunt necessariò, sed id vnum agit, atq; spectat (vt rectè Aristoteles cencet) quemadmodum efficiatur quicq; eorum, quæ & esse & nõ esse possunt: quorumq; principium situm est in eo, qui facit, non in eo quod efficitur. Medicina enim sanitatem tractat, quam & ipsam non semper assequitur, vt & sagittandi ars scopum non perpetuò attingit. Est & illud omnibus commune, vt præcepta habeant, quibus finem consequantur, vtilia, vera, & principiis ipsius artis consentientia, vt Galenus lib. de optima secta ad Thrasibulum testatur. Conuenit & hoc, vt ad artes omnes inueniendas, duobus sit instrumentis opus, experimento inquam, & iudicio: vt primi aphorismorum comment. 1. idem affirmat Galenus. Ad finem autem artis cuiuslibet comparandum, methodo & exercitatione, ceu instrumentis duobus egemus, methodo in vniuersalibus, exercitatione in particularibus. Quæ docta Galeni octauo meth. sententia est. A quibus verò artium distinctio sumenda (quod tertio loco dicendum proposuimus) explicandum modò. Artium porro duplex discrimen inuenitur. Sunt enim quædam à sese perfectione operis consequentes, & quæ suo fine nunquam frustrantur, vt fabrilis, nauium compactoria, ædificatoria. Eæ enim si modò idoneam naturæ sint materiam, opus suum ipsæ absoluunt, nec vnquam ab scopò aberrant. Quædam finem suum sæpè desiderant, contingunt autem non semper, sed plurimum, vnde coniecturales quoq; dicuntur: ex quarum numero medicina sanè censenda est, veluti & oratoria, & gubernatoria, & sagittandi ars. Neq; enim perpetuò medicus sanat, nec persuadet orator, nec portum consequitur gubernator, nec scopum sagittarius attingit. Est & aliud in artibus discrimen, quoniam artium quædam dum fiunt & in actione versantur, tum & ipsæ sunt, simul verò atq; ab actione destiterint, nihil operis, quod spectari possit, relinquunt: cuiusmodi saltatoria, citharistica, palæstrica, & musica omnes artes, quæ omnes in agendo magis, quàm in efficiendo consistunt. Citharista enim citharam dum pulsar, agit quidem aliquid, nullum tamen opus, ab actione (vbi de-

Artibus cõ-
munia.

Æthic. ca. 4.

Ex introdu-
ctis.

(vbi destiterit) relinquit. Sic & saltator, & palæstrita, & musicus. Nonnullæ verò euidens quoddam opus ab actione præstant, quod spectari cessante etiam actione queat. In qua dum artifices versantur, nullum est spectare opus, sed tum primò vbi ab actione destiterint: quod & ipsum post actionem perdurat. In hoc sanè artium genere, medicinam reponere licet. In medendo enim, eius opus quod sanitas est, nondum innotescit, quippe quæ aduersus morbos semper laboret: at vbi curationem absoluerit, tunc homini sanitatem restituisse eam videre est, apparétq; illius opus. Ad quem item ordinem statuaria, pictura, & fabrilis referri iure possunt. Artium porro omnium constitutio è finis notione est, vt bellè Galenus lib. de cõstitutione artis docet. Non enim à materia, sed à fine, artes constituuntur: vt non quarum materiæ diuersæ sunt, eas item artes diuersas esse sit necesse: cum constet artem vnã, & eandem diuersis materiis vti, veluti medicina, quæ, & ligno, & ferro, & terræ nascentibus, & medicamentis, & lino, & lana, & mille aliis vtitur: sed quarum artium fines diuersi, & toto genere à se inuicem distantes sunt, eas item differre existimemus, vt gubernatoria, fabrilis, architectura, medicina: omnèsq; ex communium à propriis distinctione oriuntur, ac constant, vt 1. de ratione vitæ acut. com. 17. testatur Galenus. Finis verò artium omnium quæ artes sunt, vel actio, vel effectio est. Actio quidem in his, quæ ab actione opus nullum relinquit: effectio verò, in his quæ effectiuæ sunt, & opus aliquod parant, quod ab actione perstare possit. Vt meritò artium quasdam actiuas, effectrices alias dicere possis. Palæstrica enim, saltatoria, musica (vt antè dictum) actiuæ omnes sunt: statuaria, architectum, fabrilis seu materiaria, pictura, atq; etiam medicina, effectrices. Opus enim harum vnaquæq; relinquit. Medicina verò non ex effectricium tantum, sed magis refectricium albo, vna ipsa est. Sanitatem enim ipsa reficit, & refarcit, atq; instaurat, magis quàm faciat. Sanitatem enim, vt præcipuum agens parit natura: sed sanitatem collapsam reficit medicus, instar eius qui vel vestem diffusam, vel diuulsos calceos reparando concinnat, & reficit, vt lib. de constitutione artis Galenus.

De arte, Hippocratis & Galeni Loci.

Hippocratis.

- A**rtium præclarissima medicina. Libro de lege.
 Ars magna medicina est. Lib. de arte.
 40 Artis pars magna, de his quæ rectè scripta sunt, posse considerationem facere, ac iudicare. Libro 3. de popu mor. ad finem. & libro de diebus iudicatoriis.
 Artem constituunt, rectum, & non rectum, hoc est quæ profunt, & quæ obsunt. Lib. de arte.
 Artem facilem, ac peruiam facit tempus. Libro, De decenti ornatu, seu de probitate.

Quicquid

Quicquid artificiosè factum est, ex ratione prolatū est, ac productum.

Ibidem.

Artem mancā instrumentorum penuria facit. Eodem lib.

Artem medicinam esse demonstrat Hippocrates. Libro de veteri medicina.

Ab arte petere, quod non proficitur ipsa ars, dementis est. Libro de arte.

In omni arte, de singulis optima scire oportet. Lib. de articulis.

Artes esse demonstrat. Lib. de arte Hippo.

Artibus nomina, ex speciebus imponuntur. Lib. de arte.

Artium ignotarum calumnia, proditio est inscitiae. Libro de arte.

Artis medicæ potentiam magis admiramur ex merito, si quem ex clandestino morbo ægrum restituat, quàm si impossibilibus, & desperatis opem ferre moliatur. Eodem libro.

Artium facultates, opifices faciunt. Eodem libro.

Artium reliquarum, ad medicinam dissimilitudo. Eodem libro.

Artificum proborum, & improborum discrimen ex vestitu, & moribus deprehenditur. Improbi enim splendidè ornati fora frequentant, ruditate, ac inscitia sua imponentes: probi verò contrà, modesti, frugales, compositi, temperati, affabiles, taciturni. Libro de decenti ornatu.

Galen.

Artium differentia, quòd quaedam opus se ipsa absoluant, vt adificatoria, fabrilis, nauium compactoria: quaedam finem suum seu scopum desiderant, & contingant quidem, non semper, sed plurimum, vnde coniecturales dictæ: item quòd quaedam opus post actionem non relinquunt, quaedam relinquunt. Libro qui Medicus inscribitur.

Artes non ex iis, quorum nequiquam adest facultas, sed ex his quorum adest, definitionem fortiuntur. Ibidem.

Ars est comprehensionum, & opinionum ad finem quendam vitæ spectantium, collectio. In definiti. medi. & in introduc.

Artis notio, à natura hominibus inest. Lib. 9. de placi. Hipp. & Plato.

Artem exercent animalia natura magis, quàm ratione. Libro. i. de vsu part. cap. 3.

Artes hominem docuit ratio. Lib. 1. de vsu part. cap. 3.

Artis, & naturæ differentia, quòd natura suis instrumentis quibus operatur implicata est, ac per ea tota permanat, non foris vt artes attingit. Artes enim suis instrumentis implicatae non sunt, sed foris ea accersunt. Lib. i. de causis pulsuum.

Ars, fortuna, & artifex, materiae interuentu agunt: natura verò per se ipsa. Lib. ii. meth.

In omni artificio, ipsius symmetriae angustia, solertiam, ac perfectionem indicat.

indicat. Libro duodecimo de vsu partium. capit. secundo.

Artium distinctio ex fine, & vniuersalibus actionibus, potius quàm ex materia, & singularibus actionibus petenda. Lib. Num ars tuendæ sanita. & c. ad Thrasibulum.

Artium distinctio à fine petenda. Vt quarum artium fines diuersi, & ipsa artes diuersa. Eodem lib.

Artes à fine iudicare, præcipit ratio. Eodem lib.

Artium effectiuarum finis est, ipsum opus, non actio ad finem præuia. Ibidem.

10 Artes effectiuae ab actiuis eò dissident, quòd actiuis ab actione cessantibus, nullum opus relinquitur, vt in saltatoria, & citharistria. Effectiuae verò post actionem opus relinquunt, vt aedificatoria, fabrilis, textoria, medicina. Ea enim ab actione opus perseverans relinquunt. Ibidem.

Ars nulla materiae prauitatem potest declinare, neque omnino impatibile opus edere. Lib. 5. de vsu part. cap. 4.

Ars pro materiae ratione opus quodque exornat, & alij materiae, aliud ornamentum competit. Ibidem.

20 Ars finem per se considerat, reliqua non per se, sed quatenus ad hunc conducunt. Com. 1. in lib. Hipp. de his quæ in medicatrina fiunt. Super textu, Similia, an dissimilia sint, & c.

Artium quaedam actiuae, quaedam effectrices, quaedam acquisititiae, quaedam correctiuae. Medicina verò inter effectrices, & correctiuas collocanda. Lib. ad Thrasib. & lib. de constit. artis medi. ad principium.

Arti omni constitutionem, à finis notione effici. Eodem lib. de constit. artis.

Artis cuiuslibet constitutio, à fine petenda. Lib. ad Thrasibulum.

30 Ad artium constitutionem, ex diuidendi, & componendi methodo perueniri. Locus ex Platonis Philæbo, & Phædro, 9. de placi.

Ars ex sensui euidentibus non constituitur. Lib. ad Thrasib.

Artis omnis constitutio, ex propriorum, à communibus distinctione oritur. Comment. 17. in primum de ratione vict. acut. Hipp.

Ars constitui obseruatione citra rationem non potest. Lib. 2. de dignoscendis pulsibus.

Ad artes inueniendas, duo instrumenta necessaria, experimentum, & iudicium. Com. primo in primum aphor. Hipp.

40 Artis cuiuslibet finem, qui consequi parat, duobus his veluti cruribus, vel instrumentis vti debet, methodo in vniuersalibus, in particularibus exercitatione. Lib. 8. method.

Artes non ex particularibus actionibus iudicandas, sed ex vniuersalibus, atque è fine. Lib. ad Thrasibulum.

Quæ artes aliis subministrant. Eodem lib.

Artium controuersia partim sensu, partim demonstratione disceptantur. Com. 2. in lib. de natu. huma. Hipp.

- Ars praxim præcedere debet. ex verbis Galeni elicium. lib. 2. de decretoriis diebus: cap. 7.
- Artis necessaria sæpè tractanda. Comment. 22. Sect. 4. aphor.
- In artibus proprium quod est, nec dici, nec scribi potest. 3. meth.
- Artis medicæ vna cum sit, plures materiæ sunt, nempe corpus humanum, cibi, potiones, medicamenta, sic & in reliquis artibus multis. Lib. ad Thrasib.
- Artium quædam ea quæ non sunt efficiunt, vt nauium structoria: nonnullæ quæ facta sunt conseruant, vt nauium gubernatoria: nonnullæ vtrunque præstant, vt ædificatoria. Lib. de optima secta. 10
- Ars medica inter eas est, quæ faciunt, & conseruant. Ibidem.
- Artis principia vulgo ignota esse debent. Ibidem.
- Artium omnium opera frequenti exercitio firmanur. Lib. 6. de comp. medicament. secundum genera.
- In artibus, non satis est generalia ipsarum addiscere, sed etiam in particularibus exerceri oportet. Nam actionum vsus, seu exercitatio, ad perfectorum possessionem via est. Lib. 6. de compo. medi. secundum gener. & 9. methodi.
- Artis iudicium, partium singularum in fabricata re vsus, & vtilitas. Lib. 9. de placitis Hipp. & Plat. 20
- Artium præcepta, aut in sensui notis, aut in his, quæ ex aliis percipiuntur, aut in his, quæ præostensa fuere, aut in intellectui notis consistunt. Lib. ad Thrasib. de optima secta.
- Artis cuiusque præcepta, vera, vtilia, & principiis artis consentientia esse necesse est. Lib. de opti. sec. ad Thrasib.
- Artes coniecturales, non à præceptis, quæ perpetua sunt, sed ab actione, & medentium operibus: hæc enim incertum euentum habens, artem coniectricem reddit. Eodem lib.
- Artium earum, quarum finis non semper attingi potest, quæ ancipitem, dubiumque euentum habent coniectricem appellantur. Eodem lib. 30
- Artes creduntur ex operibus, inueniuntur ex principiis. Lib. 3. de crisi- bus. cap. 8.
- Artis cuiuslibet primæ indicationes omnibus notæ, sequentes soli artifi- ci. Lib. 3. meth.
- Artis principia destruenti, idem artifex non contradicit. Lib. 1. de ele- mentis.
- Artes omnes in commutatione specierum, & generum positæ. Lib. 2. de diff. pulsuum.
- Artium sanitati necessariorum enumeratio. Comment. 5. in 6. de popul. mor. super illo textu, Naturæ morborum medicatrices. 40
- Artes improbæ apparent bonum, probæ verum bonum comparant. Lib. ad Thrasib.
- Artis obsonatricis, ne sit omnino ignarus medicus. Lib. 2. de aliment. facul. cap. de oliuis.

Artis

- Artis imperatoriæ summa quæ. Lib. de parua pilæ exercitio.
- Artis medicæ præcipuum, remediorum aptus vsus. Lib. de constitu. ar- tis medi.
- Ad artem referunt, quod in omnibus rectè fit. Lib. 9. de placit.
- Artis speculatiuæ rationem experientia confirmandam esse. Lib. Quodd optimus medicus, idem sit & philosophus.
- Artem medicinæ, Romanis fuisse multiplicem. Lib. De partibus artis medi.
- Artem medicam constituturis necessarium partium actiones cognosce- re. Lib. de consti. artis medi. 10
- Artes liberales, Medicina, Rhetorica, Musica, Geometria, Arithmetica, Dialectica, Astronomia, Grammatica, Statuaria, & Pictura. In exhortatoria orati. ad bonas artes.
- Artem medendi, omnium esse ingenuarum artium præstantissimam. In eadem oratione suasoria.
- Artem medicam vniuersis artibus mechanicis, præsidere. Lib. ad Thrasib.
- Artibus instaurantibus similes medicina, & agricultura. Lib. ad Thrasib.
- Ars quæ corpori tuendo præsidet, vnum proprium nomen non habet. Lib. 2. de sani. tu. 20
- Artis medicæ principes partes, salubris, & curatiua. Lib. ad Thrasib. & 1. de sani. tu.
- Artes circa humanum corpus versantes, ad ipsius tutelam septem. Lib. ad Thrasib.
- Artis medicæ partium, expositio longa serie. Lib. ad Thrasib.
- Artis medicæ partes tres, diæta, pharmaceutice, chirurgia. Com. 6. in pri- mum de rati. vict. acut. Hipp.
- Artis medicæ constitutiua partes omnium vtilissimæ, & qualiter præ- noscantur. Lib. de subfigura. empirica. 30
- Artis pars est, citò sanare. Libro. 4. method. ex verbis Galen. eli- citum.
- Artis medicæ primum opus est, intelligere sperarè liceat finem quo- tendis, an fecus. Lib. 3. meth. ad principium. id est, vt intelligas, num suscepti morbi sanatio sperari possit.
- Artis discretiua pars, quæ morbos discernit, & quam significatiuam vo- cant, prius exercenda, quàm curatiua artis pars. Com. 1. in lib. Hippo. de his quæ in medicatiua fiunt, super textu, Similia.
- Artis opera, ab effectuum dignotione auspicari debet medicus. Com. eodem, super textu, Quæ quidem cognoscimus. &c. 40
- Artis est paucis medicamentis vti, modò sufficiant. Comment. 4. in primum de rati. vict. acut. Hippoc. super textu, Atque non ob id so- lum, &c.
- Ars medica tribus constat, morbo, ægro, & medico. Comment. 2. in pri- mum de popu. mor. super textu, Ars his tribus constat, &c.

e 2

Artis

- Artis medicæ duo tanquam crura, experientia, & ratio. Lib. 8. de comp. medi. secundum locos. Cap. de hepate, & eius affectibus.
- Artis medicæ finis, sanitatis consecutio. Lib. de optima secta: & lib. de sectis ad principium: & lib. ad Thrasib.
- Artis medicæ finis vnus, nempe sanitatis consecutio: modi consecutionis plures. Lib. de optima secta: & lib. ad Thrasib.
- Ars sanitatis conseruans, in his sita quibus velimus nolimus, vtimur. Lib. ad Thrasib.
- Ars tuendæ sanitatis pollicetur se omnibus documenta daturam, quibus vitam incolumiter degant. Lib. 1. & 5. de sani. tu. 10
- Artem sanitatem conseruantem, & ipsam instaurantem, eandem esse, exemplis quibusdam doliorum plënorum, quibus absideat aliquis, probat Galenus lib. ad Thrasib.
- Artem in plerisque certam, paucorum in ea dubitatorum controuersia subuertere non debet. Lib. 1. de diebus decreto.
- In arte medicinali, res nouas quidem aggrediuntur, cum prioribus meliora inuenire nequeant, vulgi affectionem secuti, nempe quod inusitatum, externumque est, & nondum si vtile est, intellectum, laudant magis quam asuetum: quod vtile esse est cognitum, alij ob lucri, gloriæque cupiditatem id aggrediuntur. 20
Comment. ad primum de rati. vict. acut. 17. super textu, Nempe agris.
- Artis medicæ studiosi, illamque addiscentes, in particularibus exemplis exercitari conuenit. Lib. 9. meth.
- Artis medicæ verè doctus cur nemo esset Galeni tempore, multoque minus nostra hac ætate, vide Galeni querimoniam, lib. Quod optimus medicus idem sit & Philosophus. Vult autem ob id euenire, quod nec voluntatem, nec facultatem habeant, in bonas literas, ac disciplinas incumbendi, nec exercitatione operum artis ducuntur, ob diuitias virtuti præpositas, & malam, tum hominum educationem. Vide eodem lib. 30
- Artem medicam, nihil tam coniecturalem facit, quam cuiusque remedij quantitas. Lib. de cur. rati. per sanguinis missionem. cap. 12.
- Ars longa non esset, si tam magna vno libro explicari possent. Lib. de plenitudine.
- Ars ob id longa, quod occasio in ea præceps sit, experimentum periculosum, iudicium difficile. Comment. 1. in primum apher. Hipp.
- Artifex à natura disidet, quod ille extra materiam sit, hæc per ipsam materiam diffusa. Lib. de cau. procatarc: & lib. de cau. pulsuum. 40
- Artifex ab imperito artis eò differt, quod ille vel exigua rerum discrimina persentiscit, hic minimè. Comment. ad tertium prognosticorum Hipp. super textu, Inter initia horum.
- Artifex quisque ab arte, quam tuetur deflexum nomen fortitur. Lib. 2. de sani. tu.

Artificem

- Artificem ea scribere oportet, quæ cum vtilia sint, ignorantur tamen, & quæ vel insignis profectus, vel offensas efficiunt. Lib. 1. de rati. vict. acut. textu illo, Digna, & cæt.
- Artificis nõ est ea persequi, & conscribere in arte, quæ vulgus nouit, sed quæ ad curationem idonea sunt. Cõ. 1. in primũ de ratione vict. acut.
- Artifices nos reddit exercitatio, & doctrina, quæ per diffusam enarrationem traditur. Lib. 1. de alimentorum facult.
- Artifex bonus exactè, & celeriter cognoscere debet similia, & dissimilia. Lib. 9. de placit. Hippo. & Plat.
- 10 Artificem bonũ efficere non potest vniuersalis methodus, sine exercitatione multa in singularibus. Eodem libro.
- Artifex in medendo qui propria, & communia agrotantium nouit, plus assequitur, quam hi qui arte carent. Lib. 1. ad Glauc.
- Artificum actiones non sunt fines artium, sed opera ipsa. Lib. ad Thrasib.
- Artificum inter se controuersia, iustam ignoratiæ suspicionem ostendit, concordia iustam cognitionis spem demonstrat. Com. 1. in primum de rati. vict. acut. super textu, Calumniam.
- 20 Artificis summi, ac conditoris nostri potentiam ac magnitudinem è fabrica humani corporis deprehendi. Libro. 9. de pla. Hipp. & Plat.

De enumeratione, & ordine rerum naturalium.

CAPVT VIII.

- V**niuersam medendi artem, in tres veluti ordines totam esse digestam, nempe in rerum naturalium tractationem, non naturalium, & contra naturam, nemo est qui nesciat. Quoniam verò quæ præter naturam sunt, nec dignosci, nec curari, sine recta naturalium cognitione possunt (vt 1. & 2. Meth. testatur Galenus) visum est, de rebus naturalibus primum tractationem aggredi. Naturales verò res medici vocant, quæ à naturæ in nobis constitutione, & ordine, nobis statim genitis insunt, vt ex quibus tota corporis nostri substantia, compagòque constet, & ad ipsius naturam constituendam concurrant. De his nobis hoc capite futura est tractatio. Nam de rebus non naturalibus, & præter naturam, suis locis dicemus, dũ illa ex professo tractabimus. Res autem naturales medicis vocatas, septem esse eas in totum medici statuunt: Elementa, temperamenta, humores, membra, facultates, actiones, spiritus. Harum naturalium rerũ hic hordo est, vt in corporis constitutione elementa primas partes sibi vendicent. Ex elementis enim primum corpus constituitur: ab elementis, temperamenta fiunt, ipsis inuicem mixtis, atque confusis: à temperamento, humores: ab humoribus partes, seu membra fiunt. In membris facultates insunt, à facultatibus porrò actiones manant. Actionum verò, & facultatum instrumenta sunt spiritus. Hæc verò subiecta figura, facilius innotescant.

e 3 Rerum

De Elem

Vm elementa primas in corporis constitutione partes ha-
bere, paulò sit antea à nobis monstratum, congruere ma-
ximè videtur, si de rebus naturalibus tractaturi, ab ipsis
exordium sumamus. Qua quidem in tractatione, vniuersæ
medicinæ apprimè vtili, & necessaria, hæc nobis cognoscenda erunt.
Quid elementum, quot, & quænam ea sint, & quonam pacto mixtis
omnibus, quæ ex ipsis constant, illa insint, num suis ipsorum formis,
num viribus tantum, vt voluisse nonnulli medicorum, sunt visi. Qui-
bus absolutis, & plenam de elementis erimus scientiam adepti, & ad
reperamentorum dignotionem (de quibus sequente mox capite di-
cturi sumus) plurimum accessionis factum esse agnoscemus. Elemen-
tum itaque Aristoteli definitur, id ex quo quippiam componitur: primò
in existenti indiuisibili specie, in aliam speciem, Galenus verò elemen-
tum esse dixit, minimam partem eius, cuius est elementum. Quod ve-
luti interpretans Haliabbas, elementum id esse affirmavit, quod sim-
plicius est omnibus compositi corporis partibus, & quantitate minus.
Omnium verò appositissimè Auicenna, elementorum notionem defi-
nitione sua expressit. Sunt (inquit) elementa corpora, & partes primæ
corporis humani, & aliorum, quæ in partes diuersarum formarum di-
uidi minimè possunt, ex quorum commixtione, species diuersorum ge-
neratorum fiunt. Exactissima profectò hæc mihi elementi definitio sem-
per est visa, vt quæ fufius, & explicatius cæteris elementi naturam no-
bis demonstrat. Cùm enim elementa corpora esse astruxit, simplicissima
esse intelligi voluit. Elementis enim nihil simplicius dari vquam po-
test. Sunt & partes primæ, non hominis solum, sed eorum omnium,
quæ ex ipsis constant, quod elementum primò rebus insit, vt rectè
Aristoteles pronunciauit. Ipsa verò in partes diuersarum formarum
diuidi minimè posse, est id quod Aristoteles dixit, indiuisibile esse spe-
cie, in aliam speciem. Ex ipsorum verò commixtione, diuersorum ge-
neratorum species nasci, elementorum potentiam indicat, vt ex quibus
pro alio, atque alio mixtionis modo, tam multæ, tam variæ nascantur
rerum formæ, aspectu, atque viribus admirabiles. Hinc plantarum, ani-
mâtium, metallorum, omniumque terræ nascentiû species tã variæ, tã
viribus, effectiõnibusque dissidètes. Quæ quidem omnia, cõmixtionis
elementorû varios modos, specierû varietate sua multiformes naturas,
repræsentrare nobis videntur. Quæ verò à Galeno elementi ratio tradita
est, ea ipsa concisior mihi videtur, quàm vt exactam elementi rationem
explicet. Nã etsi verissimû est, elemētum minimā esse partē eius, cuius
est elemētū, tamē ex hoc nō satis liquet, sit ne elemētū id ex quo quodq;
cõponitur, & id quod primò inest rei, cuius est elemētū: quæ ambo verā
elemēti naturā explicāt. Sed iam intellecta elemēti definitione, quot in
vniuersum sint elemēta, & quænam ea sint pleniùs demonstrandū. Ea porrò
quatuor esse omniû cõsensu philosophorū, ac medicorū receptū est. Ignē,
aërem, aquam, terram. Hæc ipsa nomine calidi, frigidi, humididi, ac sicci

v. meth. cap. 3. & 3. celi & mundi. Lib. 1. de Elem. ad principiu. & 8. de Placit. Primo. Theo-rica. Fen. 1. primi doc. 2. cap. proprio.

Vbi supra.

Hipp. lib. de
natur. hum.
Gal. 1. de
temp.

ab Hippocrate, & Galeno designantur. Esse verò in vniuersum, quaternarium hunc elementorum numerum, Aristoteles tum quarti de cœlo cap. 5. tum secundi de generatione cap. 3. abundè docet. Idque ex motu leuis, aut grauis, quæ sunt duæ elementorum accidentariæ formæ, ex quibus numerum elementorum colligit, tum verò ex qualitatum primarum, quæ vnâ eodem in subiecto stare possunt, coniugationibus. Cùm enim esse corpus vnum quodpiam in vniuerso oporteat, quod super omnia reliqua sursum naturali motu feratur, id verò leuissimum sit, quod verò contrarium huic est, & graue est, & deorsum perpetuò fertur, illudque ignem, hoc terram dicimus, inter extrema 10 hæc, duo media inesse oportet, quæ nexu quodam extrema colligent aërem inquam & aquam, alterum quod igne paulo minus leuius sit, alterum quod terra minus graue. Est enim aër haud ita leuis, vt ignis, & aqua haud perinde, atque terra grauis. Alioqui enim, duobus tantum existentibus elementis, nullo vinculo colligatis, vno quidem extremè leui, vt igne, altero extremè graui terra, nulla esset, aut motuum in elementis proportio, neque vllum item regionis elementaris libramentum, neque solidè consistere, & cohærere corpora, ex elementis coalita possent. Siquidem alia summè leuia, sursum suo impetu ferrentur, alia summè grauia in imo semper subsiderent, & ingrauiâ 20 iacerent. Ergo ad harmoniâ corporum continendam extremis media duo coniungi oportuit: hoc est terræ & igni, aërem & aquam. Quod primo Metamorphoseos explicasse bellissimè Ouidius videtur, de elementorum generatione differens:

*Hanc Deus, & melior licet Natura diremit:
Nam cœlo terras, & terris abscedit undas,
Et liquidum spisso secreuit ab æthere cœlum.
Quæ postquam euoluit, cœcoque exemit aceruo,
Dissociata locis, concordi pace ligauit.
Ignea conuexi vis, & sine pondere cœli
Emicuit, summâque locum sibi legit in arce.
Proximus est aër illi leuitate, locoque.
Densior his tellus, elementâque grandia traxit,
Et pressa est gravitate sui: circumfluit humor
Vltima possedit, solidumque coërcuit orbem.*

Ex motuum itaq; ratione, grauis, & leuis, quatuor esse elementa docuimus. Ex qualitatum nunc symbolis, & coniugationibus, id ipsum probemus. Quot sunt elementarium seu primarum qualitatum coniugationes, tot, & elementa erunt. Sunt autem illarum quatuor coniugationes: quatuor itaq; & elementa. Calidum enim, & siccum probè stant, atque 40 item cum calido humidum: frigidum cum sicco, itemq; cum humido frigidum. Calor cum siccitate ignem, cum humiditate aërem, frigidum cum sicco terram, cum humido aquam parit. Calidum autem cum frigido, humidum cum sicco stare nusquam possunt, quod natiua contrarietate sese mutuo pellat, nec consistere eodè in subiecto possint. Quamobrem symbo

symbolismo, & concordia simul nec stare possunt, nec elementum vllum, vt cætera creare. Sublimior verò ad hunc elementorum numerum firmandum, diuini Platonis in Timæo demonstratio est. Quæ quoniam & efficacissima est, & huius asserendi elementorum numeri, necessitatem adfert, adscribendam hîc de industria censuimus. Quoniam (inquit) corporeus, aspectabilisque, & tractabilis futurus erat mundus, ac sine igni videri nihil potest, nihilque sine solido tangi, & solidum absque terra nihil, ideo in operis huius exordio, Deus ignem primò terramque creauit. Sed duo sola absque tertio quodam commodè cohærere non possunt, mediūque aliquod vinculum vtrorunque desiderant. Vinculorum verò id est aptissimum, atque pulcherrimum, quod ex se, & ex iis quæ astringit, quàm maximè vnum efficit. Hoc maximè proportio, ratioque alternæ comparationis assequitur. Quod si (subdit idè) vniuersi corpus latitudinem habere debuisset, nullam verò profunditatem, vnum sanè tum ad seipsum, tum ad extrema vincienda interiectum medium suffecisset. Sed cùm soliditatem mundus requireret, solida verò non vno, sed duobus semper mediis copulenter, inter ignem, & terram: Deus aërem aquamque locauit, eaque ita inter se inuicem quoad fieri poterat comparauit, vt quemadmodum ignis ad aërem, ita aër ad aquam, vt aër ad aquam, sic aqua ad terram congruè conferatur. Qua ex coniunctione ita constitutus est mundus, vt aspici, tangique possit. Propterea ex huiusmodi rebus numero quatuor, mundi corpus conflatum est, ea connexum comparatione, qua dixi, ex quo seipsum amicitia concordie complectitur, atque ita aptè cohæret, vt nequeat dissolui villo modo, nisi ab eodem à quo est colligatus. Quatuor igitur earum rerum quamlibet integram mundus accepit. Ex omni quippe igni, aëre, aqua, terra, ipsius faber ita ipsum composuit, vt nullam cuiusque istorum partem, aut vim extra relinqueret. Hæc profectò diuina Platonis, de elementorum numero assertio est. Quam miro dicendi artificio Cice. lib. de vniuersitate est mutuatus. Hunc verò elementorum numerum euertere nonnulli conati, ignem esse negauerunt, tria tantum reliqua astruentes, aërem, aquam, terram. Valla enim primo dialectices lib. cap. 2. tum & Cardanus secundo de subtilitate, multis rationibus contendunt, ignem nullum sub Lunæ globo subesse: quod cœlum, cùm purissima res sit, omnisque qualitatis expers, minimè decuit illi elementum omnium ardentissimum, ac ætuosissimū collocasse, quod mediis extrema natura semper coniungere soleat. Quod itè cùm cometes, & faces calores hîc intolerabiles accendat, quid fiet si tanta regio, & vniuersus orbis, igne acutissimo & feruentissimo elemēto ambiatur? Quin & Aristotelis autoritate se muniūt, qui ignem in elementorum coordinatione reiecit videtur. Sic enim inquit: Grauiissimum igitur corpus, & frigidissimum, terra inquam & aqua, in medio, & circa medium segregata existunt. Circa quæ illa quæ sunt, quæ hiscè hærent, aër scilicet, atque id quod quauis ignem affueimus appellare, ignis tamen haudquaquam est. Siquidem ignis, caloris exuperantia, ac veluti feruor existit. Hæc Aristotelis de elemento

r. m. teor. cæ
4. n. 1. m. 9.

elemento igne, expressa conceptis verbis opinio, quæ non minimum profectò his, qui ignem negant suffragari videtur. Verùm etsi habet vtraque opinio, quo se tueri potest, ne tamen vel vniuersi ordinem euertisse, vel publicum de natura rectè sentientium, tum Philosophorum, tum Medicorum consensum reiecisse, Hippocratis dico, Platonis, Aristotelis, Galeni videri possumus, ita de tota re pronuncian- dum, tum medicis tum philosophis censeo, quatuor quidem esse com- munita, ac prima omnium elementa, eadè que simplicissima, ignem, aërem, aquam, & terram. Prima enim sunt hæc, ac maximè impermissa in mundo corpora, ex quibus omnia alia, plantæ scilicet, atq; animalia 10 componantur. Vt Galen. 1. de elementis ex Hippocratis, atque Athenæi sententiâ doctissimè affirmavit. At verò quoniam hic noster ignis, quem vsus vitæ requirit, què que oculis cernimus, confessor est, & consum- ptor omnium: idè que quocunq; inuasit cuncta dissipat, vrit, inflam- mat, atque corrumpit, exuperantia, ac vi immodica caloris, existiman- dum profectò non est, elementarem illum ignem huic nostro similem esse: alioqui futurum profectò esset, vt aër illi regione proximus, omnif- que mundi machina, sub tanta ardentissimi elementi mole posita, ex- arderet, ac tota conflagraret: cum sit ignis tenuitate sua, calore, ac pe- netratione, omnium maximè actuosus, & efficax, contra quàm fieri 20 experiamur, frigora enim ingentia, per gelidas hyemes plurimum refrige- rato aëre, præsentimus: niues item & grandines glacie concretas, è sublimi decidere sæpe videmus: quæ tamen percipere minimè esset, si tanta ignea moles sursum constaret. Glaciari enim hæc, aëremque perfrigerari ipse ignis mole sua, potentia, atque viribus prohiberet. Ita verò verisimili quadam ratione coniiciendum, supernum ignem subesse illum quidem Lunari globo, verùm non huic nostro similem, sed ei qui corporibus animantium continetur. Hic enim corporeus, vita- lis est, & salutaris, omnia in nobis conseruat, alit, auget, sustinet, vitæque temperat; sic ignis ille sublimis, què que elementum dici- 30 mus, cum is quoque efficiat, vt omnia floreat, adolescant, ser- uentur, calore suo moderato omnia tepesciens, atque conseruans, non dissipantem quidem illum, & in omnia grassantem, ac corrup- pentem, sed vitalem potius, salutarem, temperatum iure dicemus: hic enim ignis nec pabulo, instar nostri indiget, nec spontè, vt noster ignis corrumpitur, nec vagatur sedè que mutat, sed certam tenet sedè omni- bus sublimiorem, maximam habet molem, eamque secundum naturam, ac ad generationem paratum est. Eum ego, à solis potissimum, syde- rum, atque astrorum vi talem sortiri naturam arbitror. Summam enim aëris regionem cælo, ac syderibus proximam, horum lumine, mo- 40 tu, atque calore ita attenuari, & in igneam quandam, non vrentem quidem illam, sed magis vitalem naturam, verti censet Aristoteles, vt tota ætherea magis, quàm elementaris dici mereatur. Quam tamen si ignem vocare consueuimus, ignis tamen re vera non sit, vt idem primi meteororum capitul. quarto affirmat. Sunt porrò elemento- rum

rum hæc propria, vt sit ignis subtilis, mobilis, acutus, lucidus: aër, sub- tilis, mobilis, obtusus: aqua obtusa, crassa, mobilis: terra, obtusa, opaca, crassa, immobilis. Ab extremis verò ita media gignuntur, vt aër ab igne subtilitatem, & mobilitatem, à terra obtusionem accipiat: aqua, à terra obtusionem, & crassitiam, ab igne mobilitatem mu- tuerur. Hæc in Timæum Chalcidius. Quoniam verò modo in mixtis 10 ea insint, quod vltimo dicendum superest, omisis Sophistarum nu- gis, ac vanis digladiationibus, ex vno Galeno rem totam feliciter tranfigemus. Elementa quidem ipsa, substantiis tantum suis eorum 10 transmutatis, alteratis, atque per tota confusis, mixta ingredi, atque ex his sic inuicem contemperatis, animantium plantarumque, omnium: que mixtorum corpora constare. Quod ne spontè, præiudicatæque opinione mea dixisse videar, ipsum pro se loquentem Galenum adferam, Græcam tantum seriem de industria omittens, ne & in immensum libri moles euadat, & medicinæ initiatis, quibus hæc modò conscribimus, nostròsque hos vigilatos labores lubentes da- mus, melius breuitate consultum erit. Ergo sic ea de re primò de ele- 20 mentis Galenus: Quicunq; igitur (ait) ex igne, & aqua, & terra, & aëre alteratis, atque inuicem transmutatis, ac per tota confusis, & 20 temperatis fieri existimant aliquid vim sentiendi habens, contingen- tia dicunt: quicunq; verò ex iis quæ remanent qualia fuere, & solum 30 miscentur inuicem, sicuti in aceruo frumenta, vel hordea, cicer, ac fabæ, impossibilia dicunt. Hæc profectò germana, eadè que verissi- ma de elementis, in mixtorum ex eis generatione Galeni sententia, nec propterea quòd nullum ex elementis in corpore purum, syncerumque manet, abroganda opinioni huic fides est. quòd eadem planè ratione negare quis possit, ex cera, resina, & pice, & adipe confe- ctum medicamentum (quod Græci τετραφαρμακον vocant) ex quatuor illis constare, quòd nullum eorum in eo integrum, atque perfectum 30 contineri videatur. Quia igitur (paulò mox subdit Galenus) in corpo- ribus animalium, nullum est syncerum, atque integrum elementum, non propterea dubitare debemus, quòd non temperentur ex istis. An non rursus hîc apertissimè ex elementis, confusis quidem illis, atque permistis, animalium corpora constare asseruit? Neque verò exigen- dum, vt in animalium corporibus synceram, atque impermistam terram, aut aquam, aërem, vel ignem ostendamus quando nec in vni- uerso, quicquam horum purum, & impermistum (vt idem ait) ostende- re licet: sed abundè fuerit, si in homine, reliquisque animantibus ali- quid quod frigidum, siccum, densum instar terræ, aliquid fluidum, 40 & humidum, atque frigidum, instar aquæ, leue aliud, aëreum, tenue, diffabile, quod aërem imitetur, calidum insuper quiddam, quod ignem resipiat, fouentem inquam illum, & vitalem, non vren- tem, ac dissipantem sit inuenire. Quòd quoniam vsu euenit, elemen- ta crit profectò in animantium corporibus inuenire. Ossa nan- que cartilagineæ, ligamenta, nerui terram referunt, cerebrum & medulla

Elementa quò
modo in mix-
tis sint.

medulla aquam, aërem spiritus, ignem cor repræsentat. Ex humoribus autem sanguis proportione, & analogia aëri, bilis flaua igni, pituita aquæ, atra bilis terræ respondent. Quin vt significantius dicatur, natiuus noster in corpore calor, ignem repræsentat, spiritus aërem caloris quidem participem, quæ densa sunt, & compacta terram, quæ fusa, & liquidiora, aquam. Itaque si minimum quoddam, & simplicissimum est elementum, erit vtique quantum ad sensum os, & cartilago, & ligamentum, & vnguis, & pilus, & adeps, & caro, & neruus, & fibræ, atque membranæ, atque (vt simpliciter dicatur) omnes similes particulæ, humanorum corporum elementa. Omnium verò animantium sanguine præditorum, sanguis, pituita, flaua & atra bilis propria esse elementa, ab Hippocrate, & Galeno statuuntur. Rursus verò sententiam hanc nostram munimento item alio, ex eodem Galeno firmemus. Is enim eodem de elementis lib. priore, Hippocratis hac de re mentem explicans, sic ait: Neesse igitur tali existente natura, & aliorum omnium, & hominis, hominem non esse vnum. Et in sequentibus verbis, ita etiam videtur vsus. Verum hoc multi non animaduertunt, ex iis, qui se Hippocraticos profitentur, ac præterea qui opinantur aliquid aliud ipsum significare per humidum, siccum, calidum, & frigidum, quàm communia omnium elementa. Nam quòd nolit eorum qualitates, corporum elementa statuere, iam satis puto demonstratum ex verbis Hippocratis, quæ iam à nobis fuerunt allata. Et paulò post, de eiusdem Hippocratis mente. Neq; enim (subdit) ex qualitatibus solis, ipse (scilicet Hippocrates) opinatur fieri animalium generationem, quæ neque seorsum à corporibus possunt existere, verum ex ipsis corporibus, quæ scilicet summas habent qualitates. Illa enim erunt communia omnium corporum elementa. Non igitur ex elementorum qualitatibus, seu virtutibus, animantium corpora constabunt, vt falso nonnulli credidere: sed potiùs ex ipsorummet elementorum substantiis, quæ refractæ sint, atque per tota confusæ, qualitatésque eas habeant. Quod item ex temperamenti definitione, ab Auicenna posita liquere apertissimè potest. Temperamentum (inquit) seu complexio, est qualitas, quæ ex actione, & passione contrariarum qualitatũ in elementis inuentarum, quorum partes ad tantam paruitatem redactæ sunt, vt cuiusque earum plurimum, contingat plurimum alterius, prouenit. Si itaque ex contactu qualitatũ in elementis inuentarum, fieri temperamentum Auicenna vult, sine substantiis autè consistere nullatenus qualitates valent, (vt præcitato loco Galenus) contactusque ipse corporum fit, non qualitatũ, vt Aristoteles, 2. de Anima, & lib. de sensu, & sensibili, & 1. de gener. cap. 8. text. num. 45. 5. tomo euidentissimè certè constat, ex elementorum substantiis refractis, non ex ipsorum tantum qualitatibus animantium corpora consistere. Sed de his iam satis. Illud verò superpondij loco adiiciendum, quòd à principio elementũ distet. Elementum enim oportet eiusdem esse cum eo generis, cuius fit elementum: principia autem non necessariò in idem genus coeunt cum rebus, quarum principia

Lib. 2. de elementis. & li. de natur. hu. ab Hipp.

Fen. 1. primi doc. 3. cap. 1.

cipia sunt. Elementa autem, necessariò idem genus habent. Itaque elementa corpora erunt simplicia, ex aliis se tum prioribus, tum simplicioribus, magis nata, quæ illorum principia sunt, nempe materia, & forma. Principia verò neque ex se vicissim, vt elementa fiunt, neque ex aliis, cum sint rerum omnium principia prima. Non itaque, vel ex se ipsis, vel ex aliis principia nasci constat: alioqui principia non essent. In id verò elementorum consideratio Medico utilis fuerit, vt ex calidi, frigidi, humidi, ac sicci symmetria, sanitatem constare norit, hancque seruare. Ex horum verò excessibus, & ametria morbos nasci, vt eos rectè curare sciat. Sed de his iam abundè nimis.

De elementis, Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

Quoniam de elementis nullum, hac inscriptione Hippocrates librorum edidit, sed de natura tantum: deque hominis natura, paucissima de elementis tractasse Hippocratem certissimum est, præter ea, quæ in lib. de nat. hum. scripsit, tantum in lib. de carnibus, elementorum ex Chao secretionem, ab eo descriptam inuenimus. Ignem quidem in supernam circumferentiam fecerisse, quam partem de veterum sententia æthera ipse nominat, reliquam illi oppositam, & infernam, terram. Tertiam partem, medium inter hæc occupasse locum, quam aërem vocat, calidum & humidum existentem. Quartam verò partem, terræ proximum occupauisse locum, quam aquam nominat, humidissimum quid, ac crassissimum. Hæc Hippocratis de elementorum secretionem assertio: Præter quæ, alia non est inuenire.

Galeni.

Elementorum considerationem Plato longius repetiit, causas generationis ipsorum explicans: Hippocrates solus eorum facultates considerauit. Lib. 8. de placit. Hipp. & Plat. Dictionis elementis significatum, lib. de medicis nominibus explicatum. Commen. 1. in lib. de natu. hu. & 8. de placit. Elementi vox, per abusum pluribus accommodata, nempe vniuersi elementis, & primis, atque simplicibus cuiusque rei partibus. Com. 1. in lib. de natu. hu. super textu. Sic medicus. Vniuersi elementa, verè sunt elementa. Ibidem. Elementa quæ appellantur, singulis in rebus, non planè sunt simplicia, neque prima. Eodem comment. Omnium rerum communia, & simplicia, & prima elementa, re vera sunt, & nominantur elementa. Eod. com. Elementa à qualitatibus Hippocrates nominat, calidum, frigidum, humidum, & siccum. Eodem com.

f Elementa

Elementa veteribus vocare solemne fuit, prima, & simplicia, ex quibus aliquid conflaretur. Com. i. in lib. de nat. hu. ad principium.

Elementa corporum, quæ ortu, & interitu tenentur, quatuor, ignis, aër, aqua, terra. Com. eodem.

Elementa, & ipsorum qualitates, primus omnium determinavit Hippocrates. Lib. i. de elemen. & com. i. in lib. de nat. hu. super textu, Proinde quæ verisimile est. & rursus ad finem eiusdem libri.

Elementi appellationem non vsurpat Hippocrates de quatuor hisce, igne, aëre, aqua, terra, sed ex illis nostra corpora constare tantum affirmat. 8. de placi. Hipp. & Plato. 10

Elementa grammaticorum exemplo, ita nominata, ut literæ syllabarum, & vocum sunt elementa, quod prima sint, & simplicissima, ex quibus dictiones constent. Com. i. in lib. de nat. hu. ad prin. & lib. 8. de Placit.

Elementorum inquisitionis vera ratio ea est, quam Hipp. introduxit, ut primum decernamus, nunquid vnum sit secundum speciem elementum, an plura, ac varia, & dissimilia: deinde si multa, quot, & quæ, & qualia sint illa, & quam habeant inuicem communionem. Lib. i. de elemen. ad prin.

Elementum quid sit, nempe minima pars rei cuius est elementum. 8. 20 de Placit. Hipp. & Plat. & lib. i. de elementis ad princ. & in defini. medic.

Elementi definitio iuxta Athenæum. Eod. lib. defini.

Elementatio est eorundem doctrina, secundum idem, eodemque modo: vel, est via ab elementis ad finem. In defini. medic.

Elementi ratio non est, transmutari inuicem, sed esse simplicissimum. Lib. i. de elementis.

Elementum eiusdem est generis cum eo, cuius est elementum. Lib. i. de elementis.

Elementum neque qualitas est, neque corpus temperaturam habens, sed 30 corpus simplex, & immixtum. Lib. i. de element.

Elementum, & principium eò differunt, quod elementum eiusdem omnino generis esse oportet cum eo cuius est elementum. Principia verò non necessariò in idem genus coeunt cum rebus, quarum sunt principia, ut in exemplo: semen genitale, principium est hominis, non tamen eiusdem cum homine generis: non enim semen homo est. Libro i. de elemen. & com. i. in lib. de nat. hu.

Materia prima elementum non est, sed principium. Lib. i. de elemen. & com. i. in lib. de nat. hu.

Elementis omnibus, communem substantiam subiici, nempe materiam. 40 Lib. i. de elem.

Elementa omnia ex materia, & qualitatibus constant. Lib. i. de elem.

Elementorum substantiæ, seu formæ, qualitates primæ sunt. Libro i. de elem. & com. i. in lib. de nat. hu. super textu, Atqui mihi quidem non videntur.

In veris

In veris elementis summæ, & impermixtæ qualitates. Lib. i. de elem.

Elementum syncerum, nullum in mundo ostenditur. Lib. i. de elem.

Elementorum substantiæ propria nomina, ignis, aër, aqua, terra. Com. i. in lib. de nat. hu. super textu, Cum igitur natura.

Elementa à qualitatibus vocat Hippocrates. Lib. i. de elem. & com. i. in lib. de nat. hu.

Elementa ob id à qualitatibus nuncupata, quod in igne summa caliditas sit, in aëre summa humiditas, in aqua frigiditas summa, in terra siccitas. Comment. i. in lib. de natur. hum. super textu, Cum igitur 10 natura.

Elementum per totum alterabile est. Lib. de consti. artis medi.

Elementa quatuor esse, ex alterationum modis docet Galen. Lib. de consti. artis medi.

Elementa plura vno esse, naturamque alterascendi habere. Lib. de consti. artis medi.

Elementa mundi quatuor, aër, ignis, aqua, terra, quod prima sint in mundo, & simplicissima corpora. Lib. i. de elemen.

Elementa quatuor, primus inuenit Hippocrates. Lib. 7. method. medic. cap. 3.

20 Elemento vno sublato, cætera vniuersa pereunt. Lib. 8. de placi. Hipp. & Plat.

Elementa rara, aut densa, per translationem dicuntur. Lib. 2. de sani. tue.

Elementa mundi, ex sese mutuo habent nutrimentum. Comment. i. in lib. de nat. hum. super textu, Nam & annus omnis.

Elementa non nutriunt, quod nullam gustui qualitatem offerant. Lib. 4. de simpl. fa. cap. 14.

Elementum duplex, aliud quod verè est, aliud quod sensui tale. Lib. i. de elem. bis repetitum.

Elementorum aliud proximum, quod & proprium, aliud commune. 30 Propria, & proxima similes partes: communia, ignis, aër, aqua, terra. Lib. i. de Elem. bis repetitum.

Elementa prima, & secunda, prima quæ verè talia sunt, secunda quæ sensui apparent, ut similes partes. Lib. Quod optimus medicus, idem sit & philosophus.

Elementa animalium sanguineorum, sanguis, pituita, bilis flava, & atra bilis. Lib. 2. de elem. & comment. i. ad lib. de nat. hum. super textu, Cum igitur natura, & in Introduct.

Ex primis quatuor mundi elementis constare hominem ita intelligendum, non quod ex his ipsis, sed proportionem eis respondentibus homo constituitur. Lib. qui Introductorius inscribitur.

40 Elementa hominis proxima, quatuor sunt humores. Eodem lib.

Elementa similiarum partium, sunt humores. Nam ex his similes partes constant omnes. Lib. i. de element.

Elemento hominis proximo sublato, ipsum necesse est interire. Locus Hippo. lib. de nat. hum. textu illo, Ita homo, si quod illorum eum deficiat,

f 2

- deficiat, quæ cognata sunt, viuere non possit. Explicat autem hunc locum de humoribus Galenus, in commentario eius partis.
- Elementa omnium corporum, eadem sunt. Commen. in lib. de nat. hu. super textu, Ea est.
- Ex elementis, calido, frigido, humido & sicco omnia nasci. Com. i. in lib. de nat. hum. super textu, Cùm igitur natura, & lib. i. de elem.
- Ignis, aër, aqua, terra, omnium sunt corporum elementa. Lib. i. de element.
- Ex elementis quatuor, corpora omnia, & præcipuè animalium constare, tum philosophorum, tum medicorum assertio est. Lib. 7. 10 method.
- Elementum corporis non simplicis, corpus simplex est, & qualitatis, qualitas. Lib. i. de element.
- Elementorum qualitates non esse corporum elementa, vt quæ seorsum nusquam consistere possint, sed ipsamet corpora summas qualitates habentia, vult cõceptis verbis Galenus de mente Hippocratis. Lib. i. de element. pag. 20. tomi primi, ex impressione Germaniæ.
- Elementa commisceri, primus omnium docuit Hippocrates. Commēt. i. in lib. de natu. hum. super textu, Proinde qui verisimile.
- Ex primis elementis conflata temperatura, natura dicitur. Lib. 2. apho. 20 comment. 34. & rursus Comment. 51. eiusdem lib. & 3. aphorif. comment. 2. & lib. de multitu.
- Elementa substantiæ, quæ generationi, & corruptioni subiecta sit, per totum misceri, pro quatuor qualitatum ratione. Lib. de multitu.
- Elementorum contemperatio, an qualitibus fiat, an substantiis, quærit Galenus. Lib. de natur. facult. substantia. Putat autem probabilius, qualitibus fieri, quàm substantiis, etsi id pronunciarè non audeat.
- Elementis æquabiliter sese habentibus, generatio mixti potest fieri, alioqui non potest. Lib. de element. bis repetitum.
- Elementa num solis qualitibus, vicissim agentibus, vt existimauit 30 Aristoteles, contemperentur, num substantiis, seu corporibus eorum coëuntibus, medicis scire non est necessarium. ob id Hippocrates, nihil quicquam de istis ostendit: sed satis esse existimauit, si diceret per tota temperari elementa. Lib. i. de element. ad finem.
- Elementa ipsa, tota per se confundi, & misceri suis eorum substantiis docet, & probat Galenus similitudine de aquæ, & vini mixtione, in hæc verba Lib. i. de element. ad finem. Quare (inquit) si propter nihil
> aliud, saltem ob certitudinem dogma est eligendum, atque dicen-
> dum, quòd dum vinum (si ita contingat) aquæ admiscetur, partes
> vtriusque, ad minimas particulas confringuntur, vnde illis mutua 40
> actio, & passio contingit, & qualitatum inuicem participatio. Hæc
> supra citato loco Galenus. Vnde est videre, in mistorum ex elemen-
> tis temperatione, elementa ipsa, suis substantiis in minima diuisis, &
> inuicem confusis, perinde atque vini, & aquæ particula inuicem mi-
scentur,

- scantur, mixtum ingredi: sicque qualitibus eorum vtrò, citròque agentibus, temperaturam inde geniti corporis fieri. Quod Auicenna Fen. prima primi, doct. de complexionibus mutuatus esse videtur, dum complexionem, qualitatem esse ex actione, & passione elementarium qualitatum affirmat, quarum partes ad tantam paruitatem redactæ sunt, vt minimum vnus contingat minimum alterius.
- Elementorum contemperatio, solis qualitibus inuicem agentibus, & patientibus fit, vt Aristoteles existimauit. Lib. i. de elem. ad finem.
- Elementorum iusta moderatio, omnium tum philosophorum, tum medicorum consensu, sanitatem efficit. Comment. i. in lib. de nat. hum. super textu, Valet quidem præcipuè.
- Elementum quodque in animalis mixtione haberi, quomodo intelligendum. Lib. i. de elem. primo, pag. 13.
- Elementum syncerum in corporibus animalium non datur. Lib. i. de element.
- Ex elementis corpora nostra constare, Platonis ex Timæo locus citatus. Lib. 8. de placit. Hipp. & Plat. Item elementorum mensura, sanitas: excessus, vel defectus, vel translatio, morbus. Ibidem.
- 20 Modum, quo ex elementis corpora nostra constituantur, eundem Plato & Hippocrates posuere, & illius modi expositio. Lib. 8. de placit. Hipp. & Plat. tomo primo pag. 988. Germanicæ impressiois.
- De elementorum coagmentatione, in constitutione mixti, Empedoclis sententia. Com. i. in lib. de natu. hum. super textu, Proinde.
- Elementa potestate, non actu insunt corporibus nostris. Lib. 8. de placit. Hipp. & Plat. pag. 990. primi tomi.
- Ex elementis facta mixtio, omnibus corporibus communis est, ex humoribus verò, quibusdam solùm, nempe sanguineis animantibus. Lib. 8. de placit. Hipp. & Plat. tomi primi pag. 989.
- 30 Elemento vno sublato, funditus perire animal. Lib. i. de elemēt. & cõm. i. in lib. de nat. hum. super textu, Nam annus omnis.
- Elementa corpus hominis constituentia, post mortem elementis mundi rursus iunguntur, siccum ad siccum, humidum ad humidum, calidum ad calidum, frigidum ad frigidum. Lib. i. de element.
- Elementis semper egemus, nonnunquam tanquam simplicibus, nonnunquam verò tanquam exuperatibus, aut omnino vt illud componentibus corpus, quod nobis vel cibi, vel medicinæ vsum sit allaturum. Lib. i. de element.
- Elementorū immoderatus vsus ad perniciè terminatur. Lib. i. de elem.
- 40 Elementis mundi synceris sæpissimè vtimur, aqua ad potum, & in balneis, aère vnde quaque adiacente, ac per inspirationem attracto, & nonnunquam algentes indigemus igne. Lib. i. de elem.
- Semper additur, aut aufertur elementum aliquod animalis corpori. Lib. i. de element.
- Elementum non semper præbet medicinæ vsum, sed tum tantùm, cùm summa qualitas est corpori necessaria. Lib. i. de elem.

- Elementum simplex, neque cibi, neque medicinæ loco sumi oportet. Lib. 1. de element.
- Elementorum iusta commoderatio, sanitatem efficit. Commen. 1. in lib. de nat. hu. super textu, Valet quidem præcipuè.
- Elementorum proximorum, qui humores sunt quatuor, iusta contemperatio sanitatem, contraria morbos facit. Lib. 8. de placit. Hippo. & Plato.
- In elementorum primorum translationem, non rectè morborum causas referre solitus Plato. Lib. 8. de placit. Hippo. & Plat.
- In elementa communia, omnibus corporibus redundantium per circuitum febrium causas reducere, quod fecit Plato, error est. Lib. 8. de placit. Hippo. & Plato.
- Elementorum excessu, ac defectu, morbos creari, de utroque genere rectè dicitur, & primorum, & secundorum: sed per separationem idem contingere, de secundis, ac proximis solum audiendum est. Lib. 8. de placit. Hippo. & Plato. to. 1. pag. 991.
- Elementum vnum esse affirmare, extremæ dementiæ est. Lib. 1. de element. ad principium.
- Elementum vnum non esse ostenditur, tum ex eo quia dolent, tum ex alio simili quia delectantur. Comment. 1. in lib. de natur. hum. & lib. 2. 1. de element. ad principium.
- Elementum si vnum sit, intransmutabile id esse supponendum. Lib. 1. de element. & comment. 1. in lib. de nat. hum.
- Quod ex elementis impatilibus constat, siue sentientibus, siue non sentientibus, dolere nequit. Lib. 1. de element.
- Ex elementis inuicem transmutatis, ac per tota confusis, & temperatis, fieri existimant aliquid, vim sentiendi habens. Lib. 1. de element.
- Elementis figuras tribuit Plato, ex eius in Timæo enarratione. Lib. 8. de placit. Hippo. & Plat.
- Elementa corporum, cur alij quantitate, alij qualitate, minimas particulas constituerint. Comment. 1. in lib. de natur. hum.
- Aër, suapte natura frigidum elementum est, sed per ignei elementi mixturem, mediocre, ac temperatum redditur. Lib. Quod animi mores corporis temperaturam sequantur.
- Elementorum, sensum non esse iudicem. Lib. 1. de element. ad principium.
- Elementorum qualitates, animante mortuo interire. Lib. 1. de element.
- Elementorum singulis esse quid simile, in animantium corporibus. Lib. 1. de element.
- Elementis quatuor, materiam primam vnicam subiectam esse. Lib. 1. de element.
- Elementares facultates primæ, caliditas, frigiditas, humiditas, & siccitas. Lib. 1. de natur. facul.

De tempe

De temperamentis, & omni eorum ratione, & quæ à temperamento fiunt.

CAP. X.

Principium omnis, quæ de temperamentis suscipitur tractationis, tractatio de elementis est, de quibus cum præcedente capite exactè à nobis dictum sit, consequens est, ut hoc capite quod illi proximè succedit, de omni temperamentorum ratione agamus. Ut enim naturæ ordine, ex elementis temperamenta fiunt, sic ordine doctrinæ, quæ de temperamentis est disputatio, eam quæ de elementis est subsequi proximè debet. Ob id Galenus, opus de temperamentis operi de elementis succedere proximè voluit, ut ipsemet eiusdem libri de temperamentis initio affirmavit. Hæc autem in præsens de toto negotio, tractanda breuiter erunt. Quid temperamentum, quot temperamentorum differentiæ, de temperamento æquali in vniuersa substantia, & de eo quod ad iustitiam dicitur. Illud ad pondus, hoc ad iustitiam, scholæ vocare solent. Ad hæc de ætatum temperamentis, deque pueri, ac iuuenis calore, de locorum insuper ac regionum in vniuersum temperie, atque in primis de his, qui sub æquatore degunt. Rursus de veris, & temporum anni temperamentis. Quid demum à temperamento in nobis fiat. Perspectissimum nanque est, à temperamento seu à natura, & sanitatem, & functionum perfectionem in nobis effici. Est enim (si quid Hippocrati, atque Galeno creditur) omnis nostra natura in temperie, & elementorum symmetria posita. Temperamentum igitur est, ex elementis, calido, frigido, humido, & sicco ad actiones obeundas congrua mixtio. Id autem tam est omnibus tum philosophis, tum medicis in confesso, ut probatione non egeat. Demonstratum id nanque veteribus abundè, Galenus. 1. de temperamentis, mox ab initio docet. Hippocrates nanque omnium primus, hanc attulit ea de re demonstrationem. Ut cum generari primum, quod subsistere debet, oporteat, ab vno autem generatio fieri non possit, quin ne à pluribus quidem nisi mutuo temperamento mixtis: oportet igitur quod constat, ex pluribus genitum esse. Non enim (inquit) generatio perfecta foret, nisi calidum & frigidum, siccum & humidum, inuicem temperatè, & pari modo se haberent. Aliter inanis esset, si alterutrum, altero valentius infirmiusve foret. Cum igitur natura eiusmodi sit, cum rerum reliquarum omnium, tum etiam hominis, necesse est hominem iis rebus constare, ex quibus concretus est, & in quæ ipso iam vita functo resoluitur. Singula enim, tum in propriam discedunt naturam, calidum in calidum, frigidum in frigidum, humidum in humidum, siccum in siccum. Talis enim est, tum animantium, tum cæterarum omnium rerum natura. Moxque subdit: Ex his igitur, quæ prædiximus omnibus, cuiusque natura consistit, desinitque pari ratione, cum id in seipsum, vnde creuerit, se receperit. Arguta hæc profectò de elementorum in nobis

f 4

miscella

Gal. 2. de temperamentis.

Hipp. lib. de nat. hu. Ga. 2. aphor. 66. 71. & 3. aphorif. com. 2. & lib. 3. de temp.

Lib. 1. de nat. hum.

miscella, Hippocratis demonstratio. Hanc porrò mixturam, naturæ nomine dignatus est Hippocrates. Huic vni, & sanitatem, & probam functionum ad vitam necessariorum perfectionem, meritò tribuit: vt à qua vt primùm recessum est, tum aduersa valetudo, & functionum improba editio, insurgere solent. Auicenna temperamentum definit qualitatem eam, quæ ex actione, & passione contrariarum qualitatum, in elementis repertarum insurgat, cum elementorum partes, ad tantam inuicem paruitatem redactæ sunt, vt cuiusque eorum plurimum, contingat plurimum alterius. Quam sanè definitionem, etsi ipsemet Auicennæ Latinus interpres, ad qualitates elementares, non ad elementa ipsa referat: quod & plerique glossematariorum eius auctoris faciunt, qui à qualitatibus tantum, non etiamnum ipsis elementorum substantiis temperamentum gigni, ipsaque mixtorum corpora constare asseuerant. Ego tamen probè à Galeno edoctus non ab istis elementorum qualitatibus temperamentum fieri (vt quæ seorsim consistere nequeant) sed magis ab ipsismet elementorum substantiis inuicem agentibus, eaque actione refractis, confusis, probèque contemperatis affirmo. Quam ille rem, appositisimo exemplo de vini, & aquæ mixtionem, sub finem primi de elementis libri declarasse est visus, iudicans in temperamenti, seu substantiæ mixti generatione, totas per totas elementorum substantias confundi, atque misceri, perinde, atque in vini, & aquæ miscella, amborum substantiæ inuicem agitæ, & in minimas partes diuulsæ, atque inter se mixtæ, eam quæ ex vino & aqua fit, temperaturam pariunt, idque dogma propter certitudinem amplectendum affirmat. Non igitur vt Auicennistæ ineptè garriunt, ex elementorum qualitatibus temperies ipsa, sed magis ex refractis, probèque subactis elementorum substantiis (quæ tandem in vnam, ex illis genitam coeunt) gignitur. Nec obiici quidem potest, ex tam multis coalitum substantiis vnum non esse, cum vnus vna sit tantum forma, vt Philosophi censent. Nam quæ ad generationem mixti elementorum substantiæ concurrunt, eæ tum, dum sese inuicem mutua actione confundunt, vnum non efficiunt, sed tum solùm, vbi ab actione cessatum est: nec iam plures est inuenire varias substantias, sed tantum vnam ex miscella genitam, perinde atque in tetrapharmaco, etsi picis, resinæ, ceræ, & olei substantias in vnum congregari ad illius genituram cernimus, non tamen in eo quatuor has substantias diuersas, sed vnam tantum, quæ propria medicamenti fit, est spectare. Atque hæc de temperamenti ratione. De temperamentorum nunc differentiis tractandum. Eæ porrò nouem esse à Galeno, & omnibus statuuntur. Temperatam quidem vnam, ad quam cæteræ omnes in-temperatæ, ceu ad normam quandam conferuntur, eiusque vnus merito, in-temperatæ omnes vocantur, quod ab ea vno aliquo excessu defleant. Est igitur temperata vna, in-temperatæ octo, quarum quatuor simplices sunt, quatuor coniugatæ. Simples sunt, calida tantum, frigida, humida, sicca. Coniugatæ, calida simul & humi-

Fen. 1. primi
doc. 3. cap. 1.

1. de temper.

da, cali

da, calida & sicca, frigida pariter & humida, frigida simul & sicca. In quolibet verò iam dictorum temperamentorum permagnus est excessus, defectusque modus, pro vt magis minusve à temperamento exacto declinant: cuius declinationis infiniti penè sunt modi. Temperamenta porrò hæc qui nosse volet, ab ea erit illi temperatura inchoandum, quæ reliquarum omnium veluti canon, & Polycleti statua esse dicitur. Hæc enim reliquarum omnium mensura est, ob id ab ea meritò inchoandum censuit Galenus. Huic enim si reliquas comparemus, facile quod in quavis superet, aut deficiat inueniemus. Erit autem nobis in præfens sermo de his quæ verè, & actu talia sunt, non quæ potestate. Quæ enim potestate talia dicuntur, id quod dicuntur nondum sunt, sed facile id fieri possunt, quoniam naturalem vt id fiant facultatem sunt adeptæ, de quibus exactè Galenus lib. de temperamentis tertio. De actu talibus, nempe temperamento actu calido, frigido, humido, & sicco dicemus, à temperato verè exoriri. Temperatum igitur, quod & medium dicitur, id censetur, quod omnis excessus expers est, idem verè æquale ac symmetron: conflatur enim ex extremorum mixtione. Quamobrem medium euadere ipsum, necesse est. Est autem temperatum id duplex, alterum in vniuersa substantia, alterum in singulis generibus. Quod in vniuersa substantia temperatum dicitur, id & ab utroque extremorum pari abest spatio, & ex æquali elementorum portione inuicem coeuntium, confurgit. Æquale ad pondus Auicennistæ nuncupare solent, quod intellectu, magis quam re concipi potest. Nam nec pari portione, atque mensura ad mixti cuiuspiam generationem, concurrere elementa possunt, nec si possent, ab his sic coeuntibus nulla fieret actio. Ac proinde Galen. 1. de temperamentis, atque 1. de sani. tu. cogitatione illud potius, quam re ipsa comprehendere affirmat, nec solide consistere censet. Huius imaginem intueri licet, si aquæ summè calidæ, atque feruētis, parem glaciæ modum admiscuerimus. Quod enim tali ex miscella conflatur, temperati in vniuersa substantia speciem referre videtur, quod pari ab utroque extremorum interuallo absit, eo inquam quod vrit, & eo quod frigore stupefacit. Verum temperamentum huiusmodi constare non posse, quod exiguarum partium elementorum ipsorum inter se per tota mixtio fieri ad æqualitatem non possit, ac proinde ea sic miscere homini facultas non est, sed vel Dei, vel naturæ est opus, vt reatè 1. de temperamentis Gal. Quod verò in singulis generibus, tum plantarum, tum animantium inuenitur, id est, in quo ea elementorum symmetria, ac moderatio subest, quæ cum animantis, tum stirpis naturæ conuenire maximè videatur. Temperatum id ad iustitiam vocat. Dedit enim præpotens Deus unicuique animanti temperiem eam, quæ functionibus eius maximè conueniat, & quantum animantis, seu plantæ cuiusvis species pro suis actionibus obeundis, mereri videtur, vt doctissimè Arabs Auicenna capite secundo doctrinæ de complexionibus affirmavit. Vnūquodque autem in suo genere, hoc est pro sui natura, optimè habere (attestante Gal.) dicitur, cum actiones suas edere optimè potest. Ficus enim, ac vitis optima illa tempe

1. de temper.

1. de temper.

illa temperies censetur, cum ficus, vnaque generosissimas, optimas, eandemque plurimas proferre possunt. Sic equum optimum illum, qui perniciosissimus sit, canem qui animosissimus, & ad venationem aptus. Verum cum hæc temperata suo in genere dicimus, haud ita quidem accipiendum, ut absoluto sermone paritatem exactam contrariorum in iis elementorum esse intelligamus (id enim fieri nullo vnquam in genere potest) sed eam in his mediocritatem subesse, quæ ad potestatem, exactamque functionum editionem refertur. Hoc ipsum sanè iustitiam esse dicimus, non quæ pondere, & mensura, sed quæ eo, quod cuiusque dignitati, atque naturæ congruit, æqualitatem explorat. Quæ quidem 10 temperaturæ æqualitas, in omnibus temperatis animalibus, atque stirpibus, quæ modò actiones suas edere quàm optimè possunt, inuenitur, non ea, quæ ex pari elementorum concursu nascitur, sed quæ naturæ, vel animalis, vel stirpis maximè congruat. Neque exactam hinc est symmetriam, quasi in puncto absque vlla latitudine consistentem spectare (nam talis vel nusquam fuit, vel momento constitit, ut bellè. 1. de fanit. tuenda Galenus) verum eam intelligimus, quæ & latitudinem quandam habeat, nec dilabi momento, sed diu cum actionum bonitate, atque perfectione subsistere possit. Perinde enim in *ἐντασια*, atque in concentu euenire videmus. Hic enim etsi certam quandam acuti, & grauis 20 rationem habet, in qua potissimum consistere dicitur, latitudinem tamen multam hæc benè sonantium vocum ratio habet. Sic etiam in iustitiali temperamento, ipsa congrua ad functiones edendas elementorum mistio, multos suæ latitudinis gradus habet. Itaque de temperamento abudè iam dictum. Satis enim fuit monstrasse, *ἐντασιον* siue temperatū, quoddam absolute dici, quoddam ad iustitiā. In priore illo calidi, frigidi, humidi, ac ficci par mixtio esse debet, ipsumque, pari ab utroque extremorum interuallo abesse, ut non magis calidum, quàm frigidum, humidum, quàm ficcum, sed exactè medium dicatur. In iustitiali verò ea est horum symmetria, ac commoderatio, quæ cuiusque animantis, aut stirpis naturæ 30 conueniat, qua optimè actiones suas edere possit. Ab hoc quodcunque in alterutrum latus declinat frigidi, calidi, humidi, aut ficci, intemperatum dicitur, hoc est, plus iusto calidius, frigidius, humidius, aut ficcius, aut simpliciter quidem, cum vna tantum qualitate receditur, aut per coniugationem, cum duabus: à vincente enim perpetuò denominatio sumenda. Quicquam verò cum intemperatum dicimus, id ad medium generis conferentes, accipere debemus. Ut quod temperato, & eufarco homine calidius, aut frigidius sit, id in suo genere calidum, frigidumve dici, nempe hominem, sic bouem, equum, stirpem quampiam. Omnia enim ad sui quæque generis medium collata, talia esse dicuntur. Homo autem, tum animalium, tum corporum 40 omnium (ut vult Galenus) temperatissimus est: omnium verò quæ in ipso sunt, partium, cutis temperatissima, ea potissimum, quæ intra manum habetur, omnis planè excessus expers. Actionum autem perfectione, atque præstantia in animantium speciebus temperies iudicatur, ut

Ex. 1. de tēp.

2. de temp. Galen.

vide temp.

tur, ut quorum sint perfectissimæ actiones, ea & temperatissima esse consequens sit. Quamobrem cum homini, præ cæteris tales insint (conuenit enim homini, ut sit sapientissimus: quod nemini alteri animantium conuenire potest) ipsum omnium temperatissimum euadere necesse fuit, nobilitate inquam formæ, ad quam functionum perfectio (ut Peripatetici censent omnes) sequitur. Inter homines verò is temperatissimus iure dicitur, qui, & optimam formationem sit adeptus, & quadrato, probèq; carnosio sit corpore, humoris ac siccitatis in medio consistens. Quæ cuncta optimam in eo, atque exactam elementorum 10 misionem cōsequuntur, & diuiniorem etiam aliquam supernè originem (ut censet Galenus) habent. Tale autem corpus, ad actiones est optimè comparatum. Reliquæ verò hominum temperaturæ, prout ab hac ad calidum, vel frigidum declinant, sic tales censentur. Quæ & ipsæ, etsi in altera oppositionum intemperatæ sunt, in ambabus tamen esse non necesse est. Non enim oportet humidam temperiem, calidam frigidamve esse, sed interdum inter hæc mediam: sic & de calida, ac frigida dicendū, ut bellè Galenus primo de temperamentis probat. Quod 20 verò ad ætatum temperamenta pertinet, de quo nobis deinceps dicendum est, illud in primis scire conuenit, ætatem nihil prorsus aliud esse, quàm temporis in vita decursum, à quo varia in animantibus temperamentorum genera sumuntur, ut mox fiet manifestum. Aetates porrò 30 etsi alij aliter discriminantur, nos tamen de Galeni sententia, eas omnes in quatuor ordines digeremus: in Pueritiam scilicet, Pubertatem, Iuuentutem, & Senectam. Habet autem harum vnaquæque quosdam alios sub se positos gradus, in quos distinguitur. Pueritia à natali infantis die initia ducens, in annum decimum quintum prorogatur. Seruius enim Tullius Rex Romanorum, pueros eos appellauit, qui essent intra decimum septimum annum. Hæc calida est, & humida, quod haud ita procul à suis ipsorum generationis principiis, femine & sanguine menstruo, quæ calida humidæque sunt, abscesserint, qui ea in ætate consistunt. Aetatum porrò altera pars est, quæ pubertas dicitur, qua pubescere iam pueri incipiunt, incipitque ab anno decimo quinto in vicesimum quintum prolata, uti autor est Galenus, tertij aphorismorum comment. 27. & libro. 5. aphorismorum comment. 7. Complectitur autem hæc adolescentiam, quæ & ipsa à decimo octauo anno incipiens, in vicesimum quintum durat, ut. 5. aphorismorum comment. 9. idem Galenus affirmat. Hæc autem puberum, adolescentiumque 40 ætas, medij prorsus inter ætates, atque optimi esse temperamenti censetur, vel eiusdem Galeni testimonio. Adolescentiam iuuentus sequitur, quam & florentem, & vigentem ætatem, & consistendi appellare licet. Incipit hæc anno vigesimo quinto, & ad trigessimū durat, ut bellè Galenus. 3. aphor. com. 30. & 5. aphor. com. 9. calido & sicco: hæc ætas, temperamento est, ut com. 14. primi aphor. à Gal. colligere licet.

Quarta,

De Aetatum temperamētis.

Aetas quid.

In com. ad lib. de ratione vic. pueratorum.

habet, quòd ex femine, & sanguine genitus, haud ita multum à primordiis natalis sui abfit. In ætate florentibus ficcus, nec fimiliter suis tangenti calor occurrit, vt appofitis exemplis Galenus de aëre, & aqua temperatis vtrifque, item de lapide, & aqua pari calor gradu præditis apertiffimè docet. Quæ enim in pueris, aque ætate florentibus fubftantiæ difsimilitudo inuenitur, perinde atque in lapide, & aqua pari calor gradu præditis, efficit vt amborum calor difsimilis, atque inæqualis appareat, etfi re vera idem fit, nec amplior in vno, quàm in altero. In pueris humida, & aërea, atque halituofa cum fit fubftantia: in ætate florentibus terrea magis, & ficca, efficitur, vt puerorum calor tangenti blandior, iuuenum triftior, & acrior occurrat. Sed de hoc quæfiro iam fatis dictum. Quod ad locorum verò, & regionum temperamenta pertinet, illud in confeffo eft omnibus, montofa, & edita loca, atque ad feptentrionem vergentia, tum frigida, tum flatibus, ac ventis expofita effe: contra verò demiffiora quæ funt, & ad meridiem pofita calidiora: veluti mari paludibus, & fluminibus proxima, humida effe: vti ficca quæ montofa, falebrofa, dura, afpera, petrofa. Itaque ex regionibus Lybia, Aethiopia fub Aegypto, Mauritania vtraque, Cæfarienfis inquam, & Tingitana, Numidia, Nubia, Arabia Petrea, atque deferta, Trogloditica, & cæteræ ad Aphricam fitæ, calidæ, & æftuofæ omnes. Veluti frigidæ, Celtarum, Germanorum, Scytharum, Thracum, & reliquæ omnes feptentrionibus expofitæ. Sicciffimæ habentur Syria, & Arabia deferta, atque petrofa. vti præhumidæ, Gallia Celtica, & Belgica, & pleræque infulæ in Oceano ad feptentrionem pofitæ, veluti Orchades, & Hybernia, atque Iflandia. Omnium verò regionum temperatiffima ea cenfetur, quæ fub æquatore pofita, pari ab vtroque polorum interftitio diftat, etfi ea in re plurimum à noftris, atque à Geographis etiam nonnullis reclamatum fit. Auicenna certè conftanter id, atque conceptis verbis affirmat, temperatam effe fub æquatore habitationem. Aristoteles, atque Auerrous nedum non temperatam inibi effe, fed ne effe quidem poffe vllam contendunt. Quod valde multis rationibus probare Auerrous nititur, quas demonstrationum vires habere cenfet, vti. 2. meteor. commento capituli quinti longa ferie eft videre. Quas quidem omnes cum non minus copiofè, quàm acutè Manardus lib. epift. medicinalium feptimo epiftola prima refellat, & his ipsis Auerrois rationibus experientia fides reluctetur, non eft quòd infiftendum illis putemus. Si quis enim plus, vel Aristoteli ipsis vel Aueroi addictus effe, quàm veritati, & rerum experientia velit, aduerfus hunc nullo pacto eft de veritate difputandum. Conftat autem Lufitanorum, atque Hifpanorum ad Taprobanem, & auream Cherfonefum (quam hodie Malacam vocant) nauigationibus, & ad vltiores meridiei partes curfu, fub æquatore ingentes effe populos, infulas omnium longè maximas, atque ditiffimas, multaque & cœli, & aëris temperie falubres, Taprobanem potiffimum, hodie Samotram vocatam, quam Plinius alterum orbem

Aristo. 2. meteor. cap. 5.
Auerrous in eodem men. illius cap. & 2. collegit cap. vlc.

Lib. 6. natu. hift. cap. 22.

orbem olim exiftimatam fuiſſe, ob vaſtam illius magnitudinem ſcribit, tum & Seylam, ſiue (vt nunc dicunt) Zailon: de qua quidem inſula Ludouicus Romanus lib. 6. nauigationum ſuarum, cap. 4. & ſub æquatore ſitam eſſe teſtatur, & clementis, ac temperati adeò cœli, vt cuncta ibi perpetuò vernare videantur. Ea in inſula, neque frigus vnquam, neque æſtum ſentire incolæ idem ſcribit. Idem quoque Reamen Arabiæ foelicis urbem, ad orientem ſitam paulò ſupra æquatorem circulum, temperatiſſimi cœli, & aëris, feraciſſimi ſoli, & in qua homines ſupra centum, & quadraginta annos vitam foeliciter ducant, ſitam eſſe ſcribit. Lib. 2. nauigationum cap. 9. Cancieten auriferam regionem, ab Alphonſo Petro inuentam, temperatiſſimam eſſe, vt in qua, nec hyeme algeant homines, nec æſtate feruore vrantur, affirmat Columbus cap. 110. ſuarum nauigationum: eſſeque illic fidôs, ſynceros, manſuetos, atque ſpectatæ probitatis homines. Quæ omnia ſummam, regionis illius temperiem indicant. Cum fit ea regio ſub capricorni circulo, in quo maior quàm ſub æquatore, calor vis ineſſe deberet. Quod & ipſum de terra Parias vocata, Americus Veſpucius lib. 1. nauigationum ſuarum teſtatur. Et multò antea, quàm eſſent loca huiusmodi à Luſitanis, & Hifpanis inuenta, Dominicus Indianus, qui eò profeſtus fuerat, Florentinus ciuis, idipſum de æquatoris lineæ incolis teſtimonio affirmavit, temperatiſſimam inibi eſſe regionem, cœli clementiſſimi, ac feraciſſimi ſoli, vt de eo refert Nicolaus Florentinus ſermone. 1. tractatus ſecundi capite. 33. Sed quorſum hæc? Vt intelligamus plus experientia, quàm autorum rationibus ſtandum eſſe. Omnium enim demonſtrationum potiffima (vel autore Galeno) ea eſt, quæ à ſenſuum fide, robur accipit. Ego verò, cum hac de re inquirendum putarem, magnam in eo adhibui diligentiam, vt quoad poſſem rei veritatem inueſtigarem, ſciſcitarerque ab his qui eò profeſti fuerant, vt ſe res haberet, tandem voti compos factus ſeſe mihi obtulit Antonius Mendis Luſitanus, ſpectata fide, probitate, atque animi candore vir, qui bis Calicutium Indiàmque interiorem, tum eam quæ ad orientem, tum quæ ad occidentem ſpectat cum adiſſet, Auenionemque ſe poſtea contuliſſet, hominis copiam naſtus, longa ferie percontari de omnibus cœpi, quæ illi de hiſce regionibus, quæ ad æquatorem, & polum antarcticum eſſent, experientia fide ſibi comprobata eſſent. Ille verò, ſub æquatore circulo multas, eâſque præclaras ciuitates, atque inſulas eſſe, & ab eo rurfus in Capricorni, ſeu hyemalis tropici circulum immenſum, patere orbem, eâſque ciuitates, quæ ſub æquatore ſitæ eſſent, probè quidem incolæ, ſed calor tamen interdium exuperantia æſtuare. Vnde earum pleraſque, morbis calidiſſimis obnoxias eſſe grauis aëris, & morboſi, vt in parte Taprobanæ vſu ſe comprobaffe dicebat. Paulò verò infra æquatorem, ad hyemalem circulum, ſitas verſus meridianum polum, longè eſſe temperatiores, veluti Malacham Indiæ celebre emporium, quam priſci Auream Cherfoneſum vocare ſoliti erant. Hanc ſaluberrimi cœli, aëriſque temperati eſſe

esse asseuerabat, quatuorque tantum gradibus ab æquatore, versus alterum polum distare. Omnium verò temperatissimam quæ ad circulum hybernum sita esset, terra Parias auri feracissima, in qua annos totos centum supra quinquaginta foeliciter viuerent incolæ. Hæc ego ab illo, vt intelligere sit, commodè quidem sub æquatore habitari, nec maximam inibi intemperiem esse, verum ad calorem multò magis, quàm ad frigus regionem eam inclinare, ex gemina inquam illa singulis annis contingente, solis ad eorum verticem directione, & ad perpendicularum radiorum eius proiectione, ipso Arietis, & Libræ capita peruadente, à quibus incalescere plurimum ea loca censendum: & ita reuera esse, Antonius idem asseuerabat. Nam etsi ab exigua mora, & noctium cum diebus perpetua, quæ illic est, paritate, caloris diurni vis quadantenus retundatur, imbecilliorque euadat, efficaciores tamen videntur præcitata caloris causæ, veluti per se, non ex accidenti agentes, quàm contrariæ causæ, quæ non agendo potius quàm patiendo frigus pariunt, aut calorem remittunt. Atque hæc de æquatoris habitatione, atque temperamento. Quæ verò climatum temperatiora, etsi variè ab Auerro, atque Galeno res tractatur, Auerro quintum, Galeno quartum in temperie præferente: ego tamen vnà cum Galeno, atque Auicenna sentio; quartum clima cæteris temperatius esse: id inquam quod per Gnidum, & Coon insulam, Hippocratis natale solum, extenditur. Multa enim corpora exactè temperata tum ibi, tum in Pergamo Galeni patria esse, idem. 2. de sani. tuenda affirmat. & in com. 14. libri tertij aphor. tractum illum, qui per Gnidum, & Coon producitur, exactam habere temperiem, ac mediam habitati orbis esse astruit, & experientia ipsa confirmat. Quamobrem Manardi sententiæ minimè accedendum censeo, qui contra omnium sensa, non quartum quintumve, sed sextum clima cæteris temperatius esse affirmare ausus sit, quod exactè medium sit in nostra hac septentrionali plaga, à latitudine quadraginta triū partiū & dimidiæ incipiens: desinēs verò in quadagesimam septimā quartā alterius partem. Non enim ab latitudinis æquidistantia temperiem regionis metiri in parallelis lineis decet: cum illud constet, lineam, quæ per Gnidum, & Coon permeat, quæ eadem per Rhodon insulam transiens, quarti climatis initium facit, haud æquè ab æquinoctiali, & arctico polo distare. est enim eius lineæ latitudo, hoc est eius ab æquatore versus arcticum polum distantia, partium triginta trium, & duarum tertiarum insuper. Ex quo mox illud sequitur, distare ipsam ab aquilone, gradibus quinquaginta sex, & tertia parte, cum rota nostra latitudo, quartæ inquam habitatae partis, sit nonaginta graduum. Itaque non ex æqui distantia (vt mox probatum) temperies est regionis spectanda, cum in Gnido, & Coon, atque etiam Pergamo Asiæ multa, & exacta sit temperies, vel Galeni secundo salubrium, & comment. 14. tertij aphorismorum, testimonio: cum tamen linea illa à Polo & æquatore non æquè distet, vt mox docuimus. Quinetiam regiones multas temperatas est inuenire, in Cancris & Capricorni parallelis, cum

2. colliget ca.
vlt. & 2. me
reor. com. ca
pit. quinti.

Lib. 7. episto
larum medi.
epist. 1.

cum tamen à tota latitudine non æquidistant. Vt de Madera insula propè Cancris circulum sita, & terra Parias ad alterum tropicum posita constat. Quas temperatissimas esse tum Christophorus Columbus, tum Vesputius, libris suarum nauigationum affirmant. Sed magis ex siderum, & Solis, atque cœli benigno affluxu, soli bonitate, aëris clementia, & hominum moribus, ei temperamento respondentibus. Perinde atque in animalibus iustitiale temperamentum, non ex elementorum æqua per omnia mistione (quam ad pondus vocant) sed magis ex tali eorum miscella, ex qua operationum in animali summa perfectio, integritasque consequatur, intelligendum venit. Nunc verò de temporum anni constitutione, atque Veris temperie breuiter dicendum. Tempora enim anni ex sua ipsorum æstimare natura, non ex alterius comparatione, oportet, vt doctè Gal. 1. temperamentorum. Vt Hyemem frigidam & humidam, quod humiditas in ea siccitatem, frigiditas calorem superet, sic æstatem calidam & siccam, calido frigidum superante, & sicco humiditatem vincente. Sic & autumnus frigidus & siccus dicendus, quod in eo frigiditas calorem, siccitas humorem superet, si modò secundum naturam se tempora habuerint. De Vere autem maior omnino quæstio, calidum & humidum nonnullis stauentibus, aliis temperatum. Calidum & humidum lib. de nat. hu. Hippocrates constituit: Temperatum Galenus, lib. de temper. primo. Sed conciliari facile hæc tantorum virorum discordia potest. Cum enim Hippocrates calidum & humidum Ver facit, vnàque cum eo Philosophorum ac Medicorum plerique, ea moti ratione videntur, quod quatuor anni temporibus, quatuor coniugationes illis pares respondere voluerunt, Veri calorem & humiditatem, æstati cum siccitate calorem, autumnus frigus cum siccitate, hyemi frigus & humiditatem. Cum tamen Galenus primo temperamentorum doceat, minimè oportere quartam in temporibus anni coniugationem temperamenti statuere, quæ calida sit & humida: quod Ver cum mediocre vel etiam veterum testimonio positum sit, calidum autem & humidum excessus sint nomina. Competere hæc igitur Veri minimè possunt, repugnat enim idem & mediocre esse, & calidum & humidum esse. Quamobrem si quodlibet temporum anni ex sua ipsius, non ex alterius collatione æstimemus, natura, & ad hæc formulam Veris temperiem expédamus, inueniemus profectò, Ver in omni excessus planè medio esse, vt neque sicut in hyeme plus in eo polleat frigidum quàm calidum, neque sicut in æstate minus. Quin & siccitatis in eo, atque humiditatis æquabilitatem ad eum modum est spectare, in eo scilicet non quemadmodum in æstate prævalente sicco, neque velut in hyeme exuperante humido: ac proinde rectè ab Hippocrate dictum esse, Ver saluberrimum, ac morbis qui mortem afferant minimè obnoxium: non quod omnino morbis ei tempore peculiariibus Ver careat, cum plures ille qui Vere infestare soleant. 3. aphor. aphorismo vigesimo enumeret, sed quod qui in id tempus incidunt morbi periculo careant. Nec refert quominus tēperatum Ver dici queat, quod illius

De Veris tē-
peramento.

3. aphor. 9.

illius initiū frigidius, quā se fini hyemis copulat: finis verò eius siccior, quā se æstati coniungit, appareat. Nam ad hæc non immodicè, sed tēperatè magis inclināt, vt non propterea à suo ipsius temperamento decidere ipsum necesse sit: veluti balneum modicè calens temperatum dicimus, etsi in calorem magis, quàm in frigus inclinet, si modò temperatè, id est, modicè fiat, vt cum tepidum adhibetur. De partium verò nostri corporis temperamento ita ex Galeni sententia statuendum. Hominis cutem omnium extremorum verè mediam, ac temperatissimam esse, cor omnium calidissimum. Ossa, pili, cartilagine, tendones, venæ, arteriæ, nerui, ligamenta, membranæ, frigida & sicca omnia. sed alia 10 aliis magis minùsve. Caro, sanguis, & spiritus, calida & humida, prout frigida & humida habenda pinguedo, cerebrum, spinalis medulla. Ex humoribus autem sanguis, vt vult Galenus succorum optimus, & maximè proprius, ac domesticus idem calidus & humidus: illius sæx, quæ & atra bilis est, seu melancholicus humor, sanguine crassior, frigidior, ac terrea magis, vt flaua bilis longè calidior & siccior: frigidissimam verò & humidissimam omnium pituitam. De spiritu verò paulò maior difficultas, cum Auicenna Fen. prima primi. doc. tertiæ. cap. 2. velit ipsum calidissimum esse eorum, quæ sunt in corpore nostro. Quod & secundo collectionum suarum, cap. 2. sensit Auerrous. Galenus verò. 20 aphor. comment. 14. temperatum ipsum posuit. Benè (inquit) temperata est caloris innati substantia. Verùm cum vel ipsa autorum consensione; omnium & ipsius naturæ rei, euidenter constet calidissimum esse spiritum, vt & ipsemet Galenus lib. de inequali intemperie est testatus, cum vehementissimum in sinistro cordis ventriculo deprehendi calorem, si quis digitum immittat viuo adhuc animante, affirmat: illud certè confessum haberi debet, calidissimum esse spiritum. Cur ergo temperatum dixit Galenus? Non quidem collatione ipsius ad cutem omnium temperatissimam partium, vt cuius comparatione spiritus calidissimus sit, sed ad operationes corporis, quarum est instrumentum verè temperatum, dixit, hoc est ad iustitiam. Itaque harum meritò temperatus 30 est spiritus, id est, eam habens temperièm, qua exactissimæ, ac perfectissimæ actiones ab eo fieri possint; tum & caloris præter naturam respectu temperatus dicitur, cum ille mordax, & acutus: hic suavis, & mitis, vt supra citato aphorismo Galenus. Quin etsi ad alios nostri corporis vapores conferatur, temperatissimus reperietur. Est enim spiritus attenuatus sanguinis optimè elaborati vapor, atque per hæc omnis tollitur autorum pugnancia. A temperamento porrò, ceu ab omnium functionum opifice, atque duce omnes in nobis, quæ ad vitam salutemque conseruandam pertinent, functiones fiunt. Omnis enim natura nostra in temperie posita est, vt supra capite de natura diximus. Itaque nosse temperamenta medico in id necessarium, vt qualis vniuscuiusque sit natura, probè scire possit: sine qua non probè cognita, neque seruari sanitas vllò modo, nec curari quæ præter naturam sunt, vllò pacto possunt. Sed hîc iam finis esto.

De

De temperamentis, Hippocratis, &

Galeni loci.

Hippocratis.

Temperata hominem non lædunt. Lib. de veteri medicina: Labores, cibi, potiones, somnus, venus, omnia mediocria sint. Lib. epidemi. 6. particula. 6. aphor. 5.

10

Galeni.

- T**emperamentorum tractatio, eam quæ de elementis est, proximè sequitur. Lib. 1. de temper.
- Temperaturam solis qualitibus agentibus vicissim, ac patientibus fieri Aristoteles existimauit. Lib. 1. de elemen. ad finem.
- E calido, frigido, cæterisque corpora temperata esse dicentes; quæ summè sunt talia intelligunt: cum verò animal, aut plantam, non item, quod nullum animal, aut planta, in summo tale esse potest. Eodem lib. ad principium.
- 20 Temperamentum calidum non necessariò siccum est. Lib. primo de tempera.
- Temperaturæ simplices quatuor, & compositæ totidem. Libro. 2. de tempera.
- Temperaturarum differentiæ nouem, & quænam sint. Lib. 1. & 2. de temper.
- Temperaturam quartam in anni temporibus, statui non est necesse. 1. de temper.
- Temperiem animalis calidam & humidam, & ambientis nos aëris non 30 similiter dici. Ibidem.
- Temperatura calida, quædam actu talis, quædam potentia, & quæ sit vnaquæque harum. Lib. 1. de temper.
- In temperaturarum quolibet genere, magnus excessus, atque defectus modus est. Lib. 1. de temper.
- Temperamenta comitantur durties, & mollities, siccitas, humiditas, & reliqua ad elementorum mixtionem consequentia. Libro 2. de tempera.
- Temperatio mixtorum ab extremis fit. Comment. 1. in lib. de natur. hu. super textu, Ea est tum animantium.
- 40 Temperamenta, seu complexionem corporum, tum primam generationem, tum victus quoque rationem sequuntur. Lib. Quod animi mores corporis temperaturam sequantur ad finem.
- Temperatura cuiusque partis, in animalis corpore: quænam sit. Lib. 1. de temper. ad finem.
- Temperatam vnâquamque substantiam, vt animal aut stirpem cum dicimus,

g 4

dicimus,

- dicimus, ad naturam cuiusque suam referimus, non ad eam quæ ex contrariis, æqua prorsus proportione inter se coëuntibus resultat. Ut ficum verbi gratia temperatam dicentes, cum talis sit, qualis maximè ficus esse natura debet. Sic de homine, cane, sue, & aliis. Lib. 1. de temper.
- Temperatum id dicitur, quod medium planè sit in utroque contrariorum genere: ut non magis calidum quàm frigidum, humidum quàm siccum. Lib. 1. de temper.
- Intemperatum id dicitur, ubi alterum contrariorum superat. Ibidem.
- Qualitas aliqua in temperatura si exuperet, intemperies, si amplius, 10 morbus, si plurimum mors est. Lib. 1. de temper.
- Temperamenta consequuntur durities, mollities, crassitudo habitus, & gracilitas. Lib. 2. de temper.
- Temperamentum totius, in multis æquabile per totum non est. Lib. 2. de temper.
- Temperamentum maximè laudabile, quod debitam partium convenientiam, speciemque inculpatam habeat. Lib. 1. de sani. tu.
- Temperamenta quatuor temporum anni qualia. Quod hyems frigida & humida, æstas calida & sicca, ver temperatum, autumnus inæqualis, sed in quo frigidum calido, siccum humido dominetur. Com. 20 1. in primum de popula. mor. & 1. de temper.
- Temperaturæ, naturas magis, minusve passibiles faciunt. Lib. 3. aphor. comment. 11.
- Temperatissima regio, est Zona quæ per Gnidum, & Coon extenditur. Lib. 3. aphor. commen. 14.
- Temperies naturalis, est sanitas. Lib. 4. aphor. comment. 39.
- Temperaturæ alteratæ in temporibus, quæ & illorum mutationes faciunt, pariunt morbos. Lib. 3. aphor. commen. 1.
- Temperatura, quatuor elementorum dicitur natura. 3. aphor. com. 2.
- Temperaturæ sunt novem, vna optima, octo vitiosæ. Eodem comm. 30 & 62. 5.
- Temperaturæ calidæ bene ad hyemem, malè ad æstatem, frigidæ contra se habent. Ibidem.
- Temperaturæ sunt causæ morborum, non tempora. 3. aphor. commen. 4.
- Temperatura calida & sicca incidit in tertianam. 4. aphor. com. 59.
- Temperaturam bonam habentes, semper generabunt, etiam si cum malam habentibus coëant. 5. aphor. commen. 62.
- Temperamenta propriam particularum substantiam complent. 1. de usu par. cap. 9.
- Temperatura media dicitur esse, cum ab extremis, quæ elementa sunt, 40 æqualiter utrinque distat. Lib. 1. de temper.
- Temperati natura reliquis præstantior. Lib. 1. de temper.
- Temperatum omnino est, quod in utroque contrariorum genere medium exquisitum est. Lib. 1. de temper.
- Temperamentum medium nobis præparare licet, si aquæ feruenti parem glaciei

- glaciei modum misceamus. Lib. 1. de temper. Absque natura temperata, cætera intelligi non possunt. Lib. 1. de temper.
- Ad naturam temperatam intenti, sanitatis tuendæ victum inuestigamus. Eodem lib.
- Temperaturæ æqualitas in animalibus, cum in eis ea mediocritas est, quæ ad potentiam refertur, non quod paritas exacta contrariorum in iis sit. Lib. 1. de temper.
- 10 Homo temperie medium in vniuersa animalium specie, & substantia est. Eodem lib.
- Temperie medius in hominum specie, quem ensarcon appellant, id est, quadratus, qui neque gracilis, neque crassus, neque iusto calidior, frigidior, humidior, sicciorve fuerit. Lib. 1. de temper.
- Optimè temperatus homo, tum hominum, tum reliquorum animalium norma. Lib. 1. de temper.
- Cutis manus humanæ, omnium eius partium temperamento media. Eodem lib.
- Instrumentum tactus mediam temperaturam in tota substantia habet. 20 Lib. 1. de temper.
- Ver temperatum ob id antiqui dixerunt, quod nulla qualitatium in eo exuperet. Lib. 1. de temper.
- Veris temperatura non cæteris anni partibus comparando, sed per se æstimari debet. Eodem lib.
- Optimam temperatam, in adolescentia corpus obtinet. Lib. 6. de sanit. tuen.
- Temperatum in vniuersa rerum natura, est quod elementorum portiones æquales habet. Lib. 2. de temper.
- Cutis hominis temperati, vniuersæ substantiæ, temperamento media 30 est. Lib. 2. de temper.
- Temperata natura, cæterorum omnium prima, virtute, potentia, cognitionisque ordine. Lib. 2. de temper.
- Temperatissimum corpus, non tantum magnitudine, ac paruitate, quantum cæterorum mediocritate definitur. Lib. de opti. corporis consti.
- Temperatæ naturæ, morbis quàm diutissimè resistunt. Eodem lib.
- Temperiem corporis fouendo, ad animi quoque virtutem conferemus. Lib. Quod animi mores corporis temperaturam sequantur.
- Temperamentum vndeunque optimum ob id non inueniri, quod à cibis, potionibus, vigiliis, motu, quiete, animi pathematis corpora 40 continuè alterentur: ita ut omni momento ab his temperamentum immutetur, tum ab ætatibus, nunquam in eodem statu manentibus corporibus. Lib. 1. de sani. tuen.
- Temperatum hominis statum, regere salubriter docet Galenus in his, qui vitam ministeriis obnoxiam ducunt. Lib. 6. de sani. tu.
- Temperata, per abusum calida, quandoque nuncupamus. Ut balneum temperatum, calidum nonnunquam dicimus. Lib. 4. de simp. facul. cap. 2.

- Intemperiem inæqualem, interdum febrilis calor aptus est sanare. Lib. 6. aphor. comment. 40.
- Intemperies alia sanitatis, alia morbi est intemperies, & quæ sit vtraque nempe morbi, quæ à media temperie longissimè abest, sanitatis quæ paulum, Lib. 2. de temper.
- Temperies, & intemperies contraria sese mutuò expellunt. Lib. 2. de facul. natur.
- Intemperaturarum omnium enumeratio, Lib. 8. meth. meden.
- Intemperies partium bifariam contingit, nempe cum affluxu substantiæ, & sine eo, Lib. 2. de sympt. caus.
- Intemperies equalis, quando tota per tota mutata, alteratæque sunt corpora. Lib. de inæquali intemperie ad finem.
- Inæqualitas temperaturæ fit à calore febrili, Lib. 6. aphor. commen. 40.
- Intemperies calida, aut morbus quiuis alius, actionem primò per se lædit, non ex accidenti, Lib. 2. de natur. facul.
- Intemperies inæqualis, hoc ab æquali distat, quòd non æqualiter in omnibus intemperati corporis partibus, vt illa, subest. Lib. de inæquali intemperie.
- Intemperiei inæqualis causæ, cum calidum ac frigidum, humidum aut ficcum corpus simul, sed inæqualiter alterant. Lib. de morbo. cau. cap. 6.
- Intemperies inæqualis in anasarca, febribus hepialis, & reliquis omnibus, exceptis hecticis: tum in phlegmone, gangrena, erysipelate, cancro, elephante, phagedæna, & herpete gignitur. Lib. de inæquali intemperie.
- Inæqualis intemperatura, interdum vrinæ difficultatem facit. Lib. 7. aphorif. comment. 49.
- Intemperies inæqualis dolores creat. Lib. de inæquali intemperie.
- Intemperierum corporis inæqualium, salubria præcepta. Lib. 6. de sanit. tuen.
- Intemperati corporis status omnium deterrimus, qui frigiditatem, & ficitatem exuperantes vtrasque habet, Lib. 6. de sani. tu.
- Intemperati corporis status, vt salubriter regendus expositio Lib. 6. de sani. tu. à principio in medium ferè libri.
- Intemperies corporis calida, vt regenda. Lib. 6. de sani. tu.
- Intemperies calida, & humida maximè omnium morbis tum aliis, tum maximè febribus exposita. Lib. 8. meth. meden.
- Intemperata naturæ, atque temperies, quibus non mutandæ, sed seruandæ magis sint: nempe his qui vitam seruillem ducunt. Lib. 6. de sanit. tuen.
- Intemperamentum originale, dum ægri sunt, non emendari debet, sed dum sunt sani. Lib. 8. meth. meden.
- Intemperies partium, si iuxta vtranque qualitatem plurimum excedat, incurabilis: si iuxta alteram tantum, sanatur. Lib. 7. meth. meden.
- Intemperies aliæ similibus exhibitione facillimè morbida fiunt, aliæ non

- non ita. Calidæ enim & frigidæ, citò morbosa fiunt: humidæ, & sicca non perinde. Lib. 6. de sanit. tu.
- Intemperaturæ partium calidæ, ac frigidæ curantur facilè, cæteræ difficilior. Lib. 7. method. meden.
- Intemperies humida, siue sola, siue iuncta cæteris, facilè curatur. Lib. 7. method. meden.
- Intemperaturarum frigidarum salubria præcepta. Lib. 6. de sani. tu.
- Intemperaturæ frigidæ ac humidæ, item calidæ & humidæ, salubria præcepta. Lib. 6. de sani. tu.
- 1° Intemperatis naturis omnibus salubriter regendis commune præceptum, nempe vt eas corrigas quidem contrariis, sed dum planè in ocio sunt: serues autem similibus, quum per negotia sibi vacare non possunt. Lib. 5. de sani. tu. 13.
- Intemperaturæ emendandæ sunt, dum valent homines, non dum ægroant, aut de se queruntur. Lib. 8. meth. meden. 15.
- Intemperierum in partibus curadarum indicatio, ab ipsa ducitur natura laborantium, à temperie primùm, ab eo quòd actio eius reliquis partibus utilis sit, à figura partis, à positura, ab ipsa sentiendi acrimonia, & hebetudine. Lib. 7. meth. meden.
- 2° Intemperiei sicca absque materia, consistentis in ventriculo curatio. Lib. 7. method. meden.
- Intemperiei calidæ & sicca, ventriculi curatio. Ibidem. Item, & omnium ventriculi intemperierum.
- Intemperamenti quod intra sanitatem est, quòd nulla functio animalis adhuc læsa est. Lib. 2. de temper.
- Intemperies, quæ intra sanitatis limites sunt, vt emendandæ: nempe contrariis, si in ocio sint: similibus, si in negotio. Lib. 5. de sanit. tuend.
- 3° Intemperaturarum enumeratio, tam simplicium, quàm compositarum. 3. aphorif. commen. 16.
- Intemperies omnis immodica, operationem exoluit. 2. aphorif. comment. 20. & 22.
- Intemperatura sola, interdum leuitatis intestinorum causa. 3. aphorif. comment. 30.
- Intemperies sola, partium respirationi seruientium tussim facit. 3. aphorif. comment. 23. & 4. aphor. commen. 54.
- Intemperatura sola partium trahit interdum humores ex locis vicinis. 4. aphor. comment. 54.
- 4° Intemperaturæ, magnitudine sua operationes lædentes, ex morborum genere sunt. 5. aphor. comment. 57.
- Intemperatura vesicæ, interdum causa imbecillitatis eius, & stillicidij vrinæ. 5. aphor. comment. 58.
- Intemperatura, interdum dolorem capitis facit. 6. aphorif. mor. comment. 10.
- Quod à temperie naturali exiit, morbus est. 4. aphor. comment. 39.
- Intempe

- Intemperatura sola, interdum vigiliarum causa. 2. aphorismor. comment. 3.
- Intemperans victus, est podagræ causa. 6. aphor. comment. 28.
- Intemperaturæ nonnunquam fiunt habituales: sic verò nominant illas, quæ ipso corporum habitu læso fiunt, & quandoque frigidam pituitam. 4. aphorif. comment. 12.
- Intemperatura inæqualis circa ventrem fieri non potest, vt in longum extendatur, si omnia circa ægrum oportuna fiant. 7. aphorif. comment. 22.
- Temperatam, intemperatamque naturam aliquo respicientes iudicare oportet: nempe ad medium intenti Aristoteles, Theophrastusque¹⁰ prodidere. Lib. 1. de temper.
- Temperamentorum agnitio ab iis incipienda, quæ in quoque genere media sunt, & temperata. Lib. 1. de temper.
- Temperamentum medium, tum in singulis animalium generibus, tum in vniuersis cognoscere cuiuslibet hominis non est: sed diligentis in primis, & qui per longam experientiam, & multam particularium peritiam, inuenire medium queat. Lib. 1. de temper. ad finem.
- Temperamentum, quod in vniuersa substantia medium est, ex mixtione extremorum conflatur. Lib. 1. de temper.²⁰
- Corpus, de cuius temperie iudicandum est, modicè calens esse oportet. Lib. 1. de temper.
- Medij in animalium speciebus temperamenti notæ, actionum perfectio. Eodem lib. ad finem.
- Cutis affectus, quando super temperatura iudicet, & quando non. Lib. 2. de temper.
- Cutis, in temperatis regionibus subiectarum partium temperiem monstrat, non sic in intemperatis. Lib. 2. de temper.
- Siccum totius temperamentum esse, non rectè è caluicie iudicatur. Lib. 2. de temper.
- Partium temperies vbi varia est, ex vna earum de toto corpore pronunciare non licet. Lib. 2. de temper.³⁰
- Temperamenta hominum considerantibus, partes singulæ examinandæ sunt. Lib. 2. de temper.
- Animalium temperaturæ à natura, & per ætates, & pro ambientis nos aëris temperie, regione, & tempore anni, non parum à se inuicem sunt diuersæ. Lib. 10. de simplic. facul. cap. de sudore.
- Nasus aduncus, vel simus non rectè temperamenti totius nota est. Lib. 2. de temper.
- Temperatæ naturæ nota, mediocritas inter gracilitatem, corpulentiam, & adipem. Lib. 2. de temper.⁴⁰
- Temperatura partium cuiusque, è functionibus noscitur. Lib. eodem.
- Calida & sicca intemperies, hirsuta est. Lib. 2. de temper.
- Frigida omnia temperamenta, nuda pilis sunt. Lib. eodem.
- Temperatus homo is est, qui medius horum extremorum est, gracilitatis, crassitudi-

- crassitudinis, duritiei, mollitiei, caloris item, & frigoris, & aliarum qualitatum. Lib. 2. de temper.
- Temperatum corpus probatissimi succi est, & ob actionum præstantiam morbis est minimè obnoxium, & à iusto modo vix ægréque dilabitur. Lib. de optima corporis constitutione.
- Temperatæ, ac validæ naturæ causis morborum diu, multumque resistunt, imbecilles & intemperatæ facillè capiuntur. Lib. de opti. corporis constitut.
- Temperaturam totius indicaturos, attentos esse oportet, sitne æquabile corpus. Lib. 2. de temper.¹⁰
- Ex vna particula, de totius temperamento iudicium ferre tum licet, cum eadem omnium temperatura est: alioqui non licet. Lib. 2. de temper.
- Constitutiones omnes, & temperaturas, methodo quis facillè habebit, si à simplicissimis aëris intemperaturis exorsus, in paruas, vehementes, ac medias diuiserit. 3. aphor. com. 14.
- Locorum terræ variorum temperamenta, nempe Ponti, Libyæ, Aegypti, Thraciæ, & maritimorum locorum, adhæc Gnidi, & Cei insulæ. 3. aphor. comment. 14.
- Temperamenta medicamentorum, è saporibus quomodo æstimare liceat. Lib. 5. de simpl. facul. cap. 26.²⁰
- Temperata esse medicamenta ex eo iudicandum, si actu ita calida, vt corpora nostra fuerint. Lib. 3. de simpl. facul. cap. 7.
- Temperaturarum simplicium medicamentorum, cuiusvis generis ordines seu gradus. Lib. 3. de simpl. facul. cap. 13.
- Ad mediam temperiem medicamentorum facultates expendere oportet. Lib. 3. de simpl. facul. cap. 13.
- Temperamento cuique peculiare morbi. Com. 1. in primum de popul. mor. super textu, In Thaso.
- Temperameta corporum, pro naturis, & ætatibus alterantur. Com. eod.
- Temperaturæ sicca, humidis salubriores. 3. aphor. comment. 11. & com. 15. & comment. 17. & 6. aphor. comment. 2.³⁰
- Temperaturæ sicca, hæcticis febribus obnoxia. Lib. 1. de diff. feb. cap. 9.
- Temperamenta biliosa, facillè febribus corripiuntur diariis. Lib. 8. method. meden. cap. 2. & 3.
- Temperaturæ biliosorum hominum, & dum valent, & dum de se queruntur, commune consilium est, vt fluxile, & transpirabile reddatur omnino corpus. Lib. 8. method. meden. cap. 3.
- Temperaturarum calidarum refrigeratio, per cibos maximè præstantur. Lib. 8. method. meden. cap. 2.
- Temperamenta biliosa in omni febre, ex inedia ad magnum discrimen ducuntur. Lib. 8. method. meden. cap. 3. ad finem.⁴⁰
- Temperaturis calidis, & ficcis inedia si sani sint noxia, sin febriunt, planè perniciofa. Lib. 10. method. meden. cap. 5.
- Temperaturis calidis & ficcis, cur inedia noxia, demonstratio. Lib. 10. method. meden. cap. 3. & 4.

Temperaturæ biliosæ, in ipsis accessionibus quandoque cibandæ: & magis adhuc ante accessiones. Lib. 10. meth. meden. cap. 3. & 5. historia probatum.

Temperaturæ calidæ & humidæ qui sunt, longævi sunt, & plus cæteris sanitate fruuntur: vbi ad robur ætatis peruenerint, & robustiores ad senium vsque sunt, in pueritia tamen fluxionum, & redundantia morbis maximè tentantur. Lib. 6. de fani. tu.

Temperamentum maximè durabile, calidum & humidum. Eodem libro.

Temperaturis calidis & humidis plus laborandum, ob corporis humiditatem. Lib. 5. de fani. tu. ad finem.

Temperamentum calidum & humidum, plenitudinis morbis obnoxium, synanchæ, destillationibus, hæmorrhoidibus, sanguinis manationi, peripneumoniæ, laterum compunctionibus, ophthalmiis, & cæteris à plenitudine. Quibus morbis sanguinis missione, vel purgatione occurrere oportet, si sectionem venæ recuset. Lib. 5. de fani. tu. ad finem.

Temperamentum aëris calidum & humidum, omnium pessimum. Lib. 2. de temper.

Calida & humida natura, æstate & hyeme bene se habet. 3. aphorif. 2. com. 2.

Temperaturæ pituitosæ, inedia ferunt facilè, contra biliosæ. Lib. 8. meth. meden.

Naturæ imbecilles, à causis morborum facilè corripuntur: temperatæ diutissimè resistunt. Lib. de optima corpo. constitu. & 10. metho. meden.

Temperaturæ calidæ & sicca, nisi cibentur, ex ephemeris facilè in acutas transeunt. Lib. 8. meth. meden. cap. 8.

Intemperatura frigida & humida, ab inedia fructum sentit. Lib. 8. metho. meden. cap. 8

Temperamenta frigida & sicca, citò senescunt. Lib. 5. de fani. tu. 30

Temperamenta calida & humida facilè, & optimè nutriuntur: contra frigida & sicca. Lib. 3. de sympt. cau.

In calidiore & sicciore foetus temperatura, marem: in frigidiore & humidiore, foeminam procreari. Lib. 2. de femine.

Calidæ & humidæ temperaturæ, plurimo semine & foecundissimo abundant. 5. aphorif. com. 63.

Raritas corporis, in calidioribus & humidioribus prouenit temperaturis. 5. aphorif. com. 63.

Temperaturæ cuiq; quis aër conueniat. Lib. 1. de fani. tu.

De hum

Vosdam Erasistrati, & Asclepiadis sectatorum ostendere esse conatos, sermonem de humoribus, ad munia medicæ artis inuilem haberi, ostendit libro de atra bile Galenus, hanc ipsam de humoribus tractationem, medico valde necessariam esse indicans. Nam cum ex humoribus omnibus, & natum esse hominem, & enutritum lib. de natu. hu. affirmet Hippocrates, te-

stetaturque ex eius mente 2. de elementis Galenus: satis ex eo constat,

10 medicæ arti tractationem hanc apprime vtilem ac necessariam esse.

Equidem cum omnium entium communia esse elementa, eademque prima, calidum, frigidum, humidum, ac siccum Hippocrates demonstrarit: alterum item elementorum genus idem nos edocuit, quod neque primum, neque commune omnibus esset, sed proprium tantum animalium sanguineorum, nempe sanguinem, pituitam, flauam, & atram bilem. Quæ quidem generationis animalium sanguine præditorum propria elementa esse idem verissimè Hippocrates affirmavit. Sunt enim, vel autore Galeno humanæ naturæ peculiaris elementa, sanguis, pituita, atque vtraque bilis. Quamobrem

20 cum ex quibus constemus scire medico admodum necessarium sit:

constare autem nos ex humoribus, ceu ex primis naturæ nostræ initiis, euidentissimum sit, atque Hippocrates demonstrarit, vtilissimam certè esse, eandemque necessariam de humoribus tractationem, certissimum haberi debet. De ipsis autem humoribus hæc in primis cognoscenda. Quid humoris nomine in præsens intelligamus, qui, & quot numero ij sint, quis eorum in corpore vsus, demum quæ cuiusque humorum propriæ dotes. Humoris nomen, & varium est, & latissimè patet. Sumitur enim generaliore suo significato pro omni

humidiorè substantia in corpore contenta, siue ea naturæ utilis, seu

30 minimè sit: qua quidem in significatione, excrementa etiam corporis, quæ liquida sunt & fusa, veluti vrina, sudor, scretus, mucus humoris nomine comprehenduntur. Atque de hoc nobis in præsentia tractatione sermo non erit: verum de humoribus iis, qui & materiæ in nobis vices tenent, & naturæ actione geniti, magnos humano corpori præstant vsus: quos & ipsos ea ratione naturales iure optimo appellare solemus. Sunt itaque humores, substantiæ quædam humidæ, ex prima eorum quæ eduntur, ac bibuntur commixtione genitæ, vel fluxiles, ac liquidæ quædam substantiæ, in quas alimenta actione naturæ transmutantur, vt rectè Auicenna definiuit. Equidem cum ali

40 humanum corpus ob fluxilem, & continuò dissolubilem eius substantiam omnino oporteat, vt quantum eius inanium est, alimentorum subsidio resarciatur, nec alimentum ipsum per se, nisi variè transmutatū, atq; alteratū præstare id possit: efficitur profectò, vt naturæ actione in ea vertatur alimentū, quæ alendo corpori familiaria magis sunt, & in eius substantiam verti promptiora, ea autè humores sunt. Ab his enim

h 2 & con-

Cō. r. ad lib. de nat. hu. su. per textu illo: cum igitur natura.

Auicēna sen. primi. doc. 4. & 5. cap. 1.

Lib. de natu.
hu.

& consistimus, & alimur vel Hippocratis testimonio. Ea autem Galenus 2. de elementis, animalium sanguine præditorum elementa esse statuit. Sunt porò in vniuersum quatuor hæc, Sanguis, Pituita, Flaua bilis, & Atra, quæ Hippocrates omni tempore, omni ætate, in homine esse (etsi alia alio tempore, atque ætate magis minùsve vigere, atque dominari) lib. de natu. huma. docet. Lepidissimo autem exemplo id Galenus, cùm secundo de naturalibus facult. tum libro quarto de vsu partium demonstrat: collatis vtique ad vinum mustæum humoribus. Chylum enim, qui ex ventre per venas ad hepar transfertur, humido liquori, præcocto quidem iam, & priùs elaborato, indigenti autem adhuc perfectiori concoctione, confert eò loci Galenus: nempe vino nuper ex vuis expresso, quod in dolia infusum, ab innata eius caliditate adhuc elaboretur, concoquatur, & ferueat, fecernaturque vtile futurum ab inutuli. Prout enim in musto ad hunc modum vinatiui caloris elaborato, diuersas quatuor partes, substantia ac viribus dissidentes intueri licet, nempe id quod verè vinum est, eius florem, spumam, atque facem, sic & in corpore sanguinem, pituitam, bilem flauam, atque atram, quæ his proportionem respondeant cernere est. Sanguis enim similitudine quadam vino, pituita spumæ, bilis flaua flori in vino, atra facem respondet. Etsi Galenus ea in comparatione de bili tantum, & atra bili sermonem faciat. Vt autem ad horum cuiusque naturam explanandam perueniamus, sciendum sanguinem, vel omnium communi consensu humorem esse calidum & humidum, substantia mediocrem, colore rubeum, sapore dulcem: pituitam frigidam atque humidam, substantia quidem lentam, ac viscidam, colore albam, saporis ferè expertem: bilem flauam calidam & siccam, substantia tenuem, colore pallidam, seu flauam, sapore amaram: atram verò bilem, seu potius sanguinis facem, frigidam natura & siccam, substantia crassam, sapore acidam, seu acerbam potius, vt de his humorum qualitatibus ex professo tractans libro de atra bile Galenus abundè docet. Atque hæc in vniuersum humorum natura est. Quæ si nullatenus fuerit vitiata, tum certè salubrem pariunt humores ij homini statum, tumque secundum naturam se habere iure animal dicitur. Ab his enim (Hippocrates inquit) & valet, & consistit, & ægrotat homo. Valet quidem præcipuè, cùm ea inter se, vim & copiam mediocriter temperatas, maximèque permixtas habuerint. Contra, laborat, cùm eorum aliquid est plus minusve iusto, siue in corpore secretum est, neque cum aliis confusum. Sanitatis itaque in nobis, aut morborum, varij generis humores hi in causa esse cefendi sunt: ac proinde humores hos, modò secundum naturam se habere, modò præter naturam dicimus. Secundum naturam quidem, cùm & ipsi tum seorsim, tum inter sese iustam seruant in sua eorum substantia, quantitate, & temperatura symmetriam, ac commoderationem, quæ salubre seruare hominis statum queant. Præter naturam verò, cùm vel in substantia, aut excessu, atque defectu, vel in temperatura vitium subest, tumque

Lib. de natu.
hu.

hu.

ægrorationem pariunt. Habent enim singuli quique humores suos in crassitie, lentore, tenuitate, calore, frigiditate, humiditate, ac siccitate: tum excessus, atque defectus proprios veluti fines, quibus naturales dici merito possint. Vtpote sanguinem naturalem tum dicimus, cùm calidus atque humidus moderatè, substantiæ mediocris, colore rubeus, sapore dulcis fuerit. Qui & ipse, si vel propriæ naturæ vitio, aut putredine, vel alterius cuiuspiam vitiosæ substantiæ immistione, à suo ipsius statu immutetur, vitiosum iam & non naturalem euasisse eum, iure pronunciamus. Vnde fit, vt putrescente sanguine, quod illius tenue est in bilem flauam, quod crassum, in atram bilem, vel auctore Galeno degeneret. Quin & absque putredine ipse, seipso interdum aut calidior, aut frigidior, crassior, tenuiorque euadit. Nonnunquam verò alienæ cuiuspiam eiusque vitiosæ substantiæ contagione, aut atrabilarius, aut pituitosus, biliosus, ferosusque efficitur: vnde varios sæpe ob horum commixtionem, tum colores, tum sapes nanciscitur: amaritudinem, falsedinem, acerbicatem, nigrorem, flauitiam, & albedinem, pro ratione superantis in eo humoris. Sic quoque & pituitam secundum naturam censemus, quæ temperatura frigida sit & humida, substantia lenta, colore alba, saporisque penè expertis: quæ enim talis fuerit, apta est, vt naturæ actione in sanguinem non rarè vertatur, cùm sit vtique sanguis potentia, hoc est sanguis non plenè coctus, qui concoqui tandem caloris natui ope, ac propè elaborari, ac confici possit. Ac proinde nullum huic natura instrumentum peculiare ad expurgandum condidit, propterea quòd, frigida humidaque cùm sit, ac veluti ex dimidio coctum nutrimentum, desiderat is succus non vtique vacuari, nec vlla in parte priuatim consistere (veluti bilis tum flaua, tum atra, quarum alteri natura lienem, alteri folliculum hepatis subtensum peculiariter dicauit, ne cum sanguine confusæ ipsum vitiarent) sed magis in corpore manens alterari. Quod enim pituitæ in ventriculo generatur, ac cum humoribus, qui ex cibo, ac potu in iecur digeruntur, perfertur, dum cum iis vnà concoquitur, sanguis euadit. Quod verò in regione ventriculi reliquum est, à defluente ex iecinore in intestina bile extersum per inferiorem ventrem egeritur. Quæ docta Galeni cùm lib. de atra bile, tum secundo de facult. natur. sententia est. Tum verò in id etiam per vniuersum corpus ferri pituitam necessariū fuit, vt artus omnes, & quæ voluntario motu agitantur membra, humectari ab hoc succo ne nimio motu arefiant, commodè possint. Pituitæ verò perinde atque aliorum humorum, vt genus quoddam vtile naturalèque in animalibus est, præfertimque in homine, sic genus aliud quoddam inutile, ac præter naturam. Quod enim pituitæ dulce est, & in venis cum sanguine fertur, id salutare est animanti, & naturale: quod verò acidum falsumve est, id omnino inutile, & præter naturam. Acidum enim omnino crudum est, falsum vel ex putredine vel ex falsæ ferosæ humiditatis admixtione ortum habet: vtrumque autem inutile, & præter naturam. Nec solum hæc duo pituitæ præter naturam

Lib. 2. de dif.
fib.Ex 2. de natu.
tu. facul.

genera statuenda sunt, sed plurima quoq; alia est etiam inuenire, nempe valde tenue & aquosum, tum aliud quoddam crassum, lentum, ac mucii speciem referens, quod sæpe destillationibus expectorari, atque screatu eiici planè videmus. Quin & in tantam sæpenumerò crassitiem euadere pituitæ certum quoddam genus cernimus, vt in tophorum duriciem, instar gypsi (vnde Gypseum meritò dictum est) concrefcere ipso sensus iudicio cernamus, vt in articulariis doloribus non rarò experimur. De falsa verò pituita, num ex terrestrium partium, atq; adustarum, & amaritudine infectarum, cum ipsa admixtione (vt ex professo voluit Auicenna) gignatur: num verò potius ex putredine, aut ferofæ cum ipsa humiditatis confusione, vt Galenus, quoniam hac de re tota copiosissimè in nostris enarrationum medicinalium libris enarratione septima prioris libri dictum est, alia in præsens nõ adiciemus, & ad id quod propositi nostri est, stylum vertemus. esse inquã rursus pituitæ genus quoddam, quod vitro liquato simile cum sit, vitreum humorè meritò Praxagoras nuncupauit. Sæuisimos hic cruciatus, dolorèsq; acerbissimos creare solet, si vno ipsum loco, vi contineri accidat, vel luculentissimo Galeni testimonio, qui tantos se ab vitreo hoc humore pertulisse dolores recenset, vt intestina sibi terebra perforari crederet, iniectòq; rutaceo calenti cum calculum se pati exstimaret, vacuata tandem ingenti vitrei humoris copia, dolore omnino leuatum, vt ipse de se secundo affectorum locorum, explicata tanti symptomatis luculenta historia narrat. Sed iam de pituita satis. De bili vtraq; modò dicendum. Medicis porrò solemne est, vt cum bilim absolūtè proferimus, de flaua intelligamus, vt Galenus lib. 3. de alimentorum facultatibus cap. de melle, & lib. de tumo. præter naturam, atq; com. 3. & 5. in sextum de popularibus morbis super textu, Lingua lotiũ significat, conceptis verbis affirmat. Hic itaq; humor substantia tenuis, calidus & siccus potestate, colore pallidus seu flauus, sapore amarus suapte natura esse solet. Gignitur in his potissimum, qui calidiore sicciorèq; temperatura, cum totius habitus corporis, tum verò hepatis præditi sunt. Ij enim multa bili abundare dicuntur, præsertim si calido vitæ, laboribus, inediis, vigiliis, & grauibus animi curis dediti sint, si item in regione, & tractu cœli calido, vitam degant. Bilis porrò vel Galeni, & Auicennæ testimonio duplex esse deprehenditur, naturalis altera, altera præter naturam. Naturalis (inquit secundo de facul. natur. Galenus) quod in nutrimento assum, ac veluti vstum calidissimumq; ac dulcissimum est, id flaua bilis est, nempe tenue quid, humidum & fluidum, non quale cum ad vltimum est exustum, flauum, igneum, & crassum, vitellis ouorum simile, hoc nanque præter naturam iam est, alterum verò secundum naturam. Ab immodico autem calore hunc gigni humorem, idem ipse præcitato de naturalibus facul. lib. abundè testatur, sicuti & ipsam quoque bilim vnà cum sanguine in iecinore, & venis ortus sui initia ducere. Esse autem bilim sanguinis spumam, non Auicenna solùm, sed & ipse Galenus conceptis verbis lib. de vsu partium. 4. astruxit,

Fen. 1. primi
doc. 5. cap. 1.

10

20

30

40

Gal. 2. de na
tu. facul.
Auic. fen. 1.
primidoc. 4.
cap. 3.

astruxit, dum humorem hunc flori in vino supernatanti, veluti atram bilim subsidenti faci apposita similitudine confert. Vult enim chylum in hepate à visceris caliditate velut vinum ipsum musteum feruere, concoqui, alterari ad sanguinis vtiles, & benigni generationem. In ebullitione verò eiusmodi, hanc quidem eius superfluitatum subsidere, quantacunque est lutosa, & crassa: hanc autem, quæ est subtilis & leuis, veluti spumam quandam supernatare sanguini. Constat igitur bilim, sanguinis veluti spumam esse. Quod quidem ipsum in sanguine, qui secta vena à biliosioribus corporibus manat, perspicere est. Tenuem enim quandam, aqueamque in eo substantiam colore quidem flauam, consistentia verò subtilem, & leuem supernatare videmus, quam esse bilim certò scimus. Huius porrò multa portio vnà cum sanguine, vasa permeat ad membra biliosa enutrienda, sanguinemque attenuandum: reliquum verò ad vesicam felleam, ceu superfluum, ac noxium futurum, nisi à sanguine secerneretur, à natura transfertur, tum vt sanguis ipse totus ab hoc humore deterfus, ad alendum aptior reddatur, tum verò vt ab eo intestina, ab excrementis & pituita multa viscida detergeantur, vellicationeque sua, & mordicatione ad egerendum promptius excitentur. Atque ij bilis huiusmodi, quæ secundum naturam est, vsus sunt. Bilis autem præter naturam varia genera sunt, vitellina, porracea, æruginosa, cærulea, & ifatidis colorem referens, vt Galenus 10. de simpl. cap. de felle testatur. Vitellina ex affatione bilis, quæ secundum naturam est (si quid Galeno creditur) prouenit: si quid Auicennæ, ex pituitæ crassæ cum bili commixtionè. Vtrumque autem accidere, in ægrotantium plurimorum excretionibus experimur. Interdum enim crassam bilim, vitellis planè ouorum simillimam, candidamque viscidam pituitæ admixtione est cernere: interdum verò siue hac, crassam & valde affatam, vt in ardentibus febribus, & quibusdam tertianis conspici licet. Porracea verò ex maiore affatione, sicuti & æruginosa, prouenire creduntur. Sed porracea, & æruginosa magis in ventriculo (etsi nonnunquam in venis) gigni, vel Galeni testimonio solent: vitellina magis in iecinore & vasis. Sequitur atra bilis, cuius essentia (eius dico quæ secundum naturam est) fæx esse sanguinis dicitur, & pars illius crassior, ac veluti terrea magis, quæ sanguini mixta, alendis membris frigidis ac siccis qualia ossa sunt, feruit. Est autem humor hic substantia crassus, & densus, atque ob id etiam grauis, temperie frigidus & siccus, terræ proportionè respondens, colore ater, aut liuidus, sapore acerbus. Plurimum verò illius in lienem, ceu vasculum illi à natura apparatus deducitur, vt sanguinem puriorem, hac feculenti humoris secretionem natura efficiat: sicque alendo corpori, magis sit ex vsu. Nascitur porrò ex crassiore alimenti parte, vt lib. de atra bile, & secundo de facul. natu. Galenus affirmat. Huius porrò præter naturam species multæ, ac differentia sunt, tumque verè quicquid ita genitum est, atra bilis nuncupatur. Nam quæ secundum naturam est, ea melancholicus succus Galeno nuncupatur. non sic autem

lib. 2. de natu. fac.
Fen. 1. primi
doc. de hum.

2. prognost.
comm. 39. &
lib. de atra
bile.

atra bilis, vt secundo de facul. natur. & libro de atra bile videre est. Omnes verò atræ bilis præter naturam differentiæ, vel vitione immodica, & incineratione, vel putredine gigni asseuerat, memorato de facultatibus naturalibus libro Galenus. Num verò à pituita exaffata, vel valde putrente fieri atra bilis possit, etsi autor definitionum medicinalium, atq; cum eo Auicenna id statuunt, nusquam tamen quicquam ea de re à Galeno est proditum, nec fieri id ego posse existimo, vt plenus lib. enarrationum mearum sexto, enarratione decima explicauit, vt hinc repetendum minimè videatur. Atque hæc de humoribus breuiter dicta sint: si modò illud adiecerimus, quoniam secundum naturam loco, humores omnes contineantur, & quæ cuiusque horum propriæ dotes, quæ enarranda proposuimus. Consistunt autem omnes in vasis per naturam humores, vnâ cum sanguine confusi, præterquam quod ex illis in suas proprias sedes relegatum est, nempe bilis in folliculum hepatis subtensum, melancholici succi in lienem. Sanguis porò suapte natura si purus, nitidusque fuerit, bene carnosus, hilares, facetos, in risum pronos, moderatos, venustos, ac bono habitu coloréque præditos, & ingenio bono facit, longæuos etiam. Hic in venis, & arteriis continetur, vt dicato ad id libro Galenus probat, quærens num sanguis in arteriis contineatur. Sed hic altero, qui in venis continetur longè tum calidior tum tenuior, & flauior est, vt idem autor primo de locis affectis, mox ad initium testatur. Sanguificationis opifex viscus iecur est, vt lib. 3 de vsu partium Galenus docet. Pituita, segnes, obesos, tardos, somnolentos, malè coloratos, & ad actiones seu naturæ, seu voluntatis obeundas ineptos, adhæc ingenio stupidos, & obliuiosos reddit: atque iis (vt Cicero ait) anima pro sale veluti suis data est. Flaua bilis citos, acutos, solertes, ingeniosos, iracundos, mète leues, corpore agiles, macilentos, & colore ex rubro flauescètes, calidusque ad tactum facit: prout atra bilis, de fides, dolosos, perfidos, morosos, tristes, timidos, & pusillanimes, & colore lurido aut plumbeo coloratos, adhæc frigidus, & malè concoquentes reddit. Sed si moderata, & sanguinis puri radiis illustrata fuerit, ingeniosos, memores, & ad magna paranda facinora aptos facit, vt Aristoteles, 30, sectione problematum, problemate. 1. & Marsilius ficinus lib. de triplici vita doctissimè explicauerunt: egoque hanc rem totam longissima serie lib. enarrationum medicinalium sexto, enarratione decima sum profecutus. De vsu verò humorum iam dictum est. Sanguinis hunc esse vsu, vt nutriat: solus enim sanguis nutrit, vt rectè Aristoteles indicauit. Pituita, vt interdum coctione perfectiore in sanguinem vertatur, artusque humectet. Flaua bilis, vt expultricem intestinorum facultatem promoueat, & à pituita multa, quæ illic subest expurget, ac detergeat. Atra bilis, vt ventriculi actiones, acerbitate sua ventrem intendens, & in seipsum contrahens, ac corroborans, firmet, & comprehendere exquisitè cibos, & retinere, quoad sufficienti in eo mora caloris natui actione concocti sint, cogat, vt Galenus lib. de vsu partium quinto. cap. 4. sub finem conceptis verbis ostendit:

non au

non autem vt famem & appetentiam excitet (vt sensisse apertissimè visus est Auicenna) in ventriculum atra bilis confluit. Non enim id præstare atrabilis potest, sed tantum ventriculum cogere, ac contrahere, vt cibos mora conuenienti concoquat, vt docta fuit Galeni sententia.

De humoribus, Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

- H**umores quatuor sunt, tam in viris, quàm in mulieribus. Libro 4. de morbis ad initium.
- 10 Humoribus quatuor fontes à natura dicati sunt: Sanguinis fons cor est, Pituitæ caput, Aquæ splen, Bili locus folliculi in hepate. Ibidem.
- Animaduersione in hunc Hippocratis locum.*
- Quòd Aquæ locum velit esse splenem, à veritate, & omni medica ratione alienum est, cum splen non aquæ fons, sed atræ bilis receptaculum sit, à natura institutum, vt libris de vsu partium bellissimè docetur. Quamobrem Hippocratis non esse hunc librum, conuicti iurè potest, quòd, etsi præclara multa continet, multa etiam ab ipsiusmet Hippocratis doctrina abhorrentia.
- In cibis, ac potibus, & biliosi quid est, & aquosi, & sanguinei, & pituitosi, in alio plus, in alio minus. Ibidem.
- 20 Humorem similem cibis assumptis, trahit corpus per venas. Eodem libro.
- Humor in corpore diutius manens, noxius est. Eodem libro.
- Humores copiosiores lædunt. Eodem lib.
- Si humor alius, alio copiosior fuerit, febris homini oboritur. Eodem libro.
- Cum humor, alium alius superat, homo repletus fit. Eodem libro.
- Humor in corpore ægroti, magis turbatur in imparibus diebus. Eodem libro.
- 30 Si ab humore copiosiore non purgetur homo, in morbum incidit. Eodem libro.
- Humorum summas vires, ac robur nosse, est eorum potentiam, ac facultatem in corpore nosse. Lib. de veteri medicina.
- Humores purgantur quatuor locis: os, nares, podex, vrinæ meatus. Libro. 4. de morbis.
- Humores quatuor, Sanguis, Pituita, Flaua, & Atra bilis. Libro de natura hu.
- Humorum mutationes considerandæ. I. lib. de veteri medicina.
- Humorum species quatuor, sanguis, bilis, aqua, & pituita. Libro de genitura, seu de semine.
- 40

Galeni.

De humoribus tractationem inutilem esse, arti medicæ Erasistrati, & Asclepiadæ conati sunt ostendere. Lib. de atra bile.

Humorum inquisitio, ad artem necessaria. Eodem libro.

Humores

Humores quatuor esse, ex quibus humanum constat corpus, Sanguis, Pituita, & vtraque bilis. In definitionibus medicis.

Humores quatuor esse in nobis secundum naturam, qui tum redundantes quantitate, tum qualitate alterati, morborum causæ sunt, Hippocratis sententia, Lib. de natu. hu. & à Galeno. 8. de placit. Hippo. & Plat. recitata.

De humoribus rationem Hippocratis æmulati sunt Plato, Aristoteles, Theophrastus. Lib. 8. de placit. Hippo. & Plat.

Vnum humorem solum, hominem non esse. Demonstratio Hipp. lib. de natu. hu. 10

Ex humoribus omnibus natum esse hominem, ac nutriri Hipp. demonstratio, à Galeno citata. Libro. 2. de elementis.

Humores quatuor esse, & alium alio anni tempore redundare, demonstrat Hippocratis, & citat Galenus libro 8. de placit. Hippocratis, & Plat.

Humores quatuor elementa sunt animalium sanguine præditorum. Lib. 2. de Elementis.

Humores quatuor, non sunt propria elementa humanæ naturæ, cum omnium animantium sanguine præditorum sint communia. Com. in libro de natura hu. super textu, Cum igitur natura. 20

Humores quatuor, è quatuor corporibus simplicibus constant, calido, frigido, humido, & sicco, hoc est, igni, aère, aqua, & terra. Com. 1. in libro de natura hu. super textu, Dico autem sanguinem.

Humores quatuor differentes esse ostendit Hipp. Lib. de natu. hu. ex medicamento purgantis exhibitione.

Humores differre, colore, crassitie, frigiditate, calore. Com. 1. ad lib. de natu. hu. super textu, Dico autem.

Humores neque visu, neque tactu similes apparent. Libro de natura huma.

Humor quisque calidus, frigidus, humidus, aut siccus dicitur, à qualitate in eo superante. Com. 1. in libro de natu. hu. super textu, Ita homo. 30

Humorum in nobis generatio, ex calore innato alimentum in venis alterante fit, ex mediocri calore quidem sanguinem, ex immodico bilim, ex imminuto pituitam. Lib. 2. de natu. facul. cap. 8.

Humorum in nobis generatio, vini mustei exemplo ostenditur. Lib. 2. de facul. natu. & 4. de vsu partium.

Humores intra corpus ex cibis variis à calore vario, varii gignuntur, non antè erant in cibis. Lib. 2. de facul. natu.

Humorum cæterorum, præter pituitam generatio in hepate fit. Libro 40 de atra bile.

Humores quatuor, temporum anni viscositudinibus augentur, minuunturque. Com. 1. ad lib. de natura hu. super textu, Atque hæc quidem omnia.

Humorum ad tempora anni collatio, & responsus. Com. 1. in lib. de natura

natu. hu. super textu, Ineunte hyeme, bilis.

Humores quatuor in homine, ita vicissim dominantur, vt in anno tempora quatuor. Com. 1. ad lib. de natu. hu. super textu, In anno autem.

Humorum iuxta ætates, generatio. 3. prognosti. com. 30.

Humoris cuiusque natura, & temperies: quod sanguis calidus & humidus: pituita frigida & humida: bilis calida & sicca: atra bilis frigida & sicca. Lib. de cau. morborum.

Humores tum siccitate, tum humiditate ab inuicè differre, cum sit alius alio humidior: alius alio siccior, potestate intelligendum, cum sint omnes actu humidi. Com. 1. ad librū de natu. hu. super textu, Dico autem sanguinem esse. & c. 10

Humor melancholicus, frigidus & siccus. Lib. 2. de facul. natu. & lib. de morbo. cau. & lib. de atra bile.

Humorum crassities tam à calido, quam à frigido fit. Com. 18. in. 2. prognosti.

Humores tenues, aut crassos, quæ alimenta gignant. Lib. de boni & mali succi cibis: & lib. tribus de alim. facul. longa serie.

Humoris cuiusque color cur talis sit, pituitæ albus, sanguinis ruber, pallidæ bilis flauus, atræ niger, ex Platone dissertatio. Lib. 8. de placit. Hipp. & Plat. 20

Humor omnium notissimus, sanguis. Lib. de atra bile.

Humores omnes in venis, & arteriis contineri demonstratio. Libro de atra bile.

Humores alij in alia corporis parte, magis dominantur. Sanguis in corde, pituita in capite, flaua bilis in iocinore, atra in splene. In Introductorio.

Humores tribus modis in ventriculo degunt, nam aut innatant, aut imbibuntur, aut inducuntur. In defini. medi.

Humorum superfluitas, tum tenuium, tum crassiorum eiusque generatio, & notæ. Com. 3. in tertium de popula. morbis. super textu, Lippitudines. 30

Humores ad proborum morum generationem conferre docet Galenus. com. 1. ad librū de natu. hu. super textu, Ita homo. affirmans à bilioso humore, animi dexteritatem & prudentiam proficisci, integritatis, & constantiæ autorem esse melancholicum humorem: sanguinem, simplicitatis, & stupiditatis: pituitæ naturam ad morum cultum nihil facere, sed in ciborum prima mutatione generari. Eodem com. præcitato.

Humoris crudos in corpore, vel concoqui, & concoctione in sanguinem verti, vel putrescere necesse est. Lib. de boni & mali succi cibis. 40

Humorum sapes per ambitum corporis, vt in lingua non percipi, quod corpus sensu illo discernēdi quo lingua prædita est, caret. Lib. 4. de simpli. facul. cap. 16.

Humores concrefcere posse in ventriculi & intestinorum regionibus, in pulm

in pulmonibus, aspera arteria, vesica, & vteris mulierum. Lib. de atra bile.

Humorem à quoque pharmaco proprium trahi, ostensio. Lib. de atra bile.

Humores à purgantibus medicamentis, prius existentes in nobis trahuntur, non primum mutantur. Lib. de Theriaca ad Pisonem.

Humorem medicamento attractum, qui natura proximus est, conficitur. Lib. 2. de elementis.

Humores purganti medicamento minimè familiares in superpurgationibus euacuari contingit, vel ob vasorum infirmitatem, vel osculorum laxitatem, vel tandem purgantis mordacitatem. Lib. 3. de simpl. facul. cap. vltimo.

Humores hoc ordine in superpurgationibus euacuuntur: vt primum omnium bilis, secundò pituita, tertio atra bilis, omnium postremo sanguis educatur. Lib. 3. de simpl. facul. cap. 27.

Humores, per vomitum electiuè ducuntur. Lib. 2. de elementis.

Humorum vitiosorum, & morborum causa, cruditas. Lib. de boni & mali succi cibis.

Humor, vbi à cæteris separatus fuerit, dolorem parit, ac morbum. Com. 1. in lib. de natu. hu. super textu, Neceffe est enim. 20

Humor quiuis, si syncerus sit, prauam affectionem indicat, præter vnum sanguinem. Lib. 2. prognost. comment. 47.

Humorum vitium bifariam morbum parit, vel si non proba ipsorum mixtio fit, vel si sedem occupet alienam. Lib. 8. de placit. Hippoc. & Plat.

Humorum mordacium, secundum plus & minus discrimina quatuor, & illorum symptomata. Lib. de plenitudine.

Humorum putrescentium substantia, cum febres consistunt atque declinant, in ambientem aërem dissipatur. Lib. 2. de diff. feb. cap. 11.

Humores corporis in qualitates venenosas conuertit, pessimum. Lib. de boni & mali succi cibis. 30

Humoris præter naturam interdum tanta vis est, vt veneno assimiletur. Lib. 3. de loc. aff. cap. 7.

Humorum prauitas, animæ functionibus non parum incommodat; bonitas verò seruat. Lib. Quòd animi mores corporis temperaturam sequantur. cap. 10.

Humorum variorum fluxiones, quos morbos creent. Lib. de morb. cau. cap. 6.

Humores pro ipsorum differentiis, ægrotationes aut difficiliores, aut minus tales efficiunt. Comment. 46. & 47. secundi prognost. 40

Humores oculi colore mutato, pro eorum natura error in visu respondet, vt in regio morbo pallida omnia cernantur. Lib. 1. de sympt. cau. cap. 2.

Humor crystallinus, visionis primum instrumentum. Lib. 1. method. meden.

Humorum

Humorum multitudo, si in partem aliquam incumbat, curationis indicatio exposita. In arte medicinali. cap. de asperitate, & lenitate.

Humores tenues, & aquosi per initia morborum euacuandi: crassi verò & tenaces, vt pituita, & atra bilis post concoctionem. Lib. Quibus medicamentis, & quando purgare conueniat.

Humores raro turgent. Lib. Quibus medicamentis purgare conueniat. & 1. aphor. commen. 22.

Humores turgent, sunt in principio morbi euacuandi. Eodem lib. & 1. aphor. comment. 22. & 4. aphor. comment. 1.

10 Humores firmati in aliqua parte corporis, mouendi non sunt. Ibidem.

Humoribus quibusuis redundantibus, quale cuique vinum competat. Lib. de boni, & mali succi cibis.

Humores omnes, qualiter per sua signa noscantur. Com. 2. quarti aphor.

Humores peccantes in quali, quandoque etiam in quanto. Ibidem.

Humores in mulieribus, ex earum menstruis deprehendi. Eodem loco.

Humor acris, & tenuis exulcerationum causa. Lib. 4. aphor. com. 12.

Humores mordaces ventriculum turbant. Lib. 4. aphor. com. 17.

Secundum humorum infestantium motiones, oportet etiam euacuationes facere. Eodem lib. comment. 18.

20 Humor biliosus euacuatus, firmi facit. Lib. 4. aphor. comment. 19.

Humoribus existentibus crudis, non potest fieri bona vacuatio: contra existentibus coctis. Lib. 4. aphor. comment. 22.

Humores morbum facientes, nisi sint purgati, abscessum faciunt vbi est labor. Lib. 4. aphor. comment. 32.

Humores putrescunt sæpè in toto corpore, sæpè in solis vasis. Lib. 4. aphor. comment. 37.

Humorum maligna putredo facit febres periculosas. Lib. 4. aphor. comment. 43.

30 Humororum frigiditas, crassities, aut multitudo, febres longas faciunt. Lib. 4. aphor. comment. 44.

Humorum multitudo significatur per sudores, tam calidos, quàm frigidos. Lib. 4. aphor. comment. 42.

Humor pituitosus, à caloris multitudine exiccatus, lentores circa dentes in febribus facit. Lib. 4. aphor. comment. 53.

Humor paruus, & tenuis distillans tusses, in febribus siccis facit. Lib. 4. aphor. comment. 54.

Humores biliosi, per aluum euacuati, sanant morbum regium. Lib. 4. aphor. comment. 62.

40 Humororum abundantia caput opprimente, capitis dolores fiunt. Lib. 4. aphor. comment. 70.

Humorum crassorum multitudo, facit abscessus ad articulos. Lib. 4. aphor. comment. 74.

Humor ad articulos influxurus, potest per vrinam vacuari. Lib. 4. aphor. comment. 74.

Humor melancholicus, est fex sanguinis. Lib. 4. aphor. comment. 77.

i Humo

- Humorum multitudo, ac crassities, vaforum ora rumpit. Lib. 4. aphor. comment. 78.
- Humorem superabundantem, ex colore coniectari oportet. Lib. 1. aphor. comment. 2.
- Humores corruptos habentibus, si vires debiles fuerint, parum, & sæpè dandum alimentum. Lib. 1. aphor. comment. 17.
- Humoribus deficientibus, parum, & sæpè cibandum. Ibidem.
- Humorum motus in euacuationibus, quâ vergant considerandi. Lib. 1. aphor. comment. 21.
- Humores turgentes, & agitati, confestim ab initio morbi vacuandi: firmatos verò in aliqua corporis parte post concoctionem. Lib. 1. aphor. comment. 22. & 24.
- Humores rarè turgent. Ibidem.
- Humorem proprium sibi trahit quodque medicamentum. Eodem Comment.
- Humor superexcedens, si euacuetur, æger ipse seipso fit læuior, si bonus, ægri dissoluuntur, ac debilitantur vires. Lib. 1. aphorismor. comment. 23.
- Humores ante purgationem debent esse fluxui parati, hoc est tenues, & nullum lentorem participantes. Lib. 1. aphor. com. 24.
- Humorem noxium semper, & solum vacuandum esse, quòd ex confertentia, & tolerantia ægri dignoscitur. Lib. 1. aphor. com. 2.
- Humores omnes proportionaliter aucti, egent sanguinis missione. Lib. 2. aphor. comment. 8. Si verò vnus aliquis abundet, purgatione. Ibidem.
- Humores crassos, atque tenaces ante purgationem attenuare, & incidere oportet. Lib. 2. aphor. comment. 9.
- Humorum malorum reliquæ solent reciduas in morbis facere. Lib. 2. aphor. comment. 12.
- Humor alienus à natura corporis, in quo continetur, non est aptus nutrire ipsum, sed corrumpitur. Ibidem.
- Humor alienus in loco calido constitutus, facilè putrescit. Ibidem.
- Humores mali, per quas vias mittuntur à natura. Lib. 2. aphor. comment. 15.
- Humores acres debent, si qui sint, ab ægrorum cibis remoueri. Lib. 2. aphor. com. 18.
- Humorum tenuitas, & corporis raritas, sunt extenuationis causæ. Lib. 2. aphor. comment. 28.
- Humoris crassitudo, & corporis densitas, seu spissitudo, crassitiei corporis causæ sunt. Lib. 2. aphor. com. 28.
- Humores mali propter exercitium, tendunt ad cutem, aut plures alios morbos pariunt, vt comitiam, apoplexiam, venarum ruptionem. Lib. 3. aphor. comment. 20.
- Humor spumofus, ex capite in ventriculum delapsus, nonnunquam facit excrementa spumosa. Lib. 7. aphor. com. 30.

Humores

- Humores optimi fiunt à vino, & corpus totum calefacit, & citò mouetur ad omnes partes. Lib. 7. aphor. comment. 57.
- Humor superfluus est is, qui facit morbum, non tantum debilitas membri. Colligitur comment. 28. sexti aphor.
- Humoribus prauis, & superfluitatibus vacare quis poterit, si & mediocri vtatur exercitio, & bene cibum concoquat: si item desidiam, & crapulam vitauerit. Lib. 6. aphor. comment. 28.
- Humorum acritudo abradit intestina. Lib. 4. aphor. comment. 24.
- Humores mordaces vim habent exiccandi. Lib. 5. aphor. comment. 1.
- Humores crassi tardos faciunt in mulieribus menses. Lib. 5. aphor. comment. 36.
- Humores crassos extenuant diacalamintha, & suffitus aromatum, & pessi adhibiti. Lib. 5. aphor. comment. 35.
- Humores crassi retinent menses. Ibidem.
- Humores generantur, in omni parte vtiles ad nutriendas ipsas partes, & ad multa alia, & de glutinoso, & spumoso humore. Lib. 5. aphor. comment. 39.
- Humor bonus, nobis amicus est sanguis. Lib. 5. aphor. comment. 64.
- Humorum lentorum, & crassorum sanatio, per excretionem, & concoctionem fit. Lib. 5. aphor. comment. 70.
- Humorum mordacitas, nonnunquam leuitatem intestinorum facit. Lib. 6. aphor. comment. 1.
- Humores mali fluentes ab hepate ad ventriculum, fastidium pariunt. Lib. 6. aphor. comment. 3.
- Humores prauis vlcera erodunt. Lib. 6. aphor. comment. 4.
- Humores crassi defluentes, flatui iuncti faciunt dolores dorfi. Lib. 6. aphor. com. 22.
- Humores vacuari debent per loca, ad quæ repunt. Ibidem. & 1. aphor. comment. 21.
- Humores in doloribus oculorum infestantes, prius euacuari debent. Lib. 6. aphor. com. 31.
- Humores acres in oculis erodunt corneam, multi verò rumpunt. Ibidem.
- Humorum malitia redundante, purgare conuenit: sanguine autem redundante, venam secare. Eodem comment.
- Humores crassos, & flatuosos extenuare, incidere, & ad æqualitatem perducere febris solet. Lib. 6. aphor. com. 40.
- Humorem exuperantem, in venis contentum, natura sæpè ad cutim transmittit. Lib. 6. aphor. com. 42.
- Humorum vitiosorum influxus facit insanabilia vlcera. Lib. 6. aphor. comment. 45.
- Humores quando per venæ sectionem, quando per purgationem vacuandi. Per venæ sectionem quidem in plenitudinis morbis: purgatione in corruptela, & vitio humorum. Lib. sexto aphorismor. comment. 47.
- Ex quibus humoribus, qui morbi nascantur. Eodem comment.

i 2

Humo

Humores qui euacuatione indigent, vere, aut autumno vacuare conuenit. Eodem comment.

Qui verò loci hinc commodè de quatuor humoribus singulatim afferri possent, nempe de sanguine, pituita, & vtraque bile, consultò eos omisimus, ne & in immensum abiret volumen: & particularia ne attingeremus, qui locos tantum communes tractamus. Si quis enim ea, quæ de vnoquoque humorum sigillatim à Galeno dicta sunt, scire velit, magnum Galeni indicem adeat: in quo elementorum ordine de sanguine sub litera. S. de pituita, sub litera. P. de bile sub litera. B. & de atra bile sub litera. A. quæ volet, omnia inueniet. 19

De membris, membrorum principatu, deque usu partium corporis humani, & eiusdem ex membris conformatione, & structura.

CAP. XII.

Galenus primo de usu partium, particulam seu membrum id esse dixit, quod nec vndequaue circumscriptionem 20 habeat propriam, nec vndequaue coniunctum sit aliis. Quæcunque (inquit) corpora, nec vndequaue circumscriptionem habent propriam, nec vndequaue coniuncta sunt aliis, hæc particulæ vocantur. Auicenna autem membra definiuit esse corpora, quæ ex prima humorum generentur commixtione, vt humores ex prima constant ciborum mixtura, & cibi ex elementorum. Perinde enim, atque ex elementis cibi, ex cibis humores constant, sic sanè membra, ex humoribus naturæ vi alteratis, & concoctis, ipsa suam 30 nascuntur essentiam. Ex neotericis Petrus Aponensis summus suæ ætatis, & medicus & philosophus, ita membrum definiuit, vt sit pars animalis densior, spissiorque ex humiditatibus genita, naturæ viribus insignita. Quæ mihi profectò definitio appositisima, & rei naturam optimè explicans, est visa. Pars enim, ea in definitione generis locum tenet, cum non omnis corporis pars membrum dici mereatur, vt de vnguium ressegmentis, & capillis abundè constat, cætera differentiarum loco sunt. Densitas nanque, & spissitudo, membra ab humoribus, & spiritibus discriminant. Gigni autem ex humiditatibus membra, proxima generatione, certissimum est: humiditatum nomine in præsens, humores illos intelligens, quos secundos Auicenna appellat: eum inquàm, qui nomen non habet, rorem, cambium, gluten, de 40 quibus item. 7. method. Galenus locutus ex professo fuisse videtur, in temperaturæ siccæ differentias, earumque curationis modum tractans. Ex iis enim humiditatibus proximè membra constant. Insigniri autem naturæ viribus membra, nihil prorsus aliud esse mihi videtur, quàm naturas quasdam habere facultates quibus sibiipsis sufficere ipsa possint: nempe

Fen. 1. pri.
doc. 5. cap. 1.

Differ. 38.

Fen. 1. pri.
doc. 4. cap. 1.

nempe conuenientis attractricem, retentricem, alteratricem, & alienorum expultricem: quibus singulas corporis particulas facultatibus præditas esse oportere, necessarium quidem est. Neque hinc omittendum, quod rectissimè ab Aristotele. 1. de historia animalium traditum est, ex animalium partibus, quasdam membra esse, & partes: quasdam verò partes tantum. Animalium (inquit) partes aut incompositæ sunt, quæ scilicet in similes sibi partes diuiduntur, vt caro in carnes, & ob eam rem similes appellantur: aut compositæ, quæ aptæ secari in partes dissimiles sint, non in similes, vt manus non in manus secatur, 10 aut facies in facies. Quapropter eas dissimiles nominemus, quo in genere partium sunt, quæ non modò partes, verum etiam membra appellantur: videlicet quæ cum ipsæ totius integritate describantur, habeant tamen intra se partes diuersas suisque generis ædificia, vt caput, vt pes, vt manus, vt totum brachium, aut pectus. Quippe quæ, & ipsa partes sint totæ, & ex partibus constant diuersis. Hoc loco profectò Aristoteles partes eas tantum corporis, quæ ex partibus intra se diuersis coalitæ sunt, totius integritate describuntur, eas inquam tantum membra appellanda censuit, vt caput, pedes, manus, brachia: & vt in summa dicatur, & organicas omnes partes, officiales, seu instru- 20 mentarias, membrorum nomine dignatur. Similares verò, partium tantum, non etiam membrorum. Sed hæc exacta nimis, & philosophica magis, quàm medica est membri acceptio. Nos verò medicum agentes, vtraque similia inquàm, & organica, membrorum nomine dignemur: cum vtraque pariter ex humoribus, vi naturæ alteratis constant, & facultates habeant sibi sufficientes, quibus foueri, & consistere, propriæque obire munia valeant. Sunt autem partium quædam primæ, & simplices, quædam compositæ, & ex aliis constantes: similiares illas, organicas has & instrumentarias, tum Aristoteles. 1. de historia animalium cap. 1. & 2. de partibus animalium cap. itidem. 1. tum 30 Galenus. 8. de placitis, & pluries alibi appellant. Sed cur aliæ primæ & simplices, compositæ & organicae seu instrumentaria aliæ dicantur, explicandum nobis plenius modò ex Galeno est. Is itaque partes eas, quæ vna circumscriptione clauduntur, interdum similes, eò quòd omnes partes tum sibi mutuo, tum toti similes habeant, interdum simplices, & primas nuncupare solet: vt ex quibus nimirum constituentur ea, quæ composita, & instrumentaria solemus appellare, digitos inquàm, manum totam, cubitum totum, brachium, & eius generis reliqua quæ ex similibus constare certissimum est, vt octauo de placitis Hippocratis, & Platonis, & comment. 1. ad lib. de natu. hu. Hipp. & lib. de morb. diff. exactè idem monstrat. Sic etiam organicas partes, tum compositas, tum instrumentaria vocare solet, tum etiam Aristotelico more nonnunquam dissimilares. Compositas ob id, quòd ex alijs se prioribus, iisque similibus constant: instrumentaria autem, quòd perfectam edere actionem ipsa possint. Siquidem instrumentum, definiente. 1. method. Galeno, est animalis pars, quæ perfectam 40 edere

ederē actionem potest: veluti oculus visionem, lingua loquelam, & crura itionem. Itaque oculus, lingua, manus, pedes, caput, ea ratione, tum compositæ partes, tum instrumenta, iure dicuntur. Sunt autem ad sensum similes, & simplices partes arteriæ, venæ: re vera autem membranæ, tendones, nerui, ligamenta, ossa, cartilagine. Has porrò Galenus. 2. de Elementis, & primo de facult. natur. sensibilia hominis elementa, esse affirmat. Noscuntur porrò partes eæ omnes, vt lib. de constitutione artis idem asserit Galenus, ex anatome: nec ita simplices haberi vult, vt omnis generis compositionem respuant. Compositionem enim quandam admittunt, sed non eius generis tamen, vt dissimiles dici vilo pacto possint. Siquidem etsi ex primis illis, rerum omnium elementis, calido, frigido, humido, & sicco partes eæ constant, *ὁμοιωμεγαι* tamen sunt, hoc est, vnius rationis, quod in partes alterius naturæ, & rationis, quàm ipsa sint, diuidi minimè possint: quamcunque enim cuiusuis horum sumpseris partem, hæc toti & natura, & ratione communicabit. Quælibet nanque nerui pars neruus est, quælibet ossis os, vt meritò similes, & simplices dici vnâ cum Aristotele, & Galeno queant. Ex iis verò, atque instrumentariis, corpus animantis componitur. Siquidem vniuersim animantis corpus trifariam conformatur, in primis ex iis partibus, quæ similes appellantur, quales sunt arteriæ, venæ, nerui, ligamenta, ossa, membranæ, cartilagine: deinde ex instrumentis, nempe cerebro, corde, pulmone, iocinore, ventre, lie-
ne, reliquisque organicis: tum verò ex recta similiarum, & instrumentariarum coagmentatione, positu, conformatione, ex quibus deenti quodam ordine, ac positu totum corpus optimè conformatur, vt doctâ Galeni lib. de morb. diff. cap. 3. sententia est. Plures autem sunt partium nostri corporis differentiæ. Quædam enim principes, quædam principibus feruientes, & ab illis ortæ dicuntur. Quædam rursus nec aliarum gubernationi præsumt, neque aliunde gubernantur, cum insitas habeant à natura potentias, à quibus reguntur: quædam verò sunt, quæ insitas simul, & aliundè emanantes facultates habent. Principes porrò eæ partes dicuntur, quæ virtutem ex se promunt, succumve aliquem perfectum, conseruationi corporis vniuersi, vel certè speciei propagandæ necessarium: qua ratione cor, cerebrum, hepar, testes, principia iure optimo medicis appellantur. Cor enim facultatem ex se vitalem fundit, spiritusque vitalis fons est, atque principium: cerebrum facultatis, atque spiritus animalis, quo sensus, & motus corpori impertiuntur, vt hepar, naturalis facultatis (est enim sanguinis officina) testes verò prolifici, seu gignitiui spiritus promptuarium sunt. Sed hîc animaduertendum bifariam dici posse membrum quodpiam princeps, aut quod inter membra fons sit, atque principium functionum omnium primò effectiuum, ac veluti reliquorum radix: quo sane modo statuendum cor tantum hoc principatu, ceu prærogatiua
singula

singulari quadam gaudere, esseque inter viscera omnia præcipuum, ac maximè princeps: aut quod ad sensum, vnum aliquid proferant, ad totius vel speciei conseruationem necessarium: quo pacto quatuor esse memoratas paulò antè principes partes censendum est, idque è medicorum sensis. Nam si Aristotelis placita sectemur, vnum tantum princeps viscus esse, nempe cor, fateri cogemur. Sic enim ille tum lib. de somno, tum tertio de partibus animalium cap. 3. & lib. de causa motus animalium, & lib. item de vita & morte, sensisse conceptis verbis, nec sensisse modò, sed pugnando validis rationibus victoriam reportasse est visus. Vt meritò hac ipsa de re hanc tulerit Auicenna, de membrorum principatu loquens, sententiam: Philosophorum nanque magnus (Aristotelem intelligens) dixit, quod membrum tribuens, & non suscipiens cor est: ipsum nanque est omnium virtutum prima radix, & omnibus aliis membris suas tribuit virtutes, quibus nutriuntur, & viuunt, & quibus comprehendunt, & mouentur. Et mox, Et Philosophi quidem sermo cum subtiliter indagatur, est veracior. Sed medicorum sermo in primis cum attenditur, est magis manifestus. Hactenus ille. Itaque de partium principatu, num vna tantum princeps pars, vt Aristoteles voluit, num plures sint, vt Galenus & medici omnes censent, ita statuendum iudico: vt si ipsam rerum nudam veritatem spectemus, principique naturam, vnum tantum in membrorum coordinatione principium statuemus, nempe cor. Quod enim principij rationem subit, id vnum tantum necessariò sit oportet, cum sit aliis omnibus prius (alioqui enim principium non esset, siquid seipso prius haberet) & summum, & maximè validum, & potens item esse principium conuenit. vt 5. methaphysic. cap. 1. Aristoteles tradit. Quæ cum omnia cordi conueniant, vt à quo ceu fonte caloris, ac veluti facultatum omnium radice, & vita, & vitæ necessaria munia omnia manent, sit profectò, vt ipsum tantum princeps pars dici meritò possit. Vnde Aristoteles lib. de causa motus animalium: Aestimandum, inquit, animal constare veluti ciuitatem quandam legibus optimè constitutam, in qua vnus tantum præest, in quem omnia tendunt. Quin cum sit homo instar vniuersi conditus, vt qui ab Aristotele *μικροκοσμος* id est minor mundus vocetur, in vniuerso autem quod imitatur, vnum sit tantum principium, in quod tandem omnia, vt in fontem verum omnium diriguntur, vt xij. methaphy. verisimile profectò est, & in microcosmo vnum haberi princeps viscus, quod aliorum sit omniū fons, & origo. Vbicunque enim fieri potest, vnum esse quàm plura melius est: pluralitatem autem omnem profectò id quod primum est, & princeps excludit. Alioqui si societate vllam admittit, iam non ipsum quod positum est, principium erit, vt doctè simul, ac copiosè Marsilius Ficinus lib. Theologiæ secundo, ca. eodem validissima ratione cõfirmat. Vnum itaq; tantum re vera erit inanimantis corpore princeps viscus, cor. Cuius rei signum est, quod affecto corde animal confestim interit: affectum autem hepar, aut cerebrum in
i 4 longio

Fen. 1. pri. doc. 5. cap. 1.

De partium principatu quid sentiantur.

8. de physico auditu.

longiores multò moras, absque interitu protrahere possunt. Quo modo ergo cerebrum, hepar, testes, principia medicis dicuntur? quòd vicariam scilicet facultatum, quodque suarum virium ac functionum potestatem à corde acceperint, perinde atque Proreges, & Magistratus in ciuitatibus & prouinciis, à summo principe delecti, etsi principes nuncupantur, ob id certè dicuntur, quòd vicariam gubernandi potestatem à Rege acceperint: cum ipsi tamen Reges non sint, ab ipsisque vicaria hac potestate ornatis, omnia Reipublicæ munia rectè gubernantur, pro cuiusque eorum sibi attributa regendi facultate. Sic & in partium principatu statuendum. Nam etsi ad sensum, atque re verà cerebrum facultatem sentiendi, & voluntarij motus animali tribuit, hepar sanguificationis & nutrimenti, testes generationis: has tamen facultates omnes, & munia, in virtute cordis efficiunt, ac præstant. Non delegata enim illis à corde facultate (vt in syncoxa, aliisque lethalis cordis affectibus apparet) mox deficere membra hæc memorata à suis eorum muniis est videre. Sententiam hanc Aui-cenna, tum. s. de anima cap. 8. tum lib. de viribus cordis cap. 1. confirmare conceptis verbis videtur. Vt membra (inquit) vi naturæ genita, etsi plura numero sunt, vnum tamen est cæteris generatione primum, quodcunque illud sit, secundum opinionum varietatem: quò tandem genito, aliorum sequitur generatio membrorum. Sic itidem & spiritus, etsi plurimi sunt, vnus tamen ipsorum generatione primus est, qui secundum potiore philosophorum sententiam, in corde gignitur, & inde procedens, in cætera principalia membra manat, ac penetrat; in quibus cum sufficienter moram traxerit, adipiscitur temperiem peculiarem quandam, sibi que propriam: vt in cerebro temperiem eam qua ad susceptionem sensus, & motus disponitur, in hepate susceptiuam virtutum nutritionis, & augmenti, in testibus eam qua ad generationem præparatur. Et existit tamen harum omnium virtutum principium, vt philosophi censent, in corde. Hæc lib. de viribus cordis. Omnem autem & medicorum hæc ipsa de re, & philosophorum controuersam pugnam probè idem autor diremit. Sen. primi canonis priore, doctrinæ sextæ de virtutibus cap. 1. Summo (inquit) philosophorum Aristoteli videtur, omnium istarum functionum (de functionibus facultatis vitalis, animalis, & naturalis loquens) principium esse cor; sed primarum operationum facultatum manifestationem, in his prædictis existere principiis, nempe cerebro, hepate, testibus: quæ admodum (subdit) apud medicos cerebrum est sentiendi principium, & post hoc, quisque sensus membrum habet in quo eius apparet operatio. At medico, vt medici nomen & ratione subit, minimè congruit, harum opinionum ytra sit verior indagare, cum illud sit philosophi, nõ medici munus. Abundè autem autem fuerit medico, id nosse à cerebro sensus, & motus facultatem manare, ab hepate nutriendi, à testibus generandi, siue id vicaria potestate illis à corde demandata, siue propria sua id præstent. Atque hæc de membrorum principatu. A principiis autem

orta

orta ea dicuntur, quæ publico ministerio dicata, principum partium facultatibus commeatum, atque commodum vsum præstant, & statim ab illis in reliquum omne corpus, tanquam è trunco rami, aut propagines, & stolones enascuntur: vnde meritò à principibus orta seu enata iure optimo dici possunt: non quia principia materiam illis suppeditent, aut quòd similis cum ipsis naturæ existant, oriri à principibus dicuntur. Nam neque cerebrum neruis materiam suppeditat, nec cerebro nerui vllatenus similes sunt: nec item hepar venis, aut testes seminariis vasis, quæ tamen ab illis oriri dicuntur. Ex semine enim veluti materia, & virtute formatrice tanquam effectore, venis, arteriis, neruis, & seminariis vasis essentia præstatur: vel item ex principiis enata dicuntur, quòd quam excipiunt, atque edunt virtutem, illinc suscipiunt. Prior tamen ratio quadrare magis videtur. Itaque à principiis orta dicuntur, venæ, arteriæ, nerui, seminaria vasa: venæ ab hepate, arteriæ à corde, à cerebro nerui, seminaria vasa à testibus enascuntur: etsi de venarum ortu secus Aristoteli, tum. 2. de partibus animalium capit. 9. tum libro 3. capit. quarto sit visum: qui cor venarum in vniuerso corpore principium statuit, Galeno contrarium vbique asserente, qui eas ab hepate, ceu à fonte ipsarum, atque principio non à corde oriri asseuerat. Et habet profectò vtraque pars, quibus inniti possit, validas rationes. Verùm Galeni probabilior opinio, oriri venas ab hepate, vel ea potissimum ratione, quòd à natura ad hepatis ministerium, non autem cordis deputatæ de industria videntur: vel ob eam causam, quòd magis ad excipiendum, & transferendum ab hepate, in reliquas omnes particulas sanguinem, quam à corde recipiendum spiritum vitalem, creatæ sint. Quæ ratio maximè facit, vt Galeni in hac re partes potiores appareant. Venas enim natura velut repositoria quædam, & promptuaria cibi creauit. Arterias receptacula quædam spiritus eadem ipsa effecit, vt bellè sexto de vfu partium cap. 10, docet Galenus: ac proinde meritò tum in arte medicinali, tum. 8. de placitis Hipp. & Plat. & 1. de vfu part. cap. 16. ab hepate, non à corde venas oriri ingenuè est professus. Sed quoniam paulò antè, membra à principibus orta publicum agere ministerium diximus, sciendum duplex tale esse. Quoddam enim est præparans, aliud præparatum deferens: veluti in exemplo, Pulmones cordi materiam præparant, & ventriculus hepatis. Deferunt autem id quod præparatum est, arteriæ cordis respectu, & venæ hepatis. Hæc duo ministeria Medicorum scholæ, aliter suis nominibus appellare solent, nempe seruitutem præparatoriam, & delatoriam. Itaque ea tantùm quæ deferunt, non quæ præparant, iurè ab principibus orta dicuntur. Pulmones enim, atque ventriculus, etsi cordi, atque hepatis seruiunt: non tamen ab illis orta dicuntur, quòd præparare tantùm, non etiam deferre, apta sint. Quo pacto arteriæ à corde nasci, quòd spiritum vitalem deferant: à cerebro nerui, quòd animalem spiritum: ab hepate venæ, quòd sanguinem à testibus

femina

feminaria vasa, quod spiritum gignituum, merito dicenda erunt. Sagax enim, & prouidentissima natura, hæc ipsa membra, ceu riuulos quosdam principibus partibus alligauit, vt eorum ope, facultas commodè in omneis corporis partes à principibus partibus deriuaretur. Nunc verò ad eam diuisionis Galenicæ partem veniendum, qua membrorum quædam seipsa gubernare, natiuis suis potentiis dixit: nempe, cartilagine, ligamentum, os, membranam, glandulas, pinguedinem, simplicem carnem. Hæc enim Galenus, neque aliarum gubernationi præesse, nec ab aliis gubernari, sed à seipsis planè astruxit. Qua sententia, scrupum nobis maximum iniecisse videtur. 10
 Nam cum nulla sit in corpore pars, quæ naturali, & insita virtute prædita non sit, qua alimentum sibi necessarium trahere, attractum continere, retentum concoquere, & quod ab eo superfluum est expellere possit, cur memoratas tantum partes, insitas habere facultates, & à seipsis gubernari dixit? cum in hunc ordinem referri, & reliquæ quoque corporis partes debeant. Ac rursus quæ fieri potest vt partes illæ à Galeno enumeratæ insitas tantum, non etiamnum aduentitias, & influentes aliunde potentias habeant? cum illas nutrimentum attrahere, continere, conficere, & excrementa expellere oporteat, quarum functionum omnium vis ab hepate manat. 20
 Hoc enim viscus, vt octauo de Platonis & Hippocratis decretis à Galeno traditur, materiæ qua corpus vniuersum alitur, & virtutis principium est, atque fons. Itaque omnis pars, quæ quidem nutriri debet, trahendi, retinendi, & concoquendi, atque superflui excernendi vim à iecore mutuabitur. Vt nulla pars inueniri in corpore queat, quæ solùm ingenitam, non etiamnum aliundè à principiis adscitam habeat facultatem. Quo modo ergo cartilago, os, vinculum, & eiusmodi reliqua, ingenitas tantum (vt vult Galenus) habere facultates dicentur? cum citra aut hepatis opem nutriri, aut citra cordis vim infusam, viuere nequeant. Vt autem contro- 30
 uersiam hanc omnem dirimamus, illud in primis animaduertendum, facultatis nomine, causam intelligi actionis effectricem. Sic enim Galenus tum. 1. de simpl. facul. tum de naturalibus facultatibus primo, facultatem definit. Vt sit facultas, causa quædam effectrix, nempe actionis. Hæc autem multiplex in corpore esse deprehenditur? Insita, seu ingenita quædam, influens alia. Insita ea esse dicitur propriè, quæ & à principiis generationis, congenita in membro est, & ad vitæ membrique tutelam necessaria. Vnicuique enim membrorum tributum à natura est, facultate inquam formatrice, & spiritu gignituo in semine constituto, vt temperamento pro- 40
 prio, & ingenito trahendi alimenti, retinendi, & concoquendi, tum superflui expellendi potestatem habeant. Quæ quidem potestas innata verè dicitur, & insita à primordiis generationis, non aliunde manans. Qua quidem ratione vitalis, & naturalis facultates, iure innatæ dici possunt. Nam & mox consistente, creatoque membro insunt, vnde

cap. 1.

Insita facultas quæ.

vnde ingenitæ, seu innatæ quasi intus natæ, dici merito possunt, & ad membri conseruationem, atque tutelam sunt necessariae, vt sine quibus consistere membrum nullo prorsus pacto possit. Non sic perinde animalis facultas innata dici potest, sed solùm manans, seu influens. Equidem sentiendi, & mouendi facultas, nisi à cerebro influat, membrum nequicquam sensu affici, aut moueri voluntario motu potest: cum nihilo secius tamen, & vitali & naturali facultatibus præditum sit, vt in membrorum resolutione, in cæcitate, surditate, & eius generis affectibus est videre: in quibus cum mem- 10
 brum, & vita, & alimonia præditum sit (quod illi facultatum sibi congenitarum ope, atque præsidio accidit) neque sentire tamen, aut moueri potest. Oculus enim, & auris nisi manantem à cerebro facultatem accipiant, suis ipsa muniis fungi nequaquam possunt, vt experientia docet: ac proinde sola animalis facultas verè influens dici potest, quod & ab alio manet, & ad vitam, conseruationemque membri necessaria non sit: vt paulò antea monstratum, cum sine ea consistere membra possint. Itaque eæ tantum partes, quæ præterquam quod nutriuntur, sensu & motu participant, eæ inquam tum ingenitam, tum influentem facultatem habere dicuntur. Hanc quidem, qua sensu, motuque præditæ sunt: 20
 illam qua aluntur, & viuunt. Quæ verò sensu, ac metu destituuntur, vt os, cartilago, ligamentum, membrana, adenes, adeps, caro simplex, eæ ingenitas tantum, non sic influentes facultates habere dicuntur. Quibus, & sibiipsis sufficiunt, & à seipsis reguntur, atque ob id neque venis, arteriis, aut neruis indiguerunt. vt reliquæ ab istis, quæ etsi vnâ cum his habeant ex seipsis regimen, venis, neruis & arteriis, tamen insuper ad earum tutelam, conseruationemque indigent: vt in arte medicinali nos bellè docet Galenus, 30
 Quin & hoc pacto intelligi commodè potest, memoratas à Galeno partes, à seipsis gubernari: quod præter illam vim, quam cum cæteris omnibus corporis partibus communem habent, nimirum attrahendi, continendi, coquendique alimenti, & superflui excernendi. Præter hanc inquam, aliam sibi ingenitam, non aliundè adscitam, nec aliò transfusam obtinent: caro quidem gignendæ carnis, os ossis, cartilago cartilaginis, & reliqua eodem modo, quæ in hoc ordine sunt à Galeno reposita. Est enim natura comparatum, vt vnaquæque corporis pars alimentum sibi familiare trahat, & in suam ipsius substantiam mutet. Nulla autem alia carni simplici, adipi, copulæ, membranæ, & reliquis partibus eius generis inest facultas. Re- 40
 liquis autem omnibus, nempe comprehensis sub vltimo diuisionis Galenicæ membro, virtutes tam ingenitæ, quam aduentitiæ insunt, plures etiam interdum. Fieri nanque potest, vt pars eadem à cerebro sentiendi, vel mouendi facultatem, à corde vitalem, & à iecinore altricem accipiat. Potest & eadem, ingenitas plures habere vires, sed tamen vnicam præcipuam, & ad quam reliquæ, ceu ad finem

Cap. 2.

In arte medicinali. cap. 2.

ad finem ordinentur. Ventriculus enim (verbi gratia) sentit, viuit, attrahit, continet, concoquit (atque id quidem à virtutum principiis obtinet) præterea cibum in chylum vertit, & in suam ipsius substantiam mutat. Hanc facultatem ingenitam habet, primoque naturæ instituto, ac lege sibi comparatam, non aliunde adeptam. Atque eadem est ratio in reliquis quoque corporis partibus, sub quarto ordine comprehensis. Rectè igitur à Galeno dictum est, esse principes quasdam partes, quæ & principia dicuntur, quædam ab illis orta, quædam seipsa gubernantia membra alia facultates pariter innatas, & aliunde adscitas habere. In primo ordine erunt cor, cerebrum, hepar, testes. 10 In secundo venæ, arteriæ, nerui, seminaria vasa. Venæ porro iecori seruiunt naturalem potentiam, arteriæ cordi vitam, vniuersoque corpori vitalem spiritum, nerui cerebro animalem vim; hoc est sentiendi, atque mouendi, vasa seminaria genituræ procreandæ facultatem in vniuersum corpus ferentes. In tertio porro ordine sunt os, cartilago, vinculum, membrana, adeps, adenes, caro simplex. In quarto, & vltimo reliquæ ab iis corporis partes, nempe organicae, & quæ instrumenta dicuntur. Atque per hæc scrupum dilui, & diuisionis Galeni partes rectè explicari posse confidimus, & arbitramur. Quod si quis meliora attulerit, magnam ille quidem apud 20 veri studiosos, tum præsertim apud me gratiam inibit, qui impensè cultis doctorum hominum laboribus, & delectari soleam, & vbi vsus poscit; etiam iuuari. Sed iam ad id quod superest de membris explicandum transeamus: Superest autem de iis tractare, iuxta eorum functiones, & vsus, quos sibi inuicem præstant. Item secundum eorum sensus, & motus varios, quantitatem, & situm. Membrorum igitur quædam sunt, quæ actionem tantum præstant, alia vsus, hoc est adiuumentum, & veluti commodum, ad actionem perficiendam apparatus. Quædam verò vtrunque commodè suggerunt. Cor enim functionem tantum habet, vsus non habet. Pul- 30 mones verò actionem non habent: vsus cordi tantum præbent. Hepar vtrunque efficit: siquidem & sanguinem propria actione gignit, & aliorum membrorum nutritioni apparatus præstat, congruam alimoniam materiam suggerendo. Sed hinc maximopere cauendum, ne in homonymiam incidamus, actionis & vsus nomine, quorum est varia apud autores acceptio. Actio enim Galeno motus est partium factius, quo sanè modo si actionem hinc accipimus, nullum sanè membrum erit, quod actionem non habeat: cum nullum actione propria (cuius causa creatum à natura est) carere vsquam possit, cum nihil natura otiosum, & frustra fecisse dicatur, vel Galeni, & Ari- 40 stotelis testimonio. Verùm actionis nomen paulò arctius ab Auicenna sumitur, pro eo tantum motu partium, quo aliquid ad singularis, vel speciei conseruationem necessarium efficitur. Quo in genere actionis, principes tantum partes reponendæ erunt. Ex enim solæ id præstant, quod ad indiuidui, vel generis propaga- tionem

Vbi supra
in mente.

r. de loc. aff.
& r. de facult.
natur. & lib.
de symp. dif.

Fen. r. pri.
doc. 5. cap. 1.

tionem necessarium sit, quod actionem Auicenna vocare solet, nempe vitalem, animalem, naturalem, & gignitiuam, spiritum facultatum omnium instrumentum gignere. Vfus item varia acceptio. Galeno nanque interdum pro facultate operatrice, interdum pro fine, cuius gratia constructa pars est, sumitur. Cum enim. r. de loc. aff. vsus inesse partibus, vel nihil agentibus asseuerat, vsus nomen pro potentia, seu agendi facultate vsurpauit, quæ partibus omnibus etiam nihil omnino agentibus inest, vt eodem lib. Galenus conceptis verbis affirmat, dum inquit: In commentariis de naturalibus facultatibus iam declaratum est, in omnibus ferè corporis particulis esse vim, qua excrementa 10 ta fecernantur. Hæc quamuis semper ipsis adsit, non tamen vtuntur ea, nisi cum molestantur ab excrementis. Pro fine verò, libris de vsu partium conscriptis, cum partium hunc, vel illum vsus esse dixit, hoc est alium, atque alium finem, vt ventriculi, concoquendi cibi, & in chylum vertendi: musculi motum voluntarium impertiendi, vesicæ comprehendendi lotij. Hi enim horum membrorum vsus (quorum gratia facta sunt) esse iure dicuntur. Auicenna certè vsus pro adiuumento sumpsit, & cooperatione functionem adiuuante. Quod & Galenus ante eum fecisse deprehenditur, vt libri de morb. differ. cap. 6. aperte 20 monstratur. Vbi Galenus in instrumentariis partibus, vnam quampiam simplicem inesse, quæ actionis sit causa, reliquas quæ vsus præstant, parti actionem edenti ingenuè est professus: atque rursus quarto, octauo, & decimo de vsu partium libris. Rectè igitur dictum est, membra quædam actionem edere, quædam vsus præstare, quædam vtrunque perficere, vt in corde, pulmonibus, & hepate supra monstratum: & item in oculo monstrari facillimè potest. Rursus verò corporis partes, penes materiam de qua procreatae sunt, distingui non incommodè possunt: cum quædam ex semine, aliæ ex sanguine constent, vt r. de sani. tu. & r. de semine, & in arte medicinali à 30 Galeno est traditum. Quæ ex semine sunt, vnitatis solutionem si admittant, vniri (nisi in pueritia, & molli existente corpore) prorsus nequeunt, coalitione ea, quæ deperditi substantiam verè repræsentet. Quæ verò ex sanguine constant, coalescere integrè possunt. Ex semine porro constant solidæ corporis partes, ossa, cartilaginee, nerui, tendones, copulæ, arteriæ, venæ, membranae. Ex sanguine genitæ sunt, caro tantum, & adeps. Sed cur illæ dissectæ regenerari minimè possint, ea possint, non sic facillè explicata ratio est. Difficultatem hanc Galenus compendiò diluit lib. de semine primo, in materiae inopiam, & facultatis effectricis defectum, causam omnem reiiciens. 40 Nam cum ad deperditæ substantiæ regenerationem, & materiae copia, & formatrice facultate opus sit, in spermaticis verò vocatis membris, hæc ambo desint (non enim amplius in adultis copiosum adest semen talium membrorum materia, nec facultas adest formatrix, quæ semen in speciem deperditæ partis rursus conformare possit) efficitur profectò, vt semel corrupta regenerari minimè possint qualia prius

k

constite

constiterunt. Quæ verò ex sanguine constant, vt caro & adeps, cùm & materiam satis amplam in corpore habeant, vnde rursus renasci corrupta possint (copiosus nanque sanguis in vasis continetur, qui horum regenerationi sufficere abundè queat) & facultas carnis generatrix, in iis item membris valida subsit, poterunt sanè membra hæc dissecta, & vniri, & qualia ante fuere regenerari. Omitto volens & sciens, quæ alij in hac re plurima nugantur, ad reliquum tractationis sermonem influens. Sunt itaque rursus partium quædam sensu & motu præditæ, quædam solo sensui quædam insensiles omnino. Quæ sensu & motu polent, id neruorum præsidio nanciscuntur, vt quæ voluntario motui ordinata sunt. Omnia enim huiusmodi non motu tantùm, sed & sensu prædita omnino esse oportet. Cuius rei ea ratio est, quòd ab electione, & voluntate proficiscens motus in id partibus attributus à natura est, vt quæ conueniunt prosequi eo motu possint, atque amplecti, declinare verò quæ molesta & contraria sunt, quod quidem sine sensu perfici nequicquam potest. Quomodo enim fugienda, aut persequenda membrum sine sensu internoscere queat? Sed non tamen vice versa quæ sensu participant, ea moueri oportet. Sentit enim gingiuarum caro, motum tamen nullum habet. Insensiles omnino sunt ossa, ligamenta, cartilagine, pinguedo, medulla, cerebrum, pulmonum caro, & quæ omnino neruis carent. Sensus porrò & motus in partibus interdum, vno eodémque neruo præstantur, interdum diuersis, vt 3. de locis aff. cap. 10. & item lib. 1. & 4. eiusdem tractationis, cap. 5. Quædam item membrorum habeti sensu, quædam acuto, naturæ lege constant. Nonnulla verò duplici membrana, simplici quædam integuntur. Rursus quædam valida: imbecillia alia natura produxit. Fortia sunt, quæ principatum in corpore obtinent: imbecillia, quæ minoris momenti, & in quæ principes partes, exonerare se suis superfluitatibus solent: qualia adenes, seu emunctoria vocata habentur, tum & extima cutis. Eæ enim partes imbecilliores suapte natura esse solent, & ad excipiendas fluxiones paratiores. Ac proinde natura partes quasdam ignobiles, quasdam dignitate, & potestate præcipuas, de industria est machinata: sicut & alias quasdam vacuationibus naturalibus deputauit, vt intestina, & vtramque vesicam: alias generationi vt testes, vterum, seminaria vasa: alias nutritioni, vt ventriculum, hepar, lienem, venosum genus omne. Quasdam insuper in abdito imisque sedibus, vt viscera omnia, quasdam in aperto, & sub sensum atque aspectum cadentia posuit. Animus erat partium omnium vsus hoc capite tractare, sed quando id, & operosum nimis, & prolixum valde fuisset, nec locorum communium tractationi compendiosæ congruum: visum est à proposito abstinere, præsertim cùm ea de re latissimus pateat libris de vsu partium, tractationis campus: & ea item de re sit cumulatissimè à Fuchio nostro medicorum nostræ ætatis facilè principe tractatum. Atque hæc de omni membrorum, & partium nostri corporis ratione dixisse, pro compendij lege sufficiat.

De

De membris, seu particulis corporis. Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

- P**artium in corpore, variæ figuræ. Lib. de vet. medicina.
 Partium aliæ cauæ, & ex amplitudine in arctum coactæ, aliæ expansæ, aliæ solidæ, & rotundæ, aliæ latæ & penfiles, aliæ longæ, aliæ extensæ, aliæ densæ, aliæ raræ, & hiantes, aliæ spongiosæ & molles, & horum omnium naturam, & rationem. Lib. de vet. medicina.
 10 Partium corporis mutua affectio. Lib. de locis in homine.
 Partes singulæ corporis altera alteri, vbi hinc, aut illinc processerint, morbum statim facit, venter capiti, caput carnibus, aut ventri, & reliquæ omnes iuxta eandem rationem. Lib. de locis in homine.

Galeni.

- M**embrorum cuiusque dignitas actionis quanta sit, & qualem præbeat ad curandum indicationem. Lib. 7. method.
 Vnicuique membro esse illud est, quod non ex humorum qui insunt natura, sed ex solidorum corporum substantia existit. Libro 1. de semine.
 20 Membrum omne influentem ad se humorem alimenti ratione, in suam naturam immutare. Lib. 1. de semine.
 Membrorum fabricam sinus aliquos, & ventriculos habentium natura aëre, & igne ceu instrumentis vtitur. Lib. 2. de semine.
 Membrum vnumquodque succo suæ substantiæ quàm similimo, tum alitur, tum eundem sibi præparat. Lib. 6. de placit. Hipp. & Plat.
 Membra omnia, quæ materias aliis præparant, totas eas, atque integras illis ipsis quibus præparant, solent referuare. Lib. 6. de placit.
 30 Membrorum exigui, à naturali temperamento recessus, à plerisque ignorantur, & ab eisdem imbecillitates appellantur. Lib. de differ. morb. cap. 6.
 Membri dispositio tempore contracta, per influentiam humorum difficulter sanabilia vlcera facit. Lib. 6. aphor. com. 45.
 Membrorum peruersiones fiunt, extentis, atque contractis iis, qui ad eas nerui pertingunt. Lib. 4. aphor. com. 49.
 Membrorum humiditatem patientium, sudor euacuat. Lib. 4. aphor. comment. 38.
 Membro principali inflammationem patiente, sequitur febris. Lib. 6. aphor. comment. 50.
 40 Membra principalia, non diu tolerant fortes simul, & diuturnas passiones, imo vltra dies septem non transeunt. Lib. 6. aphor. comment. 51.
 Membra quæ dissecta, neque augeantur, nec coalescant, nempe os, cartilago, neruus, præputium. Lib. 7. aphor. com. 28.

k 2

Pars

- Pars seu particula est, quod totum complet, ac integrat. Lib. 1. method. cap. 5.
- Pars ad aliquid dicitur. Ibidem.
- Pars, & particula idem sunt. Ibidem.
- Pars, & instrumentum eò differunt, quòd instrumentum perfectam edere actionem potest, non autem particula omnis: nempè oculus instrumentum est, cornea verò tunica, pars quidem est, seu particula, non tamen instrumentum. Lib. 1. meth. cap. 6.
- Partes quasdam simul & instrumenta, & partes corporis esse, ostendit Galenus in vena, arteria, neruo. Lib. eodem. 10.
- Homœomeres pars est, quæ vndique in similes diuiditur particulas, vt ipsum iudicat nomen. Lib. eodem.
- Partium corporis diuisio. Lib. de inæquali intemp.
- Partes hominis secundum Hipp. sententiam sunt, solida, humentia, & hinc inde meantia. Lib. de trem. rigore & comul. Vide autem sententiam illam Hippocratis lib. 6. epidemiarum, ex his, quæ ex parua tabula consideranda sunt.
- Partium corporis exteriorum omnium appellationes, & diuisio exacta. Lib. qui Medicus inscribitur.
- Partium interiorum omnium anatome, & appellationes. Eodem lib. 20.
- Partium animalis scopi, sunt actiones, & securitas. Lib. 12. de vsu part. cap. 10.
- Pars, quæq; animalis, ob id vna dicitur, quòd per quandam circumscriptionem propriam, non aliis coniuncta appareat. Lib. 1. de vsu part. capit. 1.
- Partes animalium, eorum actionibus moribusque sunt accommodatæ. Lib. 3. de vsu part. cap. 2.
- Quæ partes à cerebro, & quæ ab spinali medulla neruos accipiant. Lib. 16. de vsu part. cap. 3.
- Partes nudæ, & prominentes, non omnino duræ factæ sunt, sed molliores. Lib. 1. de vsu part. cap. 11. 30
- Partibus in singulis obseruanda positio, numerus, magnitudo, complexio, cõformatio, coitio, & earum inter se communitio, vt sic artificium ostendatur naturæ. Lib. 4. de vsu part. cap. 13.
- Particulæ, seu partis nomen, iis competit, quæ circumscriptionem habent propriam. Lib. 1. de vsu part. cap. 1.
- Partium vsus, ab actione æstimandus. Lib. 1. de vsu part. cap. 8.
- Particulæ cuiusque vsus, ad actionem totius organi referendam. Lib. 3. de vsu part. cap. 13.
- Partium dignitas vsu æstimanda, & vtilitate. Lib. 6. de vsu part. cap. 7. 40
- Partium vtilitas, aut refertur ad vitam ipsam, aut ad vitam commodiorem, aut ad horum duorum conseruationem, ac salutem. Eodem lib. & cap.
- Particulæ, quæ ad vitam ipsam conferunt, principes sunt habendæ. Eodem loco.

Partibus

- Partibus necessariò accidunt positio, magnitudo, cõnnectio, conformatio. Lib. 1. de vsu part. cap. 9.
- Partem nullam propter se, & frustra conditam. Lib. 17. de vsu part. cap. 1.
- Partium robur dupliciter consideratur, vel vt in tota natura, vel in individuo. Lib. 14. de vsu part. cap. 7.
- Partium imbecillitas à prima conformatione contracta, vel in intempertium coitum maris cum foemina, vel in malam grauidæ victus rationem conferenda. Lib. 14. de vsu partium. cap. 7.
- 10 In partibus animalis construendis, tres naturæ scopi, aut enim ad viuendum necessarias fecit, cuius generis sunt cerebrum, cor, & hepar: aut ad viuendum commodiùs, vt oculos, nares, aures: quasdam ad generis instaurationem, vt pudenda, testes, ac matricēs. Lib. 14. de vsu part. cap. 1.
- Præcipuas partes natura in profundo, minus præcipuas in superficie collocauit. Lib. 1. de vsu part. cap. 17.
- De partium vtilitate opus, perfectissimæ Theologiæ verum principium. Lib. 17. de vsu part. cap. 1.
- Partes, quæ instrumenta vocantur, eæ sunt, quibus actio aliqua commissa est. Lib. 4. de vsu part. cap. 12. 20
- Particulæ animalium plures, aliæ maiores, aliæ minores, aliæ omnino in aliam speciem indiuisibiles. Lib. 1. de vsu part. cap. 1.
- Particulæ omnes vtilēs ipsi animæ, & cur differant. Ibidem.
- Quæ partes sensu, & non motu voluntario præditæ. Libro 16. de vsu part. cap. 2.
- Particulæ corporis omnes sibi inuicem compatiuntur, consentiuntque, id est, in famularum, & subsidium vnius operationis omnes conspiciunt. Lib. 1. de vsu part. cap. 8.
- Partium vtilitatem inuenire non licet, nisi actione cognita. Lib. 1. de vsu part. cap. 8. 30
- Partes omnes vnum habent constructionis scopum, totius scilicet instrumenti actionem. Libro 7. de vsu part. capit. 20. & lib. 8. capit. 3. ad finem.
- Partes corporis citra doctrinam actiones suas obeunt. Lib. 6. de loc. aff. cap. itidem. 6.
- Partium corporis cuiusque actiones duplices sunt, aut vt simularium, aut vt compositarum instrumentaliũ. Lib. de consti. artis medic.
- Partes, quæ eandem substantiæ speciem possident, eandem pariter habent actionem: quæ verò non habent, eadem neque eandem actionem habere dicuntur. Lib. 7. de anat. administra. 40
- Partium temperies, actionis causa. Lib. 3. de natur. facult. cap. 7. & lib. 1. cap. 3.
- Particulæ corporis solidæ, elementares, & simplices sunt arteriæ, venæ, nerui, ossa, cartilagines, membranæ, ligamenta, tunicæ. Lib. 1. de fac. natur. cap. 7.

k 3 Particu

- Particulæ omni, quæ nutriri debet quatuor inesse facultates. Lib. 3. de natur. facul. cap. 9.
- Partes corporis non ob seipsas, sed ob actiones suas expetuntur. Lib. 1. meth. meden. cap. 9.
- Partium actionis dignitas, quanta cuiusque ipsarum sit expositio à Galeno. Lib. 7. meth. meden. cap. 13.
- Partes corporis omnes, ob aliquem finem tales formatæ sunt, nempe ut totum organum commodius operetur. Lib. de morb. diff. cap. 7.
- Partium in natis, cum parentibus similitudo, vnde fiat. Lib. 2. de semi. Vult autem eò loci Galenus, à feminis prædominio id fieri, ut cuius semen aut maris, aut foeminæ præualuerit, qua parte alterutrum eorum præualuerit, partem eam foetus, ei cuius semen præualuerit similem euadere, cum in omni particula materiæ opifex vis infit.
- Quæ partes primò, quæ vltimò formentur. Lib. 2. de temper.
- Trium partium hepatis, cordis, ac cerebri signa in abortu triginta dierum. Lib. de foetuum format.
- Ex partibus, solæ carnosæ ex sanguine fiunt, ex semine aliæ omnes. Com. 1. in lib. de natu. hu. super textu, Cæterum mea quidem. & c.
- Partes è semine factæ arteria, vena, neruus, ossa, membranæ. Libro 1. de semi. 20
- Partes omnes, è sanguine menstruo fieri. Lib. 2. de natur. facul. & com. 1. in lib. de natur. hu. super textu, Cæterum mea quidem opinione.
- Partes corporis licet pleræque è semine fiant, quatenus tamen è sanguine omnes fieri, dici verè possit, explicatio. Com. 1. in lib. de nat. hu. super textu, Cæterum mea quidem opinione. Quatenus (inquit) feminis parua est in vterum deiecta moles, nutrit autem istud, & amplificat sanguis, hætenus corporis partes, ex sanguine propè omnes fingi dixeris.
- Partes quæ ex semine ortum habent, cur renasci amplius nequeant: quæ ex sanguine, possint, explicatio. Lib. 1. de semi. & lib. de consti. artis 30 medicinalis. Vult autem egestate materiæ id effici.
- Partes animalis alimentum sequentibus singulis tradere solitæ. Lib. 4. de sani. tu. ad finem libri.
- Partes animalis aliæ alio sanguine egent ad nutritionem ipsorum. Lib. 1. de semi.
- Partibus solidis omnibus, è semine tam generatio est quàm nutritio, vti carnes ex sanguine. Lib. 1. de semi.
- Partium radicalium nutrimentum, quo pacto gignatur, demonstratio. Lib. 1. de semi. Vult autem gigni dealbato sanguine, & alteratione in radicalium membrorum substantiam permutato. 40
- Ex genitalibus membris cur aliud mas, aliud foemina fiat, explicatio. Lib. 2. de semi.
- Partes præter testes, aliæ eandem vim habent in mare ac foemella. Lib. 1. de semi.
- Partium corporis totius iuxta principatum, seu gubernationem differentia

- rentiæ quatuor, ut quædam sint principes, quædam à principiis ortæ, quædam seipsas regentes, quædam infitas simul, & aliunde manantes habere facultates. In arte medi.
- Partes omnes, à cordis calore foueri experimenta. Lib. de pulsum vsu.
- Partes animalis dextræ, sinistris calidiores. Lib. 2. de semi.
- Partium aliæ primæ & simplices, aliæ composiæ & instrumentariæ dicuntur, & quæ sint. Lib. 8. de decret. Hipp. & Plat.
- Partes similes primas & simplicissimas esse ad sensum, per anatomen 10 scitur, sed compositionem tamen quandam habere, nempe ex elementis. Lib. de consti. artis.
- Partes similes, elementa hominis propria esse. Lib. 2. de elemen.
- Partes similes, ex elementis componi. Comment. 1. in lib. de nat. hu. ad principium.
- Partium similiarium sanitas, commoderatio calidi, frigidi, humidi, & ficci est. Lib. de optima nostri corp. constit.
- Partium similiarium differentia, ex temperamenti ratione oriuntur. Lib. de consti. artis.
- Partium corporis similiarium omnium, temperamenta. Lib. 2. de temper.
- 20 Partes similes à primis qualitatibus affici, dissimiles à secundis. Lib. 3. de simpl. fac. cap. 16.
- Parti cuique similari, sua quædam est substantia, alteratrix facultas, actio, & vsus. Lib. 1. de nat. facul. cap. 6.
- Partium similiarium differentia tot, quot numero elementa. Lib. de consti. artis.
- Partium similiarium morbos, ab earundem vitiis distinguere oportet. Lib. de consti. artis.
- Partes corporis similes, non omnes sarciri instaurariue possunt, & quæ sint. Lib. de consti. artis.
- 30 Partium similiarium catalogus. Lib. 1. de natur. facul. cap. 6.
- Solidæ partes quæ sint. In definit. medic.
- Partes instrumentariæ, proximè è similaribus constant. Comment. 1. in lib. de nat. hu. ad principium.
- Partium instrumentalium formatio, ipsius Aristotelis consensu, peculiaris animi moribus fit: & super hoc locorum aliquot Aristotelis, è primo de histo. ani. enarratio. Lib. Quod animi mores corporis temper. sequantur.
- Partium instrumentalium enumeratio. Comment. 1. in lib. de nat. hu. ad principium.
- 40 Pars animalis quæque, velut digitus, aut pes, quatenus talis pars est, eandem structuram vbique habet: quatenus verò talis est, animantis propriam habet. Lib. 6. de anat. admi.
- Partibus singulis ex substantiæ proprietate, propria quædam functio consequitur. Lib. de placit. Hipp. & Plat.

- Particulæ omni, quæ nutriri debet quatuor inesse facultates. Lib. 3. de natur. facul. cap. 9.
- Partes corporis non ob seipsas, sed ob actiones suas expetuntur. Lib. 1. meth. meden. cap. 9.
- Partium actionis dignitas, quanta cuiusque ipsarum sit expositio à Galeno. Lib. 7. meth. meden. cap. 13.
- Partes corporis omnes, ob aliquem finem tales formatæ sunt, nempe vt totum organum commodius operetur. Lib. de morb. diff. cap. 7.
- Partium in natis, cum parentibus similitudo, vnde fiat. Lib. 2. de femi. Vult autem eò loci Galenus, à seminis prædominio id fieri, vt cuius semen aut maris, aut foemina præualuerit, qua parte alterutrum eorum præualuerit, partem eam foetus, ei cuius semen præualuerit similem euadere, cum in omni particula materia opifex vis insit.
- Quæ partes primò, quæ vltimò formentur. Lib. 2. de temper.
- Trium partium hepatis, cordis, ac cerebri signa in abortu triginta dierum. Lib. de foetuum format.
- Ex partibus, solæ carnosæ ex sanguine fiunt, ex femine aliæ omnes. Com. 1. in lib. de natu. hu. super textu, Cæterum mea quidem. &c.
- Partes è femine factæ arteria, vena, neruus, ossa, membranæ. Libro 1. de femi.
- Partes omnes, è sanguine menstruo fieri. Lib. 2. de natur. facul. & com. 1. in lib. de natur. hu. super textu, Cæterum mea quidem opinione.
- Partes corporis licet pleræque è femine fiant, quatenus tamen è sanguine omnes fieri, dici verè possit, explicatio. Com. 1. in lib. de nat. hu. super textu, Cæterum mea quidem opinione. Quatenus (inquit) feminis parua est in vterum deiecta moles, nutrit autem istud, & amplificat sanguis, hæcenus corporis partes, ex sanguine propè omnes fingi dixeris.
- Partes quæ ex femine ortum habent, cur renasci amplius nequeant: quæ ex sanguine, possint, explicatio. Lib. 1. de femi. & lib. de consti. artis 3° medicinalis. Vult autem egestate materia id effici.
- Partes animalis alimentum sequentibus singulis tradere solitæ. Lib. 4. de sani. ru. ad finem libri.
- Partes animalis aliæ alio sanguine egent ad nutritionem ipsorum. Lib. 1. de femi.
- Partibus solidis omnibus, è femine tam generatio est quàm nutritio, vt carnes ex sanguine. Lib. 1. de femi.
- Partium radicalium nutrimentum, quo pacto gignatur, demonstratio. Lib. 1. de femi. Vult autem gigni dealbato sanguine, & alteratione in radicalium membrorum substantiam permutato.
- Ex genitalibus membris cur aliud mas, aliud foemina fiat, explicatio. Lib. 2. de femi.
- Partes præter testes, aliæ eandem vim habent in mare ac foemella. Lib. 1. de femi.
- Partium corporis totius iuxta principatum, seu gubernationem differentia

- rentia quatuor, vt quædam sint principes, quædam à principiis ortæ, quædam seipsas regentes, quædam insitas simul, & aliunde manantes habere facultates. In arte medi.
- Partes omnes, à cordis calore foueri experimenta. Lib. de pul. suum vsu.
- Partes animalis dextræ, sinistris calidiores. Lib. 2. de femi.
- Partium aliæ primæ & simplices, aliæ compositæ & instrumentariæ dicuntur, & quæ sint. Lib. 8. de decret. Hipp. & Plat.
- Partes similes primas & simplicissimas esse ad sensum, per anatomen scitur, sed compositionem tamen quandam habere, nempe ex elementis. Lib. de consti. artis.
- Partes similes, elementa hominis propria esse. Lib. 2. de elemen.
- Partes similes, ex elementis componi. Comment. 1. in lib. de nat. hu. ad principium.
- Partium similiarium sanitas, commoderatio calidi, frigidi, humidi, & ficci est. Lib. de optima nostri corp. constit.
- Partium similiarium differentia, ex temperamenti ratione oriuntur. Lib. de consti. artis.
- Partium corporis similiarium omnium, temperamenta. Lib. 2. de temper.
- Partes similes à primis qualitatibus affici, dissimiles à secundis. Lib. 3. de simpl. fac. cap. 16.
- Parti cuique similari, sua quædam est substantia, alteratrix facultas, actio, & vsus. Lib. 1. de nat. facul. cap. 6.
- Partium similiarium differentia tot, quot numero elementa. Lib. de consti. artis.
- Partium similiarium morbos, ab earundem vitiis distinguere oportet. Lib. de consti. artis.
- Partes corporis similes, non omnes sarciri instaurariue possunt, & quæ sint. Lib. de consti. artis.
- Partium similiarium catalogus. Lib. 1. de natur. facul. cap. 6.
- Solidæ partes quæ sint. In definit. medic.
- Partes instrumentariæ, proximè è similibus constant. Comment. 1. in lib. de nat. hu. ad principium.
- Partium instrumentalium formatio, ipsius Aristotelis consensu, peculiaris animi moribus fit: & super hoc locorum aliquot Aristotelis, è primo de histo. ani. enarratio. Lib. Quòd animi mores corporis temper. sequantur.
- Partium instrumentalium enumeratio. Comment. 1. in lib. de nat. hu. ad principium.
- Pars animalis quæque, velut digitus, aut pes, quatenus talis pars est, eandem structuram vbique habet: quatenus verò talis est, animantis propriam habet. Lib. 6. de anato. admi.
- Partibus singulis ex substantia proprietate, propria quædam functio consequitur. Lib. de placit. Hipp. & Plat.

- Pars corporis instrumentaria quæuis, vnam è particulis habet suæ actionis causam, cæteras huius gratia. Lib. de optima nostri corp. constit. & de morb. diff. cap. 6.
- Partium instrumentariarum iustitia, & simularium quanta fit. Lib. 9. de placit. Hipp. & Plat.
- Partium instrumentariarum, nulla ad functiones proprias exercendas, alterius indiget auxilio. Lib. de foetuum formatione.
- Partium simularium, instrumentariarumque sanitas in quo sita, nempe illarum in calidi, frigidi, humidi, & sicci commodatione: harum ex simularium compositione, numero, figura, & magnitudine. Lib. 1. de 10 sani. tu. & lib. de opti. consti. corpo. nostri.
- Pars superior inferiore sanguine abundantior, & dextra sinistra. Lib. Quod animi mores corp. temper. sequantur.
- Particularum temperies, excrementorum naturæ non semper similis. Lib. 2. de temp.
- Partium extremarum frigiditas, in febribus ardentibus mala. Com. 59. in primum prorrhethici. & 4. aphor. com. 48.
- Partes corporis summæ, si celeriter in caliditatem, frigiditatemque permutentur, à malo est. Com. 2. in primum prorrhethici comment. textus octauus. 20
- Partium animalis, iuxta motiones differentia. Lib. 2. de sani. tu.
- Partium facultas quandoque attrahit; quod non conuenit, vt & medicina purgantes. Lib. 2. de elemen. ad finem.
- Partium pedestrium animalium tractatio. Lib. 3. de ali. facul.
- Partium animæ, secundum Chrysippum tractatio. Lib. 6. de placit. Hip. & Plat.
- Partium quarûdam læsiones, ægritudines sunt: aliorum verò, causæ ægritudinum sunt. Lib. de morb. diff. cap. 8.
- Partium aliæ ob semetipsas perpetuò laborant, aliæ propter aliud, quod prius fit affectum. Lib. 6. de sani. tu. 30
- Partium principum offensæ, vt cerebri, & cordis magnum habent momentum, aliarum minus. Lib. de vtili. respi.
- Partes, sicut inter se altera ab altera, nutrimentum trahendo fortiores, vincunt magis imbecillas, ita superuacua deponendo, easdem opprimunt. Lib. 3. de nat. facul. cap. 13.
- Partes imbecillæ, quibus quæ sint. Com. 2. in lib. de nat. hu. super textu, Morbi ex corporis validissimo.
- Particulæ fluxione laborant, vel ob calorem immodicum, vel imbecillitatem partis, seu intemperiem etiam. Lib. 1. de comp. medicam. secundum gener. 40
- Partes imbecillæ, quando fluxiones à fortioribus suscipiant. Lib. 6. de sanit. tu.
- Partium imbecillitas, sola causa non est, vt ipsæ per interualla laborent, sed accedens redundantia. Lib. 6. de sani. tu.

Partes

- Partes duas quæspiam, æqualiter debiles vnâ esse perrarum. Com. 2. in lib. de popul. morb. 6. super textu, Minus capitis grauedine laborantibus.
- Partes glandulosas, facillè fluxiones suscipere, quòd imbecilliores sint. Lib. 13. meth. cap. 4.
- Partibus principalioribus, in ignobiles, humores decumbere potius fit, quàm contrà ex ignobilibus in principes. Com. 2. in lib. de natur. hu. super textu, Morbi ex validissimo &c.
- Partes corporis imbecilliores, si à fortioribus excrementis onerentur, 10 salubria præcepta. Lib. 6. de sani. tu.
- Partium fluxione incumbente laborantium curatio. In arte medicinali, cap. de asperitate & leni.
- Partibus fluxione laborantibus, adstringentia ab initio admouenda. Lib. 1. de comp. medicam. secundum gen.
- Partes corporis imbecillæ, ac proindè morbida, propriis exercitationibus perfanata. Lib. 3. de sani. tu.
- Partes omnes corporis, æquabiliter exercet parua pilæ exercitatio. Lib. de parua pilæ exercitio.
- Partes quæ inflammationem patiuntur, ob putredinem febrem accendunt. Lib. 1. de diff. feb. cap. 3. 20
- Partium cuiusque actionis dignitas quanta fit, & quam præbeat in curando iudicationem. Lib. 7. meth. cap. 13.
- A partis laborantis natura, temperies, actionis præstantia, figura, positu, confociatione, sentiendi acrimonia, vel habitudine, curationis indicationes sumi. Lib. 7. meth. cap. 13.
- Partium substantiæ formatio, ac situs, tum ad euacuationes, tum ad curationem conducunt. Lib. de consti. artis.
- Partes in abdito sitæ, difficiliter curantur, iis quæ in superficie sunt, In definiti. medicis.
- Partium intemperies iuxta vtranque qualitatem, plurimum excedens 30 curari nequit. Lib. 7. meth. cap. 8.
- Partium affectus qui in profundo sunt, valentioribus indigent medicamentis. Lib. 4. meth. cap. vltimo.
- Partes spiritales, si phlegmone laborent, idoneus cataplasmatum vsus. Lib. 11. meth. cap. 26.
- Partibus affectis localia medicamenta admouenda tum demum sunt, vbi totum corpus perpurgatum prius fuerit. Lib. 14. meth. cap. 21.
- Pars nulla valentibus remediis tendanda prius est, quàm totum corpus perpurgatum exactè fuerit. Lib. 4. meth. cap. 4.
- Partibus simularibus curationis scopi sunt, alteratio instrumentariis eximere vel adicere, detrahere vel denuò alere. Lib. de consti. artis. 40
- Partes, quæ & sensum, & voluntarium motum per eundem neruum accipiunt, cur tamen non in vtrisque offenduntur semper, sed & motu pereunte sensus tamen manet, explicatio. Lib. de sympt. cau. cap. 5.

In

- Pars corporis instrumentaria quæuis, vnam è particulis habet suæ actionis causam, cæteras huius gratia. Lib. de optima nostri corp. constit. & de morb. diff. cap. 6.
- Partium instrumentariarum iustitia, & simularium quanta fit. Lib. 9. de placit. Hipp. & Plat.
- Partium instrumentariarum, nulla ad functiones proprias exercendas, alterius indiget auxilio. Lib. de foetuum formatione.
- Partium simularium, instrumentariarumque sanitas in quo sita, nempe illarum in calidi, frigidi, humidi, & sicci commoderatione: harum ex simularium compositione, numero, figura, & magnitudine. Lib. 1. de 10 sani. tu. & lib. de opti. consti. corpo. nostri.
- Pars superior inferiore sanguine abundantior, & dextra sinistra. Lib. Quod animi mores corp. temper. sequantur.
- Particularum temperies, excrementorum naturæ non semper similis. Lib. 2. de temp.
- Partium extremarum frigiditas, in febribus ardentibus mala. Com. 59. in primum prorrhethici. & 4. aphor. com. 48.
- Partes corporis summæ, si celeriter in caliditatem, frigiditatemque permutentur, à malo est. Com. 2. in primum prorrhethici comment. textus octau. 20
- Partium animalis, iuxta motiones differentiæ. Lib. 2. de sani. tu.
- Partium facultas quandoque attrahit; quod non conuenit, vt & medicinæ purgantes. Lib. 2. de elemen. ad finem.
- Partium pedestrium animalium tractatio. Lib. 3. de ali. facul.
- Partium animæ, secundum Chrysippum tractatio. Lib. 6. de placit. Hip. & Plat.
- Partium quarûdam læsiones, ægritudines sunt: aliorum verò, causæ ægritudinum sunt. Lib. de morb. diff. cap. 8.
- Partium aliæ ob semetipsas perpetuò laborât, aliæ propter aliud, quod prius sit affectum. Lib. 6. de sani. tu. 30
- Partium principum offensæ, vt cerebri, & cordis magnum habent momentum, aliarum minus. Lib. de vtili. respi.
- Partes, sicut inter se altera ab altera, nutrimentum trahendo fortiores, vincunt magis imbecillas, ita superuacua deponendo, easdem opprimunt. Lib. 3. de nat. facul. cap. 13.
- Partes imbecillæ, quibus quæ sint. Com. 2. in lib. de nat. hu. super textu, Morbi ex corporis validissimo,
- Particulæ fluxione laborant, vel ob calorem immodicum, vel imbecillitatē partis, seu intemperiem etiam. Lib. 1. de comp. medicam. secundum gener. 40
- Partes imbecillæ, quando fluxiones à fortioribus suscipiant. Lib. 6. de sanit. tu.
- Partium imbecillitas, sola causa non est, vt ipsæ per interualla laborent, sed accedens redundantia. Lib. 6. de sani. tu.

Partes

- Partes duas quaspiam, æqualiter debiles vnâ esse perrarum. Com. 2. in lib. de popul. morb. 6. super textu, Minus capitis grauedine laborantibus.
- Partes glandulosas, facillè fluxiones suscipere, quòd imbecilliores sint. Lib. 13. meth. cap. 4.
- Partibus principalioribus, in ignobiles, humores decumbere potius fit, quàm contrà ex ignobilibus in principes. Com. 2. in lib. de natur. hu. super textu, Morbi ex validissimo &c.
- Partes corporis imbecilliores, si à fortioribus excrementis onerentur, 10 salubria præcepta. Lib. 6. de sani. tu.
- Partium fluxione incumbente laborantium curatio. In arte medicinali, cap. de asperitate & leni.
- Partibus fluxione laborantibus, adstringentia ab initio admouenda. Lib. 1. de comp. medicam. secundum gen.
- Partes corporis imbecillæ, ac proindè morbidæ, propriis exercitationibus persanata. Lib. 3. de sani. tu.
- Partes omnes corporis, æquabiliter exercet parua pilæ exercitatio. Lib. de parua pilæ exercitio.
- Partes quæ inflammationem patiuntur, ob putredinem febrem accen- 20 dunt. Lib. 1. de diff. feb. cap. 3.
- Partium cuiusque actionis dignitas quanta fit, & quam præbeat in curando iudicationem. Lib. 7. meth. cap. 13.
- A partis laborantis natura, temperies, actionis præstantia, figura, positu, confociatione, sentiendi acrimonia, vel habitudine, curationis indicationes sumi. Lib. 7. meth. cap. 13.
- Partium substantiæ formatio, ac situs, tum ad euacuationes, tum ad curationem conducunt. Lib. de consti. artis.
- Partes in abdito sitæ, difficiliter curantur, iis quæ in superficie sunt. In definiti. medicis.
- Partium intemperies iuxta vtranque qualitatem, plurimum excedens 30 curari nequit. Lib. 7. meth. cap. 8.
- Partium affectus qui in profundo sunt, valentioribus indigent medicamentis. Lib. 4. meth. cap. vltimo.
- Partes spiritales, si phlegmone laborent, idoneus cataplasmatum vsus. Lib. 11. meth. cap. 26.
- Partibus affectis localia medicamenta admouenda tum demum sunt, vbi totum corpus perpurgatum prius fuerit. Lib. 14. meth. cap. 21.
- Pars nulla valentibus remediis tendanda prius est, quàm totum corpus perpurgatum exactè fuerit. Lib. 4. meth. cap. 4.
- Partibus simularibus curationis scopi sunt, alteratio: instrumentariis exi- 40 mere vel adicere, detrahere vel denuò alere. Lib. de consti. artis.
- Partes, quæ & sensum, & voluntarium motum per eundem neruum accipiunt, cur tamen non in vtrisque offenduntur semper, sed & motu pereunte sensus tamen manet, explicatio. Lib. de sympt. cau. cap. 5.

In

In partibus corporis, quæ intus sunt, adfectus nasci similes iis, qui foris, rationabile est. Colligitur ex lib. de atra bile.

Partes corporis vitiatæ, num reparari possint: & quænam possint, quæ minimè. Lib. de consti. artis.

Partium principum, & aliarum interiorum à corde, inflammationes, consequuntur tabidæ febres. Lib. 1. de diff. feb. cap. 9.

Partes arctissimè ligatæ liuescunt, calore vtique qui ad eas perueniebat priuatæ. Lib. de puls. vsu.

Partium aliæ per vrinam, aliæ per ventrem purgantur. Lib. 6. de loc. aff. cap. 4.

Partibus exterioribus corporis, communes morbi: In Introduct. seu Medico, speciatim de singulis.

Particula aliqua corporis plena esse potest, reliquo corpore non existente plethorico. Com. 31. sexti aphor.

Pars principalissima affecta grauius, mortem inducit. Lib. 7. aphor. comment. 51.

Parti principali, ad minus principalem fieri diuersionem bonum: contra verò, malum. Lib. 6. aphor. com. 25.

Partes animalis, quæ humorem generant, ad quid illum generent. Lib. 5. Aphor. com. 39.

Pars quælibet potentiis regitur naturalibus. Eodem loco, & humorem habet similem.

Partibus dolentibus inflammationes adueniunt, natura causam doloris excernere properante. Lib. 5. aphor. com. 53.

Partes extremas frigiditas esse, quando malum, & quando non. Lib. 7. aphor. com. 1.

Partium sola imbecillitas, non satis est ad morbum creandum, sed oportet humores superabundare. Lib. 6. aphor. com. 39.

Partium respirationi seruientium, affectus, & pulmonum inflammatio, spirandi difficultatem faciunt. Lib. 4. aphor. com. 50.

Pars vnaquæque proprio alimento vtitur. Lib. 2. aphor. com. 17.

Pars quælibet, quatuor vtitur potentiis naturalibus. Lib. 1. aphor. comment. 22.

De facultatibus, quibus nostrum corpus regitur.

CAP. XIII.

lib. 1. de facultatibus.

Vm varia nature in nobis opera, variæ actiones, motusque sint (sunt enim vel Galeni testimonio generatio, auctio, nutritio, prima nature opera, ac veluti capita quædam) omnisque membrorum formatio, de quibus superiore capite diximus, ab vna quapiam facultatum, ea inquam quæ corporis formatrix dicitur, dimanet: congruum videtur, vt post exactam de membris tractationem, ea quæ de facultatibus est, consequatur quæ & ipsa, de actionibus tractationem præcedere ordine debet. De his ita que hoc capite

capite agemus. Facultatis porro nomine, id medici intelligi volunt, quod agendi, operandive potestatem habeat. Vnde & facultates potentias interdum, nonnunquam etiam virtutes appellant. Est enim facultas definiens Galeno, actionis causa. Effectrix enim quæpiam causa facultas est, vt idem ipse lib. de simpl. facultatibus primo docet. Equidem cum natura architectrix corporis, instar boni cuiusdam conditoris ciuitatis, in ipso statim structuræ nostræ initio, id sit summa quædam, & admirabili arte machinata, vt vel in æternum, vel ad plurimum saltem annorum, creatura sua illæsa, perstaret (quam quidem immortalem, si illi per materiæ bonitatem, & excellentiam licuisset efficere esset conata) facultates quasdam corporibus indidit, quibus seruari creata à natura animantia cuncta possent. Nisi enim à natura, facultates nature quædam essent, membris confestim ab initio tributa, durare animalia non possent: non modò tantum annorum, sed nec temporis ferè momentum. Eò factum est, vt partes suis quæque facultatibus insignita, totum ipsum integrum seruent, iis actionibus, atque operibus, quæ ad animalium conseruationem conferre plurimum videntur. Opera porro ea vocare solet Galenus, quæ per actionem quampiam facta iam completæque sunt: veluti sanguinem,

10 carnem, neruum. Actionem verò actiuum ipsum motum, quo opus perficitur, ac completur. Cum autem singula opera, ab aliqua procedant actione, actionem item omnem, causam aliquam à qua fiat præcedere est necesse. Quæ ratio efficit, vt quemadmodum operis cuiusque actio causa est, sic etiam actionis causa sit quæpiam, nempe facultas. Nihil enim sine causa fieri, vnum est ex axiomatis medicæ artis, vt bellè. 1. method. Galenus. Vnde fit, vt facultatem effectricem actionum, atque operum causam confiteri sit omnino necesse. Quomodo enim effici quippiam sine agente causa, & eo quod operandi vim habet, vsquam poterit? Quid sit facultas diximus: quot, & quænam

20 eæ sint, quibus vniuersum regitur corpus, modò dicendum. Facultatum porro genera tria esse à medicis constituta, constans omnium assertio est. Facultas vitalis, naturalis, animalis. Vitalis animanti vitam suppeditat, vnde nomen traxisse videtur: animalis sensum, & motum, cogitationem, intellectionemque rerum suggerit, atque memoriam: naturalis alimoniam, qua seruetur animal præstat, cum sine alimentis viuere nequaquam vilius generis animantia queant. Vitalis à corde manans, arteriarum famulatu ceu canalium quorundam, vitam vbique spiritum mittit. Hanc Stoici græcè *θυμωδης*, hoc est irascibilem, aut animosam vocare solent, quod à corde ira procedat: vel Plato-

30 nis & Galeni testimonio, qui iram feruorem quendam, ac vehementem motum potentia huius in corde sita, esse voluerunt. Potentia huius sedem cor omnes statuunt, quod viscus hoc, & principatum in vniuerso corpore obtineat, & insiti caloris fons sit, atque scaturigo: ac proinde vt ipsum in genere membrorum primas summo suo merito tenet, sic fanè actionem omnium primariam impertit, vitam scilicet,

40 atque

Lib. de facultatibus nat. & lib. de pleni. & 1. de simpl. facultatibus. Ex. 14. de vsu part.

1. de facultatibus natur.

Lib. 8. method. cap. 10. & 7. de pl. Hipp. & Plat.

Plato. 4. & 9. de repub. Ga. 2. de san. tu. 2. de mor. causis. 1. de diff. feb. & 3. 5. & 6. de Placit. Hippa & Plat.

Vita quid.

atque essentiam. Nihil enim aliud vita est, quàm prima nutritiæ animæ, in calido participatio, ac mora, si quid Aristoteli lib. de vita, & morte creditur: & rectè illud quidem. Nam tum primum viuere quippiam siue animal, siue plantam dicimus, cum natiui caloris particeps effectum (in quo sita esse vegetatrix anima, constans omnium assertio est) subsistere, atque ali ex sese incipit. Quod quandiu præstare virtute sua ingenita potest, tandiu & viuere animal, seu planta dicitur, cum sit vita (vt paulò antè diximus) vegetatricis animæ, calido natiuo subnixæ permansio, ac mora; ac proinde hoc vitæ essentiam, atque naturam iure appellamus, vegetatricis, seu nu-

Lib. 2. de anima ca. 4. seu textu co. 37.

10 tritiuæ in nobis animæ subsistentiam. Quamobrem haud immeritò idem Aristoteles illud dixisse est visus. Viuere, viuentium est esse. Tandiu enim esse quicquam dicitur, quandiu uiuit. Perit enim simul cum vita, ipsa rei essentia, siue illud animal, siue planta fuerit. Animalis facultas ea est, quæ ex cerebro per neruos, ceu riuulos quosdam sensum, & motum in vniuersum corpus transmittit: rerum demum conceptiones, intellectionesque, ac memoriam impertit. Hæc Græcis λογιστικὴ hoc est ratiocinatrix nuncupari solet. Hæc inquam animalis facultas actionibus iis, ac motionibus, quæ à voluntate manant, præsidet, sensionesque omnes subministrat, visionem, au- 20 ditum, gustum, olfactum, & tactum. Omnia nanque hæc à cerebri facultate, ceu à principio quodam, ac fonte nascuntur. Naturalis est, quæ ex iecinore, venarum adminiculo, vniuerso corpori alimoniam præbet. Hæc Græcis ἐπιθυμητικὴ, id est concupiscibilis, seu appetitrix, & βραχυτικὴ, hoc est altrix, vocari solet. At in hoc genere multiplex reperitur facultatum differentia, cum sint aliæ ministrantes, aliæ quibus administratur, vt Gal. comment. 5. in sextum de popul. morb. super textu, Naturæ morborum medicatrices. Ministrantes quatuor illæ sunt tantopere à Galeno celebratæ attractrix, retentrix, concoctrix, expultrix. Quæ id nominis fortitæ sunt, propterea 30 quod altrici, atque auctrici facultatibus alimentum præparantes, ac suggerentes famulantur. Vt enim alatur corpus, atque ex alimento incrementum accipiat, necessum quidem prius est attrahi ad partes alimentum, attractum, quoad concoctum sit retineri: vbi verò exactè elaboratum est, atque confectum, in vsum & substantiam corporis verti. Tum enim profectò nutritionem fieri arbitratur Galenus, cum is qui assumitur ad alimoniam cibus, corpori vndique simile factum fuerit: quod assimilari medici nuncupare solent. Itaque

Li. de san. tu.

Fen. 1. pri. doc. 6. cap. 2.

quatuor hæc facultates, rectissimè ab Auicenna ministrantes sunt dictæ, quod altrici facultati, vt suum munus obeat, necessarium ministerium 40 præbent. Altrix porrò facultas, cui à memoratis nunc facultatibus ministratur, ea est, qua vniuersi corporis nostri substantia cibo reficitur, ac instauratur, quod alimenti ad corpus assimilatione perfici solet. Equidem cum è corpore nostro perpetuò aliquid effluat, dissoluaturque assidue substantia nostra, vt primo de sani. tu. & lib. de dissolutione continua

continua, bellè nos docet Galenus, comesse, biberèque nobis necesse est, vt quod è corpore dissolutum est instauretur. Quod tum demum fieri dicitur, cum id quod alimenti loco assumitur, simile ei quod effluxit factum fuerit: ac proinde facultatem hanc cibum immutare, ac in corporis substantiam vertere, fuit omnino necesse. Immutatio porrò hæc iis tribus perficitur actionibus, appositione, agglutinatione, assimilatione. Postquam enim succus is, qui omnem animalis particulam nutriturus est, à vasis excidit, in totam eam partem primum dispergitur, mox adiungitur, deinde agglutinatur, demum 10 assimilatur. Quod vbi contigerit, tum verè nutriri dicitur corpus. Cum sit nutritio, ad id quod nutritur, eius quod nutritur assimilatio, ita. 1. de facul. natur. definiente Galeno: vel eius, quod euacuatur, repletio, vt 1. aphor. com. 15. idem testatur. Altricem porrò facultatem auctrix, ad præstitutum quoddam à natura tempus, insequitur: non enim omni tempore augeri animal potest. Itaque cum alimenti plus in omnem dimensionem apponitur corpori, quàm è corpore effluat substantiæ, tum incrementum fieri sanè videmus. Quod eousque protenditur, donec ossa firmum sint robur adepta: vt lib. de optima corporis constitutione affirmat Galenus. Eò fit, vt in consistendi ætate desinat incremen- 20 tum, quod & ossa tum soliditatem iam suam, ac firmitatem nacta sunt, & calor natiuus haud ita, vt in pueritia copiosus, nec materia adest sequax, & ad incrementum prona, exiccato iam tum totius corporis habitu. Incremto enim ex præcipuæ (si quid Galeno creditur) causæ sunt, nempe natiui caloris vis, & copia, humoris sequacis, ceu materiæ ad incrementum idoneæ abundantia: quæ ambo cum adsunt, auferere corpora est necesse, hoc est, in trinam dimensionem distendi, & ampliora euadere. Est enim auctio nihil prorsus aliud, quàm profectus corporis in longitudinem, latitudinem, & profunditatem, vt autor definitionum medicinalium tradit. Fit enim 30 corpus in auctioe ex minore maius, propria seruata forma, vt 1. de facultatibus natur. afferit Galenus. In omnem verò partem extendi quod augetur corpus, ipse idem, secundo de facul. natur. confirmat. Efficitur porrò hæc in omnem partem extensio, ipso per se totum vndique nutrito corpore. Nisi enim quæ extenduntur corpora, id à nutritione nanciscantur (vtique ab alimento probè resecta) non augeri, sed extendi potius iurè dicentur. Tum enim speciem quandam falsam augmenti præbent, verum incrementum adepta minimè sunt. Quinimò distendi in omnem partem ea tantum possunt, quæ per naturam ipsam sunt adaucta. Quæ enim à nobis distensa, sicut vna dimensione 40 id patiuntur, ita reliquis minuuntur, vt & experientia docet, & confirmat. 1. de facult. natur. Galenus. Auctrici porrò facultati auxiliatrices, & veluti ministræ sunt, alteratrix, hoc est, concoctrix, & nutritrix. Proprium facultatis eius est, in omnem partem proferre, quæ iam nata genitave sunt, vt præcitato loco Galenus. Quamobrè si quempia post vigoris ætatem crassescere, ac impinguari contingat, hunc non augeri, 1 (quod

Nutritio:

Com. 2. in li. de nat. hu. su per textu, Corpus enim quod a dolescit.

cap. 7.

(quòd non in omnem dimensionem protendatur) sed obefiorem fieri, ac seipfo crassiozem iure dicemus. Atque eæ omnes, quas modò tractauimus facultates, ad singularis tutelam, & conseruationem propriè pertinent. Non enim sine altrice facultate consistere animal, nec sine attractrice, retentrice, concoctrice, & alienorum expultrice; aut ali, aut viuere, vel paululum temporis potest. Vt verò iis facultatibus omnibus, singularis tutelæ optimè à natura prouisum est, sic sanè generis propagationi, ac immortalitati duabus aliis est mirabili arte consultum; generatrice inquam, & formatrice facultatibus. Cum enim incorruptibile fieri, quod ex sanguine menstruo, seminèque genitali coactum esset, minimè posset; nec permanens, æternumq; quod ex neruis, arteriis, venis, carnèque constaret; mirabilem quandam inuenit natura artem, vt semper pro animali quod corrumpitur, nouum aliud in illius vicem substitueretur; ne deficiente perpetuò singulari, ipsum totum deficeret genus: vt hac substitutorum continuata serie, & alternatione specierum æternitas perduraret. Omnibus ob id animantibus natura, & generandi facultatem tribuit, & organa conceptionis dedit, ipsiq; organis vim quandam ad generationem voluptatis copulauit, animalibusque mirabilem quandam, & ineffabilem ad generis sui propagationem, appetitum indidit, à quo excitata, & veluti stimulata animalia, etsi stulta (vt ait Galenus) etsi iuuenilia, etsi irrationalia omninò fuerint, prouident tamen hac ipsa generatrice facultate, permanentiæ generis. Quæ quidem in nobis potentia, id nominis sortita est, quòd eius vnus ope, atque præsidio, simile quid procreandi, quales ipsi sumus, potestatem habeamus: vnde generatrix, hoc est substantiæ cuiusdam productrix, meritò dicta est. Solius enim substantiæ est generatio, vti qualitatis alteratio, si quid Aristoteli creditur. Hæc porrò facultas in semine tota posita est, quod quidem prolificum cum suapte natura sit, vnus cuiuspiam similis sibi præferendi, vt insitam virtutem habeat, est omnino necesse. Sic plantarum & cerealium semina, sui quæque generis propagandi abditam in se, & reconditam potentiam habent. Vnde fit vt oriza orizam, ordeum ordeum, triticum triticum, in terram fata generent. Sic homo hominem, bos bouem, equus equum generat. Sed quomodo generat? Semine genitali inquam in foemina vterum ejaculato, in quo sita generandi facultas, maris & foemellæ semina, sanguinemque menstruum ita miscet, ac temperat, vt ex temperatione illa, foetus in vtero generatio consequatur. Atq; hoc generatrici huius facultatis proprium est. Hanc porrò altera longè diuinior insequitur, quæ id quod genitum est, atq; vtero conceptum, quasi pictor quidam, aut plastes delineat, format, effingit, magnâq; quâdam, & admirabili arte membra componit. Formatix hæc à medicis nuncupatur, de qua tam multa Galenus, cum libris de semine, tum lib. de foetuum formatione. Huius proprium est membrorum figuram, cavitatem, conuexum, magnitudinem, situm effingere, ac conformare, ac vnicuique partium

Ex. 14. de visu part. ad prin.

14. de visu part. cap. 2.

Lib. de ortu & incertis.

tium hæc ipsa tribuere, quæ ad ipsius proprium munus optimè facere videbuntur, ac proinde rectissimè facultatem hanc sapientissimam esse, Galenus meritò dixit. Prout Auicenna, non sponte sua facultatem hanc, sed præcepto sui creatoris membra effingere, ac delineare diuino profectò spiritu, pronuciare est ausus. An non id ipsum summus Rex, idem & Propheta, Dauid, diuino numine plenus multò antè cecinerat? Manus tuæ, inquit, fecerunt me, & plasmauerunt me. Et sanctissimus Iob: Tuæ manus elaborauerunt me, ac me fecerunt, quantus, quantus sum. An nõ velut lac sudisti me, & velut caseum me coagulasti? cute & carne vestiisti me? ossibus etiam, & neruis me contexisti? En profectò hominis structuram Deo, vt par est, verissimè atque sanctissimè attributam, quòd ex tantilla eaque fluxili, humidâque substantia, semine genitali, & sanguine menstruo, tanta membrorum moles, tanta corporis vastitas, tam solida ossium, & articulorum connexio extruatur, firmâque compage assurgat. An non præpotentis Dei opus esse fateri cogemur? Sed de vitali, naturalique facultatibus, abundè dicta hæc sint. Ad animalem facultatem, quæ propria animantium est, stylum modò vertamus. Hæc sedem in cerebro, ceu arce quadam sublimi, ac specula obtinet. Animalis autem ob id dicta, quòd solis animalibus insit, non etiamnum plantis. Quamobrem animalium propria est meritò iudicanda. Siquidem (vt secundo de anima proditum ab Aristotele est) Animal ob sensum primò tale est. Quæcunque enim sensum habent, ea non solum viuere, sed & animalia esse, verè pronuciamus. Iure igitur optimo facultatem hanc animalem vocamus. Huius propria munia sunt, sensus efficere, motumque voluntarium ab electione, consilioque manantem præstare, idque neruorum adminiculo. Hæc vna visum, auditum, odoratum, gustum, tactumque animalibus suppeditat. Hæc animalia ad ea capeffenda, quæ conducunt mouet, atque impellit. Hæc gressum, & voluntarium omnem motum, musculorum ope perficit. Hæc demum principatum in animali gerens, cogitationem, intellectiorem, exactumque rerum iudicium, ac perceptionem sola complet, rerumque perceptarum memoriam retinet, atque conseruat: vt hac sola principe in nobis facultate, à plantis, & brutis longissimè seiungamur: cum plantæ vita solum, & vegetatrice facultate præditæ sint, bruta sensum quidem, & voluntarium motum, cogitationem, intellectiorem, & ex voluntate consilium minimè nacta sint. Qua prærogatiua, singulari planè, & eximia, vnum tantum hominem diuinum, natura dotauit. Vt summo suo merito homo, inter animantes diuinum animal, multiplex, plenum consilij, & rationis sit à Cicerone, Platonèq; nuncupatus. Cæterum facultas hæc animalis vim suam exercet in iis neruis, qui cavitatem non habet, irradiatione quadam, perinde, atque solis radij per aquam, aëremve transeunt. Quæ docta Galeni libro primo de sympt. causis cap. 5. sententia est.

Lib. de formatione. Fen. prim. doc. 6. cap. 2.

Psal. 118.

Iob. 10.

cap. 2.

Equidem cum nerui (quorum adminiculo animalis facultas vim suam in organa exerit) meatum aliquem, cavitatemque nata sunt, per quem veluti per viam facultas à cerebro in ipsum delabatur (vt in visoribus neruis spectare licet) tum certè non irradiatione solum, sed corporeæ cuiusdam substantiæ transmissione, quæ eò per meatum, tanquam per canalem defertur, facultas in eam sese partem immittit. Vnde fit, vt in oculos videndi facultas, à cerebro per opticorum neruorum cavitatem, spiritu lucido, ac æthereo transmissio, demittatur. At in aliis partibus, in quibus internuncius facultatis neruus solidus est, nullo meatu cauatus, in iis certè facultas, instar radij spiritualis cuiusdam, & in corporei vim suam eò transmittit. Proinde si solida substantia nerui consistit, impediatur quidem facultas animalis ad eos transmitti, si crassiores, & compactiores fiant, vt si premantur, si adstringantur, & in vniuersum, si instar caliginosi aëris, turbidi, & fumosi solis lucem non recipientis, ad proportionem quoque & ipsi nerui, cerebri vim non recipiant. Vt enim aërem peruium esse oportet, lucidum, nullaque caligine turbatum, vt solis splendorem excipiat, sic & neruos, qui solida substantia constant: nec cavitatem habent vllam, neque compressos, neque adstrictos, neque crassiores esse oportet, si facultatem illis à cerebro missam, sunt liberè suscepturi. Nam vt aëris, 20 & aquæ substantiam solis splendor radiorum virtute permeat, sic & solidos neruos cerebri facultas: quæ cum incorporea sit, instar radiorum solis, vacuum non postulat locum, vt sese inferat: quanquam loci, per quem transit, puritatem requirat. Quæ ratio efficit, vt crassum, caliginosum, & nubibus obductum aërem, splendor solis permeare non queat: quod crassum sit delationis medium, & lumini suscipiendo ineptum. Superest, vt quod reliquum est de facultatibus absoluamus. Illud nempe, facultatum alias insitas esse, alias influentes, seu aliunde emanantes. Insitas, & ingenitas eas vocare medici solent, quæ 30 ipsis membris, à generationis primordiis attributæ sunt, vt ab ipsis regantur, nec aliorum ope egeant: influentes, seu aliunde manantes, quæ ab vna quapiam principe parte, ceu à fonte quopiam deriuatæ, in alias sese corporis partes corruatione quadam insinuent. Qua ratione ex tribus illis memoratis facultatum generibus, animale facultatem, atque etiamnum vitalem, influentes appellare possumus: naturalem verò, ingenitam & insitam. Qua quidem partes eæ, quæ à seipsis reguntur, neque arteriis, neruis, aut venis indigent, præditæ esse, à Galeno in arte medicinali dicuntur. Sunt autem eæ, os, cartilago, copula, seu ligamentum, membrana, adenes, adeps, caro simplex. Qua de re tota, cum accuratè sit à nobis præcedenti capite dictum, non est quod 40 in eo proferre sermonem debeamus: ne compendij leges, quas nunc horum communium tractatione locorum amplectimur, transgredi videamur.

De fac

De facultatibus Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

EX facultatibus, ac potentiis, quæ affectiones homini accidunt, cognoscere medicum oportet. Lib. de veteri medicina.
Facultatem in homine esse, humorum summas vires, ac robur nosse. Lib. de vect. medi.

Galeni.

- 10 **F**acultas ad aliquid est. Lib. Quod animi mores corpo. temperaturam sequantur.
Facultates tot insunt rei, quot effectus ab ea proueniunt. Eodem Lib. Facultatis essentia singularum partium, in commodo singularum illarum posita temperamento est. Lib. de præfagat. ex pulsibus, cap. de facultatis essentia. Et rursus eodem lib. cap. de caprisante pulsu.
Facultates in corpore nostro tres sunt, vitalis, naturalis, animalis, & earum explicatio. Lib. 8. meth. & 3. 5. 6. de placit. Hipp. & Plat.
Facultates seruare, nihil prorsus aliud est, quam seruare vitam. Lib. 6. meth. cap. 10.
- 20 Facultatum nos regentium tria esse principia, Galeno hypothesis est. Lib. 8. de placit. Hipp. & Plat.
Facultatum nos regentium dignitates, salubrem animali moderationem in quali, & quanto conseruare. Com. 5. 3. 6. de popul. morbis textu. 1. Naturæ morborum medicatrices.
Facultatum substantiam, quibus corpora reguntur, proprietatem esse temperamenti. Lib. de multitu.
- 30 Facultates quibus ad constitutionem tum librorum, tum artium utimur, tres in nobis sunt, sensus, mens, & memoria. Com. in lib. de his quæ in medicatrina fiunt, super textu, Quæ quibus cognoscimus, omnibus licet cognoscere.
Facultatū animæ trium, cuiusq; functio duplex: altera per se, per aliud altera. Lib. 7. de placit. Hipp. & Plat.
Facultates animæ quibus cupimus, irascimur, ratiocinamur, plures sunt non vna, vt Chrysippo est visum. Lib. 5. de placit. Hipp. & Plat.
Facultatum animæ irrationalium ad equos, rationalis ad aurigam equos moderantem, pulchra comparatio. Lib. 6. de placit. Hipp. & Plat.
Facultatum breuis enumeratio. Com. 2. in lib. de nat. hu. super textu, Morbi ex corporis validissimo.
Facultates necessariò in nobis ponendæ, si duraturum animal sit. Lib. 2. de facul. natu. cap. 3.
- 40 Facultatis vitalis cognitio, è pulsibus petenda. Lib. 4. de præfagati. ex pulsibus, cap. de facultate vitali cognoscenda.
Facultas animalis, animalibus instrumentis à principio, id est cerebro veluti lumen à sole, influit. Lib. 1. de locis aff. cap. vlti.
Facultatem vitalem suffocant affectus, qui ex thorace, pulmone, aspera
arteria,

- Retentrix facultas. Lib. 3. de facul. natu. cap. 3.
 Facultas contentrix quæ sit, inquisitio. Lib. de multitu.
 Facultatem retentricem esse, demonstratio. Lib. 3. de facul. natu. cap. 2.
 Facultas retentrix qualitate, aut quantitate, aut vtraque contentorum
 offensa ad expellendum inuitat expultricem. Lib. 3. de fac. nat. cap. 12.
 Facultatum opera, quæ dicantur, nempe quæ per actionem facta, com-
 pletaq; sunt. Lib. 1. de fac. nat. cap. 2. Item actio, & causa. Ibidem.
 Facultas mutandi status vitiosos, in nobis est. Lib. 2. de facul. na. cap. 8.
 Facultates inueniendi via. Lib. 1. de facul. natu. cap. 4.
 Facultas medicamenti, est causa in ipso effectrix. Lib. 1. de simp. facul. 10
 cap. 1.
 Facultas medicamenti cuiusq; ex eo sumitur, quod vnum, i demq; sem-
 per efficiat, quoad nos contingit. Lib. 1. de simp. facul. cap. 2.
 Facultate propria faciēs quippiam, qualiter ab eo quod secundum ac-
 cidens facit discernatur. Lib. de simpl. facul. cap. 3.
 Facultates cōtrariæ, qualiter eidem substantiæ competere possint. Lib.
 3. de simpl. facul. cap. 15.
 Facultatem contrariam habentia alimenta, quibus modis æstimes. Lib.
 1. de facul. aliment. cap. 1.
 Facultatem quamq; medicamenti, ex eo ad quod dicitur, & vt primò 20
 quod per se facit, non ex accidenti iudicare oportet. Lib. de simpl.
 facul. cap. 2.
 Facultates medicamentorum, quomodo ex saporibus deprehendendæ.
 Lib. 6. de simpl. facul. cap. 26.
 Facultas cibi, potus, medicamentorum, quomodo exploranda. Nem-
 pe ex affectu cui applicatur, quod exploramus. Lib. 1. de aliment.
 facul.
 Facultates medicamentorum, quæ secundum totius substantiæ pro-
 prietatem perficiuntur, sola experientia inuenit. Lib. 6. de simpl. fa-
 cul. cap. de Abrotono.
 Facultas alia actu, alia potestate, & quæ sit vtraque. Lib. 1. de simpl. 30
 facul. cap. 1.

De actionibus facultatum.

CAP. XIII.

Quoniam facultates, actionum effectrices causas esse, su-
 periore capite diximus: consequens est, vt de actionibus
 (quæ facultatum effectus sunt) modò differamus. Sunt au-
 tem actiones, ij facultatum motus, quibus ipsæ ad opus
 peragendum mouentur. Equidē cū in id operentur facultates nostri 40
 corporis omnes, vt opus aliquod vnum ad singularis tutelam, vel spe-
 ciei propagationi necessarium perficiant; necessarium sanè est, vt mo-
 tione aliqua ad opus impellantur. Sine motu enim nihil quicquam ef-
 fici, nihil gigni, nihil alterari potest. Vnde tam multa philosophorum
 summo Aristoteli data est de motibus tractandi materia. Quod motus
 viæ

viæ sint quædam & semitæ, quibus quicquid aliquo in genere agere po-
 tens est, opera sua complet, ac perficit. Vnde generationem, alteratio-
 nem, lationem, motus quosdam esse meritò dicimus: quòd per hæc sub-
 stantiæ vel gignantur, vel certè alterentur, aut moueantur. Est itaque
 actio definiente Galeno, motus partium factiuus, vt. i. de loc. aff. vel rei
 efficientis motus, vt. i. de facul. natu. & lib. de sympt. diff. idem tradit.
 Tot verò actiones esse necesse erit, quot & facultates: cū sint vtiq;
 facultates actionum causæ, vt superiore capite docuimus. idq; optima
 sanè ratione. Nam cū facultates ad aliquid dicantur, sintq; ex eorum
 10 genere, quæ ad aliud referuntur, nihil autem sit cui accommodari rectius
 facultatis tum nomen, tum essentia possit, quàm actio ipsa: propterea
 quòd in id facultates dictæ sunt, quòd quippiam efficiendi potestatem
 habeant: consequitur profectò tot esse in genere actiones debere, quot
 fuerint & facultates. Habent enim facultates singulæ, quæq; proprias
 suas functiones, seu actiones ad quas ipsæ propriè referantur. Hinc fit,
 vt nullam sit dare facultatem cui non protinus peculiaris sua, ac pro-
 pria respondeat functio: hoc est actiuus ille motus, qui facultatis insi-
 gne est per quem facultas habet, vt facultas & sit, & dicatur. Actionem
 porrò *ἐνεργεσι* meritò Græci nuncupant, quasi efficacitatem quandã, &
 20 actum dicas. Quicquid enim in actione positum est, id omne & actu esse,
 & potenter moueri (si opus effecturum quoddam est) omnino oportet.
 Actiones itaq; erunt, quæcunq; à facultatibus in motu posita protinus
 emanant, qualia sunt generatio, formatio, auctio, attractio, nutritio, re-
 tentio, cōcoctio, sanguificatio, discretio, distributio, vita, sensus omnis,
 visio, auditio, gustus, olfactus, tactus, imaginatio, cogitatio, memoria,
 tum motus voluntarij omnes. Hæ facultatum nostri corporis omnium
 actiones: quarum aliæ ad vitalem propriè, aliæ ad naturalem, nonnul-
 læ ad animalem pertinent. Vitalis porrò facultatis propria est vita, hoc
 est, continuus ille à corde motus, quo spirituum inde manantium præ-
 30 sidio, & natiuus in nobis calor quotidie & producitur, & fouetur: &
 ab eo sic conseruato animal subsistit. Vnde spiritus huiusmodi vitales
 meritò nuncupamus, quòd & in fluxu suo vitam nobis suggerant, & vt
 in nobis nutritiua anima vim suam exerat, participatu natiui caloris ef-
 ficiant. Naturalis facultatis actiones sunt, quæ ad generis propagatio-
 nem pertinent, generatio, atq; formatio: quæ verò singularis conserua-
 tioni, reliquæ omnes, quæ nutritioni dicatæ, conseruando corpori sup-
 petias ferunt. Quo in genere sunt, auctio, nutritio, & ad hanc necessa-
 riæ, attractio, retentio, concoctio, & alienorum expulsio: & quæ ad has
 consequuntur, sanguificatio, distributio, discretio. Animalis facultatis
 40 propriæ actiones, quæ externis sensibus obeuntur, munia censerī de-
 bent, visio, auditio, olfactus, gustus, tactus, & qui à delectu, atq; con-
 filio motus proficiuntur: Tum verò, ad principem in nobis vocatã fa-
 cultatem referuntur, imaginatio, cogitatio, memoria. De iis compendiò
 nobis est sigillatim dicendum, vt ex earum notione, & in nobis digni-
 tate, atque præstantia, facultatum eas efficientium dignitatem, item
 atque

Hipp. lib. 6.
 epid. sec. 5.
 aphor. 5.

atque præstantiam nosse, pro cuiusque merito, atq; essentia valeamus. Generatio est substantiæ productio, vt 1. & 2. de facul. natu. & 2. item meth. medendi. Ad substantiam enim via quædam & progressus est generatio. Quo sanè nomine in præfens naturæ eum motum intelligimus, quo animal efficitur, semine vtique genitili sanguinæque menstruo, primis ortus nostri principiis debite temperatis, & vteri natiuo calore, virtutèque complexis. Nihil enim aliud prorsus generationem esse nunc dicimus, quàm animalis in vtero conceptum. Atq; hæc propria generatricis in nobis facultatis functio est, veluti geniti iam animalis formatio, formatricis. Formari autem tum proprie animans dicitur, quum illius partes, pro sui quæque dignitate, & vsu effinguntur. Quæ quidem partium formatio, ex congruo positu, connexione, figura, substantiæ modo & ordine constat. Id verò inter vtrasque has functiones interest, quòd hæc simplex quædam est actio: generatio verò non simplex, sed composita, nempe ex alteratione, & formatione constans. Siquidem alterari oportet effingique materiam ipsam, vt ex ea gignatur animal, vt 1. de facul. natu. docet abundè Galenus. Sunt itaque functiones eæ duæ, earum facultatum, quæ ad generis propagationem pertinent. Sicuti auctio, nutritio, & reliquæ omnes facultatum earum, quæ singularis tutelæ dicatæ sunt. Est porò auctio, profectus corporis in longitudinem, latitudinem, & profunditatem. Quod sanè tum fieri dicitur, cum ex minore mole in maiorem omni ex parte animal euadit, propria seruata forma, vt 1. & 2. de natur. facul. à Galeno habetur. Cum enim in omnem dimensionem plus alimenti corpori adiungitur, quàm ab eo effluat, auferescere tum corpora est necesse. Quod quoniam non perpetuò quandiu viuunt animal perfici potest (est enim dare tempus in quo plus effluit à corpore substantiæ, quàm adiungatur, vt post consistendi ætatem) eò fit, vt incrementi certi sint quidam, & constituti à natura fines, quos egredi non liceat. Quæ causa est, vt post consistendi ætatem, auferescere animalia desinant, iis quas præcedente capite attulimus causis. Perficitur autem functio hæc, natiui caloris robore, & materiæ sequacis abundantia, quòd ossa solidam nata sint firmitatem, vt lib. de opti. corp. consti. & Com. 2. ad lib. de nat. hu. ostendit Galenus. Nutritio porò præcipua est functionum earum, quæ singularis conseruationi deputatæ sunt, cum eius vnus ope subsistere animal possit, cibo videlicet instaurata, atque resecta, quæ à nobis continuè effluit substantia: quod alimenti ad corpus assimilatione perfici solet. Cum sit vtique nutritio ad id quod nutritur, eius quod nutritur assimilatio, ita primo de facul. natur. asserente Galeno. At verò cum id quod nutrit, alendo corpori antequàm ipsum nutriat contrarium sit, multas præcedere transmutationes oportet, vt alimentum alendo corpori simile reddatur ob id: apponi primò alimentum, appositum agglutinari, agglutinatum assimilari tandem est omninò necesse. Quomodo enim quod partibus non apponitur, aut appositum minimè agglutinatur, assimilari, & in alendi corporis substantiam verti vnquam poterit?

poterit? Ob id quod nutriturum est, posteaquam è vasis excidit in totam nutriendam partem primò dispergi, mox adiungi, dein agglutinari, ac demum assimilari oportet. Differre autem ab agglutinatione appositionem, sicuti & agglutinationem ipsam ab assimilatione, ex his quæ in hydrope, & vitiligine contingunt spectare licet. Si quidem in hydrope humoris nutrituri fit appositio, non tamen agglutinatio, vnde fit, vt crura extremæq; partes omnes tumeant: in vitiligine autem adhæret quidem partibus alimentum, at non assimilatur. Atque hæc omnia nutritionem ipsam præcedere, est omnino necesse, sicuti etiam
 1° & cibi acceptionem, acceptique concoctionem, prout & alienorum expulsionem eam subsequi. Verum cum non sponte suapteque natura, alimentum in partes, quæ ali ab ipso debent deferatur, sed attrahi ipsum prius, retineri etiam, atq; alterari oporteat, de iis modò actionibus dicendum, quomodo inquam attractio, retentio, alteratio, id est, concoctio, tum etiam alienorum expulsio fiant. Attractio, facultatis attractricis peculiaris functio est. Fit autem maximè corpore secundum naturam se habente, cum quid vtile corporis partibus, motu locali villorum rectorum ope adiungitur, quod prius remotum, seiunctumque erat. Attractorias enim actiones, rectorum villorum adminiculo fieri Galenus.
 2° 4. de vsu part. cap. 17. affirmavit. Equidem cum suapte sponte, quæ ingeruntur ad corporis tutelam, eò ferri non possunt, vbi fructum sunt allatura (non enim cibus, potusque ad partes ipsas, spontaneo suo motu, atque per se deferuntur, cum inanimata sint, ob idq; proprio motu ferri nullibi possunt) facultatem quandam esse oportuit, cuius actione ingesta in partes commodè deferri possent. Actio autem ea proprie attractio dicitur, ac proinde partium vniciq; hanc esse propriam alimenti concessam à natura attractricem potentiam, Galenus cum lib. de facul. nat. tum com. 22. primæ sectionis aphorismorum prodidit. Hac ipsa actione efficitur, vt quod animanti est vsui futurum, quasi manibus
 3° comprehensum, eò tradatur, vbi alterationem quod immittitur est suscepturum. Sic sanè cibus in ventrem, in reliquum omne corpus sanguis attrahitur. Hanc item functionem, tum vitandi vacui causa, tum caloris beneficio fieri, omnes censent. Retentio est eorum, quæ attracta sunt congrua mora, atq; contentio, qua tandiu in parte detinetur, quod vsui futurum est quoad exactè elaboratum à natura fuerit. Ob id Galenus, hanc ipsam retentricis potentie functionem naturalem quidem tum esse, cum concoctionis tempori æquatur, & ab omni parte cibos exactè constringit, conceptis verbis asseueravit. Perficitur autem villorum obliquorum ope, vel eiusdem Galeni millies in mille locis
 4° sententia. De alteratione, seu concoctione modò dicendum. Concoctionem porò, alterationem quandam in qualitate esse, fieriq; ventriculo cibum sibi assimilante, Galenus lib. de sympt. cau. tertio, mox ad principium astruxit. Cum enim cibus in qualitatem animanti familiarem, natiui caloris opera conuertitur, conuersionem eam, concoctionem vocare Galenus solet. Quam variè medicinæ autores definiunt.
 Quidam

Lib. de sym.
diff. cap. 4.

Lib. de sym.
diff.

Quidam vt sit mistio, & succatio velut elixatio alimenti in ventriculo, in digestionem, per mutationem absoluta: vel alteratio prompta ad sanguinis generationem, quæ à natura fit per caliditatem, dicationi similis. In quam sententiam Galen. 3. de facul. natur. inclinare videtur. Hippocrates à calido innato coctiones fieri putat. Erasistratus contritione, & molitura. Quod & Auicenna sensisse videtur, dum nutriens masticatione aliquam sibi coctionis partem vendicare scripsit. Tum verò & amplexu ventriculi, & adscititij spiritus proprietate idem Erasistratus coctionem fieri affirmavit: veluti Empedocles putrefactione. Sed inter has omnes, de coctione sententias, ea quæ Hippocratis, cæteris longè antestare videtur. A calore enim natiuo coctiones omnium optimæ perficiuntur: ob id pueros, quòd calido natiuo polleant, pluribus egere elementis, rectissimè in aphorismis scripsit. In summa, coctionem, alterationem quãdam esse, ac nutrientis in propriam qualitatem eius, quod nutritur mutationem, Galenus. 2. de facul. natu. verissimè astruxisse est visus. Tum enim verè concoctum alimentum dicimus, cum à calore natiuo veluti elixatum, permutatum fuerit, & in eam qualitatem conuersum, qua animanti familiare, tali mutatione sit effectum. Crassiora autem effici, quæ concocta sunt, ipsa sensuum fides, atque experientia docent. Sanguis enim chylo crassior, & sanguine ros, cambiū, gluten, hoc est, alimenti partes eæ, quæ ex sanguine vi natiui caloris elaboratæ, ad alimoniam corpori suggerendam paratiora, proximiorésque effectæ sunt. Nam cum actione natiui caloris coctiones perficiantur, hic autem calor semper id, quod tenuius est absumat: consequens certè est, vt quod in coctione relinquitur, crassius omninò euadat. Ad quod facit, quòd cum coctionibus rerum, quæ alendo sunt, nutriri corpora debeant, ceu via quadam ad id maximè idonea: efficitur profectò, vt quoniam concocta quæ sunt, substantiæ animantis familiaria magis effecta sunt, sit autem animantis substantia crassior, aque compactior: efficitur inquam, vt cocta crassiora euassisse necessarium sit. Itaque cum de ea nunc coctione nobis sermo sit, qua id quod nutriturum est, in membrorum substantiam conuertitur, constat actionem hanc, seu motum ad id quod crassius est semper dirigi. Cum id, in quod debet alimentum conuerti, perpetuò crassius sit eo, quod in ipsum conuertitur. Sunt enim membra perpetuò cibis substantia crassiora. Ac proinde rectissimè Aristoteles coctionem, perfectionem esse in vno quoq; humido à proprio, & natiuo calore, ex oppositis passiuis, quarto meteor. asseueravit. De ea verò coctione, per quam fructus ipsi à solis calore elaborati, perfectionem quique suam nanciscuntur, non sic absolutè proferendum. Nam in quibus sic cum terreum, humido, aqueo & aëreo accedente perficitur, & contemperatur, in iis certè ea quæ concocta sunt subtiliora, & tenuia magis euadunt: vt in cerasis, pomis, ficibus, & punicis malis cernere licet. Quæ matura cum euaserunt, aquea magis & tenuiora reddita sunt, atque molliora, quòd humidum aqueum copiosum à calore coquoquente attrah

Fen. x. prim. di. 5. cap. 2.

Lib. x. apho. III. 14.

An concoctio increfando procedat.

attrahatur, tanquam conueniens ad perfectionem eorum, quæ concoquantur. Item vbi concoctio, id quod conficitur ad mixti perfecti substantiam excipiendâ immediatè præparat, id quod actione tali concoquitur, perpetuò crassius euadit: Sed quæ non immediatè, sed per plures transmutationes id molitur, nò perpetuò id quod concoctū est, crassius reddit. Vt dum ex sanguine spiritus gignitur, per exactam natiui caloris elaborationem, & sanguinis concoctionem. Spiritus cum sanguine est tum multò tenuior, atq; subtilior, tum etiam nū perfectior. Est enim calidissimum eorum, quæ in corpore sunt, & vitæ nostræ, functionumq; omnium idoneum instrumentum, vt concurs est omnium medicinæ autorum sententia. Postremum est, vt de expulsionem dicamus. Quæ & ipsa motus est, seu actio expultricis facultatis, id quod alienū est propellentis. Siquidè, cum non omne, quod in alimoniam assumitur, trãsmutari in corporis substantiam possit, sed alienum in eo remanere quippiã, quod concoctione excipere minimè possit, quòd tanquam superfluum, & alienum expelli omnino oporteat (quod quidè excrementum vocare solemus) efficitur profectò, vt hac actione nobis valde opus sit, qua ita aliena foras pellantur, ne quid naturæ noceant. Fit autem maximè, vt vult Galenus, transuersalium fibrarum peculiari munere. Vti enim obliquarū beneficio re-
10 tentio fit, & reftarum attractio, sic etiam transuersaliū expulsio. Propterea, quæ mēbra actioni huic à natura deputata sunt, ea omnia fibras transuersè positas habent, quarū adminiculo expulsionem edere ipsa possint. Sed hæc de expulsionem. De sanguificatione, & digestionem pauca dicēda. Sanguificatio, est mutatio alimenti in sanguinē alēdo corpori aptū. Perficitur actio hæc hepatis virtute, cuius est propriū munus, sanguinem gignere. Digestio, hoc est distributio, est cocti, & confecti, & in sanguinem conuersi alimenti in corporis particulas omnes attractio, quam natiuus calor molitur. Generatio porrò, generatricis facultatis propria est functio, quæ prorsus nihil aliud est, quàm substantiæ cuiusdã productio,
20 si in genere sumas: sin speciatim, & contractius, vt medici hæc in parte solent, erit vtique generatio, idem quod foetus in vtero conceptio. Formatio autem, formatricis facultatis munus, erit iam geniti animalis congrua delineatio, & partium eius in situ, cavitatē, figura, connexu ordinata deformatio, vt lib. de foetuum formatione, & de semine tradit Galenus. Auctio est corporum in omnem dimensionē profectus. Nutritio est corporis, & partium eius à cibo refectio, seu instauratio: vel eius quod nutrit, ad id quod nutritur assimilatio: vel demum eius quod euacuatur repletio, vt i. de facul. natur. & i. aphor. com. 15. Galenus. Vitam, productionem natiui caloris, & vegetatricis animæ in animante permanfionem, superiore capite esse diximus. De sensuum, atque animalis facultatis functionibus, cum abundè à me libris de symptomatum causis dicta sint, eaque magis ad rationem physicam, & naturalem, quàm medicam pertineant, non est quòd de his tractationem in præsens ingrediamur. Quamobrem præstabit iam (opinor) magis tractationi huic de actionibus finem imponere, eam quæ de spiritibus est ingressuri.

Lib. de vta part. 5.

- Actiones omnes, alterationesque in quacunque re fuerint, in ipso fieri
essentiam suam possident. Lib. 2. meth.
- Actiones gignuntur à corporum genere, eaque sequuntur. Lib. 1. meth.
- Actioni non nocent accidentia, si ea à quibus actio est, suam habeant na-
turam. Lib. 2. meth.
- Actionis effectrix causa est, eucrasia calidi, frigidi, humidi, & sicci. Lib.
2. meth.
- Actionis causa totam particulam requirimus: & naturalem eius constitu-
tionem, actionis item causa desideramus. Lib. 1. meth.
- Actionum dignitas, par non est ad ægros seruandos: sed alia magis, alia
minus vtilis sunt. Lib. 7. meth.
- Ad portionem actionum, dignitatis etiam cuiusque partis prospiciendū
est robori. Lib. 7. meth.
- Actionis lætio, simplex quædam res est. Lib. 2. meth.
- Actionis eius, quæ secundum naturam edatur omnes egemus: propter il-
lam verò, & sanitatis. Lib. 2. meth.
- Actionis incommodum amoliri omnes cupimus: ob id verò etiam mor-
bum ipsum. Lib. 2. meth.
- Actionis vitium insigne quoddam, morbi symptoma est. Lib. 1. meth.
- Actionum diuersitas, à partium diuersitate manat. Lib. 7. meth. 20
- Actio, rei natura æstimatur. Lib. 3. meth.

De calore innato, eiusque in corpore actionibus:

C A P. X V.

Aloris vi omnia contineri cum animantia, tum stirpes, eius-
que vnus ductu vitam ducere ea, quæ viuifico hoc calore
att. perata sunt, illud maximè indicat, quod hoc prædita ca-
lore viuere dicantur, illius extinctione intermori, prorsus-
que refrigerari. Quæ res, cum & sensuum fide constet, & experientia 30
bore testatissima euadat, enūciatum quoddam, tota in hac nostra de ca-
lidi natiui & spirituum tractatione haberi debet. Vnde illud rectissimè
Aristoteles pronunciaſſe est visus, vitam præcipuè calore, ceu proprio fo-
mite contineri: mortem caloris huius extinctu prouenire. Quædiu enim
vel exiguus etiam, & momentaneus in corpore inest intimus calor, tædiu
profecto ipsum & vita frui iure dicimus. Quod in animã agentibus ex-
periri quotidie licet. In quibus etſi extrema frigida apparèt: spiritus ore
emissus frigidus, iiq; iã voce, loquela, sensibus, mète destituti sint, & orba-
ti, quædiu tamè spirare possunt (vitalis intrò cõtenti caloris indicium) tan-
diu certè vitam ducere eos verè pronūtiamus. Est itaq; natiuus hic calor, 40
vitæ in nobis principiu, atq; fons. De quo quidem cõsiderandū illud in
primis venit, quid natiuus in nobis calor sit, quæve eius substantia, quæ
sedes atq; subiectu illius. Nū elemētarius is, nū verò cœlestis potius ha-
bendus, quid in nobis operetur, sitne quicquã illi cõtrarium, & quonã
pacto mutari ipsum, ætatū, tēporū anni, & regionū mutatione cõtingat.
Quæ

Quæ vbi exacta disquisitione pertractata à nobis erunt, tum demum de
spiritibus nostri corporis tractationem ingrediemur. Vt autem tractari
res ipsa commodius possit, præcedere rem hanc is sermo debet, qui ex
Hippocratis placitis desumptus est, ex quo in vniuersum quid natiuus
calor sit, & quænam eius substantia, scire poterimus. Est autè sermo hic,
non vacua, & corpuscula esse nostrorum corporum principia, aut à mo-
tu, frictioneue, aut aliqua alia externa causa calorem in nobis eum, què
natiuum vocamus, exuscitari, sed vniuersum corpus conflatile, & con-
spirabile existimantes, arbitrari calidum minimè aduentitium, aut ani-
malis generationi secundum, sed primum innatum esse, & generis prin-
cipium, ipsumque de Hippocratis sententia, nihil aliud præter naturam
ipsam, quæ in nobis est, esse meritò existimandum, idque sanè ratione
optima. Nam cum natura commoderatio quædam sit, & facultas in no-
bis corporis rector, atque formatrix, operumque omnium opifex ea-
dem, atque magistra: sit autem caloris natiui nostri ea indita vis, atque
potestas, vt omnium naturalium operum sit ipse effector (vt docta tum
Hippocratis, tum Platonis, atque Galeni sententia est) consequitur pro-
fectò, vt is calor natura nostra esse maximè videatur. Non enim fun-
ctionum in nobis duos habemus autores, sed vnum. Cumque calore na-
tuo non alium aptiorem, non meliorem alium, neque commodiorem
reperire possumus, haud sine magna ratione astruere id vna cum Hippo-
crate, Galenus est visus, natiuum calorem, naturam nostram esse. Equi-
dem cum corporum eorum, quæ generantur substantia, ex duobus tan-
tum principiis semine & sanguine menstruo constet, vt tum. 1. de sanit.
tu. tum libris de semine, & libro aduersus Lycum conscripto, asserit
Galenus: sintque duo hæc corpora, quæ primitus generandis adsunt:
vnum esse in nobis quoddam innatum, id est primogenitum, seu primi-
genium, quod ἀρχήγονον Græci vocant, ex quo quæ gignuntur primam
fortiuntur generationem, fateri est omnino necesse. Huius itaque con-
nati corporis ac primigenij, quod ab efficacissima, quæ in eo est quali-
tate, innatum calidum appellatum fuit, propria est natiui caloris, quem
querimus, substantia. Nam cum calor qualitas quædam sit, atque ac-
cidens, quod per se subsistere nequit, ea vi, atque præstantia ornari non
potest, vt solus, nulli substantiæ innixus vitam sustentet, aut conferat.
Ac proinde hoc ipsum vitæ conferendæ, atque seruandæ munus, ei po-
tius substantiæ summo suo merito tribui debet, cui per naturam ille in-
federit indissolubilis calor. Quam quidem substantiam iure innatum
calidum appellamus: quod quidem natura sua vitæ fons cum sit, & ori-
go (ab hoc enim viuere inchoamus) calorem de se fundit, atque promit-
vitalem, eumque corpori vniuerso partibusque singulis dispertitur. Hu-
ius enim substantiæ beneficio fit, vt corpus alioqui frigidum, & exan-
gue, vniuersum concalescat, eoque calore fotum persistat, ac vitam tra-
hat. At cum vitam eo seruari calore, omnino ceu promptuario quodam,
ac fonte necessarium quidem sit, & valentissimam ei inesse calorificam
vim, & eandem quoque vitalem consequens certè est, non vrentem qui-
dem

Lib. 1. aphor.
14. & 15. &
Gal. 5. apho-
com. 22. &
lib. de Taber.
Gal. 5. de
symp. cau. &
in arte med.

Hipp. Lib. de
catib. & 1.
aphor. 15. &
Lib. de nat.
hum.
Plato in Ti-
meo.
Gal. Lib. 8.
de Pla. Hip.
& Plat. & 1.
aphor. com-
ment. 15.

Ex Gal. Lib.
aduersus Ly-
cum,

Innatu cali-
dum quid.

dem illam, non dissipantem, aut corrumpentem non pari siccitate, vitæ materiam, hoc est pingue humidum absumentem. Eam igitur natiui caloris substantiam, necesse est ea benefici cuiusdam humoris temperatione perfundi, ut in eo vita consistere probè possit: ac proinde humidam, atque pinguem constitui omnino oportet, ipsūque vitalem calorem idoneo conuenientique humido contineri. At humidum hoc, in quo vitalem hunc calorem cōtineri astruximus, quale nam esse dicimus? Non enim solum temperatum esse natiuum nostrum calorem, sed & humidum etiam Galenus verissimè affirmavit. Verùm cum multa sint humidorum genera, est enim aqueum quoddam, aëreum aliud, aliud pingue & oleagineum, in vtro horum reponi caloris nostri substantia debeat, paulò penitius est spectandum. In aqueo reponi minimè potest, ut quod suapte natura fluxile, infirmum, dissolubile, minimè tenax, atque permanens (quale esse oportet, quod calori nostro substratum, congrua illius sedes esse debet) & sit, & habeatur, etsi Galenus aëream & aqueam innati caloris nostri substantiam esse dixerit. Quod ita intelligendum est, ut æstimemus humidum id, in quo natiuus calor situs est, humidum quidem instar aquæ esse, sed pingue, calidum, oleosum, non frigidum, tenue, aut fluens, & caducum velut aqua. Aëreum itaque, sed sufficienter pingue, & oleosum esse oportebit humidum id, quod caloris nostri subiectum, ac basis esse dicitur. Nam si innatus hic noster calor, ceu vitæ dux ac moderator, nos in extremum vsque finem tueri, regere, ac vitam in nobis seruare debet, ut cuius nimirum sit ipse autor, atque opifex, par est profectò in stabili hunc, perennique humido, quo in lōgum protrahi vita possit, permanere. Is itaq; humor, qui partium similarium villis, atque staminibus ingenitus à primordiis generationis, & insitus, ex semine genituali naturæ potentia est, hic certè aptissima fuerit caloris innati substantia. Quem humorem medicorum scholæ radicalem vocare, quòd veluti vitæ nostræ radix quædā sit, consueuerunt. Hic profectò humor tū aëreus, tum consistentia oleosus esse conspicitur, ac proinde permanens, & constans, inque solida partium nostri corporis substantia firmatus, ac fixus. Qui non nisi annorum, ætatisque decursu finiri vsquam possit, etsi nonnunquam grauiū morborum interuentu, minui, alterarique non minimū possit. Vnde fit, ut qui vel plurimis, vel sæuissimis morbis crebrò obruantur, semianimes, exangues, tabidi, breuissq; æui sint, alterata nimirū solidorum membrorum substantia. Rectè igitur caloris natiui substantiam, in radicali hoc humido collocauimus. Quòd & ipsū tum primogenitum Galeni more, tum vitale, seu primigenium appellare possumus. In carnosā enim substantia collocari profectò minimè potest, ut quæ nimirum neq; ad eò cōstans sit, & pro vario rerū euentu, ut augeri ita detrahi, & deficere certè potest. Hæc tabitudine assumpta, congrua victus ratione resarciri cōmodè potest. Humidum autè primigenium illud, de quo diximus, si quādo iacturam accepit, minimè resarciri potest, ut quod à semine ortū partium similarium substantiā conficiat, atq; componat. Quæcunque autè solidior illa partium substantia, ab ortu

Com. 2. in lib. de natur. hu. super textu Corpus enim. & 1. apho. cō. 14.

1. aphorism. com. 14.

Caloris innati substantia quæ.

Lib. de tremore.

ab ortu ipso conditionem acceperit, eandē profectò quoad per vitæ cursum licet retinet, atq; conseruat: etsi diuturnitate magis magisq; in dies siccescāt partes, dum ad extremum senium, quod siccissimum esse ponitur, perueniāt, eius tamē humidi, quod à semine in partibus solidis à primordiis generationis contractū est, aliquid sibi eæ in omnē vitā seruant: quod ut recens natis, & in pueritiæ ætate consistentibus plurimū est, sic senibus exiguū, intermediis verò ætatibus mediocre. Quātulumcunq; enim id est primigenij huius humoris, in quo fixū esse natiuū calorē diximus, quod in vitæ extremū seruatur, atq; reconditur, secū id totum & calor, & vitalis spiritus ex semine aduexit, sibiq; & partiū subsistentiæ indissolubiliter retinet. Vnde intelligi facilè potest, in hoc ipso, humore, nō in carnosā partiū substantia, natiuū calorē sitū esse, cum hæc à sanguine, ille verò humor genitilis à semine ortū duxerit, & tanquā illius quædam portio sit, incorrupta in finē vsq; vitæ durare. Ex quibus omnibus cōstare plenè arbitror, quid sit in nobis natiuus calor, & quæ eius substantia, quæ sedes. Est enim natiuus noster calor substantia nostra, hoc est natura omnis nostra, ut lib. de tabe Gal. & com. 14. 1. aphor. & com. 22. quinti. & facultas qua per omnē vitā regimur, cuius substantia aërea est, pinguis, & bene tēperata, natiuo spiritu, & vitali calore vndiq; perfusa. Quæ quidē substantiam primigeniā, in nobis, & radicalem meritò nominauimus. Hanc esse calorē nostrum natiuū ex suprā adductis euidentissimum relinquatur. Sed iam de natiuo calore, eius substantia, atque sede abundè dictum. Nunc elementarisne ille sit, an cœlestis, indagandum. Quod quidem perspicuum fiet, si quænam sit elementaris caloris natura, item & cœlestis agnouerimus, & cuiam magis natiui nostri caloris functiones congruant. Caloris igitur elementaris ea natura est, ut efficacissimè, & supra omnia actiuus cum sit, vehemētissimè in quæ agit calefaciēs, atq; etiamnum vrens, dissipans, attenuans, disgregans, rarefaciens, cuncta tandem vrat, siccet immodicè, atque perdat. Cœlestis verò caloris ea propria est ratio, ut non solum luce sua viuientia omnia lustrans conferuet, atque viuificet, sed & eadem vitalis sui caloris temperatione ita foueat, atque sustentet, ut ab eo cuncta vitam ducere, germinare, suos quæque proferre foetus, alere, sustinere, & in maturitatem certam deducere, perennemque stabilitatem quandam, planissimè videantur. Quod quidem ipsum, ceu fido testimonio ex solis præstantia, atq; effectis probari euidentissimè potest: ut cuius benefica virtute, atq; influxu in hæc inferiora, non stirpes solum, & animantia, calore illo cœlesti vitam, ac robur accipere, nouaque prole augeri videmus, sed & in imis terræ visceribus recondita, ut metalla, gemmas, lapides, vitalia, quodāmodò fieri & vegetiora, tum etiam meliora, solis vi, atque potentia cernuntur. Fuentur enim cuncta vitali hoc æthereoq; solis & astrorum calore. Vnde meritò à Platone sol boni filius dictus est, & ab Haly Abenragel Aegyptiorum astronomorum scientissimo, lumen cœli, mundi gubernator, & temporum moderator, ac rector nuncupatus, quòd videlicet (ut idē ait) ab eo moueatur quicquid se ipsum mouet, virtute inquam ab illo rebus

An natiuus calor noster elementaris, an cœlestis.

Li. 6. de rep.

140

LOCORVM COMMVNIVM

indita, per eum originis suæ, & ortus principia nanciscantur quæcunque nascuntur, & incrementum accipiant sata, arbores, folia, fructus maturitatemque adipiscantur. Ipse est (inquit) spiritus cœli magnus, cuncta vegetans, & illustrans, ut cuius functiones, & opera apparent in omnibus rebus cum anima præditis, tum etiam inanimis, in terra degentibus: planetamque magnæ potestatis, ac dominationis, nobilitatis, altitudinis, magnitudinisque immensæ meritò asserit. Quod si cuncta externo hoc calore, sed viuifico, & salutari fota agunt, quidni magis interno & proprio, huius solaris quàm simillimo, munia quæque obeant sua, vitalémque auram foelicissimè ducant? Ac proinde elementarium non esse, & igneum, qui in nobis viget calor, quemque natiuum appellauimus, constare vel eo argumento euidentissimè potest, quòd is simplicissimus est, & cuncta momento peruadens, atque corrumpens. Natiuus verò animantium stirpiúmque calor, nec simplex est, nec substantiam cui innitur perdit, sed conseruat magis, atque vegetat. Simplicem non esse natiuum calorem, illud maximè indicat, quòd (ut antea diximus) ex genitali semine, sanguinéque menstruo generationis nostræ primordiis substantiam nanciscatur suam, ut meritò Galen. innati caloris substantiam aëream, & aqueam esse dixerit, sed tamen bene temperatam: igneam autem aduentitij, non natiui caloris, ac proinde sanorum hominum calorem vaporosum, atque suauem, tactuque conuenientem, nihil triste, nihil asperum, nihil mordax præ se ferentem. Eorum verò qui febricitant, acrem, insuauem, mordacem, tactuque ingratum experimur. An non igitur natiuum calorem, cœlesti quàm simillimum magis quàm elementarem esse, iurè pronuntiare audebimus? Ad quod item maximè facit, vincentis elementi in mixtis ratio. Equidem in mixtis omnibus, siue animantia ea sint, seu stirpes, id quod vincit superare alia se depressoria, atque infirmiora omnino necesse est. A quo & ipsa, pro vincentis elementi ratione, modò calida, frigida modò, interdum humida, siccaue dicuntur, ut docta Galen. 3. de simpl. facul. sententia est. Itaque si qui in nobis infidet calor elementarius esset, eum superare in omni animante, atque planta etiam oporteret, contra quàm fieri cernamus. Inter animantia enim pleraque frigido esse temperamento dicuntur, ut serpentes, muscæ, formicæ, talpæ: sic in plantis, mandragora, altercum, papauer, cicuta. Cum autem natiuo calore omnia hæc viuere dicantur: superetur autem calidum elementare à frigido in mixtione, cuius rei meritò frigida hæc iurè dicuntur, alium profectò ab elementari esse eorum calorem natiuum, quo animantes, & plantæ, quæ temperamento frigido esse dicuntur omnino oportet. Ab eo enim, quod in mixtione infirmius est, atque gradu depressius, fortiori collatum nulla sequi actio potest. Quamobrem cum in plantis, animantibusque frigidis elementarius in illis calor depressior sit, atque frigore inferior (ex quo talia temperamento frigida à superante elemento constituuntur) sequitur profectò ab huiusmodi calore nullam actionem edi posse, quòd à vincente superetur: cum tamen euidentissimè constet plantas, & animantes huiusmodi viuere, augeri,

augeri, ali, fructus proferre, & ad maturitatem quæque suos, natiui caloris opera, perducere foetus. Non igitur erit in huiusmodi mixtis, qui hæc opera parat, atque efficit calor elementarius, sed sui generis, hoc est cœlesti quàm simillimus, probè temperatus, non simplex, sed ex seminum commixtione, & sanguine menstruo in animantibus ortus: in plantis verò, ex cuiusque semine, & terra illi semini apta, in quam semen iniicitur (quæ vteri, & menstrui sanguinis vices suppleat) in iis quæ terræ ad conceptum, & partum mandantur. Non igitur profectò in elementarem hunc calorem, tanquam in efficientem causam possunt aut vitæ, aut incrementi, & alimonie munia in huiusmodi plantis & animantibus iure referri. Quamobrem si quis calor functionum omnium, atque vitæ opifex, atque autor est, ut certè est, vel Galeni sententia, nequaquam is esse potest, qui in temperamenti mixtione depressus, diminutus, mutilus, ac infirmior est, ut planè necesse sit vitalem hunc, & insitum in nobis calorem, præstantioris: cuiusdam esse naturæ, originis, præstantiæ, & virtutis, neque ignei elementi tristem, omnibusque inimicam naturam redolere. Ex quo conficitur, iis quas modò attulimus rationibus, ut qui natiuus, & insitus in nobis est calor, elementaris non sit, sed magis cœlestis, aut saltem illi quàm simillimus. Esse enim pleraque quæ igneo calore plurimo cum abundant, natiuo tamen & vitali sint omnino destituta, mineralium non pauca iudicant, ut sulphur, nory, mysi, dyphruges, sandaraca. Hæc enim calidissima omnino cum sint, planèque vrentia, ignei nimirum caloris confertissima vi, quam in mixtione exuperantem, atque vincentem possident, vitalis tamen caloris beneficio sunt destituta, perinde atque vniuersa, quæ in albo inanimorum iure reponuntur. Quinetiam ratione alia, eaque validissima id ipsum conuinci potest. Ex cadauerum demortuorum ratione, atque natura, quæ tametsi viuentium structuram, compagem, imaginem, figuramque repræsentent, caloris tamen insiti, ne pilum quidem habent, utique demortua iam & perfrigerata. Haberent autem profectò, si elementarius esset natiuus in animantibus calor, cum in cadauere etiam calidi elementaris aliqua resideat, uti & reliquorum elementorum portio. Nam in iis qui vel strangulatione, vel repentino aliquo casu concidunt, uti vulneribus lethalibus, incensuis febribus, mœrore, dolore, aut alioqui inopinato euentu aliquo vitam deserunt, aliquanto post mortem spatio, calidos est ad tactum inuenire, ut re ipsa cuique experiri licet, egoque millies sum expertus, cum in iugulatis animantibus plerisque, hædis, porcellis, capis, & dissectis in id auiculis multis, passeribus, hyrundinum, & columborum pullis, in quibus multò post dissectionem tempore calor adhuc persistere ad tactum conspiciebatur, ut manifestissima fide in magni lucij fluuiatilis adhuc viuentis, & vniuersim dissecti, corde exempto, periculum feci. Quod cum hora diei tertia ab ortu Solis ab animante detraxissem, in tertiam pomeridianam calens adhuc, & palpitans

ad ta

1. aphor. c. 5.
15. & Aristo.
lib. de resp.
cap. 4. v. etc.
tra.

indita, per eum originis suæ, & ortus principia nanciscantur quæcun-
que nascuntur, & incrementum accipiant fata, arbores, folia, fructus ma-
turitatemque adipiscantur. Ipse est (inquit) spiritus coeli magnus, cun-
cta vegetans, & illustrans, ut cuius functiones, & opera apparent in
omnibus rebus cum anima præditis, tum etiam inanimis, in terra degen-
tibus: planetamque magnæ potestatis, ac dominationis, nobilitatis, al-
titudinis, magnitudinisque immensæ meritò asserit. Quod si cuncta ex-
tèrno hoc calore, sed viuifico, & salutari fota agunt, quidni magis inter-
no & proprio, huius solaris quàm simillimo, munia quæque obeant sua,
vitalémque auram foelicissimè ducant? Ac proinde elementarium non 10
esse, & igneum, qui in nobis viget calor, quémque natiuum appellau-
imus, constare vel eo argumento euidentissimè potest, quòd is simplicif-
simus est, & cuncta momento peruadens, atque corrumpens. Natiuus
verò animantium stirpiúmque calor, nec simplex est, nec substantiam
cui innitur perdit, sed conseruat magis, atque vegetat. Simplicem non
esse natiuum calorem, illud maximè indicat, quòd (ut antea diximus) ex
genitali semine, sanguinéque menstruo generationis nostræ primordiis
substantiam nanciscatur suam, ut meritò Galen. innati caloris substan-
tiam aëream, & aqueam esse dixerit, sed tamen bene temperatam:
igneam autem aduentitij, non natiui caloris, ac proinde sanorum ho- 20
minum calorem vaporosum, atque suauem, tactuque conuenientem, ni-
hil triste, nihil asperum, nihil mordax præ se ferentem. Eorum verò qui
febricitant, acrem, insuauem, mordacem, tactuque ingratum experi-
mur. An non igitur natiuum calorem, coelesti quàm simillimum ma-
gis quàm elementarem esse, iurè pronuntiare audebimus? Ad quod item
maximè facit, vincentis elementi in mixtis ratio. Equidem in mixtis
omnibus, siue animantia ea sint, seu stirpes, id quod vincit superare alia
se depressoria, atque infirmiora omnino necesse est. A quo & ipsa, pro vin-
centis elementi ratione, modò calida, frigida modò, interdum humida,
ficcave dicuntur, ut docta Galen. 3. de simpl. facul. sententia est. Itaque si 30
qui in nobis insidet calor elementarius esset, eum superare in omni ani-
mante, atque planta etiam oporteret, contra quàm fieri cernamus. Inter ani-
mantia enim pleraque frigido esse temperamento dicuntur, ut serpentes,
muscæ, formicæ, talpæ: sic in plantis, mandragora, altercum, papauer,
cicuta. Cum autem natiuo calore omnia hæc viuere dicantur: superet
autem calidum elementare à frigido in mixtione, cuius rei meritò
frigida hæc iurè dicuntur, alium profectò ab elementari esse eorum ca-
lorem natiuum, quo animantes, & plantæ, quæ temperamento frigido
esse dicuntur omnino oportet. Ab eo enim, quod in mixtione infirmius
est, atque gradu depressius, fortiori collatum nulla sequi actio potest. 40
Quamobrem cum in plantis, animantibusque frigidis elementarius in
illis calor depressior sit, atque frigore inferior (ex quo talia temperamē-
to frigida à superante elemento constituuntur) sequitur profectò ab hu-
iusmodi calore nullam actionem edi posse, quòd à vincente superetur:
cum tamen euidentissimè constet plantas, & animantes huiusmodi viuere,
augeri,

1. aph. c. 6. 14.

Cap. 3. & 5.

augeri, ali, fructus proferre, & ad maturitatem quæque suos, natiui calo-
ris opera, perducere foetus. Non igitur erit in huiusmodi mixtis, qui hæc
opera parat, atque efficit calor elementarius, sed sui generis, hoc est coe-
lesti quàm simillimus, probè temperatus, non simplex, sed ex seminum
commixtione, & sanguine menstruo in animantibus ortus: in plantis
verò, ex cuiusque semine, & terra illi semini apta, in quam semen
iniicitur (quæ vteri, & menstrui sanguinis vices suppleat) in iis quæ
terræ ad conceptum, & partum mandantur. Non igitur profectò in
elementarem hunc calorem, tanquam in efficientem causam possunt
10 aut vitæ, aut incrementi, & alimoniam munia in huiusmodi plantis &
animantibus iure referri. Quamobrem si quis calor functionum om-
nium, atque vitæ opifex, atque autor est, ut certè est, vel Galeni sen-
tentia, nequaquam is esse potest, qui in temperamenti mixtione de-
pressus, diminutus, mutilus, ac infirmior est, ut planè necesse sit vi-
talem huic, & insitum in nobis calorem, præstantioris: cuiusdam esse
naturæ, originis, præstantiæ, & virtutis, neque ignei elementi tristem,
omnibusque inimicam naturam redolere. Ex quo conficitur, iis quas
modò attulimus rationibus, ut qui natiuus, & insitus in nobis est ca-
lor, elementaris non sit, sed magis coelestis, aut saltem illi quàm si-
20 millimus. Esse enim pleraque quæ igneo calore plurimo cum abun-
dent, natiuo tamen & vitali sint omnino destituta, mineralium non
pauca iudicant, ut sulphur, nory, mysi, dyphriges, sandaraca.
Hæc enim calidissima omnino cum sint, planèque vrentia, ignei
nimirum caloris confertissima vi, quam in mixtione exuperantem,
atque vincentem possident, vitalis tamen caloris beneficio sunt de-
stituta, perinde atque vniuersa, quæ in albo inanimorum iure re-
ponuntur. Quinetiam ratione alia, eaque validissima id ipsum con-
uinci potest. Ex cadauerum demortuorum ratione, atque natura,
quæ tametsi viuientium structuram, compagem, imaginem, figu-
30 ramque repræsentent, caloris tamen insiti, ne pilum quidem ha-
bent, utique demortua iam & perfrigerata. Haberent autem pro-
fectò, si elementarius esset natiuus in animantibus calor, cum in
cadauere etiam calidi elementaris aliqua resideat, uti & reliquo-
rum elementorum portio. Nam in iis qui vel strangulatione, vel
repentino aliquo casu concidunt, uti vulneribus lethalibus, incen-
suis febribus, mœrore, dolore, aut alioqui inopinato euentu ali-
quo vitam deserunt, aliquanto post mortem spatio, calidos est ad
tactum inuenire, ut re ipsa cuique experiri licet, egoque millies
sum expertus, cum in iugulatis animantibus plerisque, hædis, porcel-
40 lis, capis, & dissectis in id auiculis multis, passeribus, hyrundinum, & co-
lumborum pullis, in quibus multò post dissectionem tempore calor ad-
huc persistere ad tactum conspiciebatur, ut manifestissima fide in ma-
gni lucij fluuiatilis adhuc viuientis, & vniuersim dissecti, corde exem-
pto, periculum feci. Quod cum hora diei tertia ab ortu Solis ab ani-
mante detraxissem, in tertiam pomeridianam calens adhuc, & palpitans
ad ta

1. aphor. c. 6.
15. & Aristo.
lib. de respi.
cap. 4. vete.
tra.

ad tactum offendi: id ipsumque in hirundinū pullis, experiri de industria voluit: tum verò in plerisque hominum cadaueribus conspiciere id mihi quoque licuit. Quaedam enim octo, vel decem horas ab obitu adhuc calientia ad tactum offendi. Vnde colligere certò licet calorem eum, qui vite opifex erat non elementarium, sed altiore origine profluentem manasse: quod demonstrandum assumpseramus. Sitne verò quicquam illi contrarium, nunc promenda eius rei exacta ratio est. Calido frigidum contrarium esse vnum est ex publicè in Philosophia assertis. Verum calido in isto nostro non frigus contrarium esse dicitur: vt quo nimirum moderato seruetur, floreat, vegetetur, augetur. In id enim attributam animantibus spirationem, tum Galenus, tum Aristoteles libris de respirandi vtilitate scriptis prodiderunt, vt attracto per inspirationem aere perfrigeretur intrò consistens natiuus calor. Quicquid autem alterum seruat ac fouet, ne quicquam illi contrarium statui potest, cum sese inuicem contraria suapte natura perdere, & corrumpere soleant. Non igitur calori natiuo nostro, frigus, ceu illi contrarium statuere oportet: sed magis extinctionem, quæ illi vel marcore, vel violenta quapiam causa natiui caloris extinctionem moliente, prouenit. Quod magna ratione sensisse Aristotelem cum lib. de respiracione cap. 4. textu numeri. 23. tum lib. de vita, & morte. cap. 1. textu numeri 9. legimus. Mortem enim ille non refrigerationem natiui caloris esse, sed magis eius ipsius extinctionem meritò affirmavit. Extinguitur porro calor, aut à contrario, aut de repente distractus, vt haud immeritò quosdam nimio, eoque repentino gaudio mortem subitariam, & inopinatam obiisse, monumentis auctorum proditum sit, Plinij præsertim, & Valerij Maximi. Marcescit autem, vel caloris extranei copia, vel ætatis progressu, siccitate vincente. Inde fit, vt qui vehementissimis febribus corripiuntur, plerunque intereant, quòd nimietate caloris extranei, cum satis refrigerari nequeat natiuus calor, marcore debilitatus aboleatur. In senibus verò siccitate deficit. Itaque calori natiuo nostro, contrarium propriè nihil est, nisi id priuatiuè oppositum illi statuas, extinctionem, perinde atque lumini tenebras, & visioni cæcitatem, auditui surditatem. Sunt enim hæc priuatiuè contraria, vt philosophi dicere solent. Erit itaque extinctio nihil prorsus aliud, quam natiui caloris priuatio. Sed iam ad aliud de calore natiuo inuestigandum, propero: quid inquam is in nobis operetur, quorumque operum ipse sit effector. Respondet Galenus, cum nihil sit aliud quicquam natiuus noster calor, quam ipsamet natura nostra, ita sentiente Hippocrate, erit nimirum innatus hic calor, operum naturalium omnium causa, opifex, & effector. Huic vni generatio auctio, nutritio, ciborum confectio, distributio, & in sanguinem, atque humores mutatio, excrementorum expulso, adscribi meritò debent. Hic sensiones omnes perficit. Hic motus in corpore omnes excitat. Hic tandem munia ea omnia obit, quibus vel vita foueri, vel incolumitas seruari in animante possit. Hic vnus malorum omnium depulsor, atque medicus vel pereximius est. Siquidem, vel

An natiuo
calori sit
quicquam
contrariū.

Plin. lib. 7.
natur. histo.
capitul. 34.
Valer. lib. 9.
cap. 12.

§. aphorism.
§. 115.

Epid.

vel autore Hippocrate, Nature morborū medicatrices sunt. Hic valido impetu morbificas causas depellit, decretoria facit, excretiones, quibus finiri morbus queat, mouet ipse, ac concitat. Vnde in decretoriis sudores, sanguinis per nares, mariscas, menses, manationes, vomitus, alui profluvia, vrinarum exuberans multitudo. Hic cum alia via non possit, abfcessibus sepe difficiles morbos finit. Hic vitæ fons, atque fomes, quantum longissimum potest eandem prorogat & tuetur. Huic in summa id quicquid est, quod vegetum, & robustum in nobis apparet, quod solidum & constans, quod salubre & bene temperatum, acceptū referri summo suo merito debet: vt à quo omnia profluant ea, quæ in animantis tutelam consentiunt. Talius est operum innatus calor opifex. Quo pacto autem mutari ipsum, atque imminui cum ætati inclinatione, tum temporum anni, ac regionum varietate contingat, & id quoque nobis est vltimo loco explicandum. Natiuum porro calorem nostrum ætatem progressionem, substantiam, gradum, functionibus minui, præter experientia fidem (quæ omnium demonstrationum fidem longè superat) illud maximè ostendit, quòd si æquè vegetum, constans, robustum permaneret, si eadem, parique substantia munitum, si paribus semper ætatem decursu functionibus aptum, perpetuari animans, & nullis temporum decursibus deficeret: sed sempiternis perennitatibus seculorum integrum, planèque immortale seruari posset. Quod quoniam nature lege genitis cunctis negatum est, ætatem decursu mutari, atque imminui tandemque deficere natiuum calorem omnino oportet. Id quomodo fiat, ex ipsamet natiui caloris substantia, & ætatem natura petenda ratio est. Cum enim eximè calida humidaque sit caloris nostri substantia, efficitur, vt in qua ætate plenior, cumulatiorque ea fuerit, magis sit ea ætas caloris, humorisque particeps. Propterea quæ proximè generationis nostræ primordia insequitur ætas (quam infantiam, & pueritiam nominamus) quòd caloris, & humoris abundantia polleat (vtique generationi adhuc vicina, plurimum seminis, & menstrui sanguinis continens) calidissima atque humidissima inter ætates, semper ab omnibus habita est. Vnde illud iure optimo dixisse Hippocrates est visus. Qui crescunt plurimum habent natiui caloris: & rursum, lib. de hominis natura. Corpus quodcumque augetur, & robur accipit necessariò calidum esse, quòd robur scilicet, & incrementum innati calidi virtute fieri sit necesse. Summus itaque est in infantibus, & puerulis vix dum à matre rubentibus natiuus calor: sed ita summus, vt minimè acris ille sit, aut mordax, sed multo humore primigenio perfusus, mitis omnino & blandus, & sit reuera, & appareat. Bene temperata enim est, vt Galenus ait, natiui caloris substantia. Actate autem sensim progrediente, vt caloris vberior ille humor siccatur, inde quoque membra siccescunt, simul quoque & robur, & incrementum consequuntur, multa vtiq; humoris parte in accretionem profusa. Quandiu enim duci facile membra, & extendi sequaci humore in ipsis consistente possunt, tandiu profectò incrementum sequitur: vbi verò iam siccescente humore, duci membra amplius non possunt, incrementum omne

sisti

fisti est omnino necesse. Protenditur enim eousque incrementum, donec ossa firmum sint robur adepta, vt lib. de optima corporis consti. affirmat Gal. Eò fit, vt in ea ætate, quæ adolescentiam consequitur, desinat fieri incrementum: atque ob id, eam consistentiæ ætatem meritò nuncupamus. Atque in hac ipsa natiuus calor haud ita, atque in pueritia copiosus siccitate partium quibus insidet infirmior fieri incipit, si ad pueritiæ ætatem illum conferas. Nam ad naturæ munia, hoc est naturales functiones, concoctionem, distributionem, appetentiam & similes minus pueris valent, prout in animalium functionum editione illos longè superant. Vnde meritò florentem ætatem hanc iure optimo nuncupamus, quòd & robustissimis actionibus valeat plurimum, & ad has obeundas humidum radicale, & primigenium siccius, atque ob id firmius obtineat. Eandem itidem inter extremas ætates mediam dicimus, vt quæ nimirum, nèque vt senium immodica siccitate inarescat, neque vt infantium nimio humore madescat. Atque in hac quidem, etsi humor primigenius incremento non sufficit: tantus tamen est, taliterque temperatus, vt qui possit natiuum calorem, qualem ab initio acceperat, pari propè gradu conseruare. Siquidem Galenus parem iuueni, & infanti inesse calorem iure existimauit: quòd quantum caloris in infantia perpetuus ille fluor dissipauit, tantundem acrimonia, & vigor caloris subiecit, suppeditauitque in adolescentia. Qua sanè alternatione parem calorem, sensus æstimatione infanti, & adolescenti tribuimus. Tamen si infanti plurimus inest re vera innatus calor, vt rectè Hippocrates affirmauit, isque blandus & halituosus. Iuueni autem, quòd sicciore in substantia sedem obtineat, non potest innati caloris substantia non ad quandam paucitatem esse redacta, vt re vera æquè copioso calore, atq; halituoso & blando vt infans non abundet, ac proinde minus calidus haberi possit, si acriore quàm infans calore præditus sit. Sed iam rursus ad ætates. A media ætate in reliquum omne tempus, quò vitam protrahimus, sensim calor atteri, hebescere, imminuèque incipit, vsquè eò dum extremo senio deficiens contabescat, ægréque languidus vitam sustentare possit. Inde senium, atque mors. Quicquid enim est primigenij humoris, pinguis & oleaginosi, quòd tanquam caloris pabulum substat, id vniuersum caloris natiui perpetua actione quasi deflagrat, & absumitur: vt quo se sustentet natiuus calor, ad extremum non habeat. Est enim humidum hoc tanquam fomentum, & pabulum caloris. Calor autè illius beneficio sese tuetur, ac propagat, vt inde colligere promptū fit, humorem hunc primigenium, & radicalem non minus atq; calorem, vitæ fouendæ, ac producendæ necessarium quidem esse. Quòd maximè ex ætatum inclinatione, atq; decursu apparet. In quo tum caloris natiui, tum humoris huius radicalis magnā fieri permutationem experimur, vtroque sensim imminuto, tandèmq; deficiente: vt dum corpus ætatum decursu extabescit, idè quoq; seipso semper frigidius, imbecilliusque reddatur: Perinde enim natiuo nostro calori, atq; lichno ex oleo accèso euenit. Vt enim assidua in lichno accèsa flamma, oleum illi vice materiæ substratū

depopu

depopulatur, & absorbet, tandèmq; in totum finit, seq; ipsam consecutione quadam, pabuli defectu perimit (vt docta Galeni sententia est) ad eundem sanè modum in humidum hoc primigenium agens, incensione natiuus calor (qui instar flammæ est) illud assiduè depascitur, & absorbet, donec congruè materiæ inopia laboras deficiat, sibiq; ipsi interitus causa fiat. Nec obstat quòd Galenus lib. de marasmo, eos iure arguit, qui natiuum nostrum calorem flammæ in lignis viridibus accensæ parem esse dicentes, ad illius analogiam corpori viuo, tanquam fomiti coniunctum conferebant, initio quidem humidum esse atq; imbecillum, instar flammæ in viridioribus lignis succensæ asserentes: mox auctum ad vigore vsq; excandescere, augeriq; & ignis imitatū flammæ, molem in maiorem at-toli, mox inclinatione ætatis languescere pedetentim alimenti egenum, postremò (quòd est interitus) penitus extinguere. Sermonem hunc Galenus, ab omnibus tum medicis, tum philosophis receptū meritò in eo improbat, quòd non rectè viuentiū calor cum flamma ignis conferri ab iis videatur, quòd flammis ex corruptione fomitis, non ex generatione eius, sit ortus: oriuntur enim flammæ ex ligni quòd subiicitur corruptione, non sic autem profecto ab innato calore animalium effectore, ac formatore, animalia ipsa dependent. Non enim in iis ex animalium corruptione natiuus inna-scitur calor, sed magis ex generatione. Neq; item flammæ, materiã in quam agunt augere, conseruare, alere vnquã possunt, sed potius ipsam minuere, destruere, omninoq; exhaurire: cū contra innatus calor, viuentiū corpora formare, alere, augere, tueriq; per naturam possit: & vt in summa dicam, in subiecto fomite (humido inquam primigenio) contrarium, ac flammæ omnino molitur. Flamma enim omnis cui est alligata, materiã depopulatur, ac minuit, natiuus calor fouet, auget, ac incrementum præstat. Hic, quòd fomité seruet, tot organa fabricauit, partes ita vestiens, & eousq; tegens, vt nequid extrorsum redūdare possit. Aperiens è contrario alias, latasque & riuorum plenas efficiens, vt his alimenta trahat, illis spiritum & calorem, ne euolet, cohibeat. Quocirca cum flammis parum rectè natiuus noster calor conferri certè potest. Etsi enim hac in re cõgruētissimè Galeni red argutio procedat, non tamè euincere ille poterit, quin quemadmodum flamma sensim humidum in ligno depascitur, tandèmq; fomite actionis assiduitate subactò, læguateat, demumque eo absumpto deficiat: quin & ad hunc penè modum natiuus noster calor in fitum humorem, ætatum decursu depascatur, & exhauriat: quo tandem exhausto, sequi omnino interitū sit necesse. Vnde illud rectissimè dixisse Hippocrates est visus, vnde gignimur, calorem corpora nostra corrumpere. Quòd perinde est ac si dicatur, natiuo calore corpora senescere, & senio confecta corrumpi. Hac igitur ratione insitus calor progressu ætatis, alimonie egenus in ruinam præceps agitur, exhausto pabulo, quo, ceu fomite congruò fouebatur, vnãque cum deficiente humore, & ipse quoque deficit, atq; restinguitur. Itaq; cū hic causa fit quæ pabulum absumat, fiet idem calor interitus sui causa. At id non per se, & propriè (gaudet si quidem & iucundè fruitur humidi cõmercio, ac societate natiuus calor,

n

vt sine

Lib. 1. de feb. diff. cap. 8. & lib. de tabe.

vt sine quo consistere nusquam in viuento possit) sed ex accidenti, sublato inquam proprio ipsius in quo alebatur fomite, humido radicali: quo sublato, consequens est & ipsum quoque tolli, & extinguere calorem. Qui dum naturæ ductu conseruari, & perfici desiderat, semetipsum tamē conficit, suam ipsam materiam depopulans, & absumens. Non solum verò ætatum mutatione, mutari quoque insitum calorem verum est, vt mox probauimus, sed & regionum, & temporum anni varietate. Hyeme & vere plurimus inest innatus in nobis calor, vt Hippocrates affirmat. Aestate, & autumno minor atque imbecillior, vnde cibos tum grauius homines ferunt, vt hyeme & vere facillimè. Sic & regiones, & terræ tractus varij, caloris nostri substantiam variè demutant. Qui calida, & solis ardoribus exposita loca incolunt, imbecillum exiguumque possident natium calorem, vt qui Lybiam & Aethiopiā incolunt, atque ob id breuioris vitæ. Contrà qui ad aquilonem degunt, valentissimo sunt natium calore, vt Germani, & Galli: & qui item temperatos terræ tractus incolunt, vt qui Græciam, Italiam, & Taprobanem inhabitant, ij fermè omnes natium caloris, bene temperatam substantiam habent, & foeliciter degentes, longæui, salubresque degunt. Finem faciam, si id tantum adiecero, natium caloris nostri substantiam trifariam à nobis intelligi, aut enim primam illam, atque purissimam solidarum partium à semine prognatam substantiam intelligimus, quæ propria est, & vera innati caloris ratio, aut eandem ipsam alimonia auctam, sed degenerem iam factam, minusque puram substantiam alimentorum ope, atque perfidio genitam, aut tertio humidum omne corpus calore & spiritu perfusum, vt sanguinem, & spiritum. Hæc quidem tria promiscuè innatum calidum appellamus, sed propriè ac verè solidorum substantiam, in humido illo radicali, & primigenio sitam, atque constabilitam. Sed iam de natium calore fatis.

De calore innato Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

Calor innatus pueris plurimus inest, & iis qui crescunt. Lib. 1. aph. 14.

Calor innatus senibus modicus inest. Lib. 1. aphor. 14.

Calor innatus hyeme, & vere plurimus. Lib. j. aphor. 15.

Calorem innatum athletæ, & pueri plurimum habent. Lib. j. aphor. 15.

Calidum id quod vocamus (inquit Hippocrates) videtur mihi immortale esse, & cuncta intelligere, & videre, & audire, & scire omnia, tum presentia, tum futura. Lib. de carnibus.

Per calidum, hoc loco diuinum, & æthereum intellexisse Hippocratem ipsemet testis est, qui sese eo loco conceptis verbis explicat, ostendens de calore illo cœlesti, & æthereo talia pronunciaffe. Quæ sanè res, magna mihi elucidatione indigere videtur.

Calidum in corpore nulli alij permistum desinit esse calidum. Li. de vet. med. Calidum

Calidum innatum, neque putrescere, neque crassescere potest. Lib. de vet. medici.

Calidum omne frigido moderato nutritur. Lib. de natura fœtus.

Calidum nihil in seipso, quod nulla alia specie comunicet, id est, quod non mixtum, & cum alio attemperatum sit. Lib. de veteri medicina.

Calidi temperamentum, à frigido. Lib. de veteri medicina.

Calidissimus est homo primis diebus, sui respectu, vltimis, frigidissimus. Hæc autem omnia de natium calore Hippocrates intelligit, quo statim à genitura plurimo pollet homo, vt in senectâ minimo, ob id frigidissimum, tum esse dicit. Lib. de hominis natura.

Calidum suppuratorium, cutim mollit, extenuat, dolorē sedat, rigores, conuulsiones, & distensiones mitigat, capitis grauitatem soluit, ossium fracturis confert. Lib. 5. aphor. 22. Hæc autem omnia, à calore natium nostro perfici declarat in commento eius aphorismi Galenus.

Calor natium à frigida aquæ perfusione, intro reuocatus distensionem, seu tetanum in iuvene bene carnosum, ætate media soluit. Lib. 5. aph. 21.

Calidum ossibus, dentibus, neruis, cerebro, spinali, medullæ, vtile & amicum. Lib. 5. aphor. 18.

Galeni.

Calorem natium minimè acquiratum esse, aut animalis generationi secundum, sed primum, & innatum esse. Lib. de tremore.

Calorem innatum, esse generationis principium. Lib. de tremore.

Calorem esse naturam nostram. Ibidem.

Calor natium semper mobilis est, atque ob id non intra tantum; extrave mouetur, sed alius alium motum semper excipit. Ibidem.

Calor natium, frigoris alicuius particeps est. Eodem lib.

Calor natium, si intra firmus consisteret, immobilis ocyus euaderet, extrorsum dissiparetur, & periret: modicè autem succensus, & modicè auctus, perpetuè mouetur. Lib. de tremore.

Calor natium succenditur, ad ima lapsus, quo alatur appetens: at auctus, & expansus affatim extinguitur fermè. Lib. de trem.

Calor natium, quod extrorsum exeat & efferatur, & vt sic dicat aliquis, explicetur, à principio proprio, quia calidum natura est, obtinuit. Lib. de tremore.

Calor natium interiorum, & infernum possidet statum, quod frigoris alicuius sit particeps. Lib. de trem.

Calor natium ex calido, & frigido mistus existit. Lib. de tremore.

Calor natium, prima caliditatis ratione, est sibi met motor, eaq; si agere debeat, est ei operæpratum. Lib. de trem.

Calori natium magnum vsum frigiditas adiungit, quia sursum ferri natus calor est, & sibi simul alimenta ferre, nisi que frigus obstat, summa petat. Lib. de tremore.

Caloris natium motum, frigiditas impedit, ne longius protensus pereat.

Dubium nanque, ne leuitate, & ad superna impetu, corpora defere-
ret. Detinet verò frigiditas, & impedit, & vehementis elationis im-
petum moratur. Lib. de trem.

Calore natiuo naturaliter se habente, sanum degit animal. Lib. de trem.

Caloris natiui, & eius qui præter naturam est, id discrimen vult esse Gal.
quòd natiuus calor concoquat: præter naturam verò qui est, putrefa-
ciat, vt in puris generatione, ac consistentia declarat. Com. vlt. primi.
prognos. Hipp.

Calor natiuus tantum superflua dissoluit, atque euacuat: circumfusus
verò tam bona, quam superflua vacuat. Lib. 1. aphor. com. 15. 10

Ob caloris natiui ad igneam naturam conuersionem, accenditur febris.
Lib. 1. aphor. com. 14.

Caloris innati substantia aërea est, & aquea. Lib. 1. aphor. com. 14.

Caloris innati substantia, bene temperata est, ignea autem aduentitij.
Lib. 1. aphor. com. 14.

Calor sanorum, vaporosus est, atque suauis, & tactui conueniens. Ibidem.

Calor natiuus est natura nostra. Lib. 5. aphor. comment. 22. & 1. aphor.
com. 15.

Calor natiuus est illa natura, quæ solida corpora regit. Lib. 4. aphor.
comment. 37. 20

Calor innatus, est facultas gubernans corpora nostra. Lib. 1. aphorif.
comment. 15.

Calor naturalis in sanguine & spiritibus habitat. Lib. 2. aphor. com. 1.

Quemadmodum in flammis exterioribus, multa ligna superingesta
strangulant ignem, atque extinguunt, sic calorem natiuum multitudo,
& crassities humorum. Lib. 6. aphor. com. 12.

A natiuo calore generatur sanguis. Eodem. com.

Calore natiuo senum tale quid accidit, quale lucernis penè extinctis,
quæ cõtinuam exigunt olei suffectionem, multam autem, & subitam
nequeunt sustinere. Lib. 1. aphor. com. 13. 30

Calor natiuus eorum, qui plurimum potant non acceditur, sed ob mul-
titudinem extinguitur, sicuti ignis lignorum multitudine superinie-
cta, & lucernæ flamma, oleo vniuersim superfuso, Lib. 7. aphor.
comment. 7.

A calore innato alterationem secundum naturam, concoctionem, nutri-
tionem, omnem succi generationem, & in excrementis ipsis, qualita-
tes prouenire. Lib. 2. de facul. natu. cap. 4.

Calorem vnde gignimur, corpora nostra corrumpere, atque interimere
perperam Hippocrati attributa sententia est. Lib. de marasmo.

Caloris naturalis, cum flamma ignis veterum comparatio, cuiusq; à Ga- 40
leno redargutio. Lib. de marasmo.

Caloris natiui cum lucernis comparatio, Lib. 1. aphor. com. 13.

A calore innato, naturæ progressu corpora ficcari, verum est. Lib. de
marasmo.

Calor natiuus non solum moderatus, sed etiam humidus quoque est.
Com.

Commen. 2. in lib. de natura hu. super textu, Corpus quod adolefcit.
A calore natiuo alimentum in venis alteratur. Lib. 2. de facult. natur.
cap. 8.

Calor noster intenditur balneis calidis, cibis, potionibus calidis, exer-
citatione, augustatione meatuum. Lib. de morb. caus.

Caloris natiui interdum substantia augetur, interdum qualitas intendi-
tur. Lib. 3. de temper.

Calor naturalis, vt in omnibus partibus animantis temperetur, arterias
continuo attolli, ac refidere. Lib. de morb. caus. cap. 3.

10 Calorem natiuum, & insitum cordis, arteriarum motus, & inspiratio,
moderatum tuentur, atque conseruant. Ibidem.

Sicuti si extrinsecam flammam, à communicatu circumfusi aëris sepa-
res, interiectu furnili, vel cucurbitæ, vel cuiuspiam rei alterius si-
milis, statim extinxeris, eodem modo si animalibus caliditatem co-
hibueris, atque intercluseris ita vt nullam cum aëre exteriori habeat
communicationem, statim exitium afferes. Lib. de morb. caus.
cap. 3.

Caloris insiti gratia animalia respirare. Lib. de vtili. respir.

Calor insitus tum extinguitur, tum seruatur modis iisdem, quibus ignis
20 solet, nempe motu, respiratione, seu diffatu, vt flammæ flabellis agi-
tata. Lib. de vtili. respir.

Calor insitus materiam vnde accenditur, sanguinem habet. Lib. de vti-
litat. respir.

Calor insitus à natura insitum principium motus in vtranque partem
habet, ita vt altero priuatus, etiam reliquo ex necessitate priuetur.
Lib. de vtili. respir.

Calorem natiuum, siue à respiratione prohibeas, siue sanguine, statim
corrumpitur. Lib. de vtili. respir.

Calorem natiuum, vt lucernæ flammam suffocando, aut oleo priuando
30 extingues. Eodem lib.

Caloris natiui ad lucernam collationem vide ibidem longa serie. Con-
fert enim Galenus cor funiculo in lucerna accenso, oleo sanguinem,
organo pulmonem.

Calorem natiuum pulmo arctus, & densatus, velut cum respiratio co-
hibita est, omnino extinguit. Lib. de vtili. respi.

Calorem natiuum pulmo perforatus & rarus, qualis circa respirationem
est, conseruat. Lib. eodem.

Calorem natiuum moderatè ventilari, & moderatè refrigerari, vtile est.
Lib. de vtili. respir.

40 Calorem natiuum aqua frigida, aut vincit, aut colligit. Vincit qui-
dem, cum debilis fuerit: colligit autem cum fortis, ipsum diffilari
prohibens. Lib. 5. aphor. com. 21.

Calor natiuus ob multitudinem non accenditur, sed potius extinguitur,
sicuti ignis lignorum multitudine superiniecta, & lucernæ flamma
oleo vniuersim superfuso. Lib. 7. aphor. com. 7.

- Calor natiuus in forti dolore ventris, extinguitur. Ob id sequitur extremitatum frigiditas. Lib. 7. aphor. com. 26.
- Calorem natiuum multitudo grauens, extinguit. Tale enim quid accidit, quale in flammis exterioribus in quibus multa ligna superingesta strangulant ignem, atque extingunt. Lib. 6. aphor. com. 12.
- Calor cordis sola respiratione fouetur, atque seruetur, reliquarum partium respiratione, & pulsu, qui veluti respiratio quædam est. Lib. de pulsum vsu.
- Caloris animalium natiui conseruandi modorum, per similitudinem olei, ellychnij, ac lampadis pulchra explicatio. Lib. de vtili. respir. 10
- Calor natiuus, cordis calori reliquarum partium similis non est, cum id feruere semper sit opus, reliquis partibus satis sit, si non sint frigida. Lib. de pulsum vsu.
- Calor animantium à medicamentis calidis augetur, vt ignis à ligno. Lib. 3. de temper.
- Caloris in animante materia, vnde accenditur, sanguis est. Lib. de vtili. respirat.
- Calor innatus Hippocrati, naturalium operum est autor. Lib. 1. aphor. com. 15.
- Calorem natiuum, omnium naturalium operum autorem esse Hippocrates ait: Plato non calorem, sed ignem nominat. Lib. 8. de placit. Hipp. & Plat.
- Calorem natiuum omne animal in sanguine, & venis, quasi ignis quendam fontem habet. Lib. 8. de placit. Hipp. & Plat.
- Calor in animalium corporibus, non ex attritu spirituum, qui sunt in arteriis, gignitur, sicut in lapidibus, & lignis fieri videmus: sed è contrario ab infuso calore, arteriarum ipsarum motus causantur. Lib. 8. de placit. Hipp. & Plat.
- Calor quomodo varius, decursu ætatum fiat. Lib. 1. aphor. com. 14.
- Caloris natiui, ad functiones naturales vsus. Lib. 3. de sympt. caus. 30 cap. 3. & 4.
- Calor tum ad alias actiones, tum ad succorum præcipuè generationem plurimum valet. Lib. 2. de natur. facult. cap. 8.
- Calore natiuo ad nullum effectum, vsus est Erasistratus. Lib. 2. de natur. facult. cap. 8.
- Calor natiuus nutritioni, & facultatum actionibus plurimum confert. Lib. 3. de sympt. caus. cap. 3.
- Calor naturalis, omnium naturalium operum causa. Lib. 1. aphorism. com. 15.
- Caloris innati officium, à natura illi tributum est cibos conficiendi, ac 40 concoquendi. Lib. 1. aphor. com. 18.
- Calor naturalis generat sanguinem. Lib. 6. com. 12. aphor.
- Calor naturalis, deducit ad suppurationem vlcera, Lib. 5. apho. com. 20.
- A calore mediocri sanguis, immodico bilis generatur, Lib. 2. de natur. facult. cap. 8.

Caloris

- Caloris commoda temperies, actionis est causa. Lib. 2. de natur. facult. cap. 8.
- Calor naturalis concoctionis ciborum in ventre, & distributionis in iecore, ac per venas Hipp. & Plat. causa est. Lib. 8. de placit.
- Caloris puerorum, ac iuuenum differentia, ac inquisitio quomodo rectè procedat. Lib. 2. de temper.
- Calor pueri, & iuuenis eò differunt, quòd in pueris magis halituosus, & multus, & suavis: in florentibus exiguus, ficcus, nec similiter suavis, etsi neuter eorum simpliciter altero videatur calidior, sed alter multitudine eius, quod diffatur, alter acrimonia. Lib. 2. de temper. 10
- Calor in pueris, & ætate florentibus æqualis. Lib. 2. de temper.
- Caloris natiui in pueris, salubris qualitas exquisita habetur. Lib. 1. apho. com. 14.
- Calor per vigilias foras, per somnum intrò tendit. Com. 4. in 6. de vulg. mor. super textu, Euidenter vigilans.
- Caloris intrò, ac foras delatio, multas animi perturbationes, passionésque sequitur, nempe iram, metum, verecundiam, lætitiã, mœrorem, & similia. Lib. 2. de sympt. caus.
- Calor naturaliter se habens sanitatem efficit, superans, vel superatus, 20 morbos. Lib. de trem.
- Calor naturalis hyeme augetur. Lib. 1. aphor. com. 15.
- Calore natiuo debilitato ex profluuio sanguinis, neq; cibi bene concoqui, neque in sanguinem transmutari, multò autem magis neq; distribui possunt per corpus: & propter hæc omnia alios fieri humidiores par est, donec processu tēporis vires suas natura recuperauerit. Lib. 4. aphor. com. 27.
- Calor natiuus vel extinctus, vel extinctioni proximus, facit quæ euacuantur frigida. Lib. 4. aphor. com. 37.
- Calor naturalis secundum Hippocratem, est ea, quæ solida corpora re- 30 git, natura. Lib. 4. aphor. com. 37.
- Calore adscititio calent Aethiopes, & Arabes. Lib. 2. de temper.
- Calor ætate vigentium mordax. Lib. 1. aphor. com. 14.
- A calore natiuo fieri defluxus corporum. Lib. 7. aphor. com. 60.
- Calor natiuus, in quibus non accenditur, non fiunt desipientiæ. Lib. 7. aphor. com. 7.
- Calidum amicum sedis, & neruorum partium dispositionibus. Lib. 5. aphor. com. 22.
- Calidum vtile osibus, dentibus, neruis, cerebro, spinali medullæ. Lib. 5. aphor. com. 18.
- 40 Calor natiuus, exercitiis augetur. Lib. 1. aphor. com. 15.
- Caloris innati multitudini, semper oportet alimenta esse proportionalia. Lib. 1. aphor. com. 15.
- Calor natiuus ob id hyeme augetur, quòd refugiat propter circumstantem extrinsecus frigiditatem. Lib. 1. aphor. com. 15.
- Calor natiuus ætate, ad sibi affinem protenditur, atque ita contingit

n 4

dissolui,

De spiritibus, eorumque differentijs, & actionibus.

CAPVT XVI.

Spiritus nomen variè sumi in medicina, vnum est ex publicè iactatis. Nec in medicina solum, sed in alijs omnibus disciplinis, in quibus de spiritibus tractatio cadit, ad varia spiritus nomen extendi planè cernimus. Theologi enim modò pro Deo, interdum pro Dei virtute, modò pro anima spiritum accipere solent. Vnde est illud Ioannis, Spiritus ubi vult spirat: & illud Geneseos primo, Spiritus domini ferebatur super aquas. Pro anima verò eo in loco Euangelij sumi videtur: spiritus quidem promptus est, caro autem infirma. Et rursus apud Psalmographum, Spiritus vadens, & non rediens. Sed cum altioris sint hæc speculationis, nec ad nostram tractationem (qui medica tantùm tractamus) pertineant, his omisis ad spirituum explanationem, medica methodo perueniemus. Non vnicam autem, ac simplicem esse spiritus in re medica significationem, peruium vnicuique esse potest. Eo enim nomine & aërem, & ventum, & auram, & flatum, & spirationem intelligi, tum denique substantiam omnem tenuem obtutus nostros fugientem, & quæ sub sensum, & aspectum non cadat euidentius est, quàm vt probari oporteat. Nos tantùm hîc de spiritibus, prout vinculum quoddam sunt corporis, & animæ, substratæque calori natiuo nostro materia, ipsiusque tandem animæ instrumentum præcipuum medica ratione tractabimus. Hunc porrò Stoici, omnibus se mundi partibus insinuantes, cunctaque cœlesti è semine proferentem introduxerunt vnde sit animantibus cunctis, ac terræ nascentibus ortus, atque origo: esseque illum ipsum è substantia tenui quadam, splendida, ætherea, nec aspectabili, magnis persuasi rationibus crediderunt. Vnde illud celeberrimi vatis Virgilij manasse videtur, in sexto Aeneidos:

*Principio cælum, ac terras, campisque liquentes,
Lucentemque globum Luna, Titaniaque astra
Spiritus intus alit: totamque infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.
Inde hominum, pecudumque genus, vitæque volantum,
Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore Pontus,
Igneus est ollis vigor, & cœlestis origo
Seminibus.*

Spiritu hîc diuinus in Timæo Plato mundi animam vocat. Cui sanè spiritui, in vniuersi mole vigenti, quiddam simile inditum nobis à natura est, quo corporea hæc nostra substantia foueatur, totaque ipsa vegetetur, & substat. Spiritu id vocamus, hoc est, substantiam quandam ætheream, minimè conspicuam,

Ioan. 3.

Math. 26.
Marc. 14.

Psalm. 77.

10

20

30

40

cuam, aut aspectabilem, ex elementorum quidem miscella genitam, sed elaboratissimam, & (vt doctissimè Auicenna scripsit) in cœlestium corporum similitudinem, atque naturam vergentem, atque ob id illustrem, luminis, splendorisque ac æthereæ lucis plenissimam, adeoque tenuem, vt conspici à nobis minimè possit. Hæc spiritus de quo tractaturi in præsens sumus natura, hæc substantia. De quo illud rectissimè in problematis dixisse Alexandrum Aphrodiseum legimus, spiritum vinculum esse animi ac corporis, quod ea vtraque necat, concordissimæque communionem conciliat, atque coniungat. Qua enim spiritus substantia omnino corpore non vacat, eò se corpori accommodat: est enim corpus quoddam, sed æthereum, & tenuissimum, obtutusque nostros fugiens: quæ verò in similitudinem cœlestium totus penè abit, inuisibilis ipse, lucidus, vitam omnibus, & salutaria munia præstans, nostrisque artus omnes vegetans, ac fouens. Ea sanè ratione ceu animi accommodatissimum instrumentum, animo inseruire, illiusque naturam quodammodo induere videtur. Ob idque meritò, & corporis, & animi vinculum arctissimum esse creditum est. Hîc profectò congrua materia est, quæ insito calori nostro fomitis loco substerneretur: quod sit eidem ipsi calori fouendo familiaris, amicæque valde, & secum congruens substantia, atque ad eò congruens, vt aliquot in locis eandem Galenus cum ipsomet natiuo calore, de mente Hippocratis, effecerit: qua de re paulò post plenius dicemus. At verò substantia hæc, quæ spiritus dicitur, cum suapte natura tenuissima quædam res sit, eam quidem & motu celerem, ac concitatam, & ætheris modo semper ardentem (calidissimum enim omnium autoribus Galeno, & Auicenna, spiritus est) & pellucidam, & ad omnia naturæ munia obeunda facilem, atque paratam esse confiteri est omnino necesse, ac proinde aptissimam cui perpetuò natiuus noster calor insideat: vnde meritò eius ipsius sedem esse, atque vehiculum docti plerique omnes arbitrantur. Hunc ab ipso protinus vitæ, & generationis initio, viuentibus cunctis inseri, vt & vitam inchoet, inchoatam foueat, atque sustentet, demumque vt facultati corporis retri-ci, ad omnia munia obeunda, ceu idoneum instrumentum inseruiat, viuificumque calorem complectatur, atque contineat, vel ipsa autorum in ea re communi consensione, vel demonstrationis fide, credere omnino cogimur. De hoc spiritu inuestiganda hæc sunt. Quænam illius substantia, quæ generatio, quæ functio. Hunc rursus in suas differentias, seu mauius species partiri, cum sit quidam ingenuus (quem complantatum seu innatum, scholæ vocare solent) quidam aliunde manans, seu influens: atque ij rursus multiplices, vitalis, animalis, & naturalis: & quoniam pacto ex se inuicem hi generentur, nempe ex naturali spiritu vitalis, ex vitali tandem animalis per elaborationem, exactamque coactionem: suntne idem spiritus, & calor natiuus noster, vt & Galenus, & Aristoteles sensisse conceptis etiam verbis, sunt visi. His cognitis absoluta erit profectò, vniuersa de spiritibus tractatio. Spirituum porrò omnium substan-

Lib. i. de viti-
bus cordis.
cap. 2.5. de simp. fa-
cul. ca. 9. & 1.
aph. com. 15.

Lib. r. de viri-
bus cordis
cap. 1.

2. de gen. ani-
malium cap. 3.

substantia elementis præstantior, & in cœlestium naturam degenerans, vt Auicenna scripsit, diuinum quoddam corpus, & æthereum est, à natura procreatum, magnâque virtute elaboratum, atque ipsius animæ, seu facultatis corporis rectoris primum, præcipuumque instrumentum, vt rectè Galenus cum 5. de simplicium facul. cap. 9. tum lib. de placitis Hipp. & Plat. 7. sensisse est visus. Prima autem spirituum omnium substantia, in humido illo primigenio, & radicali, tanquam in sua basi, & propria fede latet: cum sit humidum illud spiritibus illi à natura insitis confertissimum, in quibus natiuus noster seruetur calor. De spirituum substantia, atque natura hanc protulit Aristoteles sententiam. Omnis (ait) 10
 ,, animæ siue virtus, siue potentia corpus aliud participare videtur, idque
 ,, magis diuinum, quàm ea quæ elementa appellantur. Ex quo quidem
 ,, loco colligere promptum est, id Aristotelem voluisse, animam omnem
 vno aliquo corpore vti, quod elementis præstantius sit: magisque diuinum quàm elementare, quod aliud quàm spiritus esse non potest, vt qui tenuitate sua, perfectione, & splendore ad cœlestium naturam (quantum quidem corporea substantia ferre potest) proximè accedat. Ac rursus paulò post, eodem ipso capite. 3. secundi de generatione animalium libri, explicatius spiritus naturam expressit. Inest (inquit) in semine 20
 ,, omnium, quod facit vt fœcunda sint semina, videlicet quod calor vocatur: idque non ignis, non talis facultas aliqua est, sed spiritus qui in semine, spumosoque corpore continetur, & natura, quæ in eo spiritu est, 30
 ,, proportione respondens elemento stellarum. Quid iis verbis congruentius ad spiritus explicandam naturam dici possit, non video. Erit itaque nimirum spiritus, æthereum quoddam corpus, è purissima, & præstantissima sanguinis parte elaboratum, & in aëris tenuissimi substantiam naturæ vi demutatam, idem & insiti caloris, & facultatum nostri corporis fundamentum, ac sedes, primumque animæ ad omnes obeundas functiones, instrumentum. Quæ quidem spiritus ratio ex Aristotelis super- 30
 praticato loco, & Galeni tum. 5. de simplicium facul. lib. tum. 7. de placitis Hipp. & Plat. sensus elici vel conceptis verbis potest. Esse autem in nobis tenuem quandam, & spirituosam substantiam, illud maximè declarare videtur, quod respiratione continuò indigeamus, qua aërem attrahentes, eo attracto, quasi familiari & congeneo pastu, ali, atque foueri spirituosam illa, quæ in nobis est substantia possit: qua profectò si careremus, nullus esset in nobis respirationis vsus. Non enim ad corporis crassam, & terream alendam substantiam aëris attractu opus est nobis, cum ea solido, & pleno reficiatur sustenteturque alimento, non aëre. Quamobrem respiratione in id indigemus, vt aërem hauriamus, quo is finitimæ, & germanæ cuiuspiam 40
 in nobis, sui generis substantiæ iungatur, & copuletur, eique in alimoniam cedat. Vnde accidere illud videmus, vt auras per æstum captantes frigidiores, toti recreemur ipsi, & magna inde commoda fortis spiritibus, sentiamus. Contra verò in locis æstuosis, angustis, tenebrosos, tetrum exhalantibus, cum animo deficere, tum certè 50
 extingui,

extingui, ac præfocari nos experiamur. Talis est igitur spiritus nostri, qualem modò ex Aristotelis, & Galeni mente depinximus substantia, atque natura. De illius generatione modò dicendum. Gignitur porro spiritus à primordiis vitæ, in ipso genitili semine, à corporis, & principum partium rectoris facultate quæ in spumosa illa, & genitili substantia vires suas omnes fundens, diuinum hoc corpus tenue, aëreum, viuificum, & cœleste inserit, quod spiritum nuncupamus. Eius virtute, atque potentia semina omnia vt fœcunda sint, & prolifica (vt rectè Aristoteles tradidit) habent. Inde fit, vt cuiusvis generis semina tale quid ipsa actu 10
 10 proferant, qualia potentia fuere: ac proinde equinum semen equos, caninum canes, suillum sues, humanum homines generet. Sic pyri, citrij, mali medici, forbi, & persici, reliquorumque arborum semina, sui generis proferunt singula fructus. Itaque cum in semine plantæ cuiusvis, seu animantis eluceat vis, & facultas eius à quo dimanauit corporis, siue id è plantarum, & stirpium genere, siue animantium sit: vigeat autem eo in corpore, vnde deriuatum est semen, & natiui caloris, & spirituum copia: efficitur profectò, vt in semine multa quoque subsit spirituosam, & calidam partem, cuius merito vt fœcunda sint, semina cuncta habent. Atque hæc prima est spirituum generatio: vt haud 20
 20 immeritò scholæ spiritum hunc in semine, & primis generandi fœtus partibus insertum, complantatum, seu innatum appellent. De quo mox à nobis copiosè dicetur. Constans itaque illud maneat, generari quidem spiritus à totius corporis, & principum partium rectoris facultate, in semine primum, dein verò ab ipso semine genitili in fœtum eadem potentia, atque virtute in semine locata, atque fixa, pares spiritus generari. Quæ verò propria sit spirituum functio (quod proximè dicendum proposuimus) explicatu facilè erit, si id intellexerimus, ad omnes naturales actiones spiritu, cœu commodissimo instrumento, naturam vt: si rursus & illud quoque, caloris natiui sedem præcipuam, 30
 30 atque vehiculum in iis spiritibus situm esse. Quamobrem cum omnium operum effectorem natiuum calorem superiore capite probauerimus, consequitur profectò, vt spiritus quoque ipsi, sint omnium naturæ actionum administratores, id est naturæ ipsi in functionibus edendis instrumentorum vicem agentes. Itaque ad vitam, ad nutritionem, concoctionem, distributionem, ad sensum denique, & motum præstandum, & ad principis in cerebro facultatis munia obeunda, intellectionem dico, imaginationem, memoriam, spiritus profectò aptissimi cooperatores erunt existimandi. Omnia enim quæ modò recensuimus opera, horum interuentu, probaq; eorum commoderatione fieri experimur: veluti horum vel deprauatione, vel diminutione, vel defectu, interuerti, deprauari, languescere, ac prorsus deficere. Quod in animi deliquis, & integra viriū concisione, (quam syncopem vocant) experiri licet, tum & in immodicis vacuationibus, præsertim sanguinis, in quibus symptomatis naturæ munia peruersè edi, inanitis utiq; & exhaustis spiritibus, planè videmus, quod opifex natura sine spirituum ope, tanquam 40
 commodo

2. de gen. ani-
malium, cap. 3.

commodo instrumento munia sua obire minimè queat. Hæc de spirituum actione. De differentiis modò agendum. Sunt autem primæ, præcipuæque spirituum differentiæ eæ, vt sit quidam connatus, ingenitus, atque insitus, quem rectissimè scholæ complantatum vocare consueuerunt, quidam influens. De vtroque particulatim agemus. Vt autem connati spiritus naturam perscrutemur, illud in primis sciendum, ipsum à principiis generationis nobis innasce, vnde connati, seu insiti nomen meruit. Equidem cum ex femine tum maris, tum foeminæ, atque ex sanguine menstruo, omnis nostra generatio constat: genitura autem ipsa à toto parentum corpore, à solidis inquam, & mollibus partibus, & ab
 10
 Lib. de geni-
 tura. omni in corpore humido fecernatur (vt docta Hippocratis sententia est) necessarium quidem est, multo spiritu, atque calore genituram præditam esse, vt quæ nimirum à principum partium influxu in eam, & ab omni reliquo corpore vnde manat, plurimum concipiat, tum insiti caloris, tum spiritus. Nisi enim & spiritum nancisceretur, & calorem, neque spumesceret ipsa, neque generationi subseruire vnquam posset. Vnde illud rectissimè ab Hippocrate dictum est, in genitura id quod robustissimum est in corpore secerni, cuius rei argumentum id esse voluit vel maximum, quòd à veneris vsu, tantula re emissa, imbecilles reddamur. Cum itaque valentissima quædam res genitura ipsa sit, & calidissimam esse, & multo spiritu præditam omninò oportet. Hic porrò qui in ea latet spiritus, dum à facultate foetus formatrice, primis simplicibusque partibus, omnibusque reliquis distribuitur, à femine quidem ceu fonte, ac promptuario manans, & à formatrice facultate pro cuiusque partis merito absumptum, in easque deriuatum, insitus spiritus, seu innatus iure appellatur. Simul enim atque formatus fuerit in vtero foetus, spiritus hic partibus singulis inest, aliis alius, nec omnibus idem. Qui enim in osse subest spiritus, ab eo qui in carne, aut neruo plurimum distat, quantum scilicet & partium, quarum sunt nature. Quot enim partes corporis, tot constituere pro portione spiritus omninò oportet.
 20
 30
 Perinde enim vt aliam os, aliam neruus, aliam caro natiui caloris substantiam nata sunt, & disparem omninò humidi primigenij portionem, atque naturam (sicciorem enim os, humidiorum caro naturam habet) sic sanè & spiritus innatos pro partium ratione diuersos, à seseque plurimum differentes partibus inesse, confiteri omninò oportet, vt docta Galeni. 5. de simpl. facul. cap. 9. sententia est. Atque hic quidem connatus spiritus partium articulator, & opifex esse, ab Hippocrate dicitur. Genitura (inquit) in pellicula est, & spiritum habet intrò, & foras. Et paulò post. Caro augetur à spiritu articulatur, & abit in hac
 40
 Lib. de nat.
 fetus. vnumquodque simile ad simile, densum ad densum, rarum ad rarum, humidum ad humidum, & vnumquodque in propriam regionem abit, iuxta cognationem ad id à quo genitum est. Rursus: Atque hæc omnia (subdit) à spiritu coarticulantur. Et mox: Postquam articulatus est puer, speciebus membrorum ipsius augetur, tunc & ossa duriora fiunt, & cauantur, atque hæc à spiritu fiunt. Plurimum hinc insito

sito spiritui nostro Hippocrates tribuisse est visus, vt cui nimirum formationis, & structuræ membrorum munus attribuat: & meritò illud quidem, cum in illo, ceu in propria sede, formatrix potentia sita sit, ac collocata, à qua partium corporis structura effingitur, ac dearticulatur. Atque hæc spiritus innati ratio, hæc natura est. Est enim vitæ & substantiæ nostræ fundamentum, à primis originis nostræ initiis, ad finem vsque persistens. Verum cum fluore continuo substantiæ nostræ (perpetuò enim fluit, atque dissoluitur nostri corporis substantia ac partium robur) & dissipari quoque insitos in partibus spiritus
 10
 fit necesse: prouidit sapientissima parens, ac nostri conseruatricis natura, vt ad eorum tutelam, ac veluti deperditorum instaurationem alij succederent spiritus, à principibus partibus manantes, qui innatos partium spiritus conseruarent, & ne citò dissoluerentur suo influxu prohiberent: ac proinde meritò influentes hos spiritus, medicinae autores nuncupauerunt. Nulla enim pars in nobis, aut calorem, aut insitum spiritum, aut vires ab ortu datas potis est retinere, citra spirituum influentium vires, sed in breui omnia conciderent à principiorum viribus & fauore destituta. Quocirca pars vnaquæque tum insitis, tum aliundè influentibus viribus gubernatur, alia manifestius, vt musculus: alia obscurius, vt os, cartilago, copula. In has enim partes tametsi neque vena inferitur, quæ sanguinem, neque arteria quæ spiritum proferat, satis tamen hæc in illas deriuari declarat assidua, quæ fit earum nutritio. Neque enim citra influxum possint cæ perflere, & vita teneri. Vnde intelligi potest, cum sint partium corporis aliæ principes, vt cerebrum, cor, iecur, testes: aliæ ab his natae, & quasi earum viribus subseruientes, vt nerui, arteriæ, venæ, feminaria vasa: reliquas partes omnes, tum insitas, tum influentes vires habere, nullasque seipsis duntaxat gubernari, nisi fortassis id ita accipiendum quis velit, quòd non per manifestos, &
 20
 30
 patentes ductus, musculorum & interiorum viscerum modo regantur. Hæc siquidem, vt vberiores spiritus atque vires acceperunt, sic venis, arteriis, atque neruis indigent, quibus manifesta sit, & conspicua gubernatio. Ex his demum planum fit & apertum, tum vitalem, tum naturalem spiritum in omne corpus effundi, atque diffluere, eoque pertingere vbi neque vena, neque arteria est. Harum enim adminiculo non vbique indiget. Animalem autem spiritum nusquam posse citra neruos, aut eorum villos, atque stamina contineri, aut vires suas prodere. Optima id quidem ratione à natura institutum, quòd pars vnaquæque nutritione, & vita, non
 40
 autem sensu, & motu indigeret. Prodeunt autem spiritus hi influentes à tribus principiis, corde, iocinore, cerebro, & si quidem spiritus naturam propius inspectemus, inueniemus profectò, spiritui influenti vocato, hanc ipsam potius, quàm innato conuenire. Spiritus nanque substantiæ cum tenuitas, & citata motio propriè conueniant: hæc autem ambo influenti spiritui magis, quàm innato insunt
 Q (cum

commodo instrumento munia sua obire minimè queat. Hæc de spiritu actione. De differentiis modò agendum. Sunt autem primæ, præcipuæque spirituum differentiæ eæ, vt sit quidam connatus, ingenuus, atque insitus, quem rectissimè scholæ complantatum vocare consueuerunt, quidam influens. De vtroque particulatim agemus. Vt autem connati spiritus naturam perscrutemur, illud in primis sciendum, ipsum à principiis generationis nobis innasci, vnde connati, seu insiti nomen meruit. Equidem cum ex femine tum maris, tum foemina, atque ex sanguine menstruo, omnis nostra generatio constet: genitura autem ipsa à toto parentum corpore, à solidis inquam, & mollibus partibus, & ab
 10
 Lib. de geni. omni in corpore humido secernatur (vt docta Hippocratis sententia est) necessarium quidem est, multo spiritu, atque calore genituram præditam esse, vt quæ nimirum à principum partium influxu in eam, & ab
 Vbi supra. omni reliquo corpore vnde manat, plurimum concipiat, tum insiti caloris, tum spiritus. Nisi enim & spiritum nancisceretur, & calorem, neque spumesceret ipsa, neque generationi subseruire vnquam posset. Vnde illud rectissimè ab Hippocrate dictum est, in genitura id quod robustissimum est in corpore secerni, cuius rei argumentum id esse voluit vel maximum, quòd à veneris vsu, tantula re emissa, imbecilles reddamur. Cum itaque valentissima quædam res genitura ipsa sit, & calidissima esse, & multo spiritu præditam omninò oportet. Hic porrò qui in ea latet spiritus, dum à facultate foetus formatrice, primis simplicibusque partibus, omnibusque reliquis distribuitur, à femine quidem ceu fonte, ac promptuario manans, & à formatrice facultate pro cuiusque partis merito absumptum, in easque deriuatum, insitus spiritus, seu innatus iure appellatur. Simul enim atque formatus fuerit in vtero foetus, spiritus hic partibus singulis inest, aliis alius, nec omnibus idem. Qui enim in osse subest spiritus, ab eo qui in carne, aut neruo plurimum distat, quantum scilicet & partium, quarum sunt nature. Quot enim partes corporis, tot constituere pro portione spiritus omninò oportet.
 30
 Perinde enim vt aliam os, aliam neruus, aliam caro natiui caloris substantiam nacta sunt, & disparem omninò humidi primigenij portionem, atque naturam (sicciorem enim os, humidiorum caro naturam habet) sic sanè & spiritus innatos pro partium ratione diuersos, à seseque plurimum differentes partibus inesse, confiteri omninò oportet, vt docta Galeni. 5. de simpl. facul. cap. 9. sententia est. Atque hic quidem connatus spiritus partium articulator, & opifex esse, ab Hippocrate dicitur. Genitura (inquit) in pellicula est, & spiritum habet intrò, & foras. Et paulò post. Caro augescens à spiritu articulatur, & abit in hac
 40
 vnumquodque simile ad simile, densum ad densum, rarum ad rarum, humidum ad humidum, & vnumquodque in propriam regionem abit, iuxta cognationem ad id à quo genitum est. Rursus: Atque hæc omnia (subdit) à spiritu coarticulantur. Et mox: Postquam articulatus est puer, speciebus membrorum ipsius augescentibus, tunc & ossa duriora fiunt, & cauantur, atque hæc à spiritu fiunt. Plurimum hinc insito

sito spiritui nostro Hippocrates tribuisse est visus, vt cui nimirum formationis, & structuræ membrorum munus attribuat: & meritò illud quidem, cum in illo, ceu in propria sede, formatrix potentia sita sit, ac collocata, à qua partium corporis structura effingitur, ac dearticulatur. Atque hæc spiritus innati ratio, hæc natura est. Est enim vita & subsistentiæ nostræ fundamentum, à primis originis nostræ initiis, ad finem vsque persistens. Verum cum fluore continuo substantiæ nostræ (perpetuò enim fluit, atque dissoluitur nostri corporis substantia ac partium robur) & dissipari quoque insitos in partibus spiritus
 10
 fit necesse: prouidit sapientissima parens, ac nostri conseruatricis natura, vt ad eorum tutelam, ac veluti deperditorum instaurationem alij succederent spiritus, à principibus partibus manantes, qui innatos partium spiritus conseruarent, & ne citò dissoluerentur suo influxu prohiberent: ac proinde meritò influentes hos spiritus, medicinae autores nuncupauerunt. Nulla enim pars in nobis, aut calorem, aut insitum spiritum, aut vires ab ortu datas potis est retinere, citra spirituum influentium vires, sed in breui omnia conciderent à principiorum viribus & fauore destituta. Quocirca pars vnaquæque tum insitis, tum aliundè influentibus viribus gubernatur, alia manifestius, vt musculus: alia obscurius, vt os, cartilago, copula. In has enim partes tametsi neque vena inseritur, quæ sanguinem, neque arteria quæ spiritum proferat, satis tamen hæc in illas deriuari declarat assidua, quæ fit earum nutritio. Neque enim citra influxum possint eæ persistere, & vita teneri. Vnde intelligi potest, cum sint partium corporis aliæ principes, vt cerebrum, cor, iecur, testes: aliæ ab his natae, & quasi earum viribus subseruientes, vt nerui, arteriæ, venæ, feminaria vasa: reliquas partes omnes, tum insitas, tum influentes vires habere, nullasque seipsis duntaxat gubernari, nisi fortassis id ita accipiendum quis velit, quòd non per manifestos, &
 30
 patentes ductus, musculorum & interiorum viscerum modo regantur. Hæc siquidem, vt vberiores spiritus atque vires acceperunt, sic venis, arteriis, atque neruis indigent, quibus manifesta sit, & conspicua gubernatio. Ex his demum planum fit & apertum, tum vitalem, tum naturalem spiritum in omne corpus effundi, atque diffuere, eoque pertingere vbi neque vena, neque arteria est. Harum enim adminiculo non vbique indiget. Animalem autem spiritum nusquam posse citra neruos, aut eorum villos, atque stamina contineri, aut vires suas prodere. Optima id quidem ratione à natura institutum, quòd pars vnaquæque nutritione, & vita, non
 40
 autem sensu, & motu indigeret. Prodeunt autem spiritus hi influentes à tribus principiis, corde, iocinore, cerebro, & si quidem spiritus naturam propius inspectemus, inueniemus profectò, spiritui influenti vocato, hanc ipsam potius, quàm innato conuenire. Spiritus nanque substantiæ cum tenuitas, & citata motio propriè conueniant: hæc autem ambo influenti spiritui magis, quàm innato insunt
 9 (cum

(cùm ille pro partium diuersitate aliam, atque aliam fortiatur substantiam, vt paulò antea dictum, hic perpetuò tenuitate, & citata mobilitate præditus sit) efficitur profectò, vt verè ac propriè huic magis, quàm alteri spirituum ratio congruat, etsi vtrique spiritus iure dicuntur. Hos autem qui aliunde manant, & influentes vocantur, à tribus nasci principiis diximus, à corde vitalem, à cerebro animale, ab hepate naturalem. De quo quidem valde, ponendùsne sit, addubitatum est, dubitandi causam nobis præbente Galeno, qui 12. meth. medendi, duo tantum spirituum genera statuisse est visus: animale à cerebro, ceu fonte manantem, vitalem à corde. De naturali verò iis verbis addubitasse est 1° visus. Quod si naturalis (inquit) quoque aliquis spiritus est, vtrique is quoque in iocinore, & venis continebitur. Qui ponendù non esse spiritum hunc arbitrantur, ea maximè rationem ituntur, quòd nulla in iocinore insignis cauitas sit, perinde atque in corde, ac cerebro, quæ spiritus huiusmodi officina esse possit. In corde enim sinister venter, spiritus vitalis est officina: quemadmodum & in cerebro ventriculi illius effatu digni: in hepate nulla huiusmodi cauitas visitur, quæ generationi spiritus naturalis subseruire possit. Addunt præterea sanguinem ipsum, ad alenda membra venarum ministerio delatum, spirituum adminiculo minimè indigere, cùm citra ipsorum opem in membra ferri possit, eaque congruè alere. Hanc porrò sententiam Auerrous primo collectionum, conceptis verbis expressisse est visus. Spiritus, inquit, duo sunt, spiritus apparens in corde, & spiritus apparens in cerebro, sed spiritus in hepate non apparet per viam sensus. Quin & Isaac Israëlita, in spirituum ratione tradenda, definitionum libro, animalis tantum, & vitalis spiritus meminit, naturali hoc prætermisso. Vt autem relicta sua cuique opinione, meam ipsè priuatim aperiam, eamque ad disquisitionem doctrinæ consultorum candido proposito reuocem. Dico spiritum quidem naturalem, non nisi latius accepta spiritus voce, verè talem dici posse: quòd spiritus 3° substantiam, tenuem, pellucidam, elaboratam, ac curulem esse omninò oporteat, vt initio capitis dictum à nobis est, contra quam spiritui huic eueniat, ab hepate genito: qui vaporosum potius quoddam corpus calidum, crassum, nec satis elaboratum, quàm spiritus dici queat. Qui enim ab hepate, ad alendas corporis partes conficitur sanguis, & ad illas delegatur, is secum vaporem calidum multum, eumque crassiusculum defert. Quem si lata quadam significatione, spiritum quis vocare velit, minimè sum repugnaturus. At verò si iuxta rerum essentiam, proprietatemque (vti verè Philosophum decet) spiritum esse negabit. Atque hæc de ea re in præfens dixisse abundè sit. De spiritu autem vitali exploratissima illa sunt, hunc à corde, per arterias in vniuersum manare corpus, sedemque esse, ac fundamentum natiui caloris, vitamque partibus suppeditare. De animali porrò, à cerebro ipsum procedere, per neruos ferri, sensum voluntariumque motum præstare, esseque; hunc (vt vult Galenus) primum animæ instrumentum, ac proinde animal

An sit dare spiritum naturalem.

Autoris de spiritu naturalis opinio.

Lib. 7. de placit. Hipp. & Plat.

animalem esse dictum, non quòd substantia animæ sit, sed quòd primum sit ipsius, in cerebro habitantis instrumentum. Sicut verò vitalis spiritus, & in arteriis, & in corde gignitur, materia generationis ex inspiratione, & humorum exalatione desumpta, ita animalis ex vitali perfectius in retiformi plexu elaborato, atque concocto oritur. Num verò spiritus hic animalis perinde vt in cauis cerebri continetur, ita quoque in singulis neruis veluti insitus, innatusque maneat, ad sensum, & motum partibus suggerendum, exciteturque ab alio à fonte promanante: eòque; tanquam nuncio quodam pulsetur, an insitus quidem minimè sit, sed eo tempore, quo motui voluntario inseruire debet, à cerebro influat tanquam aduentitius, plurimum hæsitare hac de re videtur septimo de placitis Hipp. & Plat. Galenus. Solut autem post longam eius rei disquisitionem, accommodatione nerui, facultatem à cerebro excipientis ad aërem illustrationem à sole accipientem, perinde se habere neruum ad facultatem, vt se aër ad solem habeat. Nam vt hic, continuam dum accipit à radiis solaribus immutationem, illustratur, non in semel accepta mutatione perseverat, hæc enim Galeni eò loco verba sunt: sic neruos oportet assiduam semper, ac recentem informationem à cerebro, ceu fonte accipere, hoc est virtutis à cerebro transmissionem: sicuti circumfusum nobis aër, assiduam accipit, ac mutuatur à sole illustrationem, ac splendorem, qui quidem splendor statim cum illustrante dissipatur, ac euanescit, quod sensuum fide experiri licet. Si namque solidum aliquod corpus in medio opponamus, confestim aërem interceptum fulgore destitui conspiciamus, vtpote qui, dum perennem, atque continuam accipit à sole mutationem, illustratur, non in semel accepta persistit, vt paulò antè dicebamus. Si enim posito obice lux in aëre perstaret, aliquandiu lux in eo (sublato etiam illustrante) permaneret, contra quàm fieri cernamus. Nubiloso enim, & pleno cælo nusquam aërem à sole illustrari conspiciamus, crassamentum 3° utique; nubium aëris illustrationem prohibente. Itaque similitudine ad neruos translata fieri videmus, vt neruis præcisus tota ea pars quæ à cerebri continuitate, per sectionem fuerit separata, stupida confestim reddatur, cerebro utique; vim suam exerere non valente, continui scilicet dissolutione. Ob id profectò rectissimè Galenus, assidua neruos egere à cerebro informatione, eaque; recentem, hoc est, virtutis, & spirituum per eos manationem, asseuerasse est visus. Sic arteriæ, quia tunicas cum cordis corpore connexas habent, ab eo vim influentem assiduè accipiunt. Inde fieri, vt si eæ, aut laqueo interclusæ aut incisæ fuerint, pulsu omnimicationeque; orbentur: influxu nimirum facultatis à corde per spiritus manantis destitutæ. Pulsari itaque; tum neruos, tum arterias spiritu à corde, & cerebro manante, omninò oportet, si in opere permanfura ipsa sint, nec innatum in iis sufficere, aut vitalem, aut animale spiritum, vt demonstracione Galenica hac ostendisse me arbitror. Nunc quod postremum dicendum superest explicemus. Sintne natiuus calor, & spiritus idem, an diuersa. Eadem porrò esse, insinuasse Galenus, 5. de simplicium

Lib. 7. de placit.

cap. 9. nouz
versionis. facul. planè est visus. De suppurantium enim facultate edifferens, ipsa
symmetriam natiui caloris seruare oportere astruxit, de quo quidem
natiuo calore hæc protulit. Halituosum (inquit) & calidum spiritum con-
tineri quamplurimum in parte oportet, & ad vnguè caliditate symme-
trū, quippe cum hic in pueris copiosissimus, omnes actiones naturales
adaugeat. Sed sunt quos id fugit, & cum hoc, quod ignorent, Hippo-
cratem insuper accusare non verentur, quod dixerit crescentia plui-
mum habere caloris innati. Sed nos dicta eius haud perperam capere
oportet, ac cognoscere innatum dixisse calorem, quem in quoque
animantium, & natiuum spiritum nominamus, de quo & Aristoteles
scriptum reliquit. Verum nihil prohibet sanguineam substantiam, si-
mūque feminalem vnà cum spiritu, calidum inaudire innatum. Hac
Galenī serie euidentissimum fit, id quod calorem insitum in quoque
animalium appellamus, id ipsum quoque, & spiritum natiuum esse.
Quam vtique sententiam Galenus ab Aristotele desumpsisse est vi-
sus, qui de generatione animalium libro, cap. 2. & 3. insiti caloris na-
turam, iis verbis expressit. Inest (inquit) in semine omnium, quod
facit vt foecunda sint femina, videlicet quod calor vocatur: idque
non ignis, non talis facultas aliqua est, sed spiritus; & eiusdem li-
bri cap. 2. id ipsum prædixerat. Semen quoque (ait) exit quidem in-
trinfecus spissum, & album, calore interiore multum spiritus calidi
continens. Hisce verbis constare illud certum est, calorem insitū nihil
prorsus in nobis aliud esse, quam ingenitum illum spiritum, qui suapte
natura (vt testatur Auicennas) omnium nostri corporis partium, ca-
lidissimus est. In quam item Aristotelis, & Galeni sententiam vide-
tur Arabs Auerrouis collectionum suarum lib. 2. cap. 7. pedibus ire.
Sed quid autorum sententiis pugno? Profecto si calidi natiui substan-
tiam attendamus, non qualitatem substantiæ inherētem, inuenie-
mus meherculè, calidum hoc insitum in nobis nihil prorsus aliud
esse; quam corpus hoc vaporosum, tenue, elaboratum, summè cali-
dum, à corde primū in arterias, inde in vniuersum corpus manans,
quod spiritum iurè vocamus. Quanquam (vt vult Galenus) nihil pro-
hibet, & sanguineam substantiam, & feminalem, atq; aëream innati ca-
lidi nomine, audire. In his enim substantiis, nostræ generationis primor-
dia reuera sita sunt. Nam etsi natiui caloris, & spiritus rationes diuer-
sæ sint, vna tamen amborum est substantia, atque subiectū. Dicitur
nanque eo potissimum spiritus, quod permeet, quod veluti aura suavis,
& nobis connata spiret, pulset, illustret, viuificet, sensum, motūque
excitet, facultatesque à principibus partibus, ceu fontibus in reli-
quum omne deferat corpus. Hæ quidem certè spiritus rationes sunt,
prout caloris calfacere, attenuare, concoquere, distribuere, & ea quæ
ad naturam pertinet munia complere, atq; perficere. Siquidem omniū
naturalium operū hic est autor, vt vult Gale. Insiti caloris natura profe-
ctò, si cui alteri rei, spiritui certè cōuenit, vt qui & tenuitate, & perfectio-
ne substantiæ, & motionis celeritate, & qualitate propria (quæ caliditas
summa

cap. 9. nouz
versionis.Calidū in
natum quid.Fen. 1. primi.
doc. 3. cap.
de compl.
membrorū.s. de simpl.
facul. cap. 9.spiritus ra-
tio quæ.apho. com.
85.

summa est, hoc est summè temperata) idonea sit substantia, quæ no-
menclaturam hanc insiti caloris sortiatur: & per hanc tandem semini
genitali aëreæ; in nobis, tum & sanguineæ substantiæ, id nominis tri-
buatur: Atque hæc mea de natiuo calore, deque spirituum natura, fun-
ctionibus, generatione, ac causis assertio.

De spiritibus Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

- 10 Spiritum delatorem cogit natura, tum viis arduis, tum cursibus pro-
dere. Lib. de arte.
Spiritus maximus est in omnibus, quæ corpori accidunt, & autor, & do-
minus. Autor libri de flatibus.
Spiritus nutrit, nutriunt enim cibus, potus, & spiritus. Eodem lib.
Spiritus qui in corporibus sunt, flatus vocantur. Eodem lib.
Spiritu plenum est, quod inter cælum, & terram est. Eodem lib.
Spiritus ætatis, & hyemis causa. Eodem lib.
Spiritus igni nurrimentum præbet, quo si priuetur ignis, viuere non
20 possit. Eodem lib.
Spiritu mare participat. Eodem lib.
Spiritus viæ in corpus si intercipientur, breui periturum est. Eod. lib.
Spiritus mortalibus vitæ, & morborū ægrotis solus est autor. Eod. lib.
Spiritus omnibus corporibus tanta necessitas extat, vt si quidem omni-
bus aliis abstineat homo, neq; cibum sumat, neque potum possit ta-
men dies duos, vel tres, & plures ducere: spiritu priuatum, in breui
parte vnus diei, intereat. Eodem lib.
A Spiritu ducendo, nulla vnquam quies mortalibus dari potest, vt ces-
sent spiritum adducere, ac rursus exhalare. Eodem lib.
30 Spiritum habet genitura. Lib. de natura pueri, seu foetus.
Spiritu genitura concipit, nempè in calido existens. Lib. de natura
foetus.
Spiritus per mediam genituram erumpit. Eodem lib.
Spiritu habent omnia, quæ calefcunt. Eodem lib.
Spiritus erumpit, & sibi ipsi viam facit ac foras procedit. Eodem lib.
Spiritu emittunt omnia, quæcunq; calefcunt. Eod. lib. de natura foetus.
Spiritu habet genitura in vtero calfacta, & emittit. Eodem lib.
Spiritu habet genitura, à matre spirante. Eodem lib.
Spiritu genitura habet intrò, & foras. Eodem lib.
40 A spiritu articulatur caro augescens. Eodem lib.
A spiritu omnia membra coarticulantur. Eodem lib.
Spiritus omnes, nobis sunt ab aqua. Eodem lib.
Spiritus vocat Hippocrates permeatia corpora, cum inquit continetia;
contenta, aut intus permeantia corpora. Sunt autem tria hæc, mem-
bra, humores, spiritus. Lib. 6. de popularibus morbis.

Spiritus tanta caliditas, frigiditas, crassities, tenuitas, siccitas, humiditas, plenus, imminutus, & copiosior, à quibus mutationes, quales ex qualibus prout se habent. Lib. 6, de popul. morb.

Galen.

Spiritus, natiuus calor est in corde situs. Lib. definitionum medi.
 Spiritus procreatur, sicut Erasistratus putat, ex ambiète nos aère intra corpus assumpto, primò in pulmonem, deinde in cor, ortásq; ab eo arterias. Lib. An sanguis natura in arteriis contineatur. 10
 Spiritum exire ex arteriis vulneratis, nec tamen videri quòd tenuis sit, & leuis, & hac de causa facilè recedat, Erasistratus cõtendebat. Lib. An sanguis natura in arteriis contineatur.
 Spiritus ambiente nos aère tenuior non est, vt eius procreatio docet. Procreatur enim ex aère intrò assumpto. Eodem lib.
 Spiritum & crassum, & vaporibus similem Praxagoras existimabat. Eodem lib.
 Spiritum insensiliter exinaniri, arteria vulnerata, Erasistratus opinabatur. Eodem lib.
 Spiritum esse animæ instrumentum, præsertim animale. Lib. 3, de 20 loc. aff. cap. 5.
 Spiritus noster, talis est, qualis aër inspiratus, vt in nubiloso aère nubilosum in nobis generari spiritum astruxerit Galenus. Com. 1. in primum de popul. mor. Hipp. super textu, Cùm esset autem totus hic status austrinus, & squalidus.
 Spiritus aut ipsa animæ substantia, aut primum ipsius organum est. Lib. de vtilit. respir. cap. 5.
 Spiritus animæ substantia non est, sed primum, potius ipsius instrumentum. Lib. 7. de placit. Hipp. & Plat. & 5. de simp. facul. cap. 9.
 Spiritus primus, per omnia mundi diffusus. Lib. An animal sit, quod in 30 vtero continetur.
 Spiritum in omnibus animalis partibus contineri, verùm non vndique sibi similem, vt nec sanguinem est necesse. Lib. 5. de sympl. facult. cap. 9.
 Spiritum nebulosum, & caliginosum in nobis reddi, cùm plurimus vapor huiusmodi in corpore collectus fuerit. Com. 1. ad primum de popul. morb. Hipp. super textu, Cùm esset, & c.
 Spiritum in arterias non ferri, sed trahi ab ipsis. Lib. An sanguis in arteriis natura contineatur.
 Spiritum per arterias, non tanquam per canales lapideos ferri, sed trahi ab ipsis spiritum. Eodem lib. 40
 Spiritus in arteriis per multa foramina spirantibus, sanguini mistus, per ipsarum poros fluit. Lib. 1. de febr. diff. cap. 1.
 Spiritus quo pacto per arterias ferri queat, sanguine ipsi reluctante, quaerit Galen. Solutum autem id fieri, quoniam distentis ipsis, confestim spiritu

spiritu impleantur: ob id enim implentur, quia distenduntur ipsæ. Lib. An sanguis natura in arteriis contineatur.
 Spiritus ex arteriis mitti cordis impulsu, probabile non est. Eodè lib.
 Spiritus vnde suppetit, illic esse animæ principatū, contendebant Erasistratij. Lib. 2. de placit. Hip. & Plat.
 Spiritus facilius, quàm humores, & solida inflammantur. Lib. 1. de diff. feb. cap. 1.
 Spiritus repentinæ corruptiones, vel substantiæ ipsius corruptionem, vel immoderatam caliditatem sequuntur. Lib. de vtilit. respu.
 10 Spiritus, qui per arterias in ventrem incidit, plurimum valet ad concoquendum. Lib. 2. de natu. facul. cap. 8.
 Spiritus coquit cibum, non proprietate occulta, sed caloris mediocritate. Lib. 2. de natur. facul. cap. 8.
 Spiritus innati duplex species, alius naturalis, alius animalis. In Introductorio, seu Medico.
 Spiritum hecicon quidam introducunt. Hecicon igitur est spiritus, qui lapides continet. Naturalis animantia, & stirpes nutrit. In Introduct. seu Medico.
 Spiritus naturalis, animantia & stirpes alit: animalis sentiendi, omní-
 20 que motus facultatem animanti exhibet. Eodem lib.
 Spiritus animalis, est primum animæ organum. Lib. de vtilit. respir.
 Spiritus animalis, alimentum habet ab aère per inspirationem attracto. Lib. de vtilit. respir.
 Spiritus qui in arteriis continetur, vitalis est: & dicitur qui in cerebro animalis. Lib. 7. de placit. Hipp. & Plat.
 Spiritus animalis dicitur, non quòd animæ substantia sit, sed quòd primum sit, eius ibi habitantis instrumentum. Lib. 7. de placit.
 Spiritus animalis, exhalatio est quædam sanguinis benigni. Lib. 6. de vsu part. cap. 17.
 30 Spiritus animalis cerebri generatio, materiam propriam habet, spiritum vitalem, qui per arterias sursum fertur. Lib. 9. de vsu part. cap. 4.
 Spiritus animalis cerebri, exactiorem semine postulat coctionem. Eodem lib. & capite.
 Spiritum animale in cerebro, animæ rationatricis habitaculo, plurimum contineri. Eodem lib. & cap.
 Spiritum crassa, ac densa concludi tunica est necesse. Lib. 6. de vsu part. capite 10.
 Spiritus tenuis est, leuis, ac citus, ob id ne hic expiraret repenti, atque euolaret, crassis, & densis, & vndique constrictis tunicis, vt affer-
 40 uaretur indiguit. Lib. 6. de vsu part. cap. 10.
 Ad spiritus animalis nutritionem, inspiratione, & expiratione opus est. Lib. 1. de diff. respir.
 Quibus spiritus animalis euacuatur, & ob id circa renutritione opus habent, ij non solum valde, sed & citò & densè spirant. Lib. 1. de diff. respir.

- Spiritum animale optimum, atque purissimum esse conuenit. Lib. de vtilit. respir.
- Spiritum in ventriculis cerebri contentum, animale Galenus vocare solet. Lib. 3. de placit. Hipp. & Plat.
- Spiritus animalis, qui in ventriculis continetur cerebri, parua quadam ex parte fortasse, ex iis etiam, quæ ad ventriculos ipsos pertinent venis gignitur: maximum verò, ac præcipuum ortum huic, arteriæ illæ, quæ sunt ad reticularem in fundamēto cerebri sitam texturam, suppeditant, à corde ipso ortum habentes. Lib. 3. de decretis Hipp. & Plat. ad finem.
- Spiritus animalis nutritionem, & pulsui, & respirationi communē esse. Lib. de pulsum vsu.
- Spiritum animale in cerebri ventriculis oriri, atque idcirco eò coire, & arteriarum, & venarum non paruam multitudinem. Lib. 7. de placit. Hipp. & Plat.
- Spiritum animale, necessarium est nutriri ab aëre per inspirationem, attracto. Lib. de vtilit. respir. cap. 5.
- Spiritus animalis substantiam nutrit respiratione. Lib. de causis respir. ad principium.
- Spiritus animalis in ventriculis cerebri anterioribus, assiduò nutriri postulat. Lib. de vsu pulsum.
- Spiritum animale inspiratione nutriri, tradunt & Hippocrates, & Erasistrati sectatores, sed non eodem modo. Nam Erasistrati sectatoribus ex corde per arterias ad cerebri membranas: Hippocrati verò, per nares statim in cerebri ventriculos peruenire attractum spiritum. Lib. de vtilit. respir.
- Spiritu à corde allato, non valdè cerebrum opus habet. Lib. de vtilit. respir.
- Spiritu animali, ex inspiratione per nares, potissimam alimenti partem accedere. Lib. de vtilit. respir.
- Principium alimenti spiritus, os, nares, guttur, pulmo, & alia respiratione; ab Hippocrate dictum. Lib. de vtilit. respir.
- Spiritus animalis alimentum, in mirifico illo plexu retiformi præparari, qui ad basim cerebri situs est. Lib. de vsu pulsum.
- Spiritum animale, in motu voluntario consumi. Lib. de vsu pulsum.
- Spiritus animalis consumitur in exercitationibus, & immodicis per habitum digestionibus, influxionibusque intrò vergentibus. Lib. 1. de causis pulsum, ad finem.
- Spiritus animalis visorius, vel ad vnguem purus est, ut æther, vel nebulae ritu humidus, ac turbidus. Præterea in modo substantiæ, vel plus eius habetur, vel minus. Ac si quidem multus est, & æthereus, etiam quæ longissimè absunt videt, ac perfectè discernit. Sin paucus est & purus, quæ propè sunt exactè dignoscit: quæ procul absunt, non videt. Quòd si humidus, multusque est, longissimè quidem videt, sed non exactè. Sicuti etiam si humidus simul exiguusque est, nec exactè

- exactè nec longissimè videt. Lib. 1. de sympt. caus. cap. 2.
- Spiritus visiuus, primo incursum cum ambiente aëre vnitur, atque ipsum contactum ad naturæ suæ proprietatem alterat, atque immutat, non tamen ulterius, latiusque extenditur. Lib. 7. de placit.
- Spiritus, qui in arteriis est, vitalis & est, & dicitur. Lib. 7. de placit. Hipp. & Plat.
- Spiritus vitalis, & in arteriis, & in corde gignitur, materia generationis ex inspiratione, & humorum exhalatione sumpta. Lib. 7. de placit. Hipp. & Plat.
- Spiritus animalis è vitali oritur spiritu, perfectius concocto. Lib. 7. de placit. Hipp. & Plat.
- Spiritus naturalis si sit, in iocinore gignitur. Lib. 12. meth. med. cap. 5.
- Spiritus & sanguis materia sunt, in qua habitat calor naturalis. Lib. 2. aphor. com. 1.
- Spiritum, ac sanguinem eò tendere, vbi natura aliquid violenter excernit. Lib. 5. aphor. com. 53.
- Spiritus & sanguis, duo sunt instrumenta, quibus natura vtitur, dum ea quæ infestant per vim expellit. Lib. 5. aphor. com. 53.
- Spiritus cum semine miscetur. Lib. 5. apho. com. 53.
- Spiritus vitalis excretio, exolutionem, & animi defectum parit. Lib. 7. aphor. com. 8.
- Spiritum animale, materiam propriam esse animæ, vult Galenus. lib. Quòd animi mores corpo. temper. sequantur.
- Spiritus principaliora instrumenta, pulmo, cor & thorax. Mox arteriarum genus duplex, vnum à sinistro cordis ventriculo, in vniuersum corpus propagatum: alterum quod earum est arteriarum, quas asperas vocant. Lib. 7. de anat. administr.
- Spiritus naturalis sicco, humidoque alimento proportionem respondet. Lib. 2. de placit. Hipp. & Plat.
- Non spiritus substantiam, sed qualitatem potius cordi ex vsu esse, ut potè quod refrigerari appetat. Lib. An sanguis in arteriis natura contineatur.
- Spiritus substantiæ aut nihil penitus, aut admodum parum, in cor transfumitur. Lib. An sanguis in arteriis natura contineatur.
- Spiritus omnium, quæ in corpore sunt leuissimum, atque tenuissimum est. Lib. 3. de facul. natur.

De semine genitili tam maris, quam femina, generationis nostræ mouente principio. CAP. XVII.

40

Nfirmam esse hominis naturam, ipsa generationis nostræ principia, semen genitale, & menstruus sanguis abundè iudicare videntur. Ex his enim caducis, & fluxis initiis omnis hominum origo, omnis nostræ generatio, & naturæ omnis humanæ seminarium profluit. Vt haud immeritò Pliniana con-

Plin. libr. 7.
nat. his. ca. 7.

questio

questionē, queri mihi nunc de semine tractaturo liceat, qua ille misereri se, atq; pudere ingenuè est professus, æstimantem quàm friuola esset animalium superbissimi origo. Quæ recta si reputemus via, verissima deprehendemus. Quid enim genitali semine infirmius? quid mutationi, alterationi, ac deniq; corruptelæ magis obnoxium? Proinde minimè mirum, quòd ex tam leuibus sit initiis, atq; momentis, & cœptum, & materiatur, id fragile, imbecillum, tandèmq; mortale esse effectum. De semine itaq; genitali hoc, futura nobis in præsens tractatio est. De quo inquirenda hæc sunt. Quid semen ipsum sit, & quæ illius natura: quo à genitura diferat: num à toto corpore decidatur, & num 10 vt opifex tantum, num vt materia foetum ingrediatur: semen muliebre, quid generationi seruiat, semen animatum sit nec ne, Aristotelis, Athenæi, & Galeni de semine, & sanguine menstruo controuersa sensa dissoluere. De natorum ad parentes similitudine, num à semine proueniat. Cur è semine orta membra, deperdita, instaurari minimè possint. Quibus breuissimè absolutis finem tractationi imponemus. Semen itaq; Galenus, nihil aliud esse, quàm sanguinem in venis, quæ ipsum continent exquisitè confectum, lib. de semine secundo expressit. Zeno Citteus ita definiuit, vt sit semen, hominis abstractum, ac maiorum generis mistura, quod homo, cum animæ parte humida transmittit, 20 utiq; tale existens, quale id, à quo excretum est. Autor definitionum medicarum, semen esse humorem in vasis, quæ à testibus exoriuntur contentum, calido spiritu constantem, ex quo nasci hominem licet. Medicorum scholæ, semen seu sperma definiunt, superfluitatem vtilem vltimi alimenti sanguinei, in partes distributi. Nonnulli spiritum calidum in humido, qui ex seipso moueatur, ac gignere tale potens, quale id à quo emissum est. Ac proinde auulsum materialis animæ partis, cum spiritu, id quod semen vocamus esse volunt. Mirum profectò tautulæ rei tantam ineffe vim, vt ex ea cuiusvis generis animantes creari, ceu è fonte perenni quodam valeant. Vnicum sanè perpetuæ propagationis, 30 atq; subsistentiæ rerum præsidium. Nisi enim in semine, propagatrix illa vis, specierum conseruatricis abdita esset, deficere breui temporis spatio animantia cuncta cereremus. Rerum itaq; perennitati prospiciens bonitate sua Deus, humiditatem quandam in nobis esse voluit generis seruatricem, qua cum in singularibus consistere animantium naturæ nequirent, (ætatis enim progressu, aut morbo perire singularia planè videmus) in specie, ac sui quæq; generis propagatione permanent. Ob id concumbendi desiderium, miramq; in concubitu voluptatem animantibus indidit, vt ea illectæ, sui quæq; generis animantes, ad generis propagationem, seminis emissionem excitarentur. Hæc seminis 40 natura est, vt tale quid actu efficere possit, quale id à quo excretum est. Est enim semē potentia animal, veluti sulphur potētia ignis, vt rectissimè Zeno, abstractum hominis, semen genitale illius esse dixerit, ac maiorum generis misturam, ab homine cum parte animæ humida transfusum, tale utiq; existens, quale id vnde emissum est: potentia scilicet homo,

Phil. lib. 7 natura. his. cap. 7.

Semen quid.

homo vt equinum, & bubulū semen, potentia equus, & bos dici rectissimè potest. Quod cum ita sit, procreare semper simile illi potest, à quo auulsum est. Inde semen genitale promptuarium specierum, à quodam non iniuria appellatum est, vt à quo species omnes prodeant. A genitura autem eò semen distat (quod secundo loco dicendum proposuimus) quòd genitura autore Aristotele id sit, quod à generante proueniens, causa est quæ prima obtineat principium generationis, videlicet in iis quæ coire natura voluit. Semen autem id quod ex ambobus coeuntibus illis, originem trahit, quale & nonnullorum animalium 10 est: in quibus non distinctus, seorsumq; constitutus sexus maris & feminae est. Est enim seminis, quàm genituræ latior vsus, & acceptio. Si quidem & plantis, & insectis animantibus, seminis nomen accommodamus. Ex semine enim non ex genitura plantas prouenire, rectè dicimus, atq; item imperfectorum animalium pleraq; vt bombices, locustas, formicas, & id genus multa, atq; semen ipsum, & effectuum principium, & materiam generationis quodammodo designare videtur, vt paulò post de mente Galeni explicabimus: Genitura verò & perfectioribus tantum congruit animantibus, & contractius est, quàm vt plantis, & insectis conuenire possit, efficiens tantum principium, non 20 etiamnum materiale significans. Genitura enim id est, non quæ substrata est animali generando materia, sed quæ generationis à principio interno est effectrix substantia. Ac proinde impuberum semen genituræ nomine non dignamur quòd generandi facultatem non habeat, & si semen sit & habeatur, sed infœcundum, & minimè prolificum. Atque hæc seminis, & genituræ discrimina sunt, ex Aristotelis promptuario desumpta. Esse verò semen excrementum vtile postremi alimenti, vt concors est medicorum omnium consensus, illud maximè indicat, quòd cum neque pars aliqua sit corporis, neque præter naturam sit, cum & in omnibus insit, & natura ex eo ipso oriatur, superest vt vel ali- 30 mentum sit, vel colliquamentum, vel tandem postremò excrementum: quid enim aliud ab his esse possit, inuenire non est. Atqui alimentum res aduentitia, non insita est, cum semen insitum sit, non erit itaque alimentum. Ac multò minus colliquamentum, quoniam cum omne tale præter naturam sit, nec quicquam secundum naturam oriri possit, ex iis quæ præter naturam sunt, ex semine verò, quæ secundum naturam sunt generentur, efficitur, vt colliquamentum esse non possit. Et si id veterum nonnulli sunt opinati, existimantes, quòd ex toto secedat corpore, propter motus calorem vim colliquamenti habere. In eo tamen 40 decepti, quòd quæ colliquantur, à forti, & violento calore, eoque, extrario non ab interno, & commoderato fieri non animaduertent. Ob quam causam eliquatum per ætatem in nobis sudorem, Diocles præter naturam esse arbitrabatur ita primo Aphorismorum com. 15, referente Galeno. Erit itaque semen excrementum. At excrementum omne, aut alimenti inutiles est, aut vtilis. Inutile id vocat Aristoteles, à quo nihil præterea naturæ suppeditetur, sed quò plus absorbitur, eò magis natura

Lib. 1. de generatione animalium. cap. 18.

Genitura quid.

Ex Arist. vbi supra.

Lib. 1. de generatione animalium. cap. 18.

natura vitiatur: vtile contra, quod commodi plurimum ab eo naturæ suppetat, & eo reddatur vegetior natura. Inutilis porrò alimenti excrementum semen esse nequit, eò quod iis qui vel atate, vel morbo præter naturam se habent, genus hoc inutilis excrementi plurimum inest, semen autem minimè, cum aut nullum omnino, aut non prolificum obtineant, propter inutilis, & morbidis excrementi permistionem. Ergo utilis excrementi pars aliqua semen erit. Vtilissimum autem, quod vltimum est, ex quo iam vnumquodque gignitur membrum. Hæc feminis natura, hæc vera ratio est. Num verò à toto secedat corpore, num à genitalibus tantum partibus, aut à cerebro (qua de re magna inter Aristotelem, & Galenum, atque Hippocratem dissentio est) modò videndum. Hippocrates certè ab omnibus corporis partibus procedere semen, conceptis verbis est testatus. Quum enim (inquit) semen genitale ab omnibus corporis membris procedat, à sanis quidem sanum, à morbidis morbosum, fiatque vt ex caluis calui gignantur, ex cæsiis cæsiis, & vt plurimum distortus distortum generet, eadè que ratio sit circa reliquas formas. Hæc lib. de aère, aquis, & locis. Lib. verò de genitura idipsum explicatius confirmans, sic ait: Porrò genituram dico à toto corpore fecerni, & à solidis, & à mollibus partibus, & ab humido omni in toto corpore. Ex his vtique Hippocratis locis abundè constat, quid ipse de feminis manatione senserit. Vult enim à toto corpore fecerni genitale semen: non à solidis solum, & mollibus partibus, sed ab humido omni, quod corpori inest. Eò fieri idem arbitratur, vt à sanis parentibus sanum, à morbosis morbosum procedat semen: sicque calui caluos, cæsiis cæsiis, distorti distortos generent. Id profectò sensuum fides apertè confirmare videtur, quæ vna omnes omnium aduersantium rationes euertere potis est. Vbi enim aliud ratio, aliud experientia indicant, vni tum experientiæ innitendum, vt fen. 4. pri. cap. 20. conceptis verbis voluit Auicenna. Quæ enim sensibus exposita, sui fidem faciunt, ea (vt ait Galenus) ex se probata fati sunt. Quamobrem cum experientia duce constat à manentibus mancos, à podagricis podagricos, ab elephantibus elephanticos gigni vt plurimum, imò filios parentum referre in membris peculiaribus, peculiare etiam notas, vt alij fimo naso, alij recuruo, alij facie tota, digitis, manibus, incessu etiam, voce ac habitu totius corporis parentes referant, an non ex toto secessisse semen magna ratione fatendum erit? Refert Aristoteles in Chalcedone cum cuiusdam pater brachio esset compuncto, filium ex eo natum idem retulisse, confusa tamen nota, minusque explanata. Non solum enim rebus naturæ inestis, & natiuis liberi similes parentibus prodeunt, sed etiam aduentitias, atque externas præsentant. Visum enim est, cum parentes notas quasdam, quadam sui corporis parte haberent, & filios quoque, eadem sui corporis parte easdem retulisse. Nisi enim à toto genitura manaret, non peculiare parentum in membris notas referre vsquam possent. Quin & illud, à toto manare semen ostendere planè videtur, quod ex nimio concu-

Semen an à toto secedat.

Lib. de aère, aquis, & locis.

Lib. 2. de placit. Hipp. & Plat.

Lib. 1. de generatione animæ lib. 1. cap. 17.

concupitu, non vnus tantum partis aut plurium, sed vniuersi corporis collabi vires cernamus. Cur id? quod à toto decessio fiat. Quam vtique rem inquirens in problematis Aristoteles, sic de tota re censet. Quare (inquit) qui concubunt, resolui, atque languere, magna ex parte solent? An quod semen omni ex parte corporis secretio est. Itaque vt ædificij constructio, sic corporis compactio quatitur, dum semen decedit. Dissolui à concubitu corpus vniuersum, arguere profectò videtur, ab omni corporis parte secedere genituram: perinde atque maxima nos etiam perfrui in ipso concubitu voluptate, quam cum maximam sentire nos vniuerso corpore: (sed genitalibus tamen partibus præcipuè magis) deprehendamus, à toto fieri secretionem, opinandum hercle est. Sed id virtute magis, & potestate, quam mole intelligendum est. Nam cum genituram à toto manare pronuntiamus, ita intelligendum duco, vt membrorum omnium virtute, ac potestate semen decidat: non autem, vt mole sua semen ab omnibus fecernatur. Quomodo enim tantula feminis moles, quantula in concubitu fecernitur ab omni corpore manaret, si à singulis corporis partibus feminis aliquid deflueret? Ingentem profectò feminis copiam toti corporeæ moli respondere omnino oporteret, si ab omni corpore, mole, non virtute potius manaret. Genituram enim à toto manare, non aliud certè est, quam omnium virtute membrorum decidere, ab omnibusque ipsam partibus notas aliquas referre. Vnde eorum virtute manasse, dici meritò possit. Ea causa est, cur cæsiis cæsiis, distorti distortos generent: quod è singulis corporis partibus aliquid virium, & singularis notæ semini impartiat. Quam secum à parente vnde exiit trahens, semen similem foetui formando tribuat. Quæ docta Hipp. cum lib. de genitura, tum lib. de aère, aquis, & locis mens fuit. Sic itaque à toto corpore manare semen, ex veri sententia profertur. Num verò vt opifex tantum, an vt materia foetui seruiat, quod quarto loco ad inquirendum propositum est, nunc differemus. Magna enim inter Aristotelem, Hippocratem, & Galenum ea de re contentio est. Quam nos ad veri fidem explicare, pro nostra virili conabimur. Hippocrates certè, non vt opificis tantum rationem subiens genitale semen foetui seruire, sed vt materiæ, scribit. Si genitura (inquit) ab vtrisque permanserit in vtero mulieris, primum quidem simul miscetur, vtpote muliere non quiescente, coaceruatque, ac crassa per calorem euadit. Deinde spiritum concipit, nempe in calido existens, & postea matre spirante & cætera. Ex hoc quidem loco quænam de genitale semine in foetus procreatione Hippocratis mens fuerit, elici facillimè potest. Vult enim primum quidem ab vtrisque, mare inquam, & foemina, semen in vterum proiici, proiectumque misceri, crassescere, & coaceruari, spiritumque tandem concipere. Quod si inuicem, & maris, & foeminae semina miscantur, exque miscella huiusmodi, menstruo postea mulieris accedente sanguine, foetus consistat, nonne genitale semen materiæ in eo fingendo, rationem subibit? Nam etsi plus in eo virium, & potentia in formando foetu, quam materiæ sit inuenire, in menstruo plus materiæ,

Quarta problem. sec. problem. 22.

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

p minus

minus potentia, in vtroque tamen vtrumque, sed dispari ratione contineri, ipsa foetus ex his procreatio docet. Quod sumus magnis rationibus edocturi, ab eo principio exorsi, vnde totius futuræ tractationis, ceu è fonte quodam manare rationem arbitramur: nempe ex vniuscuiusque rei experientia, vnde sumendas esse, ad quiduis demonstrandum assumptiones, Aristoteli, atque Galeno est persuasum. Constat itaque ipsa experientia fide cunctis animantibus, foeminis quæ concepturæ sint, intus in vtero retineri à concubitu semen, non excerni. Quod & ipsum plena fide ipsum conceptionis nomen indicat. Tum enim concepisse foeminam dicimus, cum à congressu iniectum in vterum semen continet, ac comprehendit. Id enim conceptio est, seminis inquàm in vtero comprehensio, atque retentio. Vnde inditum per quàm commodè à mulieribus nomen. Cum itaque contineri in vtero semen (si conceptura mulier est) perspectissimum sit, an mox excerni, an totum in spiritum diffuari, vt Aristoteles arbitratur dicemus? Neutrū profectò, vt exactissimè Galenus, in Aristotelem lib. de semine primo ostendit. Quid igitur? Opificisne tantum rationem in pangendo factu obtinere, an quicquam ex illo in factu gigni astruemus? Galenus certè magnis rationibus docet venam, arteriam, neruum, à semine, ceu propria materia, non à sanguine menstruo procreari. Generationem enim his à semine, esse eo potissimum contendit, quod exanguia hæc sint, & satis magnam distensionem admittant, & colore alba, & consistencia lenta sint, prorsusque seminis speciem, atque naturam, non sanguinis referentia. Non enim est albus neque lentus, neque adeò crassus sanguinis succus, vt si & intendatur, & fistulæ in modum perforetur, ad venas, & arterias construendas possit in sua continuitate persistere. Nec dici commodè potest, isthæc quæ modò recensuimus membra, à sanguine ipso, verum à natura immutato, atque alterato confici, vt è rubro in album, è tenui in crassum mutatio fiat. Frustra enim in id niti videretur natura, quæ infitorum motuum nunquam obliuiscitur, cum sanguinem talem ab initio efficere conaretur, quale à principio semen habebat. Quod si (vt vult Aristoteles) protinus vt menstruo sanguini motionis principium dedit, foras eiicitur semen, inq; illius vicem alterum quendam similem succum album, crassum, ac lentum ex sanguine natura gignit, semine profectò opus non fuit. Nam vel hanc ipsam, huius substituendi humoris, femini quàm simillimi, facultatem ex seipso habet sanguis, aut à semine genitali accipit. Si à seipso habere dicatur, iam seminis nullus erit in conceptu usus, cum citra ipsum similis gignendi humoris, sanguis à semetipso facultatem habeat. Sin ex semine facultatem hanc nanciscitur, cur semen sanguinis ministerio vtatur in his formandis membris, quorum ipsum effingendorum, ex seipso facultatem habeat. Vt enim neruus, arteria, vena edantur, semen à seipso, non ab alio facultatem accipit. Est enim vitali spiritu plenum. Oportet itaque (si vera sit Aristotelis opinio habenda, qui semen vt menstruo sanguini motionis principium dedit, euanescere, atque in spiritum versum dissolui astruxit) vel facultatem,

Lib. 1. de semine. cap. 5.

Lib. 2. de generatione animalium. cap. 3.

tem, vel corporea mole seminis reiecta, alio quodam in illius vicè usam fuisse naturam. At neutrum dici verè potest, cum semen ipsum vim, & facultatem sanguini (vel autore ipsomet Aristotele) tribuat, & substantiam habeat ad primarum partium formationem valde accommodatam: nerui dico, arteriæ, venæ. Equidem cum natura comparatum sit, vt trium horum instrumentorum exanguis sit substantia, talem profectò genitale semen habet. Cum item crassa, ac lenta, hanc quoque in femine magis, quàm in sanguine inesse reperiemus. si talem, quæ & extendi, & perforari, vel longis spatiis sine ruptionis periculo valeat, quænam substantia alia ad hæc semine accommodatior (vt quæ lenta, ac tenax abundè sit) iuueniri vsquam poterit? Omnia igitur quæ ad horum vasorum constitutionem, generationemque necessaria sunt, in seminis substantia collecta inueniuntur. Vt non aliunde ipsa, quàm à semine genita fuisse dici verissimè possit. Vnde & membranæ, & ossa, & cartilagine, & copulæ, & tendones vt sint, suaque ipsorum quodque substantia constet, semini genitali adscribi meritò debet. Referunt enim isthæc omnia, seminis vnde manarunt speciem, atque naturam, vt è vuluis eiici semen, non in ipsis persistere falso dixisse Aristoteles sit visus. Cum tam multæ ex ipso formentur primæ, simplicisque partes à quibus reliqua omnia membra gubernantur: vnde consequi illud planè videtur, vt semen non opificis tantum rationem subeat, sed constitutæ etiam formæ (nempe foetus geniti) pars aliqua sit. Quantacumque enim seminis pars vuluam attingit, ea statim membrana efficitur, vt ex Hippocratis serie lib. de natura infantis, colligi apertissimè potest, ancillæ psaltriæ, quæ sexto à conceptu die genituram proiecerat, historiam recensentis. Manere enim in conceptibus semen, moxque membrana circumdari testatur, exploratissimum illud vt sit, genitale semen constituti foetus partem aliquam fieri. Quod nobis aduersus Aristotelis mentem erat probandum.

30 Superest modò explicandum illud, num muliebre semen in foetus constitutione opis aliquid afferat. Quod quinto loco explicandum proposuimus. Aristoteles rerum naturæ scientissimus, foeminas semen non emittere, nec ab ipsis genituram in conceptibus conferri, testatissimis verbis, cum primo, tum secundo de generatione animalium libris astruxit. Contrà lib. de semine primo Galenus, magnis rationibus tum præcipuè dissectionum, & experientia fide, foeminas non solum semen in concubitu cum mare eiaculari: verum & quoque magno vsui ipsum esse, in vniuerso constituendo foetu contendit. Quod & ego quoque verissimum esse arbitror, & iis, quæ sensuum iudicio constant maximè consentaneum. Equidem cum genitale maris semen vuluam omnino implere nequeat (non enim exiguitate sua, & fundum, & illius processus, quæ cornua vocantur aspergere potest) mirabile quiddam in eo machinata est prouidentissima natura, vt quæ foemineo semine partem omnem hanc sublenerit, ad quam virile semen pertingere non potest. Matricis enim processibus, vtrinque vas seminarium est adiunctum,

Lib. 2. de generatione animalium. ca. 3.

Cap. 19. Cap. 4.

ex foeminae testibus procedens, à quibus vasis foemineum eiaculatur semen, muliere cum viro concumbente, inque vteri sinum vnâ cum virili semine effunditur, illique admiscetur. Inde vbi admixta sunt ambo semina, membranulis copulantur, quas motu suo atque progressionem foemineum semen parit, vt membranulis his, crustulis quàm simillimis, foueri in vtero genitura possit. Atque hunc vsum virili femini, foemineum semen præbet. Frigidius enim cum sit maris semine, cogi in membranam facilius potest, tum etiam virili semini est alimenti instar. Tenuius enim ipso cum sit, & frigidius, accommodatius ad alimentum præstandum, quàm quiduis aliud est. Eiaculari porro à mulieribus semen, vnâque cum maris semine commisceri, vbi concepturæ sunt, ipsa sensuum fides plenè indicat. Testantur enim mulieres, quandam se sentire in vulua commotionem, ac veluti comprehensionem quandam seminis, vbi concepturæ sunt: tum & voluptate se plurima perfundi, dum semen eiaculantur. Qui quidem motus non à mulieribus solum, sed & à viris in concubitu percipitur: vt manifestissimum sit, & foeminas semen emittere, & hoc ipsum semen foetui magno vsui esse. Præterquam quod in dissectionibus apparet, cornua quæ dicuntur, atque processus, in his quæ parere adhuc animal possunt, genitali semine albo, atque crasso, vt plurimum referta esse. Quamobrem verissimum illud erit, quod est ab Hippocrate. lib. de natura infantis proditum, ab vtrisque, mare inquam, & foemina semen emitti, vnâque commisceri, exque ambobus coniunctis, & alteratis foetum constare: vt locum iam hac in parte non habere Aristoteles videri meritò possit, qui à foemina semen non emitti, nec amborum mixtura generari factum, cap. 18. primi de generatione animalium libri, nimis arroganter, & contra veri fidem astruxit: cum huic opinioni ipsa rerum experientia (demonstrationis omnis fundamentum, & basis) tum & ea quæ in dissectionibus vulnæ apparent, tum denique Hippocratis, Galeni, & omnium medicinae autorum probatissima dogmata, atque demonstrationes reclamare, aduersarique ex diametro plenissimè videantur. Nec est, quod rationes Aristotelis plenius redarguendi occasionem nunc sumamus. Esset enim id, & longioris temporis, & maioris otij opus. Sat superque fuerit, è medicorum sensis veram factus ex seminibus compositionem demonstrasse; & ad id quod sequitur orationem vertamus. De semine porro inuestigandum illud restat, sit ne ipsum animatum, an prorsus anima careat. Rem totam compendiò Aristoteles bellissimè explicat, asserens potentia quidem ipsum tum habere animam, tum motu peracto partem animantis ipsum existere, eandemque animatam. Eius porro verba hæc sunt. Omnia (inquit) quæcunque aut natura, aut arte efficiuntur, ab eo quod actu est, fiunt ex eo, quod potentia tale est. Semen igitur (subdit) tale est, motumque habet, & principium tale, vt motu peracto pars existat quæque, eademque sit animata. Et rursus sub capitis finem. Sed habeatne semen animam necne, ratio eadem, atque

An femina animatum.

Lib. 1. de gener. ani. ca. 1.

atque de partibus reddenda est. Nec enim anima vlla esse potest in alio, nisi in eo cuius est, neque pars vlla esse potest, quod particeps animæ non est, nisi æquiocè, vt mortui oculus. Semen igitur (ait idem) & habere animam, & esse potentia palàm est. Hæc Aristotelis summi semper philosophi, de feminis animatione se digna sententia. Non enim actu habere semen animam, aut esse, verissimè certè protulit: potentia habere, animatumque fieri, vbi absoluto generandi motu, qui à semine proficiscitur pars foetus factum fuerit. Cum enim vitali spiritu plenum sit, aptitudinem maximam, vt animetur habet: perinde atque sulphur potentia ignis dicitur, vt qui pronitate suæ ipsius naturæ, atque substantiæ, facillimè ignem excipiat, ipsumque ignis fiat. Atque hæc hæcenus. Sed cur nati parentibus similes euadant (quod & ipsum seminis dominio acceptum referri volunt) vt modò mares matri, foemine patri, quàm simillimæ sint, modo contrà: mares quidem patrem, foemina matrem referant, maior quæstio multoque difficilior, si vnâ & id explicauerimus, cur auis, atausque interdum, atque maioribus similes feri nepotes euadant. Hæc omnia quàm poterimus breuissimè perstringere conabimur, hinc factò initio, similitudinem hoc loco nihil prorsus aliud esse, quàm alienæ formæ in seipso expressionem. Id enim quodcunque alterius gerit speciem, illius aut formam, & figuram, aut qualitates quasdam repræsentans, illius simile esse dicitur. Vnde est illud celeberrimi poetæ:

Sic oculos, sic ille manus, sic ora gerebat.

Similitudinem porro natorum ad parentes, ex membrorum formatione existere, lib. de semine secundo, abundè docet Galenus. Similitudo (inquit) ex membrorum formatione existit, non quantum ad communem speciem, sed quantum ad differentias quæ speciei accidunt. Quippe cum communis species hominem, equum, bouem, constituat: membrorum verò differentia ea sit, quæ aduncum, aut simum facit, in quo similitudo, & dissimilitudo omnis ad parentes consistit. Ex qua verborum serie illud constat, non ex iis, quæ speciem constituunt, sed ex differentiis, quæ speciebus, seu magis singularibus accidunt, quod hic albus, niger alter: hic adunco, ille simo naso: hic cæcis oculis, nigris alter, ex iis inquam differentiis, similitudines natorum ad parentes desumi. Sed vnde ea similitudo emanet, num à materia, hoc est menstruo, vt Athenæus quidem, vel autore Galeno censebat, num potius à semine, illiusque in foetus procreatione dominio, vt Galen. cap. 5. lib. secundi de semine, astruxisse est visus, paucis inquirendum. Sed à menstruo procedere non posse, illud argumento est, quod natos omnes similes matri esse, omnino oporteret, patri neminem, quum tamen alterutris similes nasci videamus. Si enim menstruum similitudinem nato præbet: à foemina autem tantum menstruum, non à virò: consequens profectò est, semper natum matri esse similem oportere, quum ab illa similitudinis originem trahat. Quod cum falsissimum sit, dici certè non potest, à menstruo similitudinem nasci. A semine verò congruentius similitudinem

Cur nati parentibus similes.

Similitudo quid.

Cap. 1.

Lib. 2. de Se 2 mi. cap. 1. cit. ca. finem.

nem procedere dici potest. At si semen tantum effundit mas, non etiam foemina (vt Athenæus, & Aristoteles existimauerunt) nunquam similes matri pueri nascuntur, contra quam fieri experientia ipsa docet. Non igitur ex horum assumptionibus, similitudinis causas venari vsquam poterimus: cum tam Athenæus, quam Aristoteles falsis nitantur assumptionibus, nempe à solo mare, non etiamnum foemina semen effundi: & à formatrice, quæ in semine est facultate, partes quidem fieri, sed eas hac vel illa constare figura, colore, magnitudine, à materia id habere, nempe menstruo. Nasum enim (vt in exemplo dicam) ab opifice, rectum aut aduncum effingi, à materia fieri sic, & oculum à feminis facultate, oculum cæsum vel nigrum à materia: cum tamen eiusdem sit facultatis, & partes fabricare, & eadem hac vel illa forma, atque figura ornare. Veluti artifex statuam ex ligno fingens, aut luto, nequam ipse nasum, aut oculum fabrefacit, eumque postea materia, aut rectum, aut aduncum formandum relinquit, sed ipsemet opifex, & partes format, & suis quamque figuris exornat, nihil materiae relinquens. Non enim ipsius est agere, sed opificis tantum. Atque hæc eo tantum à nobis dicta in præsens sunt, vt hac parte Athenæi, & Aristotelis sensa confutarem, quod facturos nos polliciti sumus. Qua de re plura quis scire volet, Galenum lib. de semine. 2. cap. 5. adeat. Ad causas verò similitudinis, vel dissimilitudinis natorum, ad parentes propius reddendas accedamus. Illud autem in primis constat, vtrisque parentibus similes edi partus. Quod si vtrisque similes eduntur, ex communi quæ vtrisque inest causa, similes reddi est omnino necesse. Atqui si ex communi, quod ambobus inest principio, similes procreantur, vel ex feminis, vel menstruorum substantia fieri id oportet: at menstruorum substantia communis minimè est (foeminae vti que propria) ex semine igitur similitudo proueniet. Similitudo siquidem ad parentes, ex principio existit, id autem semen est. Itaque si à semine similitudo prodit, multos autem matribus, quam simillimos nasci videmus: foeminam igitur emittente semen (vnde puero ad matrem similitudo constat) erit omnino necesse, contra Aristotelis, & Athenæi assertionem, qui à foemina nullum emittit, in conceptibus semen asseuerabant: cum contra semen ipsam habere, sensibus credendum sit. Nec opinione vlla, quantumuis magnis subnixarationibus, veritatem rei, quæ extat labefactandam. Nisi enim semine, & testes haberet foemina, ne coitum quidem profectò appeteret. In id si quidem complexum desiderat, vt semen, quo locelli turgent, excernat: cuius sanè diuturniore mora fieri videmus, vt vteri strangulatu ipsa tentetur, vt in vidua illa hysterica vsu venisse comprobatur. 2. de semine Galenus. quâ plurimo excreto, tum crasso tum copioso semine, à symptomate liberatam fuisse scribit, & nos id ipsum in dies experimur. Partum itaque ei similem reddi cuius semen præualuerit, vult omnino Galenus. Itaque si maris semen præualeat, & mas nascetur, & (nisi aliunde impediatur) patri similis efficitur: Contra si foeminae, foemella, eaque matrem referens gignetur similitudinem nempe formæ ad alterutrum parentem, ex fi

Cap. 1.
Lib. 2. de se-
mi. cap. 5.

ex formatrice, ac formatrice facultate, quæ in vtroque semine (maris inquam, ac foeminae) continetur existere, confiteri omnino necesse habemus. Sed quando mas, quando foemina procreatur? Mas quidem, tum cum calidior, & sicciore foetus in vtero temperatura ex semine virili nata fuerit. Foemina verò tum fiet, cum frigidior, & humidior foetus temperatura, constiterit. Speciem verò animalis (quod hic homo fiat, illud bos, asinus, equus, leo) sequi naturam, subiectæ ad animal generandum materiae probat præcitato loco Galenus. Itaque trium similitudinum, tria statuere principia oportebit. Generis seu speciei animalis, ex materia vnde fit, formæ ex feminis motione, maris & foeminae, ex vtrorumque principiorum temperamento, feminis inquam, & menstrui sanguinis. Similitudinem verò ad parentes ex seminum patris, ac matris ratione, ac prædominio constare. Hæc ex Galeni doctrina quæ de similitudine natorum ad parentes dicerem, habui. Sed etsi exactè multa hoc quidem in argumento tradidisse, Galenus sit visus, non omnia tamen expendisse, nec omnium nobis ea in re rationem reddidisse, videri potest. Qui nec causam, cur nonnunquam neque patri, neque matri similes, sed maioribus suis, nati euadant attulerit: nec cur interdum, nec parentibus, nec maioribus similes edatur, sed alienis, & exteris. Horum pulcherrimè causas attulit Aristoteles, quas ex illius ditissimo penit, proferre in medium non pigebit. Is igitur lib. 4. de generatione animalium, cap. 3. has similitudinis, aut dissimilitudinis natorum ad suos, tum & procreationis maris, aut foeminae adfert causas: nempe, cum id in quo generandi virtus est, materiam nullatenus impeditum superarit (id autem genitale viri semen est, à quo principium motus in generatione procedit) tum marem gigni: cum verò superare non possit, nec materiam omnino vincere (quod aut ob ætatem iuuenilem, & generationi ineptam, senilemve, aut ob aliam eiusmodi causam fit, foeminam ob eam rem gigni est omnino necesse. Quoties enim feminale excrementum bene concoctum in menstruis est (ait Aristoteles) motus maris agit pro sua forma. Itaque si superat, facit marem, non foeminam, & similem ei qui generat: omne enim agens in id tantum agit, vt quoad fieri potest, id quod materię loco est, quodque actione excipit, simile sibi reddat. Optima itaque ratione, si maris semen probè concoctum in menstruis fuerit, & mas procreabitur, isque patri, non matri, quam simillimus erit: sed si non superat, iis quas antea attulimus causas, pro ea qua non superarit facultate, defectum faciet, hoc est foeminam generabit. Nam cum gignatur ex contrario vnumquodque, fit autem contrarium maris, ac veluti defectus foemina, cum principium non superarit, neque concoquere poterit, ob caloris inopiam, neque ducit in suam formam, sed tantisper superatur, mutari in contrarium necesse est: contrarium autem maris, foemina, quæ alterum mas, alterum foemina est. Diximus ex Aristotelis mente cur mas, cur foemina gignatur. Cur nati parentibus similes, dissimilesve euadant, modò promendum. Quod vt planius intelligi queat, altius repetenda rei tantæ nobis initia erunt. Sunt autem hæc præcipue,

puè, id quod generat, non solum mare esse oportere, sed hunc quoque marem nempe Socratem, aut Coriscum, hoc est marem ea forma, magnitudine, membrorum lineatura, habitu, quæ Socrati, Coriscove insunt. Hinc profecto similitudinis initia ducuntur. Nam cum facultatem habeat, quod generat, tale quid profecto generabit, quale ipsum est. Quamobrem cum & generans homo sit, hominem certe procreabit, nec hominem solum, sed talem qualis erat qui genuit, nempe simo naso, aduncove, caësis, glaucis, aut nigris oculis, recuruis digitis, aut rectis. Ex membrorum enim differentia similitudo, aut dissimilitudo omnis ad parentes, nascitur, vt lib. 2. de semine Galenus. Itaque cum non solum 10
 uuntur generantium motus, id quod gignitur generanti se simile semper euadit, mari mas, foeminae foemina: sed cum soluuntur, tum dissimilitudo sequitur, sic Aristoteles. Sed naturæ, aut generantium motus solui quid sit, minimè certè explicat. Ego verò id esse censeo, vt 20
 tum solui dicantur generantium motus, cum in id cuius gratia ordinati à natura sunt, impedimento aliquo ferri non possunt, nec eò peruenire, hoc est, generationis perfectæ finem (quod generantium motus properant) attingere non posse. Vt si arborum fructus gelu, aut vredine interueniente concoqui, & maturefcere minimè queant, vel si ex optima arbore vitiosissimi fructus insipidive gignantur, tum enim solui in 20
 his naturæ motum rectè dicimus. Cur autem sic sæpe naturæ motus soluantur, in causa est, quod omne agens, à patiente in agendo patitur. Vnde necessum quidem sit tantò agentis retundi motum, quanta videlicet vis fuerit patientis in agens. Videmus enim quod secat hebetari, ab eo quod secatur: quod calefacit, à calefcente refrigerari: denique quodcunque mouet, excepto primo mouente, (id enim mouet, neque tamen mouetur, ex quo primum est) mutuo, ac reciproco motu agitari est omnino necesse. Interdum etiam id vsu venit, vt quod agit magis patiat, quam agat: cum videlicet agentis vis imbecilla, eius verò in quod agit valida, & fortis fuerit. Tum enim agens, etsi 30
 actionem aggreditur, ita tamen à forti patiente retunditur, vt magis ipsum pati, quam agere dicendum sit. Itaque rectissimè illud Aristoteles dixisse est visus, si motus eius qui generat soluitur, in superiorum, atque maiorum à quibus prognati sumus transitum fieri, hoc est aui, ab aui & atui. Maiorum enim propria, hoc est quæ in ipsis peculiare nota sunt, ac delineationes in nepotum semine potètia insunt, in eo in quâ semine vnde geniti nepotes sunt. Ea causa est, cur interdum nepotes aui, non autè parentibus, qui se genuerunt similes edantur. Quod patris motus solutus sit: degenerarit autem in eum qui aui. Est enim auus patri proximus, qui nepotè genuit à quo non nihil in generantis semine propriu, ac 40
 peculiare deductum est, & in nepotis formam, atque substantiam translatum. Cur autem mares interdum matribus similes sint, hanc vult esse Aristoteles causam, quod motus, qui à mare est superauit, & propterea genitus mas est, sed ob id matri, non patri similis, quod motus qui à tali mare est, nempe Socrate, aut Corisco, non superarit: ac proinde genitus

Cap. 1.

Li. 4. de gen.
 animal. ca. 3.
 Loci Aristote-
 telis explicatio.

genitus infans, etsi mas sit editus, tamen patrem non referet, quod motus patris tanquam singularis in foetu defuerit, vicerit autem matris motus, qua talis est, & propterea natus etsi mas, matri tamen similis est effectus. Contra verò ob id interdum foeminae patrem referunt, quod motus qui à patre est, non quidem vt mas est, sed vt talis mas, nempe Socrates superauit: & propterea femella quidem genita est, quod motus is qui à mare erat superare non potuerit: similis autem patri effecta filia est, quod motus à tali parente pro membrorum, & corporis habitu superstes in cõceptu fuerit. Quod enim superat, id quod 10
 genitum est, similitudine semper ad se trahit: quod superatur, in oppositum perpetuò degenerat. Itaque vt similitudinum omnis exactè ratio teneatur, subiicienda hæc oculis sunt. Primum motus inesse alios potentia, alios actu: potentia quidem, vt in nepotibus maiorum vis, vt supra habitum: actu, vt in generante. Alterum quoties generationis motus soluuntur, degenerare in oppositum quod superatur, quæ causa est cur foemina generetur. Tertium transire in motum proximum, id quod soluitur: & si modicè soluitur motus, in propinquum: si magis, in remoti rem fieri discessum: demumque ita confundi, vt nemini quidem suorum similes nati euadant, sed commune tantum relinquatur, vt homo sit, nec 20
 tamen suorum quempiam forma referat. Cuius rei causa est, quod commune particularia consequitur omnia. Homo enim vniuersale est, Socrates pater. Atque hæc abditissima, & roconditissima similitudinum, ab Aristotele prodita ratio. Cur verò è femine genita membra restitui non possint, dictum abundè supra capite de membris est.

De semine genituali Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

- 30 **S**emen genitale, quum ab omnibus corporis mēbris procedat, à sanis quidem sanum, à morbidis morbosum prodit. Lib. de aëre, aquis & locis.
- Semen genitale, ab omnibus corporis partibus manās efficit, vt ex caluis calui, ex caësis caësi, ex distortis distorti generentur. Lib. de aëre, aquis & locis.
- Semen velut fauus ab vtraque parte vesicæ est. Lib. de ossium natura.
- Semine genituali, vena quæ ad pudendum est expleta, voluptas accedit. Lib. de ossium natura.
- Semine genituali, vena, quæ ad pudendum est repleta, & calfacta semine 40
 deorsum confluit. Eodem lib.
- Ex semine plantarum generatio fit, sic & hominis. Lib. de natura pueri.
- Genitura siue semen, si ab vtrisque, hoc est, viro & muliere permanferit, in vtero mulieris, miscetur primum, coaceruatur, ac crassa per calorè euadit, & spiritum concipit. Lib. de natura pueri.
- Genitura vbi spiritu repleta fuerit, viam spiritus ipse sibi ipsi facit, & per mediam

- mediam genituram spiritus foras erumpit. Lib. de natura pueri.
 Genitura in vtero calfacta spiritum habet, & emittit. Lib. de nat. pueri.
 Genitura à matre spirante, spiritum habet. Eodem lib.
 Genitura inflata pelliculam acquirit. Eodem lib.
 Genituræ calfactæ, & inflatæ ex toto, pellicula forinsecus circumdatur. Eodem lib.
 Genitura sex dierum eiecta qualis visa fit, ex enarrata ab Hippocrate historia, de ancilla cantatrice, legendum. Eodem lib.
 Genitura non egreditur, sed intus manet in ventre, quando conceptura mulier est. Eodem lib. 10
 Genitura augetur à matre sanguine in vterum descendente. Eodem lib.
 Genitura in vtero existens, semper à corpore trahit. Lib. de natu. pueri.
 Genitura vbi in vteros illapsa est, primis diebus paucissimus sanguis à muliere in vteros venit, deinde copiosior. Lib. de nat. pueri.
 Genitura spirationem habere nõ possit, si acruatim multus sanguis semel veniret. Eodem lib.
 A fortiore, & crassiore genitura fit masculus, quàm foemina. Eodem lib.
 Semen vbi deiectum fuerit in terram, humiditate quadam ab ipsa impletur. Eodem lib. 20
 Vide collationem seminis in terram iacti, ex quo arbores, & plantæ nascuntur, & generationis hominis ex semine in vtero concepto, pulcherrimam certè, & Hippocrate dignam. Eodem lib. de nat. pueri.
 Genitura in pellicula est, & iuxta medium ipsius vmbilicus. Eodem lib.
 Genituram vbi contigerit findi, & in duos sinus peruenire, & vteri genituram susceperint, & sinus alter ad alterum non hauerit, nec dimiserit, segregata genitura in vtroque sinu pelliculas induit, & viuificatur eodem modo quo vnus foetus, tumque gemelli ab vno coitu fiunt. Eodem lib. 30
 Genitura tum fortior, tum debilior in muliere, & in viro, & in omni animali. Eodem lib.
 Genitura non simul, nec semel procedit, sed & bis, & ter ebullit, & eiaculatur: & non est possibile omnem esse fortem, tum quæ prius exiuit, tum quæ posterius. Eodem lib.
 Genituram in vtrum sinum ingredi crassiorem, ac fortiorem contigerit, illic masculus gignitur. In vtrum verò rursus humidior, ac debiliorem, illic foemella generatur. Si verò in vtrunque fortis ingredietur, ambo masculi fient: si debilis, ambo foemellæ. Eodem lib. de natura pueri. 40

Galen.

Semen est vis in humido conspersa, quæ vis si congruas nanciscatur rationes, atque materias, in hominis generationem explicatur. Lib. defini. medicinalium. Item lib. de semine.

Semen,

- Semen, est spiritus calidus in humido, qui ex seipso mouetur, ac gignere tale potest, quale id à quo emissum est. Eodem lib.
 Zeno semen ita definiuit, vt sit hominis abstractum, ac maiorum generis mistura, quòd homo cum animæ parte humida transmittit, vti que tale existens, quale id à quo excretum est. Eodem lib.
 Semen est sanguis, à venis quæ ipsum continent exquisitè confectus. Lib. 2. de semine cap. 2.
 Semen, simile quid est. Lib. 2. de semine cap. 5.
 Semen, vtilis excrementi quædam pars est, Aristoteli, atque Galeno. 10 Lib. 1. de semine. cap. 9.
 Semen, cum conceptura sunt animalia, in vtero manere. Lib. 1. de semine cap. 9.
 Seminis substantia, in ipsis testibus manifestè apparet. Lib. 1. de semine. cap. 9.
 Seminis generatrix natura, in arteriis, & venis inest. Lib. 1. de semine cap. 9.
 Semen arteriæ, & venæ ex sanguine in ipsis diutius immorante procreant. Eodem lib. & cap.
 Semen, album crassum, & lentum est, ad alendum arteriæ, & venæ corpus accommodatum. Eodem lib. & cap. 20
 Semen appellat Aristoteles, non quod ab omnibus secedere, sed quod ad omnia accedere, natura comparatum est. Eodem lib. & cap.
 Semen licet simile sit, & virile cum foemineo in vteris misceatur, nihil obstat quin in foetuum informatione alterum alteri, in diuersis tamè partibus, præ ualere possit. Lib. 2. de semine cap. 5.
 Semini, testibus annexum anfractum natura præparauit, vt exactè conficiatur semen, & moram diutius in his trahat, vt probè elaboretur. Lib. 7. de placit. Hipp. & Plat.
 Semen ex sanguinis concoctione, non ex omnium animalis partium colliquatione gigni, tum Galeni, tum Aristotelis, tum Athenæi sententia constat. Lib. 2. de semine cap. 5. 30
 Seminis generandi munus, Aristoteles necessariò venæ, & arteriæ ad testes descendenti, mandat, dum testibus illud adimit. Lib. 1. de semine cap. 10.
 Semen à solis testibus non gigni, sed & à vasis seminariis. Lib. 1. de semine cap. 11.
 Semen ob id candidum, quòd natura ducatur in solidorum corporum colorem, quæ alba sunt. Lib. 1. prognos. com. vltimo.
 Semen ob id album, crassum, ac lentum est, quòd pro ratione transmutatum ipsum corporum tale fiat, nempe venæ & arteriæ. Omne verò id, quod alterat, in suam naturam illud quod alteratur transmutat. Lib. j. de semi. cap. 9. 40
 Semen genitale copiosum, calidumq; quidam gignunt, quod eos ad expulsiõnem sui proritat. Postquam os ventris illis resoluitur, & ipsi toto corpore non solum relaxantur, imbecillique fiunt, sed etiam sicci,

- ficci, graciles, pallidi, cauisque oculis cernuntur: ij autem omnes ab-
finere à concubitu debent. Lib. 6. de fani. tu.
- Semen, vt Plato, & Diocles putant, ex cerebro, & dorfi medulla excer-
nitur, vt autem Praxagoras, Democritus, atque Hippocrates, ex to-
to corpore, vt lib. de aère, aquis, & locis testatus est. Lib. definiti. me-
dicinalium.
- Semen genitale emittere foeminam, perinde vt mas, iis rationibus edo-
cetur, quòd foemina concubitum appetat, quòd retento in ea femine
in morbos saepe incurrat, excreto leuetur, quòd in feminariis ipsius
vasis per dissectiones semen còspiciatur, quòd similes saepe matribus 10
liberi procreentur, ac demum rursus testimonio Hippocratis, qui lib.
de natu. infantis, ab ambobus procedere genituram affirmavit. Lib.
2. de femine. cap. 1. & in definiti. medicis circa finem.
- Semen mulier, ac testes si non haberet, coitum non appeteret. Lib. 1. de
femi. cap. 11. & lib. 2. cap. 4.
- Semen eò à genitura differt, quòd hoc in feminariis meatibus fit. Qui-
dam verò quod iam fit excretum, id esse semen volunt: genituram
autem, semen nondum concoctum. Lib. definiti. medici. Sed rectius
Aristoteles, qui lib. 1. de gener. animalium, cap. 18. semen plantis, &
insectis quibusdam conuenire, genituram non item, astruxit, vt quæ 20
perfectioribus tantum conueniat.
- Semen mulieris extra vuluam effundi affirmantium non vera sententia
est. Lib. 2. de femi. cap. 1. cum intus manere semen in vtero, si conce-
ptura sit mulier, Hipp. lib. de nat. pueri dixerit.
- Semen foeminæ etsi inest, sola tamen ob id generare nequit, quòd prin-
cipium motus à mare desideret, semen enim virile vtpotè calidius, &
ficcus foemelle generationi principium tribuit. Ex lib. 2. de fem. cap.
4. & Aristotele. lib. 1. de gener. animalium, cap. 18. & 19. & rursus lib.
2. cap. 1. & 4. Mas enim secundum Aristotelem est efficiens in foetu,
sine autem efficiente, nihil quicquam effici potest. Itaque foemina, 30
ex seipsa animal generare non potest. Vide cap. 4. lib. secundi de ge-
nera. animalium, ab Aristotele.
- Semen mulieris, ei vsui est in conceptibus, quòd ex eo membra-
na intestinalis in foetu gignatur, & vt oblinantur eæ vteri par-
tes, vbi genitale viri semen pertingere non potest, & quòd cum fri-
gidum humidumque sit, vt virili femini est veluti alimentum. Lib. 2.
de femi. cap. 1. & 4. & lib. 1. cap. 7.
- Semen muliebri, per vtraque vteri cornua ei aculatum, fertur in
mediam vuluæ cavitatem, simulque & humectat vias, & ad se-
men vsque viri peruenit, cum eoque miscetur. Lib. 1. de femi. 40
cap. 7.
- Semen concipientes mulieres, vuluæ motionem quandam sentiunt.
Lib. 1. de femi. cap. 2.
- Seminis susceptrices vuluæ, à natura fabricatæ sunt. Lib. 1. de femi. ca. 5.
ad finem.

Semen

- Semen etsi foecundum effundit mulier, vincitur tamen id à masculi se-
mine. Lib. 2. de femi. cap. 2.
- Seminis qualitatem cum vterus affectet, totus obuiam sese offert, suo-
que collo, ac gula tanquam manu vitur, qua semen intrò compel-
lat. Lib. j. de femi. cap. 4.
- Quale semen, cui vtero conueniat, nempe frigidum calido, humidum
sicco, frigido calidum, humido sicco. Com. 1. ad lib. de natur. hu.
super textu, Rursus nisi calidum, &c.
- Semen prægnantibus futuris, intrò remanere probat Galenus. Lib. 1. de
10 femi. cap. 2.
- Semen quæcunque continuisse animalia visa sunt, grauida esse, quæ se-
cus, non grauida deprehensa. Eodem lib. & cap.
- Semen quod in vterum mulieris est iniectum, potestate animal esse, si-
cut ignis in silice latens, aut in calce, ignis potentia est. Lib. An id
quod in vtero est, animal sit.
- Semen aliud, vt animal fieri possit, habet: tunc verò actu est, cum pro
homine præbeatur. Eodem lib.
- Semen quod in mulieres iniectum est, id animal esse verè quispiam di-
cet: etenim ipsum iam potentia animal est. Eodem lib.
- 20 Semen in vterum iniectum, hanc habet vim, quòd natura animalis sit,
Cum enim parua sit molis, multum potentia fit, & principem cau-
sam ostendit, ipsamque animalitatis substantiam. Eodem lib. An ani-
mal sit. &c.
- Cum iacto in vterum semine, vnâ insitam à creatore vniuersi esse ani-
mam, vt gubernandi vim corporis haberet, testatur Galenus. Lib.
An animal sit, quod in vtero continetur.
- Semini tum membranam circumiectam, tum circa ipsum totum, vul-
uam contractam, videre est in dissectionibus. Lib. 1. de femi. cap. 4.
- Semen in vteros iniectum, principium motionis menstruo præstare tan-
30 tum, inde excerni rursus, falsa Aristotelicorum quorundam sententia.
Lib. 1. de femi. cap. 3.
- Seminis pars, quæ vuluam attingit, statim efficitur membrana, reliquæ
vires insitas habens, tum attrahentem, tum immutantem. Lib. 1. de
femi. cap. 4. & 6.
- Seminis substantiam, vt foetui edendo seruiat, crassam, lentam, sibi ipsi
continuum, & abundè calidam esse oportet. Lib. 1. de femi. cap. 4.
- Semen foecundissimum habere, viri multi rarum corpus habentes, quòd
& materiam habent, ex qua semen generatur copiosum, & vim à qua
concoquitur. Lib. 5. aphor. com. 63.
- 40 Semen ita in animalibus principium est statuendum, qualiter in plantis
esse videtur: & vide pulcherrimam de ea re collationem. Lib. 1. de se-
min. cap. 7.
- Semen substantiam habet magis idoneam generationi præcipuorum
instrumentorum, venæ, arteriæ, nerui, quàm sanguis. Lib. 1. de
femi. cap. 5.

q

E femi

- E femine prognata partes, arteria, vena, os, neruus, membrana. Lib. 1. de femi. cap. 7.
- Semen spiritu vitali plenum est. Lib. 1. de femi. cap. 5.
- Semen a sanguine actionem non accipit, sed in sanguinem sibi moderatum agit. Lib. 2. de facul. natur. cap. 3.
- Quod semen prius erat, id cum primum & gignit, & format animal, natura quaedam fit. Lib. 2. de nat. facul. cap. 3.
- Maris semen facultates quidem in seipso possidet, actionem vero non didicit a materia, sed circa hanc actionem obit. Lib. 2. de natur. facult. cap. 3. 10
- Vt Phidias ante habuit facultates artis, quam materiam attigit, vsus autem ipsis facultatibus est in materia (omnis enim facultas, si competens desit materia, ociosa est) ita & semen maris facultates in se habet, sed actionem non nisi in materia molitur. Eodem lib. & cap.
- Semen, si copioso obruatut sanguine, corrumpitur, sin sanguinem omnino desideret, cum ociosum sit, natura esse non poterit. Itaque quod nec corrumpatur, & natura pro femine fiat, exiguum illi sanguinis affluat necesse est: imo vero id exiguum dicendum non est, sed quod seminis modo fit iustum. Eodem lib. & cap.
- Vt magneti lapidi trahendi ferri, sic semini trahendi sanguinis facultas 20 inest. Eodem lib. & cap.
- Semen est principium animalis efficiens, materiale nanque menstruus est sanguis. Lib. 2. de facul. nat. cap. 3.
- Semen opificis officio fungitur. Eodem lib. & cap.
- Semen generationis nostrae principium mouens. Lib. primo de sanit. tuenda.
- Seminis in vtero concepti obseruatio, ad foetificationis tempus noscendum, necessaria. Lib. de septi. partu.
- Semini facultas est, sanguinis menstrui attractrix, sibi familiaris. Lib. 2. de natur. facul. cap. 3.
- Semini vim attractricem, alteratricem, formatricem, inesse probat, aduersus Erasistratum Galenus, lib. 2. de facul. natur. cap. 3. 30
- Semen ob id non illico generationem producit, quod ex seipso non tantum obtineat vt producat, sed externum desiderat auxilium, & aduentitiam opem: nempe sui alterationem, & mistionem cum alieno femine in coitu. Commen. 1. in lib. de nat. hu. Super textu, Primum itaque necessarium est.
- Semen, non solum facultas quaedam generandi: sed materia quoque quaedam est. Lib. 2. de femi. cap. 2.
- Semen vtriusque principij, & materiae, & efficientis rationem subire, 40 Hippocratis opinio est, Aristotelis, effectiui tantum, Lib. 1. de femi. ad principium.
- Semen non praebere materiam, sed solam artificis vim, Aristotelis opinio, aduersus propria ipsius principia pugnans. Lib. 1. de femi. cap. 5.

- Seminis ad coagulum comparatio, ex Aristotelis sententia, Lib. 1. de femi. cap. 3.
- Seminis parte crassiori, ac terrestri, minusque ad distrahendum idonea, in osium fabricam vsa natura est: lenta vero, ac tenaci ceterorum. Lib. 1. de femi. cap. 7.
- E femine natae partes, e sanguine ali nequeunt: sed a femine, cum vnum quodque ea substantia, qua primum genitum est, ali etiam perpetuo consuevit. Lib. 1. de femi. cap. 13.
- E femine ortum habentes partes si corrumpantur, vel raro, vel nunquam: e sanguine vero facile regenerantur. Quod inopia materiae fieri in illis: in his, copia eiusdem, asseuerat Galenus, lib. 1. de femi. cap. 8. & 10. 10
- A femine generationem, & formationem omnem, vt planta habet, non vt animal, id quod in vtero continetur. Lib. 1. de femi. cap. 7.
- Ex seminis substantia vnumquodque membrum effici, primo de gener. ani, affirmat Aristoteles, cum idem tamen postea, non ex eo, sed ab eo fieri pronunciet. Lib. 1. de femi. cap. 9.
- Semen in vterum iniectum, in spiritum abire, ac dissolui affirmat Aristoteles. Quam opinionem validissime confutat Galenus, lib. 1. de femi. cap. 4. 20
- Seminarium vasorum longissimus circuitus, vt diutissime in iis sanguis moram trahat, exacteque conficiatur. Lib. 1. de femi. cap. 11.
- Seminaria vasa ab Aristotele ignorata, Herophilo, atque Philotimo. Lib. de dissecti. vuluae.
- Seminalis meatus, dum ad venerem stimulantur animalia, plenus femine reperitur, vacuus vero post coitum. Lib. 2. de femi. ad principium.
- Seminaria mulierum vasa, in vteri cornua committuntur. Lib. 1. de femi. cap. 7.
- Ex vtraque genitura maris, ac foeminae, commista foetuum generatio existit. Lib. 2. de femi. cap. 1. 30
- Semen cum sit summe coctum, principium est animalis effectiui. Lib. 14. de vsu part. cap. 6.
- Semen quod in testibus mulierum inest, parcus, frigidus, humidusque existit. Eodem lib. & cap.
- Semen non alia ratione ad maris, alia ad foeminae procreationem, moueri Galenus docet. Lib. 14. de vsu part. cap. 7.
- Seminis foeminae in generando foetu, vna cum viri femine, motuum conspiratio in vnum. Lib. 14. de vsu part. cap. 7.
- Vt semen quam longissime euibretur, pudendum tensum in coitu esse oportet. Lib. 15. de vsu part. cap. 3. 40
- Dum semen excernitur, vtile est meatum, hoc est pudendum, latissimum simul & quam rectissimum seruari, quo semen totum sibi ipsi continuum, confertim, quam celerrime ad matricum sinus perueniat. Lib. 15. de vsu part. cap. 3.

Semen spirituosum, ac spumosum est: illiusque humiditas crassa, viscosa, & spiritu vitali plena est. Lib. 14. de vsu part. cap. 9.
 Semen habet paucam terrenam substantiam. Lib. 1. aphor. com. 14. Plurimum autem aeris calidi, humidique in se continet. Ibidem.
 Semen viri si frigidum fuerit, aut vterus mulieris frigidior, concipere facit foeminas. Lib. 5. aphor. com. 42.
 Cum semen mulieres intra se ipsas conceperint, totum interius vteri spatium, & os contrahitur, & clauditur. Lib. 5. aphor. com. 51.
 Semen quanto & celerius extra eiicitur, & ad longius spatium, tanto humidius esse oportet. Lib. 5. aphor. com. 53.
 Semen aduritur siccitate, extinguitur humiditate. Lib. 5. aphor. com. comment. 62.
 Semen nisi extendatur ad vteri cavitatem, mulier non concipit. Lib. 5. aphor. com. 62.
 Semen foecundissimum subest in iis, qui calido, & raro sunt corpore. Lib. 5. aphor. com. 63.
 Semen copiosum in calidis temperaturis gignitur. Ibidem.
 Semen expressum extra eiaculantur vasa feminaria, sua intentione. Ibidem.
 Semen foecundissimum fit in calidioribus, & humidioribus temperaturis: affatur vero, & torretur propter calorem immodicum. Ibidem. 20
 Semen qui habent humidum, sunt minus sani. Lib. 6. aphor. com. 2.
 Semen vitiatum in auis, & parentibus, vehementes faciunt in natis eorum partium imbecillitatem. Lib. 6. aphor. com. 28.
 Semen in testiculis est, & eo testes nutriuntur. Lib. 5. aphor. com. 39.
 Semen crassius, & ficcius est in ficcioribus temperaturis, aquosa humiditate consumpta. Lib. 6. aphor. com. 2.
 Semen prouocantium medicamentorum facultas, calida & humida, atque flatuosa est: ciborum vero, flatuosa quidem, sed tota substantia familiaris. Lib. 5. de simpl. facul. cap. 21. & 23.
 Semen extinguunt deficcantia, & refrigerantia omnia, & quae totis substantiis sunt contraria. Lib. 5. de simpl. facul. cap. 23. 30
 Semen prouocantium, alia vt medicamenta sunt, alia vt cibi. Scincus, & fatyrion, medicamenta sunt, lini semen, & eruca cibi simul, ac medicamenta. Lib. 5. de simpl. facul. cap. 23.
 Seminis effectrices facultates sunt, vt lactis, partim in medicamentis tantum, partim in alimentis. In medicamentis, cum succos pituitosos excalfacientes in sanguinem vertimus: in alimentis autem secundum totius substantiae similitudinem. Lib. 5. de simpl. facul. cap. 21.
 Semen praepedientium, alia reprimunt ipsum tantum, alia corrumpunt. Lib. 5. de simpl. facul. cap. 23. & ea quae sunt, vide ibi. 40
 Quaecunque semen aut procreare, aut prouocare possunt, bene nutriant, & flatuosa sint oportet, vt bulbi, cicer, fabae, polypodes, conus, quae multi seminis edula sunt. Lib. 5. de simpl. facul. cap. 23.
 Semini totius substantiae proprietate contraria sunt, ruta, & nymphæa. Eodem lib. & cap.

Semi

Seminis retenti noxae à Galeno citatae, adductis historiis. Lib. 6. de locis affect. cap. 5.
 Vt semen retentum excernant, animalia ad coitum excitari. Lib. 6. de loc. aff. cap. 5.
 Contra seminis profluuium, praepcepta salubria. Libro 6. de sanitat. tuend.
 Semine in vterum proiecto, multae conflantur partes eius, quae gignitur substantiae. Lib. 1. de facul. natur. cap. 6.

10 De conceptione, foetuum formatione, gestatione, & partu.

CAP. XVIII.

Um de femine genitali, propagationis humanae seminario, ac fonte, pertractatum à nobis abundè superiore capite sit: id autem naturae ductu, ad conceptionis munus sit ordinatum, ac constitutum, consequens est, vt de conceptione hoc capite agamus. Quoniam vero conceptionem, commoda geniti infantis in vtero gestatio, gestationem foelix partus, atque in
 20 lucem editio consequitur, visum est ob rerum germanitatem, ac consequentiam de his omnibus eodem capite pertractare. Primum itaque de conceptione, & foetuum formatione, dein de gestatione, vltimo loco de partu agemus. Conceptionis porro nomen à comprehensione deductum esse docet. Lib. de femine primo Galenus, vt sit conceptio nihil planè aliud, quam genitalis seminis, in vteris mulierum, ad foetus generationem comprehensio. Equidem cum animaduersione summa dignissimum illud inquirere indicauisset Galenus, Num mulieribus praegnantibus futuris, intus remanere semen, an excerni oporteret, ab experimento, & sensuum fide didicit, cum in brutis cuiusvis
 30 generis animantibus cunctis, tum praecipue in mulieribus semen intus contineri, cum concepturae essent: vti contra, si elaboratur, & effluat semen, ne gestare quidem vnquam ventrem posse. Quamobrem rectissime illud à mulieribus vbi semen conceperint dici, quandam se in vulua motionem sentire, quae quasi conuellat, ac paulatim in se illam contrahat, ad semen continendum: quod cum sibi euenisse sentiunt, & se praegnantem dicunt, & concepisse affirmant, hoc est, semen continuisse. Vnde conceptioni ipsi, est à mulieribus (vt paulò antea diximus) inditum nomen. Conceptionis porro causae sunt, proba, in primis vteri in muliere commoderatio, recensque mensium purgatio,
 40 idonea aetas, & congressus appositus: in viro autem, bonus corporis habitus, ad calidum praesertim, & humidum inclinans, seminis prolifici copia, robusta, & virilis aetas, cum virium robore coniuncta, concubitus moderatus, & plenior victus ratio. Isthac enim, omnia si mutuo consensu in vnum conueniant, vt semen contineatur, procreeturque foetus efficiunt. Concipiendi porro hanc esse praecipue rationem medici

Conceptio quid.

q 3 omnes

omnes censent, vt quoniam immortale esse non poterat, quod ex carne, ossibus, neruis, menstruoque sanguine esset coactum, mirabilem machinata est prouidentissima natura artem, qua subsistere animantium genera possent, cum in singularibus id fieri minimè posset. Ob idque, & concumbendi animantibus appetitum, & in ipso congressu incredibilem indidit genitalibus membris voluptatem, vt in vicem eius, qui substare non posset animalis, eiusdem generis aliud substitueretur. Ob id voluit natura concipere foeminas, generare mares. Concipiunt porrò mulieres, vt plurimum vel incipientibus, vel cessantibus menstruis, vt lib. de dissectione vuluæ Galenus. Tum enim vteri, continendo semini aptiores fieri solent, excrementitia sublata humiditate, quæ semen vel corruptura erat, vel certè, vt elaboretur effectura. Equidem cum mulieribus statò tempore fluunt menses, non tamen tum nisi rarò concipere mulieres possunt, cum nequeat semen probè tum in vtero contineri, sed ab influentis sanguinis copia eluatur. Cessantibus verò menstruis, vel paulò antequam recurrere incipiant, & ora vasorum vteri aperta sunt, & menstruum, neque multum, neque vniuersim, sed paucum, & sensim effluit, quasi ex humiditate quadam sanguinea exsudante. Vnde efficitur, vt tum reficcata commodè matrice, semen firmiter hæreat, satisque alimenti semini ipsi, ex sanguinis affluentis paucitate accedat, vt inde procreari foetus quàm commodissimè queat.

Ex Lib. de dissectione vuluæ.] Sed cur antequam prodeant menses, iuenculis etiam viro iunctis, conceptus tamen non sequatur, in promptu causa est, quia & alimento caret semen (est enim menstruum feminis congruum alimentum, vt & Aristoteles, & Galenus censent) & adhaerentiam vuluæ tum nullam, semen habere potest: quòd tum temporis occlusis vasibus, laui, & lubrica relicta vulua, defluat semen, neque vniri cum tunica eius possit, aspera siquidem, & rugosa idonea magis sunt, quàm læuia ad coalescendum, & quippiam firmiter continendum. Itaque menses decurrere primùm per ætatem oportet, si conceptura sit mulier, tumque virgunculæ, à quibus manare menses ceperint, viri potentes, & nubiles dici à iuris peritis, atque medicis etiam consueuerunt. Quid verò à conceptu ipso fiat, vbi semen probè à muliere in aluo retentum fuerit, mox explicandum. Multa nanque vno temporis momento, eaque mirabilia valde circa animalis generationem fiunt naturæ opera. Celeritè enim tum matrix ipsa semini vndique adhæret, illius internum orificium, collumque ipsum totum ita clauditur, atque conuiuet, vt ne specilli quidem aculeum, ac graphij extremitatem, ac cuspidem (vt vult Galenus) admittat: atque tum auidè semen continens, illud complectitur, fouet, calefacit, & sic suo calore fotum, & sanguine menstruo, quasi alimento saturatum implet, indeque foetum membranis inuolutum, diuina & admirabili arte conficit, atque componit. Nam primùm qui humor matricis asperitates, & rugas illinit (is autem est genitale mulieris semen) toti superficiem internæ subtensus, membrana tenuis efficitur (hunc enim vsus in conceptibus mulieris semen præbet, vel Galeni testimo

Lib. 5. de sym. cau. cap. 3.

testimonio) sicque sensim quod in membrana illa tenui conclusum est, foueri, ac spiritu impleri, turgescere, & efformari incipit, ita attestante lib. de pueri natura, Hippocrate. Concalescit enim intus conclusum genitale semen, calidorum corporum adhaerentia, concalescens turgescit, extenditur, ac dilatatur, idque lentore, ac crassitie sua, caloreque assequitur, vt membranam contrahat. Perinde atque ea, quæ à dulcariis pistoriis arte confecta, & ex liquida pulve concinnata (placentas, liba, crustulas, & bellaria appellant) crustam & ipsa quandam igni admota, & calefacta induunt. Hac membrana circundari, atque inuolui genituram vidit Hippocrates in psaltria illa ancilla, quæ sex dierum genituram eiecit, quam eiusmodi fuisse affirmat, ac si quis ouo crudo externam testam circum circa adimat, in interna verò pellicula inclusus liquor pellucescat. Atque in pellicula quidem fibræ quædam albæ, ac crassæ cum cruore crasso, & rubro obuolutæ, inesse videbantur. Conformari itaque in embryis secundas, dein reliqua, in conspectu est. Hactenus breuiter de conceptionis ratione diximus, plura dicendi, vbi de foetuum formatione tractationem ingrediemur. Nunc quæ mulieres magis, minùsve ad conceptum sint idoneæ, & quibus signis concepisse mulierem deprehendamus, breuibus explicandum. Ex mulieribus porrò quæ paruæ sunt, ad conceptionem maioribus præstantiores habentur, vt tenues crassis, albæ rubicundis, & quæ item venas conspicuas habent, quàm quibus non apparent, aptiores: quibus etiam menstruæ purgationes statis mensibus comparent, in copia satis magna, bene colorata, æqualis: quibus item vterus sanus, siccus, ac mollis fuerit, isque neque retractus, neque pronus, neque ostio auerso, conclusus, aut euersus, aptissimæ omnes ad generationem habendæ sunt, vt bellissimè Hippocrates, tum secundo prædictionum libro, tum in aphorismis lib. 5. explicauit. Vnde facile est, ex contrariis causis sterilitatis mulierum rationem reddere. Quæ enim sua ipsarum culpa non concipiunt, aut viscerum, & totius vitio laborant, aut nimium obessæ, tenuesve sunt, aut iis menses non rectè procedunt, aut vteros eæ habent frigidos, spissos, aut præhumidos, nimiumve siccos: in aliis enim genitura extinguitur, in aliis alimenti defectu corrumpitur semen. Sic etiam si vel vteri ostium, aut compressum nimis, aut patens, aut auersum fuerit, conceptionem impedit, perinde atque vteri morbi innumeri tumores, obstructions, cancri, vlcera, inflammationes, & reliqua id genus. Quibus verò notis concepisse mulieres agnoscamus, ex Hippocrate lib. aphorismorum quinto petendum. Mulierem porrò concepisse illud in primis testari videtur, si à congressu cessent purgationes, nec statò tempore redeant, ipsa quidem nullo morborum genere oppressa, superueniantque fastidia, vomitus, animi deliquia, deprauati appetitus, quos pica Latini vocant, Græcis *κίττα* dicitur. Vbi enim mulieres vterum gerunt, duobus circiter, aut tribus à conceptu mensibus pica oritur, affecto nimirum ventriculo, nondum enim vis embryo, consumendi alimenti suppetit. Cuius sanè prægnantium affectus,

affectus, ea causa est, quod vitiosa redundet materia, & stomachus perturbatione vexetur. Cuius rei argumentum id est, quod crescente foetu, tunc recipiente se deorsum sanguine, eoque à foetu absumpto, ad se stomachus redit. Appetunt interdum per id mali mulieres acida, aut acerba, interdum etiam acria, non raro extranea, ut cimoliam terram, gypsum, cineres, testas, extinctos carbones, & id genus, ob vitiosorum in ventriculo redundantium humorum consistentiam, atque noxam. Conceptionis verò signa exactius qui scire volet, Hippocratem lib. Aphorismor. quinto, aphorismis. 41. & 42. 51. 59. & Avicennam Fen. 21. tertij canonis cap. 11. adeat. Ab iis enim inuenire plura poterit, quæ hinc breuitatis causa omittimus. De foetuum iam formatione dicendum nobis ordine est, omni conceptionis explicata natura. Quæ profecto tractatio ut est ipsa & diuinissima, & in intimis naturæ recessibus posita, sic sanè accuratissimè explicari, ac plenissimè debet. Eam igitur dicimus admirabilem, diuinam, excellentem, omniumque abditissimam, nec naturæ dignationi, sed vni tantum Dei opt. max. potentiae. & maiestati, iure, ac merito adscribendam. Quod agnoscens Rex idem & Propheta Dauid cœlesti numine plenus, cecinisse illud est visus. Manus tuæ fecerunt me, & plasmauerunt me. Quod & sanctissimus Iob iisdem penè verbis, est etiam testatus, corporis vniuersi plasmatorem Deo autori tribuens. Quin & Galenus noster summus potentiae, & maiestatis Dei cultor, & prædicator, partium corporis humani structuram, vsúmque tractans, totus in Deum assurgit, humani corporis fabricam admirabilem illi, ut autori tribuit, illius in pangendo corpore, in connectendis membris, in disponendis, prouidentiam, potestatem, sapientiam vbique admiratur, vti ab eodem autore cum primo, ac secundo, tum tertio, ac decimo quarto de vsu partium libris, pluriúsque alibi, percipere luculenta lectione possumus. Sed & Aristoteles cœlitus in nobis principium duci, lib. de gener. animalium secundo, capit. 1. astruxit. An non igitur Deum tanti operis effectorem, & architectum summa cum laude, ac veneratione prædicabimus? & illius opus, quod ille admirandum diuina sua arte architectatus est, illius lumine illustratum & minimè plenum non proferemus? Proferamus itaque de plenissimo vbertatis suæ fonte, foetuum quam tractandam suscepimus formationem; in huic, qui sequitur modum. Virile semen in vteros proiectum ea, quam diuinitus obtinet formatrice facultate, primum omnium inuolucra, & tegmina membranacea ex semine muliebri potissimum effingit, quibus foetus inuolui, & circumdari in vtero queat. Harum membranarum prior illa afformatur, quam Galenus intestinalem vocat, quæ & ipsa plus cæteris foetum inuoluentibus, & vtero vicinior est, & cæteris compactior. Hæc Græcis *χαριον*, Latinis secundina dicitur, vtero tota adhæret, ad quem suspensa est. Cuius ad vterum connectio, & adhærescentia ut fiat, à Galeno, lib. de dissectione vuluæ legendum. Ab hac priore membrana, altera quædam innascitur,

Psal. 118.
Iob 10.

Lib. 1. de se.
min. cap. 7. &
2. item Lib.
cap. 1. & 4.

venis, & arteriis eius inter se coniunctis, & alias se latiores gignentibus, sensimque dilatatis, ex quibus tenuis quædam altera membrana farciminis figuræ persimilis conflat, quæ Græcis allantoides dicitur. Hæc altera sui parte, qua dilatato primùm vracho incipit enasci, scabra, & aspera apparet, ab alio latere lenis admodum, & subtilis est. Tertia inde procreatur, allantoidi ferè continua, & exporrecta tunica, quæ foetum proximè continet, & inuoluit, circa quam etiam embryo ipse volutatur. Hanc à mollitie amnion vocari volunt. Eam tunicam foras prodiens foetus, secum ipse adducit, eaque contactus (si facilis, & promptus sequatur partus) profilire solet. Vittam obstetricis, & vulgus vocare solent, & vittatos pueros qui cum amnio prodeunt, foelicitatis futuræ indicium plerique esse putant, sic nasci. His tunicis complexus in vtero foetus permanet, & à feminis facultate formatrice sic effingitur, ut primum tria principia, cor, hepar, cerebrum deformatur, lineamentis quibusdam tenuissimis, mox conspicuis magis, & spatii inter se disidentibus. Lineamenta porro hæc, quæ primò conformari, & quæ se vidisse in genitura illa sex dierum Hippocrates testatur, cruore crasso, & rubro interlita, generationis venarum, & arteriarum fuisse lineamenta, & fibras putat.

lib. de foetuum formatione Galenus: & illa omnium prima effingi, post illa autem, tria illa, de quibus modò diximus principia. Siquidem attracto in vterum sanguine, & spiritu per arterias, subtilior quidam, ac calidior, quam qui in venis est sanguis attrahitur, ex quo videlicet calidissimum omnium viscus cor, fabricatur, reliquus autem crassior sanguis, iecinoris formam constituit. At tertium principium, quod neruorum omnium origo, & fons est (cerebrum inquam) ex solo semine, non à sanguine ortum habet: & propterea exanguis, album, mollisque apparet. Cui eadem formatrice facultas ex crassiore, ac duriore feminis parte, in externam superficiem reiecta (quæ postea temporis mora calefacta, atque arefacta in ossis naturam euasit) solidum cerebro domicilium fabricat, os inquam, quod cranium vocitamus. Decebat enim foetus eam partem, quæ diuinitatis, & rationis particeps, atque animi sedes esset futura, & in sublime attolli, & solido tecto, ac firmamento ne læderetur muniri. Atque hæc sunt, quæ in structuræ initiis circa animalis generationem architectari solers natura consuevit. Post verò reliqua spiritu, & sanguine menstruo administris, feminæque opifice, formari, atque articulari solent, quoad omnino perfectum, & absolutum sit opus. Sic ea de re tota Hippocrates. Caro (inquit) augetur à spiritu articulatur, & ab it vnumquodque simile ad simile, densum ad densum, rarum ad rarum, humidum ad humidum, & vnumquodque ad propriam regionem abit, iuxta cognationem, ad id à quo genitum est, & quæcunque (subdit) à densis genita sunt, densa sunt, & quæcunque ab humidis, humida, & reliqua iuxta eandem rationem fiunt, in incremento. Et ossa durefcunt à calore conglutinata, & sanè ramificantur velut arbor, & tū interna, tum externa corporis, adhuc melius

,, melius articulantur: ipsūque caput distantiam acquirit ab humeris, &
 ,, brachia, ac cubiti à lateribus, & crura inter se disparantur, & nerui
 ,, exiliunt circum naturas articularum, & os per se diducitur, & nasus,
 ,, & aures eminent in carne, ac perforantur, & oculi implentur humo-
 ,, re puro, & pudendum conspicuum fit, vtrum tandem sit, & viscera
 coarticulantur. Quid hac structuræ nostræ ab Hippocrate proditæ af-
 figuratiōe appositius quicquam vel dici, vel excogitari possit, quid
 diuinius, quid maius, planè non video, vt qui breui compendio,
 vniuersam corporeæ molis substructionem, narratis structuræ modis,
 & opifice, sit persecutus. Sed rei huic vt coronidem imponamus, il- 10
 lud tantū inquirendum nobis est (de quo non satis sibi constitisse Ga-
 lenus est visus) vtrum viscerum prius creetur cor, an hepar. Pri-
 mo enim de semine lib. cap. 7. cor similiter vt hepar circa primos ge-
 stationis in vtero dies, quasi fundamentum quoddam generationis,
 obtinere dicit, ex vsu ipsius cordis, qui in perfectis animalibus maxi-
 mē insignis existit, ad talem ratiocinationem perductus. Verū lib. de
 foetuum formatione palinodiam canens, contrarium omnino, con-
 ceptis etiam verbis astruxit, cor nimirū hepate posterius gigni, & ex
 communi nimirum tum philosophorum, tum medicorum omnium sen-
 tentia, ad id sentiendum inductus, qui foetum, vsque ad manifestam ef- 20
 figuratiōem, similiter vt plantas gubernari verisimè affirmabant; tum-
 que probabilius Galeno visum, nullam generationis cordis in princi-
 pio vtilitatem haberi, quod quādiu ab natura sola, plantarum instar
 regeretur in vtero foetus, cordis vsu minimè indigeret, perinde atque
 plantæ illo non indigent, vt latius libris de vsu respirationis, & de pul-
 suum vtilitate conscriptis, patere potest, in quibus ostenditur, ad ca-
 loris natiui refrigerationem, & tutelam, pulsum, & respirationis
 vsū seruire, ipsamque respirationis cordis gratia potissimum à na-
 tura constitutam. Quamobrem cum non respiret per primos genera-
 tionis dies in vtero foetus, ne corde quidem tum indigere videtur. 30
 Hæc est Galeni ratio vel præcipua, cur cordis viscus hepate poste-
 rius gigni, in foetus productione arbitretur. Verū etsi Galeno in
 ratiocinandi methodo, tantum quantum nemini alteri tribuendum
 summo suo merito sit: hallucinatum tamen in hac re eum fuisse, cum
 Aristotelis autoritas, tum demonstrationum robor, quas paulò post
 sumus allaturi, plena fide ostendent. Siquidem Aristoteles lib. de par-
 tibus animalium tertio, cap. item. 3. cor & in parte corporis priori, at-
 que in medio situm esse, in eoque principium vitæ, omnisque motus, ac
 sensus esse, conceptis verbis affirmat. Sed & eiusdem lib. cap. 4. cor in
 generatione omnium primum consistere, his verbis expressit. Cor 40
 ,, (inquit) origo prima, & fons sanguinis est, aut conceptaculum primum.
 ,, Hæc (subdit) ex confectione animalium perspicui possunt, atque etiam
 ,, ex generatione: cor enim statim omnium partium primum consi-
 ,, stens, sanguinolentum est, ipsūque in prima partium generatio-
 ,, ne statim palpitare asseuerat. Rursūque liber de generatione anima-
 lium

Verum visce-
 rum prius creetur
 cor an he-
 par.

lium secundo, capit. 4. principium naturæ cor statuit, & primum
 quod actu secernitur in foetibus, cor esse: idque primum effici, atque
 viuere, & per obitum vita vltimo deficere, conceptis verbis affir-
 mat. Quod & ipsum, non solum sensuum fide constare, sed & demon-
 stratione contendit. Est autem illius demonstratio huiusmodi. Cū
 (inquit) quod gignitur de ambobus, mare inquam, & foemina, ab- 10
 iunctum iam est, seipsum gerere, gubernare, & dispensare debet, per-
 inde quasi filius à patre emancipatus, seorsūque collocatus. Itaque
 in foetus principium haberi oportet, à quo etiam post ordo membro- 20
 rum describatur, & quæcunque ad absoluendum animal pertinent, di-
 sponantur. Nam si extrinsecus aliquandò aderit, & post inesse inci-
 piet principium, non solum dubitaueris, & quonam tempore accedat
 quæsieris, sed etiam cū pars quæuis distinguitur, id primum sub-
 stare necesse est, ex quo & incrementum, & motus cæteris partibus
 contingat. Quapropter (subdit) cor primum destinatum in omnibus
 inspicitur animalibus, quæ sanguinem habent. Id enim principium
 est, & simularium, & dissimularium partium. Hæc illa est Aristote-
 lis demonstratio, qua cor primum omnium in foetibus substat, osten-
 dere est annexus. Quam quidem Auicenna secutus, ita aduersus Galeni
 20 sensa ratiocinatur, etsi de quorundam mente erratum id Hippocrati,
 non Galeno adscribat. Verum (inquit) illud est, primum quod creatur
 membrum cor esse, quamuis nonnulli de Hippocrate existimarint,
 ipsum sensisse cerebrum, & oculos primum in foetibus affirmari, vt
 in pullis ab ovo genitis, fieri cernitur. Cor verò (subdit de mente
 Hippocratis, Auicenna) non est in primis, cū creatur in omni re
 apparens, & manifestum, vt sequenti serie pronuntiasse est visus, in
 qua affirmavit, rectius esse vt sit primum quod creatur hepar, quo-
 niam prima corporis operatio sit nutrimentum. Quam vtique asser-
 tionem improbens Auicenna, hæc subiunxit. Sermo hic (ait) corru- 30
 ptus esse ostenditur, ex via experimenti, quoniam studiosi in hac re
 minimè affirmant, ex ratiocinatione rem esse perinde, atque illi est
 visum. Equidem cū nutriri membrum nullum animalis possit, in
 quo non sit sustentatio vitæ cum calore natiuo, (vt enim nutriatur
 quodpiam membrum, in viuis esse omnino oportet) cū quæ vita pri-
 tiata, destitutaque sunt, ali nullatenus possint. Quod cū ita sit, mem-
 brum id creari omnium primum necesse est, à quo & natiuus calor,
 & vita, ceu à principio, & fonte nascuntur, vt inde nutriri quod ge-
 nitum est possit. Tale autem membrum cor est, vel omnium assertio-
 ne, cū sit tam medicis, quàm philosophis vitalis facultatis principium: 40
 itaque cor omnium primum gigni in foetibus, non hepar necessarium
 quidem est. Sed & altera item demonstratione id ipsum plenius idem
 autor confirmat. Facultas inquit formatrix, dum foetum effingit, in eo
 quidem munere obeūdo, nutritione partium, quas format non indiget,
 quod tū resolutio nulla, ac dissolutio effatu digna partibus accedat, cu-
 ius merito refici ipsa alimento oporteat. In id enim alimēto nobis opus
 est, vt

Fen. 2. 1. tertij
 cau. tract. 1.
 cap. 2. de ge-
 ner. embryo-
 nis.

Fen. 21. tertij
 cau. tract. 1.
 cap. 2.

Vbi supra.

est, ut quod de substantia membrorum effluxit, restitatur, ac instauratur, ut millies in mille locis Galenus. Itaque ubi nullus substantiæ fluor inest, ibi nec alimento erit opus, atqui in foetibus per primos dies, dum adhuc in formis ipse est, & delineari tantum partes incipiunt, nullus est substantiæ effluxus, nulla resolutio, quæ effatu digna sit: non itaque tum alimonia opus erit. Quamobrem nec hepar, ut alimonia præstet primum gigni oportebit, sed contra, cum in omni propagandi foetus tempore, & calore nativo, & spiritu vitali, & omnino vita sit opus, ut foetus & regatur, & disponatur suisque partibus describatur, isthæc autem omnia à corde, seu à principio quodam emanent, omnino si regi, & efformari foetus commodè debeat, gigni omnium primum cor, necessarium erit. Hisce ergo profectò telis euerfam omnino Galeni, de hepatis primæua ante cor generatione abundè existimo. Auicennæ porro huc adductam à me seriem, meo more sensa illius fideliter recensendo, non verba interpretis eius infulsissima, & corruptissima referendo, adducere de industria volui, mutatis quidem in paulò puriorem sermonem inepti interpretis verbis: seruato tamen ubique Auicennæ sensu, fides ut maior rei constaret. Quod monuisse lectorem volui, ne eadem in Auicenna non reperiens, quæ in præsens attuli verba, falsi me insimulare posset. Atque hæc de quæstione proposita satis. Nunc illud videamus, cur monstra non raro generentur. Id fieri Aristoteles tradit, cum ita seminis genitalis, & naturæ in pangendo foetu motus soluuntur, & eousque procedendo, à semetipso degenerent, ut demum ne homo quidem, sed animal tantum aliquod existat, cuiusmodi quæ gignuntur, monstra appellari meritò solent. Neque enim quod genitum est, generanti vsquam simile euadit, sed extraneum maximè, & alienum: & quæ subest materia, à semine non superatur. Unde nec homo ex homine nascetur, sed tantum animal, quod vniuersale seruetur in generatione: pereat autem quod singulare est. Nam si vis singularis generantis seruetur, tale quid gigneret, quale ipsum est. Ex quo sanè naturæ errore, horrèda interdum videre est animalium figmenta. Puerum enim ortum capite arietis, aut bouis accepit à quibusdam Aristoteles, & vitulum capite pueri, & ouem bouis capite natam, idem refert. Testatur Plinius grauissimus autor, Arimaspos vno oculo in frontem monstròse nasci. In conualle magna Imai montis regio est Abarimon vocata, in qua syluestres nascuntur homines, aueris post crura plantis, eximiæ velocitatis. In India plerosque gigni longitudine quina cubita excedentes, idem autor est. Prout & quosdam caninis capitibus nasci, qui pro voce latratum edant, & vnguibus armatos venatu, & aucupio vesci. Propè Troglodytas occidentem versus, quosdam sine ceruicibus, oculos in humeris habentes nasci, idem testatur. Alcippen mulierem elephantum peperisse, & inter initia Marsici belli, ancillam quandam serpentem enixam, idem etiam refert. Hæc quidem, atque talia ex hominum genere, ludibria sibi, nobis miracula, ingeniosa fecit natura. Et singula quidem quæ facit in dies, aut

Cur monstra generentur.

Li. 4. de gener. animalium. cap. 3.

Vbi supra.

Lib. 7. natur. hist. cap. 4.

Vbi supra. cap. 3.

aut propè horas quis enumerare valeat? Vidi ego Arelatè hoc ipso quo hæc scribebam, anno (erat autem is quinquagesimus quartus supra sesquimillesimum) agnum vno capite, & ceruice, reliqua bicorporeum totum, quatuor vtrinque cruribus, duplici ventre. Puerum quoque eodem anno monstrum in pago Senas, propè Druentiam bicipitem natum, à plerisque non dilutæ fidei hominibus, qui spectatores fuerunt, oculatiquè testes accepimus: perinde atque alium quendam, qui circumferebatur Auenione vidisse me meminisse, à ceruice infra bicorporeum totum. Hæc sunt ludentis naturæ circa foetus aberrantis, ludibria. Monstra porro ea propriè sunt quæ contra naturam fiunt, qualia quæ modò resensuimus. Nec solum ea monstra dicuntur, quæ diuersorum animalium speciem gerunt, verum etiam ea, quæ forma prodeant multi membri, scilicet multis pedibus, aut multis capitibus, ut Aristotelis mens est, lib. de generatione animalium quarto, cap. 3. Itaque profectò rationes monstrorum, & oblaesorum animalium propinquæ, & similes inter se quodam modo sunt: monstrum enim oblaesio quædam est. Deesse enim foetui quicquam, aut superesse monstrum est, ut idem Aristoteles tradit. Fiunt autem monstra, ut autor definitionum medicarum arbitratur, vel declinatione, obliquitatèque vteri (nam quod inæqualiter semen effunditur monstra progignit) perinde atque liquatum plumbum si inæqualiter defusum sit, inæquale, atque deforme conflatum opus. Itaque monstra, vel per excessum, vel per defectum fiunt, ut quæ amplo, vel passerino sunt capite, & quæ numerosis, aut à recto numero deficientibus digitis prodeunt. Omni iam foetuum formationis, atque monstrorum enarrata historia, ad gestationis foetuum explicandam historiam properemus. Gestationem porro totum id tempus dici volunt, quod à genito intus infante, ad eius exitum interest: cum sit gestatio nihil prorsus aliud, quàm geniti in vtero infantis ad partum vsq; mansio, atq; mora. Non enim sat est concipi in vtero foetum, ni is congrua mora maturescat, atque absoluat: quod tempus maturitatis, & moræ gestationem nominare Medici consueuerunt, & mulieres tum ventrem gestare à Iurisperitis dicuntur. Quò autem dierum, ac mensium numero gestatio ea, quæ secundum naturam est, compleri soleat, ex diuini Hippocratis sensu proferemus: etsi hac tota de re, propositoque argumento fusissimè à nobis, libro nostrarum Enarrationum tertio, enarratione septima (quod nos opus recens hoc ipso anno in lucem emisimus) dictum sit, quantum tamen tractationi huic locorum communium congruere videbitur, ne quid operi desit, quod desiderari à cædido lectore possit, tantum profectò adiciemus. Aristoteles porro partum, qui temporius quàm septimo mense prodeat, qui quidem vitalis esse possit, nullum inueniri, atq; hunc primum vitale exire, lib. de natura anima. septimo, cap. 4. constantissimè, atq; verissimè

Monstra quæ sunt.

Lib. 4. de gener. animalium. ca. 4.

De gestatione.

r affirm

Lib. de natu.
pueri.

affirmauit. Vt sit primus perfectæ gestationis limes, septimus mensis, prout extremus, & consummatus, decimus: idque vel Hippocratis testimonio, qui eas, quæ longius, quàm decem mensum tempus vterum gestare sibi visæ sunt, deceptas esse testatur, idque in hunc modum, quod vteri sæpe spiritum accipiant in seipsos, à ventre flatum exhibente, eleuato tum, atque intumescente vtero, videntur sanè sibi tum mulieres concepisse. Quinetiam mensibus non procedentibus, atque in vtero congregatis, aut calescentes, aut flatibus mixti, falsam quandam gestationis speciem, non rarò mulieribus præbent, vt sibi in vtero habere videantur, nimirum menstruis non prodeuntibus, & vteris eleuatis. Non posse autem diutiùs quàm decem mensum spatium, foetus in vtero gestari, sic probat Hippocrates, quod alimentum, atque incrementum, quod à matre foetui suggeritur, non amplius puero sufficiens sit, vbi decem præterierint menses foetu nimirum iam nimium aucto. Trahit enim quod dulcissimum est in sanguine ad se foetus, quod cum illi, eo mensium expleto numero sufficere non possit, rarius vtique, & minus à matre deriuatum, ipsèque puer plenus, ac maturus, copiosius alimentum desideret, calcitratur, ac pelliculas rumpens initium partus matri inducit, sicque foras egredi inopia alimenti, & loci cogitur. Hunc itaque summum gestationis terminum Hippocrates, lib. de pueri natura posuit. Verum alio loco, nempe lib. de septimestri partu, atque lib. de octimestri, diuersum idem autor sentire videtur, nempe in vndecimum vsque mensum proferri partum posse. Eius porrò vtrouique verba subiiciam, vt pugnantibus Hippocratis loci conciliari à nobis commodiùs possint. Porro (inquit) mulieribus de partibus fidem derogare non oportet: dicunt enim omnia, & semper dicunt, & semper proferunt. Neque enim aut opere, aut sermone persuasæ sunt, sed ex eo quod cognouerunt accidisse in corporibus suis. Quæ verò iudicio præditæ sunt, & victoriam de hac sententia pronuntiant, semper dicunt, ac testantur, nasci septimestres, & octimestres, & nouimestres, & decimestres, & vndecimestres. Lib. verò de octimestri partu. Cæterum (inquit) decimestres, & vndecimestres partus, ex septem quadragenariis eodem modo fiunt. Et paulò post. Ex his igitur omnibus necessarium est plerasque mulieres circa plenilunium, & vltra in ventre concipere, vt ducenti & octoginta dies sæpe vndecimum mensum apprehendere videantur, tot enim dies septem quadragenarios constituunt. Nam cum vltra plenilunium mulier, concipit, necesse est eum conceptum vndecimum mensum attingere ac apprehendere, quo ad vltimum circuitum perueniat. Idemque Aristoteles, lib. 7. de historia animalium cap. 4. conceptis verbis testatur, mulieres quasdam vndecimum tangere mensum. Plinius verò Vestiliam C. Herdicij coniugem, Gillum Ruffum vndecimo peperisse mense, re vera affirmat. Aulus Gellius luculentissimus scriptor, de Varronis sententia scribit, vndecimo mense aliquando nasci hominem posse, idque à Varrone lib. 14.

Lib. 7. natur.
hist. cap. 5.

lib. 14. rerum diuinarum proditum esse. Quin & vsu hoc quoque venisse Romæ comperit, foeminam bonis, ac honestis moribus, nec dubia pudicitia in vndecimo mense, post mariti mortem peperisse, causaque ad diuum Hadrianum delata, ac cognita, decreuisse in vndecimo quoque mense partum edi posse, idque statuere se requisitis veterum philosophorum, & medicorum sententiis. Quod si tam multis tantorum virorum testimoniis, gestari ventrem vndecim menses posse, asseueratum est, cur Hippocrates (quod supra diximus) vltra decimum mensum gestari minimè posse affirmavit? Et Vlpianus iureconsultus post decem menses natum, ad legitimam hæreditatem non admittit: quod illegitimum eum partum, qui post decem à morte patris editus sit menses, existimavit: legitimum verò illum qui centum & octoginta diebus exactis in lucem emissus sit. Vt verò omnis ab Hippocratis dictis pugnantia tollatur, id tantum dicemus, iustum, & maximè secundum naturam gestationis litem, decimum mensum esse exactum, nec vltra illud tempus ob alimenti, & loci penuriam consistere foetus in vtero posse, nisi fortè ad paucos tantum vltra decimum mensum, dies, nempe duos, aut tres. Nam totos vndecim menses consistere in vtero foetum, naturæ ratio non admittit: & hoc est quod verba illa tum Aristotelis, tum Hippocratis sonant, quasdam mulieres vndecimum tangere, hoc est paucos vndecimi mensis attingere dies, sed rarissimum id est: vt haud immeritò Varro Romanorum longè doctissimus id dixisse sit visus, antiquos Romanos huiusmodi, quasi monstrosas raritates non recepisse, sed nono mense, aut decimo, neque præter hos alias partiones mulieris secundum naturam fieri, existimasse. Quod & sensisse Hippocratem iudico, dum decimum mensum, summum gestationis terminum voluit esse. Sed de gestatione hætenus. Superest vt de partibus vltimo loco agamus, quorum vt varia, & nonnunquam prodigiosa est ratio, sic vna tantum, quæ secundum naturam sit, cum in caput procedit puer. Vnde Hippocrates, Puer autem (inquit) procedit in caput, si secundum naturam prodierit. Fit autem partus tum maximè, cum puero, & alimenti, & loci inopia oppresso, motus validus accidit, quo manibus, ac pedibus calcitrante, pelliculam quandam internam rumpi contingit: rupta autem vna, etiam aliæ debiliores vim habent, & rumpentur primum quidem illi contiguæ, & coherentes, postea extrema. Quum autem ruptæ fuerint pelliculæ, tunc foetus à vinculis exfoluitur, & agitatus foras procedit. Ruptis autem membranis, ichores prodeunt multi, & cruenta multa, dolorisque tum validi parturientes diuexant, dum rumpuntur vincula, & fortiter calcitratur foetus, viam sibi, & aditum valido motu parans. Atque hæc est naturalis partus ratio. De innaturali verò pauca ex adiuratorum sententia autorum promemus. Innaturales porrò eos partus rerum naturæ scientissimi vocant, qui naturæ ordinem peruertant: est autem is naturæ ordo, vt in caput procedat puer,

In L. intesta-
to. §. post de
cem menses.
ff. de suis &
leg. hered.Lib. 7. de hi-
sto. ani. ca. 4.
Lib. de octi.
partu.Ex Gellio
Lib. 3. no-
ctium attic.
cap. 17.Lib. de natu.
pueri.

sequantur reliqua corporis. Quorum verò in nascendo non caput, sed pedes primi exeunt, Agrippas hos, vt ægrè partos appellant: hic enim partus difficillimus, ægerimusque habetur, ac vt Plinius tradit, contra naturam est. Varro capite infimo nixos (de partubus rationem instituens) confixos esse in vtero pueros dicit, sursum pedibus elatis, non vt hominis natura est, sed vt arboris. Nam pedes, cruráque arboris appellat ramos, caput, stirpem, atque caudicem. Quando igitur, inquit, contra naturam forte conuersi in pedes, brachiis plerumque diductis retineri solent, ægriúsque tunc mulieres enituntur. Interdum verò in latus foetus progreditur, qui item partus difficillimus habetur. Multos porrò in pedes prodiisse, quotidieque prodire, cum veterum monumenta, tum ipsa sensuum fides docent. Hoc pacto M. Agrippam ferunt genitum: sic Agrippinas vtrasque: sic Neronem toto principatu suo hostem generis humani, pedibus genitum, parens eius scribit Agrippina, vt Plinius tradit. Itaque ritu naturæ capite hominem gigni mos est, pedibus efferri. Cæsa nonnunquam, enectaque prius, vi enixus parente, foras prodeunt partus, viui quandoque, non rarò & mortui, ac sæpe ferramentis, vncinisque integra, & viua matre educti. Qui enecta parente, & cæsa gignuntur, vitalésque sunt auspicius nasci dicuntur. Hoc pacto Scipionem Africanum priorem, Iuliumque Cæsarem, & Manlium, natos esse Plinius scribit. Qui verò sic prodeunt, Cæsares tum, & Cæsones, à cæso matris vtero appellantur, vnde Cæsarum nomen deductum. Prout & Vopiscos eos nominabant, cum è geminis vnus nasceretur, altero interempto abortu. Nec verò solùm in ipsa partuum in lucem emissionem, rara circa hoc miracula existunt, vt ægrè prodeant partus, sed in numerosa sobole vnico partu educta, non minora contingunt. Aristoteles in Aegypto, & tres, & quatuor nasci, idque crebrò fieri testatur. Quin & quinque cum plurimum nasci, idque pluribus mulieribus euenisse in Aegypto conspectum fuisse tradit, quandamque mulierem partibus quatuor, viginti pueros enixam, quinosque singulis partibus edidisse, qui & enutriri, & adolescere potuerint, pro comperto vult haberi, contigisseque affirmat. Quin & admirabilius quiddam, vt in muliere quadam facta foetuum corruptione duodecim superfoetata puerperia egesta sint, accedente mirabili numerosæ prolis testimonio, idem testatur. Superfoetare autem mulieres posse, & Hippocratis liber de superfoetatione inscriptus, & Aristotelis atque Plinij plena dignitatis autoritas, & ipsa experientiae fides abundè docent. Multas nanque superfoetasse mulieres, Aristoteles variis exemplis, lib. de natura animalium septimo, cap. 4. ad finem tradit. Qua verò periodo cum in mare, tum in foemina generandi ratio finiatur, paucis promendum. Mulier post quinquagesimum annum non gignit vt plurimum, maiorque pars quinto, & quadragesimo profluuium genitale sistit, amissæ foecunditatis testimonium. Mares ad septuagesimum annum generare adhuc possunt.

Sed in

Lib. 7. natur. hist. cap. 8.

Ex Gellio Lib. 16. noc. att. cap. 16.

Lib. nat. hist. 7. cap. 8.

Lib. 7. natur. hist. cap. 9.

Lib. 7. de natura animalium. cap. 4.

Vbi supra Lib. 7. de natura animalium. cap. 11.

Sed in vtroque sexu nulla statura ratio, nullus præfixus finis est, cum alij aliis temporibus, aut tardius generandi tempora, aut finiant, aut proferant prout corporis, & vitæ, & succorum, & temperamenti, & coeli bonitas, atque habitudo quemque in foeliciorum naturam prouerit. Masinissam Regem, post octoginta sex annos filium generasse, literis proditum est. Catonem Censorium octogesimo exaeto, Corneliam verò inter mulieres è Scipionum gente, Volusium Saturninum post sexagesimum secundum annum genuisse, veterum monumentis constat. Valescus à Taranta medicus haud ignobilis, vidisse se puerperam mulierem, quæ sexagesimo septimo suæ ætatis peperisset anno (cum alios anno sexagesimo, & sexagesimo primo peperisset) lib. 6. cap. 12. sui operis, quod Philonium inscripsit, testatur. At de his hæc dixisse sufficiat, hincque capitis huius finis esto.

ex Plinio lib. 7. cap. 14

De conceptione, foetuum formatione & partu, Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

- 20 AD conceptionem aptiores mulieres parua maioribus, tenues crassas, albæ rubicundis, nigrae liuidis, & quæ venas conspicuas habent, non apparentibus. Lib. 2. prædictionum.
- Vt conceptio fiat vterum sanum oportet, siccum, ac mollem, neque retractum, neque os habere auersum, conclusum, aut euersum. Ibidem.
- Concipere in vtero, quæ mulieres non possunt, verum pallidæ apparent neque febre, neque visceribus in causa existentibus, hæc capite se dolere docent, & menses sibi malè, ac meracos prodire. Ibidem.
- Quæcunque in vtero se concepisse putant, & non conceperunt, & per multos menses falluntur, menstruis purgationibus non apparentibus; & ventres augeri, ac moueri vident, hæc & caput dolent, & collum, & præcordia, & in mammis lac ipsis non est, nisi modicum quiddam, & aquosum. Eodem libro.
- Concipere in ventre pluribus mulieribus necessarium est, post menstrua purgamenta, vbi ab his exolutæ fuerint. Lib. de octimestri partu.
- Quæ circa plenilunium, & ultra concipiunt, sæpe vndecimum mensem apprehendere videntur. Lib. de octimestri partu.
- Si mulier non concipiat, purgatoria matricis plurima. Lib. de natura muliebri, & de mulierum morbis.
- 40 Si velis mulierem prægnantem fieri, ipsam, & vteros purgato, & vinum meracum dato, & quæ sequuntur multa. Lib. de muliebri natura.
- Quæ mulieres concipiunt quidem, sed foetum gestare non possunt, quod ipsis in vtero corrumpantur tertio, aut quarto mense, in his vteros malè habere, humectosque nimium esse, aut duros, aut resiccatos, aut malo aliquo premi oportet. Lib. de morbis mulierum.

r 3

Vt

- vt mulier concipiat, considerandi menses quales sunt. Eod. lib.
 Quum purgatæ fuerint mulieres à mensibus, maximè tū in ventre concipiunt, cum viro consuetudinem habentes, & genitura ipsis corroboratur. Lib. de morbis mulierum.
- Mulier si quidem euacuatur à sanguine, in ventre concipit, si verò repleta fuerit, non. Lib. de natura pueri.
- Conceptus molæ fit, cum plurimi menses, semen modicum & morbosum conceperint, neque conceptus rectus fit, & venter plenus est, velut prægnantis. Lib. de mulierum morbis.
- Mulier prægnans si non coitu vtatur, facilius à partu liberabitur. Lib. 10 de superfoetatione.
- Prægnantem mulierem si aliter non cognoscas, oculi tracti, & cauiiores fiunt, & candidum oculorum albedinis naturam non habet, sed liuidius existit. Lib. de superfoetatione.
- Non concipientium variæ affectiones. Lib. de morb. mulier.
- Ad conceptum præparatio varia. Lib. de superfoetatione.
- Quæ mulieres difficulter concipiant, nempe quibus ostium vteri aliò inclinatur, & ad coxam allabitur. Lib. de morbis mulierum.
- Conceptus maris tum maximè fit, si ab vtrisque semen fortius prodierit, si verò debile, foemina. Lib. de genitura. 20
- Mulieres si cum viris coeant, magis sanæ sunt, si non, minus. Lib. de genitura.
- De foetuum porrò generatione, vide librum de natura pueri vniuersum, in quo omnis formandi foetus tam maris quàm foeminae ratio exactè ab Hippocrate ponitur.
- Quicquid (de foetibus loquens Hippocrates ait) in septuaginta mouetur, in triplicitatibus perficitur. Lib. 2. de popularibus morbis. & item lib. 6. eiusdem tractationis.
- Partus modus est, vt deficiente alimento prodeat puer. Lib. de natura pueri. 30
- Partus fit, cum ruptis calcitratu, & motu valido pueri membranibus, ipse à vinculis exolutus, foras prodit. Lib. de natura pueri.
- In partu procedere in caput puerum oportet, si secundum naturam prodierit. Ibidem.
- Partus septimestris, & nouimestris, vitales sunt, octimestris minimè vitalis. Lib. de carnibus, & lib. de septi. partu, & octimestri.
- Partus in vtero concussio lethalis. Lib. 7. de popularibus morbis.
- Partus debiles cur fiant. Lib. de genitura. Vteri enim causa, aut feminis id fieri Hippocrates tradit.
- Partus manci, hoc est aut claudi, aut cæci in ventre octauo mense laborarunt. Lib. de septi. partu. 40
- De partibus fidem derogare mulieribus non oportet, vt quæ ea proferrant, quæ in corporibus suis contigisse cognouerunt. Lib. de septi. partu.
- Partus septimestres nascuntur diebus centum & octoginta duobus, ac

- ac dimidio, & insuper accedente diei particula. Lib. de septi. partu.
- Partus septimestres ob id edi, quòd maturescente foetu, & robore multum augescente, pelliculis, in quibus conclusus in vtero manet, à fortissimo foetu violatis, atque laxatis, quemadmodum in semente spicarum membranæ laxantur, ad id coactæ antequam fructus perfectè maturescat, tum & vuluam impleri, & partum violento quodam motu accelerari necesse est. Lib. de septi. partu.
- Partus septimestres ex vtero egressi, quadraginta dierum afflictionem pati coguntur. Eodem lib.
- 10 Partus septimestres ob id vitales, quòd ratio, & tempus, in quo enutriti sunt in vtero, constat, vt omnium participes sint effecti, quorum etiam perfectissimi participes existunt. Eod. lib.
- Partus purgamenta cum non fuerint purgata, grauiter laborant mulieres. Lib. de morb. mulierum.
- In partu plurimum laborant primiparæ, ob inexperientiam dolorum, Lib. de natura pueri.
- Partus difficilis cum ad multum tempus in parturitione puerum edere mulier non potest, tumque aut obliquus, aut in pedes procedit puer. Lib. de morb. mulierum.
- 20 Partus septimestres, octimestres, nouimestres, & decimestres, & vndecimestres nasci, mulieres testantur. Lib. de sept. partu.
- Partus octimestres, ob id superstites non esse, quòd impossibile sit, vt duas consequenter succedentes afflictiones pueri ferre possint. Lib. de octim. partu.
- Supputationem mensium, in gestatione foetuum, per menses solares triginta dierum fieri debere, affirmat conceptis verbis, lib. de octimestri partu Hippocrates, cum dicit: Nouilunium: quòd dies vnus extitit, esse trigesimam mensis partem, duos autem dies quindecimam, & tres dies partem mensis esse decimam, & reliquos iuxta horum rationem: vnde elicere est supputationem non lunaribus mensibus, sed solaribus esse faciendam.
- 30

Galen.

- Conceptio est feminis comprehensio. Lib. 1. de semi.
- Conceptionis nomen à mulieribus impositum est. Ibidem.
- Conceptionis modus, & ratio tota exposita. Lib. 14. de vsu part. cap. 3. & lib. 1. de semi. cap. 4.
- Conceptionis tempus est, vel incipientibus, vel cessantibus menstruis. 40 Lib. de dissecti. vuluæ.
- Concipere cur alio tempore, quàm dum vel incipiunt, vel cessant menses, mulieres nequeant, causa est, quòd semen nequeat in vulua remanere, sed à confluentis sanguinis copia eluatur. Lib. de dissecti. vuluæ.
- Conceptio foeminae, ex colore mulieris deprehenditur. Nam quæ foeminam
- r 4 minam

- minam concepit, minus seipsa colorata apparet, quoniam frigidior est foemina mare. Lib. 5. aphor. com. 42.
- Concipitur foemina, cum vel viri semen, vel vterus mulieris frigidior est, quo tempore fit conceptus. Eod. com.
- Cum concepit mulier, vteri os comprimitur. Lib. 5. aphor. com. 51.
- Conceperit mulier, an conceptura sit, ex odoris perceptione si deorsum suffiatur, deprehendemus. Lib. 5. aphor. com. 59.
- Conceperit mulier si nosse volueris, dormitura aquam mulsam praebeto, & si tormina patietur, cocepit: si non, minime. Lib. 5. aphor. com. 41.
- Conceptionis indicium ex colore. Nam quae marem concepit, bene colorata, quae foeminam male. Lib. 5. aphor. com. 42.
- Conceptionis maximum indicium, si obstetrix immisso digito os vteri tangere possit: statim enim cum semen intra se ipsas acceperint mulieres, totum sui interius contrahunt spatium, & claudunt os. Lib. 5. aphor. com. 51.
- Conceptus nutriuntur humore spumoso ad ipsos delato, qui talis est, quale est lac. Lib. 5. aphor. com. 39.
- Conceptus sanguinem habet sibi deputatum. Lib. 5. aphor. com. 44.
- Conceptus nutriuntur dulcissimo, quod in sanguine est. Lib. 5. aphor. com. 37.
- Conceptus cum minimum absumit alimenti, magis implentur mammae. Lib. 5. aphor. com. 52.
- Concipientes extenuatae, abortiunt antequam crassescant. Lib. 5. aphor. com. 44.
- Conceptus in laeva parte vteri constitutus frigidior. Lib. 5. aphor. com. 48.

De foetuum formatione, Galeni loci.

Foetum appellat Hippocrates quod in vtero est, quando tria principia coagulationem quandam, & magnitudinem alicuius momenti praese tulerint: quod secundum tempus totius fabricae animalis est. Lib. 1. de femi. cap. 7.

Hippocrates foetuum fabricam vniuersam, quatuor temporibus diuisit. Primum est, cum adhuc in abortibus, vel dissectione feminis species apparet, quo tempore Hippocrates animalis constitutionem non foetum, sed genituram appellat. Vbi vero sanguine fuerit repletum semen, corque & cerebrum, & iecur indistinctam adhuc; & informem, quandam tamen coagulationem praese tulerint, foetum: atque id secundum est tempus, cum iam videlicet substantia foetus carnea, non amplius feminalis apparet. Tertium tempus, cum crurum, & brachiorum distinctio conspicitur, sed obscurior. Quartum illud, & extremum tempus est, cum brachia, & crura absolute distincta conspiciuntur, cum & palpitat & mouetur, tumque non iam foetum, sed infantem Hippocrates vocat. Lib. 1. de femi. cap. 7.

Foetifi

- Foetificationis tempus innotescere absque eo ut feminis conceptio obferuetur nullo pacto potest. Lib. de septi. partu.
- De foetuum formatione dissertatio non solum philosophis, sed & medicis vtilissima, Lib. de foetuum format.
- De foetuum formatione philosophi veteres falsa, Hippocrates primus omnium vera conscripsit. Lib. de foetuum format.
- Foetuum formatio, an ex motu aliquo irrationali ad optimum finem perueniat, an ab aliquo rationali, & num illo perpetuo assidente, num potius vbi plantarum, & animalium semina praepararit, ut ad tantam motuum successione idonea sint, nihil amplius agat. Eodem lib.
- Foetuum generatio ex vtraque genitura, maris, & foeminae commixta fit Hippocrati. Lib. 2. de femi. cap. 1.
- Foetum anima non format. Lib. de foetuum format.
- Foetuum formatio quadripartita, prima ad venas, arterias, chorion, & iecur pertinet; secunda ad principiorum delineationem: tertia ad brachiorum, crurum, & reliquorum deformationem: quarta cum iam in lucem editus est infans. Ad ea quae partim absentia denud accedunt, partim inchoata perficiuntur. Lib. de foetuum format.
- Foetus per singulas eius partes, formatio tota exposita. Lib. eodem.
- Foetuum pars nulla, absque substantia sanguinea nasci potest. Lib. de foetuum format.
- Foetus eadem, quae plantae in primo ortu dispensatio. Lib. de foetuum format. & eiusdem ad plantas comparatio. Ibidem, & lib. 1. de femi. cap. 7.
- Foetus planta quaedam sanguinea, vel carnea est. Lib. 1. de femi. cap. 7.
- Foetui vndique circumiecti loci conspiciuntur, in dissectionibus animalium. Lib. 1. de femi. cap. 4.
- Foetum inuoluentes membranae quot, & quae: sunt enim tres, chorion, allantoides, amnion. Lib. de diff. vuluae.
- Foetus temperatura calidior & siccior marem, frigidior & humidior foeminam generat. Lib. 2. de femi. cap. 5.
- Foetus neque articularum, neque pulsuum, neque cordis vsu indiget, in prima sui formatione, ut nec plantae. Lib. de foetuum format.
- Foetui praeter vegetabile principium, quod omnium primum habet, addita sunt alia duo, alterum instrumentorum, quae calorem naturalem conferunt: alterum eorum, quae omnibus ex appetitione functionibus obtemperant. Sunt autem duo illa principia, cor, & cerebrum. Lib. 1. de femi. cap. 7.
- Foetibus, neque expressae formationis, neque motionis, neque absorptionis, neque egressus in lucem, vnus praefinitus terminus est. Lib. de foetuum format.
- Foetus tum primum animalis modo administratur, cum cor pulsare incipit,

- incipit, & arteriæ moueri. Tum enim non amplius vt planta, sed vt animal quoddam regitur. Lib. de foetuum format.
- Foetus non amissa, quam primum habet, plantæ facultate, sed alia insuper acquisita in animal euadit. Lib. 1. de femi. cap. 7.
- Foetus in vtero gustu sentit, cæteris sensibus quietem agit, & ociatur. Lib. An animal sit, quod in vtero est.
- Foetus, facultatum ipsum gubernantium origines, in se fitas habet. Lib. 6. de placit. Hipp. & Plat.
- Foetus num venarum principium in se habeat, an à vulua prægnantis accipiat, tacta quæstio, à Galeno lib. 6. de placit. Hippo. & Plat. 10
vult autem Galenus eo ipso loco à se ipso foetum, non à vulua hæc principia infra habere. Vide pag. 951. b
- Foetus ipsius generationis, ad plantarum ortum pulcherrima comparatio, atque expositio. Lib. 1. de femi. cap. 7. & lib. de foetuum format.
- Foetus per vasa chori, seu secundæ membranæ (quæ quidem vasa ex arteriis, & venis vteri existunt) vtero alligato. Lib. de foetuum format.
- Foetus qui in vtero gestatur cerebro non indiget, quum nec voluntario motu, aut actione, nec sensu vlllo aut exteriori, aut interno, habeat opus. Lib. de foetuum format. 20
- In foetibus formandis scopos haudquaquam citra sapientissimum, eundemque potentissimum opificem factos esse, affirmat sanctissimè Galenus. Lib. de foetuum format.
- In foetuum formatione supremam video (inquit Galenus) sapientiam, ac potestatem. Lib. de foetuum format.
- Foetum, neque ab anima in semine plantatitia quædam ab Aristotele vocata, appetitrice à Platone, ab Stoicis natura, formari existimat conceptis verbis Galenus, lib. de foetuum format. quod ea natura non solum non sit sapiens, sed & penitus bruta, & rationis experta. 30
- Foetum formantem animam, apparet ex parentibus in foetum ipsum transfundi, ceu in semine contentam, vnde natorum ad parentes similitudo. Lib. de foetuum format. Sed hinc animaduertendum, Galenum nomine animæ, non rationalem animam intelligere, sed id quod naturam, seu vegetalem animam nuncupamus. Nam de rationali anima idemmet Galenus, libro, An animal sit quod in vtero est, conceptis verbis testatur, à creatore vniuersi vnà cum iactò semine insitam esse, vt gubernandi vim corporis haberet. Et rursus eodem libro, animam ipsam ab vniuersis animis, & coelesti choro delapsam, coelestem diuinitatem attingere, & diuinius quodpiam, 40
quàm naturam sortitam esse sanctissimè affirmat.
- De foetus opifice causa, dubitare se consilij inopem, confitetur Galenus, lib. de foetuum format. cum tamen idem, tum libris de vsu partium, tum eodem ipso de foetuum formatione libro, & eo in quo quaeritur, An animal sit, quod in vtero continetur, creatoris in pangendo foetu

- foetu, & partium vsu, potentiam, sapientiam, artem vbiq; admiretur, ac prædicet, quasi sui oblitus.
- Foetus in vtero, animalia esse probat, lib. ad id dicato Galenus: tum præcipuè ex poenis legibus illatis iis, qui abortus causa extiterint, tum quod in ventre constituti foetus, hæredes legitimi legibus constituantur, id non effecturæ nisi animal esset, quod in vtero continetur.
- Foetuum ad vteros, & plantarum ad fructus comparatio. Lib. 4. aph. com. 1.
- Foetuum ad vteros connexus, eandem habent proportionem, quam fructus ad plantas. Eodem com.
- 10 Foetus ita se habet, vt fructus in arbore. Eodem com.
- Vt fructus in prima generatione, debilioribus capulis continentur, & ideo facillè decidunt, posthac aucti, difficilem habent à plantis dissolutionem, sicuti rursus cum perfecti sunt, sponte sua sine vi extrinseca decidunt: eodem modo & foetus in primo quidem tempore facillimè dirumpuntur. Sic quando & iam perfecti sunt: tempore vero intermedio firmiorem habent coalitum. Lib. 4. aphor. com. 1.
- Foetibus nulla alia materia ad alimoniam idonea est, quàm quæ à foetante suppeditatur. Lib. de foetuum format.
- Foetus alitur menstruo sanguine, à toto corpore ad vterum fluente. Lib. 20
5. aphor. com. 60.
- Foetus in vtero, non solum ab ea materia, quæ per vmbilicum ad portas in iecur è secundis fertur, alitur, sed maximè per eas, quæ perfectiores sunt, ac per quascunq; defertur, nutrimento fruitur. Lib. An animal sit, quod in vtero est.
- Foetus in vtero, ore nutrimentum sumit, vel eo testimonio, quod post partum protinus infans mammam appetat. Neq; enim, nisi antea huic viæ affluetis esset, eam tam in promptu mammam appetens haberet. Lib. An animal sit. &c.
- Foetus in vtero, per os, & nares spirat de Hippocratis sententia, ait Galenus. Lib. An animal sit, quod in vtero est.
- 30 Foetus in vtero, vt ab ore matris alimentum, sic & spiritum accipit, per ea vasa, quæ ad vmbilicum sunt, nec per os respirant. Lib. 6. de vsu part. cap. 20.
- Pugnantes sunt ij duo loci, cum altero dicat foetum ore, & naribus respirare, altero verò nõ ore, & naribus, sed à matris ore spiritum accipere.
- In foetu iam in lucem edito, natura vasorum quasdam anastomoses, quæ ad cor pertinent abolet, atq; extinguit. Lib. 6. de vsu part. cap. 21.
- Foetus masculæ in dextra matris parte, foemineæ in sinistra magis geruntur. Lib. 14. de vsu part. cap. 7.
- 40 Foetus imbecillis indicium, hæc multum è mammillis vtero gerentis fluere. Lib. 14. de vsu part. cap. 8. & 5. aphor. 52.
- Foetus in vtero, totum lotium sursum ad vmbilicum, atq; vrinaculum mittit: nec meatu, qui in collo vesicæ est, vitur. Lib. 15. de vsu part. cap. 5.
- Foetus in vtero, qua re à iam natis dissideant, longissima explicatio. Lib. 15. de vsu part. cap. 6.

Fœtus editus, partium vsum à natura docetur. Lib. 15. de vsu part. ca. 7.
 Fœtus, cur propter gestantiũ febres corrumpitur. Lib. 5. aphor. com. 55.
 Fœtus sanus esse nõ potest, si mulieri purgatiões eãt. Li. 5. aph. com. 60.
 Fœtus vigor, item & matris, faciunt ad bonũ partũ. Lib. 5. aph. com. 55.
 Fœtus si debent corrumpi, prius mammæ extenuantur, vterum gestantis. Lib. 5. aphor. com. 53.

De partu, Galeni loci.

Partus fit, cum fœtus ita iam perfectus est, vt per os nutrirı possit.
 Lib. 15. de vsu part. cap. 7. 10
 In partu, natura diligenter prouidit, quo pacto fœtus, qua conueniebat
 figura, ad collum matricis perueniret. Eodem lib. & cap.
 Partus dolores, sunt spiritus conferti impetus, ad embrii excursum. In
 definit. medicis.
 Prodeunt in lucem partus, quatuor figuris, siue habitibus, vna in caput,
 quæ secundum naturam est, tres reliquæ præter naturam, eæ sunt, in
 pedes, in latus, in duplum. In definiti. medicis.
 Aegri partus tribus modis fiunt, pro gerente in vtero, pro eo quod ge-
 ritur, pro exterioribus, & vide horum omnium exempla. Eodem lib.
 Partus septimestres cur viuant, octimestres minimè, quoniam numerus 20
 octonarius par est, & coniunctus, nec decretorius, septimus impar
 neq; coniunctus, atq; ob id decretorius. Eodem lib. Vide alias rati-
 ones, ex Hippocrate à me adductas, tum hoc cap. tum lib. mearum
 enarrationum. 3. enar. 7.
 Partus boni, duo exigunt, & vigorem infantis, & prægnantis. Lib. 5.
 aphor. com. 55.
 Partus non sine periculo fit, cum & fœtus valetudinarius est, & mater
 imbecilla. Lib. 5. aphor. com. 55.
 Parienti difficulter mulieri, sternutatio superueniens, bonum. Lib. 5.
 aphor. com. 35. 30
 Partus initium, matri fœtus adfert, plus cibi requirens, quàm id quod
 adest, tum calcitrans, & membranas dirumpens: quod fit ante decem
 menses, propterea partus initium facit. Lib. 5. aphor. com. 37.
 Parturientes mulieres, obstetrices non illico surgere iubent, nec in sella
 collocant, imo prius os vteri, quod paulatim se aperit, tangunt, &
 parua deinde interposita mora, cum dehiscens vteri modum au-
 ctum vident, vt ad fœtus transitum satis pateat, tum surgere mulie-
 rem iubent, & in subsellio collocant, ac ad expellendum strenuè fœ-
 tum se paret, adhortantur. Lib. 3. de nat. facul. cap. 3.
 Partus, qua tempestate difficiles, imbecilli, & morbidi euadant. Lib. 3. 40
 aphor. com. 12. Fiunt autem tales, cum hyems australis, & pluuiosa,
 ver autem ficcum, & aquilonium fuerit.
 A partu retentapurgatio, quæ mala sequantur. Lib. 1. perthetici Hip-
 pocratis. aphor. 48. & com. eodem.

Libri Primi locorum communium Finit.

LOCORVM MEDI-
 CINAE COMMVNIVM
 FRANCISCO VALLERIO LA

MEDICO AVTORE

LIBER SECVNDVS.

De causis salubribus, seu rebus non naturalibus, quanam & quot sint.

CAPVT I.

Vm. de his rebus omnibus, quæ nobis natura in-
 sunt, quæque corporis nostri essentiam continent,
 ac constituunt, dictum à nobis accuratè, & copio-
 se superioribus capitibus sit, omnesque ad id ne-
 gotij pertinentes locos vniuersim tractauerimus:
 consequens est, vt ad ea ordine progrediamur, quæ
 corpus nostrum, illiusque quam à natura accepit
 constitutionem conseruare posse dicuntur. Non enim tantum id medi-
 co scire sat est, ex quibusdam humanum constituatur corpus, nisi & il-
 la pernouerit, quæ sic constitutum in suo ipsius statu conseruare, suapte
 natura possunt. Ea porro quæ præstare id valent, Galenus in arte me-
 dicinali causas salubres, & conseruatrices, vulgus medicorum res non
 naturales vocat. Rectè autem sic vocandas Galenus censuit, quod
 30 corporis nostri commoderationem, & constitutionem totam incolumem,
 atque salubrem rectè accommodata seruare, tuerique possunt
 quod cum suapte natura præstare queant, meritò salubres cause, hoc est
 sanitatis conseruatrices sunt nuncupatæ. Nam etsi eæ ipsæ sanitatis etiã
 effectrices sunt, cum sint tamen conseruatrices effectricibus, & tempo-
 re, & dignitate priores, vt idem eodem loco Galenus asserit, à tutela sa-
 nitatis, quam probè adhibita tuentur, potius quàm ab effectione salu-
 bres sunt dictæ: quod nobilius sit partam vi naturæ sanitatem susten-
 tari, atque seruari, quàm amissam, harum præsidio rerum restitui. Vt
 quid verò res non naturales à medicis dictæ sunt, facilis explicatio est.
 40 Non enim quod in albo rerum naturalium locatæ non sint, ob id non
 naturales vocantur (sunt enim profectò si rerum naturam spectes, ex na-
 turalium ordine aër, cibus, potus, vigilia, somnus, inanitiõ, plenitas,
 motus, & quies, & animi accidentia) sed ob id, quod nostri corporis es-
 sentiam, ac constitutionem minimè complèt. Non enim ex his proximè
 enarratis nostra constitutio est, sed ex elementis, temperamento, humo-

Cap. 83. & 85.

ribus, membris, facultatibus, actionibus, & spiritibus, quæ proinde res naturales dictæ sunt, vt supra capite octauo docuimus. Itaque duplici nomine eæ res non naturales dictæ sunt, tum quod nobis à natura non insint, sed forinfecus adueniant, tum quod nisi opportunè, vt corporis constitutio exposcit, adhibeantur, ita corpus alterant, vt sanitatem etiam sæpe numerò peruertant, & destruant. Summè autem est medico utilis, ac necessaria harum rerum cõgnitio, vt quoniã ea contineat quorum præsidio (rectè si adhibeantur) incolumis seruari hominis constitutio possit, sin minus peruerit: vt inquam sanitatem tueri, à morbo cauere possimus, utilis erit de hisce rebus omnibus tractatio. Que tota, 10 cum ad sanitatem tuendam intenta sit, meritò ad eam medicinæ partem refertur, quæ de salubribus est, *ὕγιεινῆ* Græci appellant. Itaque cum maxima ab his rebus corpori vel utilitas, vel noxa accedat, pro congruo horum vsu, enitendum sic cuique erit (qui modò sanitatis obseruans esse cupit) vt ita accuratè, ac diligenter iis vitæ, ac valetudinis præsidis vtatur, vt sustentari ab his valetudo, & vita, non labefactari possit. Vt sapientissimè dixisse illud Cicero in officiis sit visus, sustentari cuiusque valetudinem notitia sui corporis, & obseruatione earum rerum, quæ res aut prodesse soleant, aut obesse, & abstinentia in omni cultu, atque victu corporis tuendi causa, & prætermittendis voluptatibus: 20 postremò arte eorum, quorum ad scientiam isthæc pertineant. Porro sex ea esse, quæ res non naturales dicantur, tum ex Galeno in arte medicinali, tum ex publico medicorum omnium consensu didicimus. Quot enim numero sunt ea, quæ corpus nostrum alterare ex necessitate possunt, tot profectò & causæ salubres erunt. Igitur cum necessariò, & quæ nulla est euitandi ratio, corpus nostrum ab aëre, cibo ac potu, somno, ac vigiliis, excretis ac retentis, motu ac quiete, & animi affectibus alteretur, necessariò consequitur totidem esse salubres causas, quæ rectè, vt antea dictum adhibita, sanitatem tueantur, & à morbis corpus incolume seruent, vnde salubrium nomen meritò nactæ sunt. Nos por- 30 rò singulatim quid vnaquæque in corpore res non naturalis possit, explicabimus.

Sunt autem in vniuersum sex,

Aër,	Excreta, & retenta,
Cibus, ac potus,	Motus, ac quies,
Somnus, & vigilia,	Animi accidentia,

De Aëre, eiusque mutationibus, & effectibus in corpore.

CAPVT II,

Rectissimè illud, autor libri de flatibus dixisse est visus, spiritum, hoc est aërem, mortalibus vitæ esse autorem, quod eius tanta extet necessitas, vt eo priuatam animans, momento vita excedere oporteat: cum à spiritu ducendo, hoc est, aëris per inspirationem attractu, nulla vnquam

vnquam quies mortalibus dari possit, vt cessent aërem attrahere, ac rursus exhalare. Ob id Arabs Auicenna aërem, nostrorum corporum a spiritu elementum esse, hoc est materiam, & veluti pabulum, appositissimè certè dixit. Equidem cum corporum nostrorum, ac vitæ subsistentia, spirituum in nobis, & copia & commoderatione constet, illorumque vigore nitatur (quæ concors est cum philosophorum, tum medicorum omnium sententia) spiritus autem ipsi, alimentum ab aëre per inspirationem attracto capiant, vt lib. de utilitate respirationis testatur Galenus, consequens profectò est, vt aëris magna sit mortalibus cun- 10 dis, seu sanis, seu ægris ratio habenda. Vt sine quo neque in secunda neque in aduersa valetudine degere, vel momento possimus: dicente vtique 9. methodi medendi Galeno, sine ambiente nos aëre, nec morbum tolli vllum posse, nec sanitatem constare: ac proinde de eo nobis est hoc capite accuratè agendum, vt cuius circumfusi statu, pro ipsius ratione variè animalium corpora affici, sit omnino necesse, ita pluribus locis asserente Galeno. Aëris itaque occurfus nobis perpetuò necessarius est, vt qui ad vitam ducendum præcipuas ipse partes agat, sitque caloris intimi nostri (quem natiuum vocamus) optimus moderator, ac conseruator præcipuus. Aërem igitur, qui omnibus ex æquo temperamentis hominum vsui sit futurus, saluberrimum esse oportet, talis autem fuerit, qui tota sua substantia, & essentia, purus, nitidus, tenuis, patens & liber, nullis inquinamentis obsitus, nulla putredine affectus, nullo vapore malo, aut vligine, crassitie, aut corruptela perfusus fuerit, quique lenibus, & suauiter spirantibus ventis diffusus modicè agitetur, & serenitate multa redundans, spiritus nostros recreet, atque reficiat. Equidem cum eorum, quæ extrinsecus homini incidunt, vnum id sit, quod separari à nobis nullo prorsus pacto potest, quodque nobis perpetuò veluti cognatum adhæret, aër scilicet ipse ambiens, hunc ad vitæ tutelam optimum semper deligere oportet, qualem nunc memo- 30 rauimus. Cui sanè contrarius is erit, qui aut stagnantium aquarum, aut paludum halitu infectus fuerit, aut ex profundo specu quodam pestilentem spirarit auram, quæ aut è cloacis vastam urbem purgantibus vitium contraxerit, aut ex animalium laniena, olerum, aut leguminum, fimive putredine inquinetur, aut ob stagni cuiuspiam vicinitatem, vastive fluminis, nebulosus, crassusque, & caligine plenus constet. Nec minus vitiosus haberi solet, qui editis vndique montibus septus, demissioque loco, ac cauo arctatus, atque conclusus, nullum recipit perflatum. Suffocans enim is, putrisque est ei planè similis, qui diu non diffusus (vt in domibus quibusdam, quarum fenestræ, & lumina occlusa nouo aëri multos annos aditum non fecerunt, est videre) 40 fitum multum, squalorem, ac putredinem multo nidore coniunctum obtinet. Qui igitur ad hunc modum affectus fuerit aër, omni ætati, temperamento, omni denique animantium generi, nedum homini, est cum inutilis, tum valde mehercule noxius, & pestilens, ac proinde summopere fugiendus: perinde atque purus ille, & nullis inquinamentis

Pen. 2. primi
doc. 2. cap. 2.

C6. 1. in lib.
de nat. hum.
super textu,
Incunæ hie
me. Et com.
1. ad 1. de Po
pul. morb.
super textu.
Cum esset au
tem. 3. apho.
c6. 7. 8. meth.
2. de crisi. ca.
cap. 3. Et in
arte medici-
nali.

Vitiosus aër
quis.

mentis perfusus, amplectendus. Equidem omnibus optimum in pulmones trahere aërem, quo puri inde generentur spiritus, saluberrimum iudicauit Galenus, vti pestilentissimum, noxio aëre vti. Quam rem animaduertens luculentissimus rerum rusticarum scriptor, idemque doctissimus autor, Columella, de Catonis, atque Varronis sententia in emendo agro salubritatem cœli esse imprimis spectandam censuit. Neminem enim sanum debere facere sumptus in pestilenti, quamuis feracissimo, pinguique agro, cum incertum sit an dominum sinat ad fructus peruenire. Nam vbi sit cum orco ratio ponenda (subdit idem) ibi non modò perceptionem fructuum, sed & vitam colonorum esse dubiam, vel potiùs mortem quæstu certiozem. Petatur igitur aër calore, & frigore temperatus, quem ferè medius obtinet collis, quod neque depressus hyeme pruinis torpet, aut torret æstate vaporibus, neque elatus in summa montium, perexiguus ventorum motibus, aut pluuiis omni tempore anni sequit. Hi itaque erunt mediocritatis in aëre ambiente termini, vt in eo degentes, neque horreamus propter frigus, neque sudemus propter æstum. Qui itaque ad hunc modum fuerit in simmetria quadam positus aër, is profectò omnibus ex æquo utilis erit. Quæ verò ex calore, frigore, siccitate, atque humiditate in aëre varietas accidit, non perinde se ad omnes homines habet, sed pro alio, atque alio hominum temperamento, hic aut ille magis est expetendus aër. Equidem corporibus, quæ optimo temperamento sunt, optimus etiam, ac exquisitè temperatus aër saluberrimus est. In quibus verò vna aliqua qualitatium elementarium exuperantia, à iusto temperamenti modo recessus fit, his vtilissimus aër est, qui ei qualitati maximè est aduersus: frigidus calidè, calidus frigidè, humidiori siccus, sicciori quàm par est, tantò humidior, quantò siccitas ipsa modum excessit. At verò cum talem perpetuò variis hominum naturis conuenientem inuenire haud facile sit, arte supplendum erit, quod nobis naturæ beneficio denegatum est. Vt si regendo corpori calido, frigido aëre eguerimus, nec talis vel regionis vel situs ædium culpa fuerit, præparare ipsum ad frigidum licebit, euriporum, & aquæductuum procuratione, aut aquæ multæ in ædibus sparsione, florum, & plantarum refrigerantium vsu, patentium ad septentrionem luminum apertione, quo inde spirans aura ædeis perfrigeret. Sic contrà si calido aëre egeamus, multo accenso ex lignis valentibus igne, talem parare licebit, stipatis vndique ædium meatibus, quò frigus ingredi prohibeatur, vel calfacto vaporario subditis ignibus, locum omnem miro artificio calfacere licet. Quod optimè Germani, & qui septentrionalem plagam incolunt, ad hyemis vim, rigoremque temperandum facere norunt. Sic & humidum aëra suffitibus igne multo sicciozem reddemus, vti siccum, aquarum irrigationibus, & perfusione corrigere satagemus. Sed iam quid in nobis aër calidus, frigidus, humidus, & siccus efficiat, atque præstet promendum. Calidus aër corpora calidiora reddit, humores dissoluit, liquat, & attenuat, vires deicit, si immodica fuerit eius caliditas, vitam insuper breuem

2. de sani. tu.

Lib. de Reru
stica 1. cap. 3.
& Varro Lib.
item pr. rei,
rust. cap. 5.Ex Colu. vbi
suprà.Ex Gal. in ar
te medici-
nali.

breuem facit. Ob id Aethiopes, & qui Lybiam sole exustam incolunt, breuis eui esse ob id voluit Aristoteles, quòd nimio solis ardore, natiuus eorum calor breui dissipetur, citòque senium accedat siccatis eorum corporibus. Tum verò id præstat calidus aër, vt sudorem, æstumque pariat, vrinam minuat, situm inferat, coctionem, & vegetalis virtutis munia debilitet. Frigidus contra corpora refrigerat, densat, adstringit, coctionem caloris intrò repercussu valentiozem facit, vrinam proritat, tum quòd corporis succi minimè in sudorem vertantur, tum præcipuè quòd cogendo, & arctando quasi humores detrudat, instar spongiæ aqua perfusæ, & manibus compressæ. Vnde videmus flante Borea, & rigida hyeme, magis nos ad mictionem, quàm æstate, & austri flatu incitari, vt quotidiana experientia docet. Adhæc robustiora, & bene colorata corpora reddit, quòd Gallorum, Germanorumque corpora, plena fide testantur. Quantò enim magis hi cæteris Europæ populis, aquilonibus, & frigido aëri expositi sunt, tantò profectò amplius calore natiuo pollent, qui & vasta, & bene valentia corpora creant. Humidus aër cutem mollit, lenitque plurimum, & corpus humectat, excrementisque obnoxium reddit, pigrum, & deses efficit corpus, delatis videlicet in articulos humoribus multis, torpidos etiam, & ingenio tardos efficere homines solet. Siccus verò omnem corporis habitum siccatur, excrementa minuit, agilia & bene mobilia corpora facit, ingenij & sensuum claritatem, & acrimoniam infert. Aër verò turbatus, quem Barbari vocant, Latini impurum, corpora prauis humoribus, ac inquinatissimis spiritibus implet. Vbi enim nubilus fuerit aër, plenum, ac triste cœlum, ibi in pituitosis quidem naturis præcipuè nubi, ac nebulae similem gigni pituitam: in biliosis verò nebulosam, ac nubilosam bilim gigni videas. Quæ docta Galeni comment. 1. ad primum de vulgaribus morbis Hippocratis, assertio est. Nec humores solùm ad aëris circumfusi naturam similes reddi, sed & insitos in nobis spiritus, pro comperto haberi debet. Sic enim ea de re præcitatò loco Galenus. Atque inquit cum in corpore hic acruatus sit (de caliginoso, ac nubiloso aëre loquens) similem reddit nebulae, & caliginosi innatum in nobis spiritum. Aemulatur enim in ambiente animantes aëre, spiritum exhalatio. Vnde (subdit idem) ne hîc dubitemus dicere, in eiusmodi statu generari insitum in nobis spiritum. Ea ratio est, vt qui in palustribus locis degunt, & pleniore cœlo, ac concreto vtuntur, crassos, tenebricosos, & caliginosi similes tum humores, tum spiritus habeant, vt si in his accendi febrem, putredinemque occasione aliqua contingat, sæuissimi inde morbi, & qui curationem facile non admittant, oriantur, vt nobis sæpe Arelatæ, magno nostro, & ciuium periculo popularibus ex aëris crassiore natura obortis morbis, experiri licuit. Quid verò inter nubilum, & nebulosum aërem intersit, ex Aristotele lib. de mundo petendum. Vult enim nebulam expirationem quãdam, ceu exhalationem rosidam esse, quæ aquam, vt nubes minimè fundat, aëre quidem crassiore, sed nube rariorem. Nubem verò crassam

Super textu,
Cū esset au-
tò torus hic
status aut vi-
nus.

Nebula.

Nubes.

famentum exhalationum conuolutum, aquæ gignendæ, & profundendæ vim habens. Quibus quidem ambabus aëris affectionibus, serenitatem idem autor, ceu aduersariam opponit. Nihil enim aliud ipsa est, quàm aër nubibus, nebulæque vacuus. Itaque quantum inter nubem, & nebulam interest, tantum profectò inter aërem nubilum, & nebulosum interesse, necessariò arbitrandum est. Nubilus enim aquas fundit, & corpus graue efficit. Caligine plenus & nebulosus, eadem ipsa in corpore, quòd ad grauitatem pertinet, sensuúmque hebetudinem facit, vt rectè Hippocrates. 3. aphorismorum affirmasse est visus, veluti serenus humorum, spirituúmque simmetriam seruare, hilaritatémque quandam, puritate sua inferre videtur, quòd aëre spiritus omnes, præsertim animalis, nutriantur. Qua de re nobis nunc texendus, sermo est, inquirendúmque num aëre ali spiritus queant. Aëre quidem nec ali spiritus, nec quicquam omninò aliud posse, Aristoteles ipse lib. de sensu, & sensibili indicare in hæc verba videtur, Pythagoreos quosdam arguens, qui animalia quædam odoribus ali asseuerabant. Primùm nanque videmus

» (ait) oportere cibum esse compositum. Etenim ea quæ aluntur, simplicia non sunt. Quocirca & è cibo superuacanea quædam gignuntur.

» Deinde nec aqua ipsa per se, & incommixta alere solet, cum oporteat id, quod ex aliquo constituatur corpulentum esse. Sed adhuc multò minus consentaneum est, corpulentum fieri aërem. Hactenus Aristoteles, qui id planè sensisse est visus, nec aquam ipsam, ac multò minus aërem (quòd corporatus non sit) alimentum esse posse. Quod si ita est, nutriricertè aëre spiritus non poterunt. Verum enim uerò, si propius & medicorum sensa rerum experientiæ innixa, & quæ ex aëris puri attractu, odoribusque bonis spiritibus accidere nouimus, expendamus, inueniemus profectò aëre, suauibusque odoribus, hoc est, exhalatione fumosa, & aërea spiritus refici, ali, ac deficientes instaurari. Quod ne nuda adferentes verba, temerè protulisse videri possimus, adiutorum in medicina autorum sensa proferemus. Hipp. certè lib. de alimento, aëre spiritus ali, conceptis verbis expressit. Quicumque (inquit) veloci appositione opus habet, his humidum ad reficiendas vires, remedium optimum.

» Quicumque verò adhuc velociori indigent, per olfactum. Principium nanque alimenti, spiritus, nares, os, guttur, pulmo, & reliqua respiratio. Constat itaque ex hoc Hippocratis loco, & aëre per inspirationem attracto, citissimè spiritus ali, & alimenti eorum principium, nares, os, guttur, & pulmones esse, quòd his instrumentis, aërem, futurum spiritui alimentum, intrò sumamus. Cuius rei merito nares, os, pulmonem, guttur, rectissimè Hippocrates alimenti spirituum principium nuncupauit. Quam utique Hippocratis mentem interpretatus Galenus, sic lib. de vtilit. respir. de hac ipsa re deseruit. Necessarium (inquit) est ex inspiratione per nares, potissimam alimenti partem animalis spiritui accedere. Atque hoc est (subdit) quod ab Hippocrate dicitur, Principium alimenti spiritus, os, nares, guttur, pulmo, & alia respiratio. Lib. verò de vsu pulsuum, respirationis duplicem esse usum, de eius

Aphor. 3.

An aëre spiritus alitur.

Cap. 5. num. 40. veteris versionis.

10

20

30

40

de eiusdè Hippocratis sententiã cõfirmavit, alter qui præcipuus est, ipse insiti caloris custodia, alter animalis spiritus nutritio: eademque ferè lib. de difficili respiratione. Quin & septimo de vsu partium lib. aërem spiritus esse alimentum, conceptis verbis pronuntiauit, indicans & quonam pacto ad alimoniam spiritus aër attemperetur, & qua in parte ea aëris alteratio fiat. Eius eo loco hæc sunt verba. Caro pulmonis aërea videtur, & spiritu plena, euidenter ad coctionem aëris se ostendens esse constructam, sicut caro hepatis ad coctionem alimenti. Rationabile enim est, non vniuersim, neque subitò, externum aërem, spiritus qui in animali est, fieri nutrimentum, sed paulatim quidem alteratum (quemadmodum & cibaria) familiarem innato spiritui qualitatem tempore ampliori recipere, & huius alterationis primum organum esse carnem pulmonis. Hæc capite octauo: capite verò nono eiusdem, pulmonis carnem mollem, cauernosam, spirituosamque fecisse naturam asserit, vt externum aërem intrò receptum concoqueret, quem familiare nutrimentum spiritui animuli futurum prouiderat, eoque admirari naturæ industriam iustum esse. Multò autem præstantius. II. methodi medendi id expressit, dum virium seruare substantiam docet: eam ex tribus compleri statuens, nempe ex spirituosa, ex carnosa, & solida substantia, ac cuique sua præscribens propria alimenta, spiritui quidè ex respiratione, & trãspiratione & qui ex sanguine attollitur vapore, solidorum verò generi, ex solido nutrimento, carnosa generi per ea quæ in medio humidorum, & solidorum sita sunt. Porro alimenti spiritus materiam aërem esse, idem etiam Galenus aphorismorum. 2. comment. II. ex Hippocratis mente lib. de alimento confirmavit, dum qui citissima adiectione indigent per odoratum celerrimè refici est testatus. Quod & innuit Hippocrates 6. epidemiorum, cum odores implere, oblectare, & placare conceptis verbis astruxit. Quem locum Ioannes Alexandrinus enarrans Democritum Abderitanum Philosophum, mellis odore vitam quatrinduo sustentasse, de quorundam sententia affirmat, aut (vt alij quidam sensere) panis calentis odore. Cuius item rei Oribasius. 1. aphorismorum comment. 12. meminisse est visus, inquit. Philosophus autem refert, ad odorem mellis quadraginta dies vixisse quendam. Verùm hoc loco mendum egregium est, vt pro quatuor, appositi sint quadraginta, facili per numerales notas lapsu. Cum itaque odores quidam impleant & delectent, vt voluit Hippocrates (qui enim suaues sunt, & bene olentes, & vires roborare omnes, præsertim cerebrum, & cor, & collapsos spiritus restaurare, atque reficere, quotidiano experimento, in animi deliquiis cernimus) consequitur profectò, aëris per odorabilia attractu spiritus nutriric, atque ceu familiari pabulo instaurari. Vnde Auicenna, syncopes, seu deliquij animi curationem tractans, odoribus bonis nutriric imprimis spiritum oportere, conceptis verbis expressit. Nec solùm aëre, & suauis exhalatione nutriric spiritus censendum est, sed & solidis quibusdam, vt vino præsertim, eoque generoso, &

Cap. 8. & 9.

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

cc

Aphor. 14. Section. 3.

Fen. 11. 3. tra. 2. cap. 8.

boni succi cibus, tum medicamentis quibusdam spiritus vna aliqua qualitate iuuantibus, vel aromatica substantia, qualia margaritæ, ambar, moschus, caphura, emblici, succinum, odorati fructus, & eius generis multa, quæ vel nutriendo fouent spiritum, & conseruant, vel splendore illustant, vel adstrictione celerem ipsorum dissolutionem prohibent, vel melancolicum nidorem ab his segregando, puriores reddunt, vt de buglosso perhibent. Hisce enim omnibus modis ali spiritus locupletissimus testis Auicenna libro de

Trac. 1. ca. 9. **viribus cordis est. Docuimus abundè probatorum autorum testimoniis, aère & odoribus bonis, spiritus ali: nunc id ipsum ratione probemus. Quodcunque inanitioni, & dissolutioni expositum est, impleri, & refici indiget, ne omnino deficiat, (ob id enim alimento egere nos testatur vbique Galenus, quòd defluat, & euacuetur non**

Lib. 16. de usu part. cap. vit. & 1. aph. com. 15. **stra omnis substantia, à qua si nihil omnino decederet, ne alimento quidem villo opus esset) spiritus autem exinaniri, dissolui, tandemque deficere videmus, vt in nimis vigiliis, laboribus, dolore, moestitia, sanguinis immodica profusione, & morbis grauissimis animi deliquia, & spirituum defectiones adferentibus. Alimento itaque ad eorum instaurationem egebunt. Commodissimum autem illis, ob naturarum similitudinem alimentum, aër est. Aère igitur puro, & salubri, exhalationeque odorata probè spiritus reficiuntur. Nec quæ in oppositum adducta ab Aristotele ratio est, magni momenti mihi esse videtur. Fallitur nempe in eo Aristoteles, quòd aërem tum, & spiritum corporea esse non putet, atque ob id neque spiritum alimento indigere, neque etiam si indigeret, aërem alere spiritum posse, quòd corporatus minus sit quàm aqua, quæ tamen ipsa (eodem Aristotele autore) non nutrit. Etsi enim verum est, quod nutrit corpus esse oportere, falsum tamen est aërem, aut exhalationem vaporosam, ab odorabili in corpus sublatam, atque exceptam, corpus non esse. Nam etsi sensibus conspicuus aër non est, corpus tamen esse tenue quoddam, idemet Aristoteles millies, in mille locis prodidit, & ipse inspirationis vsus, & follium impletio, & ventorum impetus docent. Quamobrem cum & corpus aër sit, & cum spiritu substantiæ similitudine cognationem multam habeat facillimèque alterationem subeat, quidni alere spiritum poterit? Verissimum autem est quod ab Aristotele dicitur, quod incommixtum est alere non posse, sed quem inspirando attrahimus aërem, talis profectò non est, sed confusus, atque permixtus. Neque enim elementa ea, quæ sensibus nostris conspicua sunt, pura impermixtaque verè sunt, vt rectè Galenus cum primo de Elementis, tum primo de simplicium facul. astruxit. Constans igitur sit, aère spiritus nostros ali, atque foueri. Nunc de aëris mutationibus tam secundum naturam, quàm præter naturæ ordinem disseramus. Mutari aëris statum temporum anni mutatione, sensuum fide didicimus, vt modò ad calidum, modò ad frigidum humidum,**

Dissolutio rationis Aristotelicæ.

Lib. de sensu & sensili.

dum, & siccum inclinet aër. Temperatus est in vere, calidus in æstate, frigidus in hyeme, inæqualis, & sicus autumnò. Atque eæ sunt aëris, naturæ ductu, vicissitudines, quas interdum à naturæ ordine alienas experimur. Vt sit verè minimè temperatum, sed vel aquilonium & hyemale, vel austrinum & imbriferum. Sic & æstatem non rarò vel borealem & frigidam, vel ætuosam nimis, & non ferendis ardoribus fauentem, interdum magnis imbris humentem videmus. Sic & autumnum, & hyemem à suis natiuis temperaturis euerfa sæpe cerne licet. Quod vbi accidit, & graues & mali indicij oriri morbos Hippocrates rectè aphorismorum tertia sectione pronuntiauit. In constantibus verò temporibus, & bene corpora degunt, etsi in morbum occasione aliqua labi ipsa contingat, boni indicij morbi fiunt, vt frequenti capite latius Deo autore prosequemur. Contingit verò nonnunquam in putredinosam, pestilentemque qualitatem aërem demutari, cum ipsius substantia, aut situ vitiosa effecta, & morbosa, nidoribusque plenissima, aut malis vaporibus alicunde manantibus coinquinata, nempe à pestilenti quopiam lacu tetrum spirante, aut à lacunis, aut in sepulcorum cadauerum nidore vitium contraxerit, tumque morbosa, quam continet, excretionem, hoc est aliena, & vitiosa quadam substantia secum immista, pestilentes, & epidimicos parit morbos. Morbidam verò hanc excretionem, qua totus aër sæpe conspersus, populares & latiferos parit morbos, nihil profus aliud esse censendum est, quàm vim quandam exitialem, & deleteriam toti nostræ substantiæ, sua natura profus aduersam, illiusque corruptricem, quam vulgus contagium, seu infectionem aëris, Hippocrates lib. de natura humana, morbidam excretionem vocat. Putrescere autem aërem, in sua ipsius substantia posse, ipse aëris diu conclusi situs, & nidor indicant, vt in multis terræ specubus, & antris, tum in metallariis fodiinis experiri licet. A quibus ob aërem diu conclusum, nec diffusum, sæpe pestilentes prodeunt afflatus, homines interimentes, vt Albertus cognomento Magnus, de puteo Paduæ olim resecto, qui plurimos pestilenti aura interemit, refert, & Georgius Agricola Germanorum in re metallaria tractanda longè doctissimus, de quibusdam fodiinis tetrum spirantibus, in suo lib. de veteribus, & nouis metallis tradit, illud vt constet, aërem alienæ substantiæ immixtione, vel sua ipsius peruersione, concepto obstitum extraneo calore, putrescere posse, & vitiosum, ac pestilentem fieri: tumque (vt antea diximus) pestilentes fieri, & populares morbos, quòd aërem vitiosum, ex æquo omnes intrò trahamus, lethalèque auram inspiremus: ac proinde cuiusuis ætatis, sexus, & victus generis homines, eodem morbo laborant, vt lib. de nat. hum. Hippocrates. Sed iam de aère, eiusque mutationibus satis.

De Aère Hippocratis, & Galeni loci.

A Er quem attrahimus, communissimum quid est. Lib. de natur. hum.

Aërem

- Aërem morbi alicuius grassantis causam tum statuere oportet, cum homines diuersa viçus ratione vtentes, eodem morbo corripiuntur. Lib. de natur. hu.
- Aër morbosam aliquam in se exhalationem habet, cum morbi vnus popularis grassatio existit. Lib. de natur. hum.
- Aëre morbosa exhalatione affecto, prouidendum, vt quàm paucissimus aëris influxus corpus ingrediatur, & vt ille ipse quàm peregrinissimus existat. Eodem lib.
- Aëre morbosa exhalatione prædito, regionum locos in quibus morbus consistit permutare oportet, & corpora attenuare. Sic enim minimè 10 multò, ac denso spiritu homines opus habuerint. Eodem lib.
- Aër maximus est in omnibus, quæ corpori accidunt, & autor, & dominus. Autor libri de flatibus, qui Hippocrati adscribitur.
- Aër multus quando fortes fluctus facit, tum & arbores radicitus euelluntur, & mare vndis exæstuat, spirituum potentia ita cogente, & naues onerarias etiam, & ingentes in altum disiciente. Lib. de flatibus.
- Aër oculis minimè est conspicuus, & tantum consideratione cognoscitur, & effectu suo fit manifestus. Eodem lib.
- Aëre quicquid inter cælum, & terram est, repletum est. Eodem lib. 20
- Aër, hyemis, & æstatis causa. Lib. de flatibus.
- Aër in hyeme quidem frigidus, & condensatus: in æstate autem mitis, & tranquillus, scilicet à ventis. Eodem lib.
- Aër terræ vehiculum est. Eod. lib.
- Aëre seu spiritu, nihil quicquam vsquam est vacuum. Eodem lib.
- Aër mortalibus vitæ, & morborum ægrotis, solus est autor. Lib. de flatibus.
- Aëris tanta omnibus corporibus necessitas extat, vt si quidem omnibus aliis abstineat homo, neque cibum sumat, neque potum, possit tamen dies duos, vel tres, & plures ducere. Si cui verò spiritus in 30 corpus vitæ intercipientur, in breui parte vnus diei intereat. Lib. de flatibus.
- Ab spiritu, hoc est aëre, ducendo, nullà omnibus mortalibus animantibus requies contingit, vt cessent spiritum adducere, ac rursus exhalare. Eodem lib.
- Cum aër inquinamenti plenus est, quibus humana natura offenditur, homines ægrotant: cum verò alteri cuiquam animantium generi aër inconueniens est, tum morbus illud genus corripit. Eodem lib.
- Aër conturbatus sanguinem turbat, ac conspurcat. Eodem lib.
- Aëre discurrente incluso, multis eructationes post cibos, & potus eueni- 40 re solent. Eodem lib.
- Vbi aër impurus, ac morbosus est, ibi homines graui voce, & raucosos esse verisimile est, vt vbi aër purus, boni coloris, & claræ vocis homines esse. Lib. de aëre, aquis, & locis.
- Aëris fluens vnda, ventus est. Lib. de flatibus.

Aër

Aër medium locum cepit inter elementa, & calidum quid, & humidum est. Lib. de carnibus.

Galeni.

- A**ër, est corpus vnum, vndique sibi continuum, quod nusquam habet quicquam intextum vacui. Lib. 3. de puls. differentiis. & 1. de simpl. facul. cap. 24.
- Aërem quidam Philosophi, vacuum esse dixerunt. Lib. eodem.
- 10 Neque aër, neque terra, neque ignis, aut aqua, in vilo animali insunt simplicia, pura, nec aliis elementis incommixta. Lib. 1. de elemen.
- Aër tenuium partium est, terra crassiorum. Lib. 4. de simplic. fac. cap. 2.
- Aër accensus fit flamma. Eodem lib. & cap.
- Aërem ob id tenuem dicimus, quòd in tenues partes facillè comminatur, quòdque per corpora densissima expeditè penetret. Lib. 1. de simpl. facul. cap. 24.
- Aër omnis natura calidus. Lib. 2. de simpl. facul. cap. 20.
- Aëre Aristoteles calidum, Stoici frigidum arbitrati sunt. Eod. lib. & cap.
- Aëris ambientis feruor, æstus dicitur. Lib. 7. aphor. com. 13.
- 20 Aër cum tenuis sit essentiæ, facillè perpetitur, promptèque tum incalcescit, tum refrigeratur, nò tamen facillè congelatur, perinde vt vitrum, pix, cera, refina. Lib. 1. de simpl. facul. cap. 18.
- In aëre vbi nullus prorsus apparet motus, tranquillitas id est. Com. 3. in 3. epidemi. Hipp. super textu, Annus austrinus.
- Aëris status haud aliud est, quàm maris, nam vt illic semper est fluctus in alto, vel maior, vel minor, qui interim ob paruitatè nò animaduertitur: sic aër quoque planè immotus, & quietus haud videtur vnquàm esse, tamen interdum nos, quia motus est paruus, fugit. Eodem com.
- 30 Aër ex omnibus elementis, solus in animalium corporibus iuxta naturam suam, tum in respirationibus, tum in pulsibus cernitur persistisse. Lib. 8. de decret. Hipp. & Plat.
- Aërem nos ambientem semper attingere est necessarium. In arte medicinali. cap. 85.
- Ab aëre afficitur corpus, quia aut calefit, aut frigesit, aut exsiccat, aut humectatur, vel secundum horum patitur coniugationem, aut in tota alteratur substantia. In arte medicinali, cap. 85.
- Aëris ambientis substantiæ, arteriæ aliquid trahunt. Lib. 1. de diff. febr. cap. 4.
- Aëris ambientis calidiores status quales, maximè circa canis ortum 40 contingunt, per inspirationes manifestè quidem cor calefaciunt. Lib. 1. de diff. febr. cap. 4.
- In aëris pestilenti statu, inspiratio plurimum febris est causa. Eodem lib. & cap.
- Ab aëre ambiente breuem aliquam occasionem, ad febris originem accipit animal, magna autem ex parte ex inspiratione incipit aëris circum

- circumstantis, à putrescibili euaporatione vitiat, Lib. j. de diff. feb. cap. 4.
- Ex aëris ambientis temperatura, de morborum essentia cognitionem fumere licet. Lib. 1. aphor. com. 12.
- Aëris circumfusi statu animalium corpora affici. Lib. de natur. huma. com. 1. super textu, Ineunte hyeme. Et com. 1. ad primum de vulg. mor. super textu, Cùm esset autem.
- Aër calidus aliter nos calefacit, aliter moderatus. Lib. 2. de simpl. facult. cap. 24.
- Aëris ambientis temperatura sola, morborum causa non est. Nam sic oportet nos quolibet tempore illos morbos pati, qui naturæ temporum essent affines. Lib. 3. aphor. com. 19.
- Aër vnum est eorum, quæ extrinsecus accidunt, quòd separari à nobis ne quicquam potest, atque is perpetuò nobis tanquam connatus adhæret. Lib. 1. de sani. tu.
- Aër nos ambiens ob id lædit, quòd aut calidos immodicè, frigidos, humidos, aut siccos efficit. Lib. 1. de sani. tu.
- Aër delatus per gulam ad ventriculum, si modicus sit, non lædit. Lib. 2. aphor. com. 17.
- Aër ambiens humidus chordas implet, siccus arctat, conuellit, ac colligit. Lib. 6. aphor. com. 39.
- Aër ambiens ætatis tempore extra trahit humores, quos intra trahit, medicina. Lib. 4. aphor. com. 5.
- Aëris copiam congregat natura, ad sternutamenti generationem. Lib. 7. aphor. com. 52.
- Aërem qui ex capite excernitur, opinari solùm esse quod sonat per sternutamenta, falsum est. Nam liquidò apparet defubter ex pulmone elatus aër, vniuersim se comprimente thorace. Lib. 7. aphor. comment. 52.
- Aëris offensiones, si prouideas vbi, & quemadmodum fiant, toto vitio genere à tempestate dominante diuerso, instituendo declines oportet. Com. 3. ad lib. 3. de vulg. morb. Hipp. super textu, Voces multis vitiatæ ferunt.
- Aërem optimum in pulmones trahere, omnibus iuxta salubre est. Lib. 1. de sani. tuen.
- Aërem optimum prorsus censet Galenus, qui prorsus sit purus. Lib. 1. de sani. tu.
- Aëris purus est, qui nec paludis, nec stagni halitu sit infectus, nec ex profundo specu pestilentem auram spiret: nec qui ex cloacis, quæ urbem, vel numerosum exercitum purgent, vitium contraxerit: nec qui ex animalium, olerum, leguminum putredine, aut fimo coinquinetur: nec qui ob stagnum, vel flumen vicinum nebulosus sit: nec qui editis vndique montibus in cauo loco clusus, nullum recipit perflatum, suffocans enim is, putrisque est. Lib. 1. de sani. tuenda.

- Sine aëre, neque morbus tolli, neque seruari sanitas potest. Lib. 9. method. meden.
- Aër in domibus quibusdam inclusus, ob putredinem & perflatum defectum, situm multum coaceruat. Lib. 1. de sani. tu.
- Aër vitiosus, vt omni ætati est noxius, ita purus omnino, nulli non ætati utilis. Lib. 1. de sani. tuend.
- Aëris diuersitas, quæ illi ex calore, frigiditate, humiditate, & siccitate contingit, non perinde se ad omnes homines habet. Lib. 1. de sani. tuend.
- 10 Aër calidus frigidis temperaturis, frigidus calidis, humidus siccis, siccus humidis magis conuenit. Lib. 1. de sani. tu.
- Aër temperatus optimo temperamento præditus est saluberrimus. Lib. 1. de sani. tu.
- Aëre optimo semper vtendum, puero, iuueni, atque seni. Lib. 1. de sani. tuend.
- Ad aëris coctionem, carnem pulmonis aëriam, & spiritu plenam esse comparatam, vt caro hepatis ad cibi coctionem. Lib. 7. de vsu partium cap. 8.
- Aërem externum eius spiritus, qui in animali est, non confertim, neque repente fieri alimentum, sed paulatim. Lib. 7. de vsu part. cap. 8.
- Alterationis aëris ad spiritus nutrimentum, carnem pulmonis esse primum instrumentum. Lib. 7. de vsu part. cap. 8.
- Aëris qualitas, alia quidem familiaris, & amica spiritui animali, alia aliena, ac corruptrix. Eodem lib. & cap.
- Aër qui ab asperis arteriis extrinsecus trahitur, in pulmonis quidem carne primum conficitur, tum autem in corde, & arteriis, & iis maxime, quæ in plexu sunt retiformi, vltimum ac perfectissimè in cerebri ventriculis, vbi vtiq; & animalis primum exactè efficitur. Lib. & cap. eodem.
- 30 Aëris corrigendi, colendique instrumenta quænam sint, ne omnino frigidus ad pulmones aër perueniat. Lib. 11. de vsu part. cap. 11. sunt autem ea narium intima foramina, os, & columella.
- Aër quem respirando attrahimus, quo pacto in vniuersum corpus perueniat, cum arteriæ sanguinem contineant quæstio. Lib. An sanguis natura in arteriis contineatur.
- Aëris substantiam cor non exposcere, sed frigiditatem solummodò, qua recreari desiderat plurimis tum philosophorum, tum medicorum est visum. Lib. An sanguis natura in arteriis contineatur.
- Aëris expirati portio nihilo paucior apparet, quam qui inspiratur. Lib. de vtilit. respir. ad finem.
- 40 Aër qui respirando trahitur, bifariam partitus. Vehitur partim ad cerebrum, partim ad cor. Lib. de caus. respir. ad principium.
- Aër qui per os, & nares trahitur, principium & materia existens vtilitatis respirandi, minore sui parte per nares ad cerebrum defertur: altera verò maiore, per asperam arteriam in pulmonem deuehitur. Lib. de caus. respir.

Aëris inspirati, vel nihil omnino, vel parum admodum ad cor descendere demonstratum Galeno. Lib. de usu. respir. Vt idem testatur. Lib.

An sanguis natura in arteriis contineatur.

Aër circumfus, nobis instrumentum videndi est. Lib. 7. de placi. Hipp. & Plat.

Aër, oculo tale instrumentum est, quale neruus cerebro. Lib. 7. de placi. Hipp. & Plat.

Per aërem medium intueri nos euident est. Lib. 7. de placit. Hippoc. & Plat. circa finem.

Aërem, visionis medium esse inter omnes constat, vtrum verò tanquam via sit media, per quam aliquid ex rebus, quas videmus ad nos perueniat, an quale est neruus ad tactiles, tale instrumentum nobis sit aër ad visiles res discernendas, non inter omnes conuenit. Lib. 7. de placit. Hipp. & Plat. ad finem.

Aër nos ambiens, vbi illustratus à sole fuerit, tale continuò visus instrumentum efficitur, quale est is, qui à cerebro proficiscitur spiritus. Prius verò quàm lucem receperit, ex alteratione videlicet, quæ ex emissionem icatque spirituum causatur, consentiens cognatumque instrumentum non euadit. Eodem lib. ad finem.

Per aërem circumfusum, quasi per baculum visionem nostram fieri, Stoici existimabant. Lib. 7. de placit. Hipp. & Plat.

De temporum anni natura, mutationibus, & effectibus.

CAPVT III.

Magnam esse, ac pernecessariam medico de anni temporum constitutione, atq; natura considerationem, vnum est ex publicè confesis, quòd non solum ad victus rationem tum sanis, tum ægris salubriter instituendam eiusmodi obseruatio plurimum conferat (vt lib. aphor. primo, aphorismo decimoseptimo, atque commentario eodem docent Hippocrates, & Galenus) verum etiam ad morborum dignotionem, eorumque commodam curationem plurimum momenti, temporum anni obseruatio habeat, vt ex qua qui in singulis temporibus vigeant morbi, vt decernant, vt bonæ, malæve fiant excretiones, abundè edocemur, vt tertio aphorismorum, & libris de vulgaribus morbis, fusissimè Hippocrates docet. Itaq; de temporum anni natura, hoc est natua eorum constitutione, mutationibus, atq; effectis, sumus hoc capite tractaturi, id primùm explicantes, vnde temporum origo, ac generatio, annorum dico, mensum, ac dierum, ceu à principio, ac fonte manarit. Dein de quatuor anni particulis, vere, æstate, autumno, hyeme, ex quibus rebus omnibus mutatio, atq; alteratio accedit, differemus quæ illorum initia ac fines, & à quibus petenda, quæ cuiusque temperies sit declarantes. Quid quæque partium anni constitutio in corpore, atque humoribus efficiat, tertio loco ponemus. Vltimò quot, & quæ nam sint temporum

temporum mutationes, & quam ratione morbos in nobis, qualésq; pariant ostendemus. Quibus compendiò absolutis finem capiti faciemus. Porro anni tempora ad rerum vicissitudines, & nouas rerum productiones, maturitatésque proferendas, à Deo esse creata, ipsaque ab astrorum, & cœli conuersione, Solis præsertim, ac Lunæ ceu effectricibus causis ortum ducere, sacra Genesios historia docet, & confirmant philosophorum præstantissimi Plato, atque Chalcidius. Sic enim in Genesi scriptum est: Dixit autem DEVS, fiant luminaria in firmamento cœli, & diuidant diem, ac noctem, & sint in signa, & tempora, & dies, & annos, vt luceant in firmamento cœli, & illuminent terram: & factum est ita. Fecitque DEVS duo luminaria magna, luminare maius, vt præfesset diei: & luminare minus, vt præfesset nocti. Hactenus diuus Moses, qui diuino oraculo temporum productionem à Sole, & Luna DEI iussu manasse, sanctissimè est testatus. Atque huius sensa diuinus Plato, eiusque interpres Chalcidius secuti videntur. Mundi enim admirandam, planèque diuinam Genesim enarrans in Timæo Plato, cõcordi spiritu, eadem quæ Moses cecinisse est visus. Hac inquit ratione, consilioq; DEI tempus creare volentis, Sol, & Luna, & aliæ quinque stellæ, quæ vocantur errantes, factæ sunt, quo temporis numerus distinguatur, atque obseruetur. Et paulò post, à Sole (inquit) noctis, dieique varietas orta est. propter hæc etiam vnus, sapientissimique circuitus reuolutio. Mensis verò prouentus, quando Luna lustrato circulo suo, Solem consecuta est: anni, vbi Sol suum peragrauit orbem. Chalcidius verò diuinus & ipse diuini Platonis interpres, in suis ad Timæum commentariis rem totam his verbis confirmauit. Ad dinumerationem (ait) conuersionésque temporum, immutationésque, & diuersitatem terrenorum, stellarum errantium varius motus necessarius omnibus, qui nunc accidunt euentibus autoritatem dedit. & paucis interpositis. At nunc conuersiones, & æquinoctia, processúsque & regradationes per latitudinem, perque altum, maximè quidem Solis, & Lunæ, tum cæterorum quoque siderum, vices temporum mutant, & omnem istam important commutationem. Igniuit (inquit alio loco idem) lucem clarissimam DEVS rerum conditor, quam lucem Solem vocamus, tum propter cæteras ineffabiles vtilitates, quas vniuerso mundo sol inuehit tum etiam propter id ignis huiusmodi dicit extitisse genituram, vt tanta rerum designatio nulla tegetetur obscuritate, vt cum idem rebus colorem daret, tum etiam numeri, quo temporis spatia notantur commoditas proueniret, atque vt dierum, & noctium vicissitudo succederet. Mensis verò designauit esse genituram, cum Luna peragrato circulo suo, Solem conuenit; anni quoq; cum Sol ad idem signum, ex quo progressus erat reuertitur, numero dierum trecentorum sexaginta quinq; & parte quarta. Hæc summorum philosophorum de temporum productione decreta, ex quibus apertissimè constat, temporum omnium vicissitudines in Solis, ac Lunæ motus, conuersionésq; æquinoctia inquam, ac solstitia esse

esse præcipuè reiiciendas. Quam rem Galenus, Platonem præceptorem fecutus, tertio de diebus decretoriis, cap. 2. conceptis verbis astruxit, Solem æstatis, hyemis, veris, atq; autumnii autorem constituens. Diximus de temporum origine, ac productione, vnde anni, menses, ac dies procedant. Nunc de quatuor anni particulis, vere, æstate, autumno, atque hyeme (quod secundo loco dicturos nos proposuimus) differamus. Has porrò particulas omnes ex varia quadam mutatione aëris, syderumque quorundam ortu, atq; occasu nasci constans omnium opinio est. Equidem cum Sol perpetuo, atq; irrequieto suo motu dierum trecentorum sexaginta quinque spatio, vniuersum signorum circulum permeans, per alia, atq; alia signa continuato cursu feratur, efficitur, vt varias pariat in aëre caloris, frigoris, humoris, siccitatisq; mutationes. Arietis enim, tauri, atque geminorum signa percurrens ver creat, dum cancri, leonis, ac virginis signa premit, æstatem. Autumnum efficit, ad libram scorpionum, sagittariumq; delapsus. Hyemem profert in capricorno, aquario, & piscibus. Metiendam autem horum temporum distinctionem esse, caloris, frigoris, humiditatis, siccitatisque excessu, per quæ hæc mutua à se inuicem tempora distant, testis locupletissimus est Galenus com. 1. ad primū de vulg. morbis Hippocratis. Quibus verò initiis ac finibus tempora hæc concludantur, & quibus orientibus, aut occumbentibus syderibus, nos bellè Galenus, cum loco proximè citato, tum lib. aphorismorum tertio, comment. 14. docet. Ordo (inquit) temporum, sicuti Hippocrates sæpius in libro Epidemiorum ostendit, & sicut ij qui hoc studio excelluere, scripserunt, hic est. Ortus Pleiadis principium est æstatis, postquam canis ortus Oporam, id est, fructuum generationem inchoat: quæ & ipsam pro secunda parte æstatis ponunt. Post hunc Arcturus oriens initium facit autumnii. Deinde occasus Pleiadum hyemis principium facit. Deinde quod hyemem sequitur æquinoctium, principium veris habet. Harum verò anni partium temperaturas enarraturi, ab ipso vere principia ducemus, cum sit ea pars & salubritatis dignatione, & temperamenti perfectione cæteris cunctis anteponenda. Ver igitur, & nascentis mundi primigenium, ac genitale initium, & labentis anni infantia iure à priscis dictum est. Genitale initium ob id Hebræorum scientissimi Iosue, eiusq; sectatores dici voluerūt, quòd in eo prima effulserit natalis, mundi nascentis hora. Martio enim mense factum mundum ipsi censent, tum quia pubescentes tum primū terra proferat herbas, iucundaq; viriditate omnia compleantur, nasciq; tum sata omnia videantur: tum quòd mensis is (qui & veri initium dat) primus mensis anni in Exodo dicatur. Quæ sententiā Ambrosius confirmare videtur. Inde (inquit) mundi oportebat initium capi, vbi erat opportuna omnibus verna tēperies: vnde & nascentis mundi imaginem annus exprimit, vt post hyernas glacies, & caligines hyemales, serenior solito verni temporis splendor eluceat. Propterea poëta nobilis aptissimè hæc cecinisse videtur:

*Non alios prima crescentis origine mundi
Illuxisse dies, aliumue habuisse tenorem*

Credide

Super textu
1. In Thaso.

Ex primo lectionum anti
quarū Cœli
Rhodig.
cap. 9.

Exod. 11.
Ambros. lib. 1
Exameron
cap. 4.

Crediderim: ver illud erat, ver magnus agebat Orbis.

Ferunt autem quum primum in ordinem hunc, & nitidissimam claritatem facta, excita, compositaq; elementa sunt (quem diem mundi esse natalem prædicant) Arietem signum, cœli media tenuisse, qui locus, ceu mundi vertex intelligitur. Proindeque factum, vt principem in signorum duodecim limbo locum Arietem habere credatur. Inde concinne admodum ex hoc signo reliquis omnibus initium factum. Quod Manilius Astronomico primo testatus est:

Ut sit idem mundi primum, quod continet arcem

Aurato princeps aries in vellere fulgens.

10

Atque hoc argumento mundanæ originis, coniectant pleriq; astronomos ab Solis in arietem introitu de totius anni euentis pronuntiare, illud vt intelligamus (quod paulò antè diximus) ver nascentis mundi, ob miram sui temperiem primigenium quoq; tempus esse. Huius igitur natura temperatissima est, eademq; saluberrima, vt ab Hippocrate rectè affirmatum est, qui ver saluberrimū pronuntiavit. Esse autem ver temperatissimum, & in omni excessu medio, quasi libramento positū, docet abundè Gallenus lib. de temperamentis primo, asserens anni tempora ex sua ipsorum æstimare natura oportere, non ad alia tempora collata, vt hyemem scilicet frigidam & humidam, quòd humiditas in ea siccitatem, frigiditas calorem superet. Sic æstatem calidam & siccam, calidò frigidum, sicco humidum vincente. Sic & autumnum frigidum, siccumque pronuntiare licebit, quòd in eo frigiditas calorem, siccitas humorem vincat. Ad quem etiam modum veris temperiem si expendamus, inueniemus profecto in omni excessu plane medio positam esse, vt neq; (sicut in hyeme) plus in eo polleat frigidum quam calidum, neq; sicut in æstate minus. Quin & siccitatis in eo, atq; humiditatis æquabilitatem, & comoderationem ad eum modum est spectare in eo scilicet non quemadmodum in æstate prævalente sicco, neq; velut in hyeme exuperante humido. Nec obstat ver ab Hippocrate calidum & humidum, lib. de hominis natura dici: nam id ipsius ad alia tempora collatione, non ex sua natura verum existimari debet. Hyemi enim collatum, calidum; æstati iure humidum constituetur. Sed non sic expendenda anni temperamēta, verum ex sua ipsorum potius natura, vt præcitato de temperamentis loco docet Galenus. Equidem cum calidum & humidum excessus nomina sint, congruere veri (quod suapte natura moderatum est) minimè certè poterunt. Quæ docta Galeni sententiā est. Itaq; cum neq; propter frigus in vere natiuam suam constitutionem seruante, algere nos perinde, atq; in hyeme contingat, neq; æstu perinde atque in æstate premi, nec humore diffuere, aut siccitate torqueri, nullumq; insignem harum qualitatum in nobis sentiamus excessum, temperatum omnino ver inter anni tempora iudicare oportebit. Aestatem porrò calidam & siccam, sensum fide experimur, in eaq; anni parte acriorem, ac valentiorē vigere calorem, tum ob radiorum Solis directionem (si quidem supra verticem capitum nostrorum se attollens cursu suo Sol cancri signum percurrens, eoq; aditu

Li. 3. apho. 9

Lib. 1. de tēp.

æstatem conficiens, rectissimè radios in terram mittit, eoque radorum reflexu, calorem plurimum intendente, intensissimè eam calfacere solet) tum ob longiorem Solis supra horizonta moram. Cùm enim longissimi tum incurrant anni dies, Solque diutissimè ab ortu in occasum labens, supra finitorem feratur, atque consistat, ingentem gigni tum ardorem est omnino necesse, etsi Sol longissimè tum à terra absit, in auge nimirum puncto à terra remotissimo situs. At plus facit ad inferendum calorem, cùm radorum Solis directio, & longior supra finitorem mora, quàm ipsius distantia. Quin si rem totam recta reputemus via, inueniemus profectò Solem nobis, qui ab æquatore Septentrio-

10 nem versus incolimus, propiorem tum fieri, cùm in Cancro est, & æstatem conficit. Vt enim tum iis qui meridianam incolunt plagam est remotissimus, sic iis qui Aquilonarem incolunt proximus. Quo in situ cùm omnis Europa sit, & bona Asia pars, efficitur, vt & propior nobis per æstatem factus, & directius nos intuens, & longiores moras supra finitorem trahens, ampliorem excitet in aere æstum, vnde merito æstatem, quæ suam naturam seruet, calidam siccamque existimare oportebit. Quem caloris excessum plurimum iuuare Syrij ardentis syderis (quem canem vocant) exortus, qui tum temporis vel astronomorum, & medicorum censura incidit, creditur. Ardent enim tum

20 omnia, & calore immodico æstuant. Quamobrem molestas esse id temporis purgationes, rectissimè Hippocrates dixit. Contrariis ex causis hyemem frigidam, & humidam experimur, quod & longissimè à nobis Septentrionem incolentibus tum Sol absit: etsi terræ proximus tum esse dicatur, & obliquo radorum aspectu, non directo terram illustret, & breuissimè supra verticem nostrum, horizontaque feratur; breuissimis tunc diebus sese prodentibus. Vnde brumam scientissimi philosophorum dictam volunt. Quamobrem merito frigidam, arque humidam hyemem statuere oportebit, frigido ob prædictas causas calidum superante, humidum pariter siccum vincente. Autumnum frigidum & siccum, si suam modò temperiem seruet, iure æstimabimus: ad hæc inæqualem, atque morbosum, quod eadem die modò calor, modò frigus vigeat. Ob quam inæqualitatem, morbosus merito autumnus dicitur, vt conceptis verbis Auicennas testatur. Interdiu namque calor adhuc residet quispiam corpora alterans, & ab æstate residuus, in nocte frigiditas exercet, corpora astringens, & refrigerans. Accedit quod ex horariorum, qui in æstate processerunt fructuum esu, mali sint procreati intus in corpore succi, dissolutaque ab æstiva caliditate præcedente, corporum rector facultas. Quo sanè tempore, si commoueri facultas, ad noxiorum succorum expulsionem velit, ab

40 autumnus inæqualitate impedita, & succorum malignitate, meatuumque corporis stipatione, ab eo munere prohibita, ipsisque tum succis mora deterioribus effectis, graue corpori ob eas causas impendat malum. Vnde varij generis morbos, per autumnum nasci contingit, erraticas, & quartanas, & hemitritæas, difficillisque solutionis febres,

Lib. 4. aph. 5.

Fen. 2. primil
doc. 2. cap. 6.

bres, impetigines, ploras, lepras, carcinomata, arthritides, splenes, dysurias, anginas, voluulos, apoplexias, melancholiam, peripneumoniam, tabitudines, & omnem (vt vno verbo dicam) maiorum lernam autumnus adferre dicitur, vt merito cum Auicenna

Vbi supra

æstiuorum morborum nutritorem, congruo nomine appellarit. Ea porro salubrior autumnus constitutio censetur, quæ humidior, & imbribus redundantior fuerit, deterior quæ siccitate, & inæqualitate pressa, negotium corporibus inferet. Atque hæc de quatuor anni partium natura dicta sufficiant. Quid quæque nunc harum partium constitutio in corpore, atque humoribus efficiat, ordine explicemus. Veris natura, & æquabilis constitutio, salubritatem parit, hilaritate spiritum reficit, quod grata viriditate omnia niteant, vernalis, & exundent nouis foetibus arbores, nemora, animantes, Cælum patens, & apertum, idemque purum humores probos, spiritusque puritate nitidos, ac pellucidos creat. Corpora verno tempore laxari, & rara fieri incipiunt, vt i. aphorismorum comment. 18. adnotauit Galenus. Quos optimis humoribus præditos inuenit, hos salubriter seruat, nihil ex propria nouans natura. Vtiosos verò humores, è partibus principibus ad cutem propellit,

20 tum enim profundum corporis expurgatur. Diffundi enim id temporis ab aëris ambientis calore humores, educique ad cutem affirmat Galenus. Caterum verno tempore pueri, & qui hos sequuntur ætate adolentes optime degunt, & sani sunt maxime, vel Hippocratis testimonio, quod natus, & ætatibus bene temperatis, optimum tempus sit, quod summam habet temperiem, quale vernum est: seruari autem à similibus vnumquodque, transmutari à contrariis medicum dogma est. Sic & bene temperatæ naturæ vere, quoque ob eandem rationem optime degunt. Sanguis tum crescit, rubicundique homines fiunt, ac calidi apparent, ita as-

30 serente Hippocrate: quæ omnia calori ambientis, & sanguinis redundantia tribuit Galenus. Atque eam ob rem molliores cibos, paucioresque tum esse sumendos, & assa elixis commutanda, oleis paucis vtendum, dum æstatem homo attigerit. Amplius quidem, sed dilutius potandum, atque paulatim Hippocrates iubet. Omnino autem mediæ facultatis cibos sumere in vere, præcipit lib. de alimentorum facultatibus primo Galenus. Confert autem plurimum, quos purgari oportet, eos aut veris initio, aut fine purgare. Hæc ver nobis, quæ recensuimus commoda præstat. Aestas verò hæc incommoda parit: corpora immodico æstu fatigata, calidiora, sicciora, squalida, siticulosa, rara, attenuata, fluxa, imbecillaque reddit, humores attenuat, & accendit. Venæ enim æstiuo tempore exiccata trahunt ad se acres, biliososque humores, quibus febres acutæ fiunt, vt autor est Hippocrates. Bilis tum plurima viget, feruent, & exæstuant intus in corpore succi, bilefcit corporis color,

t 4 appeten

Lib. 3. aphor.
com. 20.

Li. 3. aph. 18.

Li. de na. hu.

In c6. ad Lib.
de nar. hu. su-
per textu, Ve
re autem.Li. de salubri
dieta.

Cap. de Læte.

Lib. de rat.
vic. acut.

aut temperamento proxima, maximè salutaris. Aquilonia porrò temporum constitutio, corpora densat, contendit, bene mobilia, coloratiora, & meliùs audientia facit, aluos exsiccat, & oculos mordet. Austrina verò corpora dissoluit, humectat, caput aggrauat, vertigines parit, sensus hebetat, difficiles præstat motus, auditum obtusum reddit, aluos humectat. Iam verò qui in singulis anni particulis vigere morbi soleant, explicemus. Vere (inquit Hippocrates) furores, atræ biles, morbi comitiales, profluua sanguinis, anginæ, grauedines, raucitates, lepræ, tusses, impetigines, vitiligines, pustulæ vlcerosæ plurimæ, & tubercula, & articularum dolores. Aestate horum nonnulli, & febres continuæ, & ardentes, & tertianæ & quartanæ febres, & vomitus, & alui profluua, & lippitudines oculorum, & aurium dolores, & oris vlcerationes, genitalium putredines, & sudamina. Autumno quartanæ febres, & erraticæ, & lienes, aquæ inter cutem, & tabes, & stillicidia, vrinæ, & difficultates intestinorum, & coxendicum dolores, & anginæ, & anhelationes, ilei, morbi comitiales, furores, atræ biles. Hyeme verò morbi laterales, & pulmonis inflammationes, grauedines, atque raucedines, tusses, dolores pectoris, & laterum, atque lumborum, capitis dolores, vertigines, & apoplexiæ. Hi proprij temporum morbi: nam etsi omnes quidem morbos in omnibus temporibus accidere posse ¹⁰ compertum sit, & affirmarit Hippocrates, quidam verò magis in quibusdam ipsorum & fiunt, & excitantur. Hactenus de temporum natura, mutationibus, & effectis à nobis medica ratione dictum est. Pauca de hoc ipso argumento, philosophico more tractemus. Iuuat enim cum medicis philosophica illis coniuncta adnectere. Tempora autem quæ sunt, nisi mutationum vices, hyems, ver, ætas, atque autumnus? In istis igitur temporibus aut velocior est transitus solis, aut tardior. Alia enim præstringit radiis suis, alia inflammatur caloribus suis. Itaque cum sol meridianis partibus immoratur, hyems nobis est. Nam cum sol longius abest, terra rigescit gelu, ²⁰ stringitur frigore, & plurima noctis umbra terras operit, vt multò prolixiora sint noctis spatia, quàm diei. Hinc oritur causa, vt hybernis flatibus nimia vis niuium, pluuiarumque fundatur. Cum verò ex meridianis decedens partibus super terram redit, noctis ac diei exæquat tempora, & quò magis moras suis adiungit cursibus, eò paulatim temperiem aëris huius reducit, & reuocat cœli clementiam, quæ fouens omnia repetendos cogit in partus, vt terra germinet, ac resoluta sulcis semina reuiuiscant, virescant arbores, ad perpetuitatem quoque conseruandi generis eorum, quæ vel in terris sunt, vel aquis gaudet, annuis foetibus successio propagetur. Ast vbi ad æstiuas conuersiones ³⁰ in septentrionem se subrigit, spacia diurna producit, noctis verò arctat, & astringit. Itaq; quò magis vsu assiduo aëri huic copulatur, atq; miscetur, eò amplius & ipsum aërè vaporat, & terrarum exsiccat humorè, adulescere facit semina, & tanquã in succos viriles maturefcere poma sylvarum. ⁴⁰

Lib. 3. apho.
20. 21. 22. 23.

Li. 3. aph. 19.

Hyemis descriptio.

Veris descriptio.

Æstatis descriptio.

rum. Tum quia flagrantior & sublimior est, minores umbras facit in meridiano, quoniam ex alto hunc illuminat locum. Post æstatem nos autumnus excipiens, infringit quidem æstiuam magnitudinem, sed paulisper relaxato, ac deposito calore per temperiem veluti quandam moderationi persimilem, sensim nos flatibus tradit hyemalibus, ita se per medios quosdam ductus trãferente natura, vt mediocritate seruata nos per eam ad extrema deducat, à vere in æstatem, ab autumno in hyemem, illud nobis vt indicet, flatos esse & ratos, ordinatòsque ipsius motus, neque vnquam ad summa, nisi per media progredi solere. Sed iam hïc ¹⁰ capitis finis esto.

Autumni descriptio.

De temporibus Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

- T**empus dux medicinæ est. Nam naturam, doctrinam, locum studiis aptum, institutionem, industriam, hæc inquam omnia corroborat. Lib. de lege.
- ²⁰ Tempus est, in quo occasio est: occasio verò, in qua tempus non multum. Lib. præceptionum.
- Tempore medela, aliquando etiam occasione contingit. Lib. præceptionum.
- Pro temporis circumsstantia, humanum corpus humores se ipsis, aut copiosiores, aut pauciores habet. Lib. de nat. hum.
- Ad tempus appositi medici esse debent, & ad occasionem arripiendam accommodati. Lib. de decenti ornatu.
- Ad temporis expectationem, patientes medici esse debent. Lib. de decenti ornatu.
- ³⁰ Tempus artem facilem, ac peruiam facit, aut in consimilem viam incidentibus, processus manifestos facit. Eodem lib.
- Tempus exhibendæ forbitionis, nedum in pleuritide, sed & per omnem morbum, obseruare oportet. Lib. 1. de vic. rat. in morb. acut.
- Per tempora venientia, omnia quæ naturam ex iisdem habent, transformationes habent. Lib. de septi. partu.
- Iuxta temporis rationem multi morbi, multæ etiam sanitates fiunt. Lib. de sept. partu.
- Tempora vitæ, sanitatis, mortis, ac morborum eadem. Lib. de septi. partu: & 3. præfagiorum, ad principium.
- ⁴⁰ Temporibus varietates potissimæ sunt, quæ naturam ipsam permutant. Lib. de aëre, aquis, & locis.
- Vbi temporibus mutationes contingunt frequentes, & plurimum inter se diuersæ, ibi & formas, & mores, & naturas reperias plurimum differentes. Lib. de aëre, aquis, & locis.
- De temporibus anni constitutionibus variis, vide librum tertium aphorismorum

morum Hippocratis, ab aphorismo primo, ad vigesimum quartum, quos locos breuitati studentes, hęc apponere visum non est: locos indicasse, sat visum fuit.

Temporum anni rationem, medico imprimis esse habendam. Lib. de aere, aquis, & locis.

Temporum mutationes pariunt morbos. Lib. 3. aphor. aph. 1.

Temporum mutationes sunt, quę hominis mentem semper excitant, neque finunt quiescere. Lib. de aere, aquis, & locis.

Temporum occasiones multę sunt, & varię in arte, quemadmodum etiam morbi, & affectiones, & horum curationes. Lib. 1. de morbis. 10

In temporibus neque in aquilonaribus, neque in austrinis colores similes sunt. Lib. de humoribus.

De vere, æstate, autumno, hyeme anni partibus, Hippocratis assertiones.

Ver conceptui aptum maximè est. Lib. de superfoetatione.

Ver pluuiosum, & australe, post hyemem siccam & borealem, æstatem febriculosam, & lippitudines inducit. Lib. de aere, aquis, & locis.

Ver si boreale, siccum, & tempestuosum fuerit post hyemem austrinam 20 pluuiosam, & clementem, mulieribus abortus fieri periculum, reliquis dysenterię, & lippitudines siccę, & defluxiones à capite in pulmones. Lib. eodem, & 3. aphor.

Vere sanguis augetur. Lib. de natur. hum. & de salubri dięta.

Ver saluberrimum, & minimè lethale, Lib. 3. aphor. 9.

Æstas degentibus sub vr̄sis, & Rhiphæis montibus paucissimis diebus, nec valdè multa illis contingit. Lib. de aere, aquis, & locis.

Æstas sicca breuiore, pluuiosa diuturniore morbos facit. Lib. de aere, aquis, & locis. & 3. aphor. 16.

Æstate terra rara est, & leuis, nimirum sole vehementiùs irruente, & ab 30 ipsa humiditates ad sese attrahente. Lib. de nat. pueri.

Æstate inferna terrę pars frigida existit, quòd per ipsam raram tum existentem, ac leuem spiritus multus pertrāseat frigidus, ex aqua in terram delatus. Lib. de nat. pueri.

Æstiuos morbos, hyems succedens soluit. Lib. 3. de popul. morb. ad finem.

Autumnus siccus est, & homines frigefacere incipit. Lib. de nat. hum.

Autumno atra bilis, & plurima, & fortissima est. Eodem lib.

Autumno morbi acutissimi, & omnino mortiferi. Lib. 3. aphor. 9.

Autumnus tabidis malus. Lib. 3. aphor. 10.

Autumno qui morbi fiant. Lib. 3. aphor. 22. 40

In autumno si aquę fiant, salubrior est annus. Lib. de aere, aquis, & locis.

Hyems Scythis, & septentrionem incolentibus perpetua. Lib. de aere, aquis & locis.

Si hyems

Si hyems sicca sit, & borealis, ver pluuiosum & australe, necesse est æstatem febriculosam fieri, & lippitudines inducere. Lib. de aere, aquis, & locis. & 3. aphor. 11.

Hyems si australis, pluuiosa ac calida fuerit, & corpus non adstringatur, neque venę vere accedente boreali, ac sicco, grauedine, ac raucedine cerebrum dissolui, ac purgari contingit. Lib. de aere, aquis, & locis.

Hyeme inferna terrę pars calida existit, quòd densior existens nullam transpirationem habeat. Lib. de natura pueri.

10 Hyeme in homine pituita augetur. Lib. de natur. hum.

Hyems æstiuos morbos soluit. Lib. 3. de popul. morb.

Hyemales morbos, æstas succedens transmutat. Ibidem.

Galenus.

Nequè enim temporum anni nomina, sed temperamenta, certas morborum formas committunt. Com. 3. ad tertium de vulga. morb. super textu, De iis quę ad exitum libri.

Tempus anni indicat bene excretum esse. Lib. 4. aphor. com. 47.

20 Ad quę tempora, morbi bene, vel malè se habeant. Lib. 3. aphor. com. 3

Tempora vt ad generationem, morbos sibi similes pariunt, vt ad solutionem morborum, cōtraria tempora idonea magis. Com. eodem.

Temporum anni distinctionem ab ortu & occasu Pleiadum, Canis Arcturi, & æquinoctij verni sumit Galenus. Lib. 3. aphor. com. 14. & com. 1. ad primum epidemi.

Tempora pessima, optima, media, ex collatione ipsorum ad hominum temperamenta inueniri, tum & ætatis, naturę, & regionis. Lib. 3. aphor. com. 18.

30 Tempore omni, omnes morbos fieri posse: alij tamen aliis temporibus magis. Lib. 3. aphor. com. 19.

Tempus notat humores peccantes. Lib. 3. apho. com. 2.

Tēpora sicca, vniuersaliter pluuiosis salubriora. Lib. 3. aph. cō. 7. & 15.

Tempore longo indigent, & magnam vim demolientem, firmata vt expellantur. Lib. 4. aphor. com. 30.

Tempus occasionis in medicina breue, & præceptum. Lib. 1. aphor. com. 1.

Tempora anni valent ad victus rationem instituendam. Colligitur lib. 1. aphor. com. 15.

Tempus anni aliquod extenuat, nempe æstas. Lib. 2. aphor. com. 28.

Temporum mutationes maximè pariunt morbos. Lib. 3. aphor. com. 1.

40 Temporum mutationes, idest successiones, & faciunt, & solunt morbos. Lib. 3. aphor. com. 1.

Temporum magnę mutationes, caloris, & frigoris, pariunt morbos. Lib. 3. aphor. com. 1.

Temporum appellationes causę morborum nō sunt, sed temperaturę. Lib. 3. aphor. com. 4.

v Tempore

- Tempore sicco fiunt febres acutæ, sed non multæ. Lib. 3. aphor. com. 7.
 Tempora sicca paucos quidem humores, sed qualitate biliosiores efficiunt. Ibidem.
 Temporis longitudo in morbis per hæc verba (capti, & capiuntur) iudicatur apud Hippocratem. Lib. 5. aphor. com. 70.

De Vere, & reliquis anni particulis, Galeni assertiones.

- V**eris initium, æquinoctium quod hyemem sequitur, finis, vergiliarum exortus. Com. 1. ad primum epid. in principio. & com. 2. in eundem, super textu, Cum esset totus annus humidus. & lib. 3. aphor. com. 14. ¹⁰
- Ver in medio ambarum oppositionum est; & in vtraque oppositione neutrum in vere alteri præstat, sed est ambarum quasi æquilibrium. Com. 1. ad primum epid. ad principium.
- Ver calidum esse & humidum, Hippocrates affirmavit. Com. 1. ad lib. de natur. hum. super textu, Vere autem. Idque vt in genere corporum animalia hoc cum plantis conferentes. Ver autem cum autumno: & rursus lib. 3. aphor. com. 6.
- Ver ob id saluberrimum dictum est, quod quatuor qualitatum mistionis æqualitas, & mediæ temperaturæ eius, & salubritatis sit causa. ²⁰ Lib. 1. de temper.
- Ver temperati hominis cuti, rectè assimilatur. Li. 2. de temper.
- Vere rubent homines, quod vere genitus sanguis ex suo colore rubentem colorem vniuerso corpori inducit. Com. 1. ad lib. de natur. hum. super textu, Vere autem.
- Vere redundat in corpore sanguis. Ibidem.
- Vere dyfenterijs cruentijs, homines corripuntur. Ibidem.
- Vere purgandi, aut sanguine minuendi, qui angia, pleuritide, peripneumonia, comitiali, sanguinis reiectione periclitari solent, & alijs à plenitudine morbis, nec expectare dum aliquod euidens plenitudinis symptoma appareat, sed antevertere sanguinis missione præstat. Lib. de sang. missi. ³⁰
- Vere inchoante, eos qui comitiali, articulorum dolore, & melancholia morbo laborant, euacuare oportet, & in vniuersum quicumque ab humorum crassitie in morbos incidunt. Eos vero qui bile flaua abundant, desinente vere euacuare melius est. Lib. eodem.
- Vere fieri possunt purgationes per superius, & per inferius secundum naturas. Lib. 4. aphor. com. 7.
- Vere qualis victus ratio seruanda. Lib. de salubri diæta Polybi, & 40 Galeni in com. eius libri.
- Vere medijs temperamenti, & mediæ facultatis cibos sumere oportet. Lib. 1. de aliment. facul. cap. de lente.
- Vere ægros nutriemus paucis, & ex longo interuallo, atque item sanos. Lib. 1. aphor. com. 17.

Ver

- Ver in regendis corporibus hyemem sequitur, hoc est, raro, & plurimum cibi dandum. Lib. 1. aphor. com. 18.
- Vere corpora laxantur, & sunt rara. Ibidem.
- Ver saluberrimum, etsi multi in eo contingant morbi, quod minimè mortiferi sunt, qui in eo contingunt morbi. Lib. 3. apho. com. 20
- Veris tempore profundum corporis expurgatur. Ibidem.
- Vere pluuioso, & austrino, hyeme frigida & aquilonia præcedente, æstate febres acutæ fiunt, & lippitudines, & intestinorum difficultates. Lib. 3. aphor. com. 11
- ¹⁰ Ver siccum, & aquilonium si fuerit hyeme australi, & pluuiosa præcedente, mulieres quibus ad ver partus inest, abortient, aut imbecilles, & morbidos parient. Lib. 3. aphor. com. 12.
- Vere optimè degunt adolentes. Lib. 3. aphor. com. 18.
- Vere bene temperatæ naturæ optimè habent. Lib. 3. aphor. com. 18.
- Ver est medium omnibus naturis, id est nec optimum, nec pessimum, demptis adolescentibus. Ibidem.
- Veris propria mala, & morbi proprii. Lib. 3. aphor. com. 20.
- Vere omnes morbi periculo vacant. Ibidem.
- Veris ad exercitia comparatio. Ibidem.
- ²⁰ Ver si inueniat bonos humores, illos conseruat. Ibidem.
- Veris opera, naturæ operibus assimulantur. Ibidem.
- Vere quod debeant homines purgari, & ita ab imminentibus ægritudinibus seruentur, & quod hac ratione multos seruauerit Galenus. Lib. 6. aphor. com. 47.
- Vere eos qui morbo comitiali, apoplexia, & melancholia, & articulari, & alijs passionibus, à crassis humoribus obortis infestantur, ab initio veris statim purgare oportet. Qui verò biliosis humoribus abundant desinente vere. Ibidem.
- Vere podagrici dolores magna ex parte fiunt. Lib. 6. apho. com. 55.
- ³⁰ Vere melancholiæ factæ & futuræ à sanguine hæmorrhoidali soluntur. Lib. 6. aphor. com. 47.
- Verno tempore diuturnæ passionis excitantur, iis qui hyberno tempore in victu deliquerint. Lib. 6. aphor. com. 55.
- Vere propter multitudinem, & extraneam qualitatem, aggrauant materiæ. Com. eodem.
- Vere venam oportet secare, quibus à venis sanguinem mittere confert. Lib. 7. aphor. com. 54.

De æstate.

- ⁴⁰ **A**estas caliditate, ac siccitate reliquis temporibus præstat. com. 1. ad pri. epide. super textu, In Thaso.
- Æstate adhuc sanguis viget, potissimum eius initio, & bilis augetur. com. 1. ad lib. de natur. humana, super textu, Æstate.
- Æstate qui morbi crescunt, hyeme soluntur. Hipp. & Galeni lib. de natur. hum.

v 2 Æstate

- Aestate refrigerantibus, & humectantibus cibis utendum. Lib. 1. de aliment. facul. cap. de lentibus. & libro de boni & mali fucci cibis.
- Aestate maza molli nutriri, & potu diluto, simulq; multo, tum obsoniis omnibus elixis uti oportet. Polybus lib. de salubri diata.
- Aestuosis temporibus refrigerare, atq; humectare corporis siccitatem, tum cibis & potionibus tum balneis oportet. Lib. de boni, & mali fucci cibis.
- Aestate minus appetunt homines, & cibum difficilius concoquunt. Lib. 1. aphor. com. 15.
- Aestate pauci cibi dandi sunt, quod calor innatus exiguus fit. Lib. 1. aphor. com. 18.
- Aestate, bilis in corpore redundantis indicia sunt. Lib. 1. aphor. com. 1.
- Aestate quosdam tertianis corripit: praferuari autem, si circa finem veris purgantur. Lib. 6. aphor. com. 47.
- Aestate si qui fructuum tempore vitiosos coaceruauerint humores, iis autumno podagrae excitantur. Lib. 6. aphor. com. 55.
- Aestate breues fiunt morbi omnes, quod humores funduntur inutiles, & per totum corpus feruntur, atq; diffantur. Lib. 2. aphor. com. 25.
- Aestate discuti humores, & vires dissolui contingit. Ibidem.
- Aestatis principium Pleiadum ortus. Lib. 3. aphor. com. 14. & com. ad primum de vulg. morb.
- In aestate, frigida & humida temperatura melius habent. Lib. 3. aphor. com. 2. calida siccaq; male afficiuntur. Ibidem.
- Aestate, & hyeme calida & humida temperatura bene habent. Ibid.
- Aestate senes melius habent. Lib. 3. aphor. com. 3.
- Aestas veri similis facit multos sudores in febribus. Lib. 3. aphor. com. 6.
- Aestas arida plurimam absument, atq; resoluit humiditatem. Lib. 3. aphor. com. 6.
- Aestas veri similis ob caliditatem humores attrahit ad cutem, ob humiditatem non potest per modum vaporis resolvere. Com. eodem.
- Aestate humores sunt assati. Lib. 3. aphor. com. 9.
- Aestas sicca, & autumnus pluuiosus faciunt hyemem, in qua fiunt dolores capitis, grauedines, rauedines, tusses, tabes. Lib. 3. aphor. com. 13.
- Aestate, in terram calidam iacta femina, ob id non nascuntur, quod ob immodicam caliditatem, & alimentum defectum aduratur. Lib. 5. aphor. com. 62.
- Aestate superiores partes magis purgandae, hyeme inferiores. Lib. 4. aphor. com. 4. & com. 7.
- Aestate purgationes molestae sunt, quando natura exusta non fert acritudinem medicamentorum, & purgati incidunt in febres, & dissoluuntur. Lib. 4. aphor. com. 5.
- Aestatis calor, ut balnearum calidarum, aptus natura est obsistere purgationibus. Ibidem.
- Aestatis principio pueri optime degunt, senibus vero propter temperaturam frigiditatem, aestas utilissima est. Lib. 3. aphor. com. 18.

Aestas

- Aestas veri superueniens, humores euacuat, non sic autem autumnus aestiuos. Lib. 3. aphor. com. 22.
- Aestiuo tempore venae exsiccatae trahunt ad se acutos, ac biliosos humores. Lib. 4. aphor. com. 58.
- Aestas tertianas facit. Lib. 4. com. 59.
- Aestate pituitosiores naturae bene degunt. Lib. 3. aphor. com. 18.
- Aestiuum tempus flauam bilem ultra modum generat. Libro 3. aphor. com. 20.
- Aestatis morbi quot, qualisq; sint. Lib. 3. aphor. com. 21.
- Aestas singulis morbis celeritatem sanationis addit, hyemis tarditatem. Lib. 1. aphor. com. 12.
- Aestate maritimae partes in locis frigidis calidae sunt, quando humiles in calidis frigidae, quando venti, qui ab arcto spirant, refrigerant. Lib. 3. aphor. com. 14.
- Aestus ventriculi, a bile flaua fit. Lib. 4. aphor. com. 65.
- Ab aestibus fortibus conuulsio, atq; distentio malum. Lib. 7. aphor. com. 13.
- Aestiuus humor, flaua bilis adhuc in autumno manet. Lib. 3. aphor. com. 22.
- Aestiuus sol chordas exsiccatur. Lib. 6. aphor. com. 39.
- Aestus apud antiquos significat febres, aeris ambientis feruorem, cauteria, escharas. Lib. 7. aphor. com. 13.
- Aestu imbecilles ex purgatione dissoluuntur. Lib. 4. aphor. com. 5.
- De autumno.*
- A**utumnus oriente Arcturo incipit. Lib. 3. aphor. com. 14. & com. 1. ad primum epidemi.
- In autumno praevalet frigidum calido, siccum humido, & magnam eo fit frigoris, & caloris mutatio, cum de mane frigus vigeat, in meridie aestus, deum sub vesperum frigus. Com. 1. ad pri. de vulg. morb.
- Autumnus frigidus, siccus, & inaequalis. Lib. 3. aphor. com. 22. & com. 10.
- Autumnus morbiferum facit inaequalis ipsius intemperies. Lib. 1. de temper.
- Autumnus non recte frigidus, siccusq; dicitur. Non enim frigidus est si ipse per se spectetur, ut hyems est, sed ubi cum aestate confertur, utiq; illa frigidior. Lib. 1. de temper.
- Autumnus a vere maxime dissidet, quod mediam temperiem, & aequalitatem perpetuo parem non seruat. Lib. 1. de temper.
- Autumnus neq; calidus, neq; humidus. Lib. 3. aphor. com. 6.
- Autumnus aestatem subsequitur, in victus ratione aegris praescribenda. Lib. 1. aphor. com. 18.
- Autumni ad aestatem, ut iuuentutis ad declinantem aetatem comparatio. Lib. 3. aphor. com. 30.
- Autumnus frigidus existens rursus excipit bilem, tempore aestiuo exsiccata. Ibidem.

- Autumno sanguis minuitur, & atra bilis plurima redundat. Com. 1. ad librum de natur. hum. super textu, Autumno.
- Autumnus atram bilem generat. Lib. 3. aphor. com. 20.
- Autumani tempore corpora nostra paucum habent sanguinem. Lib. 1. aphor. com. 15.
- Autumno coguntur, & densantur corpora. Lib. 1. aphor. com. 18.
- Autumno qui morbi gignantur. Lib. 3. aphor. com. 22.
- Autumno morbi acutissimi, atque exitiales fiunt. Lib. 3. aphor. com. 9.
- Autumnus ob id malus, non solum quod humores tum in corpore exafati plurimi sint, & vires debiles, sed quod a frigiditate diffari humores prohibeantur, & intrò trudantur. Lib. 3. aphor. com. 9. 10
- Autumnali tempore infestant materiæ potius extranea qualitate, quam multitudine. Lib. 6. aphor. com. 55.
- Autumno dolores podagrici fiunt. Ibidem.
- Autumno multi infaniunt. Lib. 3. aphor. com. 30.
- Autumnus salubris tum esse poterit, si Etesia per æstatem perflauerint, & pluuia subsequantur. Lib. 3. aphor. com. 11.
- Autumnus omnibus naturis, ætatibus, ac regionibus malus. Lib. 3. aphor. com. 18.
- Autumno calidæ & humidæ naturæ, minus cæteris læduntur. Lib. 3. aphor. com. 18. 20
- Autumnales morbos expectare oportet, quando eadem die modò calor, modò frigus viget. Lib. 3. aphor. com. 4.
- In autumno humores detruduntur ad interiora. Lib. 3. aphor. com. 9. & 22.
- Autumnus si quem bene temperatum offendit, hunc non conseruat. Lib. 3. aphor. com. 20.
- Autumnales omnes fructus exigui sunt alimèti. Lib. 2. de alimen. facult. cap. de armeniatis, & præcocibus.
- In autumno cibi maiori copia, quam in æstate, & sicciore sumendi, potius cautiora, & meraciora. Polybus lib. de salubri diætâ.
- Autumno melancholicis cibis, & exsiccantibus abstinere oportet. Lib. 1. de alim. facult. cap. de lentibus.
- Autumno purganda melancholia, non solum verè. Lib. 6. aphor. com. 47.
- Autumno possunt fieri euacuationes per superius, & inferius, nisi naturæ obstant. Lib. 4. aphor. com. 7.
- Autumnus pluuiosus, & æstatem præcedentem siccam, sequitur hyems in qua fiunt capitis dolores, tusses, rauedines, grauedines, tabes. Lib. 3. aphor. com. 13. 40
- Autumnus tabidis malus. Lib. 3. aphor. com. 10.

De hyeme.

HYems frigiditate atque humiditate, cæteris temporibus præstat. Com. 1. ad primum de popul. morb. super textu, In Thaso.

Hyeme

- Hyeme sumpti in ventriculo cibi, in iecore dum mutantur non absolutum assequuntur sanguificationis cultum. Com. 1. ad lib. de natur. hum. super textu, Ineunte hyeme.
- Hyeme pituita copiosior est. Com. eodem.
- Hyeme ventres calidissimi sunt natura. Com. eodem. & lib. 1. aphor. com. 15.
- Hyeme corporis partes plus refrigerantur, Com. eod. lib. de nat. hum.
- Hyeme ambientis aëris frigus, quam potest penitissimè se in corpus insinuat. Com. eod. super textu, Ineunte hyeme.
- 10 Hyeme cibi multi, quibus qualitates sunt pituitosiores sumuntur, vt legumina, olera, & agninae carnes, cochleæ, caseus, porcinae carnes, & huiusmodi. Com. eodem.
- Hyeme qui morbi augentur æstate iudicantur, & contrà. Com. 1. ad lib. de nat. hum. super textu, Cùm igitur.
- Hyeme tumores albi, & alij morbi pituitosi oriuntur. Com. 1. ad lib. de nat. hum. super textu, Hyeme increfcit.
- Hyeme febres pituitosiores fiunt, vt æstate biliosiores. Com. eodem.
- Hyeme fiunt morbi laterales, pulmonis inflammationes, grauedines, atque rauedines, tusses, dolores pectoris, & laterum, atque lumborum, capitis dolores, vertigines, & apoplexia. Lib. 3. aphor. com. 23. 20
- Hyeme siccantibus cibis vtendum. Lib. 1. de alimento. facult. cap. de lente.
- Hyeme præ cæteris temporibus plurimum comedendum, bibendum quam parcissimè. Et potus vinum esse debet, quam meracissimum, cibus panis, obsonia, assa omnia. Corpus enim calfacere, siccarè que oportet. Polybus lib. de salubri diætâ, & Gal. in com. eius libri.
- Hyems tarditatem sanationis in morbis facit. Lib. 1. aphor. com. 12.
- Hyemi coniunctæ quartanæ longæ. Lib. 2. aphor. com. 25.
- Hyberno tempore plus appetunt homines, & cibum facilius concoquunt. Lib. 1. aphor. com. 15. 30
- Hyberno tempore bene omnia in corpore animalis administrantur, si hyems mediocritatem seruauerit. Lib. 1. aphor. com. 15.
- Hyeme & coctiones, & sanguificationes, & nutritiones meliores fiunt. Lib. 1. aphor. com. 15.
- Hyeme somni longissimi fiunt. Ibidem.
- Hyeme cibi multi dandi sunt, calor enim innatus multus inest. Ibid.
- Hyeme pueri, & pluribus indigent cibis, & plura concoquunt quia calidum plurimum habent. Ibidem.
- Hyeme calor noster augetur, quia refugit propter circumstâtem extrinsecus frigiditatem, sicut rursus æstate ad sibi affinem protenditur, vt Aristoteles dicit. Com. eodem. 40
- Hyeme morbi longissimi, quod humores intus remaneant. Lib. 2. aphor. com. 25.
- Hyeme bene se habent naturæ calidæ & siccæ. Lib. 3. aphor. com. 2.
- Hyberno tempore quæcunque animalium sunt natura frigidiora, iis calor

v 4 calor

calor innatus à frigore hyberno superatur, ad eò vt ferè extingatur.

Lib. 1. aphor. com. 15

Hyeme cibum melius concoquimus sanguine, ac spiritu ad profundum corporis retrocedentibus. com. eodem.

Hyberno tempore quia calor plurimus est, idcirco sibi appetentiam intendit, coctiones auget, & plus sanguinis cumulat, & crassius efficit corpus, vt superfluitates excernantur, prouidentiam habet. Com. eodem.

Hyeme in vrinis plus est sedimenti, quàm per æstatem, præter id quod etiam tota vrinarum multitudo hyeme sufficièter augetur. Ibidem. 10

Hyeme calidæ & humidæ naturæ meliùs habent. Lib. 3. aphor. com. 2.

Hyems sicca & aquilonia, vere pluuioso & austrino, febres acutas æstate parit, lippitudines, intestinorù difficultates. Lib. 3. aphor. com. 11.

Hyeme austrina & pluuiosa, vere sicco & aquilonio, mulieres quibus ad ver partus inest abortiunt, aut imbecilles edunt. Cæteris difficultates intestinorum, & lippitudines sicca fiunt. Lib. 3. aphor. com. 12.

Hyeme fiunt dolores capitis, tusses, raucedines, grauedines, & tabes, si æstas aquilonia fuerit, & autumnus pluuiosus. Lib. 3. aphor. com. 13.

Hyems frigida, & humida esse debet. com. eodem. 1

Hyems nullam plenitudinem in parte aliqua corporis dissoluit. com. 20 eodem.

Hyemis principium Pleiadum occasus. Lib. 3. aphor. com. 14

Hyems optima consistentibus. Lib. 3. aphor. com. 18.

Hyems quibus ætatibus & naturis congruat magis. com. eodem.

Hyems si inueniet aliquem temperatum, non sic eum conseruat. Lib. 3. aphor. com. 20.

Hyeme inferiores partes purgandæ, æstate superiores. Lib. 4. aphor. com. 4.

Hyeme aliquando flaua bilis abundat. Lib. 4. aphor. com. 4.

Hyemem in vomitu cauere oportet. Lib. 4. aphor. com. 6. 30

Hyeme superiora purgari malum, ijs qui læuitate intestinorum laborant. Lib. 4. aphor. com. 12.

Hyeme si quis in victu delinquat, in vere incidit in morbos longos multitudinem, & alia qualitate lædente. Lib. 6. aphor. com. 55.

Hyeme partes extremas corporis velut nares, aures, pedes, & extremas manus frigiditas fieri, nihil absurdum. Lib. 7. aphor. com. 1.

De ventis, & quid in nobis efficiant. CAP. IIII.

Lib. de aere, aquis, & locis.

Com. 1. ad Lib. 1. Epid.

Ventorum cognitionem medico necessariam esse, vetustissimus medicorum Hippocrates, prodidit. In id enim vtilè esse constans eiusdem auctoris, atq; Galeni assertio est, vt morborum præsertim popularium naturam, vt regionum, ac tractuum terræ salubritatem, morbosamve qualitatem, vt constitutionum anni varietatem, vnde varij generis morbi nascuntur, scire

40

ex

ex ventorum dignotione possemus: quòd ab his plurimas fieri in aère mutationes, atq; subinde varias in corporibus alterationes; calor, frigoris, humiditatis, ac siccitatis cernamus. De ventis itaq; hoc capite differemus; ostendentes qui eorum præcipui sint, quatenus nos afficiant, & qui salubres, qui noxij sint habendi. Pauca enim omnino sunt ea, quæ de ventis tractari medico more debent. Quæ antequam aggrediar, de ipsa venti natura nonnulla altius repetita, breuissimè explicabo. Ventum Aristoteles, sicci halitus, quem terra profundit, copiam,

Lib. 2. meteor. cap. 4.

Lib. 3. de placit. philosophorum.

Lib. 5. natur. question. 1.

10 tentia, aërem fluidum subtilissimis eius, humidisq; partibus à Sole citatis, aut liquefactis, ventum esse arbitratur. Seneca autem, aërem in vnam partem fluentem. Ventorum hanc solam esse causam Aristoteles, atq; Seneca ducunt, aquarum, terrarumve euaporationes. Ex his grauitate aëris fieri, deinde solui impetu, cumq; densa steterint vt est necesse, extenuata niti in ampliorem locum. Est porò & illa longè (vt ego quidem arbitror) verior, atq; valentior causa, habere aëra naturalem vim mouendi se, nec aliunde eam nancisci, sed inesse illi, vt aliarum rerum, ita & se agitando potentiam, nec inertem & inagibilem esse relictum, ac proinde interim densat ipse sese, modò expandit se, &

20 purgat, aliàs contrahit, diducit, ac differt. Gignuntur verò ad hunc modum venti. Quicquid ex se flumina, paludes, patentes campi halitiosi, vi solis emittunt (id autem, & multum est, & assiduum solis potentia in sublimè latum) id omne nocte densatum, ac montibus inclusum, in vnam regionem, atq; locum colligitur. Cùm illa lata sursum exalatio impleuit, vt se ipsam, præ multitudine capere non possit, exprimitur aliquò, & in vnam partem impetu facto procedit, atq; hic processus ventus est: qui eò incumbit, quò liberior exitus inuitat, & loci laxitas, in quam coaceruati halitus decurrat. Esse autem in vniuersum ventos duodecim, à variis mundi plagis originem ducetes, omnes

Ventorum generatio.

30 vno ore testantur, tum philosophi, tum rei rusticæ, ac cælestium rerum autores. Nam cùm cælum omne in circulos suos discretum nempe æquatorem, solstitialem, æstiuum, brumalem, circulum arcticum, & illi oppositum antarcticum, meridianum, atq; horizonta, vniuersum mundi ambitum complectatur: efficitur, vt alij in alios intercurrentibus circulis, duodecim in cælo partes conficiantur, è quibus venti spirent. Necesse enim est tot aëris discrimina esse, quot distinctæ in cælo partes, quæ cum circulorum interfectione duodecim esse mathematica ratione constet, & totidem fieri à cælo in aère discrimina, totidemq; ventos, est omnino necesse. Quos omnes cùm duodecim esse dicimus, ita in-

40 telligendum ducimus, non quia vbique tot sint (quosdam enim inclinatio terrarum, & situs excludit) sed quoniam plures nusquam sunt. Surgunt hi omnes à quatuor mundi plagis, ortu, occasu, meridie, & septentrione, varièque pro sui quisque conditione aërem immutant, imbribus, nebulis, nubibus, tempestatibus, serenitate, calore, frigore, humiditate, ac siccitate: à quibus corpora nostra effici ipsa sensuum

sentium fides declarat. Quatuor itaque hos caeli cardines, quos modò diximus, in ternas rursus partes astronomi diuidunt, & singulis principibus ventis, binos subditos dant: ita in vniuersum duodecim conficientes ventos, quatuor principes, à quatuor mundi angulis, seu cardinibus manantes, octo vtrinque laeuorsum, atque dextrorsum sitos, quos & subditos iure appellant. Quoniam verò non eodem semper loco Sol oritur, aut occidit, sed alius est ortus, occasusque æquinoctialis (bis autem æquinoctium est) alius solstitialis, alius hybernus. Qui surgit ab oriente æquinoctiali, cum Sol arietis, aut libræ capita tenet, Subsolanus nominatur: Græci illum ἀπ' ἀνατολῆς vocant. Ab oriente hyberno Eurus, quem Latini Vulturum appellant. Ab æstiuo ortu excitatus, Cæcias dicitur Græcis, apud nos sine nomine est. Aequinoctialis occidens Fauonium mittit, qui & Zepirus dicitur Græcis. Ab æstiuo, seu solstitiali occidente, Chorus. Ab Hyberno Aphricus furibundus, & ruens, qui Græcis Libs dicitur. A Septentrionali latere summus est Septentrio, seu Boreas, à polo arctico spirans. A circulo arctico laeuorsum Aquilo. Ab eodem dextrorsum Circius, seu Thrachias. A meridiano axe Auster princeps spirat, quem & Notum appellant, cui à parte dextra circuli Antarktici Euroauster seu Euronotus. A sinistra Austrophricus aut Libanotus stant, indeque suos flatus emittunt. Principes porrò ventos, Ouidius, ac Lucanus pulcherrimè descripsisse mihi sunt visi, alter .i. Metamorphoseos, alter primo Pharsalicæ pugnae.

OVIDIVS sic.

*Eurus ad auroram, Nabathæque regna recessit,
Persidæque, & radius iuga subdita matutinis.
Vesper, & occiduo quæ littora sole tepescunt,
Proxima sunt Zephiro: Scythiam septemque triones
Horrifer inuasit Boreas: contraria tellus
Nubibus assiduus, pluuioque madescit ab Austro.*

LVCANVS sic.

*Heu quantum terra potuit, pelagique parari
Hoc quem ciuiles hausserunt sanguine dextra!
Vnde venit Titan, & nox ubi sidera condit,
Quaque dies medius, flagrantibus aestuat horis,
Et quæ brumarigens, ac nescia vere remitti,
Astringit Scythicum glaciali frigore pontum.*

Diximus quot in vniuersum venti, & qui principes, & quibus ab oris spirent. Quid nunc in nobis efficiant, promendum. Plurimi ventorum (inquit Aristoteles) Aquilo, & Auster spirare solent. Ab horum igitur effectibus inchoabimus. Aquilones & qui ab arcto stant ventorum omnium saluberrimi, atque frigidissimi sunt: quòd ab extremo mundi cardine, ad quem nunquam Sol adit, tanquam è natali sede prodeant, quòd per montosa, & niuibus, ac glacie obsita loca illis ad nos cursus sit: nec frigidi tantum, sed & sicci

Ventorum nomina.

Lib. 2. met. ecor. cap. 4.

sicci apparent, quòd neque his flatibus vapores aquosi, & humidi permitti sint (quæ enim ad septentrionem attinent loca, ob frigoris perennitatem minus vaporibus tentantur, quòd vis solis exigua, modicum inibi possit vaporem attollere) neque per vasta maria, statariàs ve, ac cæno refertas aquas, sed per inculta, & multo gelu rigentia loca, longo tractu in nostras oras sese pro ripiant, ac proinde impetu acti, aërem quidem refrigerant, & quòd ad corporis nostri constitutionem pertinet, septentrionalis, & aquilonius omnis ventus corpora corroborat, & natiui caloris intrò reuocatione vegetiora, maiora, robustioraque creat. Vnde Sauromatum, Getharum, Scytharum, Germanorumque corpora cæteris & viribus præstantiora, & mole ampliora conspiciunt. Præterea corpora idem ventus indurat, & cogit, fluxionem cohibet, meatus coarctat, coctionem, & sanguificationem fortes, validasque efficit: aluos sistit sudorem prohibet, ciet vrinam, aërem putridum, & morbosa excretionem pestilentem factum, sanatisiccando, atque diffando quod in aëre morbidum, & pestilens fuerat. Senibus verò, & virtute imbecillis, ac à morbo resurgentibus, & attenuatis aduersissimus is est. Si verò vicissitudine quadam aquilonius flatus, austrinum sequatur, fluxionum tum morbi nascuntur: si quidem ab austrino flatu humorum fusio & liquatio, ab aquilonari expressio sequitur, tumque grauedines, raucedines, tusses, neruorum, vteri, pectoris dolores, & laterum oriri solent, vt præcedente capite, est à nobis monstratum. Vniuersam verò aquilonaris constitutionis naturam, pulcherrimè Hippocrates .3. aphorismorum expressit inueniens. Quotidianæ constitutiones, aquilonia quidem, corpora densant, contendunt, & bene mobilia, coloratiora, & melius audientia faciunt, & aluos exsiccant, oculos mordent, & si pectus dolor aliquis obsiderit, dolorem augment. Auster porrò aquiloni, & situ & natura contrarius, diuersa omnia, atque contraria facit: robur omne deiicit, vires laxat, meatus reserat, humores turbat, atque exagitat, sensus hebetes, & graues reddit, motus segnes pigrosque parit, articulorum robur dissoluit, febres, ac putredinem creat, tubercula multa, podagras, comitiales, somnos graues, plenitatem, fastidium, & inappetentiam excitat: quæ omnia caliditate, atque humiditate efficere creditur. Nam etsi is sui ortus initio, frigidus perinde atque septentrio sit (procedit enim ab altero mundi cardine vsæ opposito & perpetuo gelu rigente, vnde frigidum suapte natura esse omnino oportet (vti & nos amplissimè libro quinto Enarrationum nostrarum, enarratione eius libri prima, monstrauimus) cum illi tamen per loca terrarum, ingenti ardore exusta (torridam Zonam vocant) & vasta maria ad nos aditus sit, calorem multum media via concipere plurimis, atque madentibus vaporibus intermissum, necessarium quidem videtur. Vnde merito & febres, & putredines, & pestilentes morbos creare est aptus. Cum sit autem auster omnis calidus, non omnis tamen humidus, (sunt

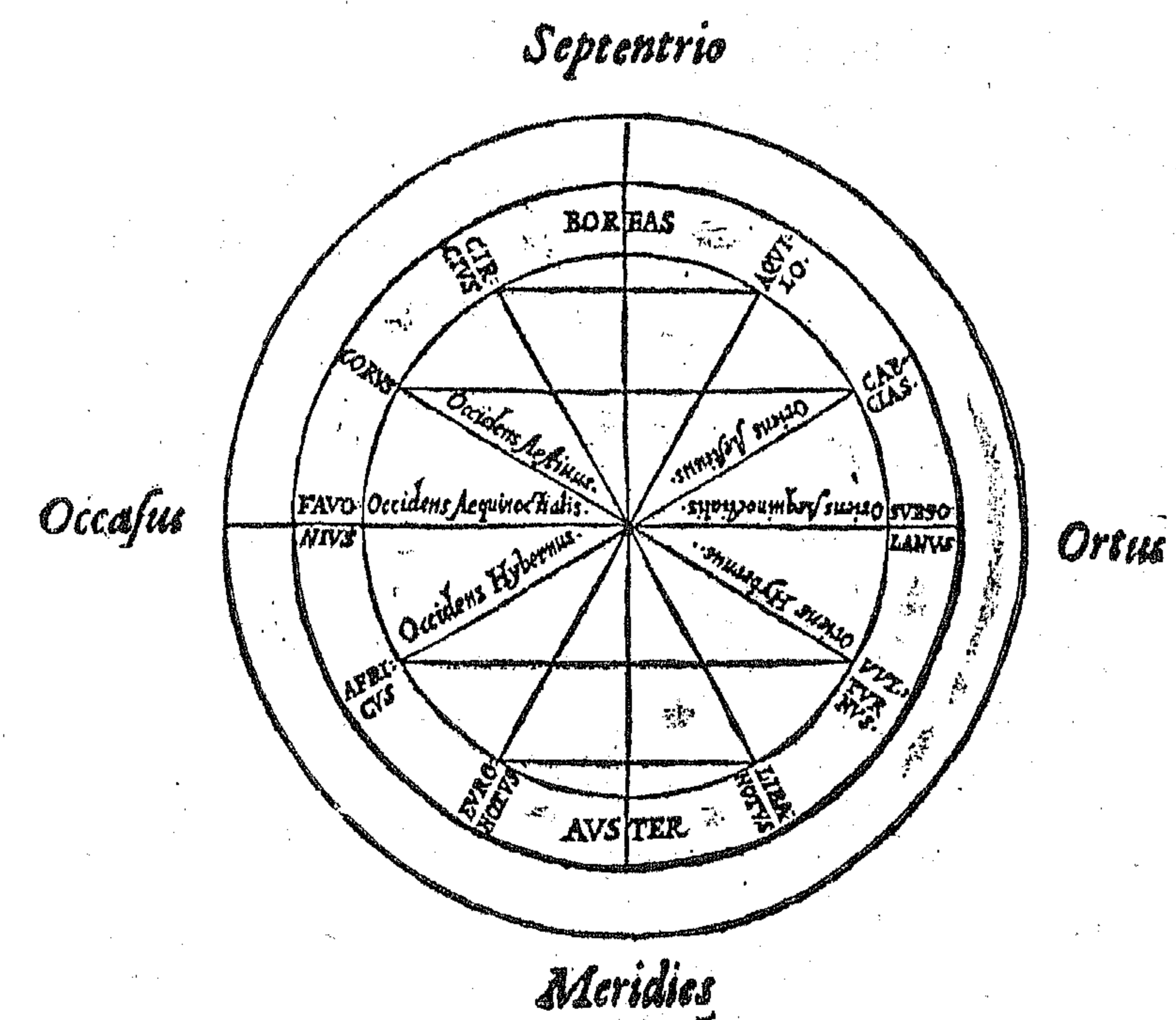
Aphoris. 17.

(sunt enim austri quidam ficci) qui, & ipsi vel Aristotelis testimonio fe-
 bres generant. De Austro hanc tulit Hippocrates sententiam. Austri
 (inquit) auditum hebetantes, caliginosi, caput grauantes, pigri, dit-
 soluentes. Et rursus: Austrinae constitutiones dissoluunt corpora, & hu-
 mectant, auditum obtundunt, capita aggrauant, & vertigines faciunt,
 oculis, atque corporibus difficilem motum praestant, & alios hume-
 rant. Orientales venti, quod probè sint à virtute solis temperati, va-
 lidi non sunt: iidemque sicciiores, & leuiiores. Quod si per integrum
 diem flare eos contigerit, maiore sublata à sole exhalatione, validio-
 res, & calidiores fieri tum certè possunt. Sunt autem in vniuesum, qui
 ab ortu manant flatus, his qui ab occiduo longè salubriores. Occidui
 enim venti ob vaporum in eis copiam, & crassiores, & densiores, &
 lentoris plenissimi esse solent: atque ob id caput grauant. Vnde illud
 rectissimè à Celso dictum est, eos qui valetudini student, serotinum,
 & matutinum aëra vitare debere. Atque hæc de ventis in genere, illud
 speciatim, esse quosdam quorundam locorum proprios, & vernaculos,
 qui non longè transmittunt, sed in proximum ferunt. Non est illis ab
 vniuersi cardinibus, aut solstitiis impetus, sed à regionis positu motus,
 ob id in longinqua non proferuntur. Atabulus ventus Apuliam infe-
 stat. Calabriam Iapix, Athenas Scyron, Pamphiliam Chagenus, Gal-
 liam Circius, & nostram hanc Narbonensem quam incolimus Gallia
 oram peculiaris itidem ventus (quem de nomine provinciae Narbo-
 nensem itidem incolæ vocant) exagitare solet. Infinitum profectò fue-
 rit, singulos velle persequi. Etesiarum solùm meminisse profuerit. Ij
 enim & vtilissimi, atque saluberrimi sunt, & prouidentia quadam sin-
 gulari nobis à Deo optimo maximo dati, anniuersarij seu annales dicti
 sunt, quod stato anni tempore in hominum salutem, atque subsidium
 recurrant. Flare enim incipiunt post canis ortum, vt coeli ardorem,
 æstuantemque animantium omnium animam tum restinguere, tum
 refrigerare, leui spiritu suo, & aquilonari frigiditate queant. Nos verò
 corollarij loco, ventorum commoda omnia, eorumque in orbe situm,
 explicata figura, huic fini capituli adnectamus. Inter cætera enim pro-
 uidentiae opera, hoc quoque altioris indaginis homo, & naturæ operum
 admirator, vt diuinum quiddam, & summa admiratione dignissimum
 valde suspexerit. Non enim ex vna causa ventos aut inuenit, aut per-
 diuersa disposuit rerum moderator Deus: sed primùm vt aëra non si-
 neret pigrescere, sed assidua motione vtilem, difflatum, vitalem, salu-
 brémque redderet terris: deinde vt imbres terris largos funderent,
 iidemque nimios compescerent, & nubibus depulsis serenitatem indu-
 cerent. Si quidem venti modò adducunt nubes, modò deducunt, vt
 toto orbe secerni, atque distribui pluuiae possent. In Italiam Auster im-
 pellit, Aquilo in Aphricam reijcit, Etesiae apud nos consistere nubes
 non sinunt. Itidem totam Indiam, & Aethiopiam continuis per id tem-
 pus aquis irrigant. Quid quoddam fruges percipi non possunt, nisi flatu
 superuacua, & mixta seruandis ventilentur? Nisi esset, quod segetem
 excitaret

Ventorum
 commoda,

excitaret, & latentem frugem ruptis velamentis, & membranis suis (que
 folliculos agricolæ vocant) aperirent? Quid quoddam omnibus inter se
 populis toto orbe disitis, ventorum beneficio commercium dedit, &
 gentes dissipatas locis miscuit? Dedit itaque summus rerum parens
 Deus, ventos ad custodiendam coeli terrarumque temperiem, ad euo-
 candas (vt antea dicebam) supprimendasque aquas, ad alendos fatu-
 rum, atque arborum fructus, quos ad maturitatem cum aliis causis ad-
 ducit ipsa iactatio, attrahens cibum in summa, & ne torpeant promo-
 uens. Dedit ventos ad vltiora noscenda. Fuisset enim imperitum ani-
 mal, & sine magna rerum experientia homo, si natiui soli sine circun-
 scriberetur, nec posset ventorum praesidio vltiora mundi petere, ma-
 ria tranare sinus videre, alios gentium conspici ritus. Dedit in-
 super ventos, vt cuiusque regionis commoda communia fieri, remo-
 tissimis possent: vnde rerum praetiosarum, & mercium omnis generis
 conuersiones, importationes, exportationesque. Quis igitur non sum-
 mam, & admirandam Dei in ventorum natura potentiam, sapientiam,
 prouidentiamque admiretur? Ego quidem certè non in vna hac tan-
 tum foetura, numen laudibus celebrare, & sacrificium laudis, cum
 exultatione tota mentis intentione adferredesinam: sed & in omni reli-
 quo opere, in quo diuinæ bonitatis radios largè effulgere cõspicor (efful-
 gent autem in cunctis naturæ operibus) tanti numinis potentiam ve-
 nerari, pronusque adorare perpetuò anteuertam.

Ventorum in Sphæra situs, ordo, ac nomina, sequenti
 figura patent.

De ventis Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

Ventorum tum calidorum, tum frigidorum, tum eorum, qui in vna-
quaque regione sunt indigenæ, & proprij, notionem oportet ha-
bere medicum. Lib. de aëre, aquis, & locis.

Ad ventos calidos, quæ ciuitas sita est, huic hi venti sunt peculiare.
Ibidem.

Venti calidi sunt, qui inter brumalem solis exortum, itidémque occa-
sum perflant. Eodem lib. 101

A ventis septentrionalibus ea ciuitas tuta, ac protecta est, quæ ad
ventos, qui inter brumalem solis exortum, eiusque occasum sita est.
Eodem lib.

Ad ventos frigidos, quæ ciuitates sitæ sunt, etiam ipsis hi venti vernaculi,
ac indigenæ sunt. Ibidem.

Venti frigidi sunt inter occasum solis æstiuum, & orientem æstiuum.
Ibidem.

Ad ventos frigidos quæ ciuitates sunt, ab Austro, & calidis ventis pro-
tectæ sunt. Ibidem. 20

In ventorum mutationibus, sacro morbo corripitur, maximè verò austri-
nis homines solent. Lib. de sacro morbo.

Venti omnium fortissimi Aquilonares, & Austrini. Eod. lib.

Ventorum Aquilo, & Auster inter se tum statione, tum viribus contra-
riissimi. Eodem lib.

Ventus Aquilo aërem compingit, turbatum, ac nebulosum excernit,
& illustriorem, ac pellucidum facit. Eod. lib. de sacro morbo.

Ventorum omnium Aquilo saluberrimus. Eodem lib.

Ventus Auster, Aquiloni contraria operatur. Eodem lib.

Ventus Auster aërem compactum liquat, ac fundit. Eodem lib. 30

Ventus Auster, dissolutionem, & eliquationem operatur in mari, fon-
tibus, fluminibus, puteis, & terræ nascentibus, in quibus humor
inest. Hæc enim omnia ventum hunc sentiunt, & ex splendidis tene-
brosa fiunt, & ex frigidis calida, & ex siccis humida. Lib. de sacro
morbo.

Auster ventus, quæcunque in domibus vasa iuxta terram sunt, vino
aut alio liquore plena, in aliam quandam formam, & speciem de-
mutat. Eodem lib.

Auster ventus, Solem, & Lunam, ac sydera multo hebetiora, quàm ex
natura reddit. Ibidem. 40

Ex ventorum mutationibus, & alterationibus, transmutari, & alterari cor-
pora nostra. Ibidem.

Ab austro solui, ac humectari cerebrum, & venas laxiores reddi. Ibid.

Ab aquilonis flatibus, quod sanissimum est in cerebro compingitur, quod
verò morbosissimum, ac humidissimum excernitur. Eodem lib.

In

In ventorum mutationibus defluxus succedere. Ibidem.

Austrini flatus, auditum hebetantes, caliginosi, caput grauantes, pigri,
dissoluentes. Lib. 3. aphor. 5.

Austrinæ constitutiones dissoluunt corpora, & humectant, auditum ob-
tundunt, capita aggrauant, & vertigines faciunt, oculis, atque cor-
poribus difficilem motum præstant, & aluos humectant. Libro 3.
aphor. 17.

Aquiloniæ constitutiones, corpora densant, contendunt, & bene mo-
bilia, coloratiora, & melius audientia faciunt, & aluos exsiccant, ocu-
los mordent, & si pectus dolor aliquis obsederit, dolorem augent.
Lib. 3. aphor. 17. 10

Aquilonia præualente constitutione, tusses, fauces alui duræ, difficul-
tates vrinæ, horrores, costarum dolores, & pectoris. Quando hæc
tempestat præualuerit, talia in morbis expectare oportet. Lib. 3.
aphor. 5.

Galeni.

Venti sinuales, ac pelagij, hoc est qui à sinibus maris, & vasto ma-
ri spirant, maximi interdum flant. Lib. 1. de semi. cap. 4. 20

Venti quicunque de fluminibus, aut paludibus, aut mari spirant,
plurima eorum substantia, ex minima humoris mole euasit. Ibi-
dem.

Venti terranei, id est, qui è terra flant, hoc idem præ se ferunt, qui in
copiosorem aërem resoluta terræ vligine spirare solent. Ibidem.

Ventis vehementioribus mare occupantibus, propter ictum fortio-
rem spuma generatur in mari. Lib. 2. aphor. comment. 43. & lib. 7.
comment. 30.

Ventorum magnæ mutationes, aut defectus pariunt morbos. Lib. 3.
aphor. com. 1. 30

Ventus Auster auditum habet, caliginem facit, caput grauatur, pigros
facit, dissoluit. Lib. 3. aphor. com. 5. & 17.

Ventus Aquilo, tusses facit, fauces, aluos duras, difficultates vrinæ,
horrores, costarum dolores, & pectoris. Lib. 3. aphor. com. 5.

Ventus Auster calidus, & humidus. Lib. 3. aphor. com. 5.

Venti ab Arcto refrigerant loca maritima, æstate in regionibus calidis.
Lib. 3. aphor. com. 14.

Aquiloniæ constitutiones corpora densant, contendunt, bene mobilia,
coloratiora, & melius audientia faciunt. Lib. 3. aphor. com. 17.

Ventus Aquilo frigidus ac siccus est, & omnes corporis consumit su-
perfluitates: robur autem adiicit ipsis instrumentis, ex eo quod astrin-
git, & in vnum cogit densando substantiam. Com. eodem. 40

Aquilone flante omnia meliora fiunt, & secundum naturæ, & animæ
operationes. Com. eodem.

Ventus Aquilo facit omnes sensus bonos. Com. eodem.

Vento nullo flante, & Austro etiam flante fiunt genitalium putredines. Lib.3.aphor.com.21. Ventus, seu spiritus flatuosus in intestinorum inuolucris interceptus, tormina facit. Lib.4.aphor.com.11.

De locorum salubrium delectu.

CAPVT V.

Lib. de aere aquis & locis. & Lib. 2. de diata.

Lib. 7. Politicorū ca. 11.

Lib. de Re Rustica. ca. 1.

Lib. 1. de Re Rustica. cap. 15.

Hippocrates medicorum scientissimus, omnem locorum notionem situ, ventis, aqua, terraque, seu soli qualitate comprehendere sapientissimè demonstrauit, quòd ex his omnibus de regionis salubritate, pestilentive natura, atque morbosa censere arte valeamus. Quamobrem cum solo, ac caelo nobis in omni vita perpetuò, atque necessariò vtendum sit, vt sine quorum praesidio, ne momento quidem vitam ducere possimus, magna profectò salubritatis loci, quem incolimus cura, magnaque in deligendo cautio, cuique esse debet, qui modò vitæ proferendæ, ac bene salubriterque degendæ, valetudinisque firmandæ sit studiosus. Quod intuens Aristoteles in vrbium situ describendo, salubritatem omnium primum spectandam esse, meritò censuit. Habendam enim esse valetudinis incolarum rationem in primis ducendum idem author statuit. Ea autem, vel eiusdem testimonio situ loci commodo, & qualitate cœli, & aquarum salubrium vsu, atque ventorum constat, plurimùmque iuuatur. Quæ omnia paucissimis verbis Portius Cato, Romanorum longè doctissimus complexus esse mihi est visus. In bona regione (inquit) bene nitere omnia oportebit, & vti eò cum introeas, circumspecies vti bonum cœlum habeat, ne calamitosum fiet. Solo bono sua virtute valeat. Si poteris sub radice montis fiet, in meridiem spectet, loco salubri. Mira breuitate Cato saluberrimum villæ situm expressit. Nitor enim regionis, & cœli clementiam, & soli bonitatem ostendit: quæ duo si adfuerint, necessarium quidem est, vt eo in terræ tractu, bene salubriterque viuatur. Cœlo enim, & solo feliciter viuatur, si cœlum clemens, solum nitidum fuerit, & amœnum. Quem Catonis locum Varro cumulatius explicans, ita de locorum salubrium delectu disseruit. Dandum operam (inquit) vt potissimum sub radicibus montis syluestris villam ponas, ita vt contra ventos, qui saluberrimi in agro stabunt posita sit: ad exortus æquinoctiales aptissima, quòd æstate habeat vmbra, hyeme solem. Sin cogare secundum flumen ædificare, curandum ne aduersum Eurum ponas. Hyeme enim fiet vehementer frigida, & æstate non salubris. Aduertendum etiam si qua erunt loca palustria, & propter easdem causas, & quòd arescunt, & quòd in iis crescunt animalia quædam minuta, quæ non possunt oculi consequi, & per aëra intus in corpus, per os, & nares perueniunt, atque efficiunt difficiles

10

20

30

40

les morbos. Scrofa autor grauisissimus vitandum censet, ne in eas partes spectet villa, ex quibus ventus grauior afflare soleat, neve in conualli caua, & vt potius in sublimi loco ædifices, qui quod perflatur (si quod est, quod aduersarium inferatur) facilius discutitur. Præterea qui locus ab Sole toto die illustratur, salubrior est, quòd & bestiolæ si quæ propè nascuntur, & inferuntur, aut efflantur, aut aritudine citò pereunt, & si quid in aëre vitiosum inest, Solis vi promptè dissipatur, ac euanescit. Hæc optima vrbium construedarum situs ratio, vt inquam, quæ ciuitas saluberrima sit futura, eam ad exortus æquinoctiales positam esse, eosque ventos spectare qui inde spirent, sit omnino necesse, vt etiam vicina palus, stantisque aquæ, atque lacustres prorsus vitentur, vt in sublimi magis, quàm in demisso, & cauo statuas. Hic enim vrbis situs, cum ob ventorum salubrium afflatum, tum ob aëris puritatem, omnium longè saluberrimus est statuendus. Vnde illud rectissimè Hippocrates dixisse est visus. Quæ ad orientem solem ciuitates sitæ sunt, eas esse salubriores his, quæ ad septentrionem conuersæ sunt, & his quæ ad calidos ventos, hoc est ad meridiem positæ sunt, quòd eæ calore nimio morbosæ, & æstuosæ, illæ frigore immodico intemperatæ incolentibus & sint, & habeantur. Proinde saluberrimum esse earum ciuitatum situm, quæ ad orientem spectent, vt etiam conceptis verbis Aristoteles confirmauit. Qui vrbium situm. 7. Politicorum describens, eum salubritate cæteris anteponit, qui ad auroram vergat. Secundo loco qui ad Aquilonem: quòd quæ ciuitates secundum boream sitæ sunt ad hyberna, seu ad hyemem perferendam sint potiores. Sed quomodò hæc Aristotelis demonstratio quadrare possit, planè non video. Vult enim ob id sitas ad Aquilonem ciuitates salubriores esse, quòd eæ sint contra hyemem munitiores, vt Ioachimus Perionius, vir alioqui in vertendo Aristotele foelix, sed in hoc foedissimè lapsus interpretatur: vel vt Lodoicus Strebæus vertit, quòd hæc faciliùs frigus, & hyemem salubrem admittunt: aut vt Aretinus, quòd sint ad hyberna potiores: aut postremò vt Ioannes Genesius Sepulueda Hispanus hunc locum expressit, quòd hæ quæ ad Aquilonem vergunt magis commodis auris refrigerentur. Quarum versionum nulla profectò mihi aut Aristotelis germanum sensum, aut veram rei de qua eo loco tractatur naturam, exprimere satis videtur. Quæ ne temerè dixisse, aut tantis alioqui viris calumniandi studio inscitia notam inuississe videri queam, totam Aristotelis feriem appingere hinc non pigebit, duo hæc vt ostendam, neque rei ipsi congruere eam, quæ ab Aristotele adfertur demonstrationem, neque interpretes satis Aristotelis, quem interpretantur verba expressisse. Series porrò Aristotelis Græca hæc est. τὴν ἢ πόλιν, ὅτι ἢ κοινῶν ἐν τῇ ἠπείρῳ τε καὶ τῇ θαλάσσης, καὶ τῇ χώρῳ ἀπὸ τῆς ὁμοίας, ἐκ τῆς ἐπιχειρήσεως, εἴρηται πρὸς τὸν αὐτὸν ἐν τῷ θέσει ἐνχεῖσθαι δὲ κατὰ τὴν γῆν, πρὸς τὴν τῆς βλάστησας, πρῶτον ἢ, ὡς ἀναγκαῖον πρὸς ὑγίαιαν, αὐτὴ γὰρ

Lib. de aere, aquis & locis.

7. Politicor. cap. 11.

πρὸς τὴν πύλιν ἐγκλισίαν ἔχουσα, καὶ πρὸς τὰ πνεύματα τὰ πνεύματα ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς, ἐγλιενό-
 τισται. Δευτερον ἦ, κατὰ βορέαν ἐρχαίμενοι γὰρ αἵται μάλλον. Ea ego sic vertenda
 cenfeo. Urbem continenti, marique, omnique agro pariter (quo-
 ad eius fieri potest) communem esse oportere supra demonstratum
 est. Situm verò ipsius ad ipsam relatum ad quatuor spectantes opta-
 re debemus. Primum ad salubritatem, rem utique necessariam.
 Quæ enim in Auroram inclinant vrbes, & ad eos ventos, qui ab
 Oriente spirant, salubriores sunt. Proximè verò ab his salubrio-
 res habendæ, quæ in Aquilonem vergunt, hæ nanque ad hyemem
 salubriter degendam meliores (sic enim vocem illam ἀρχαίμενοι verten- 10
 dam iure cenfeo) nam quod Sepulueda conuertit, hæ nanque ma-
 gis commodis auris refrigerantur, nullo pacto ei voci respondet
 ἀρχαίμενοι, quæ propriè bene se ad hyemem habere, atque commodè
 significat. Ineptior porrò Perionij versio est, cùm ait, hæ nanque
 (quæ scilicet ad Aquilonem inclinant) contra hyemem sunt muni-
 tiores. Quomodo enim quæso contra hyemem munitæ esse vr-
 bes illæ possunt, quæ Aquilonaribus flatibus expositæ, & obu-
 sæ ingentia sentiunt frigora? Vtpote Aquilonem spectantes, nec
 ad domandam hyemis sæuitiam munimine aliquo contactæ? hæ enim
 solùm vrbes quæ vel ad Auroram, vel ad meridiem inclinant, con- 20
 tra hyemem munitiores esse solent, quòd ab Aquilone auersæ sint,
 vt supra ex Varrone docuimus. Quare minimè hac in parte Ari-
 stotelis mentem assequutum fuisse Perionium iure statuendum est.
 Non enim ea Aristotelis certè mens fuit, esse ciuitates ad Aquilo-
 nem vergentes, contra hyemem munitiores, sed tantùm salubrio-
 res. Si enim tales probè essent contra hyemem munitæ, non tot
 hypocauftis, & æstuariis in Germania, & Pannonia, & omni Scy-
 thico tractu, non tam sub pellibus hycmandum illis esset. Sed nunc
 omiſſis interpretum versionibus, Aristotelis paulò penitius sensa
 excutiamus. Vult ille inclinantes in Auroram vrbes omnium in 30
 primis saluberrimas esse quòd (vt Varro tradit) hæ ætate umbram,
 hyeme solem habeant: atque hæc omnia vt sunt, sic sanè verissi-
 ma haberi debent. Secundum salubritatis locum hæ sibi vendicant,
 quæ ad Aquilonem spectant, ventum utique saluberrimum, & hoc
 quoque verissimum. Sed huius rei causam Aristoteles reddere vo-
 lens, ob id salubres esse ad Aquilonem vergentes affirmavit, quòd
 hæ sunt ad hyemem aptiores, commodiores, aut meliores: sic enim
 vocem ἀρχαίμενοι interpretandam significantiùs, & propriè magis cen-
 seo. Non enim profectò salubritatis harum ciuitatum, quæ Aquil-
 oni expositæ sunt, iustam reddidisse causam Aristoteles mihi vide- 40
 tur. Salubres quidem huiusmodi esse vrbes verissimum est, sed non
 ea ratione, quòd ad hyemem commodiores sint: sunt enim ad
 hyemem degendam incommodæ valde, ob ingentem frigoris vim.

Eas

Loci Aristo-
telis explica-
tio.

Eas enim tantùm vrbes ad hyemem commodas, rerum rustica-
 rum, ac medici etiam autores omnes censent, quæ vel ad auro-
 ram, vel meridiem spectent: calidiores enim hæ sunt, & ad-
 uersus frigorum vim munitiores. Mitiores enim hyemes in Ita-
 lia, & Gallia Narbonensi, quàm in Germania, & Pannonia ex-
 perimur. Quamobrem non ob id erunt salubriores Aquilonares
 vrbes, quòd sint ad hyemem commodiores, vt voluisse conceptis
 verbis Aristoteles est visus, sed ob id profectò quòd vento omnium
 saluberrimo Aquiloni expositæ sint. Cuius sanè proprium id est,
 10 vt putredinem omnem arceat, excrementa siccet, ac minuat, cali-
 dum natiuum vegetet, corpora robustiora, firmiora, coloratiora,
 & meliùs audientia, & ad motus promptiora efficiat: internàsque
 naturæ actiones, sanguificationem, concoctionem, nutritionem,
 & id genus reliquas, caloris natiui intrò reuocatione & colle-
 ctione, vegetiores reddat. Ob hæc sanè salubriores meritò dici
 debent, quæ Aquilonibus expositæ ciuitates sint, non ea quam at-
 tulit Aristoteles ratione. Nisi vna hac tantùm via Aristotelem
 ab oscitantia nota vindicare velimus, voluisse ipsum ciuitates
 ad Boream positas, salubriores quidem habere hyemes ob Aquil-
 20 lonis venti saluberrimi flatum, qui aërem siccet, putredinem in-
 hibeat, excrementa minuat, reliquaque quæ modò diximus com-
 moda adferat, vnde salubriora reddi incolentium corpora sit ne-
 cesse, atque ob id, verbum ἀρχαίμενοι non ad hyemis rigorem com-
 modius perferendum referri debet, cùm certum sit his in ciuitati-
 bus incommodius hyemes transigi, sed ad salubritatem corporum,
 vt sensus sit, ob id Aquilonias ciuitates salubriores esse, quòd sa-
 luberrimæ illis sint hyemes, ob Aquilonis venti saluberrimi fla-
 tum. Oportere autem hyemes salubres magnos, & longos habe-
 re Aquilonares ventos, in hæc verba expressit Galenus eum Hip-
 pocratis locum. i. de vulgar. morbis explicans, Parui venti Aquil-
 30 lonij. Paruos (ait Galenus) ventos fuisse hyeme dicit Hippocra-
 tes, quòd si in natura sua hyems constitisset, omnino fuissent ma-
 gni. Atque iis hoc duplici nomine accidit, vti & nunc parui vi-
 deantur fuisse, cùm sua ipsorum magnitudine, tum temporis pro-
 linitate. Spirarunt enim diebus paucis Aquilonij, atque hi non ve-
 hementes, cùm habere hyems magnum Aquilonem, & longo so-
 leat tempore. Ex hoc Galeni loco illud perspectissimum est, hye-
 mem, quæ in natura sua constare debeat, Aquilones magnos, &
 diuturnos habere debere: quales cùm habeant ciuitates ad Se-
 40 pentriones vergentes, meritò salubriores ad hyemem Aristote-
 les esse dixit. Cùm enim tempora natiuas suas constitutiones ser-
 uauerint, nullum relinqui vulgaribus morbis, & pestilentibus locum,

x 4 sed

Excusatur
Aristoteles
& interpreta-
tur.

C6. r. ad pri.
de Pop. mor-
bis Super tex-
tu, Parui ven-
ti Aquilonij.

πρὸς τὴν ἑγχεσίμην ἔχουσαι, καὶ πρὸς τὰ ἀνδύματα τὰ ἀνέουσα ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς, ὑγιεινότεραι. Ἐντερον ἢ, καὶ τὰ βορέαυ ἐγχεμέριον γὰρ αὐταὶ μᾶλλον. Ea ego sic vertenda cenfeo. Urbem continenti, marique, omnique agro pariter (quoad eius fieri potest) communem esse oportere supra demonstratum est. Situm verò ipsius ad ipsam relatum ad quatuor spectantes optare debemus. Primum ad salubritatem, rem utique necessariam. Quæ enim in Auroram inclinant vrbes, & ad eos ventos, qui ab Oriente spirant, salubriores sunt. Proximè verò ab his salubriores habendæ, quæ in Aquilonem vergunt, hæ nanque ad hyemem salubriter degendam meliores (sic enim vocem illam ἐγχεμέριον vertendam iure cenfeo) nam quod Sepulveda conuertit, hæ nanque magis commodis auris refrigerantur, nullo pacto ei voci respondet ἐγχεμέριον, quæ propriè bene se ad hyemem habere, atque commodè significat. Ineptior porrò Perionij versio est, cum ait, hæ nanque (quæ scilicet ad Aquilonem inclinant) contra hyemem sunt munitiores. Quomodo enim quæso contra hyemem munitæ esse vrbes illæ possunt, quæ Aquilonaribus flatibus expositæ, & obuersæ ingentia sentiunt frigora? Vtpote Aquilonem spectantes, nec ad domandam hyemis sæuitiam munimine aliquo contactæ? hæ enim solùm vrbes quæ vel ad Auroram, vel ad meridiem inclinant, contra hyemem munitiores esse solent, quòd ab Aquilone auersæ sint, vt supra ex Varrone docuimus. Quare minimè hac in parte Aristotelis mentem assequutum fuisse Perionium iure statuendum est. Non enim ea Aristotelis certè mens fuit, esse ciuitates ad Aquilonem vergentes, contra hyemem munitiores, sed tantùm salubriores. Si enim tales probè essent contra hyemem munitæ, non tot hypocauftis, & æstuariis in Germania, & Pannonia, & omni Scythico tractu, non tam sub pellibus hyemandum illis esset. Sed nunc omiſſis interpretum versionibus, Aristotelis paulò penitus sensa excutiamus. Vult ille inclinantes in Auroram vrbes omnium in primis saluberrimas esse quòd (vt Varro tradit) hæ æstate vmbra, hyeme solem habeant: atque hæc omnia vt sunt, sic sanè verissima haberi debent. Secundum salubritatis locum hæ sibi vendicant, quæ ad Aquilonem spectant, ventum utique saluberrimum, & hoc quoque verissimum. Sed huius rei causam Aristoteles reddere volens, ob id salubres esse ad Aquilonem vergentes affirmavit, quòd hæ sunt ad hyemem aptiores, commodiores, aut meliores: sic enim vocem ἐγχεμέριον interpretandam significantiùs, & propriè magis cenfeo. Non enim profectò salubritatis harum ciuitatum, quæ Aquiloni expositæ sunt, iustam reddidisse causam Aristoteles mihi videtur. Salubres quidem huiusmodi esse vrbes verissimum est, sed non ea ratione, quòd ad hyemem commodiores sint: sunt enim ad hyemem degendam incommodæ valde, ob ingentem frigoris vim.

Eas

Eas enim tantùm vrbes ad hyemem commodas, rerum rusticarum, ac medici etiam autores omnes censent, quæ vel ad auroram, vel meridiem spectent: calidiores enim hæ sunt, & aduersus frigorum vim munitiores. Mitiores enim hyemes in Italia, & Gallia Narbonensi, quàm in Germania, & Pannonia experimur. Quamobrem non ob id erunt salubriores Aquilonares vrbes, quòd sint ad hyemem commodiores, vt voluisse conceptis verbis Aristoteles est visus, sed ob id profectò quòd vento omnium saluberrimo Aquiloni expositæ sint. Cuius sanè proprium id est, vt putredinem omnem arceat, excrementa siccet, ac minuat, calidum natiuum vegetet, corpora robustiora, firmiora, coloratiora, & meliùs audientia, & ad motus promptiora efficiat: internâsque naturæ actiones, sanguificationem, concoctionem, nutritionem, & id genus reliquas, caloris natiui intrò reuocatione & collectione, vegetiores reddat. Ob hæc sanè salubriores meritò dici debent, quæ Aquilonibus expositæ ciuitates sint, non ea quam attulit Aristoteles ratione. Nisi vna hac tantùm via Aristotelem ab oscitantia nota vindicare velimus, voluisse ipsum ciuitates ad Boream positas, salubriores quidem habere hyemes ob Aquilonis venti saluberrimi flatum, qui aërem siccet, putredinem inhibeat, excrementa minuat, reliquaque quæ modò diximus commoda adferat, vnde salubriora reddi incolentium corpora sit necesse, atque ob id, verbum ἐγχεμέριον non ad hyemis rigorem commodius perferendum referri debet, cum certum sit his in ciuitatibus incommodius hyemes transigi, sed ad salubritatem corporum, vt sensus sit, ob id Aquilonias ciuitates salubriores esse, quòd saluberrimæ illis sint hyemes, ob Aquilonis venti saluberrimi flatum. Oportere autem hyemes salubres magnos, & longos habere Aquilonares ventos, in hæc verba expressit Galenus eum Hippocratis locum. 1. de vulgar. morbis explicans, Parui venti Aquilonij. Paruos (ait Galenus) ventos fuisse hyeme dicit Hippocrates, quòd si in natura sua hyems constitisset, omnino fuissent magni. Atque iis hoc duplici nomine accidit, vti & nunc parui videantur fuisse, cum sua ipsorum magnitudine, tum temporis prolixitate. Spirarunt enim diebus paucis Aquilonij, atque hi non vehementes, cum habere hyems magnum Aquilonem, & longo soleat tempore. Ex hoc Galeni loco illud perspectissimum est, hyemem, quæ in natura sua constare debeat, Aquilonem magnos, & diurnos habere debere: quales cum habeant ciuitates ad Septentriones vergentes, meritò salubriores ad hyemem Aristoteles esse dixit. Cum enim tempora natiuas suas constitutiones seruauerint, nullum relinqui vulgaribus morbis, & pestilentibus locum;

x 4

sed

Loci Aristotelis explicatio.

Excusatur Aristoteles & interpretatur.

Cō. r. ad pri. de Pop. morbis Super textu, Parui venti Aquilonij.

πρὸς τὴν τὴν ἑγγίσιον ἔχουσαι, καὶ πρὸς τὰ πνεύματα τὰ ἀντίοιχα ἀπὸ τῆ ἀνατολῆς, ὑγιεινότεραι. Ἄντερον ἢ κατὰ βορέαν ὑχειμέριοι γὰρ αὐταὶ μάλλον. Ea ego sic vertenda censeo. Urbem continenti, marique, omnique agro pariter (quoad eius fieri potest) communem esse oportere supra demonstratum est. Situm verò ipsius ad ipsam relatum ad quatuor spectantes optare debemus. Primum ad salubritatem, rem utique necessariam. Quæ enim in Auroram inclinant vrbes, & ad eos ventos, qui ab Oriente spirant, salubriores sunt. Proximè verò ab his salubriores habendæ, quæ in Aquilonem vergunt, hæ nanque ad hyemem salubriter degendam meliores (sic enim vocem illam ὑχειμέριοι vertendam iure censeo) nam quod Sepulveda conuertit, hæ nanque magis commodis auris refrigerantur, nullo pacto ei voci respondet ὑχειμέριοι, quæ propriè bene se ad hyemem habere, atque commodè significat. Ineptior porrò Perionij versio est, cum ait, hæ nanque (quæ scilicet ad Aquilonem inclinant) contra hyemem sunt munitiores. Quomodo enim quæso contra hyemem munitæ esse vrbes illæ possunt, quæ Aquilonaribus flatibus expositæ, & obuersæ ingentia sentiunt frigora? Vtpote Aquilonem spectantes, nec ad domandam hyemis sæuitiam munimine aliquo contextæ? hæ enim solùm vrbes quæ vel ad Auroram, vel ad meridiem inclinant, contra hyemem munitiores esse solent, quòd ab Aquilone auersæ sint, vt supra ex Varrone docuimus. Quare minimè hac in parte Aristotelis mentem assequutum fuisse Perionium iure statuendum est. Non enim ea Aristotelis certè mens fuit, esse ciuitates ad Aquilonem vergentes, contra hyemem munitiores, sed tantùm salubriores. Si enim tales probè essent contra hyemem munitæ, non tot hypocauftis, & ætuariis in Germania, & Pannonia, & omni Scythico tractu, non tam sub pellibus hyemandum illis esset. Sed nunc omiſſis interpretum versionibus, Aristotelis paulò penitius sensa excutiamus. Vult ille inclinantes in Auroram vrbes omnium in primis saluberrimas esse quòd (vt Varro tradit) hæ æstate umbram, hyeme solem habeant: atque hæc omnia vt sunt, sic sanè verissima haberi debent. Secundum salubritatis locum hæ sibi vendicant, quæ ad Aquilonem spectant, ventum utique saluberrimum, & hoc quoque verissimum. Sed huius rei causam Aristoteles reddere volens, ob id salubres esse ad Aquilonem vergentes affirmavit, quòd hæ sunt ad hyemem aptiores, commodiores, aut meliores: sic enim vocem ὑχειμέριοι interpretandam significantiùs, & propriè magis censeo. Non enim profectò salubritatis harum ciuitatum, quæ Aquiloni expositæ sunt, iustam reddidisse causam Aristoteles mihi videtur. Salubres quidem huiusmodi esse vrbes verissimum est, sed non ea ratione, quòd ad hyemem commodiores sint: sunt enim ad hyemem degendam incommodæ valde, ob ingentem frigoris vim.

Eas

Eas enim tantùm vrbes ad hyemem commodas, rerum rusticarum, ac medici etiam autores omnes censent, quæ vel ad auroram, vel meridiem spectent: calidiores enim hæ sunt, & aduersus frigorum vim munitiores. Mitiores enim hyemes in Italia, & Gallia Narbonensi, quàm in Germania, & Pannonia experimur. Quamobrem non ob id erunt salubriores Aquilonares vrbes, quòd sint ad hyemem commodiores, vt voluisse conceptis verbis Aristoteles est visus, sed ob id profectò quòd vento omnium saluberrimo Aquiloni expositæ sint. Cuius sanè proprium id est, vt putredinem omnem arceat, excrementa siccet, ac minuat, calidum natiuum vegetet, corpora robustiora, firmiora, coloratiora, & meliùs audientia, & ad motus promptiora efficiat: internasque naturæ actiones, sanguificationem, concoctionem, nutritionem, & id genus reliquas, caloris natiui intrò reuocatione & collectione, vegetiores reddat. Ob hæc sanè salubriores meritò dici debent, quæ Aquilonibus expositæ ciuitates sint, non ea quam attulit Aristoteles ratione. Nisi vna hac tantùm via Aristotelem ab oscitantia nota vindicare velimus, voluisse ipsum ciuitates ad Boream positas, salubriores quidem habere hyemes ob Aquilonis venti saluberrimi flatum, qui aërem siccet, putredinem inhibeat, excrementa minuat, reliquaque quæ modò diximus comoda adferat, vnde salubriora reddi incolentium corpora sit necesse, atque ob id, verbum ὑχειμέριοι non ad hyemis rigorem commodius perferendum referri debet, cum certum sit his in ciuitatibus incommodius hyemes transigi, sed ad salubritatem corporum, vt sensus sit, ob id Aquilonias ciuitates salubriores esse, quòd saluberrimæ illis sint hyemes, ob Aquilonis venti saluberrimi flatum. Oportere autem hyemes salubres magnos, & longos habere Aquilonares ventos, in hæc verba expressit Galenus eum Hippocratis locum. i. de vulgar. morbis explicans, Parui venti Aquilonij. Paruos (ait Galenus) ventos fuisse hyeme dicit Hippocrates, quòd si in natura sua hyems constitisset, omnino fuissent magni. Atque iis hoc duplici nomine accidit, vti & nunc parui videantur fuisse, cum sua ipsorum magnitudine, tum temporis prolixitate. Spirant enim diebus paucis Aquilonij, atque hi non vehementes, cum habere hyems magnum Aquilonem, & longo soleat tempore. Ex hoc Galeni loco illud perspectissimum est, hyemem, quæ in natura sua constare debeat, Aquilones magnos, & diuturnos habere debere: quales cum habeant ciuitates ad Septentriones vergentes, meritò salubriores ad hyemem Aristoteles esse dixit. Cum enim tempora natiuas suas constitutiones seruauerint, nullum relinqui vulgaribus morbis, & pestilentibus locum,

x 4

sed

Loci Aristotelis explicatio.

Excusatur Aristoteles & interpretatur.

C6. r. ad pri. de Pop. morbis Super textu, Parui venti Aquilonij.

Co. r. ad pr.
de Pop. mor.
super textu.
In Thalo.

sed salubriter degere corpora prodidit Galenus. Inuenimus viam qua explicari commodè abstrusus hic Aristotelis locus posset, ipsèque Aristoteles ab incitiæ nota vindicari. Qua in re prolixior esse de industria volui, quòd in hunc diem mihi de hoc loco quieta mens non fuerat, & si de eo olim Lutetiæ cum Hadriano Turnebo viro omnibus artibus, ac disciplinis ornato, atque excellenti, & quem vnum hodie Gallia nostra ob summam bonarum literarum, ac disciplinarum omnium cognitionem, & admiratur, & colit, quàm cupidissimè egissem, longaque disputatione locum mihi expendi, explicarique postulassem. Atque rursum de integro cum hæc scriberemus, ab Ioanne Odifredo viro optimo & Medico doctissimo, ac Græci sermonis scientissimo, loci huius explicationem peterem, deque vertendo hoc Aristotelis loco consilium caperem, vt est homo in omni disciplinarum omnium curriculo optimè instructus, & in Græcæ linguæ cognitione, cum ipsis etiam Atticis conferendus, ad salubritatem esse isthæc omnia referenda non minus verè, quàm doctè est arbitratus. Quam ego sententiam & maximè probaui, & Galeni assertionibus muniendam in animum induxi. Sed iam ad institutum, de locorum delectu, sermonem reuertamur. Qui in locis calidis degunt, & meridiem spectant, à ventorum Aquilonarium flatu tuti sunt, aquis subsalsis, & crassioribus vtuntur, debiliores illic esse incolas, & ad edendum, & bibendum minimè appositos, Hippocrates rectissimè existimauit. Morbis à fluxione tentari eius tractus homines solent, & diuturnis magis, quàm acutis infestari, alui profluuiis, & torminibus, febribus lenibus, sed diuturnis, & hybernis magis, quàm acutis, & æstiuis, si immodicè calida regio fuerit qualis Libya, & Aethiopia vtraque, tum valde imbecilles inibi gigni homines, caloris natiui resolutione, & breuis æui, pusillanimes, colore nigerrimos, & exustos, capillo vibrato, intorto ac crispo, est omnino necesse: sed corpora hi habent leuia, & ad motus proniora. Qui septentrionem incolunt, frigidis & salutaribus ventis distantur, ab austro protecti sunt, aquas duras, & frigidas hi, sed dulces tamen habent. Vegeto corpore, & robusto eius regionis homines sunt, calore natiuo plurimo pollentes, audaces, fortes, animosi, colore albi, carnosus, succulenti, præsertim si frigiditati regionis adiuncta sit humiditas. Tales Britannos, Germanos, & Gallos (præsertim Belgas) esse scimus. Edaces autem tales naturas esse Hippocrates affirmauit. Sed cur non perinde bibaces? Moribus hi sunt magis fieri, quàm mansueti vt idem ait, longioris item vitæ, ob virium robur, & naturæ eorum fortitudinem: sanguinis ex naribus profusione, lippitudine, acutis febribus, pleuritide, viri tentari solent, vt mulieres pleræque sterilitate, ob aquarum duritiam, & frigiditatem. Qui verò humida loca incolunt leues cute, articulis laxi, & dissoluti, decora tamen facie,

Lib. de Aëre,
aquis & locis.

Vbi supra,

Fenz. primi.
doc. 2. cap. 11.

facie, vt Auicenna tradit, esse vt plurimum solent. Diuturnis hi morbis corripuntur, & morbos à defluxione sæpe incurrunt, vt contra degentium siccis in locis corpora, duriora, sicca, vegetiora, & bene mobilia, excrementisque vacua sunt, minusque putredinosis affectibus obnoxia. Qui verò editis, & montosis locis degunt, sani, validi, vegeti, laborum patientissimi, atque viuaces, minimè morbosi, & ad quiduis obeundum parati, & sunt & habentur. Quales verò hi sunt, qui demissis in locis, & cauis vitam agunt, præsertim si ab ortu aut Aquilone obfiti montibus, saluberrimis perflari ventis nequeant, facilè ex ipso situ diiudicari potest. Necessarium enim est, quòd non perflentur, morbosos illic homines esse, morbosumque eiusmodi situm. Quæ enim non distantur breui putredinem contrahunt. At verò qui duram, & asperam, saxisque & rupibus aut syluis refertam regionem incolunt, vt duri, solidi, & ad labores expediti, corporibusque sicci sunt, & vigiles sic sanè moribus, & animo agrestes, indomiti, elati, subdoli, morosi, solertes, & acutos, manique promptos, & ad prælia fortes experimur. Maris porrò incolæ temperiem mitiorem his habent, vincente tamen calore. Sunt enim maritima loca (vt etiam Aristoteles tradit) mediterraneis calidiora. Deterrimo loco sunt, qui palustria, cœnosa, & multo nidore referta loca incolunt. Paludes enim omnes, atque stantes aquæ aut pigro lapsu repentis æstate vaporatis, hyeme frigidis nebulis caligant, quæ nisi vi maiore inspirantium ventorum salubrium submouentur, pecudibus, hominibusque conferunt pestem, quòd grauioris halitus is terræ tractus soleat esse, & caloribus noxium virus eructet: & infestis aculeis armata animalcula gignat, in nos densissimis examinibus inuolent. Tum etiam palus omnis, natrices, anguillas, serpentes, bufones, ranas, & id genus pestes creare plurimum solet, quæ hyberna per æstatem destitutæ vligine, siccatis æstu paludibus, cœno & fermentata colluue venenatæ, aërem inficiant: vnde cæci sæpe, & pestilentes morbi nascantur, qui miseris mortalibus necem, medicis negotium faciant. Quo situ positam Arelatam ciuitatem præclaram cum videam, non possum, pro ea qua urbem complector charitate, non vehementissimè animo commoueri, dolentèrque ferre tantam noxam, tantamque cladem non rarè ciuibus paludis tantæ venenato halitu inferri, cum non magno sanè negotio, nec operosa manu posset hæc Arelatenensis plusquam Acherontia palus tota ficcari, & cultu, ac diligentia adeò ferax, & fructuosa pinguis gleba (quæ multa palustribus aquis, & vligine contacta latet) fieri, vt non Arabiæ fœlicis, non Aegypti diuites campos, non Campaniæ, aut Trinacriæ feracissimos agros effemus desideraturi: adeò frumento, pabulo, pratis, salictis, nitentibus hortis, posset tota hæc urbis pars (quæ malè feriata palude horret) nitescere, & magno cum ciuium fructu, ac voluptate ornari. Sed spero de dei clementia, ac bonitate, ciuiumque cura huic rei prospectum iam iri. In eam enim curam ciues intendere

dere animum, meo in primis, multorumque aliorum hortatu ceperunt, quorum conatus prosperè illis, feliciterque euenire & cupio, & opto. Ego quidem certè quantum quidem viribus, animo, & quantum etiam saluari cura, & ingenio adniti potero, salutaribus consiliis Rempublicam iuuare, illius commoda arte mea promouere, atque firmare nunquam desinam, voluntati modò huic meæ benignus adsit DEVS cogitationum mearum omnium, & actionum inspector, & moderator. Illud modò expendendum quod superest, vt se habeant qui ad ortum occasumve degunt, cum de aliis dictum abundè iam sit. Qui ad auroram, & exortus æquinoctiales habitant, omnium saluberrimi viuunt; moderatior enim est illis, vt Hippocrates ait, caliditas, atque frigiditas. Aquas insuper hi splendoras, odoratas, molles, & amabiles, vt idem tradit, habere dicuntur, quòd Sol emergens illas castiget. Hominum illic formæ boni coloris, & magis floridæ visuntur, quòd intus optimis humoribus præditi sint. Succorum enim corporis efflorescens foris color, certissima nota est, vt Galenus. i. aphorismor. comment. 2. censet. Clara voce, & sonora, ob partium ad vocem necessariarum probam structuram illic homines sunt: quadrato, & moderato corpore ob regionis temperiem. Quæ cum veri maximè similis sit, & caliditatis, ac frigiditatis moderatione temperata, optimæ naturæ homines eam proferre consequens quidem est: ac proinde quæ in eo terræ tractu nascuntur, sata, fructus, plantæ, animalia, gemmæ, mineralia primum bonitatis, præcæteris, vel Hippocratis testimonio tenere creduntur. Pauci omnino morbi, hique vt plurimum salubres illic vigent: quòd fit vt longa salubritate longæui illic homines fiant. Perhibetur enim in Taprobana insula (quam hodie Samotram neoterici vocant) quòd medio in æquatore ad exortum posita sit, annosos valde, eosque vegetos, & cruda viridique senecta præditos homines cerni, qui centesimum supra trigessimum superent annum: nec nisi naturæ lege deficere, natiui tandem caloris extinctu. Fœcundissimæ illic foemina, virentia omnia, ac salutaria, planèque beata, vt dubitandum non sit temperatissimam eam habendam regionem, quæ sub æquatore ad exortum præsertim sita sit. Qua de re cum abundè sit à nobis, capit, 10, de temperamentis dictum, in eum locum reiciendum est quicquid in præsens dicendum fuerat. Ad occasum porrò vergentes morbosissimi sunt, quòd quæ ciuitates occasum spectant, à ventis saluberrimis qui ab oriente spirant auersæ, & calidis ventis expositæ sint. Aquas hæc regio crassas, minimè splendoras habet: quòd Sol aërem in eo terræ tractu quàm tardissimè illustret: vnde crassiores manere aquas necessarium est. Aestate verò, manè quidem auræ frigidæ spirant, & ros cadit. Sol verò homines percoquit vnde decolores, & morbosos ipsos fieri par est. Aère impuro, crasso & pleno vtuntur, quòd à Sole modicè illustretur, nec à ventis aquilonaribus diffletur. Quamobrem raucosos, & graui voce illic incolas

Li. de Aère,
aquis & locis.

Vbi supra

incolas esse consentaneum videtur, & fluxionum morbis, atque à putredine natis obnoxios. Cæterum qui in huiusmodi vitiosis terræ tractibus degunt, nempe palustribus, cœnosis, mineralibus, suffocatis, atque conclusis, de aère corrigendo, & in melius commutando solliciti esse maximè debent, vt omni cura aërem tenuem, odoratum, diffusum & perspirabilem reddant. Id fiet si patentès ad orientem, Aquilonemve fenestras habuerint, ventosque inde spirantes admiserint, Solemque plurimum exceperint, multoque in cubiculis accenso igne, ex odoratis lignis constructo, vt iunipero, lauro, vite, libanotide, cedro, quercu, & huiusmodi, aërem terro nidore affectum purgare nitantur. Eo enim consilio Hippocrates pestis olim sæuitiam in omni Græcia domuit. Ad hæc sparsis per stratam solum odoratis plantis, ac floribus hyeme calidis, æstate frigidis, aërem salubrem reddemus, vt si æstate rosas, violas, iasmeni flores, fantalos, myrtum, rosaceam aquam ex aceto miscentes, ædeis constrauerimus, vel cotoneorum, aut pomorum odoratorum aceruos reposuerimus: Hyeme ex samfuchio, salua, melissophillo, citrij foliis & corticibus, cariophyllis, styrace, ladano, laserpitio Indico (quòd vulgò bennium vocant) moscho, & ambare, suffitus parabimus. Hisce enim præfidiis aëris noxam retundi, & pro noxio salutarem reddi, medicis assertionibus, & experientia fide est comprobatum.

De locorum delectu Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

Stum vrbium circumspicere debet medicus, quomodo scilicet ad ventos, & Solis exortus iaceant. Lib. de aère, aquis, & locis. Ad septentrionem sita vrbis, & ad austrum vergentis, neque eius quæ ad solem orientem, & quæ eundem occidentem spectat, æquales vires sunt. Eodem lib. Ciuitatum aquæ quomodo habeant, medico spectandum, num palustribus vtantur, & crassis, mollibus, aut duris, an ex sublimi loco prolabantibus & scaturientibus ex petris, siue falsis & crudis. Eodem lib. Ciuitatum & terra quoque ipsa consideranda medico, nudane sit & aquis carens, aut densa, & aquosa, & an concaua sit, & æstuosa, vel alta, & frigida. Eodem lib. Hominum diæta in ciuitatibus à medico perquirenda, qua maximè incolæ capiantur; an bibuli sint, & lurcones, & ocio dediti, aut exercitiis variis vtentes, & tolerantés laborum, ciborumque plus appetentes, quàm poculorum. Eodem lib. Ciuitas quæ ad ventos sita est calidos, eos inquam qui inter brumalem Solis exortum itidemque occasum perflant, huic hi venti sunt peculiare, & ab aquilonaribus est protecta. Eodem lib.

Ciuita

- Ciuitatis ad calidos ventos expositæ aquæ subsalsæ sunt, ætate quidem calidæ, hyeme frigidæ. Lib. de aëre, aquis & locis.
- Vrbes benè sitæ ad solem, & ad ventos, & bonis aquis quæ vtuntur, minus mutationibus afficiuntur. Eodem lib.
- Vrbes quæ palustribus, & lacustribus aquis vtuntur, neque bene sitæ sunt ad solem, & ventos, mutationibus magis afficiuntur. Eod. libr.
- In ciuitatibus malè positis, & quæ palustribus aquis vtuntur, mulieres morbosæ sunt, & morbis à fluxione obnoxie. Pueris conuulsiones accidunt, & anhelationes, viris dysenteria, alui profluuia, & febres leues, & hæmorrhoides. Eodem lib.
- Ciuitates ad ventos frigidos expositæ, inter occasum solis æstiuum, & orientem æstiuum, his venti frigidi vernaculi sunt, & ab austro sunt protectæ. Eodem lib. 10
- Ciuitatum huiusmodi aquæ duræ, & frigidæ dulcescunt, homines vegetos & calidos, habet is tractus, capita sana & dura habentes, morbis acutis tentantur, edaces sunt & non multum bibaces, longæ vitæ & moribus feri. Eod. lib.
- Ciuitates ad orientem solem expositæ, salubriores his quæ ad septentrionem, & his quæ ad calidos ventos sitæ sunt. Eodem lib.
- Ciuitatum ad orientem spectantium moderata est caliditas, & frigiditas: aquas splendidas, odoratas, molles & amabiles habent. Hominum formæ boni coloris sunt, & clara voce homines præditi, ad iram & intelligentiam Septentrionalibus præstantiores, & quæ in his nascuntur omnia meliora: morbi pauci in his fiunt, & debiles. Eodem lib. 20
- Quæ vrbes ad occasus sitæ sunt, à ventis ab oriente spirantibus protectæ sunt, & ventis calidis afflantur, & morbosissimæ sunt, neque aquas splendidas, habent, & decolores illic sunt homines, & infirmi, atque à sole excocti, raucofi, & graui voce, propter aërem qui illic impurus plerunque, & morbosus est. Eodem lib. 30
- Terram, & locum mutare in longis morbis commodissimum. Lib. 6. epidemiorum.

Galen.

- L**oci cognitio, ad vulgarium morborum cognitionem, ac disciplinam magnopere interest. Comment. 1. ad primum de vulg. morb. Hip. super textu, In Thaso.
- Ad loca non morbi tantum, sed etiam ætates afficiuntur. Com. 3. ad lib. 3. aphor.
- In locis calidioribus calidi morbi magis generantur, & minus sunt periculosi. Lib. 3. aphor. com. 3. 40
- In frigidis regionibus ætates calidiores magis sanæ sunt, & in aliis proportionabiliter. Lib. 3. aphor. com. 3.
- Loca similia naturis, aut morbis lædunt, dissimilia benè afficiunt. Lib. & com. Eodem.

In lo

- In locis terræ habitabilis, factis temperatis, audire oportet omnes, de quibus scripsit Hipp. constitutiones. Lib. 3. aphor. com. 14.
- Loca Thraciæ, quæ à mari distant, in frigiditate, atque humiditate excedunt. Lib. & com. eodem.
- Loca ad Aegyptum, & Libyam attinentia calida sunt & sicca, exceptis & hinc illis, quæ mari adiacent locis. Eodem lib. & comment.
- In locis frigidis quales sint circa Thraciam, & Pontum regiones, quoniam loca mari adiacentia humilia sunt, ob hanc causam calidiores habent temperaturas. Eodem lib. & com.
- 10 In locis calidis quales Aegyptus, & Libya, quoniam ætate à ventis ab Arcto flantibus refrigerantur, idcirco minus sunt calida, iis quæ ad mediterranea recesserunt. Eodem lib. & com.
- Zona exquisitam habens temperiem, ac media orbis terrarum est, quæ per Gnidum & Con, & quæcunque loca, non multum ab his recesserunt, vel ad Aquilonem, vel ad Austrum. Eodem lib. & com.
- Loca morbos indicant, & regiones. Lib. 1. aphor. com. 12.
- Locus calidus & siccus, tertianam facit. Lib. 4. aphor. com. 59.
- Regioni calidæ, morbi calidi, frigidæ frigidi, humidæ humidi, sicca sicci magis congruunt. Lib. 2. aphor. com. 34.
- 20 Regio in victu præscribendo consideranda. Lib. 7. meth.
- Regio ad curationem morborum, & euacuationis modum non parum interest. Lib. 8. meth.

De cibo, & omni alimentorum ratione, & quid in corpore præstent.

CAP. VI.

- 30 **C**um omnis animantium natura infirmis principiis edita, dissolutioni, & inanitioni, tandemque interitui obnoxia sit, perpetuoque effluxu melior, ac tenuior substantiæ nostræ pars dissipetur, inque non visibilem aërem transpiratu discedat, ac subinde minui omnem nostram substantiam, viresque deficere omnes sentiamus, defectioni huic sagax, prouidæque natura alimentoniam, ceu præsens quoddam inanitioni remedium dedit, vt quod continuo effluxu dissolutum à nobis esset, id alimentorum ope, atque præsidio (ne citò deficeret animans) refarciri, instaurarique, quod inanitione perierat commodè posset. Equidem si nihil efflueret, neque euacuaretur, sed semper maneret habitus animalium idem, nulla sanè esset (vt pluribus in locis tradit Galenus) alimentorum aut utilitas, aut necessitas, nullus quoque senij, vel mortis timor. Nunc verò, cum & perpetuò substantiæ nostræ fluore imminui vires, & partium inde inanitionem fieri cernamus, ob hanc sanè effluxionem animantium vitæ inimicissimam, nutriri indigent animalium corpora. Itaque cum sine ciborum ope, viuere neque in secunda, neque in aduersa va-
- tudine
- y

Vide Galen. Lib. de dissolutione contin. ad princip. & li. de tabe. & 1. aphor. com. 15. & 1. de san. tu. & 16. de visu part. cap. v. l.

Li. r. de simp.
facul. ca. 1. &
1. de fac. nat.
cap. 11.

Cap. 1.

Lib. de ali-
mento.

tudine possimus, vt primo de alim. facul. affirmavit Galenus, de omni alimentorum ratione differere hoc capite visum est, id indicantes, alimentum quid sit, & quo à medicamento differat, tum ex quibus omnis generis alimenta sumantur, præceptaque inde sumendi cibi salutaria trademus: postremò quid in nobis alimenta præstent, hoc est, vt alimentorum ope fructum sentiamus, nutritioque in nobis fiat. Quibus compendio absolutis, coronidem capiti imponemus. Nutrimentum id dicitur Galeno, quod augere nostri corporis substantiam potest, quòdque nutrit. Ex omni enim rerum genere, ea quæ totis ipsorum alteratis substantiis, & à calore nostro victis, in familiarem animan- 10 ti qualitatem, atque substantiam demutari possunt, alimenta iure dicuntur: id nominis sortita, quòd ea quam corpori præstant subsidiaria se sustentandi, atque fouendi facultate, corporis nostri substantiam augeant, atque conferuent. Eò autem à medicamento alimenta discriminantur, quòd medicamentum id sit quodcunque alterare corporis nostri substantiam, neque in eum conuerti, quatenus tale est, potest, vt 1. de simpl. facult. Galenus. Alimentum porrò, triplex in vniuersum Hippocrates esse voluit, id inquam quod iam actu nutrit, quod veluti nutrimentum est, & quod nutrimentum futurum est. Nutrimentum verè Hippocrates id appellauit, quod iam assimilatum corpori, il- 20 lius substantiam auget: quod verò tale breui futurum est, quale illud quod iam assimilatum est, id nempe quod iam appositum, & agglutinatum, nondum tamen assimilatum, velut nutrimentum appellauit: futurum verò nutrimentum, id omne quod vel in venis, vel in ventriculo contentum, vbi concoctionem adeptum fuerit, nutrire tandem possit, vt primo de facul. naturali. cap. 11. hunc Hippocratis locum explicans notat Galenus. Quin & ex alimentis quædam sunt, quæ alendi tantum corporis, non etiam alterandi potestatem habent, quæ eadem corpus eius, qui sumpsit in qualitate non immutant, & hæc alimenti propriè nuncupati rationem subeunt, alia non solum cor- 30 pus alere, sed & alendo alterare, ad vnâ quampiam qualitatem possunt, corpus aut calefacientia, aut refrigerantia, humectantia, aut exiccantia. Zingiber enim & piper, & cætera aromata, & alunt, & calfaciunt: refrigerant & humectant, lactuca, intybi, & olerum pleraque exiccant salsa & acria edulia. Atque hæc omnia alimenta medicamentosa iure dicuntur, alimenta quidem quatenus augere nostri corporis substantiam familiaritate sua possunt, medicamentosa quatenus alterare instar medicamentorum queunt. Quamobrem ea tantum quæ in genere ciborum medij erunt temperamenti, nullaque vincenti qualitate prædita, qua alterare possint: ea inquam solum alimenta di- 40 centur, non medicamenta: quæ eadem ventrem nec cohibent, nec soluunt, stomacho nec robur, nec imbecillitatem inferunt, sicuti nec sudores, urinamve aut proritant, aut coercent, nec aliam quamvis qualitatem, calidam, frigidam, humidam aut siccam in animantis corpore inducunt, sed quale animantis corpus, quod nutritur assumpserunt, tale planè

1. de ali. facul.

planè conferuant. Sed paucissima sunt id genus cibaria, vt ait Galenus. Ex quibus verò alimenta sumantur, quod tertio loco dicendum proposuimus, iam explicemus. Quæcunque alimoniam corpori præstant, & transfusi in corporis substantiam possunt, ea ex vno quatuor generum, quæ modò dicemus, ortum habent. Aut enim ex terræ nascentibus, aut ex animalibus, aut animalium partibus, aut tandem ex iis quæ ab animantibus prodeunt, nec illorum partes sunt desumuntur. Ad priorem ordinem referenda sunt quæcunque terra omnium altrix, gremio suo fota continet, & alit, concoctaque tandem ad hominum salutem pro- 10 fert, vt radices, surculi, turiones, fructus, folia, semina, & quæ terra spontè, vt superuacua proicit, tubera, ac fungos. His enim omnibus ali animantium corpora perquam commodè possunt, vt Galen. lib. de alimen. facul. & de boni & mali succi cibis: & ex Pœnis Isaac Israëlitæ libris diætarum amplissimè docent. Secundi ordinis alimenta ab animantibus petita in tria omnino genera diducuntur. Quadrupedum volatilium, & natatilium. Piscibus enim, omnino alitibus, & gressilibus animantibus alimur, eorumque partibus tum externis, tum etiam internis. Postremi ordinis ea sunt, quæ cum partes animantium non sint, ab animantibus tamen deriuantur, & prodeunt: quo in genere 20 oua, lac, sanguis, serum, & quæ ex lacte caseorum genera fiunt, reponi meritò debent. Hæc nobis tot, & tanta vitæ, & valetudinis præfidia, è summo beneficentiæ suæ thesauro largitus est præpotens DEVS, vt collabentis, & fluxæ substantiæ nostræ modum foueret, & vitam, quam naturæ vitio momentaneam, caducam, fluxam, & in singula momenta casuram habemus, proferre alimentorum ope possimus. Quid hoc tanto beneficio, tantæque clementia, ac prouidentia maius, admirabilius, diuinius excogitari potest? Sed ipse est qui dat escam omni carni, & pullis coruorum inuocantibus eum. Ipse est qui implet omne animal benedictione, & quo manum aperiente bonis omnia 30 fatiantur. Sed iam denuò sermonem repetentes, præcepta salubria cibi sumendi depromamus. Hæc enim optima fuerit alimoniam ratio, si alimentis ad vitæ, & salubritatis modum vsi fuerimus. In id enim alimenta sumimus, vt eorum præsidio incolumiter vitam transigere valeamus. Itaque qui sanitati studet, ciborum delectus curam vel præcipuam habere debet: quòd pro varia ciborum natura, non solum animantium corpora, atque adeò hominum in primis, sed & animi, meliores, deteriorésve fiant, vt amplissimè Plato cum in secundo, tum præcipuè in quinto de legibus, & Galenus lib. Quòd animi mores corporis temperaturam sequantur, docent. In eo verò maximè ciborum 40 delectus consistit, vt non modò bonitatis ciborum (quod quidem & ipsum tamen præcipuum est) rationem habeamus, sed & ordinis, temporis, quantitatis, qualitatis, horæ, delectationis, consuetudinis, præparationis modi, & ætatis, vt pro horum omnium ratione congruè cibum, eumque quam fieri poterit optimum deligamus. Porrò bonus is cibus iure censeretur, qui & optimi succi est, & concoctu facilis, & minimè ex

Pfal. 135. 246.
& 144.

Lib. de boni
& mali succi
cibis.

Lib. 5. colle-
ctionū. ca. 32.

2. canone
cap. 296.

mè excrementosus. Cuius sanè generis ex cerealibus est panis è mun-
dissimo tritico probè subactus, modico sale, atque fermento resper-
sus, molliter in clibano studiosèque coctus, adhæc ptisanæ cremor, &
Orizæ. E quadrupedum genere animantium suilla caro, ad bonos gi-
gnendos humores aptissima à Galeno censetur, quam (si modò probè
in ventriculo concoquatur) & probatissimum esse cibum, & probatif-
simos item gignere succos, conceptis verbis idem asseueravit. Hanc se-
quitur hoedina, mox vitulina, è gallinaceorum genere capi, pulli co-
hortales, & iuenculæ gallinæ: ex auium genere, phasiani, perdices,
attagenes, columbi tenelli, merulæ, turdi, turtures, quarum ea est in-
sita à natuta vis, vt ingenio conferant, vel Auerrois sententia, vti &
gallarum, vt cerebrum iuuent, ingenioque profint, ita asserente Au-
cenna: tum & passeruli libero in aëre, dumetis, ac montibus victum
quæritantes, optimi à Galeno cibi esse censentur. Perinde atque ex pi-
scibus saxatiles, pelagicos, & littorales idem valde probat, gobios in-
quam buglossos, asellos, barbatulos, mullos, etsi hi duriore sint carne
prædiri quàm vel aselli, capitones, & lupi: etsi iidem tamen efficacius
nutriunt, & mali succi nihil prorsus in se habent, vt Galenus lib. de
boni & mali succi cibis docet. Ex animalium partibus, mammillæ, tes-
tes, & alæ probitate alimenti primas tenent. Iecuscula, si ab laudatis
auiculis, aut animantibus fumantur, improbanda non sunt. Ex his
verò quæ ab animalibus proueniunt, oua, & lac principatum te-
nent: hoc quidem inter cibaria omnia optimi succi esse omnium iu-
dicio medicorum Galenus asseuerat, modò à probo sit animante
desumptum, inter quæ caprinum ille præfert, recens mulctum, &
melle aut aqua, salève modico (ne in ventre cogatur) respersum. Nos
hac ætate mellis loco saccharum immiscemus. Ex fructibus præstan-
tissimi vuz & ficus, hæ quidem probè maturæ, illæ verò & penfi-
les, & maturæ: sic enim quicquid in ipsis flatusum est pulchrè abiici-
tur, & omnium penitus vitio carent. Vinum autem (vt sequenti ca-
pite dicemus) omnium & citissimè, & optimè nutrit, èstque naturæ
valde amicum, si modò generosum ipsum sit, leue, odorum, sua-
ue, tenue, & colore aut fuluum, aut subrutulum, temperatè & mo-
dicè sumptum, probèque pro ratione ætatis, regionis, & temporis
aqua dilutum. Diximus de ciborum in bonitate præstantia, atque de-
lectu quantum locorum communium tractario exposcere videbatur.
Nunc de ordine sumendi cibi, tempore, mensura, & aliis dicamus.
Ordo hic esse debet, vt quæ leuia sunt & aluum subducentia, prius:
posterius verò, quæ plenius alunt, ingerantur: nec dura mollibus, nec
adstringentia subducentibus, nec crassiora tenuibus, nec concoctu
grauia, facilibus præmittantur. Tempus porrò sumendi cibi id per-
opportunitum est, cum inanitis partibus, fame & appetentia vrgeri nos
percipimus, latrantemque stomachum sentimus. Indidit enim ani-
mantibus sagax prouidæque natura motus quosdam, quibus ad ali-
menta sumenda excitemur, ac proinde ventriculo insignes neruos
cadem

eadem inseruit, vt abundantiori, præ cæteris partibus sensu prædi-
tus esset, ac penuriæ sensum animantibus exhiberet, vt eò perce-
pto ad impletionem, ciborum præsidio moueremur. Est enim natu-
ra omnibus animalis partibus desiderium quoddam, atque appeten-
tia insita conuenientis sumendi, vt 3. de facultat. natur. tradit Gale-
nus. Atque appetentia hæc in causa est, cur alimento destitutæ par-
tes à sese mutuo conueniens exigant nutrimentum, vt externæ à sibi
vicinis, hæc rursus à propinquiorebus, alimentum, quæque ad se
trahant, vt quod inanitione defecerat, eo attractu reponatur, tan-
diùque is perseverat motus, quoad venæ ad ventriculum protensæ,
consecutione quadam inanitionem & ipsæ sentiant, suctione nimit-
tùm sublato à vicinioribus partibus familiari, quod in eis suberat
alimento. Tandemque ipsis à ventriculo sugentibus, animans ab
ea ipsa facultate appetitrice, qua penuriam sentit stomachus, ad
impletionem excitatur, cuius sanè impletionis cupiditas, appeten-
tia Galeno nuncupatur. Atque sensus eorum quæ desunt, cum fa-
miliari alimento priuamur, penuriæ sensus vocatur, à quo appeten-
tia (vt vult Galenus) ortum habet, dum venæ ex ipso ventriculo pe-
nuria affectæ trahunt veluti mulgentes, sugentesque. Quam suction-
nem ventriculus non ferens, huius molesti sensus remedium, ci-
bum exquirat. Suctionis autem molestus hic sensus, famēs est:
quæ cum vrget, mox sumendus cibus, nec differendum quo minus
famelico animanti is protinus suggeratur. Tolerare nanque famem
ventriculum prauis implet humoribus, vt Auicenna tradit. Quod si
cibi ingestione famem præuenimus, vt Iurcones, & ventres pigri,
ac comedones facere solent, mox cruditas malorum omnium semi-
narium, obstructions, atque putredines oriuntur. Quantitas porrò
ea cibi sumatur, quæ grauitatem ventriculo non inferat. Vbi enim ci-
bus præter naturam, hoc est, plus æquò ingestus est, morbum fa-
cit, vt scripsit Hippocrates. Nunquam enim ad satietatem, sæpe
infra illam cibum sumpsisse profuit. Sic enim melior fit concoctio,
& excrementorum minus gignitur. Hinc celebris illa Hippocratis
sententia dimanauit, *ἀσθενείας ὑγιεινὸς, ἀναγκαῖον τροφῆς, ἀσυνήθη τῶν οὐκ ὀρέων.* Sanitatis (in-
quit) studium est, non satiari cibis, & ad labores impigrum esse.
Quòd si aut deprauato more, aut ciborum illectamentis, quis se
plusculum inuitarit, satagat inedia longa, somno, quiete, vomitu,
aut lenta in posterum diem deambulatione, tantam ciborum molem
deponere, & cruditati hæc vita mederi: Vnde est illud Celsi. Qui be-
ne concoxit, manè tutò surget, qui minus quiescere debet, ac ne-
que se labori, aut exercitationi credere. Quod idem octauo metho-
di expressit aliis, verbis Galenus. Hòc incommodum vitabimus, si
neque varia eadem mensa edulia, nec variè apparatus, nec culinæ
artibus gulam irritantia fumantur: sed simplici ac vnico cibo ad ne-
cessitatem, non ad satietatem, contenti fuerimus. Quod doctissi-
mus ille Dissarius medicus, & philosophus idem præstantissimus, apud

Gal. lib. 4. de
sympt. caus.
cap. 7.

Gal. vbi su-
pra.

Fen. 3. primi
doc. 2. cap. 7.

2. aphor. 17.

Lib. 6. Epide-
mion. ca. 11.
aphor. 20.

Lib. 1. cap. 2.

Lib. 7. Satur-
natorum. ca. 4.

Macrobium sapientissimè adponebat, & Socrates suadere solitus erat, illos cibos, potusve vitandos, qui ultra sitim, famémve sedandam appetentiam producerent. Sin itaque (vt Horatius, & Martialis monent) conuiuius facilis, & sine arte mensa. Nam cum diuersorum ciborum diuersa sit natura, efficitur, vt alij aliis celerius, tardiusve conficiantur. Quod cum accidit, miram ingenerant in ventriculo cruditatem, ac proinde ciborum varietate in eadem mensa, copia, ac productione in longas moras nihil nocentius homini ad salutem esse, omnibus ex aequo medicis visum est. Hic tantum de victu sanorum agimus, de eo qui agris debetur, postea suo loco tractaturi, cum de morbis agemus. Sequitur ciborum qualitas, quæ pro varia assumentium natura, temperamento, consuetudine, tempore, & ætate est spectanda. Biliosus & siccis refrigerantia, & humectantia conueniunt. Pituitosis calfacientia & exsiccantia. Melancholicis quæ calfaciunt & humectant. Sanguineis refrigerantia & siccantia conueniunt. Contrarij enim corporum habitus, ad contrarium victum benè, similes ad similem malè se habent, vt Galenus 3. aphorismor. comment. eiusdem numeri testatur. Pro varia etiam assumentium consuetudine, ciborum alia, atque alia qualitas diligenda. Est enim consuetudo adscititia quædam (vt vult Galenus) 20 natura. Sic & tempus ciborum qualitatem pro sui ratione immutat. Alia enim vere, ætate, atque autumno alia: diuersa ab his in hyeme edulia conueniunt, vt cap. 21. huius tractionis abundè docuimus. Nec minus ætas ad ciborum qualitatem pro cuiusque natura mutandum indicat. Non enim eadem pueris, adolescentibus, consistentibus, & senibus cibaria congruunt. Deliciora pueris, adultis valentiora, senibus vtiliora, & labentis naturæ ceu fomenta quædam infirmitatem iuuantia magis ex vsu sunt. Hora porrò sumendi cibi congrua est, cum prioris cibi onere alleuati, ventriculoque exonerato confecisse nos priorem cibum percipimus, famèque ad expetendum cibum commouemur. Ea enim certissima indigentia nota est, & absoluta concoctionis, prius ingestis cibi certissimum signum. Nec verò vnquam ventriculo graues cibum sumere debemus: cruditatem nempe id, obstructionem, atque putredinem, & febrem sæpenumerò creat. Quod si contingat, vel somno vel leui deambulatione, & cibi dilatione (vt paulò antea diximus) medeamur. Lenis enim illa corporis commotio cibum descendere facit: ob id eam rectè Auicenna consuluit. Sed nihil opportunius, quàm si probè exercitati ad cibum accedamus. Vnde est illud Hippocratis, *πρωι σιτιον* 30 *συνεθωραυ*, hoc est, labores cibos præcedant. Quantum enim commodi matutina corporis exercitatio (alij prius, & vesicæ excrementis depulsis) non solum ad cibum opportunè sumendum, sed & ad valetudinem firmandam, roburque partibus addendum adferat, locupletissimus testis est Galenus. Nec verò eadem semper hora, ceu communi meta, ad

Lib. 8. meth.
de 2. de mor.
tu muscul.

Ec. 3. pri. doc.
2. cap. 7.

Lib. 6. Epid.
Lib. 3. de in.
guend.

sumendum cibum vt debemus, sed modò temporius, modò serius illum sumere, prout & ventriculi, & occasionis, & instantis tēporis ratio postulant. Temporius enim per ætatem, & frigidior die hori, hora, serius per hyemem cibo sumendo iucumbere oportet, ne in ætate calor nos opprimat, & appetentiam deiiciat, hyeme calor adiuuet. Delectationis etiam non minima habenda cura vel Hippocratis testimonio, qui paulò 2. aphor. 38 deteriorem cibum, modò iucundus sit, & gratus, bono & iniucundo omnino præferendum censet. Suauiore enim cibum melius ventriculus complectitur, atque adeò rectius conficit: vnde est illud Auicennæ, 10 Quod sapit, nutrit. Quæ causa est, cur malos plerique cibos & suauiter sumant, & facilè concoquant. Familiaritate enim quadam, eius qui assumitur cibi, cum fumentis natura id accidit: quæ tantum potest, vt exuta omni cibi malitia, atque adeò superata, facilè in alij substantiam transeat. Vnde fit vt bubulam alij, cochleas, neruosas animalium partes, & difficillima quæque ad concoquendum, nullo tamen negotio conficiant, vel consuetudine & longo vsu, vel familiaritate, & iucunditate saporis illecti. Quanta verò sit consuetudinis in ciborum delectu habenda ratio, abundè Hippocrates com. 2. de rati. victus acutorum longa serie, tum aphor. secunda sectione docet. Cui subscribit Galenus, 20 cum in vtriusque partis commentariis, tum octauo meth. cum ait naturas consuetis semper gaudere: ac proinde si quis vni, aut alteri ciborum generi assuevit, haud temerè mutandam consuetudinem in diuersum censet. Periculosum enim id est, præsertim si læsio nulla sequatur. Nec verò si quis aut semel, aut bis in die, aut plura, aut pauciora sumere consueuerit, detrahendum illi de consuetudine quicquam erit. Condonandum enim consuetudini rectè Hippocrates affirmavit. At vbi noxam inde sentimus, sensim in melius transferenda consuetudo ea est. Quod enim paulatim fit tutum est, præsertim eum ab altero in alterum transitus sit: quod verò repente, atque immodicè, periculosum, vt 2. aphorismorum Hippocrates demonstravit. Superest vt de 30 præparationis modo dicatur. Ea porrò ad appetentiam excitandam, & rectè conficiendum cibum non in minimis ducenda est, cum vnus idemque cibus alium, atque alium præparationis modum sortitus, aut bonus, aut malus censeari possit. Oua (vt rem exemplo deducam) si tremula, & mollia sint, optima esse ab omnibus perhibentur: eadem ipsa fricta, indurata, aut alioqui in testaceis vasis frictellarum more incocta, & praua esse, & nidorosa Galenus, & Isaac rectè existimarunt. Itaque cum varij præparationis ciborum modi sint, operosa culinæ arte instructi, elixatio, assatio, frictura, esitium, pastilli, crustæ, farcimina, pulmentaria, placentæ, succidia, gelu in patina, piperata, & quæ cibaria alba dicuntur, pultes, iuscula, obsonia, intinctus, patinæ, moreta, torta, offellæ, frictellæ. Ex omnibus modis salubriores elixatio & assatio habentur. Elixata enim & facilius concoquantur, & salubrius præstant corpori alimentum. Assata maius robur inducunt, si modò rectè conficiantur. 40

Affa elixis an
humidiora,
an contrā.

tur. Vtra verò aliis humidiora sint, affane, an elixa, haud parua
quæstio est, aliis aliud sentientibus. Ego quidem (vt breui rem totam
excutiam) affa humiditate interna, ac propria humidiora esse iure
arbitror, quòd à crusta foris ab igne inducta, interna humiditas
feruetur, eius quæ affatur carnis, si modò ea studiose affetur. Con-
tra elixæ humiditas aliena maior est, quòd sint in aqua incocta,
minor propria, quòd exhalet à continuo feruore, & dissipetur. Fi-
niem præparationi ciborum faciam, si id tantum addidero, quod
à Galeno pròditum est, munda esse debere omnia, quæ ad rem esca-
riam pertinent, nitida, culta, probè apparatus, & suo ordine posi-
ta. Hæc enim ad appetentiam excitandam tum sanis, tum ægris plu-
rimum faciunt, vt idemet testatur. Itaque pro tempore anni pa-
randa mensa, hyeme locis clausis, & calidis, æstate frigidis, &
apertis. Vere in triclinium & mensam sternantur flores, hyeme
suffitus odorati. Aestate pauimentum frondibus odoriferis sterna-
tur. Autumno odorati fructus à laquearibus pendeant. Albæ sint
mappæ, candida mantilia, vasa tum potoria, tum escaria, pellu-
cida, nitida, & à situ deterfa. Cultros habeat mensa minimè hebe-
tes, terfos, & acie prolixa, & cote exacuta. Salino niteat benè in-
strueta mensa. Lautities enim hæc, & nitor residentem etiam appe-
tentiam exsuscitat, & concoctioni prodest: quod auidius, & maiore
voluptate sic apparatus sumantur. De ætate dictum iam suprâ abun-
dè à nobis est, qui cuique ætati cibi conueniant, vt alia adiciere
opus non sit. Atque hæc de ciborum ad tuendam valetudinem vario
apparatu tantisper dicta sint. Reliquum tractationis nunc absol-
uamus, quid alimenta in nobis præstent adferentes. Id porrò no-
bis in vniuersum alimenta conferunt, quòd nutriendo, nostri cor-
poris substantiam augent, reficiunt, instaurant, locoque deperditi
cedunt. Omne enim animal conueniente sibi nutrimento ali, sensuum
fide experimur. Conueniens autem cuique alimentum est, quicquid
assimilari corpori quòd nutritur, potest. Oportet igitur (vt ait Ga-
lenus) toti nutrientis substantiæ cum tota nutriti natura communio ali-
qua, similitudineque sit, qua facilè alimentum in aliti substantiam
transmutari, simileque fieri queat. Et ex his, quæ assumentis naturæ
consentientia magis, similiæque sunt, minore negotio vt transmu-
tentur, egent. Nutritio autem nihil prorsus aliud est, quàm facultatis
altricis actio, qua nutrimentum, corporis eius quod nutritur omni
parti affigitur, & assimilatur. Perficitur autem ea tribus omnino
motionibus, appositione, adhæsione, assimilatione. Concoctum
enim in ventriculo alimentum, & in chylum demutatum, in he-
par per mesaræas vocatas venas delabatur, illicque in sangui-
nem à iocinoris facultate transmutatur, demum venarum opè ite-
rum alteratum, perfectiusque concoctum, membris apponi inci-
pit, appositum hæret partibus, adhærens verò, & fortiter ag-
glutinatum tandem assimilatur, hoc est, partibus simile omnino
euadit,

Com. 4. ad
sextum de
Pop. morb.
super textu,
Laboratibus
gratiaz.

Li. 3. de rēp.
& 7. de sanis
mend.

Gal. 1. de fac.
nat. cap. 8. 11.
& 12.

Nutritionis
modus.

euadit; alimenti substantia in membrorum substantiam deforma-
ta. Rectè igitur scholæ hos tres nutritionis motus, appositio-
nem, agglutinationem, & assimilationem vocant. Eos porrò ad
nutritionem necessarios indicat. r. de facultatibus naturalibus Gale-
nus, ex quorundam morborum euentu, qui ab errore motionum
harum proueniunt. Sic quidem in vitiligine illa, quam Græci
λευκιμ vocant, apponitur quidem parti alimentum, & adiungitur
etiam, verum non assimilatur. In *άναστρέφα* verò hydropis specie, ap-
ponitur quidem parti nutrimentum, verum non adhæret, neque
agglutinatur: vnde in vastum tumorem, & mollem partes attollun-
tur agglutinationis defectu, vti disseminationis, & appositionis cul-
pa tabes prouenit, hoc est viuentis corporis ex siccitate (vt lib. de tabe
vult Galenus) consumptio. Atque hætenus nobis de omni alimento-
rum tractatione, quatenus locorum communium ratio postulat, dixis-
se sufficiat.

Cap. 12.

*De cibo, & omni alimentorum ratione, Hippocratis,
& Galeni loci.*

20

Hippocratis.

Cibus famem fedat. Lib. de flatibus.

Cum quis plures cibos ingerit in corpus, quàm ipsum ferre pos-
sit, neque laborem aliquem ciborum multitudini parem adiungit,
mala diætæ huiusmodi est. Eodem lib.

Cibus varios, & dissimiles inter se simul assumere, ad prauam vi-
ctus rationem pertinet. Seditionem enim mouent, quæ sunt inæ-
qualia, aliquaque citius, alia difficilius concoquuntur. Eodem lib.
de flatibus.

Cum ciborum multorum ingestione, necesse est spiritum multum in-
gredi. Eodem lib.

Cibus si corpus eodem die egereret, non sufficienter humore vti posset,
sed essent homines tenues, & debiles. Lib. 4. de morbis.

Cibi ac potus cum maneant, quandiu permanent, corpus frui-
tur illis, sensum de ventriculo trahens, & impletur. Lib. 4. de
morbis.

Cibi si maneant in ventriculo, ampliore tempore quàm opportu-
num est, & alij ad ipsos incidant, corpus utique repletur, & dum
premuntur à plenitudine venæ, calor ac dolor corpori accedunt.
Eodem lib.

De cibus ac potibus fruitur corpus hominis. Eodem lib.

Ex ciborum esu bonus corporis habitus accedit. Eodem lib.

Cibus quicumque postridie eructant præcordia ipsis eleuantur, vtpote
cibus crudis, & incoctis existentibus. Lib. salubris diætæ.

Cibus

- Cibus crudis existentibus in ventriculo, longiore tempore dormire conducit. Verum & aliis laboribus corpora eorum cogere. Vinum meracius, & amplius bibere, & cibus paucioribus sub id tempus vrantur. Lib. de salubri diæta.
- Ciborum multitudinem ventriculus præ imbecillitate, ac frigiditate concoquere non potest. Eodem lib.
- Cibum sumere semel in die tantum, quibusdam conducit, aliis & prandere. Lib. de vet. medicina.
- Qui cibum suscipiunt, & demittunt ventres duo sunt, ventriculus inquam, & intestina. Lib. de arte. 10
- Cibos quibus assueti sunt homines, facile ferunt, etiam si natura boni non sint. Lib. 2. de rati. vict. acut.
- Cibi singuli quam facultatem habeant coniectare oportet ex his, qui vim manifestam faciunt, hoc est, qui manifestè vim suam in corpore exercent, aut flatum, aut morsum, impletionem, aut ructum, aut tormen, aut secedunt. Lib. de affectionibus.
- Cibi, & obsonia præparentur debilibus, à quibus neque flatus fiat, neque tormen, neque ructus acidus, neque valde per aluum secedant, neque valde resiccantur. Lib. de affectionibus.
- Cibaria leuissima sunt, quæ moderata in corpus ingesta, neque repletionem exhibent, neque tormen, neque flatum, neque aliud quiddam huiusmodi, & celerrimè concoquantur, & concocta secedunt. Eodem lib. 20
- Cibaria grauisima sunt, quæ moderata exhibita, aut infra modum, repletionem, & dolorem exhibent, & non pro ratione secedunt. Eodem lib.
- Cibaria ad sanitatem optima sunt, quæ modicè ingesta sufficiunt, vt & famis, & sitis sint medela, & pro ratione secedunt. Ibidem.
- Cibaria ad robur optima sunt, quæ carnem plurimam, ac densissimam producant, & sanguinem crassifaciant, & pro ratione ingestorum secedunt. Eodem lib. 30
- Cibus vbi præter naturam copiosior ingestus fuerit, morbum facit. Lib. 2. aphor. 17.
- Ciborum qui acruatim, & velociter nutriunt, veloces egestiones fiunt. Lib. 2. aphor. 18.
- Parum deterior cibus, aut potus, verum iucundior, melioribus quidem, sed iniucundioribus præferendus est. Lib. 2. aphor. 38.
- Ciborum in ventriculo mora noxia est. Lib. 4. de morbis.
- Alimentum est id, quod hoc nutrit. Lib. de aliment.
- Alimentum triplex est, id quod hoc nutrit, & quod velut nutrimentum est, & quod nutrimentum futurum est. Eodem lib. 40
- Alimentum, & alimenti species, vnum, & multæ. Vnum quidem quatenus vnum genus est; species verò humiditate, ac siccitate finitur, & in his forma, ac quæritas est, & ad quædam, & ad tot. Lib. de alimeto.
- Alimentum auget, corroborat, incarnat, & assimilât. Eodem lib.

Alimenti

- Alimenti facultas peruenit ad ossa, & ad omnes partes, & in neruum, & in venam, & in arteriam, & in musculum, & cæteras partes. Eodem lib.
- Alimentum non alimentum, si nutrire non potest. Nomen est alimentum, non opus: & res est alimentum, non nomen. Eodem lib.
- Alimentum in pilos, & in vngues, & in extremam superficiem, intrinsecus peruenit. Eodem lib.
- Alimenti & humidi, & sicci principium, os, gula, venter. Eodem lib. 10
- Alimenti spiritus principium, nares, os, guttur, pulmo, & reliqua respiratio. Eodem lib.
- Alimentum primordiale, & antiquius per abdomen vmbilicus. Eodem lib.
- Alimenti redundantia, sunt lac, & sanguis. Ibidem.
- Alimenti potentia melior, quàm moles. Eodem lib.
- Alimenti moles melior, quàm potentia. Ibidem.
- Alimentum humidum facilius transmutatur, quàm siccum. Ibidem.
- Alimentum siccum facilius transmutatur, quàm humidum. Ibidem.
- Alimentum quod ægrè alteratur, ægrè consumitur. Ibidem. 20
- Alimentum quod facile apponitur, facile consumitur. Ibidem.
- Alimento solido vtantur, qui tardiore appositione opus habent, quicunque velociore, humido: quicunque adhuc velociori indigent, per olfactum. Eodem lib. de alimento.
- Alimentum oſis, medulla. Ibidem.
- Alimenti vehiculum, humiditas est. Ibidem.
- Pulmonis alimentum quale. Eodem lib.
- Alimenti pueri in ventre matris, & extra, ratio exposita longa serie. Lib. de nat. pueri.
- Ab alimento irrigata singula membra augmentum cupiunt. Lib. de carnibus. 30
- Alimenta interdum transmouent cum fortiora sunt, quàm vt superari queant. Lib. de locis in homine.
- Alimenta à corpore superantur, & corpus à cibus æqualibus æqualiter nutritur. Lib. de locis in homine.
- Quum id quod offertur, transmutatur, necesse est, & id cui offertur transmutare. Eodem lib.
- Cibos offeramus ea copia, quantam corpus cui offeruntur superare valeat. Eodem lib.
- Alimentum oblatum vbi corpus superauerit, tum nutritur corpus, vbi verò hanc occasionem transierit, contrarium fit, nam attenuatur, & gracilefcit. Eodem lib. 40
- Alimentorum inuentum medicina est. Lib. de vet. medicina.
- Alimenta, sanitatem, atque augmentum, medicina inuenit. Lib. de vet. medicina.

Multa

Multa præterea ad hoc institutum pertinentia, libris de ratione victus in acutis, libro de salubri diæta, & libris de morbis, & in aphorismis reperies, quæ nos breuitati studentes omisimus, ne in immensum sermo produceretur. Quis enim omnia quasi in cumulum congesta apponere, breuitati studens, queat? Nos tamen potiora ex Hippocratis variis locis delegimus, quibus beneuolus lector sibi satisfacere queat, & locos ad manum habere quàm plurimos possit, quibus de vnaquaque re copiosè & dilucidè, cum opus erit, differere valeat.

Galen.

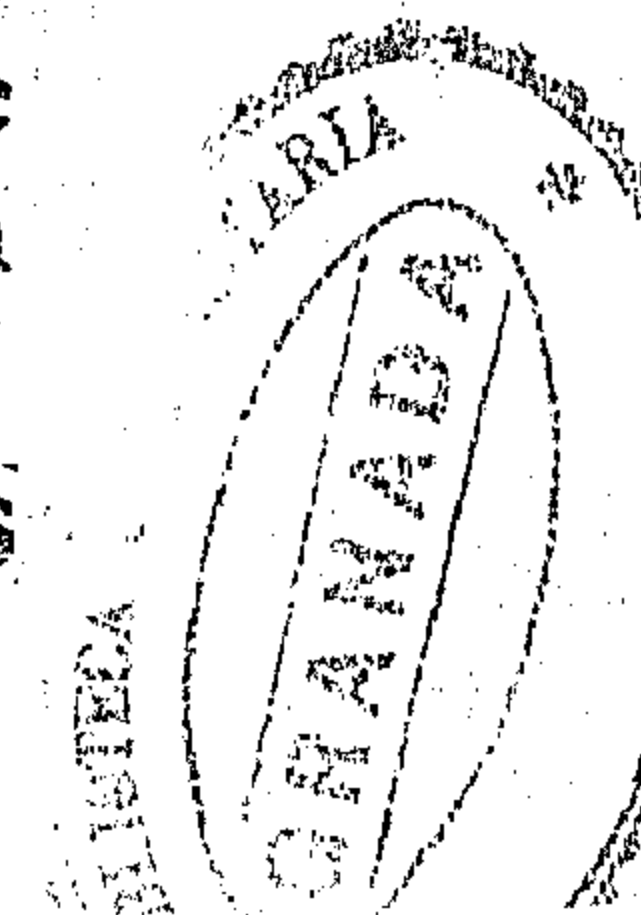
10

- + Cibo quicquid ficcioris substantiæ effluxit, restituimus, potione quicquid humidioris. Lib. 1. de sani. tu.
- Cibi potionis, respirationis, & arteriarum motus ope, iustum substantiæ nostræ, quæ effluit, seruare modum valemus. Lib. 1. de san. tuenda.
- Cibis omnibus vnus est introitus per os. Lib. 1. de facult. natur. cap. 10.
- Cibus, & potus causæ sunt necessariæ nos alterantes. In arte medicinali. cap. 85. 20
- Ad cibos omnes discernendos sensus, gustus, & olfactus, mentem nostram satis instruunt. Libro de attenuante victus ratione.
- Cibus debet similis esse nutrito. Lib. 1. de element.
- Ciborum non vna est animantibus omnibus species. Si quidem pro sua quæque familiari substantia, simul & affectione, tum delectantur, tum iuuantur à cibis. Lib. 4. de simpl. facult. cap. 10.
- Cibaria animalibus inculpatam temperiem seruantibus, suis naturis similia conueniunt. Iis verò quæ prauam temperiem, aut ab initio sunt sortita, aut post acquisuerunt, non similia sibi- 30
ipsis efus, sed contrariorum est utilis. Lib. 3. de aliment. facult. cap. vlt.
- Ad cibos accedimus non planè secundum naturam affecti. Solum enim corpus eorum, qui cibum desiderant, inanitum sit oportet, si exacti futuri sint familiaris ipsorum qualitatis cognitores. Lib. 4. de simpl. facult. cap. 10.
- Cibi hominibus aliàs alij videntur iucundiores, quòd duplex sit genere iucundum, alterum quod impleat quod euacuatum est, eiusmodi est nutrimentum: alterum quod medeatur ei, quod alteratum est. Euenit utique cibis, vbi non modò vacuatis exhibentur corporibus, sed etiam qualitate aliqua mutatis, vt duobus nominibus delectent, vt cibi scilicet, & vt medicinæ, vt medicamenta quidem refrigerando, calfaciendo, humectando, vel exsiccando: vt nutrimenta verò, sola ea quæ cognata sunt, & familiaria totis nutriendorum substantiis. Lib. 4. de simpl. facult. cap. 10. 40

Cibariis

- Cibariis dulcibus qui naturaliter se habent delectantur: soli autè extra naturalem statum constituti amaris, acerbis, acidisque cibariis delectantur. Com. 5. in sextum de popul. morb. Hippo. super textu, Lingua lotium significat.
- Cibi substantia alendo corpori accommodata, voluptate iudicatur. Lib. 3. de aliment. facult. cap. de mulso.
- Cibus durior, ac crassiorum partium, & vt sic dicam terrestris magis, alimentum corpori præstat copiosius, quàm humidior ac mollior. Eodem lib. & cap.
- 10 Cibaria pingua, & lenta statim vt sumpta fuerint, celeriter implent, & appetentiam euertunt. Eodem lib. & cap.
- Ex cibis vtilitatem quæ ex ipsis prouenit, non voluptatem spectamus. Lib. 2. de aliment. facult. cap. de apio.
- Cibi insuauitas quibusdam in causa est, cur ipsum non conficiant. Eodè lib. & cap.
- Cibos concoctu difficiles nonnulli faciliùs coquunt, ac meliùs: hi scilicet quibus est calor natura acris, & mordax. Lib. 1. de aliment. facult. cap. 1.
- Cibos consuetos faciliùs homines ferunt, insuetos difficiliùs. Com. 2. ad librum de ratione victus acutorum, textu, Multa his germana. 20
- Cibi insueti explorandi sunt coctione, & elixatione, seu etiam madefactione in aqua, nanque ex feminibus, aut omnino ex fructibus intumescunt, veteremque prorsus amittunt ficcitatem duritiemque, molliorâque & humidiora redduntur, præstantiora, quæ verò minime tument, pristinamque duritiam retinent deteriora. Lib. de boni & mali succi cibis.
- Cibos putrescendo coqui in nobis visum quibusdam est. Lib. 2. de natu. facult. cap. 8.
- Cibi in vniuersum omnes non solum à corporibus nostris patiuntur, sed etiam agunt. Lib. 3. de temperamentis. 30
- Cibus in ventriculo concoctus continens carnis materia non est, sed prius sit sanguis oportet. Lib. 3. de temper. ad principium.
- Cibi reliquias ex omnibus corporis partibus purgare, vna est ex maximis, ac præcipuis naturæ curis. Lib. 9. de vsu partium. ad principium.
- Cibos in ventre concoctos ad salubritatem conuerti. Lib. 3. de facult. nat. cap. 7.
- Cibi fastidium aut ex pituita adiacente oritur (ideoque exiccare illam ex vsu est) aut à bile supernatante &, tum purgandus stomachus, aut naturæ impotentia & functio appetitoria reddenda. In introductorio, seu medico. Ciborum appetitricis facultatis emortuæ signum maximum, si parata hæc, quæ se desiderare dicunt ægri vt gustarunt, culpent, nec etiam edant. com. 2. ad tertium de vulgaribus morbis. Hippocrates super textu, Euryanactis filiam virginem. 40

z Cibos

- Cibos nihil profus appetere in morbis, extremam indicat extinctionem naturalis virtutis, qua cibos appetimus. Ibidem.
- Cibi qui cuique tempori conueniant. Lib. 1. de aliment. facult. cap. de lente.
- Ex cibis qui subducuntur, posteriores quidem sumendos, qui tardè permeant: omnium autem primos, qui celeriter quidem peruadunt. Lib. 2. de aliment. facult. cap. de fycaminis.
- Cibus parum conueniente ordine, aut intempestiuè sumptus concoctionem vitiat. Lib. 3. de sympt. cau. cap. 1.
- Ciborum inconueniens ordo est, cum fructus primo, dein alia emol-
10 lientia, vt oleum ex garo sumuntur. Eodem lib. & cap.
- Ciborum intempestiuitas est, si manè antequam prior descenderit, vel paulò ante exercitationem prandeatur. Ibidem.
- Ex cibis calidioribus & biliosis fumosæ accidunt corruptelæ, ex frigidioribus, magisque pituitosis acidæ. Eodem lib. & cap.
- Ciborum exhibendorum artis maximum (ait Hipp.) particulare cibi porrigendi tempus nosse. Com. in quartum de ratione victus in acutis, super textu, Eius medicinæ partis.
- Cibo opportuno eligendo reficiendis, ad duo spectandum esse. Vnum ipsius cibi naturam, alterum vires suas proprias insitâsque. Lib. 7. 20
meth. cap. 6.
- Ciborum varietatem, præsertim vbi variis constant facultatibus nocentissimam esse. com. ad primum de rat. victus. ac super textu, Ptifana igitur.
- Cibandi vnum esse communem scopum, tum in sanis, tum in ægris facultatis vitalis custodiam. Com. ad pri. de ratione victus acut. super textu, Postea si dolor quispiam.
- Cibi exhibendi idoneum tempus magna ex parte morbus ostendit. com. ad pri. de rat. vic. acut. super textu, Tempus autem.
- Cibandi in morbis quibusque idonea tempora quæ. Eodem com. 30
- Ciborum corruptelæ tres primæ, ac veluti generalissimæ differentia. Vna fit per proprios ventriculi morbos, altera à vitiosis humoribus in ventriculo accumulatis, tertia ab alimentorum qualitate inducitur. Lib. 1. de locis affectis.
- Cibis iisdem sumptis diuersi interdum sequuntur in ventre affectus. Lib. 1. de alim. facult.
- Ciborum fastidium in febribus grauibus, appetitum amissum significans emorientis vitalis facultatis signum est. Com. 1. in tertium de vulg. morb. super textu, Perpetuo à cibo abhorrebat. 40
- Ciborum in ventriculo corruptorum mora, & varij corruptionis modi. Lib. 1. de locis affectis, & lib. vltimo de sympt. caus. cap. 1.
- Ciborum corruptio vbi in ventre contigerit præcepta salubria, vomitus, alui deiectio per hieram, & boni succi ciborum esus. Lib. 5. de fani. tuen.

Cibi

- Cibi obstruentes fenibus cauendi, & eorum enumeratio. Lib. 5. de fani. tuen. & eorum remedia. Eodem loco.
- Cibi quibus in ventriculo ob prauos succos corrumpuntur, testacea alimentum commodum præbent. Lib. 3. de alim. facult. cap. de animalibus, quibus testa pro cute est.
- Cibi abstinentia biliosis naturis aduersissima, & quæ in illis symptomata pariat. Lib. 8. meth. medendi. cap. 2.
- Ciborum exigui nutrimenti plurimi, & boni expositio. Eodè lib. & cap.
- Cibi probati succi ex frumentaceis, carnibus, & piscibus qui sunt. Lib. 10
de boni & mali succi cibus.
- Cibi molles, & friabiles ad sanitatem maximè conducunt. Lib. 3. de alim. facult. cap. de piscibus molli carne præditis.
- Ciborum salubrium natura, absque corporum natura cognita inutilis est. Lib. de boni, & mali succi cibus.
- Cibos mediocriter condire vtile est, ne insuaues fiant. Lib. 2. de alim. facult. cap. de apio.
- Cibi difficulter corruptiles qui. Lib. 1. de loc. affect.
- Cibi, potioniſve penuria siccum habitum parit. Lib. 5. de fani. tu.
- Cibos malè præparatos, viscerum cõcoctiones emendare non possunt, & qui cibi malè præparati intelligantur. Lib. 4. de fani. tuen. ad finè. 20
- Cibi sale conditi, quam corpori alimoniam præstant, & qui ad falsurâ idonei magis. Lib. 3. de alim. facult. cap. de cibus sale conditis.
- Cibaria dura falsum succum generant. Lib. 3. de alim. facult. cap. de piscibus duræ carnis.
- Cibus durior, ac crasiorum partium, & terrestris magis, alimentum corpori præstat copiosius, quàm humidior, ac mollior. Lib. 3. de alim. facult. cap. de nullo.
- Ciborum omnium natura speciatim, & qui eorum boni, qui mali succi sint, qui concoctu faciles aut difficiles, qui crassi, duri, molles, 30
mucosi, lenti, graues plurimi, aut imbecilli alimenti sint, vide lib. de boni & mali succi cibus, & tres Galeni de alim. facult.
- Cibis vitiosi succi penitus abstinendum, præterquam æstate cum languentium corporum siccitati, & calori succurrendum est. Lib. de boni & mali succi cibus.
- Cibis crassi ac lenti succi vti potest quisquis exercitatione multa vt, sumnoque ad fatietatem potest, & vitam habet à forensibus negociis liberam. Lib. de boni & mali succi cibus.
- Ciborum quæ crassi succi sunt, continuus vsus vitandus. Lib. de boni & mali succi cibus.
- 40 Cibi crassi succi, corporis perspirationem difficilem reddunt, & in iocinore, ac renibus obstructions faciunt. Ibidem.
- Cibi glutinosi ac crassi, ob putredinem febrium sunt causa. Lib. 1. de diff. feb. cap. 3. Acres v erò ob caliditatem. Ibidem.
- Cibus idem & medicamèti, & alimenti vsu præstat, vt lactuca, & portula ca: antequàm enim cõcoquantur, medicamètosa sunt, & refrigerât:

2 2 concocta

- concocta verò vtrumque præstant. Lib. 3. de temper.
 Ciborum medicamentosorum tum frigidorum, tum calidorum enume-
 ratio. Lib. 3. de temper.
 Cibi omnes medicamentosam qualitatem habentes, ea per artem de-
 posita parum alunt. Lib. 2. de alim. facul. cap. de fructu myrti.
 Cibo si abstineant homines, præsertim biliosi, & sani bilem enomunt.
 Lib. 6. aphor. com. 50.
 Cibi fastidium in morbis diuturnis, ipsum per se prauum est signum.
 nam in iis qui à talibus morbis sunt euasuri, contrarius affectus
 solet accidere, vehemens scilicet ciborum appetentia. Lib. 7. 10
 aphor. com. 6.
 Cibus non dandus est cum iam accessiones adsunt, vel cum haud ita
 multo post affuturæ accessiones sunt. Lib. 1. aphor. com. 11.
 Cibum quomodo offerri oporteat nunquid semel, aut sæpius interdium,
 aut noctu considerandum est, & ab ætate, tempore, & consuetudine
 fumere indicationes. Lib. 1. aphor. com. 17.
 Cibus quonam pacto offerri debeat, sanus ægris, plenis, vacuis, for-
 tibus, debilibus, & quo tempore. Lib. & com. eodem.
 Cibum labores antecedant. Lib. 2. aphor. com. 16.
 Cibus præter naturam plus ingestus morbum facit. Lib. 2. aphor. 20
 com. 17.
 Cibus si non benè impleat conceptaculi mensuram, lædit, si eum (et si
 exiguum) ventriculus non concoxerit. Lib. 2. aphor. com. 17.
 Plus cibi quàm naturæ, modo conueniat, repletio nominatur. Ibidem.
 Cibum excedentem, præter naturam esse Hippocrates docet. Lib. 2.
 aphor. com. 17.
 Cibus ad concoctionem idoneus in sanguinem transit. Ibidem.
 Cibus qui morbum facturum sit, non paruo aliquo excedere mediocrita-
 tem exquisitam oportet. Com. eodem.
 Cibum si quis plus consueto assumpserit, æquali autem aliis, aut etiam 30
 minore vtatur exercitio, mox aggrauato corpore, cum tumore, &
 rubore venæ implentur, febrisq; de plenitudine sequitur. Com. eodẽ.
 Quod cibus assumptus exsiccat, contingit vel modicè se habente he-
 pate secundum temperaturam, vel paulo plus modico calidiore.
 Lib. 2. aphor. com. 20.
 Cibi cum plus assumimus quàm hepar indigeat, parcius tum distribu-
 tur. Lib. 2. aphor. com. 20.
 Cibus paulò deterior modò suauior, melior est insuauibus. Lib. 2.
 aphor. com. 38.
 Cibo multo corpora humectantur. Lib. 4. aphor. com. 13. 40
 Cibus non simpliciter plenior est aptus naturæ humectare, sed quicunq;
 nullam habet fortem qualitatem. Com. eodem.
 Cibus qui aut acerbam, acrem, falsam, aut amaram habet qualita-
 tem non simpliciter cibus, sed medicinalis cibus dicendus. Com.
 eodem.

Cibus

- Cibus simpliciter ex sua natura, non ex accidenti solidas animalis par-
 tes humectat. com. eodem.
 Cibum qui non accipit, & per somnum dormiens sudat, euacuatione
 indiget. Lib. 4. aphor. com. 41.
 Ob ciborum immoderantiam, sudoris multitudo prouenit. com. eodẽ.
 Cibus non vnum habet in omnibus coctionis præfinitum tempus.
 Lib. 5. aphor. com. 5.
 Cibus prægnanti si non detur, destruitur foetus in febre: si detur, auge-
 tur febris. Lib. 5. aphor. com. 30.
 10 Cibos amplecti, ac se circumstringendo certo tempore retinere, & rur-
 sus ad inferiora demittere, ventriculi proprium est. Libro 6. aphor.
 com. 1.
 Cibus densandi vim habens, leuitatis intestinorum ab erosione reme-
 dium est. Lib. 6. aphor. com. 1.
 Cibus bene concoquens, si mediocri exercitio vtatur, superfluitatibus
 vacat. Lib. 6. aphor. com. 28.
 Cibus si quis ex morbo assumens non corroboratur, hic pluri vtitur
 cibo. Lib. 2. aphor. com. 8. & lib. 7. com. 63.
 Cibus robur quidem in sanis efficere, nocere autem ægris. Lib. 7.
 20 aphor. com. 63.
 Cibationis, seu victus rationis tria sunt capita, quantitas cibi, qualitas,
 & vsus modus. Lib. 1. aphor. com. 19.
 Cibandi exacta ratio in morbis inordinatis haberi non potest. Lib. 1.
 aphor. com. 19.
 Ob ciborum inopiam qui ad extremam esuritionem perueniunt, fame-
 scere illos dicimus. Lib. 2. aphor. com. 16.
 Cibo qui reficiendi non sunt, neque illo die aliquem laborem iniunge-
 re oportet. com. eodem.
 Cibaria falsa deiectionem faciunt, & aperiunt obstructions. Lib. 3. de
 30 alim. facul.
 Cibati bene aliqui nihil proficiunt, quòd totius corporis vitio cum
 partium appetentium vigore laborent. Lib. 2. aphor. com. 22.
 Cibaria, & intemperantia victus ad eò Galeni tempore aucta erant, ni-
 hil vt eis addi posse videretur, ob id infinitam fuisse podagricorum
 multitudinem. Lib. 6. aphor. com. 28.
 Cibi qualitas in affectibus præter naturam à contrariis sumitur, in his
 qui secundum naturam habent, à similibus. Lib. 1. aphor. com. 16.
 Cibi multi hyeme dari possunt, ætate pauci. Lib. 1. aphor. com. 18.
 Cibi concoctu difficiles et si pauciores, concoctu facilibus tardiùs con-
 40 coquuntur. Lib. 2. aphor. com. 17.
 Cibus ægrotis dare paulò deteriores, quos cum voluptate sumant, non
 modò vt ipsi gratificemur, sed etiam quia vtilius illis existit. Quæ-
 cunque enim cum voluptate assumuntur, ista vetriculus amplexatur,
 & magis concoquit. Lib. 2. aphor. com. 38.
 Cibi consueti inconsuetis minus nocent. Lib. 2. aphor. com. 50.

z 3 Cibi

- Cibi naturam quandam aduentitiam efficiunt in ventriculo, & in aliis partibus. Nam etsi maximè obtineantur, & transmutentur à corpore, ipsum tamen quodammodo pro sui natura disponunt. Lib. 2. aphor. com. 50.
- Cibi naturæ similes pariunt morbos, contrarij soluunt. Lib. 3. aphor. com. 3.
- Cibi appetentiæ defectus, si morsus in ventriculo, fitis, & fastidium sentiatur, bilim amaram subesse significat. Lib. 4. aphor. com. 2.
- A cibo abstinentia, idem significat quod inappetentia. Lib. 4. aphor. com. 17.
- Cibi bene concoqui, neque in sanguinem transmutari, neque distribui per corpus possunt, natiuo calore debilitato. Lib. 4. aphor. com. 17.
- Qui cibis crassioribus vtuntur, in capillitium, morbum renum incidere solent. Lib. 4. aphor. com. 76.
- Cibi virtus est esse bene alterabilem. Lib. 5. aphor. com. 26.
- Cibis plenam esse mulierem, & quiete affectam, facit ad torminum generationem. Lib. 3. aphor. com. 41.
- Ciborum fieri in ventriculo mutationem secundum consistentiam, colorem, odorem, & alias qualitates. Lib. 6. aphor. com. 1.
- Cibi omninò nullum habentes coctionis initium, acidus ructus facere non possunt. Lib. 6. aphor. com. 1.
- Cibi non quia omninò incocti permaneant, ideo citò deiiciuntur, sed quia citò deiiciuntur, idcirco nullam habent coctionem. Lib. 6. aphor. com. 1.
- Cibum fastidientes, hoc est inappetentes, fiunt homines, quando os ventriculi afficitur propter malos humores. Lib. 6. aphor. com. 3.
- Cibis vtuntur pluribus, in quibus tubercula, vel in articulis dolores fiunt. Hippo. lib. 4. aphor. 45.
- Sine cibo possunt perdurare animalia in latibulis degentia. Lib. 1. aphor. com. 15.
- Ciborum particularium commoda tempora docent accessiones. Lib. 1. aphor. com. 19.
- Cibo qui replentur vt venter extendatur, læsionem non sentiunt, si natura fortis extiterit, vt cibos concoquant. Lib. 2. aphor. com. 17.
- Cibos si antequam assumamus vinum potauerimus, in his qui vel inedia, aut fluxu alui, aut sanguinis fluore famem patiuntur, conuulsionibus, atque delyriis confestim capiuntur. Lib. 2. aphor. com. 21.
- Cibo plurimo vsus est, qui dormiens sine manifesta causa fudat, ideo subtrahendi cibi. Lib. 4. aphor. com. 41.
- A cibo ad somnum conuersis impletur caput. Lib. 4. aphor. com. 67.
- Cibi alteratio in ore, non est coctio, quòd perfectè cibus non transformatur. Lib. 3. de facul. natur. cap. 7.
- De cibatione porrò, & omni victus ratione in morbis seruanda locos trademus communes, cum de ægrotantium diætâ ex professo tractabimus.

De

De potu tum vini, tum aquæ, & horum delectu ac viribus.

CAPVT VII.

- V**T cibo quicquid ficcioris substantiæ effluxit restituimus, sic potione quicquid humidioris perit refarcimus. Ac proinde non solidiore tantum cibo substantiæ fluorem instaurare opus habemus, sed & potione, humidam omnem, quæ perit substantiam, ceu salutari ficcitatis præsidio alleuare. Vnde potionis animantibus est indita à natura necessitas, atque vsus. Quem-
- 10 admodum enim sagax, prouidâque natura ad cibum sumendum appetentia, & penuriæ sensu animantia excitauit (vt superiore capite abundè à nobis dictum est) sic ad potionem humidi desiderio; hoc est siti. Nihil enim aliud prorsus fitis est, quam pot ionis desiderium seu appetentia: qua cum vrgeri nos sentimus, ad potum protinus excitamur. Id ipsum enim nobis, quod terræ nascentibus, atque satis euenit. Nam vt hæc, nisi humore foueantur, ac irrorentur, arescere ea est omnino necesse, atque marcore deficere, sic sanè quæ in nobis humida sunt, quæq; natiui caloris perpetuò depascentis continua actione in dies ficcantur, ac minuuntur, citò contabescerent, in potione, ceu præsentis remedii
- 20 humecta reficerentur. Atque hæc est potionis præcipua utilitas, ficcitatis ablatio, & humidæ in nobis substantiæ pereuntis, & collabentis instauratio, ac veluti renouatio quædam. Trademus itaque potionis, vt cibi fecimus, salutaria præcepta, ab aquæ & vini delectu exorsî (hæc enim sunt ex omni liquidorum genere ad potandum saluberrima, & in communi omnium gentium vsu posita) demum ad congruum potionis tempus, mensuram, ordinem, modumque progrediemur. Potionis autem is est in corpore vsus, vt quod nutriturum est distribui ex ventre, atque deduci aliquando possit. Neque enim alimentum deduci ex ventre in reliquum omne corpus, nisi ab humido aliquo fluxile, & permeabile effectum transumi facillè in vasa, & deriuari facili motu possit.
- 30 Hoc aqua (si quid Galeno creditur) corpori præstat, non enim ex ea nutriri aliqua particula potest, sed tantum quod in ventre alimenti assumptum est distribui, atque deduci. Quomodò enim in venas, probè transumi posset chymus qui ex cibis genitus est, easque quæ sunt in hepate venas angustas scilicet, & implexas permeare, nisi aliqua cibo tenuis, & aquosa humiditas tanquam vehiculum permisceretur? Ad quam sanè utilitatem famulatur animalibus aqua, vt idemet testatur Galenus. De huius delectu primo loco, dein de vino dicemus. Aqua igitur, quæ communissima vniuersis hominibus, tam sanis quam ægris est, & ad vitam maximè (vel Galeni testimonio) necessaria, gustu, visu, & olfactu iudicari debet. Si quidem gustu æstimanda sit, saporis omnis, & qualitatis eius, quæ linguæ iudicio discernitur expertem oportet esse. Visu autem synceram, & pellucidam, odoratu nullam præse-
- 40 ferre odorabilem qualitatem debet. Ea igitur optima censerî iure debet, quæ nec aciditatem, nec acrimoniam, aut falsedinem, aliâve

Gal. 1. de fa. ni. iii.

sitis quid.

Lib. 4. de vsu part. cap. 5.

Vbi supra.

Lib. 1. de simpl. facul. cap. 4.

Lib. 1. de simpl. facul. cap. 5.

vllam qualitatem referet, nec odore vlllo qui nares feriat prædita fuerit, ac proinde quæ potui sit idonea, eam omnis alterius substantiæ mixtione vacantem, & synceram esse, eamque temperie, & natura frigidam, atque humidam omnino esse oportet. Omnis enim aqua dulcis, atque potabilis (vt i. de simpl. facul. probat Galenus) abundè refrigerat, & humectat. Cùm itaque aquæ plures sint differentiæ, à loco vnde manant, à substantia, & illius qualitibus sumptæ, delectum ab optima faciemus. Ergo aquarum alia fontana, alia cælo decidualia, alia putealis, fluuiialis quædam, alia lacustris, quædam è palude sumpta, glacialis, & niuosa alia. Omnium fontana optima. Hæc enim (vt i. de sanit. 10 tu. affirmat Galenus) aliis est omnibus præferenda, vt quæ nimirum, & gustu iucunda, & omnis qualitatis experta celeriter præcordia permeat. At non omnis fontana his dotibus prædita est. Quæ enim è petrosis locis manans in Septentrionem fluit, Solémque auersum habet, ea quidem & tardè permeat, & ob frigiditatem ægrè concoquitur. Cuius verò ad orientem Solem cursus est, quæque terreno puro excolatur, indèque depurata meat, eadem & calescit & refrigeratur ocyfignè, & leuissima est, vt Hippocrates voluit, ac proinde omni ætati, atque naturæ vtilissima. Vt autem talis sit, è sublimibus locis, ac terrenis collibus fluere eam, atque ex profundissimis fontibus manare est 20 omninò necesse. Hæc enim, vt ait Hippocrates, & dulces sunt, hoc est, ad potandum suaves, & gratæ, & hyeme calidæ fiunt, æstatè verò frigidæ. Eas igitur iure optimo laudat, quæ ad Solis exortus, & præsertim æstiuos, cursum habent, vt quæ leues sint, & concoctæ ob id faciles. Secundum ab his locum tenent, quæ inter æstiuos Solis exortus, ac occasus emergunt: magis verò quæ orientem spectant. Tertio loco sunt quæ inter occasus æstiuos, ac hybernos scaturiunt. Pessimæ quæ ad austrum, & quæ inter æstiuum ortum & occasum in meridiem vergunt. De pluuiialibus autem aquis, & cælo deciduis, censendum leuissimas quidem illas, & dulcissimas, tenuissimas easdem, atque splendidissimas esse: quòd Sol id quod tenuissimum, ac leuissimum est in aqua, & terra educens, sursum rapiat, atque attollat. Optimas illas Hippocrates indicat, verùm opus habere vt decoquantur, ac excolantur, vt quicquid crassum è nubibus deductum in ipsis relictum est, deiciatur: alioqui enim & facillè putrescere ob tenuitatem, & odorem prauum habere (quod ex plurimis sint congregatæ, atque permixtæ) & raucedinem, vocisque grauitatem bibentibus facere affirmavit. Præstiterit igitur ei qui sanitatis sit obseruantissimus, fontana, & libera, quàm pluuiiali aqua vt, præsertim si quis ob cacochymiam putredini sit obnoxius. Eam porrò aquam ex cælo deciduis magis probat Hippocrates, quæ ab æthere excreta est, aut cum tonitru. Eam enim temporariam vocat, vt procellosam, malam. Puteales aquæ fontanis, & pluuiialibus longè deteriores habentur, præsertim si earum ductus aut minerales, aut limo cœnove obducti fuerint, huiusmodi enim putredinosa esse solent. Nec mirum id vitij putealibus vt plurimum inesse aquis, quòd

Cap. 6. & 7.

Lib. 5. aphor. 26.

Lib. de aere, aquis & locis.

Lib. de aere, aquis & locis.

Lib. 6. Epidem. part. 4. aphor. 17.

quòd hæc non sua ipsorum virtute prodeant, sed aliena & manufacta, effossa terra, cuniculisque peruiis factis per terreos anfractus meent. Quæ verò ductilibus tubis quasi vi coactæ decidunt, non etiam omnino probandæ: quòd à tubulis (si testacea ea sint) terrei aliquid corradentes crassiores euadere solent, vel si plumbeis canalibus deducuntur, vim secum plumbi adferentes perniciose corpori symptomata inferant, viscerum grauitatem, ac dysenteriam, vt rectè Auicenna sensit. Vbi verò fontana, & pluuiæ defunt, puteali vtendum, sed cuius putei os orientem, si fieri possit, spectet, sitque aperto, & patenti cælo exposita, non augustis locis conclusa, nec sordido fundo obsita, sed leuiter petroso ac nitido, pleno gurgite fluens, pura & ipsa scateat, nullis sordibus, nulloque ingrato sapore, odorève affecta, ac inquinata. Fluuiiales aquas eas potissimum, quæ è magnis fluminibus assumuntur, in quæ alia deferuntur, veluti & quæ ab stagnis sunt, in quæ omnis generis fluxiones decurrere solent, valdè vti morbosissimas Hippocrates damnat, quòd inuectitiis aquis vnâ congestis, atque commixtis, varia natura consistentia, ac viribus sint, ac proinde varij generis morbos creare suapte natura possint: calculum, renum affectus, coxendicum mala, lienis, & viscerum obstructions. Nec omninò iniuria 20 quòd longissimo tractu per varia terreni genera decurrentes modò sabulum, limum, cœnùmque, modò salem, arenam, argillam, glaream deportent, vnde præfati morbi excitari nullo negotio possint. Quibus igitur saluberrimi fontes defunt, & fluuiali aqua vt coguntur (veluti in Gallia Narbonensi Arelatensibus accidit, qui ob soli naturam fontibus destituti, Rhodani fluuij nobilissimi aqua vt coguntur) magna cautione, ac prouidentia vt debent, ne pro salubri vitiosam hauriant. At hi in aqua legenda, & in cisternas, vrceosve aquarios, quos in id paratos habent (vulgo Gerles vocant) reponenda nullo delectu, nulla recta ratione vtuntur. Aquam enim non è medio gurgite, plenòque 30 fluminis alueo, sed è littore sumunt, cùm contra fieri ex vsu esset. Quæ enim pleno flumine fertur, ea ob motum & Solis splendorem tenuior, dulcior, & proinde etiam defæcator, atque salubrior est. Quæ ex littore, & ripa petitur, cœnosa, grauis, sordida, lutulenta, & tetrum spirans plærùnque est, atque ob id corpori insalubris, & vitiosa. Nec minus in reponenda aqua aberrant. Cisternas enim non satis mundas, & plærùnque malè incrustatas, nec probato cemento litas habent, vnde facillè situm, & putredinem contrahere aqua solet. Ob id saluberrimum ducerem, aquaria omnia vasa, in quibus aqua ad vsum afferuatur, è durissimo lapide, aut testa durissima, eaque intus incrustata fieri, 40 mox muria (hoc est aqua salua) inspergi, spongiisque detergeri: quòd rectè quidem faciunt, sed id omittunt, quòd neque in vasorum fundis, aut arenam fluuiatilem, aut glaream crassiusculam indunt, neque motum aliquem aquæ procurant, quo dimoueri, & agitari, ne situm aqua contrahat, possit. Pisciculos ego viuos ad motum excitandum iniiciendos censerem, fundùmque vrceorum, & cisternarum multa glareæ

Fen. 2. primi. doc. 1. cap. 16

Lib. de aere, aquis & locis.

glareâ impleri, vt in eam decidens aqua depurari magis, attenuarique possit, & aqua dum immittitur sacco, ceu colo lineo probè colari, sic enim purior effluet, & diutius salubris poterit asseruari. Hanc ego legendâ, & condendâ fluuiialis aquæ rationem, in nostrorum Arelatensium gratiam (quorum ego salutis, & incolumitati omni meo studio, opera, arte, intimis animi sensibus prospicere iure debeo, ad publicam salutis omnium curam intentus) conscribere de industria volui, vt quando naturæ soli inclementia optima aqua vti illis negatum est, arte huic tanto incommodo succurratur. Lacustris omnis, item & palustris, insaluberrimæ prorsusque ceu pestilentes, & morbosæ cauendæ. Quod 10 enim statariæ sint, & pigro lapsu repentes, ad hæc sordidæ, crassæ, turbatæ, cœnosæ, impuræ, prauas ipsas & biliosas, vt vult Hippocrates, malèque olentes esse, atque ob id valde morbosas est omninò necesse, perinde atque glaciales & niuosas. Omnes enim hæc (vt idem affirmat Hippocrates) malæ sunt, atque ob id vitandæ. Hæc de aquarum natura, atque delectu. De vino modò dicendum: de quo plenam ingredi tractationem nuñc non est animus, vt qua nulla plenior, aut numerosior sit, si vinorum omnes differentias, naturas, facultates velimus persequi. Nos quantum ad locorum communium rationem pertinet, huc adferemus, ab eo exorsi, quod Plinius appositissimè dixisse visus est. Tardum esse dictu, id est, maxima consideratione indigens, nouisse pluribusne prosit, aut noceat vinum, cum ancipiti euentu potus auxilium sit, interdum venenum. Vinum autem, vt in genere dicatur, succus est carnis eius fructus, qui in vite est, arte ab hominibus expressus, cuius tot sunt naturæ, & facultates, quot differentiæ, quas recensere immensum foret. Sumuntur enim vt compendiò dicatur, vinorû differentia ex loco, situ ad cœli plagas, ex terreni natura & soli, ex vite: ad hæc ex sui ipsius substantia, colore, odore, sapore. Vinorum substantiam antiqui in tria partiti sunt, crassum, tenue, medium. Sapores item in totidem differentias, nempe, in dulce, austerum, medium. 30 Colores in quatuor album, fuluum, sanguineum, nigrum, fuluum albo vicinius, & sanguineum nigro. A viribus multas prodiderunt antiqui differentias, vt generosum, molle, leue, pauciferum, potens: illud Græci ἀλιόφορον hoc πολύφορον vocant. Hippocrates οὐδὲν acutum, aquosum, &c. Sed in vinorum constituendis differentiis illud obseruandum, quod quemadmodum mediâ ab extremis, aut multum, aut parum distare ab inuicem queunt, ita in eis pro status ratione, varia in colore, sapore, substantia discrimina orientur. Quamobrem vinitum colores, tum genera, tum sapores, à prædictis plures profectò erunt. Vinum autem vt alimenti rationem subiens, probè celeritèrque 40 nutrit, humectat, calefacitque solidas partes, vires corporis omnes roborat, atque confirmat, succorum colorisque bonitatem facit, concoctionem distributionemque ciborum adiuuat, vrinam & sudores promouet, corporis habitum calefacit, & aduersus senectutis duritiam, & frigiditatem, summum remedium est. Sicut enim igne ferrum, ita vino corpora

Lib. de aëre,
aquis & locis.

Vinum quid.

Vini vt alimenti potestas.

corpora senum molliuntur, ac temperantur. Ad hæc somnum conciliat, spiritus & sanguinem fouet, bilis amaræ acrimoniam mitigat ac frangit, mentem exhilarat, placidos mores inducit, risum, & hilaritatem excitat, temperat humores, mœstitiam, mœrorèrque pellit, fortes & audaces facit, natium calorem accendit, & conseruat, membris robur addit, fœminis fœcunditatem creat. Hæc in vniuersum vini commoda: quæ sic accipiendæ sunt, si in bibendo parcitas, modusque adsint, non intemperantia & ebrietas, alioqui quid vino perniciosius? quid pestilentius? cū id immodicè sumptū vitam, ac valetudinem 10 perdat, paralysem, stuporem, apoplexiam, neruorum incontinentiam, furorem, rabiem, conuulsionem, vertiginem, arthritidem, cæcitatem, malum habitum, omnemque frigidorum morborum colluuiem tandem inferat? & vt in summa dicatur, verissima sit homini pestis. Quam veritus Androcides sapientia clarus, Alexandri regis intemperantiam cohibens, sic ad illum scripsisse apud Plinium legimus. Lib. 4. natu. hist. cap. 5.
Vinum potaturus Rex, memento te bibere sanguinem terræ. Nos vino ingurgitamus, & plenos calices vno impetu exhaurimus, vt iam bicongios & tricongios illos, Nouellum Mediolanensem, & Ciceronè Marci filiū amplius mirari nō sit, cū illi semel tantum ad immodicum potum sese in vita inuitarint, nos per omnem vitam, per singula 20 etiam (proh dolor) diei momenta ac noctis, vix dum lectum egressi ingentia vasa corripimus, & plenè infundimus, vt ad perdenda vina quosdam genitos esse rectissimè Plinius affirmarit. Hinc pallor, & genæ pendulæ, oculorum vlcera, tremulæ manus, & (quæ sit pœna præsens) furiales somni, & inquietas nocturna, foetidi ex ore halitus, ac ferè rerum omnium obliuio, morsque memoriæ: quo quid infelicius? Vino itaque ceu salutari vitæ sustentandæ præsidio, non vt veneno vtamur. Porro vt vinorum multæ differentia, sic & varia eius in corpore facultates, atque effectiones. Ex his enim quæ aquosa 30 tenuique substantia sunt, vt vrinam mouent, sic paucissimi existunt nutrimenti. Crassa verò non leuiter quidem nutriunt, præsertim quæ cum crassitie dulcedinem etiam nacta sunt. Vina rubra simul & crassa, sanguini generando sunt accomodatissima, vt quæ minima egeant alteratione, vt sanguis fiant. His autem minus alunt quæ alba sunt simul ac crassa, & acerba: omnium autem minimum nutriunt, quæ colore quidem alba: consistentia autem tenuia, & penè aquæ similia. Dulcia verò conficiuntur in ventriculo, ac distribuuntur facilius quàm austeria, vt quæ facultate sint calidiora. Crassa, admodum nigra, & acerba, & tardius perficiuntur, ac distribuuntur, crassumque ac vitiosum sanguinem gignunt, & atræ bili procreandæ idonea habentur. 40 Ab ætate etiam differentia quædam sumuntur, atque vires. Noua enim quæ sunt, nec musteam adhuc dulcedinem exuerunt, nec commodè permeant, & ægrè distribuuntur, excrementosa sunt, & fluctuationes in corpore creant, nec sanguini generando, aut nutritioni sunt idonea. Vinum annosum neruis, & sensibus officit, & caput tentat,

Vini noxæ.

Lib. 4. natu. hist. cap. 5.

Lib. 14. natu. hist. cap. 22.

pluri

plurimò que vapore implet, corpùsque immodicè calefacit: vt Gale-
ni 7. meth. & lib. de boni & mali succi cibus, & 4. item de comp. me-
dic. secundum genera, sententia est. Cui igitur crassus humor per venas
redundat, tenuis substantiæ vinum: cui frigidus, generosum, acutum,
ac vetus ex vsu est. Qui verò indigent refectione, & attenuati sunt, vt
dulce vinum potent, suadendi sunt, ac tum præcipuè, si nullum in io-
cinore, liene, ac renibus vitium, obstructio nulla sit. Ad bonos autem
humores gignendos, odorum, suaue, & fuluum seu vermiculum (quod
vulgò *claretum* vocant) præstantius est: sicuti generosum, nisi quod
caput tentat. Ac proinde Arelatense vinum vt cæteris Galliæ vinis sa-
poris iucunditate est anteposendum (id præsertim quod ex lapidoso
eius loci agro prouenit) sic sanè caloris potentia caput tentat, multùsque
& calidis vaporibus implet. Illud autem in vniuersum in vini potu
attendendum, vt ex vinis mitiora quæ sunt, & minimè ferientia caput,
ea corpori salubriora esse intelligamus, vti cõtra nocentiora, quæ gene-
rosa, acuta, potentia, vaporosa, præsertim si modus absit, neque ætatis,
aut temporis anni vlla ratio habeatur. Non enim omni ætati, naturæ,
atque tempori, eadem vini aut natura, aut qualitas, aut modus con-
gruit. Si quidem pueris, & adolescentibus vini vsus, vel Platonis &
Galenii testimonio nocentissimus. Haustum enim vinum, & hume-
ctat nimium, & calefacit corpus, tum caput halitu replet. Neque cor-
pori modò, verùm etiam animo damnum vel maximum vini vsu acce-
dit, vt i. de sanit. tu. Galenus. Quamobrem nedum pueris dandum mi-
nimè vinum, sed ne adultis quidem, nisi modicè sumptum existiman-
dum est vtile esse, quòd videlicet & ad iram & libidinem præcipites
faciat, & partem animi rationalem, hebetem turbidamque reddat. Se-
nibus maximè idoneum est, vt paulò antea diximus. Itaque si pueris
adolescentibusve præbendum vinum sit, tenue, aquosum, multaque
aqua dilutum dari oportet: senibus generosum & potens. Sic calidis na-
turis (quod Hippocrates ait) aquæ quàm vini potio commodior, atque
salubrior. *ἢ θερμῶ φύσει ψύξις, ποτὸν ὕδωρ, ἐλυγνέει.* Quod est in calida natura re-
frigeratio, aquæ potio, quies. Frigidis porò, meri potus congruit. Tem-
porum itè ratio aliù, atq; aliù vini vsum præscribit, atq; suadet. Hyeme
(quod ait Polybus) tū meracius, tum parcius potandū, generosumque
vinum. Contrà æstate dilutius, copiosiusque bibendū, sed tenue & aquo-
sum, ac minimè potens. Quamobrè non possum nostrorū Arelatensium
ciuium, & Gallorū fermè omnium morè nō improbare, qui hyeme imbe-
cillioribus vinis, & minimè generosis, æstate potentissimis, & caput ten-
tātibus in potu vtātur, cõtra quàm fieri oporteret, vel ipsa temporis anni
conditione suadente. Aestiuo enim tempore ad æstū sedandū, vino opus
est quàm tenuissimo, aquoso, & paucifero (quod Græci *ἐλεγοφόρον* vocant)
hyme ob frigoris vehementiã, generoso & potenti, quod vinum Hip-
pocrates *διωστικόν*, id est vinosum, vocandū censuit. Diximus de aquarum
& vini delectu, & viribus. Præcepta nunc salubria tradamus. Inter quæ
præcipuū illud haberi debet, vt ad necessitatē, non ad voluptatē, aut in-
temperan-

Plato Lib. 2
de Legibus.
Gal. lib. 1. de
sani. tu.

Lib. 6. Epi-
mion part. 4.
aphor. 13.

Lib. de salu-
bri diæta.

temperantiam potum seu vini, seu aquæ sumamus: parcitas adfit & mo-
dus, intemperantia omnis vitetur, nec (si sanitatem tueri velimus) Græ-
co more ad potum nos inuitemus, id est, ne grandibus meracisque pocu-
lis viscera distendamus: hoc nanque est Græco more bibere. Ob id Eu-
bulus sub persona Dionysij monebat (referente in lectionibus antiquis
Coelio Rhodigino) sanitati primum dicari cratera, secundum amori, &
voluptati, somno autem tertium. Quartus verò inquit, iam noster non
est, sed iniuriæ. Asclepiades (citante eodem) calicem primum ad sitim
perinere dicitabat, secundum ad voluptatem, tertium ad ebrietatem,
10 quartum ad insaniam. Quid si hodie potatores nostros, & vini gurgites
vidisset Asclepiades esset diciturus? Iam verò vt inter edendum bibere
ad cibi commixtionem, & commodam delationem, atque distributio-
nem oportet, sic vel ieiuno bibere, vel à cibo dum concoctio cibi perfi-
citur minimè decet: vtrumque enim nocentissimum. Nam à cibo po-
tasse concoctionem evertit, flatùsque multos generat, & cruditates. Iei-
no autem ventre vinum sumpsisse, neruos caputque lædit, & multorum
malorum seminarium existit. Nec rursus post fructuum esum, malorum
ve ciborum ingerendus potus, præsertim multus & generosi vini: effi-
cit enim, vt præcipiti lapsu vitiosus succus in vasa permeet, & inco-
20 ctus putredinem, & malum morem recipiat. Si tamen fructus hora-
rij sint, humidi, & putredini obnoxij, vt cærasa, mora, persica, melones, &
huiusmodi, aut nihil profus bibendum, aut exiguum meri potentis. Sic
enim Isaac in diæti particularibus à persicorum esu vinum vetus, & odo-
ratum bibendum iussit, sed modicum tamen. Ego verò si à cibo malo
(fructibus præsertim) bibendum sit, aqua quàm vino vt salubrius duxe-
rim, ne & vini potu feruor, & ebullitio accedat: præcoxque cibi in visce-
ra transitus (est enim vinum penetrator summus, vt nostri dicunt) & pu-
tredo, obstructio, cruditas, aut corruptela sequantur, quod facere vinum
haustum solet. Aqua verò frigiditate sua, & feruorem, & putredinem
30 inhibet. Præstiterit tamen ad celerem fructuum subductionem, post il-
lorum esum iusculum optimæ carnis calidum sumpsisse, vt facilius mali
succus cibis labatur, & paucam contrahat in ventriculo moram. Dormi-
turis porò, & à cæna (nisi valida admodum sitis vrgeat) nocentissimus
potus, ob id rectè illud dicebat Hippocrates. Qui noctu bibere appe-
tunt his admodum sitientibus, si superdormierint, bonū. Somnus enim si
tim eam (quæ falsa, atque mendosa vt plurimum est) sedare solet. Po-
tio item aut vini, aut aquæ, si frigida sint, & mox ab exercitio, aut bal-
neo sequantur, exitialis esse solet. Vnde est illud Celsi: A labore sudanti
aduersissima frigida potio: & illis Dioscoridis, aqua frigida abundè po-
40 ta, aut meracum vinum liberalius epotum, præsertim à balneo, aut cur-
su, aut vehementi exercitacione strangulatus, & dolores infert. In qui-
bus (subdit) sanguinis missio protinus, & vacuatio, imminetia soluunt
pericula. Nec minus regionis natura varias bibendi leges præscribit. In
frigida regione liberalius vinum potandum (quod probè facere Ger-
mani, & Belgæ norunt) in calida parcius sumendum. Sic & cõsuetudo,
A multo

Lib. 15. le-
ctionum an-
tiquarū cap.
6. præditio-
nis & Lib. 28
secundæ edi-
tionis.

Particula. 2.
cap. de persi-
cis.

aphor. 27.

Lib. 1. cap. 3.

Lib. 6. cap. 33
ex Ruellio.

Lib. 2. apho-
rif. 30.Fen. 1. tertij
trac. 1. cap.
10.An vinum
calidum &
humidum, an
calidum &
siccum.Lib. de vice-
ribus.Lib. 2. apho-
21. & com.
eodem.

multo enim potui assueti facilius pleniore haustus tolerat, vt insueti mi-
nus, iuxta illud Hippocratis. Quæ ex longo tempore consueta sunt, et si
deteriora sunt, insuetis minus molestante solent. Qui imbecillū cerebrum
habent, vinum non tolerant. Signum enim fortitudinis cerebri, ac boni-
tatis eius (inquit Auicenna) est à vini generosi vaporibus non lædi, vi-
ni que potentiam sustinere. Quod si quis vini immodico haustu temulen-
tus fiat, consilium fuerit vomitum ciere, in ediam, somnūque imperare,
& succum malorum punicorum, vel oxycratum potandum dare, aut cau-
lium succum. His enim remediis ebrietas sanari solet, vel omnium auto-
rum testimonio. Num verò calidum vinum sit & humidum, num cali-
dum & siccum, de quo nostri valde digladiari solent, facilis est ex Gale-
ni lib. 1 & 5. de sani. tu. assertionem discussio. Calidum enim & humidum
vinum esse, vt alimenti rationem subiens, conceptis verbis affirmat. Ob
id enim pueris vinum aufert, quod corpus immodicè calefaciat, atque
humeat, veritus (id quod res est) ne vini potu puerorum habitus (qui
calidus est, & humidus) in excessum eius generis euadat. Sic rursus quin-
to de sani. tu. senibus consulit, quod vino frigidus & siccus senum habi-
tus temperetur, vino nimirum & calefaciente & humeante solidas cor-
poris partes. Quin & humidæ in vino partes, siccas multo interuallo vin-
cunt, & calor in eo frigiditatem longè superat, vt sensuum fides ostendit,
effectioesque eæ, quæ à vino proueniunt. Calidius enim ex eo redditur
corpus, & iis qui plenius se inuitarint, calor & rubor faciē, caputque oc-
cupant, vaporibus utique calidis, & fumosis sursum latis, caliditatis à vi-
no excitatæ certissimum signum. Id ipsum Auicenna apertissimè fen. ter-
tij canonis prima, cap. de melancholia confirmat, inquiens, vt comple-
xio frigiditatis, & siccitatis contraria est spiritui debilitans ipsum, sic cō-
plexio caliditatis & humiditatis (vt complexio vini) est cōueniens, & cō-
fortans. An non apertissimè vinum calidum & humidum temperamen-
to esse, hac serie prodidit Auicenna? etsi vinorū quædā genera calfacere
exsiccarēque meritò possunt, vt generosa, & vetusta. Potentia etiam vi-
num calidum, & siccum (vt medicamentum est) dici potest. Vlcera enim
siccat, vnde est illud Hippocratis, Vlcera quæcunque vino, nō aqua ma-
defacere oportet. Tumores etiam frigidos in mēbris discutit, & famem
caninam vocatam, torexis, id est, vini potio soluit, vt vult idē Hippocra-
tes, & confirmat Galenus. Sed ij effectus potius caliditati vini exsiccare
potētī, quàm siccitati propriæ adscribēdi sunt. Est enim profectò vinum
natura calidum & humidum, vt ex Galeno & Auicenna probauimus,
non calidum & siccum. Quod si quis mihi Galenum octauo de simpl.
medic. facul. obiiciat, dicentem vinum calidum esse, eiusque caliditati
proportione siccitatem respondere. Dicendum non aliam ob causam id
asseuerasse Galenū, quàm quoniam vinum pro portione caliditatis
quam obtinet, itidem desiccet, vt quantò calidius fuerit, tantò magis
profectò exsiccat, ac proinde Auerrou in sua quarti Meteororum
libri paraphrasi siccitatem à calido, primo & per se produci ait. Quæ
cum ita sint, quomodo quis vinum siccitatem in nobis per se efficere,
& non

& non ratione caloris existimabit? Erit itaque vinum natura calidum &
humidum censendum, non calidum & siccum, nisi id illi vt medicamen-
to adscribere quā meracum admotum exsiccare vlcera potest, aut cani-
nam appetentiam à frigidis, & acidis succis proueniētem sanare. Sed ist-
hæc profectò omnia caliditate potius innata sua, quàm siccitate facere
potest. Reliquum est vt de factitiis vinis, atque arte paratis pauca dica-
mus, præsertim de eo quod ex cerealibus seu frumentaceis conficitur,
quod Zithum Galenus vocat. Factitij vini innumerabilia penè esse ge-
nera ad medicinæ potius, quàm ad vitæ vsum, Plinius rectè prodidit,
10 & Dioscorides ante eum monumentis testatum reliquit. E quorum ge-
nere sunt, quæcunque medica arte parata, alienam habent cum vino
admixtam vniuscuiuspiam simplicis, aut fructus, aut herbæ substantiam.
Vnde nomina illa manarunt, vinum Scilliticum, è scylla paratum, Te-
thalassomenon, id est marina aqua constans. Cydonites, Absinthites,
Hyssopites, Oenanthinum, Rhoites, Rhodites, Melomeli, Hydrome-
lon, Omphacomeli, Aromaites, Nectarites & cætera penè infinita,
quæ magis ad varios corporis affectus leuandos, quàm ad quotidia-
num vsum à medicis sunt excogitata. Inter ea verò quæ factitia sunt
primas olim tenuit in Aegypto ex hordeo confectus potus. Aegyptij
20 (inquit Herodotus) vino vtuntur facto ex hordeo: desunt enim in ea
regione vites. Et Strabo de Aegypto tractans lib. 17. cernisia inquit
quanquam propriè apud illos fiat, tamen communis est, & apud
quemque diuerso modo conficitur. Nec occidentalibus populis ii-
dem desunt potus. Belgarum enim bona pars, vino destituta, fru-
gibus sibi vinum parat. Ex hordeo nanque cum lupo salictario, quem
lupullum nominant, (vulgus Gallorum *du hobelon*) aqua multa feruefa-
ctis, & despumatis, vehementerque agitatis potum conficiunt, vini lo-
co. Vites enim in tota Neustria, & Picardia desunt. Potum hunc vul-
go *Bieram* vel *Ceruoysse* vocant. Fiunt item & ex fructuum succis expres-
30 sis apud ipsos varij potus, ex pyris præsertim, & pomis. Hoc vulgus
Normanorum, *du Cydre*, vocat, vt alterum *du peré*, quod ex pyris con-
fectum sit. Ob id Plinius hominum in vinis parandis, ebrietatēque ac-
cerfenda industriam admiratus, hæc protulit. Est & occidentis popu-
lis sua ebrietas, fruge madida. Pluribusque modis per Gallias, Hispa-
niâsque nominibus aliis sed ratione eadem. Hispaniâ iam & vetusta-
tem ferre ea genera docuerunt. Aegyptus quoque (subdit idem) è fruge
sibi potus similes excogitauit. Nullaque in parte mundi cessat ebrietas.
Meros quippe hauriunt tales succos, nec diluendo vt vina mitigant.
Vina porrò huiusmodi è cerealibus facta valde Dioscorides, atque Ga-
40 lenus damnant, vt flatuosa, prauis succi, & ex putredine genita. Vnde
partim acrem & calidum potestate fieri eius generis potum, partim fri-
gidum, aqueum, & acidum volunt: hæc enim Galeni verba sunt. Dio-
scorides verò vrinâs eo impelli, sed renes neruôsque affici, cerebri
membranas tentari, Elephantiasim contrahi, malôsque succos eo po-
tugigni asseuerat. Ex hordeo (vt idem ait) duæ sunt potionum hu-
A 2 iusmodi

Pli Lib. 14.
nat. hist. cap.
15.
Dioscorides
Lib. 5.Lib. 2. in Eu-
terpe.Lib. 14. natu-
hist. cap. 22.”
”
”
”Lib. 2. cap.
311. & 312.
Lib. 6. de
simpl. facul.
ca. de zytho.Lib. 2. cap.
311.

Lib. 2. Cor-
rolarij addio
scor. cap. 311.

iusmodi genera, alterum quod Zythum nuncupatur, alterum quod Curmi (*φοκιάδιον* vulgò Græcè vocant) & à poëtis quandoque Pelusiacus potus. Madescunt aqua fruges donec resoluantur, multa aqua efferuescunt & continuò ad validum ignem agitantur, adiecto lupo salictario: excoctus liquor refrigeratus in dolia in id parata coniiicitur, & vsui ad quotidianum vsu (vbi vini penuria est) asseruatur. Multus, eius in Germania, Britannia, Neustria, & Belgica Gallia vsus. Curmi Hermolaus Barbarus id esse arbitratur, quod Ceruisiam in Gallia vocant, etsi id sub dubitandi nota affirmet. Aristoteles (eodem tradente Hermolao) pinum vocat quod ex ordeo fit vinum. Quanquam verò prisci ita potus hos omnes damnarint, vt perniciosos esse dixerint. Nos tamen sensuum fide experimur, nullos aut corpore robustiores, aut valetudine salubriores, meliùsque habitos, quàm eos qui Ceruisia, Zytho, aut Curmi vocato, qui item vino apire (idest vinum è piris confectum quod vulgò *du peré* vocant) qui item pomorum succo pro vino vtuntur. Britannorum enim, Belgarum, Germanorum, atque Pannonum corpora, valetudinem, firmitatem, colorem, & proceritatem, cæteraque ad bonum corporis habitum pertinentia si spectes, inuenias profectò nulli hominem cedere seu salubritate regionis, quam incolunt (ad Septentrionem enim siti sunt) seu etiam potionis huius viribus. Neque enim fieri posset, si tam damnosa, atque insalubris hæc hordeacea potio esset, quàm illam prisci autores faciunt, quin ex illius assiduo potu, nõ in grauem valetudinem, qui eo vtuntur inciderent, contra quàm fieri videmus: cum nulli sint præ his, aut forma, colore, aspectuque pulchriores, nulli valetudine firmiores, aut corporis habitu salubriores. Quod & Manardus doctissimus annotauit, & in hanc sententiam aduersus Dioscoridem, & Galenum volens, sciensque descendit. Cui ego vel ipsa experientia fide inductus, manus vltro dare cogor. Atque hic capitis finis esto.

Lib. episto.
medi. 5. epist.
2. & lib. 17.
epist. 5.

De aqua, & vini potu, Hippocratis & Galeni loci.

Hippocratis.

A Quarum facultas medico probè tenenda. Lib. de aëre, aquis, & locis.

De aquis, quæ morbosae sint, quæ saluberrimæ, & quæ mala ab aqua fieri, & quæ bona ab ea proueniant scire debet medicus. Lib. de aëre, aquis, & locis.

Aquæ plurimam partem conferunt ad sanitatem. Lib. de aëre, aquis, & locis.

Aquæ palustres, statariae, & lacustres, necesse est æstate esse calidas, crassas, & olentes, prauas, ac biliosas: hyeme glaciatas, frigidas, & turbatas. Eodem lib.

Aquæ palustres, bibentibus splenes, ventres duros, hydropes, dysenteria, &

rias, & infinita alia mala pariunt. Ibidem.

Aquæ fontanae è petris scaturientes duræ sunt. Eodem lib.

Aquæ optimæ sunt, quæ è sublimibus locis, ac terreis collibus fluunt. Eodem lib.

Aquæ quarum fluxus ad solis exortus æstiuos erumpunt, omnium maxime laudandæ: odoratae enim sunt, & leues. Ibidem.

Aquæ quæ ad austrum, & quæ inter æstiuum ortum, & occasum, pessimæ. Ibidem.

Aquæ ad Boreales partes fluentes, meliores. Ibidem.

10 Aquæ dulcissimæ, leuissimæ, ac splendidissimæ ventres duros habentibus idoneæ. Eodem lib.

Aquæ quæcunque optimæ coctu sunt, ac facillimè liquefcunt, eas par est & ventrem maximè exoluere, ac eliquare. Eodem lib.

Aquæ pluuiiales leuissimæ, & dulcissimæ, & tenuissimæ, ac splendidissimæ sunt. Eodem lib.

Aquæ pluuiæ, etsi optimæ sunt, opus tamen habent vt decoquantur, ac excolentur. Ibidem.

Aquæ pluuiiales ex omnibus aquis citissimè putrescunt. Ibidem.

20 Aqua pluuiialis odorem malum habet, eò quòd ex plurimis congregata est, ac permixta, vt citissimè putrescat. Ibidem.

Aquæ pluuiialis quod in ea turbidum est in sublime eleuata, id excernitur ac decedit, fitque aër, & nebula. Quod verò tenuissimum est, ac leuissimum in ipsa, hoc relinquitur, ac dulcescit, dum à sole coquitur. Eodem lib.

Aqua pluuiæ qua ratione optima. Ibidem.

Aquæ ex niue, ac glacie fientes omnes malæ sunt. Eodem lib.

Aquæ ex magnis fluminibus, aut stagno haustæ, calculum, renum affectus, coxendicum dolores, & hernias pariunt. Eodem lib.

30 Aquas omnigenas, qui bibunt, & de magnis fluminibus, aut stagno, in quod fluxiones multæ deueniunt, prædicta mala incurrunt. Ibidem.

Aquæ quæ à niue, & glacie eliquantur, pessimæ ad omnes res. Lib. de aëre, aquis, & locis.

Aqua de farina crassa in ipsa macerata. Lib. 7. de popul. morb.

Aqua exhibenda est ægris potabilis, & pura. Lib. de medico.

Aquæ & fontes & maritimæ aquæ æstate frigidiores, hyeme calidiores.

Et causam vide ibi esse densitatem terræ, & collectionem spiritus in terra hyeme: æstate raritatem, & leuitatem. Lib. de nat. pueri.

Aqua in terra non consistit, sed semper in decliue procedit. Ibidem.

Aqua in aëre coherens & continua, nebula est. Eodem lib.

40 Aqua calida attenuat, ac mollit: frigida prodest populis rubicundis. Lib. de humidorum liquidorum vsu.

Aqua calida amplius ea vtentibus, has læsiones inducit, carniū effeminationem, neruorum debilitatem, mentis stuporem, sanguinis eruptiones, animi deliquia: frigida verò conuulsiones, tēsiones, nigrores, rigores febriles. Mediocritas extra noxam est. Lib. de humidorum

- vsu. & 5. aphor. aphor. 16. & 17.
 Aqua frigida neruis inimica, oisibus, dentibus, cerebro, & ab hoc ortis:
 calida verò amica. Lib. de humidorum vsu. & 5. aphor. aphor. 18.
 Ab aqua calida voluptates, & illecebræ: à frigida verò dolores, & auer-
 sationes. Lib. de humidorum vsu.
 Aqua marina pruriginosis, & qui ab acribus humoribus vellicantur pro-
 dest, verum ad vlcera, & ambusta, ac desquamata, contraria. Lib. de
 humidorum vsu.
 Aqua frigida vlceribus mordax, cutem obdurat, dolorosa, non suppurari
 facit, liuefacit, nigrefacit, rigores febriles facit, conuulsiones antè, & 10
 retrò distensiones. Eodem lib. & 5. aphor. 20.
 Aquæ frigidæ multa effusio in iuvene bene carnosio media ætate calo-
 ris reuocationem facit. Calor autem hæc soluit. Eodem lib. & 5.
 aphor. 21.
 Aqua calida suppuratoria est, cutem mollit, attenuat, dolorem eximit, ri-
 gores, conuulsiones, ac retrò distensiones lenit, capitis grauitatem sol-
 uit, conducit ossium fracturis denudatis. Ibidem. & 5. aphor. 22.
 Aquæ mulsæ vires, & nocumenta. Lib. 3. de rat. vic. acut.
 Aqua frigida in acutis datur potui, nec aliud ab ea præsidium petendum.
 Lib. 3. de rat. victus. acut. 20
 Aqua frigida vacuo ventriculo ingesta, vt longè pessima, & summè bi-
 liosa redditur, ita vires maximè prosternit. Lib. 3. de rat. vic. acut. & vi-
 de ibi reliqua aquæ frigidæ nocumenta, à textu. 42. ad. 45.
 Aqua commoda vbi caput dolet, & mens percellitur. Lib. de morb. mu-
 lierum.
 Aquam non olfacimus, quòd humidior cerebro fit: cerebrum enim aci-
 da, & fumosa percipit. Lib. de carnibus.
 Aqua putrefacta crassior fit. Lib. de carnibus.
 Ab aqua spiritus omnes. Lib. de nat. pueri.
 Aquarum vsus pro sanis is est, vt qui sanus est ac valet, is nullum disci- 30
 men faciat, sed semper eam quæ præsens est bibat. Lib. de aëre, aquis,
 & locis.
 Aquis bonis vtuntur ciuitates bene sitæ ad solem, & ad ventos. Lib. de
 aëre, aquis, & locis.
 Aquæ cum tonitru ætate è coelo demissæ, tempestiuæ, & bonæ: procel-
 losæ verò malè. Lib. 6. epidem.

De vino eiusdem Hippocratis loci.

- V**inum meracum multum, potum hominem aliquo modo debilem 40
 reddit. Lib. de vet. medicina.
 Vinum modicum optimæ aquæ ferre possunt. Lib. de aëre, aquis &
 locis.
 Vini dulcis, albi, vinosi, fului, nigri, & austeri, vires proditæ ab Hipp. lib.
 3. de Rati. vic. acut. à numero primo vsque ad 10.

Vini

- Vini odor ægrotos lædit. Lib. de decenti ornatu.
 Vinum dulce ad diuturna vulnera commodum. Lib. de humidorum
 vsu.
 Vinum album, austerum, & nigrum ad vlcera commodum. Eodem lib.
 Vino, tantum vlcera vniuersa madefacere oportet. Lib. de vlceribus.
 Vinum diffusum ac perfrigeratum, & excolatum tenuius fit ac debilius.
 Lib. de morb. seu de affectionibus.
 Vinoso & vomenti non sedandus vomitus. Lib. de loc. in homine.
 Vini potu sanantur, qui à medicamento ægrotant. Eodem lib.
 10 Vini potio oculorum dolores sanat. Lib. 6. aphor. 31. & Lib. 7. apho-
 rif. 47.
 Vini potio famem soluit. Lib. 2. aphor. 21.
 Vini Cedrini, Coi, Prannij, Aethiopici, Tedacæi, meminit in variis locis
 Hippocrates, nempe libris de mulierum morbis, & libris de internis
 affectionibus.

De potu loci.

Galenii.

- 20 **P**otione quicquid humidioris substantiæ effluxit restituimus. Lib. 17
 de sani. tu.
 Potionem in pulmonem deferri Plato est arbitratus. Lib. 8. de placit.
 Hipp. & Plat.
 Potus exilis quæpiam pars in pulmonem percolatur. Lib. 2. de simpl. fac.
 cap. 17. & 8. de placit.
 Potionis exiguum quiddam in asperam arteriam defertur. Lib. 7. de vsu
 part. cap. 17.
 Potus nonnunquam per nares reicitur in angina affectis, aut ob gulæ
 strictionem meatum, aut resolutionem gulæ. Com. 2. in tertium de po-
 30 pul. morb. Hipp. super textu, Illius quæ angina laborabat.
 Potionis appetentia, vitiata, diminuta, immodica, eorumque causæ. Lib.
 1. de sympt. caus. cap. 7.
 Potus quàm cibus faciliùs concoquitur, & distribuitur. Lib. 2. aphor.
 com. 11.
 Potus multus neruis nocet, ac cerebro. com. 3. in tertium de popu. morb.
 Hipp. super textu, Adolescens Mælib.
 Potu frigidus egent, qui æstu, & calore fatigati sunt, & qui assiduis occu-
 pationibus impediuntur: aut qui belli & viarum laboribus distinen-
 tur. Lib. de boni, & mali succi cibis.
 40 Potus consuetus infueto minus molestus. Lib. 2. aphor. com. 50.
 Potus naturam aduentitiam facit in ventriculo. Ibidem.
 Potus multus his dandus qui habent ventrem siccum: contrà exiguus
 his qui habent humidum. Lic. 4. aphor. com. vltimo.
 Potus valde sitientibus dandus est. Lib. 5. aphor. com. 27.
 Potus an debeat dari sitientibus, quando, & quomodo. Com. eodem.

A 4 Potiones

Potiones medicamenti, seu medicationes cōsuevit Hippocrates propriè nominare eas tantùm, quæ cum purgantibus fiunt medicamentis. Lib. 7. aphor. com. 25.

Potus alui profluuium inducere potest. Lib. 6. aphor. com. 16.

Potiones vulnera intrinseca sanant, vti medicamēta externa vulnera apposita sanare solent. Lib. 6. aphor. com. 18.

Galenī de aqua loci.

Aqua, media est inter tenuium, ac crassarum partiū corpora, aërem 10 & terram. Lib. 4. de simpl. facul. cap. 2.

Aqua, ignis qualitatem exactè accipere non potest, sicut aër, ac terra; ac proinde neque flamma, neque pruna fieri. Lib. 4. de simpl. facul. cap. 2.

Aquam synceram, omnis qualitatis expertem, sicuti nullum aliorum elementorum, non est inuenire. Lib. 1. de elementis. & lib. de prifana.

Aqua probatissima tum substantia, tum gustu, tum odore, tum colore discernitur. Lib. de prifana.

Aqua vsui accommodata, neque dulcis, neque salsa, neque acida, neque 20 acris, nec grauitè olens, nec putris, nec coenosa, sed prorsus simplex, pellucida, pura, ac veluti exquisitè colata esse debet. Lib. de prifana. & lib. 1. de simpl. facul. cap. 5.

Aqua omnis potabilis perspicuè frigefacit. Lib. 1. de simpl. facul. cap. 6.

Aqua omnis potabilis humectat, & eius rei demōstratio. Lib. 1. de simpl. facul. cap. 7.

Aquæ propria natura frigida est, & humida. Lib. 1. de simpl. facul. cap. 8.

Aqua & communissima omnibus hominibus est, tum sanis, tum ægris, & ad vitam maximè necessaria. Lib. 1. de simpl. facul. cap. 4. 30

Aquam qui iudicant ex potu, etsi certissimo vtantur iudicio, non tamen perfectè sic de ea iudicandum, sed si citò caleseat, & refrigeratur, si ventrem non grauat, si citò permeat, si leuis, si neque turbida, neque coenosa, neq; in gustu absurdam aliquam qualitatem præ se ferat, & bene alterabilis sit. Lib. 5. aphor. com. 26.

Aquæ calidæ, & frigidæ effectus expositi in hecticorum curatione, quod frigidior aqua frigus corpori infirmo in sinuet, calidior cogat, cōstringat, densētque meatus. Lib. 7. meth. cap. 7.

Aqua in eo quod calida aut frigida est, contraria in corpore facere nata est. Lib. 3. de comp. medi. secundum genera. 40

Aqua quæ tū frigida est, tū humida propriè aqua nominatur: ipsamque frigidam, & humidam natura esse, & priscorum consensus, & experientia ipsa confirmat. Lib. de prifana.

Aqua frigida sensus similitudine mordax dicitur, cum in cutem vlceratā incidit: quod vlcerata quæ sunt, rariora sint, & ob id aqua eorū substantiam

substantiam peruadere possit, & in profunda subintrare. Lib. 5. aphor. com. 20.

Aquæ frigidæ occurfus, & perfusio, aut vincit natium calorem, aut colligit. Vincit quidem, cum calor debilis fuerit: colligit autem cum fortis, ipsum diffari prohibens. Lib. 5. aphor. com. 21.

Aqua frigida distentionem ex accidenti, non sua vi frigida sanat, caloriscilicet reuocatione. com. eodem.

Aqua frigida lotis hominibus contingit si debile habuerint corpus refrigerari, & offendi: si verò robustum, innatum calorem ad interiora re 10 fugere, & se ipsum colligere. Lib. 1. aphor. com. 15.

Aqua frigida cutem facit duriores. Lib. 5. aphor. com. 20.

Aqua gelida, caliditati, siccitati que corporis succurritur. Lib. de boni, & mali succi cibis.

Ex aqua dulci, & calida quæ euaporant optima sunt, & vaporosa. Lib. 1. aphor. com. 14.

Aqua nihil humidius. Lib. 1. de simpl. facul. cap. 32.

Aqua neque epota, neque extrinsecus occurrans natura apta est solidas corporis partes humectare. Lib. 4. aphor. com. 13.

Aqua ex se frigida est facultate: sed si extraneam qualitatem adeptam sit, 20 nempe caliditatem, composita iam quodammodo est, igneæ essentiae partem aliquam nata, aut certè ipsam qualitatem. Lib. 1. de simpl. facul. cap. 4.

Aqua frigida inflammationes, quæ ad rubrum tendunt sanat, quia influxum cohibet. Lib. 5. aphor. com. 25.

Aqua frigida dolorem soluit, torporem inferens, mediocrem sensum habetando. com. eodem.

Aquæ calidæ fomentum quando nihil influit in oculos, securissimum est. Lib. 6. aphor. com. 31.

Aquæ spontè calidæ, capiti calido inimicissimæ. Lib. 6. de sani. tu.

30 Aqua aduentitium calorem adeptam exalfacit & humectat quibus est admota: verum haud similiter ambo præstare potest. Lib. 1. de simpl. facul. cap. 8.

Aquæ calidæ balneum, oculorum dolores sanat, vbi humores acres in oculos influere solent, non tamen corpus est plenum. Lib. 6. aphor. com. 31.

Aqua calida multa capiti superinfusa omnes febres sanat, exceptis iis quæ ex bile factæ sunt. Lib. 7. aphor. com. 43.

Aqua calida si quis vinum diluat ac bibat, comedatque aliquid acutum vt piper, in singultum incidit. Lib. 6. aphor. com. 39.

40 Aqua tenuium est partium, nec vnquam nos ex sua natura exalfacit. Lib. 1. de simpl. facul. cap. 15.

Aqua quæ celeriter incalescit, & refrigeratur, semper leuissima est. Lib. 1. de simpl. facul. cap. 18. & 5. aphor. com. 26.

Aqua ea leuior, quæ ventrem non grauat, & quæ citò permeat: huic contraria grauis. Lib. 5. aphor. com. 26.

Aqua

- Aqua neque incidendi vim habet, vt acetum, neque calida est, vt mel. Lib. 3. de rat. vict. acut. com. 42.
- Aqua tardè meat, difficulter conficitur, & ægrè descendit, quamquam alioqui & optima sit, & culpa omni vacet. com. eodem.
- Aqua vel limosa, vel malè olens, vel falsa, vel alterius cuiuspiam qualitatis medicamentosæ particeps, non simpliciter est aqua. com. eodem.
- Aqua optima purissima est, & omni aliena qualitate destituta: hæc tamen etsi optima, multo tamen tempore in ventriculo manet, fluctuationes plurimum parit, & in bilioso ventriculo corrumpitur, nec facilè distribuitur, nec vrinam mouere, neque sputum educere nata est, neque per totum corpus molitur transpirationes, nec fitim sedat. Lib. 3. de rati. vic. acut. com. 42.
- Ab aquæ frigiditate omnia eius nocumenta pendent. Sunt autem ea, quòd in præcordiis diutissimè moratur, fluctuationes excitat, in flatum mutatur, & corrumpitur, & ventriculi exoluit robur, sic vt deterius concoquat, sed nec digerendo per corpus alimento aliquid magnopere conducit. Lib. 7. meth. med. cap. 6.
- Aquæ vitiatæ potio nonnullis capitis dolorem infert, nam & ipsa corrumpitur, & naturale robur exoluit. Lib. de boni, & mali succi 20 cibis.
- Aqua si cum vino bibatur efficacius sitim extinguit, quàm si sola. Lib. 1. de simpl. facul. cap. 31.
- Aquæ noxas vinum admistum tollit. Vide longa serie lib. 7. meth. med. cap. 6.
- Aquæ admistum vini exiguum, ad distributionem aquam excitat, & in id miscemus, vt duntaxat aquæ tollamus synceritatem, non autem aquam vinum faciamus. Lib. 3. de rat. vic. acut. com. 42.
- Aquæ ad vinum mistionis alia est symmetria, cum ad voluptatem datur, alia cum ad opem ferendam. com. eodem.
- In aquæ & vini mistione, in sanis aquam gustatu ipso vinum, euincere non oportet. com. eodem.
- In aquæ & vini mistione in ægris, ita agendum, vt modica sit vini repræsentatio. com. eodem.
- Aqua in principiis accessionum pota, lædit. Com. eodem.
- Aqua æqualiter vino æquali mixta, hoc est aqua portione cum vino temperata, pellit, & euacuat ex materia infestante quicquid cesserit vini motui cum impetu lati, reliquum temperat. Lib. 7. aphor. com. 57.
- Aqua vino admixta ob id sitim extinguit, quòd vinum ipsum ad distributionem promoueat. Lib. 1. de simpl. facul. cap. 31.
- Aqua illam, quæ facta est ex vino calidatem restinguere potest. Lib. 5. aphor. com. 27.
- Aquæ virtus est, esse benè alterabilem, sicut & cibi. Lib. 5. aphor. com. 26.

Aqua

- Aqua celerrimè in habitum soluitur, atque expeditè digeritur. Lib. 1. de simpl. facul. cap. 15.
- Aqua dulcis sitienti remedio est. Lib. 1. de simpl. facul. cap. 7.
- Aquæ dulcis poculum, & lauacrum, aqua inter cutem laborantibus aduersissimū: falsarū verò, nitrosarū, sulphurearū, perutile. eod. lib. & cap.
- Aqua *αρωα* est, id est, omnis qualitatis, quæ gustu deprehenditur, expers. Lib. 4. de simpl. facul. cap. 4. & lib. 1. de aliment. facul. cap. de amylo.
- Aqua falsa grauior cæteris. Lib. 4. de simpl. facul. cap. 20.
- Aquæ salientæ pro falsugine conficienda modus, & ratio explorata, si ouum immisum in eam videatur natate, neque fidat. Lib. 4. de simpl. facul. cap. 20.
- Aqua marina carnes siccat, & incorruptas seruat: reliquæ omnes potabiles promptè corrumpunt, ac putres faciunt. Lib. 2. de facul. natur. cap. 9.
- Aqua marina ob id fluuiatili grauior, quòd illi insit salis substantia, quæ terrea grauisque est. Lib. 4. de simpl. facul. cap. 20.
- Aquam grauem vocamus, quæ ventrem grauat, & quæ nõ citò permeat. Lib. 5. aphor. com. 26.
- Aqua leuissima Hippocrati non pondere iudicatur, sed quæ tenuium sit partium, nec grauatim contrariam admittat qualitatem. Lib. de ptisana.
- Aqua igni aduersissima, vt quæ qualitatem frigidam, ac humidam nacta sit. Lib. 1. de simpl. facul. cap. 18.
- Aquæ sponte nascentes, *αρωα* Græcis dicuntur. Eodem lib. & cap.
- Aquæ aluminosæ vlceribus conducunt. Lib. 1. de simpl. facul. cap. 7.
- Aqua lacus Palestini, ob id amara, quòd falsa cum sit, & in caua calidâq; regione cõtenta sit, à sole torretur. Quicquid enim falsum plusculum exalfeceat, amarum euadet. Lib. 4. de simpl. facul. cap. 20.
- Aquarum dulciū balnea, ac vires. Lib. 3. de fani. tu. & lib. 7. & 10. meth. meden.
- Aqua Nili limosa, & composita est. Lib. 1. de simpl. facul. cap. 4.
- Aqua pluuia, ea optima est, quæ ab æthere, aut cum tonitru excreta est, eadèmq; temporaria est. Com. 4. in sextum de popul. morb. super textu, Aquarum arte carentium.
- Aquam elixam ægrotis dabit Galenus. Com. 4. in sextum de popul. morb. super textu, Aqua elixa. & vide ibi varios aquæ refrigerandæ modos, ex niue circumposita, vel vase in puteum, annèmq; immisso: & rursus de optima aqua quænam sit.
- Aqua fontana recenti vtendum, si eius copia sit: sin minus, reliquarum dulcium. Lib. 1. de fani. tu.
- Aqua optima omnis qualitatis esse expers debet. Lib. 1. de fani. tu.
- Aquæ quæ ex stagnis hauriuntur, crassæ, turbidæ, coenosæ, malè olentes, cauendæ. Ibidem.
- Aqua probatissima, tum substantia, tum gustu, tum odore, tum colore discernitur. Lib. de ptisana.

De aquis

- De aquis experientia iudicium faciendum. Lib.1.de sani.tu.
 Aquæ è fonte ad orientem solem spectante manantes, saluberrimæ, ad
 Septentrionem quæ fluunt è petris, concoctu difficillimæ, tardique
 transitus sunt. Lib.1.de sani.tu.
 Aqua syncera, pellucida, pura, tenuium est partium, cõcoctu, ac distribu-
 tu facilis, præcordia subito transit, & facile alteratur. Lib.de ptifana.
 Aqua voraces facit. Com.4.in sextum de popul.morb.Hipp.
 Aqua optima, atque aère optimo perpetuò vtendum. Lib.1.de sani.tu.
 Aqua fontis vtendum ijs, qui minimè exercentur per æstatis ardores est.
 Lib.de boni & mali succi cibus. 10
 Aquæ potus ijs qui natura, aut ætate calido admodum sunt tempera-
 mento, vini potu longè accommodatior. Eodem lib.
 Aquæ fontium hyeme tepidæ apparent, ad tactum quòd tum frigidio-
 res simus. Lib.3.de simpl.facul.cap.8.
 Aquam mulsam si dederis mulieri, & dormiens post potum alui tormi-
 na sentit, concepit: si non, minimè. Lib.5.aphor.com.41.
 Aqua mulsæ cum easdem habeat commoditates, quas ptifana, tamen bi-
 liosis naturis, vt illa non conuenit, quòd nec sitim restinguat, & in bi-
 lem facile vertatur. Lib.8.meth.meden.cap.2.
 Aqueam qualitatem quæ cibaria habent, ea succis acribus, acidis, falsis, 20
 vel auferis miseri postulat, si modò in cibum suaui sunt futura. Lib.
 2.de aliment.facul.cap.de cucurbita.
 Aquæ potio, & refrigeratio, quies, in calidis naturis conuenit. Citatum
 ex Hippocrate à Galeno lib.8.meth.meden.
 Aquæ temperatæ qualitas laxat, ac dilatat corpus. Lib.7.meth.meden.
 Aquæ vsum ad neruos vulneratos, semper fugies. Lib.6.meth.meden.
 Aquæ fontanæ temperies, & frigoris quod ferit, & teporis qui resoluit,
 est in medio. Lib.10.meth.meden.

De vino Galeni loci.

30

- V**inum ex secundo est ordine excalfacientium, sed quod admodum
 vetus ex tertio, sicut mustum ex primo. Lib.8.de simpl. facul.
 cap. proprio.
 Vini quatuor partes sunt, habet enim vinum in se recrementum crassa-
 rum partium, quod deorsum fertur, & fæx consistit. Aliud verò se-
 cundum, quod florem nuncupant, quod dum vinum feruet superna-
 tat, sed postea ad fæces subsidit: tertium aqueum, quod toti vino per-
 mistum est, hoc primariò potissimùmque feruet: quartum præter hæc
 est ipsum reuera vinum. Lib.4.de simpli.facul. cap.3. & lib.4.de vsu 40
 part.cap.3.
 Vini floris, ac fæcis eius, ad vtrâque bilem comparatio. Lib.2.de facult.
 natu.cap.9.
 Viui reponendi, seruandique in vinariis cellis modus à priscis seruatus,
 explicatur longa serie à Galeno. Lib.1.de antidotis.

Ad

- A**d vina seruanda optimus inter initia locus frigidus est, aut calidus.
 Tepidus enim locus vina acida facile reddit. Eodem lib.
 Vinum natura frigidius ac infirmum à calore externo corrumpitur, &
 acescit, quòd res quælibet in propria feruetur natura calore proprio,
 corrumpatur autem immoderatione extrinseca, nempe caloris, humi-
 di, aut frigoris abundantia. Lib.4.de simpl.facul.cap.13. & 14.
 Vinorum alterationis naturalis, quæ temporis spatio fit, modus à Gale-
 no longa serie expositus. Lib.4.de simpl.facul.cap.11.
 Vinorum alterationis nõ naturalis modus itẽ expositus. Lib.4. de simpl.
 10 facul.cap.12.
 Vina aquosa, & tenuia celerrimè omnium inueterantur. Lib.1. de an-
 tidotis.
 Vina citò inueterari, est ante tempus, antiqui vini conditiones assume-
 re. Eodem lib.
 Vini antiqui conditiones sunt acrimonia, & amaritudo. Ibidem.
 Vina aquosa appellant colore alba, corpore tenuia, atque vt diluantur
 non multæ aquæ indiga. Lib.1.de antidotis.
 Vinum firmissimum, & validum theriacæ imponi debet. Eodem lib.
 Vinorum Italiæ differentia multæ, atque naturæ explicatæ. Eodem lib.
 20 Vina præ vetustate amara siccant immodicè. Lib.7. method. meden.
 cap.7.
 Vina nouella, neque deductionem nutrimenti in corpus adiuuant, nec
 vrinas promouent, sed diu in ventre fluctuantia permanent. Lib.5. de
 sani.tuend. Lib.de boni & mali succi cibus. Lib.7.meth.meden.
 Vinum nouum pituitam generat. Com.1.ad lib.de nat.hum.super textu,
 Ineunte hyeme.
 Vina aut nimis vetusta, aut nimis recentia vitanda, quòd illa præter mo-
 dum calfaciant, hæc & difficilis sint cõcoctionis, nec vrinas moueant,
 nec sanguinis generationi sint idonea, & suspensa in ventre mancant,
 30 & facile coacescant. Lib.de boni & mali succi cibus.
 Vina plurimum inter se differunt, reliqua non sic. Eodem lib.
 Vina, & poculenta, atque esculenta non omnia vnicique simpliciter
 sunt idonea, sed distingui ad vtentium naturas, aptarique debent. Eo-
 dem lib. de boni, & mali succi cibus.
 Vinum ex eorum esse numero, quæ nostrum corpus alunt, omnes faten-
 tur. Lib.3.de aliment.facul.cap. proprio.
 Vini, vt medicamenti vires explicauit Galenus in tertio Commentario-
 rum ad lib.de rat.vic.acut. & 7.meth. & lib.5. de sani.tu. Vt alimenti
 verò lib.3.de alim.facul.cap. proprio.
 40 Vinorum rubra ac crassa sanguini generando sunt accommodatissima.
 Eodem lib. & cap.
 Post vina rubra in alendo sunt nigra, crassaque, & dulcia. Ibidem.
 Vina alba, crassa, & acerba minus sua natura alunt. Ibidem.
 Vina alba & consistentia tenuia, aquæque similia, omnium minimum
 nutriunt. Eodem lib. & cap.

B

Vina

- Vina dulcia conficiuntur facilius in ventriculo, atque distribuuntur, quàm austeri. Eodem lib. & cap.
- Vina crassa vt corpori alendo tenuioribus sunt præstantiora, ita ad vrinam ciendam sunt deteriora. Ibidem.
- Vinorum singulorum differentia, naturæ, nomina, nutrimenta, ac vires. Lib. de boni & mali succi cibis, longissima serie.
- Vinorum tam Italia, quàm Græciæ enumeratio, naturæ, discrimina, & vires. Lib. 12. meth. meden. longissima serie, & lib. 4. de comp. medicam. secundum genera, & lib. de attenuante victus ratione.
- Vinum ipsum non semper animal calefacit. Lib. 3. de temper. 10
- Vinum vbi plus bibitur, quàm vt vinci possit, tantum abest, vt animal calefaciat, vt etiam frigidiora vitia gignat. Lib. 3. de temper.
- Vinum immodicè sumptum, apoplexiam, comata, neruorum resolutiones, & comitiales parit. Ibidem.
- Vina tenuia vrinam promouent. Lib. 12. meth. meden. cap. 5. & lib. de vinitis. & lib. de attenuante victu. & lib. 3. de alim. facul. cap. de vino.
- Vina dulcia austeris sunt calidiora. Libro 3. de aliment. facultat. capit. proprio.
- Vinis austeris ad cohibendas alui fluxiones vtimur. Lib. de boni & mali succi cibis. 20
- Vina crassa, dulciæque aluum deiciunt. Lib. de boni, & mali succi cibis.
- Vina olygophora, dicta ob id sunt, quòd modicum aquæ ferant, & candore, atq; tenuitate dignoscuntur. Eodem lib. & 7. meth. meden. cap. 6.
- Vinum *divadēs* id est vinosum, apud Hippocratem. Eodem lib. & cap.
- Vinum modicè dilutum, somnum inducit. meracius sumptum, vigilias. Lib. 2. de loc. aff. cap. vltimo.
- Vina probatissimi succi sunt, Falernum, & Tmolites. Lib. de boni & mali succi cibis. Nos id transferre possumus ad nostratia Gallica vina, inter quæ Belnense vocatum (vulgò *vin de Beaune*) & Aurelianense: & ex Gallia Narbonensi vinum Arlatense, & castri noui ponè Aunionem, & ex Allobrogibus, siue Delphinatu, vinum Valentinum, & Turnoniū, celeberrima omniū, & probatissima à medicis habentur. 30
- Vina in antidotis conficiendis eligenda sunt firma, & generosa quale Falernum. Lib. 1. de antidotis.
- Vinorum iuxta regiones in quibus proueniunt differentia, tum ex substantia, & eorum natura, & colore. Lib. 1. de antidotis. Lib. 5. de fanituend. & lib. de boni, & mali succi cibis.
- Vinum nigrum, crassum, & austerum, sanguinis crassi, ac nigrioris materia est. Lib. de atra bile, & lib. 3. de loc. aff. 40
- Vinum substantia tenue, & colore fuluum, aut album, & ad succi bonitatem, & ad concoctionē facit, & crassos, ac crudos succos temperat. Lib. 4. de fanituend.
- Vinorum differentia secundum propriam ipsorum naturam, è sex his generi

- generibus petendæ sunt, colore, sapore, consistentia, odore, virtute, & tempore, seu ætate. Vini in colore differentia, album, nigrum, rubrum, fuluum, & flauum. In sapore dulce, austerum, medium, acre, seu generosum. In consistentia, aquosum, tenue, valde crassum, & medium. In odore aliud odoratum, aliud minimè, aliud malum odorem habens. In virtute, aliud quidem potens, aliud imbecillum, aliud medium. Ex tempore quædam vetusta, quædam recentia, quædam inter hæc media. Com. ad lib. 3. de rat. vict. acut. statim ab initio.
- 10 Vinum potens, & celèriter corpus calefacit, & caput ferit. Comment. in lib. 3. de rat. vic. acut. ad initium.
- Vinum imbecillum contrario agit modo. Eodem comment.
- Vinum potens, vinosum appellatur, imbecillum, aquosum. Com. eod. Huc pertinent quæcunque Galenus commentario illo in tertium librum de rat. vict. acut. Hippocratis, de vinis longissima commentatione prodidit.
- Vinum album nullum potenter calefacit. Com. eodem.
- Vinum aquosum febrientibus idoneum. Com. eodem.
- Vinum pueri ad annum ætatis duodeuigesimum prorsus ne gustent, ex Platonis lib. legum secundo præceptis, ne ignem igni superindant in corpus. Lib. Quòd animi mores corporis temperaturam sequantur. 20
- Vinum Plato prohibebat militibus in castris, iudicibus, ac gubernatoribus, & magistratibus, & seruis, & viris, ac mulieribus, liberis operam daturis. Eodem lib.
- Vinum Plato vt inimicum censet vitandum, quod si semel intra corpus inuasit, & gubernatorem vetat, quo minus nauis clauos, vt conuenit verferet, & milites in acie sobrij sint. Iudices quoque cum exercenda iusticia est, errare facit, & præfides omnes malè moderari, nihilque sanum iubere. Eodem lib. Quòd animi mores, &c.
- 30 Vinum liberalius haustum malum, modicè bonum. Nam eo si commode vtaris, & concoctioni, & digestioni, & sanguinis generationi, & nutritioni confert abundè. Eodem lib.
- Vino animus noster, & mitior simul, & fidentior redditur. Eodem lib.
- Vinum citius quàm aqua distribuitur, præsertim album, purum, tenue. Lib. 3. de facul. natur. ad finem.
- Vinum tum roborat, tum nutrit celerrimè, quòd vt assimiletur mutationem desiderat minimam. Lib. 3. de temper.
- Vino proprium, ac suum est mutationis celeritas. Lib. 3. de temper.
- Vinum Deus contra senij austeritatem, salutarem medicinam hominibus donauit, quo scilicet reiuuenesceremus, animique molestias obliuio deleteret, ac mollis è duro factus animi habitus, vt ferrū igni impositum tractabilior esset. Lib. Quòd animi mores corporis, &c.
- 40 Vinum totum corpus, ac præcipuè caput, calidis vaporibus implens, tum motus immoderatiores efficit in partibus animæ cæteris, tum consilia præcipitat rationalis partis. Eodem lib.

- Vino vtendum omnibus est, quibus refici corpus est opus, nisi febricent. Lib. 7. meth. meden. cap. 6.
- Vinum frigidis ac siccis naturis vtilissimum. Lib. 5. de fani. tu.
- Vinum calidis naturis incommodum, sed non omnibus, at iis tantum qui extremè sunt calidi: iis autem qui plurimo natiuo calore pollent, vsui est. Lib. 5. de fani. tu.
- Vinum antiquum calidis naturis inimicum: album verò & tenue idoneum. Lib. 6. de fani. tu.
- Vinum dulce biliosis minimè idoneum. Commēt. ad lib. tertium de rat. vict. acut. 10
- Vinum pueris alienissimum, senibus aptissimum. Lib. 5. de fani. tu.
- Vinum calidioris naturæ senibus conuenit. Lib. 5. de fani. tu.
- Vina composita senibus parabat Galenus ad calculum, arthritidémque vitandam. Lib. 5. de fanit. tuenda.
- Vinum præfrigeratum vsui est his, qui magnis occupationibus impediti laboribus implicantur, & calidæ sunt naturæ, idque æstiuo tempore, caloris & siccitatis emendandæ causa. Lib. de boni & mali fucci cibis.
- Vinum in castris leges Carthaginensium gustare vetabant. Lib. Quòd animi mores corporis. &c. 20
- Vinum tenue, & aquosum in diariis febribus dabat Galenus. Lib. 8. meth. meden. cap. 3.
- Vinum non in diariis modò febribus, sed in acutis dedisse Hippocratem, ex iis quæ de victus ratione acutorum prodidit, constat. Lib. 8. meth. meden. cap. 3.
- Vinorum omnis generis commoda, & noxæ in acutis ex Hippocrate à Galeno repetita. Lib. 9. de placit. Hipp. & Plat.
- Vinum generosum, calidum & potens dandum iis, qui refrigerati sunt, aut qui ex stomachi, aut ex cordis dolore animi deliquium patiuntur. Lib. 3. de medicam. facul. cap. 20. 30
- Vinum dandum sit nec ne febrientibus, & in morbis acutis non nisi distinctione præmissa respondendum, quòd quibusdam conueniat, aliis minimè. Lib. 9. de placit. Hipp. & Plat.
- Vinum semicrudos concoquit humores, si quid aliud, vrinas sudorésq; promouet, & lassitudini vlcerosæ prodest. Lib. 4. de fani. tu.
- Vina crassa celerrimè nutriunt. Lib. 2. aphor. comment. 11. & eodem lib. comment. 18.
- Vina aquosa (sic autem nominant alba & tenuia) sicut aquæ similem formam habent, ita etiam vim. quare vrinam cient, & minimè nutriunt. Com. eodem. 40
- Vinum celerrimè, & vniuersim maximè alit. Lib. 2. aphor. com. 18.
- Vina aquosa celerrimè per vrinas excernuntur. Ibidem, & vide ibi de vinis albis, nigris, & fuscis, quale præbeant corpori alimentum.
- Vinum austerum adstringit. Lib. 2. aphor. com. 20.
- Vini potionem *δαρναίον* nominare solet Hippocrates. Lib. 2. aphor. com. 21.
- Vinum

- Vinum si quis ante cibos potauerit, qui sit euacuatus, aut alui fluxu, aut sanguinis reiectione, aut alia quapiam euacuatione, conuulsionibus, atque deliriis confestim corripitur. Com. eodem.
- Vinis crassioribus sæx subsidet. Lib. 4. aphor. com. 21.
- Vinum calidam habet temperaturam. Lib. 5. aphor. com. 5.
- Vinum nervos replere solet. Substantiæ enim suæ copia affert conuulsionem: rursum autem qualitate, sanat eam quam fecit dispositionem, nervos calefaciendo, atque exsiccando. Lib. 5. aphorismorum comment. 5.
- 10 Vinum promptè subintrat omnia, nisi sit crassum. Ibidem.
- Vini poti noxa Græcis dicitur *κραπάλι à κάρλωμα*, quod significat caput, & *πάλλιδαι* concuti. Com. eodem.
- Vinum non habet tempus coctionis præfinitum, sicut nec cibus, sed secundum naturam vini, & potatoris, tardius, aut citius conficitur. Com. eodem.
- Vini meracioris potus sitim facit. Lib. 5. aphor. Com. 27.
- Ex vini nimia potatione sitis noctu eueniens, somno iuuatur. Com. eodem.
- Vinorum sæci, humorem melancholicum assimilat Galenus. Lib. 6. aphor. Com. 11. 20
- Vina multa fortia, epota, podagras pariunt, præsertim ante cibos sumpta. Lib. 6. aphor. Com. 28.
- Vini potio diffundere sanguinem, atque euacuare potest, & sui motus vehementia obstructions aperire. Lib. 6. aphor. Com. 31.
- Vini potio tum oculorum dolores sanat, cum sine plethorica corporis dispositione sanguinis copia crassioris in oculorum venulis continentur. Lib. 6. aphor. Com. 31.
- Vinum si quis biberit aqua calida dilutum in singultum incidet. Lib. 6. aphor. Com. 39.
- 30 Neque vinum, neque balneum, tolerat plethorica dispositio. Libro 7. aphor. Com. 47.
- Vino pro remedio extinctionum vtatur Asclepiades post totius corporis purgationem. Com. eodem.
- Vinum æquale, æquali mixtum soluit anxitudinem, & horrorem. Lib. 7. aphor. com. 57.
- Vinum calefacit totum corpus, & citò mouetur ad omnes partes, cum hoc quòd omnes humores optimos reddit. Lib. 7. aphorismorum comment. 57.
- 40 Vinum vult Hippocrates æquale, æquali aquæ temperari ad solendam anxitudinem, & horrorem, vt aqua quidem pellat, & euacuet ex materia infestante quicquid cesserit vini motui cum impetu lati, reliquum temperet. Lib. 6. aphor. com. 57.

De somno, eiusque effectibus.

CAP. VIII.

Omnum animantibus ad quietem viriumque collapsarum instaurationem datum esse (quod summæ cuiusdam Dei providentiæ est) confiteri omninò oportet. Equidem cum diurnis, assiduisque laboribus, arque motionibus defatigata animalium corpora (multa nanque sit partium nostri corporis substantiæ per labores dissolutio) virium resolutionem sentiant, admirabili Dei providentiæ factum est, ut somno, ceu salutari laborum remedio lassitudini, ac virium dissolutioni sibi consulant. Ob id rectissimè somnum Galenus, animalis facultatis quietem esse quandam existimavit. Quiescit enim per somnum animalis facultas, naturalis verò validius tum suo munere fungi videtur. Nec minus appositè definitionum medicinalium autor somnum definiuisse est visus, animæ remissionem secundum naturam esse affirmans, à finibus ad principatum. Seu etiam quietem vacationemque ab animalibus actionibus Aristoteles somnum esse dixit, sensus ipsius immobilitatem quandam, & quasi nodum, ac vinculum: affectio enim quædam est sensoriæ particula. Sic se profectò res habet, ut in somno animalis facultas sensuum effectrix, ac procreatrix, munere suo in sensuum functionibus edendis, aut omnino nihil, aut parum certè fungatur. Undè meritò vinculo quodam veluti impediti tum sensus esse dicuntur, quo minus in proprias motiones ferri possint. Ac proinde rectissimè immobilitatem sensuum quandam, & impotentiæ somnum esse Aristoteles verissimè affirmavit. Neque enim visus colores, nec sonos auditus, nec odores olfactus, nec sapes gustatus, nec qualitates tangibiles tactus, toto eo tempore quo somno sopiti, atque grauati iacemus discernere queunt: ut haud immeritò vincitum esse sensus omnes, & ad obeundas functiones impotentes iurè dicantur. Nunc de somni generatione, & productricibus causis compendiò agamus. Fit somnus in nobis ex benigna quadam vtilique cibi exhalatione sursum lata, cerebrum imbuente, ac aggrauante. Equidem cum animantis cuiusque calidum in sublimè natura feratur, efficitur ut accepto ad virium refectionem alimento, vna cum calore, & cibi quoque exhalationem sursum ferri sit omnino necesse. At quod in sublimè attollitur, id quadantenus attolli, & aliquoufque impelli, deinde regredi, ac resfluere instar Euripi oportet: ac proinde cibi exhalatio, caloris virtute in cerebrum, lata vbi eo loci subuecta est, mox reciprocatur, ac descendit: consistens autem in cerebro, caput aggrauat, & addormiscere facit. Cum verò iam descendit, & reciprocando calorem in intimam repulit, tum somno sepultum iacet, dormitque animal, natiui caloris fuga, & multa cibi exhalatione vincitum quasi vinculo quodam sensibus, hocque dormire dicimus. Non enim omnis sentiendi impotentia, ut rectè Aristoteles dixit, somnus est: sed ea solùm quam diuaporatio committit alimenti.

Lib. 1. de sym.
caus. cap. 8.Lib. de somno
& vigilia
cap. 1.Lib. de somno
cap. 3.

menti. Quæ causa est, cur somnus maximè post cibum fieri soleat. Tunc enim copiosus humor, & corpulentus sursum comreat, atque in cerebrum rapitur: qui consistens, & caput plenitate degrauans, somnum inducit. Erit itaque cerebri oppletio, ac vaporis sursum lati refrigeratio (ut Aristoteli, atque Galeno video placuisse) somni illatiua causa. Sic nanque Aristoteles, eo qui de somno inscribitur libro, tum secundo item de partibus animalium cap. 7. & Galenus lib. 1. de sympt. caus. cap. 8. sensisse conceptis verbis sunt visi. Fieri itaque à vapore multo, ceu materia quadam somnum: non ex præfatis tantum aut toribus liquet, sed ex signis quibusdam demonstrari euidentissimè potest. Quæ enim suapte natura vaporem multum ex se gignere, atque fundere nata sunt, vel cerebrum potentia sua refrigerare, soporifera, & somni conciliatiua esse solent, ut vinum, lac, & quæ soporata frigiditate caput grauant, uti papauer, mandragora, & eius generis multa. Unde qui & pleniore victu, eoque humido, multoque vino vtuntur, in somnum procliuè esse solent: quòd multa sursum à copioso cibo exhalatio feratur. Atque iis qui nimio meri potu sese ingurgitarunt, probri loco illud Poëtæ obiicimus, Altaria fumant: quasi indicantes multa effumatione somnum à vini potu induci. Somni itaque hæc est veluti materia, uti finis, animalium salus, ac requies. Equidem cum naturam boni alicuius gratia agere semper dicamus: quietem verò vtilem esse, atque adeò necessariam iis omnibus, quæ moueri nata sunt, (quæ & ipsa semper, & continuè moueri cum voluptate nequeunt, viribus à motu nimio deficientibus, ac labefactatis) somnum profectò salutis animantium causa creatum esse, confiteri omnino, vel de Galeni, & Aristotelis mente oportet. Atque hæc finalis somni causa est, uti effectrix, cerebrum ipsum vapore multo distentum, & aggrauatum. Somni modò commoda, atque incommoda proferamus. Somnus id præstat, ut & vires virtute sua roboret omnes, & quiete corpus reficiat, & concoctiones omnes confirmet, ac meliores efficiat: non eas modò, quæ in ventriculo perficiuntur, esculentorum, sed & humorum in iocinore ac venis, ut Galenus millies in mille locis testatus est. Adhæc internas corporis partes humectat, visceribus omnibus utilis est, cum se somni tempore calor innatus in ima recondat, eoque recessu in profunda corporis confluens, viscera in suis quæque muniis obeundis roborat, atque firmat, & ad omnia naturæ opera haud parum conferat: idemque cruditatibus omnibus profit, sitque illarum præsens quasi quoddam remedium. Corporis habitum calefacit, atque humectat. Senibus verò adeò confert, ut nihil ferè aliud quicquam, aut senectutis duritiam emolliat, aut deperditam in ipsis humidam substantiam, reparare magis possit. Unde est illud Homeri à Galeno citatum: ἐπιμη λείψαιτο φαγοί τε εὐδοίαι ἢ μαλακῶς, ἢ γὰρ δύνει ἐπὶ γαστέρι. Ut lauit sumpsitque cibum, det membra sopori. Nanque hæc senibus iusta. Hæc in vniuersum

Cap. 3.

Com. 4. ad
textu de po-
pul. morb. &
libris de san-
tuend.Lib. 5. de san-
tuend.

sum somni commoda, si tempestiuus, ac moderatus accedat. Ex quibus videre est, quanti sit probè dormiuisse, cui valerudinis est cura. Parum profectò videri potest optimis cibus vesci, ni bona eorum concoctio, atque distributio fiat: quæ cum somni adiumento commodè ambo perficiantur, consequens est, vt in naturæ operibus obeundis non postremæ partes somno sint tribuendæ. At vt somnus temperatus & tempestiuus hæc commoda parit, sic intempestiuus, aut nimius incommoda multa. Vnde est illud Hippocratis: Somnus & vigilia si modum excefferint, malum. Nam qui immodicus est, membra omnia laxat, excrementa detinet, colorem habitumque corporis deterior¹⁰em reddit, caput grauat, multoque vapore implet, calorem natium hebetiorem, partes omnes ad motum pigriores facit: & quid non malorum somni intempestiuitas creat? Vt qua & crudi succi concoqui prohibeantur, & viscera grauiora reddantur, vt rectè Galenus method. medend. lib. 12. affirmavit. Quamobrem appositisimè illud idem autor dixisse videtur, somnum esse mortis fratrem, quandamque veluti ad interitum viam. Nam vbi absolutè succi per somnum confecti sunt, si in somno maneat homo, immoderatus erit vtique talis somnus, ac veluti mortis frater. Equidem si alimenti elaborationem excipias (quæ communis somno cum viuentibus adest) cætera²⁰ mortem referunt: non videre, non audire, nihil intelligere, vel cogitare, vel sentire, ac breuiter proiectum esse. Vt rectissimè illud à Nasone dictum sit,

Stulte quid est somnus, gelida nisi mortis imago?

Cum itaque tam multa nobis à somno immodico, & intempestiuo damna accedant, curare id omnes debemus ne somno sepulti bonam vitæ partem perdamus. Demosthenemque imitemur, qui opificum sedulitatem, & antelucanos labores vigilia tempestiua præueniebat. Tandiu enim profectò viuimus quandiu vigilamus. Vt autem somni salubris ratio constet, plurima in eo obseruanda erunt. Tem-³⁰pus, mensura, seu duratio, decubitus, insomnia, & acceptorum copia, vel defectus. Aptissimum somno tempus nocturnum est, quòd per alta silentia noctis, commodiùs, prolixiusque dormiamus, & ab eius frigiditate faciliùs innatus calor intrò trudatur, ac ab extimis partibus in intimas reuocetur: qua reuocatione mox concitatur animalibus somnus, qui quæ enumerauimus antea com-⁴⁰moda præstat, vt diurnus maxima detrimenta adfert: quod est ab Hippocrate. 2. præfagiorum lib. in hæc verba notatum. Interdiu inquit vigilandum, noctu dormiendum est. Si contrà commutetur, pessimum est. Ob id autem potissimum diurnum somnum nostri damnant, quòd ce-⁴⁰rebrum humore nimio, vaporibusque plurimis imbuat, quos vigilia potius absumi oporteret, tum quòd id tempus, quo interdiu somno indulgemus breuissimum cum sit, concoctioni explendæ minus sufficiat. Ideoque resurgentes à diurno somno ob interruptam ante tempus concoctionem, & acidum eructant, & flatibus distenduntur, & capitis grauitatem

Lib. 2. aph. 3.

Lib. 3. de pul-
suum cau.

Cap. 11.

tatem, atque dolorem sentiunt, & timentibus plerunque oculis, decolorésque apparent. At si defatigationis, ac lassitudinis à labore contractæ sensus aliquis adsit, aut inquieta & insomnis nox præcesserit, aut æstus immodicus vires debilitarit, tum somno etiam diurno tantisper indulgendum erit. Vnde est illud Celsi: Meridiari longis diebus ante cibum, sin minus post cibum conuenit. Mensura porrò ea somni sit atque duratio, vt probè confecisse nos, robustiorésque inde effectos intelligamus. Quæ mensura etsi non eadem in omnibus est, sed pro natui caloris, in quoque aut copia, aut penuria, & temperamenti bonitate aut infelicitate, sic & ipsa varietur: tamen commune id ferè omnibus esse solet, vt septem ad summum horarum spatio, & rectè conficiant, & somno commodè indulgisse sibi videantur. Quod etiam ex vrina, & ructibus, & ventriculi habitu deprehendere sanè possumus. Vbi enim experrectis vrina aquæ speciem præfert, minus concoxisse significat, & crudum in venis consistere succum demonstrat. Vti si rufa & colorata probè fuerit, absolutam esse per somnum concoctionem indicat. Ex ventriculi habitu, commodum fuisse somnum deprehendimus, si leuem eum à somno: non onustum & grauem, non flatibus, & murmurillis distentum, nec cibum acceptum¹⁰ ructibus referentem senserimus. Si enim aut acidi, aut nidorosi prodeant ructus, cruditatem testantur, vt docet lib. aphorismorum sexto Galenus. Decubitus formam esse in somno obseruandam, primus omnium Hippocrates prodidit. Cubantem enim oportet in latus dextrum, aut sinistrum decumbere, manus, ceruicem, ac crura paulum reducta habere, & omne corpus molliter positum. Ita enim (subdit) plerique bene valentium cubant. Auicennæ mox à somni initio in latus dextrum cubandum, postea verò in sinistrum reuolendum censet. Quin & in ventrem inclinari ad probam concoctionem facit, vt idem affirmat. Verùm hæc decubitus forma, quæ ab Auicenna præscribitur, stomacho valentibus confert: iis autem qui conco-³⁰tricem ventriculi facultatem infirmam habent, non sic. Quin in sinistrum latus prius declinasse, vtilius est, hepate nimirum ventriculum eo situ complectente, vt idem etiam Auicenna loco alio tradit. Concoctionem enim, decubitus in sinistrum latus magis adiuuat, vt distributionem cibi, decubitus super dextrum latus. Supinum verò cubare pessimum, defluxiones enim iis decubitus creat. Insomnia etiam in somno attendenda sunt, vt diuinus Hippocrates cum libro de insomniis, tum sexto Epidemiorum scripsit, & eiusdem argumenti libro confirmavit Galenus. Explicantur enim sæpe nobis ex insomniis⁴⁰ corporum affectus, vt fusissimè præcitat locis docuerunt Hippocrates, & Galen. Vnde illud rectè ab Hippocrate dictum est: Quæ per somnum accidunt, nec non ipsa insomnia expendenda. Ad affectuum enim deprehensionem, & aduentantium præcautionem, haud minimum conferunt. Quòd quales intus lateant succi noxam illaturi, ex insomniis prænoscamus. Vt si quis per somnum sibi in aqua præfocari videatur,

Com. 7.
Lib. 1. præfagiorum cap. 5. seu nume-
ro 16.

Fen. 3. primi
doc. 2. cap. 9.

Fen. 13. tertij
tract. 3. cap. 5.

Lib. 6. Epidemior. Part. 8.
apho. 18.

Somniorum
significationes

videatur, aut in ea difficulter natate, humorum pituitosorum copiam, & partium internarum coangustationem significat; vti si quis in coeno & luto volutari, & spectra atque terrifica videat, atram bilem redundare. Pugnas verò, rixas, clamores, incendia si quis per somnum videre se putet, bilis feruorem: vti si lumina, accensas faces, & rubra, ac splendore micantia, sanguinem in vasis copiosiore contineri demonstrat. Nec vanam esse insomniorum rationem cum Hippocrates abundè docet curationem adhibens iis, quæ per somnium sunt demonstrata, vacuatis vtique humoribus ea somnia parientibus, aut alioqui corpore per quietem, exercitationem, balnea, vomitum, & congruam victus rationem ad symmetriam reuocato, tum quæ multa ab insomniis euenisse, historiarum fide agnouimus, declarant: vti Artemidorus, lib. 1. de somniorum interpretatione cap. 5. & Albertus magnus, atque etiam noster Galenus monumentis suis testantur. Hinc enim cum cuidam causatio secundum septum transversum esset oborta, per quietem sibi oblatam speciem scribit, quæ commoneret liberatum iri hominem, si sanguinem mitteret ex vena quæ inter pollicem visitur, atque indicem: fecisse quod præcipiebatur, ac mox sanitati restitutum. Non ergo inanis erit, quæ ex insomniis de curando corpore ratio sumetur. Hæc de præceptis salubribus in somno obseruandis, idque per secundam valetudinem. Nam cum aduersa valetudine premimur, alia sunt quæ cauere, alia quæ obseruare in somno debemus qui nisi commodè ægris accedat, magnam sanè parit noxam. Siquidem iis qui internarum partium inflammatione laborant, interdicens per initia somnus est, quod vt Hippocrates testatur, sanguis per somnum in interiora reuocatus inflammationem plurimum augeat. Cauendum item ne ægri accessio-¹⁰num initio dormiant. Exagitur enim intus contentus humor, nec foras protrudi commodè potest: Vnde longiores, & grauiores reddi accessiones, si quis per initia dormiat, dum rigor inuadit, experientia fide compertum habemus. Quin & illud in ægris expendendum, vt se à somno habeant, meliusne an deterius: si quidem in quo morbo somnus laborem præstat, malum id est, penèque lethale, vt Hippocrates ait: si verò contulerit, salubre. Atque de somno tantisper dicta sufficiant.

Lib. 6. Epid.
part. 5. ap. 29.

Lib. 2. aphor.
aphor. 1.

De somno Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

Somno interdum homines sanari à morbis. Lib. de arte.
Quod ad somnos attinet quemadmodum secundum naturam con-⁴⁰uetum nobis est, interdum vigilare oportet, noctu dormire, Lib. 2. prædictionum cap. 2.

Somnus à tertia diei hora deterrimus est. Eodem lib. & cap.

Pessimum

- Pessimum est si neque interdum, neque noctu dormiat æger: dolor enim, ac labor significatur. Lib. 2. prædicti. cap. 2.
- Somnus in quo morbo laborem facit, mortale: si verò somnus proficit, non lethale. Lib. 2. aphor. 1.
- Somnus vbi delirium sedat, bonum. Lib. 2. aphor. 2.
- Somnus & vigilia vtraque si modum excefferint, malum. Lib. 2. aphorismor. 3.
- Ex somnis in febribus timores, aut conuulsiones, malum. Libro 4. aphor. 67.
- 1° Somnium Hippocratis. In epistola ad Philopœmenem.
Somnia quædam esse diuina. Lib. de insomniis.
In somnis quisquis ea quæ obueniunt rectè coniectat, is magnam habere vim ad omnia ipsa reperiet. Lib. de insomniis.
- In somno anima vigilat, & cum quidem corpori inseruit in multas partes distributa, non sui iuris est, sed partem aliquam singulis corporis partibus, siue sensibus distribuit, auditui, visui, tactui, gressui, actioni, ac omni corporis facultati. Ipsa autem animæ cogitatio sui iuris non est. Lib. de insomniis.
- Cum in somno corpus quiescit, anima in motu est, & corporis partes
- 2° perreptans, domum suam gubernat, & omnes corporis actiones ipsa perficit. Nam corpus dormiens non sentit, ipsa verò vigilans cognoscit, visibilia videt, & audibilia audit, vadit, tangit, tristatur, animaduertit. Eodem de insomniis lib.
- In somno, anima omnia & corporis, & animæ munia obit. Eodem lib. Somnia venerea qui habent propterea semen per somnum effundunt, quum humidum in corpore diffusum, & calfactum fuerit. Lib. de genitura.
- Insomnia quæ per somnum apparent, de diurnis actionibus, & reddit quomodò facta sunt, ea quæ seriatim & iusta in re, per diem facta sunt:
- 3° aut de quibus consilium initum est, hæc homini bona sunt: fanitatem enim significant. Propterea quòd anima in diurnis consiliis, perseuerat, neque repletionem, neque euacuationem, neque aliqua alia forinsecus allapsa re, vitata. Lib. de insomniis.

Galeni.

Somnus est quies, & vacatio ab animalibus actionibus, vel animæ delatio secundum naturam à finibus ad principatum. Lib. definiti. medicinalium.

4° Somnus fit propter frigiditatem & humiditatem primæ sentientis partis, id est, cerebri, cum scilicet ex humidi vtilis copia grauatur corpus. Comment. 2. in primum Prorrheticum, super textu, Sopor an vbiq; malus.

Somnus animali superuenit capite repleto. Lib. 1. de symptomat. caus. cap. vlti.

Somnus

- Somnus diuturnior prodest his qui minus concoxerunt, & postridie cibos eructant. Com. ad lib. de salubri diæta.
- Somnum nouem horarum in longissimis noctibus concedit Galenus, Lib. 6. de sani. tuend.
- Somnus humectare, & effluua cohibere solet, immodicus verò segnitiam corporis, & capitis grauitatem facit. Com. vltim. ad secundum de rati. vic. acut.
- Somnus ab exercitationibus profundior fit, & à nutrimento accepto, quòd multa virium per labores dissolutio facta fit, & cerebrum labore multo fatigatum quiete, ac refectione egeat: ob id altius dormitur. 10
A nutrimento verò profundior fit somnus, quòd caput multo humore impleatur. Lib. 1. de sympt. cau. cap. vlti.
- In somnis cerebrum quiescit, in vigiliis exercetur. Eodem lib. & cap.
- In somno aut omnino feriantur sensus, aut obscure, & debiliter agunt. Lib. 1. de sympt. caus. cap. vlti.
- Somnus profundus, aut non profundus ex quantitate influentis virtutis contingit. Cùm tantò minus eius influere sit credibile, quantò somnus est profundior. Eodem lib. & cap.
- In somno virtus animalis quiescit, naturalis potentius agit, quòd postquam dormitum est, vires recipit. Eodem lib. & cap. 20
- In somno nutrimentum non in ventriculo modò, sed in vniuersa animalis mole concoquitur. Ibidem.
- Somnum animali cerebrum inducit, vbi requiescere plusculum ab actione vult. Eodem lib. & cap.
- In somno factæ imaginationes, & visa ob id statim excidunt, quòd pars animæ imaginatiua, obscuras & superficiarias impressiones rerum non conseruat, quales contingunt per somnos. Quamobrem obscure in somnis agente anima, obscuræ etiam imaginationes fiunt, ideòq; neque stabiles. Lib. 2. de motu muscul.
- Somnus vberior, nec crudos succos digerit, & viscera grauiora reddit. 30
Lib. 11. meth. meden. cap. 3.
- Somnus & vigilia, causæ sunt nos perpetuò alterantes. In arte medicinali. cap. 85.
- Somnus semper humectat, refrigerat, aut calefacit, non semper. Com. 4. in 6. de popul. morb. super textu, Somnus stabilis.
- Somnus multus lædere potest. Com. 2. in primum Prorrhetici, super textu. 16. cuius initium, Fauces.
- Per somnum calor in interiora corporis mergitur. Com. 4. in 6. de vulgar. morb. super textu, Somnus in frigore.
- Somnus visceribus conducit, exercitatio articulis & carnibus. Com. 5. in 40
6. de popul. morb. super textu, Labor articulis.
- Somnum inducunt lactuca, & balnea dulcium, & calidarum aquarum, & vinum modicè dilutum, & medicamenta refrigerantia. Lib. 2. de loc. aff. cap. vlti. & 5. de simpl. facul. cap. 19.
- Somnus, seu magis sopor, per accessionum initia contingit, vehementer

- ter refrigerato cerebro, quòd frigus adèd increseat per accessionum initia, vt non raro soporem queat inducere. Libro 2. de loc. affec. cap. vlti.
- Somnus qui febricitanti à visceris phlegmone accidit, intempestius est. Com. 4. ad 6. de popul. morb. super textu, Somnus stabilis.
- Ex somno signa bona, aut mala in acut. morb. descripta. Comment. 2. ad prognostica. Hipp. cap. 2. textu. 11. & 12.
- Ex somno quidam surgentes ambulant dormientes. Comment. 1. ad 1. Prorrhetici, super textu 5. Cur autem à dormientibus isthæc vigilantium opera exercetur, nempe incedere, arma capere, loqui, & huiusmodi causam require lib. 2. de motu muscul. à Galeno: & hoc problema abundè ego explicauit in commentariis meis ad lib. de morb. & 10
& sympt. lib. 4. cap. 8. pag. 239. vsque ad 241.
- Somnia manifesta fiunt à siccitate, vti melancholicis, & ieiunis, & sicco habitu præditis. Com. 1. ad primum Prorrhetici, textu. 5.
- Ex infomniis est corporis dispositionem coniecturis quibusdam deprehendere. Lib. de præfagiis ex infomniis.
- Per infomnium incendia videre, bilim flauam: fumum verò videre, caliginem, tenebras, atrabile grauari: imbres somniare, frigidam abundare humiditatem: sic qui niuem, glaciem, grandinem somniat, pituitosum humorem redundare significat. Eodem lib. 20
- Somnia alia ex corporis dispositione, alia ex iis quæ agimus emergunt. Lib. de infomniis.
- Somniare in stercore, aut cæno volutari, foetidos, ac putres in corpore redundare humores significat. Lib. de infomniis.
- Somnia in phreniticis conspicua apparent. Com. 1. in primum Prorrhetici, textu 5.
- Somnifera dicuntur, quæ duntaxat humectant. Quæ verò perfrigerant, nec somnum, nec indolentiam afferre rectè dicuntur: sed pro somno 30
coma, & caron: pro indolentia ob perfrigerationis excessum, vel prorsus insensibilitatem, vel certè sensum diminutum. Lib. 1. de sympt. caus. cap. vlti.
- Somniferorum morborum, vt cari, lethargi, & cæterorum curatio, ad motis capiti remediis perficitur, non cordi, quod Aristotelis sententiam arguit. Eodem libro, & cap.
- Ex somno quæ fit læsio duplex est, altera communis, quæ in principiis fit accessionum, altera propria, vt in quibusdam morbis, quando in aliquo alio tempore somnus nocet. Lib. 2. aphorismorum comment. 1.
- 40 Dormientibus in principiis accessionum, casus illis protenditur, & vix febres ad consistentiam perueniunt. Com. eodem.
- Somnus morbo iam consistente adhibitus, manifestam affert vtilitatem, præsertim verò vbi morbo declinante adhibetur. Libro 2. aphor. 71.
- Ex somno læsiones contrariæ sunt vtilitatibus, quòd videlicet febres
C ex ipsis

ex ipsis non dissoluuntur, sed etiam excitantur: & quod dolores intenduntur, & fluxiones multiplicantur, & crescunt inflammationes. Com.eodem.

Somnum, & vigiliam fieri secundum natiui caloris motiones, Hippocrates docuit. Com. eodem. Docuit autem id Hippocrates Lib. 6. Epidemiorum, illo textu, Vigilās extrinsecus calidior: dormiens contrario modo se habet.

Somnus vbi delirium sedat, vbi dolorem, vbi febrem, vbi inflammationem, bonum. Lib. 2. aphor. com. 2.

Somnus grauis nondum nominatur, nisi difficilem habuerit expergefactionem. Lib. 2. aphor. com. 3.

Somnus longus nominatur, quando solum tempore excesserit modum naturæ conuenientem: & nondum habuerit difficilem expergefactionem. Lib. & com. eodem.

Somnus fit refrigeratio primo sensitiuo, hoc est cerebro. Com. eodem.

Somnum, quidam medicinæ professorum semper bonum, & vt signum, & vt causam existimauerunt. Lib. 2. aphor. com. 3.

Somnus inest pueris pro maiori parte: vigiliæ verò haudquaquam ipsis assuetæ sunt. Lib. 3. aphor. com. 24.

Per somnum infantibus pauores adsunt, iis præsertim qui sunt natura edaciores, quando loca ad ventriculum pertinentia sensu quidem vigeant, sed imbecillia existant, cibus verò corrumpitur. Lib. 3. aphor. comment. 24.

Somni abundantia, pueris maximè secundum naturam inest. Com. eodem.

Per somnos, terribiles fieri imaginationes, non in puerulis solum, sed etiam in ætate perfectis obseruauit Galenus: quando multi, & vitiosi humores grauant, & mordent ventriculum, præsertim ipsius os. Com. eodem.

Somnolenti fiunt senes, cum superfluitates pituitosæ in ipsis aggregantur. Lib. 3. aphor. com. 31.

Somnum à curis impediri, ex eiusdem aphorismi commentario elici potest, dicente Galeno, Senes ob id vigilare, quod senectus plena curarum sit. Com. eodem.

Ex somno sudor multus factus, sine manifesta occasione corpus plurimo vti cibo significat: vel si cibum non accipienti fiat, euacuatione indigere significat. Lib. 4. aphor. com. 41.

Somni profundi, signum sunt pituitæ. Lib. 4. aphor. com. 2.

Ex somnis in febribus vehementibus conuulsiones, vel timores, malum. Lib. 4. aphor. com. 67.

Ex somnis in morbis exitialibus, & timores, & labores, & conuulsiones factas, vidit sæpe Galenus. Com. eodem.

In somnis, quando ad cerebrum humor infestus peruenerit, timores, labores, ac conuulsiones fiunt. Com. eodem.

Ad somnum à cibo conuersis impletur caput. Com. eodem.

Somni

Somni in plethoricis dispositionibus caput replentes, aggrauant cerebrum. Com. eodem.

Somnos vtilis, semper concoctiones inducunt. Com. eodem.

Somni semper in morbis nocerent, quatenus ad profundum, & viscera materia fluit, nisi coctionis ratione plus afferrent vtilitatis, quam sit damnum, quod ex motu ad interiora consequitur. Lib. 4. aphor. comment. 67.

Somnus lædens agrotantem, mortalis est. Com. eodem.

Somnus aliquis est, qui delirium non sedat, sed excitat. Ibidem.

¹⁰ In somnis magis euaporant humores. Ibidem.

Somnus sitienti superueniens, bonus est. Coquitur enim per somnum & subdescendit id quod sitim facit. Lib. 5. aphorismor. comment. 27.

Somnus confert ad naturæ opera. Lib. 1. aphor. com. 15.

Somnus, & vigilia, vtraque modum excedentia malum. Lib. 2. aphor. com. 3. & lib. 7. com. 68.

De vigilia.

CAP. IX.

²⁰

Auca sunt omnino ea, quæ de vigilia dici cõuenit. Ea enim cum somno contraria sit, contrariorum autem contrariæ sint effectiones, ex his quæ de somno præcedente capite dicta sunt, quid vigiliæ in corporibus præstare possint, elicere facilius erit. Quod ante quam explicem, ipsa vigiliarum notio, nobis ex ipsius definitione promenda erit. Vigiliam itaque definitionum medicinalium autor, expansionem animæ, seu extensionem à principio, ad corporis partes omnes esse vult, & rectè quidem. Nam cum per somnum anima à finibus, & corporis partibus ad principium sese colligat, sitque somnus ea animæ remissio à functionibus animalibus, consequens profectò est, vt sit vigilia, animæ intentio quædam, atque intentus vigor ad munia obeunda. Quod cum sine ipsius ad partes singulas applicatione fieri nequeat, rectissimè dictum videtur, vigiliam, extensionem, seu regressum quendam animæ esse, à principio, hoc est cerebro, ad corporis partes omnes. Quod tum contingit (vt Aristoteles testatur) cum absoluta per somnum concoctio fuerit, & calor, qui ambientis frigoris opera, ex amplo in arcum coierat, euicit: tumque expergiscitur animal, hoc est, ad munia obeunda, animæ impulsu citatur, hoc enim expergisci est. Sed vt de somno diximus, moderatum commoda multa adferre, immoderatum verò contrarium efficere sic, & de vigilia dicendum. Ea enim si modum excesserit magnam infert corpori noxam, vt ait Hippocrates, ac proinde magnoperè cauendam nemini non exploratissimum esse puto. Vigiliæ enim si immodicæ, aut intempestiue fuerint, vires corporis labefactant, ac perdunt, cruditates pariunt, cerebri, & sensuum functiones debilitant, naturales eneruant

C 2

uant

uant potentias, pallorem, maciem, prauumque omnino habitum producunt, corpora resoluunt, & siccant: denique menti plurimum nocent, & alienationem saepe, ac morrem adferunt. Fiunt autem immodicae vigiliae, aut propter calorem primae sensitiuae partis, nempe cerebri, vel ex humoris biliosi abundantia, vt Galenus affirmat. Ex iis porro quae maximè digerunt, euacuant, & siccant, vigiliae sunt. Exsiccat vniuersum corporis habitum vigilia, ita astruente Galeno. Quamobrem nihil mirum si à vigiliis graciles, atque aridos reddi homines videamus, vt lib. 3. de sani. tu. scriptum est. Digeritur enim immodicè quicquid humidum est, id depalcente vigilia, vt in qua natiui caloris, & spirituum magna fiat dissolutio. Intenti igitur in id esse omnes debemus, quibus valetudinis cura cordi sit, ne nos vigiliis conficiamus, néve aut studiorum amore, aut rei agenda nimia cupiditate plus æquo nimium vigilantes, vnà cum vigilia vitam perdamus. Quod haud rarè opum congerendarum studiosi, aut disciplinarum voratores, & helluones facere solent: id minimè cogitantes, ne quod lubentes faciunt, diutius efficere non possint.

Lib. 2. aphor. com. 3.

Lib. 7. meth. meden.

De vigilia Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

20

Vigilia si modum excefferit, malum. Lib. 2. aphor. 3.

Vigilia sanat aliquando morbos. Lib. de arte.

In vigilia conuulsio, vel desipientia, malum. Lib. 7. aphor. 18.

Vigilandum interdium, noctu dormiendum est. Lib. 2. praedicti cap. 2. nouae versionis, vel textu 11. veteris.

Vigilare, & noctu, & interdium pessimum: dolor enim, ac labor ab eo indicio significatur. Lib. 2. praedictionum. cap. 2.

Galenus.

30

Vigilia est extensio animae à principio ad corporis partes omnes, atque particulas. In definitionibus medicis.

Vigilia fit propter tum siccitatem, tum caliditatem primae sentientis partis, id est, cerebri. Com. 2. ad primum Prorrhetici, textu. 29.

Vigiliae ex iis sunt, quae maximè euacuant, & exsiccant. Lib. 7. aphor. com. 18. & lib. 7. meth. meden.

In vigiliis longis, biliosior redditur sanguis. Lib. 7. aphorismor. comment. 18.

A vigiliis graciles, & magis aridi homines redduntur. Lib. 3. de san. tuend.

40

Vigiliarum symptoma, in ardentibus febribus semper exitiosum. Comment. 2. in primum de vulg. morbis, super textu, At cum febres ardent.

Vigilan

Vigilandum in principiis accessionum. Lib. 2. aphor. com. 1.

Vigilans est calidior extrinsecè, dormiens intrinsecè. Com. eodem.

Vigilia, & somnus fiunt secundum innati caloris motiones. Comment. eodem.

Vigiliam modum excedentem malum esse, & signum & causam, nonnulli medicorum existimarunt. Lib. 2. aphor. com. 3.

Vigiliae fiunt quidem propter calorem primae sensitiuae partis, sed vel ex sola intemperatura, vel ex humoris biliosi abundantia. Ibidem.

Vigilia, vt nonnulli censent, nulla est moderata, sed hoc nomen solam immoderantiam significare. Lib. 2. aphor. com. 3.

Vigilia, & cura, sufficienter extenuant. Lib. 2. aphorismor. comment. 28.

In vigilia conuulsio, & desipientia, malum. Lib. 7. aphorismor. comment. 18.

Vigiliae & conuulsionem, ac desipientiam faciunt, immodicae siccitatis ratione. Com. eodem.

Vigiliae, somnus vtraque modum excedentia, morbus. Lib. 7. aphor. com. 68.

Vigiliae continuè insunt senibus, quia senectus plena curarum est. Lib. 3. aphor. com. 3.

20

Vigiliae casus quidam sunt. Lib. 2. aphor. com. 30.

Vigiliae consuetae, insuetis toleratu faciliores. Lib. 2. aphorismor. comment. 50.

Vigilias pueris ob passionem fieri existimandum, nec ipsis haudquam sunt assuetae. Lib. 3. aphor. com. 24.

Vigiliae plus nocent consistentibus, quam iuuenibus. Lib. 3. aphorismor. com. 30.

Vigilias faciunt cura. Lib. 3. aphor. com. 31.

Vigilant magna ex parte, & grauiter se habent, ac februnt vehementius aegri, quando iudicatio appropinquat. Lib. 4. aphor. com. 71.

30

De motu, & quiete.

CAPVT X.

Ad sanitatem tuendam, haud minimum momentum exercitationem habere, non autorum tantum constanti assertionem, sed & ipsa experientiae fide, exploratissimum omnibus semper habitum est. Vnde grauis illa, & in ore omnibus perpetuè habenda summèque obseruanda sententia ab Hippocrate prodita est: ἀσκησις ὑγιεινῆς ἀκορὴ τροφῆς, ἀδουλίαν πρόνοιαν. Quod est, sanitatis studium, non sariari cibis, & ad labores impigrum esse. His enim duobus veluti capitibus praecipuis, vniuersam tuendae sanitatis rationem contineri manifestissimum est: in satietate scilicet ciborum, & comodis exercitiis. Quamobrem cum de ciborum, ac potuum ratione dictum à nobis abundè capitibus 24. & 25. sit, nunc vt de exercitatione salubri differamus, necessarium

Lib. 6. Epid. par. 4. ap. 20.

C 3

visum

visum est. Omnem autem exercitationē vno motus nomine comprehendi volumus, quod ad motum, ceu genus quoddam, omnes exercitationum modi referēdi veniant. Itaq; de exercitatione hęc promemus, quid ipsa sit, & vt communiter accipiatur. Exercitationum genera, seu maius differentias explicabimus omnes, & quid quæq; vel commodi, vel incommodi afferat trademus. Demum præcepta in exercitationibus seruanda proferemus, quibus commodè valetudo seruari, non labefactari possit. Sed prius quantum exercitatio ad valetudinem bonam momenti habeat, ex variis Galeni locis explicandum nobis videtur, vt ad eam ob-eundā Galeni admonitione illecti alacres accedamus. Is lib. 2. de sanit. 10
 tantū exercitacionem fecisse est visus, vt ab ea in sanitatis tuendę cau-
 tione inchoandum conceptis verbis expresserit. Sanitatis tutela (inquit)
 à labore est auspicanda. Et paulò post: A laboribus ordiendū. Libro ve-
 rò de boni, & mali succi cibis: Ad sanitatem tuendam (ait) maximum
 quidem malum est, omnimoda corporis quies, perinde atque maximum
 bonum est, motio moderata, hoc est, si corpora moderatè exercētur. Et
 rursus eodem libro, de semetipso, historiam instituti à se victus recen-
 sēs, in quem vnum quempiam è sodalibus hortatu suo pertraxerat, ad
 hunc modum de exercitiis commodis disserit. Curam (inquit) ambo ad-
 hibuimus, vt exerceremur, cruditatēque omninò vitaremus, ob idque 20
 ad hanc vsque diem, multos iam annos incolumes viximus. Quod mul-
 tis ante Galenū annis Aristoteles in problematis expresserat, dum il-
 lud inquit, Cur cibum minuere, laborem autem augere, salubre sit.
 An (inquit) quia causam ægrotandi, excrementorum habet nimietas:
 quæ tunc certè exultat, cum aut cibis superest, aut labor deest? Ego
 verò tanti esse in omni vitæ cursu exercitacionem moderatam existimo,
 vt primas omninò illi partes in vita, valetudinēque seruanda iure attri-
 bui debere censeam: vt ex illius commodis, quæ paulò post recense-
 bimus, manifestum omninò fiet. Est itaque exercitatio (autore Gale-
 no) is corporis motus, qui & vehementior est, & anhelitum alterare 30
 potest. Neque enim motus omnis exercitatio dici meretur, nec planè
 motus, & exercitatio eadem esse Galeno sunt visa: sed eum tantum
 motum exercitacionis nomine idem dignatur, qui concitatione sua &
 vehementia, anhelitus rationem, & naturam immutare quadantenus
 possit: quando in quibus nullā per corporis motus fit anhelitus muta-
 tio, hos minimè exerceri dicimus, nec eos motus exercitij nomine di-
 gnatur. Quod si quis magis, celerius, crebriusve ex motu respirare
 cogatur, huic certè (vt Galenus docet) tantus motus exercitatio fue-
 rit. Atque huiusmodi corporis motio communiter exercitatio Galeno
 vocari solet. Exercitationum porrò, multiplices sunt differentia, quas 40
 modò sigillatim attingere ex vsu fuerit, vt quantum quæque corpori,
 aut profit, aut noceat, perspicere planè possimus. Sunt autem in
 vniuersum eæ, lucta, pancration, id est certaminis genus id, quo in-
 rentis omnibus corporis viribus, magna contentione certatur, pugila-
 tus,

1. Proble. sec.
Proble. 47.

Lib. 2. de fa-
nit. tuend.

Vbi supra.

tus, cursus, saltus, disci iactus, pilæ lusus, coryci, follis, altèrum,
 fossio, remigatio, aratio, putatio, oneris gestatio, messium tritura, &
 collectio, equitatio, vestatio, vmbatilis armorum meditatio, atque
 tractatio, quam Græci *σπομαχίαν* vocant, militaris pugna, venatio, pi-
 scatura, scansio in sublime, iaculatio, ambulatio, chorea, modulatio
 vocis, seu cantus, frictio. Hæ præcipuæ exercitacionum ad salubri-
 tatem differentia, quibus addi ad cumulum ea omnia possunt, quæ
 opifices manuum labore, ad vitæ vsum exercent, & operantur, seu
 domos ædificent, seu naues conficiant, seu ferrariam, ærariamve fa-
 10 ciant, seu aratra pangant, aut quiduis aliud ad vitæ vsus necessa-
 rium concinnent. Exercitiorum enim nomine censenda hæc omnia
 veniunt. Inter quæ tamen nonnulla exercitaciones tantum sunt: alia
 exercitia simul, & opera. Primi, generis sunt lucta, pancration, pug-
 latus, cursus, saltus, disci iactus, coryci, follis, pilæ palmariæ, & altè-
 rum lusus. Hæc enim omnia exercitia tantum sunt. Alterius generis
 habentur, quæ exercendo opus relinquunt: vt fossio, remigatio, vitium
 putatio, plantatio, messis, pugna militaris, venatio, piscatus, & plæ-
 raque huiusmodi. Rursus verò exercitacionum alia magis, minus alia
 corpus exercet. Quædam lento motu recreat, quædam citatiore mo-
 20 tu, & vehementiore fatigat, aliqua etiam robore, ac nixu adhibitis,
 quædam sine his. Robustam autem exercitacionem Græci *εὐτρον*, id
 est, valentem vocant: vti quæ violenter, & cum celeritate fit *σφοδρῶν*,
 id est, vehementem. Itaque fodere, equos generosos habenis coërce-
 re, onus graue attollere, per intentum funem ingredi, remigare, lucta
 cum valido congredi, robusta planè exercitia, & vehementia haben-
 da sunt: vt & armatum pugnare, vel feroces equos in prælia agere,
 aut graue quoduis telum vel intendere, vel iaculari: robustissimas enim
 vires, & intentum corporis vigorem isthæc exercitiorum genera po-
 stulant. Mitiora sunt disci iactus, coryci, follis, & pilæ palmariæ
 30 alterumque lusus: quod etsi corpus vehementi agitato fatigat, haud,
 æquè tamen valentes vires, atque priora illa postulant. Sed quid cory-
 cos sit, quid follis, & altères paulò nobis penitiùs explicandum, quod
 abstrusiora sint, quàm vt quiuis facillè ea intelligat. *κορυκός* Græcis, &
κορυκόν, *καὶ τὸ κορυκόν*, pro sacculo, aut pera, vel id genus instrumen-
 to ad ludendum apto, eoque (vt quidam volunt) in sphaeræ formam
 circinata rotunditate effictio vsurpatur, vt Aristophanes in Holcadi-
 bus (referente in lectionibus antiquis Cœlio Rhodigino) accepit. Lib. II. cap. 6.
 Fuchsius idem cum folle esse, & pro eodem accipi debere conten-
 dit, in suis ad Galeni libros de sanit. tu. annotationibus. Quod quan-
 40 tum ea in re à Galeni mente, atque ad eam à veritate ipsa aberret, mox
 ex eiusdem Galeni locis aliquot, & Phauorini quoque, atque Hefichij
 testimonio planum faciam. Si quidem Galenus perpetuò corycum
 à folle, quoties amborum mentio incidit, discriminat. Sic enim lib. 2.
 de sanit. tu. *εἴη ἢ γυμνάσιον, ὀνομαζέω πάλιν, παγκράτιον, καὶ πυγμῶν, καὶ δρόμον, ὅσα τ' ἔ-
 C 4 ἄλλα*

308 ἀλλὰ τοιαῦτα. τινὰ μὲν αὐτῶν τὸ το γυμνάσια μόνον ἀσπάζοντα: τινὰ δὲ τὰ γυμνάσια μόνον, ἀλλὰ καὶ
 309 ἄλλα γυμνάσια ἢ αὐτὰ γὰρ δὴ ταῦτα τὰ εἰρηθία, καὶ προσέτι τὸ παιτυλίζαν, τὸ ἐκπλαθίζαν, τὸ
 310 σκιομαχίαν, τὸ ἀκροχειρίζουσαν, τὸ ἀλλεσθαι τὸ δισκοβολίαν: καὶ διὰ κορύκον, καὶ διὰ σφάειρας, ἢ μικροῦς
 311 ἢ μεγάλους, καὶ δι' ἀλτήρων ἐκπονήσαι τὸ σῶμα. Quod est, exercitationū species voco
 312 luctam, pancration, pugilatum, cursum, & alia id genus: quorū quaedam
 313 exercitationes tantū sunt: alia non exercitationes solū, sed etiam
 314 opera. Exercitationes sunt, tum hæc ipsa, modò dicta: tum præter hæc
 315 summis pedibus ingredi tensis in sublime manibus, tum in plethro pror-
 316 sum, retrorsūmque currere, vmbatili armorum pugna exerceri, sum-
 317 mis manibus concertare: præterea discum iactare, tum coryco, tum 10
 318 pila vel parua, vel magna, vel per alteres corpus fatigare. Hoc loco
 319 profectò corycum Galenus à pila lusoria apertè discriminat. Apertiùs
 320 verò dum celerum exercitationum catalogum eodem ipso libro recen-
 321 fet, iis verbis: καὶ βαίνειν δὲ καιρὸς ὕδρι τὰ ταχέα, χαρὸς δὲ πονίας, καὶ βίας, δόμοι δ' εἰς
 322 ταῦτα, καὶ σκιομαχίαι, καὶ ἀκροχειρισμοί, καὶ τὸ διὰ τὸ κορύκον τὸ καὶ δι' ἰσχυρὰς σφάειρας γυμνάσιον,
 323 ὅταν ἐκ δισκώτων τὸ καὶ διαθέντων γίγνεται. Reliquum est (inquit) vt de iis dica-
 324 mus, quæ celeritate, citràque robur, & vim perficiuntur: cuiusmodi
 325 sunt cursus, & vmbatilis pugna, & cū duo summis manibus certant
 326 (id enim ἀκροχειρισμῶν vocant) tum quæ per corycum, & paruam pilam fit
 327 exercitatio, vtique cū à distantibus, & discurrentibus administratur. 20
 328 An non conceptis explicatisque verbis coryci exercitationem, ab ea
 329 quæ pila parua perficitur, distinguit Galenus, cū duas faciat & cory-
 330 ci, & pilæ lusoriæ exercitationes? Corycum itaque à folle diuersum esse,
 331 ex præcitatō Galeni locis apparet, qui corycum à pila, tum magna,
 332 tum parua distinxit, cū fit follis pilæ genus: corycon verò (vt Hesy-
 333 chius, & Phauorinus suis in dictionariis apertè testantur) non pilæ ge-
 334 nus fit, sed vter, vel sacculus, aut pera ex pelle, coriόve confecta. Hesy-
 335 chij verba hæc sunt: κορύκος, θυλάκιον ἢ πήρα, id est, corycus est vter, aut
 336 pera. θυλάκιον enim, idem autor alibi vt rem esse interpretatur, inquit au-
 337 tem θυλάκιον, ἀσπὸς δερματίνου, id est, vter ex pelle, vel coriaceus, quod & 30
 338 Phauorinus confirmat. θυλάκιον δ' ἐστὶ δερματίνου σακκίου, ἢ βαλαύτιον, quod fo-
 339 nat, Thylation est sacculus coriaceus, vel marsupium. Si igitur corycos
 340 instrumentum est quoddam instar peræ, aut marsupij, vtisve confor-
 341 matum, constat profectò corycum follem non esse, cū follis sphæri-
 342 cus fit, vter, aut marsupium oblonga. Est autem follis pilæ id genus ven-
 343 to inflatæ, quam vulgus nostrum (Paume de vent) appellat, & à Plauto
 344 pugillatorius follis dictus est, quòd pugno non palma excutiat. Vn-
 345 de est illud scitum Plauti. Extemplò herclè ego te follem pugillatorium
 346 faciam, & pendentem cursabo pugnīs periurissimè. Et illud Martialis,
 347 in apophoretis. 40

Ite procul iuuenes, mitis mihi conuenit atas.
 Folle decet pueros ludere, folle senes.

Si quid verò coniectura de coryco assequi datur, existimo ventosum
 vtrem distentum, ex pelle confectum fuisse, quem ludentes in subli-
 me proiicerent, & à distantibus, & vltro citròque discurrentibus
 variè

variè iactatus, atque mutuis ictibus percussus, diu in sublimi staret, do-
 nec falso discurrentium appulsu in terram decideret, instar eius lusus,
 quem vulgo Itali (il gioco del balone) vocant. Sed de ea re, præter con-
 iecturam nihil certi habeo quod adferam, probatorum autorum testi-
 moniis assertum. Doctiores meliora excogitare, ac prodere in lucem
 poterunt. Atque hæc de coryco & folle. De altere illud ex Phauorino
 constat, moles quasdam fuisse vel plumbeas, vel alterius generis, quas
 manibus saltantes gestarent, vt maiore nixu corpus in longiora spatia sal-
 tu proiicerent. Sed iam ad institutum redeamus, ostendentes quanam
 10 exercitia, quas corporis partes magis minùsve exerceant. Cursus & sal-
 tus crura potissimum exercent, robustioraque reddunt, vt armorum tra-
 ctatio brachia, & supernas partes. Equitatio lumbos, ceruicem, crura
 maximè fatigat. Remigatio vniuersum corpus, sed brachia, & crura ma-
 gis, ac dorsum vt & fossio. Incessus & concitata ambulatio crura po-
 tissimum. Clara lectio, cantus, pulmones, faucèsque commodè exer-
 cent: vt oculos scriptio, & lectio. Sed ex omnibus exercitationum
 generibus, nihil æquè vniuersas corporis partes, atque pilæ palmariæ
 lusus fatigat, magisve prodest, si opportunè & suo tempore, adhibitò-
 que modo suscipiatur: vt Galenus lib. ad id dicato, qui de exerci-
 20 tio patuæ pilæ inscriptus est, plenissimè docuit. Is enim lusus crura,
 brachia, ceruicem, caput, oculos, dorsum, lumbos, & (vt in summa
 dicatur) omne ex equo corpus commodè exercet, & animum voluptate
 mira afficit, vegetumque & alacrem reddit: & (vt Galenus ait) ad sani-
 tatem plurimum confert, & hominis temperiem in suo statu conseruat,
 nec nimiam corpulentiam, nec exilitatem immodicam adferens. Quæ
 omnia facit, caloris natiui in nobis incensione, qua & excrementa à
 membris omnia facilè dispelluntur, & mutuo attritu firmitatem, ac ro-
 bur membra acquirunt. Hoc itaque exercitij genus, ceu ad sanitatem
 seruandam accommodatissimum, cæteris haud paulò plurimum præ-
 30 fert Galenus, ob eas quas modò attulimus rationes. Nec minus com-
 moda ambulatio mediocris per amœna, & virentia loca, placido & se-
 reno cœlo suscepta, censerī debet, vt quæ nimirum, & probè vni-
 uersum corpus exerceat, & appetentiam excitet, & calorem natiuum
 exsuscitet, & membra roborat, & colorem blandum, ac suauem reddat,
 excrementisque corpus exoneret. Quam ego ab omnibus, qui libe-
 ram vitam agunt, & suæ ipsorum valetudini consulunt, non in postremis
 habendam censeo. Qua autem ratione incessu huiusmodi exercere cor-
 pus conueniat, mox in præceptis salubribus (ad quæ tractanda stylum
 iam conuertimus) dicemus. Sunt autem hæc in exercitationibus potif-
 40 simum obseruanda. Primum omnium, quoniam exercitatio omnis
 commodè suscepta, soluere & eiicere excrementa potest, aut eadem in
 habitū corporis deducere, id omni studio curandū, ne corpus excremen-
 tis refertum habentes, exercitationi nos credamus. Id fiet, si haud prius
 laborare ceperimus, quàm & hesterno cibo probè confecto, & alui, vesi-
 cæque excrementis educis. Quippe cū digestionē in corpus exercitatio
 pluri

Alteres quid
 sint.

In exercita-
 tionibus ob-
 seruanda.

plurimum adiuuet, cauendum id magnopere, ne cum ea administratur, aut crudi incoctique cibi in ventriculo copia, aut succorum in vasis non rectè elaboratorum multitudo subsit. Metus enim est, ne priusquam probè concocta sint, quæ cruda manserunt, in habitum corporis ab exercitationis vi, & potestate deducantur. Quo nihil nocentius accidere corpori potest. Id igitur erit ad exercitationem inchoandam commodissimum tempus, si & ea quæ in ventre, & in vasis subsunt probè elaborata, atque concocta fuerint, vt iam denuò cibandi tempus instet. Quod iis verbis pulchrè ab Hippocrate expressum est. *Lib. 6. Epid. part. 4. aphor. 716.* *πανοί σπυρίου ήγείσθωσαν.* Id est, Labores cibos præcedant. & Galenus lib. 2. 10 de sanit. tuend. *διότι ή εκκαθαίρει τους πόρους, ή και κενό τα περιήωματα, κάλλιον αυτό πρό τών σπύριου ανάλαμβαίνεσθι.* Quoniam (inquit) & exiguos meatus expurgat, & excrementa expellit, vtilius est ante cibos exercitationem adhiberi, idque ratione sanè optima. Nam si à cibo corpore labore exagites, crudis omninò implebis humoribus. Vt idemet Galenus lib. de boni & mali succi cibis confirmauit, inquiens. *ώσπερ γάρ ή αγαθόν μέγιστον έστιν ές υγείαν τό πρό τή σπύριου προγυμνάσιον, ή τω βλαβερώτατόν άπασα κίνηση ώς σπύριου, άνασθένταί γάρ εκ τής κοιλίας ή τροφή περιήωθησάναι.* Quod est, Quemadmodum maximum bonum ad sanitatis tutelam est, ante cibum exerceri: ita perniciosissima res est, omnis post cibum motio. Distribuitur enim tum cibus ex ventre antequam concoquatur. Concoxisse autem nos, atque ad laborem subeundum probè apparatus esse, vrinæ à somno redditæ color indicabit. Siquidem quæ diluta est, & aquæ speciem referens, crudum in venis subesse succum, nec satis elaboratum indicat, tumque quiescendum. Vnde est illud Celsi. Qui bene concoxit, manè tutò surget: qui minimè, in lecto quiescere debet, nec labori se, aut fatigationi credere: si verò rufa, & biliosa vrina manè appareat, coctum esse huiusmodi succum demonstrat, tumque exerceri conuenit, excretis prius (vt antea dictum est) vesicæ aliuque excrementis, ne ea spiritus, motionisque impetu impulsa, meatus corporis obstruant, aut solidæ partes excrementis onustæ, noxam ab ipsis percipiant, aut conuulsæ, aut ruptæ, aut immodicè distentæ. Ac proinde exonerare prius excrementis internas partes conuenit, & sensim lento motu corpus calefacere, partisque præmollire, & exiguos meatus laxare, quod commodè frictione matutina leui, & moderata perfici poterit. Cui rei pauci omnino manuum in fricando circumactus suffecerint, qui nullo compressu sint graues, sed leues, & qui citra compressum corpus calefaciant. Cæterum id quoque in exercitationibus spectandum, non omnes omnibus conuenire, sed alias aliis. Gracilibus & attenuatis mitiora, atque remissiora: fortibus & robustis validiora, ac robustiora conueniunt exercitia. Sic & temporis conditio attendenda. In æstate enim remissior & leuior, atque in ymbra: in hyeme concitator, diuturnior, atque in sole exercitatio congruit. Omnis autem exercitationis finis is esse debet, corporis melior habitus, & lassitudinis aduentantis vestigium perceptum. Ac proinde

inde tandiu exercendum, dum corpus intumescat, & color in facie floridus appareat, ac sudor cum calido vapore manans cernatur. Quæ cum adfuerint inhibenda tum primum exercitatio est, atque quiescendum. Quæ enim vltra hunc terminum prorogatur, corpus tum gracilius, tum aridius reddit, bonique succi nonnihil etiam adimit, vnde infirmius reddi corpus est omnino necesse. Itaque cum contrahi paulò cœperit corporis aucta ab exercitio moles, protinus cessandum. Tum etiam, vbi coloris floridi gratia euauerit, aut si motuum alacritas, & vigor sese remiserint, illico à motu temperandum: quando si iis apparantibus exerceri pergas, corpus & nimium exhauries, & frigidius reddes, lassitudinemque, qua vires deiiciantur, contrahes. Atque hic exercitationis finis esto, corporis bona constitutio, & excrementorum inanitio. Quoniam verò tanti ad sanitatis tutelam momenti exercitationem esse diximus, nihil vt quicquam præferri illi meritò possit, quæ corpori commoda adferat, ex Galeno potissimum adferemus: qui secundo de tuenda valetudine lib. de exercitationis commodis ad hunc modum scripsit. Quoniam (inquit) vehementior motus exercitatio est, necesse quidem est, tria hæc ab ipsa perfici in corpore exercitando: membrorum duritiem ex mutuo ipsorum attritu, genuini caloris augmentum, & spiritus citatiorem motum: sequi verò hæc, reliqua omnia priuatim commoda, quæ corpus exercitiis accepta refert: vtiq; ex membrorum duritia, tum vt minus labore afficiantur, tum ad labores robur: ex calore tum deducendorum in corpus validum attractum, tum immutationem magis expeditam, tum nutritionem magis felicem, tum vt singulæ corporis partes sint (vt ita dicam) perfusæ. Cuius affectus beneficio, & solida mollescere, & humida tenuari, & exiguos corporeæ molis meatus laxiores fieri accidit. At ex spiritus valentiore impetu, & purgari hos omnes meatus necesse est, & excrementa expelli. Quæ item omnia commoda Paulus lib. 1. cap. 16. ex Galeno recensuit. Quies autem, quæ exercitationi contraria est, si immodica fuerit, corpus frigidius reddit, excrementa dissolui prohibet, genuinum calorem penè præfocat, atque extinguit, & vt infelicius concoctiones, nutritio, distributioque cibi procedant efficit, torpidumque corpus, & ad labores obeundos ineptum facit. Qui itaque valere cupit, commodè se exerceat, quietem nimiam, & locordiam, quantum maximè fieri poterit, fugiat, cibus non fatietur, & impigrum se ad labores præstet: sic enim sanitatis tuendæ præcepta impleuerit.

De motu, & quiete, Hippocratis, & Galeni loci.

40

Hippocratis.

Ambulandum hyemè velociter est, æstate autem leniter. Lib. de salubri diæta.

Carnofos

- Carnosos ambulare citius oportet, graciles verò tardius. Eodem lib.
 Pingues, & qui graciles fieri volunt, omnes labores ieiuni facere debent, & cibos assumere anhelantes adhuc ex fatigatione. Eodem lib.
 Quicumque graciles sunt, & pingues fieri volunt, ieiunos nullum laborem subire oportet. Eodem lib.
 Exercitiis qui vtuntur, hyeme currere, ac luctari debent: ætate verò luctari quidem parum, currere autem minimè, sed multum deambulare ad ventum, & frigus. Eodem lib.
 Labores detrahendi sunt his, quos sitis corripuerit. Eodem lib.
 Labores cibos præcedant. Lib. 6. Epidemi. part. 4. aphor. vltimo. 10
 Labor, cibus, potus, somnus, venus, omnia mediocria. Lib. 6. Epidemi. parti. 6. aphor. 5.
 Quibus ex exercitiis, siue ex aliquo alio labore dolores fiunt ex visceribus, his quiescere conducit, cibis abstinentes. Eodem lib.
 In omni corporis motu, vbi laborare cœperit, quies statim lassitudinem aufert. Lib. 2. aphor. 48.
 Qui consueti solitos labores ferre, etsi fuerint imbecilles & senes, non consuetis fortibus, atque iuuenibus facilius ferunt. Lib. 2. aphor. 49.
 Vbi fames laborandum non est. Lib. 2. aphor. 16. 20
 In exercitationibus extenuationis signum, sudor guttatim manans, qui tanquam è riulis egreditur, aut compressio post tumorem. Lib. 6. Epidemi. parti. 3. aphor. 5.
 Plurimum atque repente mouere corpus, periculosum. Quoniam omne nimis est naturæ inimicum, sed quod paulatim fit, tutum est. Lib. 2. aphor. 51.
 Omnis subita mutatio, si modum excefferit, noxam inducit. Lib. 2. de rat. vic. acut. textu. 55. ad finem.

Galenus.

30

- E**xercitium est vehemens motus. Lib. 2. aphor. comment. 16. & lib. 2. de sani. tu.
 Exercitatio ea dicitur, quum quis ex motu aliquo celerius, aut crebrius respirare cogitur. Lib. 2. de sanitate tuenda.
 Exercitatio cõmuniter dicta ea est, in qua anhelitus fit mutatio. Eod. lib.
 Exercitatio propriè à loco denominatur, quem *γυμνασιον* Græci appellant. Is locus est in publica aliqua vrbs regione extructus, in quo vngendi, fricandi, luctaturi, discum iacturi, aut tale quippiam facturi 40 confluunt. Eodem lib.
 Exercitatio non quiuis motus est, sed tantum si quis vehementior fuerit. Eodem lib.
 Terminus vehementiae motus esto, anhelitus alteratio. Ibidem.
 Labor cibum præcedat, ex Hippocrate citatum. Lib. 2. de sani. tuend.
 Labor,

- Labor, cibus, potus, somnus, Venus, omnia mediocria sunt. Eodem lib.
 Exercitatio, labor, motus, ita se habent, vt motus res diuersa ab iis fit, labor, & exercitatio. Ibidem. lib. 2. de sani. tu.
 Exercitij qualitates sunt, seu differentiae, velocitas, tarditasque, mouendi vehementia, & leuitas, robustum & imbecillum exercitiu. Ibidem.
 Exercitia tantum sunt lucta, pancration, pugilatus, cursus: exercitia & opera simul, fodere, arare, remigare, vites putare, gestare onus, naues fabricare, domos extruere, venari, piscari. Lib. 2. de sani. tu. Atque
 10 hæc eadem sunt exercitationum genera.
 Exercitationum tria prima notantur genera, vtique quot motionum differentia, quippe aut à nobis ipsis mouemur, aut ab aliis, aut medicamento. Lib. 1. de sani. tu.
 Motus qui ab altero præstat, nauigando, equitando, vehendo, aut incunis, lectulis, vlnisq; obitur. Lib. 1. de sani. tu.
 Exercitia quæ cum periculo fiunt, sunt celeres cursus, rupto interdum vase, voces magnæ ac vehementes affatim emissæ, equitatus, saltus, discus, palestra, & huiusmodi alia multa. Sine periculo autem fit, parua pilæ exercitatio, præter cætera quæ in ea sunt bona. Vniuersum
 20 enim corpus probè exercet. Lib. de exercitio paruae sphaeræ.
 Exercitium paruae pilæ molle est, & leue, si leniter eo vtare. Lib. de exercitio paruae pilæ.
 Exercitium paruae pilæ quiete indigentibus vtilissimum, atque ad imbecillas vires reuocandas valentissimum, senique, ac puero conducentissimum. Eodem lib.
 Exercitatio quousque pro singulo quoque vsu intendenda, aut remittenda fit, scribere impossibile est. Eodem lib.
 Exercitationis cuiusque quantitas, vt explicetur fieri non potest. Eodem libro.
 30 Exercitia ad bonam valetudinem conferre, & cibos antecedere debere, ab antiquis præstatis simis tum philosophis, tum medicis traditum est. Lib. de exercitio paruae pilæ.
 Exercitatio quæ ex parua pila habetur, reliquas omnes excellit. Eodem libro.
 Exercitationum omnium ea conducentissima, quæ non modò corpus fatigare, verum etiam animam oblectare possit. Eodem lib.
 Multi præ sola lætitia morbos euaserunt, multi etiam præ mœrore ægrotauerunt. Eodem lib.
 Exercitatio quæ parua pila fit, & facilis est, & minimo apparatu indiget.
 40 Eodem lib.
 Exercitatio paruae pilæ, omnes corporis partes æqualiter mouet. Eodem libro.
 Cursus, & quæcunque exercitia extenuant corpus non probat Galenus, artémque omnem modicè tractandam cæset. Quod si quid mensura caruerit, illud pulchrum non esse confitetur Galenus. Lib. de

- exercitio parua pila.
 Exercitium id potissimè commendauerim (inquit Galenus) quod bonam corporis valetudinem, ac partium concinnitatem, vnâque animi virtutem præstare possit, quale illud est, quod in parua pila consistit. Eodem lib.
- Exercitium parua pila, neque crassitiem vllam immodicam, neque grauitatem adfert. Lib. de exercitio parua pila.
- Exercitium *ἔπιπυ* siue robustum, quod violenter sine velocitate exercetur. Lib. 2. de fani. tu.
- Exercitium vehemens est, quod violenter, & cum celeritate fit, & *σφοδρῶς* 10 vocatur. Eodem lib.
- Exerceri senes conuenit non acutis exercitationibus, & præuegetis, sed potius tardis, & mollibus. Lib. 6. de sanit. tu.
- Exercitationes acuta extenuant, lenta corpus implent. Eodem lib.
- Exercitationis differentia, ab iis quæ extrinsecus posita sunt, quod aut sub dio exercitatio fit, aut sub tecto, aut in mista vmbra. Lib. 2. de fani. tu.
- Exercitationum differentias pro anni temporibus vide lib. de salubri diæta Polyb.
- Exercitationum alia lumbos, alia brachia, cruraue, alia spinam totam, 20 aut pulmonem tantum, aut thoracem tantum, magis exercent. Lib. 2. de fani. tu.
- Exercitatione partium inferiorum, quæ circa thoracem sunt partes iuuantur: superiorum quæ circa vesicam & renes: media ambabus. Lib. 5. de sanit. tu.
- Exercitatio imbecillium partium non senibus conuenit, cæteris conuenit. Lib. 5. de fani. tu.
- Nec exercitium vehemens, nec quietem ex toto senes postulant. Lib. 5. de fani. tu.
- Exercitatio senibus cõueniens, frictio cum oleo manè administrata, post 30 hanc inambulatio, gestatioque citra lassitudinem. Eodem lib. 5.
- Quæ exercentur particulae, fortiores, & solidiores fiunt. Lib. de assuetudinibus. & lib. 2. aphor. com. 49.
- Exercitia infantibus idonea in lectulis, cunis, vel vlnis dimoueri: pueris verò tertium, aut quartum annum agentibus, vehiculo, aut nauigio modicè agitari. Septennes equitare assuescant. Lib. 1. de fani. tu.
- Exercitari quibus expedit, hos ante cibum exerceri oportet. Neque enim omnes exercirandi sunt. Lib. 5. de fani. tu.
- Exercendum plus est calidis & humidis, propter corporis humiditatem. Lib. 5. de fani. tu.
- Exercitationes non omnibus prodesse, Hipp. restatur in Epidemiis, calidas naturas quiescere iubens. Lib. 5. de fani. tu. 40
- Exercitationes caput replentes non tolerant qui vertigine, ophthalmia, aurium dolore tentantur: aut quibus fluxio in columnellam, gingiuas, dentes, & reliquas circa collum & caput partes, incumbit. Lib.

- bit. Lib. 5. de fani. tu.
- Exercitationibus solitis dimissis, cruenta dysenteria accidit. Com. 2. ad lib. de nat. hum. super textu, Qui extra febrem, & super textu, Qui sic habent.
- Exercitationis omnis commune est, quod animali ipsi ex ea caloris augmentum excitatur. Lib. 2. de fani. tu.
- Exercitationes saluberrimæ sunt, & veri comparatae, quod inter tempora saluberrimum est. Lib. 3. aphor. com. 20.
- Si impurgatus laboraueris, vlcera accident. Lib. 3. aphor. com. 20.
- 10 Exercitatio excrementa soluere potest, tum per sudoris meatus euicere. Lib. 1. de fani. tu.
- Exercitationibus firmitas quædam membris accedit, & naturalis calor accenditur, & ex partium inter se attritu duritia quædam, indolentiaque comparatur. Lib. 1. de fani. tu.
- Exercitiis modicis tum corporis, tum animi custoditur intra sanitatis fines natiuus calor. Lib. 1. de fani. tu.
- Ocium defides, decoloratos, atque ex nutriendi defectu graciles reddit. Ibidem.
- Ab exercitiis animæ vniuersæ, illius virtutes augmentur, & robur accipiunt.
- 20 Lib. de assuetudinibus.
- Motiones plures corpora extenuant. Lib. 2. aphor. com. 28.
- Exercitatio in vitiosis corporibus, malos humores ad cutem trahit. Lib. 3. aphor. com. 20.
- Motus de genere est euacuantium superflua corporis. Lib. 4. aphor. com. 2.
- Exercitia sanis cum in edia præcipienda non sunt. Lib. 2. aphor. com. 16.
- Exercitia natura apta sunt exsiccare. Lib. 4. aphor. com. 13.
- Quies (quod ocium est, & ab exercitatione vacatio) seruat humiditatem, & corpora humectat. Eodem lib. & com. eodem.
- 30 Exercitia collectas singulis diebus superfluitates expurgare possunt. Lib. 3. aphor. com. 15.
- Exercitatio supplet vicem purgationis humorum, qui sunt in profundo corporis. Lib. 3. aphor. com. 20.
- Exercitatio podagram fieri prohibet. Lib. 6. aphor. com. 28.
- Exercitatio interdum soluit comitalem. Lib. 5. aphor. com. 7.
- Exercitatorum bonus habitus, qui ad vltimum bonitatis peruenit, periculofus. Lib. 1. aphor. com. 3.
- Exercitatio ordianda expulsi prius vesicæ, & alii excrementis, ne quid eorum in habitum corporis rapiatur, correptum caloris vi, qui per exercitacionem accenditur. Lib. 2. de fani. tu.
- 40 In exercitationibus, ciborum tum qualitas, tum quantitas aliquid momenti adfert. Lib. 3. de fani. tu.
- Exercitium id potissimum commendandum est, quod bonam corporis valetudinem, ac partium concinnitatem, vnâque animi virtutem præstare possit, quale illud est, quod in parua pila consistit. Lib.
- D 2 de exer

de exercitio parua pilae.

Exercitium illud non modicum praestat vsum, quod corpus, atque animum pro sua vtriusque virtute iuare possit. Eodem lib.

Exercitationem ante ciborum assumptionem, vtilius est adhiberi. Lib. 2. de fanit. tu.

Ab exercitatione tria haec potissimum commoda proueniunt, membrorum ex attritu durities, caloris augmentum, & spiritus citior motus: ad quae & nutritio, & reliquae naturae actiones feliciter obeuntur. Lib. 2. de fanit. tu.

Exerceri corpora moderatè, ad sanitatem tuendam mirum in modum prodest: at contra quies, & ocium diuturnum maximo nocimento est. Lib. de boni & mali succi cibis.

Exercitatio vt ante cibum bonae valetudini maximum adfert commodum, sic qualiscunque sumpto cibo motus noxius admodum est. Lib. de boni & mali succi cibis.

Exercitatio ante cibum succos crassos concoquit. Eodem lib.

Exercitandi non sunt qui famefcunt. Lib. 2. aphor. com. 16.

Exercitibus se à cibo, & caput vaporibus impletur, & nonnullis in incinore ponderis, aut distensionis sensus percipitur. Lib. 6. de fanit. tue.

Exercitationes à cibo vehementes, in causa sunt cur multis sint viscera oppilata. Com. ad lib. de salubri diæta Polybi, super textu, Crassi.

Exercitia post veneris vsum præparatoria tantum conueniunt, vehementia autem nocent. Lib. 3. de fanit. tu.

Exercitia si hominem pituita redundantem, vel bili flaua, aut atra, aut sanguine inuenerint, ipsi apoplexiam, vel epilepsiam, vel ruptionem vasis in pulmone incurret, quae morbos insanabiles creare poterunt. Lib. 3. aphor. com. 20.

Exercitatio consueta, minus nocet infueta. Lib. 2. aphor. com. 50.

Exercitationis terminus, & de frictione ante exercitationem. Lib. 2. de fanit. tu. ad finem.

Exercitatio post vigilias, aut tristitiam, ea esse debet, quae apothera pia dicitur. Lib. 3. de fanit. tu.

Vehementiae exercitationis terminus esto, anhelitus alteratio. Lib. 2. de fanit. tuen.

De quiete, Galeni loci.

Quiescere corpus tum dicimus, cum ab iis sub quibus ante fuit, in nullo est immutatum. Lib. 1. de natur. facultat. ad principium.

Quietem calidis naturis suadet Hippocrates. Lib. 6. Epidemi. & Gal. lib. 5. de fanit. tu.

Quies conseruat in eodem statu. Lib. 4. aphor. com. 14.

Quies est lassitudinis remedium. Lib. 2. aphor. com. 48.

Quies laboris remedium. Ibidem.

Quies

Quies humectat corpora. Lib. 4. aphor. com. 13.

Quies est ocium, & ab exercitatione vacatio. Eodem com.

Quies vomitum sistit, motus facit. Lib. 4. aphor. com. 15.

Quiete opus est, si quid sanari debeat. Lib. 6. aphor. com. 6.

Quies est opposita motui. Com. 3. in lib. 6. epidemi. cap. 33.

Quies purgationes sistit. Lib. 4. aphor. com. 15.

Quietem, his qui pulmonum vlceribus tenentur, imperabat Galenus. Lib. 5. meth. meden.

Quiete, ac perpetuo silentio tenendi sunt, qui vlceribus pulmonis laborant. Lib. 5. meth. meden.

De frictione.

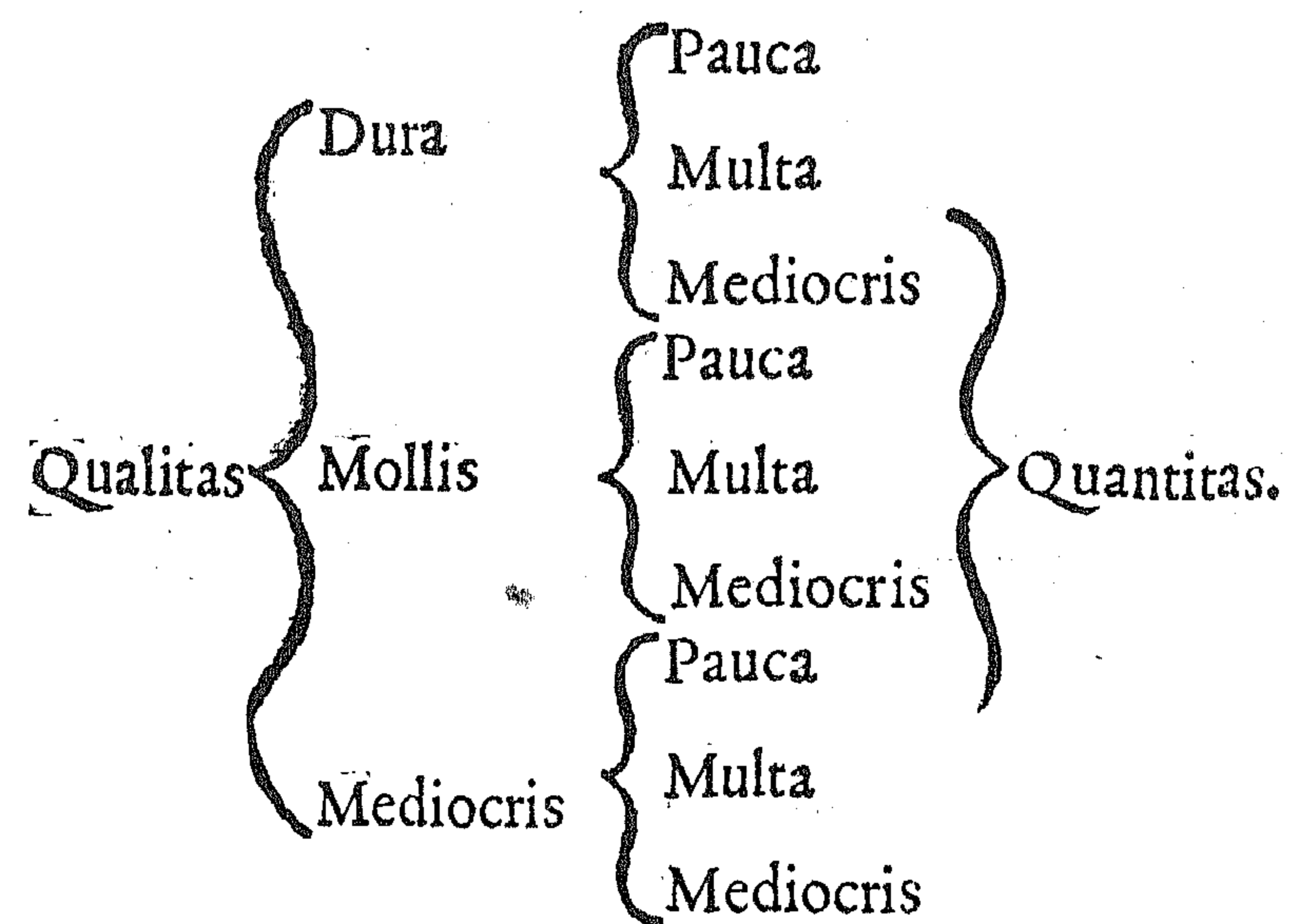
CAPVT XI.

Congruere maximè videtur, vt eam quae de exercitiis est tractationem (de qua superiore capite egimus) ea, quae de frictione est consequatur, cum vtramque Galenus, lib. 2. de fanit. tu. coniunxerit. Quem nos imitati, de frictione hoc capite agemus, ipsa rerum consecutione inducti, id ostendentes, quidnam variae frictionum differentiae in corpore operentur, & quanam quibus corporibus adhibendae. Praeterea quid præparatoria frictio commodi adferat, & quatenus perfici debeat. Nonnulla item de apothera pia vocata, omniumque (vt in summa dicatur) frictionum effectiones, ac modos trademus. Frictionum autem vt multas esse differentias, sic & commoda multa Galenus, quo supra memorauimus loco, asseruit. Id verò frictionis cuiusuis generis omnis commune opus est, calfacere. Accenditur enim frictione natius corporis calor. Ij etiam frictionis in vniuersum effectus esse deprehenduntur, vt rara denset, mollia induret, dura emolliat, & densa laxet, atque remittat. Quanquam non eadem frictio praestare haec omnia possit, sed pro sui tum quantitate, tum qualitate, modò densare rara, modò mollia indurare, interdum dura molli- re, aut densa remittere potest. Sunt itaque frictionum differentiae eae praecipue, quae ex qualitate, ac quantitate illius desumuntur. Qualitatis sint propriae differentiae dura, mollis, modiocris: quantitatis, pauca, multa, modiocris. Eas verò quae qualitatis sunt, si tribus aliis, quae à quantitate ducuntur differentiis iunxeris, nouem omninò coniugationes efficies, ad hunc modum ordinatas.

40

D 3 Pauca

10

Omniū verò appositissimè , vetustissimus Hippocrates frictionum differentias, lib. de medici officina, quem κατ' ἰατρείαν inscripsit, expressisse est visus, inquit ἀνάτημις δύνασαι λύσαι, δῖσαι, σαρκῶσαι. μινυθῖσαι ἢ σκληρῶσαι, ἢ μαλακῶσαι, ἢ πολλῶ, μινυθῖσαι, ἢ μετρη, παχύναι. Frictio (ait) potest soluere, ligare, carne implere, minuere: dura ligare, mollis soluere, multa minuere, mediocris seu moderata crassescere. Quatuor hæ ab Hippocrate proditæ differentiæ ex quadruplici omnis frictionis tum facultate, tum vsu oriuntur. Sunt autem frictionum diuersarum hæ potissimum virtutes, soluendi, ligandi, carnem augendi, minuendi. Itaque dura frictio his conuenit corporibus, quæ supra modum soluta sunt, contrà mollis his quæ constricta. Multa, his quæ obesa nimium sunt, vt eorum obesitas carnisque multitudo minuat, quæ verò modicè se habent corpora, atque in qualitatum excessu moderata sunt, ea nec molliter, nec duriter, sed quoad eius fieri maximè potest utroque declinato extremo sunt infricanda. Frictionis porò hic esse modus debet, autore Galeno, vt primis manuum ductibus, atque adedò primo contractatu blandius, inde sensim paulò fortius fricemus, eatenus aucta semper ad valentius frictione, vt premere leuiter, ac citra læsionem carnem videatur. In id enim corpora fricamus, non vt validè corpora induremus, sed vt ad exercitationis munus paratiora, promptioraque sint, roburque partibus, caloris accessu acquiratur. In præparatoria enim ad exercitia obeunda frictione (quæ huc spectat, vt corpora molliat) mollis duræque mediam qualitatem vigere oportet. At vbi extrenuare, & emaciare corpora studemus, & multam, & qualitate mediocrem adhibere conueniet. Sin reficere, tum qualitatis, tum quantitatis ratione, mediocrem. Hæc enim, vel Hippocratis testimonio, mediocris in omnibus esse debet. His enim, qui carnis augendæ causa fricantur, talis adhibenda frictio est, quæ finire tum debet, cum corpus & intumuit, & ad summum eius peruenit. Si enim fricare diutius pergas, non modò carnem non

Lib. 1. de sani. tu.

Lib. de medici officina.

nem non augebis, sed planè minues. Sunt enim robur, & tumor cum in carne apparuerint, mediæ frictionis notæ, vt multæ de tumescencia carnis. Frictio enim primùm quidem attollit, postea contrahit, ac contractam ex ipsa auctiorem molem deponit. Atque hic est eorum, qui carnis augendæ causa fricantur modus. Qui verò in id tantùm fricationes adhibent, vt ad exercitationes præparentur, his minimè id tempus opperendum dum caro ad summum intumeat, quando his satis est (quod præparatoriæ frictionis meta, finisque est) si ex frictione solidæ partes molliantur, humida soluantur, corporis meatus laxentur. Tum enim rectè ad labores obeundos præparata fuerint corpora, cum ex frictione, & partium mollities, & excrementorum solutio insensibilis, & meatuum exiguorum laxitas accesserint. Sed de præparatoria frictione hæc sufficiant. Pauca modò de apothepia subnectamus. Eam porò Galenus frictionem, apothepiam dici vult, quæ exercitato iam corpori ad moueatur. Græci ἀποθεραπευτική, Latini recuratoriam appellare solent. Hæc cum plusculo oleo administrari solebat, vt simul & pinguitudine humectaret, & solidas partes emolliret, & quæ in exiguis, corporis meatibus continerentur digereret. Omnis quippe exercitationis probè peractæ postrema pars apothepia dicebatur, duplici, vt ait Galenus, consilio suscepta, vt & excrementa solueret, & vt à lassitudine tutum redderet corpus: ac veluti à labore delassatum reficeret, ac recrearet, qui præcipuus erat apothepiæ effectus. Verùm nunc non tantam curandi corporis, vt olim veteres, curam impendimus. Frictionum enim hac ætate ferè ratio omnis periit, vt qui nec præparatoria frictione ante exercitia, nec apothepia postea vtamur. Nec magnopere tamen, vt ingenuè dicam, his egemus, præparatoria inquam, & apothepia frictionibus, vt quæ magis athleticis, quàm his qui tuendæ valetudinis causa exercentur conueniant. Illis enim ob immodicos, quos instituti gratia obeunt labores, vtraque opus est, nobis qui tantùm valetudini, non robori, & viribus augendis studemus, frictionibus illis opus non est, vt quibus nec immodicos labores adire vtile fit, nec à laboribus immodicis lassitudinem sentire, vt ad eam leuandam apothepia, ceu salutari præfidio egeamus. Sed de frictione iam satis.

Lib. 2. de fan.

De frictione, Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

40 Frictio potest soluere, ligare, carne implere, minuere. Lib. de medici officina, siue chirurgiæ officina. Frictio dura ligat, mollis soluit, multa minuit, mediocris seu moderata crassescit. Ibidem.

D 4 Galeni

- D**E frictionum differentiis, atque virtutibus locus Hippocratis ex libro de medici officina, à Galeno aduersus Theonem expositus. Lib. 2. de fani. tu.
- Frictionum differentias, durum, molle, multum, mediocre assignans Hippocrates, duas alias cuique oppositioni medias innuit. Eodem lib.
- Frictionis differentia quinque enumerata, iuxta varium manuum inie-
ctum & circumactum, ex dimensionum positione, nempe recta, trans-
uersa, obliqua, subrecta, subtransuersa. Lib. 2. de fani. tu. 10
- Frictionum coniugationes nouem, è coniugatione simplicium fiunt, fric-
tionum qualitatibus ad quantitatis differentias collatis. Eodem
lib.
- Frictio qualis cuique conueniat, nempe si dura ligandi, mollis soluendi
vim habet, quæ supra modum soluta corpora sunt, duriter fricare: cõ-
tra quæ constricta sunt, molliter: quæ modicè se habent nec molliter
nec duriter, sed vtroque declinato extremo. Lib. 2. de fani. tu.
- Frictionis quæ cum pinguedine adhibetur duplex scopus est, nempe vt 20
vel lassitudinis affectum sanet priusquam inauctus febrem accendat,
vel imbecillam distributionis vim excitet. Lib. 5. de fani. tu.
- Frictione ex oleo adhibita, multos qui alimenti distributionis penuria la-
borabant, sanauit Gal. Ibidem.
- Frictio vitale robur excitat, modicè calfacit, tum efficit, vt & distribu-
tio nutrimenti sit facilior, & nutritio promptior. Eodem lib. 5. de fani.
tuen.
- Frictio cum inedia fieri non debet, etiam in agris. Lib. 2. aphorismo.
com. 16.
- Frictione crebra, exiguaque vtendum, vbi imbecilles vires sunt: vbi va- 30
lida, rara multaque Lib. 5. de fani. tu.
- Frictionum alia preparatoria, alia apotherapia. Lib. 2. de fani. tuen.
- Frictio preparatoria, modicè calfaciendo tenues meatus recludit, & si-
mul excrementa, quæ caro continet fluxilia reddit, & solidas emollit
partes. Lib. 2. de fani. tu.
- Frictio apotherapeutica dicta, seu recuratoria, ex oleo administrata, hu-
meat & solidas emollit partes, & quæ in habitus meatibus conti-
nentur euaporat. Eodem lib.
- Frictio preparatoria in benè temperato homine mollis primùm, mox
exercitationem aggressura dura fieri debet. Lib. 2. de fani. tu. 40
- Frictiones partibus infirmis, quo tempore laborant, admoueri non con-
uenit. Lib. 5. de fani. tu.
- Frictio matutina simul concoquit crudum succum, simul corpoream
molem animantis nutrit. Lib. 4. de fani. tu.

Fricandi

- Frictandi conualescentes manè post deiectionem. Lib. 7. meth. meden.
- Frictio vespertina iis utilis est, quos vel lassitudo valida premit, vel sic-
citas malè habet, vel atrophia macerat. Lib. 3. de fani. tu.
- Frictio carnis augendæ causa suscepta, tum finienda est, cum corpus
ad summum ferè tumorem peruenit. Lib. 2. de fani. tu.
- Frictionis effectus sunt, quod & rara densat, & mollia durat, dura mol-
lit, & densa laxat. Lib. 2. de fani. tu.
- Frictionis omnis commune opus calefacere. Eodem lib.
- Frictiones sunt inter euacuantia corpus annumerandæ. Lib. 2. aphor.
com. 17. 10
- Frictio cum & vitale robur excitet, & modicè calfaciat, efficit & vt di-
stributio nutrimenti sit facilior, & nutritio promptior. Lib. 5. de
fani. tu.
- Frictionis mediocris opus est, carnis incrementum. Lib. 2. de fani. tu.
- Frictio mollis, quæ tenfa sunt remittit, & quæ inter vehementius labo-
randum fatigata sunt, emollit. Lib. 3. de fani. tuen.
- Frictiones duræ, tum fugiendæ, cum simul & excrementa digeri, & quæ
tenfa sunt molliri conuenit. Lib. 3. de fani. tu.
- Frictio ex oleo non finit exhalare attractum à frictione in partes sangui-
nem, vt quod emplastici medicamenti vim habeat. Lib. 6. de fani.
tuenda. 20
- Vt fricandi, qui graciles obesi fieri volunt. Ad ruborem enim vsque fri-
cari debent. Lib. 6. de fani. tu.

De plenitate, & inanitione.

CAPVT XII.

- P**lenitatis nomen vt veteribus frequens, sic eius vis ac ratio
haud satis perspecta fuisse videtur. Nonnulli enim eo
tanquam ad aliud relationem habente vtuntur, nec abso-
luto sermone de plenitate asserere quicquam audent: quod
certis finibus (vt huius opinionis assertores arbitrantur) comprehendi
ea non possit. Quod enim huic multum est (inquiunt) hoc interim illi
minus erit. Alij quidem, & ij paucissimi, plenitatem paucitatemque ex
facultate æstimanda censent, vt id multum esse dicantur, quod à faculta-
te vinci, superarique nequeat, id paucum quod facile superetur. Quidam
rursus ad solas vasorum capacitates plenitatem, inanitionemque specta-
re contendunt. Vt haud immeritò existimandum sit parum consentanea
priscos de plenitate dixisse. Nos verò ex Galeni cõsis firmiora dogmata
adferentes, plenitudo quid sit, ac quotuplex primùm trademus: plenum
propriè quid dicatur secundo loco, plenitatis vtriusque (eius inquam quæ
ad vires, & quæ ad vasa dicitur) signa tertio proferemus loco. Demum ve-
rò de inanitione, eiusque differentiis omnibus, quantum locorum cõmu-
nium tractatio postulat, differemus. Plenitudinem porrò Galenus id
esse vult, humorum in aminantis vniuerso corpore abundantiam cum
æquali

Lib. 13. meth.
meden. & li.
de Plenitu-
dine.

æqualiter succi inter se adacti fuerint. Id quod Græci & πλιθῶν & πλιθῶν
 vocant: nos nostro more plenitatem, & succorum redundantiam rectè
 dixerimus, idque ratione certè optima. Nam vbi eousque adacti
 corporis succi sunt, vt & vasa impleant, & naturæ negotium faciant,
 an non redundare, & iustum naturæ modum excedere iure dicitur?
 quem sanè corporis habitum, & plenitudinem, & plethoram vocare
 iurè debemus: prout alterum illum in quo vnus quispiam succorum
 dominatur, non omnes æqualiter, humorum vitiū: Græci κακοχύμιον appel-
 lare solent: quæ tum fit, cum vel bilis, vel pituita, vel atrabilis, vel
 ferofus humor seorsim in corporis habitu redundauerit. Itaque il-
 lud constat, omnium humorum abundantiam iurè plenitatem, seu
 plethoram dici: vni tantum humoris exuperantiam, cacochymiam.
 Iam verò abundantia hæc, quam Græci πλονεμίαν appellant, duplex
 esse deprehenditur, altera qualitatis, quantitatis altera est. Qualita-
 tis ea fuerit, cum vna quæpiam qualitatum elementarium absque sub-
 stantiæ cuiuspiam affluxu, nimietate sua noxam fecerit: vt cum im-
 modicus calor, immodicum frigus, humiditas aut siccitas, nudæ
 noxam intulerint: similia enim interdum corpora solis qualitati-
 bus alterari, interdum verò substantia quadam iam dictis qualitati-
 bus præditâ à Galeno lib. de morb. differ. cap. 5. proditum est. Atque
 hæc cum accidunt ad qualitatem omninò sunt referenda. Quan-
 titatis abundantia seu plenitas, duabus omninò discriminatur diffe-
 rentiis, vt altera cibi fit, humorum altera. Cibi redundantiam, sa-
 tietatem communi appellatione nuncupare solemus, humorem verò,
 non satietatem, sed plenitudinem potius. Vtramque redundantiam
 tam cibi, quam humorum commodè πλοσμονή Græci nuncupare in
 more habent: nec tantum vni ciborum satietati (vt perperam Fuch-
 sius, vir alioqui doctissimus arbitratur) accommodare. Equidem
 et si πλοσμονή vox, satietatem propriè significet, vti aphorismo illo se-
 cundæ sectionis Hippocratis, οὐ πλοσμονή, ἔλιμός, ἐστὶ ἄλλο ἔσθην ἀγαθόν, ὅτι ἀμύλλ-
 λου τῆς φύσεως ἔσθ. Hoc est non satietas, non fames, neque aliud quicquam
 quod naturæ modum excedat, bonum. Rectissimè ibi πλοσμονή, ci-
 borum satietatem significat, id quod indicat quæ sequitur vox, ἔλιμός,
 confert enim eo aphorismo Hippocrates contraria hæc, atque adeò
 extrema, satietatem & famem, quorum neutrum (vt potè naturæ
 contrarium) bonum esse affirmat. Verùm aliis in locis, voce ea
 πλοσμονή, non pro satietate, sed potius pro humorum in vasis, aut
 secundum virtutem plenitudine, Hippocratem vsum fuisse constat.
 Quod fecit Aphor. vigesimo secundo sectionis secundæ, cum in-
 quit, Ἀπὸ πλοσμονῆς διασσε ἀμύλλματα γένονται, κενώσεις ἵπταται, καὶ διασσε ἀπὸ κενώσεως, πλοσ-
 μονή, καὶ τῶν ἄλλων ἢ πλεονεξίωσις. Quod est, Quicumque à plenitudine morbi
 fiunt, vacuatione curantur: & qui ab inanitione, plenitudine sanantur:
 cæterorumque contraria sunt remedia. Hoc loco profectò πλοσμονή
 vox, non pro satietate (vt malè Fuchsius interpretatur) sed magis
 pro ple

I. lib. comp. dij medici. naz cap. 20.

Apho. 4. se- cundæ secti.

10

20

30

40

pro plenitudine humorum sumitur. Quod indicat Hippocrates eo in
 aphorismo verbis expressa sententia. Vult enim, morborum per contra-
 rium curandorum generalem (vt in eius partis cõmentario testatur Ga-
 lenus) tradere methodum. Cùmque plenitudini euacuatio contraria &
 fit, & habeatur, nimirum si morbos à plenitudine factos euacuatio sanet,
 & ab euacuatione prognatos, plenitudo, & refectio. Nec verò ea Hip-
 pocratis eo loci mens fuit, de satietate loqui, vt intellexerit morbos tan-
 tum à satietate factos, euacuatione sanari. Nam satietas cibi, plenita-
 tis in genere vna est defferentia. Voluit autem eo aphorismo Hippo-
 crates, non vnus tantum plenitudinis differentie comminisci, curan-
 dique rationem tradere, sed ex æquo omnium plenitudinis differen-
 tiarum, atque adeò generis in vniuersum, vt apertè in commentario
 docet Galenus. Adde quòd si de satietate intellexisset Hippocrates,
 falsi crimine culpandus veniret: cum non omnis satietas vacuatione
 ad sui curationem opus habeat, sed plerunque vel longa quies, vel
 prolixior somnus, aut inedia absque vllò sensibili vacuationis gene-
 re, mederi illi possint, vt pluribus in locis testantur Galenus, &
 Celsus. Non ergo de satietate tantum locutus fuisse eo in loco
 Hippocrates videtur, sed congruentius profectò de plenitudine cui
 euacuatio tanquam opportunum auxilium debetur. Quare ineptè,
 ac perperam Fuchsius Leonicenum, & Plantium doctissimos, atque
 fidelissimos Hippocratis interpretes calumniatur, ac carpit, quòd
 pro satietate, plenitudinem conuerterint. Rectissimè profectò ij,
 ac congruentissimè, & ad Hippocratis, atque Galeni mentem ita ver-
 terunt. Quicumque à plenitudine morbi fiunt, euacuatio sanat. Non
 rectè verò Fuchsius sic interpretans, Quicumque morbi ex satietate
 fiunt, euacuatione sanantur. Propius Hippocratis mentem attendere
 hoc loco, ac penitius contemplari Fuchsius debebat. Quod si fecis-
 set, vocem πλοσμονῆς eo in aphorismo non pro satietate, sed pro plenitudi-
 ne accepisset. Nec verò ita falli debebat, vt si aphorismo 4. secun-
 dæ sectionis ea vox satietatem sonabat, id perpetuò in omnibus aliis
 locis sonaret, ac præsertim in hoc aphorismo, in quo non de satie-
 tate ex professo loqui, sed magis de plenitudine omni recta metho-
 do curanda mens Hippocratis fuit, vt & adductis paulò ante à me ra-
 tionibus, & Galeni commentario ad illum aphorismum, & demum
 Leoniceni & Plantij doctissimorum interpretum versionibus, pro-
 bafse me abundè puto. Sed vt est in prouerbio, Bonus quandoque
 dormitat Homerus. Nunc verò ad institutum redeunt, plenitu-
 dinis differentias enarrare aggrediamur. Duas igitur plenitudinis
 notiones, & habitus Galenus facit: alteram vt ad vires, & facul-
 tatem sustinentem eam, alteram quasi ad locum continentem. Hanc
 plenitudinem quo ad vasa: alteram illam, plenitudinem ad virtu-
 tem nuncupare scholæ solent. Plenitudo quæ ad vasa ea esse
 censetur, in qua ob immodicam sanguinis, & humorum copiam,
 vasa plurimum distenduntur. Illa ad virtutem dicitur, in qua et si
 tanta

Lib. 7. meth. & li. de cõst. atis med. & com. ad lib. de salub. dia. ta Polybi. Celsi lib. 1. cap. 2.

Lib. de plen. & de lang. mill. & com. 2. ad lib. de nar. hu.

LOCORVM COMMVNIVM

324

tanta non subfit humorum redundantia, vt vasa distendere queat : tanta tamen subest, quæ facultatem aggrauare, & subinde eius actionibus noxam inferre, si diutius ipsa perstiterit, possit. Ambarum porrò plenitudinum proprias peculiaréque notas, cùm lib.de plenitudine, & de sanguinis missione, tum lib.4.de sanit.tu. expressit Gal.Scientificæ (inquit) plenitudinis notæ sunt, tensio, grauitas, venarum tumor, pigritia, color, pulsuum motio, cunctis videlicet accessoriis motibus separatis. Nonnullæ ab his declinant, veluti excrementorum fluere consuetorum cohibitio, defes, otiosaque vita, plenior victus. Vbi nanque vniuersa hæc conuenerint, & in vno quopiam deprehensa fuerint, plenitudinis signa dant: præsertim verò si ex consuetudine plethoricis affectibus quispiam corripit in vsu habuerit. Locorum etiam, temporumque ratio in plenitudinis notis (vel autore Galeno) est referenda. Quoniam hyeme & vere, temperatis regionibus ob ciborum copiam, somnósque longiores, plenitudine amplius infestari homines solent: calidis & siccis anni temporibus, ac locis, minus. Sic densiore corporis habitu præditi, plenitudini magis, quam qui rariore sunt, obnoxij euadunt: quòd densitate meatuum diffilari minus corporis succi queunt. Ob id morbos à plenitate facillè incurrunt. Huiusmodi nanque homines, qui succorum redundantia faburrati sunt, plenos vocare solemus, quòd multa sunt humorum

Lib. de ple. ad finem.

Lib. de plen.

Lib. 3. de dif. pulsuum.

Com. 2. libri primaphor. & 4. de sanit. tu.

Lib. de Plen.

Lib. de Plen.

10
20
30
copia onusti. Plenum nanque id Galeno dicitur, cùm eius quod internam capedinem habet, capedo omnis vno, vel pluribus corporibus occupatur, vti vacuum, si præter aërem contineat nihil. Si verò cuiusque redundantis in corpore humoris notas cognoscere velis, hæ fuerint, quæ ex colore foras efflorescente potissimum desumuntur. Color nanque (vt testatur Galenus) succorum intus latentium certissima nota est. Rubicundus in facie color apparet sanguine redundante. Rubicundus siquidem sanguinis, color est: subpallidus verò flauæ bilis: albescit supra naturalem habitum pituitæ, quemadmodum nigrescit atræ bilis. Cùm verò hæc redundauerint, & sanguinem simul cum his supra iustum naturæ modum inactum esse oportet. Vnius nanque humoris tantum exuperantia, vt in arquato morbo, pallidæ bilis, vel in leucophlegmatia pituitæ: non plenitudo, aut plethorica dispositio huiusmodi censerì debet, autore Galeno, sed vitiosus humor magis: quam Græci κακοχυμίας vocant. Vitiosi enim succi redundantiam, Galenus à plenitudinis albo remouet in hæc verba:

40
,, μόνη εἶποτε πλεονέκτιστον ἢ ὄχρα, καὶ φαυλὴ προσωρα γορδοιολὴν χολήν, καθάπερ ἐν ἰκτερίοις, ἐκ τῆς πλεονέκτιστον διαδόσεως, ἀλλὰ κακοχυμία τὸ τοιαύτου πάθημα ἐστίν. κατὰ ταῦτα δὲ καὶ ἀπὸ τῆς μελάνης χολῆς καὶ τῆς φλέγματός. ὅταν δὲ, ὡς εἰρήται προσωρα, ἢ βάρῃ, ἢ ὄγκῃ, κατὰ τὸ κατὰ φύσιν, ἢ πλεονέκτιστον μὲν, ἢ τοιαύτην διάδοσιν εἴρηται.

Quod est, si sola pallida bilis, quam & flauam nominant, aliquando superauerit, vt in Regio morbo laborantibus, non adhuc plenitudo, neque plethorica dispositio: sed cacochymia huiusmodi affectus est. Hoc pacto in atra bile & pituita dicendum. Vbi verò (vt antea dictum est) vel grauitas, vel tumor, supra naturam fit, plethorica quidem talis dispo-

lis dispositio dicitur. Ex quibus euidentissimū illud relinquitur, vnus tantū humoris redūdantiā (si vnū tantū sanguinē excipias, in quo cōfusi inesse solēt reliqui omnes humores, & qui inactus plenitudinē facere solet) nō esse plenitudinis nomine æstimādā: quòd nō omnes æquabiliter succi inter se adacti sint: quod ad plenitudinē seu plethorā necessarium esse Galenus 13. meth. medē affirmauit inquiens ὅταν μὲν ὁμοτίμως ἀλλήλοις αἰσθηθῶσιν οἱ χυμοί, πλεθῶν τὸ καὶ πλεθῶρα ὀνομάζουσι. Cùm inquit æquabiliter inter se succi adacti sunt, id & plenitudinem & plethoram vocant. Quæ à me in id de industria adlata sunt, vt quorundam errorem euerterem, qui cacochymiam plenitudinis esse speciem arbitrantur. Cùm sit plenitudo, ita definente Galeno, humorum in vniuerso corpore abundantia. Quod tamen haudquaquam ita intelligendum est, vt adactos esse æqua proportione humores ad plenitudinem inferendam oporteat, vt vnus alium copia, & proportione non vincat. Nam neque id intellexit Galenus, cùm ait æquabiliter auctos succos plenitudinem esse, & id ipsum quoque rarò admodum accidere soleat: sed quod increuisse omnes necesse sit, vt plethorica fiat dispositio. Proinde nihil obstat quo minus plenitudo dici mereatur, si illorum vnus proportione reliquos superauerit: modò omnes in vasis supra iustum naturæ modum, pro sui quisque ratione adacti sint: & id sane ὁμοτίμως dictio, in definitione plethoræ, lib. 13. meth. meden. apposita, hoc est æquabiliter, significare videtur. Nostram hanc sententiam confirmant ea, quæ de hac ipsa re à Galeno, lib. de plenitudine tradita sunt. πλεονέκτια δὲ ἐστὶν (inquit) τὸ πλεῖον τῆν κατὰ ὄγκον τὸ σώματι τῶν χυμῶν, ὅτι οἱ τῆν μέρους ὄγκον, ὅτι κακοχυμίας ἀκέραιον ποθεῖν ἐν τῷ λόγῳ τῶνδε τῶν ιδέων, ἀλλ' ὅταν ἢ ποι κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἀναλογίαν αἰσθηθῶσιν ἀπαίτες, ἢ πινὰ βραχέων κωροχλίω δὲ αἰσθηθῶσιν λαβοί, τὸ μὲν αἶμα παμπύλον κωροχλίω δὲ ἀναίται λαβεῖν, ἐν ταῖς πλεθωρῶσι διαδόσει, τῆ δὲ ἄλλων χυμῶν ὁ ὄγκος.

10
20
Quod est, plenitudo est humorum in animantis vniuerso corpore redundantia. Neque igitur particularium tumorum, neque vitiosi succi species in hoc sermone audire desiderandum est: sed cùm vniuersi iuxta pristinam proportionem increuerint, vel exiguum quendam excessum, vnus inter eos ceperit. Itaque sanguis in plethoricis statibus vehementer potest præcellere, aliorum humorum nullus. Hætenus Galeni verba, bona sumus fide interpretati, ex quibus aperitissimum relinquitur, extra plenitudinis aleam, & particulares tumores qui variis in partibus accidunt, & vitiosi succi redundantiam, reiciendam esse. At hæc de plenitudine fati. De inanitione pauca dicamus. Inanitionem porrò Galenus de Hippocratis sententia, vaforum euacuationem vult esse, quoniam in omnibus euacuationibus (vt idem ait) contingit vasa inaniri, quorum euacuatō, vt non vno nec simplici modo fit, sic sanè multiplices esse inanitionis modos contingit. Inaniuit siquidem sanguinis missio, purgatio, clisteres, cucurbitulæ, vomitus, inedia, sudor, balneum, vrinæ proritatio, mensium, & hæmorrhoidum prouocatio, sputum, concubitus, & insensibilis, quæ

Lib. de plen.

Lib. 1. aphor. com. 2.

E lis, quæ

lis, quæ per omne corpus fit, transpiratio. Hæc enim vniuersa inanire dicuntur, quòd per hæc vasa ea, quæ premebantur vel plethora, vel fucorum vitio, euacuentur. De quibus omnibus suis in locis tractabimus. Atque hic finis esto.

De plenitate & inanitione, Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

EX plenitate multa mala ab his diuersa, quæ ex inanitione fiunt. Lib. de vet. medic. 10
 Inanitionis, seu vacuationis multa mala non minus ijs, quæ ex repletione fiunt, graua sunt. Eodem lib.
 Plenitatis indices sunt, & signa, mucus, & saliuæ, seu sputum. Lib. 3. de diæta.
 Plenitudo, seu repletio paulatim collecta in morbum adducit, cum cibi superant labores. Lib. 3. de diæta.
 Plenitatis varia mala. Eodem lib.
 Plenitatis variæ curationes. Lib. de vet. medicina, & lib. de morb. qui extra, & lib. 2. aphor. 17.
 Plenitas tum fit, cum humoris corpori plus accedit, vnusque alios superat. Lib. 4. de morb. 20
 Plenitatis notæ sunt, suppurationes, abscessus, siue tumores locorum: redundantiam enim hæc significant. Lib. 6. de popul. morb.
 Plenitas nimia patet, cum venæ translucent. Lib. 6. de popul. morb. ex Caluo, quanquam aliter Cornarius verterit.
 Plenitatis superflua signum est, si carnes gustu salsa videantur. Lib. 6. de popul. morb.
 Plenitatis præceptio ea est, vt bonum habitum soluere confestim aggrediamur, quòd habitus, qui ad summum bonitatis attingunt periculosi sint, ob id bonum habitum statim soluere expedit, vt corpus etcct. Lib. 1. aphor. 3. 30
 Qui natura admodum crassi sunt, citius intereunt quàm qui graciles. Lib. 2. aphor. 44.
 Plurimum, atque repente repleti periculosum. Lib. 2. aphor. 51.
 Ex repletione quicumque morbi fiunt, euacuatio sanat. Lib. 2. aphor. 22. mo. 22.
 Plenitatis signa sunt, quòd nonnullis corpus dolet: quibusdam quæuis pars. Lib. de diæta.
 Plenitatis humorum signum, sudor multus ex somno factus, absque manifesta occasione. Lib. 4. aphor. com. 41. & lib. 7. aphor. 62. 40
 Impleri potu, quàm cibus facilius. Lib. 2. aphor. 11.

Galeni.

Plenitudo est humorum in animantis corpore abundantia. Lib. de plenitu.

Plenum

Plenum id dicimus esse, cum eius capedo ab alio corpore vno, vel pluribus occupatur: cum nihil præter aërem continet, vacuum. Lib. 3. de puls. diff.
 Plenitudo duplex quo ad vasa, & quo ad virtutem. Com. 2. ad lib. de nat. hu. super textu, Quos repletio parit morbos. & lib. de Pleni. & lib. 10. meth. meden. de sang. missione aduersus Erasistrateos.
 Plenitudo vt ad vires tum inficit humores, tum in membra imbecilliora fluxionem immittit: Plenitudo vt ad infusionem & ora vasorum recludit, & ea dirumpit. Com. 2. ad lib. de nat. hu. super textu, Quos repletio parit morbos. 10
 Plenitudinis vtriusque noxæ. Com. eodem. & lib. de sang. miss. aduersus Erasistrateos.
 Plenitudinis affectus quibus discutiatur modis, ex Erasistrato. Lib. de sang. miss. aduersus Erasistrateos.
 Plenitudini curandæ adhibenda distinctio, iuxta morborum in quos ea incidere solent varietatem, vt præcipit Galenus, lib. de sang. miss. aduersus Erasistrateos.
 Plenitudinis quò ad virtutem signa, item quò ad vasa. Lib. de sang. miss. cap. 4. & 6.
 Plenitudo quo ad vasa semper venæ sectionem indicat, cacochymia non perpetuò, vt nec degrauians multitudo. Lib. de sang. miss. cap. 6.
 Plenitudo morbos parit. Lib. 2. aphor. com. 22.
 Plenitudinis morbis qui subiiciuntur, per venæ sectionem curari debent: pharmaco autem qui ex corruptione. Lib. 6. aphor. com. 47.
 Ex plenitudine dispositionum, commune auxilium est venæ sectio. Com. eodem.
 Plethora est vbi æquabiliter succi aduerti sunt. Lib. 13. meth. ca. 6. & lib. de plenitu.
 Plethora Erasistrato, est humorum redundantia. Lib. 2. de comp. medic. 30
 secundum loc.
 Plethora is tantum æstimatur affectus, qui ad vasa est. Lib. de plenit.
 Plethorici vitij signa rubor in facie, in oculis dolor, in capite grauitas. Commen. 3. ad lib. de popul. morb. super textu, Virginem quandam Larissæ.
 Plethoræ signa non rectè è tumore corporis sumi. Lib. de pleni.
 In plethoricis dispositionibus, sanguis amplissimum excessum adipisci potest, aliorum humorum nullus potest. Lib. de pleni.
 Plethora fit in deside vita, & minimè laboriosa. Lib. 2. de morb. caus. cap. 3.
 Plethora curatur sanguinis missione, exercitatione, balneo, frictione, & digerentibus medicamentis. Lib. 13. meth. meden. 40
 Plethorici casus, tubercula, & dolores articulorum, repletis accidunt. Lib. 4. aphor. com. 45.
 In plethoricis dispositionibus somnus aggrauat cerebrum. Lib. 4. aphor. E 2

aphor.com.67.

Inanitiō vasorum, Hippocrati nominari euacuatio solet, quoniam in omnibus euacuationibus contingit vasa inaniri. Lib.1. aphorism. com.2.

Inanitiō singultum & conuulsionem facit. Lib.6. aphor. Com.39.

Inanitiō conuulsionem facit insanabilem. Lib.5. aphor.com.1.& 4.

De concubitu seu re Venerea.

CAPVT XIII.

10

Nimantibus cunctis ingenitum à natura esse, sui conseruandi, ac progagandi desiderium, quo se ab interitu, sobolis procreatione vindicent, ipsa sensuum fide exploratum, perspectumque habemus. Qua igitur arte in specierum propaganda serie vsa esse natura videtur, vt semper pro eo animali, quod corrumpitur (incorruptibile nanque fieri non potuit quod ex arteriis, venis, neruis, carne fragili, & vtiq; caduca materia coalitum esset) nouum aliud in eius vicem animal substitueretur? Conciipiendi organa, feminisque genitalis proferendi omnibus animantibus natura dedit, ipsisque genitalibus partibus mirificam quandam procreandi virtutem: quæ ne irrita euaderet, ineffabilem quandam animantibus ingenerauit concumbendi appetitum. Cui & ipsi delectationis, voluptatisque insignis illecebras copulauit, vt blando hoc naturæ sensu stimulatæ, accensaque animantia, in venerem prona, generis propagandi causa ferrentur: atque ob id vt nullum animalis genus deficeret, & quod in singularibus perfici naturæ lege non potuit, id in specie seruaretur. Communem coniunctionis appetitum animalibus, ex æquo omnibus indidit, quam maris & foeminae coniunctionem, concubitum, atque congressum rectè vocamus. De quo nobis hoc capite futura est tractatio, id de eo iudicantes, ecquis nam sit illius finis, cui ætati, temperamento, atque naturæ conueniat voluptas ea, quæ in eo tanta percipitur, vnde nascatur: quæ salubris congregandi ratio: postremò cur mas & foemina alter alterius coniunctionem desideret: quibus absolutis finem faciemus. Congrediuntur autem in id animalia, vt genus quoque suum, prolis successione, proferant: & semen quo se grauari sentiunt, in naturæ solum (muliebres inquam locos) ad foecunditatem, & generis propagationem magna cum voluptate, ceu immortalitatis seminarium eiacularentur. Hic certè concubitus fructus est, hic finis, generis propagatio, & perpetua sobolis procreatione collabentis naturæ renouatio quædam, qua subsistere rerum species queant. Quæ cum ita se habeant, mirari subit quid Epicuro summo philosopho in mentem venerit, dum venerorum nullum esse vsum salubrem (id de eo asserente Galeno) astruere ausus est. Quod haud sine

In arte medicinali.

sine aliqua ratione tantum philosophum effecisse, credi meritò potest: moderatione enim animi, corporearumque voluptatum (veneris præsertim) contemptu ad id asserendum inductum fuisse, existimare consentaneum est. Fuit enim Epicurus (vt de eo Diogenes Laërtius tradit) vir immensa bonitate, pietate, beneficentia, mansuetudine, Deorum, patriæ, & amicorum eximius cultor, ac planè is, qui omnes virtutis numeros teneret: adèd erat in victu temperans, in omni vita modestus, honesti, atque decori rigidus obseruator (& quod ad animi dotes, rerumque magnarum cognitionem pertinet) nemini cuiquam cedens:

Lib.10. de vita philosophorum.

10 vt haud immeritò Seneca, grauissimus autor, ex illius ditissimo penu, sententiis acutè grauitèrque dictis, epistolas ad Locilium suum exornarit, vt nulla penè sit epistola, quam non Epicuri sententia quapiam claudat. Sed quorsum tanta de Epicuro? Illud vt ostendam, nullum ob id veneris, in sanitate vsum statuisse, quòd existimaret veneris etiam moderato vsu, & corporis & animi vires labefactari, imbecillioresque reddi, Pythagoræ (vt puto) dogmatis memor, qui cum rogatus esset ecquando congregiendum cum foemina foret, Cum voles (inquit) te ipso fieri debilior, vt de eo Laërtius. Hac itaque (arbitror) ratione inductus Epicurus, nullum veneri in sanitate locum constituit.

Lib.8.

20 At verò moderatæ veneris salutarem quandoque esse vsu, & ad procreationem necessarium, & suadet ratio, & docet in arte medicinali Galenus. Equidem salutaris haberi tum venus rectè potest, interuallo repetita tam longo, vt exolutio virium, inanitasque non sentiatur, & ipse qui vitur seipso leuior esse, faciliusque respirare videatur, alleuatus scilicet eo, quo veluti sarcina premebatur, genitalis feminis copia. Nam cum semen in vasis seminariis, atque testibus redundat, id omnino vel commodè, atque in tempore excerni, vel in alienam quandam degenerare naturam, tetramque asciscere qualitatem oportet, à qua grauissima sæpenumerò corpori accidentia inuehantur, vt in iis mulieribus, quæ hysteris premuntur symptomatis, vterique, à femine retento, strangulatu afficiuntur, experiri licet, præsertim si & florenti ætate, & optimo corporis habitu, temperamento calido & humido præditæ, pleniore fuerint victu vsæ. In huiusmodi enim (vt 6. de loc. aff. affirmat Galenus, & prius asseruit Plato) nisi congressu semen excernatur, lethalia planè, & admiranda symptomata oriuntur: spirandi difficultas, alienatio, conuulsio, varia corporis ac mentis iactatio, grauitas corporis, oscitationes, pandiculationes, suspiria, gemitus: quòd his semen retentum, haud secus atque alia superuacanea naturæ onera corpus degrauet, pigrumque reddat, & functionibus obeundis ineptum. Refrigerat verò tam vehementer interdum retentum præter naturam semen, vniuersa, vt ferme respiratio pereat, vt præcitato de loc. aff. lib. testatur Galenus. Si igitur hoc onere leuetur corpus, nulla tum prorsus grauitate premetur, sed seipso leuior esse factus homo videbitur, faciliusque spirabit. Hoc itaque commodi moderata ve-

Gale. in arte medicinali.

In Timæo.

nus adferet, vt leuitatem corpori inferat, & meliorem illi habitum conciliet. Vnde illud rectissimè Celsus dixisse est visus, Raram venerem corpus excitare. Ergo saluberrima tum venus iure censetur, si eatenus exerceatur, quatenus vires corporis non lædat, & alacritatem quandam qui commodè vtitur sentiat. Nec enim vnus atque idem in omnibus exercendæ veneris modus statui potest, quando non omnes paribus temporum interuallis, venere sine corporis incommodo vti possunt. Aetate enim florentibus, iisque calido & humido temperamento præditis, succulentis, & optimo corporis habitu constantibus, innoxia venus est: vt qui & semine copioso, & robore virium abundent, ob id citra noxam plus cæteris indulgere veneri possunt, vt senes, attenuati, imbecilles, & qui frigido & sicco temperamento sunt, minus tutò ea vti possunt, vt quibus (autore Galeno) sit inimicissima venus. Ac proinde modestis hominibus solemne est, venere non ad voluptatem, sed ad necessitatem, nempe prolis susceptionem, aut superflui excernendi alleuationem vt: in id præcipuè, vt id detrimenti vitent, quod ab semine retento accidere corpori solet. Quæ docta Galeni. 6. de loc. aff. sententia est. Si enim voluptate (esca malorum) ad congressum non ductu naturæ impellamur, futurum profectò est, vt non corporis modò, sed & animi vires frangantur penè omnes, prorsusque vna cum vita pereant. Frequens enim venus habitum corporis soluit, senectutem accelerat, canos maturat, neruorum incontinentiam, podagras, arthritides, tremores, sensuum hebetudinem, mentis torporem, malum corporis habitum, succorum cruditatem, ac virium corporis omnium, functionumque ab his manantium infirmitatem facit: non ob id solùm, quòd voluptate multa veneris motus acrius intendatur (quæ vna res magnam, atque mirificam solet virium imbecillitatem, autore Galeno, creare) sed quòd à crebro concubitu multa fiat natiui spiritus, atque caloris dissolutio: ita vt ab eo plurimùm vniuersum corpus refrigeretur, infirmumque tandem, ac languidum efficiatur. Hinc illud Democriti, venerem ob id omnifariam damnantis (testante Plinio) quòd homo alius ex homine exiliret, veneris raritas (inquit) vtilior: & Celsus, frequens concubitus soluit, rarus excitat. Quid plura? Cùm semen, quod plurimum ex crebro concubitu excernitur, & natiui caloris, & vitalis spiritus plurimum contineat, efficitur, vt repentiam virium defectionem, vitæque tandem periculum adferat: quòd non solùm quicquid feminis in testibus elaboratum est, sed & in vasis feminariis, & reliquo corpore per modicam venerem excernatur, vt in qua testes, vbi primum per veneris impetum quod continent feminis excreuerint, à proximis venis nouam rursus feminis materiam attrahunt, atque rursus hæ ab aliis sibi vicinis, atque illæ rursus à proximioribus, tandiu continuato attractionis motu, donec ipsis solidis partibus (quarum robore, & firmitate regitur animal) nutrimentum auferatur. Vnde totum elanguescit, exoluiturque corporis robur. Inde macies,

Lib. 1. cap. 1.

Lib. 2. de san. tu.

Lib. 1. de femine.

Lib. 28. natu. hist. c. p. 6.
Lib. 1. cap. 1.

macies, pallorque corporis, articulorum dolores, virium omnimoda defectio, pulcherrima sanè efferatæ libidinis præmia. De Veneris incommodis diximus. De cupiditate ea, qua ad venerem quasi æstuantem accendimur, tum de voluptate, quæ mirifica in concubitu sentitur, vnde prodeat dicendum. Naturæ ductu excitari ad concubitum animalia, vnum est ex publicè tum Medicis omnibus, tum Philosophis concessum. Commune enim animantium omnium est (vt bellè Cicero tradit) coniunctionis appetitus, procreandi causa. Excitatur porò in animantibus desiderium huiusmodi, humoris cuiuspiam genitalis, atque prolifici titillatu, qui ad sui excretionem, in vasis & partibus genitalibus turgens, vehementer animal impellit, vnde ad concubitum ingens innascitur cupiditas animantibus aetate florentibus, & virtute validis. Non enim solummodò ex eo quod voluit Deus formator, partes corporis nostri, aut vehementem veneris concupiscentiam innasci, aut vehementem delectationem copulari (ait Galenus) inest animalibus concupiscere, & delectari, sed ex materia & organis idoneis ad generandi munus præparatis. Continetur enim in locellis muliebribus, atque in genitalibus virorum partibus, serosa quædam humiditas, acre quid & mordax habens, atque ad particularum vsum & delectationem titillatu & motu suo excitare potens. Simile nanque in huiusmodi humoris redundantia, atque motu accidit, atque iis euenire solet, quibus sub cute acris, & mordax confiterit succus: qui cum acrimonia sua, & vellicatu pungat, atque ad scalptum stimulet, & scalpendi desiderium, & declinationem motu atque pruritu excitat. Cùm igitur genitalis ille serosus humor, copia redundans (atque ob id euacuari egens) & natura acris ac pungens, spiritusque multo, calidoque turgens, ad sui excretionem animal excitet, eo in motu & mira quædam innascitur ad concumbendum tentigo, & incredibilis quædam voluptas, ob iucundi humoris titillatum qui blando quodam sensu genitales partes afficiat. Eò fit, vt suauiissima res (quod Aristoteles in problematis ait) concubitus sit, aut quòd è toto corpore profluat semen, aut quia per eam partem se promit, in quam meatus omnes, venæque applicentur omnes & coeant, similisque in congressu, atque in prurigine fit voluptas, vt corpus gestiat vniuersum. Cùm autem & particulæ hæ multò cute sensiles magis à natura sint constitutæ, delectemur autem plurimùm aceruata sub cuti animalis acredine humorum, vbi scalptu, atque attrectatu illam exagitamur, nihil sanè admirari oportet excitatæ in ipso concubitu delectationis vehementiam, neque præcedentis delectationis desiderij. Id enim de industria machinata esse sapientissima animalium natura videtur, vt congressui summa quædam voluptas, blandisque copularetur sensus, vt eius desiderio potiundi incitata animalia in venerem prona propagandi generis causa ferrentur. Voluptatis in concubitu perceptæ causas, pro ingenij nostri captu attulimus, exercendæ veneris salutaria modò præcepta tradamus, quibus citra noxam corporisque infirmitatem vti ea possimus. Qui concumbere salutariter, prolisque

Lib. 1. offi.

Lib. 14. de v. su part. ca. 9.

fufcipiendæ gratia defiderat, hunc fano in primis, valentique corpore ac florenti ætate per naturæ indulgentiam effe oportet. Eft enim venus robustorum tantum, ætatque florentium propria, vt 2. de tuenda valetudine tradit Galenus. Cibis vti quàm valentiffimis, & qui fucum optimum, eumque copiofiffimum generent: vt verno tempore plufquam cæteris anni temporibus venus exerceatur: vt vino, quod & valentiffimum fit, & vires augere poffit, qui concumbit vtatur: vt definentibus menfibus, atque ceffantibus, non etiamnum fluentibus veneri operam det. Qui enim in menfium fluxu concubitus exercetur, exitialis & peftifer, tum ei qui commifcetur, tum foetui, fi fortè in menftruis pofita muliere conceptus fiat, effe folet. Teftatur Plinius fi in defectu Lunæ Solifve congruat vis illa menfium, irremediabilem fieri. Non feignius & in filente Luna concubitus factos, fi menftruis teneatur mulier, exitiales effe, atque peftiferos. Hæc homini mala contingunt, foetui illa, vt plerunque inualidus, impurus, morbofus, minimè vitalis, & fordidus, tetræque lue madens qui fic generatus eft, prodeat oporteat. Fieri nanque minimè poteft, vt qui fanguine vitiatum & excrementitum, atque polluto genitus eft, (qualis menftruis qui fluit effe folet) non & ipfe vitiofus, grauis, foetidus, & vlceribus plenus nafcatur. Vnde sæpe in genitis pforæ, lepræ, elephantiafes, impetigines, alphi, cutis, & faciei tetræ decolorationes, & id genus vitia apparere folent. Illud præterea in congressu obferuandum, ne corpore, ventriculoque onuftis, aut fupramodum inanito corpore, veneri operam demus: ne corpore item aut nimis calefacto, aut refrigerato aut commoto & laboribus aut vigiliis fatigato, aut animi perturbationibus affecto, id munus exerceamus. Ex huiusmodi enim excelsibus, aut plurimum virtus exoluitur, aut cruditas plurima in vafis, & ventriculo generatur. Ac proinde tempus ad venere vtendum opportunum id fuerit, cum (vt ait Galenus) in exceffuum omnium mediocritate corpus fuerit conftitutum: cum fcilicet neque fupra modum plenum, neque vacuum extiterit. Quod fi lafciuientis naturæ impetu aberrare ab hoc fcopo cõtigerit, melius fanè fuerit, calefacto magis, quàm refrigerato, pleno, quàm vacuo, & humectato potius, quàm exiccato corpore, venere vt: minus enim fic noxæ contrahitur. Refrigeratis nanque, inanitis, & exiccatis corporibus nocentiffima, & ad pernitiem ducens venus effe folet, vt 2. de fani. tu. Galenus. Eum porro concubitum non inutilem effe Celfus iurè exiftimat, quem corporis neque languor, neque dolor fequitur. Idem interdum peior eft, noctu tutior: ita tamen fi neque illum cibus, neque hunc cum vigilia labor ftatim fequitur. Hæc autem de venere præcepta nobis Hippocrates dedit. Vir (inquit) crapula diftensus ne efto (ebrii enim femen, vt Arabs Auicenna ait, non generat) nec vinum album potato, fed rubrum validiffimū, meraciffimumque: cibariaque quàm valentiffima comedito, validus, fanusque; efto, cibusque qui ad id negotium non faciant abftineto. Tèpus vero (fubdit) ad conceptionem idoneū, eft vernum. Illud item fummo opere cauendū ne frequēs nimis congressus fiat. Nā vt Ariftoteles ait concubere non

Lib. 28. nat. hifto. cap. 7.

In arte medicinali. ca. 86.

Lib. 1. cap. 1.

Lib. de fuper foetatione mulierum.

Li. 4. prob. 9.

non oportet, ni res turgente corpore vrgeat. Frequens nanque concubitus, præter id quod corpus exoluit, viresque debilitat, foecunditati parum dexter habetur, vt docta est Auicennæ fententia. Nimio enim congressu prolificus ille fpiritus in femine contentus, prorsum euolat, unde frigidius reddi omnino semen oportet, quod & ipsum fufficienter calidum, album, crassum, fpirituque, & vitali calore plenum effe oportet, fi Ariftoteli & Galeno fides habenda. Is porro frequens intelligi concubitus debet, qui ad naturam & vires vtentis refertur, cum inquam vtenti languorem, imbecillitatemque attulerit. Solet enim is (vt doctiffimè Paulus dixit) corpus, rarius, frigidius, imbecilliusque, reddere. Nec prius tamen congregiendum (cum vrgente feminis copia ad veneris vsum impellimur) quàm aluo vesicæque exoneratis, sed maximè vesica, ea enim intenta (quod Ariftoteles tradit) parum probè concubitus procedit. Quænam autem hora exercendæ veneri accomodatior fit, num à cibo, & ante somnum, vt Paulus & Aëtius voluerunt, num confecto iam cibo, & post somnum, vt Galenus, haud sanè leuis quaestio fuerit. Habet enim quæque pars validiffimas quibus se tueatur rationes. Qui enim à cibo & ante somnum concumbendi vsum confulunt, vt Paulus, & Aëtius, noxæ quam adferre concubitus folet, prospexisse sunt visi. Minor nanque si quis à cibo, & ante somnum concumbat, moxque se quieti, & fomno det, virium resolutio fequitur, & si qua facta fit, fomno ea facile refarcitur, & mulier id temporis somnum capiens genitale illapsum semen fortius retinet. Quibus illi rationibus inducitur, congregi à cibo, & ante somnum salubrius effe dixerunt. Hipp. & Gal. (illa fententia, labor, cibus, potio, somnus, venus, omnia mediocria) rectum concumbendi ordinem tradidisse sunt visi: vt labor quidem cibum, cibus potionem, potio somnum, somnus venerem præcedat. Ergo venus concocto iam cibo post somnum exercenda, vt 2. de fani. tu. Galenus. Ita mihi verò de tota re conftituendum videtur, vt falutarius, commodiusque haberi debeat, etiam si non ad fatietatem ingestus fit cibus, à fomno & post cibi confectioem, quàm ante somnum & à cibo veneri indulgere. Nam si duabus tribusve à cibo horis quis concumbat, fieri nullo pacto poteft, quin peruertatur eo motu, & valido agitato in ventre concoctio. Quanquam enim insequens fomnus, acquies vires à congressu vtcunque delassatas reficiant: refarcire tamen cibi in ventriculo cruditatem à venere conceptam minimè poffunt. Itaque ne & cruditatem, & lafcitudinem intempertua, & præproperea venus adferat, cenfeo non à cibo, & ante somnum (quod plerique facere folent) congregiendum, sed vbi aliquantum prius fomni accefferit, & leuiorem vetriculum fenferint, quod ferè sub aurorâ fieri experimur. Tum enim securi concubere poffumus, si demum quod reliquum est antelucani temporis, fomno iterum & quieti dederimus. Sic enim nec cruditas noxam adferet, nec lafcitudo languorem. Hæc tuta atque salubris, & ad prolem generandam apta concubendi ratio. Nunc verò quod postremo nobis dicendum est, Cur foemina marè defideret, & alter alterius ope ad congressum,

Fen. 20. tertij tra. 1. cap. 13.

2. de generationi. cap. 2. Lib. 1. & 2. de femi. Paul. Lib. 2. cap. 37.

Lib. 4. probl. probl. 20.

Paul. li. 1. ca. 35. Aëtius. lib. 3. cap. 8.

Cur foemina marè desideret.

sum, prolisque susceptionem indigeat explicemus. Generationis animalium principia marem ac foeminam esse, marem ut quod motus & generationis originem teneat, foeminam, ut quod materia, summus philosophorum Aristoteles prodidit. Marem porro idem autor id animal vocat, quod in alio gignit, foeminam quod in seipso. Quamobrem cum quae natura oriuntur animalia, ex semine genituali, ac sanguine menstruo consistant, generationisque suae primordia ducant, haec autem a mare foeminaque suppeditari sit necesse (in iis enim, atque ex iis haec feminis genitales, ac sanguinis menstrui secretio fit) ideo mas & foemina principium conferunt generationis. Si quando enim generatio fieri debet, commisceantur, coeantque necesse est, ut ex ambobus sic iunctis, ac copulatis vnum tandem animal fiat. Hoc sane Aristoteles affirmavit, & sacer Moses in sacra Geneseos historia, spiritu Dei afflatus testatur. Et erunt (inquit) duo in carne vna. Concurrunt enim profecto in procreatione foetus mas & foemina, quae & ipsa adiutorium simile viri ab eodem Mose appellata est. Atque haec praecipua causa, cur alter alterius opem in procreatione desideret, ut ex ambobus vnum quasi fiat vtriusque particeps. Maris item, ac foeminae societate ob id opus est, quod cum vtriusque dispar ac diuersa omnino facultas sit: neque ex alterutro solum omnis ad generandum necessaria potentia manare possit, efficitur, ut coniunctione maris ac foeminae ad procreandum sit opus. Nec facultate solum, sed & partibus corporis quibusdam, mas & foemina discrepant. Alias enim partes mas, & forma & situ discretas ad generandum, alias foemina obtinet. Itaque cum & facultate, & munere quodam, atque officio mas & foemina distinguantur, ad omnem autem officij functionem, & materia, & effectiuo principio, & instrumento opus sit, ob id sane necesse est in procreationis munere, marem ac foeminam conuenire, ut alter materiam, & instrumenta ad generationis munus idonea, alter effectiuum principium subministrat. Ad procreationem enim partes aliquas esse accommodatas, easque inter se diuersas necesse est, quibus mas a foemina differat. Nam etsi de toto animali (quod recte Aristoteles tradit) mas & foemina dicitur, tamen non quavis sui parte, potentiaque idem mas, aut foemina est, sed certa quadam virtute & parte. Sunt vero partes huiusmodi in foemina, vuluae, & veteri, vasa feminaria: in mare autem testes, & coles, seminis conceptacula. Quae sane separata, atque discreta cum generandi munus explere nequeant, coniungi ea oportet ob eam, quae ex copula sequitur, vtilitatem. Maris itaque ac foeminae coniunctione, ad procreationem necessarium est opus. Vnde Empedocles (citante Aristotele) illud appositisimè dixisse est visus, maris, ac foeminae quasi symbolum esse, totum vero a neutro proficisci, nec ex vtroque eadem scedere: ob id alterum, alterius coitum, ac copulam desiderare, quod materia foemina: mas principium motus praebet. Sic enim continuo alterum agit, alterum patitur, agit mas, patitur foemina. Sed omnium efficacissimam adfert Aristoteles rationem, qua de causa foemina mare desideret, nec ex se ipsa generare possit: quod scilicet animal sensu a planta differat, nec fieri posse ut vel facies, vel manus, vel alia quae-

Lib. 1. de gen. animal. ca. 2. & lib. 2. cap. 1.

Lib. 1. de gen. ani. cap. 2.

Genes. 2.

Lib. 1. de gen. ani. cap. 2.

Lib. 1. de gen. ani. cap. 18.

Lib. 2. de gen. ani. cap. 4.

piam pars sit, nisi anima sensualis insit, aut actu, aut potentia: & aut aliquatenus, aut simpliciter. Erit enim (subdit idem) ut mortuus, aut pars mortui. Cumque mas semen genitale proiciat, potentia animatum (ut Galenus affirmat) sensualisque animae mas sit efficiens, (ut conceptis verbis Aristoteles tradit) fieri sane non potest, ut ex se ipsa foemina animal generet, sed virum quo cum congregiatur desideret, illiusque societatem coniunctionemque concupiscat. Equidem cum complexu, coitumque generatio procedat (id quod sine maris & foeminae coniunctione perfici nullo prorsus pacto potest) necesse est ab vtroque materiam quandam emitti, & conferri, in qua illorum vis & potestas continetur: atque tanquam confluentibus principiorum & facultatum igniculis, tertium quippiam inde gignatur. Est autem materia ea, in qua principiorum, & facultatum generandi elucet potestas, vtriusque semen, maris inquam & foeminae, si Hippocratis & Galeni sensa sequimur, aut si Aristotelis, menstruus sanguis, & viri genitale semen. Causas attulimus omnes, cur ad procreandum, maris & foeminae congressu sit opus: nec alterum sine altero generandi munus explere posse. Quod mas etsi gignendi principium habeat, locum tamen in quo conceptus formari, effingique, potest minimè habet: foemina vero etsi idonea ad conceptum continendum, & efformandum loca habet, principio tamen destituitur: quo fit ut neuter sine altero perfectum edere foetum possit. Nunc vero coronidis loco (quod scitu fuerit sane incundissimum), id subnectamus, Cur ex nostro semine procreata, prolem id nostram appellare soleamus: non sic quae vel ex excremento, parteve aliqua prodierunt. Ea porro quaesito huic accommodata ratio, ex Peripateticorum fontibus pleno gurgite scaturientibus consignari debet, quod si quales nos sumus, tale fuerit procreatum, nostrum id sit, eiusdemque nobiscum naturae: sin diuersum, alienum non nostrum id esse. Itaque, quoniam quod ex semine nostro prodit id proprie nostrum, & ex nostro est (nihil enim magis nostrum semine genituali, atque prolifico dici vsquam potest, ut in quo vis omnis nostra, imago, exemplar, & vita, atque animae in alio renouatio sita sit) efficitur ut quod est nostro semine procreatum satumque est, iure sane optimo nostrum & sit, & dicatur, vnde prolem id nostram iure meritoque nuncupamus. Quae vero excrementa, aut putredines a nobis prodeunt, ea quidem non nostra, sed diuersa & aliena a nostra natura sunt: ob id profecto & mala & nocentia. Quod autem nocet, quodque viciosum est, id suum nullius est, nec quod alienum est, id suum cuiusque esse potest. Tubercula enim, papulas, manantia vlcera, & huiusmodi innumera alia, quae a nobis prodeunt, quod aliena sint, & praeter naturam constant, ea tollimus atque excindimus, nec nostra prorsus sunt. Itaque ex rebus nostris, quod ex solo semine natum animans est, recte quod ita prouenerit, prolem id esse nostram putandum est. Quae vero ex vitiatum semine ortum ducunt, vel quae corrupta in vtero sunt, quaeque extra naturae ordinem, ac legem prodeunt, ut quae monstra appellamus, prolem id esse nostram haudquaquam dicere

Lib. de femi. vbi supra in mediata.

Lib. de natura in status. Galen. lib. de femi. 1. & 2. Lib. 2. & 2. de gene. ani. ca. 18. 19. & 4. libri secundi.

Vide Aristotelem 4. sec. probl. probl. 14.

dicere iurè poterimus, quòd talia non sint quales ipsi sumus. Quod enim ex corrupto, aut alterato creatur femine, non sanè ex nostro, sed alieno creatur: quemadmodum quod excrementis confiterit, vt quod ex stercore. Quod enim ex integro & non corrupto femine progignitur, tale creati natura statuit, quale illud est de quo semen genitale prodierit. Quæ causa est, cur de equo equus, de asino asinus, de homine homo prodeat. In femine enim natura cuiusque animantis destinata manet, ob id integrum si seruetur, tale quid profert, quale fuerit id vnde deriuatum est semen. Corrupto autem femine, nihil tale enasci potest. Quam obrè ex eo prolem nostram oriri nunquam arbitrandum est. Hæc do-
cta, & solidæ eruditionis plena Peripateticorum de re proposita disquisitio, quam nos paulò plenius pro rei ipsius dignitate, tractare de industria, vt in naturæ feriis versaremur, pro ingenij nostri captu volumus.

De concubitu seu re venerea, Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

Concubitura cum viro mulier prolis causa, aut incipientibus mensibus, aut desinentibus accedere ad virum debet, subtilisque, ex ad-
stringentibus suffici. Lib. de morb. muliebribus. Vir si multum coëat, venæ ampliores redditæ, venerem magis inducunt. Lib. de natur. pueri.

Coitus morbis à pituita commodus. Lib. 6. de popul. morb. sec. 5. aphorismo. 24.

In coitu voluptas toti corpori accedit: quòd venæ & nerui ab omni corpore in pudendum vergunt, quibus dum aliquantulum teruntur, & calefcunt, ac implentur, velut pruritus incidit, & ex hoc toti corpori voluptas, ac caliditas accedit. Lib. de genitura.

In coitu mulieribus, dum confricatur, ac teritur pudendum, & vteri mo-
uentur, velut pruritus in ipsos incidit, vnde voluptas, atque caliditas toti corpori accedit. Lib. de genitura.

In coitu voluptas accedit vena caua ad genitalia descendente, genitura impleta. Lib. de ofsium natura.

In coitu, viri magis quàm mulieres delectantur. Lib. de genitura.

Ab vno coitu gemelli fiunt, vbi contigerit genituram findi, & in duos vteri sinus peruenire, & vteri genituram susceperint: & sinus alter ad alterum non hauerit, nec dimiserit: segregata genitura in vtroque sinu, pelliculas induit, & viuificatur, eodem modo, quo vnus foetus. Lib. de nat. pueri.

Coiturarum mulierum ad concipiendum variæ præparationes, ac me-
dicationes. Lib. de superfetatione.

A veneris vsu paucula re emissa, imbecilles ob id reddimur, quòd ab omni humido genitura viri proueniat, & id quod robustissimum est ex cernatur. Lib. de genitura.

Galeni

Galeni.

- V**enus paruus morbus comitialis est. Com. 1. ad. 3. de popul. morb. super textu tertio, Eadem erant, recensens Pythionis historiam. Venus, vt vacuatione plenum fieri corpus non permittit: ita stomachum vehementer labefactat. Eodem com.
- Veneris abstinentia etsi corpus implet, ventriculum & corpus confirmat. Com. eodem.
- Venere immodica vtentes imbecilliores reddi, quòd plurimum effluat
10 natiui spiritus, & caloris. Lib. 1. de semi. ad finem.
- Veneris vsum nunquam prodesse scripsit Epicurus: & Democritus concubitum paruus quendam morbum comitiale esse. Com. 1. ad 3. de popul. morb. in historia Pythionis.
- Venus innoxia his tantum est, qui calidi humidique sunt: tum verò his, qui genitura naturaliter abundant. Lib. 6. de fani. tu.
- Venus aduersa his qui frigidus siccoque temperamento sunt, & senibus. Lib. 6. de fani. tu. & lib. item. 2.
- Venus ætate florentium tantum est, vt quibus conueniat, reliquis ætatibus inimica. Lib. 2. de fani. tu.
- 20 A Venere omnino abstinere non debet, qui corporis constitutione sunt inculcata. Lib. 6. de fani. tu.
- Venere modestis hominibus vtendum, non ob copulatam illi voluptatem, sed vt noxam vitent, quæ à retento femine nasci solet, vt de Diogene Cynico continentissimo homine probat Galenus. Lib. 6. de loc. aff. cap. 5.
- Veneris exercendæ cupiditas ac voluptas, ex humoris genitalis, & ferrosi, atque acris redundantia, titillatu ac motu prouenit. Lib. 14. de vsu part. cap. 9.
- Cucubitus suauissima res est, vel quòd semen à toto secedat, vel quòd
30 per eam viam illi transitus sit, in quam meatus omnes, venæque copulentur omnes. Aristo. 4. sec. proble. 16.
- In concubitu similis atque in prurigne fit voluptas, vt corpus gestiat vniuersum. Eodem proble.
- Veneris vsus à prima ætate immodicus, libidinem auget, quòd vasa genitalia amplius patentia, maiorem ad se sanguinis copiam alliciant, vt inde coeundi cupiditas magis increfcat. Lib. 6. de loc. affec. cap. vltimo.
- Coitu immoderatiùs vtentes, ob id imbecilliores euadunt, quòd ferroso genitali humore, & spiritu fraudentur, ac destituantur, parte scilicet purissima, & accedat præterea voluptas, quæ vel sola idonea est ad vitales vires dissoluendas. Lib. 1. de semi.
- 40 Venerem immoderatiùs exercentes, humorem in vasorum reuolutione ferosum non habent, quòd testes semen inde trahentes ipsa exinaniant. Lib. 1. de semi.
- Coitu exacerbantur podagre, artuum dolores, renum vitia, comitia-
les,

les, atræ biles. Com. 6. de popul. morb. super textu, In crescentes morbos mistio.

Concubitus interdum refrigerando prodest, solis illis subueniens, in quibus ob naturalem intemperiem fuliginosi halitus, fumidique redundant: qui si retenti fuerint, illis grauius nocent, iidem & à Veneris vsu in tempore modicæque adhibito vtilitatem capiunt. Com. eodem.

Venere exsiccari omne corpus constat, sed non semper alui excrementa, sed tum tantum vbi vires labefactatæ fuerint, & membra refrigerata. Com. 6. in sextum de popul. morb. super textu, Mistio quæ in ventre sunt durat. 10

Post Venerem exercitatio apotherapia dicta conuenit. Lib. 3. de sani. tu.

Veneris imaginatio tentiginem parit. Lib. 6. de loc. aff. cap. vlti.

Venus multa, & nervos & cerebrum lædit, & vires elidit, atque debilitat. Com. 3. ad tertium de popul. morb. super textu, Adolefcens Melib.

Venus stomachum labefactat. Com. 1. ad 3. de popul. morb. super textu, Tertio eadem erant.

Qui vel ob ætatem, vel alia quapiã ratione imbecilles concumbunt, in iis virium infirmitas superat. Lib. 3. de sani. tu. 20

Venerorum vsus podagras parit. Lib. 6. aphor. com. 28.

Coitus neruosum substantiam promptissimè offendit. Com. eodem.

Venerorum vsus, ad podagræ generationem magnam vim habet. Lib. 6. aphor. com. 30.

Venerorum vsus antequam attingat, puer podagra non laborat. Lib. 6. aphor. 30.

Veneris vsus tum salubris habendus, si tanto interuallo exerceatur vt dissolutionem non sentiat corpus, & seipso qui vitur leuior factus, ac melius spirare videatur. In arte medicinali cap. 68.

Venus à pituita morbis, remedio est. Com. 6. ad sextum de popul. morb. super textu, Venus. 30

Veneris vsus non cunctis à pituita laborantibus, sed quibus vires firmæ sunt prodest. Com. eodem.

A Venere qui imbecilli sunt, in extremam debilitatem redacti, magno pere læduntur. Eodem com.

Veneris vsu qui pituita laborant, & viribus excellunt, non dissoluntur, sed iuuantur, Venere pituitæ copiam resiccante. Com. eodem.

Concubitus quemadmodum & vigilia exsiccatur. Com. eodem.

Concubitus, nonnullos protinus à iuuentute imbecilliores facit. Lib. 6. de loc. aff. cap. 5. 40

Veneris abstinentia nonnullis capitis grauitatē, ciborum fastidiū, febres, appetitæ, & cōcoctionis imbecillitatē parit. Lib. 6. de loc. aff. cap. 5.

Plurimum coeuntēs, Plato arboribus immodicè fructiferis comparat. Lib. 6. de loc. aff. cap. 5. & eodem loco vide varias historias, eorum qui à Veneris vsu abstinentes, in graui symptomata incurrerunt.

Venus

Venus quibusdam ventris inflationem facit, vt Damagoræ, & Archefilao. Com. 3. ad 6. de popul. morb. Super textu, Aliquibus cum venere vtuntur.

Veneris è spuma maris ortæ fabulam recipit Aristoteles, vt testatur Galenus, Lib. 1. de semi. cap. 5.

Venus corpus eorum calefacit, quorum vires sunt firmæ: infirmos autem statim calefacit, postremò verò plurimum refrigerat. Com. 5. in lib. 6. de popul. morb. super textu, Venus.

Venere interdendum nutricibus, quòd ab ea citentur menses, & lac virosum efficiatur. Lib. 1. de sani. tu.

10 Venus tametsi prohibeat plethoram, ob vacationem quam facit, tamen stomachum non mediocriter labefactat: quem roborat abstinentia illius, etiam si plethoram conciliet. Com. 1. in lib. 3. epide. cap. 4.

De Animi accidentibus.

CAPVT XIII.

Nimi accidentia vocare, ea medici solent, quæ animum molestia implent, ac deprimunt, motuque suo auersum à recta ratione vexant, lacerant, stimulos admouent, ac præ angustia respirare hominem non sinunt. Ea Græci *παθήματα*, Latini perturbationes nominare in vsu habent, tum & ea quæ & animi

20 nimietate quadam exultantis lætitiæ, complent. Sunt autem hæc accidentia, motus concitati animi rationi non obtemperantes, vt priscis Philosophis visum est. Siquidem Zenoni Cittico Stoicorum principi, animi perturbatio (quod *παθήματα* ille vocat) definitur auersa à recta ratione, contra naturam animi commotio. Nonnulli breuius, perturbationem animi, appetitum esse vehementiorem dixerunt. Sed vehementiorem eum volunt esse, qui longius discesserit à naturæ constantia. Sed quæ sunt perturbationes huiusmodi, quæ animum molestia tanta afficere, corpusque subinde alterare, & ab naturali statu euertere possunt? Ea à Galeno in arte medicinali numerantur. Liqueat (inquit) ab 30 ipsis caueri oportere, omnes animi immodicos affectus, videlicet iræ, tristitiæ, furoris, timoris, inuidiæ. Hæc enim (subdit) alterant, atque à naturali statu corpus auertunt. Fusiis multo, quænam sint in vniuersum ea, quæ animum à recta ratione transuersum agere solent, à Cicerone quarto Tusculanarum quæstionum explicantur. sunt autem hæc æmulatio, obrectatio, misericordia, angor, luctus, moeror, ærumna, dolor, lamentatio, sollicitudo, molestia, afflictatio, desperatio, terror, timor, pavor, verecundia, formido, maleuolentia, metus, lætitia, gaudium, inuidentia, excandescencia, odium, inimicitia, discordia, desiderium, cupiditas: quorum omnium fons, atque origo intemperantia ipsa est, & vt vult Galenus aueritas inexplebilis, libro de cognosc. & curandis animi morbis: vt quæ nimirum sit à tota mente, etiam à recta ratione defectio, sic auersa à præscripto rationis, vt nullo modo appetitiones animi quæ rectæ, sedatæ, tranquillæque esse solent, nec regi nec contineri queant. Quemadmodum enim tem-

F 2 perantia

perantia ipsa animi, hoc est placida illa quietaque constantia, in qua omnis animi sedatus motus, ipsaque adeo tranquillitas posita est, appetitiones omnes animi sedat, ac temperat, efficitque ut hæ rectæ rationi pareant, sic huic inimica intemperantia omnem animi statum inflamat, conturbat, peruertit, incitat: unde & metus, & angores, & malæ cupiditates, cæteræque perturbationes omnes, ceu è fonte gignuntur. Perinde atque in corpore, ubi corruptus sanguis est, aut pituita redundat, aut bilis, ægrotationes in eo sæuisque morbi nascuntur, sic in animo, ubi se cupiditates, & appetitiones immodicè intruferint, prauarumque opinionum conturbatio (omnes siquidem animi 10 perturbationes vel ex duobus opinatis malis nasci, vel ex duobus opinatis bonis Stoici censent) sanitate animum spoliant, morbisque perturbant: mœrore inquam, inuidentiâ, luctu, sollicitudine, metu, & aliis paulò ante enumeratis. Sed unde nã, aut qua ex animi parte isthęc oriri dicemus? cum sit illud præcipuum animi munus, ratione bene uti? Rectissimè illud Plato à Pythagora (ut arbitrari equidem iustum est) edoctus dixisse, lib. de republ. quarto, & nono videtur, animi duas esse partes, alteram quæ rationis particeps, mansueta & cupiditatum domina sit, alteram quæ ferina sit, & agrestis, voluptatibus ac cupiditatibus, quæ non necessariæ sint inseruiens, in particeps rationis parte nihil turbidum, molestum esse sed voluit, placidam illam quietamque animi constantiam (quam Græci *ταρταρὸν*, καὶ τὸ *δύον*; nos tranquillitatem rectè dicimus) collocavit. In ea verò quæ rationis experta est, & cupiditatibus mancipata, motus illos turbidos iræ, cupiditatis, inuidentiæ, mœroris, contrarios inimicosque rationis iure statuit. Oriuntur itaque perturbationes eæ omnes, ex ferina illa animi parte, quæ vel voluptatibus emollita, vel mali opinione perterrita frangitur, eneruatur, totaque concidit, & rationi minimè paret, ut rectè definiuisse perturbationem Gal. 5. de Hippo. & Platonis decretis sit visus, inquit, Perturbatio est animi motus irrationalis contra naturam. Atque eo fieri 30 cernimus, ut omnis perturbationum ratio in opinione posita sit. Unde ex opinati mali specie in metum, terrorem, angorem, luctum, ac desperationem animus incidit: ex boni alicuius concepta spe, gaudium, atque lætitiâ animus concipit. Hanc porro animi partem, quæ perturbationibus obnoxia tota est, idè Plato in Phædro, allegoricè equo malo, ac refractario similem facit: perinde atque illam alteram equo bono, ac perdomito. Quæ enim pars animi diuinis insidens, perfecta tota sublimis, atque alta incedit, nullis illa perturbationibus inquinatur, sed perpetuò constans, laborumque vecturæ minimè detrectans, seu domitus equus aurigæ, hoc est rationi, paret, illique per omnia obsequitur: eoque 40 aduersa omnia, quæ obiici possunt, fortiter cõtempnit ac aspernatur, nec boni percepti fruitione, aut vêturi spe exultat, aut instantis mali opinione terretur. Hinc heroum fortia facta, hinc voluptatum contemptus, virtutumque cultus, & amor, à quibus celebres illi, conspicuique mundo manarunt Scipiones, Metelli, Fabij, Aristides, Epaminondæ, innumerique alij

alii famæ celebritate commendabiles. At demissa illa animi pars, quæ cupiditatibus, & opinionum prauitate impletur, tota fluctuat, concidit, deiicitur, nec modum firmitatè vllam tenere nouit. Hinc eiulatus, lamentationes, lacrymæ, luctus in rebus tristibus, hinc in secundis exultationes, gestulationes, effusa gaudia. Hac animi peruersitate imbuti permulti publicæ famæ, eiusque sinistra notâ collegerunt, dū cupiditatibus indulgētes, & perturbationibus cæci, honesti, decorique metas transilierunt. Ab hoc fonte Caligulæ, Nerones, Sardanapali, Heliogabali, Catilinæ, Vatinij, Verres, similiūque perditorum hominum infausta, 10 atque infelix in omne æuum fama manauit. Quorsum hæc? In id sanè, ut animi cultui toti instemus, hoc est, veritati fortiter incumbamus, quæ vna rectus est animi cultus, plenaque, qua alitur animus (ut Plato ait) Deorum ambrosia: atque (ut quinto de placitis Hippo. & Plato monet Gal.) verorum scientia animum instruere, & affectuosas animi motiones, bonorum studiorum consuetudine frangere, ac retundere studeamus: ut efferatas voluptates, libidines, mœrores, muliebres luctus, atque pauores animi constantia procul arceamus: nec tantum illis in nobis esse loci permittamus, ut auersos nos à recta ratione agant, corpusque (quod facere vel Galeni testimonio perturbationes eæ animi solent) perditum eant. Alteratur enim ab iis corpus, & ab ea, quæ 20 secundum naturam est consistencia plurimum euertitur. Grauiores equidem esse, ac perniciosiores animi, quàm corporis morbos à plerisque non dilute famæ autoribus est receptum. Quod hac ratiocinatione Maximus Tirus philosophus Platonicus collegisse pulcherrimè est visus. Animus (inquit) præciosior est, quàm corpus: atque idè bonum, quod à præciosiori prouenit, est maius. Maiori autem bono maius opponitur malum: sed maius bonum animi est potius, quàm corporis sanitas: maius igitur malum animi, quàm corporis est morbus: unde fit ut cum hæc in animum inciderint, altisque in eo radices egerint, magnam inde noxam corpus contrahat. Quid enim in corpore vnaquæque 30 perturbationum animi pariat (quod proximè dicturus sum, vel ipso susceptæ tractationis filo inductus) non ipsa modo experientia, plenaque sensuū fides, sed & omnis Philosophorum, ac Medicorum, schola, omnis historicorum plenissima bonæ frugis lectio docet. Pathematum porro animi ad inferendam corpori noxam omnium promptissima, timor, mœstia, pauor, tum ira, effusumque gaudium haberi solent. Nam cum ad hæc repentinæ animi motiones, celerisque ac fortes natiui caloris alterationes (quibus sæpenumero imbecilla animula oppressa succumbat) consequantur, fit omninò ut dissolutis quæ in natiuo calore consistunt animæ viribus, iisdemve nimia refrigeratione extinctis, mors consequatur: ut haud immeritò Galenus, Ab ipsis cauere oportet animi affectibus, quod corpus alterent, & à naturali statu euertant, appositifimè dixisse sit visus. Sed quomodò horum vnumquodque noxam infert? Timor quidè, qui prorsus nihil aliud est (Cicerone, & Gal. 4. de Placit. Hip. & Plat. testibus) quàm metus mali appropinquantis, calorè 40 natium

In Phædro.

In arte medicinali cap. 85.

Lib. sermo- num sermo- ne vit.

In arte medicinali cap. 87.

Lib. 4. Tusc. quest.

Lib. 2. de
sympt. cau.
cap. 5.Lib. 2. de
sympt. cau.
cap. 5.

Prouerb. 17.

Arist. 2. pro-
ble. 16. pro-
ble. 16.
Gal. 2. de fa-
ni. cau. 2. de
diff. feb. & 2.
de morb.
cau.

Prouerb. 17.

30

40

natiuum spiritumque, ac sanguinem intro trudendo, penéque intrusu illo, ac subitario motu conculcando, premendo, ac suffocando. Per timorem nanque, spiritus, & sanguis intrò, & ad scatebram suam (népe cor) vt vult Galenus, reducuntur, contrahunturque: quo nimiru motu, atque còtractione efficitur, vt algeat partes extremæ, vt palleat viuudus in facie color, vt tremor incidat, vt aluus nõ rarò soluat, vt interrùpa tur vox, concidat vires, mors etiã interdù sequatur. Ob timorẽ nãque, subitaria quosdã morte interiisse, vbi debilis suapte natura animula, sub valido pathemate oppressa, extinctione perpessa est, Gal. còstater asseruit. Ad hũc itaq; modũ timor, sæuũ animi pathema, periculũ adfert. Pa- uor verò, hoc est, metus insignis, mentẽ de loco moues, sicuti & terror, ad eundẽ ferẽ modũ exanimat, refrigerado, caloris natui reperçu ac subitario motu præfocãdo, vnde extingui natuiũ calorẽ omnino necesse fit. Mœstitia verò, quæ angor est, & ægritudo premes animi, cũ lentior fit motus, vt in quo nõ còfertim sese calor còtrahat, sed paulatim, tantũ periculũ, atq; timor, aut pauor inferre minimẽ potest. Corporis tamẽ habitũ tabefacit, vigorẽ eneruat, spiritũ vitalẽ dissoluit, lãgorẽq; corpus diurno fatigat. Vnde est illud sapiẽtissimi Regis, spiritus tristis exiccat ossa. Ira autẽ, cũ còfertissimus sit animi ad vindictã motus, feruorq; sanguinis in corde, vt Aristotelis, atq; Gal. assertione còstat, calorẽ natuiũ exuscitat, accedit, còcitatur, & ab intimis ad externa valido impetu mouet: vnde iratorũ corpora rubicũdiora fieri, còcitoria, calidiora, còfidẽtia magis, & ad omne patrandũ facinus prompta, ac expedita cernimus. Itaq; ex iratis nemo quisquã mortẽ vnquã obiit, vt potẽ quibus ne que calor refrigeretur, aut extingatur, neq; pressu ad intima còfugiens præfocetur, disseminato vtique per irã ad corporis externa calore. Gaudiũ verò si moderatũ sit, animũ exhilarat, spiritũ vitalẽ fouet, cor imprimis, omnẽq; corporis habitũ recreat, atq; còfirmat, & (vt Salomõ ait) ætatẽ floridã facit: quod sit nimirũ affectio quædã naturæ valde amica. Equidẽ si placidẽ, ac moderatẽ, id est cùm ratione, animus præfens concipiat bonũ, affectio ea gaudiũ dicitur: cũ autẽ effusẽ & impetu quodã, tũ ea lætitia gesties, vel immoderata dici debet. Nascitur autẽ gaudium ex opinione boni præfentis, vt cupiditas sperati boni. Cùm enim natura duce, omnes ea quæ bona nobis videntur sequamur, fugiamus contraria, efficitur, vt ad id adipiscẽdũ, quod bonũ videatur, genio ductũq; nostro, toto impetu feramur, idq; adepti in eo còquiescamus, & obuensis nobis plurimũ lætemur. Itaq; cũ ita mouetur animus, vt in bono esse aliquo sibi videatur, tum planẽ vel cupiditate fertur, si speratũ sit bonũ, vel lætitia exultat, si præfens. Partes enim perturbationũ animi omninũ Stoici ex duobus opinatis bonis nasci, & ex duobus opinatis malis cẽsentita esse quatuor. Ex bonis cupiditatẽ, & lætitiã: ex malis metum, & ægritudinẽ oriri. Vt sit lætitia præfentiũ bonorũ, cupiditas futurorum: prout metus impẽdẽtis mali, ægritudo præfentis. Quæ enim venientia metuũtur, eadẽ efficiũt ægritudinẽ instãtia. At (vt ad gaudij explicandã naturã reuertamur) si immodicũ, si repentinũ, si præter spẽ, atque

expectationẽ gaudiũ cotingat, immedicabilẽ sæpenumero corpori noxã, adeoque mortẽ præfentẽ incunãtante adfert. Multos enim gaudiõ nimio derepẽte còcidisse, vitamque cum morte còmutasse, præter Galeni luculentã assertionẽ, historiã fide còstat. Chilonẽ Lacedæmoniũ, sapiẽtiæ còmendatione nobilitatũ, insignẽmque Philosophũ, præ effuso, repentinõq; gaudiõ expirasse, dũ victorẽ in olympia filiũ conspexisset, Plinius scribit. Ac præter hũc quidẽ, & Sophoclem, & Dionysiu Sici- lia tyrannũ, vtroq; accepto Tragica victoriæ nũtio, lætitiæ exuperãtia raptos. In eripiendo enim spiritu, idẽ gaudiũ effusum, ac repentinũ, atq; fulmẽ potest. Dissipat enim còfertim, atq; exoluit vitale omne robur, & ob id enecat. Id quod in duabus illis Romanis olim mulieribus accidisse Valerius Maximus scribit. Nunciata enim clade, quæ ad lacũ Trasimenũ inciderat, altera mater sospiti filio ad ipsam portam facta obuia, medio in còplexu filij expirauit: altera tristi accepto, sed falso mortis filij nũtio, ad primũ redeũtis còspectũ, exanimata effuso gaudiõ còcidit: vt quã dolor nõ extinxerat, lætitiã consumpsit. Id ipsum Marco Iuuentio còsuli Tiberij Gracchi collegæ accidisse, idẽ Valerius scribit, dũ receptis literis decretas ei à senatu supplicationes, ob subactã Corsicã nunciãtib, eas intetẽ legeret, mox collapsus mortuus humi iacuit. Philemonẽ (idẽ ait) morũ grauitate còspiciendum senẽ, vis risus immoderati abstulit, dũ asellũ, ficos in còspectu positas vorantẽ conspexisset, dariq; merũ asello perurbanẽ dixisset, crebro anhelitu cachinnorũ ludicrã rem profecutus fauces intercluso spiritu degrauauit, protinusq; extinctus est. Polycratã nobilẽ foeminã è Naxo insula, cognito repẽtẽ insperato gaudiõ, animam expirasse, de Aristotelis sententia Aulus Gellius refert: atq; Philippidẽ nobilẽ poëtã, cùm in certamine poëtarũ præter spem vicisset, & lætissimẽ gauderet, inter illud gaudiũ repẽtẽ mortuũ fuisse. Quod & de Rhodio Diagora, idẽ Gellius testatur, cùm tres victores filios eodem Olympiæ die, atq; coronatos vidisset, in oculis atque manibus filiorum animã efflauisse. Cùm itaque (vt plenẽ diximus) & metus, & lætitiã si immodica sint, mortem adferre queant, cauendum id prudenti homini erit, ne vel rebus aduersis, ac tristibus animo cadat, seque mœrori còficiẽdum det: vel secundis nimium lætetur, atque efferatur. Hoc Lyricus lepido carmine monuit poëta.

*Rebus angusti animosus, atque
Fortis appare: sapienter idem
Contrahes vento nimium secundo
Turgida vela.*

Et alio loco,

*Aequam memento rebus in arduis
Seruare mentem: non secus in bonis
Ab insolenti temperatam
Lætitiã moriture Delli.*

Nunc iam de pudore, ac verecundia dicamus, quò tractationi de animi pathematis nihil defuisse videri possit. Aristoteles verecundiam,

F 4 timorem

Lib. 2. de
sympt. cau.
cap. 5.Lib. 7. natur.
hist. cap. 53.Lib. 9. cap.
12. demortibus
nõ vulg.Lib. 3. nõ. at
ti. cap. 15.Horatius
lib. 2. carmi.
ode. 10.Lib. 2. carmi.
ode. in.n. sciti. pro.
ble. prob. 53.

timorem quendam esse rectissimè dixit. Pudor enim trepidatio quaedam est. Plutarchus libro de vitiosa verecundia, dolorem statuit quendam inesse nobis efficientè, vt vultū demittamus: quod tum facimus, cum nos in errore deprehenso cognoscimus, vel cum nostris diffisi viribus, magnum quid aggredi attentamus, vt cum apud magistratum de rebus grauibus verba habituri sumus, Regemve adituri. In his enim arduis negotiis, & metu, & sollicitudine, curaque premimur, vnde fit vt hæc obituri plena laboris munia, modò palleamus, modò circumfuso calore erubescamus, vt plus minúsve nobis fidimus. Diffidentia enim metum pallorèque: fiducia audaciam, & animum, subindèque 10 viuudum in ore colorem gignit. In hoc autem pathemate (vt Galenus docet) animalis facultas imprimis quidem ad interiora mouetur, sed rursus affatim ad exteriora redit, vnde rubor in facie conspicuus apparet: vt dum se in interiora condit, pallor. Fit autem pathema huiusmodi ob molliciem, natiuumque timorem, cum quis præstantioris conspectum ferre nequit: ob id fugam meditat, nec se conspici patitur, tumq; pallor, & metus, ob natiui caloris ad intima lapsum, nascitur, sed citra refrigerationem, excitante nimirum, impellentèque ratione patibilem animæ partem, nempè eam quæ timet & verecundatur: mox redit, ferturque foras calor, eo maximè motionis modo, quo calor reuo- 20 catur iis, qui in frigida se lauerunt. Hæc pulchra Galeni de pudoris seu verecundiæ generatione sententia est. Quam confirmasse Plutarchus grauisissimus autor, est ingenuè visus. Verecundia porrò vbi in adolescentibus infederit, iuxta Aristotelis sensa, affectionem quandam probam, bonæque spei indolem demonstrantem præfagit, plenèque indicare videtur: vnde est illud Comici poëtæ, Erubuit, salua res est: & meritò quidem, cum sit verecundia pudor quidam, ingenuitas ac quasi quidam ornatus vitæ, & (vt Cicero rectè ait) custos omnium virtutū, dedecus fugiens, laudèque maximè consequens. Pathema hoc inæquali motu calorem natiuum exagitat, modò intrò trudendo, modò 30 foras pellèdo, ideòq; animalè facultatè variè afficit, vt paulò antea ex Galeno probatum. Vnde fit, vt non minus ab hoc pathemate, quàm ab aliis periclitari hominem contingat. Diodorum enim quendam dialecticæ sapientiæ professorem, Plinius scribit pudore defecisse, quòd Iu soriam quæstionè ab Stilbone sibi propositam dissoluere protinus nò potuisset. Id ipsum de Homero poëta ingeniorum fonte, Valerius narrat, qui cū quæstionè à piscatoribus positā dissoluere nequiuisset, dolore pudorèque absumptum decessisse. Quum igitur pathematum animi tanta sit in corpore euertendo potentia, tanta vis vt mortem vel repentinam adferre queant (vt exemplis præpositis demonstratū) à medico 40 negligi minimè debent, sed in eo totus esse, omnique studio in id incubere, vt in quo horum vestigia impressionem facere in corpus viderit, protinus corrigere ea satagat: iracundiā lenitate, māsuetudine, ac comitate demulceat: metū & formidinè abigere, animi formitate, atq; cōstantiā doceat: quæ mollicie animi metuūtur, metuēda tāto perè nò esse egris animis

Lib. 2. de
sympt. cau.
cap. 5.

Vbi suprà im
mediat.

Lib. de vitio
saverecūdia.

In partitio
nibus.

Lib. 2. de
sympt. cau.
cap. 5.

Lib. 7. natur.
his. cap. 53.

Lib. 9. cap. 12.

animis persuadeat, docens vel malum non esse quod timetur: vel si malum sit, leuius esse, & toleratu facilius, quàm ipse sibi æger persuaserit: verecundiam, qua quis formidine oppressus, magna aggredi non audeat laude, ac cōmendatione gerendæ rei confirmet, nec viri esse, aspectum magnorum formidare, quod pusilli animi semper habitum est, sed contrà magnanimi esse, in magnis versari, grandia aggredi, & fortia, nec pudore recusandum, quo minus laudem ex egregiis factis consequamur. His remedijs aduersus has animi pestes nos muniamus, eosque quibus hæc infederint cōfirmabimus. In id etiam horū pathematum notio Medico 10 necessaria est, vt de futuris morbis cōiecturā facere possit. Si enim metus, & timor atque mœstitia in quoquam diu perseuerent, ex eo (vt diuinus ait Hippocrates) atra bilis significatur. Perpendendas autem esse has animi, à Medico perturbationes, idem Hippocrates luculentissimè demonstrat, dum expendendum in epidemiis ait, num ipse sua Lib. 6. Epidemi. part. 8. aphor. 29. spontè æger, sine instrumentis & causis tristetur, lætetur, timeat, confidat, speret, desperetque: ab iis enim magnam de salute, aut morte est coniecturam atque opinionem nancisci: vt meritò dixisse illud idem autor sit visus, In quouis morbo mente constare, bonum esse: contrà Lib. 2. aph. aphor. 33. verò se habere, malum. Atque de omni animi perturbationum natura 20 tantisper dixisse sit satis.

De Animi accidentibus, Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

Inuidere alteri non potest medici ratiocinatio, imbecillis enim, si inuideat, apparuerit. Lib. præceptionum.

Animi intemperantia circa cibos & potus, somnum, vigiliis, aut ob amores quosdam, velut tesserarum, aut propter artes, aut propter 30 necessitates, tolerantia laborum, & quorum ordinata est, aut inordinata: hæc omnia à medico consideranda. Lib. de humoribus.

Ex animæ moribus industria, aut quærens, aut meditans, aut videns, aut dicens, aut aliud quid, velut tristitiæ, iracundiæ cupiditates, quæ ex casu contingunt, mutationes has ex qualibus ad qualia considerare oportet. Lib. de humoribus.

Animi molestiæ, aut per oculos, aut per auditum, velut etiam corporum. Eodem lib.

Timores, pudor, mœror, voluptas, ira, aliæque huiusmodi, quomodo obediunt. Vnicuique autem pars corporis ad actionem pertinens, in 40 his obedit. Lib. de humoribus.

Excandescencia retrahit cor, & pulmonem in seipsa. Lib. 6. de popul. morb. secti. 5. aphor. 9.

Lætitia relaxat cor. Eodem lib. & sectione. aphor. 10.

Considerandum de mentis intelligentia, num æger sua sponte, sine instrumentis, & causis tristetur, lætetur, timeat, confidat speret, despe

desperetque. Lib. 6. de popul. morb. secti. 8. aphor. 29. vel eorum qui in parua tabella continentur. 19.

Si timor & mœstitia longo tempore habentes perseuerent, ex eo atrabilis significatur. Lib. 6. aphor. 23.

Desipientia cum risu facte leuiore, hoc est, securiores: quæ verò cum studio periculosiores. Lib. 6. aphor. 53.

Galen.

A Nimi perturbationes quinque à veteribus in vniuersum dictæ sunt, mœror, ira, excandescencia, cupiditas, metus. Lib. de cognof. curandisque ani. morb. 10

Ex timore graui, & maxima voluptate, mori nonnullos contingit. Etenim quibus vitale robur infirmum est, animi verò affectiones ob imperitiam fortes, iis animæ essentia facile dissolui potest. Lib. 5. de loc. aff. cap. 1.

Ob mœstitiam aliqui perierunt, sed non illico, vt qui timore, aut voluptate maxima. Eodem lib. & cap.

Vir magnanimus neque ob mœstitiam, neque ob aliam aliquam animi ægritudinem mœstitia fortiolem, vnquam succubuit: vtpotè cuius animæ robur validum est, affectus verò adeò non vehemètes. Lib. 5. de loc. aff. cap. 1. 20

In animi pathematis motus quidam est omnium primus, atque (vt ita dicam) maximè princeps, quo calor natius tum intrò, tum foras defertur, ac vnâ cum ipso & sanguis, & spiritus, modò ad interna, & ad suam scaturiginem fertur, retrahiturque: modò tendit ad externa atque diffunditur. Lib. 5. de sympt. cau. cap. 5.

Ex animi pathematis ipsius motiones facilè deprehenduntur. Eodem libro. & cap.

Animi pathemata sunt timor, ira, mœstitia, gaudium, verecundia. Eodem lib. & cap. 30

Per timorem spiritus ac sanguis intrò, & ad scatebram suam reducuntur: quo fit, vt algeant partes in superficie positæ. Eodem lib. & cap.

Per iram distenduntur, & effunduntur, & calefcunt sanguis & spiritus. Eodem lib. & cap.

In timentibus cordis & arteriarum pulsationes minimè apparent, in iratis maximè, & validissimè. Eodem lib. & cap.

Per verecundiam, animalis facultas in primis quidem ad interiora mouetur, sed rursus affatim redit ad exteriora. Eodem lib. & cap.

Verecundia de repète fit, animata facultate nihil mali perpeffa. Eodem lib. & cap. 40

Verecundia euenit ob mollitiem, natiuumque timorem, cum quis præstantioris congressum, & conuersationem ferre non potens, fugam parat. Lib. 5. de sympt. cau. cap. 5.

Vt in timore cõfertim, ita in mœstitia paulatim fit motus. Eod. li. & cap.

Ob

Ob timorem nonnulli subitaria morte perierunt. Eodem lib. & cap. Exiratis nemo mortuus est, vtpotè quibus neque calor refrigeratur, neque robur dissoluitur. Lib. 5. de sympt. cau. cap. 5.

Præ gaudio nonnulli supra modum pusillanimes mortui sunt, haud aliter quàm timentes. Eodem lib. & cap.

Animi pathemata cum mortem inferre possint, haud mirum videri debet, si animi deliquium inferant. Eodem lib. & cap.

Animi morbus, partium ipsius inæquabilitas est, & sanitas contra æqualitas, quemadmodum in corpore quoque. Libro 5. de placit. Hippo. & Platonis. 10

Insipientium animos cum perturbationibus vacant, sanis similes rectè Possidonius dixit. Lib. 5. de Hipp. & Plat. decretis.

Animi perturbationum curatio, in nonnullis facilis expeditaque est, quòd perturbationes has non admodum fortes, rationem verò neque imbecillam, neque hebetem natura habeant: contra difficilis in his qui perturbationum motus ex corporeæ cõstitutionis necessitate infitos, magnos, & vehementes habent: rationem verò natura hebetem & infirmam. Lib. 6. de placit. Hipp. & Plat.

Animi passiones veluti mœrores, sunt dolores quidam solius animi, quorum qui sunt vehementiores occultant minores, si quidem non eadem ex re ortum habeant: alioqui & illi seipsos coaugent. Lib. 2. aphor. com. 46. 20

Mœroris omnis, ac tristitiæ causa est insatiabilitas, seu auiditas inexplebilis. Lib. de cognoscendis, atque curandis animi morb.

Cupiditates habent homines quæ neque fatiari, neque expleri possint. Eodem lib.

Semper concupiscunt ij, qui rerum præsentium inexplebiles sunt. Eodem lib.

Cupiditas bonorum abiicienda, vt iucundè, & sine molestia viuamus: quòd insatiabilitas vitium fit animi pessimum. Eodem lib. 30

Eo quod adest contenti simus. Eodem lib.

Tristitiæ motus quales. Lib. 5. de sympt. cau. cap. 5.

In timore fit caloris motus subitò: in tristitia paulatim. Eodè loco.

A tristitia magis graciles, magisque aridi homines cernuntur. Lib. 3. de sani. tuenda.

Tristitiæ, seu mœrores, tum & timores, in quibusdam febribus apparèt, vt vult Hipp. lib. Epidemi. textu, At cum febres.

Timores & mœstitiæ, magnopere deustæ bilis flauæ, atque acris symptomata sūt. Cõ. 2. ad lib. 1. Epidem. super textu, At cū febres ardètes.

Quæ ex tristitia fit febris, ex solo motu, non ex feruore generatur. Intellege autem de animi motu. Lib. 1. de diff. feb. cap. 3. 40

Post tristitiam, exercitatio apotherapia dicta, conuenit. Libro 3. de sani. tuenda.

Tristitiæ paruus, languidus, tardus, & rarus est pulsus. Lib. 4. de caus. pulsuum.

Tristitia

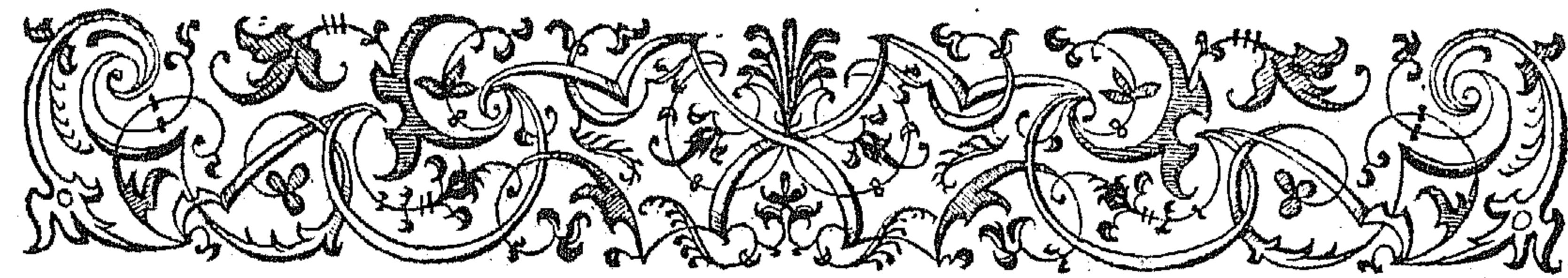
- Tristitia refrigerat, & calorem intrò concitat. Libro 4. de pulsum caus.
- Ira feruor quidam est, existentis in corde caloris. Lib. de morb. caus. cap.2. & 1. de feb. diff. cap. 3.
- Ira ob immoderatum motum, per totum nonnunquam diffunditur corpus, atque ita febrem accendit. Eodem lib. & cap. de morb. cau.
- Iritis, & perturbatis, & pudore affectis naturalis calor augetur. Lib.2. de sani. tu.
- Irae essentia, est feruor caloris in corde. Lib.2. de sani. tu. 10
- Irae accessorium est, vltionis appetentia. Ibidem.
- Ira foras agit natium calorem, fundit & calefacit. Lib. 2. de sympt. caus. cap.5.
- Irae altus est pulsus, magnus, vehemens, celer, creber. Lib.4. de pulsum. cau.
- Ira, temeritas, atque immanitas, atrabilarij humoris passiones sunt. Lib.4. aphor. com. 2.
- Irae impetum, nihil ab insania, & furore differre, ex iis quae faciunt, intelligere licet. Lib. de cognof. curandisque animi morb.
- Irato nihil agendum, sed differendum quousque defierit ira. Lib. de 20 cognof. curandisque animi morb.
- Ira abortum facit, item & timor. Lib.5. aphor. com. 45. & 53.
- Ira ob id febrem accendit, quod cum sit feruor quidam, ac vehemens motus potentiae irascibilis in corde sita, cum eo contingit spiritus incallescere: nonnunquam verò & sanguinis substantiam, indeque febricitare hominem est necesse. Li.1. de diff. feb. cap.3.
- Ex ira mori ob id neminem contingit, quod nunquam calor natius refrigeretur, neque virium robur dissoluatur. Lib.5. de sympto. cau. cap.5.
- Ira, aegritudo, timor, libido, excandescencia, simul operationes & affectiones dicuntur. Lib.6. de placit. Hipp. & Plat. 30
- Ira magnanimitas sunt, & humilium rerum contemptores, iracundi verò pusillanimes. Com.2. in primum lib. de popul. morb. super textu, Iraque extitit.
- Ira operatio est iracundiae. Lib. 6. de placit. Hipp. & Plat.
- Iracunda pars animae, temperatio cordis est. Lib. Quod animi mores corp. temp. sequantur. cap.4.
- Ab ira prorsus liberari simulac quis velit, non continuò potest: comprimere autem illius perturbationis intemperantiam, atque insolentiam potest, si intra seipsum continuerit, atque conculcabit iracundiam. Lib. de cognof. curandisque animi morb. 40
- Galenus id sibi à pueritia imperauit, atque per omnem vitam obseruauit, ne irasceret neque quenquam feruorum manu verberaret. Eodem lib.
- Iracundiam cohibuisse satis non est, nisi concupiscentiam quoque cohibeamus. Eodem lib.

Iracundia

- Iracundia ratione coercenda. Eodem lib.
- Iracundiam, & excandescenciam nonnunquam inducendam esse, innati caloris excitandi gratia, & sanguinis in vasa subter cuticulam colligendi, idque in perfrigeratis, & decoloratis, ex sententia Hippocratis in epidemiis, iubet Galenus. Lib.3. de diffic. respir.
- Iracundia cum biliosas naturas maximè accendat, acutas febres parit. Lib. 6. de sani. tuenda.
- Iracundiae sedem in corde Plato collocauit, quod cor spirituosum, & feruentis sanguinis fons sit. Lib.6. de placit. Hipp. & Plat.
- 10 Iracundiam in id nobis à natura datam, ut rationi opitularetur Galenus, rationi opitulari tum cernitur, cum ab aliquo vel intrinsecus, vel extrinsecus offendi se ac violari opinatur. Atque opinari se offendi rationis est: opem adferre contra vim illatam, iracundiae proprium est. Lib.5. de placit. Hipp. & Plat. ad finem.
- Iraescendi, excandescendique vis, aduersum libidinem, id est cupiditatem, comparata. Lib. de cognof. curandisque animi morb.
- Iracundiae dominium saepenumero supra rationem tam validum est, ut ipsa sola semper regnet, ducatumque obtineat: id tum in barbaris plerisque, tum in pueris, qui natura iracundiores sunt, & agrestibus 20 hominibus cernere licet. Lib.3. de placit. Hipp. & Plat.
- In iracundiam saepenumero ratio adeo liberum imperium exercet, ut nulla vnquam pugna oriatur, sed altera imperet, altera dicto audiens semper sit, ut in iis qui ad summum Philosophiae apicem perueniunt, cernere est. Lib. 3. de placit. Hipp. & Plat.
- Iracundia reliquas duas animi partes, rationem inquam, & libidinem, seu concupiscentiam rapit secum, quandoque etiam contra fit. Lib.6. de placit. Hipp. & Plato.
- Iracundia perinde reliquas duas partes trahit, atque in bigis euenire solet: alter enim equus vehementiori impetu prouens alterum vnà 30 cum toto curru, & rectore secum trahit: alter ob imbecillitatem trepidus sequitur, & ipse quoque auriga violenter fertur. Libro 6. de placit. Hipp. & Plato.
- Iracundiam ratione potentiolem habent Scythae, ac Galli, pueri, & in-eruditi homines. Lib. 3. de placit. Hipp. & Plato.
- Iracundiae rationem dominari conuenit, ut equitem equo, venatorem cani. Nam iustius est, & conuenientius, ut quod natura nobilius meliusque est, dominetur: eques equo, cani venator. Lib.3. de placit. Hippo. & Plato.
- Ira vehemens violentius excitata, non raro rationem subigit. Eodem 40 libro.

LIBRI SECVNDI LOCORVM MEDICINAE
communium Finis.

G Loco

LOCORVM MEDICINAE COMMVNIVM FRANCISCO VALLERIO LA

MEDICO AVTORE

LIBER TERTIVS.

De rebus præter naturam.

CAPVT I.

Vim de omni humani corporis natura, facultati-
bus, & quibus hæc modis suas quæque functiones
edant, corpûsque conuenienter naturæ regant,
ac moderentur, dum rectè valet: de quæ reliqua
naturali contemplatione, quæ totius artis quasi
stabilimentum quoddam, atque solidum funda-
mentum est, dictum à nobis abundè sit: tum & de
his rebus, quibus rectè atque cõgruè administratis, seruari hominis va-
letudo possit, aut perperam adhibitis, labefactari (quas & ipsas vulgato
nomine, medici res non naturales vocare solent) consequens est, vt de
his presso orationis filo tractemus, quæ naturalem hominis statum al-
terare, atque euertere posse dicuntur: cum sit præcipuum medici mu-
nus affectus eos omnes, qui corpori negotium faciunt & perspectos
habere, & probè cognitos curare, si quid Galeno fides habenda (hæc
nanque verè medica consideratio est) ac proinde hoc capite quænam
sint ea quæ præter naturam dicuntur expendemus. Res præter naturam
quot sint, & id quoque trademus (triplici enim differentia contineri res
omnes præter naturam medici affirmât, causarû, morborû, symptomatû)
demû de horû vnoquoq; singillatim tractabimus, & in singulis (quantum
locorû communiû ratio postulat exposcitq; vsus) immorabor. Ergo (vt
à primo dicendorû exordiar) præter naturam ea dici consueuerûnt, quæ ex
naturæ ordine, atque constitutione non sunt: sed contra, naturalem
corporis statum labefactare, alterare, ac perdere etiam possunt, functio-
nibusque incommodare. Quæ enim huius generis sunt, ob id præter
naturam dici merentur, quod naturæ fines excefferint, quod non pe-
rinde atque ea, quæ secundum naturam sunt, corpus incolume
functionibusque obeundis aptum efficiant, sed potius contra naturam
corporisq; statû vim inferât, cuiusq; vires atq; functiones manifestè inter-
turbent

Lib. 2. mech. mend.

turbent: atque id modo proximè, modo alterius interuentu. Proximè
lædit morbus, vt alterius interiectu, morbifica causa. Operationum
nanque sensibilis læsio, terminus est eorum, quæ præter naturam di-
cuntur, vt rectè Galenus in arte medicinali affirmat, ac proinde virium
functionûmque manifestam offensionem expendens Medicus, ex hac,
quæ præter naturam sint æstimat. Quæcunque igitur functionibus in-
commodant, ea rectè præter naturam dici merentur, quasi præter natu-
ræ ordinem, præterque illius legem, ac constitutionem dicas. Est au-
tem is naturæ ordo, ea inconcussa lex, ac constitutio, vt in bene valen-
te corpore rectè omnia obeantur, nihil læsum, nihil impeditum sit,
nihil infirmum: contra, in eo qui præter naturam est statu, nihil ferè
rectè fit, læsa, impedita, infirma omnia quæ sic affecta conspiciuntur,
atque ob id iurè contra, seu præter naturam talia dici debent (nihil
enim refert siue contra naturam, seu præter naturam dixeris) vt mirari
Fernelij, viri omnium calculis doctissimi, hac in parte sensa non satis
queam, qui in priore suo de morborum differentiis libro, aliud esse
contra naturam, aliud præter naturam astruere, nouo dogmatis genere,
fit ausus. Atque id quod præter naturam est, tametsi ex naturæ præ-
scripto non sit, illi tamen nullam vim inferre (hæc enim ipsissima au-
toris verba sunt, quæ ille capite secundo prioris libri appinxit) quæ si
vera sunt, fateri is profectò cogetur, vel morbum præter naturam non
esse, quod vim naturæ inferat, vel morbum, si præter naturam sit (vti
esse illius definitio conuincit) vim naturæ non inferre, quum iuxta il-
lius mentem, quæ præter naturam sunt, nullam illi vim inferant; quo-
rum vtrunque manifestè falsum esse, & à medica veritate abhorrens,
ipsa morbi essentia atque ratio tota palam abundè facit. Nam & mor-
bus præter naturam omnis est, & vim naturæ infert, vt ex sua ipsius
notione, vel luce meridiana clarius constat. Nullam huiusmodi vi-
deo ab Hippocrate, Galenò, Paulo, Auicenna, cæterisque artis
proceribus fieri eius quod contra naturam est, & eius quod præter na-
turam distinctionem: nec video Galenum morbum definientem, ali-
ter vnquam illius explicasse naturam, quàm per particulam hanc, *πρὸς
φύσιν*, id est præter naturam, non *ἀντι φύσιν*, id est contra naturam, vt
lib. 1. de morb. diff. & eo item qui de symptomatum diff. inscribitur,
atque lib. 1. de loc. aff. & de sanit. tu. cernere licet. Sic enim perpetuò
morbum describit. *ἡ μὲν δὲ νόσος ἀπὸ τῆς φύσεως τῆς ὑγιαντικῆς ἐστὶν ἀλλοτρίως
βλεπόμενα καὶ πρὸς τὴν φύσιν*, Quod est, Morbus quidem dicitur constitutio quædam
præter naturam, à qua actio primò vitiatur. Quod si præter naturam esse
(vt Fernelius conceptis verbis affirmat) id est, quod cum ex præ-
scripto naturæ non sit, nullam tamen naturæ vim infert, profectò
expungenda, prorsusque explodenda erit Galeni de morbo tradita
definitio, qui morbum constitutionem quædam præter naturam, a-
ctiones primò lædentem, hoc est, naturæ vim inferentem esse vo-
luit. Quod id enim actionibus naturæ officit, id proculdubio illi vim
inferre

Cap. 8. nouæ versionis.

inferre iurè dicendum est. Non enim lædi vsquam actiones possunt, non prius illis illita vi quapiam. Sed cum verissima sit & omnium calculis, atque consensu approbata Galeni de morbo definito: noua autem, nec Galeni dogmati consentiens Feruelij de eo quod præter naturam, & contra naturam est distinctio, illam amplectamur, hanc reiiciamus, & ad inceptum de integro redeamus. Præter naturam itaque illa esse de Medicorum sententia diximus, quæ ex naturæ ordine, atque constitutione non sunt, sed naturalem potius statum alterare, actiones lædere, & naturæ vim inferre suapte natura possunt. Nunc quot ea sint, paulò pleniùs explicare ingrediamur. Tria esse huiusmodi ab omnibus est receptum. Ea sunt morbus, causa morbi, & symptoma. Isthæc nanque & præter naturam sunt omnia, & illi vim inferunt, functionibusque plurimum incommodant, naturæque ordinem peruertunt. Morbus affectus est actionem primò, & per se lædens, causa, affectus morbum præcedens, & à quo mox affectus is, qui morbus dicitur originem trahit: symptoma, affectus seu dispositio morbum consequens. De iis omnibus sigillatim, proximis & sequentibus ordine capitibus tractabimus, à morbi explicanda natura, ac differentiis exorsi.

De morbis in genere, atque eorum differentiis.

CAPVT II.

T ea partium corporis omnium naturalis constitutio, quæ primum & per se functionum est opifex, sanitas Galeno dicitur: sic illius contrarium morbus, nempe infirma, ac vitiosa partium constitutio, quæ primum ac per se functiones euerrat, hæcque sola morbus censerì meritò debet. Vnde rectissimè sic describi morbus à Galeno pluribus in locis videtur, vt sit constitutio præter naturam, à qua primò actio vitiat: ac proindè etiam vitiatæ actionis causa, idque ratione sanè optima. Nam cum partium integritas, firmæque constitutio, functiones perficiens sanitas sit, huiusque contrarium morbus, efficitur profectò, vt ea constitutio quæ vitiosa est, non integra neque firma, functiones corporis perturbet plurimum, atque euerrat: vt ex diametro sanitati morbus aduersetur. Illa nanque firma est partium constitutio: hic, infirma & vitiosa. Illa functiones integritate sua perficit: hic, vitiositate sua labefactat, corrumpit, & perdit. Constare autem sanitatem & morbum, in proba, aut improba partium corporis dispositione, axioma illud medicum à Galeno prolatum demonstrat: nempe, quòd quiuis homo sanum se esse arbitrat cum partium corporis adminiculo muniis ad vitam necessariis, citra noxam fungi potest: eam verè partem quæ munus suum obire nequit ægotam esse. Ergo morbus erit affectus corpori præter naturam insidens, illiusque functiones primò & per se vitians. Rectè autem morbum affectum diximus, quod sit morbus omnis de permanentium genere, in quo affectum omnem reponit

Galenus.

Lib. 1. de san. tu. & 1. de mor. diff. & 1. de sympr. diff.

Vbi supra Inmedieta.

Lib. 1. de morb. diff.

Galenus. Quod enim Græci *Ἀλλοτριῶν* affectum nos meritò, seu dispositionem appellamus, non adstricta illa pressaq; significatione, quam Aristoteles vsurpauit, dispositionem ab habitu disiungens, sed ampla & fusa verbi potestate, quæ omnem corporis constitutionem complectatur, siue ea faciliè, siue difficulter amoueri possit, siue in qualitate & temperamento, siue in substantia, siue in structura, figura, numero, magnitudine, & positi sita sit, atque consistat. Gignitur porrò in corpore affectus omnis motu, mutationeque quadam ab efficientibus causis subiecto corpori vim præter naturam inferentibus inducta. Efficientis namque & productricis causæ motio, dum corpori vim infert, id efficit, vt obiectum mutationi corpus patiat: hicque effectricis causæ motus effectio dicitur, Græcis *ἐπίγεια*. Motus verò corporis quod patitur non affectus quidem, sed affectio & perpassio (quod Græci *παθήματα* vel *παθήματα* vocant) dicitur. Vnde colligere promptum est, ex affectio- ne, seu perpassione, hoc est motu quo corpus alteratur, & à naturali statu decedit affectum proficisci, quem Græci *Ἀλλοτριῶν* nominare in vsu habent, quasi impressum affectionis vestigium dicas. Sed de his latius, cum de symptomatis ex professo agemus, tractabimus. Nunc institutum persequentes, vbi nam morbus omnis consistat expendamus. Morbum porrò omnem in corporis partiumve eius substantia, ceu proprio subiecto consistere, quòd sit viuientis affectus, molestiam noxamve inferens vnum est ex publicè confessis. Nam cum, vel Hippocratis testimonio, tria sunt in vniuersum ex quibus constat, contentia, contenta, & intus permeantia, seu impetum facientia, necessarium quidem est, quicquid in nobis situm est, vel corporis partem esse, vel in ea certò contineri. Continentur autem in partibus, spiritus, sanguis, humores, & excrementa. Nec partes solum continentes, ipsaque contenta spectare tantum oportet, sed & facultates, & functiones quæ à partibus proficiscuntur. Itaque attendenda tria sunt hæc, contenta, corporis partes, & functiones. Horum cuiusque à naturali statu recessus, constitutio est præter naturam: in contentis enim morbifica omnis causa sita est, (humores nanque sunt, & excrementa, vel Hippocratis testimonio, quæ morbum pariunt) in partibus vitium, morbus est; in functionibus symptoma. Partis verò apellatione vtrunque ipsius genus complectimur, simile & organicum. Contentorum enim, vt spirituum humorum, & superuacaneorum affectus, tametsi præter naturam quandoque sint, morbi tamen apellatione haudquaquam dignamur, quòd in partium corporis substantia non inhaerescant, quòd ad morbum requiri, ipsa morbi definitio declarat abundè: qua morbus constitutio corporis præter naturam, non humorum, non spirituum, aut excrementorum esse dicitur. Vt eorum stupiditatem mirari satis non sit, qui humorem in membrana costas vestiente impactum, in pleuritide morbi esse partem quandam, ineptissimè astruant: atque itidem in reliquis omnibus præter naturam tumoribus eum qui parti affectæ infidet humorem, morbi esse portionem affirmant: causam vtique

Lib. de sympr. diff. cap. 1.

Lib. 6. Epid. particula. 8. aphor. 19.

Lib. de nat. hum. & lib. 1. de morbis.

contentiuam ab affectu discernere non valentes, fit humoris qui parti laboranti affixus est, continens morbi causa, non morbus. Causa namque morbifica omnis, in humoribus & excrementis est, vti morbus in corporis partibus. Sed de his plura cum de causis tractabimus. Iam verò ad morborum differentias omnes sermone explicandas stylum conuertamus. Hæc porro omnes, vel à partibus quibus morbi insident, vel à qualitate morbis coniuncta, vel à tempore, & mora sumuntur. A partibus quidem prima, præcipuâque genera constituuntur, vt sunt alij similes, organici alij. Similes hi iurè dicuntur, qui parti similari insidentes illius temperiem euertunt: est enim temperies, si quid Gale-
 10 no creditur, partium simularum essentia. Organici, qui instrumentariæ parti incumbentes, illius vel figuram, vel magnitudinem, vel numerum, vel structuram, & conformationem infrigunt, ac labefactant. Similari autem partis duplex est rursus morbus, simplex inquam & compositus. Simplex, intemperies sola primarum quatuor elementarium qualitatum, calida, frigida, humida sicca. Compositus, intemperies omnes, quæ coniunctis qualitibus consistere possunt, vt calida & humida simul, calida & sicca, frigida & humida, frigida & sicca. Intemperies autem omnis, autore Galeno vel sine affluxu substantiæ vitiosæ est, vel cum affluxu eiusdem. Sine affluxu intelligantur intemperies nudæ, sola
 20 qualitatum alteratione noxam inferentes, de quibus iam diximus. Cum affluxu verò, cum substantia quæpiam vitiosa iam dictis qualitibus prædita, nempe sanguis, pituita, bilis vtraque, ad ipsa simularia corpora fluit. Vnde tumores præter naturam omnes in corpore excitantur, phlegmone, erysipelata, œdemata, scyrrhi, cancri, phymata, phygetha, strumæ, elephantiales, psoræ, lepræ, vitiligines, & eius genera innumera alia. Prioris generis intemperiem, quæ sine affluxu substantiæ est, scholæ intemperiem immaterialem, veluti alteram illam materialem vocare solent: quòd illa nuda sit, nec vlli materiæ coniuncta, hæc materiam, cui insideat secum habeat comitem. Omnis itaque præter
 30 naturam intemperies, siue nuda ea sit, siue cum affluxu vitiosæ substantiæ, simularis partis morbus est. Ad partem organicam pertinent deprauata figura, indecens magnitudo, numerus vitiat, constructio partium inepta, vnde vaciæ, vari, valgi, plauci, luxatæ & prominentes, vel casu, vel ictu, vel vitio aliquo partes, figuræ vitiatæ morbi censentur: vt magnitudinis auctæ supra iustum naturæ modum partes, eadèmvē minores effectæ. Sic & indicentis numeri vitia sunt, cum quid præter naturam adest, quod adesse non debet, vt sextus in manu digitus: vel deest quod adesse debet, vt si vnus è quinque in manu digitis desit. Conformationis seu constructionis partium vitium est, indecens situs, & con-
 40 nexio partium præter naturam, vt in enterocele epiplocele, id est descensu intestini, vel omenti in scrotum, in articulorum item tum luxatione, tum pararthrosi, id est, cōmotione. Per huiusmodi enim vitia partium instrumentarium situs deprauatur, vt connexus partium quādo vicinæ partes inter se non bene consentiūt, vt in vinculo linguæ, pudēdi, articulorum

Lib. 1. de vitiis part.

Lib. 1. de morbo. diff. cap. 5.

articulorum ligamentis, laxis, intentis, ruptis, breuioribus, aut longioribus effectis: ad quod item genus refertur, labiorum, digitorum, palpebrarum, & sedis coalescentia. Hi in vniuersum organicarum partium morbi sunt, qui & ipsi varias sub se complectuntur differentias, vt in figura deprauata, ex meatu, ex cauitate, leuitate aut asperitate permutatis, & de naturali statu decedentibus, multæ nascuntur morborum differentia, meatibus inquam aut nimis patentibus, & dilatatis, vt dilatatione pupillæ in oculo, & venarū in varicibus, arteriarum in auenrismate, aut iisdem nimium adstrictis, obstructisve. Adstringuntur
 10 meatus, cum vel ab externa quapiam causa (nempe frigore, aut siccitate) angustiores euadunt: vel cum ab incidente intusque conclusa materia quapiam obstruuntur, quasique alieno succo, vel excremento quopiam infarcti angustiores redduntur: hincque affectus obstructio vocatur, quæ autore Galeno vel à multo, vel à crasso, lento, & viscido humore fieri perpetuò solet, excrementisve partem oppilantibus. Cavitatis affectus sunt, capacitas partium nimia, vel earundem immodica coarctatio. Leuitatis cum quæ aspera secundum naturam esse debent, leuia, lubrica & fluxa euadunt, vt ventriculi vterique interiora, quæ vt firmiter illapsa continere, ac comprehendere possent, asperiuscula natura confirmavit. Sic asperitatis quoque vitium est, cum quod
 20 leue, & planum esse secundum naturam debet, inæquale & asperum efficitur: vt in aspera arteria, cum defluxione tentata raucitatem infert, cernere licet. De magnitudinis, numeri, & constructionis differentiis iam diximus: vt expletæ iam morbi organici differentia omnes videri possint, quantum communium locorum, quos tractandos suscepimus, ratio postulat. Nunc verò ad morbi communis (quem continui solutionem vocant) differentias pertractandas stylum vertamus. Vt partium vnitas, tam simularibus, quàm etiam organicis partibus conuenit, sic illius contrarium, continui solutio, morbus est vtrisque communis. Pro varia autem partium, quibus incumbit natura, ac ratione, varia quoque nomina fortitur. In carnosâ parte vlcus, sicuti etiam vulnus (est enim vulnus autore Galeno, solutio quædam ex vulnerando in car-
 30 nosâ parte relicta) in osse fractura, in neruo conuulsio, in vasis & musculis ruptio, ex violento ictu, grauiue casu, vel alio quopiam valente motu excitata, in ligamento *σπασμα* dicitur. Hæc in vniuersum solutæ continuitatis summa, primaque genera, quæ in varias & ipsa diducuntur differentias. Nam quæ in molli, & carnosâ parte accidunt, pro alio atque alio rei vulnerantis impetu, pro varia vulnerum figura & forma, pro telorum natura innumeras accipiunt & differentias, ac nomenclaturas, vt sit aliud altū, atque profundū & ad interiora pertingens, aliud in superficie positum, canum aliud, sinuosum, angustum, aliud planū, patens & latum. Sic & à figura, quædam rotunda, oblonga alia, serrata, retusa, & inæqualia, pro varia scilicet telorum vulnerantium forma. Quæ in osse eueniunt solutiones, multas quoque differentias sortiuntur. Quæ namque leuis est & recta fissio, & rima nuncupatur, quæ alta,
 40

Lib. 3. meth. meden.

fractura. Nerui solutiones sunt punctura, incisio in transuersum, fissura in rectum, & contusio. Quæ non tantum neruis, sed & carni accidere confuevit. Ad venas & arterias pertinent osculorum apertio, & dilatatio, incisio, & fissura. Aperiuntur vasorum oscula vel *ἀνομήσις*, id est apertione, & dilatatione, quoties & vas imbecillum est, & copiosior sanguis ad os eius cum impetu fluit, vel *διὰ τὴν ἄνοιαν* id est resudatione, rarefacta quidem vasis tunica, sanguine verò attenuato, vel tandem *ἀνάγεισις*, id est, erosione, acri quidem, & feruentissimo sanguine vasorum tunicas erodente, vnde manare sanguinem necessarium est. Reliquas continui solutiones, quæ complures extant, nondum propriis nominibus adnotatæ, volens sciensque prætermitto, & ad p̄sum absoluendum reuertor. Morborum porrò qui partibus insident, duplex rursus à Galeno differentia assignatur, vt sit alter partis proprius, alter per consensum. Affectus hos Græci *ἰδίωπαθήσαι, καὶ συμπαθήσαι* vocant. Affectum proprium vocat eum Galenus qui separata causa quæ ipsum intulit, permanere potest, ob idque & parti insidet, & eius est proprius. Affectum per consensum eum, qui alterius partis vitio, parti cui inest impertitur. Hunc Archigenes vmbra affectus vocare, in vsu habebat. Fit autem, cum effectrix causa pertransiens non firmum in particula creauerit affectum, vt cum ventriculi vitio caput afficitur, vel vteri malo ventriculus in consensum trahitur, aut cum suffusioni similia oculis obuersantur, vitiosis in ore ventriculi contentis excrementis, vnde sursum vapores attollantur mali. Atque vnus hic est morbi percōsensum modus, cum quid vitiosum aliunde præter naturam in partem illabitur, noxam adferens. Alter cum in quampiam partem facultas functionis opifex ferri prohibetur, vt cum obstructa spina, partium motus, & sensus perit, resolutioque incidit: aut visorioris neruis obstructis, videndi actio adimitur. Est & tertius modus, quum materia ad agendum necessaria, parti cui est necessaria, denegatur: vt cum obstructis pulmonibus, cordi non satis aëris subministratur, aut resolutis costarum musculis, perforatōve thorace, vox aut omnino perit, aut saltem supprimitur, quod non satis spiritus cum efflatu ad laryngem mittatur: est autem spiritus cum efflatione emissus teste Galeno vocis materia. Hæc in vniuersum morbi per consensum dicti, differentia. Fit autem sæpenumero, vt affectus per consensum in affectum proprium transeat, fiatque ex sympathia, idiopathia, cum pars quæ diutius alterius partis vitio laborauit, diuturnitate affectus, & mora, affectum proprium contrahit: vt ex morbo, subinde morbus nascatur, sitque nonnunquam affectus per consensum eius qui proprius est, causa. Differentias morborum eas, quæ à partibus sumuntur, diximus omnes: eas modò quæ à qualitibus morbo coniunctis desumuntur, percurramus. Morbis porrò variæ adiunguntur qualitates, quæ plurimas in his differentias pariant. Vnde nomenclaturæ illæ manarunt & species, extremi, acuti, mites, lethales, salubres, periculosi, periculo vacantes, occulti, manifesti, populares, dispersi, contagiosi, sine contagio, pestilentes, epidemici, endemij, seu regionales, noui &

Lib. 1. de loc. affec.

Lib. de voce & 7. de vsu part. cap. 5

noui & incogniti, & quæ à tempore differentia sumuntur, longi, & breues, recentes, & inueterati. Horum omnium breui sermone rationem trademus. Extremos morbos (tradente Galeno) eos vocare Hippocrates solet, qui summi sunt, vltra quos non sunt alij. Summi autem hi vocantur, qui difficillimos & grauissimos habent casus, in quibus extrema adhiberi remedia, exquisitissimamque fieri curationem Hippocrates iussit. Acuti morbi magnitudine, & vigoris celeritate describuntur. Acuti morbi (inquit Galenus) magni sunt, & ad suum vigorem celeremè properant. Paucò enim tempore magnas faciunt permutationes.

1° Horum non vna est simplèxque ratio. Sunt enim alij ex his acuti simpliciter (quos Hippocrates intra diem quartum decimum integrè iudicari pronunciauit) alij acuti non simpliciter, sed ex decidentia nominantur, nempe ij qui imperfectè iudicati processu dierum ad quadragesimum vsque diem iudicationem faciunt ægrumque liberant, aut perdunt. Hos medicorum scholæ acutos conuersiuos nuncupare solent. Sunt & alij omninò extremi, & peracuti Hippocrati, atque Galeno dicti, qui statim, hoc est, vt interpretatur Galenus, circa primos quatuor dies, extremos habent labores. In acutorum albo sunt pleuritis, peripneumonia, phrenitis, lethargus, ardens febris. In peracutis autem, angina, luxtangina, cholera, & neruorum distensio, vt Hipp. & Gal. censent.

Mites ij morbi dicuntur, qui nec graues casus habent, nec noxam effatu dignam adferunt, vt ephemera febris, & leues intemperies, atque huiusmodi plurima. Lethales verò ij sunt, qui pernitie sua mortem inferunt, quo in genere extremi vocati, & peracuti, tum & pestilentes reponi iurè solent. Salubres contrà, qui nunquam suapte natura ad mortem sese finiunt, sed magis ad salutem, si modò congruè eger regatur: vnde est illud Auicennæ, & quandoque (ait) facit sperare salutem natura ægritudinis, vt tertiana. Periculosi hi iurè sunt, qui ægrum in vitæ discrimen agunt, ob id nãque periculosi sunt dicti, quod ob illorum malitia, de vita æger periclitetur, in quorum ordine acuti omnes, & pestilentes habentur. Periculo vacantes his contrarij, qui nullum vitæ periculum afferunt, vt in quibus nulla insignis ad nocendum vis, nulli graues casus insint, quales sunt salubres omnes, & mites. Occulti morbi esse dicuntur, qui abditis ex causis, neque nobis perspectis nascuntur, totamque substantiam nostram occulta quadam potestate inuadunt: qui ea itidem ratione cæci morbi appellantur. Horum alij venenati, contagiosi alij, alij pestilentes, quorum rursus grauiiores nonnulli, reliqui leuiiores. In grauioribus sunt pestilens febris, carbunculus venenatus, & pestilens bubo. In leuioribus exanthemata quæ vocantur, tum rubra, tum purpurea, quæ summa cute efflorescunt maculis minimè turgentibus (morbillos arabes, & medicinam facitantes vocant) & Ectymata, quæ pituitosi sanguinis eruptiones iurè existimari possunt, variolas vulgò vocare cōsueuerunt pueris, & infantibus vtrique familiares: & in summa, quicunque à morbida excretionem nascuntur in cæcis, & occultis censentur. Manifesti, qui ex manifestis ex causis nobis cognitis, partium quibus

Lib. 1. aphor. com. 6.

Lib. 1. aph. 6.

Lib. 2. aph. com. 23.

Lib. 2. aphor. 23.

Lib. 1. aphor. textu & cō. 7.

Lib. 1. de rat. vict. acut. 8. & lib. 1. aph. com. 12.

Fen. 1. quart.

quibus insident substantiam demoliuntur, atque peruertunt, ut maligna vlcera, Phthisis, viscerum morbi ex humorum vel copia, vel putredine nati, adhuc intemperies omnes ex qualitatibus exuperantia ortæ. Populares porro sunt, quicunque à communi morbifica causa proficiscentes (ea autem est vel aëris ambientis, quo omnes utimur, aduersaria quædam, ac pernitiōsa qualitas, aut aquarum vitium) in omnes cuiusvis ætatis, sexus, temperamenti homines sæuiunt, popularitèrque grassantur, vnde populares, seu vulgares nuncupati merito sunt. Equidè (quod ait Hippocrates) cum vna ægritudine plures eodem tempore corripiuntur, causam illi attribuere debemus, quod est maximè commune, & quo præcipuè omnes utimur. Id autem est, quod respirando attrahimus, & alio loco autor libri de flatibus, sunt (inquit) duo febrium genera, alterum commune omnibus pestis appellatur, alterum propter malam vitium rationem. Verùm communis febris propterea communis est, quòd spiritum eundem omnes attrahunt. Vnde colligitur quæ sit popularis morbi natura, nempe cum eodem morbi genere plures eodem temporeprehenduntur. Popularibus autem morbis contrarij sunt priuati, seu dispersi, Græcis *επιδημια* nuncupati. Ij sparsim non popularitèr, pro alia, atque alia vitium ratione, modò hunc aliò modò apprehendunt. Popularium verò non vna, nec simplex est ratio. Sunt enim ex his quidam perniciosi, grauès, contagiosi, alij mitiores. Cum enim vnus generis morbi in populum grassantur, ij quidem, si perniciosi fuerint, mortemq; adferentes, pestem appellant: cum mitiores, altera quadam iudicant appellatione, Epidemios vocantes, ut sit Epidemius quidam morbus, qui tempore aliquo in aliqua regione abundet: pestis verò sit Epidemia pernitiōsa. Est aliud morbi genus commune multis, quod in regione vna aliqua superuenit, morbum hunc Endemium vocat, quasi patrium, aut vernaculum dixeris, ut in ea Allobrogum parte, quæ vallis lucida (vulgo *La val de lucerne*) vocatur, gutturosi fiunt homines, & in Apulia nobili Italiæ parte auriginosi ferè omnes, In quodam India tractu ultra Calecutium, Emporium totius Asiæ nobilissimum (tradente Ludouico Romano) Pua morbo laboratur, gallico haud multò dissimili. Hi omnes Endemij iurè dicendi sunt, hoc est, regionales morbi. Sed de contagiosis iam agamus, in quibus vberior se prodit materia. Contagiosi porro, hi censendi, qui contagij seminaria quibus abundant, & in se inclusa habent, transfundere in alium valent. Est autem contagio, si rei naturam diligenter expendamus, infectio quædam ab vno in alium permeans. Tum enim profectò contagionem irrepsisse, factamque esse dicimus, quum simile quoddam vitium in alterum translatum est: vel si prescius contagionis naturam exprimere velimus, consimilem quandam esse dicemus corporis mistiue alicuius secundum substantiam corruptionem, ab vno ad aliud transeuntem, infectionem in particulis clams facta, vel consimilem in vtroque infectionem, atque putrefactionem. Infectum verò id vocamus, non quod omninò corruptum sit, sed quod putrefactione in sensibilibus particulis aborta, ad corruptionem tendit.

Lib. de nat. hum.

Lib. de flatibus.

Lib. navigacionum suarum, cap. 38.

Contagio quid.

Contag

Contagij autem triplex omninò est differentia. Aut enim solo contactu afficit quod contagiosum est, aut præter contactum fomitem habet, quem relinquit in re quæ contagio afficitur, aut demum non contactu solum & fomite, sed & potentia ad distans transferre contagium potest. Contactu solo afficiunt quæ putrescunt, & marcida fiunt, ut in fructibus cumulatim acruatis spectare licet. Marcidum enim pomum proximè adhærens marcidum quoque efficit, putrefactione in vtroque scilicet illabente, atque concepta. Fomite afficiunt quæ morbidam excretionem intus latentem alteri affricant: ut scabies, phthisis, elephantiasis, pestilentes febres, & eius generis plurima. Ad distantiam transferunt, quæ contagii malignitate, & potentia pollent, ut pestilentes bubones, atque carbunculi, & exanthemata pestilentia, lippitudinis quoddam genus, quo qui laborat omnes se intuentes inficere solet. Id animaduertens Galenus periculosum esse versari ait cum his, qui febre, phthisi, scabie, & omninò cum his qui putridum spirant. At quomodo contagio serpat, à quibus principiis ducatur, & quomodo sanetur, non est presentis instituti. Quæ qui scire volet Hieronymum Fracastoriū lib. de contagione, & contagiosis morbis adeat, à quo plenè edoceri poterit. Sine contagio morbi sunt, qui consimilem qualitatem in alterum transfundere minimè valent, ut omnes dispersi vocati, qui ab incauta vitium ratione, & humorum intemperie procedunt. Noui porro dicuntur, qui nobis incogniti apparent, causa eorum naturæ minimè perspectis: ut olim metagra, seu lichenes. Primum enim Tiberi Claudii Cæsaris principatu medio, id morbi genus in Italia irrepsisse, nouum utique morbum, & omni æuo priore incognitum locupletissimus testis Plinius est, Elephantiasim ante Pompeij magni tempora in Italia noscisse, & carbunculum Lucio Paulo, & Quinto Martio censoribus, tum primum euenisse idem asserit. Sensit & ætas infœlix nostra novos, prorsusque admirandos morbos, veneream in primis luem, Caroli octauo Galliarum Regis principatu enatam, sensimque aded auctam, ut vniuersum iam orbem impleuerit, malum quidem sine pernicie vitæ, rectè si curetur, sed tanta foeditate, tam diris cruciatibus infestum, ut quæcunque mors præferenda videatur. Sudorificam febrem, nouum & inauditum popularis morbi genus, ætate nostra viguisse in ea Galliarum parte, quæ Britannia, seu Anglia dicitur, tum & in Flandria ipsi vidimus, quo morbi genere, nondum inuentis ad id artis præsidij, innumera populorum multitudo concidit. Paraplegiam quandam Hippocratis ætate constitisse, minimè prouisum malum, sed nouum, & incognitum, ipsemet testis est. Multos prisca secula tulerunt, alios futuris seculis posteritas animaduertet, cum nouæ aëris, syderumque mutationes, atque concursus accident, nobis prorsus incogniti. Ad tempus porro pertinent morbi breues, diurni, recentes, atque inueterati. Diurni dicuntur qui longo temporis spatio ægrum diuexant, quod vel morbi potentia, vel ægri imbecillitate, malæque curatione effici certum est. Breues contra, qui breui desinunt, uti recentes, qui haud ita pridem ante geniti sunt, nec altas

Lib. 1. de diff. feb. cap. 3.

Lib. 26. natur. hist. cap. 1.

nec altas adhuc in corpore egerunt radices. Inueterati, qui firmiter hærent, difficultérque amoueri, omnibus etiam ritè adhibitis possunt: qui que diutissimè persistentes inueterauerint, vnde nomen sumpserunt. Sed iam de morborum differentiis abundè dictum.

Admonitio lectori.

Proposueram, optime lector, de morborum per singulas partes nomenclaturis, tractationem exactam tradere. Sed quando partem hanc Ioannes Manardus, lib. 7. epistolarum suarum, & Fuchsius in medicina compendio exactissimè attigerunt, ne factum facere (ut est in prouerbio) videri possem, abstinentium merito censui, ne vel illis laudem preripere, vel earum scripta in meos commentarios transferre viderer. Nos de singulis morborum nomenclaturis in nostra Medendi methodo Diu iuuantibus (quam finito hoc locorum communium opere in lucem daturi sumus) exactè tractabimus. Hæc te scire optime lector volumus, ne quid a me per incuriam prætermisissimum existimare posses.

De morborum differentiis, Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

Morborum multæ species sunt. Lib. de nat. hum. 20

Morbi partim ex diætâ, partim ex spiritu, quem attrahimus fiunt. Lib. de natura hum.

Morborum modi hi sunt, partim quidem cognati sunt, partim à regione, partim ex corpore, & vitæ ratione, ac temperiei constitutione, vt à temporibus. Lib. de humoribus.

Morbi alij ab odoribus cœnosis, aut palustribus, alij ab aquis, alij à ventis bonis, & malis incipiunt. Lib. de hum.

Morbi tales erunt, qualia fuerint & tempora. Eodem lib.

Morbi iudicatu faciles sunt, si tempora tempestiuè, & ordinatè se habuerint. Lib. de hum. & lib. 3. aphor. 8.

Morbi, prout euariauerit tempus, similes, aut dissimiles erunt. Libro de humoribus. 30

Morbos pariunt maximè temporum mutationes. Lib. de hum. & libro 3. aphor. 1.

Morbi vniuersi fiunt ex his quidem, quæ in corpore sunt, tum à bile, tum à pituita, ab externis verò, à laboribus, & vulneribus, à calido & à frigido, & à sicco, & humido, partim à cibis, & à potibus. Lib. 1. de morb. & iterum lib. 1. de affectionibus.

Morbi dubij, vt & perdant, & non; tales autem sunt peripneumonia, febris ardens, phrenitis, pleuritis, angina, vna, hepatitis, splenitis nephritis, dysenteria, in muliere fluxus sanguinolentus. Libro. 1. de morbo. 40

Morbi partium non in obscuro positi, & non multi, partim non in manifesto loco hærentes, & multi sunt. Lib. de arte.

Morbi qui ad interna vertuntur, in obscuro siti sunt; qui ad superficiem corporis

corporis erumpunt, manifesti sunt. Lib. de arte.

Morbi antiqui difficilius curantur, quàm recentes. Lib. de loc. in homine.

Morbi quicunque, vlcera sunt. Lib. de locis in homine.

Morbos cum medicamentis, fame item curare oportet. Eodem lib.

Morbum si quis non cognoscat, medicamentum bibendum præbeat non forte. Eodem lib. de locis in homine.

In morbis si quis permutaturus est quippiam, forti quidem ægroto, debili autem morbo, tunc quidem confidenter fortiore quàm morbus est medicamento vtendum est. Si verò morbum fortiozem, ægrotum autem debilem acceperis, debilibus pharmacis curabis quæ ipsum morbum superent, & abducant, verùm ægrotum nihilo debiliorem reddant. Lib. de loc. in homi. 10

Morbis si ex æquo procefferit, cum medica arte, velocior non est. Si verò præoccupauerit, velocior omninò est. Lib. de arte.

Morborum, naturæ ipsæ medici sunt. Lib. 6. de popul. morb. secti. 5. aphor. 1.

Morbi connutriti in senectâ, & per concoctionem, & per solutionem, & per rarefactionem desinunt. Lib. 6. de popul. morbis secti. 5. aphor. 6.

In morbis, cum alter alteri succedit, plerunque occidit. Lib. de affectionibus. 20

Morbis tardius cognoscere, artis vitium non est. Lib. de arte.

Morborum acutorum non omninò certæ sunt prædictiones, neque mortis, neque sanitatis. Lib. 2. aphor. 19.

Morbi acuti in quatuordecim diebus iudicantur. Lib. 2. aphor. 23.

In morbis minus periclitantur, quorum naturæ, & ætati, & habitui, & tempori morbus magis affinis fuerit, quàm hi quibus non affinis in aliquo horum existit. Lib. 2. aphor. 34.

In omni morbo valere mente, & bene se habere ad ea quæ exhibentur, bonum: contrarium verò malum. Lib. 2. aphor. 33.

In omni morbo partes circa vmbilicum, & pectinem, crassitudinem habere melius est. At vehemens tenuitas, & eliquatio mala. Lib. 2. aphor. 35.

In quo morbo somnus laborem facit, mortale. Si verò somnus profit, nõ lethale. Lib. 2. aphor. 1.

Si ex morbo cibum capiens quis, non fiat validus, significat quòd corpus vberiore alimento vtitur. Si verò cibum non accipiente hoc contingat, nosse oportet, quòd euacuatione opus habet. Lib. 2. aphor. 8.

Morbis alij ad alia tempora bene, aut malè se habent. Lib. 3. aphor. 3.

Morbos pariunt temporum mutationes. Lib. 3. aphor. 1.

Morbi in pluuiosis quidem plerunque fiunt, febres longæ, & alij fluxiones, & putredines, & comitiales, &c. Lib. 3. aphor. 16.

Morbi quidem in omnibus temporibus fiunt: quidam tamen magis in quibusdam ipforum & fiunt, & exacerbantur. Lib. 3. aphor. 19.

In morbis acutis frigiditas extremitatum malum. Lib. 7. aphor. 1.

Ex morbo diuturno etiam alui defluxus, malum. Lib. 7. aphor. 84.

H

Qui

Quibus in morbis oculi ex voluntate lacrymantur, bonum, quibus vero citra voluntatem, malum. Lib. 4. aphor. 53. & lib. 7. 81.

Morbis quibuslibet incipientibus, si atra bilis, vel supra, vel infra exierit, lethale. Lib. 4. aphor. 22.

Morbi acuti rari sunt in his locis, quæ aquis palustribus, ac lacustribus vtuntur, & non bene sitæ sunt ad Solem, & ad ventos. Lib. de aëre, aquis, & locis.

Morbi ex aquarum stagnantium, & è fluuiis manantium potu, qui, qualisve sint. Lib. de aëre, aquis & loc.

Morbos congenitos qui habet, is ægrè ab ipsis liberari potest. Lib. 2. ¹⁰ prædictionum.

Morbi in imparibus diebus iudicantur. Lib. 4. de morb.

A morbis victos ars non curat. Lib. de arte.

Morbi dubij sunt, qui & vt perdant, & non, fieri potest: tales autem sunt peripneumonia, febris ardens, phrenitis, pleuritis, angina, vua, hepatitis, splenitis, nephritis, dysenteria, in muliere fluxus sanguinolentus. Lib. 1. de morbis.

Morbos longos necesse est esse tabem, dysenteriam, podagram, affectiones fluidas circa articulos, pituitam albam, coxendicum morbum, vrinæ strangulatum: in senioribus verò nephritim. Mulieribus verò fluxû sanguinolentû, hæmorrhoidas, ani fistulas. Li. 1. de morb. ²⁰

Morbi citò decernentes febris ardens, phrenitis, peripneumonia, angina, vua, pleuritis. Eodem lib.

Morbi necessariò lethales, si quis cerebro fauciatus fuerit, aut spinali medulla, aut hepate, aut præcordiis, siue septo transuerso, aut vesica, aut vena sanguiflua, aut corde, tabes item, aqua inter cutem; peripneumonia in vtero gerente muliere, febris ardens, pleuritis, phrenitis, erysipelas, si in vtero fiant. Lib. 1. de morb.

Morbi non lethales sunt (nisi quid ipsis accedat) affectiones fluidæ, circa articulos, atra bilis, podagra, coxendicum morbus, tenesmus, quartana, tertiana, strangulatus vrinæ, lippitudo, lepra, impetigo, morbus articularis. Eodem lib. ³⁰

Mala supra mala fieri, necesse quandoque est. Eodem lib.

Morbi ea parte qua proximi sunt, educendi sunt, & qua parte singulis exitus quàm proximus est, extrahendi. Lib. de locis in homine.

Morbum si quis non cognoscat, medicamentum bibendum præbeat non forte. Si itaque leuior inde fiat, demonstrata via est, quòd gracilitatem inducendo curadus est. Si verò non leuior reddatur, sed peius habeat, contraria facienda sunt. Lib. de loc. in homine.

Morborum muliebrium, ac virilium curatio, multum differt. Lib. de ⁴⁰ morb. muliebribus.

Morbi muliebres intellectu difficiles, quòd sæpe morbi causæ ignorentur, quòdque mulieres sua ipsorum mala narrare vereantur, etiam si sciant, vnde non rarò morbi incurabiles fiunt. Lib. de morb. muliebribus.

Morbos

Morbos omnes sic considerare oportet, vnde vnique natura sit. Lib. de affectionibus.

Morborum principium si consideraueris, ac deprehenderis, minimè aberraueris. Eodem lib.

Morbi qui ante pubertatem non fiunt, sunt peripneumonia, pleuritis, podagra, nephritis, varix circa tibiã, fluxus sanguineus, cancer non congenitus, vitiligo, defluxus medullæ spinalis, hæmorrhoidis, voluulus. Lib. de Coacis prænotionibus.

Morbos à venis ortus leuior est, quàm qui à neruis. Lib. de loc. in homine.

¹⁰ Morbi periculosi, vel idiotis manifesti. Lib. de vet. medicina.

Morbi quicunque vere fiunt, ad autumnum eorum discessum fore expectare oportet: & quicunque autumnales, eorum discessum fieri vere. Si morbus hæc tempora transgressus fuerit, eum annum fore scire oportet. Lib. de nat. hu.

Morbi pituitosi hyeme fiunt. Eodem lib.

Morbi qui in singulis anni temporibus, atque ætatibus vigeant. Vide totam tertiam aphor. sectionem.

Morbi plurimi, septenario dierum numero iudicantur. Lib. de carnibus:

²⁰ Morborum curationes medicus memoria tenere debet. Lib. de decenti ornatu.

Morbos differentia in alimento, in spiritu, in calore, in sanguine, in pituita, in bile, in tumoribus, & cæteris corporis partibus, quas singulatim Hippocrates nominat. Lib. de alimento.

Differt affectus ab affectu, maior à minore, & corpus à corpore, & curatio à curatione. Lib. 1. de morb.

Morbos modus vnus, & causa eadem. Lib. de flatibus.

Morbos principia consideranda, an statim floreat. Lib. 2. de popul. morb. secti. 1.

³⁰ Morbi qui statim florent, ex incremento iudicantur. Eodem libro & secti.

Morbos incrementa, & iudicationes, ex circuitibus, & exacerbationibus manifestæ fiunt. Eodem lib. & secti.

Morbi, sanitas, & mors, omnibus hominibus partim secundum dies, partim secundum menses, partim secundum dierum quadragenarios, partim secundum annum, significationem sui præbent. Lib. de septim. partu.

Morbos vires considerare oportet, & causas, ex quibus morbi fiunt exquirere. Lib. 1. de morb. mulierum.

⁴⁰ Morborum muliebrium, ac virilium curatio multum differt. Lib. 1. de morb. mulierum.

Morbos à principio curare oportet. Lib. de locis in homine.

Morbos ab ægro tollere, medicæ artis opus. Lib. de arte.

Morbos singulatim enumerare, non facile est. Lib. 1. de vict. rati. in morb. acut.

In morbis acutis victus spectandus. Lib. 1. de rat. vict. acut.

Morbis qui corrigi non possunt, medicina auxiliares manus negat. Lib. de arte.

Innumera porrò sunt, quæ Hipp. de morbis scripsit, quæ vniuersa inferre, à compendij, & locorum communium ratione, aliena visa sunt, cum sint hæc præcipua.

Galen.

Morbus est habitus ægritudinarius totius, vel partis. In definitionibus medicis.

Morbus est constitutio præter naturam, vel vitiata actionis causa. Lib. 1. de morb. diff. cap. 2. & lib. de symptom. diff. cap. 1. & lib. 1. de sanit. tu. & 1. meth. cap. 5.

Morbus, & sanitas in eodem genere sunt. Lib. 1. meth. cap. 7.

Morbus, & sanitas ex permanentium numero sunt. Lib. 2. meth. cap. 3.

Morbus immoderatio quædam est. Lib. 1. de morb. diff. cap. 2.

Morbus est rei natura cognata, ex aliqua corruptela diffensio, vt à Platone in sophista definitur. Lib. 5. de placit. Hipp. & Plat.

Morbi contractiores definitiones quæ sint. Lib. 5. de placit. Hippocrat. & Plat.

Morborum numerum quantus, qualisque sit, nisi quis affectus omnes, à quibus actio læditur inuenerit, definire ad vnguem nequit. Lib. 1. meth. meden. ad finem.

Morborum differentia ex tempore ducta, ex decretoriorum dierum circuitione habentur, vt sint breuissimi illi morbi, qui primo quaternario circumscribuntur, tum qui secundo, tum qui tertio, & sic deinceps. Lib. 3. prognosti. com. 12.

Morborum tria sunt genera, ex tempore ducta, aut enim acuti sunt, qui decimoquarto finiuntur, aut longi, aut inter hos medij, qui quadragesimo die desinunt. Lib. 1. prognost. com. 28.

Morbi primi, maximèque generales, quatuor sunt, qui calore, frigore, humiditate, siccitate inter se dissident. Lib. 2. de nat. facul. cap. 8.

Morborum genera sex sunt in vniuersum, in similibus intemperies, in totis organis vnum in figura spectatur, aliud in particularum numero, aliud in cuiusque quantitate obseruatur, quartum in positura, vtrarumque partium communis est, vnitatis solutio. Lib. 2. meth. meden. cap. 6. & lib. 1. de diff. morb.

Morbus appellatur affectus, qui actionem vitiat. Lib. 2. meth. meden. cap. 1. & lib. de morb. diff. & lib. 1. de sanit. tu.

Morbis quot modis sigillatim nomina imponantur. Lib. 2. meth. meden. 40
Aut enim à parte læsa, vt pleuritis, ischias, podagra: aut Symptomate ipso, vt ileos, tinesmus, spasmus: aut ab vtrisque simul, vt cephalagia, othalgia, cholera, leucophlegmatia: aut à similitudine ad aliquid extra positum, vt elephas, cancer, polypus. Ibidem cap. 1.

Morbos

Morbos omnes, vnius, eiusdemque participatione, morbos appellari. Lib. 2. meth. meden. cap. 7.

Morbum sub aliquo affectuum trium, qui in corpore præter naturam sunt, esse, demonstratio. Lib. 2. meth. meden. ad principium

Morbum omnem, solutam vnitatem, seu vlcus esse dixit Hipp. & eius diæi tradita interpretatio à Galeno, lib. de inæquali intemp.

Morbus à Platone in Sophista definitur, vt sit rei natura cognata, ex aliqua corruptela diffensio, quæ quidem definitio generalis est, omnèque singulares morbos, tam animæ, quàm corporis, tam in cæteris animantibus, & plantis, quàm in totis etiam ciuitatibus complectitur. Lib. 5. de placit. Hipp. & Plat.

Morbus, causa, actio, symptoma, quatuor sunt principia curatoria methodi constituenda, & horum inter se discrimina. Lib. 1. meth. meden. cap. 8.

Morbus, symptoma, & morbi causa, quid sit vnumquodque. Lib. 2. meth. meden. cap. 1. & lib. 1. de sympt. diff. cap. 1.

Morbus & pathos, eò differunt, quòd pathos est dum quippiam conuertitur, alteratur, mutatur, morbus in subiecto corpore & permanet, & feruatur. Lib. de sympt. diff. cap. 1. & 2. meth. meden. cap. 3.

Morbus etiam dum fit, & si nondum factus est, suam naturam retinet. Nam vbi primum limites temperaturæ corpus excessit, protinus ab initio eandem sibi ipsi naturam morbus habet. Lib. 1. de loc. aff.

Morbus tum affectus censendus est, cum actionem lædit, alioqui accidens. Lib. 1. de morb. diff. cap. 12.

Morbi proprium est actioni incommodare. Lib. 2. meth. meden. cap. 3.

Morborum tot sunt prima genera, quot sunt ea, quæ corpus nostrum componunt. Lib. 1. de diff. morb. cap. 2.

Morborum qui nec locum affectum, nec effectricem causam nomine repræsentent, pauca sunt nomina. Lib. 2. meth. medendi. cap. 2.

Morbus est immoderatio eorum, quorum moderatio sanitas est. Lib. 1. de diff. morb. cap. 2.

Morbi primi sunt quatuor, iuxta ponentes quatuor elementa patibilia. Lib. 1. de diff. morb. cap. 4.

Morbi primi, qui iuxta eos qui meatuum constitutionem assignant, duo sunt, meatuum ampliatio, & angustatio. Lib. 1. de diff. morb. cap. 4.

Morbi magnitudini, & numero communes sunt, excedens, & deficiens. Lib. 1. de morb. diff. cap. 8.

Morborum innumerabilem turbam exfuscitant excrementa collecta, & putrescentia. Lib. 9. de vsu part. cap. 1.

Morborum occasiones duæ, ex reliquiis cibi non purgatis. Ibidem.

Morbi partium similiarum, ex accidenti toti instrumento tribuuntur. Lib. de morb. diff. cap. 13.

Morbi cuiusque cognoscenda causa est. Lib. 2. de natur. facul. cap. 9.

Morbi causa, est is affectus qui morbum præcedit. Lib. de sympt. differ. cap. 1.

H 3

Morbi

Morbi vniuersi, ex Hippocratis sententia, vel extrinsecus, ex aere nos ambiente, vel intrinsecus, ex esu potionéque proficiscuntur. Lib qui introducto. seu medicus inscribitur.

Morbi hi præcauendi sunt, vel qui iam imminet, vel futuri sunt. Eodem libro.

Morbos cruditates pariunt. Ibidem.

Morborum simularium causæ, iuxta omnem elementorum suppositionem. Lib. de caus. morb.

Morbi calidi, frigidi, humidi, & sicci causæ. Eodem lib.

Morborum omnium in vniuersum causæ. Eodem lib. 10

Morbi frigidi à pituita, calidi à bili oriuntur. Lib. de natur. facult. 2. cap. 8.

Morbi qui ex inæquali intemperie nascuntur, sunt hepialus, phlegmone, erysipelas, cancer, & reliqui omnes à fluxione orti. Lib. de inæq. intemp.

Morbi compositorum partium qui. Lib. de morb. diff. cap. 6. 7. 8. 9. 10.

Morborum simplicium inter se complicationes. Lib. de morb. differ. cap. 12.

Morborum compositorum causæ. Lib. ad id dicato de morb. caus.

Morborum instrumētariarum partiū causæ enarratæ. Lib. de morb. caus. 20

Morbi genus quoddam, & simplicibus, & instrumentariis partibus commune, nempe vnitatis solutio. Lib. de morb. diff. cap. 11. & 12.

Morborum, qui in soluta continuitate consistunt, differentiæ enarratæ. Lib. de morb. differ. cap. 11. & lib. 4. method. meden. ad principium.

Causæ verò eorundem. Lib. de morb. caus. cap. vlt.

Morbos omnes singularium partium, vnum hominem esse expertum esse impossibile. Lib. 2. de loc. aff. cap. 2.

Morbi quicumque per calidam siccāmque intemperiem fiunt, crassum atrūque sanguinem referunt. Lib. de atra bile.

Morbis ea maximè corpora patent, quorum principes partes contrariis 30 temperamentis sunt affectæ: minus verò, quibus diuersæ à principibus partes ita se habent. Lib. 6. de sanit. tu.

Morborum alij cōmunes sunt, alij dispersi: illorū rursus alij Eudemij, alij Epidemij, alij pestilentes. Com. 1. ad pri. de vulg. morb. circa principiu.

Morbi num à causa communi, an cuique priuati sint, quomodo deprehendas. Com. 2. ad lib. de nat. hum. Deprehenduntur autem sic, nam vbi multi vno tempore, eodem morbo homines corripuntur, in id conferenda causa est, quod sit omnium communissimum, quodque maximè vtuntur vniuersi. At vbi diuersis eodem tempore morbis homines afficiuntur, suus cuique victus sine controuersia, causa 40 est. Eodem lib. ex Hipp. serie.

Morborum communium causæ, non rectè in solum aërem referuntur. Com. eodem.

Morbi scitent ex nobis, si humores abundant, vel corrupti sint. Comment. 2. in lib. de natur. hum. super textu, Morbi ex validissimo.

Morbi

Morbi Epidemici, pestilentes, endemij, & sporades, vt differant. Com. 9. ad lib. 1. de vict. rati. acut.

Morbi acuti diebus xiiij. decernunt. Lib. 2. de diebus decretoriis cap. 10.

Morborum, iuxta decretorios dies, diuisio. Lib. 2. de dieb. decret. capit. 10.

Morborum diuisio iuxta ipsorum motionem, & cuiusque differentiarum conueniens appellatio. Lib. eodem, cap. 11. & 12.

Morborum per circuitum repentium, ordo similis ei est, qui in ventris excretionibus conspicitur. Lib. 2. de diff. feb. cap. 11.

10 Morbi circuitum medici appellant, cum morbus ex iisdem ad eadem, per ordinem ipsum, circulum quendam ambiente morbo, recurrit. Lib. de morb. tempor.

Morborum numerum traditurus, non debet statim in prima differentia subsistere, sed omnes indagare atque complecti. Lib. 1. meth. cap. 3.

Morbi sine corporis elementis, ex quibus consistit inueniri non possunt. Lib. 1. meth. meden. cap. 3.

Quæ de morbis temporum, & ætatum, lib. de natur. humana, Hippocrates tradidit, tanquam elementa quædam sunt eorum, quæ de iisdem tradidit in aphor. 8. lib. de placit. Hipp. & Plat.

20 Morbi diuturni, non qui dierum, sed mensium circuitu fiunt, eo discutuntur anni tempore, quod illius quo hominem inuaserunt contrarium est. Comment. 1. ad lib. de nat. hum. super textu, Cum igitur ita se habeant.

Morborum alij acuti sunt, alij peracuti, alij diuturni: quidam continui, quidam intermittentes. Acuti & continui, neque acuti neque continui quidam. In definit. medicis.

Morborum differentias nouem Hippocrates posuit, acutum, peracutum, malignum, diuturnum, medium, exitialem, euasorium, periculosum, periculo vacantem, & singulorum notiones. Lib. de fini. medicinalium.

30 Morborum reliquorum à febribus duo genera sunt, acuti & longi. Lib. qui medicus inscribitur.

Morbus acutus est, qui facilem solutionem, vel interuersionem, quantum in se est habet. In definit. medicis.

Morbi acuti magni sunt, & ad suum vigorem celerrimè properant. Lib. 2. aphor. com. 23.

Morbi fusanei seu dispersi, qui omni tempore & loco fiunt, vernaculi qui in quibusdam locis abundant, vulgares qui temporibus quibusdam plures eodem in loco corripunt. In definit. medicis.

40 Morbus peracutus vocatur, qui ad septimum vsque diem extenditur. Lib. 2. de diebus decretoriis, cap. 12.

Morbus peracutus exactè, & non exactè quis item acutus exactè, & non exactè: acutus item ex delapsu quis. Lib. 2. de diebus decretoriis cap. 12.

Morbos acutissimos dicit Hippoc. eos, qui paucio tempore decernunt:

H 4 maxi

maximos, validissimos, grauissimosque, qui cum periculo sunt coniuncti. Com.3. ad primum de vulg.morb.super textu, Sunt autem acutissimi.

Morbus acutus ex decidentia is est, qui perfectæ solutionis gratia, ad quadragesimum diem extenditur. Lib.2. de diebus decretoriis cap.12.

Morbus diuturnus, qui ad quadragesimum prorogatur diem, ex Archigenis sententia. Lib.2. de diebus decretoriis cap.12.

Morbum acutum Archigenes eum esse ait, cui motus velocis, & subito pericula adueniunt. Eodem lib. & cap. 10

Morbos cacoethes appellamus, id est malignos, quicunque periculum minantes, spem salutis non adimunt. Comment.14. ad primum Prorrhethici.

Morbi quidam pestilentes, ex longa annonæ caritate orti. Lib. de boni, & mali succi cibis.

Morbus acutus ex magnitudine accidentium, magis quam ex dierum numero iudicandus. Comment.12. ad lib.3. prognos. Hipp. vel cap.6. nouæ versionis.

Morbi cuique tempori anni, & cuique tempestatu peculiare, qui. Com. 20
1. ad primum de popul.morb.super textu, In Thaso.

Morbus animæ, de Platonis in Sophista sententia, est partium animæ feditio, atque dissidentia. Lib.5. de placit. Hipp. & Plat.

Morbis pluribus, vno tempore homo infestari potest, quorum alius inclinatur, alius in principio constitutus sit, alius vigeat. Lib. de totius morbi temper.

Morborum dignotiones, præfagitionesque, ex communi, & propria cuiusque natura, ex morbo, ægro, oblati, & offerente, ex sermonibus, deiectionibus, sputis, sudoribus, consuetudine, victus ratione, cœli statu, ætate, imaginationibus, somnis, vigiliis, insomniis, accessionibus, vrinis, & excretionibus reliquis, & abscessibus. Comment. 3. 30
ad primum lib. de morb. vulg. cap.1.

Morbi futuri agnitio, seu signa. In arte medicinali.

Morborum præsentium, & corporum iam ægrotantium signa. Eod. libro.

Morbi multum acuti diebus imparibus accessiones facere solent. Comment. 3. ad 3. de vulg. morb. super textu, Accessiones plerisque.

In morbis acutis, vbi tertius, ac quartus dies grauiora habent symptomata, breui iudicium est expectandum. Com.3. ad 1. de popul. morbis, super textu, Philiscus.

Magnus morbus dicitur, cum supra vires nostras fuerit, vel cum suapte natura talis fuerit. Lib. de totius morbi temp. 40

Magni morbi notas, esse vrinas nigras, oleosas, & pingues, item sputa in pleuritide, aut peripneumonia, nigra, amara, spumantia, foetida. Eodem lib.

Morbus malignus tum existimatur, cum neque sudore, neque alio naturæ auxilio soluitur. Com.58. libri 2. prorrhethici.

In

In morbis fieri mutationem quadrupliciter, nempe vel ad salutem, vel ad perniciem, vel momentum ad melius, vel ad peius. Com.3. ad 1. de vulg. morb. super textu, Insuper est animaduertendum.

Morborum perturbationis modi tres, cum liberari æger debet, & tres item alij his oppositi, cum moriturus est. Sunt autem in solutionibus neque agitatio aliqua, neque euacuatio, neque decubitus. Contrarij vbi moriturus est æger. Lib.3. de Crisi. cap.7.

Morborum solutiones, absque excretionibus, aut abscessu insigni factæ, incertæ sunt, & recidiam minantur. Lib.1. de dieb. decret. cap.1.

10 Morbi horrendi quidem rudibus, breui autem iudicandi prudentibus. Exemplum in Pericle propositum. Com.3. ad 3. de vulg. morb. super textu, Periclem.

Morbi acuti per excretionem, diutini per abscessus magis iudicari solent. Com.65. in lib.2. prognos.

Morbi statim iudicandi propensius præsentuntur, & quibus signis id fiat. Com.10. ad 3. prognos.

Morbo naturæ suæ cognato laborantes, minus periclitantur. Lib.7. meth. meden. & lib.2. aphor. com.34.

20 Morbi in quibus vterque succus, & biliosus, ac crudus abundant, pessimi sunt. Com.3. ad pri. de vulg. morb. super textu, Philini vxorem.

In morbis acutis vehementissimi casus solent aliquando bonas crises operari. Lib.7. aphor. com.5.

Morbo incipiente si quid excernatur, nihil tunc excernitur naturæ ratione: sed sunt omnia hæc casus præter naturam, earum quæ sunt in corpore dispositionum. Lib.4. aphor. com.22.

Morbus quisque triplici genere grauis est, vel propter præcellentiam partis, aut propter affectus magnitudinem, aut propter ipsius cacoetheniam. Lib.4. meth. meden. cap.6.

30 Morbi omnibus euidentes, tumores sunt præter naturam, at quos sola inæqualitas, & intemperies qualitatum committit, haud ita patent. Lib. de morb. diff. cap.5.

Morbi connutriti vocantur, qui diu hominum corpora tenent. Com.5. 6. Epidemi.

Morborum à plenitudine ortorum notæ sunt vasorum connexio, faciei rubor, totius corporis tumor, & pulsuum magnitudo cum robore. Indigentis signa, collapsus tumoris, gracilitas in facie, & exiguus pulsus cum imbecillitate. Lib. qui Introductorius dicitur.

Morbi principium intelligere oportet, totum illud tempus in quo nondum existunt concoctionis notæ. Com.2. ad lib. de rati. vic. super textu, Hæc si ab initio apparuerint.

40 Morbi qui celerrimè iudicantur inter se sunt contrarij. Comment. 7. ad 3. prognos.

A morbis difficillimis natura celerrimè vincitur. Placidissimas ægrotationes natura ocysimè superat. Eodem commentario.

Morbi perpauca mortiferi sunt, si neque æger erret, neque medicus, neque

- neque ministri, neque aliud extrinsecus occurrat. Com. 2. ad lib. 6. de vulg. morb. super textu, Circa ægrotantem administratio.
- Morbi longi, eo quòd vires exoluant, non sine periculo sunt. Comment. 1. in prognos. Hipp. cap. 10. nouæ versionis.
- Morbum non integrè solutum, indicant symptomata finita febre remanentia. Com. 1. in 6. de vulg. morb. super textu, Sitis intus relicta.
- Qui morbi subito oriuntur, & quorum sunt apertæ occasiones, denunties certissimè. Com. 2. in lib. de nat. hum. super textu, Morbi qui subito oriuntur.
- Morbi pro exuperantium humorum discrimine, indulgentiores, aut maleficientiores euadunt. Lib. 2. prognos. com. 46.
- Morbis omnibus curandis commune præceptum, abscindendas esse eorum causas. Lib. 4. meth. meden. cap. 4. & in arte medicinali, cap. 89. nouæ versionis.
- Morbo simplici, simplex debetur curatio: composito, non simplex. Lib. 4. meth. meden. ad principium.
- Morborum in partibus similaribus, curationis finis est alteratio, cum morbus ipse ex intemperie, & naturalis temperamenti alteratione sit ortus. Lib. 7. meth. meden. cap. 3.
- Morbi qui ab humore quopiam oriuntur, euacuato illo humore medicamento proprio curantur, vt icterus chalogogo, ascites hydragogo. Lib. 1. de natur. facul. cap. 13.
- Qui morbis ex copia laborant, victus ratione, vel inedia, vel purgatione, vel venæ incisione curandi sunt. Qui verò ex indigentia laborant, alimentis restituere conuenit. Lib. qui Introductorius inscribitur.
- Morborum è cruditate, seu acrimonia ortorum, curatio fomentis, & cataplasmatum coctionem parare oportet. Acrimonia verò humorum contemperanda, & cibis boni succi, atque humectantibus vti oportet. Eodem lib.
- Redundantiæ morbis si quis ægrotet, huc tendit vniuersa eius victus ratio, vt succos ad conuenientem modum reuocet: sin ex succorum vitio, vt pares eos faciat. Lib. 6. de fanit. tu.
- Morborum secundum magnitudinem, numerum, situm, curatio, & salubria præcepta. In arte medicinali, cap. 96. 97. 98.
- Morborum capitis, vt lethargi, phrenitidis, & reliquorum curatio, Aristotelis sententiæ de sede sensuum repugnat. Lib. 1. de sympt. caus. cap. vltimo.
- In morbis acutis, sanguinis mittendi scopi sunt, morbi magnitudo, virium robur, ætas florens. Lib. 4. de rati. vic. acut. com. 16.
- Morbis longis conuenit, per superiora purgatio, acutis per inferiora. Lib. qui Introductorius inscribitur.
- In morbis longis, solum patrium vertere conuenit. Com. 6. in 6. de vulg. morb. super textu, Solum patrium vertere.
- In morbis magnis, non à leuibus auxiliis, sed à potentibus incipiendum. Lib. 5. de fanit. tu. cap. vlti.

Morbi

- Morbi magnitudo indicationem præbet curationis. Lib. 4. method. meden. cap. 6.
- Morbi magnitudo, siue vis, sanguinis detrahendi, vel purgationis adhibendæ indicatrix est. Lib. 4. meth. meden. cap. 6.
- Morbi cognitio, principium methodi medendi est. Lib. 2. meth. meden. cap. 7.
- Morbis, qui in generatione adhuc sunt omnibus, duplex iudicatio est curationis. Lib. 13. meth. meden. cap. 2.
- In morbis magnam partem ad totius victus, medicamentorumque inuentionem, ex consuetudine sumi. Lib. 7. meth. meden. cap. 6.
- Morbi species, correctionis duntaxat indicat modum: succurri verò possit, nec ne haud etiam indicat. Lib. de medicæ artis constit.
- In morborum complexibus, quis curationis ordo seruandus. Lib. 7. meth. meden. cap. 12.
- Morborum curatrices indicationes, vbi contrariæ sunt, qua sit in iis methodo vtendum. Lib. 3. meth. meden. cap. 9.
- Morbos alios natura, alios medicus instaurat, quosdam vterque, & horum omnium congrua expositio. Lib. de consti. artis medicæ.
- Morbis aut proficit medicus, aut ne noceat. Com. 2. ad 1. de vulg. morb. super textu. Te ad hoc exerceto.
- In morbis errores commissi, lethales, aut diuturnos eos efficiunt. Lib. 2. de dieb. decre. cap. 11.
- Morbos cruditates pariunt. In introduct.
- Morbi, qui aut iam imminet, aut futuri sunt, præcauendi: si ex plenitudine, venæ sectione, ac purgatione: si ex labore, & indigentia, quieti corpus dare, & cibis reficere. In introduct.
- Morbis nemo quisquam corripetur, si accuratè obseruaret, ne in cruditates incideret. Lib. de boni, & mali succi cibis.

30

Ex aphorismis collecti de morbis loci.

- M**orbos extremos, summos nominat Hipp. lib. 1. aphorismor. comment. 6. 7.
- Morbus peracutus, accessiones, atque omnes simpliciter casus maximos statim in primis diebus possidet. Lib. & com. eodem.
- Morbus peracutus statim in primis diebus consistit, id est, statim in summo vigore consistit, circa primos quatuor dies, vel paulò vterius. Eodem lib. & com.
- Morbis enim consistentibus, victus tenuissimus est necessarius.
- 40** Ibidem.
- Morbo in suo vigore consistente, melius est naturam permittere vacare circa morbi coctionem, neque distrahere ipsam ad cibos recenter assumptos conficiendos. Ibidem, & com. 9. eiusdem libri.
- Morbis extremis, exquisitissimam fieri curationem præcipit Hippocrates. Lib. 1. aph. com. 6.

In

In morbi vigore, vbi casus aliquis interuenerit robur naturæ dissoluēs, nutrire cogimur. Lib. 1. aphor. com. 9.
 Morborum constitutiones qualésnam sint indicant anni tempora, & circuituum successiua incrementa, & mox apparentia, & vrinæ & alui excrementa, & sudores, & horum omnium expositio. Lib. 1. aphor. com. 12.
 Morbi acuti, peracuti, diutini, quinam sint. Com. eodem.
 Morbi accessio, est deterius tempus totius circuitus. Ibidem.
 Morbi circuitum vocat Hipp. similem ad idem reditum. Com. eodem.
 Morbi principium triplex. Com. eodem. 10
 Morbus simplex, simplici eget curatione, in copulatis, ei quod magis vrget instare debemus, reliquo tamen non prætermisso. Lib. 1. aphor. com. 16.
 Morbi principio humores qui agitantur, & de loco ad locum mouentur, ac transfluunt euacuare oportet. Lib. 1. aphor. com. 22.
 Morbi, in quibus ad animi vsque defectiōnem euacuare expedit, sunt ardentissimæ febres, maximæ inflammationes, & vehementissimi dolores. Lib. 1. aphor. com. 23.
 Morbis longis, semper expectanda concoctio, ante euacuationem. Colligitur ex com. 24. lib. 1. aphor. 20
 Morbi longi, ob crassos, lentos, ac frigidos fiunt humores, qui non facile concoqui possunt. Lib. 2. aphor. com. 29.
 Morbi acuti, præter id quod celeriter iudicantur, statim etiam magnitudinem habent. Lib. 1. aphor. com. 19.
 Morbum esse, quamlibet dispositionem operationes lædentem. Lib. 2. aphor. 22.
 Morbi à plenitudine facti curatio, est euacuatio. Lib. 2. aphor. 22.
 Morbus præsentem quandoque causam habet, quandoque non. Ibidem.
 Morbi acuti magni sunt, & celeriter ad suum vigorem perueniunt. Lib. 2. aphor. com. 23.
 In morbis acutis quatuor fiunt permutationes. Ibidem. 30
 Morbi quicumque intra diem quartumdecimum integrè iudicantur, hos solet Hipp. acutos simpliciter nominare. Com. eodem.
 Morbi acuti ex decidentia hi sunt, qui intra dies quatuordecim imperfectè iudicati, ad quadragesimum diem extenduntur. Eodem aphor. com. 23.
 Morbi continui acuties, nunquam potest plures, quàm quatuordecim obtinere dies. Eodem aphor. com. 23.
 Morbi ij dicuntur motus habere inæquales, qui aliquot diebus fuere vehementiores, postea sine aliqua significatione torpuerunt, deinde 40
 rursus adacti continuitatem acceperunt. Eodem com.
 Morbi cessant noxiis humoribus euacuatis. Lib. 2. aphor. com. 25.
 Morbi nulli, ætate sunt longi. Com. eodem.
 Morbi non soluuntur, manentibus iis, qui eos efficiunt humoribus. Com. eodem.

Morbi

Morbi acuties, tempus non expectat: quin citò vires exoluit, & subitò exitium affert. Com. 26. lib. 2. aphor.
 Morbi diuturnitas, ægrotantium corpora extenuat. Lib. 2. aphor. comment. 28.
 Morbos à similibus incitari, solui verò à contrariis Diocles existimabat. Lib. 2. aphor. com. 34.
 Contrariis morbis contraria esse adhibenda remedia Hippoc. scripsit. Com. eodem.
 Cum morbi inchoant, si quid mouendum videtur, moue. Lib. 2. aphor. com. 29. 10
 Morbus non omnino, dum consistit, est fortior, verum in iis qui saluari debet melior multò, quàm in morbi principio. Lib. & com. eodem, & com. 30. eiusdem libri.
 Circa morborum illorum initia, in quibus speratur ægrum conualitum, tentandum maiora afferre remedia. Lib. 2. aphor. com. 29.
 Morbo iam consistente, neque sanguinis missionem, neque purgationem adhibere conuenit. Com. eodem.
 Morbo consistente, cum iam natura concoquit, superfluum est euacuare. Com. eodem.
 20 In morbo quous mente constare, & appetitum permanere, bonum est signum. Lib. 2. aphor. com. 33.
 In morbis acutis omnibus, magnam vim ad salutem habet spirandi facilitas. Com. eodem.
 In morbis minus periclitantur, quorum primæ corporis temperaturæ, vel ei quæ vel ratione ætatis, aut habitus, aut temporis superuenit, magis congruit morbus, quàm quibus secundum nihil istorum congruit. Lib. 2. aphor. 34.
 Morbi omnes diuturni, frigidi sunt. Lib. 2. aphor. com. 39.
 Morbis similibus, omnes facilius corripiuntur. Com. eodem.
 30 Morbi qui senes ad mortem comitantur, quinam sint. Lib. 2. aphor. comment. 40.
 Morbi vt ex temporum commutatione generantur, eodem modo etiam soluuntur. Lib. 3. aphor. com. 1.
 Morbi à similibus temporibus generantur: dissoluuntur, verò à contrariis, & dissimilibus. Lib. 3. aphor. com. 3.
 Morbi calidi, in locis calidioribus magis generantur, & minus sunt periculosi, & in aliis proportionaliter. Com. eodem.
 Morbos couariari necesse est, cum temporum temperaturæ conuariat. Lib. 3. aphor. com. 4.
 40 Morbi autumnales expectandi sunt, cum eodem die modò calor, modò frigus fit. Ibidem.
 Morborum causæ sunt, non temporum appellationes, sed temperaturæ. Lib. 3. aphor. com. 4.
 Morbos tales expectare oportet, qualem fecerit annus constitutionem. Lib. 3. aphor. 7.

I Morbi

Morbi in pluuiosis temporibus, magna ex parte febres longæ fiunt. Lib. 3. aphor. com. 7.

Morbos, qui in constantibus temporibus fiunt, constantes Hippocrâtes appellat, vti qui in inconstantibus inconstantes. Lib. 3. aphor. com. 8.

Morbos acutissimos, atque mortiferos, aliorum temporum comparatione, autumnus affert, & vide huius causam. Lib. 3. aphor. com. 9.

Morbi acuti in siccitatibus fiunt. Lib. 3. aphor. com. 7.

Morbi omnes, cur in omnibus temporibus fiant. Lib. 3. aphor. com. 19.

Morborum non est sola causa intemperies, sed vitus. Lib. 3. aphor. com. 19.

Morbi fiunt aduersi, ob diuersitatem naturarum. Lib. & com. eodem.

Morbis acutissimis, multi ob exercitationes, cum febricitare cepissent, correpti sunt. Lib. 3. aphor. 29.

In morbis diutinis, quadragesimus dies primus, eorum est iudicialis: vltimus autem, inter illos qui acutos ex intercidentibus, iudicant. Lib. 3. aphor. com. 28.

Morbi longi in pueris, quo dierum numero iudicentur. Com. eodem.

Morbi, qui quibus temporibus, & ætatibus accidant. Vide lib. 3. aphor. ab aphorismo. 18. vsque ad 31. & in eorundem commentariis.

Morbos indicare humorem peccantem, collige. Lib. 4. aphor. com. 2.

Morbos valde acutos, Hippocrates peracutos appellat, quorum terminus est prima septimana. Lib. 4. aphor. com. 10.

Cum morbus aliquis incipit, si quid excernitur, nihil tum excernitur naturæ ratione, sed sunt omnia hæc casus præter naturam, earum quæ sunt in corpore dispositionum. Lib. 4. aphor. com. 22.

Quæ ob morbi magnitudinem, cum contineri nequeant, effunduntur, difficilia sunt. Lib. 4. aphor. com. 23.

Morbus is est difficulter solubilis, cum eadem hora ægrum accessio inuadit. Lib. 4. aphor. com. 30.

Morbus difficulter solubilis, cuius causa firmata, fixa, ac stabilita fuerit. Com. eodem.

In morbis omnibus, qui per abscessus iudicantur, fluxiones ob id decumbunt, quod latiora membrorum spatia promptè se habent, ad superfluitates excipiendas. Lib. 4. aphor. com. 31.

Ex morbis qui reualefcunt, cum humores morbum facientes fati non fuerint expurgati, sed quasdam reliquerint superfluitates, cum laborantem, seu dolentem partem quampiam habuerint, illuc morbum decumbere. Lib. 4. aphor. com. 32.

Ex morbo relatus, vel antequam quis ægrotet, si quis parte aliqua corporis laborauerit, illic morbus firmatur, quod ad talia decumbere morbus solet. Lib. 4. aphor. com. 33.

Morbi diuturniores, non solent diebus decretoriis, per sudores iudicari, sicuti neque omnino per excretiones, sed vel per concoctionem, vel per abscessus. Lib. 4. aphor. com. 36.

Morborum iudicatorij dies, qui. Com. eodem.

Morbi

Morbi plurimi peracuti, qui cum sudore iudicantur, tertio, & quinto die, magis quam quarto iudicium suscipiunt. Com. eodem.

Morborum dies boni, & mali, & qui iudicant laborem, reciduiam, & longitudinem. Com. eodem.

Morborum longiorum principium, quadragesimus dies. Lib. 4. aphor. comment. 36.

Morbi, qui in diebus imparibus accessiorem habent, citius iudicantur: qui verò paribus, tardant. Com. eodem.

Morbi peracuti primam statim accessiorem vehementissimam habent, & reliquas illi proportionales per diem tertium. Com. eodem.

Ex morbis peracutis, raros esse, qui die quarto iudicentur, per experientiam à se inuentum testatur Galenus. Lib. 4. aphor. com. 36.

Morbus ibi esse significatur, qua parte corporis sudor est. Lib. 4. aphor. com. 38.

Morbus si per totum animalis corpus extenderetur, ex toto etiam euacuatio fieret. Lib. 4. aphor. com. 38.

Morbus ibi est, qua parte corporis insignis caliditas, frigiditasve fuerit. Com. eodem.

Morbus est exitus à temperie naturali, vti sanitas temperies naturalis est. Com. eodem.

Morbi longitudo significatur, vbi in toto corpore mutationes sint caloris, frigoris, aut coloris. Lib. 4. aphor. com. 40.

Morbi in quibus apparent calidi sudores, minus exitiales sunt, in quibus frigidi, exitiales magis. Lib. 4. aphor. 42.

Morbi in longum tempus extenduntur, vel propter multitudinem, vel crassitudinem, vel frigiditatem humorum, cum longum exigant tempus ad concoctionem. Lib. 4. aphor. com. 44.

Morbi species notat bonas excretiones. Lib. 4. aphor. com. 47.

Morbi longi fiunt, si in febribus abscessus ad primas iudicationes non soluunt. Lib. 4. aphor. com. 51.

In morbis, si quis sponte illachrymet, nihil absurdum: si non sponte, absurdius. Lib. 4. aphor. com. 52.

Morbus longus est, si sudor in febre non deficiente appareat, quia morbum non soluit: quare & ipsum prorogari significat. Lib. 4. aphor. comment. 56.

Morbi acuti terminus est, quartusdecimus dies: peracuti verò, septimus. Lib. 4. aphor. com. 59.

Morbus febrilis est, quando febris ipsa passio est, & non casus. Lib. 4. aphor. com. 66.

In morbis mortalibus tumores, labores, conuulsiones quandoque fiunt ex fomnis. Lib. 4. aphor. com. 67.

Morbum fore longum ostendunt vrinæ, quæ non resident, si vires affuerint: si imbecillitas adsit, ægri mortem pronuntiant. Lib. 4. aphor. comment. 70.

Morbus si velociter admodum moueatur, & mutatio coloris, & substantiæ

I 2 tiæ

Lib. de sym. diff. cap. 1.

cedit morbi causa. Quæcūque igitur ex sui natura ad generationem eius quod fit conferunt, hæc causas vocant omnes homines. Quæ docta Galeni lib. de procatarcticis causis sententia est. Cū verò ex sui natura dicimus, id intelligi volumus, eas quæ causæ sunt, quæque ad generationem effectorum conferunt, per se, & primò, ac veluti principia quædam id efficere. Sunt enim causæ principia eorum quæ sunt, ac proinde suapte natura id efficere quod fit, quòdque gignitur, possunt. Quod verò per accidens quicquam efficit, id causæ nomen nõ meretur, quòd per se, & ex sui natura non efficiat. Itaque à quo fit aliquid, id omnino causa est. Causarum porrò quatuor esse præcipua genera, & Plato, &

Plato in Timæo. Aristot. 2. de Physico auditu. Gal. lib. 6. de usu par. ca. 12. & lib. de sym. diff. cap. 1. Li. de sympr. diff. cap. 1.

Aristoteles, & Galenus constanter assenserunt. Primum & maximum, propter quod fit aliquid: secundum, à quo fit: tertium, ex quo: quartum, per quod. Scholæ, id propter quod fit aliquid, finem: id à quo efficiens, ex quo materiam: per quod, formam appellant: Galenus genera hæc, iis vocibus exprimenda duxit, materia, vtilitas, scopus, vnde principium motus: quibus instrumentum, hoc est instrumentariam causam, qua afficiens in operando, aut agendo vitur, idem autor adiicit. Meritò autem præcipua hæc causarum genera omnes esse volunt, quòd in omnibus effectis concurrere ea sit omnino necesse, nec sine earum concursu effici quicquam possit. Nam si quid nasci debet, id & materiam postulat, 20

1. de Physico auditu. In Timæo.

ex qua fiat (si quidem, vt vult Aristoteles, ex nihilo nihil fit) & efficiens, à quo ceu principio oriatur. Nihil enim (vt Plato censet) seipsum efficere, atque generare potest, & aliquid accipere id quod fit, nempe formam, atque essentiam, & alicuius gratia fieri, nempe vtilitatis, atque boni, est omnino necesse. At de his in vniuersum tractare ad metaphysicum magis, quàm ad medicum pertinet. Ad morbificas verò causas propius accedentes, earum discrimina, medica methodo, tractemus. Has porrò in externas, & internas, seu corporeas disiungi volunt. Externæ causæ eæ appellantur, quæ forinsecus incidentes, corpora alterare, vnòque quopiam læsionis modo afficere solent: quas & ipsas, 30

Gal. 1. meth. meden. Lib. de caus. procatar. & lib. de mor. caus. & com. 2. ad lib. de natur. hum. Lib. de caus. procatar.

occasiones rectè prisci vocandas consueuerunt, quòd ab iis, inferendis morbis euidens causa præstetur, quam occasionem appellant. Ac proinde si quis ab æstu laborans, in febrim incurrat, aut frigoris excessu in congelationem, æstum, atque frigus, morbo occasionem dedisse vulgus non abs re profectò existimat. Iure igitur optimo causæ huiusmodi præincipientes, seu primitiua (vt scholæ vocant) dici merentur: quòd ab his prima noxæ præstetur corpori occasio. Hæ à Græcis προκαταρχουσαι nuncupari solent, quasi præincipientes dicas. Ab his imbecillia potissimum corpora lædi quàm maximè solent, vt Galenus lib. ad id dicato testatur. Quæ enim bonitate naturæ prædita sunt, & virium præ-

40

stantia pollent, externarum causarum noxam vix sentiunt: ac proinde, qui optimo sunt corporis habitu, aëris ac tempestatum, maris, solis, & reliquorum, quæ forinsecus accidere possunt, iniurias contemnant: imbecilli verò qui sunt, promptissimè ab his læduntur, vt quotidiana experientia docet. Causæ huiusmodi antegressæ, ybi no-

xam

xam peperere, absistunt, nec manent, vt sol, frigus, balneum, telum, & id genus reliqua: ac proinde ita rectè definiuntur, vt sint causæ, quæ confecto opere discedunt, quam illis notionem autor definitionum medicinalium tribuit. Internarum porrò seu corporearum duo sunt genera, antecedentes, & continentes. De his loquens ex professo Galenus ad hunc modum disserit. Eas (inquit) quæ in animali ipso consistunt, siue affectus sint, siue motiones præter naturam, causas nominant morbum præcedentes. Quæ verò extrinsecus adueniunt, si vehementer alterant, immutantque corpora, eas interim

Li. de morb. caus. cap. 2.

10 προκαταρχουσαι, καὶ προκαταρτινας, causas appellant. Itaque quæcunque intra corpus præter naturam consistunt, ad quæ protinus affectus sequitur functiones lædens, causæ præcedentes, seu (vt scholæ vocant) antecedentes appellari meritò debent. Græci has προγυμνασις vocant, quasi antegressas dicas. Atque de huiusmodi antecedentibus causis quod morbis omnibus causas habentibus conueniant, communis omnium ea de re consensus euidentissimum facit. Nemo enim quisquam est, siue Græcorum, siue Arabum, seu etiam Latinorum, qui non morbis materia quapiam constantibus, causas antecedentes assignet. Maior de continentibus causis quæstio, vt quas morbis minimè conuenire Fuch-

20 sius de Galeni sententia, magnis ingenij viribus, non contemnendis etiam rationibus probare contendit. Verùm cū hac ipsa de re, cū in nostris ad Galeni libros de morbis, & symptomatis commentariis, pluribus in locis, & lib. 6. enarrationum nostrarum, enarratione prima, eidem Fuchsi dicata, plenissimè à nobis dictum sit, ostensumque ex infinitis Galeni locis, causam eum continentem in morbis excogitasse, idque etiam demonstratiuis rationibus, quæ ex veris, & necessariis assumptis procedant, assertum, non est quòd hoc loco eadem rursus intrudamus, lectorémaque remoremur. Illud tantum dixisse pro constanti abundè sit, morborum continentes esse cau-

30 sas, eorum dico qui causas habent persistentes: & à quibus simul manentibus, vel fiunt ipsi, vel conseruantur, vt sine qua constare nullo profus pacto affectus ipse functionem lædens, potest: vnde est illud Galeni 1. de loc. affect. Quo tangente afficimur, & separato cessat affectus, id causam esse, quod de nullo, quàm continentium causarum, genere dici verè potest, vt amplissimè, citatis à me, ex meis commentariorum, & enarrationum medicinalium libris, est abundè monstratum: ad quæ loca lectorem remittimus. Erunt igitur morbificarum causarum tria hæc, non duo tantum, vt Fuchsus putat, genera. Præincipientium, antegressarum, seu antecedentium, & conti-

40 nentium, quas scholæ coniunctas rectè vocant. Ad quod astruendum, non minimum profectò vniuersus doctissimorum hominum consensus facit, qui pro lege quadam est habendus. Si quidem pro lege id est (vt ait Galenus) quod omnes homines arbitrantur. Cū itaque omnis ferè doctissimorum hominum Syluij, Fernelij, Akækiæ, Hieremiæ, Argenterij, Montani, & scholæ Nitiobrigam,

Com. na. 1. ad lib. de nat. hum.

ac Arabum omnium firma assensio, ac reliquorum vno tantum excepto Fuchfio, talem in morbis causam statuatur, nos hanc reiciemus? & erroris tam multos, tamque graues, & summę dignationis, atque autoritatis viros infimulabimus? ac non potius vnā cum ipsis rerum veritati assentiamur? Ad propositam itaque tractationem redentes, dicamus de reliquis, si quæ sunt, causarum differentiis. Præter memoratas, quæ & ipsæ præcipuę sunt causarum differentiæ, sunt & aliæ quædā haud æquę præcipuę, quales haberi debent, conseruatix, præseruatiua, instrumentū, causa sine qua non, concausa, quæ vocatur, & quæ adiutrix dicitur. Item ex causis, quædam manifestæ, quædam obscuræ, & abditæ, aliæ quædā pro tēpore ob-
 10 scuræ, pro tempore manifestæ. Est & quædam per accidens causa. Cōtulerit autem (opinor) plurimum, harū differentiarum omnium rationem reddidisse: vt quid earum quæq; ad effectiōnem conferat scire possimus. Conseruatix causa est, quæ præsentem corporis statum illæsum seruat, vt tēperata quæ sunt, & omnis excessus expertia, corpora temperata seruare dicuntur, & omnino similia similibus cōseruantur. Præseruatiua verò ea est, quæ ab impēdenti malo corpus, mutatione ad contrariū prohibet, vt lapsa corpora, ne in morbū incidant, alteratione ad contrarium, prohibētur, calida frigidis, frigida calidis, humida siccis, sicca humidis. Iuuatur enim hæc corpora contrariorū moderato vsu, vt Gal. in arte me-
 20 dicinali testatur. Instrumentū, seu instrumentaria causa ea est, quæ ad effectiōnem, vt adminiculum quoddam necessaria est: vt dolabra in ligni exæquatione, ferra in excisione: ad quē modū in medicina dicimus, spiritus instrumenta esse, facultatū omniū, & ventriculum prioris concoctiōnis instrumentum esse, hepar secundæ. Causa sine qua non ea est, quæ effectiōne ipsa non præstat, nec quicquā efficit, sed sine qua tamē effectiō, aut actiō constare non posset: veluti cibi assumptionem, & præmansionē, causam sine qua non esse concoctiōnis, dicimus. Nisi enim cibus sumatur, & præmandatur, confici in ventriculo ne quicquā certē poterit. Vnde est illud Auicennæ: Nutriens masticatione habet aliquam concoctiōnem: sic & aēr, & locus in quo carpentarius lignum dedolat, causas sine quibus non, in operis confectiōne vult esse Galenus. Nisi enim alicubi consistat artifex, & aère quopiam circumambiat, opus conficere nunquam poterit. Sed eæ (vt idem præcitato loco ait) causæ per accidens sunt, atque ob id minimē in causarum albo reponēdę. Solum enim quæ per se, & primò, atque suapte natura quicquā efficere possunt, causæ sunt habendæ, vt in causæ definitione est à nobis paulò antea explicatum. Adiutrix porrò ea causa censetur, quæ opus quidem conficit ipsa quodammodò, atque ægrè, quapropter alij consociatur, quo rem assequatur facilius, quam promptè obire seorsum nequit, vt in editione infantis, musculorum abdominis tēsiōnem, adiutricem causam partus esse dicimus. Ipsa enim per se infantem in lucem dare, atque è locis muliebribus educere minimē valet: at facultati yteri expultrici consociata, eamque plurimum adiuuans, opus facilius conficit, nempe infantis editionem. Hanc barbari medici concausam appellandam censent.

Manife

Fen. 1. primi
doc. 5. Ca. 2.Lib. de caus.
procatarc.

Manifestæ causæ dicuntur, quæ suapte natura quicquam agentes, sensibus deprehenduntur, conspicuæque apparent, & sibi similes pariunt effectus; vt sol, atque calidior aëris constitutio, vehemens frigus, cursus, lucra, pugna, labor, vigilia & animi perturbationes variæ, intempestiua venus, ingluuius, & id genus reliqua, dum ab his affectus creantur corpōri noxam inferentes. Has nanque causas omnes, vt sensibus expositas, sic sanè manifestas, euidentes, conspicuāsque iurè esse dicimus. Obscuræ, & abditæ sunt, quæ non ex seipsis, sed signis quibusdam deprehendi valent, vt quæ nec sensibus expositæ sunt, nec in aperto positæ, sed latentes & abditæ: vt ad earum agnitionem, altiore mentis indagine sit opus, notasque quasdam inquirere, quibus patentes fieri ipsæ queant: quales sunt, quæ internos pariunt morbos, nec satis nobis conspicuæ sunt. Vnde illud rectissimè autor libri de flatibus dixisse est visus, de occultissimis morbis, opinione potius, quam arte, & scientia iudicari: quòd hi occultas & abditas habeant causas, hoc est, non satis perspectas, ac cognitatas (hoc siquidem dicitur occultum & abditum, cuius non certa ratio reddi potest) cum causa huiusmodi quænam, & qualis sit, nullo pacto sciri possit, atque ob id ea neque demonstrari sensuum iudicio, neque mentis intentione comprehendere, aut explicari exactè potest. Fuerit autem huiusmodi, quæ non ex simplicibus elementorum, aut aliorum quæ sub sensum cadunt mixturis nascitur, verum altius posita, & eorum quæ sensibus patent naturam, & ordinem prætergressa, vix vlla potest ratione teneri. Hanc causam peritiores non modò abditam, obscuram, ac delitescentem, sed & diuinam, & admirabilem nuncupandam iurè existimant. Diuinam quidem, quòd ingenij vires longissimè superans, mentisque humanæ captum, soli Deo perspecta, ac cognita sit. Admirabilem verò, vt quæ nos, ob naturæ suæ, & effectiōnum præstantiam, in sui admirationem trahat: vti ea, quæ insolita cum
 30 sint, raræque euentu, nec à nobis cognita, admirabilia iure optimo appellare solemus. Hanc item cæcam causam, & qui ab ea prodeunt morbos cæcos nuncupare in more habent peritiores. Non igitur abs re Hipocrates diuinum quid in morbis inesse, idque à medico optimo obseruari debere, magna ratione astruxit. Diuinum id quod in morbis quibusdam haberi Hippocrates dixit, non aëris conditionem eam esse putandum est, quæ ex calore, frigiditate, humiditate, & siccitate modum superantibus, provenit: etsi id in commentario eius partis existimauit Galenus, ab Hippocrate esse intellectum: verum diuini voce amplius aliquid, longèque aëris conditione præstantius, significari verè putandum est, nempe aduersariam, atque deleteriam quandā in morbo inclusam naturam, quæ nobis prorsus ignota sit, solique DEO, omnium autori, atque opifici nota, eiusque arcano consilio morbis inserta: quam lib. de nat. hu. idem Hipp. morbide excretionis nomine, est dignatus, hoc est, vitiosæ cuiusdam naturæ, quæ nō vllā manifesta qualitate noxam inferat, sed tota sua substantia, cæcæque potestate corpora nostra dissipet, atque
 40 corrum

Lib. 1. præfa-
giorum, nu-
mero 7.

corrumpat. Ac proinde, cum cæca sit causa, quæ tantum morbum profert, necessariò & cæcum esse morbum oportet, nec remedio locum esse, quòd causæ naturam minimè tenèamus. Vnde illud rectissimè à Galeno dictum arbitrari oportet, cognita morbi causa facilem esse remediorum inuentionem. Quæ profectò causa est, cur pestilentes morbi hominibus sint exitio, cur tam citò, nullis etiam mortis apparentibus signis, ægros perdant: quòd scilicet admiranda, & insolenti potestate, non aperta & manifesta, corporibus nostris insidientur, & cæca etiam facultate rapiant, atque tollant quos occuparint. Sed de abdita causa iam satis. De hac enim fusiùs à nobis lib.4. Enarrationum nostrarum medicinalium, enarratione septima dictum est. Iam verò quæ sint causæ pro tempore obscuræ, & pro tempore manifestæ dicendum. Pro tempore obscuræ eæ meritò dici solent, quæ aliquandiu delitescunt, ac rursus sub sensum, & cognitionem cadunt. Vt quæ primo suo aditu perspectæ nobis non sunt, paulò post manifestæ fiunt, quales habentur quæ in penitissimis corporis abditos morbos creant, quæ nobis statim perspectæ non sunt, ac temporis progressu patent: vt conclusum in remotissimis partibus pus, quod dolores sæpenumero graues, febres, & alia symptomata delitescens creat, paulò post sese prodens, sensibus fit conspicuum, atque euidens, vnde est illud Hippo-²⁰cratis. Quibuscumque suppuratio in corpore existens non innotescit, his ob crassitudinem puris, aut loci, non innotescit. Nunc quæ singulis morborum differentiis causæ sint, proferendum, à simplicibus morborum differentiis exorsis. Calidi igitur causæ sunt, motus, putredo, constipatio, vicinia, materia. Motus enim si intentus, multus, & vehemens fuerit, aut lassitudinem, aut febrem excitat. Putredo humorum, aut putrescentium etiam interdum partium, calidos morbos creat: vt in febribus ab humorum putredine ortis, tum in phlegmone, erysipelate, carbone, & id genus reliquis calidis fluxionibus experimur. Constipatio densata cute vaporum transpirationem prohibendo, calidorum sæpenumerò morborum causa fit. Vicinia & còtactus rei calidæ, vt ignis, aëris æstuosi, feruentis aquæ, aut olei, & similibus calorem accendit, tum & calidarum fluxionum in partibus quibuslibet consistentia, à quibus in vicinas partes transmisisus calor deriuatur. Materia item calida & acris, nempe alimentum calidum, vt allium, porrum, eruca, synapi, piper, si immodicè sumantur: adhæc, medicamenta acris, morbos ciere calidos solent. Frigidi morbi causas esse volunt, motum immodicum, otium, raritatem totius, vel partis, natiuum calorem dissipantem, constipationem, & densitatem totius, aut partis, viciniam, & contactum rei frigidæ, vt niuis, glaciæ, frigidæ aquæ, & aë-⁴⁰ris. Materia frigida qualitate, vel quantitate, hoc est alimenta, vel medicamēta frigida, natiuum calorem extinguunt. Humidorum morborum causæ statuuntur, aër humidus: aut ex regionis, vel anni constitutionis aut cœli status natura, vita ociosa, & ignaua, mollisq; educatio, motusq; à cibo mediocris, balneū dulcis, & tepētis aquæ, alimentorū humidorum

lib. 6. meth. meden.

lib. 6. aph. 4.

dorum copia, & potus plurimus, medicamenta humectantia, somnus plurimus, animi tranquillitas, & quies. Siccorum verò, aër siccus, & balneum exsiccante aqua, vt marina, nitrosa, & aluminosa, motus plurimus vacuo corpore, præsertim in aëre sicco alimēta sicca, & pauca, plurima transpiratio, & alia quæuis immodica euacuatio, medicamenta siccantia sumpta, vel admota, vigilia immodica, cura, sollicitudo, mœror, & si qua alia huiusmodi siccandi facultatem habent. Compositorum autem ex intemperie morborum, compositæ item causæ erunt, nempe calidi & humidi, calfacientia & humectantia, calidi & sicci, calfacientia
10 & exsiccantia, frigidi & sicci, quæ refrigerant & exsiccant frigidi & humidi, refrigerantia & humectantia. Instrumentariarum partium qui morbi habentur, & ad eas propriè pertinent, peculiare quoque & hi habent causas. Conformationis enim præter naturam, magnitudinis, numeri, & constructionis partium vitiatæ propriæ sunt causæ. Conformationis, figura à naturali habitu aberrante, vel asperitate, aut lenitate, vel meatu aliquo vitium habente. Magnitudinis auctæ quidem, vt utilis materiæ copia, & facultatis robor. Diminutæ contrariæ omnino, præterea sectio, vitiatio, putrefactio, mortificatio partis à frigore immodico. Numeri item deficientis pares causæ, atque magnitudinis imminutæ: superflui, materiæ benignæ copia, vt sexti digiti, & carnis vlceri supernascentis. Compositionis partium vitiatæ, constructio peruersa, à motu subitario & vehementi, ab humore in articulis copiosiore ligamentata humectante, atque laxante, & aliis similibus: ad hæc dissensus vicinarum partium, & ineptæ coalescentiæ, & à situ proprio recessus. Solutæ autem vnitatis internæ quidem causæ sunt, motus animalis incompositi, & intentior actionis vehementia, humores prauis & erodentes, & plenitudo ad vasa quæ dicitur. Externæ causæ, incidentia, vt acuta, & ad secandum idonea, frangentia & contudentia, tendentia, & rumpentia, vt casus ab alto, graue & durum incidens corpori, & omnia
30 denique telorum genera, quæ secare, dirumpere, frangere, contundere valent. Demum erodentia quæ admouentur, vt caustica medicamenta, & valde acris, tum præcipuè candens ferrum, & ignis vrens. Hæ solutæ vnitatis causæ. Superest vt quæ indagationis causarum sit utilitas proferamus. Inquirendarum porrò causarum fructus hic est, vt qui intemperamentorum causas norit, is ad naturam suam reducere valeat, vt 2. de facult. natur. testatur Galen. Equidem cum præcipuum medici munus Galeno autore sit, morbos adimere: adimi verò manentibus causis ne quicquam possunt, cum fieri nequeat vt curetur affectus quispiam, manente quæ ipsum excitauit causa, vt
40 methodi septimo idem protulit, causæ verò morbificæ auferri minimè possunt, ipsis prius haud exactè cognitis, ac perpensis, efficitur profectò, vt ad curationem morborum, causarum agnoscendarum magna sit medico ratio habenda. Vnde illud rectissimè dixisse Gal. est visus, Methodicos medicos morborum causas, assignare, atque inuestigare. Et illud ita in arte medicinali, commune id in omnibus morbis obseruandum

Cap. 9.
Lib. 2. meth.
meden.

Lib. 2. meth.
med. cap. 5.

corrumpat. Ac proinde, cum cæca sit causa, quæ tantum morbum profert, necessariò & cæcum esse morbum oportet, nec remedio locum esse, quòd causæ naturam minimè teneamus. Vnde illud rectissimè à Galeno dictum arbitrari oportet, cognita morbi causa facilem esse remediorum inuentionem. Quæ profectò causa est, cur pestilentes morbi hominibus sint exitio, cur tam citò, nullis etiam mortis apparentibus signis, ægros perdant: quòd scilicet admiranda, & insolenti potestate, non aperta & manifesta, corporibus nostris insidientur, & cæca etiam facultate rapiant, atque tollant quos occuparint. Sed de abdita causa iam satis. De hac enim fusiùs à nobis lib. 4. Enarrationum nostrarum medicinalium, enarratione septima dictum est. Iam verò quæ sint causæ pro tempore obscuræ, & pro tempore manifestæ dicendum. Pro tempore obscuræ eæ meritò dici solent, quæ aliquandiu delitescunt, ac rursus sub sensum, & cognitionem cadunt. Vt quæ primo suo aditu perspectæ nobis non sunt, paulò post manifestæ fiunt, quales habentur quæ in penitissimis corporis abditos morbos creant, quæ nobis statim perspectæ non sunt, ac temporis progressu patent: vt conclusum in remotissimis partibus pus, quod dolores sæpenumero graues, febres, & alia symptomata delitescens creat, paulò post sese prodens, sensibus fit conspicuum, atque euidens, vnde est illud Hippocratis. Quibuscumque suppuratio in corpore existens non innotescit, his ob crassitudinem puris, aut loci, non innotescit. Nunc quæ singulis morborum differentiis causæ sint, proferendum, à simplicibus morborum differentiis exorsis. Calidi igitur causæ sunt, motus, putredo, constipatio, vicinia, materia. Motus enim si intentus, multus, & vehemens fuerit, aut lassitudinem, aut febrem excitat. Putredo humorum, aut putrescentium etiam interdum partium, calidos morbos creat: vt in febribus ab humorum putredine ortis, tum in phlegmone, erysipelate, carbone, & id genus reliquis calidis fluxionibus experimur. Constipatio densata cutè vaporum transpirationem prohibendo, calidorum sæpenumerò morborum causa fit. Vicinia & còtactus rei calidæ, vt ignis, aëris æstuosi, feruentis aquæ, aut olei, & similibus calorem accendit, tum & calidarum fluxionum in partibus quibuslibet consistentia, à quibus in vicinas partes transmisisus calor deriuatur. Materia item calida & acris, nempe alimentum calidum, vt allium, porrum, eruca, synapi, piper, si immodicè fumantur: adhæc, medicamenta acris, morbos ciere calidos solent. Frigidi morbi causas esse volunt, motum immodicum, otium, raritatem totius, vel partis, natiuum calorem dissipantem, constipationem, & densitatem totius, aut partis, viciniam, & contactum rei frigidæ, vt niuis, glaciæ, frigidæ aquæ, & aëris. Materia frigida qualitate, vel quantitate, hoc est alimenta, vel medicaméta frigida, natiuum calorem extinguentia. Humidorum morborum causæ statuuntur, aër humidus: aut ex regionis, vel anni constitutionis aut cœli status natura, vita ociosa, & ignaua, mollisq; educatio, motusq; à cibo mediocris, balneum dulcis, & tepētis aquæ, alimentorum humidorum

lib. 6. meth. meden.

lib. 6. aph. 4.

dorum copia, & potus plurimus, medicamenta humectantia, somnus plurimus, animi tranquillitas, & quies. Siccorum verò, aër ficcus, & balneum exsiccante aqua, vt marina, nitrosa, & aluminosa, motus plurimus vacuo corpore, præfertim in aëre sicco aliméta sicca, & pauca, plurima transpiratio, & alia quæuis immodica euacuatio, medicamenta siccantia sumpta, vel admota, vigilia immodica, cura, sollicitudo, mœror, & si qua alia huiusmodi siccandi facultatem habent. Compositorum autem ex imperie morborum, compositæ item causæ erunt, nempe calidi & humidi, calfacientia & humectantia, calidi & sicci, calfacientia & exsiccantia, frigidi & sicci, quæ refrigerant & exsiccant frigidi & humidi, refrigerantia & humectantia. Instrumentariarum partium qui morbi habentur, & ad eas propriè pertinent, peculiare quoque & hi habent causas. Conformationis enim præter naturam, magnitudinis, numeri, & constructionis partium vitiatæ propriæ sunt causæ. Conformationis, figura à naturali habitu aberrante, vel asperitate, aut lenitate, vel meatu aliquo vitium habente. Magnitudinis autem, utilis materiæ copia, & facultatis robur. Diminutæ contrariæ omnino, præterea sectio, vltio, putrefactio, mortificatio partis à frigore immodico. Numeri item deficientis pares causæ, atque magnitudinis imminutæ: superflui, materiæ benignæ copia, vt sexti digiti, & carnis vlceri supernascentis. Compositionis partium vitiatæ, constructio peruerfa, à motu subitario & vehementi, ab humore in articulis copiosiore ligamenta humectante, atque laxante, & aliis similibus: ad hæc diffensus vicinarum partium, & ineptæ coalescentiæ, & à situ proprio recessus. Solutæ autem vnitatis internæ quidem causæ sunt, motus animalis incompositi, & intentior actionis vehementia, humores prauis & erodentes, & plenitudo ad vasa quæ dicitur. Externæ causæ, incidentia, vt acuta, & ad secandum idonea, frangentia & contundentia, tendentia, & rumpentia, vt casus ab alto, graue & durum incidens corpori, & omnia denique telorum genera, quæ secare, dirumpere, frangere, contundere valent. Demum erodentia quæ admouentur, vt caustica medicamenta, & valde acris, tum præcipuè candens ferrum, & ignis vrens. Hæ solutæ vnitatis causæ. Superest vt quæ indagationis causarum sit utilitas proferamus. Inquirendarum porrò causarum fructus hic est, vt qui intemperamentorum causas norit, is ad naturam suam reducere valeat, vt 2. de facult. natur. testatur Galen. Equidem cum præcipuum medici munus Galeno autore sit, morbos adimere: adimi verò manentibus causis ne quicquam possunt, cum fieri nequeat vt curetur affectus quispiam, manente quæ ipsum excitauit causa, vt methodi septimo idem protulit, causæ verò morbificæ auferri minimè possunt, ipsis prius haud exactè cognitis, ac perpenfis, efficitur profectò, vt ad curationem morborum, causarum agnoscendarum magna sit medico ratio habenda. Vnde illud rectissimè dixisse Gal. est vifus, Methodicos medicos morborum causas, assignare, atque inuestigare. Et illud ita in arte medicinali, commune id in omnibus morbis obseruandum

Cap. 9.
Lib. 2. meth.
meden.

Lib. 2. meth.
med. cap. 5.

Arist. 1. poste-
riori cap. 2.
Aucenna en.
2. primi ca. 2.

uandum præceptum, vt vnamquamque prius, quæ efficit, causam rescindamus, vt sine cuius abscissione auferri nunquam affectus possit. Proinde non tam ad cognitionem, quàm ad curationem morborum, utilis, ac necessaria est morbificarum causarum disquisitio, atque cognitio. Si quidem vt Aristoteles, atque Auicenna rectè affirmant, cuiusque rei scientia, sine causarum effectricium notitia, haberi non potest. At iam de causarum natura, differentiis, & vtilitate satis.

De causis, Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

Sine causa nihil fit, cum omne quod fit, propter quid fieri comperitur. Lib. de arte.

Causas vniuscuiusque, ea putare oportet, quæ quum adsunt, talem modum fieri necesse est, quum permutantur in aliud, temperamentum cessare. Lib. de vet. medicina.

Causæ aliæ manifestæ, aliæ obscuræ: & aliæ possibiles, aliæ impossibiles. Lib. de alimento. 20

Causa non spontaneum, quod nobis spontaneum. Lib. de alimento.

Causas ex quibus morbi fiunt, exquirere, & morborum vires considerare oportet. Lib. 1. de morb. muliebribus.

Causa eadem morborum omnium, vti & species. Lib. de flatibus.

Causas corporis affecti si quis probè cognouit, potèst est valde ea adferre, quæ corpori commodent. Eodem lib. de flatibus.

Causa morborum quæ sit, & quod principium, ac quasi fons ex quo corpori mala omnia scaturiunt, scire conuenit: hoc est enim indicium expertusne quis sit, an omni experientia carens. Eodem lib. de flatibus. 30

Galeni.

Causa est, quæ in corpore quicquam facit, expersque ipsa est corporis. In definit. medicis.

Causarum alia procatartica, hoc est antegressa, vel externa, alia contentiua, seu coniuncta, quædam antecedens. Eodem lib.

Causa antegressa, quæ confecto opere discedit, vt canis cum momordit, & scorpium cum ictum infixit. Eodem lib.

Causa contentiua est, quæ cum adest præsentem seruat morbum, sublata 40 tollit. Eodem lib.

Causa antecedens ea est, quæ ab antegressa, vel prorsus, vel partim constituitur. Eodem lib.

Causa per se finiens est, quæ ipsa per se finem facit. Eodem lib.

Concausa est, quæ cum alia pares obtinens vires opus molitur, quod

quod facere sola per se ipsa non poterat. Eodem lib. definiti. medi.

Causa adiutrix est, quæ opus quidem conficit, sed ægrè: quapropter alij consociatur, quò rem assequatur faciliùs, quam promptè obire seorsum nequit. Eodem lib.

Causæ manifestæ sunt, quæcunque ex seipsis facientes, agentisque sensu deprehenduntur: vel quæ & apparent ipsæ, & opus consentaneè sibi fieri ostendunt. Lib. eodem.

Causæ non manifestæ sunt, quæ non ex seipsis, sed per signa deprehenduntur. Lib. eodem.

10 Causæ obscuræ, quæ neque ex seipsis noscuntur, neque ex aliis. Eodem lib.

Causæ pro tempore obscuræ sunt, ea quæ absunt aliquandiu, ac rursus venire sub sensum valent. Eodem lib.

Causa dicitur, id quod ei quod fit aliquam generationis partem confert. Lib. de sympt. diff. cap. 1. & lib. de causis procatarteticis.

Causarum multa sunt genera. Nam & materia, & vtilitas, & scopus, & instrumentum, & vnde motus initium, singula horum ei quod fit, perfectionis aliquid conferunt. Lib. de sympt. diff. cap. 1.

20 Causæ quæ nihil conferunt, sed tamen ab his, quæ conferunt seiungi non possunt, hæc eius sine quo non rationem obtinent. Eodem lib. & cap.

Causas procatarteticas, multi antiquorum occasiones nominant. Lib. de caus. procatart.

Causæ procatartica, sola imbecillia corpora tangunt. Lib. de caus. procatart.

A causis procatarteticis, vt æstu, frigore, & aliis nos valde lædi, probat eodem lib. multis Galenus, ostendens alioqui vanam esse domorum commodarum constructionem, vini, & balnei vsum, nisi à causis extrinsecis læderemur: quarum noxam vt vitemus, hæc ceu præsidia quædam parare studemus. 30

Causam sanitatis æstimant Medicum. Lib. de caus. procatart.

Causa delictorum, quæ in facturis contingunt, ipsi sunt artifices. Eodem lib.

Causarum duæ sunt primæ, & maximè principes, intentio, seu finis cuius gratia fiunt, ea quæ fiunt, & conditor, siue efficiens, à quo fiunt: tertia verò & quarta dignificatiuæ sunt causæ, scilicet organa per quæ & materiæ ex qua. Eodem lib.

Causæ iustæ iudicantur, quæ conferunt ad generationem eius quod fit. Eodem lib.

40 Causas vocant omnes homines, quæcunque ex sui natura, ad generationem eius quod fit, conferunt. Eodem lib. de caus. procatart.

Causæ per accidens, rationem habent eorum sine quibus non. Eodem lib.

Causa omnino est, à quo fit aliquid. Eodem lib.

Causarum genera, vtilitas, efficiens, materia & organa. Eodem lib.

- Causam primam, & proximam eius quod factum est, ponit eodem lib. conceptis verbis Galenus: quæ eadem verè etiam continens causa dici potest, vt in narratione de Clytemnestræ morte, ab Oreste illata, eodem loco probat idem autor, affirmans in effectis satis esse, primam, & proximam causam assignasse, nec alias inquirendas ne progressus ad infinitum fiat.
- Causæ rationalibus Medicis, curationem affectus indicant. Lib. qui Introduc. seu. Medicus inscribitur.
- Causarum nonnullæ euidentes, aliæ continentes, quædam coadiuuantes, aliquæ concausæ, reliquæ præcedentes dicuntur. Eodem lib. & vide singularum differentiarum naturam, eodem loco diffusè explicatam, vt in lib. definitiorum medicinalium, quæ nos paulò ante citauimus, vt ea denuò repetere opus non sit.
- Causarum plura sunt genera. Primum ac potissimum, cuius causa aliquid fit, secundum verò à quo fit, tertium ex quo, quartum per quod. Lib. 6. de vsu part. cap. 12.
- Causa omnis, in eo quod ad aliquid, existit. In arte medicinali cap. 84.
- Causarum quædam salubres, quædam insalubres, aliæ neutræ. In arte medicinali cap. 84.
- Causarum salubrium, nonnullæ quidem conseruatrices: aliæ verò effectrices. Eodem lib. & cap.
- Causæ conseruatrices, priores & tempore, & dignitate effectricibus. Ibidem.
- Causarum explicatio, quot sint, quales, qualiter tum inter se, tum ab eis, quæ per accidens, vel sine quibus non causæ dicuntur, differant. Lib. de cau. procatarct. longa serie.
- Causas, cum agunt, causarum appellatione dignamur: sæpenumerò tamen etsi nondum quicquam agunt, ex eo solùm quod possunt, dicuntur, veluti incoctio autor morborum perhibetur, quanuis morbum nondum afferat. Lib. de constit. artis medi.
- Causarum aliæ ad effectum necessariæ, veluti materia, & effectrix: aliæ non semper, vt finis, & organa. Lib. de cau. procatarct. Non cuiuslibet causæ efficientis opus augetur, aucta eius substantia. Lib. 6. aphor. com. 5.
- Causa nulla sine patientis aptitudine, agere quicquam potest. Lib. 1. de feb. diff. cap. 4.
- Causa eadem agens, cur non æqualiter omnes afficiat. Lib. de cau. procatarct. & lib. 1. de feb. diff. cap. 4.
- Causa eadem inualecente, cur alij à febribus corripiantur, alij illæsi perseuerent, ratio à Galeno redditur, varia, & multiformis corporum dispositio, & aptitudo, qua nonnulli facilè alterantur, alij difficulter, alij omninò insuperabiles euadunt. Lib. 1. de feb. diff. cap. 4.
- Causæ calefacientes, non semper febrim accendunt, quòd nonnullis corporibus, efficientis causæ quantitas par non existit. Lib. de morb. caus.

- caus. cap. 2.
- Causa si vera sit, constare vbique sibi debet. Lib. 2. de dignot. pul.
- Causa actionum in animali, facultas est. Lib. 1. de facul. natur. cap. 2.
- Causæ præcedentes, ac procatarcticæ, quæ dicuntur. Lib. de cau. morb. cap. 2.
- Causæ, quæ ex corpore procedunt, vnde vel facultas, vel instrumenta alterantur, præcedentes: quæ verò positæ extra corpus induxerunt alterationem, causæ sunt extremæ. Lib. 4. de præfagitione ex pulsibus, cap. penul. & lib. de morb. caus. cap. 2. & lib. 4. de sanit. tu. ad principium.
- Causarum procatarcticarum, aduersus Erasistratum, assertio. Lib. de cau. procatarct.
- Causas procatarcticas velut frigus, æstus, ægritudines non facere existimantium, confutatio. Lib. de cau. procatarct.
- Causæ præincipientes, quam in corpore faciant dispositionem, & quæ febrim accendant. Lib. 1. de feb. diff. cap. 3.
- Causæ externæ, præcedentes, & continentes, & earum per exempla in pulsibus explicatio. Lib. de cau. pulsuum. cap. 1.
- Quod ex causa extrinseca fit, & non morborum ratione, oportet Medicum distinguere, & separare, vt præcognitiones faciat diligentiores. Lib. 3. aphor. com. 5.
- Causas corruptionis duplices corpus habet, alteras internas & à se, alteras extrinsecus incidentes. Lib. 1. de sani. tu.
- Causam contentiuam, seu continentem ponit Galenus. Lib. qui Medicus inscribitur, & lib. 1. de loc. aff. & com. 3. ad 6. epidemi. Hipp. aphorismo eius lib. 20. & lib. de procatarct. causis, primam, & proximam causam eius quod factum est, statuit: & lib. aduersus Iulianum scripto, & lib. de sectis & com. 2. ad lib. de nar. hum. Hippoc. & lib. 1. de cau. pulsuum, cap. 1. & com. de libris à se editis, de continentibus causis librum se edidisse testatur, & lib. 5. aphor. com. 1. & lib. 2. aphor. com. 22. & lib. 2. meth. meden. & lib. 4. de symptomatum causis, & lib. 7. aphor. com. 30. & lib. 2. præfagiorum. com. 43. & lib. 1. 2. & 3. de pulsuum causis. Celsus li. primo, capite primo, & Arabum omnis schola.
- Causarum externarum, seu primitiuarum, nullâ curationis iudicatricem esse. Lib. 4. meth. meden. cap. 3.
- Causa externa, non ad curationis indicationem, sed ad præsentis affectus cognitionem. Lib. 4. meth. meden. cap. 3.
- Causæ externæ nulla vtilitas est, vbi præsentis affectus nihil latet, hoc est, vbi affectus probè cognitus fuerit. Lib. 4. meth. meden. cap. 3.
- Causarum nostra corpora offendentium, tum externarum, tum internarum breuis enumeratio. Lib. de optima nostri corporis constitutu.
- Circa causas nos necessariò alterantes, versatur ars corporis conseruatricis. In arte medicinali, cap. 85.
- Causarum necessariò corpus nostrum alterantium vsus idoneus qualis.

In arte medic. cap. 85.

Causarum præseruariarum expositio. In arte medicinali, cap. 99.

Causæ salubres, aliæ sunt temperaturæ quæ iam facta est, aliæ illius quæ fit, aliæ futuræ. In arte medicinali, cap. 88.

Causæ eadem nunc salubres, nunc insalubres sunt: vsu congruo adhibito, salubres: vbi à modo deliquerint, insalubres. In arte medicinali, cap. 95.

Causarum salubrium inuentio, ex iis quæ necessariò corpus nostrum alterant, sumitur. In arte medicinali, cap. 85.

Causæ salubres partium instrumentariarum. In arte medicinali, cap. 87.

Causam morbi appellabimus affectum præter naturam, qui morbum præcedit, & illius interuentu actionem lædit. Lib. de sympt. diff. cap. 1.

Causæ recentes morborum sunt, feruores, frigora, vigiliæ, curæ, mœstitiæ, cruditates, durum cubile, lassitudines, crapulæ, & id genus alia. Com. 2. ad lib. de nat. hum. super textu. Morbi, qui citò oriuntur.

Ex causis manifestis, qui morbi ortum trahunt repentinum, breui, non diu constatum, in his causa quæ sit, & quanta tenetur, & de futuro præsentire est procliuè. Com. eodem.

Causæ morbificæ duplices. Nam quæ in animalis corpore consistunt, internæ: quæ extrinsecus accidunt, externæ vocantur. Vulgus medicorum (ait Galen.) illas antecedentes, has primitiuas vocat. Lib. 1. meth. meden. cap. 8. & com. 2. ad lib. de nat. hum. super textu, Morbi ex corporis validissimo.

Causa morbi cognoscenda, ei qui rectè curare volet. Lib. 2. de facul. natur. cap. 9.

Causarum inquirendarum fructus, atque vtilitas est, vt qui intemperamentorum causas nouerit, is ad naturam suam ea reducat. Lib. 2. de facul. natur. cap. 9.

A causa quæ remanet, curationis indicatio sumitur, vt in vitioso succo, à quo excitatum est vlcus, probat Galen. Lib. 4. meth. meden. cap. 3.

Causæ, quæ morbos committunt, per contraria curantur. Lib. 2. aphor. com. 22.

Cum causis morbos efficientibus, & ipsi quoque morbi destruantur. Com. eodem.

Causarum morbos efficientium abolitionem, curationem esse, non præseruationem, docet aduersus quosdam Galenus, lib. 2. aphor. com. 22.

Causa sublata, affectus quandoque tollitur, quandoque remanet. Lib. 1. de loc. aff.

Sine causa sufficit nouisse quòd experientia comprobauit. Lib. 2. aphor. com. 24.

Causæ

Causæ morbi calidi, frigidi, & humidi, & sicci, tum morborum, instrumentariarum partium, & solutæ vnitatis, quænam, quales, & quot sint fusissimè Galenus libro proprio, qui de causis morborum inscriptus est, docet, vt sigillatim quæ de his dicuntur hic inferere, superuacaneum visum fuit, vt qui locos tantum medicinæ communes, non proprios hoc opere tractemus.

De morborum casibus seu symptomatis.

10

CAPVT IIII.

T morbi causas, sic & symptomata quoque, habereprehenduntur. Cum enim tria sunt omnino, quæ præter naturam inesse corpori dicuntur, morbus, causa morbi, symptomata, causa quidem præcedere, symptoma morbum, velut vmbra corpus, sequi consuevit. De symptomatis itaque hoc capite agemus, docebimurque, quid symptomatis nomine intelligendum Medicis veniat, & cur symptomata casus dicantur, quæ symptomatum differentia, quæ causæ, postremò num symptomatis curatio propriè debeat. A primo igitur exorssi, vna cum Galeno dicamus, symptoma bifariam dici posse, generatim inquam, & speciatim. Id in genere symptoma est, quodcunque præter naturam homini accidit, atque proinde Græci id *ἐπιγενεμα* id est succedens rectè vocant. Succedere enim veluti germina quædam, symptomata morbo solent: vnde appositissimè Græcis *ἐπιγενεματα* dicta sunt, etsi non nihil inter has duas voces, symptoma, & epigenema, inter esse Galenus velit: vt sit symptoma, quicquid animanti vtcunque acciderit, epigenema verò id tantum, quod morbos necessariò consequitur. Hoc diffuso symptomatis significato, tam morbus, quàm illius causa, ad hæc etiam quod morbo succedit, symptomata iure appellari possunt, quòd præter naturam animanti cuncta obuenant, vt lib. de symptomatum differentiis docet exactè Galenus. At verò quæ sit symptomatis speciatim dicti ratio, qua ipsum tum à morbo, tum morbificæ causa, distinguere liceat, id nobis accuratè ostendendum hac parte est. Est itaque symptoma in specie dictum, quod præter naturam homini accidit, si modò neque causa sit, neque morbus. Symptomata porrò, casus etiam nuncupari à Medicis solent, vt Galenus 2. aphorismorum, & pluries alibi. Ob id autem iure existimandum, quæ morbis symptomata succedunt, illòsque comitantur, casus dici, quasi à morbis deriuati, atque cadentes, vt in ardentibus febribus vigiliæ, deliria, sitis, anxietas: pendent enim omnia hæc à febre, ceu radice, vnde meritò casus illius dici merentur, non quòd casu fortuito contingant, cum euentus sui statim & certam habeant causam, morbum inquam, cuius ipsa symptomata germina sunt, & effectus. Sunt enim morbi symptomatum causæ, vt Galenus tribus libris de symptomatum causis, abundè docet.

Li. de symp. diff. cap. 1. & 2.

Com. 29. & 30.

K 3

docet. Symptomatis porrò speciatim dicti triplex est differentia. Aut enim in actionis noxa consistit, aut in iis, quæ præter naturam immodicè vel excernuntur, vel retinentur, aut tandem in affectibus quibusdam præter naturam. Nec enim repugnat symptomata quædam, in æquum genere collocasse. Actionis noxam intelligi volumus, debilitatem, depravationem, atque etiam abolitionem. Non solum enim actionis cuiusque difficultas, imbecillitas, aut depravatio, illius noxa est, sed multò magis integra abolitio, cum omnino fieri ipsa nequit. Læsarum verò actionum, animales aliæ, aliæ naturales, vitales reliquæ habentur: atque in his omnibus symptomata sita sunt. Animales porrò, 10 in sensiles, motrices, & principes diducuntur. Sensiles, sunt visus, auditus, odoratus, gustatus, tactus. Motrices voluntarij omnes motus, musculorum ope perfecti. Principes autem sunt, quæ à principe facultate manant, imaginatio, cogitatio, memoria. Has actiones omnes, aut debilitate fieri, aut depravatè, aut omninò aboleri contingit, ut fufissimè Galenus. lib. de symptomatum diff. docet. Sic & in naturalibus actionibus, attractione, retentione, cōcoctione, expulsionem, nutritionem eadem noxæ accidit: perinde atque in vitalibus, nempe pulsu, & respiratione, in quibus debilitas, depravatio, & priuatio, omnino accidere possunt, ut libris pulsuum, & de utilitate, ac causis respirationis, monstratur. At de symptomatis, quæ in actionum noxa contingunt, hæc dixisse abundè sit, pro locorum communium tractatione. Quæ immodicè, & præter naturam, vel excernuntur, vel retinentur, ad alteram differentiam symptomatis speciatim dicti pertinent. Ea porrò vel tota substantia, vel qualitate, vel quantitate nocent. Tota sua substantia, ut hæmorrhagia grauis, id est, sanguinis manatio è naribus, pulmone, ventriculo, aluo, hæmorrhoidibus, vel alia parte, ex morbis aut instrumentariis aut simularibus, aut tandem ex symptomatis aliis. originem ducens: nempe vel apertione osculorum vasis, vel erosionem, ruptura, vulnere, aut re- 30 centricis imbecillitate, aut expultricis immodico impetu, atque motu, vel noxa viriusque. Qualitate nocent, quæ nimium acuta, vellicantia, calida, aut frigida nimium, crassa, viscidæque sunt, flatulenta, aut glutinosa. Ad hæc colores, odores præter naturam in succis noxam inferentibus, apparentes. Quantitate lædere dicuntur, quæ immodicè, aut vacuantur, aut detinentur, ut immodica excretio, sudoris, ob cutem nimium vel raram, vel densam, vel humorum naturam, vel facultatis, aut retentricis, aut expultricis culpam: vrinæ, ut in diabete, disuria, stranguria, ischuria: stercoreis, ut in lenteria, dysenteria, vultu, colico dolore, dysenteria hepatica: mensium, vel suppressorum, vel largius fluentium: mucii, & destillationis, à cerebo vel manantis, vel suppressæ. Ad tertiam differentiam symptomatis speciatim dicti pertinent, affectus quidam præter naturam, qui ad alios quoque af- 40 fectus

fectus consequuntur: atque ij interdum ad vitiatum colorem, interdum ad corruptos sonos, aut voces, nonnunquam ad terros odores, sæpe etiam ad deprauatos sapes, demum ad tangibiles qualitates referri possunt. Deprauati colores apparent, aut in corpore toto, aut in parte vna, vel pluribus. In corpore toto, ut in morbo regio, morbo hepatico, splenico, leucophlegmatia, elephantiasi. In partibus item accidunt deprauati colores, ut in lingua, facie, oculis, & reliquis partibus, in quibus abscessus insident nigricantes, aut liuentes, aut rubore suffusi, ut in gangræna, 10 carbone, herpete, & id genus similibus. Ad auditum referri debent, clangosæ voces, turbidæ, & tremulæ, & raucæ, ob morbos faucium, columnellæ, pulmonum, oris, & asperæ arteriæ: rum & soni percepti in internis partibus, rugitus, strepentes flatus, murmurilla, stridores ob instrumentorum angustiam, vel errabundam spiritus flatusi fluctuationem. Ad olfactum pertinet graueolentia totius corporis, narium, oris, aurium, axillarum, pedum, & reliquarum partium, ob affectum aliquem putrescentium: ad hæc ructus acidi, nidorosi, virosi, graueolentiam rei corruptæ referentes, huius sunt ordinis. Prout eius qui ad gustatum pertinet, sapor extraneus, vel sudoris à corpore manantis, vel saliuæ, salsam, aut amaram linguam reddentis, aut sanguinis per os reiecti, aut reliquorum, quæ ex pulmonibus, ventriculo, & aliis partibus reiciuntur, quæ vel dulcia ægrotanti percipiuntur, amara, acida, salsa. Tactus symptomata sunt caliditas, frigiditas, humiditas, siccitas, & quæ ab his nascuntur mollities, durities, ut in cute dura, arida, intenta, laxa, rugosa cernere licet. Symptomatum differentias omnes collegimus, causas compendiò expendamus. Sunt autem symptomatum omnium, cuiusvis tandem generis ea sint, causa, affectus ipsi, primò & per se functionibus incommodantes. 30 Morborum enim germina symptomata ipsa sunt: vnde rectè *ἐπισημια*, id est succedentia appellata sunt. Succedunt enim symptomata morbis, veluti umbræ quædam, ad affectusque perinde sequi solent, atque umbra corpus. Peculiares verò symptomatum causæ quænam, qualisque sint exactissimè Galenus, tribus libris ad id dicatis expressit. Explicandum postremò illud est, num symptomati, quâ tale est, curatio debeatur. Id ut intelligatur, quid curatio sit, & cui propriè debeatur, prius inuestigandum. Curationem igitur, morbi ademptionem, definiunt Medici, ut ex Galeno, tum. 2. tum. 4. meth. meden. tum lib. aphorismo 2. colligi con- 40 ceptis verbis potest. Fit autem affectus cuiusque per contraria ademptio, ut millies in mille locis Galenus. Ergo cum curatio propriè morbi

Num sym-
ptomati cura
tio debeatur.

curatio quid.

Com. 22.

K 4 sublatio,

sublatio, siue ademptio fit, sequitur vt morbo ipsi, primò ac per se debeatur. Vnde est illud Galeni, siue functionē ipsam viciatam, siue vnde hæc
 » prouenit affectum, morbū nominare velis, nihil id medendi methodum
 » immutare ostensum est, modò vnum illud intelligatur, primam ipsam cu
 » rationem (quam etiam nonnulli cōtinentem appellant) affectus esse, qui
 » actioni incommodat. Et rursus. 4. meth. Ergo inquit præsentēs iam affe-
 » ctus tollere, siue amouendis iis, quæ naturæ opus impediunt, id fiat, siue
 » per medicamenta quid ipsi moliamur, omnes profectò homines curare
 dicunt. Cùm itaque curare, sit propriè morbos præsentēs tollere, sympto-
 mata autem speciatim dicta morbi non sint, vt paulò ante sub initium 10
 capitis monstratum, constat profectò symptomatum propriè, qua talia
 sunt, non esse curationem, nec illis, sed morbo, qui functionibus in-
 commodet, deberi. Quæ docta Galeni lib. 11. meth. meden. sententia
 est. Nam cùm symptomata, morborum sint veluti germina quædam, il-
 lisque succedant (vnde rectè *επισημια*, idest succedentia, seu etiam
 superuenientia dicta sunt, curari profectò ipsa non possunt, non prius
 sublato, à quo ceu causa effectrice procedunt affectu, cui verè ac pro-
 priè curatio debetur. Quinetiam symptomata ipsa, adempto prius
 morbo, confestim & ipsa sanantur, quòd, velut vmbra corpus comitari,
 sic morbum quoque soleant. Verùm ex his quædam tanti momenti 20
 sunt, atque ita sæpenumerò premunt, & in vitæ discrimen ægrotos a-
 gunt, vt ad se omnem ferè medentis scopum, animùmque vertant, vt
 in vehementissimis doloribus, in valida hæmorrhagia, in syncopa, &
 animi deliquiis, in vigilia immodica, in valida excretionē, & simili-
 bus est videre. Quæ dum adsunt, omnem profectò ad se curantis ani-
 mum, atque mentem euocāt, vt Galenus primo Therapeutices ad Glau-
 conem, plenissimè docet. Sed his symptomatis occurrere, neglecto
 eo à quo progrediuntur affectu, non propriè curare, sed blandiri po-
 tius est: cùm vera symptomatum ablatio, sit affectuum vnde pendent
 curatio. His enim methodo sublatis, protinus certè quæ ab ipsis emer 30
 gunt, symptomata auferentur, vt in exemplo. Si ab ingenti phlegmo-
 ne, parti cuius insidenti, dolor vehemens oriatur, non is profectò in
 totum auferetur, non prius curata, à qua pendet, phlegmone, etsi qua-
 damtenus vel repellentibus, vel discutientibus, vel anodynis, sedari vt
 cunque, atque leniri possit. Sed hoc, vt antea dictum, curare non est.
 Si quidem curari nihil quicquam potest (autore Galeno) manente, quæ
 ipsum excitauit, causa. Quamobrè cùm affectus ipsi symptomatum
 propriè, ac verè causæ sint, neque in habentibus causas ademptio per-
 fici vsquam possit, non prius sublata effectrice causa (vt à qua remanē-
 te inchoare semper, autore Galeno, curationem oporteat) necessariò 40
 sequitur curationem propriè, non symptomatis ipsis, sed morbis quo-
 rum sunt, potius conuenire. At de his satis.

De

De symptomatis, Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

DE symptomatis, peculiari tractatione nusquam egit Hippocrates, morborum tamen ferè omnium, symptomata peculiaria variis in libris tractauit, vt morborum muliebrium symptomata lib. de morb. mu-
 lierum: popularium morborum symptomata, libris epidemiorū, februm
 symptomata, libro de Coacis prænotionibus, libris præsagiorum, & præ-
 10 dictionum, & lib. de morbis, & lib. de internis affectibus, & pluries alibi:
 prout & morborum reliquorum, qui in variis corporis partibus acci-
 dunt, in iisdem ipsis, quos modò citauimus locis.

Galeni.

SYMPTOMA est accessorium affectus. In definit. medicis.
 Symptoma est affectus in corpore, qui morbum sequitur. Lib. de sym-
 ptomat. diff. cap. 1. & lib. 2. meth. meden. cap. 1. & 3.
 Symptomata diuersas corporis alterationes sequuntur. Lib. 1. meth. me-
 20 den. cap. 8.
 Quæ constitutionem, vnde actio sequitur, necessariò sequuntur, sanis
 quidem nobis accidentia, ægrotantibus symptomata nuncupantur.
 Lib. 1. meth. meden. cap. 9.
 Symptomatis proprium est, vt sit præter naturam. Lib. de sympt. diff.
 cap. 1.
 Symptoma, est quicquid animali præter naturam accidit. Lib. de sympt.
 diff. cap. 1.
 Epigenema est, quod solos morbos necessariò sequitur. Eodem loco.
 Symptoma, & passionem eandem rem nominari interdum accidit, vt de
 30 tremore probat Galenus. Eodem lib. & cap.
 Symptomati, neque vt sit affectus, neque vt lædat necessariò adest.
 Ibidem:
 Symptoma à passione differt, quòd omnino hæc sit in motu interim ve-
 rò & secundum naturam.
 Symptoma non solum in motu, sed etiam in habitu quodam, & per-
 manentia, omnino autem præter naturam. Lib. de sympt. differen.
 cap. 1.
 Sub symptomatis generaliter dicti appellatione, & morbus, & præce-
 dentes morbi causæ cadunt. Ibidem.
 40 Symptomatis speciatim dicti triplex est differentia. Alia enim corporis
 nostri sunt affectus, alia functionum noxæ, alia vtraque comitan-
 tur. Lib. de sympt. diff. cap. 2. & lib. de sympt. causis cap. 1. & lib. de
 consti. artis.
 Symptoma speciatim dictum, est quicquid præter naturam se habet, exce-
 ptis tum morbis, tum eorum causis. Eodem lib. & cap.

• Sympto

- Symptomata, à functionum vitio quadantenus distincta. Lib. 1. meth. meden. cap. 8.
- Symptomatis à morbo differentia. Lib. 1. meth. meden. cap. 9. & lib. de sympt. diff. cap. 1.
- Symptomatum genera tria. Lib. de sympt. caus. cap. 1. & lib. de sympt. diff. cap. 2. & lib. de constitu. artis medi. & lib. 11. meth. meden. cap. 1.
- In omni symptomatum genere, aliud est actionis veluti amissio, seu priuatio, aliud velut inchoata, deficientque actio, aliud praua, & errans. Lib. 3. de sympt. caus. cap. 1. 10
- De symptomatis morbofis, ad quam artis partem pertineant, num ad eam, quæ sanitatem tuetur, num ad curatricem, non leuis quæstio est. Lib. 4. de sanit. tuen. ad principium.
- Omnem symptomatum naturam, morbi præcedunt. Lib. de sympt. diff. cap. vlti.
- Symptomata ab operibus accuratè distinguenda, quòd sæpe ita similia inter se sint, vt symptoma putetur opus, & opus symptoma. Lib. de sympt. diff. cap. vlti.
- Symptoma morbi nullum, per se curationis rationem iudicat aut immutat, sed quandoque per accidens. Lib. 11. meth. medendi. cap. 1. 20
- Symptoma nullam seorsum curationem exigit, vtpote cum affectu vnde nascitur, vna cessans. Lib. 11. meth. meden. cap. 1.
- Symptomatis curandis, vtpote dolori, & vigiliis, ita intentus erit medicus, vt tutò medicetur, & vires custodiat. Vbi vltra pergitur, crudelis hominis officium facit. Eodem lib. & cap.
- Ex symptomatis, morbi magnitudinem, ac morem æstimare licet. Lib. de consti. artis medi.
- Symptomatum magnitudo, passionis magnitudini semper respondet. Lib. 1. de sympt. caus. cap. 2.
- Symptomatum in iis, quæ vel à corpore excernuntur, vel in eo præter naturam detinentur, contingentium differentia. Lib. de sympt. diff. cap. vlti. 30
- Symptomata omnia ex intemperie simularium, & instrumentorum morbis, præterea materia ipsius tum qualitate, tum quantitate prouenire deprehendimus. Lib. 3. de sympt. diff. cap. 3.
- Symptomata, quæ ex necessitate morbos sequuntur pathognomonica, id est, passionis significatiua appellantur, atque certa hæc esse morborum indicia, ducendum est. Lib. de consti. artis medi.
- Symptomatum agnoscendorum, non solum facultatem oportet habere medicum, ac generationis eorum inueniendæ peritum esse, sed etiam modi quo generentur, qui inter effectricium causarum differentias numeratur. Lib. 3. de sympt. caus. cap. 1. 40
- Symptomatum, quæ sibi necessariò succedant, aut secus, expositio. Lib. 3. de sympt. caus. cap. vlti.
- Symptomata morborum, in constitutione Epidemica, contraria erant morbis

- morbis. Lib. de boni, & mali succi cibis.
- Symptomatum, quæ facultatibus sensitiuis, motricibus, & principibus accidunt, ad hæc quæ visui, auditui, olfactui, gustatui & tactui, & quæ naturalibus potentiis, eorumque instrumentis differentia, & causa, lib. de sympt. diff. & tribus de sympt. caus. perquirendæ sunt.
- Symptomatis propriū, morbum sequi, vt causa præcedere. Lib. 2. meth. meden. cap. 3.
- Ex symptomatis, actionum offensa si contristant, sollicitudinem Medici ad se conuertunt, affectumq; deserere cogūt. Lib. 12. meth. meden. ad principium. 10
- Symptomatum curatio per contraria fit. Lib. 11. meth. meden. cap. 12.
- Symptomata sunt ex permanentium numero. Lib. 2. meth. meden. cap. 3.
- Symptomata, morbi, causa, tres in corpore affectus præter naturam. Lib. 2. meth. meden. cap. 3.
- Symptomata & pathia, dicuntur actionum offensa, quæ morbos sequuntur. Lib. 2. meth. meden. cap. 3.
- Symptomata quot sint, medico inquirendum. Lib. 2. meth. meden. cap. 2.
- 20 Symptomata, quæ virtutem lædunt, curationem interpellant. Lib. 12. meth. meden. cap. 1.
- Symptomata lædentia vires, sunt vigilia, dolor, immodica vacuatio. Eodem lib. & cap.
- Symptomata, quæ virtuti officiunt, submouere primum cogimur, curandi ratione ad præsens mutata. Lib. 12. meth. meden. cap. 1.
- Symptomatum quæ febribus accidunt, tres primæ differentia. Aut enim in actionum offensa consistunt, aut in retentorum, vacuatorumve immodico excessu, aut corporum ipsorum affectu. Lib. 12. meth. meden. cap. 1.
- 30 Symptomata quidem grauiora, cum febre incidunt. Eodem lib. & cap.
- Ad Symptomata tantum sumus attenti, si labant vires, non tamen vehementer sunt iam resoluta. Lib. 12. meth. meden. cap. primo.
- Symptoma non modò sedare, si resolutè vires vehementer sunt, sed has etiam firmare properamus. Eodem lib. & cap.
- Contra symptoma instare, morbo ad id tempus neglecto, interdum expedit. Lib. 12. meth. meden. cap. 1.
- Symptomatum curandorum explicata à Galeno ratio, à morbi curandi omnino ratione diuersa. Lib. 12. meth. meden. cap. primo.

De morborum temporibus.

CAPVT V.

Tempora morborum, mutationes quædam in ipsis, ac progressus quidam esse intelliguntur, quibus ab initio ortus sui, ad finem vsque variè ægrotum afficiunt. Equidem perinde in morbis, atque in animantium ætate, decur

Lib. de mor.
temp. & de
rotius morb.
temp.

Lib. 1. aphor.
aphor. 1.

Lib. de morb.
temp. & 1. de
crif. cap. 6.

decurſuque accidit: vt enim vnumquodque ortus ſui initium habet, moxque ſenſim augeſcēs in ſummum vigorem, ſummumque ſtatum proficit, demum ab hoc declinans contabefcit, donec eſſe deſinat, ſic pares eſt in morbis decurſus, vicifſitudinēſque animaduertere. Primum enim incipiunt, mox augeſcunt, quoad ſummum vigorem adepti ſint. Rurſus ab hoc ipſo vigore ſeſe remittentes declinant, ac tandem deſciunt: vt haud immeritō Galenus, tempora, morborum ætatem eſſe dixerit: quōd vt in animalibus ætatis decurſu ea immutantur, ſic & morbi, ſuorum temporum vicifſitudine. Neque verō hęc, dum de morborum temporibus loquimur, temporis vocem Ariſtotelico more ſumimus, pro 1° menſura motus ſecundum prius, & poſterius, etſi haud incongruè adaptari morbis, hęc temporis ſignificatio poſſit: neque pro temporis oportunitate ea quæ auxiliis adminiſtrandis idonea putatur. Hanc enim oportunitatem, temporis, ac occaſionis etiam vocabulo dignamur. Vnde eſt illud Hippocratis, occaſio præceps. Sed temporis voce in morbis, eorum ætatem, atque decurſum intelligi volumus, quo vicifſitudine quadam, in alium atque alium morem demutantur, mutationēque ea variè ægrum afficiunt. Sunt porrō tempora hęc, in vniuerſum quatuor, à Medicis enumerata: principium ſcilicet, incrementum, ſummus vigor, declinatio, in his quidem morbis, qui per hęc tempora 2° decurrere poſſunt, neque enim morbis omnibus congruit, quatuor hęc tempora complecti. Lethales nanque ad declinationem nunquam perueniunt, vt paulō poſt dicturi ſumus. Cur autem his quatuor temporibus, omnem morborum decurſum metiri Medici voluerint, in promptu cauſa eſt, quōd quatuor ſint effatu dignæ, ſenſuque perceptæ in morbis mutationes, quarum vicifſitudine omnem morborum decurſum concludi ſit neceſſe. Siquidem ſi futuri morbi ſunt, ſui ortus initium aliquod habeant oportet. Cùm autem nihil quicquam conſeſtim ſummum fieri poſſit, niſi prius augeſcens ad hanc perfectionem deueniat, augeri ipſum, & increſcere prius oportet: dein ſummum ſtatum aſſequi, 3° cùm nihil quicquam perpetuò in immenſum augeſcere, ſine vlllo termino queat. Cùm itaque morbi incrementi ſui finem naſti ſunt, tum certè in ſummo vigore conſiſtere dicuntur: perinde atque plantæ, & animalia dum augeri deſinunt, quæ vigere, & conſiſtere tum rectè dicuntur. Vbi autem ſtatum morbi conſequentur, cùm diu in eo perſiſtere nequeant, ob caſuum, eo in tempore vehementiam, ſi ſalubres morbi futuri ſunt, mox ab hoc ſummo vigore ſeſe remittentes, ac veluti deferueſcentes declinant, donec omnino parta ægrotantibus ſalute ſiniantur. Iam verò de his quatuor temporibus, nobis eſt ſigillatim agendum, oſtendendo quæ vnus cuiusque horum natura ſit, & quid in eis morborum, 4° atque naturæ potentia operetur. Principium itaque Galeno, & omnibus non vnicè dicitur. Si quidem priore ſuo ſignificato primum morbi inſultum, atque impetum, qui diuiſione careat, intelligi volunt. Id enim momentum inſectile, quo quis laborare, corripique morbo incipit, morbi principium rectè appellatur, quod veluti nunc quoddam eſt, latitu

eſt, latitudinem vllam minimè habens. Qua in ſignificatione principij vocem non vſurpant Medici, nec quæ ab Hippocrate de morborum principiis dici multa ſolent, accommodari huic ſignificationi poſſunt. Quale illud eſt, Incipientibus morbis, ſi quid videtur mouendum, moue. Et, in acutis morbis verò, & in principiis, vtendum purgationibus. Et, Circa principia, & fines, omnia imbecilliora: circa ſtatum, 1° fortiora. In iis enim omnibus aphoriſmis, dum principij meminit Hippocrates, non in ea ſignificatione principium ſumpſit, cùm fieri nequeat, vt quod inſectile eſt, & nullam vllius temporis latitudinem habet, id in artis conſiderationem cadat. Vnde conſtat, de alio principio his locis omnibus locutum fuiſſe Hippocratem, nempe eo, quod ad tempus latum extenditur. Erit itaque altera principij ſignificatio hęc, vt ſit tempus morbi latitudinem quandam habens, quæ vt plurimum ad tertium vſque prorogatur diem, quo ſanè in tempore morbus in principio eſſe dicitur. vt Gal. lib. 1. de criſi. cap. 8. ex Hippocratis libro prognoflicorum priore affirmat. Eſt porrō proprior quædam alia principij ratio, quæ non dierum numero, ſed coctionis ſignis determinetur. Proprium (inquit Galenus) vnuius cuiusque morbi principium, coctionis ſignis determinatur. Id principium, eodem autore, & pars totius morbi eſt, cùm 2° morbum in quatuor tempora diuidimus, & verum morbi principium, quod interdum paucis diebus concluditur, interdum in multos quaternarios extendi contingit, & tum primum finitur, cùm coctionis ſigna apparuerint. In acutis quidem morbis, paucis diebus principium concludi, locus ille Hippocra. 1. Epidemiorum indicat. Statim enim continua eſt, quæ incipiens florefcit, & viget. Ergo continentes febres, vbi inceperint, paulō poſt florefcunt, & vigorem nanciſcuntur ſuum: illud vt intelligamus, in acutis morbis breue principium eſſe ſolere, quōd in iis cum vehementia ſint omnia, & citatus morbi impetus, breui temporis curriculo in ſtatum fit progreſſio. In morbis autem longis in plures prorogari diēs principium ſolet, vt in quartanis, & hemitritæis, atque quotidianis etiam febribus experiri licet. Longum enim huiusmodi febres principium habent, vt Galenus lib. 1. de criſibus cap. 17. conceptis verbis, & ſecundo eiufdem tractationis, cap. 12. teſtatur. Primum igitur morbi tempus, principium eſt, coctionis ſignis ab aliis diſcretum. Reliquum verò tempus vſque ad vigorem, quod à principio ad ſtatum medium intereſt, aſcenſus, ſiue incrementum nominatur: tum enim augetur morbus, ſiuntque ſymptomata quàm in initio grauiora, coctionis que veſtigia quædam tum apparere incipiunt. Partem hanc ſtatus ſequitur, pars, vt ait Galenus, totius morbi vehementiſſima, vt in 3° qua caſus omnes vehementiſſimi, & ægro periculum minitantes omnino apparent. Vnde eſt illud Hippocratis, Circa ſtatum omnia fortiora. Vltima morbi pars declinatio eſt, vt in qua morbi remiſſio, accidentiumque ſedatio, tandemque abolitio fiat. Hęc igitur quatuor ſunt illa tantopere Medicorum ore celebrata morborum tempora, principium, augmentum, ſtatus, & declinatio. Nunc verò quid in vnoquoque horum,

Lib. 2. apho.
29. & 30. &
Lib. 1. apho.
24.

Lib. 1. de cri.
ſi. cap. 8. &
20.
Vbi ſup.

Gal. 1. de cri.
ſi. cap. 17.

Lib. de criſi.
cap. 8.

Lib. 1. apho.
30.

horum, morbi vis, & naturæ potentia operetur dicendum. In principiis morborum leuiter vt plurimum affici ægrotantes solent, quod nondum se morbi vis exerat, quod facultas corporis reatrix abhuc valida, nec dum morbi impetu labefactata functionibus ipsa obeundis sufficiat, & morbo se aduersariam sistere possit: vnde est illud Hippocratis, circa initia, & fines omnia debiliora. Morbus id temporis crudus esse dicitur. cum nulla coctionis signa tum appareant, quæ dum apparere incipiunt, vt neque crudus, tum dici morbus debet sic nec amplius in principio esse. Coctionis enim signis tempus hoc à reliquis discriminari, de Galeni sententia, paulò antea diximus. Atque hoc quidem in tempore si acutus morbus sit & turgeant humores, protinus vacuare expedit. Vnde est illud Hippocratis, Medicari in valde acutis, si expedit, eadem die: differre enim in talibus malum. Et, In acutis passionibus raro, & in principiis medicinis purgantibus vti. Et item, Cum morbi inchoant, si quid mouendum videtur, moue. Si quidem vt in eius aphorismi commentario docet Galenus, circa initia illorum morborum, in quibus speratur ægrotum conualiturum, maiora adferre remedia tentandum, quod nec dum concoctiones fiant, & facultas adhuc valida, eam quæ à medicamento fieri solet alterationem perferre commodius possit, ac proinde quod coctiones in statu felicius eueniant, euacuare circa principia magis expedit, vt minor inde effecta morbifica causa, euinci facilius quod reliquum est, à natura possit. Verum vt in acutis vacuare semper ab initio, ex vltimo est, sic contra in diuturnis morbis, & à crudo humore originem ducentibus, concoctionem expectare perpetuò oportet. Vnde illud ad Hippocrate manauit, Concocta medicari, atque mouere, non cruda oportet. Atque hæc initiis morborum contingunt. In augmento verò coctionis indicia sese produnt. Apparent nanque in vrinis, si in venoso genere morbus sit, pendulae nubes sitque quam antea vrinæ substantia crassior, intenditur etiam id temporis, quæ morbum committantur symptomata. Si verò in pulmonibus, aut thorace morbus consistat sputa coctiora fieri incipiunt, vt si in naturalibus instrumentis, alui excrementa meliora euadunt, in his quidem morbis qui ad salutem finiuntur: nam in lethalibus morbis, ad exitum omnia properant. Incrementi porrò indicia sunt accessionum celeritas, atque anticipatio, earundemque vehementia. Cum enim celerius solito inuadunt accessiones, vel exacerbationes temporius recurrunt, morbum tum augeri, & ad vigorem properare (si quid Galeno creditur) est omnino censendum. Principium nanque crisis, eodem auctore, vltimum ascensus terminum esse, statuendum est. In statu verò, parte totius morbi vt vehementissima, sic sanè periculosissima, fortiora omnia, ex Hippocratis sententia, esse deprehenduntur: casus dico omnes, qui morbum sequuntur. Consistente nanque morbo, grauissimi iustant casus, ægrum grauissimè confluentes: tum enim in acutis morbis, vigiliae, deliria, dolores, lachrymæ, spirandi difficultates, sopores interdum, anxietates, tenebræ ob oculos abortæ, & id genus multa accidere solent: quæ cum apparuerint morbi statum iudicant,

Lib. 2. apho. 30.

1. aphor. 24.

2. aphor. 9.

1. aphor.

Lib. 1. de crisi. cap. 10.

10

20

30

40

dicant, crisi inque proximè futuram portendunt, vt Galenus lib. de crisis primo, cap. 8. demonstrat. Hoc ipso in tempore, à natura coctiones maximè fiunt. Quamobrem appositissimè illud præcepisse Hippocrates est visus, vt cum morbi consistunt, ac vigent quietem habeamus, nec agitare tum medicamentis corpus aggrediamur: neque enim tum vel venam secare, vel purgationem adhibere conuenit, quod in concoquendo morbo natura tum maxime sit intenta, quæ si vel dato medicamento, vel secta vena, à suo munere auertatur, exagiteturque humor contra naturæ ductum, maximè profectò ægris tum noxa inferitur. Impeditur equidem naturæ opus, deicitur reatrix corporis facultas, contabescit corpus, & in deterius morbus abit. Vnde quantum à recta methodo deflectant quæstuariorum medicorum plerique, quorum omnis, in quæstu ratio posita est, quique, & ipsi quod plus præstitisse opis, & præsidij ægris videri possint, nullo non tempore morbi, ægros variis deiectionis medicamentis exagitant, ex illo Hippocratis aphorismo, atque doctis eundem Galeni commentariis, facile est videre. Putantes enim morbo, ius euacuationibus, alleuationem ferre, dum eas etiam in statu, si diis placet, exhibent, magna profectò ægris inferunt damna: coctionem morbi (eximium naturæ opus) peruertentes, & ægri vires labefactantes. Status ergo tempore pro salubri Hippocratis præcepto, quietem agamus, & naturæ tum concedamus. Quæ si rectè, exactèque operabitur, & coctiones ipsa molietur, & morbum vno aliquo excretionis genere finiet: sin minus id, causa aliqua impedita, perficere poterit, iuuanda tum arte erit, & supplendum id quod à natura perfici nequit, vt ex vtroque noxij humoris euacuatio fiat, natura quidem expellente, medicamento verò attrahente, quæ docta Galeni lib. 1. aphor. com. 22. sententia est. Igitur vt omnem statum naturam breui explicemus, statum, summum morbi vigorem esse dicimus, in quo si salubris morbus sit futurus, ingens sit naturæ motus, materiam expellere satagentis, quod tum coctiones à natura maximè fiant, quæ cum materiam habeat naturæ motui reluctantem, maloque more affectam, necessum planè est, ingentem inde pugnam oriri, vnde varij generis symptomata enascantur, vehementerque æger confluetur. Ac proinde rectissimè Galenus id acruisse est visus, morbo consistente esse omnia fortiora, hoc est, vt ipsemet explicat, casus, omnes, de quibus dictionem vniuersalem (omnia) attulisse Hippocratem idem censet. Qui enim casus pugnam illam, quæ in statu vi naturæ, & morbi committitur, sequuntur, si sanè consistente morbo fortissimi sunt, accessiones videlicet febrium, vigiliae, dolores, fastidium, sitis, & alia id genus, vt alio commentario idem docet Galenus. Verum dispositio, ex qua hi generantur casus (quam morbum nominat Galenus) non omnino dum in statu est morbus, fortior est, at in iis qui feruari debent, multò melior, atque incolumior, quod tum sanitati sit æger proximus, victa nimirum, ac strenuè superata, quæ

Lib. 2. apho. 29.

In quæstuariorum medicos.

Lib. 2. apho. com. 29.

Lib. 2. apho. com. 30.

Lib. 2. apho. com. 29. & 30.

morbum creabat materia: quod est, concoctam esse, atque vi naturæ, decretorio tandem motu, vel sudore, vel vomitu, vel cruentatione de naribus, mariscis, vtero, aut abscessu in aliqua parte genito expulsam, atque eiectam, vnde salus ægro paratur. Nec si vehementiora tum symptomata appareant, morbum inde grauiorem, deteriorémque esse concludere oportet. Nam symptomatum magnitudo ea, quæ in statu apparet, non solius morbi est, neque illius malignitati adscribi debet, cum incolumior tum morbus sit (vt commentariis. 29. & 30. lib. 2. aphor. testatur Galenus) verum motui naturæ, morbi causam exagitantis, & expellere satagentis, & materiæ reluctanti referri potius debet. Nec etiam ex symptomatis solis morbi grauitas, & malitia argui debet, sed magis ex malo ipsius more, malæque putredine, aut morbida excretionem, non satis perspecta, vt in pestilentibus morbis cernere licet: in quibus cum sint ipsi vt plurimum exitiales, mitia tamen non rarò, qui sic laborant symptomata patiuntur. Vnde est illud Auicennæ. In pestilentibus febribus quibusdam, non percipere ægrum vehementem calorem, neque alterari pulsum, aut lotium, alteratione magna: morbum tamen vehementer exitialem esse, breuèque interficientem. Quibus ex rebus illud necessariò sequi videtur, non ex symptomatum aut magnitudine, aut leuitate, de morbi natura iudicari debere, cum interdum aut nullis, aut leuissimis conspectis symptomatis, grauissimos constare morbos videamus, vt de pestilentibus mox explicatum: nonnunquam verò ingentibus symptomatis apparentibus, morbi salutares spectentur, vt in quibus naturæ molimine, atque conatu salutares, perfectæque crises contingunt. Vnde pro Galeni sententia concludendum, etsi symptomata in statu vehementiora sunt, morbum tamen in iis qui seruari debent mitiorem, melioremque esse, ob eas quas paulò antea attulimus rationes. Atque in hac quæstione, mirum quas olim tragedias nostri glossematarii medici, Gentilis, Hugo, D. rufianus, Linus, Foroliuensis, ac cætera ineptientium turba excitarint: vt profectò cum tot distinctionibus, notabilibus, (sic enim illi vocant) conclusionibus, ineptis argutiis nihil ad rem pertinentibus digladiari eos videam, nec pilo tenus aut germanum Galeni sensum attingere, aut veritatem nancisci, risum mihi plurimum moueant, vt in his legendis oleum sit, & operam perdere. Quibus in suo errore dimissis, ad id, quod tractationis huius reliquum est, properemus: quid inquam declinatio morbi sit, & quid in ea fieri contingat: tum enim exacta erit de temporibus morborum tractatio. Declinatio igitur, morbi est remissio, & ad salutem, parta iam de morbo victoria, ab initio. Est enim totius morbi pars extrema, eademque tutissima, vt in quâ, autore Galeno, ægrum mori minimè contingat. Cuius rei hæc ab eo redditur ratio, quòd vbi causæ morbosæ iam coctæ sunt, & à natura superatæ, fieri planè non possit, vt periclitetur æger, & ad mortem deducatur, recta modò curatio à medicis adhibeatur, nec error vllus ab ægrotante committatur. Qui enim fieri potest, vt cum natura, elapso statu superior euaserit, morbum debellarit, & vehementiori morbi

Pen. prima.
4. tracta. 4.
cap. 2.

Lib. 2. apho.
com. 29. &
30.

Li. 3. de crisi.
cap. 5.

morbi conatui restiterit, & quæ infestabant oppresserit (hoc enim ait Galenus est ipsa coctio) vt inquam vincente natura succumbat æger, ac moriatur? Id profectò fieri minimè potest. Nisi enim à morbo natura vincatur, mortem subsequi nullo modo contingit. Cum nihil aliud mors sit, quàm omnimoda naturæ prostratio. Natura igitur vincente, ac superante, hominem mortis periculo liberari est omnino necesse. Quod cum in declinatione contingat, fieri minimè posse, vt in ea mors accidat, est arbitrandum. Nullum (inquit Galenus) est mortis periculum, tempore statutus elapso: nec si quosdam in declinationibus periisse visum sit, ob id existimandum, morbi in declinatione positi merito eos concidisse: sed vel suo ipsorum potius, vel medicorum errore, non vi morbi. Repugnat enim, quenquam tum vi morbi succumbere, cum morbus mitior iam factus est, atque remissior, atque tum, cum morbi vires, morbificamque causam natura plenè vicit, ac superauit. At si vel error aliquis ab ægris, assidentibus, aut rebus externis, aut tandem medentium culpa, aut ignoratione committatur, aut nouus aliquis eo in tempore morbus suboriatur, isque grauis & periculosus, nihil verat in declinatione ægrum mori, sed non declinationis merito, verum super additi morbi, aut errorum culpa. Hoc ipso in tempore sensim reficiendæ ægris vires sunt, quæ à morbi impetu, à pugna commissa, ab status qui præterit viuentia, imbecillæ redditæ sunt, & exhaustæ: & si natura plenè morbum decretoriè vicit, vacuandum minimè est. Si verò imperfecta fuit crisis, & relictum à morbo quippiam est, quod recidiuæ periculum minetur, tum certè (resumptis prius viribus) tutò, & modicè vacuandum, iuxta illud Hippocratis. Quæ relinquuntur ex morbis post iudicationem, recidiuas face re consueuerunt. Quas morborum reliquias, ne putrescant, euacuandas censet Galenus. Atque hæc de singulis morborum temporibus dixisse abundè sit. Illud modò coronidis loco adiiciendum, quænam cognitio nis horum temporum sit utilitas. Hanc porrò libris de crisis, & de totius morbi temporibus, & commentariis ad primum aphorismorum Hippocratis, bellè expressit Galenus. Nam ex horum cognitione, & rectum ægris victum instituire, & crises futuras prænoscere, & de salute, aut morte iudicium ferre, & certam vacuandi rationem in tempore adhibere, medicus sanè potest. Nisi quis enim hæc in morbis tempora ritè obseruet, quomodo aut tenuiter in statu cibare, aut in principio commodè euacuare, aut instantes crises animaduertere vnquam poterit? Quomodo item aut morbi insultus, ac magnitudinem, aut naturæ robur infirmitatemve, aut morbi exitum præsentire, nisi his exactè perpensis, ac cognitis possit medicus? Quæ quoniam necessaria sunt, non exiguam esse horum temporum obseruationis utilitatem, cum Galeno existimare oportet.

Vbi suprâ.

Lib. 3. de crisi.
lib. cap. 5.

Lib. 2. apho.
12.

In com. aph.
12. sec. 2.

Lib. 3. de crisi.
lib. cap. 5.

Hippocratis.

- T**empus est, in quo occasio est: occasio verò, in qua tempus non multum est. Lib. præceptionum, ad initium.
- Tempore aliquando medela, aliquando etiam occasione contingit. Lib. eodem.
- Tempus omnia corroborat, vt perfectè enutrientur. Lib. de lege.
- Per tempora venientia, omnia existentia, quæ naturam ex iisdem habent: 10
transmutationes habent. Lib. de septim. partu.
- Tempora eadem aliis vitæ, aliis mortis secundum dies, menses, & annos. Lib. de septim. partu.
- Temporum verietates potissimæ sunt, quæ naturam ipsam permutant. Lib. de aëre, aquis, & locis.
- Tempora vitæ, mortis, sanitatis, ac morborum, eadem. Lib. de septim. partu.
- Temporum occasiones, in quibus auxiliis vtendum est, attendere oportet, atque talia longè præstantissima in studio medicinæ sunt. Lib. de medico, 20
- Temporum occasiones multæ sunt, & variæ in arte, quemadmodum etiam morbi, & affectiones, & horum curationes. Lib. 1. de morbis,
- Vbi morbus peracutus est, extremos statim labores habet, & extremè tenuissimo victu vtendum. Lib. 1. aphor. 7.
- In vigore, quando morbus confiterit, tunc victu tenuissimo vtendum. Lib. 1. aphor. 8.
- In acutis passionibus rarè, & in principiis, medicinis purgantibus vri, & hoc cum præmeditatione faciendum. Lib. 1. aphor. 24.
- Cùm morbi inchoant, si quid videtur mouendum, moue. Cùm verò 30
consistunt, ac vigent, quietem habere melius est. Lib. 2. aporifmo. 29.
- Circa initia, & fines omnia imbecilliora: cùm verò consistunt, fortiora. Lib. 2. aphor. 30.
- Inter morbi initia, si facies grauis appareat, nec vigilæ, nec alui fluxus, aut inedia præcesserint, morti proximum ægrum iudicat. Lib. 1. Prælag. 3.
- Si in initiis morborum nigra bilis, vel infrà, vel suprà exierit, mortale. Lib. 4. aphor. 22.
- Quibus statim morbus consistit, his statim tenuis victus adhibendus est. 40
Lib. 1. aphor. 10.
- Incrementa successiua, circuituum accessiones, & constitutiones morbi indicant. Lib. 1. aphor. 12.
- A principio morbos curare oportet. Lib. de loc. in homine.
- Principium morbi sedare, ac curare oportet, si à fluxionibus morbi fuerint.

- rint. Lib. de loc. in homine.
- Principia morborum consideranda. Lib. de affectionibus, seu de morbis.
- In principio constitutionis morborum ægrotos considerare oportet, quare opus habeant, & quales sint, vt pharmaco purgentur, aut vt aliud quid, quodcunque tandem volueris exhibeas. Lib. de affectionibus, ad principium.
- Si omisso principio, ad finem iam vrgente morbo, medicamentum exhibueris, aut quid aliud iam desperato corpore, periculum est ne magis delinquas, quàm successum consequaris. Eodem lib. de affectionibus.
- 10 Circa principia morborum, considerandum an statim florent. Lib. 2. de popul. morbis, ad principium.
- Ex incremento morborum clarum fit, num statim floreat morbi. Lib. 2. de popul. morbis, ad principium.
- Incrementa, ex circuitibus, & iudicationes, hinc quoque fiant manifestæ. Eodem lib. ad principium.
- Principium morbi, non pro primo insultu eiusdem, sed pro tempore latitudinem habente, sumit Hipp. aphor. 29. secundæ sectionis, & 24. primæ, & 30. secundæ, & 22. quartæ, & lib. 2. de rat. vic. acut. textu. 48.
- 20 vt Galenus probat. lib. 1. de crisi, cap. 6.

Galeni.

- Q**ualis res ætatum differentia in animantibus est, talis morborum tempora, quæ *καιρος* Græcis vocantur. Lib. de morb. temp.
- Tempus in morbis, non simpliciter hoc vocabulo significatur, neque conueniens illud, in quo præsidia etiam consideramus, sed tantum morborum ætas. Eodem lib.
- Temporum vicissitudine morbus immutatur, vt animal ætatibus. Eodem lib.
- 30 Quemadmodum & ipsi nos geniti, ad vigorem vsque augefcimus, inde iam contabescere incipientes, ad extremam vsque corruptionem declinamus, si omnes ætates pertransituri sumus: pari modo singuli morbi, à prima eorum constitutione, ad statum vsque increscunt, dum pro augmenti prioris portione decrecentes in totum dissoluantur. Eodem lib.
- Morbi à primo statim ingressu augefcunt. Eodem lib.
- Tempus nullum, inflammationis generationi singulariter proprium attribuitur, ab eo quod augmenti est diuersum, sed vnum est vniuersum, à primo insultu vsque ad statum affectu increscente. Lib. de morb. temp.
- 40 Initium cuiusque morbi medici omnes dicunt, non primum illum simplicem duntaxat insultum, sed tēporis longitudinem, latitudinemq; notatu dignam, illi aliquando adscribunt, post hæc ascensum: deinde statum, ab hoc declinationem. Lib. de morb. temp.

Cum morbus, ex iisdem ad eadem, per ordinem ipsum recurrit, quasi circulo quodam ambiente, id medici omnes circuitum appellant. Eodem lib.

Interuallum est, cum febris ad integritatem peruenit. Eodem lib.

Remissio est, omne id tempus, quod accessiōem sequitur. Eodem lib.

Reduplicationem, seu repetitionem appellant, alterius inuasiōis cum horrore initium. Eodem lib.

Tempora totius morbi, similiter ac animantium ætates consideramus. Lib. de totius morbi temp.

Vnum quidem, & princeps tempus, generationi morborum attribuitur: alterum ascensui, seu incremento: tertium vigori: quartum declinationi, cum ægri salui futuri sunt. Lib. de totius morbi temp.

Si vel in ascensu, vel in vigore ægri decesserint, liquet talem morbum non omnia tempora pertransiisse. Eodem lib.

Tempus hoc, quod morbi principium nominant, ad præsidia ferenda mirum in modum conducit. Eodem lib.

Principium morbi, non primæ accessiōis impetum, sed longum magis tempus esse, nobis Hippocrates, & alii medici omnes persuadent, nempe quo sanguinem detrahere, & clysteri vti possimus: interim, si res potest, etiam purgare. Lib. de totius morbi temp.

Cum abundantia quæpiam sanguinis, inflammatione oborta, in particula constituitur, hoc erit primum tempus, quo pars affectus magnitudine subiecta repletur. Cum autem influxus cessauerit, & quod in particula inflammatione obessa continetur, putrefieri inceperit, calor qui dem ob putredinem nascitur, & fusio magis propter calorem vnde etiam spiritus generatur, atque ob hæc ambo particula magis quam antea distenditur, etiam si nihil influat, secundum hoc tempus est inflammationis augmenti. Porro cum in pus iam vertitur, maximi dolores tunc partem apprehendunt: vocatur autem huiusmodi tempus, vigoris affectiōis. Si autem fluor in pus mutatur, vel digeritur, minorem tumorem, & tensionem reddet: huiusmodi est declinationis principium. Sic quidem in inflammatione tempora diuiduntur.

Annotatio.

EX hoc loco, conceptis verbis colligere est, voluisse Galenum, inflammationum tantum in initiis fluere humorem, in ascensu vero fluxisse iam totum, nec etiam dum fluere, sed putrescere quod influxit: & ob calorem, ac spiritum fundi magis, atque ob hæc ambo particulam magis quam antea distendi, etiam si nihil influat, hocque esse secundum inflammationis tempus augmenti scilicet. Hæc enim Galeni verba sunt.

Tempora in febre, quæ ex putredine humorum citra inflammationem proficiscitur, humorum molestantium cruditatis tempus, principium ponendum est. Vbi concoqui cœperint, initium finiri, secundum au-

tem tem

tem tempus quod ascensum nominant accedere. At cum ipsa concoctio maxime conficitur, vigor: inde rursus declinatio. Lib. de totius morbi temp.

Vniuersalia, & particularia totius morbi tempora, latitudinem habent. Eodem lib.

Morbi quidam prius interimunt, quam soluantur, vel propter ægrotantium imbecillitatem, vel propter morborum fortitudinem, vel propter vtraque. Eodem lib.

Communis omnium morborum interimentium modus est, cum supra vires existunt. Nam quod ægrotantis perniciem continet, in hoc situm est, quippe dum nec seruari quis potest, nisi natura morbum superauerit. Eodem lib.

Perire nemo potest, nisi natura victa sit, morbusque superior ea euadat. Eodem lib.

Magnum morbum dicimus, cum supra vires est. Eodem lib.

In ascensum inflammationis posse hominem mori. Eodem lib.

Pluribus morbis eodem tempore homo infestari potest, quorum alius iam inclinatur, alius principii tempus adhuc, vel augmenti primordia occupat: tertius plurimum auctus est, deinde hominem mori contingit non propter inclinantem, nec nunc incipientem, sed ob vehementer auctum. Eodem lib.

In vigore morbi, quod mitigandi vim occupat, in curatione præpollere debet, in principio, & fine, quod vehementiam habet. Eodem lib.

Victus rationem in morbis, penes vigoris tempus metiendam. Eodem lib.

Temporum differentiarum apud medicos duæ, morborum scilicet, & remediorum: morborum, initium, incrementum, summum, declinatio: remediorum, quæ ad ipsorum exhibitionem necessaria, & idonea sunt. Lib. de opti. secta.

Tempora morborum, & remediorum, non semper eadem esse probat Gal. eodem lib. de opti. secta.

Non solum principii in primis diebus, sed & sequentium temporum coniecturam artificiosam, capere oportet. Lib. I. de crisi. cap. 20.

Tempora morborum vniuersalia, non vbi iam perfecta sunt, sed multo antea præcogoscere præstat. Lib. de crisi. cap. 3.

Tempora morborum vniuersalia, atque particularia quæ sint. Lib. I. de crisi. cap. 1.

Tempora morborum, pro longitudine ipsorum, ipsa quoque inæqualia sunt. Lib. I. de crisi. cap. 4.

Tempora vniuersalia non definiuntur dierum numero. Lib. I. de crisi. cap. 1.

Tempora morborum vniuersalia, quatuor partes vniuersæ ægritudinis sunt, initium, incrementum, vigor, & declinatio. Eodem lib. & cap.

Tempora vniuersalia, à particularibus differunt, quod in hæc singulæ accessiones diuiduntur. Eodem lib. & cap.

Tempora

Tempora morbi vniuersalia, quibus iudicijs deprehenduntur. Lib. de
crisib. cap. 3.

Temporum morbi vniuersalium, generalis prænotio è signis concoctio-
nis, aut cruditatis desumpta. Lib. 1. de crisib. cap. 16.

Temporum morbi vniuersalium præsens dignotio, & præcognitio. Lib.
1. de crisib. cap. 9. & 10.

Qui vero ea, quæ particulatim ad temporum morbi vniuersalium no-
tionem pertinent, item & parricularium, scire volet, totum primum
librum Galeni de crisibus legat: & item secundum, ac tertium, in qui-
bus omnia quæ de ratione principij, incrementi, vigoris, & declinatio 10
nis dici possunt, exactè pertractantur. Quæ nos omnia breuitati stu-
dentes, ommittere de industria volumus, sufficerèque abundè sumus
arbitrati, si ad eum locum lectorem relegaremus. Singula enim vel-
le complecti, quæ de quaque re dici possunt, non eius est, qui ad com-
pendij rationem locos communes scribit, sed eius potius, qui omnia
attingere ad artis complementum meditatur. Quæ cum consilij
nostri in hoc opere edendo non sint, consultò ab istiusmodi scribendi
genere abstinendum in præsens duximus, ea tantùm adferentes, quæ
ad artem communibus locis comparandam satis esse fuerint visa.

De morborum crisibus seu iudicijs.

CAPVT VI.

Galen. lib. 3.
prædictio-
num, cap. &
com. 1.

Risis nomen è foro translatum, morbis etiam, atque iis quæ
in ipsis à natura fiunt, accommodare medici quàm con-
gruentissimè solent. Ut enim in litibus, causisque his,
quæ in foro tractantur dirimendis, iudicio est opus, quo
commissa inter accusatorem, & reum pugna (quam litem, & causam Iu-
risperiti nominant) finiri eo iudicio possit, reusque in iudicium voca- 30
tus, aut causa cadere & noxæ dari, aut victor à iudice declaratus, poena
eximi, iudicij rectitudine queat: sic sanè & in grauibus, acutisque mor-
bis à natura, simile quid iudicio fieri cernimus. Acutorum enim ple-
rique omnes citra iudicationem finiri minimè queunt: eoque iudicio
æger, rei personam in morbo sustinens, aut morbum vincere, aut eidem
succumbere necessario solet. Morbum quidem vi naturæ superat, si victor
sit euasurus: morbo cedit, atque succumbit, cum morbi sæuitia, ac magni-
tudine omnino vires prosternuntur, tumque æger mori cogitur. Itaque
crisis nomen Galenus à vulgari quopiam inuentum, atque seuissimis
morbis accommodatum, dum periclitanti ægro adesset, astruxit. 40
Cum enim maximis, sæuissimisque casibus ægrum vrgeri, qui ægro
adstabat vulgaris homo quispiam conspexisset, casuumque magni-
tudine perterritus valde fuisset, ægroque metueret, exclamasse fe-
runt, vitæ ægri tum iudicium agi. Et rectè quidem, tale quid pro-
tulisse, qui primus conturbationi ei, quæ morbi solutionem præce-
dit,

dit, crisis nomen indidit, est visus. Agitur enim de ægri aut salute, aut
morte iudicium, eoque atrox pugna naturæ, & morbi committitur, in-
festatur æger, grauia, & periculi plena quæ in ægotante spectantur, ap-
parent: vt meritò & terreri adstantes, & periclitari æger videatur. Ita-
que hoc capite de crisibus dicturi, quidnam ipsa sit, & vnde id nomi-
nis sortita explicabimus: crisis futuræ signa, & præcognitiones adfe-
remus: crisis omnes differentias pertractabimus: quæ ad bonam cri-
sim necessaria sint: quæ intempestiuæ crises dicantur, ordine omnia
percurremus. Ergo crisis varia est apud Galenum significatio. Nam
10 vel subitam in morbo mutationem, vel solam ad meliorem statum
morbi inclinationem, vel eam, quæ antecedit agitationem, vel in-
tegram tandem morbi solutionem, crisis nomine intelligi vult Gale-
nus, lata quidem significatione. Exquisita verò & propria, sola
subita ad sanitatem conuersio, crisis est meritò appellanda. Hanc
enim subitam, atque confertim factam ad salutem permutationem,
simpliciter, atque per excellentiam, crisis nominandam censet Gale-
nus. Equidem cum sex in vniuersum modis morbos mutationem
accipere contingat, quibus vel feruentur ægri, vel deficientes per-
eant, nempe vel confertim ad sanitatem inclinantibus morbis, vel
20 subito ob eorum malitiam interimentibus, vel sensim ad sanitatem
aut mortem properantibus, vel mixtim tandem alterutrum conse-
cutis, sola ea mutatio qua de repente sanitas obuenerit, crisis, seu iudi-
cij nomen meretur. Quæ sanè fit, cum virium ægotantis fortitu-
dine, mali causa, valida secuta excretionem aliqua, expellitur, æ-
gerque ipse morbi noxa liberatur. Id enim verum, salutarèque iu-
dicium dicitur, quo reus infons declaratus, noxæ eripitur, poenæque
liberatur: ac proinde rectissimè crisis nomen in morbis, à iudicijs
forensibus deductum videtur. Ut enim iudicium sine reo, accusa-
tore, testibus, patrono, ac iudice constare minimè potest: sic & in
30 morborum iudicijs isthæc est omnia inuenire. Rei personam, æ-
ger qui iudicandus est, repræsentat: accusatoris vicem morbus im-
plet. Neglectæ enim victus rationis, contemptæque salubritatis, æ-
ger à morbo conuincitur. Tertium loco in morbis sunt signa, atque
iudicia, quorum testimonio ægrum vel euasurum, vel moriturum
deprehendimus. Patronum eximium natura ægotantis agit, quæ
virium robori innixa, quoad potest, ægrum seruare, & à morbi iniuria
vindicare, studet. Iudex in hac ægri causa medicus ipse est, qui pro vi-
rium ægri fortitudine, aut imbecillitate, pro varia morbi natura, ac ma-
gnitudine, pro symptomatum, quæ in morbo spectantur, sæuitia, aut le-
uitate, pro reliquorum signorum apparentium inspectione, atque ani-
maduersione, de ægotantis futura salute, aut morte iudicium profert: ta-
lèque iudicium præsentio, præcognitio, prælagitio, seu prædictio,
Hippocrati, ac cæteris medicis dici meritò solet. Quid crisis sit, &
vnde ad nominis sortita, abundè diximus. Eius iam instantis,
aut etiam

Lib. 3. de cri-
sib. cap. 1. &
1. de crisib. ca.
1. & 2. de die-
bus decreto.
cap. 5.

Lib. 3. de cri-
si. cap. 1. & 2.

Collatio fo-
rensis iudicij
ad crisis.

Gale. li. 2. de
crisi. cap. 12.
Lib. 1. de crisi
cap. 1.

aut etiam futuræ signa nunc adferamus. Quod antequam facimus, id præsciendum necessarium duco, ad crislum dignotionem, temporum morbi vniuersalium, præcipuè verò status notationem, (de quibus capite superiore diximus) Medico in primis necessariam esse. Optimum (inquit Galenus) cognitionis crisis principium, quod etiam futuri status. Itaque qui instantem, aut futuram crislum præcognoscere cupit, is temporibus morbi prænoscentis, animum aduertat, de qua re abundè Galenus, lib. 1. de crislibus, & de totius morbi temporibus, & nos præcedente capite tractauimus. Cùm nanque morborum iudicia ea, quæ verè ac simpliciter crises dicendæ sunt, non nisi post coctiones, & status tempore fiant, vt & Hippocrates, & Galenus asseuerant, status tempus omnino præcognoscendum est, vt futura crisis dignosci queat. Id autem qua ratione prænoscat, docet multis in locis Galenus, nempe ex ægritudinis forma, & anni tempore, cœli constitutione, ex circuituum etiam proportione, accessionum anticipatione & vehementia, arque etiam ex mox apparentibus, atque coctionibus, ex iis enim omnibus cùm reliqua morbi tempora, tum verò præcipuè statum, cognoscere poterimus. Venio iam ad signa, quibus prænosci instans, aut futura crisis possit. Signorum porro autore Galeno, triplex omnino est differentia. Quædam enim coctionis, aut cruditatis sunt signa: alia salutis, aut mortis: alia verò instantis crisis, quæ & decretoria appellantur, de quibus ipsis rectissimè illud ab Hippocrate, Epidemiorum secundo dictum est. Decretoria quæ non decernunt, lethalia. Coctionis igitur, & cruditatis signa, pro varia morborum, & partium quibus insident, natura, ab vrinis, alui excrementis, & sputis petere oportet. Salutis indicia sunt, quæ virium ægotantis, robur, coctiones, & facilem morbi solutionem demonstrant, vt facilis spiratio, pulsum bonitas, morbi tolerantia, bona ciborum appetentia, somni, & decubitus facilitas, quies, animi tranquillitas: in vrinis, sputis, & alui excrementis percepta concoctio: functionum quæ à principibus facultatibus manant integritas. Ist hæc cùm in morbis apparuerint, salutem omnino portendunt, atque ob id salutaria signa dicuntur. Mortem verò contraria signa, hoc est lethalia, indicant. Virium egrotantis extrema imbecillitas, morbi grauitas, atq; malus mos, quem *καλον δεσιν* Græci vocant, difficilis tolerantia, inappetentia, à somno noxa, anxietas in omni morbi decursu percepta, desperatio, cruditas item in vrinis, sputis, & alui excrementis apprens, functionum à principibus facultatibus manantium corruptela, aut defectio. Vbi nanque in morbis conspecta hæc fuerint, de futura ægotantis morte iudicium ferre possumus. Exitialia enim plerunque talia esse solent, atque ob id lethalia iure nuncupata, quod exitium, & mortem adferant. Decretoria verò quæ sunt, ea in duplici differentia posita inueniuntur. Quædam enim tanquam causæ, & signa habentur, aliqua signorum tantum rationem nacta sunt, atque

Gal. 1. de crisi
cap. 10.

Lib. de quatuor morbi temp. & de totius morbi temporibus. & 1. de crisi cap. 3. & 10 & 2. de crisi. cap. 12.

Lib. 1. de crisi. cap. 14.

atque ab his vniuersa præcognoscendæ crisis ratio pendet, etsi infida sit horum natura, nec eadem perpetuò significans, sed sæpè contraria in diuersis morbi temporibus demonstrans. Quæ enim decretoria appellantur, si in statu morbi, concoctionibus iam apparentibus, contingant, secundum hanc quidem dispositionem, atque eo tempore, critica sunt omninò censenda: quæ eadem, si vel in principio, incrementove morbi eueniant, & ante coctionis tempus, non iam decretoria, sed praua signa sunt existimanda. Imminentis itaque crisis signa tantum delirium, fortis æstus, anxietas, præcordiorum dolor, nausea, inquietas, & laboriosa nox. Vnde est illud Hippocratis: Quibuscunque iudicatio fit, his nox grauis ante accessionem. Ad hæc, temporum grauitas, colli dolor, tenebræ ob oculos abortæ, vertigines, capitis dolores, lacrymarum effluxus, vigilia, interdum somni graues, difficilis spiratio, animi non raro delirium, sitis ingens, difficiles decubitus, vt vno loco conquiescere non possit æger, accessionum magnitudo, & multa anticipatio, celerique morbi motus. Ist hæc nanque si vel omnia, vel horum plurima, vigente morbo conspecta sint, proximè imminere crislum demonstrant. Fiunt enim ex valida naturæ, & morbi pugna, aggrediente morbum natura, vnde vehemens agitatio, atrox pugna, inter vtrunque committitur, quoad tandem vincente natura (si bona iudicatio, foelixque exitus sit sequuturus) excretio aliqua prodeat, abscessusve aliquis, qui morbum integrè finiat. Signorum porro, atque causarum vicem obtinent, vomitus, alui fluor, vrinæ multitudo exuberans, sudores copiosi, sanguinis è naribus, mariscis, vterò manatio, parotides, reliquique abscessus. Non enim solum vigoris tempore, & post coctiones facta, crisis præsentis indicia sunt, sed & alleuationis ægri, & euasionis à morbo, atque aded integri iudicij causæ. Est porro & alterum quoddam signorum genus in morbis, quod neque decretorium existimari debet, quod crislum neque præmonstrat, neque efficiat, neque omnino fidele aded sit vt coctiones, neque etiam infidum ex toto sit habendum: in quorum albo bona aliqua simpliciter, mala alia inueniuntur. De ijs talia pronunciasse Hippocratem legimus, In quouis morbo mente constare, & bene se habere ad ea quæ offeruntur, bonum: contra verò se habere, malum. Ad hoc signorum genus pertinent, facilis spiratio, & facilis tolerantia, pulsum bonitas, & facies sanis simillima, decens decubitus, & totius corporis æqualitas: de quibus omnibus diuinus Hippocrates, libro præfagiorum primo, est abundè locutus. Id verò in tota signorum, quæ enarrata sunt, ratione animaduertere oportet, non perpetuò ad ea quæ decretoria vocantur, & signa tantum crisis habentur, neque ad alia rursus, quæ & signorum, & causarum vim obtinent, crislum ex necessitate sequi, cùm interdum ex vi, & malitia morbi, non ex decretorio, & naturæ motu contingant: vt si cuiusdam per morbi initia anxietas, delirium, difficilis anhelitus, vigilia, conuulsio, graues vomitus,

Gal. lib. 1. de crisi. cap. 14.

Lib. 2. aph. 33.

Lib. 2. aph. 33.

LOCORVM COMMVNIVM

vomitus, sudoris, & sanguinis manationes contingant absque vllis co-
 ctionis signis, crisis profectò ad hæc non omnino sequetur: & si sequa-
 tur, mala certè erit. Vnde illud rectissimè ab Hippocrate dictum est:
 Lib. 2. Epi-
 demi. ,, Decretoria quæ non decernunt, mortalia. Quædam verò difficulter de-
 ,, cernunt. Inter signa autem, quæ ad præmonstrandam crifim fidissima
 sunt, nullum coctionibus firmius, aut fidum magis est habendum, au-
 tore Hippocrate. Inquit enim, Coctiones, crisis celeritatem, & securi-
 tatem sanitatis significant. Prout è contra cruditatibus nullum effica-
 cius ad malam designandam indicationem. Vnde est illud Hippocratis:
 Lib. 1. Epi-
 demi. consti. 2. Cruda verò, & incocta, & in malos abscessus conuersa, aut crifum defe-
 ctum, aut dolores, aut diurnitatem, aut mortem, aut eorundem malo-
 rum reuersiones significant. Primum itaque, & potissimum instantis cri-
 sis iudicium, auctore Galeno, coctiones sunt: alterum si in die iudicato-
 Lib. 3. de cri-
 si. cap. 3. rio aliquo antea præmonstrata crisis fuerit: de quibus, tum & de iudicia-
 libus, & intercidentibus atque etiam prouocatoriis diebus, sequenti ca-
 pite ex professo agemus. Tertium, vt morbi speciem, atque morem, ex-
 cretionis modum, atque formam, num morbo conueniat, contemple-
 mur. Speciem nanque morbi nouisse, ad crisis dignotionem plurimum
 certè conducit, num inquam iudicandus morbus, ardens febris, tertia-
 na, quotidiana, quartanæ uerit, pleuritis, peripneumonia, au lethar-
 20 gus. Pro varia nanque morborum specie, aliæ, atque aliæ crises fiunt,
 alij naturæ motus, excretiones omninò diuersæ. Si nanque ardēs febris
 fuerit, sanguinis vt plurimum è naribus fluxu, aut vtero in mulieribus,
 aut post rigorem copioso sudore oborto, nonnunquam verò vnà cum
 his, & vomitibus biliosis, aluique fluore iudicari solet, vti tertia-
 na vomitibus, excrementis biliosis, & sudoribus toto corpore manantibus:
 Quotidiana pituitosis vomitibus, & paribus excretionibus per aluum
 finitur: veluti quartana nigris deiectionibus. Hemitritæas febres, biliosa
 simul, & pituitosa excreta iudicant. Sic & Phrenitidem copiosus è vni-
 uerso corpore, atque capite fluens sudor, aut largum sanguinis profluuiū
 iudicare solent. Lethargum, Parotides, diurnas febres, abscessus fe-
 30 curè finire consueuerunt. Internas iocinoris, vel lienis inflammationes,
 sanguis è naribus profluens multus soluit: sed è directo affectæ partis
 fluere sanguinem expedit, vt hepate patiente, ex dextra nare: liene af-
 fecto ex sinistra. Nonnunquam affectus hi sudore copioso iudicantur.
 Conuexæ autem iocinoris partes affectæ tribus modis decernere solēt,
 sanguinis è dextra nare profluuium, sudoribus copiosis, & urinæ exube-
 rantia, Cauæ autem partes, excrementis biliosis aluo demissis, sudori-
 bus, nonnunquã verò & vomitibus. Renum & vesicæ affectus, urinis de-
 cernere amant, vti pulmonum & thoracis, sputis multis, & bonis. Atque
 40 ex his attentè consideratis, hoc est morbi specie, & more, & excretionū
 natura qualis in quoq; morbo & per quam regionem futura iudicatio
 fit, facilè conicere poterimus. Morem autem morbi appello, cum ipsius
 motum, tum in inferenda noxa lenitatē, aut prauitatē. Qui enim mor-
 bi mites, nec maligni sunt, nec citatos ij habēt motus, nec crises graues.
 Contra

Contrà acuti & maligni, celeres motus habent, & indicia grauia, ac pe-
 riculosa. Sed de crifū futurarum dignotione, & signis iam satis. Crifum
 nunc differentias percurramus, si modò id prius superioribus adiecerim-
 mus. In acutis, & calidis morbis, crises non per abscessum, sed per excre-
 tionē fieri, vt in lōgis morbis per abscessus. Quibus verò signis iudicia
 per sanguinis fluxū, sudorē, vomitus, alui excrementa, & urinæ proflu-
 uiū facta præcognosci debeant, tractat exactè Auicēna post Galenum,
 fen. 2. quarti canonis, atque inde petendū. Crises igitur, quas repētinās
 esse morborū mutationes suprā, de Galeni sententia diximus, in multi-
 10plici differentia esse constat. Morbi enim aut subito ad sanitatē vertun-
 tur, confestimque valida secuta excretionē periculo eger liberatur, aut
 magnā in melius mutationē asciscunt, etsi nō perfectè æger tum libere-
 tur, aut confestim in mortem desinunt, aut tandē si non in mortē, multo
 tamen deteriores euadunt, magnoque tū in periculo ægri versantur. Ex
 his mutationibus, multas est crifum differentias inuenire, vt sit crisis
 aliqua perfectæ, imperfectæ alia, atque deficiens rursus alia. Mutationum
 ea, qua æger integrè liberatur, & subito, valida aliqua excretionē obor-
 ta, sanitatem sibi vendicat, optima crisis eadem, & simpliciter, & per-
 20fecta dicitur, atque per excellentiam talis. Altera mutationum, qua nō
 integrè à morbo vindicatur æger, etsi ad melius sit, crisis deficiens me-
 ritò appellatur. Hæc Græcis *ελλειπής* dicitur, eadem & imperfecta iurè
 etiam dici potest, quòd nec integrè per eam morbo æger liberetur, nec
 quicquid est humoris noxij morbum efficientis, excretionē educatur.
 Atque ob id in quibus hæc iudicia fiunt, ne denuò relabatur æger,
 periculum adferunt, vnde est illud Hippocratis. Quæ relinquuntur in
 morbis post crifim, recidiuas facere consueuerunt, quòd non integrè
 30 quæ nocent decretoriè expulsa sint. Quæ verò mutationum, aut in de-
 terius commutantur, aut mortem tandem adferunt, malæ crises, peri-
 culosæ exitiales, meritò sunt existimandæ. At verò mutationes, quæ
 sensim absque pugna in morbis fiunt, idque vel ægri virtute prostrata,
 vel morbo debilitato, crifum nomine non dignamur, sed *λύσεις*, id
 est morborum solutiones vocari à medicis solent. Quicumque enim
 morbi leuitate sua, nullum aut exiguum saltem negotium naturæ in-
 ferunt, vt pugna & agitatione valida non sit ad eorum depulsionem
 opus, ij non iudicari, sed solui potius iurè dicuntur. Neque enim
 morbi omnes iudicio finiuntur, sed quidam solutione, & miti defi-
 nentia absque decretorio: acuti tantum qui sunt, & acutorum ex de-
 40cidentia quidam, iudicatione finiri rectè dicuntur. Inter crifum
 porrò differentias, reponendæ eæ sunt, quæ intempestiæ dicuntur,
 hoc est, non congruo tempore factæ, sed ante statum, nondum
 concocto morbo. Huiusmodi iudicia Hippocrates disruptiones iurè
 vocare solet, quòd intempestiue ad excretionem irritata natura, ob
 morbi malignitatem moueatur. Quæcunque enim dirumpuntur,
 (ait Hippocrates) ob aliquod irritamentum id patiuntur, & ob id ante
 statum ad crifim ruunt, quæ sic disrupta concitantur, & validos cient
 M 2 in corpore

Lib. 1. & 2. de
 crif. cap. 1.
 lib. 3. præfa-
 gi. com. 1. &
 lib. 2. aphor.
 com. 13. & 23.
 & lib. 1. Epi-
 demi. cō. 3.

Lib. 2. aph.

12.

13.

14.

15.

in corpore motus. Huius præproperi, atque intempestiui insultus causa est, morbi violentia, irritatrix, acuta, & celer, cum nihil violentum natura tolerare, sed confestim quod infestat expellere fatagit: ac proinde succumbente iam præ morbi magnitudine natura, inordinatos ac præmatturos ciet in corpore motus, qui alioqui valida existente, determinati, ordinatique esse solent, tum videlicet, cum materiæ natura dominatur, & proprias in eam potest robore suo exercere operationes. Quæ docta Galeni libro de crisi-
 bus 3. cap. 10. sententia est. Intempestiua autem huiusmodi crises, in exitalibus ut plurimum morbis conspiciuntur, quod in iis
 10 crisis status tempus minimè expectet, sed vel in augmento, vel in principio præceps aduentet, ægrumque ut plurimum perdat. Quæ enim in tempore fiunt, hæc in statu & coctionibus, etiamsi nullum adsit irritamentum, in magnis morbis accidere planè videmus. Contra in lethalibus, neque in tempore fiunt quæ fieri debent, neque coctio apparet vlla, atque ob id de vitâ grauius ægri periclitantur. Hæc crisi differentia omnes. Nunc quemadmodum crisis morem, hoc est, qualisnam ipsa futura sit, cognoscamus, breuibus explicemus. Fieri autem iudicia, aut excretionibus quibusdam prodeuntibus aut abscessibus obortis, omnino in con-
 20 fesso est. Excretionibus quidem, vel sanguinis alicunde manatione, vel vomitu, vel alui fluore, vel sudore copioso manante, vel vrinis multis. Cuiusque horum signa à Galeno, libro 3. de crisi-
 bus, & Auicenna fen. 2. quarti exactissimè traduntur. Ex multis enim Hippocratis locis, tum ex primo Epidemiorum, tum ex secundo, & tertio prognosticorum citatis, hæc cognoscere nos docet Galenus. Itaque in modo criseos naturæ imprimis motum considerare oportet. Si enim calidus, & acutus fuerit morbus, in primis omnino periodis, hoc est quarto, septimo, vel decimo quarto, die futura iudicatio, idque per excretionem, non per abscessum expectanda est. Si verò diuturnus,
 30 frigidus, ac lentus, abscessus omnino sequetur: idque præcipuè si vrinæ tenues & crudæ longo tempore præcesserint. Nam si copiosæ vrinæ prodierint, & plurimam subsidentiam habuerint, consentaneum est, non abscessu quidem, sed paulatina potius coctione, & solutione finitum iri huiusmodi morbum. Crisis igitur per sanguinis fluxum futuræ propria signa sunt, Galeno & Auicenna testibus, fulgoris motus quidam oculis conspicui obtusiones, & tenebræ, lacrymæ ab oculis manantes, rubentes malæ, & facies tota rubens, præcordiorum sine dolore tensio, spiritus difficultas, plenior & succulentior habitus, capitis graues, & pulsantes & extensiuï dolores. Hæc quidem san-
 40 guinem de naribus effluxurum demonstrant: uti per mariscas, aut menstrua in mulieribus, lumborum grauitas, tensio, dolor. Vomitus futurum iudicant labri inferioris agitatio, multum ac tenuè sputum ore fluens, cordis morsus, ac vellicatio, quasi quædam tenebrosa ob oculos obiecta, vertigo, grauisque capitis dolor.

Quæ

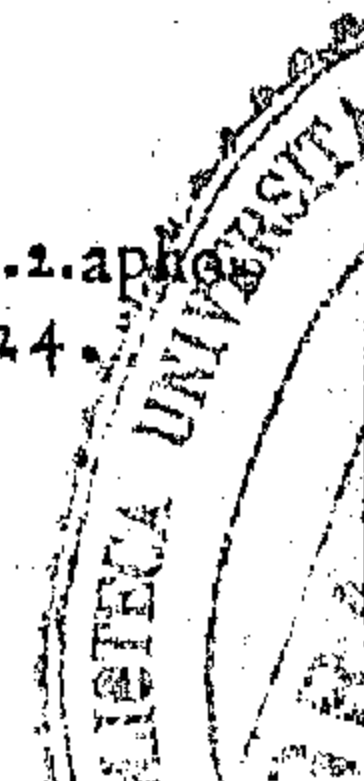
Quæ omnia bili multa ac mordaci in ventre collecta, osque ipsius vellicante accidere, pro comperto est. Alui fluxu morbum iudicari indicant, rugitus plurimi in imo ventre percepti, cum grauitatis, aut mordicationis cuiusdam sensu, raptus humoris ad loca inferiora, vrinæ tenuitas, & humoris natura, & reliquarum euacuationum defectio. Sudore si finiri morbus debet, hæc confestim apparent, rigor vehemens ut plurimum præcedere solet, aluus, vrinæque comprimuntur, malæ rubent, angustia, & anxietas multa circa præcordia, & inquietudo ægrum fatigat, pulsus plenus, magnus,
 10 & vndosus apparet, mador in vniuersa cute, roris instar primùm conspicitur, mox copiosus sudor erumpit, isque calidus ac feruens, si morbus calidus, acutusque fuerit. Per vrinas plerunque renum, & vesicæ morbi, atque gibbæ iocinoris partes cum decretorio finiri solent. Eius iudicationis signa sunt percepta in perinæo grauitas, & aliarum excretionum deficientia, acrimoniæ cuiusdam in colo sensus. Istæ si adfuerint per vrinæ profluuium iudicari morbum arguunt. Si verò ad abscessus morbus conuertitur, qua parte abscessus futurus est, in ea grauitas, tensio, ac pulsatiuus dolor conspici solent, suntque hæc communia iudicationis per abscessum
 20 indicia, quod vbi de ægri salute non desperatur, neque morbus soluitur, neque vrina multa subsidentiam multam habens, sed cruda & tenuis fertur, subita spiritus difficultas superueniens, mox quiescens, grauis somnus, & surditas abscessum post aures fieri demonstrant, uti in inferioribus partibus percepta grauitas, dolor, inflammatio, abscessum in ea futurum declarant. Vnde est illud Hippocratis: Quibuscumque resurgentibus ex morbis, si quid laborauerit hinc fiunt abscessus. Et si ante morbum aliqua parte do-
 30 luerit, hic morbus firmatur. & item: Quibus febres longæ, his tubercula, vel labores in articulis fiunt: vbi verò in morbis virium imbecillitas ea adfuerit, ut ad pugnam natura prostrata moueri minimè possit, cruditasque apparuerit cum morbi magnitudine, ac celeri motu, mortem absque crisi tum, Galeni iudicio, expectare oportet: uti solutionem absque crisi, cum mitis, & benignus fuerit morbus, non magnum naturæ negocium inferens. Iam verò quæ ad bonam crism efficiendam necessaria sint, promendum. Ut bonæ crisis fiat, virium imprimis robore est opus. Cum enim pugnam fieri, si futura sit crisis, sit omnino necesse, hæc autem citra virium robur constare minimè possit, facultate certè
 40 validæ erit opus, ut excretionem iudicetur morbus. Requiritur & illud medicinæ scientissimi volunt, ut iudicata sit, quæ bona futura est, tum verò iudicata erit, cum in die iudicatorio eius futuræ signa sese prodiderint. Sunt enim dierum quidam iudices, decretorij alij, intercidentes, & prouocatorij, ut proximo capite dicemus. Itaque criseos in septima die futuræ, adumbrata quæpiam signa die quarta conspiciuntur. Iuxta illud Hippocratis, septenorum quartus est index.

M 3 Igitur

Lib. 4.
Aphor. 32. &
33. & 44.

Lib. 3. de crisi
cap. 10.

Lib. 2. aphor.
ris. 24.

Lib. 3. de cri-
fi. cap. 10.
Vide Gal.
com. 20. pri-
mi lib. aph.

Num crisis
tempore eua-
cuandum.

Lib. 2. aph.
29.

Igitur si septimo effluxurus est de naribus sanguis, vel sudor manaturus, leuiter hæc die quarto fient, natura eo die præiudicante, quid septimo sit molitura. Rursum ut in die decretorio contingat est necesse, nempe septimo, decimo quarto, vicesimo, & aliis consequentibus: tum etiam ut post coctiones, & in statu. Hæc enim perfecta decretoria sunt, autore Galeno, eademque tempestiuarum crises, cum & in statu, & coctionibus fiunt. Denuò ut integra fiat nocentis humoris excretio, nihilque reliqui fiat. Demum, ut morbo congruens fiat excretio, & ad eam tandem ægri alleuatio, integræque fanitatis recuperatio mox consequatur. At verò inquirendum nunc illud est, quod ad rectam morborum curationem haud minimum facit, num crisis tempore medico euacuandum sit, aut quicquam aliud molendum. Huic quæstioni abundè Hippocrates ipsemet satisfecerit. Is enim cum libro de humoribus, tum libro aphorismorum primo, aphor. 20. hanc de re proposita profert sententiam. Quæ iudicantur, & iudicata sunt integrè, neque mouere oportet, neque nouare, neque medicamentis, neque aliis irritamentis, sed finire. Et rursus eodem ipso lib. de humoribus. Quæ infra prodeunt (inquit) multum purgare oportet, & hæc non prope iudicationem, sed longius ab ea. Ex quibus sanè locis euidentissimè constat, crisis, seu iudicationis tempore, non esse à medico euacuandum. nec purgatoris tum medicamentis, aut aliis irritamentis naturam fatigandam, quæ tum coctionibus, & excretionibus noxij humori tota intenta, non minimum laborat, laborandoque fatiscit. Quamobrem quietem tum habere (ut alio loco ait Hippocrates) magis præstat, idque ratione sanè optima: quòd in morbi summo impetu (quo tempore iudicia fieri solent) facultas à pugna valde imbecilla reddita sit, quòd morbificæ causæ valentissimæ tum sint, facultas verò languida, atque ideo quiescere Hippocrates rectè iubet. Tum & alia etiam ratione, quòd id temporis, cum naturalia morbosus causis sint permixta, in recidendis causis (si crisis tempore id fiat) nihilominus bonorum, quàm vitiosorum detractio fit, vnde maior facultati asciscitur imbecillitas. Remedia siquidem omnia, cum præter naturam sint, ipsa per se causas morbificas extirpare nequeunt, sed naturæ adminiculum requirunt: quæ cum status, & crisis tempore fatigata valde sit, si tum purgantia, aut alterius generis præsidia prouocantia exhibeantur, facultatem nimirum magis vexabunt. Quæ causa est, cur quæ iudicantur, & iudicata sint integrè (iuxta Hippocratis dogma) medicamentis mouenda non sint, sed omnè tum negotium naturæ demandare oporteat, ne inquam natura, & decretorio, & medicamentorum vi oppressa, & propriis opibus direptis, infirmior reddita, lædentibus causis magis succumbat, morbi que autores nullatenus expellere queat. Itaque si perfecta crisis fuerit, hoc est, eiusmodi, ut per euacuationem, non per abscessum fiat, & per quam proprius humor noxius excernatur, & recto fiat tramite, & facillè toleretur, & præcedentibus coctionibus, & in

Lib. 1. aphor.
com. 20.
Lib. de opti-
ma facta.

Lib. 1. aphor.
com. 20.

Fen. prima
quart. tract.
2. cap. 7.

Lib. de hu-
moribus.

Lib. 11. meth.
med.
Celsi. lib. 2.
cap. 4.

Lib. 1. Epide-
mi.

& in decretorio die fiat (hanc enim Galenus perfectam nominare solet) tum neque vacuandum, neque aliud quid præter iustam victus rationem moliendum medico erit, ob eas, quas supra de Galeni sententia attulimus, causas. Verum ubi non integrè morbus iudicatus fuerit, & aliquid noxij humoris relictum, tum (ut monet Galenus) id quod deficit supplendum medico erit, ne quæ post iudicationem relinquuntur (quod ait Hippocrates) reciduas facere queant. Atque ideo vacuatione aliqua refarcire oportebit, quæ à natura minùs integrè peracta sunt. Ac proinde rectè dicere id visus est Hippocrates, libro de humoribus: **10** Decima tertia, ac decima quarta die (quæ decretoria est) vacuandum, decima tertia quidem deorsum, decima quarta verò sursum. Ita enim (subdit) ad iudicationem conducit. Quasi velit, si parum probè natura, in decretorio die suo munere functa sit, adiuuandam à medico esse, vel supernè, vel infernè. Quod & Arabs Auicenna confirmauit, inquiens, Si natura non mouet, moue tu hora motus eius. Itaque minimè verendum in decretoriis diebus, ubi non speratur naturam aliquid decretoriè moliri, vacuatione uti. Quod & fecit Hippocrates, qui & decimotertio, decimoquarto, & vigesimo etià die, vacuandù præcepit, ubi id non exactè fecerit natura. Tutius tamen, ac cõsultius fuerit, in alia **20** die, quàm decretoria euacuare, si modò non turgeat morbus. Hoc enim rectum est Medici officium (autore Galeno, & Celso) ut tutò curet. Tutius profectò curabit, si naturæ motus, dièsque in quibus moliri aliquid natura solet, præcauerit, ne vtilitatis loco noxam grauem inferat. Hoc siquidem Hippocrates admonebat, inquiens, Te ad hoc exerceto, morbis ut prosis, aut ne quid noceas. At iam de re proposita, de quæ crisi tractatione fatiscit.

De crisis, Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

- 30** **I**udicatio, est morbi exolutio. Lib. de præceptionibus.
Quæcunque sine signo iudicationis iudicatorio disparent, malè iudicata sunt. Lib. 2. de popul. morb. sectione. 3.
Iudicatio sine rigore, in Zoilo facta est per sudorem. Eodem lib. & secti.
Quæ relinquuntur post iudicationes, reciduas facere solent. Lib. 2. de popul. morb. secti. 1. 3. & lib. 2. aphor. 12. & lib. epidemi. 6.
Ante iudicationes auferre de appositionibus oportet. Lib. 1. aphor. 19.
Quæ iudicantur, & iudicata sunt integrè, neque mouere oportet, neque nouare, neque medicamentis, neque aliis irritamentis, sed finire.
40 Lib. 1. aphor. 20. & lib. de humoribus.
Quæ infra prodeunt, multum purgare oportet, & hæc non prope iudicationem, sed longius ab ea. Lib. de humoribus.
Quibuscunque crisis, id est iudicatio fit, his nox grauis ante accessionem.
Quæ verò sequitur, magna ex parte leuior existit. Lib. 2. aphor. 13. & lib. 6. popul. morb. sec. 2.

M 4

Decernentia

- Decernentia non statim apparent. Lib. de humoribus.
 Decretoria quæ non decernunt, mortalia. Lib. 2. Epidemi.
 Concoctiones, & celeritatem iudicationis, & securitatem sanitatis significant. Lib. 1. Epidemi. secti. 2. ad finem.
 Cruda & inconcocta, & in malos abscessus conuersa, aut iudicationis sublationem, aut dolores, aut diurnitatem, aut mortem, aut eorundem reciduas. Ibidem.
 In quietis, ac constantibus temporibus, & annis, tempestiue tempestiua præbentibus, boni status & iudicatu facillimi morbi fiunt: in constantibus verò, inconstantes, & qui difficulter iudicantur. Lib. 2. 10
 de popul. morb. sec. 1. & lib. 3. aphor. 8.
 Iudicationes ex incrementis morborum, & exacerbationibus in circuitibus si citius accedant, aut non, & si diutius durent aut non, & si magis affligant aut non, manifestæ fiunt. Lib. 2. de popul. morb. sec. 1.
 Iudicationes velociore sunt, eorum qui statim pereunt, quoniam & dolores continui, ac fortes. Lib. 2. de popul. morb. sec. 1.
 Quæ ad melius iudicant, non statim apparent. Eodem lib. & sec.
 Iudicatoria non iudicantia, partim lethalia sunt, partim difficilis iudicationis. Ibidem.
 Quæ præiudicata sunt, si crudè iudicata fuerint, reciduae fiunt: si minus iudicationis impeditioes aut malæ iudicationes. Lib. 2. de popul. morb. sec. 1. 20
 Quæcunque iudicatoria signa fiunt, eadem hæc si non fiunt, difficilis sunt iudicationis. Eodem lib. & sec.

Galenus.

- C**risis est subita in morbo, vel ad sanitatem, vel ad mortem, mutatio. Lib. 2. aphor. com. 13.
 Crisis fit, natura separata à bonis mala, & ad excernendum præparante. Eodem com. 30
 Iudicationes plures benè terminantur. Eodem com.
 In crisis plures esse ex ægrotis sanatos, quàm mortuos, nisi sit pestilens constitutio. Vide Galenum com. eodem.
 Iudicium, seu crisis, est morbi repentina mutatio. Com. 3. ad primum de popul. morbis super textu, Insuper est animaduertendum, & lib. 1. & 2. de crisis. cap. 1.
 Iudicationes efficit facultas naturalis excretoria, per omnia membra diffusa. Lib. de præsaitione ex pulsibus, ad finem, & lib. 7. aphor. com. 21.
 Iudicationes in mulieribus quæ pepererunt, à partu numeranda. Lib. 3. 40
 prognosticorum com. 12. seu cap. 6. nouæ versionis.
 Ut bona sit crisis, seu iudicium, coctionem præire, subsequi verò discretionem, & postea euacuationem oportet. Lib. 4. aphor. com. 22.
 Iudicium bonum, rigores in die decretorio euenientes facere solent, si cum signis coctionis proueniant. Lib. 4. aphor. com. 29.

Quæ

- Quæ benè iudicantur, concoqui oportet. Eodem com.
 Iudicij securitatem salubrem, coctiones significant. Lib. 4. aphor. com. 22.
 Iudicia fiunt in vehementioribus accessionibus. Lib. 4. aphor. com. 36.
 Iudicatoria signa, ac casus, in diebus iudicatoriis incipiunt. Ibidem.
 Citius iudicantur morbi, qui in diebus imparibus accessionem habent, qui verò paribus, tardant. Lib. 4. aphor. com. 36.
 Iudicia tertianarum sumuntur ab accessionibus, sicut & continuarum, non à diebus. Lib. 4. aphor. com. 59.
 Iudicatoria signa enumerata à Galeno. Lib. 1. de crisi, cap. 8. & 14. 10
 & lib. 3. cap. 2. & lib. 1. aphor. com. 12. & lib. 1. de diebus decret. cap. 1.
 Iudicatoria signa non semper bona. Lib. 2. aphor. com. 12. & lib. 1. de crisi, cap. 8.
 In iudicatione morbi, cum morbus in suo vigore constiterit, tenuissimo viâ vtendum. Lib. 1. aphor. com. 7. 8. 10.
 Iudicatoria signa non statim apparent. Lib. 4. aphor. 21. & lib. 1. com. 12.
 Iudicationes fiunt, magna ex parte, morbo in suo vigore consistente. Lib. 1. aphor. com. 19.
 In iudicatione, vbi integra facta est, vel adhuc fit, totum naturæ permittere, & nihil nos nouare oportet: vbi verò non integrè iudicatur, 20
 id quod fit deficit, supplere nos conuenit. Lib. 1. aphor. com. 20.
 Iudicatio indeficiens, & perfecta est, quæ per omnia benè fit, & cum nullo numerus deficit iudicatorius. Com. eodem.
 Iudicatio quæ fit per euacuationem inferiorem, melior est, quàm quæ per abscessum: deinde per quam humor noxius, quàm per quam alter euacuatur: tertio loco quæ recto fit tramite, & post hæc, quæ facile toleratur, deinde quæ cum coctione, & in decretorio die. Hæc omnia adesse conuenit perfectæ iudicationi. Lib. 1. aphor. com. 20.
 A iudicatione derelicta, faciunt reciduas. Ibidem. & lib. 2. aphor. com. 12.
 Iudicari est magnas facere permutationes in morbis. Lib. 2. aph. com. 3. 30
 Iudicationes Hippocrates, permutationes vniuersum in morbo factas, vocat. Com. eodem.
 Iudicationes acutorum quænam sint, & quo dierum numero fiant. Ibidem.
 Iudicatio morborum diuturnorum, in pueris fit nonnunquam in quadraginta diebus, nonnunquam in septem mensibus, nonnunquam in septem annis. Lib. 3. aphor. com. 28.
 Iudicatio periculosa esse potest, bonum tamen habere finem. Lib. 4. aphor. com. 46.
 Iudicationes primæ per abscessus, in febribus, qui non solunt, longitudinem morbi significant. Lib. 4. aphor. com. 51.
 40 Iudicatio quando appropinquat, & grauius se habent, & febriunt vehementius ægri. Lib. 4. aphor. com. 71.
 Iudicationes bonæ futuræ, iudicantur solis coctionis signis, in diebus contemplabilibus apparentibus. Com. eodem.
 Iudicationi propinqui ægri spirant difficiliter. Ibidem.
 Iudicationes significant, non tamen bonas semper, quæ in vrinis, alui excre

- alui excrementis, & sputis apparent, in diebus contemplabilibus. Com. eodem.
- Iudicatoria, quæ non iudicant, partim mortalia, partim malè iudicantia sunt. Lib. 7. aphor. com. 4.
- Iudicationis carentiam, indicant cruda, & incocta, & ad malos abscessus conuersa. Lib. 4. aphor. com. 23.
- Iudicium, seu crisis, vt bona sit, coctionem præire, subsequi verò discretionem, & postea euacuationem, oportet. Lib. 4. aphor. com. 22.
- De crisis libri in id cõpositi, vt quid in singulis ægrotatibus euenturū sit, arte præcognoscamus. Lib. de præcognitione ad posthumū. 10
- Crisis iudicationes vocat Hippocrates. Lib. 2. aphor. com. 23.
- Crisim, non esse morbi solutionem sermone absoluto, sed vel subitam, vel quæ ipsa præcedit cõmotionē. Lib. 2. de diebus decretoriis cap. 5.
- Crisis significatum non exactè disquisitum, perperuò seruatur ad solutionem ipsam tantum, quomodocunque fiat, complures medici iudicium appellant. Lib. 2. de dieb. decretoriis. cap. 5.
- Crisis varia apud medicos significatio, aut pro solutione, aut pro cõmotione quæ antecedit, aut pro subita mutatione. Lib. 1. de crisi: cap. 1. & lib. 2. cap. 1. & lib. 2. de dieb. decretoriis, cap. 5.
- Crisium differentia eæ sunt, imperfecta, infida, periculosa, obscura, 20 sine signis, mala, absoluta, fida, tuta, manifesta, cum bonis signis. Lib. 1. de dieb. decret. cap. 2.
- Crisis imperfecta est, cum ex morbo aliquid relinquatur. Lib. 1. de dieb. decret. cap. 2.
- Crisis infida, seu incerta est, cum morbi recidiua contingit. Lib. 1. de dieb. decret. cap. 2.
- Crisis periculosa, quæ cum symptomatis grauib. accidit. Eodem lib. & cap.
- Crisis obscura, quæ citra excretionem, vel abscessum quempiam euidentem euenit. Ibidem. 30
- Crisis sine signis dicitur, quæ à nullo priore die iudicata est. Eodem lib. & cap.
- Crisis mala dicitur, quæ in ægri perniciem omnino definit. Ibidem.
- Crisis absoluta, quæ in morbo nihil facit reliqui. Ibidem.
- Crisis fida, quæ firma, & secura nunquam redit. Eodem loco.
- Crisis tuta, quæ sine periculosis symptomatibus accidit. Ibidem.
- Crisis manifesta, cui excretio quædam, vel abscessus insignis, ac conspicuus adest. Eodem lib. & cap.
- Crisis cum bonis signis, quæ à cõtemplatorio prius iudicata est. Ibidem.
- Crisis bona, quæ ad sanitatem definit. Ibidem. 40
- Crisium species sex enarratæ, tres ad sanitatem, tres ad mortem. Lib. 3. de crisis cap. 7.
- Crisis simpliciter dicta, est subita ad sanitatem conuersio. Lib. 3. de crisi. cap. 2.
- Crisis per excellentiam, quæ & optima, est subita morbi ad sanitatem

- nitatem conuersio. Lib. 3. de crisi, cap. 1.
- Crisis optima perficitur, natura quæ præter naturam sunt exquisitè superante. Lib. 3. de crisi, cap. 1.
- Crisis appellatio, num perturbatõni, quæ morbi solutionem præcedit, num solutioni ipsi, & excretioni quæ sequitur magis cõueniat, discretum à quibusdam. Lib. 2. de dieb. decret. cap. 9.
- Crisis diurnorum morborum, per abscessus fieri solet. Lib. 3. de crisi, cap. 3.
- Crisis in morbis diurnis, ferè nulla perturbatione præcipiti antecedenti, paulatim venientes plures dies occupare solent. Lib. 3. de diebus decret. cap. 5.
- Crisis absque mutatione fieri non posse, contendit aduersus Asclepiadem Galenus. Lib. 3. de crisi, cap. 8.
- Absque crisi morientium modi tres. Primus in principiis accessionum: alter tempore status à morbi vi, natura superata: tertius in declinationibus, qui rarò accidit vigore vitali soluto. Lib. 3. de crisi, cap. 9.
- Absque crisi, futuræ mortis signa, virium imbecillitas, & concoctionis priuatio omnimoda. Lib. 3. de crisi, cap. 10.
- Crisium aliarum præcognitio stabilis, aliarum minime. Lib. 3. de crisi, cap. 10.
- 20 Crisium prænotionis principium optimum, summi vigoris tempus præcognoscere. Lib. 1. de crisi, cap. 1. & lib. 3. cap. 5.
- Crisis præfagitio vera fit, si error non committatur. Libro 3. de crisi, cap. 4.
- Crisis, & dierum decretoriorum ordinem confundunt, cum pauci Medici victum rectè præscribant, pauci ægri obtemperant, pauci suum ministerij munus legitime obeant, pauciores adhuc, quibus nihil externi aduersatum sit. Lib. 2. de diebus decretoriis cap. 11.
- Crisis futuræ communia indicia. Lib. 3. de crisi, cap. 2.
- Crisim promouent, morbi magnitudo, & motus eius velocitas. Lib. 3. de crisi, cap. 4.
- 30 Num per crisim, aut sine crisi salus sit secutura, ex morbi magnitudine id noscitur. Lib. 3. de crisi, cap. 4.
- Per crisim morbus finietur, si & magnus sit, & motus velocitas adiungatur. Eodem lib. & cap.
- Crisis optima ea est, quæ status tempus expectat, & morbo iam concocto fit. Lib. 3. de crisis cap. 6.
- Crisis in exitalibus morbis, status tempus non expectat. Lib. 3. de crisi cap. 10.
- Crisis bonæ instantis, primum, & maximum indicium sunt coctiones: 40 secundum, quod ab aliqua die iudicatoria antea indicetur. Lib. 3. de crisi, cap. 3.
- Crisis celeritatem, & salubrem securitatem, sola coctio ostendit. Lib. 3. de crisi. cap. 6.
- Crisis mala, post morbi exquisitam coctionem sequi nõ potest. Eodem lib. & cap.

- Crisis optima, omnium crifum regula, & in ftatu fit. Libro 3. de crifi. cap. 5.
- Crifim, qui præcedentibus coctionibus habuiffet, neminem perire vidit Galenus. Lib. 3. de crifi. cap. 3.
- De crifis præfentis euentu, cognitio, non multum diftat à præcognitione eiufdem futuræ. Lib. 3. de crifi. cap. 2.
- An per crifim, an per folutionem finiatur morbus, ex magnitudine eius, & paruitate diftinguitur. Lib. 3. de crifi. cap. 4.
- Crifis dies, ex motu morbi inuenitur. Eodem lib. & cap.
- Qui crifim fubito morbus habet, hoc eft tertio, vel quarto die, omnino 10 peracutus eft. Ibidem.
- Crifim fieri in quarto rarum eft, & id bis tantum Archigenes toto tempore vitæ fuæ obferuauit. Eodem lib. & cap.
- Crifis futuræ hora, aut mortis qualiter cognofcenda, & prædicenda. Lib. 2. de die. decret. cap. 12.
- Crifis futuræ modus qualis nam fit, num per excretionem, num per abfcelfum. Lib. 3. de crifi. cap. 11.
- Crifis per fudorem, per alui fluxum, per vomitum, per fanguinis è naribus profluuium, per menftrua, per abfcelfus, venturæ dignotio vnde petenda. Lib. 3. de crifi. cap. 11.
- In crifibus, naturæ motum confiderare oportet. Eodem loco. 20
- Crifis, in fingulis ferè morborum generibus quales contingant. Lib. 3. de crifi. cap. 3.
- Crifim fubfequi non contingit, vbi virtus fuccubuerit, & morbus tardum habuerit motum. Lib. 3. de crifi. cap. 10
- Crifis in ftatibus fieri optimas: in augmentis vero, fi falus fit fecutura, vel imperfectas, vel non fecuras: in morituris autem, vel fubito interimere, vel magnam ad peius facere mutationem. Libro. 3. de crifi. cap. 10.
- Crifis non fit in principio morbi. Ibidem.
- Crifis figno carentes dicuntur, quæ à nullo dierum indicantium antea 30 fuerint indicatæ. Ibidem.
- Crifim futuram præcognofcimus, ex eo quòd vrgeatur, ac vehementer irriteretur natura à morbo, atq; ex fubita, præter rationem circa corpus facta perturbatione. Lib. 3. de crifi. cap. 10.
- Quando crifis futura eft, omnino fit aliqua nouitas, vel circa refpirationem, vel circa mentem, vel auditum, vel vifum, vel ferendi facilitatem. Lib. 3. de crifi. cap. 10.
- Crifim in declinatione non fieri. Quicumq; enim morbi ftatus tempus femel præterierint, hi fine crifi perfeuerant, & paulatim foluuntur. 40 Lib. 3. de crifi. cap. 5.
- Crifim, in bonam, & malam, diftingui colligendum. Lib. 2. aphor. com. 13. fed vt plurimum bonam, & item com. 23. eiufdem libri.
- Crifis bona tum fequitur, cum vires ad noxiorum humorum excretionem impetum faciunt, & quos inuafert, exuperant: fi verò exuperent vires

- vires, malam. Lib. 3. aphor. com. 23.
- Crifim bonarum, ac malarum collatio. Lib. 3. de crifi. cap. 10.
- Vt in crifibus malis eft plurima incertitudo, & coniectura, ita in bonis fcientia, & firmitas præualeat. Ibidem.
- Crifis ante ftatum eueniens, tanto optima deterior eft, quanto ftatum anticipauerit. Lib. 3. de crifi. cap. 6.
- Crifim falubriter iudicatam, errores præpediunt. Lib. 2. de diebus decretoriis. cap. 11.
- Crifim optimam, non per coniecturam, fed firma cognitione comprehendere licet. Lib. 3. de crifi. cap. 4.
- Crifis optima ea eft, cum ægrotante crifim paffo, febris foluitur, atque aliis accidentibus æger liberatur: & melius fuerit coloratus, pro ratione euacuationis, cum melioribus pulfibus, & ad furgendum robuftior. Lib. 3. de crifi. cap. 3. & ibidem de ea crifi, quæ ab hac deficit.
- Crifis intempeftiuz maximum fignum, naturam ftatim properare ad expellendum quod infestat, cuius intempeftiui affultus caufa eft, morbi violentia irritatrix quædam exiftens, & acuta. Libro 3. de crifi. cap. 10.
- Crifis imperfectæ vocantur, quæ aliquam effatu dignam faciunt mutationem, non tamen integram folutionem. Lib. 3. de crifi. cap. 1. & cap. 7.
- Crifis mala eft, quæ ad fubitam mortem mutatur. Libro 3. de crifi. cap. 1.
- In crifi, grauiter fe ægri habent, & grauitas hæc nocturnè manifefior, nam hoc tempore dormire confueuimus. Somnis ergo à turbatione interruptis, clariùs grauitas illa percipitur. Libro 2. aphor. com. 13.
- Ante crifim, quæ præcedit nox, grauis: quæ fubfequitur, magna ex parte leuis. Eodem loco.
- Crifis bonas in morbis acutis, vehementiffimi cafus folent aliquando operari. Lib. 7. aphor. com. 5.
- Criticos fudores, & profluua fanguinis, & alui inferioris deiectiones, & quæcunque talia huiufmodi, vis quædam aliena excernens facit. Lib. 7. aphor. com. 21.
- Crifim, fi non fit perfecta Medicus debet adiuuare. Libro. 1. aphor. com. 20.
- In crifi, neque fubito fanatur, neque moriuntur ægri. Lib. 2. aph. com. 23.
- Non per crifim, omnino coctionis figna falutem hominis futuram oftendunt. Lib. 1. de crifi. cap. 7.
- Criticorum accidentium duplex eft natura, quoniam aliqua funt tanquam caufæ & figna, aliqua tanquam figna folùm, & quænam funt vtraque. Lib. 1. de crifi. cap. 14.
- Crifim appellare confueui, fi qua in morbo vniuerfa fiat permutatio, & multò magis adhuc eam, quæ antecedit agitationem. Lib. 1. de crifi. cap. 20. & lib. 1. de dieb. decret. cap. 1.

- Crisis nomen à vulgari quodam, non à Medico inuentum. Lib.3. de crisi, cap.2. & lib.1. de dieb. decret. cap.1.
- Ad crifim futuram prænofcendã, fe exercere Medicus debet. Lib.3. de crisi, cap.2.
- In crifibus neminem pereuntem vidit Galenus, qui præcedentibus coctionibus crifim habuerit. Lib.3. de crisi, cap.3.
- De crifibus februm, & inflammationum. Eodem lib. & cap.
- Ad futuram crifim prænofcendam, morbi natura, anni tempus, laborantis ætas, & temperatura funt confideranda. Libro.3. de crisi, cap.4.
- Crisis vicinã, aut longinquã signa; ex motu morbi, eiuſdem magnitudine, & acceſſionum anticipatione ſumi. Libro 3. de crisi, cap.4.
- An per crifim terminetur morbus, aut non, ex motu, & magnitudine inſpicere oportet. Eodem lib. & cap.
- Criſes optimã quã funt, eẽdem ſecurã, perfectã, atque coctã funt. Lib.3. de crisi, cap.5.
- Criſis mala, poſt morbi exquisitam coctionem, ſequi non poteſt. Eodẽ lib. & cap.
- De futura per crifim ſalute nihil inueſtigare contingit, niſi quis morbi 20 magnitudinem, naturẽ robur, & futurum ſtatum præcognofcere ſtudeat. Lib.3. de crisi, cap.5.
- Si quis ſubito morbo liberatus eſt, omnino huic aliqua euacuatio, effatu digna, aut abſceſſus aliquis contingit. Lib. 3. de crisi, cap.7.
- Criſim antecedit non modica, in ægotantis corpore perturbatio. Lib.3. de crisi, cap.7.
- Criſim nominare ſolet Galenus, cùm morbus per excretionem, vel abſceſſum finitur. Eodem lib. & cap.
- Criſi inſtante, non debet Medicus more vulgariũ perterreri. Lib. 3. de crisi, cap.8.
- Criſim non fieri, vbi natura plurimũ à morbo ſuperatur. Lib.3. de crisi, cap.9.
- Criſis ſine certamine non fit. Eodem lib. & cap.
- Sine criſi, nemo ſubito morbum euafit. Eodem lib. & cap.
- Sine criſi, multi ſubito intereunt. Ibidem.
- Sine criſi: Modi mortis tres ſunt, iis qui ſine criſi moriuntur. Primus in principiis acceſſionum; alter tempore ſtatus, à morbi vi natura ſuperata; alius reliquis in declinationibus, qui rariffimẽ accidit vigore ſoluto vitali. Lib.3. de crisi, cap.9.
- Malam criſim appellat Galenus, vbi natura tentauerit, ſed ſuccubuerit. 40 Ibidem.
- Criſium malarum præcognitiones minus ſtabiles ſunt, & valdẽ prudente, & exercitato Medico indigent. Lib.3. de crisi, cap. 10.
- Quã ante ſtatũ ad criſim ruunt, diſruptiones vocat Hippocrates. Lib.3. de crisi, cap.10.

De

- D**E diebus decretoriis tractationem, ei quã de criſi eſt ita germanitate quadam coniunctam eſſe, adeoque conuenire Galenus veriſimẽ dixit, vt alterum ſine altero tractari minimẽ poſſit. Quamobrem appoſitiſſimẽ facere videbor, ſi poſt tractationem de criſibus, eam quã decretoriorum dierum naturam, vim, poteſtatem, ordinem explicet, ſubiunxero: quod ſum 10 hoc capite effecturus, indicaturũque, (cur nam decretorij dies appellati ſint, & vnde eorum obſeruatio petenda. Ad hæc quinam ſint Medicis iudicatorij, ſeu critici dies, qui indices, qui intercalarij, ſeu incidentes. Eorundem vim, ac poteſtatem omnem declarare, in diebus decretoriis cur natura aduerſus morbum inſurgat, & cur non omnes decretorij ſunt habendi. Galeni demum de menſe medicinali ſententiam examinabimus, atque hic capitis finis erit. Decretorios porro dies, eodẽ id nominis fortitos eſſe, conſtans apud Medicos aſſertio eſt, quod in his, quid de morbo futurum ſit, decernatur: ſalutariffimẽ, an exitialis ſit exitus morbi futurus, inde pleniffimẽ dignoſcatur. Fit enim tum de ægri 20 aut ſalute, aut morte iudicium, vt ſuperiore capite de Galeni ſententia exactẽ docuimus. Nuſquam enim in morbis non ſit, ſi acuti ſint, quin iudicium aliquod in his diebus, quos decretorios vocãt, eueniat: ſi quidem valida fuerit expulſrix facultas, motũque morbi citatus, quam citiffimẽ iudicatio fiet, idque per excretionem, perinde atque ſi motus tardior, facultas imbecillior per abſceſſum. Itaque in quibus diebus perturbatio hæc accidit, eos dies meritò iudicatorios, ſeu criſimos vocare Medici ſolent, quod in his morbus iudicetur. Vnde autem eorum obſeruatio petenda ſit (quod ſecundo loco tradituros nos polliciti ſumus) nunc explicandum. Ex uſu, atque experientia criſimorum 30 dierum rationem inuentam eſſe, Galenus conſtantiffimẽ affirmavit. Diuturna nanque obſeruatione exploratum eſt, certis quibusdam diebus, aduerſus morbum naturam inſurgere. Quod in Epidemiis feciſſe Hippocratem legimus, dum quẽ in morbis acciderent, experimentis, & obſeruatione accuratiſſimẽ exploraret. Aliquos ſeptimo, pleroſque decimoquarto, decimo ſeptimo, vigefimo, trigefimo quarto, quadrageſimo, octogefimo, centefimo & vigefimo, quofdam iudicatos fuiſſe, cùm in primo, tum in tertio de vulg. morb. nominatis etiam ægris; oſtendit. Sed vnde id? non ratione profectò vlla perſuaſus, ſed uſu, & experientia edoctus, ſic eueniſſe in morbis teſtificatur, 40 vt de eo Galenus affirmat. Verũ etſi experientia maximẽ ſemper innitendum ſit (vt quã demonſtrationis firmiſſimã locum perpetuò habeat) cur tamen diebus his memoratis, decernendi natura attributa ſit ratio inueniri profectò aliqua poteſt, cùm ſint (autore Galeno) experimentum, & ratio, principia inuentionis criſimorum dierũ. In qua mercule inueniẽda, plurimũ ſudaffe Galenum, ex his quã tertio criſi-

N 2 norum

Lib.3. de diebus decret. cap.8.

Lib.3. de criſi, cap.2. & lib.1. de diebus decret. cap.1.

Lib.1. de diebus decret. cap.2. & 3.

Lib.1. Epidemion.

Lib.2. de diebus decret. cap.4.

Lib.3. de diebus decret.

Lib. 3. de die
bus decret.
cap. 1.

Lib. 3. de
dieb. decret.
cap. 1.

Lib. 3. de
dieb. decret.
cap. 8.

norum dierum libro, ab eodem prodita sunt, perspicere licet. Nam cum non omnes similiter dies de morbis decernant, vel eiusdem testimonio, & acutis morbis imparibus diebus, longis, paribus indicia accidant, efficitur profectò, vt cur ita fiat ratio subesse aliqua videatur. Eius porò euentus rationem idem autor, in duo potissimum, quæ sint prima omnium quæ fiunt primordia, referre videtur, nempe materiæ inordinatum motum, & cælorum ordinaros, perpetuosque gyros: à quibus omnia in hoc orbe decus, ornamentumque capessere, idem constantissimè affirmat, Aristotelis (opinor) in hoc mentem secutus, qui mundum hunc contiguum esse superioribus latioribus ob id oportere astruxit, vt omnis eius virtus inde regeretur. Ab his igitur duobus principiis, inordinato videlicet, quod ex hac mundi materie proficiscitur, & ordine, ornatumque procedente, quod cælestibus originem fert acceptam omnium, quæ ratione, & experientia ipsa in diebus decretoriis intelliguntur, causas recenset Galenus, in astrorum potentiam (solis præsertim, ac lunæ) planetarumque reliquorum, decretoriorum dierum in morbis vim reiiciens. Lunæ profectò in decretoriis morborum tantum tribuit, vt non ægris modò, sed etiam sanis, dies quales tandem futuri sint, prænunciare posse, & faustos, bonosque, ac salutare producere: si ad planetas temperatos steterit: si ad imtemperatos, graues, atque molestos constantissimè, de Aegyptiorum sententia, affirmat. Quin & dierum supputationes ita ad Lunæ motum affingere idem satagit, vt in eo nimius fuisse, ne dicam etiam superstitiosus, planè videri possit, vt sub finem capituli magnis sumis rationibus ostensuri. Ego verò etsi is minimè sum, qui præiudicatam à tot iam seculis de hac re opinionem, aut conuellere me posse confidam, aut aduersus Galeno & Astronomis in sententiam ire, ne aut eorum dogmata nouo quoque dogmate euertere, aut mea præferre velle videri possim, quæ nulla ex parte sint cum eorum decretis, ac veluti fancitis legibus conferenda: cum seueram tamen ea in re animaduersionem fecissem, existimassémque potiora me ex promptuario nostro, hoc est Medicorum scola, quàm ex vanis Astronomorum commentis, quæ Galenus sequi videtur, inuenturum, conatus sanè sum verissimas ex naturæ sinu causas eruere. Itaque in expultricem noxiorum facultatem, in morborum impetum, atque motum, in noxiorum humorum substantiam, modum, qualitatem, copiam, in naturæ demum morborum medicatricis vim, ac potestatem, denique in sympathiam quandam abditiorem, & arcanam, hos decretorios naturæ motus in certis quibusdam, & statis diebus reuicere, quàm in astrorum motus, aspectus, aut influxus commodius visum est. Quòd enim crisis in septimo, decimoquarto, decimoseptimo, vigesimo, & aliis decretoriis diebus accidat, id naturæ, & morbi motui adscribendum magis, quàm syderum viribus. Nam cum crises expultrix noxiorum facultas (autore Galeno) operetur, ea verò ad suum

suum obeundum munus, non nisi exagitata, & ab humore noxio irritata moueatur: si quidem (quod idem Galenus ait) accessiones naturam stimulant, & veluti prouocant, nullam quietem, nec moram concedentes, verum incitantes, mouentisque, & veluti pugnam indicentes, vnde acutorum morborum iudicia in imparibus fiunt, quòd iis diebus accessiones inuadant, efficitur profectò vt non prius iudicium fieri commodè possit, quàm expultrix facultas ad morbificæ causæ depulsionem insurgat: quod sanè fit, cum concoctus est morbus, ad cuius concoctionem cum tempore opus sit, efficitur, vt si peracutus fuerit morbus, in quartum, aut septimum diem id quidquid est agitationis, & excretionis proferratur: ac proinde septenarius decretoriorum dierum omnium primus, atque fortissimus à Galeno rectissimè statuitur, vt qui vt ordine anteit, sic & potentia, ac dignitate præcellat. Quod itaque in septimo crisis peracutorum morborum accidat, id cum motui seu impetui morbi, qui acutie sua celerrimè naturam ad excretionem exagitat: tum verò præcipuè dierum naturæ, ac potestati, iurè est adscribendum. Septenarij nanque in omni rerum natura, nedum in iudiciis morborum conficiendis, magna est vis, atque abdita quædam dignatio, & potestas. Id astruxit libro de septimestri partu Hippocrates, primum, & septimum dies, nedum in morbis, sed & in foetibus potentissimos esse affirmans. Nec solum septenarium dierum numerum, sed & mensium quoque maximarum esse virium, ex iis quæ in eo numero euenire conspiciamus, manifestum ipse facit. Si quidem & septimus mensis foetui principium perfectionis, vitalisque originis tribuit, & pueris, vbi septem à natiuitate menses impleuerint: tum alia vtilia in corporibus fiunt, tum dentes in eo tempore apparere incipiunt. Quæ etiam ratio ad septenarium annorum numerum, congruit, vt in quo, eodem autore Hippocrate, cum alia multa insignia corporibus fiunt, tum dentes pueris excidunt, & alij nascuntur. Et quod in foetibus congruere, ex certo vel dierum, vel mensium numero voluit Hippocrates, id ipsum quoque in decretoriis diebus contingere, verissimè idem affirmavit. Menses (inquit) mulieribus sanis, singulis mensibus apparent, tanquam peculiarem in corporibus vim mensis habeat. Et paulò post. Eadem ratio (subdit) est etiam in decretoriis diebus: quasi velit, vt menses peculiarem in corporibus vim, ac potestatem obtineant, qua immutare pro certa quadam ratione corpora ipsa possint (vnde menses mulieribus fluere id temporis, quasi ab hac mensis potentia adacti, atque exagitati idem adstruxit) sic etiam & decretorij dies eandem in morbis potestatem habeant, quòd par in mensibus, atque diebus ratio subsit, vt idem voluit autor. Itaque quod crises certis diebus occurrant, septimo, decimo quarto, vigesimo, vigesimo octauo, quadragesimo secundo, centesimo, & centesimo vigesimo (quos omnes Hippocrates, tum in libro de septimestri partu, tum libro 3. Epidemiorum iudicatorios esse existimauit) id & naturæ ordinato motui, & decretoriorum dierum naturæ, &

Vbi supra
immediate.

Lib. 1. de
dieb. decret.
cap. 4. & lib.
2. cap. 3.

Lib. de Septi.
partu.

Lib. 3. de die
bus decret.
cap. 1.

Lib. 3. de
dieb. decret.
cap. 1.

Lib. 3. de
dieb. decret.
cap. 8.

norum dierum libro, ab eodem prodita sunt, perspicere licet. Nam cum non omnes similiter dies de morbis decernant, vel eiusdem testimonio, & acutis morbis imparibus diebus, longis, paribus indicia accidant, efficitur profectò, vt cur ita fiat ratio subesse aliqua videatur. Eius porò euentus rationem idem autor, in duo potissimum, quæ sint prima omnium quæ fiunt primordia, referre videtur, nempe materiæ inordinatum motum, & cœlorum ordinatos, perpetuosque gyros: à quibus omnia in hoc orbe decus, ornamentumque capessere, idem constantissimè affirmat, Aristotelis (opinor) in hoc mentem secutus, qui mundum hunc contiguum esse superioribus latioribus ob id oportere astruxit, vt omnis eius virtus inde regeretur. Ab his igitur duobus principiis, inordinato videlicet, quod ex hac mundi materie proficiscitur, & ordine, ornatumque procedente, quod cœlestibus originem fert acceptam omnium, quæ ratione, & experientia ipsa in diebus decretoriis intelliguntur, causas recenset Galenus, in astrorum potentiam (solis præsertim, ac lunæ) planetarumque reliquorum, decretoriorum dierum in morbis vim reiiciens. Lunæ profectò in decretoriis morborum tantum tribuit, vt non ægris modò, sed etiam sanis, dies quales tandem futuri sint, prænunciare posse, & faustos, bonosque, ac salutare producere: si ad planetas temperatos steterit: si ad imtemperatos, graues, atque molestos constantissimè, de Aegyptiorum sententia, affirmat. Quin & dierum supputationes ita ad Lunæ motum affingere idem satagit, vt in eo nimius fuisse, ne dicam etiam superstitiosus, planè videri possit, vt sub finem capituli magnis sumis rationibus ostensuri. Ego verò etsi is minimè sum, qui præiudicatam à tot iam seculis de hac re opinionem, aut conuellere me posse confidam, aut aduersus Galeno & Astronomis in sententiam ire, ne aut eorum dogmata nouo quoque dogmate euertere, aut mea præferre velle videri possim, quæ nulla ex parte sint cum eorum decretis, ac veluti fancitis legibus conferenda: cum seueram tamen ea in re animaduersionem fecissem, existimassimque potiora me ex promptuario nostro, hoc est Medicorum scola, quàm ex vanis Astronomorum commentis, quæ Galenus sequi videtur, inuenturum, conatus sanè sum verissimas ex naturæ situ causas eruere. Itaque in expultricem noxiorum facultatem, in morborum impetum, atque motum, in noxiorum humorum substantiam, modum, qualitatem, copiam, in naturæ demum morborum medicatricis vim, ac potestatem, denique in sympathiam quandam abditiorem, & arcanam, hos decretorios naturæ motus in certis quibusdam, & statis diebus reuicere, quàm in astrorum motus, aspectus, aut influxus comodius visum est. Quòd enim crisis in septimo, decimoquarto, decimoseptimo, vigesimo, & aliis decretoriis diebus accidat, id naturæ, & morbi motui adscribendum magis, quàm syderum viribus. Nam cum crises expultrix noxiorum facultas (autore Galeno) operetur, ea verò ad suum

suum obeundum munus, non nisi exagitata, & ab humore noxio irritata moueatur: si quidem (quod idem Galenus ait) accessiones naturam stimulant, & veluti prouocant, nullam quietem, nec moram concedentes, verum incitantes, mouentisque, & veluti pugnam indicentes, vnde acutorum morborum iudicia in imparibus fiunt, quòd iis diebus accessiones inuadant, efficitur profectò vt non prius iudicium fieri commodè possit, quàm expultrix fecultas ad morbificæ causæ depulsionem insurgat: quod sanè fit, cum concoctus est morbus, ad cuius concoctionem cum tempore opus sit, efficitur, vt si peracutus fuerit morbus, in quartum, aut septimum diem id quidquid est agitationis, & excretionis proferratur: ac proinde septenarius decretoriorum dierum omnium primus, atque fortissimus à Galeno rectissimè statuitur, vt qui vt ordine anteit, sic & potentia, ac dignitate præcellat. Quod itaque in septimo crisis peracutorum morborum accidat, id cum motui seu impetui morbi, qui acutie sua celerrimè naturam ad excretionem exagitat: tum verò præcipuè dierum naturæ, ac potestati, iurè est adscribendum. Septenarij nanque in omni rerum natura, nedum in iudiciis morborum conficiendis, magna est vis, atque abdita quædam dignatio, & potestas. Id astruxit libro de septimestri partu Hippocrates, primum, & septimum dies, nedum in morbis, sed & in foetibus potentissimos esse affirmans. Nec solum septenarium dierum numerum, sed & mensium quoque maximarum esse virium, ex iis quæ in eo numero euenire conspiciamus, manifestum ipse facit. Si quidem & septimus mensis foetui principium perfectionis, vitalisque originis tribuit, & pueris, vbi septem à natiuitate menses impleuerint: tum alia vtilia in corporibus fiunt, tum dentes in eo tempore apparere incipiunt. Quæ etiam ratio ad septenarium annorum numerum, congruit, vt in quo, eodem autore Hippocrate, cum alia multa insignia corporibus fiunt, tum dentes pueris excidunt, & alij nascuntur. Et quod in foetibus congruere, ex certo vel dierum, vel mensium numero voluit Hippocrates, id ipsum quoque in decretoriis diebus contingere, verissimè idem affirmavit. Menses (inquit) mulieribus sanis, singulis mensibus apparent, tanquam peculiarem in corporibus vim mensis habeat. Et paulò post. Eadem ratio (subdit) est etiam in decretoriis diebus: quasi velit, vt menses peculiarem in corporibus vim, ac potestatem obtineant, qua immutare pro certa quadam ratione corpora ipsa possint (vnde menses mulieribus fluere id temporis, quasi ab hac mensis potentia adacti, atque exagitati idem adstruxit) sic etiam & decretorij dies eandem in morbis potestatem habeant, quòd par in mensibus, atque diebus ratio subsit, vt idem voluit autor. Itaque quod crises certis diebus occurrant, septimo, decimo quarto, vigesimo, vigesimo octauo, quadragesimo secundo, centesimo, & centesimo vigesimo (quos omnes Hippocrates, tum in libro de septimestri partu, tum libro 3. Epidemiorum iudicatorios esse existimauit) id & naturæ ordinato motui, & decretoriorum dierum naturæ, &

Vbi supra
immediate.

Lib. 1. de
dieb. decret.
cap. 4. & lib.
2. cap. 8.

Lib. de Septi.
partu.

Lib. 3. de die-
bus decret.
cap. 1.

Lib. 3. de
dieb. decret.
cap. 1.

Lib. 3. de
dieb. decret.
cap. 8.

norum dierum libro, ab eodem prodita sunt, perspicere licet. Nam cum non omnes similiter dies de morbis decernant, vel eiusdem testimonio, & acutis morbis imparibus diebus, longis, paribus indicia accidant, efficitur profectò, vt cur ita fiat ratio subesse aliqua videatur. Eius porrò euentus rationem idem autor, in duo potissimum, quæ sint prima omnium quæ fiunt primordia, referre videtur, nempe materiæ inordinatum motum, & cœlorum ordinatos, perpetuosque gyros: à quibus omnia in hoc orbe decus, ornamentumque capessere, idem constantissimè affirmat, Aristotelis (opinor) in hoc mentem fecutus, qui mundum hunc contiguum esse superioribus latioribus ob id oportere astruxit, vt omnis eius virtus inde regeretur. Ab his igitur duobus principiis, inordinato videlicet, quod ex hac mundi materie proficiscitur, & ordine, ornatuque procedente, quod cœlestibus originem fert acceptam omnium, quæ ratione, & experientia ipsa in diebus decretoriis intelliguntur, causas recenset Galenus, in astrorum potentiam (solis præsertim, ac lunæ) planetarumque reliquorum, decretoriorum dierum in morbis vim reiiciens. Lunæ profectò in decretoriis morborum tantum tribuit, vt non ægris modò, sed etiam sanis, dies quales tandem futuri sint, prænunciare posse, & faustos, bonosque, ac salutare producere: si ad planetas temperatos steterit: si ad intemperatos, graues, atque molestos constantissimè, de Aegyptiorum sententia, affirmarit. Quin & dierum supputationes ita ad Lunæ motum affingere idem satagit, vt in eo nimius fuisse, ne dicam etiam superstitiosus, planè videri possit, vt sub finem capitis magnis sumis rationibus ostensuri. Ego verò etsi is minimè sum, qui præiudicatam à tot iam seculis de hac re opinionem, aut conuellere me posse confidam, aut aduersus Galeno & Astronomis in sententiam ire, ne aut eorum dogmata nouo quoque dogmate euertere, aut mea præferre velle videri possum, quæ nulla ex parte sint cum eorum decretis, ac veluti sanctis legibus conferenda: cum seueram tamen ea in re animaduersionem fecissem, existimassimque potiora me ex promptuario nostro, hoc est Medicorum scola, quàm ex vanis Astronomorum commentis, quæ Galenus sequi videtur, inuenturum, conatus sanè sum verissimas ex naturæ sinu causas eruere. Itaque in expultricem noxiorum facultatem, in morborum impetum, atque motum, in noxiorum humorum substantiam, modum, qualitatem, copiam, in naturæ demum morborum medicatricis vim, ac potestatem, denique in sympathiam quandam abditorem, & arcanam, hos decretorios naturæ motus in certis quibusdam, & statis diebus reuocare, quàm in astrorum motus, aspectus, aut influxus commodius visum est. Quòd enim crisis in septimo, decimoquarto, decimoseptimo, vigesimo, & aliis decretoriis diebus accidat, id naturæ, & morbi motui adscribendum magis, quàm syderum viribus. Nam cum crises expultrix noxiorum facultas (autore Galeno) operetur, ea verò ad suum

Vbi supra
immediate.

Lib. 1. de
dieb. decret.
cap. 4. & lib.
2. cap. 8.

Lib. de septi.
partu.

suum obeundum munus, non nisi exagitata, & ab humore noxio irritata moueatur: si quidem (quod idem Galenus ait) accessiones naturam stimulant, & veluti prouocant, nullam quietem, nec moram concedentes, verum incitantes, mouentisque, & veluti pugna indicentes, vnde acutorum morborum iudicia in imparibus fiunt, quòd iis diebus accessiones inuadant, efficitur profectò vt nò prius iudicium fieri commodè possit, quàm expultrix facultas ad morbificæ causæ depulsionem insurgat: quod sanè fit, cum concoctus est morbus, ad cuius concoctionem cum tempore opus sit, efficitur, vt si peracutus fuerit morbus, in quartum, aut septimum diem id quidquid est agitationis, & excretionis proferratur: ac proinde septenarius decretoriorum dierum omnium primus, atque fortissimus à Galeno rectissimè statuitur, vt qui vt ordine anteit, sic & potentia, ac dignitate præcellat. Quod itaque in septimo crisis peracutorum morborum accidat, id cum motui seu imperui morbi, qui acutie sua celerrimè naturam ad excretionem exagitat: tum verò præcipuè dierum naturæ, ac potestati, iurè est adscribendum. Septenarij nanque in omni rerum natura, nedum in iudiciis morborum conficiendis, magna est vis, atque abdita quædam dignatio, & potestas. Id astruxit libro de septimestri partu Hippocrates, primum, & septimum dies, nedum in morbis, sed & in foetibus potentissimos esse affirmans. Nec solum septenarium dierum numerum, sed & mensium quoque maximarum esse virium, ex iis quæ in eo numero euenire conspiciamus, manifestum ipse facit. Si quidem & septimus mensis foetui principium perfectionis, vitalisque originis tribuit, & pueris, vbi septem à natiuitate menses impleuerint: tum alia vtilia in corporibus fiunt, tum dentes in eo tempore apparere incipiunt. Quæ etiam ratio ad septenarium annorum numerum, congruit, vt in quo, eodem autore Hippocrate, cum alia multa insignia corporibus fiunt, tum dentes pueris excidunt, & alij nascuntur. Et quod in foetibus congruere, ex certo vel dierum, vel mensium numero voluit Hippocrates, id ipsum quoque in decretoriis diebus contingere, verissimè idem affirmavit. Menses (inquit) mulieribus sanis, singulis mensibus apparent, tanquam peculiarem in corporibus vim mensis habeat. Et paulò post. Eadem ratio (subdit) est etiam in decretoriis diebus: quasi velit, vt menses peculiarem in corporibus vim, ac potestatem obtineant, qua immutare pro certa quadam ratione corpora ipsa possint (vnde menses mulieribus fluere id temporis, quasi ab hac mensis potentia adacti, atque exagitati idem adstruxit) sic etiam & decretorij dies eandem in morbis potestatem habeant, quòd par in mensibus, atque diebus ratio subsit, vt idem voluit autor. Itaque quod crises certis diebus occurrant, septimo, decimo quarto, vigesimo, vigesimo octauo, quadragesimo secundo, centesimo, & centesimo vigesimo (quos omnes Hippocrates, tum in libro de septimestri partu, tum libro 3. Epidemiorum iudicatorios esse existimavit) id & naturæ ordinato motui, & decretoriorum dierum naturæ, &

infinitæ potestati ordinatæ meritò adscribendum. Qua abdita quidem vi, sed certa & constanti, ita cum naturæ ordinatis motibus congruunt ij dies, vt naturæ motus decretorij, non in alios dies quàm in hos sympathia quadam, incurrere possint. Quippe cum ordinata quædam res natura ipsa sit, & cum materiam superauerit, proportionibus quibusdam definitis, & periodis ordinatis, motionem in morbis tum fieri testatur. 2. de diebus decretoriis Galenus. Materiam autem vt plurimum superare natura solet, septimanis periodis recurrentibus, ob sympathiam quandam quæ illi cum eo numero est. Sunt enim sympathiæ quædã in rebus abditæ, & cæcæ, quæ inter res ipsas miram congruentiam, & affinitatem pariunt, è qua mirabiles effectus (sed quorum aperta ratio reddi non possit) oriuntur: vt attractum ferri à magnete: eiusdem item lapidis perpetuam ad septentriones conuersionem, attractum palarum à succino, & huiusmodi talia, consensu quodam tacito rerum, & amicitia quadam fieri cernimus: sic & naturæ decretorios motus, per septenarios dierum recurrere naturæ quidam ordo est, ac sympathia quædam, atque consensio naturæ motuum, & eorum dierum, in quos hi motus incurrunt. Septenarij nanque numeri tanta in rerum natura dignatio, atque potestas est, vt eo numero cuncta penè in natura confici videantur: vt haud immeritò plenus, atque perfectus sit, tum à Platone tum à Ma- 2 0
crobio nuncupatus, quòd fecunditate sua gigni, complerique in natura omnia ferè videantur. Inde naturalis, atque optimus meritò fuit à Chalcidio dictus, ea videlicet ratione, quòd multa eorum quæ naturæ ordine proueniunt, iuxta hunc numerum fieri deprehendantur. Principio nanque septimestres partus ante cæteros legitimi sunt in generis humani propagatione ab Hippocrate habiti. Deinde quòd septimo à partu mense nasci dentes puerulis incipiant: septimo deinceps anno mutantur. Annorum quoque secunda hebdomas, quæ decimum quartum annum complet, pubertatem vtrique sexui, atque gignendi, & pariendi maturitatem adfert. Tertia hebdomada, ostendit se flos, & lanu- 3 0
go circa genas. Quarta hebdomada augeri corpora desinunt. Quinta iuuentæ florem, atque perfectionem sibi vendicat. In morbis quoque (subdit de Hippocratis sententia idem Chalcidius) iuxta eundem septenarium numerum, motus morborum, atque naturæ fieri, vsus experientiaque docuit, & lib. de septimanis morborum diebus Hippocrates affirmavit, cuius nos operis fragmentum tantum habemus, reliquum magna Medicinæ iactura periit. Quo sanè in loco præter iam commemorata, multa huic numero Hippocrates (referente Chalcidio) tribuit. Sensuum nanque omnium, qui in capite sunt, septem meatus, oculorū, narium, aurium, atque oris qui omnes septenarium numerum complēt. 4 0
Vitalia quoque intrinsecus membra totidem, lingua, pulmo, cor, lien, hepar, renes duo: vocalium quoque literarum numerus idem. Lunæ quoque crescentis, & senescentis admiranda illa varietas, in eodem numero ponitur. Siquidem de obscura, crescente lumine subicornis, dehinc fecundis, deinde dimidiato maior, dehinc plena, retrorsumque decrescens

Plato in Timæo, Macrobius lib. 1. in Som. Scipionis, cap. 6. In Commentariis ad Timæum Plat.

Vbi supra

decrescens maior dimidiato, fecundis, bicornis rursus. Sed & in mundo, septem sunt planetæ, erronei dicti, quorum vagis circuitibus vniuersa rerum elementarium natura vigorem regiménque accipiat. Quid mirum igitur, si tam multa, tamque eximia in omni natura, hoc numero septenario compleantur, id quoque in morborum decretoriis accidere videamus? Ea profectò septenarij numeri abdita potestas est, atque natura, vt motus hos decretorios in morbis consensu quodam tacito, cum naturæ ordine cieat: perinde atque magneti ea indita est natura, vt ferrum trahat, & septentriones spectet, & succino vt paleas ad se alliciat: sic 1 0
profectò, & septenario numero ea inest vis, vt decretoria in morbis, & iudicia pariat. Quæ causa est cur decretorios omnes dies per septenarium recurrere cernamus, vt ex libris Epidemiorum, & de septimestri partu colligi apertissimè potest. Diximus vnde decretoriorum dierum obseruatio petenda sit. Nunc quinam medici decretorij dies, qui indices, qui intercalarij, seu incidentes, sint habendi (quoniam horum cognitio ad curationes morborum, & solutiones eorundem, autore Galeno, non leue momētum adfert) breuiter explicandum. Dies porrò nominant decretorios medici (autore Galeno) in quibus firmæ pariter, ac plurimæ sunt in morbis mutationes: vti eos indices, quicquid futurū 2 0
in decretorio die sit, prænuntiant: quales quartus septimi, & vndecimus decimi quarti, & decimus septimus vigesimi. Hos enim contemplandos esse rectissimè in aphorismis Hippocrates dixit, quòd in his aliquod signum appareat futuræ iudicationis: iudicatum quidem in altero aliquo decretoriorum dierum: vt si die septima futura morbi iudicatio per sanguinis de naribus manationem, aut sudorem sit, die quarta vel sudare æger modicè, vel sanguinem de naribus fundere incipiet: qua sanè ratione (vt Galenus ait) indices, ac contemplabiles ab Hippocrate meritò dicti sunt: vti decretorij, quòd in his iudicia fiant, quales sunt septimus, decimus quartus, vigesimus, quadragesimus, sexagesimus, & alij complures, de quibus Hippocrates lib. Epidemiorum primo, & tertio: & Galenus libris de decretoriis diebus abundè multa. 3 0
Dies porrò intercalarij, quos intercidentes scholæ vocant, inter decretorios, & indices medij sunt, quales habentur, tertius, quintus, sextus, nonus, duodecimus, in quibus iudicia fieri quandoque, sed praua, imperfecta, graua, & in malum finem plerunque tendentia solent. Nam quæ præter rationem incidunt in morbis aliquando, ordinemque, & statos naturæ motus confundunt: qualia sunt vel præceps nimium humoris motus, vel nimia illius copia, acrimonia, venenosa qualitas, & inepta seruata victus ratio, & extrinsecus accidentia: hæc 4 0
inquam cum obuenerint, efficiunt, vt iudicia incerta, mala, periculosa, & lethalia in intercalariis diebus eueniant. Vnde rectissimè Galenus sexti diei naturam tyranno assimilauit: quòd vt hic pernicie illius quem iudicandum accepit, gaudet, vel salute dolet, quæritque vbi animum expleat, & malè reum tractet, aut longa punitione exerceat: sic & qui die sexta iudicantur, vel malè pereunt, vel in longos, grauésque affectus

Lib. 1. de dieb. decret. cap. 3. Lib. 3. prædictionū cō. 1.

Lib. 2. aphor. com. 24.

Lib. 2. aphor. com. 24.

Lib. 1. de diebus decret. cap. 4.

affectus deducuntur. Quæ itaque crises in sexto, nono, duodecimo, & aliis intercalariis accidunt, vel imperfectæ plerunque vel malæ esse solent. Quæ in diebus iudicatoriis, optimæ, præsertim septimo, & decimo quarto, Regi nãque diè septimû Galenus meritò cõferre videtur: quòd vt Rex pro boni principis ratione iis quos iudicat, vel supplicij partem adimit, vel victoriam illustrat, sic & septimus dies, vel insigni in eofacta excretionè ægrum omnino liberat, vel magnam oneris partē, idque absque periculo aufert, ob id meritò crifim in eo factam, tutam simul & perfectam, sine periculo, notabilem, & crebram vult esse Galenus, septimûque diem inter decretorios, potentia & dignitate omnium pri-
 mum habendum, vt post eum decimum quartum, ad quem vsque terminum efficacissimæ crises esse solent. Quæ enim ad vigesimum, quadragessimûve proferuntur, paulatim suam vehementiam remittunt: vt qui morbi quadragesimum transcendent, omnes languent, & concoctione potius, & abscessibus, quàm crisi finiuntur. Dierum decretoriorum naturam, & potestatem diximus. Illud modò dicamus, cur in his natura aduersus morbum insurgat, & cur non omnes decretorij sint habendi dies. Id vt intelligamus persuasum prius vnicuique oportere esse, naturam (quod ait Hippocrates) morborum esse medicatricem, ipsamque sufficere, vt quæ tutelæ corporis, cui præficitur summam habeat rationem, atque curam: quod cum facit, in regendo corpore, & noxijs propulsandis, proprijs & ipsa quoque, atque ordinatis vitur motibus, vt in foetuum formatione, incremento, perfectione & partu: tum in generandis corporis succis, in concoctione, distributione alimenti, & ipsius in substantiam nostram conuersione, alijsque omnibus naturæ munijs est videre. In quibus omnibus suos naturam obseruare statos motus, atque ordinatos planè (nisi læsisa, aut impedita alicundè ipsa sit) experimur. Eisdem ipsam in iudicijs morborum tenere motus, statos inquam, atque ordinatos, si legitimæ, turæque futuræ sint crises, omnino cernimus. Nam antequam noxia expellat, ea prius concoquit, fecernit, demum per commoda loca euacuat. Itaque cum abundè concoctus est morbus, tum noxiorum expulsionem, magna præcedente turbatione, natura molitur. Cum autem contingat in decretorijs id fieri diebus, vt in quos ordinati illi naturæ motus in abigendo morbo desinant, atque finiantur, efficitur profectò, vt in iis ipsis natura aduersus morbum insurgat: quòd scilicet abundè noxium humorem ad depulsionem exactè præpararit: solaque superest, noxiorum excretionè, vna aliqua depulsio, quod cum fit, iudicium morbi tum fieri rectè dicimus: quòd naturam materiam superauerit proportionibus quidem definitis, & periodis ordinatis. Quamobrem cum acutorum morborum periodi imparibus diebus accidunt, fiãtque eorum insultus, atque accessiones in imparibus, & crises quoque in his ipsis fieri est omnino necesse: ita vt septimo crises tutæ, perfectæ, sine periculo, notabiles & frequentes (prout quæ & in decimo quarto eueniunt) fiant. Ob id autè non omnes in morbis dies decretorij sunt habèdi, quòd nõ in omnibus
 ex æquo

Lib. 2. de
dieb. decret.
cap. 1.

Gal. 1. de
dieb. decret.
cap. 10. & 13.

Lib. 6. Epid.
mi.

ex æquo natura aduersus morbum insurgat, sed in iis tantum, in quibus insultus in eo fieri contingit. Experimento siquidem constat, non omnes similiter dies de morbis decernere. Non enim tertius, quintus, octauus, nonus, duodecimus, de morbis iudicant: sed quartus, septimus, vndecimus, decimus quartus, decimus septimus, vigesimus cur: quòd septimani circuitus valida sint virtute præditi: item & quaternarij, quòd in his, pro ratione acutorum natura materiam suis congruis, & ordinatis motibus superet, atq; excernat: ac proinde decretorij iurè sunt nuncupati. Eos enim tantum dies, in quibus naturæ aduersus morbum motus fiunt, decretorios, seu crifimos Medici appellant. Quòd cum non in omnibus ex æquo eueniat, sed in his tantum, in quibus concoctum iam humorem excerni contigerit, efficitur, vt non omnes pariter dies crifimi sint habendi. Nunc coronidis vice, Galeni de mense medicinali, & dierum decretoriorum supputatione, ex Lunæ motibus sententiam examinemus. Galenus itaque crifimorum dierum causas inuestigans, lib. eius tractationis tertio, cap. 2. & 3. 5. etiam, & sexto, adhæc octauo, ad Lunæ vires, ac potestatem, quam ex vario obtutu ad Solem, & incessu per signiferi signa obtinere dicitur, eas referre conceptis planè verbis videtur. Terrena nanque omnia à Luna immutari, idem constantissimè affirmat: vt quam videlicet, ceu principem quendam magni regis solis principatum, in omni terrena plaga exercere tum nautarum, tum agrorum, tum astronomorum, ac philosophorum, denique omnium hominum testimonio velit: atque dies decretorios eius circuitus sequi, idem constantissimè asseuerauit. Non enim septimi (inquit) vel quarti numerus crisis autor est, sed quòd Luna recentiore, & terrena immutante, motuum quoque circuitus ad hos principes numeros venire contingat, meritò in ipsis tanquam statata alterationum tempora inueniuntur. Quippe mutationes non numeris, sed Lunæ, terrena debent. Et paulò post, satis est (inquit) ad rem institutam, terrena Lunam immutare, & in septimanis potissimum magnas parere mutationes. Hæc cap. 8. Capite verò sexto, & à se vt verissimum obseruatū, & ab Aegyptijs astronomis inuentū testatur, Lunam non modò ægris, sed etiam sanis, dies quales tadem futuri sint posse prænuntiare: vt si ad Planetas temperatos steterit, & salutes, faustos, ac bonos producere dies: si ad imtemperatos, graues, atque molestos. Sed hæc nobis paulò plenius sunt ad veritatis trutinam expendenda. Inuenimus enim profectò, non satis hoc Galeni dogma, dierum decretoriorum naturæ, ac potestati conuenire. Equidem vt illi donemus Lunæ viribus quadantenus terrena immutari: non sic tamen ab ea quæ in sublunari globo sunt, mutationem tantam accipere arbitrandum, vt alterationum quæ in iis contingunt, ipsa sit omnino affectrix, cum præter communem motus, & luminis influxū, nulla peculiaris alia vis cœlestibus insit corporibus, qua demutare inferiora hæc possint. Esse autem motum, & lucem cœlestium corporum propria, ex eo probari quàm commodissimè potest, quòd sit cœlum corporum naturalium, vt primū, sic quoque & perfectis

Gal. lib. 3. de
dieb. decret.
cap. 1.

Lib. 3. de
dieb. decret.
cap. 8. & 12.

Cap. 8.

perfectissimum: vt Plato in Timæo, & Aristoteles cùm octauo Physicæ auscultationis, tum libris de cælo, & metaphysices duodecimo docēt. Quod cùm ita sit, consequens est, vt & perfectissimus motus, perfectissimæque qualitas, id corpus ceu propria consequantur, nempe circularis motus, & lux, qualitatum omnium perfectissima: quæ ambo cælo, cœlestibusque in eo corporibus propriè congruunt. Quoniam verò & circularis latitudo, & lux contrarium nihil habent, efficitur de philosophorum sententia, vt perennitate quadam, & efficacia, hæc in rebus cunctis operentur, sitque cœlum corruptionis expers, vt Plato, & Aristoteles censent. Cùm itaque cœleste corpus, corporum omnium primum sit: quod autem primum in vno quoque genere, causa sit oportet, reliquorum sub eo genere contentorum. Quamobrem erit cœli motus reliquorum omnium causa prima, atque præcipua, vt quo cessante cætera cuncta quoque motu desinere suo esset necesse: perinde atque in homine, motu cordis principis partis abolito, reliquarum partium perire motus videmus: vt meritò Aristoteles primi cœli motum vitam esse omnibus dixisse sit visus: idque summa certè ratione, quòd vitæ omnium communis, & euidentissima nota sit intimus motus, qui ab infatigabili illo cœlorum agitato, & ordinatur, & in vnoquoque entium genere, pro sui quodque natura, excitatur. Atque motus hic cœlorum lucem vitalem sibi comitem perpetuò deferens, atque cum ea viuificum calorem, cuncta vegetat, fouet, alit, atque instaurat. Est enim calor hic efficacissimus, maximèque salutaris, omnia penetrans, generans omnia, atque fouens: estque hic præcipuus cœlorum, atque siderum in hæc inferiora influxus, quem præter non est quòd vel bonos, vel malos in morbis dies (quod tamè credit Galenus) ab ipsis pendere arbitremur, vt mox rationibus firmissimis ostensuri sumus. Nam quod à Galeno dictum est ex Aegyptiorum sententia, Lunam non modò ægris, sed etiam sanis dies quales futuri sint posse prænuntiare, id omninò à veritate alienissimum esse, putandum meritò est: cùm dierum in morbis, vel salutarium, vel noxiorum ratio non ex Lunæ motu, sed ex virium ægri ratione, & morbi potentia desumi debeat. Si enim æger ætate floreat, viribusque abundet, morbusque neque grauis, neque pestilens adfuerit, sed concoctus, ac mitis, qualescunque contigerit in hoc morbi decursu, Lunæ fieri progressus salutare profectò, & tuti accident dies, etiam si Luna ad infortunatos, & intemperatos, ac graues (vt Galenus loquitur) steterit planetas. Contra verò, si morbus grauis, pestilens, crudus, contumax, ac difficilis fuerit, ægri vires imbecillæ, dies pariter infaufti, lethales, graues, atque molesti sunt indubiè expectandi, qualis qualis tum sit Lunæ motus, atque influxus. Id quod nos bellè hoc sermone docuit medicinæ parens Hippocrates. In singulis, inquit, perpende & vim, & speciem morbi, atque hominis naturam: quasi ex his non solùm curandi, sed de futuro morbi euentu præfagiendi, omnis ratio pendeat: vti re vera vel experientiæ fide dependere ab omnibus medicis comprobatur. Quid ergo opus ad Lunæ motum, & non potius ad naturæ,

9. Physicorū
In. Timæo.

8. Physic.

Lib. 3. de die
bus decret.
cap. 6.

Prima ratio.

Lib. 2. de rot.
vic. a. ut. tex.
tu. 38.

ad naturæ, & morbi impetum, celeritatem, tarditatēve, ad humoris noxij copiam, variamque qualitatem, dierum crifimorum causas referre? Adde quòd cùm dies decretorij, naturæ lege, & experientiæ fide certi, determinati que sint: vt in eis commotiones omnino fieri (nisi alicunde impedita natura) sit necesse, nempe septimo, vndecimo, decimoquarto, & aliis, non autem sit æqualis & vniformis Lunæ motus, sed modò citior, modò tardior, efficitur profectò, vt ad Lunæ motum referri dies critici minimè possint. Nam si ad Lunæ motum referantur, vt Galenus existimauit, id protinus consequetur, vt pro citato, aut tardo Lunæ motu, alij atque alij, non semper dies iidem decretorij constituantur: quod & veritati ipsi, & vniuerso Medicorum dogmati repugnat. Equidem cùm inferiorem epicycli partem Luna permeat, velocius tum ipsa feratur: cùm superiorem tardius, vt Ptolomeus, Purbachiúsque affirmarūt. Ipsa quidè supernam Epicycli partem obtinente, tardius ad tetragona, oppositæque signa perueniet: infernam verò occupante, celerius ad illa eadem progredietur. Quare non illi, qui perpetua obseruationis fide decretorij sunt habiti, septimus, & decimusquartus, decretorij semper erunt: sed interdum sextus & decimus tertius, nonus, & octauus, quòd citato Lunæ cursu, ea ad opposita signa decimotertio die perueniat, vti tardiore progressu, in quadrangulis, ad octauum, & nonum diem perueniatur. Quæ cùm stare minimè possint, nec aut medicinæ legibus, aut experientiæ ipsius obseruationi congruere, efficitur profectò, vt in Lunæ motu referri crifimorum dierum ratio minimè queat, aut euerti omninò medicorum de diebus decretoriis dogma omne oportebit. At verò si ad Lunæ motum, & influxum, in quadratis, & oppositis locis, referri dies decretorij debent, ægri tudines omnes in nouilunio incipere oporteret, alioquin nec diei septimæ dimidia Luna, quadratúsque aspectus, nec diei decimæ quartæ, plena Luna, oppositúsque aspectus, responderent: nisi initium morbi à nouilunio sumatur. Quamobrem cùm omnibus horis, atque diebus, nedum in nouiluniis, à morbis nos inuadi cernamus, profectò in his ipsis, qui nos post nouilunium inuaserunt, dierum crifimorum ratio cum Lunæ motu in signifero minimè costabit. Si enim (verbi gratia) Luna in ariete constituta, eoque in signo, eiusdem cum Sole coitus fiat (quod nouilunium vocant) biduò autem, aut triduò post hunc Lunæ coitum, morbus quispiam inuadat, constat profectò, neque in septima die Lunam in quadratis, neque in decimaquarta in oppositis ad futuram, si ad coitum hæc referantur. Nam in septima die inuenietur Luna in vigesimo leonis gradu, si biduò post coitum in ariete quis ægrotare cœperit, cùm tamen leo ad arietem collatus, quadratum signum non sit. Gemini enim ab ariete quadratum est signum, non leo. Rursus in decimaquarta talis ægrotationis, Luna in decimo sexto scorpij, non in libra esse deprehendetur. Quamobrem crifis, quæ in huiusmodi morbo vel septima die, vel decimaquarta eueniet, ad quadrata, & opposita signa referri minimè poterit: in quibus configurationibus cieri humores, atque ob id fieri crifes Astro-

Cōfirmatio
præcedentis
rationis.

Secunda ratio.

nomi

nomi volunt. Quòd si ad principium morbi attendendū esse autumant, vt cūm Luna fuerit in quadratis, aut oppositis, principio morbi, locis, tum crises fieri dicent, hallucinantur hīc profectō non minimū. Siquidē nec semper die septima in quadratis, nec decimaquarta in oppositis, initio morbi Luna locis inuenietur. Inferiora nanque Epicycli percurrente, cūm celerius Luna tum moueatur, sexta die ad quadrata signa perueniet; & decimatertia ad opposita. Superiora verò Epicycli obambulante, cūm tardius tum feratur, ad octauam diem, vel nonam, ad quadrata loca tantum perueniet. Itaque erūt octauus, & nonus, tum decimustertius, non septimus & decimusquartus, decretorij, quod & veritati, & experientia ipsi repugnat. Non est igitur, quòd crisis morum dierum rationem. Galenus ad Lunæ motum in quadratis, aut oppositis signis referat, si decretis suis, & Medicorum omnium, fixus stare velit, qui perpetuò septimum, decimumquartum, & vigesimum, crisis esse volunt. Quod planè non fiet, si Lunæ motum sequamur, vt superioribus rationibus, abundè declarauimus. Sed & illud quoque, haud minore ratione conuelli potest. Lunam si ad planetas temperatos steterit, quos & salutare Latini, & Græci ἀποροισίς, hoc est beneficos vocant, bonos, ac faustos producere dies: si ad intemperatos, graues, atque molestos. Hæc enim Gal. 3. de diebus decretorijs. cap. 6. verba ipsissima sunt. At verò quàm sint hæc ab omni medica ratione alienissima, hinc profectō, vel luce meridiana clarius perspicere potest, quòd dierum bonorum, & salubrium in morbis ratio, vel contrà infelicitum, ac malorum, non ex planetis sit vllatenus petenda, sed ex morbi natura, acutie, malignitate, symptomatisque prauis, ceu mali morbi testibus fidelissimis, ægrique imbecillitate: vt contrà, dierum bonorum ratio, ex morbi leuitate, bona ægri tolerantia, facili respiratione, concoctione & virium robore, aliisque iudicijs bonis sit omnino petenda. Itæc nanque, quæ commemorauimus, bonæ vel malæ criseos profectō indicia certissima sunt, vel Hippocratis, atque Galeni autoritate, tum Aui-cennæ, & omnium denique medicorum stabili, firmoque consensu. Quòd si hæc se ita habent, vt reuera habere ipsa certa rerum mater experientia docet, quid ad Lunæ cum planetis foelicibus, aut infœlicibus adhesionē (quod tamen vult Galenus) confugimus? Sit Luna quantum velis Marti, aut Saturno in octaua domo opposita (quam domum mortis esse Astronomi genethiaci isti, si Diis placet, prædicant) adsitque mitis, cūm virium robore morbus, aut grauis etiam, modò & concoctio adsit, & virium robur, nunquam profectō infœlices dies eo in morbo expectandi erunt edicente nimirum Hippocrate. Coctiones, & securam salubritatem, & decretorij celeritatem portedere. Quid itaque hīc Luna ad infœlices planetas applicata operabitur? nihil quicquam profectō. Bonitatem quippe dierum efficiet optima futura crisis, vt malitiā crisis, quæ ex signis supra memoratis, nō ex altris petēda sunt. Ad quod facit eam itē ratio, qua negari perquam cōmodè potest, planetas vllos maleficos esse, sed beneficos omnes, vt qui luce, calore cœlesti, atq; viuifico, motūq; irrequieto

Tertia ratio.

Lib. 6. Epi-
demi.

Quarta ratio.

irrequieto suo, satis arboribus, fructibus, animalibus cunctis, atque hominibus etiam profint, nemini cuiquam noceant, aut noxam vllius generis vllam suapte natura inferant. Quod ne fide carere sua dictum existimari possit, testem adferam grauisimum Chalcidium, fidum Platonis interpretem. Hic in suis ad Platonis Timæum commentarijs extra omnem ingenij, & doctrinæ aleam positus, hæc ad verbum, hæc ipsa de re protulit. Omnes (inquit) stellæ diuinæ sunt, & bonæ, nec quicquam faciunt mali, aut quædam maleficæ. Sed maleficas esse, in illo sancto, & pleno bonitatis loco quatenus conuenit? Cūmque omnia sydera plena sint cœlestis sapientia, quatenus conuenit maleficas esse stellas dicere? nisi fortè id quod fas non est, interdum easdem bonas, interdum malignas esse existimandum: proptereaque promiscuè beneficia, & maleficia præbere. Sed hoc absurdum est putare, cœlestem substantiam, vna, eademque natura præditam, non in omnibus stellis eandem esse, sed plerasque tanquam à propria degenerare natura. Hactenus Chalcidius, qui summa certè ratione, nihil quicquam mali in syderibus positum esse adstruxit, quòd cūm sint sydera omnia ætherea quadam, ac planè diuina, & pura substantia prædita, nec concretum quid, aut contrariis qualitatibus constans in se habeant (vnde malum in rebus prouenit) fieri profectō nullo pacto potest, vt ab his infœustos, & malos in morbis dies sperare debeamus. Ab his enim cūm bona sint, quid mali in corporibus inferri potest? In cœlestibus enim quicquam mali inesse dicere, & temerarium, & impium etiam est omnino habendum. Valeat igitur Aegyptiorum, & Galeni sententia, qui Lunam ex suo ad planetas salutare, aut intemperatos adhæsu, dies quales tandem futuri sint, non modò ægris, sed etiam sanis pronuntiare posse, ineptè profectō asseuerarunt. Sed cetera persequamur. Magnum sibi Galenus, eūmque non minus superuacaneum, quàm spontaneum laborem sumpsisse videtur, in Lunaris circuitus anxia nimis supputatione, dum & Lunæ in signifero circuitum metitur, & ab eo ipso tempore, quod in eo cursu infumitur (quod dierum septem & viginti, octoque horarum esse vult) occultationes Lunæ tempus eximendum statuit, vt lucescentis lunæ dies colligat. Constitutum autem id habere vult Galenus, Lunam plerunque triduo in coitu solis delitescere, quòd tempus rei rusticæ auctores, illunes dies vocare solent. Atque ex ambobus his mensibus, nempe progressiois Lunæ in signifero, & manifesti conspectus (quod neoterici nostri mensem peragratiōis, & mensem manifestæ visionis dici volunt) alterum veluti commentitum sibi fingit, medium quædam inter manifestæ, & efficacis apparitionis tempus, & profectiois Lunæ in signifero, quem ex diebus viginti sex, & tertia, atq; duodecima diei parte, constare vult: in id videlicet, vt aduersus Archigenem diem vigesimum magis, quàm vigesimum primum, decretorium esse ostenderet. Completur nanque hac supputatione hebdomada quæq; diebus sex, horis decem & septem cū dimidia: ita vt hebdomadæ tres, diebus viginti, horis quatuor eum dimidia finiantur. Si enim vnamquaque hebdomadarum ter in se

Li. 3. de die.
decre. cap. 4.
& 19.Li. 7. de die.
decre. cap. 9.

O

duxeris

duxeris, inuenies tres hebdomadas, viginti diebus, horis quatuor cum dimidia compleri. Sed neque hoc commentitio suo mense, quod volebat efficere, potuit Galenus, vt vigesimum exactè decretorium esse statueret: nam supersunt supra vigesimum diem, horæ quatuor, cum dimidia. Hunc fictitium mensem (neque enim est naturæ ordine, aut vlllo Lunæ motu inuentus, cum nulla Lunæ in signifero progressio huic mensi quadrare, vlla ratione possit) recentiores, præsertim Aponensis, Medicinalem nuncupandum cōsueuerunt, quòd ad dierum criticorum rationem sit à Galeno excogitatus. At si quis rem accuratius existimet, & ad veri normam ponderandum ducat, inueniet profecto commentitio hoc Galeni mense nihil opus esse, vt vigesima dies decretoria constituitur, cum ex motu peragratiōis Lunæ in signifero ipsa eadem dies crisima inueniatur. Equidem cū Lunæ cursus in signifero dierum sit septem & viginti, octoque horarum, quo quidem tēpore vniuersum signiferum percurrit, efficitur, vt si id tempus in quatuor hebdomadas partiaris, erit hebdomada quælibet dierum sex, horarum viginti. Ita fit, vt hebdomadæ tres, viginti diebus, horisque duodecim compleantur: ad quem terminum criticam commotionem excitari experientia docet. Si igitur ex motu peragratiōis Lunæ, mensēque communi, vigesima dies critica esse inuenitur, quorsum attinet, vt id ipsum fiat, commentitium Lunæ 20° cursum, atque mensem effingere, qui neque ad naturæ ordinem, neque ad syderum rationem respondeat. Præterea illud si Galenus existimat, in hebdomadis istius sui mensis medicinalis, atque factitij, vim decretoriam inesse, humorum excitatricem, non autem in hebdomadis mensis, quo vel à Sole Luna illustratur, vel signiferi signa percurrit, longè profectò tum fallitur, cum vis illa excogitati à Galeno mensis, ad nullos syderum influxus, ab Astronomis obseruatos redigi vlllo pacto possit: hoc est, nec ad oppositionis, aut quadraturæ signa, nec ad lunares ad Solem configurationes, quæ Lunæ in signifero cursum sequuntur. Præterea, quomodo eius factitij mensis ratio, morbis omnibus qui decernunt, quique sua initia non cum Lunæ in signifero cursu fortiuntur cōuenire possit, planè non video. Multos nanque Hippocrates in Epidemiis quinto die, vndecimo, decimosextimo, aliquos vigesimoquarto, vigesimoseptimo, trigesimoquarto, quadagesimo: nonnullos octuagesimo, & Herophithonem quendam centesimo & vigesimo die, iudicatum perfectè fuisse scribit. Atqui nulla potest esse cum hoc dierum numero mensis à Galeno excogitati congruens ratio. Si quis enim, vel octuagesimo, vel centesimo & vigesimo iudicetur, cum ij dies mensem Galeni, multo interuallo superent, quoniam pacto huic decretorio mensem suum, qui dierum tantum viginti sex, & horarum duarum supra viginti esse supputatur, 40° adaptabit Galenus? Quin & hunc mensem ita effingit Galenus, quasi Luna perpetuo radiis solis in coitu delitescens, tres totos dies obumbrata maneat. Sed cum non rarè eodem die Luna, & vetus, & noua appareat, manè inquam, ante solis exortum vetus, vespere autem eius diei nouaculari forma, iam Soli congressa, & ab eo lumen accipiens (vti experien-

Lib. 3. de die.
d. cre. cap. 9.

Lib. 1. & 3.
Epidemi.

experientiæ fide, & Alphragani id afferentis autoritate monstratur) efficitur profectò, vt non satis firma huius mensis medicinalis constitutio haberi possit: præsertim cum ita constituta videatur, ac si Luna æquali semper motu, nunquam citatius, aut segnius moueretur. Eius tamen contrarium, & experientia, & Ptolemæi, atque Purbachij autoritas plenè ostendunt. In altera enim sui Epicycli parte consistens, velocius, in altera segnius mouetur. Rectius profectò Auicenna, atque verius, pro Medici more rem hanc totam tractasse est visus, qui de dierum criticorum ratione differens, vbi omnem hanc Galeni sententiam ad verbum expressisset, supputationemque Galeni retulisset, cum ea sibi parum recta videretur, hæc subiunxit. Et fortasse (inquit) extrahūt rationē eam, secundum modos alios diuersificantes has supputationes parumper, & addunt in ea parumper, verum in hoc (subdit) est transgressio, quia dicunt, quod non debent dicere: multamque in his esse ambiguitatem, idem testatur. Crisium autem causas medicè, & ad veritatem magis explicans, materiæ bonitatem, aut corruptelam, atque malitiam, tum & eiusdem in statu morbi, vi naturæ factam alterationem esse vult. Hippocrates certè de crisibus libris Epidemiorum tractans, ne per somnium quidem planetarum, aut Lunæ meminit, nec vsquam ad eorum syderum motus crisium commotiones reiecit: sed in naturæ ægrotantis robur, aut infirmitatem, noxiorumque humorum per pares, vel impares dies motum: & ad eum dierum numerum, quem experientia duce obseruare natura in crisibus solet, vt ex variorum ægrorum, quam recenset historia, libris Epidemiorum primo, & tertio est videre. Celsus quoque libro 3. cap. 4. ex Asclepiadis sententia, ad numeros naturæ consuetos, crisimorum dierum rationem reiicere conceptis verbis videtur, nulla prorsus syderum, aut Lunæ habita mentione. Summa sit igitur Galeni, apud Medicos omnes autoritas, quum decernitur, qui dies crisimi sint habendi, vt tum cibatione, & medicamentis tractandus æger, cum vel adsunt decretorij dies vel expectantur, hoc enim medici peculiare munus est, atque officium, in quo præcellentem fuisse Galenum, verèque diuinum vt confiteri habemus, sic prorsus imitari, atque admirari eum debemus. At cum causa dierum huiusmodi quæritur, (quòd altioris hæc sint contemplationis) neque ad medicum pertinentis, non est quòd Galeni sententiam, ceu oraculum Deorum amplectamur, vt qui magis aliorum sententiis, citra vllum demonstrationis robur nitatur, quam quæ ipse ex Aegyptiorum vanis dogmatibus adfert, probabilia faciat. Nullum enim demonstrationis genus in eo adferri videmus, vt crisimos dies ad Lunæ motum referat: sed ex Aegyptiorum sententia, id constare pro comperto haberi vult, atque etiam experientia comprobatum, cum tamen sæpenumero vsu veniat, vt in crisimis diebus Luna neque in quadrangulis, neque in oppositis signis, posita esse conspiciatur, vt supra retulimus. Quamobrem non est quòd ad Galeni dogma adstruendum sufficere Pythagoreum

Fen. 1. quareti
tract. ca. 1.

reum illud arbitremur (ἀντρος ἐφ' αὐτόν) quod Pythagoræ discipuli de magistro affirmantes, instar demonstrationis omnis esse volebant. Non sic profectò nostra erga Galenum ratio, vt qui ab eo edocti, ne Hippocrati quidem, aut cuiquam alteri sumus fidem adhibitori, nisi doctorum certam adferat rationem. Quam cum nobis in hac re minus Galenus pro rei dignitate præbuerit, pudendum minimè sit futurum si pro veritatis lege aduersus eum stare ausi fuerimus. Præ veritate enim æquum est quemque (quod Aristoteles ait) sua decreta tollere. Sic aduersus Hippocratem Galenus, aduersus Platonem Aristoteles, & aduersus Gnidios medicos Hippocrates, pro veritate steterunt. Quam vnam, præ cæteris rebus ornandam, ac secundum Deum colendam esse, vetustissimi, ac sapientissimi Philosophi sunt arbitrati. Id nos vnum spectasse, exploratum omnibus esse voluimus.

Lib. 1. Ethicorum cap. 3.

De diebus iudicialibus, seu decretoriis, Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

MOrbi, & fanitas, & mors, conceptus, abortus, & partus in mulieribus, hæc omnia partim secundum dies, partim secundum menses, partim secundum dierum quadragenarios, partim secundum annum, significationem sui præbent. Lib. de septim. partu.

In omnibus his temporibus insunt ad vnumquemque & vtilia, multa, & hostilia multa. Eodem lib.

Dies maximè insignes in plurimis, sunt primi, & septimi, multum potentes in morbis. Eodem lib. de sept. partu.

Dies alij intra quadragesimum insignes quidem minus sunt, multi verò iudicant. Ibidem.

Eadem ratio iudicandi scilicet, est in decretoriis diebus. Ibidem.

Medicum, qui ægrotorum salutem rectè coniectare volet, animaduertere quidem oportet, & contemplari omnes dies: ex paribus verò decimumquartum, & vigesimumoctauum, & quadragesimum secundum. Hic enim terminus ponitur à quibusdam, pro harmoniæ ratione, & integer, ac perfectus numerus: verum ob quam causam, longius fuerit in præsentem exequi, Eodem lib. de septim. partu.

Adnotatio.

EX hoc loco colligi facillimè, atque apertissimè potest, Hippocratem, ceu prudentissimum à decretoriorum dierum causis recensendis abstinuisse, quòd ea vel obscurissimæ sint, & in occultioribus naturæ penetralibus reconditæ, vel ab medici officio, & arte alienissimæ. Medico

Medico quidem sat est, in morbis diem septimum, decimumquartum & alios decretorios (vt monet hoc loco Hippocrates) contemplari, vt quid de ægri salute, aut morte futurum sit, prælagire tutò possit, & pro recta methodo ægros in his diebus circa victum, & medicamenta tractare. At causas inuestigare, cur ij dies decretorij sunt, ad medicum profectò minimè pertinet, & si pertineat, nulla inde ægris vtilitas, fructus nullus provenit. Ob id consultò Hippocrates, hac sententia, noluit dierum iudicialium causas perscrutari, quòd longum, & operosum, atque etiam inutile id fore est arbitratus. Quod si id fecisset

1° Galenus, Hippocratem hoc loco imitatus, commodius profectò de diebus decretoriis tractationem absoluisset, neque in tam profundas, & vanas Astronomorum tenebras, meraque somnia incidisset; quæ à crifium natura alienissima esse, & longissimè posita, & ipsa rerum experientia docet, & ego quàm potui firmis demonstrationibus, hoc capite, pro ingenij, & virium mearum tenuitate, ostendisse mihi videor. Sed rursus ad Hippocratis locos reuertor.

Dies decretorios, per ternarios, & quaternarios contemplari oportet, ternariis quidem copulatis: quaternarios autem duobus ad duos conexis. Lib. de septim. partu.

2° Acuti morbi in quatuordecim diebus iudicantur. Lib. 2. aphor. 23. & lib. de iudicationibus.

Febres, siue sanus ab ipsis quis euadat, siue pereat, æquali dierum numero finiuntur. Lib. 3. prælag. 1.

Vt enim saluberrimæ febres, quæ videlicet tutissimis fulciuntur notis, die quarto, vel antea quiescere solent, ita pessimæ quæque, & quibus periculosissima adsunt signa, die quarto, vel citius interficiunt. Lib. 3. prælag. 2. & 3. & lib. de iudicationibus.

Primus insultus ita finitur, alter in septimum diem producit, tertius in vndecimum, quartus in decimumquartum, quintus in decimumseptimum, sextus in vigesimum. Igitur accessiones ipsæ, ex acutissimis morbis, per quatuor in viginti auctæ finiuntur. Lib. 3. prælag. 4. & 5. & lib. de iudicationibus.

Supputatio huiuscemodi, per dies integros nimirum fieri non potest, quippe cum nec annus, nec menses ipsi, integris numerentur diebus. Eodem lib. & numero, & lib. de iudicationibus.

Eadem ratione, atque supputatione primus circuitus ad quatuor & triginta, alter ad quadraginta, tertius ad sexaginta dies perueniet. Lib. 3. prælag. 6.

4° Morbos animaduertere à prima die oportet, atque singulos dierum quaterniones obseruare: sic enim haud obscure scies, quò se conuersurus sit morbus. Lib. 3. prælag. 7. & 8.

Morborum iudicia in mulieribus, à partu numeranda sunt. Lib. 3. prælag. 11. & 12.

Septenorum quartus est index. Alterius septimanæ octauus principium.

O 3 Est

Est autem & vndecimus contemplabilis: ipse enim quartus est alterius septimanæ. Rursus verò decimus septimus contemplabilis, ipse siquidem quartus est à quartodecimo, septimus verò ab vndecimo. Lib. 2. aphor. 24.

Febris dimittit in imparibus diebus, quòd videlicet in paribus diebus trahit corpus de ventriculo: in imparibus verò dimittit. Libro 4. de morb.

In imparibus diebus, dolent maximè homines ægroti, quòd conturbetur humor in imparibus diebus, cùm ægrotat homo. Eodem lib. 4. de morb.

In imparibus diebus, dolor maximè affligit. Eodem lib.

Cur in imparibus diebus moriantur homines, causa est, quòd si multum fuerit id, quòd affligit in corpore, magis quàm opportunum est, & acruatim robustum, turbatur ad ventriculum, & cùm non possit calorem sufferre corpus, eo fruitur, & graeolentiam circa spiritum fieri necesse est: & cùm nequeat corpus, præ debilitate, nimirum omni humore morbofo existente, spiritum trahere, quo ea quæ in ventriculo sunt refrigerentur, quicquid est humoris vitalis id foràs exhalat, atque ita homo moritur. Lib. 4. de morb.

In imparibus diebus non purgandum: in quo priores medici maximè peccauerunt, non scientes quòd humor in corpore ægroti magis turbatur in imparibus diebus, nimirum corpore humorem ad ventriculum transmittente. Et si quis iam turbatum adhuc magis perturbet medicamento immisso, nihil miri est, ex talibus hominem perire. Lib. 4. de morb.

Vlcera in imparibus diebus maximè inflammantur. Eodem lib.

In imparibus diebus morbos iudicari, vlcera ratio docet, quæ imparibus diebus magna fieri solent, nempe tertia, quinta, septima, nona, & vndecima. Eodem lib.

Qui in iudicatoriis diebus sudores fiunt, optimi sunt, & celerrimè febrem sedant, & perfectè summouent. Lib. de iudicationibus, ad principium.

Febres iudicantur in iisdem numero diebus, ex quibus & superstites euadunt homines, & ex quibus pereunt. Eodem lib. de iudicationibus.

Quibus inceperit dolor primis diebus, & quarta, ac quinta magis premuntur, hi septima à febre liberantur. Libro de iudicationibus.

Febres ardentes securæ desinunt septimo, aut decimoquarto die. Eodem lib. de iudicationibus.

Tertiana in septem circuitibus plerunque iudicatur. Lib. de iudicationibus. & lib. 4. aphor. 59.

Decimoseptimo die populares febres plerisque iudicatas fuisse, testatur

tur Hipp. lib. Epidem. i. statu. 2. & 3. & citatur à Galeno, lib. 2. de dieb. decret. cap. 3.

Diem septimum, vndecimum, decimumquartum, vigesimum, decretorios esse testatur Galenus conceptis verbis, & enarratis ægrorum historis Hippocrates. Lib. Epidem. i. statu, seu constitutione temporis tertia.

Epicratis cõiugem puerperam octogesimo die decreuisse, testatur Hipp. lib. i. Epidem. secti. 3. languente quinto.

Quadragesimo die decreuisse ægrum quendam, qui in Dealcis hortu habitabat testatur Hipp. lib. 3. Epidem. ad principium.

Vigesimo die Demenetum decreuisse, Hippocr. testatur. Lib. 3. Epidem.

Ex cognitione constitutionis temporum anni, & morborum naturæ ordinem dierum iudicatoriorum considerandi, ac prædicendi facultas datur, & harum rerum gnaros scire contingit, quibus, & quando, & quomodo victum præscribere oportet. Lib. 3. de popul. morb. ad finem. & lib. de diebus iudicatoriis.

Quæ paribus diebus exacerbantur, paribus diebus iudicantur. Lib. i. Epidem.

Quorum exacerbationes in imparibus fiunt, ea in imparibus iudicantur. Ibidem.

Est primus iudicatorius ex circuitibus, diebus paribus iudicantibus, quartus dies, deinde sextus, decimus, decimusquartus, decimus-octauus, vigesimus, vigesimusquartus, vigesimusoctauus, trigesimus, trigesimusquartus, quadragesimus, sexagesimus, octogesimus, & centesimus vigesimus.

Ex imparibus verò iudicantibus primus est dies tertius, deinde quintus, septimus, nonus, vndecimus, decimuseptimus, vigesimusprimus, vigesimuseptimus & trigesimusprimus. Lib. i. de popul. morb.

Si iudicatio fiat extra præscriptos dies, recidivas fore significat, vt fuerit sanè perniciofa. Eodem lib. i. de popul. morb.

Iudicantur febres quarta die, septima, vndecima, decimaquarta, decimaseptima, vigesimaprima. Ex his autem acutis, quædam etiam trigesima, deinde quadragesima, postea sexagesima. Quum verò hos numeros excefferint, diuturna iam febrium constitutio fit. Lib. de diebus iudicialibus.

Galeni.

Diem appellat Galenus, tempus ex die, & nocte compositum. Lib. ad eos qui de typis scripserunt. & lib. i. de crisib. cap. 16. & lib. 2. de crisib. cap. 2. & lib. de septim. partu.

Libri de diebus decretoriis in id compositi vt doceatur Hippocratem tradidisse artem præcognoscendi, quid in singulis ægrotatibus euenturum sit. Lib. de præcognit. ad posthimum.

- Dierum decretoriorum, vt duplex est vsus, & natura, sic Hippocrates duplicem eorum disciplinam instituit, in aphorismis, & prognostico, eorum, quæ secundum quaterniones, & hebdomadas inuicem complexi sunt. In primo autem Epidemion, etiam aliorum omnium coincidentium. Lib. 2. de dieb. decret. cap. 6.
- Dies decretorios, Hippocrates ab vsu, & experientia potius, quam ratione persuasus, inuenit. Lib. 2. de dieb. decret. cap. 4.
- Dierum decretoriorum circuitus, constituuntur testimonio eorū, quæ in ægris dilucidè apparent. Com. 3. ad lib. 1. de popul. morbis, super textu, Clazomenium.
- Dierum decretoriorum naturam experientia inuentam, vt ratione iudicari conueniat, nempe hac, quòd natura prorsus sufficit, & summa quadam prouidentia corpori nostro prospicit: & propriis ipsam, ac ordinatis motibus vti, cum sit natura res quædam ordinata; & quæ cum materiam superauerit, proportionibus quibusdam definitis, & periodis ordinatis, motiones ipsius fieri. Quam præcipuam esse dierum decretoriorum rationem vult Gal. lib. 2. de dieb. decret. cap. 2.
- Dies decretorios, non per integras hebdomadas supputandos. Com. 3. ad lib. 1. de popul. morb. super textu, Epicratis vxor. & com. ad lib. 3. prædicti. Hipp. textu. 5.
- Dierum decretoriorum artem negantium, confutatur à Galeno opinio, constituunturque dies decretorij, ex historia tum veterum, tum posterorum desumpta. Libro 1. de diebus decret. cap. 3. & 5.
- De diebus decretoriis veterum dissensio, artem ipsorum labefactare nõ potest, sed diligentiam eorum potius commendare potest. Lib. 1. de dieb. decretoriis cap. 3.
- Dierum decretoriorum cognitionis vtilitas est ea, vt bonam ægris victus rationem instituire valeamus. Lib. 3. de diebus decret. cap. vlti.
- Dierum criticorum cognitio, ad curationes morborum, & solutiones, non leue momentum adfert, ne videlicet iis timeamus, qui fidis diebus iudicati sunt, aut tenuem victum præbeamus, neve perfidis diebus iudicatos parum diligenter obseruemus. Lib. 1. de dieb. decret. cap. 3.
- Quot dierum decretoriorum differentia existunt, tot & iudiciorum. Lib. 1. de diebus decret. cap. 2.
- In duodecimo, & decimosexto die, nullum iudicatum vidit Galen. Eodem lib. & cap.
- In sexto iudicantur ægri, sed cum difficilibus symptomatis, & periculo non mediocri, ad hæc absque fide, imperfectè, obscurè, sine notis, tum sinistrè. Lib. & cap. eodem.
- Dierum decretoriorum obseruatio ex vsu inuenta Archigeni, Galeno, & veteribus aliis, Eodem lib. & cap.

Septimum

- Septimum diem iudicantem absolute, fideliter, tutò, manifestè, salubriter, & conspicuè: sextum contrà, discrimen dierum ostendit. Ibidem.
- Dierum decretoriorum differentias, quas crebrò spectauit Galenus, pro veritate in medium profert. Lib. 1. de dieb. decret. cap. 3.
- De diebus iudicariis non omnes consentiunt. Eodem lib. & cap.
- Decretorius dies quis putandus, an in quo iudicij aliquis dies exitit, an in quo morbus primum discussus est. Affirmat autem Galenus, decretorium eum dici, in quo quis iudicatus est. Lib. 1. de dieb. decret. cap. 3.
- Dies decretorios ab experientia obseruauit Gal. Eodem lib. & cap.
- Dierum decretoriorum naturam quandam esse propriam, & eximiam. Eodem lib. & cap.
- Qui dies, omnes iudicationum notas habent, ij apud omnes iudicarij censentur. Ibidem.
- Diem septimum, omnium dierum decretoriorum, non numero & ordine primum, sed potètia, & dignitate asserit Galenus, lib. 1. de dieb. decret. cap. 4. Quòd videlicet, omnes decretoriorum notas occupet, & plurimos iudicet absolute, & cum manifesta excretionem.
- Septimi diei naturam, regi assemilat Galenus, sexti tyranno. Lib. 1. de diebus decret. cap. 4.
- Sextus dies de morbis decernit, sed insidiantium modo, & malitiosè. Eodem lib. & cap.
- Septimi diei naturam decimusquartus maximè imitatur. Lib. 1. de dieb. decret. cap. 5.
- Vide eodem capite, reliquorum dierum ad seinuicem collationem. Decretoriorum dierum supputatio, ab initio morbi fieri debet, non vbi quis primum capite doluit: sed vbi primum febricitarunt. Lib. 1. de diebus decret. cap. 6.
- Fides in iudicio, à die spectatur. Lib. 1. de dieb. decret. cap. 7.
- Diei imparis iudicium proprium est, si æger imparibus diebus magis laboret: vti in paribus si laboret, diei paris iudicium erit. Lib. 1. de dieb. decret. cap. 8.
- Decimi iudicium malum, periculosum, imperfectum: noni verò salubre, bonum, perfectum. Eodem lib. & cap.
- Interdum non duos modò, sed tres etiam dies iudicium attingit. Ibidem.
- In iudice, & contemplatorio die facta crisis, magnam potestatem habet. Ibidem.
- Dies vigesimus, & vigesimusprimus decretorij. Lib. 1. de dieb. decret. cap. 10.
- Vide qui dies, post vigesimum decretorij sint. Eodem cap. longa ferie.
- Vsq̄ ad quartumdecimum efficacissimæ sunt crises, & iudicia de morbis: quibus succedunt, quæ vsque ad vigesimum habentur: quæ post hunc

hunc ad quadragesimum succedunt, paulatim vehementiam suam remittunt. Qui post quadragesimum sunt omnes, prorsus languent concoctione, & abscessibus, quàm crisi bus morbos finientes. Eodem lib. cap. 10. & lib. 2. cap. 8.

Diei sexagesimi, octogesimali, & centesimali rationem, Hippocrates habet, & morbos quosdam septem mensibus, alios septem annis finiri dicit. Eodem lib. & cap.

Diem crisis cognituro, agnoscenda ætas, natura, anni tempus, locus, & pulsuum cognitio. Eodem lib. & cap. 11.

Si quarto die evidens quædam coctionis nota comparuerit, sitque morbus acutus, septimo crisis futura est. Eodem lib. cap. 11.

Quartum diem septimi indicem, in morbis acutis depræhedit Galenus. Eodem lib. & cap.

Ex peccato, & erratis vel ægri, vel Medicorum, aliquid semper molientium, quo plus præstitisse videri possint, peruerti dierum crifimorum iudicia. Eadem lib. cap. 11.

Cum distinctione prædicendum de diebus decretoriis, hoc pacto, hoc die morbus soluetur, nisi erratum aliquid fuerit in victu. Eodem lib. & cap.

Inopinata quæ ægris accidunt, non agnoscit medicus. Ibidem. 20

Non solum diem, sed & horam solutionis morbi, sciri posse à medico exercitato vult Galenus. lib. 1. cap. 12.

Ex diebus decretoriis, medicinæ operibus magna commoditas aduenit. Lib. 2. de dieb. decret. cap. 1.

Ordinata quædam res natura est, & cum materiam superauerit proportionibus quibusdam definitis, & periodis ordinatis, motiones ipsius fieri. Lib. 2. de dieb. decret. cap. 2.

Septimo die crisis fit tuta simul & perfecta, sine periculo, notabilis, & crebra, uti & quæ decimoquarto euenit. Eodem lib. & cap.

Quartus septimi index, & vndecimus decimiquarti. Lib. 2. de dieb. decretoriis, cap. 2. 30

Decretorij dies numerum ordinatum habent, qui interdum in morbis, ex dispositionibus naturæ contrariis confunditur. Lib. 2. de dieb. decret. cap. 2.

Si quis ad experientiam deuenit, septimanas minusquàm potentes inueniet, proximè his quaterniones: inspiciet autem dies intercalarios, tertium puta, quintum, sextum, nonum, qua ratione fiat ut discernere possint. Eod. lib. & cap.

Vide diei decimiseptimi vim, ex Hippocratis variis historiis, ex lib. Epidemi. Item & vigesimali, qui decretorius Hippocrati est. 40

Sunt ex ægris qui vndecimo die crifim exceperunt, repetitionem decimo quarto, crifim absoluto vigesimo. Libro 2. de dieb. decretor. cap. 3.

Iphicratis vxori octogesimo die febris perfectè discussa est. Lib. 2. de dieb. decret. cap. 4.

Vide

Vide citatas à Galeno, varias ex Hippocrate ægrotantium historias. Eodem cap.

Herophiton centesimo & vigesimo die, de morbo crifim perfectam habuit. Eodem lib. & cap.

Vigesimali diem, vigesimo primo fortio rem esse, per Hippocratis experimenta demonstratum est. Lib. 2. de dieb. decret. cap. 5.

Pulchrè euenientibus, ad quaternionis circuitus, iudicia omnino perueniunt: erratis autem quibusdam in coincidentes recidunt. Lib. 2. de dieb. decret. cap. 6.

10 Nono die factam crifim, ea quæ in octauo tutio rem esse. Ibidem.

Dierum decretoriorum supputatio, per dies integros fieri non potest. Eodem lib. cap. 6.

Dierum decretoriorum omnes circuitus, hebdomadis, & quaternionibus adscribit Hippocrates. Eodem loco.

Vide seriem dierum parium, & imparium iudicantium. Eodem cap.

Galenus, per experientiam, ætate quadam, plures quàm trecentos homines acutè ægrotantes, vniuersos vel septimo, vel nono die crifim habuisse conspexit: in alio anno, quosdam decimoquarto, quosdam vigesimo. Eodem lib. & cap.

20 Decretorius fortissimus omnium, est dies septimus: prænuntiat eum quartus. Lib. 2. de diebus decret. cap. 8.

Coincidentes dies, nonus, quintus, & tertius. Lib. 2. de diebus decret. cap. 8.

Dierum decretoriorum proportio, perpetuè seruat. Lib. 2. de dieb. decret. cap. 9.

Tres septimanæ viginti diebus semper describuntur. Lib. 2. de dieb. decret. cap. 9.

Plurimi puerorum affectus, diebus septem finiunt, quidam septem mensibus, aliqui septem annis, nonnulli ad pubertatem vsque perueniunt.

30 Lib. 2. de dieb. decret. cap. 11.

Qui ad septimum vsque diem morbus extenditur, peracutus vocatur, qui longius procedit, simpliciter acutus. Exactè peracutus is est, qui quartum diem attingit. Eodem lib. cap. 12.

Vigesimalis dies, secundus est acutorum terminus. Lib. 2. de dieb. decret. cap. vlti.

Dierum decretoriorum principia, genere duplicia sunt, nempe experimentum, & ratio. Lib. 3. de dieb. decret. cap. 1.

Non omnes similiter dies de morbis discernere, ut experimento probatur, efficax adfert testimonium, quod circuitus septimani validissima sunt virtute præditi: post hos quaternarij, quidam verò extra hos coincidunt. Eodem lib. & cap.

40 Impari dierum numero, acutis morbis iudicia accidunt: longis pari. Eodem lib. & cap.

Dierum decretoriorum causæ, duo prima omnium quæ sunt primordia

mordia esse statuenda videntur, inordinatum, videlicet quod ex hac mundi materie proficiscitur: ordine verò, ornatuque procedens, quod cælestibus originem fert acceptam. Omnia siquidem in hoc orbe, ab illis decus, ornamentumque capefcunt. Eodem lib. & cap.

Vide Solis, & Lunæ potentiam longa ferie. Lib. eodem cap. 2.

Sub Lunæ lumine dormientibus pallor, & capitis dolor accidit. Lib. 3. de dieb. decret. cap. 2. ad finem.

Sol vt rex quispiam maximus est, Luna verò vt princeps non mediocris, inter illum, & nos medius constitutus, terrestrem regionem merito gubernat, non potentia cæteros planetas, sed vicinitate exuperans. Lib. 3. de dieb. decret. cap. 3.

Vehementiores mutationes eueniunt, vbi Luna cum sole coit, insuper in apparitionibus plenilunij minores, dum medio orbe apparet, obscurè dum curuata in cornua, ac falcata videtur. Eodem lib. & cap.

Quid ante Lunam apparentem manifestò pronunties, non est. Eodem lib. & cap.

Luna non ex æquo semper mouetur, tum propter latitudinis immutationem, tum propter signorum occasum, non æquali tempore euenientem. Lib. 3. de dieb. decret. cap. 4.

Lunæ ambitus, vicenis diebus, septenisque, & tertia diei parte peragitur. Eodem lib. & cap. In tanto enim tempore, totum signiferi circulum percurrit, atque hunc mensem, scholæ mensem peragratiōis vocant, & vide eodem cap. de mense quo Luna nobis lucescit, quem apparitionis nostri vocant.

Aëris mutationem à Luna fieri, cum occultatur, & rursus primum oritur, nemo mortalium ignorat. Lib. 3. de dieb. decret. cap. 5.

Vniuersas res à Luna immutari. Eod. lib. & cap.

Luna in tetragonis, & diametris stationibus, omnibus quæ subsistunt, mutationem facit. Lib. 3. de dieb. decret. cap. 5.

Observasse se Galenus affirmat, ab Aegyptiis Astronomis inuentum, Lunam non modò agris, sed etiam sanis, dies quales tandem futuri sint posse prænuntiare: & si ad planetas temperatos steterit, faustos, ac bonos producere: si ad intemperatos, graues, atque molestos. Eodem lib. cap. 6.

Vide longa ferie hoc ipso capite, eius quod modò dictum est probationem, per exempla.

Alterationes magnas, quas in tetragonis, & diametris, per septimanas fieri diximus, in lethaliibus quidem morbis, lethales & ipsas, in salubribus bonas inuenire necesse est. Eodem lib. cap. 6.

Cur quadratæ, & diametræ stationes sint potèntissimæ, causam non vult reddere Galenus, quasi à proposito alienissimum id sit. Eodem lib. & cap.

Circuituum alij numero quodam dierum constant, alij mensibus. Qui diebus constant septimani sunt, & Lunæ modo incedunt:

qui

qui mensibus ad solem referuntur. Eodem lib. cap. 7.

In primo die febres diarias solui contingit. Eodem lib. cap. 8.

De diebus decretoriis tractari non potest, nisi & simul de crisi tractetur, & econtra. Eodem lib. & cap.

Accessio naturam stimulat. Ibidem.

Difficillimum censet Galenus, periudicationis, & recursus humorum, in morbis causas reddere. Eodem lib. & cap.

In imparibus acutorum morborum iudicia fieri, ratio est, quòd accessio in his maximè continua redditur, & in imparibus accidit. Lib. 3. de dieb. decret. cap. 8.

10 Neque septimi, nec quarti numerus crisis author est, sed quòd Luna recentiore, & terrena immutante, motuum quoque circuitus ad hos principes numeros venire contingat, merito in ipsis tanquam stata alterationum tempora, inueniuntur. Eodem lib. cap. 8.

Mutationes non numeris, sed Lunæ, terrena debent. Ibidem.

Cur sextæ diei crisis mala sit, vide eodem capite.

Septimana medica, non integris septem diebus constat, ex Hippocratis sententia. Lib. 3. de diebus decret. cap. 9.

Septimana, vt septem integros habeat dies, sexta maximè diei parte indiget. Cap. eodem.

20

A dnotatio.

Completur igitur septimana medica diebus sex, horis viginti. Nam à septem integris diebus deest, sexta diei pars, hoc est horæ quatuor. Mensis verò circuitus, secundum hanc numerandi rationem, diebus constabit viginti septem, horis octo, quæ sunt tertia diei naturalis pars.

Tres septimanæ diebus viginti, horis duodecim constant: ita vt à vigintifimoprimo, vnus dimidio deficiat, nempe horis duodecim. Lib. 3. de dieb. decretoriis cap. 9.

30 Voco autem propriam septimanam quæ ex signiferi circuitu proficiscitur, nam is cuique nostrum virtutem adfert: communem ex menstruo tempore ortam, quam supra recensui, nequaquam septem & viginti dierum esse. Eod. lib. & cap.

Vide supputationem mensis medicinalis, à Galeno confecti, longa ferie. Lib. eodem cap. 9.

Acuti morbi propter velocitatem periculosi. Cap. eodem.

Ex motus specie, acutus morbus nuncupatur. Ibidem.

40 Inter septimanas ipsas, duæ solùm primæ separantur, tertia copulatur. Eodem lib. & cap. 12.

Quaterniones nonnulli necessariò coniunguntur: alij separantur. Eodem lib. & cap.

Temporis iudicij præcognitio, ad bonam victus rationem instituendam, vtilissima est. Eodem lib. cap. 13.

P

De

De signis in vniuersum, & vnde petenda ea sint.

CAPVT VIII.

De eam nunc Medicinæ partem ordine accedere, quæ Græcis *Σημωτική* dicitur, ipsa tractationis institutæ ratio admodum videtur. Naturali enim medicinæ parte iam tractata, ea etiam quæ de morbis, causis, & symptomatis est (quarum alteram Græci *φυσιολογική*, alteram *αιτιολογική, και παθολογική* nominant) ea tractanda nunc ordine est, quæ de signis habetur. Hoc itaque capite quid signum sit, quo ab indicio differat, signorum quot differentiæ, eorundem quoque quæ sit in medicina vtilitas, quæ item sanitatis, quæ futuræ aduersæ valetudinis, quæ morbi præsentis signa sint, & ea in morbis vnde petenda indicabimus, vt in genere signorum omnis methodus absoluta haberi possit. Ergo signum ita medici definiunt, vt sit rei quæ contingere debet dignotio, vel esse id, quo cognito aliud quod nobis ignotum erat deprehendatur: veluti & notationem, rei minus patentis per notas, seu signa perceptionem. Quæcunque igitur sese sensibus nostris obrudentia, aliud quippiam patefaciunt quod minus adhuc pateat, signa rectè dicuntur, vt pulsus, vrina, alui excrementa, sudor, sputum, faciei ægrotantis habitus, sermo, vox, decubitus, somnus, vigilia, dolor, sedes, seu positus affectus partis, facultatum corporis, rectè vel perperam obite functiones. Ex his enim omnibus conspicuis, quippiam aliud declaratur intus latens, quod antequam inspecta isthæc essent, minus sanè exploratum habebatur. Vt viso lotio in venosi generis affectibus, de illis pro inspecti lotij ratione iudicamus, salubrem quidem morbum, si lotium concoctum, laudatumque in substantia, colore, atque contentis visum fuerit, vti è contra si crudum illaudatumque, grauem & exitialem. Differt autem ab indicio signum, autore Galeno, quod signum ex obseruatione, indicium ex demonstratione sumatur. Proinde peritiores medici, de eo quod perpetuum est, vnum quodlibet indicans censent, vtendum indicij certi appellatione, hoc Græci *σημωτική* vocant. Indicia itaque perpetuè ea quorum sunt naturam declarant, nec fallunt vnquam; ea dico quæ certa medici dici volunt, quæque propriè indicia dici merentur: de quibus rectissimè illud pronuntiasse visus est Hippocrates, Quouis anno, & quouis tempore mala, malum: bona, bonum denuntiare. Nunquam enim aut bona malum, aut malà bonum indicabunt: ac proinde certa, vera, fidelia sunt existimanda, vt in exemplo, pulsus magnus, constans, ac fortis, virium roboris certissimum semper indicium habitum est, vti paruus, inconstans, imbecillus, debilitatis virium certissimum indicium est. Habent itaque se tanquam genus & species, signum & indicium. Omne nanque indicium, signum rectè haberi potest, non autem signum omne, indicium dici. Quæ enim sepe numerò fallunt, nec

In definit. med.

Lib. 7 Progn. com. 41. vel cap. 14. nouæ versionis.

Lib. 3. prog. cap. 14.

nec idem semper declarant, signa quidem, sed non indicia cenferi debent: vt faciei ægrotantis habitus, etsi exitialis interdum appareat, non tamen exitium perpetuè adfert. Fieri nanque potest, vt à vigilia immodica, labore, inedia, alui fluxu, talis contingat vultus species, quæ inde emanans, non tamen exitialem facit morbum, vt rectissimè cauendum iusserit Hippocrates, ne id à fame, alui fluxione, aut vigilia accidisse deprehendatur. Minus enim tum malum fore, quam si merito morbi idem contingat, ipsemet Hippocrates affirmat. Iam verò signorum quot sint præcipuæ differentiæ dicere aggrediamur. Signum omne, vel id quod præsens est declarat, vel quod futurum prænunciat, vel quod præterit in memoriam reuocat. Quæ præsentis affectus demonstrant, siue ij secundum naturam sint, seu contrà, Græcis *διαγνωστικά*, siue *διδοστικά* dici consueuerunt: vti quæ eisdem futuros prænuntiant *προγνωστικά*: quæ præterita in memoriam reuocant *ἀναμνηστικά*. Tria hæc signorum genera, scholæ nostræ, Demonstratiua, Prognostica, & Rememoratiua appellare in vsu habent: idque magna ratione, quod præsentium rerum sit demonstratio, futurarum præfagatio, præteritarum memoria. Itaque ad ea quæ præsentia sunt, & sensibus nostris sese applicant, declaranda, demonstratiuis signis planè est opus. Quomodo enim quod non est demonstrari potest? Ea verò quæ futura sunt, quod nondum sint, prædici quidem, & præfagiri, demonstrari autem minimè possunt: vti quæ præterierunt, in memoriam reuocari satis habent. Sed rursus differentias has omneis in alias est partiri, quum horum ipsorum omnium alia salubria sint, morbosa alia, alia neutra. Salubria quidem, autore Galeno, quæ & præsentem indicant sanitatem, & futuram prænuntiant, & præteritam ad memoriam referunt. Sic & morbosa, quæ vel præsentem significant, vel præteritum in memoriam reuocant, vel futurum tandem prædicunt. Sic & de neutris quoque dicendum. Hæc autem signa omnia, etsi pro ratione eorum quæ significantur, modò demonstratiua, modo prognostica, aliàs verò rememoratiua appellentur, veteres tamen medici (quod testatur Galenus) omnia hæc, prognostica appellare consueuerunt, tamen & præsentia, & præterita significant. Sed ineptè mea quidem sententia, & incongruè satis. De eo enim quod præterit præfagium fieri non potest, cum sit præfagium, seu prognosticum, rei futuræ, per ea quæ apparent, prædictio, vt Galenus libro 4. de præfagatione ex pulsibus, cap. penultimo, conceptis verbis affirmare videtur: & lib. item de constitutione artis medicæ. Itaque etsi veteres ad præterita prognostici nomen accommodasse videntur, propriè tamen magis, & congruentiùs futuris accommodari meritò debet. Sed iam signorum cum magna sit in tota arte vtilitas, quæ nam ea sit, nobis est paulò plenius explicandum. Primà porò, eaque signorum vel præcipua vtilitas est, quod inde cognitionis affectuum in corpore omnium, siue eorum qui secun-

Lib. 1. progn. textu II.

In arte medici.

dum naturam sunt, siue contra, ratio omnis plenè suppeditatur. Sanitatem nanque & morbos omnes, ad hæc corporis, partiumque eius temperaturam signis propriis dignoscimus. Quam dignoscendi rationem exactè Galenus, cum lib. de sanit. tuend. tum lib. de affectorum locorum notitia, tum in arte medicinali præcipuè complexus est. Constat autem, sine morborum exacta dignotione curari eos minimè posse, vt Galenus, & Auicenna censuerunt. Quamobrem cum signorum consideratio tanti sit momenti, vt per ea affectus corporis noxam inferentes cognosci commodè possint, subindeque curari, efficitur, vt in signorum indagacione medico sit non 10 minimum, nec leuiter insultendum. Est & altera commoditas, ac sanè haud quaquam inferior, quòd si & præsentia indicare, & futura prædicere, & præterita in memoriam reuocare probè sciuerimus, magno simus ægrotantibus vsui futuri: illique nos & admirabuntur, & sese fidei nostræ facilius committent, nobisque fidem habebunt, vt diuinus auctor Hippocrates, libro præfagiorum primo affirmauit. Est etiam quædam alia, quæ dignitate ceteras cunctas vtilitates superare videtur, quòd qui signorum naturam probè tenuerit, is profectò de singulis morbis quid euenturum sit certò pronuntiare, atque prædicere poterit: nedum diem, in quo vel salubre decretorium adfuturum sit, vel mors, sed & horam quoque. Quæ res ad diuinationis naturam proximè accedere videtur, medicumque & admirandum, & suspiciendum facit, & ab improborum, & idiotarum, insanique vulgi calumniis tutum reddit: vt haud immeritò illud dixisse summa ratione Galenus sit visus, præfagia medicum à mortis crimine vindicare, ægròque medico obsequentes reddere. Quid enim admirabilius in tota arte, quàm prouidentie, præfagiendique artis beneficio, quæ futura sunt, quæque nec æger nec alsidentes præsensere signorum apparentium adminiculo prædicere? Quæ ratio Hippocratem adduxit, vt diceret, optimum esse, medicum prouidentia vti. Adde quòd hæc futura prædicendi ars, quam ex signorum obseruatione indipiscimus, magnam & admirabilem conciliat medicis laudem, atque diuiniorem in eis scientie cultum, & obseruantiam: dum ægri, quæ multò ante euentura prædixit prudens medicus, ea in tempore euenisse cernunt, vt Galen. lib. de prædicendo, multis, ac variis citatis historiis, ex quibus magnam se consecutum & laudem & famam testatur, tum verò ex Glauci historia, à se lib. 5. de aff. locor. notitia, recensita, patere abundè potest. Atque eæ sunt profectò summæ, quæ ex signorum obseruatione, & arte commoditates insurgunt: id vt attendant medici, vtilissimam esse hanc de signis tractationem, quam vt absoluaamus, ad signa sanitatis, & aduersæ valetudinis futuræ, tum & morbi præsentis, ordine progrediemur. Ergo sanitatis signa sunt, naturales corporis habitus, & proba functionum in vniuersum editio: dicente vtique Galeno, vnumquenque sanum se arbitrari debere,

Lib. 1. meth. me. & item Lib. 2. d. rat. vic. acut. Comment. 38. Auicenna fen. prima quarti.

Lib. de cost. artis medi.

Li. 1. Pract.

Li. 1. de mor. diff. cap. 1.

debere, cum partium corporis adminiculo, muniis ad vitam necessariis, citra noxam fungi possit. Benè igitur valere corpus significant, virium corporis robur, & ad functiones omnes obeundas firmitas, color pro naturæ cuiusque ratione integer, & viuus, appetentia bona, acceptorum proba concoctio, distributio, & ab iis commoda corporis alitio, excrementorum quæ ex cibis, & potibus gignuntur, commoda per aluum, & vrinas deiectio, somnus moderatus, & quietus, facultatum tam animalium, quàm naturalium in suis functionibus integritas. Cui hæc adfuerint, is profectò sanus esse iurè dici poterit, bonaque valetudine frui. Aduersæ porrò valetudinis futuræ signa hæc erunt (si quidem & ante aduersam valetudinem quædam notæ oriuntur futuri mali prænuntia) quarum omnium communis ea est, quòd aliter se corpus habeat, atque per naturam consueuerit, nec functionibus obeundis æquè atque antè valet, grauitate affici ac lassitudine sibi videtur, vnde est illud Hippocratis. Spontaneos labores morbos prænuntiare. Itaque si plenior quis, & speciosior, & coloratior factus seipso videatur, suspecta, vt Celsus ait, habere bona sua debet, quòd (vt Hippocrates affirmat) neque in eodem habitu subsistere, neque ultra progredi potest, sed retrò quasi in ruinam, & deterius labens reuoluatur: vt in morbum euadere plenitatem tantam (nisi confestim parco victu, & sanguinis missione obuiam eatur) sit omninò necesse. Peius tamen signum est, si quis præter morem macruit, & viuudum illum colorem, decorumque amisit, quoniam redundantiam & morbus & vacationes demere possunt. Vbi macies adest, virium infirmitas, & grauis morbi tolerantia expectari possunt. Extenuatio nanque, autore Galeno, imbecillitatis virium signum est. Præter hæc ventura mala indicant, grauis corporis, & membrorum sensus, altior quàm pro natura, somnus, vigiliæ iugis, caloris in corpore toto insultus quasi quidam, tumultuosa somnia, sudores intempestiui circa partes aliquas dormienti oborti, præsertim nulla accedente sudoris manifesta causa, & si is circa ceruicem, pectus, crura, genua, vel coxas appareat. Qua enim parte corporis sudor est (ait Hippocrates) ibi significat morbum. Item si lentè quis sanorum munia obeat, quæ antè alacriter obire solebat, si item torpeat animus, si moueri piget, si spiritus grauior est, si circa caput grauitas & intentæ venæ cum pulsatiuo dolore mouentur, si frequentes oscitationes, si genua quasi delassata sentiuntur, totumve corpus lassitudinem sentit: isthæc inquam, aut horum plurima, si citra febrem adfuerint, citraque sensibilem, & manifestam actionum offensam, futuros proculdubio morbos prænuntiant. Ex his enim sæpe plura, nunquam non aliqua febrem antecedere solent. Quæ verò iam ægrotant corpora, sensibilibus operationum læsionibus distinguuntur, vt in arte medicinali adstruxit Galen. Terminus nanque sanitatis & morbi discretiuus, eodem autore, operationum est sensibilis læsio. Vnde & illud quoque rectissimè ab eodem dictum est, eam partem quæ munus suum

Sanitatis signa.

Aduersæ valetudinis futuræ signa.

Lib. 2. cap. 1.

Lib. 2. aphor. com. 28.

Lib. 4. aphor.

Morbi præsentis signa. In arte med.

Li. de mor.
diff. cap. 2.

suum obire nequeat, ægotam dicere oportere. Itaque vbi facultatum corporis actiones offensæ sunt, neque illas obire secundum naturam partes corporis possunt, morbum iam adesse ex eo indubiè significatur. Hoc si quidem est ægotum esse, muniis ad vitam necessariis citra offensam fungi non posse: atque ob id rectè morbus à Galeno definitur esse, vitiatæ functionis causa. At verò vt hæc morbi signa habenda sunt, sic quoque quæ mox dicentur bona in ægotantibus signa cense-
 10
 20
 30
 40
 nec

Bona in æ-
gotantibus
signa.

Malum in æ-
gotantibus
signa.

nec reueretur: si frequenter & cum dolore, aut angustia spiritum ducit (quod mali morbi indicium est) si cibum auersatur, si in sputis, vrinis, aut alui excrementis nullum coctionis signum adsit, sed cruda perstent: si plus iusto, & nimis celeriter macrescere incipiat, si post sudorem inhorrescat, si à vomitu singultus obrepit, si in acuto morbo frigidus sudor effluat, si febrem copiosi sudores non leuant, si timor in somnis appareat, si deficiat pulsus, si syncopaprehendatur crebra æger: si morbum ægerimè ferat. Ist hæc si per acutos morbos appa-
 10
 20
 30
 40
 50
 60
 70
 80
 90
 100
 110
 120
 130
 140
 150
 160
 170
 180
 190
 200
 210
 220
 230
 240
 250
 260
 270
 280
 290
 300
 310
 320
 330
 340
 350
 360
 370
 380
 390
 400
 410
 420
 430
 440
 450
 460
 470
 480
 490
 500
 510
 520
 530
 540
 550
 560
 570
 580
 590
 600
 610
 620
 630
 640
 650
 660
 670
 680
 690
 700
 710
 720
 730
 740
 750
 760
 770
 780
 790
 800
 810
 820
 830
 840
 850
 860
 870
 880
 890
 900
 910
 920
 930
 940
 950
 960
 970
 980
 990
 1000

De signis Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

- 20 **M**edicorum prædictiones narrantur multæ, & variæ, & admirandæ, quales ego quidem neque prædixi, neque alium aliquem prædicere audiui. Lib. 2. prædictionum, ad principium. Vbi autem prædictiones eæ quales sint docuit Hippocrates (vanas autem esse, & impossibiles idem existimat, vt reuera sunt) hæc subiungit. Ego verò (inquit) talia quidem non vaticinabor, verum signa scribam, ex quibus sanos futuros homines, & morituros coniectare oportet: & tum breui tempore, tum longiore, sanos futuros, aut perituros. Eodem lib.
- 30 **A**nullo signo, neque bono, neque malo læduntur suspiciones. Eodem lib.
- 40 **V**t autem in summa dicatur, quid de signis Hippocrates dixerit, scilicet ad hoc argumentum referri debere, quæcunque ferè tribus libris prælagiorum ab eodem autore de signis tum bonis, tum malis in ægotantibus, dicta sunt. Ad hæc quæcunque duobus prædictionum libris, & lib. item de Coacis prænotionibus, & partim aphorismorum libris, de hac ipsa re tractantur. Quæ omnia vice locorum communium studioso lectori esse possint, vt ea hinc inculcare non sit opus. Effet enim id volumina transcribere, non locos communes edere.

Galeni.

Signum, est rei quæ contingere debet dignotio. Libro de definitionibus medic.

- Signum est id, quo cognito aliud quod ignotum nobis erat deprehenditur. Eod. lib.
- Signum prognosticum est, ex quo noscitur futurum. Ibidem.
- Predictio est futuri præcognitio, prænunciatioque. Ibidem.
- Pathognomicum signum, est id ex quo affectus dignoscitur. Ibidem.
- Auxiliaria signa, sunt ea ex quibus curationis, quæ in ipsis obseruata est commonemur. In definit. medi.
- Indicatiuum signum est, quod primas sibi vendicat in minus manifesti alicuius deprehensione, idem bonum consequentis. Ibidem. 10
- Suggestens memoriæ signum est, ut aiunt Emperici, res quæ apparet, atque ex antegressa obseruatione innotescit, utilis rei quæ cognoscitur ad memoriæ reuocandæ. Eodem lib. de definit. medi.
- Præsentium præsentia signa, sunt Pathognomica omnia, id est affectuum indicatiua. Hæc enim cum fiunt, atque adsunt, adsunt perinde & affectus, cum cessant, morbi quoque soluuntur. Eodem lib.
- Præsentia, præteritorum sunt signa, ut facti prius vlceris cicatrix. Ibidem.
- Præsentia futurorum sunt signa, ut cadauerosa facies, mortis. Eodem lib.
- Præterita autem sunt præteritorum signa, ut cum remissio à declinatione, deferuisse morbum significat. Ibidem. 20
- Præterita præsentium, ut esse ab aspide demorsum inter exitalia censeferi. Ibidem.
- Præterita futurorum sunt signa, ut con fracto, contritòque offe totum contrahendum: ei nanque oportet totum obduci, dum ad pristinum statum redit. In definit. medi. Vel hoc pacto quis possit id demonstrare. Præcedens cruditas & nimius cibus plenitatis morbos parere habet, vel dempto de capite offe, cicatricem sequituram.
- Superuenientia, succedentium interdum sunt signa, ut vulneri superueniens conuulsio, successuram mortem ut plurimum significat. Lib. 30 definit. medi.
- Signum ab indicio differt, quòd indicium dicatur de eo quod perpetuum est, vnum quodlibet indicans: signum verò quod non necessarid nec assidue, sed magna ex parte id indicat. Lib. 3. prognosti. com. 41. seu cap. 14. nouæ versionis.
- Signum item rursus ab indicio differt. Nam quod ex obseruatione est, signum: quod verò ex demonstratione, indicium certum dicunt. Eodem com.
- Indicia dissimilia, dissimilem quoque demonstrationem efficiunt. Lib. 6. de placit. Hipp. & Plat. 40
- Signa optimæ constitutionis, ab his qui secundum essentiæ rationem ipsis insunt, & ab his quæ ex necessitate consequuntur operationibus, casibusque, qui propriè accidentia vocantur, sumenda sunt. In arte medicinali, cap. 8. & qualia ea signa sint, vide ibidem.

Signa

- Signa salubria sunt, quæcunque præsentem indicant sanitatem, & futuram prænuntiant, & præteritam memoriæ subiiciunt. In arte medi. cap. 7.
- Signa insalubria, quæ & præsentem indicant ægritudinem, & futuram prænuntiant, atque præteritam memoriæ subiiciunt. Cap. eodem.
- Signa neutra dicuntur, quæ neutram dispositionem ostendunt, prænuntiant, & memoriæ subiiciunt. Ibidem.
- Hæc omnia signa vocantur nonnunquam à vetustioribus medicis prænunciatiua, quanuis præsentium, ac præteritorum indicatiua. In arte medic. cap. 7.
- 10 Vñus non paruus ex prænunciatiuis, atque indicatiuis sumitur: minor autem ex his, quæ memoriæ subiiciunt. In arte medicinali cap. 7.
- Signa eadem insalubria sunt & neutra, item salubria & insalubria, iuxta diuersas habitudines corporum quibus insunt. In arte medic. cap. 82.
- Ægrotantium corporum indicia, ex lib. de loc. aff. sumenda esse testatur Gal. in arte medic. cap. 81.
- Signa futuræ ægritudinis quænam sunt. In arte medicinali, cap. 82.
- Quæcunque ægrotantibus signa salutaria apparent, dicentur quidem 20 salubria, quia futuram sanitatem ostendunt, dicentur etiam ægra, quatenus præsentem ostendunt ægritudinem. Eodem lib. & cap.
- Mirari non oportet eadem signa, tres in diuersis habitudinibus seruari rationes, quæ & salubria, & ægra, & neutra dicantur. Eodem lib. & cap.
- Liber artis medicinalis in vniuersum signa omnia continet omnium corporum salubrium, insalubrium, & neutrorum. Item singulorum corporis partium principium, cerebri, cordis, hepatis, testium, ventriculi, pulmonis, quæ inde omnia exquirenda sunt.
- Ex propriis affectionis signis, quæcunque generis in quo affectio est, 30 dicatoria existunt, ea quippiam demonstrant. Com. 2. ad lib. 1. prorrhethici, super textu 3.
- Si signorum generis propriorum quædam apparuerint, id ad præcognitionem specierum conferet, quoniam vnumquodque genus specibus familiare est. Eodem lib. & com.
- Nonnulla incipientium morborum indicia certa sunt, alia autem magna quidem ex parte sunt, sed certis propè accedentia: alia verò, etsi non propè quidem accedant, non tamen iam longè recedunt: alia præterea ambigua, & alia iam his inferiora. Com. 1. ad lib. 1. prorrhethici, super textu 26.
- 40 Signorum omnium triplex est differentia. Nonnulla quidem cruditatis, & coctionis: quædam mortis, & salutis sunt signa. Tertium aliud genus est, quod crisi bus adiacet. Lib. 1. de crisi b. cap. 14.
- Signa cruditatis & coctionis, alui excrementa, & sputa, & vrinas statuere oportet. Lib. 1. de crisi b. cap. 14.

De

De signis porrò salutis & mortis, de que decretoriis, supra à nobis abundè tractatum est, cap. scilicet 38. quod de crisibus inscriptum est. Ad quem locum lectorem remittimus.

Quæ signa, quibus in morbis animaduertenda in primis sint. Lib. 3. de crisib. cap. 3.

Signorum quædam sunt, vt morborum singulorum differentiarum inter se disiungantur, alia verò vt singularum affectionum mores cognoscantur, vel futura cognoscatur indicatio, qualis nam futura sit, & quando. Lib. 1. prorrhethici, com. 2. super textu 3.

Signa praua alia simpliciter talia sunt, alia ex accidente. Com. 2. in prognostica Hipp. super textu 49.

Non omne signum quod prauum est, mox idem & perniciosum existit. Lib. 2. prognos. com. 17.

Signum vnum forte, sæpe multis debilibus fidelius existit. Lib. 1. de crisib. cap. 13.

Signa bona aut mala, quædam simpliciter enuntiat Hippocrates, quædam per comparationem ad excellentiam. Lib. 1. de crisib. cap. 13.

Signa ediscentem omnia, iudicare vires eorum inuicem comparantem decet. Eodem lib. & cap.

Signis inter se collatis, prænotionem esse faciendam, docet Hippocrates. Com. 1. ad primum prorrhethici, super textu 2.

Signa prognostica, non omnia eandem habere certitudinem. Com. 3. in primum prorrhethici, super textu 25.

Signa prognostica, non eisdem notis præfert Hippocrates. Lib. 2. prognos. comment. 55.

Signorum vires æstimari præcipit Hippocrates, atque ex ipsis prænoscere quidnam futurum sit. Lib. 4. de ratio. vic. acut. com. 60.

Signa prognostica omni in loco suam habent veritatem. Lib. 3. prognos. comment. 42.

Signa omnia bona, si cui conualescendum sit, adsint oportet, si moriendum: si vnum adsit malum, sufficet. Lib. 2. prognos. com. 56.

Signorum considerare numerum, ac potestatem oportet. Lib. 2. prognos. comment. 55.

Prognostica signa permixta, qualiter æstimanda sint. Com. eodem.

Signa decretoria, & coctionis, eadem non sunt. Lib. 1. de crisib. cap. 7.

Signum nullum ita fidele est, vt exquisitè ostendat singula, ex futuris temporibus. Lib. 1. de crisib. cap. 13.

Signa quidem coctionis salutem homines, non tamen per crisim omnino futuram ostendunt. Lib. 1. de crisib. cap. 7.

Signorum omnium, non æqua dignitas existimanda est. Lib. 3. de crisib. cap. 3.

Signa coctionis bonum aliquod magnum, perpetuò ostendunt. Lib. 1. de crisib. cap. 7.

Signa

Signa coctionis nunquam malè apparent, decretoria autem est vbi malè. Lib. 1. de crisib. cap. 8. & lib. 1. aphor. com. 12.

Signa lethalia cum notis concoctionis nunquam eueniunt. Lib. 2. de dieb. decret. cap. 11.

Signorum tria genera propriam cuiusque membri coctionem significat: inferioris ventris, excrementa quæ secundum naturam se habent, venosi generis, vrinæ, & instrumentorum quibus spiramus, sputa. Lib. 1. de crisib. cap. 7.

Signa mox inuadentia, & post apparentia quæ sint. Lib. 1. de crisib. cap. 5.

Signa pathognomonica, & absidentia quænam sint. Sunt enim pathognomonica, quæ separari ab affectionibus non possunt, & affectus, vt ita dicam, essentiam constituunt. Absidentia verò ex his sunt, quæ sæpè illis accidunt. Comment. 3. ad lib. 3. Epidemi. super textu 34. Febrium ardentium & 7. & lib. 1. aphorismorum, comment. 12.

Signa coctionis nunquam in principio morbi, aut statim apparent, terminant autem illud principium. Cruditatis verò signa, cum primo morbi principio statim inuadunt, & nonnunquam posterius apparent. Lib. 1. aphor. com. 12.

Signa, & casus pro eadem accepit Galenus. Com. eodem.

Signa coctionis semper sunt bona, & morbi solutionem ostendunt. Com. eodem.

Signa exitialia, mortem ægri citam prænuntiant. Lib. 1. aphorismorum, comment. 12.

Signa cruditatis, diutinum quidem ex necessitate morbum significant: sed quantum in ipsis est, neque moriturum, neque euasurum è morbo hominem ostendunt. Com. eodem.

Signa quibus medicus fidere non debet, à Galeno infida dicuntur. Lib. 2. aphor. com. 27.

Signum bonum interdum à maiori malo superatur, & malum interdum à maiori bono vincitur. Lib. 2. aphor. com. 33.

Signum bonum in quouis morbo, constare mente, & appetitum permanere. Ibidem.

Signa commodæ, & incommodæ vacationis. Lib. 1. aphor. com. 2. & com. 25. eiusdem lib. & lib. 4. aphor. com. 2.

De signis lethalibus vide tum lib. 2. aphor. tum lib. 4. & lib. 5. 6. & 7. pluribus aphorismis, ad quæ loca lectorem remittere (ne plus æquo longior sim) commodissimum visum est.

Significatis singulis vna certa subiecta res est: non tamen cuique voci vna res subiicitur. Lib. 2. meth. medendi, cap. 7.

Signum, affectio, & curatio, deinceps se habent. Lib. 4. meth. med. cap. 5.

Signa affectorum locorum, ex actione læsa, excrementis iis, quæ affectis partibus adnascuntur, doloris proprietate, & loci situ deprehenduntur. Lib. 1. de loc. aff. cap. 2. & 3. & item lib. 3. cap. 3.

De

Voniam ex pulsum notione plurima deprehendere licet; quæ ad rectè de morbis præfagiendum necessaria sunt: indeque de facultatis vitalis robore, aut imbecillitate iudicium ferri quàm commodissimè possit, congruum sanè videtur, vt de pulsum vsu, & significatione hoc capite agamus: id ostendentes, quidnam pulsus sit, quis pulsum vsus, quæ differentia, quæ significationes. Nec verò omnes in præsentia pulsum differentias, nec causas item tractabimus omnes, sed compendio quodam, vsus tantum, & significata trademus. Id enim ad locorum communium rationem factis fore arbitrabimur. Ergo pulsum ita definit Galenus. Pulsum actionem esse peculiarem cordis, deinde arteriarum, quæ distentione, ac contractione mouentur à facultate vitali, quo caloris natiui mediocritas retineatur, generetur autem in cerebro spiritus animalis. Hac sanè definitione, pulsus natura omnis exactissimè explicatur, ratio inquam seu essentia, effectrix illius causa, & finis. Pulsus nanque essentia actio est cordis & arteriarum, nempe motus quidam ex distentione, contractioneq; constans (hanc Græci συστολή illam διαστολή nominant) effectrix pulsum causa, facultas vitalis à corde in arterias manans. Finis, caloris natiui custodia, & moderatio, tum & spiritus animalis in cerebro generatio. Hæc quidem omnia in præfata definitione conclusa habentur. Pulsum vsus tradente Galeno, est (vt in summa dicatur) natiui caloris moderatio. Moderatur autem natiuus calor, aëris frigidi attractu, & fumidi excrementi depulsionem. Cùm attolluntur, seu dilatantur arteriæ, attrahitur intrò frigidus aër, qui natiuum calorem fouet, ac recreat, & ne extinguatur accendaturve prohibet. Cùm submituntur quasi in seipsas contractæ arteriæ, quæ ex adustione genita fumida excrementa sunt, foras pelluntur. Atque tota fermè pulsum ratio, cum respiratione magnam sanè affinitatem habet. Vt enim sublatis respirationis instrumentis in spiratio fit, subindeque aëris frigidi attractus, sic & arteriis dilatis intrò frigidus aër admittitur. Rursus contractis respirationis instrumentis, (qui motus exspiratio dicitur) foras fuliginosus & calidus aër emittitur, sic demissis arteriis fumidum foras pellitur. Inspiratio itaque arteriarum dilatationi, exspiratio contractioni respondet, vt exactè Gal. lib. de pulsum vsu demonstrat. Pulsum nunc præcipuas differentias enarremus ex quibus significationes sumere varias licet, in quibus recensendis Galeni ordinem sequemur, quem ille in tradendis pulsum differentiis sequutus fuisse videtur: etsi non omnes tractare sit animus, ne locorum communium compendiarium rationem transluisse videri possimus. Prima ergo differentia à motus tempore, quo arteria mouetur, desumitur, atque in vtraque motus ipsius parte attenditur, dilatatione inquam, atque submitione. Ad quam differentiam pertinent pulsus, celer, tardus, & medio

Pulsus quid.
Lib. 4. de dif.
pulsum.

Pulsus vsus.

Lib. de vsu
pulsum & lib.
8. de pl. acit.
Hipp. & Plat.

Pulsus dif.
ferentia.

Lib. 7. & 8. de
Phyfico au-
ditu.

& mediocris. Quodcunque nanque motu agitur locali, aut celeriter, aut tardè, aut temperatè, pro temporis ratione, moueri oportet, si quid Aristoteli creditur. Celeris erit qui breui tempore motum suum complet, ac perficit. Tardus contra, qui longo tempore sua interualla percurrit, finitque motum. Mediocris qui inter hæc medio modo se habet. Omitto volens & sciens, secundam pulsum differentiam, quæ à quantitate dilatationis sumitur: quo in genere, pulsus longus, latus, & altus habentur: & iis contrarii breuis, angustus, humilis. Pulsus tantum magni & parui hinc meminisse lubet, quod ab his significationes vtilis sumere expediat. Magnum vocant, qui longitudine, latitudine & profunditate auctus appareat. Paruum contra, qui iis ipsis dimensionibus imminutus. A virium robore tertia sumitur, eaque omnium præstantissima in pulsum, languidum, & mediocre reponere licet. Genus hoc Galenus in contentione, hoc est virium robore, ac firmitate positum esse, iure optimo statuit. Virium nanque firmitas, & consistentia, vehementem seu validum pulsum creat, vt infirmitas languidum & imbecillum. Erit itaque pulsus vehemens, qui contentione mittitur, & tangentis manum validè ferit: languidus, qui leuissimo, & inualido impetu pulsatur, hoc est, imbecilliter & remissè, non autem intentè: medius qui nec omnino intentè, neque remissè, sed medio quodam modo se habet. Differentias autem eas, quæ à corpore arteriæ sumuntur (quo in genere sunt mollis, durus, & mediocris) de industria prætermitto: sicuti & alterum genus pleni & vacui, item & quæ à qualitatibus sumuntur primis, calidi & frigidi differentia prætermittendæ in præsens videntur, quod ab his haud momentaneæ quidem significationes sumantur: & ad eas transire differentias, quæ à tempore quietis spectentur conducibilis visum est. In hoc genere hæ differentia sunt: Creber, rarus, & mediocris. Creberis est (qui & frequens & densus appellatur) cui breue quietis tempus subest, vel in quo arteria crebrè distenditur, hoc est modico interposito inter vtranque diastolem tempore. Rarus, cui longum quietis tempus est, vel in quo haud ita crebrè arteria attollitur, longumque interponitur tempus inter vnam & illi succedentem arteriæ distensionem. Mediocris cui inter ambas distensiones mediocre intererit tempus. Quietis autem nomine, hoc loco interuallum id intelligi volumus, quod inter duos arteriæ ictus intercedit. Est & in pulsibus aliam sumere differentiam, quæ penes proportionem temporis ad tempus (quam Rythmum, seu concinnum modum appellant) attenditur. In hoc sunt pulsus eurythmus, & arythmus. Neque verò ἀρυθμοί appellantur pulsus, qui omnino modulo careant, & omni sint priuati rythmo. Id enim fieri nequicquam potest, cùm præ omnibus pulsum omnem obtinere modulum quendam (quem ῥυθμῶν Græci vocant) oporteat. Sed eos arythmos vocamus qui natiuum rythmum non seruant. Vitium nanque natiui rythmi, vt bellè Galenus ait, non absolutam abolitionem significat. Eorum pulsum ratione ex collatione ad pulsum, qui ætatibus proprii sunt, inuestigat Galenus.

Lib. 7. & 8.
de Phyfico
auditu.

Lib. 1. de pul.
diff.

Q Cùm

Cum enim suus cuique ætati proprius, peculiarisque sit pulsus à natura attributus, qui ex his suum modulum seruat, eurythmus vocatur: qui labefactat, arythmus. Ac qui labefactat, interim rythmum vicinæ ætatis mutuatur, & pararythmus nominatur: vt si puer, iuuenis pulsus habeat, aut hic viri iam facti. Si cuiusvis alterius ætatis modulum sibi asciscat, heterorythmus is appellatur. Qui verò nullius ætatis rythmum prorsus retinet, hic ecrythmus meritò nuncupandus, atque hic omnino concinnitatem corrumpit. Hæ rythmi differentia omnes sunt. Iam verò ad æqualitatis, & inæqualitatis pulsuum tradendas differentias accedamus: tum & ad eas, in quibus ordinem, & ordinis perturbationem est inuenire. Aequalitatem porrò in pulsibus medici vocant motionū ipsius paritatem quandam, cum inquam nullam habent in suis differentiis imparitatem, sed æqualia, & paria omnia, magnitudo, velocitas, crebritas, & huiusmodi talia. Quæ quidem paritas, aut in vno pulsu, aut in pluribus spectatur. Quæ in pluribus æqualitas, aut inæqualitas attenditur, Græcis quidem *Συσματικὴ*, Latinis collectiua nuncupatur. Pares omnino si manent differentia, æqualis absolutè is pulsus vocatur: sin omnino impares, inæqualis absolutè dicendus. Non minimum autem referre censendum est, si absolutè æqualem, aut inæqualem pulsuum, an aliquo in genere dicas, puta magnitudine, velocitate, frequentia. Exactè nanque æqualis neque magnitudinem, neque velocitatem, neque frequentiam, neque aliud quicquam impar habet. Qui verò in vno aliquo genere aut æqualis, aut inæqualis dicitur, is magnitudine, verbi gratia æqualis, aut inæquales, celeritate æqualis, vehementia æqualis, inæqualisve nominatur. Atque hæc de æquali, & inæquali pulsu. Ordo porrò, à quo pulsus ordinatus denominationē accepit, est circuituum in pulsibus paritas, vt cum primo arteriæ motu vel magnitudo, vel æqualitas, vel velocitas apparent, eadem rursus in secundo, & tertio, ac aliis consequentibus motionibus appareat. Itaque ordinatus & inordinatus, diuisa inæqualitate in paritatem circuituum, & in absolutam imparitatem in vtroque membro (vt ait Galenus) generantur. In circuituum paritate ordinatus, in absoluta imparitate inordinatus. Atque hæc de collectiua æqualitatis, inæqualitatisque differentiis, si modò ad collectiua inæqualitatis genus eorum pulsuum meminerimus, qui Græcis *Διαλείποντες*, id est deficientes: & *Παραμυζήσαντες*, hoc est intercidentes appellantur. Ex pulsuum paritatibus, Galeno autore, deficientes constant. Cum enim in arteriæ ictibus, vno aut pluribus, alter altero minor apparet, vt etiam interdum vniuersus arteriæ motus concidat, tum rectè pulsus huiusmodi deficientes appellamus, quòd à consueto motu, virium nimia imbecillitate deficient. Intercidens deficienti contrarius esse videtur. In hoc nanque, vbi quies arteriæ expectatur, superuacanea aliqua percussio intercidit, vnde intercidentes nominantur pulsus. Hunc Galenus intercurrentem vocat, vti intermittentem illum, qui ex inæqualitate constat raritatis & paruitatis. In raritatis inæqualitate, quiete arteriæ longissimè producta: in paruitatis inæqualitate, distentione arteriæ minimum dilatata. Atque pulsibus huius

Lib. i. de dif. pul.

bus huiusmodi affines sunt, qui reciproci deficientes appellantur, vbi duorum spatium vel trium, vel etiam plurium pulsuum motu omnino arteria non cieri visa, iterum agitari incipit. Mutilus item, & decurtatus pulsus ad hoc genus pertinet. Si enim primo pulsu secundus paulò minor, & tertius secundo, & verò etiam quartus tertio, còtinuò minor spectetur, idque ad plures vsque perueniat, hos pulsus Græci *μειζους*, seu *μειορῆοντας*, hoc est, mutilos, & decurtatos à figuris nomen, quæ in acutum terminant, mutant. Qui verò ex iis perpetuò diminuuntur, nec minui desinunt, ad quietem prorsus recedentes, motuque tandem destituti deficientes, decurtatos appellamus, Græcis *ελαττοντες μείουροι* vocantur. Qui verò deficient pulsu, duplici differentia inueniuntur. Aut enim vbi primum in paruitate minui ceperunt, hanc constanter seruant, aut rursus augentur, vel in parem priori magnitudinem reuertuntur, minorémve, aut maiorem. Hi omnes decurtati reciproci vocitantur, Græcis *μείουροι παλινοδρομούνης*. Sed iam ad reliquas inæqualitatis quæ in vno pulsu reperiuntur, differentias transeamus. Attenduntur verò differentia eæ, ex inæqualitate in vna arteriæ parte, pluribusve obseruata, tum ex situ, tum ex arteriæ vario motu. In quo genere sunt caprizans, bis pulsans, vndosus, vermiculans, & formicans pulsus. Caprizans quem *δορμαδίζου* Herophilus nominauit, is est in quo motum arteria interpellat vna quapiam in parte, sequiturque ab intercisa quiete motus alter primo celerior, vehementiorque, similitudine quidem à caprearum saltu (vnde huic pulsui nomen) desumpta. Ita nanque animantes hæc salire in prærupta solent, vt vbi sese aliquantum extulerint, quasi gemino quodam motu, ac impetu salientes, & speciem desiti alicubi motus præbuerint, rursus de integro alterum, eumque citatum motum, nec opinatum, veluti in seipsas insilientes capiunt. Quod cum in pulsibus accidit, caprizantem tum fieri pulsuum est omnino necesse. Sequitur *διήροτος*, id est, bis feriens, seu bis pulsans, qui tum fit, cum arteria simulatque attolli destitit, recedere videtur, motuque denuo quasi in se vibrata, iterum tactui occurrens pulsat instar geminorum ad incudem mallei ictuum, cum ex distante interuallo prior incutitur, magnòque impetu incudem pulsat, à quo rursus ictu alius in incudem resultans, eandem ferit, ac non ita vt primo ictu valenter, breuioreque interuallo. Sic & in arteria similes interdum contingit fieri motus, quod cum fit, dicroti, seu bipulsantes fiunt pulsus. Vndosus is dicitur pulsus, quando non vniuersim tota simul attollitur arteria, sed primo vna illius pars, dein altera atque altera, idque cum fluctuante quodam motu instar vndarum, seu fluctuum maris, vnde illi nomen, hunc Græci *κυματωδῆν* nominant. Hic si in paruitatem desinat, minusque incipiat, vermiculans efficitur, quòd vermiformi gressui asimilis sit, *σκοληκίζου* Græci appellant. Vermiculans nanque sola paruitate ab vndoso differt. Vt verò vndosum pulsuum vermiculans sequitur, sic vermiculantem formicans, vbi is seipso minor factus fuerit. Fit enim formicans, cum motibus amissis multis, in vnum eumque prorsus exiguum desinit: Græcis hic *μυρμηκίζου* vocatur, à similitudine, quæ illi cum formica animante est, tum ob paruitatem, tum ob

Q 2 motus

Lib. i. de dif. pul.

motus speciem. Est hic pulsus (tradente Galeno) ad eò parvus, ut eo haud quisquam minor sit alius, idemque languidissimus planè, ac creberrimus. Vibrati porrò, & conuulsiui pulsus tum fiunt, cum vnum locum arteria non tenet, sed sursum, deorsumque agitur, naturali sede relicta, sed conuulsiui pulsus, duri atque contracti, & instar chordæ cuiuspiam tenæ speciem, sensumque repræsentant. Vibrati autem iaculis, quæ magna vi emissa, celeri impetu torquentur, planè similes sunt. Serratus pulsus is est, cum non omnes arteriæ partes æquè dilatantur: sed alia magis, minùs alia, duritiæ dilatationem prohibente. Hic Græcis *εμπεριος* dicitur. In neruofarum partium morbis hunc fieri pulsus non rarò cernimus. Pulsuum differentias ferè omnes tractauimus, significationes modò tradamus: causas enim in præsens explicare non est animus, quòd eam nunc medicinæ partem tractemus, quæ de signis est. Celer pulsus in sanis quidem, calidius temperamentum: in ægris cum virium robur, tum caloris præter naturam copiam, & necessitatem refrigerij cordis amplior, & instrumentorum mollitiem demonstrat. Vbi enim robusta facultas est, calorque in corde copiosior, instrumentumque obediens, vsusque multus, tum magnitudine pulsus vsui facultas satisfacit. At vbi magnitudine id præstare non potest, mox celeritate succurrere fatagit. Celeritas itaque pulsuum, & vsus necessitatem auctam, & virium consistens ad huc robur ostendit, ut Gal. lib. de diff. respir. & 1. de pul. causis exactissimè docet. Tardus huic contrarius, contrarium omnino indicat: frigidius inquam temperamentum in sanis, in ægris caloris inopiam, & paucam omnino refrigerij cordis necessitatem, viriumque non satis firmum robur. Mediocris inter hæc pro ratione omnia moderata ostendit ad alterum extremorum collata. Magnus pulsus in corporibus iis quæ inculpta sanitate fruuntur, temperiem hominis probam, bonamque corporis habitudinem, firmumque virium robur declarat. In ægotantibus calidum esse morbum, in quo is appareat ostendit. Paruus pulsus facultatis imbecillitatem, aut instrumentorum duritiem, aut vsus remissionem significat. Vehemens, seu fortis à facultatis semper (ut ait Galenus) robore fit: & quòd fortior fuerit, eò facultatis robur amplius significat: uti contra languidus perpetuò deiectas vires demonstrat. Frequens, seu creber, & vsus necessitatem multam, & calorem putribus excrementis pluribus redundare demonstrat: uti contra rarus refrigeratum calorem, exiguumque vsus, aut fumosa imminuta excrementa esse arguit. Eurythmus, seu ordinatus, virtutis tenorem, & instrumentorum obedientiam planè demonstrat. Arythmus contrarium. Ordo enim, ut æqualitas, naturæ si quid aliud, familiaris esse solet, ut Gal. sub finem lib. 2. de pulsuum causis asserit. Itaque cum ordinati pulsus certis quibusdam orbibus æqualitatem tueantur, inordinati, confusi vnde quaque sint, efficitur ut ordinatus pulsus virium firmitatem, inordinatus imbecillitatem, & eiusdem ab excrementis fuliginosis oppressionem quandam indicet. Ordo namque (ut Galeni mens est) fixam quodammodo causam & perpetuam esse indicare videtur. Perturbatio ordinis variantem, nec in vna manentem,

Lib. 1. de præ-
sagitatione ex
pul.

Li. 2. de præ-
sag. ex pulsi.
ad finem.

manentem, vel magnitudine, vel specie, vel regione. At verò cum interdum in incommoda inæqualitate ordo in pulsibus inuenitur, tum haudquaquam virtutis firmitatem, sed contra extremam nonnunquam imbecillitatem significat: ut exempli gratia, si ordo cum intermittente pulsu conuinctus sit, exitium tum certè significat, quòd ordo fixam & manentem semper causam demonstret, uti antea dictum. Aequalis pulsus, qui in quiete, & motu æqualitatem seruat, & probam totius corporis temperiem, & virium robur demonstrat. Inæqualis pulsus, omnino contrarium. Quim & in morbis æquales, bonam de ipsis spem, naturæque ad concoquendum morbum firmitatem declarant. Inæquales verò, vel vasorum oppilationes, instrumentorumque compressiones, aut humorum abundantiam, ad facultatem quidem collata ea, aut demum cordis inæqualem intemperiem arguunt, ut Gal. lib. 2. de præfagatione ex pulsibus, bellissimè docet. Deficiens item, & intercidens pulsus, facultatis oppressionem, & veluti aggrauationem quandam indicant. Sed intercidens minorem, deficiens verò maiorem facultatis noxam denotat. Intercurrens porrò, à copia humorum cor oneratum esse, instrumentave obstructa, aut in arctum coacta promittit: quod etiam intermittentes faciunt. At disident hac in re inter se, quòd in intercurrentibus pulsibus repugnat, decertatque cum noxiis causis facultas. In intermittentibus (quod ait Galenus) facere hoc illam piget. Itaque in vehementibus morbis indicationem sæpe intercurrentes pulsus attulerunt, natura utique pugnae intenta. Reciproci deficientes, ut intermittentes (quod ait Galenus) affines, sic etiam magnum naturæ laborem, magnamque facultatis imbecillitatem, cum contentione tamen quadam, & pugna aduersus noxias causas indicant. Fiunt enim vbi in duobus, tribusve, aut pluribus spatiis. Plurium pulsuum motu arteria non mouerivisa, iterum moueri incipit. Id autem & magnum à morbificis causis naturæ negotium inferri, & eo labore defatigari contentione naturam, demonstrat. Mutili, & decurtati pulsus, imbecillitatem consequuntur facultatis, à qua creantur. Ob id vbi tales apparent, virium defectionem arguant. Caprizans, cordis inæqualem intemperiem, & validos eius visceris effectus significat: quanquam non perpetuò cum intemperie talem coniungi pulsus (ut belle ait Galenus) oporteat, sed interdum vel ob humorum immodicam copiam, oppilationem, aut compressionem instrumentorum, talem fieri pulsus. Dicrotus, seu bis pulsans, ut ex magna intemperie originem ducit, sic & eandem in viscere cordis subesse, arteriæque duritiem declarat: nonnunquam humorum tum copiam, tum crassitudinem, (autore Galeno). Cordis etenim, & arteriarum inæqualem intemperiem is pulsus consequitur. Vndosus interdum facultatem non firmam esse significat: non statim tamen infirmam: interdum etiã mediocriter validam, cum præsertim decretorium sudorem in acutis morbis polliceri videtur. In humidis enim, & pituitosis potissimum inuenitur morbis, cum ipsa solida corpora nimia humiditate madentia, emollita sint. Vermiculans verò pulsus, non modò non validam, sed & infirmam

Li. 2. de præ-
sag. ex pulsi.

Lib. 1. de dif-
pul.

Li. 2. de cau-
pul.

mam facultatem perpetuò denuntiat. Vt enim vndosus pulsus exhumida, mollisque arteria, simulque ex facultate modicè affecta oritur, sic vermiculans ex molli quidem arteria, verum ex debilitata insigniter facultate prouenit. Quæ docta Galeni.lib.2.de præfaga.ex pulsibus sententia est. Formicans facultatem extremè deiectam esse planè significat. In hunc enim facultate magis collapsa,vermiculans decidere solet. Vibratus,arteriæ duritiem,& naturæ in explodendis quæ molestant contentionem,interdum etiam neruofarum partium affectus declarat. Conuulsius huic proximus, neruorum principium affectum esse, atque inflammationis,aut validæ obstructionis vim sustinere planè demonstrat: uti serratus, qui & ipse inflammationis neruofarum partium fidissimus testis esse solet. Quod in pleuritide, indubitata sensuum fide experimur.

De pulsibus, Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

Pulsus venarum, & respiratio spiritus, iuxta ætatem, & consonantiam, & dissonantia sunt, & morbi, & sanitatis signa. Lib.de alimeto. 20

Annotatio.

Plura de pulsibus non tradidisse Hippocratem, locupletissimus testis Galenus haberi potest, qui primo de pulsum differentiis libro, nomen quidem pulsus, Hippocratem omnium primum prodidisse: artis tamen eam partem, quæ de pulsibus est, intactam reliquisse, plena fide testatur. Sic enim profectò se res habet. Omnia enim, quæ in hanc usque ætatem, Hippocratis monumenta extant, si quis diligenter euoluat, paucissima omnino de pulsum natura, differentiis, causis, dignoscendi modo, & præfagatione est omnino inuenturus: quod eam partem attingere ipse aut non curarit, aut aggredi de industria noluerit. Quam partem Galenus vnus omnium amplissimè, atque doctissimè pertractauit.

Galeni.

Pulsus nomen Hippocrates litteris prodidit: hanc tamen artis partem reliquit intactam. Lib.1.de pul.differen.ad principium. Pulsus nomen, non eundem apud autores omnes usum habet. Lib.6.de placit.Hipp.& Plat.

Pulsus

Pulsus nomen veteribus variè vsurpatum. Lib.4.de ratione vict.acut.com.25.

Pulsus clara significatio est. Lib.4.de pul.diff.ad principium.

Pulsus veteres, non omnem arteriarum motum dicebāt, sed sensibilem tantum, qui ipsi prorsus vehemens homini esset. Lib. Quod animi mores corp.temp.sequuntur.cap.8.

Pulsus vocauit Hippocrates, motum arteriarum omnium, qualiscunque esset, eiusque consuetudinis idem primus omnium autor fuit. Eodem lib.& cap.

10 Pulsus Praxagoras, & Herophilus, omnem arteriarum sensibilem motum appellabant. Lib.1.de pul.diff.ad principium.

Pulsus appello (ait Galenus) proprium cordis motum. Lib.6.de placit.Hipp.& Plat.

Pulsus, non omnis operatio cordis est. Lib.6.de placit.Hipp.& Plat. ad principium.

Pulsatilis vis, non è neruis, sed è corpore cordis oritur: neque neruis cor ad suam obeundam functionem indiget. Lib.6.de anatoadministr.

20 Pulsatio cordis, & arteriarum ita se habet, ut quando cor attollitur, arteriæ demittantur, & quando cor demittitur, arteriæ attollantur: quod ex anatome dignoscitur. Libro 7.de anatoadministr.

Pulsus in generatione positus est, qui, ut ceteri motus, dum fit est. Lib.4.de diff.pul.

Pulsus est compositus arteriarum motus. Lib.de vsu pulsum.

Pulsus autor, & origo est cor. Lib.de vsu pulsum.

Pulsus quatuor partes sunt, distentio, contractio, & duæ quietes. Lib.3.de dignos.pul.cap.de rhythmis dignoscendis.

30 Pulsus per se partes non sunt, externa, & interna arteriæ quies. Lib.1.de dignos.pul.cap.vlti.

A pulsibus ei, qui per totum animal dispersus est, calori utilitas manat, uti à respiratione ei, qui circa cor est calori. Lib.de difficult.respir.& lib.de vsu pulsum.

Pulsus usum duplicem esse docuimus. Primum, atque maximum tutelam natiui caloris: alterum, animalis spiritus generationem. Lib.1.de præfagat.ex pulsibus, ad principium.

Pulsus, & respirationis vnus vsus, finisque est. Libro de vsu pulsum

40 Pulsus conditum esse, caloris in quaque parte custodiendi gratia. Lib.de pulsum vsu.

Pulsus, ac respirationis dissimilitudines, ex instrumētis partim, tum ex facultate vtriusque effectrice sunt. Alia nāq; respirationis, alia pulsus organa sunt: & respirationis facultas animalis est: pulsum opifex vitalis.

Q 4 Lib.de

Lib.de diff.respir.

Pulsus à respiratione vna tantum re disidet ; nempè quòd respiratio ab animali facultate : pulsus à vitali manat. Lib. de vsu puls. ad finem.

Pulsuum priuationes, & pulsus vitiosi, circa pulsuum actionem sunt symptomata. Lib. de sympt. diff. cap. 4.

Pulsuum scientiam Galenus ad Hippocratis dicta adiecisse se confitetur. Lib. de præfag. ad Posthumum.

Pulsuum scientiam solam Hippocrates non attigit. Ibidem.

Artem de pulsibus eo institutam esse, vt præsentia complectamur, & independentia prouideamus ægrotis, non vt quid quoquo nomine appellemus. Lib. 1. de pul. diff. cap. 1. 10

Pulsus est motus arteriarum. Lib. 4. de pulsuum diff.

Pulsuum nulla est definitio prorsus essentialis. Lib. 4. de differen. pulsuum.

Pulsuum definiuit Erasistratus, motum esse arteriarum, per distentionem, & contractionem, quem facultas efficit. Vitalis, & animalis, ad implendas arterias spiritum continentem vitalem. Lib. 4. de differen. pulsuum.

Pulsuum definiuit Asclepiades, motum esse arteriarum, per distentionem, & contractionem, quæ spiritu implentur, cum extenuantur: cum concidunt eorum tunica, euacuantur. Eodem lib. 20

Pulsuum definiuit Galenus, actionem esse peculiarem præcipuè cordis, deinde arteriarum, quæ distensione, & contractione mouentur à facultate vitali, quo caloris natiui mediocritas retineatur, generetur autem in cerebro spiritus animalis. Lib. 4. de differen. pulsuum.

Vide eodem ipso libro omnium antiquorum pulsuum definitiones, Heraclidis, Alexandri, Demosthenis, Bachi, Aristoxeni, Zenonis, Chryfermi, Agathini, Archigenis, Magni Aethenei, Asclepiadis, Moschionis, Erasistrati, discipulorum Erasistrati, & quorundam aliorum. 30

Pulsuum octo qualitates esse, non rectè dicitur, sed generum primorum differentias. Lib. 2. de diff. pul.

Pulsuum differentias quasdam esse, rectè dici. Lib. 2. de differen. pulsuum.

Pulsuum tot sunt primæ, & generales differentia, quot sunt causarum. Lib. 1. de caus. pulsuum.

Pulsuum amatorie moueri, quod quidam aiunt, nugæ sunt, cum amoris nullus sit pulsus. Lib. de præcognitione, ad Posthumum. 40

Pulsuum genera prima, seu differentia primæ sumuntur aut è motu, & quiete arteriarum, vtroque duplici: aut è contractionis ac distentionis quantitate, circa singulas trium arteria dimensionum contingente, aut è contentionis qualitate, item è pleno, & vacuo, quæ circa capacitatem arteriarum internâ sunt, aut è duritie & mollitie arteriarum, aut ex æqua

ex æqualitate horum inter se, aut inæqualitate, & è contractionis ac distentionis temporum proportione, quibus duæ accedunt alia collectiua appellata. Lib. 1. de diff. pulsuum.

Pulsuum primi generis, quod è motu, aut quiete arteriarum sumitur, differentia specificæ sunt, celer seu velox, tardus, mediocris, & cuiusque horum definitiones. Lib. 1. de diff. pulsuum. cap. 4.

Pulsuum generis primi, quod è distentionis quantitate sumitur, differentia specificæ, longus, latus, breuis, angustus, altus, humilis, & singulorum definitiones. Lib. 1. de diff. puls. cap. 4.

10 Pulsuum generis, quod in contentione consistit, differentia specificæ, vehemens, imbecillus, & medius, & eorum definitiones. Lib. de differ. pulsuum. cap. 5.

Pulsuum generis, quod circa capacitatem est arteriarum, differentia specificæ, plenus, vacuus, medius, & horum definitiones. Lib. 1. de differ. pulsuum. cap. 5.

Pulsuum generis, quod circa tunicas arteriarum consistit differentia specificæ, durus, mollis, medius, & eorum definitiones. Eodem lib. cap. 5.

20 Pulsuum differentia quietis tempore consistentium, velox, tardus, medius, creber, rarus, medius, & horum definitiones. Lib. 1. de diff. puls. cap. 6.

Pulsus esse multos, qui proprium requirant nomen. Eodem lib. cap. 4.

Pulsuum icus, & vehementia, differentia quæ sunt, & de pulsuum icu dignoscendo. Lib. 4. de dignos. pulsib. cap. 1.

Pulsuum vehementer ferientium duo tantum genera, vehemens, & durus. Eodem lib. & cap.

Pulsuum dignoscendorum ars egregiè nauos, industriosque, non voluntarios quærit. Lib. 1. de dignos. pul.

30 Pulsuum dignoscendorum ratio, ex notis seu signis habetur. Eodem lib.

In pulsuum dignotione perdiscenda, miram adhibuit Gale. diligentiam. Lib. 1. de pul. dignos.

Pulsuum dignoscendorum magna difficultas, quod tempus exigat longius, & tactu opus sit exercitato. Lib. 1. de dignos. pul. ad principium.

Pulsus cuiusque contrectationem appositam inuenturus, singulari prudentia esse, & expertum in dignoscendo oportet. Lib. 3. de dignos. pulsib.

Pulsibus manum applicandi modi tres, palpatio, compressio, applicatio. Lib. 1. de dignos. pul.

40 In pulsibus tangendis numerus digitorum, quibus motus est occursum, suus cuique arteria est. Lib. 2. de præfag. ex pulsib.

Pulsuum dignoscendorum elementa quatuor, distentio, contractio, quietes binæ. Lib. 1. de dignos. puls. & item lib. 3.

Pulsuum simplices differentia, primò seorsum cognoscendæ, deinde iunctim. Lib. 2. de diff. pulsuum.

In pul

- In pulsibus dignoscendis, primum distentionis quantitas, deinde qualitas, & tempus motus, tum mouentis eam contentio facultatis, postea ipsius tunicae, arteriae status, omnia sunt cognoscenda. Lib. 1. de dignot. pulsum.
- In pulsum contractione, praeter illa, quae in distentione, tempus inter vtramque medium, quo quiescit cognoscendum. Eodem lib.
- Ad pulsum exactissimam, & absolutissimam cognitionem, requiri totam humanam vitam putem. Lib. eodem.
- Pulsum non solum distentionem, sed ictum animaduertit tactus. Eodem lib.
- In pulsibus contractionem non posse sentiri, Agathinus dixit. Lib. 1. de dignot. pul. 10
- In pulsibus contractionis cognoscendae ratio, à Galeno explicatur. Lib. 1. de dignot. pul.
- Pulsus vehementes, quo ipsorum deprehendatur robor, requirunt, vt qui tangunt digitos valde infigant. Lib. 1. de dignot. pul. cap. 5.
- Pulsus vehementes, omnes sensibilem habent contractionem: languidorum nullus, Eodem lib. & cap.
- Pulsus maximus, & vehementissimus, atque durus apertissimam habet contractionem. Lib. 1. de dignot. pul. cap. 5.
- Pulsus non cuiusuis sentiri contractionem posse, nec quorum possit, perinde omnium esse claram. Ibidem.
- Pulsum magnum, & vehementem habent omnes, qui sunt moderato corpore, & natura temperata, & aetate florenti, maximè vere ex anni temporibus, regionemque qui incolunt temperatam, robustiq; sunt, & omni mœrore, metu, saturitate, motu vacui. Lib. 1. de dignot. pul. cap. 6.
- In pulsum contractionibus, tantum solet arteria descendere, quantum in distentionibus ascenderit. Eodem cap.
- Pulsus magnos, & vehementes habent, qui laborant syncera tertiana, 30 vel ardente miti, & simplici. Ibidem.
- Pulsum paruum, languidumque habent, qui syncopa corripuntur, & qui de vita decedunt propè omnes. Eodem lib. cap. 8.
- Pulsus externa, & interna quies, arteriae non propriè nec per se, sed per accidens pulsus partes sunt. Eodem lib. cap. vltimo.
- Pulsus celer est, qui in pauco tempore motum finit: tardus, qui multo. Lib. 2. de dignot. pul. cap. 1. & lib. 3. cap. 1.
- Pulsus formicans sensum, quo dignoscatur exactum quaerit, quippe qui in extremam recidat remissionem. Eodem lib. & cap.
- Pulsus vermiculantis extremus delapsus formicantem gignit. Ibidem. 40
- Pulsum cuiuslibet generi vnum assignare moderatum pulsum, probabilius est, magisque consonum vsui. Libro 2. de dignot. pulsib. cap. 2.
- De moderato pulsu inueniendo, vide ibi longam à Galeno dissertationem.

Pulsum

- Pulsum exercitatio mutat. Ibidem.
- Pulsum moderatum seu medium optima natura habet, ad quem alij collati, excessuum, & defectuum nominibus appellantur. Eodem lib. cap. 3.
- Pulsibus paruis, & imbecillibus hic tangendi modus accommodatus imprimis omnino est, vt omnino tangens non premat, imo saepe leniter contrectet, & veluti suspendat manum. Lib. 3. de dignot. pul. cap. 2.
- Pulsum rythmus in comparatione temporis distentionis, cum contractionis tempore consistit. Lib. 3. de dignot. pul. cap. 3.
- In pulsibus vehementissimis solis, rythmos dignosci in aliis omnibus, aut profus incognitos esse, vt in languidis, aut longè ab absoluta notitia abesse. Eodem lib. & cap.
- In pulsibus, in distentione arteriae est quidam veluti ictus, qui, cum tangimus, tactum ferit. Lib. 4. de dignot. pul. cap. 1.
- In pulsibus quicumque motus tactum protrudunt, & summovent longè violenti, hi speciem ictus representant. Lib. 4. de dignot. pul. cap. 1.
- Pulsus celer simul & paruus, non longè tactum impellit. Eodem lib. & cap.
- 20 De pleno, & vacuo pulsu, vide longissimam dissertationem à Galeno. Lib. 4. de dignot. pul. cap. 2. & 3.
- Pulsum plenum, Galenus ex ipso arteriae corpore, ex qualitate substantiae quam continet, ex natiui spiritus facultate, quae in arteria est, expendendum iubet. Eodem lib. cap. 3.
- Pulsum causae partim generationis, partim alterationis, eorum sunt. Generationis tam vsus cuius gratia fiunt, quam facultas abs qua, tum instrumenta per quae distenduntur: alterationis ceterae omnes, & quae praecedentes appellantur, & quae his succedunt externae. Lib. 1. de pul. caus. cap. 1.
- 30 Pulsum causa continens generationis ipsorum est. Ibidem.
- Pulsum alterandorum, non generandorum causa sunt, humorum crassitudo, abundantia, lentor, acredo, quae efficere non valent pulsus, alterare valent. Eodem lib. & cap.
- Quae pulsus molitur causa, quaecunque illa sit, licet eius nos fugiat essentia, quod facultatem habeat pulsus efficiendi, facultatem illam vocamus. Lib. 1. de caus. pul. cap. 1.
- Pulsum vsus is est, quod tuendi causa, caloris vniuersi corporis creati sunt pulsus, quem refrigerent, & si quid sit fuliginis ex succorum aduisione contractum, id excernant è vestigio. Eodem lib. & cap. & lib. de vsu pul.
- 40 Pulsum gignendorum prima continens causa, facultas, secunda vsus pulsum, tertia ipsum est arteriarum corpus. Eodem libro, cap. 1. & 2.
- Pulsum tot sunt primae & generales differentiae, quot sunt causarum. Lib. 1. de caus. pul. cap. 2.

Pulsus

Pulsus naturales, mediocritates efficiunt. Ibidem.

Pulsuum celeritas, peculiaris robori facultatis est, & caloris abundantia. Præterea mollitudini instrumentorum, tarditas contrariis. Ibidem.

Pulsuum magnitudo valida facultati, & copia caloris, & mollibus instrumentis est familiaris, paruitas contrariis. Ibidem.

Pulsuum crebritas magis propria facultatis est imbecillitati, copia caloris, duritiei instrumentorum. Eodem loco.

Pulsuum raritas magis ad contraria spectat, non annexa illis est perpetuo tamen. Eodem loco.

Calor, magnos, celeres, & crebros efficit pulsus. Eodem lib. cap. 3.

Defectum nativi caloris comitantur pulsus parvus, tardus præcipue, mox etiam rarus. Eodem lib. cap. 4.

Breuius, & longis intervallis distingui crebrum à raro pulsu. Eodem lib. & cap.

Pulsuum naturaliter ad vnguem comparatum, in animante esse spectandum, in quiete posito, omnium magnarum, ac validarum alterationum. Validam autem alterationem ira, exercitatio, vinum concitant. Eodem lib. & cap.

Vino potato modice, pulsus aperte cum maiores, & celeriores, tum vehementiores euadunt: in ira vero, & modicis exercitationibus, non perinde aperte. Ibidem.

Infantes paruum profus pulsuum habent, nec vehementem, tum mire crebrum, & celerem. Ex Archigene, libro 1. de pul. caus. cap. 4.

Pulsus celeres & tardos dicimus esse, non ægrotis modo, verum etiam valentibus nonnullis. Ibidem.

Temperatus homo si calidior solito euaserit, atque hac re fit tantum alteratus, in magnitudinem, & celeritatem pulsus vertet: interim etiam in crebritatem, prout magis vel minus calor increuerit. Eodem loco.

Si frigidior iusto is homo factus est, primum raritas perspicua erit, deinde tarditas, postremo paruitas. Eod. lib. & cap.

Quando omnino facultas prostrata est, tunc plane pulsus minimus erit, intermittetque, & deficiet frequenter. Eodem lib. cap. 5.

Molle instrumentum, quoniam promptè extenditur, in omnem partem, facile extenditur: durum non absque negotio. Iam comes est promptitudinis distentionis, magnitudo, renisus & contumacia, paruitas. Eod. lib. cap. 6.

Pulsus maiores, & celeriores à mollitudine, minores tardioresque à duritie fieri dicimus. Lib. 1. de pul. caus. cap. 6.

Pulsus omnes naturales, inter excessus medios, moderatosque esse: non tamen quicumque moderati sunt, etiam naturales omnes esse. Eodem lib. & cap.

Pulsus mutantur in paruitatem, & tarditatem, languida existente facultate,

tate, & remisso vsu. Eodem lib. cap. 8.

Pulsus ex defectu crebriores fieri. Eodem lib. & cap.

Pulsus minores redduntur, & ob facultatis imbecillitatem, & ob vsu remissum, & duritiam instrumentorum. Eodem lib. & cap.

Pulsus minimos efficit, facultas extreme deiecta. Ibidem.

Languente facultate, aucto vsu, duroque instrumento, pulsus potissimum ad crebritatem, deinde ad paruitatem postea ad paruitatem vergere videbis. Eodem loco.

Pulsus longe magis ad magnitudinem, quam in celeritatem crescunt
10 vbi infirma facultas est, maior vsus, & instrumentorum mollitudo. Ibidem.

Pulsus minores creat valida facultas, vbi durum est instrumentum, & minor vsus: non tardiores tamen nec crebriores necessario. Eodem lib. & cap.

Pulsuum generationis tres sunt continentes causa, instrumentum, facultas, vsus. Lib. 2. de pul. caus. cap. 1.

Pulsuum variare, in nostra potestate non est. Libro 1. de differen. respir.

Pulsus vna causa est, naturalis caloris auctio, diminutioque: altera quæ ex animalis spiritus mutata quantitate spectatur, tertia quæ ex firmitate, infirmitateque naturalis virtutis accipitur: quarta quæ ex instrumenti ipsius malo affectu æstimatur. Libro 2. de fani. tu.

Pulsuum exercitatio, cibis, potus, balneum, alterare possunt. Lib. 2. de dignos. pul. cap. 2.

Tumor si quidem ingens sit, quod lædatur facultas, vel alteretur vsus, pulsus reddit inæquales. Lib. 2. de pul. caus. cap. 1.

Pulsus efficit æquales, & pares facultas, cum imperat omnibus instrumentis. Eodem loco. & cap.

30 Pulsus item inæquales, instrumentorum vitia efficiunt. Ibidem.

Pulsus inæquales efficiunt arteria compressio, vel obstructio. Ibidem.

Pulsus abolitio, à pulsu deficiente eò distat, quod illa veluti defectus quidam est, vt sensus indicat totius functionis, huic dimidiatae amissio. Eodem lib. cap. 3.

Pulsuum intermittentium ordo, deficientium statum præcedit. Eodem lib. cap. 3.

Pulsus vibratus fit, vbi valida sit facultas, instrumentum durum, vrgenteque vsu. Lib. 2. de pul. caus. cap. 6.

40 Pulsus dicrotus, seu bisferiens fit, vbi partes arteria quas attingimus duriores fuerint, frigidioresque. Itaque difficilius etiam moueantur partes vtrinque, quas non attingimus, ac deinde partem mediam præ ipsis in distentione concitatam retrahant intrò, iterumque secum attollunt, bis necesse est feriatu tactus. Eiusmodi pulsus dicrotus est. Eodem lib. cap. 6.

R Pulsuum

Pulsus microtus ex magna intemperie oriundum esse; paruaque duritie arteriae in eum modum mota planum est. Ibidem.

Pulsuum vndosorum, & vermiculantium causa sunt facultatis imbecillitas, vel copia humorum, vel summa instrumentorum mollitudo. Lib. 2. de pul. caus. cap. 8.

Pulsus decurtati imbecillitatem consequuntur facultatis a qua pulsus creantur. Eodem lib. cap. 9.

Pulsus convulsivus ex ipsa specie, & affectu quem solet denotare, nomen recte invenit. Eodem lib. cap. 12.

Pulsus altus in ira, & ab iudicationibus comperio fieri: latos plurimum in decretoriis excretionibus. Eodem lib. 13.

In pulsibus ordinatis, causam quae cuique inaequalitatem efficiat, semper firmam, & fixam esse: in pulsibus inordinatis non fixam. Lib. 2. de pul. caus. cap. 14.

Viri mulieribus pulsus ferè habent longè tum maiorem, tum vehementiorem, paulò tardiolem, satisque rariorem. Lib. 3. de pulsib. caus. cap. 2.

Pulsus habent calidi natura multò maiorem, celeriolem, crebriorem, vehementiorem non item multò. Eodem lib. cap. 3.

Pulsus graciliores maiorem, rarioremque multò, vehementiorem paulò habent. Eodem lib. cap. 4.

Pulsus infantis creberrimus est, rarissimus senis. Eodem lib. cap. 5.

Pulsus iuuentum, in vehementia & magnitudinis differentia, maximus est. Eodem lib. cap. 5.

Pulsibus magnis egent pueri, quòd calore non paucò praediti sint: substantiam quoque, quae refrigeret illum, non paucam requirunt. Eodem lib. & cap.

Pulsus vere vehementissimi, & maximi, & cur. Eodem lib. cap. 6.

De pulsibus aestatis, & hyemis, vide eodem cap. 6.

Pulsus pro regionibus, perinde ut pro temporibus, statum suum sortiuntur. Eodem lib. cap. 7.

Pulsus praegnantium maiores, crebriores, celerioresque sunt. Eodem lib. cap. 8.

Pulsus somni initio minores, languidiore, tardiores, rarioreque reddunt: postea tarditatem pedetentim augent, & raritatem, praesertim a cibo. Eodem lib. cap. 9.

Qui expergiscuntur, è vestigio pulsus magnos, vehementes, celeres, crebros, & cum quadam vibratione habent, qui mox mediocritatem assequuntur. Eodem lib. cap. 10.

Exercitationes moderatè, pulsus magnos, celeres, vehementes, & crebros efficiunt. Eodem lib. cap. 13.

Balnea calidè dum sunt moderatè, pulsus creant magnos, celeres, crebros, vehementes, immodicè paruos, & languidos, tamen adhuc celeres, & crebros. Lib. 3. de pul. caus. cap. 14.

Frigidæ

Frigidæ balneæ illico paruos, ac languidiore & tardos rarosque pulsus efficiunt. Eodem lib. cap. 15.

Cibus largus, ut etiam grauet facultatem, pulsus inaequales, atque inordinatos concitat. Eodem lib. cap. 16.

Vinum pulsus, ut cibus variat: hoc verò interest, quòd illico immutat, & citius mutatio a vino profecta recidat, quàm illa quae a cibo: quòd item celeritatem amplius, & magnitudinem, quàm vehementiam & crebritatem augeat. Eodem lib. cap. vlti.

Pulsus iræ altus est, magnus, vehemens, celer, creber. Lib. 4. de pul. caus. cap. 2.

Pulsus lætitiæ magnus, rarus, & tardus est. Tristitiæ, parvus, languidus, tardus, & rarus. Timoris recentis, & vehementis, celer, vibratus, & inordinatus inaequalisque. Eodem lib. capitibus 3. 4. 5.

Dolor dum paruus est, atque initio pulsus ædit maiorem, vehementiorem, celeriolem, crebriorem. Auctus & validus, ut etiam vitalem contentionem offendat, minorem, languidiorem, celerem, crebrum. Lib. 4. de pul. caus. cap. 6.

Pulsus veluti ferrantem habet inflammatio omnis.

Pulsuum inaequalium duæ causæ, facultatis quae arterias mouet, ob nimios humores, qui ipsam degrauant imbecillitatem, praeterea ob ipsorum instrumentorum affectus, oppilationes inquam, & constrictiones, atque tensiones, pressusque. Quare nihil est noui, si inaequales in arteriosis partibus inflammatis pulsus fiant. Lib. 4. de pul. caus. cap. 7.

Pleuriticorum celer pulsus est, & creber. Ibidem, cap. 8.

Suppuratorum pulsus initio statim pulsus refert, vigescentis inflammationis nonnunquam inaequalis est, & inordinatus: sed omnibus hecticus. Lib. 4. de pul. caus. cap. 9.

Pulsus hecticus quis sit, vide eodem ipso cap. 9. & 10. & 11. & 12.

Phthisici pulsus, facultatis imbecillitate paruum, & languidum habent. Eodem lib. cap. 12.

Peripneumonicorum magnus est pulsus, & languidus, mollisque. Eodem lib. cap. 13.

Lethargicorum pulsus similis peripneumonicorum est, magnitudine, remissione, mollitudine, sed eò tardior est, rarioreque, ac minus inaequalis, intermittens potius, quàm intercurrentis. Eodem lib. cap. 14.

Phreniticorum paruus pulsus est, durus, & neruosus est, mirè est celer, & creber. Eodem lib. cap. 15.

Cathocorum pulsus lethargicis similes sunt, magnitudine, tarditate, crebritate. Eodem lib. cap. 17.

Convulsorum pulsus, vehemens quoque, & magnus videtur esse. Eodem lib. cap. 18.

Paralyticorum pulsus & languidus, tardusque est. Ibidem, cap. 19.

R 2 Comitæ

Comitialium, & artonitorum similes sunt pulsus. Eodem lib. cap. 20.
 Anginæ pulsus tensione quadam præditus est conuulsuo perfimili: magnus est & vndosus. Eodem lib. cap. 21.
 Orthopnoea acuta, inæqualis, & inordinatum pulsum habet, & non nihil deficientem. Quæ mediocriter grauis est, crebrum & languidum. Quæ violentissima, tardum & deficientem. Quæ iam perimit hominem, crebrum, & languidum. Eodem lib. cap. 22.
 Vteri suffocati pulsus, vt si conuelleretur, protensus est, & rarus. Quod si exitialis sit suffocatio, creber, inordinatus, & non nihil deficiens. Eodem lib. cap. 23. 10
 De ventriculi affecti variis pulsibus, vide cap. 24.
 Pulsus vermiculans oppressæ facultati peculiaris. Eodem lib. cap. 24.
 Pulsus in aqua inter cutem ascite, paruus, crebrior, subdurus cum quadam tensione est. Tympanitæ longior non imbecillus, celerior, creber, subdurus, cum quadam tensione. In anasarca, vndosus, latior, molliorque. Lib. 4. de pul. caus. cap. 25.
 Elephantiasis pulsus, paruus, languidus, tardus, creberque est. Eodem lib. cap. 26.
 Ictericorum pulsus est, si absit febris, minor, durior, crebrior, non languidus nec celer. Eodem lib. cap. 27. 20
 Pulsus dignoscere, magnæ difficultatis esse. Libro 1. de dignos. pulsib. cap. 1.
 De cognoscenda contractione arteriæ vide capitibus. 3. 4. 5. 6.
 Crasis parui insunt pulsus. Eodem lib. cap. 8.
 De quietibus pulsum dignoscendis. Eodem lib. cap. 10.
 Motus distentionis principalis pars est. Lib. de dignos. pul. 2. cap. 1.
 Optima natura moderatum pulsum habet, ad quem alij collati excessuum, & defectuum nominibus appellantur. Libro 2. de dignos. pul. cap. 3. 30
 Vide declarationem celeris & tardi pulsus longissimam. lib. 3. de dignos. pul. cap. 1. & de rhythmis dignoscendis cap. 3. & de ictu dignoscendo. lib. 4. cap. 1. De pleno pulsu, eod. lib. cap. 3.
 Pulsum præfagationis disciplina bipartita est, altera ex peculiaribus facultatibus eorum, altera ex ipso affectu. Lib. 1. de præfagat. ex pul. cap. 1.
 Pulsum causarum tria genera, naturale, præter naturam, & non naturale. Eodem lib. & cap. & lib. 3. de pul. caus. cap. 1.
 Pulsum non posse mutari, nisi etiam effectrix eius facultas vel tunica arteriæ, vel vsus quamobrem fit in aliqua sint mutatione, & alteratione. 40
 Eodem lib. & cap.
 Magnus pulsus, in corporibus quæ sunt inculcata sanitate, & temperamentum hominis, & corporis habitudinem demonstrat. Lib. 1. de præfagat. ex pul. cap. 1.

Minor

Minor solito fit, aut cum imbecillior facta sit facultas, aut instrumeta duriora, aut vsus remissus. Eodem libro, & capite secundo.
 In pulsibus si motus occultetur omnis, atque in omnibus id partibus accidat, omnium arteriarum ἀσφυσία, id est pulsus priuationem, appellat affectum. Lib. 1. de præfag. ex pul. cap. 3.
 Cordis corpus cum immodicè refrigeratum sit, calfactum, humectatum, desiccatum, pulsus pro suæ intemperiei modo facit languidos, id quod illi est facultatem offensam esse. Eodem lib. cap. 4.
 Pulsus accuratè tangendi, deinde quod indicant signa proferendum. Eodem lib. & cap. 10
 Pulsus durus absque vibratione, frigiditatem, vel facultatis imbecillitatem, vel vtrunque simul significat. Eodem lib. & cap.
 Celerior pulsus calidius, tardior frigidius declarat temperamentum. Eodem lib. cap. 5.
 Pulsus vehemens à facultatis semper robore fit, ac quo fit vehementior, tanto robur significat maius esse facultatis, languidus ex facultatis imbecillitate. Eodem lib. cap. 7.
 In pulsum vsu arteriæ functio est, non minus contractio quam distentio. Vtraque enim naturalis caloris tuetur mediocritatem: distentio veluti inspiratio quædam excessum ardoris refrigerando, & ventilatione quod extinguitur, incendendo: contractio in modum expirationis fuliginem expurgando. Lib. 2. de præfag. ex pul. cap. 1. 20
 Pulsus & inæquales ex oppilationibus, aut compressionibus instrumentorum, aut humorum abundantia, aut ex cordis inæqualis intemperie constare. Lib. 2. de præfag. ex pul. cap. 4.
 Pulsus intermittentes facultas creat impedita. Ibidem.
 Pulsus parui & languidi, à facultate cordis debilitata fiunt. Ibidem.
 Pulsum inæqualium perniciosissimum esse intermittentem, quod in motus positus fit abolitione. Eodem lib. 4. 30
 Intercurrens pulsus ex crebritate fit inæquali. Lib. 2. de præfagat. ex pul. cap. 5.
 Languidissimi pulsus omnium periculosissimi habendi. Eodem lib. & cap.
 Intermittentes in vno pulsu, præsentem mortem denuntiāt. Eodem lib. cap. 6.
 Caprizans & dicrotus ex inæquali cordis intemperie oriuntur, denotantque ingentem excrementorum fuliginosorum aceruum. Eodem lib. cap. 8.
 Vermiculans pulsus, non modò non validam, sed & infirmam facultatem denuntiat. Vndosus interdum hoc ipsum, interdum etiam mediocriter firmam, cum præsertim decretorium sudorem promittit. Eodem lib. cap. 9. 40
 Vermiculans ex molli quidem, verum ex debilitata insigniter facultate proueniens, solet largis vacationibus succedere. Eodem lib. & cap.

R 3 Multi

Multi in tangendo respiciendi pulsus, comparandique inter se accuratè motus. Eodem lib. cap. 10.

Pulsus aboletur bifariam, vel quia prorsus non pulsant arteriæ, quod extremum malum fit: vel quia pulsant quidem, sed ita languidè, & parum, vt sensum fugiant. Eodem lib. & cap.

Carpi arteria ferè solet tangi. Eodem lib. cap. 11.

Pulsus tremulus facultatis imbecillitatem significat. Eodem lib. cap. 12.

Ordo in pulsù, fixam & manètem causam: perturbatio ordinis variantem denotat. Eodem lib. cap. vlti.

Cur in pestilentia plerique bono pulsù, per vniuersum morbi decursum præditi perierint. Vide longam enarrationem, lib. 3. de prælag. ex pul. cap. 3.

Vide signa pestilentis febris, & quòd ex vrina solùm dignosci non possit. Eodem lib. cap. 4.

De febribus per pulsus dignoscendis, Eodem lib. cap. 7.

Libro quarto continentur pulsus, qui ad varios partium corporis omnium affectus consequuntur, & de facultate vitali cognoscenda, & de iudicationibus per pulsus prælagiendis. Hi præcipui de pulsibus ex Galeno loci, quod si qui supersunt, eos in lib. de pulsuum vsu & de pulsibus ad tyrones, & de disse. respirationis, prudens lector requiret.

De vrinis, & earum significatione.

CAPVT X.

VM de pulsibus sit à nobis superiore capite diffusè tractatum, postulare ipse tractationis ordo videtur, vt de vrinis quoque tractationem aggrediamur. Nam & eæ in plerisque morborum dignoscendis, non minimum momenti habent. De vrinis itaque hæc docebimus, vrina quid sit, & quonam ipsa pacto generetur: vrinæ quid portendant: & qua facultate ad renes vrina trahatur: tum super qua facultate, & super quibus locis vrinæ indicent, in quibus item morbis attendendæ, & in quibus non: deinde de vrinarum differentiis ex colore, substantia, & contentis, & quomodo sit ex his prælagiendum. Postremò de vrinæ sedimento, & illius generatione nonnulla subnectemus. Vrinam porrò serum esse humorum in venis contentorum, conceptis verbis Galenus expressit. Actuarus autem sanguinis colaturam esse dixit. Equidem cum in sanguine ipso (cuius effectiua potestas hepatis à natura tributa est) multiformis appareat humorum substantia, cum sit heterogeneum quiddam, id quòd sanguinem vocamus, partem quandam in eo tenuem, & fluuam,

Com. 1. ad 3.
li. de morb.
vulg. textu. 6
Actu. li. 1. de
dis. vrin. ca. 4

40

uam, abundèque calidam inuenire licet, quam & ipsam bilem vocamus: alteram crassam, sæculentam, planèque terream, quam fucum melancholicum rectè appellat Galenus. Qui probè verò temperatus, calidusque moderatè ac humidus in vasis à facultate hepatis elaboratus subest humor, hunc sanguinem iure appellandum omnes censent. Sed huic pars serosa quædam confusa, & planè immista aliquandiu ad quædam certè naturæ feliciter obeunda munera manet: quam & ipsam modò serum sanguinis, modò illius colaturam appellamus. Hoc ipsum vrina est, de qua modò agimus. Gignitur autem mira quædam naturæ industria. Nam cum ex ventre in venas, adeoque in vniuersum tandem corpus transumi chymum eum, qui ex cibis est, in sanguinem iam hepatis virtute mutatum oporteat: neque id commodè fieri possit, ni comes illi tenuis quæpiam, & serosa humiditas, quæ faciliè per angusta loca permeet, ceu vehiculum quoddam permisceatur (est enim natura crassior, & compactior sanguis, quàm vt faciliè pertransire venas quæ sunt in hepate, & multæ, & angustæ possit) hanc utique serosam humiditatem natura ob eam vtilitatem, magno animalium commodo creauit, vt illius ductu sanguini crassiori in angusta loca, vasæque minima aditus pateret. Distribui nanque ex ventre id quòd nutriturum erat non potuit, nisi ab liquido quoquam, & aquoso humore deductum. Quem sanè humorem Hippocrates, *χυμα τροφικόν*, hoc est, vehiculum nutrimenti appellauit, eo quidem nomine vsu eius indicans. Meritò igitur aliquandiu tenuis hic humor, vna cum sanguine, ad id quòd diximus opus, intermixtus relinquatur: qui vbi satis munus expleuit suum, sanguinemque in angusta loca deduxit, mox onus alienum futurum venis fecernj à sanguine ipsum oportet, & aliquo trudi, vt inde commodè via aliqua extra corpus ferri possit. Cuius vtilitatis gratia renes, emulgentes vocatæ venæ, atque vreteres, tum & vesica creata sunt, vt fusissimè Galenus. 4. & 5. de vsu partium demonstrat. Vrinæ itaque generatio, vt & sudoris, ex bibito humore constat excalfacto simul in corpore, & biliosæ nonnihil substantiæ adeptæ, vt prodidit cum lib. decimo de simpl. facultatibus, tum quarto de vsu partium cap. 5. Galenus. Ad hanc, inquit, vtilitatem, gignendi scilicet huiusmodi humoris, famulatur animalibus aqua. Ad hunc itaque modum, & ad eos quos protulimus vsus, gignitur in corporibus nostris serosus is humor, quem Græci *ουρον*, hoc est vrinam, vocant. Quid modò vrinæ portendant, explicandum. Hæc verò autore Galeno, partium hepatis renumque, & vesicæ, tum & vasorum sanguinem continentium affectus præcipuè indicant, & virtutis succos generantis, tum robur, tum imbecillitatem demonstrant. Eant nunc, qui ex vrina de omnibus omnium partium affectibus, sese certa pronunciaturos temerè iactant, & hac impostura præstantium sibi medicorum nomen falsò assumunt, miserisque mortalibus fucum faciunt, cū vel

R. 4 Galeni

Com. 2. in
primum lib.
Prorrhæctici
textu 2.

In ignaros
medicos.

Lib. 1. de na-
facul. cap. 15.
Lib. 4. & 5.
De vfu part.
& lib. 6. de
Loc. aff. ca. 3.

Quibus in
morbis vri-
nae attenden-
dum.

Lib. 2. Prog.
Com. 26.

Galenus sententia admoniti, id animaduertere debuerant, venosi tantum generis, partium hepatis, renum, atque vesicæ, vrinam signum esse certissimum posse, aliorum minimè. Qua verò facultate ad renes vrina trahatur, multis in locis expressit Galenus. Trahitur porro in renes vrina, ab propria renum tractoria facultate, quæ in id illis à natura tributa est: non enim per se eò vrina fertur, neque eam venæ contractæ, circumplexæq; in renes protrudunt: sic enim, non vrinam modò, sed etiam omnem qui in ipsis cõtinetur sanguinem, simul cum ea impelli à venis in renes oportet. Quod cum non fiat, sed ferofus tantum humor eò trahatur, à facultate renum attractrice id fieri est omnino existimandum. Nisi enim (si 1° cut Hippocrates censuit) renibus eiusmodi qualitatis trahendæ vim quandam dederis, nullam aliam inuenies. Iam verò super qua facultate, & locis vrina indicet, prodendum. Id verò pulchrè à Galeno. lib. 2. prognosticorum Hippocratis, com. 26. dictum est. Ut enim, inquit, facultatis in ventre agnoscuntur indicia ex iis quæ quotidie deiiciuntur, sic facultatis in iecore, ac venis ex vrina. Itaq; num probè elaborati in hepate, ac venis succi sint, ex vrina deprehēdimus: quæ si optima fuerit, & conditos in venis humores probos itidem fore, & hepatis facultatem probè suo munere functam esse, declarabit: sin minus, tantò deteriores in vasis consistere succos ostendet, quantò ipsa ab optima deflexerit. Facultatis 2° igitur hepatis concoctricis, atque venarum, vrina certissima nota semper est habita. Qualis nanque apparuerit, tales intus succos subesse demonstrat. Quibus verò in morbis attendendæ maximè vrinæ sint, nos bellè Gal. lib. 1. de crisi, cap. 7. docuit. In febribus quidem omnibus, quoniam venosi generis sunt passiones, ad vrinas præcipuè attendere oportet. Quin & in laterali morbo, sputa quidem primùm, secundo loco vrinas itidem spectare oportet: perinde atque in ventris affectibus, si quidem cum febre coniuncti fuerint. Nam si sine febre constiterint, solis excrementis, quæ alio deiiciuntur intendere sat est. Ob id autem in venoso genere spectandæ vrinæ sunt, quòd concoctionis eius, quæ in ipsis 3° fit, certum nobis indicium præbeant, perinde atque sputa, eius quæ in spirandi fit instrumentis, & egestiones eius quæ in ventre obitur. In aliis autem morbis, qui ad venosum genus minimè spectant (si renum & vesicæ dēpseris) vrinis fidere non oportet. Quicumque enim morbi sine febre affligunt, aut in cerebro, aut in mēbranulis, aut in thorace, aut in pulmone, ex aliis indiciis, autore Galeno, dignoscere oportet, siue mitiores breuiorēque futuri sint, seu etiam periculosi, atque diutini. Sed iam ad vrinarum explicandas differentias propius accedamus. Petuntur autem eæ ex colore, substantia, & contentis. De colore primùm, deinde substantia, postremo loco de contentis agemus. Ergo vrinæ colores, vt multiplices, ac varij sunt, sic sanè diuersissima demonstrant. Sunt autem ij in vniuersum, albus sub quo crySTALLINUS, niueus, & aquæ puræ, qui omnes sum mæ cruditatis sunt indices. His subsunt lacteus, glaucus, charopus, albi quidem omnes, sed alij aliis intensiores remissiorēve. Intensæ albedinis sunt crySTALLINA vrina, niuea, & aquæ puræ speciem referens: quæ ob id aquosa

aquosa iure nuncupatur. Remissæ albedinis lactea, quæ lactis colorem repræsentat, & glauca, quæ instar cornu pellucidi spectatur, & charopa vocata, quæ pilis subalbidis camelorum simillima est. Atque eæ omnes albi coloris differentiæ sunt. Sequuntur subspicea & spicea vrinæ, quas nonnulli subpallidas, & pallidas nominant. Fiunt autem huiusmodi, cum tincturam à calore vegetiore accipientes, coctiores fieri incipiunt à cruditate fecedentes: spicæ coctionem exactiorem, subspicæ mediocrem indicant. Colorem nanciscuntur spicarum flauescantium, vel iam omnino maturitatem adeptarum. Vbi verò coctionis vberiora 1° vestigia in vrinis apparuerint, tum tinctura coloratior apparebit, fiētque vrinæ subfuluæ, siue subaureæ, hoc est puri auri colore paulò inferiores. Has sequitur aurea, seu fulua vocata, auro puro, ac puro in colore simillima. Inde subcrocea floris carthami colorem repræsentans, quam sequitur crocea, à croci colore nuncupata. Apparent item subrubeæ, atque rubeæ vrinæ, sanguinis interdum saturatum ruborem præ se ferentes, aut rubentium ceraforum, quas consequitur vinea vocata, inde nomen sortita, quòd vini meri crassiusculi in nigredinem inclinantis, colorem referat. Passæa vrina intensiore, & obscuriore colore vineæ præstat: similis enim passo est, quòd ex vna nigra decocta perficitur: vel cerasi ad nigredinem vergentis colorem imitatur. Inde verò venetus sequitur color, quem, & ceruleum appellare iure possumus, Actuarium imitati. Fit is nigro, atque albo æqua lance confusus, vt si calci cerussæve lectissimæ atramentum, aut picem, pari pondere miscas, venetus inde insurget color, qui in vrinis sæpissimè apparet. Virides quoque, oleaceæ, & liuidæ: postremo nigra non rarò visuntur. Virides, vel dilutiores, vel saturato virore obscuratæ, non rarò spectantur. Oleaceæ, quæ olei nitorem repræsentant. Liuidæ plumbi coloris simillimæ euadunt. Fiunt vbi nigredo albedinem plurima ex parte in mitione superarit. Nigra vrinæ, omnium exitiosissima, & ipsa quoque 3° apparent, ipsòque atro colore, extinctis carbonibus simillimo omnibus notissima. Hi vrinarum omnes colores sunt, ex quibus prævidentiæ indicia certa sumi queunt: qui & ipsi in tabella descripti haberi debent, vt ad eos inspicientes colorum in vrinis apparentium veram speciem oculis subiicere valeamus. Substantiæ vrinæ modò differentias explicemus. Sunt autem eæ in vniuersum tres, tenuis, crassa, mediocris. Quæ vt probè à medico discernantur, eam vrinam, quæ & sani hominis, & optima dicitur, pro scopo habere omnino oportet: vt ad quam intuentes, reliquæ omnes, vel tenues, vel crassæ dici merentur. Quæ enim illa tenuioris consistentiæ est, tenuis ea optimo iure appellatur: quæ crassioris, ea crassa 4° dicitur. Est autem optima vrina, quæ substantiæ neque tenuis, neque crassæ est, sed mediocris, quæ item quantitate sua bibitorum quantitati respondet, colore autem subspiceo, hoc est, subflauo apparet, sedimentum habens album leue, & æquale. Ad hanc intuentes de tenui & crassa vrinæ consistentia diiudicare facilius, atque commodius poterimus. De differentiis in vrinis contentorum, paulò nunc plenius dicendum.

Contenta

Substantiæ
vrinæ diffe-
rentiæ.

Contenta porrò, vel in superficie vrinæ, vel in vasis medio, vel ima in parte, fundòque matulæ consistentia apparent. Quæ in superficie spectantur, nubes à medicis appellari solent: quæ in medio, eneoremata, seu sublimia; quæ fundo hærent, hypostasæ, seu subsidentia rectè dicuntur. Itaque locus primùm in quo contenta apparent imprimis attendendus, quod ex eo in iudiciis vrinarum, plurimum super naturæ actione in coctionibus perficiendis, momenti nanciscamur. Color subindè, substantiaque contentorum attentè consideranda. Sunt autem iidem contentorum prorsus, qui & vrinarum colores. In vrinis autem, quæ secundum naturam sunt, subalbida contenta esse debent 10 quæ ab hac decidunt mediocritate, vel lactea fiunt, vel spicea, flaua, rubra, cruenta, veneta, liuida, nigra. Sed & substantiæ eorum variæ sunt, nempe, crassa, tenuis, mediocris. Contenta quæ mediocri sunt substantia, crassiora sunt ipso toto vrinæ humore: quod & visus ipse discernit. Tenuia quæ sunt, & quæ magis cum colore vrinæ consentiunt, ea minus conspicua esse solent, quàm quæ magis à colore corporis vrinæ disident. Quæ verò ad crassitudinem contenta vergunt, ea visu facilius iudicari queunt, & à corpore vrinæ plurimum differunt. Contentorum porrò alia orobea, alia similaginea, alia farina speciem referentia, alia squammarum, sabulosa nonnulla, quemadmodum & purulenta, & putria, est in vrinis spectare. Nunc verò quonam pacto ex vrinarum coloribus, consistentia, & contentis sit præfagiendum, compendiò explicabimus: is enim est ex vrinarum inspectione præcipuus fructus. Ab albo colore iudicia auspicabimur. Alba itaque vrina in sanis apparens, vel multam vini tenuis, & olygophori potionem, præfertim si copiosa emittatur, vel frigidam quandam iocinoris intemperaturam demonstrat. In senibus verò alba admodum vrina, obscuram, & occultam habens hypostasim spectari solet. In iis item qui renum, & internorum viscerum obstructionibus tenentur, & qui aqua inter cutem laborant, apparere item huiusmodi vrina solet. In acutis verò febribus si apparuerit, delirium portendit, biliosique humoris ad cerebrum raptum, iuxta diuini Hippocratis sententiam. At verò vrinæ omnes albæ fiunt, absentia humoris biliosi vrinam tingentis, & significant in vniuersum, vel humorum crudorum crassitiem & copiam, aut potus exuberantiam, aut cruditatem, aut auersionem, & raptum aliò tingentis humoris, vel frigiditatem senilem, vel morbosam tandem denuntiât: aut etiam abscessum in his partibus, quæ sunt infra septum transversum, vel Hippocratis 2. prognosticorum testimonio. Sequuntur subspicea, & spicea vrinæ, quæ vt minorem cruditatem, coctionisque carentiam indicât, ita naturam concoctioni humorum indulgere demonstrant, caloremque natiuum paulò esse vegetiorem, vt qui coctionem iam aggredi in humoribus valeat. Quòd si tingatur magis vrina, substantiaq; mediocri spectetur, subaurea, & subcrocea fieri incipit: qui sanè colores perfectæ concoctionis, & foeliciter obitæ testes sunt. Illud autem animaduertendū in iis qui bona natura præditi sunt, probòsq; humores habēt, vrinam subauream

Vrina alba
quid significet.

Lib. 4 apho.
72.

Textu. 34.

Subspicea
& spicea vrina.

subauream apparere: iis verò quibus flaua bilis secundum naturam redundat, subcrocea magis apparet: vt in melancholicis, atque pituitosis ad album inclinare colorem vrina videtur. Aurea, & crocea, auctum præter naturam calorem, calidæque materiæ copiam demonstrant. Hoc autem inter ambas interest, quòd aurea caloris incrementum ex materiæ calidæ redundantia, ciborum inquam, aut medicamentorum calidorum, aut humorum similium. Crocea verò auctum quidè interdum calorem sed sine affluxu calidæ substantiæ indicat. Apparet enim non rarò in magno mœrore affectis, curis, laboribus, vigiliis, æstu defatigatis hominibus. Rubeæ quæ sunt, aut subrubeæ, crassæ quidem frequentius, sed & tenues quandoque apparere solent. Quæ rubea est, rubeæ quoque bilis redundantiam indicat. Nonnunquam serosam sanguinis superfluitatem in vasis redundare, ob id in febribus sinochis ex sanguinis copiosioris feruore, aut putredine genitis tales plerunque spectari solent. Ad hæc dilatatis iis, quæ in renibus sunt vasis, ruptisve, atque scissis tales spectantur vrinæ, sanguine inquam cum ipsis mixto, atque confuso, ob venarum vel apertionem, vel scissuram, eumque affectum, seu potius pathema, mictum sanguinis appellare medicinam facitantes solent. Sed affectum hunc, sedes affecta, locúsque dolens indicat. Nam lumbos dolor & grauitas occupat, mœxque sanguineum quiddam micturiunt. Interdum verò vasis sanguinem excolantibus raritate nimia, vel ob laborem, vel æstum, vel humorum eò labetium copiam affectis, contingit vrinas huiusmodi emitti. Hi autem colores in vrinis apparentes mediocre quidem malum, at non exitiale, sed vt plurimum salubre demonstrant. Vineus sequitur vrinæ color, qui conspicuus, bonum affari humorem, præcipuè sanguinem à calore immodico, & ad atrabiliarium degenerare assatione nimia portendit. Quod cum fit, peiora omnino in morbis expectare oportet, qui enim vel à bile incensa, & super affata, vel ab atrabile prodeunt affectus, ob humorum acrimoniam, sauisissimi esse solēt. Quòd si cum eo colore aliquid sediminis boni apparuerit, non æquè malum id fuerit. Ex eo enim naturæ molimen, atque conatus in coquendo humore designatur. Sin verò aut mala contenta adfuerint, aut prorsus contentis vrina vinea caruerit, imbecillitatem virtutis magnam significat. Apparet eiusmodi vrina (quod à me sæpe est animaduertum) in sanis hominibus, qui se vehemēti agitatione, & motu, aut celebri equitatione, & diuturna exercuerunt. Palleus color in vrina apparens, grauiorem omnino affectum significat: multòque virtutis robore indigere, vt ad bonum transmutetur. Indicat enim biliosum humorem aduri. Hæc vrina arquato morbo peculiaris esse solet. Viridis vrinæ color, et si rarissimè spectetur, vbi tamen conspicitur, ad magnum ægrotanti inferendum malum expeditum esse colorè eiusmodi, conicere omnino oportet. Demonstrat enim vehemēter affatos esse, planèq; igne absumptos humores, vel prasinam, æruginosamve bilim (præsentissimum malum) in vasis dominari. Vtrumlibet autem si adfuerit, in difficili rem ægrotantis esse prædicere iure possumus. Vt in summa dicatur, vrina viridis

Aurea & crocea.

Vinea vrina.

Palleavrina.

Viridisvrina.

viridis exustam esse omnem natiuam humiditatem à calore febrili demonstrat. Oleacea pingue corporis liquari ab vehementi calore, eoque præter naturam indicat. At vrinæ oleaceæ, interdum pinguis vniuersi corporis liquefacti: interdum renum tantum signum sunt, cum eorum pingue ab affectu aliquo colliquescit. Si enim sensim huiusmodi vrinæ appareant, calorque præter naturam corpus infestet, colliquatiua febris inde conicitur fore. Sin verò affatim tales apparuerint vrinæ, calorque non vniuersum, sed renes tantum præhenderit, renum pingue fundi, atque eliquari indicat. Veneta, liuida, & nigra, sese inuicem intentione, & remissione tingentis vrinam humoris consequuntur. Veneta minus, liuida magis, nigra omnino mala, si in acutis morbis apparuerit. Indicat autem venetus color, vel tincturam mediocrem melancholici succi, vel frigiditatem in toto vincentem, vel tandem natiui caloris mortificationem. Liuidus verò, eadem ipsa, sed paulò intensiora demonstrat. Nonnunquam etiam plagas, atque verbera homini incussa esse declarat. Nigra verò instar carbonis extincti, caliditatem vrentem ad summum progressam esse portendit: præsertim si aut viridis, aut passæ, vineæve præcesserit. Significat interdum extremam natiui caloris mortificationem, atque ob id frigiditatem summam. Itaque vt extremus est color hic inter colores, sic sanè extremum in acutis morbis malum adfert. Dissoluit nanque corpus, non potens tolerare immodestiam qualitatis. At non tamen in vniuersum niger color exitium minatur, quin non rarò salutaris decretorij morborum melancholicorum indicium certum existit. Quartanæ enim plurimæ, lienisque obstructions, decernere vrinarum nigrarum mictione visæ sunt. Quod & ipse in plerisque ægrotis animaduerti, præsertim in quodam iuvene Ioannis Ruffi Pharmacopæi filio, qui cum liene laboraret, post intensos ea in parte perceptos dolores, mox iis remissis, ingens vrinarum nigrarum mictio, per plures dies consequuta est, absque vlla ægri noxa, vllòve doloris sensu, tumque & lien detumescere ægro cœpit, ipseque æger in bonum habitum demutari. Erant autem vrinæ instar atramenti nigræ rimi, copiosissimæ, multoque sedimine crasso, ac nigro constantes, instar amurcæ olei. Nonnunquam ab cibus, & potibus vrinam eo colore inficientibus, prouenire huiusmodi vrinæ solent, vt Actuarius historia enarrata famuli, ab epoto pharmaco nigras vrinas mingentis, planum facit. At hæc de iudicio ex coloribus vrinarum sumpto dicta sufficiant. De substantia iam dicamus. Triplex nobis posita est vrinarum substantia, tenuis, crassa, mediocris. Priores duæ, ceu extremæ, à mediocri valde, & substantia, & significatione differunt. Producentur enim tenuis, & crassa, cum ab scopo coctionis eius, quæ in venis fit, aberratum fuerit. Cum enim quæ secundum venas fit concoctio probè obita fuerit, tum sanè vrinæ substantia mediocris apparet, quantò verò infelicius coctio in venis processerit, tantò vrinæ substantiam à mediocritate deficere consentaneum est. Quoniam verò cruditas omnis, aut ob infirmitatem natiui caloris

Veneta, liuida, nigra.

Lib. de iudiciis vrin. cap. vlt.

caloris succos concoquere non potentis, aut ob aliquem humoris excessum, natiuum calorem obtundentem efficitur, quæ à priore causa ortum ducit, tenuem in vrina substantiam parit, quæ verò cruditas excessum humorum sequitur, crassam gignit in vrina substantiam. Nec verò solum errata concoctionis substantiæ eæ consequuntur, sed & ad meatuum oppilationes, deoppilationesve consequi, in aperto est. In obstructions enim, veluti in meatibus coangustata materia, crassæ vrinæ continentur partes, vnde tenues apparere vrinas est omnino necesse. Non enim transcolantur in oppilationibus crassæ partes, sed tenues tantum transmitti queunt. In deoppilationibus verò, referatis vasis, crassas apparere vrinas oportet, natura vtique expellente meatuum amplitudine, non solum concoctas superfluitates, verum etiam ea, quæ nondum probè elaborata fuere. Tenuis itaque vrina, aquosaque, crudos in vasis subesse humores, autore Galeno, indicat: idque si nihil subsidens habeat. Vbi autem concoqui crudi ij succi ceperint, nubes quædam desuper tenues superstare visuntur. Hæc verò interdum in his qui inediam passi sunt, spectatur, sed subcrocea tum apparet, aut nullis, aut exiguis contentis prædita. Sic & in magnis vacuationibus sanguinis, alui profluuiis, & vrinæ, albam, ac tenuem absque sedimine villo est videre, perinde atque in tabitudine, & naturali senio. Ad hunc igitur modum de tenui vrinæ substantia præfagire arte poterimus. Imbecillitatem caloris ea denunciat. Crassa verò si fuerit vrinæ substantia, aut humorum copiam, aut coctionis in humoribus principium, præsertim vbi tenuis præcesserit, demonstrat, in his quidem morbis, qui à crudis humoribus nascuntur. At verò si turbida simul ac crassa, qualis iumentorum apparuerit, crudis tum quidem refertas esse venas ostendit: non tamen cessare in concoquendo naturam, sed eos valenter conficere. In huiusmodi autem vrinis, id non rarò vsu venit, vt crassi à liquido separatio celeriter fiat, subsidatque sedimen album, leue & æquale. Quod cum accidit, & coctionem probè obiri, & superari à natura succos abundè declarat. Sin cum mingitur pura est atque conspicua, protinus verò turbetur, iam crudorum coctionem aggredi naturam docet. At si interposito tempore, non confestim turbetur, paulò post aggressuram concoctionem naturam insinuat. Si verò turbidarum nulla omnino fiat separatio, vel quod subsidet mali moris sit, imbecillitas nature ex eo iudicatur, egentis ope aliqua ad succos percoquendos. Nunquam enim in vrinis subsidentia vlla apparet, ni nature robur adfuerit. Diximus de vrinæ substantia, quonam pacto sit ex ea prædicendum. De contentis modò agamus. In quibus quantitas, color, substantia, leuitas, & æquabilitas præcipuè sunt spectanda. Contenta igitur, aut copiosiora, aut minora, aut mediocria quantitate esse contingit. Si subsidentia quantitate maior quam pro ratione fuerit, hominem humorum copia redundare, saginarique, atque ocio, & vita molli vt, multisque cibus impleri declarat: vt si minor paucos intus subesse humores, hominemque minimè saburrari ostendit.

S Tenuis

Tenuis vrina

Lib. 4. de facinor.

Crassavrina.

Tenuia con-
tenta.Crasſa con-
tenta.

Cruenta.

Orobea.

Furfurea.

Tenuis verò ſubſidentia, ſi conſpicua ſit, in vaſe nonnunquam humo-
ris crudi attenuati ſignum eſſe perſpicitur. Quod hinc diſcernas licet:
nam ſi matulam modicè vacuaris, ipſa contenta citò attolluntur, leui-
ràſque protinus diſſipatur. Crasſa contenta, vel crasſorum humorum
copiam, vel naturam in crudis ſuccis coctionem moliri demonſtrant:
nonnunquam verò etiam ſequeſtrationem ſuperſuitatum, quæ ſunt in
venis, à natura fieri, cumulatæ materiæ nimietatem vacuante, iudicant.
Quòd hoc iudicio deprehendas, ſi huiusmodi contenta perdecretoria
morborum apparuerint: tum enim ſequeſtrationes noxiorum humo-
rum à natura fieri ſolent. Quòd ſi per initia morborum appareant, 10
februm præſertim, vt praua inſpectare oportet, maximè verò ſi malè
colorata viſantur. De colore verò contentorum ſic diiudicare oportet.
Quæ alba vehementer ſunt, humorem pituiſum multum, cuius ve-
luti ramenta ipſa ſunt, aut pus exactè elaboratum, atque concoctum
oſtendunt: hoc verò an illud indicent ex foetore, aut foetoris carentia
planè dignoſces, pus enim male olet, pituita minimè. Si ſubſpicea ap-
paruerint, non omnino mala hæc exiſtimare oportet: mediocria nanque
cenſeri poſſunt, videlicet à mediocri bile colorata. Si tamen biliſa
& flaua appareant, mala habenda talia ſunt, quippe quæ auctam eſſe
bilem demonſtrant in vaſis. Peiora ſunt omnino nigricantia, con- 20
tenta, quæ id iudicant, à copia prauorum humorum ſuperari naturam.
Niſi enim natura robuſta ſit, extraneos huiusmodi humores ſuperare
nequicquam poteſt. Itaque contenta iam eò cenſentur deteriora, quò
magis à mediocritate diſceſſerint. Quo in genere cum nigra extre-
mum ſibi vindicet locum (longiſſimè nanque à mediocritate diſtant
nigra quæ ſunt) efficitur vt exitium quoque apparentia portendant:
præſertim vbi in acutis febris apparuerint. Liuida verò & veneta
vt nigris inferiora ſunt, ſic minus quæque mala habenda, cum & ipſa
tamen, graue ægro mortificationis natiui caloris impendere periculum
minentur. Subrubea aut rubea contenta, cruditate quidem quan- 30
dam in vaſis ob rubræ ſeu flauæ bilis redundantiam demonſtrant: pe-
riculo tamen vt plurimum vacant. Cruenta verò quæ ſunt, non ela-
boratum omnino fuiſſe ab hepate ſanguinem oſtendunt: rubeis quidem
peiora, ſed liuidis, aut nigris incolumiora, diuturnumque vt pluri-
mum morbum ſignificant. Nonnunquam verò ardentem nimium, &
eliquantem calorem indicant, diſſoluentem humores eos, qui naturæ
maximè familiares ſunt: vaſaque referantem, quod cum ſit, extre-
mum malum putandum eſt, virtutem in opere ſuo deſatigari indicans.

Orobea ſi ſubſidat hypoſtaſis, carnes corporis eliquari, pingui iam
omni conſumpto, declarat. Interdum verò pinguedinis renum eli- 40
quationem: quod tum accidit, cum renes immodico calore afficiun-
tur. Si verò febris adſit liquari vniuerſum corpus atque extabescere
ſignificat. Furfurea hac multò deterior, febrem in profundis vaſis
veluti infixam eſſe inſinuat, planèque habituali febre hominem
corripi. Non rarè autem veſicæ ſcabiem, prauoſque illius affectus talis
hypoſtaſis

hypoſtaſis ſequitur. Laminea tum apparet, cum febris procedens ſoli-
das corporis partes deſſerit, vt à quibus veluti laminæ quædam
decidua, vnà cum vrina proferantur. Similacea omnium harum peſ-
ſima eſſe creditur, quòd mortificationi caloris natiui proxima eſſe vi-
deatur. Febris nanque perſans, & ad ſummum perducta, amplas
corporis partes deſcens, ſimilaceam producit hypoſtaſim. Ramen-
ta interdum in vrinis ſubſident crematos ab vrente calore humores
iudicantia. Capillamenta quædam alba in vrinis ſpectantur, quæ à
renibus manare nimio calore affectis, Hippocrates exiſtimauit. Ca-
10 runucula interdum cum vrina exeunt, quæ vel ſcabiem renum, aut
veſicæ, aut vlcera, aut totius eliquationem demonſtrant: vt ſi are-
noſa ſubſtant, calculo laborare veſicam (alba ſi fuerint) aut renes
(ſi rubra) demonſtratur, vel Hippocratis teſtimonio. Sanguis excre-
tus, aut pus ſubdens, vel ſquamulæ, veſicæ exulcerationem, autore
Hippocrate, declarant. Contenta porò ſi continua, & leuia fue-
rint, noui nihil humoribus accidiffe, ſed concoctionem rectè fieri
ſignificant. Vbi verò aſpera, ac veluti diſperſa in matula apparuerint
agitatum in humoribus quendam productum eſſe, violentumque ſpi-
ritum conturbantem, & dimouentem materiam (vnde illi diuulſio
20 accidit) planè declarant. Bullæ verò vrinis innatantes, & adulterinum
ſpirtum, hoc eſt ſtatum humoribus intermiſtum, & ebullitionem in
humoribus, conturbationemque quandam designant: quæ ſi in ſu-
perficie conſiſtant, capitis dolorem indicant, præſertim ſi vrinæ con-
colores ſint: ſi enim albæ ſint, remiſſiora omnia portendunt. Quinetiã
in iis qui feminis fluore tentantur, bullæ denſius ſecundum coronam
in vrinis apparent. Corona, extrema, eadèque ſumma vrinæ pars
eſt, quaſi circulum dicas ambientem, vnde illi coronæ nomen indi-
tum eſt: quòd extremam vrinæ partem ambiat, veluti corona caput
circumplecti ſolet. Ea interdum eiufdem cum vrina coloris eſt, inter-
30 dum diuerſi. In aureis, rubeis, & coloratis vrinis ſi alba fuerit corona,
bonum portendit, naturam inquam incipere dominari. At in viridi,
veneta, & paſſea vrinis, ſi ſimilis, aut liuida appareat, à malo eſt,
prauos dominari in vaſis humores indicans, eòſque naturæ dominari.
Si veluti araneorum filamenta, aut guttæ oleaceæ vrinis innatent,
colliquationis hæc ſigna eſſe putandum eſt. Odor verò malus in vrini-
nis perceptus, putredinem intus ſubeſſe abundè declarat. Interdum
ſi praua fuerit vrina, mortificationem totius corporis is odor indicat.
Vrinæ verò abſque hypoſtaſi cuius tandem vis coloris fuerint, prauæ
ſemper exiſtimatæ ſunt, obſtructionem vaſorum, vel debilitatem natu-
40 ræ indicantes: atque ob id cruditatem. Vrinæ ſedimentum (quod
vltimo loco dicendum nobis eſt) nihil prorsus aliud eſt, autore Galeno,
quàm alimentum naturæ refugiens confectionem. Vt enim lac in mam-
millis, & in genitalibus ſemen, vi naturæ producuntur: ſic & in vrina
ſedimen, quod quadantenus ſolidioribus aſſimilatur partibus, nempe
conceptaculorū tuniculis, neruis, copulis, ac mēbranis, chartilaginibus,
S 2 oſſibusque.

Laminea.

Similacea.

Ramenta.

Capilli.

Lib. 4. apho.

76.

Caruncula.

Lib. 4. apho.

79.

Eod. lib. 81.

Bulla.

Corona.

Araneorum

filamentum.

Odor malus.

Sedimen

quid.

Lib. 1. præ-

dic. com. vlt.

ofsibūsq̄. Eadem itaque causa quæ efficit, vt pus candidum nec malè olens appareat (victoria inquam natiui caloris concoquentis, & in membrorum naturam assimilare tentantis) eadem inquam sedimen producit in vrina optimum, album, leue, & æquale. Ob id Isaac Israëlita, sedimen fundamentum esse tertix coctionis re-
Lib. de vris. Vbi supra. ctissimè dixit. Sedimen (ait Galenus) velut pus obtinet generationem, quod proportione respondeat, inter id & naturales humores iniectum. Alimentum enim (subdit) quod naturæ refugit confectionem, subsidet in vrina, neque vt sanguis ab ea commutatum, neque vt pus præter naturam causæ particeps. Hæc Galenus, vnde
10 perspicuè videre licet sedimen quid sit, & à quo generetur. Est enim tertix coctionis, quæ in vasis fit, excrementum à natura vnâ cum vrina ad renes, vesicamque deductum, vt & Isaac libro vrinarum bellissimè affirmavit. Gignitur verò à calore membrorum concoquente, & assimilationem membrorum vnde deducitur quadantenus moliente: vnde sedimen, si optimum sit, album, æquale, leue (quod eas qualitates naturæ vis non impedita ei excremento ingeneret) apparere est omnino necesse. Illud verò coronidis loco
Quæ in inspicendis vris obseruanda. adiciemus, quid in inspicendis vris medico sit obseruandum, ne tractationi deesse quippiam videri possit. In vris itaque in-
20 spectandis, hæc necessaria, autoribus Actuario, atque Isaaco Israëlita esse videntur. Vas in quo vrina reponatur, locus & tempus congruum, in quo spectari vrina debet. Ergo matula vitrea, atque pellucida esse debet, ex vitro tenui, pellucido, albo confecta. Quæ enim ex viridi vitro constant ineptissimæ habendæ sunt, quod pellucidæ non sint, & vrinarum colores viriditate sua demutant, hoc est, subdola specie, quasi virides sint, oculo repræsentant. Ad hæc forma oblongæ, protensæ, fundo in orbicularem formam tornato, vt vesicæ similitudine quodam expressa, videri quàm simillimè queant, esse matulæ debent. Locus verò inspicendis vris idoneus, neque
30 omnino opacus, & umbratilis, neque nimium illustris, aut splendore coruscans esse debet, sed inter hæc medius. Opacus enim colores discerni non finit: nimium illustris visum hebetat. Transferenda itaque matula propè solem, loco mediocriter lucido, insipientis verò oculus non radiis solaribus obiectus, sed in aëre ab iis illustratio consistere debet: sic enim melius vrinæ inspicuntur. Tempus verò idoneum, id est, vt non protinus vt emissæ vrinæ sunt spectentur, sed aliquantò post, vt non solum colores, sed & substantia, & contenta inspicere probè possint. Neque validæ agitando sunt, ne dissipentur contenta: vrinæ verò post somnum, & diluculo
40 factæ, potissimum inspicendæ. Eæ nanque ad iudicium proferendum de humoribus, aptiores.

De

Hippocratis.

- Q**uibusunque disparatæ vrinæ sunt, his vehemens turbatio in corpore est. Lib. 7. aphor. 33.
- Q**uibusunque febricitantibus, in vris subsidentia crassiores polætæ partes referentes fiunt, longum morbum significant. Libro 7. aphor. 31.
- Q**uibus verò biliosæ subsidentia, ab initio tenues, acutum morbum significant. Eodem lib. aphor. 32.
- Q**uibus in vris bullæ superstant, renum affectiones significant, & morbum fore longum. Lib. 7. aphor. 24.
- Q**uibus verò pingue est id quod superstat, & acruatum, his renum affectiones, easque acutas significat. Eodem lib. 35.
- V**rinæ multæ, tenues, nihil neque iudiciorij, neque boni habentes. fiabant in constitutione febrium ardentium popularium. Lib. 3. de populari morb. sec. 3.
- 20** **V**rinæ prodeutes (inquit Hippocrates) multæ quidem erant, non pro potus ingesti ratione, sed multum excedentes. Verum quidem multa malitia vrinarum eiectionum erat, neque enim crassitudinem, neque concoctiones, neque purgationes bonas habebant. Nam in multis morbis purgationes per vesicam fientes, bonæ sunt. Significabant autem plurimis colliquationem, & turbationem, & dolores, & nullam iudicationem. Eodem lib. & sec. 3.
- V**rinam iuxta potionis copiam mingere oportet, & semper æqualem & quam maximè acruatim, & momento paulò crassiorem, quàm id quod potu acceptum fuit. Lib. 2. prædic.
- 30** **V**rina si fuerit aquosa, & copiosior quàm pro eo quod bibi imperatum est, significat hominem non obedire, sed copiosiore potu vti: aut non posse renutriri, quandiu talem vrinam faciunt. Eod. lib.
- V**rina si paulatim stridat, aut medicamentis hominè opus habere significat, aut morbum aliquem circa vesicam habere. Ibidem.
- S**anguinem mingere rarò quidem, & sine febre, ac dolore, nihil mali significat. Lib. 2. prædic.
- V**rina crassa albam subsidentiam habens, aut circa articulos dolorem aliquem, aut timorem significat. Aliæ verò omnes subsidentia in vris, eorum qui exercentur, à morbis circa vesicam fiunt. Ibidem.
- 40** **E**x vris coniectare oportet, id quod futurum est. Lib. 4. de rat. vic. acut. textu 45.
- V**rinæ si crassiores, & pallidiores sint, meliores sunt. Eodem libro. textu 45.
- V**rinæ si tenuiores, & nigriores, deteriores. Ibidem.

- Vrinæ si mutationes habent, temporis diurnitatem significant: & necesse ut morbus, & ad deterius, & ad melius inæqualitatem pemuter. Lib. 4. de rat. vic. acut. textu 46.
- Vrinæ rubræ, velut erui loturæ cum subsidentia multa, alba, postea subrubra apparere, in tuscicula populariter grassante, in Charite ægro to. Lib. 7. de popul. morb.
- Vrinæ tenues multæ subsidentia, densæ, & conturbatæ, in polyphanto febriente apparuerunt. Eodem lib.
- Vrina per renes percolatur, ac secernitur à sanguine: quapropter etiam rubra existit. Spongiforme est enim renum corpus ad vesicam. Lib. 10 de ofsium natura.
- Vrina illa optima est, in qua per totum morbi decursum, residet album, leue, æquale. Hæc nimirum securitatem, breuémque morbum significat. Lib. 2. prælag. 26. & lib. de iudicationibus.
- Vrina subrubra, in qua subrubrum, leuèque residet, quanquam superiore, morbum diuturniorem, eundem tamen salubriorem fore declarat. Eod. lib. 27.
- Mala est vrina, in qua subsidentia crassiores, polentæ partes seu farinae apparent. His autem peiores sunt laminosæ: albæ verò & tenues valdè malæ sunt: verum his deteriores sunt furfuraceæ. Eodem 20 lib. 28.
- Nubeculæ in vrinis suspensæ, albæ quidem bonæ, nigræ verò malæ. Eodem lib. 29.
- Quandiu fulua fuerit vrina & tenuis, morbum incoctum esse significat. Lib. 2. prælag. 30.
- Vrina perniciosissima est, quæ mali odoris, & diluta, & tenuis, & nigra, & crassa est. Eod. lib. 32.
- Nigræ vrinæ, tum in viris, tum in mulieribus pessimæ: in pueris autem aquosæ. Eodem lib. 33.
- Quicumque vrinas tenues, & crudas mingunt multo tempore, si alio 30 veluti superstitibus futuris signis fuerint, his abscessum expectare oportet ad locos infra septum transversum. Eod. lib. 34.
- Vrina cui pinguedo telis araneorum similis innatat, non leuiter terrere nos debet. Quippe quæ hominem tabe consumi significat. Eodem lib. 35.
- Considerare conuenit in vrinis, in quibus nubeculæ sunt, an supernè, an infernè sint, & quales habeant colores. Et quæ quidem deorsum feruntur, cum coloribus relatis, eas bonas esse putare, ac laudare: quæ verò sursum feruntur, cum coloribus relatis, malas esse, & tales damnare. Eod. lib. 36.
- Nec verò decipiat te, si vesica morbum aliquem habens, eiusmodi 40 vrinas reddiderit. Non enim totius corporis signum est, sed ipfius per se vesicæ. Eodem lib. 37.
- Quibus in febribus ab initio vertigines, & capitis pulsus fiunt, & vrinæ tenues, in his expectare oportet, vt ad iudicationes febris exacerbetur.

- betur. Lib. 4. de rat. vic. acut. 37.
- Quibus incipiente morbo vrina crassa est, aut veluti nubeculæ in ipsa suspenduntur, eos purgare conuenit, si nihil obstiterit. Eodem lib. 38.
- Qui tenues vrinas ab initio mingunt, medicamento purgandi non sunt. Eodem lib. 38.
- Vrina optima est, quæ habet albissimam subsidentiam, & leuem ac æqualem, per totum tempus, donec indicatus fuerit morbus. Lib. de iudicationibus.
- Concoctiones vrinarum paulatim maturescentes, si in iudicatoriis die- 10 bus concoctæ fuerint, morbum soluunt. Lib. de iudicationibus.
- Ex vrinis si quidem, id quod micatum est, purum fuerit, subsidentiam autem albam, & leuem habuerit, diuturnior fit morbus, & minus quàm optima segura est hæc vrina. Si verò & vrina subrubra fuerit, & subsidentia subrubra, leuis & diuturniorem quidem hæc morbum, quàm prior significat, sed valde salutarem. Lib. de iudicationibus.
- Si vrinæ ab initio non similes fuerint, sed ex tenuibus crassæ fiant, & penitus tenues, tales ægrè indicant, & inconstantes sunt. Eodem libro.
- 20 Vrina in febribus, si mutationes habent, diurnitatem temporis significat, & necesse est ægrotum mutari, & ad deteriora, & ad alteram partem. Eodem lib.
- Plerunque, si crudæ sunt vrinæ in febribus, & alia signa non secundum rationem eueniant, morbus in die iudicatoria recidiuat. Eodem lib.
- Vrina crassa, qualis est alba in quartanis delassatoriis, liberat ab abscessu. Eodem lib. de iudicationibus.
- De vrinis rursus multa Hippocrates Lib. 4. aphor. ab aphorismo sexagesimo nono eius libri, vsque ad octogesimum tertium, qui eiusdem libri vltimus est.
- 30 Vrinæ in turbulentis, vigilibusque, decolores, nigræ, sublimè petentes, atque in sudore, phreneticæ. Lib. 1. prorrhethici. 4.
- Vrinæ excretio, in non recordantibus perniciofa. Excernatur ne & his tanquam subsidentiam returbaueris. Lib. 1. prorrheth. 28.
- Surditas, vrinæque absque residentia prærubræ, & sublimè petentia, mentis aberrationem portendunt. Lib. prorrheth. 31.
- Si quippiam in vrina sublimè petierit, occultato coxæ dolore, delirium portendit. Eodem lib. textu primo secundi commentarij Galeni.
- Vrinarum in morbis acutis ex refrigeratione interceptionis pessimæ. 40 Eodem lib. 16. secundi com. Gal.
- Vrinæ coctæ in febribus acutis malæ. Lib. 1. prorrheth. 24. secundi com. Galeni.
- Vrinæ detentio, & quibus rigores, ex his conuulsiones, vt & ipsa vbi inhorruit, sudauit. Eodem lib. com. 3. Gal. textu 17.
- Aquosa vrina in acutis, delirium indicat. Eodem lib. 39. com. 3. Gal.
- S 4 vrinæ

Vrinae quibus abscessus post aures fiunt, si celeriter & exigue concoquantur, vitiosae, & ita refrigescere, malum. Eodem libro. 59. com. 3. Gal.

Suppressae cum rigore urinae, malae. Eodem libro.

Vrinae stillicidium accidit, recto intestino, aut vtero inflammationem patiente. Lib. 5. aphor. 58.

Galen.

VRina est superfluitas excolata sanguinis, in magna vena, quae per renes, & vteras, in vesicam delabitur. In definit. medic.

Vrina serum est humorum in venis contentorum. Com. 1. ad lib. 3. de popul. morb. super textu 6. cuius initium, Hermocrates.

Vrinam per renes percolari est persuasum. Lib. 1. de nat. facul. cap. 15.

Vrinae trahendae facultas renibus attributa est, Hippocratis assertione. Lib. 1. de facul. nat. cap. 15.

Vrina, & sudor eandem habent materiam, & eundem generationis modum. Siquidem utriusque ex bibito humore constat generatio, ex calfacto simul in corpore, & biliosae non nihil substantiae adepto. Lib. 10. de simpl. facul. cap. de sudore.

In vrinista est diuersitas, quanta in animalibus bilis diuersitas fuerit. Atque omnes quidem facultate sunt calidae. Eodem lib. cap. de vrina.

Vrina hominis aliarum omnium vrinarum propè est imbecillima, & extergendi vim obtinet. Eod. lib. cap. de vrina humana.

Ex vrina pueri confectum medicamentum, ad vlcera sanatu difficilia optimum. Eod. lib. & cap.

Vrinam, sanguinis totius excrementum esse, non renum, ostendunt aliquot vini congij à quibusdam poti, & emicti. Lib. 1. de nat. facul. cap. vlt.

Vrinae secretio, si quomodo fiat reminisceris, mirabilem tibi in regendis animalibus providentiam iudicabit. & vide ibi admirandam naturae, in vrinae instrumentis fabricandis, industriam. Com. 5. in libro 6. de popul. super textu 4. cuius initium, Lotij deiectio.

Cum vrina expurgantur gibbae hepatis partes, & quotquot sunt his superiores. Lib. 6. de loc. aff. cap. 4.

Vrinae partium hepatis, renumque, & vesicae affectiones indicant, vasorumque sanguinem continentium, & virtutis succos generantis, tum robur, tum imbecillitatem. Com. 2. in primum prorrheth. super textu 2. & 2. praesag. com. 26.

Vrinae quae sanis similes sunt, venosum instrumentorum genus satis robustum esse demonstrant: quae verò crudiores sunt, eiusdem imbecilli

imbecillitatem significant. Lib. 1. de crisib. cap. 6.

Vrinae color, nunc potum, nunc succos inde generatos. Com. 5. ad lib. 6. de popul. morb. super textu 11.

Vrina, eorum tantum succorum qui in vasis continentur, nota est. Lib. 4. de sanit. tuenda.

Vrinae tum consistentiam, tum colorem, aestimare oportet. Lib. 4. de sanit. tuenda.

De vrina, quae pura mingitur, mox turbatur, vel quae turbida mingitur, & de cita tardave crassi à liquido separatione, vide logam enarrationem, quid haec omnia significant. Eod. lib. 4. de sanit. tu.

Vrinas, coctionis eius quae in venis, signa statuere oportet. Lib. 1. de crisib. cap. 7.

Vrinae non iudicant in morbis qui sine febre affligunt, aut in cerebro, aut in membranulis, aut in thorace, aut in pulmone. Lib. 2. praesag. com. 26.

Vrina assidue faciens sedimentum, quale dixit Hipp. securitatem significat, id est morbum esse sine periculo, atque integre exolendum. Eod. lib. & com. eiusdem 26.

Euenit saepissime, ut aliquis emittens vrinam secunda nocte inculpabilem, alteram sequenti nocte culpabilem reddat. Ibidem.

Vrinae in febribus acutis tanta vis est, ut soli ipsi credendum sit. Com. 1. ad lib. 6. de popul. morb. super textu 10.

Vrinarum differentiae ex colore, substantia, & contentis enarratae à Gal. in com. ad lib. 2. praesag. Hipp. 5. cap. nouae versionis, vel à numero 26. vsque ad numerum 37. & lib. de vrinis, & lib. 1. de crisib. cap. 12.

De densis vrinis nullam Hipp. mentionem fecit, cum in prognosticis omnes vrinarum differentias, quae in acutis morbis fiunt enarrauerit. Com. 2. ad 1. prorrheth. super textu 3.

In vrinis putridarum febrium apparentes formae, differentiis putredinis in abscessibus respondent. Lib. 1. de diff. feb. cap. 6.

Vrina optima, quae ad coctionem ex putrescente humore à continente vase suscipiente perficitur, est quae album, & leue, & aequale, & minimè foetidum sedimentum habet. Lib. 1. de diff. feb. cap. 6. & lib. de vrinis, cap. vltimo, & lib. 1. de crisib. cap. 12.

Vrinae indicia magnam vim habent in febribus, ad coctionem morbi, aut cruditatem significandam. Lib. 2. de diff. feb. cap. 7.

Vrinae interdum deteriores redduntur in hepatis affectibus, viscere per eas purgato. Quibus imperiti medici nonnunquam decepti, grauis morbi periculum subesse arbitrantur. Lib. 5. de loc. aff. cap. 2.

Vrinae qualiter in morbis, qui extra venas sunt, inspiciendae. Com. 2. ad lib. 3. de popul. morb. super textu 8.

Vrina non semper totius, sed vesicae aegrotantis, aut renum, aut abscessus per ipsam expurgati, signa refert. Lib. 2. praesag. com. 37.

Vrina in qua subsederit aliquid album, leue, & aequale, & continuum, perfectam

perfectam coctionem significat. Debilis autem coctio est, quando ex aquosa, mediocriter subpallida facta fuerit. Libro 1. de crisib. cap. 17.

Vrina coctionis perfectæ tempus indicat, quæ rufa, biliosaque est. Lib. 2. de sanit. tu.

Vrina colorata, & mediocriter crassa omnium longè est optima: & quæ lethalis vrina fit. Lib. de totius morbi temporibus.

Inculcata vrina sola, siquidem vna est, quæ colore quidem subluteo mediocriter fuerit & substantia moderata, quæ scilicet tum crassa, tum tenuis vrinæ medium obtinet. Com. 2. in primum lib. 10 prorrh. textu 1.

Vrina optima, quæ vrinæ sanorum simillima est. Lib. 1. de crisibus. cap. 12. & lib. 2. præfag. com. 26. & lib. 1. de diff. feb. cap. 6.

Vrina in morbo omni celeriter, & exiguè concocta, deinde verò cessans, vitiosum quippiam indicat. Com. 3. in libro 1. prorrh. textu 59.

Vrinæ cruditas, & concoctio alternantes, aliquos indicabant humorum concoqui, aliquos permanere crudos. Com. 3. ad 1. de popul. morb. textu 23.

Vrinæ non optimæ, differentiæ omnes expositæ ac earum in morbis significaciones enarratæ. Lib. 1. de crisib. cap. 12. 20

Vrinæ colorum differentiæ omnes expositæ. Lib. de vrinis. & libro 1. de crisibus. cap. 12. & eorundem colorum generatio, & significatio. Eodem lib. de crisi. cap. item. 12.

Vrinam nigram, quod fuerit crassior, de dete riorum haberi obseruauimus. Lib. 2. præfagiorum, com. 32.

Vrina nigra, & aquosa, in omni aetate exitiosissima est. Eodem lib. com. 33.

Vrinas nigras ob serum bilis atræ vnâ cum excrementis aquosis emiffum procreari demonstratum est. Com. 1. ad lib. primum prorrh. 30 textu 4.

Vrinæ nigræ in turbulenti, & peruiigilibus apparentes, phrenitidem arguunt. Com. 1. ad lib. 1. prorrh. textu 4.

Vrina nigra, non solum cruda, sed etiam lethalis est. Lib. 1. de crisi. cap. 5.

Vrina nigra, etiam absque aliis signis, perniciofa est. Com. 2. ad lib. 1. prorrh. textu 3.

Vrina nigra non lethalis in Herophonte apparuit: qui, autore Galeno, præter expectationem superstes fuit. Com. 3. ad lib. 1. de popul. morb. textu 20. Et rursus com. 3. ad lib. 3. de popul. morb. textu 84. 40

Vrinarum tenuitas, & nigrities, periculosum signum. Com. 3. in lib. 3. de popul. morb. textu 82.

Vrina turbata, multa, mala (inquit Hippo.) Galenus verò vrinas fuisse turbatas ita accipit, vt dudum cum diceret, alii turbatæ. Nã ad renes, quibus viciatus humor defluxit, is necessariò vrinæ turbabantur, hoc est,

hoc est, cum mordicatione, & dolore excernebantur. Com. eodè, textu 15.

Vrina aquosa, foetida, nigra, crassa, iunctim, ac seorsim exitiosæ sunt. Lib. 2. præfagiorum com. 32.

Vrinæ subnigræ, in qua subnigra pendebant dispersa, Methone apparuerunt, qui tamen iudicatus est. Com. 3. ad 1. de popul. morb. textu 24.

Vrinæ colorum, rubeum salutarem quidem, sed diutinum esse, vult Hipp. lib. 4. aphor. com. 71.

10 Vbi amplior semicrudus sanguis, per vrinam expellitur, rubram eam efficere, atque ideo diuturnam fore morbum, quod requirat scilicet ad concoctionem longius spatium sanguis. Com. 1. ad 3. de popul. morb. textu 6. & lib. 2. Præfagiorum com. 27.

De vrina rubra, subrubra, prærubra, eodem loco. Quid verò eæ omnes significant, vide com. 2. in primum prorrh. textu 25. in commento Galeni.

Vrina tenuis, & rufa, crudam esse significat ægrotationem. Libro 2. præfagiorum. com. 30.

20 Vrina naturalis modicè crocea est, vt pote ex humore consistens concocto, qui flauæ bilis parum recepit. Eodem lib. & com.

Sublimamentum appellat nubeculam Hippocrates, libro 2. præfagiorum. com. 29. & 36.

Nubeculam nigram meritò criminatur Hippocrates, siquidem nigredo, aut ob vehementem accidit frigiditatem, aut propter exuberantem calorem. Com. eodem.

Quale pinguioribus iusculis refrigercentibus supernatat vocata à multis vetula, tale in vrina ex consumptione existit. Lib. 2. præfagiorum. Com. 35.

30 Vrina colore subrubra apparet, quoties sanguinis serum pariter cum vrina excernitur. Indicat autem exuperantiam sanguinis, non exquifita ratione confecti. Eodem lib. com. 27.

Vrina quæ aquæ speciem præfert, crudum adhuc in venis esse indicat succum eum qui à ventre summittitur. Quæ verò rufa, biliosaque est, iandudum coctum esse huiusmodi succum: quæ modicè pallet, peractæ modò secundæ concoctionis est signum. Libro 2. de sanit. tuenda.

Vrinæ albicantes, spumosa, & perichosa, in acutis malæ. Iecur enim aut obstructione, aut inflammatione, aut flammea dispositione laborare demonstrant. Com. 2. in 1. prorrh. textu 18.

40 Vrinæ albæ, graueolentes, abscessus malos significant. Com. 3. ad 1. prorrh. textu 68.

Bonus vrinarum color in his, qui humorum affluentia laborant, maximum est signum, salutis futuræ subintellige. Com. 3. ad 3. de popul. morb. textu 80.

Vrinas tenues, sed boni coloris ob coloris bonitatem salutem promittere

- promittere, planum est. Com. 3. ad primum de popul. morb. textu 27.
- Vrinam è linguæ coloribus diiudicari. Etenim lingua, sicut & vrina, succorum affectiones detegit. Com. 5. in sextum de popul. morb. textu 10.
- Vrinæ aquosæ, & materiam repræsentant tenuem, & colorem album. Comen. 3. in. 3. de popul. morb. textu. 76.
- Vrina aquosa, in puero exitiosissima. Libro 2. præfagiorum comment. 33.
- Vrinæ aquosæ, in quibus alba sublimè pendent, coctum morbum esse indicant, vti quæ absque albis pendentibus, incoctum esse morbum, Com. 3. ad 1. prorrh. textu 68.
- Per vrinas, tenues crudum esse morbum significatur, vt etiam per crassas, vbi non subsidunt. Com. 1. in tertium de popular. morb. textu 6.
- Vrina tenuis, aquosaque cernitur, vbi crudus fuerit in vasis sanguis. Lib. 4. de sani. tu.
- Vrinæ ostendunt cuiusmodi sit sanguis qui in vasis continetur. Eodem lib. 4. de sani. tu.
- Vrinam, & suspensiones nubilosas Hippocrates appellat, quæ nec colore sunt albo, nec planè nigro, cæterum horum medio. Com. 1. ad 3. de popu. morb. textu 4.
- Vrinæ oleosæ mortem significant, vt Hippocrates historia Dromedæ vxoris testatur, & confirmat Gal. com. 3. ad primum de popul. morb. textu antepenultimo, & commentario 3. ad tertium in historia Parij ægrotantis.
- Vrina turbida, instar turbidarum aquarum, vel subiugalium vrinis similis est. Com. 2. ad primum prorrh. textu 4.
- Vrinæ conturbatæ, sed dum depositæ sunt subsidentes: concoctionis alicuius indicant initium. Com. 1. ad tertium de popul. morb. textu 6.
- Vrina turbida, qualis veterinorum, crudis succis refertas venas indicat: non tamen cessare naturam, sed eos valenter concoquere. Lib. 4. de sani. tu.
- Vrina si cum mingitur pura sit, protinus verò turbetur, iam crudi succi concoctionem aggredi naturam docet. Eodem lib.
- Vrina si interposito tempore turbetur, non protinus, sed post naturam concoctionem aggressuram insinuat. Eodem lib. Vide ibi longa serie de crassi à liquido, sera aut cita separatione in vrinis, quid vtraque indicent, nempe naturam concoctionem, aut moliri, aut iam aggressam esse, & idem rursus lib. 1. de crisib. cap. 12.
- In vrinis turbatis, si nulla omnino separatio fiat, vel id quod subsidit malum sit, imbecillitas naturæ significatur. Libro 4. de sanitate tuenda.
- Vrina, succorum quæ in vasis sunt qualitatem prodit. Albiore enim à pituita superante fiunt, vti pallidiores bili abundante: quod si meracior bilis sit, etiam flauiores. Eodem lib.

Vrina

- Vrina purulenta, aut per renes pus expurgari, vomica scilicet in loco dolente erupta, aut in vesica suppurationem consistere. Lib. 6. de loc. aff. cap. 4.
- Vrinæ saniosæ in phlemonarum solutionibus fiunt. Lib. de caus. pro-cataræticis.
- Vrina feminis speciem referens, iudicatoria est, & ab affectibus abdominis extrahi oportet. Com. 2. ad lib. 6. de popul. morb. textu 37.
- Vrina valentibus aliquando multò amplior, quàm pro naturæ modo fit, non solum nulla actione læsa, sed etiam cum virtutis robore, & prouidentia de animali salute. Lib. de sympt. diff. cap. vlti.
- In vrinis sedimenti formam maximi esse momenti. Com. 3. ad lib. 1. de popul. morb. textu 23. & vide ibi sedimentum, album & crassum, in lethali morbo interdum apparere, vt ex Sileni Historia docet Galenus, commen. eodem.
- Vrinæ sedimentorum differentia, & cuiusque harum generatio, & quid quæquæ significant. Lib. 2. præfagiorum. com. 28.
- In vrina quod in imo consistit, sedimentum dicitur, quod in medio sublimamentum, quod in summo nubecula appellatur. Lib. 2. præfag. com. 26.
- Sedimentum vrinæ, est quicquid alimenti in sanguinis generatione, naturæ refugit concoctionem, neque vt sanguis à natura commutatum, neque vt pus præter naturam causæ particeps. Lib. 1. præfag. com. vltimo.
- Sedimentum vrinæ, candidum ob id est, quòd quodammodo solidioribus assimiletur corporibus, veluti semen, & pus; quæ à natura ducuntur in solidiorum corporum colorem, quæ & ipsa alba sunt. Eod. com.
- Sedimentum id æquale dicitur, quoties totum simile existit. Proprium enim concocti integrè sedimenti est, esse æquale. Lib. 2. præfag. com. 28.
- Vrinæ sedimentum in febribus putridis, puri quod in apostematibus fit, proportionem respondet. Lib. 1. de diff. feb. cap. 6.
- Vrinæ sedimen fabaceæ pulticulæ simile, crudorum est nota humorum. Lib. de plenitudine.
- Vrina nullo pacto sedimentum habet, si tenuiter: copiosum, si largius: exiguum verò, si modicè. Lib. 2. præfag. com. 16.
- Quod vrinæ sublimamentum est appellatum; id solet Hippocrates appellare nubeculam. Lib. 2. præfag. com. 36.
- Cum vrinis, in otiosis magnam excerni copiam subsidentis, mucco simillimæ. Lib. de nat. hu. com. 2. textu 22.

T

Vrinæ

Vrinæ excretio, in non recordantibus pernicioſa. Lib. 1. prorrh. com. 1. textu 28.

Crudus ſuccus propriè nuncupatus, talis eſt, quale id apparet quod in vrinis ſubſidet, puri quandoque adſimile. Lib. 1. de alimen. fa- cul. cap. de tritico.

In vrina craſſamenti ſubſidentis priuatio, ſimúlque craſſiora quædam tota vrinarum ſubſtantia, ſublime petere viſa, perturbationem in in venis, vnâ cum caliditate præter naturam demonſtrant. Lib. 1. prorrh. com. 31.

Vrinarum excretiones, veluti arenulæ, interdum tubercula ſuppura- 10 ta: interdum citra hæc fiunt, vbi craſſus, aut perquam viſcoſus humor, qui lentè permeet, à loci calore cogatur deſiccatus. Com. 2. ad lib. de nat. hum. textu 23.

Quibus vnâ cum vrina craſſa, carunculæ aut tanquam pili effluunt, his excernuntur hæc de renibus. Eodem com. textu 25.

Quibus, vnâ cum craſſa vrina ſurfureum quid expellitur, his ſcabiola eſt veſica. Eodem com. textu 26.

Vrinæ ſublimamentum intelligo, id quod corpulentius, candidiùſque in vrina neque ſummis eius, neque in fundo vaſis, ſed in mediâ fede ſublime exiſtit. Com. 2. ad lib. præſag. textu 26. 29

Vrinæ nubeculam vocat Hippocrates, quod ſublimamentum dici- 29 tur, in mediâ fede vaſis apparens. Ibidem: & libro. 2. præſag. com. 29. & 36.

Vrinæ enæorema optimum eſt, tum album, tum leue, tum æquale. Com. 2. in primum prorrhæti, textu 1.

Vrinæ enæorema, id eſt quod ſublime petit. Eodem loco.

Vrinæ enæorema prauum, ſublime petens, interdum delirium ſignifi- cat. Ibidem.

Vrinæ nubecula ſi candida eſt, bona eſt: ſi nigra, vitioſa eſt. Lib. 2. præſag. Com. 29. & vide ibi de nigra generatione, & quid ipſa 30 ſignificet.

In vrina ſuſpenſiones appellare nubiolaſ Hippocrates videtur, quæ nec colore ſunt albo, nec etiam planè nigro, ſed horum medio. Com. 1. ad lib. 3. de popul. morb. textu 4.

Nubis nomen, ſolent medici ab aëre ad vrinas transferre, pro certa eorum quæ pendent in vrina ſpecie. Ibidem.

Vrinæ pingue de ſuper natans araneorum ſpecie habens, damnandum eſt: conſumptionem enim indicat. Lib. 2. præſag. com. 35.

Vrinæ fermentatæ fiunt, perturbatis, agitatisque crudis humoribus Com. 2. in 1. prorrh. textu 40.

Vrinæ ſpumofæ, ſiue ob colliquationem, ſiue ob perturbationem quan- 40 dam, flatuoſumque ſpiritum exoriantur, ſuſpectæ ad conuulſionem exiſtunt. Com. 3. ad 1. prorrh. textu 20.

Vrinæ quæ cum labore excernuntur, rubra in his epanthiſmata, ac eru- ginofa, mala. Com. 2. ad 1. prorrh. textu 25.

Vrina

Vrina multa interdum nihil boni ſignificat, quòd nonnunquam abun- dantis in corpore ſeroſi humoris, ſunt vrinæ ſymptomata. Com. 3. ad lib. 3. de popul. morb. ſuper textu 41.

Vrinæ quæ ſanis ſimiles ſunt, venoſum instrumentorum genus ſatis ro- buſtum eſſe demonſtrant, quæ crudiores ſunt, eiùſdem imbecillitatem ſignificant. Quæcunque verò & ſuperantis cauſæ pra- uitatem oſtendunt, veluti nigra, hæ ſunt penitus exitiales. Lib. 1. de criſib. cap. 7.

10 Vrinarum inſpectionem Eraſiſtrati deridebant, tinctorum appel- lantes eos, qui ex vrinis aliquid cognoscere conantur. Lib. de cauſ. procat.

Vrinæ retentio, naturalis actionis eſt culpa, inuoluntarius eius effluxus, actionis voluntariæ. Lib. 2. de ſympt. cauſ. cap. 2.

Vrina octo modis ſupprimitur, phlégmone, ſcirrho, ſanguinis conglo- batione, reſolutione, calculi prociſionem, renum conſenſorio affe- ctu, vlceratione, calculi morbo. Lib. deſinit. medi.

De vrinæ ſuppreſſione, & ſtillicidio vide Gal. lib. 6. de loc. aff. cap. 4. & libro 2. de ſympt. cauſ. cap. 2. & rurfus lib. 3. de ſympt. cauſ. cap. 2.

20 Vrinarum in morbis acutis ex refrigeratione, interceptiones peſſimæ. Com. 2. in 1. prorrh. textu 16.

Vrina ſi citra veſicæ tumorem ſupprimitur, neceſſe eſt, cum ſic retenta eſt vrina, vel vretas, vel renes eſſe obſtructos. Libro 1. de loc. aff.

Vrinarum retentio cum dolore capitis, conuulſionem quandoque ſi- gnificat. Com. 3. in 1. prorrh. textu 28.

Vrinæ retentio quibus rigores, ex his conuulſiones. Com. 2. in 1. prorrh. textu 17.

30 Ab vrina tanta ſignorum in febris acutis vis eſt, vt & ſoli ipſi creden- dum ſit. Com. 1. ad lib. 6. de popul. morb. textu 10.

Vrina, aluo multa excernente ſupprimitur. Eod. com. & com. vlt. quarti libri aphor.

Vrinæ ſuppreſſionem vtili rigori anteceliſſe, Sabinus, & Rufus fre- quenter viderunt. Com. 1. ad 6. de popul. morb. textu 10.

Vrina exquisitè aquoſa, veluti deſperatæ coctionis accidens, ve- noſæ naturæ, quæ talis eſt, paſſionem ſignificat. Lib. 1. de criſib. cap. 12.

Vrinæ profluuium *διὰ βίρας* vel *διὰ πρ* Græcè dicitur. Ibidem.

40 Ex vrinæ acrimonia, veſicæ imbecillitate, ſtranguria accidit. Lib. de ſympt. cauſ. 3. cap. 2.

Vrinæ profluuium quomodò fiat. Eodem lib. & cap.

Vrinæ ſtillicidia fiunt, & propter acutiem vrinæ, & propter vir- tutis expulſiue, quæ eſt in veſica, imbecillitatem. Lib. 3. aphor. com. 16.

T 2 Ab

- Ab acritudine vrinarum, aperiri ora arteriarum, quæ sunt in renibus, atque ita excerni spiritum aliquem, qui cum vrinis exit, & bullas facit. Lib. 7. aphor. com. 34.
- Vrinæ profluuium ex colliuatione nasci interdum, succis in ferofam faniem solutis, renibus trahentibus, & ad vesicam assidue mittentibus. Lib. 3. de sympt. caus. cap. 2.
- Vrinæ retentio, & stillicidium, à quibus causis fiant. Libro 6. de loc. aff. cap. 4. & 3. de sympt. caus. cap. 2. & in Introductorio, seu Medico.
- Vrinam cuncta medicamenta, ex acrium genere esse docet Gal. lib. 5. 10 de simpl. med. facul. cap. 13.
- Vrinam cuncta medicamenta, puris ex thorace educationi aduersantur. Eodem lib. & cap.
- Vrinam cuncta quo pacto agant, & qualia sint. Eodem libro & cap.
- Vrina, & eius vires in medicina. Libro 10. de simpl. facul. cap. proprio.
- Vrinæ sedimentum crassum, & album inter remedia scriptum esse à nonnullis, id erysipelati mederi dicentes. Lib. 10. de simpl. facul. cap. de vrina humana, & vide ibi medicamen ex vrina pueri, chry- 20 focolla appellatum.
- Vrinæ potum ad orthopnoicos non probat Galenus, ceu abominandum, nec magni in curando affectu momenti. Lib. 10. de simpl. facul. cap. eodem.
- Vrinam cuncta vina alba, tenuia, aquosa. Lib. 2. aphor. com. 11.
- Vrina optima, quando sedimentum album, læue, & æquale fuerit in tempus omne, morbus exterminetur, significat eum salubrem securitatem, ac morbum pauco tempore duraturum. Lib. 1. aphor. com. 12.
- Vrina superfluente extenuatur corpus, Lib. 2. aphor. com. 28. 30
- Vrinæ fiunt difficultates in aquiloniis constitutionibus, vesica flatu aquilonis ob frigiditatem offensa. Lib. 3. aphor. com. 5.
- De vrinæ stillicidio quomodo fiat, quando ægritudo, & quando accidens fit, & vrinarum acritudines vnde fiant. Libro 3. aphor. com. 16.
- Vrinæ stillicidia autumno fiunt, propter frigiditatem & siccitatem, & temporis inæqualitatem. Lib. 3. aphor. com. 22.
- Vrinæ abducunt ferofam totius superfluitatem. Libro 4. aphor. com. 2.
- Vrinæ multæ in diebus iudicatoriis incipientes, bonæ. Lib. 4. aphor. 40 com. 36.
- Vrinæ excretionēs prauæ si benè exeunt, ad bonū terminantur. Lib. 4. aphor. com. 47.
- Vrinæ crassæ, grumosæ, pauca, secundum aliquos coenosa, non sine febre multitudo ex his veniens, tenuis iuuat; fiunt autem & sine febribus

- febribus vrinæ tales, natura expurgante per renes totius corporis superfluitates. Lib. 4. aphor. com. 69.
- Ex vrinis ab initio tenuibus, in febribus fit ad crassiores conuersio. Eod. com.
- Vrinæ quæ in principiis morborum crassius habent sedimen, bonum signum non est, sicuti aliis, que ab initio tenues existentes, ratione totius morbi, coctionis sedimen capiunt. Lib. 4. aphor. com. 69.
- Vrinæ crassæ sunt multitudine pauca, vt quæ vix renes pertranseant. Ibidem.
- 10 Vrinæ secundum naturam, neque simpliciter tenues, neque crassæ, sed medium tenent inter vtrumque excessum. Lib. 4. aphor. com. 69.
- Vrinis perturbatis, capitis dolores necessariò aut adfunt, aut aderunt, quoniam spiritus flatuosus vnà cum calore promptè fertur ad caput. Lib. 4. aphor. com. 70.
- Vrinæ conturbatæ sunt veluti iumentorum, & tales fiunt materia crassa, ac densa à calore agitata. Com. eodem.
- Vrinæ iumentorum maximè, & ab extrinseca caliditate in spiritum soluuntur, sicut bitumen, pix, atque resina. Ibidem.
- 20 Vrinæ aliqua diu perturbatæ manent: nonnullæ verò citò sedimen crassum habent, & citò morbum solutum iri significant. Com. eodem.
- Vrinæ quæ non resident, si viris adfuerint, longum fore morbum ostendunt: si imbecillitas adfit, ægri mortem prænantiant. Com. eodem.
- Vrinæ perturbatas, non necessariò adesse oportet, dolenti caput. Com. eodem.
- Vrinæ fiunt crassæ in declinatione, tendente iam morbo ad solutionem. Lib. 4. aphor. com. 69.
- Vrinæ secundum rationem, in quarto apparentes, crism in septimo 30 futuram indicant. Lib. 4. aphor. com. 71.
- Vrina habens nubeculam rubram in quarto die, ostendit in septimo iudicationem futuram. Ibidem.
- Vrinæ non solum ostendunt iudicationem, sed & alia signa. Ibidem.
- In vrinis, non solum rubra nubes apparens, antea non visa iudicationem indicat, sed & alba multò plus ipsa, adhuc autem magis sublimamentum album, æquale, atque consistens. Libro 4. aphor. com. 71.
- Vrina tenuis, si mediocriter crassa efficitur, & si alba rufa fiat, in tali morbo iudicationem significat. Ibidem.
- 40 In vrinis albæ nubes frequentissimè apparent, & sunt signum coctionis manifestum, rubeæ verò rarò fiunt. Ibidem.
- Vrina subrubea, & sedimen subrubeum & leue, longum morbum, sed salubrem significat. Eod. com.
- Vrinæ rubræ, rarò præter quartum, & quibus diebus iudicationes

tiones secundum ipsas ostenduntur. Lib.4.aphor. com.71.

Vrinae albæ perspicuæ, malæ, præsertim si in delirantibus appareant. Lib.4.aphor.com.72.

Vrinae perspicuæ albæ extremam cruditatem significant. Ibidem.

Vrinae albæ, & perspicuæ in deliriis perniciosæ, nullum etenim vidit Galenus delirantem, in quo talis vrina apparuisset, saluatum. Com. eodem.

Vrinae aquosæ (tales enim sunt albæ, atque perspicuæ) magnam cruditatem ostendunt, & præterea flauam bilem ad caput solummodo rapi. Ibidem.

Vrinae possunt esse perspicuæ, & non albæ tenuem habentes substantiam, colorem verò biliosum. Ibidem.

Vrinas apparere biliosas, si totus morbus est biliosus, melius est. Com. eodem.

Vrinae multitudo impedit, ne illis suspensis, murmurantibus, lumborum dolore superueniente, alui humectentur. Lib.4. aphor. textu. 73. Per vrinas nonnunquam spiritus flatuosus excernitur. Libro 4. aphor. com. 73.

Vrina multa, crassa & alba, soluit abscessum futurum post aures, aut articulos. Lib.4.aphor.com. 74.

Euacuatio per vrinas exigit plures dies. Com. eodem.

In aliquo vrinae meatuum facto vlcere, pus & sanguis per vrinam exit. Lib.4.aphor.com.75.

Vrinarij meatus exulcerantur, quando à lapide aliquo acuto, aut admodum aspero, in ipsis intercepto excoriantur. Com. eodem.

Sine vrinis interdum pus exit, & sanguis, quando vlcera in pene fiunt. Ibidem.

Cum vrinis aliquando exit pus, disrupto abscessu in aliquo aliorum locorum. Com. eodem.

Vrina crassa existens, si carunculas paruas habeat, aut veluti capilli vna exeunt, iis à renibus excernitur. Lib. 4. aphor. com. 76.

Vrina si sit tenuis, totum venosum patitur genus. Ibidem.

Vrina habens veluti capillos, in qua capillis similia feruntur, morbum renum significat, quem capillitium nominat. Lib.4. aphor.com.76.

Vrina in quodam tam longos habebat capillos, vt dimidij cubiti longitudinem æquarent. Com. eodem.

Vrina crassa est, si debeant exire veluti capilli. Ibidem.

Vrina crassa ab Hippocrate dicitur (ait Galenus) quæ est mediocris, respectu tenuis. Ibidem. & com. 77. eiusdem libri.

In vrina crassa, si furfurea quædam exeant, vesica scabie laborat. Lib.4. aphor.com.77.

Vrina quando tenuis fuerit, haud secundum naturam venæ se habent. Ibidem.

Cum ex venis vrina veniat, in renibus autem percoletur, in vesica verò aggregetur, quicquid in ea præter naturam apparuerit, aut venas, aut renes,

renes, aut vesicam malè se habere indicabit. Com. eodem.

Vrina quæ mediocrem habuerit substantiam, ea quæ simul cum tali vrina excernuntur, circa renes aut vesicam passionem ostendunt. Ibidem.

Vrinae cur furfureæ, & quot modis furfurea generari contingat. Vide com. eodem.

Cum vrinis vna exeunt arenosa, siue in vesica, siue in renibus calculi generantur. Lib. 4.aphor.com.79.

Vrinae seruiencia instrumenta, vesica, renes, vrinarij meatus. Libro 4. aphor. com. 80.

10 Sanguinem, & pus vbi quis minxerit, omnium instrumentorum, quæ vrinae obseruiunt, sunt signa communia. Lib.4. aphor.com.81.

Vrinarium fistula, est meatus in pene. Lib. 4. aphor.com 82.

Vrinam retineri interdum contingit, ob tuberculum in vrinaria fistula contentum. Ibidem.

In vrinaria fistula existens tuberculum suppuratione, & eruptione sanatur. Com. eodem.

Vrina multa noctu facta paruum significat deiectionem. Libro 4. aphor. textu vlt.

Vrinae stillicidium quomodo fiat, vnde fit, & quid sit. Lib. 5. aphor. com. 58.

20 Vrinae stillicidium nominatur, quando aliquis parum, & frequenter mingit, & fit aliquando ex imbecillitate potentiae retentivæ in vesica, nonnunquam verò ex acritudine vrinae. Lib.5. aphor.com.58. & lib.6. aphor. com.1.

Vrinae difficultatem venæ sectio soluit. Lib. 6. aphor.com.36.

Quibus ex vrinae stillicidio ileos superuenerit, in septem diebus pereunt, nisi febre superueniente satis vrina fluxerit. Libro 6.aphor. textu.44.

30 Vrinarum retentorum euacuatio, si crassa & plurimæ vacuentur, multitudinis humorum crudorum cum frigiditate, medicina sunt. Com. eodem.

Quibuscumque febricitantibus, in vrinis fiunt sedimina veluti farina crassior longam egritudinem fore significat. Lib. 7.aphor.textu 31.

Vrinam similem farinae crassiori qui mingunt, si saluari debeant, tardè liberantur. Quicumque verò exitaliter se habent, contingit hos quàm citò interire. Lib.7. aphor.com. 31.

Vrina aquosa, cruda est, & diuturna. Lib. 7.aphor.com.32.

Vrinam cuius sedimen biliosum esset, pars verò superfluitans aquosa, nunquam vidit Galenus. Com. eodem.

40 Vrinarum sedimina, quando ab initio tenuia sunt, postea verò biliosa fiunt, acurum morbum significant. Ibidem.

Quibuscumque vrinae distantes sunt, iis turbatio fortis in corpore fit. Lib. 7.aphor.textu 33.

Vrina est semper sibi ipsi continua, nullum spatium vacuum habens interiectum. Lib.7. aphor. cõ.33. & cur vrinae distantes, id est inæquales

fortem indicent turbationem. Vide com. eodem.

Vrina tenuis, id est aquosa, (sic enim consuevit tenuis appellatione vti Hippocrates) ait Gal. lib. 7. aphor. com. 32.

Quibus in vrinis bullæ subsistunt, morbum renalem, & longum significant. Lib. 7. aphor. textu 34.

Bullæ in vrinis fiunt, extento humore spiritui flatuosa. Lib. 7. aphor. com. 34.

Cum spiritus flatuosus vnà cum vrinis excernitur, signum est frigida ægritudinis renum. Com. eodem.

Vrina pinguis colliuatione adipis fit. Lib. 7. aphor. com. 35.

Si quis sanguinem minxerit & grumos, & stillicidio vrinæ laboret, & dolor inciderit in femur, & in venter, & in pectus, & circa vesicam, malè se habere significatur. Libro 7. aphor. textu, & com. 39.

Vrinæ stillicidium, & mingendi difficultatem, vini potio, & venæ sectio soluit. Lib. 7. aphor. textu & com. 49. & vide ibi quid vrinæ stillicidium significet, & vnde fiat.

Vrinæ difficultatem faciunt, inflammatio, abscessus, vlceratio, inæqualis intemperatura, spiritus flatuosus. Eod. lib. & com. 49.

Per vrinas aquosus humor in aqua inter cutem interceptus excernitur. Lib. 7. aphor. com. 55.

Quæ per vesicam excernuntur, inspicere oportet, si talia qualia sanis excernuntur. Quæ igitur minimè similia sunt his, hæc morbosiora. Quæ verò sunt sanis similia, hæc minimè morbosa. Lib. 7. aphor. textu 64.

In vrinis prompta est, atque expedita subsistentium cognitio, non ita in alui excrementis. Lib. 7. aphor. com. 65.

In vrinis & ipsum vas ex vitro factum, ostendit eorum quæ subsistunt naturam. Ibidem.

Vrinæ non habent aliquid simile strigmentis, sed bene alui excrementa. 30 Com. eodem.

Vrina cur in balneo frigida, foris calida appareat. Lib. de simpl. fac. cal. 3. cap. 8.

Vrinæ mucosæ sunt, eorum qui in ocio degunt. Com. 2. in lib. de nat. hum. textu 21.

Vrinæ in puerperio nigræ, & infectæ, vt si fuligo quæpiam in ipsas incidit, apparent. Com. 3. ad 3. de popul. morb.

Liber porrò de vrinis (quem ego Galeni germanum esse censeo) ipse sibi indicis vice est, ex quo omnia de vrinis accipere beneuolus lector poterit.

Hi sunt de vrinis præcipui loci, omnes enim recensere, & immensi laboris, & iusti voluminis opus esset.

De

Aboluta quæ de vrinis est tractatione, congruum videtur, vt ad eam quæ de deiectionibus est, sermonem cõuertamus. Deiectionum itaque omnium naturam, differentias, & ex ipsis significationes in morbis, hoc capite ostendemus, earum generationis modum, & à qua facultate fiant indicantes: sic enim vniuersam deiectionum expleuisse materiam videbimur, si hæc ordine præstabis. Ergo quæ per aluum euacuantur, quæque per aluum ex-
 10 euntia sunt, deiectiones, aut subductiones consuevit Hippocrates (vel Galeni testimonio) nominare. Scholæ egestionem vocare in vsu habent: quòd quæ aluo subducuntur egeri propriè dicantur. Gignuntur porrò alui excrementa hæc, quæ deiectiones nuncupamus, ex residuo alimenti, quod confici minimè potuit, sed tanquam alienum relictum in ea detruditur, instrumenta quæ illi natura ad id omne excipiendum quod alienum esset, & oneri naturæ futurum creauit. Equidem cum propter insitum in nobis calorem, nonnulla substantiæ nostræ portio assidè defluat, nec illius iustum aliter sit seruare modum, quàm cibi, potationis, respirationis, & pulsuum ope, nec quicquid in alimoniam
 20 accipitur transire in aliti substantiam possit (in omni enim concoctione vnum aliquid omnino reperitur, quòd naturæ actionem, transmutationemque in corporis substantiam refugiat, quòd (autore Galeno) non quale erat ipsum quod effluxit, tale prorsus adiungi, agglutinarique corpori alendo potest) efficitur profectò, vt quod nec confectum, nec prorsus assimilatum sit, id corpori nec adnascatur, nec accrescat, sed vt onerosum, ac superuacuum per laxos naturæ meatus errandum consistat. Hinc quod tale est, meritò à Græcis *πεπρωμε* id est excrementum, seu superfluum nuncupatur. Huius & gignendi, & continendi instrumenta intestina facta à natura sunt: etsi in ipso per intestina trà-
 30 situ non nihil concoctionis accipiat adhuc cibus, nedum in ventre, vt voluit quarto de vsu partum libro Galenus. Itaque vbi abundè quod ex alimento vsui naturæ futurum est, cõcoctum, & transumptum fuerit, ventriculi, & intestinorum ope, quod transumi non potest, nec confici, id veluti alienum relinquitur: quod & ipsum tandem propulsoria intestinorum facultate abactum egeritur, ne multitudine sua nidoreque corpus lædat. Hinc fit, vt quoties excrementa hæc diutius in corpore detinentur, magna excitent corpori mala, colicos cruciatus, vaporantes spiritus, murmurilla, rugitus, fluctuationes, eructationes, capitis grauedines, atque dolores, voluulos, & innumera varij generis symptomata, vt diffusè Galenus lib. 3. de sympt. caus. Detinentur porrò triplici ex causa, aut partium quæ excrementa expurgant imbecillitate, aut viarum angustia, aut excrementorum malitia. Imbecillitatem, partium intemperies aliqua parit, vt viarum angustiam obturatio, aliquisve instrumentorum tumor. Excrementorum autem malitia est, aut multitudo, aut crassities, aut viscositas ipsorum. Hæc itaque excrementorum
 alui gen

Deiectio
quid.
Lib. 7. apho.
com. 65.
Lib. 1. de str.
nit. tuenda.

Lib. 1. de fa-
nit. tuenda.

Cap. 17.

Quæstio de
excremento-
rum genera-
tione.
Lib. 3. de fa-
cul. nat.

alui generatio est. Sed vbinam isthæc generentur, in ventriculo ne, an
intestinis, dubitatum à quibusdam video. Alteratione quadam non
solum vtilem succum, quem chylum vocant, sed & stercus quoque
ipsum creari, voluit alicubi Galenus. De hac enim re ex professo agens
lib. de naturalibus facultatibus 3. ad hunc modum differit. Monstratum
(inquit) supra est, nihil in contrariam qualitatem totum simul migrare.
Ergo quomodo fiet sanguis ex pane, quomodo ex beta fabave, aut re-
liquis id genus, nisi hæc alteram prius mutationem sint adeptæ? Iam
quomodo (subdit) in tenuibus intestinis, confestim creabitur stercus.
Quid enim quæso in his efficacius ad alterationem dicas his quæ sunt
circa ventrem? Num tunicarum numerum, an circumpositorum visce-
rum vicinitatem, an moræ spatium, an innatum quendam in instru-
mentis calorem? Atqui nullo horum superant intestina ventrem. Cur
igitur vbi panis tota sæpe nocte moratus est in ventre, etiam seruari
eum volunt, ac pristinas suas qualitates tueri vbi semel intestinis in-
cidit, statim effici stercus? Hac quidem serie duo demonstrare satagit
Galenus, excrementorum ex cibo assumpto prouentum, & locum ge-
nerationis alui excrementorum. Prouenire autem inde excrementa de-
monstrat, quod nihil quicquam in contrariam qualitatem totum simul
migrare possit: vnde cibus, cum initio nobis valde dissimilis sit, ferèque
contrarius, abeatque in diuersissimam sui qualitatem, vbi concoctus
est, in sanguinemque mutatus, & tandem in nostri corporis substantiam
assimilatus, efficitur profectò, vt in eam qualitatem totus omnino
mutari non possit, quin aliquid non mutatum relinquatur, quod con-
trarietate quadam excipere alterationem animanti familiarem (quam
concoctionem vocat Galenus) minimè queat. Id verò quod tale est, in
alienam quandam, & naturæ odiosam qualitatem, substantiamque de-
generat, quam excrementum, & stercus nominare solemus. Alterum
porrò, quod hinc à Galeno monstratur, est generationis excrementorum
locus. Vult autem conceptis verbis non in ventre, sed in intestinis alui
recrementa, & stercora gigni. Si enim in ventre horum generatio fieret,
ventriculi ipsius munus omnino peruertere, corrumpique chylicatio-
nem ipsam, nidoreque vetriculû impleri, & ad vomitum assidue exci-
tari, tam tetra substantiæ præsentia, prorsus oporteret: vt in lethalibus
voluulis, in quibus stercora ore redduntur, experiri licet. Intestina igitur
ipsa, sua ipsorum virtute, peculiarique, & sui generis alteratione,
stercus gignendi (autore Galeno) potestatem habent; vbi abundè quod
vtile corpori futurum esset, ex chylo exuocarunt. In intestinis igitur, vbi
in ipsa chylus incideret, statim effici stercus, conceptis verbis voluit,
memorato loco Galenus. Nunc verò super qua facultate deiectiones
inducant doceamus. Id autem in aperto est. Constat enim, vel autore
Galenus, facultatis eius quæ in ventre est, indicia ex iis quæ quotidie
deiciuntur dignosci, perinde atque eius facultatis, que in iecore, ac venis
est, ex vrina. Deiectiones autem, cum de genere excrementorum sint,
& eorum quæ naturæ vsui esse non possunt, à vi expultrice agi, constat
omnium

Loci Galeni
explicatio.

Vbi supra.

Lib. 2. Præ-
sag. com. 16.

omnium assertio est. Equidem cum partibus singulis vis excretoria
alienorû propultrix insit (omnis enim particula quæ nutriri debet qua-
tuor omnino facultatibus attractrice, retentrice, alteratrice, & expul-
trice, vel Galeni testimonio constat) ea profectò est, quæ & sudores iu-
dicatorios facit, & profluvia sanguinis, & alui inferioris deiectiones
molitur, vt lib. 7. aphor. com. 21. conceptis verbis affirmavit Galenus.
Deiectionum modò differentias, eorûque in morbis significationes
promamus. In differentiis porrò recensendis, ab ea quæ inter deiectio-
nis regula. Optimam verò eam esse Hippocrates, Galenusque volunt,
quæ & mollis, constansque sit, eoque tempore secreta, quo per secun-
dam valetudinem excerni consuevit, quæ & eadem proportione inge-
stis cibus respondeat. Quæ enim talis extiterit, imum ventrem optimè
se habere demonstrat. A consistentia nanque qualitate, tempore, &
quantitate, optimæ deiectionis notæ sumi debent, veluti & vitiosæ ab
iis ipsis, adiectis tamè colore, odore & sonitu inter excernendû reddito,
vti ex Hippocratis serie secundo prognosticorum est exactè videre. In
consistentia autem egestionum, illud attendendum, vt quæ excernuntur
neque dura sint, veluti lapides, neque adè humida, vt instar aquæ
diffluere queant, sed ita mollia sint, vt constare tamen sibi, vnitaque
permanere possint. In tempore obseruandum, vt consueto valetudinis
tempore, etiam per morbû prodeat, ac pro ratione ingestorum copiæ
respondeant. Deiectiones nanque, quæ tales fuerint, non solum quæ
ad imum ventrem pertinent bene se habere, sed etiam ex visceribus pro-
ximis, nihil in eum decumbere planè demonstrant. ventris autem in-
ferioris nomine, ventriculum ipsum, ieiunum intestinum, cum reli-
quo omni intestino intelligi debere, Galenus ipse docet. Ab optima
porrò deiectione. deficiunt, quæ madens est, quæ liquida, aquosa, glu-
tinosa, spumans, dura: quæ omnes differentiæ à consistentia sumuntur,
perinde atque à colore subrufa, candida, crocea, liuida, nigra, versico-
lor, cruenta, porracea. Ad copiam pertinent multa & exigua. Maden-
tem eam dici conuenit, quæ humidior est, ac veluti nimio humore im-
buta. Talis fit, vel quod à ventriculo in iecur deductio cibi non fiat,
vel quod de iecore, aut liene in ventrem excrementitium aliquid de-
fluxerit, quod madidam, ac liquidam reddere deiectionem potue-
rit, vt doctæ Galeni. 2. Prognosticorum sententia est. Hæc in morbis,
autore Hippocrate, ex vsu est, si nec stridula sit, neque crebrò, & pau-
latim excernatur: frequens enim desidendi labor (quod idem ait) in-
somnia facit. Quæ verò vniuersim, & sæpè deiicitur periculum defe-
ctionis animæ adfert: talis interdum bona est, corpus, viscera à vitiosis
succis expurgari indicans: sed & vires validas esse oportet, nec crebrò,
nec sensim talia excerni, ne frequentia desidendi labascant vires. Li-
quida & aquosa, malæ esse consueuerunt: cruditatis nanque indices
sunt. Glutinosa, lentorum & viscidorum humorum copiam: spumans
verò, interdum spiritum flatuosum humori tenaci intermixtû: quâdoq;
verò

Lib. 3. de fa-
cul. natur.

Lib. 2. præ-
sag. textu, &
com. 13.

Lib. 2. præ-
sag. com. 13.

Com. 14. &
Lib. 2. præ-
sag. textu 14.

verò caloris copiam indicat. His enim duabus ex causis spumam fieri, in exterioribus cernimus. In mari nanque spiritu multo aquis inferto, ac fluctuante, spumam nasci videmus: In lebetes verò, iniectis polentis liquoréve aliquo ad igné admotis, spumescere præ caloris copia, quod iniectum fuerit experimur: dura porrò & solida deiectione exsiccatas nimis faeces, calorémque adurentem vt plurimum demonstrat. Qui enim excarnes, macilenti, aridique sunt, aut qui calore viscerum nimio abundant, dura & compacta egerere consueuerunt. Ad colores iam transeamus. Subruffa quæ est, nec admodum graueolens, in malis non est habenda. Illud nanque pro constanti haberi debet, naturalem deiectionem subruffam esse debere, vt quæ modicam de iecore decumbenté bilé excipiat. Si enim aut syncera, aut multa in ventrè inffuat bilis, iam nõ subruffa, sed flaua deiectione reddetur. Si enim nulla ad intestina permeet bilis, veluti in regio morbo ab obstructione laboratibus, candida tum deiectione planè fiet: quæ & ipsa obstructione viscera laborare indicat. Viridis, aut crocea, vel bilem flauam plurimam, calorisque retorridi copiam, vel æruginosum porraceumve succum redundare in ventrem demonstrant. Liuida porrò, opima, nigra, inter exitiosas habentur (præsertim si foetidæ sint. Nigra enim deiectione (nisi à cibo ita tingatur) atram bilem in ventrem decubuisse multam significat: qui humor perniciem suapte natura adferre solet. Vnde est illud Hippocratis. Deiectiones nigræ qualis est niger sanguis, sponte venientes, siue cum febre, siue sine febre, pessimæ, & difficultas intestinorum si ab atra bile inceperit lethalis. Liuida, medicam admisceri atram bilem demõstrat, eoque nigra nimis exitialis est. Pinguis verò tum deiectione, quoties pinguedo ab ignito calore consumitur. Huiusmodi verò deiectionibus, si graueolentia accedat, ingens malum est, putredinisque nota. Si verò varia, aut versicolor fuerit egestio, diuturniorem quidem, sed malignum indicat morbum. Plures nanque subesse intus affectiones declarat, quæ multo tempore concoqui postulent. Vnde illud rectissimè ab Hippocrate dictum videri potest, in deiectionibus quantò plures fuerint colores prauis, maius malum esse. Cruenta, sanguinis manationem, vlceraque intestinorum, aut hæmorrhoidarum apertionem designat. Multa verò deiectione, & facultatis propultricis robur, & ingestorum copiam indicat. Pauca omnino contraria, vel aliò regeri vacuationis modum à natura: quod eo aphorismo expressit Hippocrates, mictio, noctu plurima facta modicum secessum significat, & è conuerso. Quæ verò cum flatu, & strepente sono emittitur, flatuosum spiritum plurimum intestinjs infertum declarat: doloréque vt plurimum flatuoso hominem affligi. Citæ nunc, & tardæ deiectionis, aut etiam suppressæ causas postremo loco adferamus. Citam porrò deiectionem nuncupare eam licet, quæ constitutum à natura moræ tempus præuenit: quod fieri cernimus, vel quia ventriculus nimio ciborum onere veluti saburratus grauetur, vel à re quapiam mordente pungatur, ac vellicetur: quam vt alienam sibi que minimè familiarem expellere totis collectis viribus nititur.

Lib. 2. prag. com. 20.

Lib. 4. aph. 21. & 24.

Lib. 4. aph. 21.

Lib. 4. aph. vlc.

Gal. lib. 3. de sympt. caus. cap. 2.

nititur. In summa, celeris deiectionis causæ sunt, nimia plenitas, quæ ponendi oneris gratia ad excernendum infernè ventriculus cogitur, mor dicatio rei pungentis, & ad excretionem proritantis, tum & humida ciborum, molliensque aluum natura. Vnde est illud Hippocratis in aphorismis: Eorum quæ vniuersim, & velociter nutriunt, veloces quoque excretiones fiunt, vel deiectione facultas cibis quibusdam indita, vel ventriculi contentiua potentia imbecillior facta, vel expultrix validior reddita, vel intempestiuus à cibo motus, potiusve exuberans. Vniuersa inquam hæc celerem deiectionem, sicuti contraria tardior rem efficere solent. Tardius enim, quàm pro consuetudine excretiones fiunt, aut ob intestinorum, vel imbecillitatem, vel obtusum sensum, aut ob alimentorum, tum paucitatem, tum adstringentem qualitatem. Quippe quæ imbecilla sunt, protrudere excrementa non possunt: quibus verò sensus obtusus est, non facillè percipiunt ea, quæ ipsis molesta sunt. Suppressæ porrò deiectionis, vel abditus intestinorum sensus, vel tumor aliquis effatu dignus, vel extrema facultatis expultricis impotentia, in causa esse solent.

De deiectionibus, Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

- Deiectione optima est mollis, & cohærens, & secundum horam, in qua etiam à sano egerebatur. Iuxta copiam verò pro ratione ciborum ingestorum. Si enim talis excernitur, inferior venter bene valet. Lib. 2. Prædic. textu 13.
- Vide rursus eodem lib. omnem deiectionum materiam, à numero 14. vsque ad numerum 24. quæ ego breuitati consulens adscribenda hic minimè duxi.
- In perturbationibus ventris spontinis, si talia purgentur qualia purgari oportet, confert, & leuiter ferunt: sin minus, contra. Lib. 1. aphor. 2.
- Deiectiones non multitudine sunt æstimandæ, si talia deiiciantur qualia conueniunt, & ægri facillè tolerant. Lib. 1. aphor. 23.
- Si qualia oportet purgari, purgentur, confert & facillè ferunt, si contra, difficulter. Lib. 1. aphor. 25. & lib. 4. aphor. 3.
- Eorum quæ vniuersim, & velociter nutriunt, veloces quoque fiunt excretiones. Lib. 2. aphor. 18.
- Quibus iuuenibus adhuc aluus humecta est, iis senescentibus exsiccat.
- Quibus verò iuuenibus adhuc aluus sicca est, iis senescentibus humectatur. Lib. 2. aphor. 20. & eodem lib. 53.
- Alui profluvia fiunt in pluuiarum multitudine. Lib. 3. aphor. 16.
- Æstate alui profluvia fiunt. Lib. 3. aphor. 21.
- Dentire incipientibus pueris alui profluvia fiunt. Eodem lib. 25.
- Deiectiones nigræ, qualis est sanguis niger, spontè venientes, siue cum febre,

febre, siue sine febre, pessima: & quanto colores magis prauis fuerint plures, peius. Lib. 4. aphor. 21.

Morbis quibuscumque incipientibus, si atra bilis vel supra, vel infra exierit, lethale. Lib. 4. aphor. 22.

Quibuscumque ex morbis acutis, aut diuturnis, vel ex vulneribus, sine quouis alio modo extenuatis, nigra bilis, siue uti sanguis niger, desuper exierit, postridie moriuntur. Lib. 4. aphor. 23.

Quibus biliosa deiectiones, superueniente surditate, cessant: & quibus surditas, superuenientibus biliosis deiectionibus, cessat. Lib. 4. aphor. 28.

Mictio noctu plurima facta, paruam significat deiectionem. Lib. 4. aphor. vlt.

Mulieri in utero gerenti si aluus plurimum profuat, periculum est ne abortiat. Lib. 5. aphor. 34.

A longo alui profluuiio habito, spontaneus vomitus, superueniens morbum soluit. Lib. 6. aphor. 15.

Lippientem alui profluuiio corripere, bonum. Eodem lib. 17.

Balbi ab alui profluuiio maxime capiuntur. Lib. 6. aphor. 32.

In morbo diuturno fastidium cibi, & deiectiones syncera, malum. Lib. 7. aphor. 6.

A deiectione sincera, difficultas intestinorum, malum. Libro 7. aphor. 23.

Qui alba pituita detinetur, si fortis ventris fluxus superuenerit, a morbo liberabitur. Lib. 7. aphor. 29.

Quibus in alui profluuiis, excrementa spumosa fiunt, iis ex capite pituita defluit. Lib. 7. aphor. 30.

Quibus deiectiones si stare permiseris, & non moueris, veluti strigmenta subsistunt. Lib. 7. aphor. 65.

Qualia fuerint vesicae, aut alui excrementa, &c. Lib. 7. aphor. 76.

Ventris valde rubens proluuiosus, mala quidem in omnibus morbis, non minimè verò in praedictis, scilicet phrenitide, & comatosi. Lib. 1. prorrh. textu 2.

Phreniticis alba deiectione mala est. Lib. 1. prorrh. textu 13.

In biliosis, syncerisque deiectionibus, spumosus veluti sursum erumpens flos, malus, tum aliàs, tum ei qui lumbis ante doluerit, atque huiusmodi deiectiones intestina permeant. Lib. 1. prorrh. textu 21.

Quibus aluus liquida, lassitudo, capitis dolor, sitis, vigiliae, obscuritas & impotentia fuerit, ut hi mente moueantur spes est. Eodem lib. prorrh. com. 2. textu 3.

Si intercepta aluus, parua, nigra, & in spiras circumducta ad necessitatem demiserit, & per nares eruptio fiat, malum. Eod. lib. & com. text. 6.

Deiectiones in spumosas, syncerasque definentes, exacerbant. Eod. lib. & com. textu 15. & eod. lib. com. 3. textu 18.

In acutis biliosis, albicantes, spumosae, & perreholae deiectiones, malae. Eodem lib. & com. 2. textu 18.

Quibus

Quibus contra spumosis prodeuntibus oritur, febris accedit acuta. Lib. 1. prorrh. com. 3. textu 1.

Ventris circumtensio ad necessitatem liquida dimittens, citò intumescens, conuulsuum quippiam habet. Eodem lib. & comment. 3. textu 7.

Ventris deiectiones sublimentes cum perturbationibus, suspicionem habent. Eodem lib. & com. 3. textu 15.

Arenidae, & liquidae deiectiones, non sine febre vitium habent. Eodem lib. & com. 3. textu 24.

10 Quae in acutis morbis vomendo trahuntur vitiosa, atque albae deiectiones difficiles. Eodem lib. & com. 3. textu 25.

Post sanguinis eruptionem, deiectiones nigrae, malae, pravae autem & impense rubrae. Eod. lib. & com. 3. textu 35. & 48.

Frequentes, & paruae surrectiones suffrauae, lentae, stercoreum exiguum habentes cum hypochondrij, dolore & lateris, morbi regij participes existunt. Eodem lib. & com. 3. textu 54.

Ventre nigra, stercorosaque deiciente, coma superueniens parotidas excitat. Eodem lib. & com. 3. textu 72.

20 Alui turbatae, & biliosae erant, ac pauca mera, tenuia, mordicantiaque deiciebant, & assidue desidebant. Lib. 1. de popul. morb. textu 25. & 33. & rursus. Eodem lib. Com. 2. Gal. textu 7.

Morbos ex deiectionibus cogno. Lib. 1. de popul. morb. Comment. 3. Gal. textu 1.

Aluus Sileno aegrotanti primo die biliosa, mera, spumosa, affatim multa reddidit, vndecimo die obiit. Lib. 1. de popul. morb. in historia Sileni, com. 3. Gal. in eundem lib.

Herophon pauca, & nigra quinto die excreuit: iudicatus est ad decimum septimum diem. Eodem lib. & com. in historia Herophontis.

Epicratis vxor, a partu febre acuta correpta, pauca, biliosa, tenuia, mera deiciebat. Indicata est die octogesimo. Eod. lib. Com. 3. Gal. in historia eius mulieris.

30 Metoni aegrotanti aluus recrementa tenuia, biliosa, subrubra, reddidit, quinto iudicatus est. Eodem lib. & com. in historia Metonis.

Critoni deiectiones biliosae, merae, plures fuerunt. Periit postridie quam aegrotare coeperat. Ibidem in historia Critonis.

Clazomenio febrienti deiectiones ab initio ad diem vsque decimumquartum, multae, tenues, aquei coloris: vigesimo die iudicatus est. Eod. lib. & com. in historia Clazomenij.

40 Aluus in quodam languente innominato irritata, liquida, turbida, cum lumbricis excreuit, vndecimo defunctus est. Lib. eodem & com.

Melidae mulieri aluus biliosa, mordacia, admodum pauca, nigra deiecit. Iudicata est die vndecimo. Eod. lib. & com. textu vltimo.

Pythioni quarto die aluus pauca, mera, biliosa, deiecit, tertio die iudicatus est. Lib. 3. de popul. morb. textu 1.

Vide rursus in historia eius, qui in Dealcis decumbebat horto de alui deiectione

V 2 deiectione

deiectionibus plenioribus, nigris, spumosis & sexto die retrimentis pinguibus, nigris, spumosis, viscosis, virulentis, quadragesimo iudicatus. Eod. lib. 3. de popul. morb.

Vide rursus toto eo lib. 3. de popul. morb. Item sexto innumeros locos de deiectionibus varij generis, quæ ægris contingebant ad quos locos breuitati parcentes, lectorem remittimus.

Galen.

Deiectionis optimæ notionem, Hippocrates à consistentia, qualitate, & tempore, quo deiectiones excernuntur fecit. Libro 1. Prognost. com. 13.

Deiectionis deterrimæ notio, non ex consistentia solùm, qualitate, & tempore: sed à colore quoque, & odore, sumendam esse voluit Hippocrates. Eod. lib. & com.

Deiectionis consistentia per naturam est, vt neque dura sit quemadmodum lapides, neque extremè humida, vt diffuere queat. Ibidem.

Deiectionis copia, ingesto cibo proportionem respondere debet. Com. eo.

Deiectio optima, ventrem inferiorem secundum naturam se habere indicat, non tamen contraria deiectio præter naturam se habere indicabit. Ibidem.

Deiectio naturali simillima, indicat non solùm inferiorem ventrem bene valere, sed etiã nihil in eum decumbere ex visceribus prædictis. Ibidem.

Madens deiectio fit, propterea quod non fuerit ex ventriculo diductio ad iecur, vel quia de iecore, aut liene aliquid defluerit in eum. Lib. 1. Prognost. com. 14.

Madentem fieri deiectionem interdum bonum est, quoties expurgetur iecur, aut lien, aut omne corpus per iecur. Non bonum verò quoties accidentis ratione fiat, deductione à finibus concidente, aut iis quæ de iecore eunt in ventrem bonæ affectionis signa non habentibus. Eodem lib. & com. 14.

Frequens desidendi labor infomnium facit, & sæpe, & multum excernere, ceu vires exoluens criminatur Hippocrates. Ibidem.

Corpulenta redditur deiectio, si aquosa, ac tenuis, haud quaquam corpulenta, duraque existat. Lib. 1. Præfag. com. 16.

Deiectionem naturalem subrusam esse, suscipiẽtem de iecore bilem, decumbentem in ventrem, modicam quidem qualitate, paucã verò quantitate clarum est, & omnibus medicis conspectum. Eod. lib. com. 17.

Flaua & rufa redditur deiectio, si sincera, aut multa decumbat bilis. Si verò nullo modo permeet ad intestinum, vt in arquatis, candida deiectio erit. Eodem lib. com. 17.

Si natura cum cæteris excrementis, lumbricos teretes pellit deorsum, melius est, quàm si sursum. Eodem lib. com. 18.

Aquosa deiectio cruditatis indicium est. Candida haud quaquam decumbere

bere croceam de iecore bilem in ventris sedes significat: viridis aut crocea bilis croceæ copiam permistam esse, aut rubiginosã significabit. Eodem lib. com. 20.

Spumans deiectio, interdum spiritum flatuosum humori permistum esse solutu difficili, quandoque caloris copiam indicat. Eod. lib. com. 20.

Exigua, glutinosa, candidaque deiectio, pinguedine absumpta ab igneo calore, non tamen vehementer maligno efficitur, subcrocea verò, ac leuis absumpta quoque pinguedine consistit. Eodem lib. com. 21.

Viridis deiectio, à rubiginosa bile, vehementis consumptionis indicium est. Ibidem.

10 Deiectio sensim secreta, si glutinosa fit, modicam tribuitur consumptioni. Com. eodem.

Deiectio viscosa, graueolentia ab humore crudo interstinguitur, qui graueolens non est. Com. eodem.

Nigra deiectio ab atra bile sincera tingitur: liuida verò vbi modica modicè permiscetur: opima deiicitur, quoties pinguedo ab inito calore consumitur. Graueolentia verò putredinis indicium est. Eodem lib. comment. 22.

Deiectio versicolor, multas haberi indicat affectiones, & ob eam rem tractu temporis eget, ad concoctionem. Eodem lib. com. 23.

Deiectiones alui à vi aliena excernente fiunt. Lib. 7. aphor. com. 21.

Facultatis in ventre indicia, ex iis quæ quotidie deiiciuntur agnoscuntur. Lib. 2. Prognost. com. 26.

Euacuationes aliquando fiunt per medicamenta totum corpus expurgantia, & per vomitus, & deiectiones. Lib. 4. aphor. com. 2.

Deiectio præter naturam, significat ventrem interdum solùm esse affectum, sæpe verò decumbentis aliunde materiæ in eum indicia habet. Lib. 2. prognost. com. 13.

Deiectionis celerius consueto facta, causæ sunt, vel degrauatus venter, veluti à liberalius assumptis, vel demorsus, & compunctus, veluti à mordacibus, vel tanquam alienum amoliens. Lib. 3. de sympt. caus. cap. 2.

Serius quàm ex cõsuetudine excernit imus venter, vel propter intestinorum imbecillitatem, vel hebetem eorum sensum, vel ob ciborum paucitatem, qualitatemve. Lib. 3. de sympt. caus. cap. 2.

Deiectio tardatur, non solùm propter intestinorum imbecillitatem, sed etiam muscutorum abdominis, potissimum cum excrementa duriora euaserunt. Eod. lib. & cap.

Deiectio minor fit, quàm pro multitudinis comestorum ratione, cum ex iis in corpus plus est diductum. Contra plus quàm pro sumptorum portione deiicitur, alias ob diductionis defectum, alias confluentibus supernè aliquibus, in ea quæ circa ventrem sunt loca. Lib. 3. de sympt. caus. cap. 2.

Arsidua excretionis fiunt, vel propter imbecillitatem, vel demorsum. Eod. lib. & cap.

- Deiectionum retentio, naturalis actionis est culpa: inuoluntarius earum effluxus, actionis voluntariæ. Lib. 2. de sympt. caus. cap. 2.
- Deiectiones ætatis ratione, vt mutari contingat. Lib. 2. aphor. com. 20.
- Lentor in deiectionibus sæpenumerò fit, vbi quædam calefacta supra modum sint. Lib. 2. prognost. com. 21.
- E deiectionibus in acutis morbis, vt præfagire oporteat. Lib. 2. prognost. à com. 13. vsque ad com. 24. inclusiue.
- Deiectionem morbis in iudicationem euntibus, corpulentam esse de- cet. Lib. 2. prognost. com. 16.
- Deiectiones, quæ in spumosas ac synceras desinunt, exacerbandum mor- 10 bum indicant. Lib. 1. prorrh. Com. 15.
- Deiectiones synceræ appellantur, quæ duntaxat vnum qui excernitur humorem, cæteris impermissum habent. Eod. lib. & com. 15. & lib. 7. aphor. com. 23.
- Deiectio exigua, glutinosa, candida, subcrocea, leuis, in morbis acutis mala. Lib. 2. prognost. com. 21.
- Deiectio spumosa naturis omnibus mala est. Lib. 1. prorrh. com. 18.
- Deiectio subuiridis de rubiginosa bile, vehementis cõsumptionis indi- cium est. Lib. 2. prognost. com. 21.
- Deiectiones ventris subliuentes paruæ sunt. Lib. 1. prorrh. comment. 2. 20 Gal. textu 15.
- Deiectiones biliosæ soluunt surditatem eam, quæ repente in febribus fit recurrente ad cerebrum bile: cum verò hinc ipsam natura expellente, ad excretionem peruenerit, soluit surditatem. Lib. 4. aphor. com. 28.
- Alui deiectio molienda non est, quibus sanguis bonus exiguus est, crudi verò humores plurimi. Deiectio nanque in talibus tormina, & rossi- nes creat, & animi deliquia: cum eo quod nec notatu quippiam digni educit. Lib. 4. de sanit. tu.
- Deiectiones fiunt & rubræ, & nigræ, talisque vt plurimum apparent in pestilenti morbo: non tamen in principio scilicet, & incremẽto. Lib. 3 0 4. aphor. com. 21.
- Deiectiones nigræ nunquam ab initio ad bonum sunt, magnam visceris læsionem ostendentes: ad morbos verò cõsistentes sequuntur sæpius, natura superfluitates expurgante. Lib. 4. aphor. com. 21.
- Nigra deiici assumpto medicamento, quod vim habeat nigra purgandi nihil absurdum significant. Eodem lib. & com.
- Deiectiones nigræ sunt veluti sanguinis limus, qualis vinis crassioribus solet subsidere, quam faciem nominant. Lib. 4. aphor. com. 21.
- Deiectiones nigræ ab atra bile differunt, quòd nec acre, & corrodens, & & acidum habeant, neque in terram effusæ bulliant vti atra bilis. Eod. 40 lib. & com. 22. & 23. eiusdem libri.
- Deiectiones nigræ generantur ex superfluitate alimenti splenis, hanc ad ventrem expellentis vnâ cum aliis superfluitatibus excernendam, vel cum neque splem bene expurgauerit: & ille qui in hepate continetur sanguis multum huius limosæ superfluitatis habuerit, accrescet debi- litas

- litas visceri, ita quòd non continebit in seipso superfluitates: & tunc illæ quæ nigræ vocantur, fiunt deiectiones. Lib. 4. aphor. com. 21.
- Nigra bilis, siue vt sanguis niger, si de subtus exierit, in iis qui ad extre- mam extenuationem peruenerint postridie moriuntur, & cur. Vide, lib. 4. aphor. com. 23.
- Deiectiones exiguæ multam significant mictionem, & è contrario. Lib. 4. aphor. com. vlti.
- Alui deiectionem minorem fieri ventris humore distributo, vnicuique manifestum est. Ibidem.
- 10 Quibus biliosa deiiciuntur, lac nocet. Lib. 5. aphor. com. 64.
- Pituita falsa, aut acris, intestina mordens inuitat ad deiectionem. Lib. 6. aphor. com. 33.
- Prauæ deiectiones cum cibi fastidio in morbis diuturnis, prauum est si- gnum. Lib. 7. aphor. com. 6.
- Deiectiones synceras vocat Hippocrates impermissas aquosæ humidi- tati, quoniam solus humor euacuatus deiicitur. Eod. lib. & com. & rur- sus eodem lib. com. 23.
- Deiectiones synceræ exustam esse omnem natiuam humiditatem à calo- re febrili demonstrant. Ibidem.
- 20 Deiectionem puris, faciunt suppurationum ad intestina ruptiones. Lib. 7. aphor. com. 8.
- Indeiectionibus synceris, nihil mirum si aliquod intestinum exedatur. Lib. 7. aphor. com. 23. & 72.
- Deiectiones quibus strigmenta subsistunt, si pauca, paucus est morbus: si multæ, iis confert alui purgatio. Lib. 7. aphor. com. 65.
- Deiectiones, ac subditiones, solet Hippocrates nominare per aluum exeuntia. Eodem lib. & com. eodem.
- Deiectionis causæ in vniuersum, citæ, tardæ, suppressæ, exiguæ, multæ. Lib. 3. de sympt. caus. cap. 2.
- 30 Euacuationem solet Hippocrates nominare ab euentu, vaporum inani- tionem. Lib. 1. aphor. com. 1.
- Siue à natura, siue à nobis euacuatio fiat, omnino metiri oportet, quan- tum sit euacuandum. Lib. 1. aphor. com. 23.
- Si qualia oportet purgari purgantur, confert, & facillè tolerant, in per- turbationibus ventris spontinis. Lib. 1. aphor. com. vlt.
- Cibis vniuersum, & velociter nutrientibus inest celeriter tendere ad ex- cretionem. Lib. 2. aphor. com. 18.
- Excretio propriè dicitur solùm de ea quæ fit per ventrem. Lib. 2. aphor. comment. 18.
- 40 Excretionem vel subductionem dicere, differt. Subductio enim solùm de iis dicitur, quæ per aluum deiiciuntur. Contingit autem excre- tionis vocabulum esse commune ad eam quæ fit ex toto corpore eua- cuationem. Ibidem.
- Deiectiones variantur ætatum ratione, secundum eas, quæ in corpore

mutantur dispositiones, ex quibus aluus ficior humidiorve fit. Lib. 2. aphor. com. 20.

Plusquam modo cōueniat, fit aluus humidior, quando cibus in chylum conuersus, in ipsa parcius distribuitur. Siccior verò rursus omni humore in ipsa contento, ad hepar relato. Eodem lib. & com.

Alui profluuia in temporibus pluuiosis eueniunt, cum humorum superabundantia per aluum expurgatur. Lib. 3. aphor. com. 16.

Ventris profluuia, bile ad inferiora defluente fiunt. Lib. 3. aphor. com. 21.

Alui profluuia in pueris dentire incipientibus consequuntur, quoniam alimentum nō bene coquitur, neq; distribuitur. Lib. 3. aphor. com. 25. 10

Euacuationes interdum fiunt per deiectiones. Lib. 4. aphor. com. 2.

Deiectiones nigræ vocantur à priscis, quæ bilis nigræ exquisitè nō sunt, & quo ab atra bile differant. Lib. 4. aphor. com. 21. & 23.

Deiectiones nigræ, qualis sanguis niger, iis qui ad extremā extenuationem venerint, si apparuerint, postridie moriuntur. Lib. 4. aph. com. 23.

Si quid excernitur, quando aliquis morbus incipit, nihil tunc excernitur naturæ ratione, sed sunt omnia casus præter naturam earum quæ sunt in corpore dispositionum. Lib. 4. aphor. com. 22.

Difficultas intestinorum, quæ ab atra bile fit, insanabilis est, quod nihil differat à cancro vlcero. Lib. 4. aphor. com. 24. 20

Biliosæ deiectiones surditatem, febribus superuenientibus curant, bilem per excretionem natura soluente. Lib. 4. aphor. com. 28.

Ratione euacuationis, periculum est abortus, si mulieri in vtero gerenti aluus plurimum profluat. Lib. 5. aphor. com. 34.

Alui profluuium in lippientibus bonum, quia humorum abundantia simul euacuatur, atque ad inferiora retrahitur. Lib. 6. aphor. com. 17.

Balbi cur alui profluuium maximè capiuntur, quod scilicet aut cerebrum habeant humidum, aut linguam, aut vtrumque, indeq; à cerebro multas par est defluere superfluitates, atque inde fluentes in ventrem suscipi: vnde & longis profluuiis homo capitur. Lib. 6. aphor. com. 32. 30

Synceras deiectiones nominat Hippocrates impermixtas aquosæ humiditati, quoniam solus humor euacuatus deicitur. Lib. 7. aphorismor. com. 6. & 23.

In synceris deiectionibus, si intestinorum aliquod excedatur, nihil mirum. Lib. 7. aphor. com. 23.

A forti, vel diuturno alui profluuium, solui albæ pituitæ superabundantiæ, commune est ad multa alia ab Hipp. dicta. Lib. 7. aphor. com. 29.

Fiunt aliquando excrementa spumosa, spirituosum humore ex capite ad ventriculum defluente. Lib. 7. aphor. com. 30.

Per aluum exeuntia, solent Hippocrates deiectiones, ac subductiones nominare. Lib. 7. aphor. comment. 65. 40

Multa præterea de deiectionibus Gal. in commentariis ad librum Prorrhethici, locis à nobis citatis in Hippocratis locis recensendis: adhæc in commentariis eiusdem ad libros primum, & tertium de popularibus morbis, ad quæ lectorem breuitati consulens remitto.

De

Non minus & sputa quoque ipsa, perinde atque egestiones, & vrinæ de futuro in morbis quibusdam euentu significationem præbent. De his itaque hoc capite agemus, id indicantes super quarum partium morbis ex sputis significationem petenda. Quæ in sputis attendenda medico sint (sunt autem in his spectanda maximè sputorum substantia, color, & screandi modus, num citus, facilis, promptus, absque dolore, morbi que alleuatione, num contra tardius, difficilis, cum dolore) postremò de sputorum differentiis, & eorum præfagiis in morbis agemus. Sputa igitur ipsa, pulmones, thoracemque malè affici, morbi que aliquo premi indicant: atque ob id in earum partium affectibus summoperè (vel Galeni testimonio) expendenda. Siue enim defluxione, siue inflammatione, aut vlcere partes eæ tententur, magnam profectò est ex sputis sumere indicationem, vt millies in mille locis confirmauit Galenus. Quemadmodum enim renum, & vesicæ, iocinorifque affectus, venosique generis ex vrina, vètris ex alui deiectionibus, sic pulmonum, thoracisque ex sputis indicia sumimus, quod ab his partibus 10 screationes manent. Qualia itaque sputa prodierint, talem profectò de morbo ipso significationem dabunt. Sputum nanque omne in omni dolore, qui affligat circa pulmonem, & costas, vt cito, promptè que screetur necesse est. Citò autem screari, si inter initia morbi erumpat (autore Galeno) intelligimus prout promptè screari, pro eo quod est facile & propense, hoc est sine dolore, summâq; facilitate screationem prodire. In sputis porrò attendenda sunt, substantia, color, screandi modus. In substantia, eæ differentiæ insunt, sputum tenuè, crassum, aquosum. Colores varij, crientum, flauum, ruffum, viride, liuens, nigrum. Ad screandi modum pertinent facilitas, aut difficultas in screando, promptitudo, doloris 20 carentia, aut illius incrementum, tussis inter screandum grauitas, aut remissio, morbi denique ex screatu aut alleuatiō, aut in deterius lapsus. Hæc si quis in thoracis pulmonumque morbis ritè spectet, exactam poterit ex sputis facere præfagitionem. Ergo sputum id optimum est, quod & mediocriter cōstans, neq; admodum crassum, nec liquidum fuerit, adhæc flauæ bili, vt vult Hippocrates permixtum, facileq; & mox inter initia morbi educit: tale nanq; coctionis morbi certissima nota est, perinde atque summæ cruditatis, vel nihil omnino expui, vel tardè difficultèq; præfertim si vel candidum, glutinosum, rotundū, flauum, aut syncerum 30 appareat. Huiusmodi nanque screationes (autore Hippocrate) inutiles esse solent. Ex sputis igitur, lateralis morbi tempora deprehendi facillimè possunt. Vbi nihil omnino expuitur à principio, tunc morbi initium iurè quis dixerit. Nihil autem toto morbi decursu expuisse, lethale esse meritò Celsus dixit. Vbi autem humida quædam, & ad coctionem tendentia screantur, morbi tum incrementum est. Vbi exactè cocta, plurima, facillimè que educuntur, morbum ad suum vigorem perue

Lib. 2. prog. 3
Com. 43. v.
que ad 48. &
lib. 5. apho. &
lib. 2. de loc.
affe.

Lib. 2. prog.
com. 43.

Lib. 2. prog.
textu 44.

Lib. 2. prog.
textu 46.

Ga. 1. de crisi.
cap. 18.

peruenisse existimandum est. Cùm verò exactissimè cocta, amoto dolore, paucioraque emittuntur, in declinatione consistere morbum censendum meritò est: præsertim si & leuis spiratio, morbi que tolerantia, nullaque tussis adfuerint. Ab optimo autem sputo declinant, sputum nimium tenue, aut viscidum admodum, & crassum, flauum, syncerum, viride, spumosum, nigrum. Ex enim screationum differentia sunt, si Hippocrati, & Galeno creditur: à quibus prælagia de futuro euentu in laterali morbo, aliisque thoracis, & pulmonum affectibus sumere licet. Huius nanque generis screationes in malis habendæ sunt. Tenue nanque sputum cruditatem subesse indicat: viscidum, crassum, spumosum, vitiosos intus, & lentos conditos succos denotât, qui difficultatem in sreatu pariant, aut aëream substantiam multam aquosæ humiditati intermistam, vnde spumosum reddatur sputum. Flauum autem redundare bilim plurimam indicat, vti viride, aut nigrum affatos humores, atramque bilim: vnde aggregationes reddi quoque difficiliore, autore Galeno, solent. Synceram autem excretionem omnem malam esse, in confesso, vel Hippocratis assertionem omnibus est, medium sputum syncerum omne quod & quoque malum esse, idem autor in prognostico affirmavit: exustâ enim esse omnem nativam humiditatem, à calore immodico demonstrat, atque ob id exitialem fore morbum, vbi talia apparuerint omninò declarant. Ad congruam autem ex sputis prælagitionem non nimium facit, si hæc in thoracis, pulmonumque morbis mox ab initio, aut paulò post appareant. In morbo laterali (inquit Hippocrates) si circa initia statim sputum appareat, morbum abbreviat: si verò postea appareat, producit, idque optima ratione. Citò enim manans sputum, & virium robur, & materiæ obedientiam indicat. Post apprens, aut virium imbecillitatem, aut materiæ educendæ ineptitudinem ostendit: vnde ad facilem, & citam manationem, morbum breui finiri, ad tardam produci, consequens omnino est.

Lib. 1. prog. textu & cõ. 46. 47. 48.

Lib. 2. prog. com. 46.

Lib. 7. apho.

Li. 1. aph. 12.

De sputo, Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

Sputum in morbo laterali, si circa initia statim appareat, morbum breuiat: si verò postea appareat, producit. Lib. 1. aphor. 12.

Qui tabe molestantur, si sputum quod extusiunt graue olet iniectum carbonibus, & capilli à capite defluunt, lethale. Lib. 5. aphor. 11.

Quicumque spumosum sanguinem expuunt, iis à pulmone educio fit. Lib. 5. aphor. 13.

Quicumque ex morbo laterali suppurantur, si in quadraginta diebus purgantur, à die qua fit ruptio liberantur: sin verò non, ad tabem transeunt. Lib. 5. aphor. 15.

A sanguinis sputo puris sputum, malum. Lib. 7. aphor. 15.

A puris sputo phthisis, & fluxus. Cùm verò sputum retinetur, moriuntur. Lib. 7. aphor. 16.

Excretio

Excretiones in febribus non intermittibus liuidæ, cruentæ, foetidæ, omnes malæ, & biliosæ. Lib. 4. aphor. 47. & lib. 7. aphor. 66.

Screatio in omni dolore, qui affligat circa pulmonem, & costas, citò promptè que scretur necesse est. Lib. 2. prognost. textu. 43.

Permixa appareat flaua bilis admodum screationi, oportet. Eodem lib. 44.

Si multò post ab initio doloris scretur flaua, aut candida, aut rufa, aut multam inferens tussim, aut non admodum permixta deterior est. Eod. lib. 45.

1º Screatio flaua, si syncera est, cum periculo est. Candida verò glutinosa, ac rotunda, inutilis est. Eodem lib. 46.

Si viridis, & spumans admodum est, mala est. Eod. lib. 47.

Si ita syncera fuerit, vt nigra appareat, hæc difficilior, quam illa est. Eodem lib. 48.

Screatio flaua non multo permixta sanguine, in pulmonis morbo, si inter initia excernitur, salutaris admodum est, si septimo die, pigriusve, minus secuta est. Lib. 2. prognost. 50.

Omnis screatio mala est, quæ non sedat dolorem: quæ verò sedat dolorem, omnis melior est. Eod. lib. 51.

2º Vide rursus eodem lib. secundo Prognosticorum, de purulentis à textu 52. vsque ad textum 56. inclusiue, & rursus textu 62. & 65. eiusdem lib.

Screatus frequens, etsi aliud quodpiam signum adfuerit, sunt phrenitica. Lib. Prorrh. textu 6.

Si in phreniticis, frequens cum refrigeratione sit screatus, nigra reuomuntur. Eodem lib. 30.

Lateris dolor ex sputis biliosis, si absque ratione euauerit, in furorem aguntur. Eod. lib. Prorrh. 5. comment. 3. Galeni.

Lumborum dolor, cum & capitis, & stomachi dolore, atque sreatu violento, conuulsuum quippiam habet, submutumque cum indicatione rigorem. Eod. lib. 14. com. 3. Galeni.

In sudore sputa præterfluentia, febricitanti ægro leuia. Eod. lib. 30. com. 3. Galeni.

Tussiculæ cum frequenti sputo abscessum post aures tollunt. Eodem lib. Prorrh. 72. com. 3. Gal.

Omitto volens, & sciens, quæ ab eodem autore, in variorum ægotantiu de sputis obseruatione, in popul. morb. (vt lib. 1. 3. & 6. est videre idem Hipp. attulit. Ad quos locos, breuitati consulens, lectorem remittere visum est.

4º

Galeni.

Si sputum in laterali morbo, statim post apparuerit in morbi principio, eum facit breuiorem. Lib. 1. de crisib. cap. 7. & lib. 1. aphor. comment. 12.

Sputum

- Sputum cum fuerit exquisitè simile illi, quod aduenit fanis, integram fanitatem instrumentorum, quibus vis spirandi est demandata significat. Lib. 1. de crisib. cap. 7.
- Sputum si quo modo impediatur, atque à naturali recefferit habitu, tantum inspirandi instrumenta læsa esse demonstrat, quantum ipsam formam naturalem amiserit. Lib. 1. de crisib. cap. 7.
- Sputum quod illi, quod secundum naturam est, maximè contrarium existit, crudum, magnam ostendit membrorum imbecillitatem. Eodem lib. & cap.
- Sputum quod vitiosæ causæ aliquod signum habuerit, quemadmodum 10 nigrum, perniciosum hoc est. Eodem lib. & cap.
- Sputum simpliciter crudum id est quod album est, ac tenue, quod aquosum nominamus. Lib. 1. de crisib. cap. 5.
- Ex pectore, & pulmone, ab aliis aliis secundum humorum cognitionem spuitur humor, spumans quidem, cum pituitosus est: pallidus cum biliosus, niger cum melancholicus, sicut & ruber cum sanguis defluens purus fuerit. Lib. 6. de popul. morb. com. 3. aphor. 41.
- Sputa rotunda delirium significant: & eorum materialis causa est crassitudo atque tenacitas humorum in fibris pulmonum collectorum: 20 causa veluti effectrix est loci caliditas. Commen. 3. ad lib. 6. de popul. morb. aphor. 36.
- Sputum sanguineum reicientibus, quantum omnino ad hoc pertinet, secunda vena est. Comment. 3. ad lib. 6. de popul. morb. aphorismor. vltim.
- Sputa varia, & subrubra in aliis morbis quam pleuritide, & peripneumonia accidere possunt. Comment. 1. ad 3. lib. de popul. morb. aphor. 4.
- Nihil educi cum sputo, in laterali morbo sufficiens est morbi coctione carentis indicium. Lib. 1. de crisib. cap. 5. Item si educatur quidem, 30 sed non bonum.
- Sputum duplex, vel quod caret coctione, vel quod etiam prauum existit. Lib. 1. de crisib. cap. 5.
- Id propriè sputum appellatur, quod coctum est, quod & ipsum & à crudo, & à prauo separatur. Eodem lib. & cap.
- Sputum sanguineum, biliosum, atque spumosum quod est, non sputum, sed spuitiones nominamus. Lib. 1. de crisib. cap. 5.
- Cum vero neque sanguini, neque bili pallidæ, vel nigra commistum fuerit, id quod tale fuerit, iam sputum vocamus. Ibidem.
- Si quid prauum expuitur, imminere periculum significat: si quid autem 40 malignum fuerit, morbum minatur. Ibidem.
- Vide eodem capite, longa serie de spuitionibus, quæ bonæ, quæ prauæ, & periculosæ, & interpretationem dictorum Hip. in Prognostico.
- Nigrum sputum præter id quod crudum est, etiam mortem portendit. Lib. 1. de crisib. cap. 5.

Sputo

- Sputorum in substantia, & ex colore differentia, & eisdem signa coctionis & cruditatis, atque mortis. Lib. 1. de crisib. cap. 5. & libro 2. prognosticorum com. 45. 46. 47. 48.
- Ex sputo, temporum morbi vniuersalium, in thoracis & pulmonum affectibus, dignotio. Lib. 1. de crisib. cap. 18.
- Nihil omnino expuere, sed tussim tantummodo sicca habere, tale quiddam est, quale in vrinis extremè crudum, quod aquosum nominamus. Lib. 1. de crisib. cap. 18.
- Sputum indicat terminum, quo lateralis morbus iudicari debet. Lib. 1. aphor. com. 12. in historia Anaxionis.
- 10 Crudissimus morbus est (de laterali loquens Galenus) in quo nihil omnino expuitur. Lib. 1. aphor. com. 12.
- Sicuti igitur sputum perfectæ coctionis signum est, quando album fuerit & leue, & quale consistentia, neque nimis humidum, neque nimis crassum: eodem modo integram cruditatem ostendit, quod nullo modo expuitur. Com. eod.
- Vide eodem commentario, de sputis malis & perniciosis, de sputo bono, debilis coctionis & mortali.
- Sputum sanguinis, & tabem adolentes non secundum ætatis naturam 20 patiuntur, sed secundum aliquid quod eis accidit, nempe ob incontinentiam, non ob ætatis imbecillitatem. Lib. 3. aphor. com. 29.
- Sputa significant indicationes, sed non semper bonas. Lib. 4. aphor. comment. 71.
- Per sputa factam euacuationem humorum facientium morbum lateralem, solet Hippocrates purgationem, ac repurgationem nominare. Lib. 5. aphor. com. 8.
- Expuisse sanguinem spumosum, carnosam pulmonum substantiam vlceribus affectam esse indicat. Lib. 5. aphor. com. 13.
- Per spuitiones suppuratis ex morbo laterali, nisi in quadraginta diebus 30 puris euacuatio fiat, necessarium est pulmonem exedi. Libro 5. aphor. com. 15.
- Sputum indicare à quo humore morbus lateralis fiat. Lib. 6. aphor. comment. 33. Nam flaua & rufa, à bile: spumosa, à pituita, nigra, à melancholico humore: rubra à sanguine fieri demonstrant. Ibid. & lib. 5. de loc. aff. cap. 2.
- Spuitio sanguinis, longus est morbus. Lib. 6. aphor. com. 47.
- Per sputum expurgatur omnis humor noxius in morbo laterali, si mitis fuerit inflammatio: in perniciosis verò, antequam costæ patiantur, strangulat ægrum. Lib. 7. aphor. com. 11.
- 40 Non omne sputum sanguinis, sequens habet sputum purulentum, sed quod malignum existit. Lib. 7. aphor. com. 15.
- Cum sputum retinetur in phthificis, moriuntur. Intus enim manens, obferantur quidem viæ spiritus, patientes verò strangulantur. Lib. 7. aphor. com. 16.
- Ad sputorum educationem, idonea auxilia melicratum, oxymeli, ptisana,

X

fana,

fana, vinum dulce. Lib. 3. de rat. vict. acut. comment. 2.
 Spui sanguinem, è variis partibus contingit. Lib. 4. de loc. aff. cap. 6.
 Spuitione contenta in thorace, in asperas pulmonis arterias recipiuntur,
 atque tussiendo excreantur. Lib. 5. de loc. aff. cap. 2.
 Spuitiones sanguinis incipientes, secta vena prohibuit. Gal. Lib. 6. aphor.
 comment. 4. 7.
 Qui ex pulmonibus laborant, sputum expuunt inter tussendum alio at-
 que alio colore infectum. Lib. 2. de loc. aff. cap. 3.

*De sanitate tuenda, hoc est ea medicina parte, quam Græci
 ὑγιεινὴ Latini salubrium scientiam dicunt.*

CAPVT XIII.

X quinque medicinae partibus, supra capite tertio recen-
 tis, tres iam absoluius, eam nimirum quæ de natura, eam
 quæ morbos, causas, & symptomata tractat, eam item quæ
 ex signis, vel præsentia, vel præterita, vel futura ostendit. Su-
 per sunt reliquæ duæ tractandæ, sanitatis conseruatricis, & morborum de-
 pultricis: quarum Græci alteram ὑγιεινὴ, alteram ἰατρικὴ, nos salubrium 26
 scientiam priorem, & curatricem posteriorem nuncupare solemus. De
 his nobis agendum ordine est, à sanitatis conseruatricis exorsis: quam ob
 id meritò salubrium scientiam dicimus, quòd ea medicinae parte, quæ
 nam ad vitam bene, salubriterque degendam salutaria, vtiliaque sint, do-
 ceamur. Quam sanè artis partem, omnium præstantissimam esse, lon-
 gèque vtilissimam, summorum autorum præiudicatae autoritatis asser-
 tione est confirmatum, Hippocratis dico, Polybi, atq; Galeni. Sic nan-
 que libro de diæta Hippocrates, de sanitatis vtilitate, ac commodis, scri-
 bens. Hæc (inquit) porrò multitudinis commouendæ gratia, ac vulgi
 hominum causa prodo, qui ex necessitate vitam temerè transigunt, neq;
 licet ipsis aliorum negligentes esse, ac suam ipsorum sanitatem curare.
 Quibus verò iam hoc certum, ac percognitum est, quòd neque diuitia-
 rum, neque corporis, neque vilius alterius rei vlla vtilitas est, citra sani-
 tatem. Polybus verò libro item de salubri diæta, virum prudentem, id
 secum reputare oportere dixit, quòd res præciosissima sit sanitas, ac pro-
 inde scire, vt ex suo ipsius consilio in morbis vtilitatem percipiat. Gale-
 nus verò, seu quisquis eius libri, qui medicus inscribitur autor fuit, id
 multò præstare asseueravit, morbum profusò nò admittere, quàm admis-
 sum curare. Bonam nanque valetudinem commendans grauissimus au-
 tor Plutarchus, sanitatem maximè diuinum longèque blandissimum es-
 se vite condimentum: preciosissimamque rem, bonam valetudinem esse,
 vt grauissimè, sic certè doctissimè affirmavit. Nimirum igitur, si ea artis
 pars, quæ sanitati tuendæ dicata est, eamq; seruare docet, in primis, atque
 præcipuis sit habenda. De ea ipsa hoc capite tractabimus, docebimuf-
 que sanitas ipsa quid sit, & in quo maximè sita: quibus rebus ipsa seruetur

Lib. de tuen.
bona valet.

tur quæ præcepta pro temporum anni, ætatum, ac temperamentorum
 ratione sint obseruanda. Sic enim valerudinis tuendæ methodum tra-
 didisse videri poterimus. Ergo sanitatē Galenus, omnium corporis par-
 tium naturalem cōstitutionem, seu actionis causam esse meritò dixit. Ea
 siquidem corporis cōstitutio, in qua nec doloribus cruciamur, nec in
 vitæ actionibus impedimur, sanitatis nomine venit appellanda, vt rectè
 Galenus lib. 1. de sani. tuenda dixit. Scitum nanque medicinale, axiomá-
 que illud est, omneis homines sanos se esse arbitrari, cum partium corpo-
 ris adminiculo, muniis ad vitam necessariis, fungi citra vllā noxam pos-
 sunt. Tum verò ægrotare, cum muniis obeundis, actionum naturæ de-
 prauatione minimè valent. Definitionum medicinalium autor sanitatē
 definiuit, humorum primorum qui secundum naturam in nobis sunt,
 probam temperiem, aut naturalium virium actionem non impeditam,
 tametsi hæc secunda definitio, qua naturalium virium actionem minimè
 impeditam sanitatem esse dixit, minimè Galeni sensis congruere videat-
 ur: qui sanitatem non in actione ipsa, sed in habitu potius, ac cōstitutio-
 ne corporis positam esse, efficacissima demonstratione lib. 1. de morbo-
 rum differentiis docuit. Nihil enim dum nobis agentibus, nulliq; actio-
 ni intentis, sanos nihilominus nos esse, vel altum dormientibus, vel in
 vmbra degentibus, nemo vnquam negauerit, illud intelligamus, non in
 actionibus ipsis, sed in ipsa corporis proba cōstitutione, sanitatem con-
 sistere: ipsamque non ab actione, sed à potentia potius (vt rectè Galenus
 affirmat) esse definiendam. Quid sanitas sit, & in quo sita, iam ostendi-
 mus. Quibusnam rebus ipsa seruetur (quod secundo loco explicandum
 proposuimus) doceamus. Id Hippocrates vnica eaque breuissima, sed
 arguta sententia, lib. 6. Epidemiorum in hæc verba declarauit, ἀσθενείας
 ὑγιεινὴ, ἀκαρίην τροφῆς, ἀσυνίην πένου. Quod est sanitatis studium est, non satiari ci-
 bis, & ad labores impigrum esse. Rectissimè profectò vtrunque Hippo-
 crates, non satiari cibis, & strenuè obire labores, sanitatis studium com-
 plecti dixit. Satietas nanque & ingluuies, morborum omnium seminariū,
 atque origo est. Inde nanque cruditates, viscerum obstructions, mali ha-
 bitus, putredines, tãdem febres, articulorum dolores, nephritides, & ma-
 lorum omne genus, à cruditate nempe (quæ satietatem ferè semper infe-
 quitur) malorum omnium colluies, autoribus Galeno, & Auicenna na-
 fci solet. Ac proinde Celsus grauissimus autor, nunquam non inutilem
 nimiam satietatem, verissimè dixit. Laborum verò & exercitationis vis,
 in firmanda optima valetudine magni ab omnibus momenti esse cense-
 tur: vnde est illud Hippocratis, πένου ἀντιλήψιν γυμνασίου, hoc est, Labores ci-
 bos præcedant. Quæ verò commoda ad temperatos labores, opportu-
 namque exercitationem sequantur, bellissimè, lib. 2. de tuenda valetudi-
 ne expressit Galenus. Ab exercitatione inquam tempestiua, tria omnino
 consequi in corpore necesse est: membrorum duritiem ex mutuo mem-
 brorum attritu: natiui caloris incrementum; & spiritus citatiorem motū,
 à quibus magna firmandæ valetudini commoda accedunt. Ex membrorum
 duritiâ, vt minus ex labore corpora lædantur, & ad impigrè obeun-
 dos

Li. de mor.
diff. cap. 21

Gal. lib. 1. de
morb. differ.
cap. 2.

Gal. lib. 1. de
morb. differ.
cap. 2.

Parti. 4. apho
risnor. 20.

Galeni. lib. de
confit. artis
Aui. fen. 13. 3.
tract. 2. ca. 4.
Lib. 1. cap. 2.

Lib. 6. Epid.
part. 4. apho.
vltim.

Exercitatio-
nis cōmoda.

dos labores robustiora, firmioraque accedant. Ex caloris incremento deducendorum in corpus validior attractus, immutatio magis expedita, feliciorque nutritio, & membrorum ex alimēto attracto perfusio quasi quaedam: à qua & solida mollescere, & humida tenuari, & exiguos corporis meatus laxiores fieri, planè cōtingit, sicuti ex spiritus citatiore motu, valentiorēque impetu, qui per exercitia fieri solet, purgari meatus omnes, & excrementa expelli, est omnino necesse. Quoniam verò digestionem per corpus exercitatio promouet, atque adiuuat, ea cū obitur, non debet aut crudi, in coctisque cibi, aut succi multitudo, vel in ventre, vel in vasis contineri, ne cruda illa in omnem corporis habitum; exercitij viribus rapiantur. Quatenus verò exercitatio ipsa & meatus expurgat, & excrementa propulsat, ex vsu est ante ciborum assumptionem, pro Hippocratis sententia, adhiberi. Labores nanque cibos præcedere ordine debent, si quis seruandæ valetudinis fuerit studiosus. Magna itaque ratione Hippocrates sanitatis studium in ciborum temperantia, & commoda exercitatione positum esse adstruxit. Sunt enim hæc duo seruandæ valetudinis solidissima fundamenta, quibus inniti sanitatis studiosum decet. Vniuersam verò sustentandæ valetudinis rationem, vnus omnium optimè tradidisse Cicero Latini eloquij & pater & princeps, libro officiorum secundo est visus. Sustentatur valetudo (ait) notitia sui corporis, & obseruatione earum rerum, quæ res aut prodesse soleant, aut obesse, & continentia in victu omni, atque cultu corporis tuendi causa, & prætermittendis voluptatibus: postremò, arte eorum, quorum ad scientiam hæc pertinent. Quid hac serie diuinius, copiosius, elegantius, dici à quoquam possit, planè non video, vt qua, vniuersæ seruandæ valetudinis ratio lepidissimè explicetur. Hanc ego dignissimam semper sum arbitratus, quæ eorum mentibus inhæreret, qui sanitatis studiosissimi sunt. Quoniam verò & bonæ valetudinis præcepta vniuersa, ea sententia concludi animaduerto, & ad hanc quam ingressi sumus de sanitate tuenda tractationem, non minimum eam facere, non indignum putavi fore, si ea à me paulò fufius explicetur. Notitia igitur sui corporis sustentari valetudinem cuiusque, & verissimum certè est, & Galeni nostri assertione confirmatum. Sua (inquit Galenus) cuique natura satis est ad proprias, conuenientisque excitandas appetitiones, quibus sanitatem salutemque tueatur. Hoc si quidem est, sui quæque corporis notitiam habere, penitus spectare, diligentèrque attendere quid cuiusque natura ferat, quibus delectetur, iuuetur, augeatur, feruetur cibis, potionibus, locis, aère, motu, quiete, somno: à quibus lædatur, quæ amica & familiaria, quæ exosa, & inimica habeat, vt illa prosequi, hæc fugere sciat. Ergo rectissimè dictum est, valetudinem sustentari notitia sui corporis, hoc est cognitione virium suarum, membrorum, facultatum, propriæque qualitatis, qua ad aliquid vnum vel naturali appetitu mouemur, vt amplectamur, vel naturali odio refugimus vt abhorreamus. Quam hominum aliam, atque aliam proprietatem

Lib. 1. de fanit. tu.

Sui quæque corporis notitiam habere quid.

tatem in rerum delectu, Græci *ἐπιθυμια*, vocant. Hæc ipsa efficit, vt alius bubulam, suillam alius, caseum, poma, vel impenfè amet, summæque auiditate prosequatur, illisque iuuetur, vel illa extremè oderit. Vt sunt occultæ quædam rerum inuicem consensiones, atque discordiæ, non solum inter alimenta & ea quæ ali debent corpora, sed & inter plantas, vel autore Theophrasto, huiusmodi dissensus, consensûsque naturarum est inuenire. In id igitur profuerit suæ quæque naturæ cognitorem fore, vt sciat quibus illi vtendum, à quibus cauendum. His vtimur, à quibus natura ipsa iuuatur, & reficitur: ab his cauemus, à quibus noxam nos sentire percipimus, idque duce, & magistra natura: quæ (vt Cato dixit) dux vitæ nostræ est optima, multis ipsa signis declarans quid velit, quæ quærat, quæ desideret, quæ abhorreat, omnibusque modis facilè vim suam in nobis, potestatemque indicans: cuique ipsi repugnare nihil prorsus aliud est, quàm gigantium more cum Diis pugnare. Ostendimus quid sit notitia sui corporis valetudinem sustentari, nempè rerum quæ nocent, aut quæ profunt obseruatione vti. Illud modò doceamus, quarum rerum obseruantia sanitas conferuetur. Eas res his verbis expressit Cicero. Continentia in omni victu atque cultu, prætermittendis voluptatibus, & arte eorum, quorum ad scientiam hæc pertinent. Continentiæ in victu is fructus est, ne excrementa in corpore redundant, ne cruditates, obstructiones, viscerumque à copia infarctus oriantur, vt meatus liberiores sint, vt natiuus calor singula corporis membra liberè permeans, ea viuificet, foueat, roboret: indèque vegetum corpus, salubre, firmumque reddatur. Eadem præstat voluptatum contemptus. Est enim (vt Plato inquit) voluptas esca malorum. Hanc itaque voluptatem in cibis, cū pariant varia condimentorum, varia salsamentorum, esitorum, cupediarum genera, quibus gula vltra quàm naturæ necesse est lacepsitur, dum pruritu desiderij amplius, vel certè de singulis parua libantur, an non varietatem hanc, apparatusque multiformem blanda voluptate vitam, valetudinemque irretientem fugiemus? procūlque à nobis arcebimus? Hinc Socrates profectò suadere solitus erat, illos cibos, potusve vitandos, qui vltra sitim, famemve sedandam producerent appetentiam, quod ea, voluptate nos inescantia magnis malis inficerent. Nocet nanque empta dolore voluptas. Quomodo enim non turpe sit, prorsusque detestandum, prudentissimum animal hominem, voluptatis illecebris ita irretiri, vt neglectis valetudinariæ artis præceptis, ciborum varietati, ac multitudini inhians, totum se tandem podagræ, articularibus morbis, calculo, coli cruciatibus deuouendum præbeat? an non hæc præclara incontinentiæ, & incauti victus, voluptatisque imprudenter admiffæ sunt præmia? alienis manibus gestari, suis vti non posse, doloribus contabescere, appetentia priuari, clamare, vigilare, torqueri, angi, nullo consistere loco? Sentio

Li. 2. de caus. plant. cap. 27, & li. 3. cap. 15, & li. 3. ca. 22.

Cicero lib. de senect.

Continentiæ in vita commoda.

In Philæbo de summo bono.

Plutarchus lib. de tu. valet.

Incontinentiæ & voluptatis detestatio.

ego cum Galeno, fatius esse (si cui vllum omnino sit peccus) sexcenties malle mori, quam tali vita viuere. Præmittendis itaque voluptatibus non in ciborum tantum lautitia, copia, & apparatu, sed & in reliquis rebus, quarum ope & præsidio viuunt (quas res medici non naturales vocare solent) bonam tuendæ valetudinis partem consistere præfata sententia monstratum est. Nec solum hisce rebus seruatur vitæ incolumitas, sed & arte medicinæ, cuius hæc scire interest. Et si enim pro Galeni supra memorata sententia, sua cuique animanti natura satis est, ad proprias, conuenientisque excitandas appetitiones, quibus sanitatem, salutemque tueamur: medicorum arte tamen maximopere indigemus, tam in temperatis hominum naturis, quam etiam in intemperatis. In illis quidem, non ut natiuus eorum appetitus, qui sanè optimus est, tantum appetens, quantum conficere valet, moderetur. Non enim is arte moderante eget, neque assumendorum modum metiente, ut rectè Galenus in arte medicinali ait, sed ut qui à concupiscentia nascitur potentia appetitus, qua præcepta in tam varia, & diuersa fertur, etiam non natura desiderata, coercetur: ut noscat quid utile, & conueniens, quid contrà. Intemperatis autem hominum naturis ars prodest, ut qui in his ab intemperata natura nascitur appetitus quam optimè regatur, artis beneficio ad meliora redactus. Appetunt enim intemperatæ naturæ similia, à quorum usu facilè lædi: iuuari verò contrariorum moderato usu, rectissimè dixit Galenus. Ne itaque à similibus usu in morbos intemperata corpora incidant (quæ salubria, ut nunc iure à medicis vocantur) arte egent eorum valetudinem procurante. Si nanque calidi natura, calidis item cibus ac potionibus, vniuersaque victus ratione ad calidum inclinante (in quam suapte natura feruntur) vsi fuerint, in morbum profectò delabuntur, item si frigidi frigidis, humidi humidis, sicci siccis vsi fuerint cibus, simili nimirum ad simile addito, quod ut ne contingat contrariis omnino regenda talia corpora, prudentissimè suadet Galenus, excessum omnem contrario excessu esse emendandum affirmans ut arte imminens in morbum lapsus prohibeatur: & ut etiam concupiscentiæ in eis vis, arte medica reprimatur. Medicorum itaque ars hac ratione tum temperatis, tum intemperatis naturis prospicit. Si enim (quod ait Galenus) impatibile nobis, nec vlli affectioni obnoxium corpus esset, nullam desideraret artem, quæ eius tutelæ præesset, ita nunc fragilem nacti naturam, numerosissimisque affectibus expositi cum simus, arte nobis opus est, quæ & omnia corporis nostri incommoda perspicere, & ipsum ab his tueri possit. Ea ars est, quæ de salubribus tractat, & sanitatem seruare docet. Rectè igitur illud à Cicerone dictum est, arte eorum, quorum ad scientiam ratio seruandæ valetudinis pertinet, valetudinem bonam sustentari. Non medici autoris bene medicam sententiam, & in omnium ore habendam paulò

Lib. 1. de fanitatu.

Gal. in arte medic.

In arte med.

Lib. 2. aphor. con. 34. & in arte med. & lib. 1. de fanitatu. lib. 1. de fanitatu.

In arte med. & lib. 1. de fanitatu.

paulò plenius explicauimus: Foueri inquam sanitatem, ac sustentari notitia sui corporis, & obseruatione earum rerum, quæ res aut profectè soleant, aut obesse, & abstinencia in victu omni, atq; cultu corporis tuendi causa, præmittendisque voluptatibus, postremò arte eorum, quorum ad scientiam hæc pertinent. Hanc vniuersam seruandæ valetudinis regulam, vnica ferè voce exprimere possumus, si dixerimus, mediocritate omnino seruari sanitatem. Sic enim Hippocrates, Labor (inquit) cibus, potus, somnus, venus, omnia mediocria sunt. Mediocritas profectò est quæ sanitatem custodit, quæ corpus vegetat, quæ firmum, ac validum, minimèque morbis obnoxium reddit, quæ excrementa gigni prohibet, quæ vitam denique tutatur, & prorogat. Quod si ita est (vti profectò est) quorsum attinet Siculis mensis, & Genialibus cœnis, variis obsoniis, salsamentis, intinctibus, placentis crustulis, conditis, pulmentis, esitiis, patinis, ferculis, frictellis, tortis, libis, & portentosis gulæ irritamentis viscera saginare? exquisitisque culinæ, & operosis artificijs appetentiam irritare, naturamque ad sui interuersionem, atque perniciem cogere? Hominumne hæc sunt, an potius beluarum, & eorum qui ventri tantum seruiunt?

20 Bruta videmus animantia simplici, ac puro pabulo contenta, præter herba, saluberrimè degere (quod Diffarius medicus apud Macrobius doctissimè disputat) nos, si Diis placet, omni ciborum genere ventrem distendimus, ut huic saburrando, non montes aut lacte patentes campi, non syluæ, non horri, vineæ, non maria denique omnia, flumina, stagna, lacus sufficiant: ut etiam in intima terræ viscera itum sit, ad exquirendos in hominum necem boletos, tubera, fungos. In summa, ut nunc sunt corruptissimi mores, ne elementa quidem intemperantiæ nostræ explendæ sufficiunt. Cum contra præcis illis seculis paruo viueretur, non ad luxum, sed ad necessitatem, non ad implenda viscera, sed ad sedandam famem sitimque pellendam. Vnde est illud Horatij:

*Me pascunt oliuæ,**Me cicorea, leuèsq; maluæ,**Frui paratis, & valido mihi**Latoe dones. Et alibi:**Dapes inemptas apparet:**Non me Lucrina iuuerint conchyliis,**Magisue rhombus, aut scari:*40 *Si quos Eois intonata fluctibus**Hyems ad hoc uertat mare:**Non Afræ auis descendat in ventrem meum,**Non attagen Ionicus**Lucundior, quam lecta de pinguisimis*

Lib. 6. Epidem.

Lib. 7. satir. cap. 4.

Lib. 1. Carminum.

Li. Epodon.

Oliuaramis arborum,

Aut herba lapathi prata amantis, & graui

Maluæ salubres corpori.

Lib. 10. Epig. Martialis profectò festiuissimus Poëta, conuictum facilem, & sine arte mensam, in partem beatæ vitæ reponit. Nos itaque si sapiamus, luxum procul omnem abdicemus, temperantiæ, & sobrieta-
10 ti fidissimis vitæ tutricibus nos dedamus: nec patiamur sensuum illecebris, corpus ad voluptatem concitari, vitæ & valetudinis pestem. Quoties igitur rarum aliquod, aut nobile cibi genus fruedum appositum fuerit, magis ita quærenda gloria erit, vt abstineamus, quàm vt fruamur, memores (quemadmodum dixit Simonides) nunquam se pœnituisse quòd tacuisset, quòd locutus esset, sæpè: ita nos quoque nunquam pœnituisse, quòd obsonium recusauerimus, aut voluptati obsecuti fuerimus. Sed iam vnde digressa est oratio redeat, sanitatem inquam moderatione, & mediocritate rerum quibus viuitur fouendam, & sustētandam, commodis inquam exercitiis, & ciborum paritate, vt Di-
Par. 4. ap. 2. c. uinus Hippocrates monuit lib. Epidemiorum sexto. Quibus rebus sanitatem sit cōseruare docuimus. Illud modò doceamus, quonam pacto ipsa, pro ætatum, temperamentorum, ac temporū anni ratione, sit seruanda: quod vbi expleuerimus, capiti huic finem imponemus. Ergo à prægnantis
20 sanitatem, quæ fœtum gestat exordiemur: inde ad infantie, pueritiæ, reliquasque hominis ætates progressi. Vterogerentem Plato atque post eum Paulus, censent lenibus in ambulationibus exercendam, totòque eo tempore, quò fœtum gestat in tranquillitate, quiete, suauitatēque vitæ continendam: cauendumque maximè, ne aut animi, aut corporis doloribus, aut perturbationibus afflicteretur. Id enim fœtui exitiale esse
Prægnantiū sanitas vt seruanda. omneis existimant. Quoniam verò primis gestationis mensibus ob detentos menses, vitiososque intus congestos humores pica morbo laborare solent, quo in rerum extranearum appetitionem feruntur, vt aliæ carbonibus, cinere aliæ, terra, creta, carne cruda, & id genus aliis corrupta
30 appetitione vescantur, vomitūque vrgeantur, compescere vomitum eiusmodi minimè oportebit, nisi admodū superfluat, & vires labefactet, excitandaque earum appetentia acidis interdum, & acris cibis, oxalidis inquam, & malorum puniceorum succo. Conueniunt & cappares ex oxymelite, atque colymbadus oliuæ, malaque cydonia deuorata. Profuerit etiam ventriculum interdum exonerasse vel vomitu, vel catapotiiis ex pica, cum tantillo rhacomatis. Vbi verò prægnans parturire cœperit, leni erit illi motu vtendum, quò sensim ad ima infans delabatur. In partu verò, enixūque ab obstetricibus, adstantibusque iu-
40 uanda, & ad fortiter se gerendum cohortanda, quoad enixu valido rubentem è vulua emiserit infantem. Qui vt primum in lucem editus est, ploratūque miser alienam opem implorat, calente vino detergeri à fordibus debet, in quod rubentes rosæ, vel myrti folia indita maduerint. Sale inspergendum infantuli recens nati corpus

pus iussit Galenus, quòd cutis eius solidior, densiorque redderetur. Sed salis acrimoniam ferre nostræ ætatis infantes minimè possunt, fat-
 que fuerit, si vino (vt mox dixi) eorum tenera corpora confirmentur. Inde verò lineis pannis quàm mollissimis inuolui, fasciisque deligari, & in cunis reponi infans debet: indito in os pueri melle, quòd dulcedine sua facile ad lambendum infantem excitet, & deterforia quæ habet vi, pulmones, ventremque repurget, præbeatūque tum opportuno tempore lac ad sugendum: Debet autem ipsa quæ peperit mater, eadem & sui partus nutrix fidissima esse. Est enim, vel Galeni testimonio, lac ma-
Lib. 1. de fanit. tu. ternum iam edito infanti saluberrimum, quòd qui matris lacte aluntur pueri, ij iam non solum consueto, verum etiam maximè proprio alimento vtantur. Equidem cum sanguine matris dum adhuc in vtero gestantur infantes, ali ipsos certissimum fit, ex sanguine verò lac gignatur, exiguam in mammillis mutationem adeptum, constat profectò, foeliciorem procedere nutritionem quæ lacte matris obeatur. Nec permittendum, vt alieni lactis contagio (si benè modò temperata sit mater, salubreque corpus nacta) infici puerum sinamus. Magna sanè ratione à summis Philosophis assertum video, vnâ cum lacte, vel vitiosos, vel ingenuos imbibi in pueris mores: vt ad fingendas tam animi, quàm
20 corporis dotes, non tam naturam seminis, quàm lactis, & alimenti valere existimant. Quæ itaque matres pueros peperere, suadendæ ipsæ sunt (si modò integris viribus, si probo & copioso lacte abundant, sintque sufferendis laboribus aptæ) vt quos gestarunt, eadem & ipsos propriis vberibus, proprio lacte, alimento scilicet puerulis quos gestarunt maximè familiari alant, & foueant: & quæ se matres gestando præbuere, eadem alendo, educando, molliter tractando sese integras præbeant matres. Quod Phauorinus Philosophus apud Gellium
Lib. 12. noctiis atticarū ca. 1. in delicatulas mulieres stylum acuens, publica detestatione dignum haberi confitetur, iam perfectum, iam edictum, iam filium factum, iam matris officia implorantem, ab sese abiectum, propriique ac consu-
Nutricis delictus. et lactis alimonia priuare. Quòd si vel mollicie, vel virium imbecillitate, vel lactis vitio, mater filium alere ipsa non possit, quærenda probata aliqua mulier erit, quæ & corpore bene temperata, & ingenuis moribus prædita, in matris vicem, vt optima nutrix, lac puero præbere queat. In qua sanè deligenda, hæc de Galeni, Pauli, & Aëtij sententia obseruanda erunt, vt nutrix quæ ad pueruli educationem suscipitur, neque natu grandior sit, nec viginti annis minor. Latiore pectore, corpore firmo, atque quadrato, colore suauis, & viu-
Gal. lib. 1. de fanit. tu. Paul. lib. 1. cap. 2. Aëtius lib. 4. cap. 4. do, mediocribus mammis & minimè rugosis, papillis neque conuiuentibus, nec curuitate auersis: hilarem præterea, & bene habitam (nam bonum corporis habitum boni quoque mores, autore Galeno, sequuntur)
Lib. Quod animi mores corporis temperaturam sequantur. esse oportere volunt. Quæ talis est, pueris apta, & maximè opportuna nutrix, ab omnibus censetur. Infantes hæc ita curare solent, vt non solum pupilla ori infantis admota, lac ad alimoniam præbeant, sed etiam

etiam moderato in cuius motu, vocisque modulatione pueris blandiri consueverint, ploratuque mederi. Quibus sanè præfidiis non solum dolorem puerorum mitigant, verum etiam conciliant somnum. Lacte alii pueruli ad biennium vsque, Paulo autore, debent: quo elapso ad lenes panis micas, aqua vel iure madefactas, sensimque ad pleniora cibaria traduci debent. Vnde damnandus is mos est, quo malè feriatæ nutrices quædam in vsu habent, post semestre tempus offis, & intritis paruulos infantes alere, cum solidum ipsi nutrimentum ferre non possint, & lacte tantum sit illis opus, ob exiguam concoquendi tum facultatem. Vbi verò iam ablactati infantes fuerint, liberiore eis modo, & suo ingenio in hilaritate, relaxato vtrunque animi fræno, viuere sinendi sunt. Exercitia ludicra, & lusus illis permittemus, leuioraque alimenta dabimus: verum simulatque sextum, septimumve annum attigerint, mitioribus magistris in disciplinam tradendi sunt. Tales enim cum animi remissione, & gratia docent, tenellosque puerorum animos cum literis, tum moribus imbuunt. Et certè animorum securitas, relaxatióque, haud parum ad vegetam corporis educationem momenti adfert. Duodecimo anno altioribus disciplinis imbuendi iam sunt, & ad annum vsque vigesimum Mathematicis disciplinis, & Philosophiæ studiis exornandi: pluraque illis tum, & grauiora exercitia imperanda, quo animum simul ac corpus validè exercentes à veneris stimulis (quibus ea ætas tentari plurimum solet) coërceantur. Vini illis vsu, per totam pueritiæ adolescentiæque ætatem interdicens ad annum vsque duodeuigesimum. Nam haustum vinum præterquam quòd & humectat nimium, & calefacit corpus, tum caput halitu replet, vt doctæ Galeni sententia est. Sed & ob id præcipuè Plato summouendum iuuenibus vinum consuluit, quòd furiosum iuuentutis habitum cauere maximè oporteat, sitque vino vti, ignem igni, ea in ætate addere, atque accumulare. Quid itaque mirum si hoc æui, vt sunt corruptissimi instituentium mores, luxu & mollitiè iuuenes perdentium, ingenia puerorum refractaria, difficilia, dura, indomita, aspera, superba plerunque cernamus? dum vino incallescens pueri insaniunt, nec pudoris, nec obseruantia, decorive, aut officij sunt memores? Itaque quòd rectè dixit Galenus, nec caput pueris repleri vtile est, nec ipsos supra quàm par est humidos, calidosque fieri, quorum vtrunque vinum præstat. In summo verò ætatis incremento, florentique ætate, absoluta & exquisita victus ratio, tum animi tum corporis obseruanda est. Proinde nullo non exercitiorum genere vtendum, potissimum cui operam dare singuli consueverunt. Cibos tum pleniore, & inculpatæ alimonie præbere ex vsu erit. Declinantibus autem, & vigoris ætatem transgressis, moderatiora conueniunt. Exercitia enim quælibet fuerint, pro ætatis iam inclinantis ratione minuere certè oportebit, & de alimentorum copia detrahendum, cum senum habitus frigesceat iam incipiat, indeque (vt rectè dixit Hippocrates) à multis cibis extinguere eorum calor soleat, atque paucis ob id fomitibus eos egere. Vino senibus maximè vtendum, id enim

& ficci

& siccitatem eam, quæ solidis partibus proprio ætatis temperamento prouenit, si quid aliud, emendat, & robur virésque addit, & vt Plato ait, ad vegetum quendam florem hilaritatemque eos deducit. Dei namque munere hominibus vinum quasi remedium aduersus senectutis duritiam est largitum, vt reiuuenescere senes videantur, & mœstitiæ eos obliuio capiat, ipsaque affectio animi, sicut ferrum in igne ex duritie in mollitiem deducta flexibilior fiat, vt idem Plato censet. Nec solum vinum senibus remedio est, sed multò magis id quod ex molle constat, quod mulsum appellamus: id enim senibus accommodatissimum esse perhibetur. Multos namque senectam longam nulli tantum nutritatu tolerauisse, neque vllò alio cibo, locupletissimus testis Plinius est, vel celebri Pollionis Romuli exemplo, quem centesimum annum excedentem cum Diuus Augustus hospes interrogaret, quam ratione maximè vigorem illum animi, corporisque custodisset, ille respondit. Intus mulso, foris oleo. Nec mirum profectò his duobus, ceu antidotis quibusdam, senum foueri naturam. Mel namque & calfaciendi, & detergendi maximam potestatem habet: oleum verò molliendi, atque humectandi, quibus sanè omnibus senes indigent. Ob id Antiochus medicus, & Telephus Grammaticus, annosi senes, Attico melle ex pane, aliacave excepto, plurimum vtentur: quos Galenus, lib. 5. de sanitate tuenda, ceu exempla vitæ senum, quibus esset optima victus ratione illa senectæ, proponit. Melle itaque senibus plurimo vtendum consulo, si modo suæ ipsorum valetudinis rationem habere velint, illasque senectam in multum æui producere. Quoniam verò imbecillus senum calor est, & ob id imbecilla etiam concoquendi facultas, paucis fomitibus egent, quia à multis extinguuntur (vt Hippocrates ait) eorum naturæ calor, tutius erit imbecillo seni exiguum cibi dare, ter die, vt monet Galenus. Sit autem qui offertur cibus, optimi succi, concoctu facilis, & qui obstructiones minimè pariat, quibus senes valde obnoxij sunt.

3° Quamobrem pingua laudarum carniū iura optimè faciunt, carnesque altium gallinarum, caponum iuuenum, pullorumque, turturum pinguiuscularum, & coluborum volare incipientium. Ad hæc vitulina, hædinæque carnes senibus utilissimæ perhibentur. Sint autè elixa omnia potius, quàm assa. Vno vtantur generosiore, calidioréque, quale ex Grecis olim Aruifinum & Lesbium, vel ex Italicis Falernum, & Surrétinum habebantur, & ex Gallicis nostris Galliæ Narbonensis vina, præsertim Arelatensis soli, & Castriniqui fecus Auenionem, senibus accommodatissima esse censendum, vt quæ & abundè calida sint, & tenuitate sua vrinæ monere queant. A vinis crassis, dulcibus, adstringentibus, senes omnino caueant. Lenibus autè cibum deambulationibus, vel vocatione in equo lecticave, eorum corpora dimoueat, ne infusus in eis calor defidia extinguatur, periclitetur, tametsi quieto quàm valentiore agitato senes magis indigeant. Somno vtantur productiore, etiam post cibum, vt Homerus consuluit hoc carmine:

Vt lauit sumpsitque cibum, det membra sapor. Nanque hæc iusta seni.

Vigiliæ

Vigiliæ senibus aduersissimæ, vt quæ siccandi potestatem summam habeant, quo nihil seni perniciosius accidere solet. Hæ itaque cauendæ, somnus omnino seni conciliandus. Animi etiam perturbationes omnes procul arcendæ. In summa, etsi senum sanitati præesse (vt Galenus ait) difficillimum sit, quoniam ob virium infirmitatem ex leui momento in morbum decidunt, hæc tamen methodus regendorum senum fuerit, vt & eorum frigidum siccumque habitum, solidasque ipsorum partes tum calefacere, tum humectare, tentemus. Excrementa autem serosa, & pituitosa quibus ipsi abundant, emittere aptis medicamentis fatagamus. Ea porrò sunt, quæ & leniter aluum mouere, & pituitam detergere possint, qualia sunt mercurialis decoctum, aut brassicæ marinae, quam vulgò soldanellam dicunt, cnici feminis item decoctum, pruna item damascena, caricæve pingues ex mulso incocta. Quin & oliuas quandoque ante cibum sumpsisse, ex vsu erit. Omnia autem vincit terebinthina resina, nucis ponticæ magnitudine assumpta, quæ non modò aluum soluere citra noxam potest, sed & viscera omnia iecur, lienem, renes, pulmonesque abstergere ipsa valet: ob idque senibus congruentissima, prout & medicamentum id, quod ex caricis pinguibus, & carthami medulla pari pondere tuis, conficitur. Atque de vita senum, deque sanitate ætatis meritò seruanda, hæc dixisse sufficiat. Quibus verò pro temporum anni ratione, & vario temperamento sanitas tueri possit, iam promendum. Ergo hyeme quidem esse plura, bibere autem quàm parcissimè conueniet. Vinum sit & generosum hyeme, & potens, cibi solidiores. Aflata potius quàm elixa sumantur: temporis nanque conditio frigida humidaque est. Oleribus fructibusve non vtendum. Sic enim corpus maximè siccum calidumque reddetur. Vere mollioribus, paucioribusque cibis vtendum, potumque paulò ampliorem, vinum autem dilutius, minúsque generosum assumere, & ex aflatis ad elixam transire. Aestate, potu vberiore, tenui; & aquoso vino plurima aqua diluto, mollioribus, humidioribusque cibis, oleribus, fructibus, elixis, leuiusque carnibus, quàm parcissimè verò solidioribus cibis vtendum. Aestate nanque difficillimè, & autumno cibos ferunt homines, vt Hippocrates dixit. Curandū verò imprimis est æstate, vt corpora frigida, molliaque, atque humectiora reddantur. Tempus nanque est calidum & siccum, corporaque æstuosa, atque squallida reddit. Ob id quiete multa, suauis otio, tranquillitateque vitæ, refarciendus corporum languor erit. In autumno verò, rursus ad paulò plenioribus cibis transeundū erit. De potu verò plurimum remittendum: parcius nanque tum, & meracius quàm æstate, bibere ex vsu erit. Quod ad motum verò exercitationesque pertinet, hyeme quidem celeriter, contentèque ambulandum; æstate autem leniter remissèque, nisi per solis æstum iter sit faciendum, tum enim maturare fugam oportebit, ne à solis ardore incalescamus. Itaque hyeme in sole apricisve locis, æstate in umbra exerceri conueniet. Porrò qui calida sunt natura, vt ne fumida biliosaque gignant excrementa, balneo aquarum dulcium vti debent, motu vti qui exiguus sit, & lentus, multus

Lib. 1. de fanit. tu.

Methodus regendorum senum.

Victus pro temporum anni ratione. Victus hyemis.

Victus veris.

Victus æstatis.

Lib. 1. aph. 18.

Victus autumni.

Calidorum victus.

multus nanque & celer iis aduersissimus est. Boni succi cibis vti, in quibus nihil infit acre, aut mordax conueniet, vitandaque illis generosa vina, acuta omnia, acria, nidorosa, aromatica. Quamobrem nec bulbis, allis, cœpis, radícula, pipere, zinzibere vescantur. Solem, iram, cogitationem, ceu infestissima illis, vitare studebunt. Mollioribus cibis, auiculis, hædina, vitulinæque carnibus victitasse conuenientissimum. Potus sit cum amplior, tum dilutior: vinum leue & pauciferum, quies multa, vt Hippocrates rectissimè dixit. Qui frigidus sunt temperamento contraria postulant, motum quidem valentioribus, victum verò tenuiorem, calidiorumque potum parcioribus, sed vini generosioribus. Humida temperamenta victus rationem exsiccantem desiderant. Afsis itaque potius quàm elixis, eiusmodi temperamenti hominibus erit vtendum, parcioribus cibo potumque, valentioribus motu, omninoque attenuante victu. Fluxionibus nanque huiusmodi corpora obnoxia sunt, ob id siccari plurimum postulant. Siccis quies, humida, victus ratio omnino ex vsu est: contrariis nanque (vt bellè Galenus ait) excessus omnis est corrigendus. Itaque celerem omnem motum, aut vehementem, vigilias, iram, mœrorem, curas, intenta studia, sed omnium maximè venerem, sicco qui sunt temperamento vitare studebunt. His enim aduersissima venus. Elixia omnia sunt, vinum leue sit, suauis, tenue, odoratum, fuluum, probè dilutum: somnus multus, vitæ tranquillitas multa. Quicumque porrò graciles, pingues fieri volunt, ieiunos nullum laborem subire oportebit, molliter cubare, suauiter, lautèque viuere, obsoniis, ferculis, iuribus pinguis, cibo multo (modò concoquant) vt, somnoque productiore, pleniorèque potu. Contra attenuari qui cupiunt, contraria omnino efficient. Ieiuni labores, eosque quàm valentissimos obibunt, cibum à labore adhuc anhelantes sument, strato duro cubabunt, semel in die reficientur, in suauem, & pauci alimenti cibum capient, afsis, salis que vtentur. Parcissimo potu, vini que generosi, aut aqua potius, sitim sedabunt, vigiliis, curisque sese dedit. Hæc qui fecerit, gracilescere eum omnino oportebit. Illud porrò coronidis loco capiti huic adiecit ex vsu fuerit. Num ad tuendam valetudinem sanis hominibus copiosior cœna prandio, num contra prandium cœna copiosius esse debeat. Qua in re non solum priscorum sententiæ, & rationibus, sed & obseruationi quoque multò amplius inhærendum censeo. Itaque si Hippocratis, Galeni, atque Celsi præiudicata opinionis virorum sensa sequimur, fateri nobis omnino necessarium erit, cœnam prandio copiosioribus esse debere. Id nanque Hippocrates cum libro 3. de diæta, tum primò de victus ratione acutorum voluisse, conceptis penè verbis est visus, idque tum sanis, tum etiam ægris. Victus nanque rationem docens, qua in morbis iis sit vtendum, in quibus iudicatio facta est, matutino quidem tempore sorbitionem tantum exhibendam, vespere ad alios etiam cibos esse transeundum monet. Idemque rursus eadem præcipiens eius tractationis lib. 4. textu 39. vbi aquam mulsam dilutam potui dare (matutino quidem tempore, vt censendum ex iis que sequuntur est) vespere autem ptisanæ cremorem

Lib. 6. Epid. Frigidorum victus.

Humidorum victus.

Siccorum victus. Lib. 1. de fanit. tu.

Ancœna prandio copiosior esse debeat, an contra.

Textu. 39.

Y forbere

forbere iubet. Constat autem, forbitioem longè tenuius esse alimentum ptifana, aut solidioribus cibis, quos idem autor ad vesperam fumendos præcipit. Libro verò de Diæta tertio, congruam victus rationem sanis instituens, per anni tempora, hyeme quidem semel tantum in die cibum sumere, nisi quis ventrem valde siccum habeat. Quod si id fieri minime possit, modicum prandere iubet. Idemque in ea anni parte, quæ inter ver, æstatemque interest, atque etiam in ipsa æstate obseruandum perpetuò monet, parum scilicet vt prandeatur. Nec verò ab Hippocratis sententia, alienus it Celsus latinus eius interpres, tempus quidem anni considerari in victu instituendo oportere dicens, atque hyeme semel die cibum capere, nisi si nimis venter adstrictus est. Si prander aliquis (subdit) vtilius est exiguum aliquid, & ipsum siccum, sine carne, sine potione sumere. Galenus verò libro septimo Methodi medendi, id ipsum conceptis verbis apertissimè expressit, siccitatis ventriculi curandæ methodum docens. Primò (inquit) loco sumendum his leue nutrimentum est, quo videlicet, & concoquatur celerrimè, & excrementum eius discedat, & vacuus purusque ventriculus secundum excipiat. At quoniam nõ solum quies & somnus, sed etiam longius tempus huius naturalem administrationem excipit, rationabile est, vt valentiores ciborum hoc maximè tempore offerantur. Itaque (subdit) etiam athletæ omnes sic faciunt, qui eum vsum non solum aliqua ratione inueniunt, sed etiam longa experientia comprobarunt: id ipsumque rursus idem Galenus lib. 1. de rat. vic. acut. com. 17. plenissimè affirmavit. Autor insuper libri de dissolutione continua, atque Haliabbas, cænam prandio laudabiliorem, eamque antiquis prandio antelatum dixerunt: quòd quiete & somno, ærisque nocturni frigiditate collecto in viscera natiuo calore, concoctionem cibi meliorem operetur. Rarius quoque lib. ad Almanforem quarto, horas sumendo cibo idoneas eas esse dixit, cum quis ingesto cibo, & quieti, & somno indulgere potest. Auicenna quoque cibum indigere quiete & somno, vt bona fiat concoctio (quam & ipsam motus & vigiliæ impediunt) sen decimatertia tertij canonis, conceptis verbis affirmavit: illud scilicet vt intelligamus, priscos omnes cænam prandio copiosiore esse debere voluisse, quòd & longius superferret ad concoctionem tempus, ob noctis longitudinem, & somni ratione probior fieret acceptorum concoctio, & nocturni aëris frigiditas, quiesque longior, natiuum calorem veluti in suo munere obeundo adiuuantes accederent. Qui enim interdium cibi plurimum ingerere solent, cum in die exercitationes, & illa quæ cum exercitatione affinitatem habent, adire necessarium habeant (quod maxima pars hominum negotiis implicatam vitam agens, sua magno labore curare interdium habeat) efficiuntur profectò, vbi maius quidem prandium, cænam tenuiorem acceperint, vt in ea incommoda incurrant quæ quidem his qui se exercent, antequam alimentum in ventriculo & hepate sit confectum, euenire medicinæ autores dicunt: indeque cruditates, obstructions, mali habitus, & innumera alia mala nascantur. Itaque præstabilius certè est, cænam prandio

prandio copiosiore esse. Verum quoniam consuetudinis tanta vis est, vt ea naturæ loco habenda sit (vt Galenus dixit) consueuerint autem nunc homines lautius prandere, tenuius cœnare, seruandam eam consuetudinem cenfeo iis, qui ita viuere assueti sunt, idque tutius esse pro indubitato habendum est, cum bis die impleri cibo insalubre sit, & morbosum. Ex longo nanque tempore consueta, etsi deteriora sunt, insuetis minus molestare consueuerunt, vt diuinus dixit Hippocrates, & lib. 2. de rat. vic. acut. longa serie explicauit, longè vtilius esse non sanis modò, sed etiam ægris, vitiosam victus rationem seruari, quàm illam subitò, vel in meliorem commutari. Quod & libro quinto de sanitate tuenda confirmavit Galenus. Itaque qui copiosius prandere quàm cœnare consueuerunt, eos morem eum seruare omnino expedit, etsi id sanitati tuendæ minus, quàm illius contrarium congruat, nisi sensim à consuetudine illa praua desciscere studeant. Illi quoque à copiosiore cœna excipiendi sunt, qui ciuilibus negotiis delegati, nocte quidem vigilare, & se grauibus curis implicare, negotiisque obire coguntur. Vt qui principibus inseruiunt, militaribusque laboribus exercitam vitam agunt, interdium verò quiescere illis liceat. Tales enim cum contrariam aliis vitam ducant, contrariam quoque victus rationem postulant, vt Rarius libro sexto ad Almanforem de regimine iter agentium bellissimè dixit, oportere eos si nocte incedendum sit, cœna abstinere, differendamque cibationem in id tempus, in quo se diu posse quietem agere sperent. Excipiantur verò ex ægris ij, qui aliqua periodica ægritudine affecti, nocturnas patiuntur accessiones. Copiosiore nanque cœnam nocturnæ accessiones non admittunt. In accessionibus nanque, vt iubet Hippocrates, abstinere oportet, nam cibum dare nocuum est. Huiusmodi itaque ægris cœnæ prandium anteferre magis expedit. Reliquis verò seu sanis, seu etiam ægris, parum prandere, multum cœnare (modo probè concoquant) magis certè expedit: etsi oppositum Apponensis Conciliator, & Andreas Turinus, alter edito in id libello aduersus Curtium, alter differentia. 121. senserint. Quorum rationes pulcherrimè Odus de Odis, in eius tractationis, qua de nunc agimus, libro diluit. Atque hic capitis finis esto.

De sanitate Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

Sanus equidem homo maximè est, vbi temperamentum humores inter se habuerint moderatum, tum facultate, tum copia, & vbi maximè fuerint permixta. Lib. de nat. hum.
 40 Sanus homo est, & ægrotat per humores: hæc enim sunt ipsi corporis natura. Eodem lib.
 Sanitas, alimentum, & augmentum ab his oriuntur quæ natura domare possit: ab his enim quæ à natura superari non possint, si ingesta sint, dolores, morbos, ac mortes oriri. Lib. de vet. medicina.

Sanis atque ægris si idem victus conuenisset, nemo medicinam quæsiuisset. Lib. de vet. medicina.

Sanum hominem, & ægrotum, fortissima edulia lædunt. Libro de vet. medicina.

Sanorum, & ægrorum victus collatio. Eodem lib.

Vt sani sint homines oportet & ad ætatem, & ad tempus anni, & ad corporum species, ac habitus, diætæ constituere. Libro de salubri diætæ.

Virum prudentem id secum reputare oportet, quod res præciosissima est fanitas, & proinde scire, vt ex suo ipsius consilio in morbis utilitatem percipiat. Lib. de salubri diætæ.

Sanus homo, cur, & quomodo degat. Lib. 4. de morbis.

Sanitatis studium, est, vsci citra saturitatem, & non refugere laborem. Lib. 6. de Popul. morb. sec. 4. aphor. 20.

Sanitas, & mors, omnibus hominibus, atque etiam morbi fiunt, partim secundum dies, partim secundum menses. Libro de septim. partu.

Ad fanitatem conferunt cibi, & labores inter se mixti. Libro primo de diætæ.

Sanum facit medicina, id à quo homo ægrotat auferens. Libro primo de diætæ.

Sani perseverant, qui naturam habent ex igne & aqua bene temperatam. Lib. 1. de diætæ.

Sanissimi pueri sunt, quod ad ætates attinet, deinde adolescentes: morbosissimi autem senes. Eodem lib.

Sanitas in calida natura, in aquæ accessionibus contingit. Libro 1. de diætæ.

Calidi natura, senes facti, sanissimi sunt. Eodem lib.

Frigida & sicca natura sana est in vere, & in vicinis temporibus: morbosa in autumnis. Ibidem.

Sani tum sunt homines corporibus, & sapientes, cum aqua defectuosior vim, quam ignis accipiat, quum aliàs syncerum temperamentum habeant. Eodem lib.

Si sanum fuerit corpus, & non ab aliquo alio perturbetur, animi temperamentum sapiens existit. Lib. 1. de diætæ.

Citra fanitatem, neque diuitiarum, neque corporis, neque vllius alterius rei, vlla utilitas est. Lib. 3. de diætæ.

Qui salubritatem corporis habent, per medicamenta euacuati, citò exoluuntur, & qui prauo vtuntur cibo. Lib. 2. aphor. 36.

Ciborum ad fanitatem tuendam, item potuum, exercitationum, frictionum, balnei, vnctionis, & victus rationem omnem, qua cuique sit vtendum per stas anni constitutiones, ver, æstatem, autumnum, & hyemem, quomodo rursus symptomatis quibusdam, quæ fanitatem euertere possent, occurrendum sit, deque salubri, & ventorum, & regionum, morbosæ natura. Lege tres illos verè aureos de diætæ Hippocratis libros, item de aère, aquis, & loc. de salubri diætæ, quem Galenus Po-

lenus Po

lenus Polybo adscribit.

Sano sicco propius est, & humidum non sano. Lib. de vlcibus.

Sanas carnes habentibus, helleborus periculosus, facit enim conuulsionem. Lib. 4. aphor. 16.

Quicumque sani dolore capitis repente capiuntur, & statim muti fiunt, & stertunt, in septem diebus pereunt, nisi febris apprehenderit. Lib. 6. apho. 51.

Galeni.

10

Sanos esse dicunt, qui nec parte aliqua corporis dolent, & ad vitæ munia haudquaquam sunt impediti. Pari modo & corporis statu illæso esse, cum neque ab externis occasionibus facillè in morbos incidunt, nec ab internis. Libro 6. de fanit. tu. & lib. 1. de morb. diff. cap. 2.

20

Sanus homo est, primis vnde constat elementis, & secundis vnde formatus est, quatuor humoribus, tum quantitate, tum qualitate medio-criter inuicem contemperatis: solidis autem partibus ex quibus compositus est, nec diuisis, nec condensatis, nec è loco suo motis: spiritibus nec intensis nimium, vt in phreniticis, nec dissolutis, vt in lethargicis. In Introductorio.

Sanus homo conseruandus est consuetis exercitiis, & cibis patriis, quolibet anni tempore obseruatis: copia eorum solum vitanda est, ex qua cruditates oriuntur, quæ morbos pariunt. In introductorio.

Sanitas est humorum primorum, qui secundum naturam in nobis sunt, proba temperies: aut naturalium virium actio minimè impedita, vel commoda quatuor elementorum temperatura. In definit. medicis.

30

Sanitas est omnium corporis partium naturalis constitutio, siue actionis causa. Lib. 1. de morb. diff. cap. 2.

Sanitas est affectus secundum naturam, ad faciendam actionem idoneus. Lib. 1. de sympt. diff. cap. 1.

Sanitatem, functionis causam esse statuimus. Libro primo de sympt. diff. cap. 4.

Sanitatem simularium partium, calidi, frigidi, humidi, & ficci symmetriam, id est conuenientiam inter se quandam esse: instrumentalium vero, ex simularium ipsarum compositione, numero, magnitudine, figuræque constare. Lib. 1. de fanit. tu.

40

Sanitatis habitum discerni, functionibus secundum naturam obeundis. Lib. 1. de sani. tu.

Sanitas quædam optima est, & vt sic dicam consummata, atque summa: quædam deficiens ab hac, nec plane absoluta perfectæ, atque hanc

Y 3

- hanc latitudinem non paruum habere. Lib. 1. de fanit. tu. & in arte medicinali, cap. 8.
- Sanitatis symmetria duplex, hæc quidem exacta, optima, absoluta, & summa: illa paulò ab hac deficiens, non tamen eatenus, vt animali sit grauis. Lib. 1. de fani. tu.
- Sanum quod dicitur, magis, minúsque tale esse videtur. Eodem lib.
- Sanitatem affectum, constitutionémque partium, cuius ope functiones secundum naturam edimus, ab omnibus Græcis appellari, ostensum à nobis est. Lib. 1. meth. meden.
- Sanitati accidunt pulchritudo, boni habitus, integritas. Lib. definit. 10 medi.
- Sanitas & morbus, sub eodem sunt genere. Lib. 1. meth. meden.
- Sanitas, robur, pulchritudo, integritas corporis, virtutes sunt. In definit. medicis.
- Sanitas à bono habitu eò differt, quòd fanitas, bonus habitus est commoderatus, habitus autem bonus fanitas intensa. In definit. medicis.
- Sanitas modestiæ proportionem respondet. Est enim fanitas media primorum temperatura, constitutióque. Modestia autem est purum ab omni affectu animum reddere, nempe metu, voluptate, tristitia, libidine, quam ob causam animi motus imperturbatos, tranquillósque exhibet, éstque hæc animi constitutio, ac fanitas. In definit. medicis.
- Sanitas, affectio naturalis est, actionem perficiens, morbus contrà. Lib. 1. de fanit. tu.
- Sanitas omni sectæ symmetria quædam est. Libro primo de fanit. tuenda.
- Sanitatem in corporis affectione, constitutionéque consistere, non in actione. Lib. 1. de fanit. tu. & lib. 1. de morb. diff. cap. 2.
- Sanum est animal, primis elementis moderatè confusus. Lib. 1. de morb. 30 diff. cap. 4.
- Quorum fanitas moderatio est, eorundem morbus est immoderatio. Lib. 1. de morb. diff. cap. 2.
- Sanitas & dignitate, & tempore morbum præcedit. Libro primo de fanit. tuenda.
- Sanitatem efficit elementorum iusta moderatio. Com. 1. ad lib. de nat. hum. super textu, Valet quidem præcipuè.
- Sanitatem à morbo distinguit, operationis læsio sensibilis. In arte medicinali. cap. 88. & cap. 8.
- Sanitas neque angustum quippiam est, nec insectile, aut simplex. Lib. 40 de opt. corporis nostri consti.
- Constitutionis corporis fanitate fruētis notio est, actiones naturales habere integras. Lib. de artis medicæ consti.
- Sanitatis latitudinem quandam esse, & in ea quam plurimæ sanorum corporum differentiæ, in aduerbiorum magis, & minus ratione contine

- continere. Lib. de artis medicæ consti. & in arte medicinali cap. 8. & lib. 1. de morb. diff. cap. 4. & lib. 2. de temper. & lib. de bona habitudine, & lib. 1. de fanit. tu.
- Sanitatis, & distemperantiæ, quæ intra sanitatem consistit latitudo tanta profectò est, quantum est interuallum inter id quod perfectissimè functionem obiit, & id quod manifestè actionem aliquam habet oblatam. Lib. 2. de temper.
- Cùm sanitatis causæ sint, omnia quæ sanitatem efficiunt, vna certè earum est quæ auxilium, remediúmve vocatur, quod pro variis rationibus & prima, & vltima causa sanitatis rectè dicitur. Lib. 11. meth. meden. ad principium.
- Quod per excellentiam sanum est, siue simile sit, siue instrumentarium commoderatum omnino est: quod autem ægrotat, immoderatum. Lib. de artis medicæ consti.
- Membra tunc in fanitate consistunt, cum vires valentes fuerint, & meatus, qui materiam inutilem excernunt, secundum naturam se habuerint. Lib. 2. de diff. febr. cap. 11.
- Non omnia corpora, vel sana, vel ægra, æqualiter affecta esse existimare debemus. Lib. 1. de morb. diff. cap. 2.
- Quædam corpora etsi sana dicantur, non tamen boni sunt habitus. Lib. 1. de morb. diff. cap. 2.
- Sanitatis animi, ad sanitatem corporis collatio pulchra. Lib. 5. de placit. Hipp. & Plat.
- Athletas aduersus Hippocratis præcepta de fanitate tuenda facere, dum se & cibus minis impleant, & nimis laboribus indulgent. In oratione suasoria, ad bonas artes.
- Sanitas est temperies naturalis. Lib. 4. aphor. com. 39. & lib. 2. aphorismo. com. 4.
- Sanitas moderantia quædam est. Lib. 2. aphor. com. 4.
- Sani hyeme sufficienter euacuantur, quoniam plus habent innati caloris. Lib. 1. aphor. com. 17.
- Sano cibus robur est. Auget enim fanis robur, morbum verò laborantibus. Lib. 7. aphor. com. 63.
- Omnia quæ sunt fanis similia in toto corpore, bonum aliquod significare, quæ verò dissimilia contrarium. Dicitur est ab Hippocrate, lib. 7. aphor. com. 64.
- Sanis helleborus periculosus est, quia conuulsiones facit. Lib. 4. aphor. com. 16.
- Sani magis sunt sicci humidis. Lib. 6. aphor. textu, & com. 2.
- Sanari quod debet, quiete indiget. Lib. 6. aphor. 6.
- Quibus fanis dolor in capite repente aduenerit, causam referre oportet in primis ad spiritum flatuosum, sed iam & ad influentis vniuersim materiam multitudinem. Lib. 6. aphor. com. 51.
- Sanatos plures, quam mortuos nouimus, nisi sit pestilens constitutio.

- Lib.2.aphor.13.
 Sanis non sunt præcipienda exercitia cum inedia. Lib.2.aphor.com.16.
 In fanis & ægris cibandi modus quandam accipit à temporibus indicationem. Lib.1.aphor.com.18.
 Qui salubritatem corporis habent, non absque ratione in euacuationibus citò exoluuntur. Contabescunt enim, non purgantur.
 Artis corpori hominis tuendo dicatæ, primæ ac maximæ partes duæ sunt: altera fanitatis tuendæ, altera morbi profigandi. Lib.1.de fanit.tuenda, ad principium.
 Partis de fanitate officium est, statum corporis tueri. Eodem lib. ad prin 10
 cipium.
 Saluberrimum, atque optimum esset, si quale erat id quod effluxit, tale prorsus adiungere, agglutinaréque per totum liceret. Lib.1.de fanit.tuen.
 Sanitatem determinat facultas ad necessarios vsus minimè impedita. Non enim functionum imbecillitas, morbi statim nota est. Lib.1.de fanit.tu.
 Sanitatis habitum, discerni functionibus secundum naturam obeundis. Lib.1.de fanit.tu.
 Omnium qui sani sunt, membrorum constitutio, in fymmetria consistit. 20
 Lib.1.de fanit.tu.
 Sanitatis, ac dyscrasiæ, sensus index est. Lib.1.de fanit.tu.
 Sanitatem, & morbum in affectione, constitutionéque consistere, minimè in actione. Lib.1.de fanit.tu.
 Sanitatem præsentem seruare, & amissam restituere, medico propositum est. Lib.1.de fanit.tu.
 Sanitas, non ea tantùm quæ absoluta, & infecilis est, sanitas dicenda, sed ea quæ ab hac deficit, modò tamen vsibus nostris adhuc non sit inepta. Lib.1.de fanit.tu.
 Sanitatem mutilam nemo proculdubiò, sed quàm fieri potest absolutissimam, perfectissimamque exoptauerit. Lib. an ars fanit.tu. ad medicinalem artem spectet. 30
 Sanitatis, & boni habitus discrimen. Eodem lib. Sanitas enim affectionis cuiusdam nomen est, boni verò habitus nomen, non affectionem simpliciter, sed quod in ea optimum, permanénsque est manifestat. Ibidem.
 Salubris victus tres scopi, alter eius quod exhaustum est reficiendi, alter excrementa expellédi, tertius ne animal præproperè senescat, duos iam dictos necessariò comitatur. Lib.1.de fanit.tu.
 Si corpus nostrum impatibile, omnisque affectionis expers esset, sicut 40
 adamas, aut quiduis id genus, minimè artem vllam requireret quæ ei tuendo præsideret. Sed quoniam duplices corruptionis causas, alteras internas & à se, alteras extrinsecus incidentes habet, necesse est curam, prouidentiamque non paruam desideret. Lib.1.de fanit.tu. & in arte medicinali cap.84.

Si varia

- Si varia eduntur opera, utique varia est elementorum in singulis fymmetria, quam esse fanitatem supra proposuimus. Lib.1.de fanit.tu.
 Sanitates multæ, variæque, non ipsa communi omnium forma, vnde dictæ fanitates sunt, sed maioris, minorisque ratione inter se disident. Lib.1.de fanit.tu.
 Sanitatem omnes requirimus, tum ad vitæ functiones, quas planè morbi impediunt, atque auferunt, tum verò vt molestia careamus. Lib.1.de fanit.tu.
 Sanitatem appellamus, eam corporis constitutionem, in qua nec doloribus cruciamur, nec in vitæ actionibus impedimur. Lib.1.de fanit.tuen. 10
 Sanitatis notioni adiecisse oportet, quòd causæ ratione, ad aliquod opus edendum obtineat. Lib.1.de fanit.tu.
 Sanitatis latitudinem permagnam esse, nec eam in omnibus nobis æqualiter prorsus inesse. Lib.1.de fanit.tu.
 Sanitas bifariam considerata altera quidem medij sit temperamenti, nec vlli vitio obnoxia, hæc ceu intemperata, vitióque exposita. Lib.1.de fanit.tu.
 Optimum temperamentum, si cui vnquam optima natura prædito contigit, certè ne momento quidem duravit. Libro 1.de fanit.tu. 20
 Quæ intra fanitatis terminos sunt intèperies, corrigere oportebit: vt quæ iusto sicciore naturæ sunt, humidiores reddas: quæ humidiores sunt, sicciore. Lib.1.de fanit.tu.
 Sanitas optimæ naturæ, vt conseruanda. Eod. lib.
 Ipsa victus recta ratio in fanitate, probos mores reddit. Libro primo de fanit.tu.
 Infantis recens editi aduacatio salubris, qualis esse debeat. Libro 1.de fanit.tu.
 Seruatur similibus vnum quodque, alteratur contrariis. Eodem lib. de 30
 fanit.tu.
 Lac matris infantibus omnibus optimum, quòd ij non solum consueto, verum etiam maximè proprio vtantur alimento. Libro 1.de fanit.tuen.
 Infantes ad musicam, & exercitia suoapte ingenio esse propensos. Eodem lib.
 Sua cuique animanti natura fatis est, ad proprias, conuenientésque excitandas appetitiones, quibus fanitatem, salutémque tueatur. Lib.1.de fanit.tu.
 Qui optimo corporis habitu sunt, porrò his animi quoque morestracivitiū esse par est. Lib.1.de fanit.tu. & lib. eiusdem tituli. 40
 Corruptuntur animi mores praua consuetudine cibi, potionis, exercitationis. Videndi, audiendi, totius denique musices. Itaque peritum eorum omnium esse medicum oportet, qui fanitatis tuendæ curam suscipiet: nec ea opinione esse, quasi ad solū spectet Philosophum animi mores effingere. Lib.1.de fanit.tu.

Sanitatis

Sanitatis tuendæ studium in tribus generibus consistit, nempe corporibus, causis, signis. Lib. 1. de fani. tu.

Maxima hominum pars, implicitam negotiis vitam agit, quos etiam lædi ab iis quæ tractant est necesse, nec tamen mutare conditionem licet. Lib. 2. de fani. tu.

Artem sanitatis tuendæ iis non prodesse, qui seruilem vitam agunt, & negotiis impeditam: sed iis qui animo, & optione liberi sunt, quibus præcepisse fas est, quemadmodum & sanitate plurimum fruuntur, & morbis minimè tententur, & commodissimè, citràque molestiam senescant. Lib. 2. de fani. tu.

Sanitatis tutela à labore est auspicanda, quem excipere debent cibus, potio, deinde somnus, mox Venus. Lib. 2. de fani. tu.

Labor cibum præcedat: & labor, cibus, potio, somnus, Venus, omnia mediocria sunt. Libro secundo de fani. tu. ex Hippocrate sexto Epidemion.

Vide eodem libro longa serie exercitationis commoda, & vtilitates, in tuendæ sanitatis ratione: item & frictionum.

Optimum corpus, veluti Polycleti regula est, cui in nostro situ (ait Galenus) vtpote probè temperato, non pauca similia videas, cuiusmodi partria Hippocratis est. Lib. 2. de fani. tu.

Sanitatis tuendæ professor, omnium motuum vires noscat. Lib. 2. de fani. tu.

Optimum corporis statum non alterare, sed planè seruare conuenit. Lib. 2. de fani. tu.

Optimo corporis statui, ex omni genere mediocritas adhibenda est. Lib. 2. de fani. tu. & lib. item. 3.

Qui tantum tuendæ bonæ valetudinis causa exercitantur, iis nec necessum, nec vtile planè est, immodicos labores adire. Lib. 3. de fani. tu.

Quæ commoda senserit Galenus, ex valetudinariæ artis præceptis, legendum lib. 5. de fani. tu. & sponsonem Galeni. de hac arte, vide 3. ibidem.

De sanitate tuenda ars id promittit, & ad plurimam perducere senectutem, & sensibus illæsis, ab omni prorsus morbo, dolorèque alienum, atque integrum perpetuè seruare. Lib. 5. de fani. tu.

In negligentes valetudinariæ artis præcepta, vide inuectiuam Galeni. Eodem lib. 5. de fani. tu.

Sanitatem firmam, constantemque κατὰ φύσιν: vti fallacem, incertamque κατὰ νόσον nominant. Lib. 5. de fani. tu.

Sanitati senum præesse, difficillimum est. Lib. 5. de fani. tu.

Vini in senibus commoda, lege eodem lib. 5. de fani. tu.

Natura vni medicamèto assuefacta, illius vim cõtemnit. Lib. 5. de fani. tu.

Optimè se habenti, similia viribus esse adhibenda: malè affecto corpori semper contraria. Eodem lib.

Assuetudines ipsæ, tametsi prauæ sunt, displicentibus adhuc sibi corporibus mutandæ non sunt. Lib. 5. de fani. tu.

Vide

Vide congruam victus rationem, cuique temperamento debitam. Eodem lib. 5. de fani. tu.

Optimum in omni genere rerum vnum est: vitiosa verò plurima sunt. Lib. 6. de fani. tu.

Senectus ipsa, naturalis esse morbus videtur. Lib. 6. de fani. tu.

Senum sanitas, querimoniis non vacat. Lib. 6. de fani. tu.

Corpora quæ à prima statim genitura, pronum ad morbos statim sortita sunt, ea planè ad senectutem nunquam perueniunt, aut si quando peruenerunt, vno saltem diutino morbo penitus laborant. Lib. 6. de fani. tu.

Qui in rebus ciuilibus versatur, & multis negotiis distringitur, huic tutius est, vt nec tentet temperamentum suum mutare, sed accommoda sibi nutrimenta sumat. Lib. 6. de fani. tu.

Venus siccis remperamentis inimicissima. Eod. lib.

Siccitatis culpa, mortale fieri corpus. Lib. 6. de fani. tu.

Neque sanus est quisquam nostrum, ea saltem quæ omnino inoffensa, inculpatæque sit sanitate, neque inculpabili esse potest corporis statu. At fanos esse dicunt, qui nec parte aliqua corporis dolent, & ad vitæ munia haudquaquam sunt impediti. Lib. 6. de fani. tu.

Experientia normæ vice semper habenda est eorum quæ excogitaueris, nec scribendum pro vtili quicquam est, quod non sis expertus, nisi tamen hoc ipsum testeris, non esse tibi adhuc expertum. Libro 6. de fani. tu.

Sanitas gemina est, altera secundum habitum, altera secundum affectionem. Lib. an sanitatis tuendæ ars, &c. ad Thrasibulum.

Bene valere, est vnicuique membrorum secundum naturam operari. Eodem lib.

Sanitas, artis corpora tuentis, finis est primarius. Eodem lib.

Sanitatis tuendæ ars in his sita, quibus, velimus, nolimus, occurrimus. Eodem lib.

Sanitatis custos id ob oculos habet, vt in corpore exacte sano, & valido nihil nouare audeat. Cùm verò aliquantulum moderationem transierit, continuè quod deficit, priusquam latius malum serpat, refarciat. Lib. an ars tuendæ valetudinis.

Admonitio Lectori.

Recipuos de sanitate tuenda locos, ex variis Galeni monumentis attulimus. Omnes enim ceu in cumulum aceruasse, infirmi operis sanè fuisset. Residuos autem, qui ad hanc tractationem pertinent locos, diligens lector ex iis, quæ subnectimus eiusdem auctoris operibus poterit sibi parare: nempe ex sex illis verè aureis de sanitate tuenda libris: etsi omnes nos huc ferè attulimus. Ex libro item de exercitatione parue sphaera. Ex tribus de alimentorum facultatibus libris, & eo item quo queritur, an ars tuendæ sanitatis ad medicinam, an ad Gymnasticem pertineat: quoniam Libro multa de sanitate cumulare sibi poterit medicina studiosius: etsi pleræque nos ex

nos ex eo opere attulimus. Libro item de bono corporis habitu, & de dissolutione continua, hos enim libros si diligenter quis versarit omnes ad unguem, sibi poterit de sanitate parare locos. Non enim in id medicina uniuersa locos tractare ingressi sumus, ut medicina studiosos ab Hippocratis, Galenique lectione auerteremus, quorum nos in hoc opere scita, assertionesque de rebus communibus, ferèque de singulis ad medicinam spectantibus delibamus: sed magis ut ad eorum lectionem, atque studium acrius incenderemus, dum nostro hoc instituto incitati, possent & ipsi diutina horum autorum lectione, compendium totius medicinae sibi parare, locosque sibi deligere, (uti & nos fecimus) quorum praesidio de rebus singulis possent aptè, expeditèque dicere, siue illis publice profitendum, siue scribendum, siue etiam concertandum de rebus medicinae sit. Id ut scires, candidè lector, admonitum te volui.

De medendi methodo, in uniuersum, hoc est, ea Medicina parte, quam Graeci Θεραπευτική, Latini curatricem nuncupant.

CAPVT XIII.

Li. qui introductorius seu medicus inscribitur. & Lib. de febris. Gale. lib. 10. meth. med.

Lib. 2. meth. med.

Medendi methodus quid.

Medendi Methodum, partium medicinae omnium, ut ordine postremam, sic certè sine, & effectu longè vtilissimam esse, 20 ac veluti reliquarum omnium finem, & Galeni, & omnium medicinae autorum, constanti assertionem patere arbitror. Finem nanque medicinae sanitatis adeptionem esse, Galenus merito est arbitratus. Ea verò, cum medendi methodi praesidiis opportunis paratur (ut omnium medicinae autorum concursus assensio est) sequitur profectò, partem hanc, quae curare morbos docet, reliquarum medicinae partium finem esse. In id enim naturae omnis, quae ad hominem spectat, rationem indispiscimur (quod praestat naturae contemplatio) in id etiam causas, morbos, signa contemplamur, ut tandem morbos, qui noxam corporibus adferunt, curare sciamus. Nisi enim hominis secundum naturam, statum o- 30 mnem cognouerimus, & morborum naturam amnem, discrimina, causas per signa didicerimus, morbos nunquam, vel autore Galeno, curare poterimus. Ac proinde rectissimè à nobis dictum est, partem hanc, quae de medendo rationes tradit, & ordine postremam, & effectione, ac sine longè praestantissimam esse: ut quae nimirum à morbis liberet, & sanitatem congruis auxiliis, vbi amissa ea fuerit, restituat. Quo bono nullum homini maius, nullum optabilius accidere certè potest. De hac igitur medendi methodo nobis hoc capite sermo erit, id indicantes, quodnam ipsius principium sit, quis finis: quae item communissima curandi ratio, quae morbis omnibus conueniat: qui curationis scopi, seu indicationes, & vnde petendae: instrumenta insuper curationis in genere quænam sint, quo sine caput concludemus. Ergo primum ut aggrediar, medendi methodum, Galenus viam quandam curandi certam, atque exactam esse voluit, quod aperte librorum Therapeuticorum inscriptio declarat, sic enim inscribuntur, Γαλιένου Θεραπευτικῆς μεθόδου βιβλίον 1^ο: hoc est, Gale

est, Galeni de ratione curandi libri quatuordecim *μέθοδος* enim Græcis, viam quandam, & rationem qua quippiam commodè fieri possit, significat, *μεταφορικῶς* disciplinam: ac proinde Galenus lib. 4. methodi medendi, methodum diffiniuit, viam esse quandam vniuersalem, quæ omnium particularium sit communis. Habent enim singulae artes rationem communem quandam, qua munia quæque exercere sua valeant, & à qua agendorum, ceu à fonte quodam, singulae artes rationes capiant, atque scopos. Communis porrò ea ratio, methodus in singulis artibus nuncupatur. Ergo rectissimè id à Galeno dictum est, methodo quippiam inquirere, inuenirèque, ex aduerso opponi ei, quod est fortuitò, & temere reperire. Methodo autem quippiam inuenitur, cum via quadam, & ordine disquisitio fit, ita ut in disquisitione aliquid primum sit, aliquid secundum, & tertium, & quartum, atque ita de reliquis omnibus deinceps, quoad demum ad ipsum, quod ab initio est propositum, sit peruentum. Huius autem methodi principium, in re medica, autore Galeno, morbi est cognitio, finis autem inuenire cuiusque morbi remedia. At verò ist- 10 hæc, quæ in morborum alleuationem adhibentur remedia, non aliter profectò inuenias, quàm tota tibi morbi natura qualisnam sit explorata perpenfàque habeatur. Itaque morborum prius notio habenda est, quàm 20 mederi illis queas: ac proinde rectissimè Galenus, principium methodi medendi, morbi cognitionem posuit: ut à qua omnis nimirum curandi ratio pendeat. Tot itaque medendi methodi erunt, quo fuerint à naturali habitu recessus. Cuique enim morborum speciei, sua quoque peculiaris, & propria est methodi species, vel autore Galeno. Methodo autem curatiua qui feliciter vsurus est, similis, atque dissimilis notitiam habere eum oportet: ut naturæ similia in suo statu seruare: dissimilia contrariorum congruo vsu corrigere, ac emendare possit: quæ docta Galeni sententia libro quarto methodi medendi est. Tanta verò est curatiuæ methodi utilitas, ut sine ea nequicquam curari morbi queant. Id nan- 30 que pro comperto haberi debet, nemini cuiquam licere vllius artis scientiam nancisci, nisi & methodum quandam habuerimus, per vniuersalia vocata theoremata, & in particularibus nos exemplis exercuerimus. Neque enim sine multiplici in ægris singulatim exercitatione, quod ex vsu sit facere possimus, nec sine vniuersalium cognitione probè exercitatio procedere potest: quippe quod in vniuersalibus methodus, in particularibus exercitatio consistat, ut verè Galenus lib. 9. methodi medendi conceptis verbis affirmavit. Quid methodi nomine intelligendum sit, & quodnam illius principium, quis finis, quæ utilitas, dictum à nobis abundè est. Illud explicandum nobis restat, Communissima curandi ratio, quæ ex æquo morbis omnibus congruat, quænam sit. Equidem cum 40 morbis omnibus commune aliquid sit, quo secum ipsi conueniant (esse nanque præter naturam, & actionibus incommodare, vel ex ipsa morbi definitione, omnibus ex æquo morbis conuenit) necessum est & commune aliquid eos habere, quo auferri ipsi possint. Id autem est autoribus Hippocrate, atque Galeno, per contraria ablatio. Hoc

Lib. 1. meth. med.

Lib. 2. meth. med.

Lib. 4. meth. med.

Lib. de flari. In artemedicali ca. 89.

Z his ver

his verbis expressit Hippocrates, vel quisquis libri de flatibus autor fuerit. τὰ ἐναντία τῶν ἐναντίων ἐστὶν ἰμωσσε. Contrariorum (inquit) contraria sunt auxilia. Et Galenus, Curatio (inquit) vnam præcipuam, ac communissimam habet intentionem, ad id quod est dispositioni auferendæ contrariam. Ex hoc si quidem genere sunt causæ illæ omnes, quæ sanitatem efficiunt. Constat igitur ex citatis à me modò locis curationem omnem in genere, contrario perfici, atque absolui. Nempe cùm ea contrariorum natura sit (autoribus Platone, atque Aristotele) vt vna esse nequeat, seseque mutuò expellant, efficitur profectò, vt non nisi contrario pelli, curarique morbi possint. Nam si (quod ait Galenus) immoderatum est omne præter naturam, moderatum verò secundum naturam: necessum est omnino, vt immoderatum ab immoderato contrario, ad mediocritatem redigatur. Ea causa sanè est, cur calido affectui frigidum quod est, medeatur: frigidò affectui, calidum: humido siccum, sicco humidum remedio sit: & ita in coniugatis intemperaturis. Calidæ nanque & siccæ intemperaturæ, refrigerantibus simul, & humectantibus, calidæ & humidæ refrigerantibus atque siccantibus, frigidæ & siccæ, calfacientibus & humectantibus: frigidæ & humidæ, calfacientibus, atque siccantibus opitulamur. Cùm verò contrario curationem perfici dicimus, de eo intelligi volumus, quod facultate, atque potentia tale, non secundum imaginationem extiterit, hoc est, vt interpretatur Galenus, quod re ipsa verè tale existit, quale esse dicitur, vt cùm aquam refrigerare, euphorbium calefacere, oleum humectare, siccare gignarta dicuntur. Hæc enim talia profectò, ac reuera sunt qualia dicuntur. Nec verò nunquam non verum erit, contrario curationem perfici, etsi simili quandoque absolui videatur: vt cùm febrim calida interdum data potione curamus. Ea enim non qua ratione calida exhibetur, ac tunc talis est, febrim curat, sed qua refrigerandi potestatem habet. Quod enim morbum pellit, illi esse contrarium omnino oportet, non itaque calor calorem curat, sed frigus calorem, etsi ex accidenti id facere quandoque dici possint, vt cum calidis, vel sudorem in febre elicimus, vel vrinam mouemus. Ea enim non per se, & primò, sed secundariò, & ex accidenti (quatenus morbificam causam adimunt) febrim curare dicuntur. Inconcussum itaque maneat illud, curationem omnem, eo quod est dispositioni auferendæ contrarium, perfici, atque absolui: vt Hippocrates, & Galenus sensere: omisis interea nugis his omnibus, quas prisca Glossematarij nostri in hac re tractanda texuere. Quas cùm animo reuoluo, non satis eorum stupiditatem mirari possum, qui in re per se plana, atque exposita, nodos inexplicabiles intorquere de industria studuerunt, vt rem tam facilem, atque apertam plusquam cimмериis tenebris inuoluerent. Sed hic corrupti seculi mos fuit olim, vt commentitijs, iisque deprauatissimis ineptorum hominum scriptis animum imbuere, quàm vera germanaque doctrina medica ab Hippocrate, Galenòque petita, mallet medicina studiosi, dum totos dies Forliuios, Hugones,

In arte medicinali cap. 89.

Plat. in Alcibi secundo de voto. Arist. cap. de contrarijs. Vbi supra.

In arte medicinali, cap. 89.

An curatio omnis per contrarium fiat.

Hugones, Sermonetas, Drusianos, & id genus malè feriatos homines manibus tererent, technis, & fallacibus argutijs semetipsos irretientes, relicta interim solida medicina, quam nobis facilem, expeditam, dilucidam, atque apertam, Hippocrates, Galenus, Paulus, Aëtius, Auicenna, clarissima eius disciplinæ lumina, reliquerunt. Ex quibus, ceu vberissimo, limpidissimòque fonte, haurire purissimos latices, medicinæ studiosos consulo. Sed iam ad institutum redeuntes, quinam curationis scopi sint, seu indicationes, & vnde petendæ docendum, cùm præsertim omnis medendi methodus, autore Galeno, per indicationem fieri dicatur, & indicatione quippiam inuenire, sit ab ipsa rei natura ordiri, atque ab ipsa quod sequens sit, citra experientiam inuenire, vel eiusdem testimonio. Est nanque indicatio, sequentis, seu agendi insinuatio quædam. Ergo curationis omnis, vniuersæque medendi methodi scopus vnus, atque præcipuus est, quod ait Galenus, vt ægrota corpora in sanitatem vindicemus. Id verò est, naturales partium actiones, si quæ vitiatæ sint, corrigere. Primùm nanque methodi medendi propositum est, morbi, qui infestat sublatio, vt nono methodi conceptis verbis habetur. Vt verò auferri methodo morbus queat, morbi ipsius primùm est attendenda natura, vis, atque species, autore Hippocrate. Ignorato enim affectu, curationis facultas omnino tollitur, vt lib. 2. methodi dixit Galenus. Igitur præcipuus curationis scopus erit, morbum probè iam cognitum auferre. Hunc reliqui multi ad curationem necessarij scopi sequuntur. Si quidem, & corporum temperies, & anni tempora, ac constitutiones, & ætates, & consuetudines, & partium naturæ, ac potestates, & industriæ, & habitus, & animi mores, & sexus discrimina, rectè curanti, causæque vnde morbi nascuntur, consideranda prorsus veniunt: sùntque hæc omnia vna cum morbo coincidentia, vt millies in mille locis dixit Galenus. Ab his igitur, quæ modò diximus petendæ curandi indicationes sunt: inter quas præcipuæ, à morbo, & eius causa habentur. Remediorum nanque inueniendorum initium, ab ipsa morbi natura proficiscitur: & curatio omnis, vbi causa adest, ab ipsa sanè auspicanda est. Sic enim libro tertio, & quarto methodi medendi Galenus. Auspicari (inquit) perpetuò oportet ab indicatione, quæ ab affectu, cui mederi paramus, accipitur: æstimare verò ac discernere, an causa quæ affectum excitauit, iam desierit, an nunc quoque ipsum tum faciat, tum augeat vtique si nihil etiamnum fit, affectum tantùm curabimus nihil de causa laborantes, sin verò nunc quoque aliquid fiat, duos tum nobis præponemus scopos, id quod factum est curare: quod autem futurum est prohibere ne fiat, vt in arte medicinali docuit Galenus. Hi profectò medendi scopi, hæc veræ indicationes sunt: à quibus omnis curandorum morborum ratio pendet. Antequam verò ad instrumenta curationis veniamus, de quibus mox dicemus, ipsas in vniuersum curationis formulas, in morbis tum simularium partium, tum organicarum adiecisse prius,

Lib. 2. meth. med.

Lib. 2. meth. med.

Lib. 1. meth. med.

Li. 2. de rati. vlt. acut.

Lib. 3. 4. & 7. meth. me. &

Lib. 1. ad Glauc. & li. 1. de medic. secundum locos.

Cap. 88.

prius, commodissimum visum est. Morbi simularium partium vt curantur, dictum nobis initio capituli est: ad morbos instrumentorum accedemus. In his porro, vel in figura, seu formatione, vel in magnitudine, vel in numero, vel positu morbi accidere solent. Figura vitii consuevit, quando à naturali mediocritate recesserit: vt si qua secundum naturam cauitas parti inesse debeat, meatusve, aut orificium, asperitas, vel lenitas, ea à naturæ habitu, atque forma euariarint. Quo in genere vaciæ, vari, planci, valgi, & quæ luxata dicuntur, reponi iure debent. Horum omnium curatio est ad naturalem formam, atque habitum reductio. Blæsæ nanque, varæ, & obliquæ partes, si molli-
Figuræ vitia
ga: curatio. lis, & tenellus adhuc puer fuerit, formatione commoda, atque alligatione in contrarium deformatæ partis acta, reduci consueuerunt. Sic quæ luxata sunt, repositione luxatæ partis. Sed si vitia hæc inueterauerint, & duro corpori euenerint, immedicabilia esse putandum est. Quæ enim indurata sunt, emendari minimè possunt: quod & medicam manum, & medicamentorum vim respuant. In magnitudine vitia contingunt, excessu, & auctu partis, & item defectu: vt cum in maiorem naturali molem partes attolluntur, vel in minorem quàm par sit, deuoluuntur. Quæ naturalem magnitudinem partes excesserunt, quiete, commoda alligatione, atque compressu, adstringentibus, discutien-
Magnitudi-
nis vitia: cu-
ratio. tibus & siccantibus medicamentis, item inedia curari solent. Quæ sanè arte Asclepiades, medendi scientia clarus, Nicomachi Smyrnæi corpus immodicè auctum sanitati restituit. Quæ verò partes à naturali magnitudine deficiunt, & naturali motu, & frictione moderata, & pleniore, eoque succulentiore cibo, & quibuscumque aliis, plus sanguinis attrahere in partem natura aptis, emendari solent. Sed quæ ex sanguine partes ortum habent, si deficiant, corrigi quidem, & refarciri non multo negotio possunt: quod & materia regenerationi partium deficientium apta, copiosaque subsit, & opifex natura, ex sequaci materia reficere quod deficit ipsa possit. In his verò quæ ex semine ori-
Gal. lib. 1. de
morb. diff.
cap. 9. ginem trahunt, si quidem deficiant partes refarciri (nisi admodum raro, & in tenellis adhuc pueris) minimè possunt: quod iuxta Galeni sententia, & idonea ad refectionem partis desit materia, & facultas effectrix manca sit (non enim in adultis, aut copiosum est inuenire semen, refarcientis membris spermaticis aptam materiam, aut formatricem etiam dum facultatem, quæ semen, & in vicem, & speciem deperditæ partis rursus conformare, & effingere queat) ea sanè ratione fit, vt dissecta quæ ex semine membra sunt, reuniri minimè queant. Quæ de re fusissimè nos capite duodecimo huius libri, abundè tractauimus, vt eam hîc denuò repetere opus non sit, ne lectori (quod est in pro-
Lib. 1. de se-
mine. uerbio) crambe repetita mors sit. De morbis in numero iam dicendum. Duas & ij differentias habent, excessum, & defectum. Quæ numero excedunt, his ablatio causa salubris est. Inspecere oportet verò, autore Galeno, in quibus id fieri possit. Non enim in omnibus, ex æquo

ex æquo fieri id potest. Suffusionem enim pupillæ obiectam, aut vnguem in oculo, adimere non possumus: quod cum accedit, ea quæ numero excedunt, pro Galeni consilio, transponere aliò tentandum. Quod
Vbi suprâim
mediatè. nos efficitur dum acu suffusionem transponimus, si nullis ipsa remediis cedat: vt & in vesica calculum, si vrinam ob sui magnitudinem ceruici vesicæ impactus supprimat, aliò auertimus, corporis concussu, & agitato. Quæ verò à decenti numero deficiunt partes, curationem non admittunt, quod id naturæ, non artis sit opus. Quin in eo ipso vitio manca naturæ quoque potestas est. Non enim si cui vnus in manu digi-
10 gitus desit, vel naturæ culpa, vel vulnere illato, eum reponere natura potest, materiæ idoneæ copia destituta. Eadem quoque est morborum in positu ratio. Non enim omnia, quæ malum obtinent situm emendari facile possunt, præsertim si naturæ culpa contingat, vt in eo cui ventriculus rotundus, septo transuerso incumbens noxam adferebat, declar-
Cap. 87. rat in arte medicinali Galenus: nullo nanque artificio situs hic ventriculi transferri potuit. Quæ verò malo situ posita, transferri possunt, conuertere ea in oppositum situm omninò oportet: quæ non, ceu immedicabilia relinquere conuenit. Tum verò curari mali partium situs queunt, cum ij à tumoribus, qui curari possunt, originem ducunt. A phleg-
20 mone interdum deturbari à naturali positu partes contingit: at ea curata in naturalem mox positum, partes reuertuntur. Obstructio verò, cum & ad partes ipsa instrumentarias pertineat, vt lib. de artis medicæ constitutione à Galeno habetur: & à variis causis oriri possit, varias quoque habebit & curandi rationes. Fit autem obstructio, ex lentis, crassis, multisve humoribus, fit item ab stercore duro, lapide, tumoreque aliquo præter naturam. Vna porro ab obstructionibus omnibus communis curatiua intentio est, apertio: quæ & ipsa variis fieri modis deprehenditur. Vbi enim à viscidis, & crassis obstructio nascitur humoribus, detergentibus, atque incidentibus molienda curatio est: vbi ab humorum
30 copia, euacuatio remedio est. Si ab stercore duro quod intestinum intersepsit, mollientibus primùm, humidis, pinguibusque clysteribus, mox acribus euacuationem moliri oportet. Quæ à lapide fit obstructio, vel transpositionem, si vrinæ meatum impediatur, vel (integrè quidem sanari si debeat) incisionem, & extractionem desiderat. A tumoribus ortæ obstructiones, eorundem tumorum ablatione, curantur & ipsæ. Si verò ab extranea quapiam humiditate, vt sanie, grumo, aut putrefacto humore, obstructio fiat, sanatio in omnimoda eius quod impactum est euacuatione consistit. Fit autem euacuatio huiusmodi, aut tussi, & excreatu, si quæ obstruunt in thorace, pulmonibusque con-
40 tineantur: aut vomitu, aut secessu, si in intestinis, ventriculoque: aut vrinæ emissionem, si gibba hepatis, renes, vesicæque obstruantur: vomitu verò educuntur quæ ventriculum infestant. Quæ sub cute hærent, per sectionem, vel ignem, vel adurentia medicamenta. Immodica verò repletio, vasa obstruens, sanguinis missione curatur. In summa quicquid præter naturam in partibus continetur, sanationis in
Z 3 his in

Lenitatis &
asperitatis
curatio.

his intentio est ablatio, vel certè ea si fieri non possit, transpositio. Quæ præter naturam exasperatæ partes sunt, lenitate naturali inducta sanare expedit: ossa quidem læuigando, arteriam autem, & linguam leniendo, humidis morfu carentibus, & quæ lentorem habeant. Si lenitate nimia partes laborent, asperitas est reuocanda partibus, naturalis, medicaminibus quidem, quæ sufficienter abstergant, & parum abstringant. Abscessuum porrò omnium communis curatio est, ablatio per euacuationem. Fit autem hæc, si aut superfluitas retrocedens, frigidis, adstringentibusque admotis euacuetur: aut si per ipsammet patientem particulam educatur. Retrocedit autem quod influit, vel impulsum, vel attractum, vel transmissum, vno inquam horum aliquo, vel omnibus simul repelli debet, quod in partem præter naturam influit. Per partem porrò, quod molestat euacuabitur, vel suppurato, sensibilitèrque adducto humore, vel discusso, & in inuisibilem halitum conuerso. Superest, vt eius morbi, qui communis tum similaribus, tum instrumentariis partibus habetur, quem, & ipsum vnitatis solutionem vocant, communes curandi rationes tradamus. Omnis itaque continuitatis solutio, vnionem in vniuersum desiderat. Ea porrò in instrumentariis partibus perfici nequit, in similaribus verò non omnibus potest, sed quibusdam, nempe carnosiss, quæ adglutinatione, siue coalitu sanantur. Cur verò instrumentariæ partes, vt brachium, crus, manus, pes, si amputata sint, vniri non possint, in promptu certè causa est. Cum enim vnionem, & coalitum partium efficere solius naturæ munus sit, ea autem abscissam instrumentariam partem à reliquo corpore separatam, non amplius regat, aut moderetur, fieri sanè non potest, vt ipsam alteri parti adglucinet: vt rectè dixisse Galenus sit visus, solutam vnitatem in instrumentis, ad vnionem reduci non posse, ob eam scilicet, quæ modo à nobis citata est, causam. Carnosæ autem partes dissectæ adglutinatione curantur, quæ vt fiat, vbi vulnus maius fuerit, diductarum partium commissione, atque adductione, adhæsiuque est opus. Hanc firmant, stabiliuntque, deligatura conueniens, quæ separatas partes coniungat, & futura, item & fibulæ idipsum quoque perficiunt. Dissidentes porrò vulnere partes, ad pristinam vnitatem restituere, naturæ est opus: quæ ex sanguine, tum copia, tum qualitate moderato, carnem in parte dissecta regenerans, vnit quæ disita erant, diductasque partes adglutinat. Medici verò in huiusmodi dissidentis partium munus est, diductas primùm in vnum cogere partes, mox commissas seruare, abhinc prouidere nequid extraneum inter vulneris labra vnionem impediens incidat, postremò partis affectæ substantiam tueri. Diductas partes futura cogimus, commissas eadem futura, & ligatura seruamus. Aliena ne incidant, manus opera, & detersione congrua procuramus, atque effluxu. Partis affectæ substantiam mediocriter siccantibus conseruabimus. Hæc solutæ continuitatis in carne recta curatio. In osse quæ fit, quam fracturam dici omnes volunt, vera quidem adglutinatione

Solutæ con-
tinuitatis, cu-
ratio.

In arte medi-
cinali Ca. 90

inatione, quæ similibus partium deperditis restitutione efficitur, curari minimè potest. Non enim simile fracto osi regenerari omnino potest (quod ex semine sit) verùm connexionem potest, callo quidem fracti ossis dissidentes partes circumligante, ac vinciente. Cum enim adglutinari fracti ossis partes ob siccitatem non queant, modum excogitauit natura, quo connecti tamen inuicem possint, glutinis cuiusdam admiculo dissidentes partes ferruminans. Glutinum id, callosa quædam est substantia, ex ossis nutrimento vi naturæ genita, quæ sese partibus fractis applicans, illas coniungit, ac copulat: etsi veram agglutinationem non efficiat, quod ea in carne solùm perfici possit. Mifcentur enim mollia cum mollibus (quod in vera glutinatione est necessarium) non dura cum duris. Itaque humor insitus vtriusque partis solutæ carnis miscetur, non aliter atque cera mollis, cum altera molli: deinde mistus glutinatur, ac concrescit in speciem carnis, quod nihil aliud est, quàm *συνψύχου*, hoc est coalescere, concrescereque: quod in carne perfici quidem potest, in osse, ob duritiam, & siccitatem non potest. Callo itaque fracturæ curantur, cui generando proprio ossis nutrimento est opus. Nervorum, & tendonis punctim facta vulnera, ob sentiendi præstantiam, & cum cerebro communio- nem, conuulsionem accessere parata sunt: egentque ad curationem apertione & exsiccatione, materia quapiam tenui, quæ in altum & ad vulneratum vsque neruum penetrare possit. Cæsim verò vulnerati nerui curatio siccantibus medicamentis perfici debet, vt sexto methodi tradit Galenus. Arterias, venasque dissectas suere non conuenit. Curari autem debent, linamentis super impositis, & medicamentis iis, quæ emplastica vocantur: interdum etiam iis quæ crustam faciunt. Auerfione etiam vtendum, vt regeratur aliò sanguis, vasque aperto & digitos admouere (si in aperto vas sit) & deligare, atque adstringere expedit. Interdum etiam arteriam si transuersim vulnerata sit, præcidere ex vsu est. Contusæ autem partes calfacientibus, & modicè siccantibus sunt attrahendæ, sed præsertim relaxantibus. Ecchymosis enim omnis, quæ ad contusionem sequitur, vacuationem per hæc desiderat. Vnde est illud Hippocratis. Si caro aliqua telo tum contusa, tum cæsa sit, huic ita medendum est, vt quàm celerrimè suppuret: nam & minus phlegmone vrgebitur, & necesse est carnes, quæ contusæ cæsæque sint, putrefactas & in pus versas liquari, postea nouam carnem nasci. Contusa itaque suppurari primùm, pro Hippocratis sententia, mox desiccari modicè (vt quarto methodi iubet Galenus) postulant. Atque hæc de curatione morborum omnium in vniuersum, ex Galeni sensu dixisse sufficiat. Nunc, quod postremum tractandum duximus, de instrumentis curationis dicamus. Habent enim ceteræ artes materiariæ omnes, sua quæque instrumenta, quibus rectè opera curantur. Habet & ars medica sua quoque instrumenta, quibus præstitu

Lib. d
ribus.

Libris in
med. & in ar-
te medicina
li.

præstitutum finem consequi ipsa queat. Ea porro sunt congrua victus ratio, quam diætam nuncupant. Pharmacia, & quæ manuum ministerio operatur medicinæ pars, quam Chyrurgiam vocant. De his ordine dicemus, ab ea quæ victus rationem tractat parte, sequenti capite auspicientes, mox ad reliqua duo quæ supersunt, Pharmaceuticam dico, & chyrurgiam, duobus item aliis capitibus sermonem conuertemus. Atque hîc capitis finis esto.

De curatione & medendi methodo Hippocratis, & Galeni loci.

16

Hippocratis.

Oportet non solum seipsum præstare oportuna facientem, sed & ægrum, & assidentes, & exteriora. Lib. 1. aphor. 1.

Extremis morbis, extrema exquisitè remedia optima sunt. Libro primo aphor. 6.

Concocta medicari, atque mouere, non cruda, modò non turgeant. Lib. 1. aphor. 22.

In acutis passionibus rarò, & in principiis, medicinis purgantibus vti, & hoc cum præmeditatione faciendum. Lib. 1. aphor. 24.

Quicumque morbi ex repletionem fiunt curat euacuatio, & quicumque ex euacuatione repletio, & aliorum contrarietas. Lib. 2. aphor. 22.

Cùm morbi inchoant, si quid videtur mouendum, moue: cùm verò constunt, ac vigent, melius est quietem habere. Lib. 2. aphor. 29.

Plurimum, atque repente vacuare, vel replere, vel calfacere, vel refrigerare, siue quouis alio modo corpus mouere, periculosum. Quoniam omne nimis est naturæ inimicum, sed quod paulatim fit, tutum est, tum alias, tum cùm ab altero ad alterum transitus fit. Libro secundo aphor. 51.

Omnia secundum rationem facienti, si non succedat secundum rationem, non est transeundum ad aliud, stante eo quod à principio visum est. Lib. 2. aphor. 52.

Quæcunque refrigerata sunt, excalefacere oportet, exceptis his quibus sanguis fluit, aut fluxurus est. Lib. 5. aphor. 19.

Dolenti partem capitis posteriorem, in frõte recta vena incisa iuuat. Lib. 5. aphor. 68.

Dolores oculorum, meri porio, aut balneum: aut venæ sectio, aut medicamentum epotum soluit. Lib. 6. aphor. 31.

Quæcunque non sanant medicamenta, ea ferrum sanat: quæ ferrum non sanat, ea ignis sanat: quæ ignis non sanat, ea incurabilia putare oportet. Lib. 7. aphor. vltimo.

Quosunque morbos repletio parit, euacuatio sanat: & quicumque ex euacuatione fiunt morbi, repletio sanat: quicumque verò à labore fiunt, quies sanat: qui autem ab ocio gignuntur, labor sanat. Libro de nat. hum.

nat. hum.

Medicum scire oportet, opponere se contrarium instantibus & morbis, & naturis, & ætatibus, & temporibus, & distenta soluere, & soluta distendere. Sic enim vel maximè morbum sedauerit, & mihi sanè hoc ipsum sanatio esse videtur. Lib. de nat. hu.

Contraria contrariorum sunt auxilia. Lib. de flatibus.

Si quis causas corporis affecti probè cognouit, potens est valde ea adferre quæ corpori commodent, nimirum contraria corporibus, morborum natura perspecta. Lib. de flatibus.

10 Huc pertinent quæcunque ad curandi rationem sigillatim Hippocrates, libris quatuor de morbis, lib. de affectionibus, & lib. item de internis affectionibus, & libro de virginum morbis, & duobus de mulierum morbis, & plurima quæ libro sexto de popularibus morbis, & tribus libris de rat. victus in morbis acutis, & lib. de vulneribus capitis, de fracturis, de articulis, de vlcibus, de fistulis, & in chyrurgiæ officina tradidit. In his enim libris, si se diligenter, & accuratè medicinæ studiosi exercuerint, innumeram locorum, ad curandi rationem pertinentium syluam colligent.

20

Galeni.

Methodi ab omnibus celebratæ duæ, diuidendi, ac componendi, vna similibus, dissimilibusque altera: atque harum ignoratio omnnes tum medicorum, tum Philosophorum dissensiones peperit. Lib. 9. de placit. Hipp. & Plat.

Methodo inuenire, opponitur ei, quod est fortuitò, temerèque inuenire. Lib. 1. meth. meden.

Methodus quæuis in leuioribus problematibus prius exercenda, quàm maioribus manum admoueat. Lib. 1. meth. meden.

30 Methodo inuenire, est cùm quid via quadam, atque ordine disquiritur, ita vt in disquisitione aliquid primum sit, aliquid secundum, tertium, ac quartum, donec ad id sit peruentum, quod ab initio propositum erat. Lib. 1. meth. meden.

Methodus num vera sit, per euidencia confirmatur. Lib. de cuiusque animi peccatorum notitia, atque medela.

Curandi ratio, ac via ab ægotantium corporum dispositione auspiciatur, & per contraria in vniuersum perficitur. Libro de constitu. artis medicæ.

40 Primum curatricis rationis, ac viæ est communem scopum omnium reperire, nempe contrarias esse contrariorum medelas. Secundum, substituire in vnoquoque genere contraria. Tertium ad hæc estimare, quando à nobis aut natura, scopo quem præfert indicatio, suppeditari opera valeat, quando verò aut omnino, aut pro tempore, aut ex parte nõ possit. Fueritq; nõ minima physice pars contèplationis, in qua exercitatus is oportet

- oportet fit, qui quid præstari in re qualibet futura queat, aut nequeat, comperit. Lib. de artis medicæ consti.
- Methodi medendi principium, & radix, affectuum corporum curatio. Nihil enim est aliud, quod à medicis curetur. Lib. 1. meth. meden.
- Omnis medendi methodus, per indicationem fit. Libro secundo meth. meden.
- Methodi medendi principium, morbi est cognitio, qualis scilicet is natura fit. Lib. 2. meth. meden.
- Methodi medendi finis est inuenire, cuiusque morbi remedia. Libro 2. meth. meden.
- 10° Methodo curare, est quod à prima morbi indicatione suggeritur, quod agendum est inuenire. Lib. 4. meth. meden.
- Methodus est via quædam vniuersalis, quæ omnium particularium sit communis. Lib. 4. meth. meden.
- Qui methodo quiduis molitur, tum similis, tum dissimilis notitiam habeat oportet. Lib. 4. meth. meden.
- Methodus quædam priuata est sanandi in singulis morbis, commune tamen in omnibus genus est vnum. Auspicari nanque perpetuò oportet ab indicatione, quæ ab affectu, cui mederi paramus, accipitur: æstimare verò ac discernere, an causa quæ affectum excitauit, iam deserit, an nunc quoque ipsum tum augeat, tum faciat. Lib. 4. meth. med.
- 20° Methodi medendi propositum est, ægrota corpora in sanitatem vindicare. Lib. 1. meth. meden.
- Methodi medendi propositum primum, morbi est sublatio. Libro 9. meth. meden.
- Methodi medendi, non solum generalitatem didicisse, sed etiam in singulis eius partibus exercitatum esse oportet. Lib. 4. meth. meden.
- Cuique morborum speciei sua est methodus curatiua. Libro 4. meth. meden.
- 30° Methodi vniuersales non satisfaciunt ad exactam cognitionem, sed in exemplis exercitari quiduis discens expedit. Libro nono meth. meden.
- Methodus in vniuersalibus, exercitatio in particularibus consistit. Lib. 9. meth. meden.
- Vera medendi methodus potest post tot, tantisque medicos, non solum meliora medicamenta quam prius fuere, sed etiam vniuersum curationis modum inuenire. Lib. 6. meth. meden.
- Methodum constituere artis medicæ, sine causæ continentis actionum cognitione impossibile est. Lib. 2. meth. meden.
- 40° Methodi medendi principia quatuor exposita, è quorum prænotione ad ipsam rectè accedere contingit. Sunt autem hæc, causa, affectio, actio, symptoma. Lib. 1. meth. meden.
- Præstat methodo quiduis, quam sola experientia facere. Libro 3. meth. meden.

Metho-

- Methodus absque exercitatione, non potest perfectos discipulos facere. Lib. 2. de loc. aff. cap. 3.
- Methodus curationis in morbis omnibus, idem habet principium, & viam quæ ab eo principio ad finem vsque ducit, in omnibus particularibus similem. Lib. 4. meth. meden.
- Methodum curandi primum exactè à Galeno traditam. Lib. 6. de comp. medicam. secundum genera.
- Methodum curandi primum quidem indicauit Hippocrates, sed ab eo nõ absolutè traditam perfecisse se testatur. Galenus. Libro 8. meth. meden.
- 10° Libris. 3. 4. 5. 6. methodi medendi, curandorum vlcera omnis ratio traditur. Libris. 7. 8. 9. 10. 11. intemperaturæ omnis curandæ ratio, præsertim febrium. Libro. 12. symptomatum curandorum. Libris 13. & 14. tumorum præter naturam, & abscessuum omnium methodi curatiuæ traduntur.
- Libros methodi medendi, præcedere debent libri de elementis, de temperamentis, de naturalibus facultatibus, & de vsu partium. Libro 2. meth. meden.
- 20° Morbos intemperaturæ curare ratione, qui prima corporis elemēta non norit, impossibile est. Lib. 7. meth. meden.
- Methodus curationis morborum omnium similiarum partium, generatim exposita, per contrariorum admotionem. Lib. 7. meth. meden. & lib. de consti. artis medicæ. & lib. 2. aphor. com. 22.
- Curare id omnes homines dicunt, præsentis iam affectus tollere, siue amouendis iis, quæ naturæ opus impediūt, id fiat, siue per medicamenta quid ipsi moliamur. Lib. 4. meth. meden.
- Curare duplex est: vnum quidem omnia agere, vt particula patiens ad sanitatem perducatur: alterum autem eam adhibere prouidentiam, quæ passioni congruat. Lib. 6. aphor. com. 38.
- 30° Curatio, rei præsentis est, eius quod futurum est, prouidentia. Libro 4. meth. meden.
- Ad curationem, affectuum dignotio valde necessaria est. Libro 1. de rat. vic. acut. com. 3.
- Ad optimæ curationis inuentionem, morborum dignotio, & futurorum prænotio plurimum conferunt. Lib. 1. de rat. vic. acut. com. 3.
- In primis quinam sit morbus cognoscere oportet, atque ita demum curationem ipsius aggredi. Eodem lib. & com.
- Curatio per se à medicis exercetur, prænotio autem, & dignotio, propter ipsam curationem. Lib. 1. de rat. vic. acut. com. 3.
- 40° Curationem finem esse artis, non dignotionem, aut prænotionem. Eodem lib. & com.
- Curationem intellige in præsentiarum ablationem morbi, non eam quidem, quæ adhuc fit, sed quæ iam facta sit. Ibidem.
- Curationem, vel præcognitionem, propter exteriora plerunque interrumpti contingit. Lib. 1. aphor. com. 1.

Curantur

- Curantur per contraria causæ, quæ morbos committunt. Lib.2.aphor. com.22.
- Curationem esse non solum morborum, sed & causarum morbos efficientium abolitionem, vult Galenus aduersus eos, qui contrarium dicebant. Lib.2.aphor.com.22.
- Curatio sola factorum relinquitur, vbi causa non adest, quæ morbum efficiat. Lib.2.aphor.com.22.
- Quod iam factum est ex morbo, propriam exigit curationem. Lib.2.aphor.com.22.
- Quæ mixta sunt ex præseruatione, & curatione, proprio nomine carent. 1° Ibidem.
- Ad curationis inuentionem plurimum confert, & locum dolentem qualifnam sit, perdiscere, & magnitudinem doloris in eo quanta sit. Lib.6.aphor.com.5.
- Curare exactè is sanè poterit, qui laborantis naturam à primo ortu exactè cognouerit, & ex qua num causa laboret, & per multas rationes ad minimam vsque cognitae euidentis similitudines, & quæ dissimilitudines esse videntur speculans. Com.3. in lib.6. de Popul. morb. aphor. 20. cuius initium, Caput ex ortu.
- Tria sunt vniuersa, in quibus, & per quæ curatio conficitur. Primus morbus, deinde medicus, tertius est præter illos æger. Oppugnât sese mutuo, & inter se depugnant, ac dimicant medicus & morbus. Lib.1. de Popul. morb. com.2. textu 51.
- Curatio, vbi indicationes fuerint contrariæ, ad id quod grauius minatur periculum, est conuertenda. Lib.3. meth. meden.
- Non vno curantur modo medendi, quæ calefaciunt, refrigerant, humectant, & siccant. Com.1. ad lib. de nat. hum.
- Curationis cõsiliu à morbo primis dispositionibus suggeri, ac cum his vna patientis particulæ naturam indicari. Præterea aëris nos ambientis temperamenta, constitutionem, ætatem, tempus, locum, vitæ 3° propositum, & mores plures egregij, medici inspicunt. Lib. de comp. medici. secundum genera.
- Curandi optime rationes tripliciter indicantur, tum ex temporis curandi breuitate, tum ex curando citra dolorem, tum ex maximè tuto curando. Lib.14. meth. meden.
- Vt tutò cures, tria propria sunt, quibus intentus sis oportet. Vnum primumque, vt absolutionem corporis consequaris. Alterum, vt sicubi hanc non consequaris, saltem cubantem non lædas. Tertium, vitium vt non facilè reuertatur. Libro 14. metho. meden.
- Curandi indicatio vt à virtute sumenda. Lib.8. meth. meden. 4°
- In omnibus auxiliis semper ad virtutis modum respiciendum est. Lib.8. meth. meden.
- Curatio, post effectricis causæ cognitionem, statim se exhibet. Libro 7. meth. meden.

Prima

- Prima omnium indicationum est, quæ à virtute sumitur. Lib.9. meth. meden.
- Ad curationem num conferant ægotantis vires, considerasse exacta disputatio. Lib.8. meth. meden.
- Curationis indicationes ab ipsa partium natura, vnde sumendæ, è temperatura scilicet partis, ab actione eius, à partis figura, à positura, ab acrimonia, aut hebetudine sensus partis. Lib.7. meth. meden.
- Curationis indicatio, qualiter, à situ loci patientis sumitur, item & à formatione. In arte medicinali cap.89.
- 1° Curanda sunt prius, quæ magis vrgent, hoc est quæ maius periculum adferunt. Lib.5. aphor.com.19.
- Curatio omnium communis nulla est. Lib.3. meth. meden. & libro 1. ad Glauc.
- Curationis nullus modus reperitur, cui non etiam cõtrarius reperiatur. Lib.1. de elementis.
- Curatio, ad ea quæ singulis propria sunt, quoad eius fieri potest, contrahenda. Lib.3. methodi medendi.
- Curatio tutior licet longiore fiat tempore, magis est sequenda, quàm quæ breuior est, & non absque periculo. Colligitur ex dictis Galeni lib.11. methodi medendi, ad principium: contra eos medicos disputans, qui dolorem confestim sanare aggrediebantur.
- 2° Rectè sanare inest medicis ex faciendorum cognitione, & non ex causæ inuestigatione, ob quas sunt controuersi, qui de acutis morbis curationes scripserunt. Lib.1. de rat. vic. acut. com.13.
- Curatio intestinorum facilior est ceteris medicaminibus, per sedem immisissis, ad locum affectum attingentibus. Lib. de atra bile.
- Non curare cãcros occultos melius est, curati enim citius pereunt. Lib.6. aphor. textu & com.38.
- Curationem malam medici, in causa interdum esse, cur vlcera insani- 3° bilia fiant. Colligitur ex dictis Galeni lib.6. aphor. com. 45. trahitur enim id, ex ipsa eius loci serie.
- Curatio morborum omnium, vnam præcipuam, ac communissimam habet intentionem, ad id quod est dispositioni auferendæ contrarium, & illius ad singulares curationes adaptatio. In arte medicinali, cap. 89. & lib. de consti. artis medicinalis, & libro 11. meth. meden.
- De curandi ratione per sanguinis missionem, vide quæ à Galeno in eius inscriptionis libro, copiosissimè dicta sunt.
- Iam factam ægritudinem, atque existentem curare oportet, sed quæ 4° nondum adest, & futura est. prohibendum est ne fiat, ab ea quæ est in corpore dispositione. In arte medicinali, cap.88.
- Eius ægritudinis quæ adhuc sit, quod quidem factum est curare opus est: quod autem futurum, prohibere ne fiat. In arte medicinali, cap.88.
- Curandorum ordo præscribit quid ante quod, vel quid cum quo, vel

Aa quid post

- quid post quid sanari possit. Lib.7. meth. meden.
 Constat primam adhibendam esse curam, vt ei quod vires resoluit occurratur. Lib.7. meth. meden.
 Curari ad perfectionem nullum affectum posse, manente adhuc ipsa vnde natus est causa. Lib.7. meth. meden.
 Ad id quod vrget, vbi à quoquam affectuum nõ leue periculum instat, dirigi primum curantis consilium debet. Lib.7. meth. meden.
 Curatio, affectio, & signum, deinceps se habent. Lib.4. meth. meden.
 Curationem indicantia prima tria sunt, nempe ambiens ipse cõgenitus corpori siue affectionibus, siue cõstitutionibus, vna naturali, altera 10 quæ præter naturam sit, quæ sanè morbus est. Lib.9. meth. meden.
 Hinc constare arbitror, tria præcipua esse in curatione indicationum genera, scilicet ab affectu, à corporis natura, seu temperamento, & ab ambiente, hoc est à rebus præter naturam, à rebus naturalibus & non naturalibus, de curando indicationes sumi.
 Curationem dupliciter dici. Maximè quidem propria in soluendo morbo intelligitur curatio, sed per abusionem etiam mistum genus, tum ex vera curatione, tum præiustione. Lib.11. meth. meden.
 In omni curatione agendorum indicationes, in his ad summum tribus consistunt, nempe indicationibus, quæ ab affectu, à corporis natura, & ambiente. Lib.9. meth. meden. 20
 Curationem primã ipsius affectus esse, qui actioni incommodet. Lib.2. meth. meden.
 Curationem propriam cuiusque hominis esse, & ægri naturam considerandam. Lib.3. meth. meden.
 Curatur quidem non homo communis, & generalis, sed nostrum quifque alius videlicet aliud temperamentum, naturamque obtinens. Lib.3. meth. meden. & lib.1. de arte curandi ad Glauc.
 Curationis indicationem ab ipso affectu initium habere. Lib.4. meth. meden.
 Curationis indicationem sumi ab externa causa, est absurdum. Lib.4. 30 meth. meden.
 Curationis indicatio, à tempore non sumitur. Lib.4. meth. meden.
 Curationis ordo semper obseruandus. Colligitur lib.11. meth. meden. vbi de liene ex professo tractat.
 Curandi rationes simplices quatuor, & totidem compositæ, in excessibus calidi, frigidi, humidi, & ficci. Lib.2. meth. meden.
 Curationis indicationum omnium, quæ ex ipso qui curatur morbo accipitur, contrarietatem præscripsit, lib.11. meth. meden. & in arte medicinali, cap. 89.
 Curaturus affectum, æstimare debet, an causa effectrix iam desierit, an 40 adhuc maneat. Lib.4. meth. meden.
 Vnum commune præceptum obseruabimus, vt vnquamque prius, quæ efficit causam, rescindamus, deinde ad illam, quæ ab eadem causa facta est, ægritudinem accedamus, causarum salubrium inuentionem

tionem faciemus. In arte medicinali cap. 89.

Curatio earum, quæ intemperaturam efficiunt causarum, per euacuationem fit, nam ipsæ intemperaturæ sola alteratione sanantur. In arte medicinali, cap. 89.

Curatio continuitatis solutionis, intentionem quidem habet vniõnem, quæ in partibus quidem instrumentariis impossibilis est: in similibus verò, non semper possibiles. At quandoque sicuti in carnosiss, sanitas conglutinatione perficitur. In arte medicinali cap. 90.

10 Multa rursus de curatione in com. aphor. & Epidemi. & lib. ad Glauc. & lib. de composit. medi. secundum locos, & secundum genera, habentur.

De victus ratione, in morbis seruanda.

CAPVL XV.

DE victu eo, qui sanis debetur, cum capite proprio supra à nobis abundè dictum sit, nec minus ægris, quàm sanis congrua victus ratio necessaria videatur, vt sine qua curari nequicquam vllius generis morbi queant, exposcere tractationis susceptæ ordo videtur, vt de victu ægris seruando hoc capite agamus. Quid itaque victus nomine intelligendum sit, primum omnium proferemus: dein quanti proba victus ratio æstimanda in morbis sit, quantique momenti habenda. Ad quid respicientes, victum in morbis instituamus, & id quoque explicabimus: mox verò qualis in acutis victus obseruandus sit morbis, qualis in diuturnis, & id quoque docebimus, indicantes quis tenuis victus, quis extremè tenuis, quis conseruans, quis plenus dici debeat, & cur vigente morbo tenuissimus sit instituendus victus. Sic enim absolutam videbimur, de victus 30 ratione in morbis seruanda, methodum tradidisse. Ergo victus nomine Galenus de priscorum sententia, non solum esculenta, poculentaque, verum etiam reliqua omnia, quæ necessariò nobis occurrunt, & sine quorum ope degere non possumus, intellexisse conceptis verbis est visus. Cõmentario nanque secundo in librum de natura humana Hippocratis, seriem illam exponens, Morbi alij quidem à victus ratione, alij ab spiritu, quem attrahimus, gignuntur, sic de victus nomine differit. Διατήματα καλῶσι ἐπίτε μὲν, αὐτὰ μὲν τὰ σιτία, καὶ τὰ ποτά: πολλὰς δὲ 35 πῶδα λαμβάνουσιν ἐν τῇ προσηγορίᾳ καὶ τὰ ἐπισηλευματα, καὶ νῦν οὕτως ἐρεῖδαι νομισίον. ὁ γὰρ ἀπὸ μόνων, ὡς ἐδίημι τε καὶ πίνωμι, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ λουτροῦ, καὶ γυμνασίου, ἀργίας τε καὶ ἀργυπνίας, καὶ λήθης, καὶ θυμῶ, καὶ ψύξης, καὶ ἐγκύσεως ἀνόσοι γίνονται πολλὰς δ' ἀπὸ τῶν συνδυασμῶν μόνος κατὰ τὴν ἀσπυρίαν ἢ βλάβη γίνεται, κατὰ μέρος ἐν τοῖς χαρακτηρισίοις ἀνομαζομένοις χρόνοις. Quod est, victus rationem vocant, nunc quidē ipsa 40 esculenta, & poculenta, sæpe etiã eo nomine vitæ conditionē cõplectuntur, quemadmodum nunc dictum, accipere oportet. Neque enim cibi modò & potiones, sed & balneæ & exercitationes, ocia, vigiliæ & tristitia, & ira, frigus, æstusque, pariunt morbos: frequenter verò spiritus, quem 45

Quid victus nomine intelligendum.

atrahimus, noxam adfert, vt in locis quæ charoneæ dicuntur. Ex hoc sanè Galeni loco videre est, victus seu diætæ nomine duo intelligi, vel solum cibum atque potum (quæ præcipua est diætæ significatio) modò verò non hæc solum, sed ærem, motum, quietem, vigilias, & vt in summa dicatur, ea omnia sine quibus vitam ducere minimè possumus, quæ medici, res non naturales vocare solent. Nos hoc capite, dum congruam ægris præscribimus victus rationem, in primo significato victus nomen accipi præcipuè volumus, vt scilicet cibi, & potionis modum, tempus, mensuramque significet, qua nobis sit in ægris victu curandis vtendum. Quanti verò congrua vitæ in morbis ratio faciendā sit: quantique momenti habenda, bellè nos Galenus lib. 2. de februm differentiis, capite vltimo docuit, inquit: Quemadmodum in fanis prauus victus ægrotandi adfert occasionem, eodem etiam modo multò magis an laborantibus, ex erroribus in victu admisis, grauiores fieri accessiones. Quamobrem non solum cum homines ægrotant, sed cum à morbo reficiuntur (vt idem eodem loco testatur Galenus) quacunque ex causa, in victu si errauerint, offendi promptissimè consueuerunt. A quo sanè offensionis genere, vel circuitus anticipare, aut alios diuersæ naturæ à prioribus suboriri, aut accessionum ordinem, omnino peruerti est prorsus necesse. Et si morbus acutus, grauis, periculosusque fuerit, si intempestiue cibum exhibeas, mortem profectò adferes. Ob id rectè Hippocrates dicebat. Non pura corpora, quanto plus nutries, magis lædes. Et in lateris morbo, vbi dolor continuus est (inquit) atque calidis fomentis non leuatur, neque procedit sputum, sed lentum, & incoctum est, si tum neque alui ductione, neque sanguinis missione (si horum auxiliorum alterum conferre videatur) dolorem solueris, sed ptisanam sic affectis exhibueris, nihil obstabit quominus præcipiti morte rapiantur. Si itaque incongrua victus ratio morbos grauiores (vt vult Galenus proximè citato loco) reddere solet, eademque etiam ægros in mortis discrimen adducere (vt Hippocrates nos docuit) an non magna cura, atque prouidentia curare id frugi medicus debet, vt morbo, naturæ ægrotantis, tempori, atque ætati, quàm conuenientissimam victus rationem præscribat? omniàque in tempore faciat, vt ea instituta viuendi ratione, curari morbus haud magno negotio possit. Ego quidem tanti optimam diætam in morbis facio, vt citra aliud præsidium curari sola victus ratione plerique etiam, è grauissimis soleant. Si namque sola victus ratione curare possimus, prospera euentura sperare oportet, vt & Rasius, & Damascenus conceptis verbis docuerunt. Magnam profectò in morbis auxilium est, cibus in tempore exhibitus, vt qui naturæ maximè familiaris sit, neque illi negotium faciat, perinde atque medicamenta solent, quæ non alia ratione operantur, vt diuus Mesueus testatur, nisi quia naturæ vim inferunt. Ob id certè tum Galenus tum Rasius, atque Mesueus, naturæ familiaria, semper in morbis exhibenda esse, ne naturæ vis inferatur, pro constanti asseruerunt.

Lib. 2. aph. 10.
Lib. 1. de rati. vic. acut. tex. eu 33.

Rafius lib. 6. apho. 02. & Damasc. lib. 1. apho. 103.

Lib. canonū vniuersaliū cap. 7.

Pugnan

Pugnandum itaque potius in morbis cauta victus ratione, quàm medicamentorū copia, id Celsus definiuisse est visus, inquit: Initia morborum famem, ac sitim desiderant. Non vlla profectò res magis adiuuat laborantem, quàm tempestiua abstinentia. Aegro enim vehementer nocet, vt idem Celsus tradit, quoties in eius quod assumitur, vel tempore, vel modo, vel genere peccatur. Quanti optima victus ratio in morbis sit faciendā diximus. Nunc ad quid respicientes, victum curandorum morborum gratia instituiamus (quod tertio loco dicturos nos proposuimus) dicendum est, si prius de vtilitate, & commodis optimè constitutæ diætæ, quæ ab Hippocrate breui serie dicta sunt, in medium attulerimus. Locus est lib. 1. de ratione victus acutorū, in hūc modum. φημι δὲ πᾶσι γὰρ εἶναι ἰσὺς τὸ σκῆμμα, καὶ ἰσορροπίαν τοῖσι πλείοσι τῶν ἐν τῇ τέχνῃ, καὶ ἰσχυροτάτοισι. καὶ γὰρ τοῖσι νοσίοισι πᾶσι ἐς ὑγίαν μέγα τι δύναται. καὶ τοῖσι ὑγιάνουσιν ἐς ἀσφαλῆν, καὶ τοῖσι ἀσκήουσιν ἐς δυνάμιν, καὶ ὅτι ἕκαστος ἴδιος. Dico (inquit) speculationem hanc esse, & pulcherrimam, & germanitate quadam, plurimis, eisdemque per quam vtilibus in arte rebus conuenire: vtpotè qui ægris omnibus, ad sanitatem magnum quippiā potest, sanisque ad securitatem, seseque exercitantibus ad bonum habitum, atque ad quodquibet voluerit. Contemplationem de victu instituendo, hoc loco Hippocrates valde me hercule commendare videtur, vt quæ ægris ad sanitatem plurimum posse, & fanis ad securitatem, & sese exercitantibus ad bonum habitum comparandum præstare confermet. Nam etsi Galenus in eius partis commentario non de victus ratione, quæ morbis debetur, id ab Hippocrate dictum velit, sed de tota arte, mihi tamen propius Hippocratis mentem intuenti, sententia hæc non de tota arte, sed de ea tantū artis parte, quæ victum instituere docet prolata esse videtur: si quidè cum eo in opere in quo de victu acutorum tractatur, sententia hæc sit expressa, ad medicos conuellendos eos, qui in victu instituendo plurimum euariant, aliis solo ptisanæ succo vtendum censentibus, aliis tota ptisana, aliis melicrato solo in acutis morbis: vt ob horum dissidiam, ars tota vaticinationi similis effecta esse videretur, ostendere volens Hippocrates, partem hanc medicine, quæ congruum docet morbis instituere victum, magni esse momenti, indicauit ad quæ vtilis esset, nempe ad ægris sanitatem comparandam, fanis securitatem, & sese exercentibus bonum habitum: atque ob id pulcherrimam, atque congruentissimam, plurimis in arte rebus, contemplationem huiusmodi esse. Quorsum enim attinet (quod tamen vult Galenus) de vniuersa arte id dictum existimare? Non enim tota ars sese exercentibus bonum habitum parat, sed ea tantum, quæ de cibis, & gymnasiis est, nec item tota ars ægris sanitatem præstat, sed ea quæ curationes docet, quam θεραπευτικὴν vocant: nec item fanis firmitatem tota ars, sed ea artis pars, quæ de salubribus est, seu de sanitate tuenda, cum tamen hæc simul omnia præstet victus instituendi tractatio. Aegris nanque sanitatem confert, fanis firmitatē, sese exercentibus bonū habitum, vt expressis verbis Hippocrates,

Gal. 4. meth. med.
Rafius lib. 6. aph. 44. 45. 64. 72.
Mesueus in cau. vniuers. cap. 1. ex Sil. Celsus lib. 2. cap. 16.

Loci Hippocratis explicatio.

Aduersus Galeni sententiam differtatio.

Aa 3 præfata

præfata sententia demonstrat. Quæ profectò (si quid tamen iudicij in me est) de ea artis parte, quæ victum instituere docet, non de tota arte prolata esse videtur. Id enim & tota eius loci series, & suscepta ab e contractionis de victu acutorum ratio, plena fide confirmare videntur. Quæ non ego conuellendi Galeni causa, sed mei iudicij proferendi in medium, optimi, ac doctissimi cuiusque censura examinandam, protuli: vt in hac re animaduersionem fecisse me doctis ostenderem, nec cæcis oculis Andabatarum more præteriisse me planum facerem. Sed iam ad institutum reuersi ad quid intenti, victum congruum instituamus explicare satagemus. Ad virtutem ægri, morbi que statum respicientes, omnem victus rationem dirigere Medicum oportet, vt Galenus lib. aphorismorum primo, com. 8. monstrat. Hi nanque duo scopi instituendi victus sunt, virium consideratio, ne labantur nimium tenui victu, & summus morbi vigor, proximus ne sit an longiore mora post futurus. Vbi nanque morbus peracutus est, statim extremos habet labores, & extremè tenuissimo victu vtendum est, præsertim quando morbus in suo vigore constiterit. Tunc enim Phlegmasiæ maximè vigent, hoc est, magnæ febrium incensiones, tum etiam natura, morbi coctioni tota intenta, & morbi vehementissimis casibus fatigata labascit: quæ & ipsa sinenda id temporis est, muneri suo vacare, hoc est, coctioni morbi intendere, neque distrahere ipsam ad cibos recenter assumptos conficiendos. Hac quidem ratione, vigente morbo, tenuissimo victu vti oportet sed ita tamen, vt virium summa semper ratio habeatur. Omnium nanque indicationum prima, atque potissima est, quæ de viribus sumitur, vt 9. methodi voluit Galenus. Quamobrem cum illarum gratia nutriamus, ne exoluantur nimium tenui victu, magna cautione curandum nobis erit. In tenui nanque victu ægri delinquent. Quicumque autem error committitur magnus, maior in hoc fit, autore Hippocrate, quam in paulò pleniori victu: ob id tenuis victus, atque admodum exquisitus, eo qui sit paulò plenior, magis periculosus. Est etiam victus tenuis in extremo, qui per solam inediam, vel melicratum ad iudicationis vsque tempus procedit. Tenuis verò qui per pauca alimenta, aut parum nutrientia, quale est ptisanæ succus, perficitur. Eius terminus, & quasi meta virium est exolutio, quarum gratia alimenta damus. In sanis quidem corporibus robur naturæ seruare semper vel etiam augere alimentis, non demoliri expedit. In ægrotantibus autem rarè accidit, vt robur corporis maius reddere, quam acceperimus studeamus. In longis quidem morbis, magna ex parte vires fouere paulò pleniorè victu properamus: in acutis verò quorum graues sunt casus, & periculi plena omnia, sat quidem fuerit parum debilitatas, tenui victu conseruare. Si nanque vires quales incipientibus acutis morbis acceperimus, seruare, vel etiam augere, pleniorè cibo nitamur, semper addemus ad morbum, natura vtique à concoctione noxiorum distracta, & nouo cibo grauata. Non pura enim corpora quanto plus nutries, tanto magis lædes, si

Ad quid intē
ti victum in
morbis insti
tuimus.

Hippo. lib. 1.
aphor. 7. 8.

Gal. lib. 1.
aphor. 6. 7. 8.

Lib. 1. aph. 5.

Victus extre
mè tenuis
itē & tenuis
quis ex Gal.
lib. 1. aphor.
com. 4.

lædes, si quæ Hippocrati fides habenda. Corruptur nanque adueniens alimentum corpori malos humores habenti, vt in eius aphorismi commentario affirmat Galenus. Ea profectò est causa, cur in acutis morbi tenui victu vtendum censuerit Hippocrates. Qui verò acuti sunt, in quibus tenuissimo sit victu vtendū, expressit Hippocrates libro primo de victus ratione in acutis. Hi (inquit) acuti morbi sunt, quos prisca nominatim perstrinxerunt pleuritis, peripneumonia, phrenitis lethargus causus, & quicumque alij hos consequuntur morbi, quorum febres continuæ interficiunt. Et Galenus quodam loco, ita de acutis, peracutis, & longis differuit. Morbi (inquit) lateralis & qui peripneumonia, & phrenitis à Græcis nominatur, morbi acuti sunt. Angina autem, iuxtagina, & cholera, & distentio neruorum, peracuti: Aqua inter cutem atrabilis, & suppuratio, & tabes, diuturni. Itaque in peracutis morbis, in quibus summus vigor, & indicatio intra quatuor primos dies futura est, modo validæ ægrotantis vires sint, integram inediā imperare debemus, si antiquorum præceptis insistamus. In quibus verò ad primam septimanam iudicatio protrahitur, forti existēte natura, solo melicrato vtendum. Hunc enim victum veteres tenuissimū, autore Galeno, non tamen in extremo vocabant. Quòd si vires non satis robustæ essent, ptisanæ succo vtendum veteres censuerunt, quem victum illi tenuem vocabant vti plenum, qui per oua, alicam, & pisces, atq; alia huiusmodi fit. Tria nanque in vniuersum statuit Galenus, alimentorum genera plenum, conseruans, & tenue. Plenum quod vocatur, augere vires potens est: conseruans, etsi non augere, ne decidant tamen, prohibere: tenue autem minuēdi vires facultatem habet. Plenum vocabimus, carnes, oua, pisces, & frumentacea fercula, si tota ingerantur, vinum generosum, & potens: & vt in summa dicatur, quæ plurimum alunt, & sanis conueniunt, pleni alimenti nomē merentur. Conseruans pleno tenuius est, neque ita vires fouere, atque augere potens, vt si ex cibis probè alētibus, quis modicè sumat, conseruans alimentum id dici poterit, si nō ad virium incrementum, sed ad tutelam tantum ingeratur. Tenue verò id erit, quod vires suapte natura conuellere, minuerēque poterit, vt ptisanæ succus, melicratum, leue pulli iusculum, quod ego non paulò plus ptisanæ succo alere, iurè existimo, etsi aqua carnis dici mereatur. Ist hæc enim omnia, cum modicè alant, vires quidē attenuare, atque minuere, non quidē morbi comparatione, sed earum virium, quæ in tempore sanitatis aderant, possunt. Non enim eæ tantummodo vocandæ diætæ tenues sunt, quæ ad extremū tenuitatis accedūt, sed omnes, per quas virium quædam exolutio innascitur, vt Gal. com. 4. libri primi aphor. cōceptis verbis planè affirmat. At non ita tamen ex tenuibus diætis vires minui intelligendum, quin ad consistendi vsque vigorem perdurare possint, sed ita exolui, vt infirmiores tali victu reddantur, quam essent secundæ valetudinis tempore, in quo pleno victu, & alimento vtebatur homo. Vt igitur in acutis probè victum instituas, conicere signis oportet statim ab initio, quando morbi vigor futurus sit, & quantæ

Lib. 2. aphor.
10.

Textu 8.

Lib. 1. aphor.
com. 12.

Morbi acuti
peracuti &
longi qui.

Lib. 1. aphor.
com. 4. &
lib. 1. ad
Glauc. cap.
de cura feb.
continuarū.

Gal. lib. 1.
aphor. 6. 4.

laborantis vires existant. Si nanque vigoris tempore etiam, sine alimenti exhibitione sufficere queat æger, optimum profectò fuerit donec morbus inclinaret, à cibo omnino abstinere, vt Galenus libro de totius morbi temporibus asserit. Cùm verò plerunque sufficere ægri nequeant, tenui tum alimento alendi certè sunt: vt sufficere vires ad consistendi vsque tempus valeant. Cibabant itaque veteres, ptisanæ succo, vel melicrato, vt antea dictum. Nostra ab his cibandi ratio longè diuersissima est. Non enim ptisanæ succo, aut melicrato, sed iusculis, vel pane loto, ex iure pulli excepto, vel vt Itali faciunt, intrito pane, ex aqua modicòque oleo, & zaccaro madefacto, vel holusculis, hoc est lactuca, intybo latiore, oxalide, borragine, cibare ægros in acutis solemus, nec omnino perperam. Nam tenuem hæc alimoniam præbêt, nec naturæ negotium faciunt, & eo victu perstare vires ad statum vsque cògruè possunt. Monstruosæ autem victus rationes, quibus Galli in morbis etiã acutis vtuntur, carnes, iuscula, vinum, & varium ciborum apparatus, ad excitandam appetentiam, præsertim in proceribus aulicis, offerentes, ab omni recta methodo explodendæ sunt: vt quæ & naturam à morbi concoctione auertant, & decretoria, vel omninò perturbent, vel certè plurimum immutent. Quamobrem mirari non est, cur plerunque morbi grauiores reddantur, & in vitæ discrimen plerique ægrorum 2° tali victu agantur. Hoc petronæ medico, vitio dat Galenus, qui monstruosas victus rationes in acutis præscribat, carnes vinumque nigrum. Sed quod à recta victus ratione hoc ætatis aberratum sit, non tam certè in medicos, quàm in ægrorum mollitiem, & deprauatum viuendi morem, summamque ingluuiem culpa referenda est. Si quidem hoc æui faburrare ventrem assueti in secunda valetudine homines, dum nimia plenitate, & corruptela humorum in acutos morbos incidunt, abstinere planè non possunt: multæ scilicet comestationi, pationique consuefacti: vt Auicenna capite de cibatione febricitantium in genere, bellè expressit. Queritur Paulus, iam suo tempore 3° mutatum fuisse viuendi morem, ab eo quo Hippocratis, & Galeni tempore homines vterentur: quod & plurimum exerceri, & frugalissimè victitare tum homines solerent: contra verò suo tempore, exerceri parum, plurimum verò esse. Ex quo peruerso viuendi more factum Paulus arbitrabatur, vt plurimæ essent notæ, & spuria tertianæ, collectis scilicet, atque confusis pituita plurima, atque bile, quæ rarissimæ Hippocratis ætate esse solebant, ob exactam tum viuendi rationem, ab hominibus obseruatam. Quid mirum igitur, si nunc quoque, tam in diuersum mutato viuendi more, ocio, crapulæ, & intemperantiæ deditis hominibus, congruus & parcus præscribi à medicis in acutis morbis, 4° victus minimè possit? Eum porrò si præscribere doctus, & prudens tentet medicus, iugulari ægrum dicent idiotæ, nec æger ipse dicto audiens fuerit, talia consulente medico. Mox enim vel linqui animo, & deficere viribus ægri solent, si paulò tenuior victus præscriptus fuerit: vel certò talem victum vix biduum tolerare queunt, adeò fracta, imbecilla,

Cibandi veteris modus & nostræ hoc tempore cibandi ratio.

Lib. 1. de ratione victus acuti. com. 13. & 17.

Fen. 1. quarti cau. trac. 2. cap. 8.

Lib. 2. cap. 20.

imbecilla, mollis, eneruatæque est hodie hominum natura. Adde, quòd cùm sit còsuetudini in victu instituendo plurimum tribuendū, vel Hippocratis, & Galeni testimonio: vt quæ adscititia quædam natura sit, efficitur, vt huic non minimum insistere in victus præscribenda ratione debeamus, neque temerè consuetudinè etiam malam, in diuersum repètè mutare: dicente nimirum Hippocrate, vitiosam victus rationem, quæ nunquam variet, longè tutius esse obseruare, quàm subitò, vel ad meliorem transire. Quamobrem cùm plenissimo victu, paucò autem exercitio, vti hoc æui homines soleant per secundam valetudinem, còmodè 1° certè fieri non potest, vt de repente in exquisitè tenuem victum (qualè in acutis obseruandum Hippocrates præcepit solo ptisanæ succo, aut melicrato còstantem trāscent) eumque tolerare possint. Ea porrò causa est, cur nunc eum victum non præscribant medici, nec id facientes errare, aut ab Hippocratis, & Galeni præceptis deuiare, credendi sint. Nam præterquam quòd ptisanæ vsus hoc tempore exoleuit: nostræque ætatis hominibus est insuetæ, insuauis etiam, & gustui ingrata est habenda, si ad eum modum paretur, quo olim parari moris erat: etsi de eo apparatu nihil quicquam, vel ab Hippocrate, vel Galeno sit proditum. Galenus nanque Hippocratem alicubi arguit, quòd aquæ hordei 2° conficiendæ modum non docuerit: at in eo ipso est etiam reprehendus Galenus, quòd id docere non sit aggressus. Nullibi enim (quòd sciam) modum parandi ptisanæ succum, aut aquam ex hordeo conficiendi docuit: ne in illo quidem libro, qui ab eo de ea re: hoc est, de ptisana conscriptus est. Itaque cùm insuetus sit hoc tempore ptisanæ vsus, isque cibus ægrotantibus insuauis, neque parari commodè à coquis ob inscitiam valeat, neque hordeum ei vsui aptum habeamus, nimirum si aut nunquam, aut raro à medicis in acutis morbis præscribatur. Nam pulmentum id, quòd vulgus hordeaceum vocat, quòd ex feruefacto aqua hordeo, & ad dissolutionè vsque incocto, & fetaceo 3° cribro, vel ex iure capi, vel amigdalino lacte transmissò paratur, aliud longe cibus est, quàm ptisanæ cremor, succusve qui dici Hippocrati, Galenòque consueuit. Hi nanque pro ptisanæ succo, nihil aliud intelligere potuerunt, quàm expressum per solam in aqua cocturam hordei liquorem, qui planè & insuauis, & nauseabundus, & glutinosus cibus ad gustum, re vera apparet, vt eius rei fidissimus ipse testis esse possum, qui eius rei experiundæ gratia, parari mihi ad eum modum iussi, vt qualis cibus esset, qui tantopere esset à veteribus commendatus scire possem, tantum mihi profectò, & nausæ, & euerfionis ventriculi attulit, vt medicamentis mihi ad firmandum ventriculum opus fuerit. Sed vnde digressus sum, reuertor. Dico non deesse, congruum, nostræ hac tempestate, cibandi ægros modum. Nam in acutis morbis, continua inquam febre, pleuritide, phrenitide angina, peripneumonia, & similibus loco ptisanæ succi, vel leue pullorum gallinaceorum iusculum, oxalide lactuca, intybo latiore, borragine, blito etiam, ac spinaciis vocatis (quæ ego bliti speciem

Lib. 1. aphor. 17.

Lib. 2. de ratione victus acuti. text. 2.

Lib. 4. de ratione victus acuti. com. 72.

Ptisanæ succus quid.

Victus acutorum morborum nostræ ætate.

Lib. 1. artis
cur. ad Glau.
cap. de cura
cont. quæ
accidentib.
carent.

Fen. 1. quarti
trac. 2. cap. 8.

Fen. 1. quarti
trac. 2. cap.
10.

Lib. 1. ad
Glau. cap.
de cura ter-
tiana.

speciem esse, vnâ cum Manardo non dubito) in iusculum ad alteratio-
nem, & refrigerationem immisisis, vel etiam pane loto, & ex aqua sim-
plici, & modico zaccharo excepto, vel in leui iure pulli, si ampliore
alimonia opus sit, dissoluto vtendum commodè cenfeo. Panem nanque
lotum, valde Galenus probat. Victum enim continuis febribus insti-
tuens, lib. 1. ad Glauconem, ait, & succum ptisanæ, his quibus non ace-
scit, & panem ex aqua dari debere, quod & Oribasius ad Iulianum de
febricitantium cibis scribens præcipit, admixto quidem seminis melo-
num succo. Nec mirum cuiquam videri debet, quodd in cibis acutè
febricitantium spinacea à nostris vocata reposuerim: id enim Auicen- 10
næ autoritate motus feci, qui in capite de cibatione febricitantium,
olera febricitantibus conuenientia describens, horum conceptis verbis
meminit, inquit. Et tenue in extremo cibationis regimen est prohi-
bitio cibi, & crasum valde est administratio ciborum qui sanis debentur.
Regimen verò quod veluti medium est, ad latus quidem tenuis in-
clinans est, vt sit contentus æger granatorum succo, & iulebo tenui, &
post ipsum succus Ptisanæ subtilis, & post ipsum aqua hordei crassa.
Et de holeribus frigidis, & humidis, sicut atriplices, & spinacia, & bliti
& similia. Hactenus Auicenna, qui inter olera spinacea vocata, ceu fe-
brientibus salutaria, vt quæ & refrigerent, & humectent, & aluum 20
emolliant, (de blitorum genere existentia) exhibenda censet, contra
vulgarium quorundam medicorum inscitiam, qui spinacea, ceu acu-
tum quid habentia (quodd eorum semen acutum sit, spinosum, & vel-
licans: vnde spinacea dicta putanda sunt) damnant, nec ea febrici-
tantibus conuenire, contra veri sententiam, arbitrantur. Atque in hoc
Auicennæ textu animaduertendus est interpretis error, qui bis aquam
ordei inferuit, cum non aqua hordei, sed succus hordei, seu ptisanæ po-
tius, legi debeat, vti ex Galeni textu, tum 1. aphor. com. 4. tum 1. de rat.
vic. acut. & ex Hippocrate (vnde hic Auicennæ locus desumptus
esse videtur) probari apertissimè potest. Vtrobique enim ptisanæ 30
cremor, non aqua legitur. Sed hoc frequens est Auicennæ interpreti,
vt loco cremoris hordei, aquam scribat, vt suprâ citato loco, sæpe pro
aqua succum, sicuti vbi eam docet conficere duplici modo, & vbi
non esse dandam aquam hordei iubet, quando alius adstricta est.
Hos Auicennæ locos restituere visum fuit, ne quod inepto interpreti
iure adscribendum est, id erroris, auctori optimo, tribui possit. Sed
iam quod reliquum est absoluamus. In morbis acutis, valentibus vi-
ribus tenuiter alere ægrum oportet, eo victus genere, qui à nobis
anteà dictus est: qui & ipse à victu præcorum non abhorret, cum
Galenus in tertianæ cura, & atriplicem, & blitum, & maluam, & 40
cucurbitam & lactucam, ex olerum genere præscribat, & ex alica
forbitiones, saxatiles item pisces, & ex volatilibus quæ molli con-
stant carne, quales cohortales pulli, iuuenuli, & capi annotini sunt.
Quin & gallorum testes, & suillos pedes, & porcellorum liquatas car-
nes, & oua dare, in exquisita tertiana non veretur Galenus, sed id tamè
facit

facit cōcocto iam morbo, & vbi propè est vt morbus soluatur, cum iam
cibi amplius est offerendū. Fructibus etiā nō abstinendū suadet, ad de-
gustandū, vt intelligamus non perperam facere hoc ætatis medicos, qui
acutè febricitantibus, vel cotoneum malum, vel pirum, incoctis vtrisque, &
sublato cortice zaccharo resperfis, vel pertigonia vocata prima delibra-
ta, & zaccharo resperfa, vel acidorum ceraforum tantillū degustandum
præbent. Hi enim fructus, & refrigeratione, humectationeq; sua valdè
febri conferunt, & facilè transmittuntur, nec difficulter coctionē in vtre
subeunt: vt haud immeritò dixisse Celsus sit visus, in nullo quàm in his 10
(de fructibus loquens) minus noxæ esse. Itaq; non fructuū esum, sed cō-
summationē omnium ciborum, vnâ cū fructibus assumptorum nocere, cum
ita plerunq; fructus tota die immodicè sumantur, ne quid ex densiore ci-
bo remittatur. Sed si modicè sumantur ad alterationē, & gustatū, potius
quàm ad satietatē conferre eos, vel autore Galeno, dubium non est. Si
verò morbus acutus fuerit, imbecilla facultas, tum paulò plenius cibā-
dum, contuso inquam, ex caponū carnibus, & succo carnis, modicòq;
vino tenui, albo, paucifero. Magna nanque semper de virium custodia
ratio habenda est, quicumque tandè morbus fuerit, seu acutus, seu diu-
turnus. In longis verò morbis, paulò plenius reficere ægros oportet: quā 20
tò scilicet morbus, acutis mollior fuerit. Potus autem in acutis aqua
esse debet, eaque, vt Hippocrates, & Galenus docent, elixa. Quodd si
vino vtendum sit, tenue, aquosum, leue, minimè potens, aut genero-
sum eligatur. Nam & vino interdum, in acutis vtendum esse, nos Hip-
pocrates docuit, præsertim si album sit vinum. Id enim, eodem auctore,
omni alio facilius ad vesicam transit, & vrinam ciet, magnūque sem-
per auxilium in his morbis afferre (si vt oportet exhibeatur) solet. Qui-
bus vino vti non licet, vel ob febris magnitudinem, vel quodd nondum
coctus sit morbus, iis vel aquam elixam ex zaccharo, vel è violis aut
adianto sirupum, iulebūmve rite paratum, exhibere conuenit. Sint 30
autem omnia, quæ ægris ad victum sumministrantur, munda, nitida,
probè parata, exculta, & ægro grata. Sic enim Hippocrates libro sexto
Epidemiorum, Galenusque iubent. Sint etiam ministri ægro grati, assidui,
prudentes, officiosi, mites: non morosi, asperi, desides, impru-
dentes: quique & gratificari ægro sine noxa possint, & vbi res poscit,
reluctari ægro sciant, si quando noxia desiderarit. Quæ extra sunt, pro
ratione morbi, & constitutionis aëris, sic omnia temperentur, vt in
ægrum salutem omnia dirigantur. Sit aër ætate, & in morbis calidis niti-
dus, frigidus, purus, lucidus, odoratus virentibus herbis, odoratisque
floribus vernans, & multa sparsa in solum aqua humectus. Hyeme, &
40 morbis frigidis calidior sit aër, cubilèque multo igne ex odoratis lignis,
vite, quercu, abiete, libanotide, & similibus accenso, calidius, odo-
ratisque reddatur: præsertim si imbrifera, vdaque hyemis cōditio fue-
rit. Mediis temporibus mediocria obseruentur, in temperie omnia. Ha-
beatur item in præscribendo victu, & ætatum, & regionum, ac locorum,
in quibus viuunt, ratio. Aliam nanque pueri, aliam iuuenes, aliam
senes

Lib. 1. cap. 3.

Lib. 1. ad
Glau. cap.
de cura ter-
tiana.

Lib. 6. Epid.
part. 3. aph.
10.

Lib. 3. de ra-
ti. vic. acut. à
textu 1. vsque
ad 20.

Part. 3. aph. 9.

fenes viuendi regulam postulant, Aliam item Europæi, Asiatici, Aphri-
 Lib. 3. cap. 4. cani. Non enim tantam Europæ incolæ, atque Asiatici, vel Celso au-
 tore, ferre inediã possunt, nec tantã Germani, atque Itali, vel Hispani
 quod id cœli, & naturæ incolarũ conditio non ferat. Id insuper cauend-
 um, ne in summo feruore febris, in accessionibusve, sed in remis-
 sionibus cibum præbeamus. In accessionibus nanque subtrahere ci-
 Lib. 1. aph. 11. & 19. bum oportet, vt Hippocrates iubet, apponere enim noxium est. In
 summa, vt rectè cibandi modum, victusque rationem præscribas, &
 morbo, & virtuti, & vigori summo, & ætati, & cœli, atque regio-
 nis conditioni, & demum consuetudini, intentum esse medicum
 Lib. 8. meth. oportet, quem ob id meritò, & prudentem, & exercitatum esse debe-
 re, Galenus pronunciauit.

De victus ratione, Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

Victus, afficit & alterat corpus. Colligitur ex ratiocinatione ab
 Hippocrate facta. Lib. de veteri medicina.
 Eadem diætã vti non debent ægri, atque sani. Lib. de vet. medicina.
 Victus modum, ex sensu corporis mensurari. Lib. de vet. medicina. 20
 Diætã sanorum ægris nocentissima. Eodem libro.
 De victu ægrotantium vario, ex sorbitionibus constante, aut aliis cibis,
 Vide eod. lib. de vet. medicina.
 Victus permutatio mala. Lib. de vet. medicina.
 Ex victu ferino morbi nascebantur. Lib. de vet. medi.
 Huc pertinent quæcunque Hippocrates de victus ratione in acutis ser-
 uanda, quatuor libris scripsit: quæ de pituita, de consuetudine, de
 vino, mulsã, oxymelite, & huiusmodi copiosissimè, atque doctissimè
 scripsit, tum & quæ libro primo aphorismorum, aphorismis 4. 5. 6. 7.
 8. 9. 10. 11. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. habentur: quæ & ipsa locorum con- 30
 muniũ instar, erudito lectori esse poterunt. Quæ quoniam fusissi-
 ma sunt, sat mihi locum citasse visum fuit, è quo ceu vberissimo fon-
 te, assertiones, & locos de re proposita parare quisque sibi possit.

Galeni.

Victus non vna omnibus species in consuetudine est. Lib. 7. meth.
 medendi.
 Victus cuique corpori suus est perpetuò deligendus. Lib. de salubri
 diætã, com. 7. eius libri.
 Victus ratio probatissimum sanguinem gignens, his scripta est, qui li- 40
 berè, & quietè vitã traducere possit. Lib. de boni, & mali succi cibis.
 Victus recta ratio, animi mores probos reddit. Lib. de sani. tu. primo.
 Victus salubris ratio occasionem præcipitem in sanis non habet, vt in
 morbis. Lib. 5. de sani. tu.
 Victus repentina in sanis mutatio, noxam adfert. Lib. 2. de rat. vic. acut.
 com.

com. 22. & quam noxam, vide ibidem, longa ferie.
 Victus repentinam mutationem ad abstinentiam facilius ferunt, qui
 parte superiori pituitosi sunt: difficilius verò ferunt, qui parte supe-
 riore picnocoli existunt. Lib. 2. de rat. vic. acut. com. 29. 30.
 Victus generis vniuersi, in morbis instituendi, scopus præcipuus Hip-
 pocrati propositus est, morbi coctio. Lib. 3. de rat. vic. acut. com. 49.
 Victus nobis ineunda ratio est, ad morbi vigorem respicientibus. Cõ. 3.
 ad lib. 1. de popul. morb. textu 11.
 Intemperatas naturas contrario victu ei, quæ vicit intemperaturæ ciba-
 10 bimus. Lib. 8. meth. meden. item & cum malè se habent, contrario
 item victu vtendum est. Eod. loco.
 Victus ratio in ægrotantibus, ex indicationibus, quæ tum à morbo, tum
 à consuetudine, ætate, natura, regione, ducuntur, constitui debet.
 Lib. 8. meth. meden.
 Victus attenuantis ratio ad eò diuturnis morbis confert, vt sola ea
 sine vllò alio medicamento sublata sint. Lib. de attenuante victus
 ratione.
 Victus tenuis in extremo, tenuis, & plenus, item conseruans qualis sit.
 Lib. 1. aphor. com. 4.
 20 Victus tenuis terminus, est virium exolutio, quarum gratia nutrimus.
 Lib. 1. aphor. com. 4.
 In longis morbis fouere vires properamus, in acutis verò parum debi-
 litatas conseruare. Com. eodem.
 In acutis morbis, si vires quales accepimus properemus seruare, vel
 etiam augere, semper addemus ad morbum. Com. eodem.
 Quicumque error accidit ægrotantibus, qui tenui victu vtuntur, hic
 maximum adfert periculum, & quia natura à tali victu debili-
 tatur, & quia ad eum transitus est insuetus. Libro 1. aphor.
 com. 5.
 30 Victum adhiberi tenuissimum extremis morbis oportet. Lib. 1. aphor.
 com. 6.
 In morbis peracutis, extremè tenuiter victum adhibere conuenit, quo-
 niam victus tenuissimus morbis iam consistentibus est necessarius.
 Lib. 1. aphor. com. 7.
 Victu tenuissimo oportet vti, cum morbus consistit: quòd melius est
 naturam permittere vacare, circa morbi coctionem, morbo in
 suo vigore consistente, neque distrahere ipsam ad cibos recenter
 assumptos conficiendos, quod etiã tunc phlegmasiæ magnæ existit.
 Lib. 1. aphor. com. 7.
 40 Vbi morbus in suo vigore consistit, victu tenuissimo vtendum est, tum
 propter casuum magnitudinem, tum propter morbi coctionem.
 Neque enim distrahere oportet naturam ad alteram nouam co-
 ctionem: cum eo tempore vni humorum noxiorum coctioni for-
 titer vacet, & haud ita multò post ipsos sit euictura. Lib. 1. aphor.
 com. 8.

In victus ratione vna indicatio ex morbi temporibus sumitur, altera verò à viribus aegrotantis. Lib. 1. aphor. com. 8. Altera in victu instituendo intentio est, vis ipsa aegrotantis cuius gratia nutrimus: neque enim morbi causa nutrimus. Libro 1. aphor. com. 9.

Aliquando morbi in ipso vigore, vbi casus aliquis interuenerit, naturæ robur dissoluens, nutrire cogimur. Totius enim victus rationem, in vnoquoque morbo à duabus intentionibus iubet Hippocrates assumere, ex summo totius morbi vigore, & ex viribus aegrotantis. Lib. 1. aphor. com. 11.

Cibus dandus non est, cum iam adsunt accessiones, neque cum haud ita multo post affuturæ sunt, sed cum declinant, aut cessant. Eod. lib. & com.

Particulares ciborum oblationes, ex accessionibus coniecturari oportet. Lib. 1. aphor. com. 12.

Ad perfectam, & indeficientem victus rationem, tres sunt intentiones. prima quidem sumpta est ex viribus aegrotantis, secunda ex morbi constitutione, & tertia præter has, ex particularibus accessionibus. Lib. 1. aphor. com. 12.

Totius victus figuram, ad duas respiciens intentiones faciebat Hippocrates: quarum altera erat vis aegrotantis, altera constitutio morbi. 20 Lib. 1. aphor. com. 12.

Ad victus rationem, differentia etiam ætatum aliquid confert. Lib. 1. aphor. com. 13.

Senes facillè ferunt in ediam, pueri difficulter. Est autem facilitas in non appetendo, & nihil inde mali sustinendo difficultas ex contrariis oritur. Eod. lib. & com.

Ad victus rationem inueniendam nõ parum tempora anni conducunt. Lib. aphor. com. 15.

Victus febricitantibus qualis sit adhibendus, nempe humidus. Lib. 1. aphor. com. 16.

Victuum sanorum indicationes, in iis quidem, quæ præter naturam sunt, contrarias: in iis autem quæ sunt secundum naturam, similes facere oportet. Lib. 1. aphor. com. 16.

Non hoc solum cognoscere sufficit, quòd huic plus, vel minus sit offerendum, vel quòd victu exsiccante, vel humectate vtendum sit: sed nunquid semel, aut sæpius qualibet nocte, vel die, cibum offerre oporteat. Lib. 1. aphor. com. 17.

Ab ægritudine, viribus, anni tempore & ætate nutriendi sumuntur indicationes. Eod. lib. & com.

Si vires laborantis debiles fuerint, & ea quæ in corpore est dispositio, sit ex corruptione humorum, vel defectu, parum alimenti, & sæpius talibus offeremus. Eod. com.

Vide eodem com. 17. quando rarò, & pauca dandum: & quando multum, & sæpe, item quando rarò & plura, & quando pauca

pauca, & ex longo temporis interuallo.

His qui per circuitus accessiones habent, nihil dare oportet. Lib. 1. aphor. com. 19.

In quibus accessiones per circuitus non fiunt, hoc est non ordinatum, in his ratio exquisita inueniendi temporis, quòd cibus offeratur, haberi nequit. In quibus verò accessionum ordo seruatur, principia earum oportet obseruare, hoc est ne eis iam factis, vel non multo post futuris, nutriamus. Lib. 1. aphor. com. 19.

10 Tria sunt capita, quibus victus ratio comprehenditur, & quod attinet ad quantitatem, & quod ad qualitatem, & tertium quod ad vsus modum. Lib. 1. aphor. com. 19.

Victus Alexandrinorum qualis. Lib. 2. aphor. com. 2.

Victus genera similia, similes faciunt morbos, dissimilia & contraria naturis dissoluunt, præterquam in naturis temperatis, quæ à similibus iuuantur. Lib. 2. aphor. com. 3.

Ob errata, quæ in victu contingunt morbi fiunt. Libro 3. aphor. com. 19.

Ex victu anteacto humorem superabundantem cognosci. Lib. 4. aph. com. 2.

20 Victus antecedens euacuationibus moliendis noxij humoris confert. Ibidem.

Victus exiccans morbum comitalem sanat. Lib. 5. aphor. com. 7.

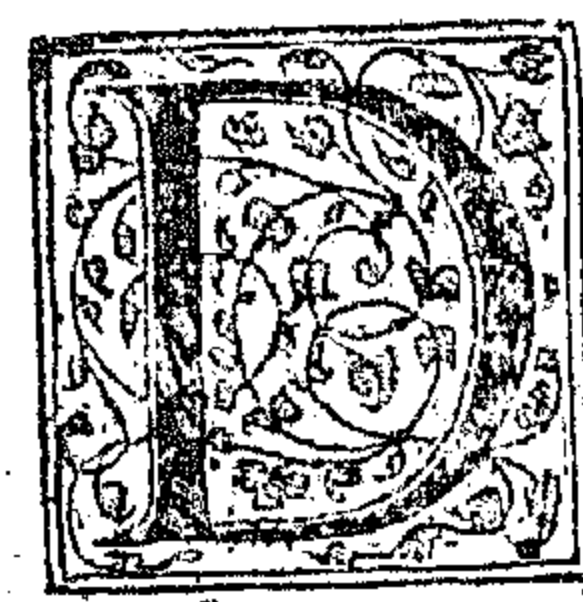
Victus parcior in prægnante abortum facit. Lib. 5. aphor. com. 45.

Exquisita victus ratio, in prægnantibus seruari non potest. Lib. 5. aph. com. 55.

Ad hanc partem de victus ratione in morbis seruanda, adferri iure debent, quæcunque Galenus in commentariis suis ad quatuor Hippocratis libros, de ratione victus in morbis acutis, non minus doctè, quàm copiosè scripsit. Ea enim omnia, quæ de vsu ptisanæ, vini, mulsæ, oximelitis, quæ etiam de consuetudine, tempore, & cibandi modo prodidit, locorum communium instar, haberi debent. Quæ quoniam & amplissima sunt, & longa nimis serie descripta, citasse ea, non huc transtulisse commodius visum est. Non enim vniuersos libros Hippocratis, aut Galeni describere, (quod operosa & inanis diligentia, ne dicam stupiditatis esset) sed ex illis communes locos ad res de quibus tractatur, pertinentes excerpte in animum toto hoc opere induximus, vt & publicos professores hoc inquirendi labore commodum leuaremus, & medicinæ candidatis hac quasi locorum medicinæ communium sylua, compendiosam ad medicinam breui temporis curriculo perdiscendam, viam aperiremus. Vbi enim de singulis rebus quicquid Hippocrates, Galenusque diffusè tractarunt, compendiosa ratio traditur, profectus ingens studiosis inde paratur. Quæ nobis semper ratio proposita fuit.

De ea medicina parte, quam Pharmaceuticam vocant, deque euacuatione, & purgatione, instrumentis ad curationem morborum ut plurimum necessarijs. CAPVT XVI.

LE ea Therapeutices parte, quæ victu medetur quæ διατητικῆν Græci vocāt, superiore capite egimus: de ea modò, quæ medicamentis curat, quam φαρμακωδότην dici volunt, agendū hoc capite videtur. Quæ profectò, vt nò in omnibus morbis necessaria perpetuò est (si quidē citra pharmacorū vsum plerique morborū curari sola victus ratione possunt) sic certè in quibus necessaria ipsa est, præstātissimi vsus, summi profectus, atque momēti nò minimi est habēda: vt cuius vnus ope medicamentorū apparatus, ac cōgruo vsu, ingentibus malis, doloribus, morte denique ipsa, non rarò ægri liberentur. Vnde meritò, quæ id facere medicamenta compertum est, à priscis Θεῶν χάρις, id est, Deorum manus dicta sunt, quòd præsentī quasi numine quodam ipsa iuuandi celeritate, & efficacia alleuare ægros ingentibus periculis videantur: vt de philonis medicamento, & Isotheo vocato, multisque aliis medicamentis exploratum habetur. De hac igitur parte, quæ medicamentis, vti singularibus præsiidijs nititur, breui compendio agemus, ostendentes quid medicamentum, & quòduplex sit: quomodo vim suam in corpore exercent, atque operetur, qua ratione auxiliū dicatur: tum de euacuatione, & purgatione, idoneis ad curationē instrumentis, agemus. Postremò de medicamentis in vniuersum, quæ in hac medicinæ tractātur parte, quo sine caput concludemus. Medicamentū igitur Galeno, id omne dicitur, quod naturā alterare potest, vt quod substantiā nostrā augere potest, nutrimentū. Et profectò ita res habet. Quæcūq; enim suis qualitatibus corpora nostra afficere, alterare, immutarēq; possunt, medicamentorū nomine insignienda veniunt. Ob id enim, quòd neq; augere nostri corporis substantiā possunt, neque omnino à facultate vinci, medicamenta rectè dici merētur. Quo in genere non solum quæ alterationem quandam à corpore adempta, afficere ipsa possunt, sed & quæ nulla substantiæ suæ mutata parte, sed tota seruata integra, corpus afficiunt, medicamenta etiam dici merentur, vt Gal. lib. 3. de temperamentis, conceptis verbis affirmat. Sed huius ordinis quæ sunt, deleteria, & totum corpus corumpentia iurè dicuntur. Duplex autem in vniuersum Galeno medicamentorum genus est. Alterum simplex, alterum compositum. Simplex id dicitur, quod secundum naturam syncerum est, hoc est, nulla extraria mixtionē concretum, sed ea sola, quam à natura adeptum est. Nec verò etsi omne simplex medicamentum, materia, & forma cōstet, qualitativēq; elementaribus caliditate, frigiditate, humiditateq; ac ficcitate, ob id cōpositū dici meretur. Nò hæc profectò cōpositio ea est, de qua in præsens nobis sermo est, quæ tota extrariis rebus, nò ingenitis cōstat, sed syncera naturæ in simplicibus productio. Ita enim natura cōparatū est, vt ex elementis omnia cōstet: nec ob id tamē cōposita dici, quæ hanc miscellam nacta sunt. Ea enim sola composita dici merentur, quæ

Lib. 1. de simpl. facult. cap. 1. & lib. 3. de temper.

Lib. 1. de simpl. facult. cap. 1.

alienis immista, atq; confusa, quam à natura synceritatem nacta sunt, amplius nò obtinent. Ergo simplex id erit medicamentum, quod nativā synceritate pollet, nec alienæ substantiæ contagio polluitur: cuiq; nulla alia substantia medici opera accessit. Compositū verò id erit, cum aliena quædam substantia, arte, & industria est admista: sic enim compositi nomen in præsens audire oportet: non prout quicquā vel ex elementis, vel materia, & forma cōstat. Sic enim nihil quicquā simplex inuenire liceat, cum omnia autoribus Hippocrate, Aristotele, atq; Galeno, ex elementis constant, sed ea naturæ mistio, quam rebus ipsis ea ipsa ingenerat, alienis substantiis, & extrariis minimè constat, sed internis, & ingenitis. Vnde etsi interdū simplex aliquod medicamentū, & pluribus, & inter se diuersis, atq; contrariis viribus à natura constet (vt in aloë, rhabarbaro, alumine, chalchantho, chalcitide, rosa, agarico, absintho, ac plerisque aliis est videre) nemo tamen cōposita hæc esse, sed simplicia, vnā cum Galeno, Dioscoride, Paulo, dixerit. Istæ enim omnia, quæ non aliā, quàm quæ à natura mistionē nacta sunt, obtinent, simplicia vocare medici consueverunt: quod ea mistio nò arte, sed natura, non extrariis, & aliunde adiectis substantiis, sed ingenitis, & internis, & à natura productis fiat. Nec solū hæc vocare medici simplicia consuevere, sed & quædam etiam verè composita, si modò eiusmodi sint, quæ paucioribus simplicibus, quàm alia eiusdem generis composita cōstent. Hac ratione diatrion pipericon quoddam simplex Galeno dicitur, quāuis constet triū piperū anadrachmis quinquaginta, & anisi thynij anadrachmis octo. Minus idem fuerit simplex, si zingiberis etiā drachmas octo recipiat. Compositius quoq; fuerit, si horū triū duplū pondus, compositionē ingrediatur. Quod autē diatrion pipericon compositum dicitur, præter hæc omnia recipit ammi, fefeli, Libyiticum, enulam, spicam nardi, casiam, & alia id genus, quæ ipsum valde medicamentosum, & compositum maximè faciunt. Sic Actuario, Mesueo, Nicolao, oxymeli simplex quoddam, aliud compositum dicitur: sic & oxosacchar simplex, & compositum (oxosaccharū Practici vocant) multaque eiusdem generis simplicia medici vocare in vsu habent, quæ reuera composita sunt, & ex diuersis substantiis, arte paratis, atq; confusis concreta. Quomodo (opinor) vena, arteria, musculus, Galeno partes vocātur simplices, & primæ, cum reuera sint compositæ, vena, & arteria ex fibris & membranis: musculus ex carne simplici, febris neruorū, & ligamentorū, venis, arteriis, tunica, vt libris de inæquali intemperie, de motu muscutorum, & in anatomicis passim Galenus. Sed ex paucissimis composita quæ sunt, & simplicia videri, & appellari etiā simplicia à medicis solent. Ea igitur propriè simplicia medicamenta dici debent, quibus mistio nulla artificiosa à nobis accessit, etiā si sint ex substantiis natura diuersis composita. Quæ verò minus à nobis composita sunt, catachresticos etiam simplicia vocamus. Cōposita autē medicamenta nobis hoc loco vocantur, quæ minister naturæ medicus, ac imitator, ex variis simplicibus diuersa, aut eadē pollentibus virtute, commiscuit: non quidem tota per tota (id enim naturæ solius, ac

Hipp. lib. de nat. hum. Arist. lib. 1. phil. & lib. 1. de gene. & cor. Gal. in com. ad lib. de nat. hum. lib. 1. de Elem. & lib. 1. de temper.

Lib. 4. de fin. tuenda.

Lib. 1. de morb. diff.

Compositio
quid.Cap. 11.
Cap. 22.
Ex Gal. lib. 3.
de temper.Lib. 3. de te
per.Gal. lib. 3. de
simpl. facul.
cap. 21. & lib.
2. cap. 22.Lib. 2. de
simpl. facul.
cap. 22.Lib. 3. de
simpl. facul.
cap. 17.Medicamen
ta potestate
talia vt in a
ctu ducantur.

DE I munus est) sed per partium minimarum viciniam, & contactum nonnunquam tam exactum, præsertim coctione longa, sed blanda & veluti totius fermentatione, vt à vera mistione parum absit. Est enim compositio hoc loco nihil certè aliud, quàm medicamentorum viribus diuerforum cum ratione à medico facta mistio. Quid medicamentum sit, ac quotuplex, diximus. Quomodo nunc vim suam exerat, & vt in corpore operetur, iam dicendum. Quod vt perspicuè doceri queat, sciendum priùs illud est, medicamenta omnia siue qualitatibus suis corpus alterantia, seu naturæ suæ proprietate humores purgantia, non actu, sed potestate talia esse, vt 3. de temperamentis, primo item, atque secundo de simplicium facultatibus habetur. Potestate nanque tale dicitur, quod quale dicitur, nondum est, sed potest tale esse, vt cum euphorbium calidum, cicutam frigidam dicimus, intelligere licet: non enim actu euphorbium calidum est, nec calfaciendi præsentem vim habet, vt ignis, qui actu & calidus est, & calfaciendi præsentem potestatem, non aliunde quæsitam habet: nec cicutam, vt nix, aut glacies, frigida. Hæc enim frigida actu dicuntur. Itaque cum sint medicamenta omnia potestate, ac vt in futuro talia, exercere vim suam in corporibus nequeunt, in actu talia fiant, qualia potestate esse dicuntur, egentque principio aliquo aliunde petito, à quo in actum ipsa ducantur. Principium autem id, nostri corporis natiuus calor est, cuius ductu, & ope, medicamenta omnia vires suas in corporibus nostris exerunt, attenuatis quidem & comminutis; quæ intrò sumuntur medicamentis, atque natiuo etiam calore nostro excalfactis, vnde est illud Galeni, nihil miri esse, si medicamenta primùm quidem in parua & tenuia frangi postulèt, & secundo loco, vt tempore aliquo, tametsi minimo, corpori nostro, quo calida fiant, sint adiuncta. Et illud item, eorum quæ in confessio est facultate esse calida, nullum omnino apparere, nos excalfacere priùs quàm in tenuia sit comminutum: minimèque mirandum esse, si quædã medicamenta, primæ quidem mutationis principium à nostro calore nacta, inde iam pergant eum qui mutabatur superare. Quæ enim calida facultate medicamenta esse, dicuntur, caloris sui principium à nobis accipientia, partim similiter nos recalfaciunt, partim etiam vehementiùs: idque iure sanè optimo, quòd innata corporibus nostris caliditas, intrò medicamenta ad sese attrahat, & comminuendo extenuet. At verò etsi medicamenta cuiusvis generis omnia, siue calida, siue frigida sint, actionis suæ potentiam, atque principium à nobis accipiant, à calore vtique nostro attenuata, comminuta, atque attracta (vt proximè citatis è Galeno locis ostendimus) aliter tamen calida, aliter frigida in actum, vi caloris nostri ducuntur: calida quidem non solum attenuationem, comminutionemque suscipientia, sed etiam nonnihil caloris. Impertitur enim aliquid sui natiuus noster calor calidis medicamentis, vt non solum ea attenuet, & in minima frangat, verùm caloris aliquid adiungat, vnde & calidiora ipsa reddantur, vt lib. 3. de temperamentis, & secundo de simplicium facultatibus, cap. 22. cõceptis verbis expressit Galenus:

Galenus: tum multò expressiùs lib. 3. capite 19. cum inquit: Medicamenta frigida quadantenus refrigerandi potentiam à nobis accipiunt, sicut excalfaciendi calida, tametsi alio modo illa, alio ista. Nam calida præter deductionem, & in minima diuisionem (vt ego quidem ex eiusdem Galeni sensis interpretor) calorem aliquantulum à calore nostro nanciscuntur: frigida non sic, vt quæ à calore nostro deductionem solam, & distributionem, atque in minima diuisionem, non autem refrigerandi principium accipiant. Id enim naturæ repugnare videtur, vt natiuus noster calor refrigerandi impertiat potentiam, secus in medicamentis calidis, quæ præter deductionem in corpus, iuuantur etiam ab innato calore, in calfaciendo: refrigerandi autem potentiam, quam à nobis accipere medicamenta frigida, dixit Galenus, est, ipsa vi natiui nostri caloris deductionem accipere, & in minima attritionem, distribuente scilicet medicamentum natiuo calore, non autem vllam ab eodem calore qualitatem, qua refrigerare ipsa possint. Generale (inquit Galenus) communèque vtrisque est (hoc est calidis, & frigidis medicamentis) nempe alterationis principium, ex passuro corpore, in acturum medicamentum procedens. Nam quæ potestate quidem sunt calida (subdit) alterantur eò duntaxat, quòd incalescant à nobis: at quæ frigida natura, tum quòd comminuantur, tum quòd adscititium accipiant motum. Cum itaque ipsis, tanquam frigidis agere absque corporis patientis auxilio non licet, iure potestate frigida dicuntur. Nam vt actu nos refrigerent, non prorsum ex sese obtinent. Verùm à nobis priùs perpetiantur, vt refrigerent, oportet. Etenim in minuta conteri, & adscititium motum accipere, affectus sunt medicaminum. Hactenus Galenus, Ex quibus sanè verbis perspicere est, quid à nobis medicamenta calida, quid frigida, vt operentur, accipiant. Illa quidem, & comminuantur, & incalescunt à calore nostro, hæc, nempe frigida, comminutionem tantum & adscititium motum, non autem vllum agendi principium, à caliditate nostra innata sibi assumunt: si enim vnum aliquod agendi principium à calore nostro susciperent, præter in minima diuisionem, & adscititium motum, non aliud quàm calfaciendi accipere omnino possent, cum natiuus calor, non aliud quàm similem sibi qualitatem, nempe calorem impartiri queat rebus in quas agit. Quamobrem oporteret frigida medicamenta quæ sunt, corpora nostra calfacere, si principium suæ refrigerationis, præter memorata, à calore nostro acciperent. Quod cum naturæ rerum repugnet, vt frigida quæ sunt, per se calfaciant, sequitur omnino medicamenta frigida, vt sese exerant, & id quod potestate sunt, actu efficiant, atque operentur, non aliter id præstare, quàm sola attenuatione, & in minima à calore nostro facta attritione & in partes distributione: quæ vbi à natiuo nostro calore peracta sunt, ipsamet medicamenta frigida, per id quod in semetipsis habent, refrigerandi principium, ac facultatem, corpora nostra abundè refrigerant. Atque ad hunc modum quæ potestate talia sunt in corpore operantur, vt ex Galeni dogmate probasse me arbitror. Nunc verò quonã

Lib. 3. de
simpl. facul.
cap. 17. & 20.Lib. 3. de
simpl. facul.
cap. 20.Vbi suprã
immediatè.

Lib. 11. meth. med. Auxiliaria quid. pacto medicamenta, auxilia dici mereantur promendum. Auxilium Galeno dicitur, materia omnis, quæ corpus quomodo dolibet alterans, aut etiam nutriens, iuuat. Quo nanque tempore vnum aliquid, vel intro in corpus assumptum, vel foris admotum proficit, auxilium certè vocatur: vnde meritò libri de medica materia à Dioscoride inscripti sunt. Quæ enim materiæ intercedunt, morbo leuando idoneæ, auxilia hæc propriè dici merentur, quòd morbum pellant, quòd naturæ periclitanti opem ferant, & auxilientur, vnde id nominis sortita sunt. Ergo medicamenta omnia delectu certo quæsitæ, & in tempore adhibita, dum iuuant, auxilia planè & sunt, & dicuntur. Fiunt autem interdum, quæ in alleuationem morbi exhibentur, morbificæ causæ, vt de sanguinis missione conceptis verbis confirmat 9. methodi medendi Galenus, si ea aut immodicè, aut intempestiuè fiat: idèmq; de purgatione diuus Mesueus tradit. In summa, vt auxilium quippiam dici possit, multa in considerationem veniant oportet, natura morbi, ægri temperies, atque vires, cœli status, atque ambientis qualitas, & cætera huiusmodi. Ad hæc enim inspicientes, ad mouere præsidia arte oportet, quæ & ipsa, & morbo contraria, & naturæ ægrotantis familiaria (quæ semper autore Galeno ægris adhibenda sunt) & cœli statui, aërisque conditioni aduersantia esse conuenit: alioqui certè auxilia non futura. Ex hoc porrò auxiliorum genere, præcipua curandis de plenitudine morbis, ac maximè idonea habentur, euacuatio, atque purgatio, de quibus dicere initio capitis polliciti sumus. Euacuationem simpliciter Hippocrates, autore Galeno, vocare consuevit, cum humores omnes æqualiter euacuantur. Purgationem verò, quando praua affecti qualitate. Euacuatio autem omnium humorum æqualiter (quæ quidem exquisitissima est) per venæ sectionem fit: cui proxima est, quæ per tibiariū scarificatione, & cucurbitulas, quæ per fortia exercitia, frictions, & balnea, atque inedia efficitur: euacuare enim isthæc omnia (et si alia vehementius, alia remissius, alia per se, nonnulla ex accidenti, vt inedia) iure dicuntur. Itaque vbi omnes humores æqualiter redundant, subestque secundum vasa plenitudo, si ad hæc morbus accidat acutus, florentique ætate sit æger, & viribus abundet, mittere profectò tum sanguinem expedit, dicente nimirum Hippocrate. In acutis affectibus sanguinem detrahe, si vehemens videatur morbus, & infirmus ætate floreat, viribusque abundet. Sunt nanque profectò mittendi sanguinis in morbis tres ij præcipui scopi, morbi magnitudo, virium robur, florènsque ætas: quos sanè consequuntur, plenitudinis tum quantitas, tum qualitas naturalis, totius corporis habitus, tempus, regio, antea cæta vita, consuetudo, & excretionum solitarum consideratio, vt Gal. lib. de curandi ratione per sanguinis missionem, bellissimè docet. Morbi autem in quibus sanguinis missio, ex vsu est, sunt continentes febres, & aliæ omnes, in quibus putrescens subest humor, si modò neque vires neque ætas impediunt: ad hæc viscerum interiorum omnium inflammationes, pleuritides, angina, peripneumonia, iocinoris, & lienis phlegmones, ophthalmiæ vehementiores

Lib. 4. meth. med.

Lib. 1. aph. com. 17. Euacuatio & purgatio quid.

De sanguinis missione.

Lib. 4. de rati. vic. acut. et xxi 16.

Gal. lib. 11. meth. med.

vehementiores, arthritides, comitiales melancholiæ, furores, phrenitides, sanguinis per os reiectiones, vertigines, lethargi, vulnera grauia, casus è sublimi, suppressi menses, & hæmorrhoides, & dolores quacunque tandem in parte infederint, si modo acuti, & clamosi sint. Leuandis enim doloribus, & incensiuis febribus, nullum præsentius sanguinis missione inuenit Galenus remedium. Itaque in his omnibus memoratis affectibus, sanguinis missio ex vsu est, si modo nihil impediat. Quæ verò mittendo sanguini obstare possunt, sunt puerilis ætas, senilisve, aëris conditio nimium æstuosa, vt in caniculæ diebus, nimia corporis raritas, & mollities, crudorum humorum copia, cum sanguinis laudabilis exiguitate, foetus in vtero gestatio, virium infirmitas, & ægri repugnans animus: cum hæc adsunt, vel profus à sanguinis missione abstinere, aut parum detrahere sanguinis, erit necesse. Quòd si grauis aliquis casus in huiusmodi repugnantiis, ad sanguinis missionem nos adigat, obire id muneris magna certè cautione oportebit, etq; intendendum, quod magis vrget, & à quo præsentius imminet periculum, reliquo tamen non neglecto. Magnam profectò à morbi magnitudine, & viribus semper iudicationem de mittendo sanguine, sumere oportet. Vbi enim vehemens morbus fuerit, virisque validæ, incunctanter sanguinem mittere, ex vsu erit. Maiorem si quidem perpetuò à morbo, & viribus quàm à reliquis, quæ à missione sanguinis dehortari videntur, iudicationem sumere licet. Si enim prægnati, vel continens febris incensiuæ pleuritideve, aut acutorum aliquis morborum accidat, sitque etiam aëris conditio æstuosa, huic profectò (si modò valentibus viribus sit, atateque florenti) modicè sanguinem mittemus: magis de matre periclitante, quàm de foetu solliciti. Atque in huiusmodi repugnantiis etsi (vt Galenus ait) incerta sit succurrendi ratio, præstat tamè, vel Thucididis monitu, periclitantes aliquid agere. Quibus enim alia salutis ratio non est, & quæ vnica videtur, ea dubia est; necessarium videtur aduersos periculis ire: quod quidem Thucididis fuisse consilium, Galenus affirmat. In sanguine autem mittendo, & tempus, & hora, & regio, & ætas, & cœli conditio, & vires ægrotantis, & morbi natura maximè spectanda veniunt. Vere, iuxta Hippocratis sensa, concogruentius sanguis mittitur: ætate vt incommodius, sic certè parcius mitti sanguis debet. Autumno item modicè vacuabimus, hyeme paulò liberius, nisi ingentia adsunt frigora. Hora, si deligere eam liceat, matutina, post Solis ortum conuenientissima, & ea etiam, in qua morbi remissio, vel quies est: quo sanè tempore mitti sanguis debet, si res celeritatem postulat, omnis congrua habenda est, modò in ventriculo, aut recens acceptus cibus, aut cruditas minimè subsit. Nocte si quidem intempesta sanguinem quandoque misit Galenus, vt in iuvene palestræ perito, & synocho laborante fecisse se, libro nono methodi medendi testatur, idèmq; in melancholicis, & comitialibus Auicenna, & nonnullis aliis, in quibus hora somni nocturna, mitti sanguis debet, affirmat. Quod & à me sæpissimè factum esse, in acutis anginis, & pleuritidibus,

Lib. 1. aphor. com. 23.

Lib. de sanguinis miss.

Gal. lib. 9. meth. med. & lib. 1. ad Glauc. & lib. de sang. miss. & 4. de san. tu. & 12. meth. med.

Lib. 7. meth. med.

Lib. 9. meth. m. d.

Lib. 10. meth. med.

Lib. 6. aphor. textu. 47.

Lib. de sang. miss.

tidibus, idque foelicissimo successu, testari ipse sanctissimè possum. In regione porrò calida, parcius, in frigida audacius, sanguinem mittimus. Ob id Germanis, & Gallis copiosus: Hispanis, & Mauris Aphricam incolentibus, vel etiam Asianis, parcius omnino mittere sanguinem, expedit. Aetas iuuentæ multam, puerilis vel senilis exiguam vacuationem indicat. Quamquam autem Galenus, puerulis ante annum ætatis decimum quartum sanguinem mitti vetet, quòd diffabilem habeant substantiam. Nos tamen hoc æui pueris habitioribus, & morbo aliquo acuto tentatis, nono, & decimo & aliis insequentibus annis comòdè, magnòque successu, sanguinem mittimus, vt in nostris enarrationum libris exactè docuimus. Sic cœli conditio æstuosa copiosam vacuationem non amittit, frigida, vel temperata concedit. Vires sui custodiam semper indicant: verùm vbi valentes fuerint, de mittendo vberius sanguine, potestatem medico faciunt: vt si inualidæ fuerint, à mittendo deterrent, etsi morbus nonnunquam exigere id videatur. Cui verò sanguis mittitur, is à somno protinus cauere debet: id enim fractionè in membris, nonnunquam verò syncopas, & animi deliquia creat. Supino etiam, & decumbenti venam aperuisse, magis quàm sedenti, ex vsu est: ne vitalis deficiat virtus, linquatúrque animo æger venæ porrò quæ secari in brachiis solent, tres sunt, vel Galeni sententia, exterior, interior, media. Exteriorem humerariam & cephalicam scholæ vocare, in vsu habent. Interiorem, basylicam, & regiam. Media suum nomen retinuit. Auicenna his addit finem brachij, & ascellarem vocatam. Humeraria à supernis partibus, quæ supra thoracem sunt, euacuat: interior ab imis, quæ subsepto transuerso sunt media ab vtrisque, vt & quæ saluatella vocatur, sinistrae manus, à liene euacuare creditur, quæ in dextra manu est, ab hepate. Venæ etiam quæ sub lingua conspicuæ visuntur, secari in angina, & faucium morbis solent: vt quæ sub poplitibus apparent, & in talis prope malleolum (quarum interuas saphenas Scholæ vocant) mensibus euocandis, ac renum, vesicæ, & vteri affectibus, prodesse omnes censent. Vena frontis postremi, cerebri affectibus dissecta vsui esse creditur, iuxta illud Hippocratis. Posteriora capitis dolentia, recta in fronte incisa vena iuuat. Quæ in malleoli externa parte est, coxendicis doloribus conferre, Auicenna dixit. Illud verò in sanguinis missione attendendum, vt per directum, ac rectitudinem semper fiat, quod & Hippocrates, & Galenus faciendum perpetuò iubent: siue reuellere, siue deriuare velimus. Itaque in sanguinis è naribus eruptione, si è dextra nare sanguis fluat, è dextro brachio vena aperienda est, si ex sinistra nare, sinistri brachij venæ tundendæ erit. Sic enim in pleuritide, quæ dextrum latus obsedit, è interiore dextri brachij vena, haurire sanguinè expediet. In sinistri lateris inflammatione, è sinistro item brachio hauriendus venæ sectione sanguis erit. Quæ doctâ Galeni, & Hippocratis sententia est. Atque hæc de sanguinis missione, pro compendij, & locorum communium ratione sufficiant. De purgatione nunc agendum. Est autem purgatio, desiniente Galeno, humorum qui sua

qualitate

qualitate molestant, euacuatio. Ea profectò vitiosis, corruptis, putridis, & à naturæ vsu alienioribus facti humoribus, competit. Sed in ea appa-
 10 randa, atque probè administranda, magna certè cautione est opus, ne vel quæ purgari conuenit relinquamus, vel quæ nõ expedit educamus, vnde rectissimè illud dixisse Hippocrates est visus. Si qualia oportet purgari, purgentur, confert, & leuiter ferunt: sin minus, contra. Quaquidem sententia medicos hortari videtur, vt quæ rectè à natura fiunt, etiam in artis operibus medici imitentur. Est autem imitatio (vt Galenus ait) in vnoquoque morbo tales humores euacuare, quales in spontinis euacuationibus prodesse perspectum habemus. Sponte autem è corpore euacuari dicimus, quæcunque sine aliqua medicatione excernuntur. Ita prout in spontinis, & à natura factis euacuationibus, si qualia purgari conuenit, purgentur (hoc est ea quæ corpus infestant) confert, & leuiter egri ferunt. Quod si aliorum fiat euacuatio, & non eorū, quæ corpora nostra molestant, contrarium omnino eueniet. Nam neque confert euacuatio huiusmodi, & grauius ægrotantes perferunt. Redundante igitur pituita, purganda hæc, non alius humor erit. Sic & vtraque
 20 bile noxam inferentibus, aut pallida bilis, si ea vincat, aut atra, si superet, purganda proculdubidè erit. Qui autem humores in vasis redundet, tum ex colore, tum ex ante acta vita, moribus, cœli, & regionis conditione, facillè cognosces. Quoniam verò non est vna humorum natura, si quidem hi tenaces, glutinosi, lenti, crassi, aut viscosi fuerint, tenuatione, dissectione, detersioneque, pro Galeni sententia, indigent. Hoc si quidem est, quod ab Hippocrate dicitur. Corpora vbi quis vult purgare, oportet prius fluida facere. Erunt autem fluida corpora, si quis crassos, ac tenaces incidat humores, & meatus aperiat eos, per quos transmitti, atque trahi huiusmodi succos à medicamentis quæ vim purgatoriam habent, oportet: sic sanè purgatio rectè procedet. Quòd si neglectum id fuerit, difficiles quidem, & grauibus casibus comitatas
 30 fieri purgationes, est omnino necesse. Hinc tormina, vertigines, nau-seæ, laboriosæ secessiones, mali pulsus, deliquia animi, ac dissolutiones, quas in purgationibus oriri haud rarò videmus. Si verò humores tenues, aquosi, fluxiles, suapte natura fuerint, quales syncera & exquisita bilis, aut serosus humor esse solet, vacuatione protinus indiget, nec præparatione vlla ad euacuationem humoris eiusmodi, opus esse, vnâ cum Galeno censeo. Is enim libro, Quos purgare conueniat, & quibus medicamentis, & quo tempore, apertissimè id profiteri, conceptis etiam verbis, videtur, dum tenues & serosos humores inter initia morbi euacuandos præcipit, vbi crassi, & tenaces fuerint (quales suapte natura sunt, pituita, & atrabilis) concoctionem esse à medico expectandam: idque ratione sanè optima, quòd tenues, & aquosi humores, suapte natura fluxiles sint, & euacuationi idonei, vt ad miniculo nullo, quo excernantur, & educantur opus habeant. Sed vbi à facultate expultrice, vi medicamenti soluentis irritata, ad vias expulsionis deducti sunt, magna ipsi profectò facilitate educuntur. At verò vbi crassi, tenaces

Purgatio quid Ex Gal. lib. 1. aph. com. 2. & lib. 2. c. 6. 17.

Lib. 1. aph. 2. & vit. & Lib. 4. text. 2. c. 13. Imitatio quid Ex Gal. lib. 4. aph. com. 2. Spontè euacuati quid.

Lib. de conf. artis med. & lib. 8. med. med.

An exquisita bilis ante purgatione præparatio ne indigeat.

Libro, Quos
purgare con-
tinent.

Lib. 1. aph.
22.

Libro. 3. de
rati. vic. acut.
textu 81. &
11.
Libro, Quos
purgare
oporteat.

tenaces, & visceri fuerint qui molestant succi, tunc profectò ineptissimi ad euacuationem cum sint, crassitie, lentore, & tenacitate facile educationem impediende, ac potius remorante, adminiculo egent, quo expulsionem obsequentiores fiant. Adminiculum id erit incisio, attenuatio, & deterfio, quæ vi attenuantium, incidentium, & detergentium medicamentorum perfici debet. Ob id in iis vacuandis expectandâ esse à medico concoctionem, meritò Galenus est arbitratus, Hippocratis vetustissimi præceptum illud imitatus, Concocta medicari oportere, atque mouere non cruda, nisi turgeant. Concocto nanque humore, & euacuationi parato, adminiculantem tunc habemus naturam, quæ 10 expulsionem facilem reddit, vt metus non sit, ne grauiâ, inter vacuandum symptomata accidant: quod fieri consuevit, vbi crudi euacuantur humores. Itaque vt rectè purgatio procedat, si crassi, visceri, & lenti fuerint humores, per oxymel, mulsam, cum incidentibus herbis hyssopo, origano, & similibus, Galeni more attenuare, & incidere eos oportebit. Oximel quidem contra viscosos: mulsâ contra crassos, valere dicitur. Sin verò tenues, & acres fuerint, protinus ab initio (vt antea de Galeni sententia diximus) euacuandi erunt. In quam item pedibus sententiam eunt Oribasius libro primo compendij medicinæ ad Eustachium filium, cap. 16. de catharticis ex Galeno, & Aëtius lib. 3. cap. 23. de 20 purgatione ex Antylo, & idemet Galenus lib. 3. Prognosticorum Hipp. com. 25. sæpe enim dictum iam est (inquit) vt humores corporis calidiores, tenuioresque paratissimi sint ad excretionem, crudis verò ac crassis, aut per abscessum, aut per concoctionem natura medeatur: & lib. 1. aphor. com. 24. humores tenues, & nullum lentorem participant, fluxui paratos esse dixit: vt alio apparatu, ad eorum excretionem opus non sit. Quin & com. 9. libri secundi Aphorismorum, extenuationem humorum, vt purgatio ritè procedat, valde commendat Galenus. Ergo qui talem extenuationem suapte natura adepti sunt (vti tenues, & ferofi humores) ij profectò ad excretionem aptissimi suapte sponte erunt. 30 Septimo rursus meth. medendi, vitiosos, & tenues succos, in ventriculo impactos, mox picræ vsu purgat Galenus. Lentam verò pituitam haud prius, quàm incidentibus medicamentis fuerit dissecta. Hæc volui huc de industria adferre, id vt multis grauissimorum autorum sententiis ostenderem, in tenuibus, aut aquosis vacuandis humoribus, non adhibendam præparationem eam, quæ syrupis, & apozematis fieri creditur, quòd illa non egeant, vtpote fluxui, & excretioni suapte natura paratis, nisi crassities quædam, aut lentor iis sit coniunctus: quo casu præmittere certè incidentia oportebit. Nunc verò id tractemus, num syrupis vocatis, concoqui humores dici possunt: quod plerisque medicinam factitatum fuit hætenus persuasum. Id verò facile explicamus, si & syruporum naturam, ac potestatem, & vnde concoctio in humoribus fiat, de scripto tradamus. Ergo de syrupi significato, in confesso est, vocem eam si à Græcis manarit (quod tamen credi nullo pacto debet, cum nullibi veteres autores ea vsos sciamus, idem sonare quod trahens succus

An Syrupi
vocati humo-
res conco-
quant.

Syrupus
quid

succus deducitur enim ab *συσ*, hoc est succis, & *συν*, verbo, quod traho Latinis significat: inde syrupi nomen. Sed vocem eam ab Arabum schola ad nos dimanasse, vero similis haberi debet, quod in eorum interpretibus syrupi nomē passim inueniatur, vt apud Auic. Mesueū, Serapionē, Rasium, & alios in suis quos vocant Antidotariis, est videre. Habent enim peculiarem hi de syrupis tractatum. Itaque ab his, quàm à Græcis potius, & nomen, & vsus ad nos defluxisse credendum. Syruporum porrò vt varia est compositio, sic & varius itidem vsus. Interdum enim concoctionis iuuandæ gratia syrupos Practici nostri conficiant, quos per 10 perâ digestiuos vocant, digestionis voce, pro concoctionis malè vsurpata: cum nec etiam verè concoctionem moliri syrupi ipsi possint, vt quæ à natiuo calore nostro, facultatèque corporis reatrice, non ab arte paratis medicamentis, vel Galeni testimonio fiat, etsi concoctionem quædam tenus iuuare medicamenta quædam, calorem nostrum roborantia, possint, vt in arteriaca Diacodion Andromachi, lib. 7. de comp. medicamentorum secundum locos Galenus docet, & 9. eiusdem tractationis libro, in nardo non exiguam frigidorum affectuum concoctricem vim inesse, vbi de colicis agit, demonstrat. Alter syruporum vsus est, alterare contraria qualitate quæ nocent. Tertius qui Galeno præcipuus est, 20 incidere, detergere, attenuare. Quartas, in aperiendis obstructionibus per diuretica vocata, situs est. Quintus, aluum ducentium. Sextus aluum sistentium, & roborantium, atque adstringentium est. Hi syruporum vsus, eæ potestates sunt. Alterantibus syrupis omnis Arabum, & medicinarum facultantium schola frequētius vtitur, quòd in febribus non parum adiuuenti, atque auxiliij præstent. Incidentibus, referantibus meatus, & succos attenuantibus magis Galenus. Itaque cum ea sit syruporum facultas, vt vel incidere, detergere, vel alterare, vel meatus infarctu humorum liberare, vel tandem aluum ducere, aut sistere queant, constat profectò, si exactè, ac propriè loqui velimus, syrupis concoctionis humorum efficiendæ nullam propriè inesse facultatem. Hoc si quidem munus 30 calori natiuo nostro, facultatèque corpus regenti, ceu opifici iure, meritòque debetur, vt Galenus millies, in mille locis est apertè testatus. Quod si id muneris naturæ debeatur, vt certè debetur, quomodo id syrupis arte factis, neque natura constantibus, iure tribui dicemus? Errant igitur toto, vt dicitur, coelo, qui digeri, id est concoqui humores (vt ineptè Barbari loquuntur qui digestionis vocem pro concoctione, impudenti mendacio vsurpant) ab syrupis arbitrantur: etsi negandum non sit, quædam arte parari posse, quæ concoctionem promoueat, atque adiuuent, vt quies, somnus, calfactio viscerum mediocris, ciborum boni succi moderatus vsus, vini generosi potus, & id genus talia. Poterunt quinetiam ij tantum syrupi concoctionem iuuare, qui calore suo, moderatèque adstrictione natiuum corporis calorem fouere, roborarèque poterunt, vt qui ex menta, hyssopo, cotoneorum succo, & citri cortice, ac cynamomo, nardo, croco, & similibus parari arte solent: de quibus multa Galenus lib. 8. de comp. medicamentorum secundum locos,

Lib. 1. de pot.
pul. morb.
com. 22. textu
44. & lib.
1. apho. com.
22. & lib. 4.
aphorismor.
com. 22. &
liquos purg.
oporteat.

locos, cinamomi, nardi, & croci facultates recensens. Verum medicamenta eiusmodi concoctionem quidem, eatenus solum iuuare queunt, quatenus imbecillum calorem fouere utcumque possunt. At proprie tamen concoctionem efficere nequaquam ipsa possunt, cum id alterantis humores facultatis proprium, peculiaréque sit, vt supra ex Galeno attulimus. Celsus certè antiquos ait medicamentis quibusdam datis, concoctionem moliri solitos, quod cruditatem maximè horrerent. Ergo ex syrups paucissimi certè concoctioni seruire dicendi sunt, nempe soli hi, qui vt antea dictum, calore, odore, adstringendi vi, vel qualitate naturæ amica, calori naturali (à quo verè, non à syrups concoctio fit) adminiculum præstant. Quæ dotes cum paucis omninò conueniant, efficitur, vt pauci omninò sint, qui vel ex accidenti concoctioni deseruiantes dici mereantur, vt perperam faciant, qui syrups omnes vulgato nomine digestiuos nuncupent, cum paucissimis id datum sit, idque ex accidenti, vt mox probauimus. Sed an priscei autores syrups vsi sint, Græci præsertim, haud leuior quæstio est. Nam etsi syrups nomen apud eos non inuenias, potiones tamen quasdam ab ipsis excogitatas fuisse, quæ syrupsorum vice esse possint (imo quæ syrups verè dici possint) nemo quisquam, qui in eorum sit paulò diutius lectione versatus, inficias ire poterit. Nos quidem, vel apozemata conficimus, cum herbarum succorumque nobis copia præsto est, vel si desint hæc, syrups in rotum annum repositos in seplasiariorum officinis habemus, quibus dum res postulat vti possumus. Simile quid à Galeno obseruatum videmus, qui lib. 6. de compo. medic. secundum locos ex succis nucum, mororum, punicorum, & cotoneorum, varias potiones cum melle componit. Quæ etsi inter syrups propriè numerari minimè possint, cum sint inspissati succi (quos *robub* Arabes vocant) tamen, vt in rotum annum instar syrupsorum nostrorum vsui essent, melle exceptos, probèque coctos asseruabat Galenus: vt non illo tempore solum, quo expresso fructu, succo vti licet, promptum medicamentum habere-
Lib. 3. cap. 4. mus, sed & per rotum annum medicamento sic parato, & reposito vti possemus, quod succi citra cocturam, citò corrumpantur: ex melle verò excepti, sufficienterque cocti, durabiliores sint, & ad affectus curandos apiores, vt de mororum succo, lib. 6. de compo. medic. secundum locos cap. 1. Galenus ostendit, & lib. item de paratu facilibus. Quin & antiquis propomata, & dulces potiones in vsu fuisse legimus. Testis est Paulus qui libro septimo, integrum caput de dulcibus suauibusque potionibus, inscripsit, quas Græci *πρὸς βρωσιμὰ*, quasi præpotiones dicas, appellant. Ad hoc genus referri iulebi, & syrups nostri commodè queunt, vt Pauli hydrososatum, verè sit syrups rosaceus noster, nisi quod pro zaccharo mel, vt antiquis mos erat, immiscetur: & illius hydromelon, nihil aliud sit, quàm syrups de citoniis, & rhobeti compositio, syrups de granatis: & omphacome-
Cap. 15. li, syrups de agresta, prout myrtites, syrups de granis myrti. Quibus ferè similes, apud Dioscoridè lib. 5. inuenire licet, & Oribasiū lib. 4.
Cap. 39. ad Eusta

An priscei au-
tores syrups
vsu sint vsi.

ad Eustatium filium, vbi dulcium, refrigerantiū, incidentium, & adstringentium meminit potionum, ex melle, aqua, aceto, & fructuum succis. Apud Aëtium quoque de dulcibus, consuetisque in febre potionibus, ex Philagrio mentionem fieri legimus, vnde noster syrupsorum, & propomatium, in febribus vsus confirmari planè queat. Verba Philagrij, quod ad hanc rem appositissima sint, subscribere non pigebit. Dulcis (inquit) potio, duplicem vtilitatem adfert. Primò, quod iucunditatis gratia libentius à natura amplexetur. Ventriculus enim placidæ rei occurrens, ac circumstans, eam facilius subigere atque conficere potest, inque vires parandas proficere, præsertim si moderata quantitas offeratur. Vnde natura refocillata, ac veluti reuiuiscens actiones suas alioqui languidas, & à morbi feritate defatigatas excitat, Secūddò quod ægritudini duobus modis resistat: tum vim illius cōtrariis qualitatibus opprimendo, tum animalis virtutes suscitando, vt morbi impetum, violentiamque faciliè ferat. Haftenus Philagrij, ex cuius verbis dici illud potest, syrups nostros maximè probandos esse, vt qui dulcium potionum vtilitates, ac commoda amplectantur, nempe virium refocillationem, & morbi alterationem, qui duos scopi in dulcibus potionibus exhibendis, Philagrio propositi fuere: quorum vtrunque syrups nostri ritè parati perficere queunt, vt in febribus experiri quotidie licet, atque supra hæc plerique ex ipsis attenuare, incidere, & detergere, lentos, viscidōsque humores possunt: tum per diuretica vocata referare meatus, aluum ducere, aut sistere, pro vario medici scopo. Quæ cum in morbis curandis vtilissima sint, nemo quisquam syrupsorum vsus improbare recta ratione poterit, cum à Galeno materiæ copiam desumamus, & ob memoratas tum à Galeno, tum Philagrio commoditates, mellis aut zacchari dulcedinē adiciamus. Nempe ob medicamentum conseruationem, ob gustus sanitatem, naturæ in his sumendis refectio-
Syrupsorum nostrorū cōmendatio. nem, ob proprias denique zacchari, mellisque facultates, quæ & ipsæ curandis plerisque morbis nō minimum profunt. Iam verò quid ante purgationem, quid in purgatione ipsa, quid purgato corpore agendum sit, vberiore nobis est sermone promendum. Cum quis purgatione opus habet, vacuandi humoris & naturam, & quātitatem scire oportet. Id quod partim ex antea acta vita, partim ex colore (siquidem color succorum intus latentium certissima nota est, vel Galeni testimonio) & totius corporis habitu, deprehendi faciliè potest. Vbi humoris natura abundè perspecta est, si quidem lentus, viscidus, crassiusve fuerit, tum & attenuante victu dies aliquot, & incidentibus, attenuantibus, ac detergentibus tum cibis, tum medicatis potionibus, pro Galeni præcepto vtendum erit: hoc siquidem est fluida facere corpora. Si tenues serosive fuerint, initio statim vacuari commodè possunt, vt antea de Galeni sententia diximus. Nec verò humoris tantum speciem, & copiam, verum & ægrotantis vires, vel in primis spectare oportet. Qui enim imbecillioribus viribus præditi sunt, ij & mitioribus pharmacis, & ex longioribus interuallis opus habent, neque enim fortia medicamenta ferè imbecillia corpora possuat, cum purgans medicamentum motu violento (vt diuus Mesueus
Lib. 1. aphor. com. 3. & lib. 4. de san. tu.
Lib. 2. apho. com. 2. & lib. Quos oportet purgari.
Gal. lib. 1. ad Glauc. ca. 7. de caus. inflā mationis.

In cauf. vni-
uerfalib.
Lib. 4. meth.
med.

ait) vacuet: non enim vacuaret nisi naturæ vim afferret. Quamobrem rectiffimè Galenus id admonuiffe est vifus, vt naturæ familiaria femper exhibeamus, fiue ea cibi fint, fiue medicamenta. At verò vbi validiores ægri vires fuerint, humôrque multus, vberius tum vacuare licebit. Nec verò foli attendèda hæc ipfa sunt, antequã purgationi corpus exponas: fed etatem, confuetudinem, regionis naturam, cœlique & ambientis ftatum. Ab his fi quidem omnibus de euacuando commodæ fumuntur in-

Gal. li. Quos
pur. oportet
& lib. 2. ad
Glauc. ca. 7.
Auc. fen. 4.
primi. cap. 4.
& 5.

dicaciones, vt Galenus, Auicennaque testantur. Hæc vbi diligenter perpenfa fuerint, spectandũ & illud quoque num aditricta alius fit, eaque le-
10 nibus clysteris emollienda erit, priusquã purgans medicamentum exhibeas. Periculum nempe subest, nec minimum, ftipato ventre solutiũ dare. Inde colici cruciatus, tormina, vomitus, & animi deliquia oriri sæpè solent, dum excretoria vis pharmaco deiectorio irritata, explodere quæ agitata sunt fatagit, impedit verò fæx dura aluo contèta. Præmiffisse itaq; emollientia aluum, purgationi plurimum certè prodest. Atque hæc quæ diximus, ante purgationem cautè, prudentèrq; obeunda. In purgatione

In purgatio-
ne quid fa-
ciendum.

verò obseruanda quæ mox dicemus. Assumpto medicamento, si ex gene-
20 re delectu attrahentium fuerit, mox fomno se, quietique dare cõuenit, sic enim foelicus consequetur opus: sin imbecillum fuerit medicamentum, & ex eorum ordine, quæ transsumi in alimoniam possint, fomno abstiniuis-

Gal. li. Quos
pur. oportet.

se præstiterit, ne in alimoniam transeat quod vacuare noxa debet. Sunt enim ex medicamentis quædã, quæ cum vacuatio frustratur, præter hoc quod nocuum est aliquod corpori nõ adferunt, in nutrimentum transfire etiam, familiaritate nobiscum sua facile possint: quo in genere pruna, tamarindi, cassia fistula, mël aëreum (quam mannam vocant) serum lactis, rosarum succus, & eius generis medicamenta, quæ clémenter vacuare dicuntur, quæque ob id quod horum actio nullam corpori noxam imprimit, benedicta vocare diuus Mesueus consuevit. Mox verò vbi as-
30 sumptum medicamentum deiectorium est, stypticum aliquid, os ventris roborans deuorare conuenit, ne auersante natura vomitus consequatur. In quem vsum mali cydonij succus deuoratus, cæteris omnibus præstat. Odorata quoq; naribus admouisse, vti rosas, myrtum, violas, aurea mala, rosaceum acetum, & id genus talia, continendo pharmaco plurimum confert: veluti etiam extremarum partium cõstrictio, & in frigidam immerfio, tum & quies. Agitatio nanque corporis, autore Hippocrate, corpora turbat. Ob id ne reiiciatur quod assumptum est, imparare quietem cõuenit. Cum verò iam medicamentum, vi natiui caloris, in suum ipsius opus deductum, mouere cœperit, tum certè blando agitato mouere corpus (quo plus exagitentur humores) expedit. Commoda tandem vi phar-
40 maci sequuta vacuatione, vbi ad purgationis finem deuëtum est, sorbitio

Lib. 2. cauf.
vniuers.

Lib. 4. apho.
4.

Lib. 1. de rat.
vic. acut. tex-
tu 11. & 13. &
Gal. li. quos
pur. oportet.

danda est, ex Hippocratis præcepto, è ptisanæ cremore. Nos hac nostra etate illius loco, leue pulli iusculum damus, quod è medicinam factitantibus plerique sine sale propinandum iubent: sic enim illi lauatiuum bar-
40 baro suo more exhibendum, vocandumque censent. Ego magis modico sale fossili, marinoye resperfum propinandum cenfeo, quod vel
Diosco

Dioscoridis, Galeni, atque Mesuei sententia, & vim detergendi, incidè-
di, attenuandi, purgandi, atque adstringendi obrineat, & id ipsum eiusdè
Mesuei testimonio, purgantibus medicamentis additum, eorum actio-
nem iuuet. Rectius itaque fuerit, sale modicum, quàm sine sale iuscu-
lum, purgatione perfecta exhibere. In media nanque purgatione sorbi-
tionè dare vetat Hippocrates. Modico denique cibo, atq; potu, quo die
quis purgatur, vti debet, præsertim si vehemens fuerit medicamentum,
ne non rectè confici quod plus ingestum fuerit (dissoluta utiq; aliqua-
10 tenus ventriculi facultate) queat. A fomno item, dum operatur medica-
mentum cauere oportet. Somnus nanque opus pharmaci sistit, ac ven-
trem retinet. Si tamen delassatus quis vehementia solutionis fuerit, quieti
& fomno se credere debet. Nec minus curandum, ne aëris frigidioris
admissu, noxa corpori inferatur: quo ei qui purgatur nocëtius nihil acci-
dere potest. Stipatur enim corpus, intruditur in ima corporis succi, dolo-
res, tormina, febres, & non rarò etiam mors (vt à me sæpè vifum) inde se-
qui consueuerunt. A purgatione verò, confert, in posterũ diem, vel mol-
lem clysterè iniicere, si non satis purgatio processit, vel aliquid ventricu-
lum roborans assumpsisse: vtrũque verò optima certè ratione. Nam inie-
ctus in posterum diem clyster intestina abluit, & relictã à medicamento
20 vehementiori noxam adimit, præsertim si eius generis medicamentũ fue-
rit, quod scammonium accipiat. Id nanque, autoribus Galeno, atq; Me-
sueo intestinis noxam afferre, acri quam possidet facultate, solet. Ne ita-
que particulæ eius, quædã in rugis intestinorũ relictæ, vel tenesmus, vel
tormina inferre pũctione sua possint, clysmate detergente vti cõueniet:
quemadmodum & partes roborantibus medicamentis, quod hodie medi-
cinam factitantes opiatis, pulueribus, electuariis quibusdam & anti-
dotis probè facere consueuerunt. Dant enim ab assumpto pharmaco in
posterum diem, vel Mithridaticum antidotum, vel Andromachitheria-
cen, vel rosarum conditum, & eius generis talia, Galenum in hoc imitan-
30 tes, qui pluribus locis non solum euacuare quæ præternaturã sunt oportere
dixit, sed partem quoque euacuam roborare, ac confirmare, quod præstant
quæ modo diximus antidota, ritè post medicamenti deiectorij vsum exhibita.
Sed iam quonam pacto in morbis euacuandum, & quo morbi tempore, proferamus.
Esse autem in morbis euacuandam iis præsertim qui ex plenitudine sunt,
ille nos Hippocratis aphorismus docet. Quicumque morbi ex repletionem
fiunt, curat euacuatio: & ille item, cum morbi inchoant, si quid videtur
mouendum, moue. Et in acutis passioni-
bus, rarò & in principiis medicinis purgantibus vti. Et concocta medi-
cari, atque mouere non cruda. Quin & Galenus hos Hippocratis apho-
40 rismos enarrans, tum in acutis, tum in longis, & temporariis morbis (etsi
aliter in iis atque aliis) purgandum esse, perpetua asseueratione confir-
mat. Quæ cum ita se habeant, experiatiãque ipsa fidem faciat, magnam
ex purgationibus in morbis (si modo ritè eæ adhibeantur) vtilitatem
prouenire, ægròsque inde sanitatem facile consequi, mirari subit, cur
Aloisius Müdella, vir sanè alioqui de re medica optimè meritus, ita pur-
gatio

Diosc. lib. 5.
cap. 75. ex
Ruellio.
Gal. lib. 9. de
simpl. facult.
cap. proprio.
Mesueus lib.
2. de purg.
med. cap. 16.

Rafius lib. 4.
ad Almanic.
cap. 15.

A purgatio-
n: quid fa-
ciendum.

Gal. lib. 12.
meth. med.
Mesueus lib.
2. de purg.
med. cap. 1.

Gal. lib. 7. de
simpl. fac. ca.
de cœntaurio
maiore &
passim li. de
comp. med.
secundum lo-
cos, & 2. ad
Glauc. ca. 7.
& li. 14. meth.
med.
Li. 1. aph. 22.
Li. 2. aph. 29.
Li. 1. aph. 24.
Li. 1. aph. 22.

Müdella no-
tatur.

gationes in febris, acutisq; morbis explodat, easque ita auerfetur & damnet, vt vix illis locum in mededo relinquat. Epistola nanq; decima libri epistolarum medicinaliu, rursusq; epistola vigesima secunda, ita soluentium medicamentorum in febris vsu damnat, vt priore epistola affirmare non vereatur, nullam a Galeno libro vndecimo methodi medendi, de soluentibus pharmacis mentionem esse factam. Altera autem epistola, ita medicamentorum soluentium noxas exaggerat, omisis quas praestant vtilitatibus, vt explodere soluetium vsu in febris plane videatur: contra quam & summorum medicinae principum virorum incuncta autoritas, Hippocratis dico, Galeni, Pauli, Aetij, Celsi, Auicennae, & (vt in summa dicatur) medicinae autorum omnium concors assensio, & ipsa experientiae fides (qua instar demonstrationis omnis esse possit) attestari, comprobareque firmissimo testimonio videntur. Vt autem ostendam Galenu lib. vndecimo methodi purgationis in febris meminisse (quod tamen Mundella negat) locos duos ex eo libro adferam, qui id conceptis verbis affirmant. Prior sic habet: Tanquam igitur (inquit) in iis corporibus quae non viuunt, ac putrescunt, primum quantum eorum iam computruit, separant, dein ei quod reliquum est in frigidum aere sublato, perspirationem refrigerantem moluntur: ita quoque & putredinem quae in viuus est orta, sanabimus, scilicet id quod iam corruptum est omni ratione vacuantes, quod reliquum est, moderatis motibus, & refrigerate perspiratu, ad exactam symmetriam reducentes, ac vacuationem quidem illius, per vrinam, deiectiones, vomitum, ac sudores moliemur. Hoc quidem loco Galenus, quae putruerunt per deiectiones vacuanda esse apertissime docet. Putrent autem humores in febris a putredine ortis, hi igitur per aluum, vt docet hoc loco Galenus, purgandi erunt. Alter locus est eod. lib. cap. 10. vbi, inquit, Quae obstruunt, deterfa, dissectaque sunt, per aluum, vrinas ac sudorem, ea vacuare tentandum. Ergo in febris huiusmodi, vbi lenti, crassique humores, a quibus obstructio nascitur, deterfi, dissectique fuerint, vacuandi per aluum erunt, si curari febris debeat. Danda igitur in febris quae aluum moueant medicamenta, quaeque & bilem, si ab hac febris orta sit, & pituitam, & atram bilim delectu trahant, & euacuent, modo haec neq; exagitare humores, immodica sui copia, neque vires labefactare, laboriosa educatione sua possint. Nam etsi indicatione a febre sumpta, medicamenta aluum ducentia minime conueniant, vt quae potestate ferè omnia calida sint, demptis tamen clementer vacuantibus, quae benigna supra nuncupauimus, humoris tamen febrem creantis, & officientis causa, purgationem commodè adhibemus: quod (vt ait Galenus) maiorem oporteat ex noxiorum humorum euacuatione fieri vtilitatem, quam id quod necessarid consequitur ex purgantibus medicamentis, detrimentum. Itaq; in acutis quidem febris purgandum quidem mox ab initio, si materia turget, sed mitibus medicamentis, nec valde humores exagitantibus, pro Hippocratis doctrina, censeo. Sin diuturnior fuerit morbus, concocto humore. Sic enim Hippocrates & Gal. iubet. Ego profecto non solum in acutis, sed & in aliis morbis omnibus

Lib. 11. mech.
med. cap. 8.

Lib. 1. aphor.
com. 24.

Li. 1. aph.
24.
Li. 1. aph. text.
tu & co. 24.
& 22.

omnibus a plenitudine ortis, modo vires adsint, confestim, atque initio priusquam inualecat morbus, vacuandum properè sentio, Galeni sententia persuasus, qui aphor. vigesimū nonum libri secundi aphor. Hippocratis enarrans, ad hunc modū de re tota differuit. Circa initia (inquit) illorum morborum, in quibus speratur aegrotum conualiturū, tentandum maiora adferre remedia, de quibus Hipp. dixit. Si quid videtur mouendū, moue. Sunt autē haec maximè venae sectio, nonnunquam verò purgatio, quorum nihil oportet morbo iam consistēte adhibere. Vt enim in libro de criticis manifestauimus, coctiones tunc maximè fiunt. Vt igitur haec citius eueniāt, melius est circa principia euacuare, quo minore iam facta materiam facilius possit natura concoquere. Morbo autem consistēte (subdit) cum iam natura concoquit, superfluum est euacuare, tum propter aliam, tum quia vis animalis, magna ex parte eo tempore est fatigata. Quod & rursus longissima, eaq; doctissima serie lib. de optima secta, idē autor plenissime confirmat, hanc quā modo citauimus Hipp. sententiam recensens atque interpretans: illud vt ostendā, non errare medicos eos, qui hoc aegris mox ab initio purgantia medicamenta praescribunt, quod plerique morbi a plenitudine nimia oriuntur, in quam ob deprauatam victus rationem incurrere omnes ferè solent. Id Nitiobrigum schola (quam Montspelij dicunt) obseruare in suis praescriptis solet, vt mox ex siliqua Aegyptia, catholicone, & ex prunis electuario, cum momento diaphenici vocati, aut eius quod ex rosarum succo paratur, minoratium adhibeāt: inde apozematis humorū lentori, ac crassitie, si qua subsit, prospiciat, postea paulò plenius concoctis humoribus purget. Hoc Manardus vir artis callentissimus: hoc Montagnana, & vt summatim dicatur, quicumq; rectius medicinā facere consueuerunt, Hippocratis, atq; Gal. autoritate innixi, posteros omnes praeclearis monumētis relictis docuerunt. Ipsa quoque experientiae fides planū facit, aegros inde plurimum iuuari morbosq; celerius ad sanitatē perducī. Logum igitur valere iussis, & Mundella & Villanouano, qui contra futilibus rationibus niti videntur, Hip. & Gal. dogma sequentes, inchoantibus morbis si quid mouendum sit, moueamus, & mox si acutus sit morbus ab initio, hoc est circa primum, & secundum diem (vt interpretatur Galenus) deiectorium demus medicamentum. Sin prolixior fuerit, molliorq; morbus, post concoctionem id facere expediet. At de his satis. Illud postremo explicemus, quonam pacto solū medicamentum humores educat, delectūq; certos euacuet. Quae res, cum in abditissimis naturae secretioris recessibus posita sit, magnam certè admirationem adfert, esse medicamenta, quae suapte natura vnus attrahendi humoris non alterius cuiuspiam (nisi superfluat purgatio) vim habeat, vt scammonium bilim, agaricus pituitā, cyaneus lapis atram bilim attrahere, caeca quadam potestate, educerēq; dicantur. Nos id ex promptuario praedicate autoritatis, in medicina virorum explicare satagemus. Gal. de ea re ex professo tractans, cum tertio de simplicium facultatibus libro, tū primo de naturalibus facultatibus, familiaritate, & similitudine quadā, medicamēta purgātia, aut hos, aut illos trahere succos conceptis

Lib. 13. Epist.
med. epist. 1.

Lib. 1. aphor.
com. 24. & li.
Quos oportet
ret purg.

Medicamen-
ta delectu pur-
gantia quo-
modo cer-
tos euacuet
humores.

Cap. 25.
Cap. 13.

,, verbis adstruxit. Eius porrò hæc verba sunt: Demonstratū (ait) in com-
 mentariis de naturalibus facultatibus est, plerasque perfici attractiones
 ,, qualitatum familiaritate: proinde quanque sigillatim animantis parti-
 ,, culam, familiare sibi nutrimentum attrahere. Ad quam sententiam, seu
 ,, dogma sequitur (subdit) medicamenta purgantia esse quidem detrahen-
 ,, dis humoribus familiaria, verum quæ attrahunt quodammodo esse effi-
 ,, cacia, valentioraque, sicut lapis magnes ferro: quippe qui ad ferri na-
 ,, turam accedat, inque ferri metallis reperiatur, eique magnopere specie
 ,, similis sit, verum fortior est quodammodo, ut attrahere sit aptior quam at-
 ,, trahi. Quin nec cnicum quoque à pituitæ natura alienum esse diffiden- 10
 ,, dum est, uti colore suo præ se fert, sed tamen calore ipso quam pituita va-
 ,, lentior est, ut trahere quam trahi, magis par sit. Et paulò post, eodem ipso
 ,, capite. Sed quia attractiones substantiarum fieri similitudine ostendi-
 mus (demonstratum enim subinde est, in purgationibus attractionem esse
 eorum, quæ purgantibus medicamentis similia sunt, haud verò omnium
 ,, simul succorum alterationem) similitudinem inesse quandam utriusque sub-
 ,, stantiis, & eius videlicet quod purgat, & eius quod purgatur, necesse est.
 ,, Eademque ferme sententia lib. 1. de naturalibus facultatibus, cap. 13. ha-
 ,, betur. Diuus Mesueus initio canonum vniuersalium suorum, theoremate
 ,, primo, medicamentum purgatorium, non à temperamento, neque ut con- 20
 ,, trarium agens in contrarium, neque ut simile trahens, & euellens alterum,
 ,, sed quia talem, hoc est purgandi facultatem, cælitus sit fortitum, purgandi
 ,, vim habere, humoresque certos attrahere dixit. Quod omnis res (ut Phi-
 ,, losophi produnt) duplici sit dotata, & prædita facultate, elementari qui-
 ,, dem vna, quæ calefacit, refrigerat, humectat, siccatur, non autem purgat: al-
 ,, tera verò cælesti, hæcque vel communi, vel sibi propria, & temperiem illam
 ,, dirigente, & qua medicamentum hoc est purgatorium illud, hanc vel il-
 ,, lam euacuationem prouocat, aliud aliam, atque aliam habet virtutem.
 ,, Quæ omnia potest medicamentum, à cælesti virtute ad temperaturam
 ,, accedente. Rebus nanque omnibus natura (ut inquit Plato) proprietates 30
 ,, quasdam indidit, quibus hæc ipsæ quod sibi est proprium agunt: idque pro
 ,, formæ natura, & motione insita, cum nullius rei actio propria esse possit
 ,, vlla, nisi quam forma ipsa excitat, & dirigit. Absurdum itaque fuerit exi-
 ,, stimare (subdit idem) à simili trahi simile, absurdius à contrario: contra-
 ,, ria enim mutuo se expellunt, non attrahunt. Prompsimus duorum princi-
 pum medicinæ (Galeni, & Mesuei) aduersarias de medicamentorum
 purgantium actione sententias, vtra verior sit, breuibus disquirendum,
 etsi id mihi non assumo, ut inter tantos duces, veluti arbiter æquus (qui
 neque ingenio, neque eruditione, multoque minus iudicio valeam) da-
 ri possim: aut pro vno aduersus alterum stans, sistere me patronum in iu- 40
 dicio queam. Verum cum pro veritate mihi nunc standum esse videam,
 non verebor & ipse alterius decreta tollere, ut alterius pro verita-
 te firmem, ac stabiliam. Mihi quidem profectò diui Mesuei sententia,
 quam Galeni firmior, verior, ac his quæ apparent consentiens magis
 videtur. Equidem cum medicamentum purgatorium, abditu quadamvi,
 cæcâ

Animadu-
 ersio in Galeni
 sententiâ de
 medicamen-
 torum purgan-
 tium attractu.

cæcâque potestate humorem hunc, illumve trahat, constat omnino ne-
 que similitudine, neque contrarietate, neque temperie sua id facere. Me-
 dicamentum autem purgans cæca potestate humorem sibi familiarem
 trahere, vel ipsiusmet Galeni assertione firmari potest, qui totius substan-
 tiæ similitudine medicamenta purgantia humores trahere, lib. 3. de sim-
 plicium facul. cap. 25. cõceptis verbis, ut paulò antea diximus, adstruxit:
 substantiarum autem similitudine, & sympathia quadam, tacitoque natu-
 rarum consensu aliquid fieri, est cæca, abditaque potestate, occultaque vi
 procreari, ut cuius affectio in nullam patentium causarum, quæ sensibus
 10 explorata sint, referri omnino possit. Si quidem est tota rei substantia, per-
 fectio & integritas, qua res vnaquæque cõsistit. Ab hac in singulis rebus
 totius vocatæ substantiæ proprietates manant, atque oriuntur, quæ neq;
 in temperamentum, neq; in materiam rei iici verè possunt, sed in speciem
 & formam cuius sunt. Nihil enim omnium congruentius, quam species
 ipsa, & forma, potest tota vel præcipua rei substantia, essentiæve appella-
 ri, & quæ substantiæ totius proprietates nuncupantur, hæc ad speciem, &
 formam pertinere iure dicendæ sunt. Si ergo à tota substantia purgantia
 medicamenta quæ sunt, operari dicuntur, non profectò quatenus, vel
 purgandis humoribus similia sint, vel temperamento aliquo prædita id
 20 efficient, sed (ut rectè diuus Mesueus ait) quatenus cælesti virtute, for-
 ma, proprietateque ad hæc cõsequente dotata, ea sanè ratione id præsta-
 bunt: vnde agarico, & cnico vis deducendi pituitam, scammonio bilim,
 ciano lapidi atrabilim: firmissimumque illud haberi debet, quod est ab
 eodem autore proditum, rebus omnibus naturam proprietates indidisse
 quasdam, quibus singulæ quod sibi est proprium agunt, idque pro formæ
 natura, & motione insita, atque cõnata: ac proinde ut in plantis, animan-
 tibus, hominibus, varias est intueri formas, sic & proprietates diuersissi-
 mas est in iis inuenire. Inde sympathiæ ac dyspathiæ, seu antipathiæ rerum,
 inde consensus, atque natiua quarundam inter se rerum odia. Inter Her-
 30 culeum lapidem atque ferrum, cõsensus quidam secretior est. Succinum
 paleas trahit. Idem Herculeus lapis, si allij succo illinatur, ferrum trahere
 desinit, vimque attractricem suam amittit. Brassicæ, & rutæ, in planta-
 rum genere tanta inimicitia est, ut iuxta feri non patiantur. Adiantum etsi
 fontes & riuos amat, aquam tamè nunquam admittit, perinde ut dipsa-
 cos. Pullus, miluū, vel longè conspectum horret, agnus lupum, leo ani-
 malium fortissimus, gallum (præsertim canentem) refugit, ac reformi-
 dat. Rursus consensus in rebus quibusdam admirabilis est intueri. Her-
 culeo lapide cum ferro tantus est consensus, ut ferrum trahat. Sic ele-
 ctrum furculos pari consensu trahit. Pixidis nauigatoriæ (quam nautæ
 40 labrussola vocant) extremum apiculum magnete temperatum, incre-
 dibili distantia ad eas se partes perpetuò conuertit quæ polos aspiciunt:
 miraculum sanè antiquis ignotum. Viti, & oleæ, atque populo, amica
 consensus. Consensu item naturæ quodam, oscitante alio, & nos quoque
 pariter oscitamus. Vnde autè hi tanti in rerum natura assensus, atque dis-
 sensus? certè à proprietate secretiore, quæ rebus inest. Proprietas autem
 hæc

Totæ rei sub-
 stantia quid.

hæc formam sequitur: formæ verò, & potestates quæ à forma sunt, cœlitus immittuntur, à cœloq; (vt diuinus in Timæo Plato ait) manât. Formam nanque cuiq; suam, Deus è cœlo, propriis dotibus, atq; viribus ornata, in præparatam materiam immisit, gignendiq; atq; agendi fœcundâ, quæ iuxta eas, quas à cœlo desumpsit vires, ac proprietates, variè itè agit: ac proinde iuxta Platoniorum omnium sententiam, cœlum veluti seminarium quoddam formarû omniû tum genitarum, tum etiam gignendarum intelligitur, cuius interior illa, & omnia vegetans facultas, seminales eorum quæ gignuntur omniû rationes comprehendit. Facultatem porrò hanc, animâ mundi Platonici vocant omnes, à qua vnicuiq; misto materia sua idoneè præparata, & congrua elementorû attemperazione instructa, forma conueniens, qualè mistum ipsum meretur, inditur. Hæc nobilissima, atq; efficacissima formarû omnium, & proprietates, & formas rebus, nō ex elementari fœce, nec de subiecti temperatione suscitatur, sed integram quasi è simu suo confert præparato subiecto, in quo iuxta vim illi datam exercere munia sua, in eòq; illèsa teneri, seruariq; possit. Ex hoc fonte & forma ipsa, totaq; substantia, & specifica vocata proprietas defluit, quæ quanquam accidens ipsa sit, à propria tamen forma seiungi, separariq; nunquã potest: vt cuius sit ingenita quædâ, & indiuidua, perpetuòque hærrens facultas cuius ope, quæcunque sua sunt, hoc est formæ, atq; substantiæ propria, omnia efficere potest. Itaque ab eo cœlesti principio, quod Plato mundi animam, Chaldæi datorem formarum, Aristoteles, vniuersam naturam appellauit, secretiores, & abditæ potestates, atque effectiones omnibus rebus insunt. Hinc efficitur vt purgantia medicamenta (ea dico quæ delectu trahunt) certos quosdam, & non alios trahant humores: scammonium bilim, cnicum pituitam, helleborus atram bilim. Cur? quòd à cœlo id virium habeant, eæ sit proprietas insita, & ingenita ipsis, vt hoc bilim, illud pituitam attrahat. Quo posito ceu firmissimo fundamento, constat Galeni sententiam non satis firmam, aut rationi consonam per omnia esse habendam. Medicamenta 3° inquam purgantia, substantiarum similitudine quadam, cum attrahendis humoribus, illos deducere, atque trahere. Nam etsi detur aliquid consentiētis esse inter medicamentû attrahens, & id quod attrahitur, similitudinē tamen substantiarum in vtrisque inesse vix probare Galenus poterit: alioqui si similitudine substantiarum attractus fiat, aurum aurum attrahere, ferrum ferrum, lapidem lapidem oportebit, vt rectè Auicenna fen. 4. primi cap. 4. aduersus Galenum probat. Medicamentum nanque purgans, substantia sua densum, solidum, crassum non raro est: humor verò trahendus, liquidus, tenuis, nihilque planè simile cum medicamento habens. Scammonium quod præstantissimum est, lactescens esse debet, atque colore subalbum, bilis ipsa flaua est Agaricus pituitam euacuare dicitur, ac substantia sua longissimè à pituita distare videtur, vt qui (si optimus sit) rarus, porosus, frangi facilis, leuis, dulcis primo gustatu, mox amarus sentitur: quid quæso præter albedinem, commune cum hoc pituita habet? vt quæ crassa,

In Timæo.
Lib. 12. methaph.

Galeni sententia notatur.

Mesueus ca.
de agarico.
Gal lib. 6. de
simpl. facult.
cap. de agarico.

crassa, compacta, viscida, glutinosa suapte natura sit. Idem medicamentum, autore Mesueo, bilem flauam, & atram purgat. Sed quæso quid illi cum his humoribus simile? cum neque color, neque sapor, neque substantia his respondeat. Atrabilis substantia crassa est, colore nigra, sapore acida. Agaricum substantia tenue, rarum, porosum, sapore subdulce, & amarum, colore album. In quo itaque similitudinem vllam agarico cum atra bile esse dicemus, cum nec substantia, nec color, nec sapor conueniant? Simile nanque, vel Platonis in Parmenide nihil idem reperitur, non substantia, non color, non sapor, non quicquam aliud: non igitur similitudinē atram bilim purgabit, cum eam tamen purgare Mesueus affirmet. Sed Galeni rationes, quibus similitudinē substantiarum attractiones fieri contendit, paulò seuerius examinemus. Is lib. 3. de simplicium facultatibus, cap. 25. & lib. 1. naturalium facultatum, cap. 13. exemplo à magnete desumpto, tum medicamenta purgantia, tum partes corporis nostri, conuenientes, ac familiares sibi succos trahere, ac proinde quod pituitam trahit, pituitosum esse oportere, longa serie affirmavit. Ob id cnicum à pituitæ natura alienum non esse idem arbitratur, quòd pituitam trahat: quodque colore illi perfimile sit. Atque eæ potissimè sunt Galeni demonstrationes, quibus attractiones substantiarum similitudine fieri contendit. Verum si varios attractionum modos nobis explicuisset Galenus, nō sic absolutè fortasse attractionem omnem substantiarum similitudine fieri dixisset, cum non raro attractus fiat ab his quæ diuersissima, ac prorsus dissimilia sunt substantia, cum his quæ attrahuntur. Quod vt planum faciam, varios attractionis modos ab Alexandro Aphrodisæo Peripaterico summo literis, depromptos adferam. Is libro 2. quæstionum naturalium cap. 23. dum inquit, cur Hercules lapis ferrum trahat, hos adfert attractionis modos. Quædam (inquit) vi, & tactu trahunt, & hæc cum mouentur, mouent, vt quæ tractoriæ machinæ vocantur, vt equi currui iuncti. Nunquam enim machinæ onera in altitudinem attollent, ni & onera imposita tangant, & motu ab illis indito illa moueant. Atque tractus huiusmodi, & violentus est, & impetu, atque molimine factus. Quædam calore, quod intermedium est trahentia, consequutione quadam quod intermedio coniunctum est, trahunt: quo pacto cucurbitula per intermedium attractum aëra, carnem quoque, supposita flamma, attrahere conspicitur: & electrum calfactum frictione diutina, surculos trahit. Trahunt & matrix genitale semen, & venæ atque membra nutrimentum: trahit & omne concupiscibile, & appetibile quod sibi est vsui futurum, sed longè ab aliis diuersissimo attractionis modo, nempe ingenito, naturali, motuque quodam blando, & naturæ trahentis amico, quo membra, venæ, vterus, quod sibi conueniens est, & familiare ad se alliciunt, prout contrario motu, ea repellunt, quæ molesta, quæ inimica, quæ aliena sunt. Atque hi sunt omnes attractionis modi, ad quorum alterum referre oportebit humorum attractum, qui à medicamentis purgantibus

Cap. de agarico.

Simile quid ex Platone.

Li. 3. de simp. facult. cap. 25.

Theorema-
ge. r. cauf. vni-
uerfalium ex
verfione Sil-
uij.

bus fit. Referrī autem iure optimo debet, ad priorem attraCTIONIS mo-
dum, qui vi, & impetu fit. Quod diuus Mefueus testari apertiffimè vi-
detur inquiring: Medicamentum purgans à nostro calore in energiam
reductum, motu violento vacuat. Neque enim vacuaret, nisi naturæ
vim afferret; medicamentaque propè omnia purgantia, & deleteria ef-
fe, & fua violentia naturæ noſtræ grauiffima, idem autor conceptis ver-
bis affirmat. Quin & Hippocrates lib. 4. de morbis, medicamenta pur-
gãtia turbulentum corporis motum facere, etiamfi mitiora ſint: fortiora
verò vrere corpus, hoc eſt, vehementer calfacere, cõceptis verbis eſt te-
ſtatus. Quòd ſi ita eſt, prout reuera eſt, an nõ medicamenta purgantia eo
trahere humores dicemus, quòd eos vi, impetu, & violento quodã mo-
tu à calore noſtro in actum deducta cieant, conuellant, moueant, vt equi-
currum, machinæ impoſita onera trahere iure dicuntur? Quæ autem ſi-
militudine ſubſtantiarum trahunt, nunquam vim inferunt: non enim
ſemini genitali vim matrix adfert, illud dum trahit, nec venæ aut cor-
poris particulæ dum familiare ſibi iſtis alimentum trahunt, vim vllam
inferre conſpiciuntur. Quin vel iſuſmet Galeni teſtimonio conuinci
quod adſtruimus poteſt, vt palinodiam canere ſuomet ipſe teſtimonio
planè cogatur. Vacuantia præſidia fermè omnia vires lædere, nono
methodi medendi adſtruxit Galenus: atque ob id rarò, nec niſi ſumma
vrgente neceſſitate, & ex longis interuallis expetenda, lib. 3. aphor.
com. 15. idem affirmat. Quòd ſi vires lædunt, purgantia medica-
ta, quomodo ſimilitudine, & familiaritate trahere ſuccos dici poterunt?
Non enim proſectò alia ratione vlla, viribus incommodant, quàm
quòd violento, & turbulento motu humores agitent, vnde nauſeæ,
deliquia animi, tormina, sæpenumerò in mediis purgationibus appa-
rent: à quibus corporis rectrix facultas (quæ repentinos, & violentos
motus, vel Hippocratis & Galeni teſtimonio, non ſuſtinet) plu-
rimum labefactatur, diſſoluto natiuo ſpiritu noſtro, atque calore, diſ-
ſoluta etiam carnea membrorum ſubſtantia, vnde contabescere corpus,
atque liquari carnes, ex purgantium medicamentorum vſu videmus.
Quamobrem à pharmacorum vſu, nos ſalutari admonitione Plato do-
ctiſſimus in Timæo deterruit. Rasius quoque & Auicenna ab eorum
vſu crebriore cauendum (ſi ſaluti, & incolumitati conſultum volumus)
monent, hortanturq; vt quis ex eis minimùm accipiat, ob eam ſcilicet,
quam in purgando naturæ vim inferunt. Vt igitur eò redeat, vnde di-
greſſa eſt oratio, ea quæ violento motu trahunt, quæque mota ipſa, alia
mouent, ſimilitudine ſubſtantia id non efficiunt. Nunquam ſimile ſi-
milij vim infert, nec ea quæ hoc modo trahunt, cum hiſ quæ trahuntur
ſimilitudine ſubſtantia conueniunt. Quæ enim ſimilitudo inter equos
currum trahentes, & attractum currum: aut quæ inter machinam onera
ſubleuantem, & quæ attrahuntur onera: nulla me hercule, niſi valde re-
mota, & generica. Ad quem ſanè modum medicamenta purgantia cum
trahere humores dicantur (vt paulò antea ex Mefueo monſtratum) fa-
tendum ſanè, non ſubſtantiarum ſimilitudine id efficere medicamenta,
verùm

Lib. 1. apho-
ſi. Gal. in ar-
te medici-
nali.

Li. 4. ad Alm.
cap. 15.
Auic. ſen. 4.
primi. cap. 5.

verùm tacita potius quadam facultate, & proprietate quæ in iſtis eſt, quàm
coeleſtem facultatem, virtutem, ac proprietatem Mefueus vocauit: Ga-
lenus ſubſtantia ſimilitudinem appellandam cenſet, ſed quàm rectè vi-
derit ipſe. Nec mihi ſatis ea Galeni ratio probatur, qua cnicum, eò quod
pituitoſum quid habeat, pituitæque colore ſimile ſit (album enim eſt) ob
id pituitam trahat. Indigna mihi Galeno ea ratio ſemper viſa fuit, quòd
ex colore ſolo ſimilitudinem in rebus deducere velit, nec in quibus
pituitoſum quid ineſt, ea omnia trahere pituitam dicenda ſunt. Caſeus,
pinguis & mollis, albus, viſcidus, lentus, glutinoſus, inſtar pituitæ eſt, mul-
tãmque cum eo humore ſympathiam habet, at quis caſeum pituitam tra-
here niſi inſanus diceret? Scio hîc quid mihi à Galeno reſpõderi poſſit: Pi-
tuitoſi quidem plurimùm in caſeo ineſſe, ſed potentia, vincere pituitam
non poſſe, atque ob id à caſeo pituitam non attrahi. At multa eſt inueni-
re huiuſmodi talia, quæ & lenta ſunt, & alba, & calore ſuo pituitam vin-
centia, quæ pituitam tamen non trahant. Pitides (quos pinorum fruſtus,
& nucleos pineos noſtri vocant) lentum quid in ſe habent, coloræque
pituitam imitantur, & ad caliditatem declinant, nullus tamen eos pitui-
tam vnquam trahere dixerit. Cynoforcis radix bulbõſa, alba, lenta &
vehementer calida eſt, non tamen pituitam trahit, multæque ſunt eius
generis. Non igitur cnicum ob id pituitam trahere dicendum eſt, quòd
illi aut colore ſimile ſit, aut pituitoſum quid habeat, ſed quòd ea ſit facul-
tate, coelitus illi impreſſa, præditum. Quin mirari denuò ſubit, quid ſibi
Galenus velit, pituitam pituitæ eandem quidem eſſe, ſimilem verò non
item, at cnicum pituitæ ſimilem. Si enim pituitæ pituita eadem eſt, ſpe-
cie inquam, an non ſibiipſi ſimillima erit? Quæ enim ſpecie eadem ſunt,
ipſa ſibi inter ſe, vel experientia duce, quàm ſimillima eſſe ſolent. Ob id
homo homini, equus equo, leoni leo, ouum denique ouo (vt eſt in pro-
uerbio) ſimillimum eſt. Quod vel ex ipſa ſimilis definitione à Plato-
ne prolata, conſtare poteſt. Simile (inquit) eſt, cui aliquid idem cum
altero accidit. At quibuſnam magis idem cum altero conuenit, quàm
hiſ quæ ſpecie eadem ſunt? vt in quibus & ſubſtantia identitas, & pro-
prietates eæ omnes, quæ ſubſtantiam conſequentur, inueniantur? ob id
riſibilis omnis homo eſt, & hinnitum omnis equus edit, mugitum boſ,
grunnitum ſus. Atque in hiſ cum ſimilitudo conſiſtat, vel Platonis ſentẽ-
tia, quid magis ſimile alteri dicemus, quàm quod ſpecie cum altero idẽ
eſt? Quamobrem cum pituita pituitæ ſpecie omnis eadem ſit, non ſolùm
eandem pro Galeni mente pituitæ pituitam, ſed ſimillimam quoque vnã
cum Platone dicemus. Atque hæc ego, non aut mei oſtentandi, aut con-
uellendi cauſa Galeni (quem in omni medicina dogmate, ceu optimum
ducem ſequi, imitariq; oportere cenſeo) in medium attuli: ſed illud cum
viderem, in hac ipſa re diſquirenda, Galenum extra medicina pomeria
latius euagatum, non ſatis hiſ quæ apparent conſentientia dixiſſe: habe-
rẽmque Platonem, Auicennam, Mefueum, cauſa meæ patronos, qui &
ipſi plenius (& vt puto etiam verius) aduerſus Galeni ſentẽtiam rem tra-
ſarunt, cum illis pro veritate ſtandum magis, quàm iurare in verba ma-
giſtri

Libro 3. de
ſimpl. facult.
cap. 75.

Dioſc. lib. 1.
cap. 74.

Libro 3. de
ſimpl. facult.
cap. 23.

Plato in par-
menide.

gistris æquius duxi. Veritatis enim causa decreta quæque sua tollere licet, vt lib. 1. ethicorum Aristoteles tradit: qui plus vini veritati, quam Socrati & Platoni præceptoribus, tribuendum merito censuit. Idemque aduersus Hippocratem præstitit non raro Galenus, quem sæpenumero pro veritate deserit, vt lib. 5. enarrationum medicinalium mearum, enarratione secunda, à me longa serie demonstratum fuit. Itaque hoc mihi perpetuò in meis lucubrationibus obseruandum duxi, vt fidei dogmatum, ac veritati nunquam non inseruiam, vt liberè quæ à veritatis sinu manant, quæq; sunt grauium autorum sententia firmata, ea promam atque in scriptis dem. Sed iam hîc capitis finis esto.

De Medicamentis, Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

Medicamenta sunt omnia, quæ præsentem statum transmouent. Lib. de locis in homine.
 Omnia fortiora transmouent. Ibidem.
 Medicamenta fortiora à natura, in debilibus morbis dare non oportet, neque paucitate medicamenti debilitas ipsius facienda est. Eod. lib. 20
 Medicamento transmouere si velis, licet: & rursus si velis alimento ac cibo. Eod. lib.
 Fortibus pharmacis, fortibus natura vtendum est: debilibus verò pharmacis, non fortibus. Eod. lib.
 Medicamentum patiendum non est, sed singulis secundum naturam, debilibus quidem debilia à natura: fortibus verò morbis, fortis naturæ pharmaca exhibenda sunt. Eod. lib. de loc. in homine.
 Si medicamenta morborum clara sunt & manifesta, velut equidem arbitrator, non expectat sanè fortunam ad sanandos morbos, si quidem sunt medicamenta. Si verò cum fortuna exhibere ipsa prodest, non magis medicamenta, quam ea quæ non sunt medicamenta vnâ cum fortuna sanos faciunt. Eod. lib. de locis in homine. 30
 Si homini alicui medicamentum dederis, quod pituitam ducit, pituitam tibi vomet: & si pharmacum dederis bilem ducens, bilem tibi vomet. Eadem ratione & bilem atram purgabit, si medicamentum exhibueris, quod bilem atram ducit. Lib. de natur. hum.
 Vide in superpurgationibus, qui humores primò, qui secundò, qui postremò educantur. Lib. de nat. hum.
 In medicamentorum vsu, talia ex corpore ducere oportet, qualia etiam spontè prodeuntia commoda sunt: contrario autem modo prodeuntia, sedare. Lib. 4. aphor. textu. 2. 40
 Medicamentis purgare oportet, æstate quidem superiores magis, hyeme verò inferiores. Lib. 4. aphor. 4.
 Medicamentorum purgationes sub cane, & ante canem molestæ sunt. Lib. 4. aphor. 5.

Medica

Medicamenta aluum subducentia, si potus in pulmonem procederet, si in potu sumantur, extra ventrem procederent. Lib. 4. de morbis.
 Quæcunque medicamenta purgatoria sunt, aut supernè, aut infernè, aut vtrunque præstant, ea hæc faciunt, omnia valde vrunt, & fortia quidem ex ipsis, si partem aliquam teneram corporis contigerint, eam exulcerant. Mitiora verò turbulentum corporis motum faciunt, quæcunque tandem partem corporis occuparint. Lib. 4. de morbis.
 Medicamentorum modos scimus, ex quibus qualia, & quæ fiunt. Non enim omnes similiter, sed alij aliter componuntur. Lib. 2. de morb. 10
 popul. secti. 3.
 Medicamenta alibi citius, aut ferius in manuum tractationes assumuntur. Velut est aut siccare, aut tundere, aut coquere, & eiusmodi. Omitto plurima, quæ vnicique & in quibus morbis, & quo tempore morbi, ætatem, speciem, vicium, qualis hora anni, & quæ, & qualiter procedat, & huiusmodi. Lib. 2. de popul. morb. secti. 3.
 Medicamentis si quis prius præcordia inflammata, maximè autem hepatis dolores, & splenis grauitates, & alias inflammationes, vt supra septum transfuersum dolores, ac morborum collectiones, solui non possunt. Nam venæ sectio in talibus principalis est. Lib. 4. de rat. 20
 vict. acut. textu 18. & sequitur eodem loco. Deinde clysterem exhibere, idque si non magnus & vehemens fuerit morbus. Sin minus etiam postea medicamento purgante opus est. Sed & post venæ sectionem purgans medicamentum securitate, ac moderatione opus habet. Eod. lib. 4. de rat. vic. acut. textu 18.
 Quicunque ea quæ inflammata sunt, statim in principio morborum medicamento soluere aggrediuntur, hi de intento quidem, & inflammationi nihil auferunt: non enim remittit affectio, quæ adhuc cruda est, quæ verò resistunt morbo, ac sana sunt, colliquescunt. Debili verò affente corpore, morbus inualefcit. Cum autem morbus corpori præualuerit, tale iam incurabiliter affectum est. Lib. 4. de rat. vic. in morb. 30
 acut. textu 19.
 Medicamenta purgantia diebus imparibus non exhibenda. Humor enim in corpore ægroti magis turbatur in imparibus. Lib. 4. de morbis.
 Bonum medicamentum aliquando est, nullum etiam adhibere medicamentum, & ad aures, & ad multa alia. Lib. de articulis.
 De medicamentis subdititiis ad vteri affectus, vide Hippocratem, lib. de superfætatione, & de mulierum morbis.
 Qui autem de purgatione loci ex Hippocrate habentur, eos vbi de purgatione locos tractabimus, adferemus. 40

Galeni.

Medicamentum omne id dicimus, quod naturam nostram alterare potest. Lib. 1. de simpl. facul. cap. 1.

D d 2

Medica

- Medicamentum ad aliquid est. Eodem lib. & cap. 1. & 2. & libro 3. de temper.
- Medicamentum simplex est id, quod secundum naturam suam syn-
cerum est, & ipsum per oppositionem ad compositum nuncupatum
est. Eod. lib. cap. 1.
- Medicamenta veluti Deorum manus sunt, quod iuuent maximè, si is
qui eis vitur in rationali methodo fuerit exercitatus, & cum hoc na-
tura prudens. Lib. 6. de comp. medic. secundum locos.
- Medicamentum à nutrimento quò differat. Lib. 1. de simpl. facul. cap. 1.
& lib. 5. cap. item 1. & lib. 3. de temper. & libro 3. de simplic. facult. 10
cap. 3.
- Medicamenta tantum sunt ea, quæ vna qualibet qualitate alterantur, ac
mutantur. Lib. 3. de temper.
- Medicamenta itidem sunt, ea quæ nulla substantiæ suæ mutata parte, sed
tota seruata integra, corpus ipsum afficiunt: cæterum grauiæ & natu-
ræ animalis corruptentia, vnde & totum eorum genus deleterion, &
pestilens dici reor. Lib. 3. de temper.
- Medicinalis cibus, qui qualitatem vnam aliquam habet, hoc est, acer-
bam, aut acrem, salsam, aut amaram. Lib. 4. aphor. com. 13.
- Medicamenta pleraque dum oriuntur, & adolescunt, non aliter ac ci- 20
bi manduntur, vt filphij, ac sinapis stolones. Lib. de attenuante
vic. ratione.
- Medicamentorum inuentione è plebe quidam non minus quàm medici
pollent. Lib. 5. de simpl. facul. cap. 2.
- Medicamenta vocantur, quæ non assimilantur. Eorum autem duplex est
natura, quippe vel eiusmodi sunt assumpta, cuiusmodi etiam perma-
nentia viuunt, corpusque mutant, ad eum modum quo cibos: atque
hæc prorsus tum venenosa, tum naturæ animalis corrupticia pharma-
ca sunt, vel mutationis initium ab animalis corpore consecuta: dein-
ceps iam putrescunt, ac corrumpuntur, deinde corpus quoque vnâ 30
corrumpunt, ac putrefaciunt: sunt autem hæc quoque noxia venena.
Est his etiam amplius tertia medicamentorum species, eorum nimi-
rum, quæ corpus recalfaciunt quidem, mali tamen nihil adferunt. Est
& quarta eorum species, quæ & agunt, & patiuntur aliquid, sed tan-
dem vincuntur, planèque assimilantur. Accidit porro his, vt tam me-
dicamenta sint, quàm nutrimenta. Lib. 3. de temper.
- Medicamentorum appendendorum, mensurandorumque apud Roma-
nos ratio, & proportio, ceræ & olei in conficiendis ceratis. Lib. 4. de
comp. medicam. per genera.
- Medicamentorum rationali methodo qui vitur, nunquam auxiliorum 40
inopia laborabit, siue per montes venetur, siue quid operetur in agro,
siue in peregrinatione quandoque preparatis careat medicamentis.
Lib. 6. de comp. medic. secundum locos.
- Medicamentorum, ac facultatum in eisdem nomina quædam ine-
ptè à recentioribus vsurpata. Lib. 6. de simpl. facul. cap. 25.

Medica

- Medicamentorum facultates inueniendi, confutata à Galenò antiquo-
rum ratio. Lib. 2. de simpl. facul. cap. 20.
- Medicamentorum simplicium facultates, neque à calore, neque ab odo-
re, neque à consistentia, congelatione, durezza, lenitateque æstimare
oportet. Lib. 2. de simpl. facul. cap. 3.
- Medicamenta quæ examinanda veniunt, omnis extraneæ valentis-
que tum caliditatis, tum frigiditatis, aliena sunt. Lib. 1. de simpl. facul.
cap. 5.
- Medicamentum quod in iudicium venit, non mistum, sed simplex esse oportet. Lib. 1. de simpl. facul. cap. 33.
- Medicamentorum simplicium quodque calidum, aut frigidum potesta-
te dicitur. Lib. 3. de temper. ad principium.
- Medicamentorum facultates ad mediam referentes temperiem, expen-
dere oportet. Lib. 3. de simpl. facul. cap. 13.
- Medicamenta pleraque, quæ sensui simplicia videntur, per sæpe compo-
sitas obtinent vires: imò verò nonnunquam etiam contrarias. Lib. 3.
de simpl. facul. cap. 14.
- Medicamentorum facultates, non ad totam rerum naturam iudicandas,
sed ad nostram naturam. Lib. 2. de simpl. facul. cap. 40.
- 20 Medicamenta acria febrem inferre queunt. Lib. de morb. caus. cap. 2.
- Medicamenta natura frigida, veteres potestate frigida dixerunt. Lib. 3.
de simpl. facul. cap. 20.
- Medicamentorum quæ frigore interimunt, nullum genere lethale est, sed
sola quantitate. Lib. 3. de simpl. facul. cap. 19.
- Medicamenta quæ erodendo putrefaciendoque interimunt, toto gene-
re, non qualitate deleteria sunt. Lib. 3. de simpl. facul. cap. 22.
- Medicamentum nullum tam calidum est vt flamma, pruna, & aqua fer-
uens: procedit tamen ad vsionem vsque medicamentorum caliditas,
vbi videlicet in crassa consistit essentia. Lib. 4. de simpl. facul. cap. 2.
- 30 Medicamentorum, tum calfacientium, refrigerantium, siccantium, hume-
ctantium, gradus quatuor, & ordines à Galenò expositi. Lib. 5. de
simpl. facul. cap. 27.
- Medicamentum calidum, frigidum, humidum, ac siccum, comparatione
ad corpus humanum tale dicitur. Lib. 3. de simpl. facul. cap. 4.
- Medicamenta humida, calidaque dicimus, non ceu calidiora humidio-
raque, quàm sit nostra substantia, sed ceu similem habentia nobis tem-
periem. Lib. 5. de simpl. facul. cap. 5.
- Medicamenta quæ natura calida sunt, & quæ frigida, non eodem modo
vtraque principium actionis à nobis accipiunt. Lib. 3. de simpl. facul.
cap. 20.
- 40 Medicamentorum opera promouet innata corporibus nostris caliditas
quippe quæ intrò ad se attrahat, & comminuendo extenuet. Lib. 3. de
simpl. facul. cap. 18.
- Medicamenta natura frigida, celerius vim suam in corporibus, & naturis
calidis, magisque vim suam exerunt. Lib. 3. de simpl. facul. cap. 18.

D d 3 Medica

- Medicamenta quæ celeriter in tenuia solvuntur, tenuium appellantur partium: atque id perpeti nequeunt, crassarum. Lib. 4. de simpl. facul. cap. 3.
- Medicamenta frigida, quæ crassarum sunt partium, mordicare nequeunt, utpotè quæ extimam cutis superficiem penetrare non valeant. Lib. 4. de simpl. facul. cap. 3.
- Medicamenta eadem aliàs aliter agere videntur, pro diuersis corporum affectibus. Lib. 3. de simpl. facul. cap. 8. & 11.
- Medicamentorum facultates experientia cognoscere, indicareque oportet. Lib. 3. de simpl. facul. cap. 9. 10
- Medicamenta quæ paruam sortita sunt molem corpoream, magis agunt, quàm quæ magnam. Lib. 1. de simpl. facul. cap. 12.
- Medicamenta quæ subtiliorum sunt partium, promptius propriam exerunt actionem, quàm quæ crassiorum; tametsi eandem cum illis facultatem obtineant. Lib. 1. de simpl. facul. cap. 11.
- Medicamenta calefacientia, dum crassa admouentur, non calefaciunt corpus, priusquàm ad vnguem comminuantur extenuenturque. Lib. 1. de simpl. facul. cap. 12.
- Medicamentorum facultates quædam primæ, & communes, quædam secundæ, & tertiæ, & horum singillatim longa serie explicatio. 20
Lib. 5. de simpl. facult. cap. 2. & lib. 6. de comp. medic. secundum genera.
- Medicamenti quam facultatem quisque sapor indicet. Lib. 5. de simpl. facul. cap. 26.
- De medicamentorum facultatibus, ambiguitatis quæ sint principia. Lib. 2. de simpl. facul. cap. 23.
- Medicamentorum facultates, in specificorum genere consistunt: cum quædam alterent non specificè. Lib. 3. de simpl. facul. cap. 4.
- Medicamentorum facultatibus iudicandis, sufficit quæ per sensum accipitur experientia. Lib. 2. de simpl. facul. cap. 2. adductis rationibus 30
quibusdam communibus.
- Medicamenti cuiusque facultatem, primùm in optima corporis constitutione, deinde in intemperatis, demùm in morbis simplicibus, experiri oportet: sintque quæ experimur impermixta, & ab omni extranea qualitate aliena. Lib. 1. de simpl. facul. cap. 33. & lib. 2. cap. 9. & lib. 3. de temper. & lib. 3. de simpl. facul. cap. 10.
- Ad medicamentorum simplicium explorationem, sensus tanquam insufficientes haud contemnendos esse. Lib. 1. de simpl. facul. cap. 30.
- Medicamentorum simplicium facultates, aliæ ratione quoque, aliæ sola experientia reperiri possunt. Quæ enim calfaciendo, refrigerando, 40
humectando, siccandòque afficiunt, ratione horum facultates inuenire licet. Quæ verò secundum totius substantiæ proprietatem perficiuntur, sola experientia. Lib. 6. de simpl. facul. cap. de abrotano.
- Medicamenta simplicia, quædam mixtam facultatem habere, & nonnquam ex contrariis coalitam, probat Galenus in aloë, squamma æris, brassica,

- brassica, lacte, & multis aliis. Lib. de theriaca ad Pisonem, & lib. 3. de simpl. facul. cap. 14. & 15.
- Medicamenti facultatem ex eo quod citius, aut tardius cõgelascit, quomodo colligere liceat. Lib. 1. de simpl. facul. cap. 17. & 18.
- Medicamentum simplex est id, quod secundum suam naturam syncerum est. Lib. 1. de simpl. facul. cap. 1.
- Medicaminum simplicium pleraque dissimilium sunt partium, reque vera composita: cæterum appellari simplicia, quod cuiusmodi sunt, talia natura sint, nec quicquam, ex nostra industria assumpserunt. Lib. 10
1. de simpl. facul. cap. 1.
- Medicamenta quædam ad sensum simplicia, è pugnantibus constare facultatibus. Lib. 3. de simpl. facul. cap. 14. & 15. & lib. 1. cap. 26. & lib. 3. cap. 15.
- Medicamentorum contrarias qualitates, ex operibus iudicare oportet. Lib. 5. de simpl. facul. cap. 26.
- Medicamentum simplex idem, diuersos sapes continere posse. Colligitur lib. 3. de simpl. facul. cap. 16.
- Medicamentorum facultates non sat est simpliciter assignasse, nisi etiam in maioris, minorisque ratione vires discernantur, & in eo taxati veteres medici, à Galeno. Lib. 1. de simpl. facul. cap. 27. 20
- Medicamentorum non omnium facultates ambigæ sunt, nempe eorum, quæ vehementer, vel excalfaciunt, vel refrigerant. Lib. 1. de simpl. facul. cap. 26.
- Medicamentorum facultates, nõ satis exactè distinxit Dioscorides. Lib. 2. de comp. medic. secundum genera, ad principium.
- Medicamenta simplicia, non paruo variant discrimine, & in præstantissimis virtutem, pro vnaquaque specie, ac genere, ut fecit Galenus, experiri oportet. Lib. 6. de comp. medic. secundum genera.
- Medicamentorum mordicantium, alia facultate calida, alia frigida necessariò esse. Lib. 4. de simpl. facul. cap. 2. 30
- Medicamenta subtilia, facilius in totum corpus digeruntur, crassiora in vêtre hæret melius, & proinde deiectionibus hæc sunt idonea, illa ceteris operibus. Colligitur lib. 4. de sanit. tu. in cõfectione diaspolitici.
- Medicamentum potestate calidum, si immodicè sumatur, erodere potest: si exiguum sit, & iis temperatum, quæ eius vehementiam remittant, iuuare citra noxam potest. Lib. 3. de temper.
- Medicamentum è media temperie esse iudicandum est, si mediæ temperaturæ similem temperaturam obtinuerit. Lib. 3. de simpl. fac. cap. 7.
- Medicaminum poros purgantium, vnumquodque calidum est, & tenuium partium: & cur intrò assumpta ex his quædam poros expurgat, foris imposita id non agant, sed obstruant potius. Lib. 5. de simpl. fac. cap. 12. longa serie. 40
- Quod materiæ rationem obtinet, in mistis medicamentis, mediam tenere temperiem debere. Lib. 3. de simpl. facul. cap. 26.
- Medicamentorum calfacientium, refrigerantium, humectantium, siccantium,

tium, quatuor ordines statuit Galenus, Lib. 5. de simpl. facul. cap. ult. & lib. 1. de comp. medic. per genera.

Pharmacorum quæ per excellentiam quancunque proferuntur, duodecim subsistunt ordines. Lib. 2. de comp. medic. per genera.

Medicamentorum actiones, & temperaturæ inter se differunt: sese tanquam consequuntur. Colligitur lib. 5. de simpl. facul. cap. 26.

Medicamenti cuiusque temperaturam qualiter è saporibus æstimare oporteat. Lib. 5. de simpl. facul. cap. 26.

Medicaminum ad interiora pertinentium species duodecim existunt. In introductorio.

Medicamenta nonnulla cur foris admota nihil offendant, intrò uerò assumpta offendant, alia utrunque faciant, quod nihil foris, intusque parum agendi facultatem habet. Lib. 3. de temper. 10

Medicamentorum facultates singula membra respicientes, à quibusdam confutatur: & eorundem à Galeno improbatæ rationes. Lib. 1. de comp. medic. per genera, ad principium.

Medicamenta alia per totas ipsorum substantias, alia qualitatibus manifestis agere. Lib. de theriaca ad Pisonem, Et lib. 13. meth. med. cap. 8.

Medicamentorum, quæ à tota substantia agunt, methodus, aut ratio nulla est, sed omnia talia sunt per experientiam inuenta: eorum autem quæ qualitatibus manifestis agunt, methodus est. Lib. 13. meth. med. cap. 8. 20

Medicamenta pleraque quibusdam corporis partibus eximie curandis, sunt idonea: ut eupatoriū hepatis, glans unguentaria lienis, saxiphagon, & betonica renibus pulchre faciunt. Lib. de theriaca ad Pisonem.

Medicamenta valde vetusta, omnia fugere oportet. Lib. 1. de comp. medic. secundum locos, cap. de alopecia.

Medicamenta nonnulla partes quasdam corporis vitiant, ut lepus marinus pulmonem exulcerat, cantharis vesicam peculiariter afficit. Lib. de theriaca ad Pisonem.

Medicamenta quædam per antipateiam prodesse, ut de stercore humano ad gutturis phlegmonas illito, probat Gal. Lib. 10. de simpl. facul. cap. proprio. 30

Medicamentorum facultates experientia iudicandas esse probat Galenus. Lib. 3. de simpl. facul. cap. 9. & lib. 1. de antidotis.

Medicamenta quædam à partibus corporis appellationem sortita, velut hepatica, splenica, stomachica, ophthalmica, cur sic dicantur. Lib. 5. de simpl. facul. cap. 24.

Medicamentum quod gustu, olfactuque tentatum excellit, id ea in re ualidius sui generis aliis est. Lib. 1. de antidotis.

Medicamentum quodque simplex, sæpius contemplandum admonet Galenus, Lib. 1. de antidotis. 40

Medicaminibus virulentis, & feris noxiis, nihil inter vitæ mala difficilius. Lib. de theriaca ad Pisonem.

Medicamen aliud alij idoneum. Eodem lib. de theriaca.

Medicamentis assumendis sunt quidam tam inepti, ut nequaquam uti ipsi

ipsis possint, & stomachus auerferetur, ac ante usum facile dissoluatur. Nonnulli tam facile ea capere possunt, ut etiam sæpius concoquant, vel nihil ab ipsis incommodi, sed aliquando nutrimentum experiantur. Lib. de theriaca ad Pisonem.

Medicamentorum naturas nos discere hortatur Hippocrates, & tempus exquirere, quo medicamenta debent assumi: denique eorum qui assument temperaturas inspicere: citato in id Hippocratis loco, ex secundo libro de popul. morb. Lib. de theriaca ad Pisonem.

Medicamentorum usus hominibus varius est, ut calfaciant, refrigerent, siccent, humectent, contendant, laxent &c. Lib. 5. de simpl. facul. cap. 2.

Medicamentorum materia, quæ difficulter comparari potest, fugienda. Lib. 10. de simpl. facul. cap. de stercore anserum, & ciconiarum.

Medicamenta ea deligenda, quæ ex paucissimis, paratue facillimis simplicibus componuntur, tum quæ ad plura valent, & proposito maxime scopo seruiunt. Lib. 2. de antidotis, pag. 833. d.

Medicamentis prius compositis, & comprobatis uti rectius est, quam noua inuenire. Lib. 2. de comp. medic. per genera, ad principium: colligitur ex serie textus.

Medicamenta si non certum adferant auxilium, saltem ut ne obesse queant curandum. Lib. 1. de comp. medic. per genera, pag. 817. d. & lib. 1. de comp. medic. secundum locos, ad principium.

Medicamentorum usus, citra meth. periculosus. Lib. 1. de comp. medic. secundum locos, ad principium.

Medicamentis sæpe probatis utendum magis, quam incertis. Colligitur lib. 10. de simpl. facul. cap. de sanguine vespertilionis.

Semper conatus sum eiusmodi uti præsiidiis (ait Galenus) quæ an profutura essent, nonnunquam sanè dubitabam: quod autem nihil afferrent incommodi, certò sciebam. Lib. 1. de comp. medic. per genera, pag. 817.

Medicamenta omnia esse optima ei qui affectus, quibus singula offeruntur, cognoscat, sicut & eos ignoranti, omnia pessima. Lib. 2. de comp. medic. per genera, pag. 828. c.

Medicamenta quædam damnanda, & legibus etiam vetita. Lib. 10. de simpl. facul. ad principium.

Medicamenta nihil esse per se sola, nihil enim sunt nisi utentem eis, recte fuerint adepta. Lib. 6. de comp. medic. secundum locos.

Medicamenta, veluti Deorum manus sunt. Lib. 6. de med. secundum locos.

Medicamentum nullum tam efficax medicina habet, quod solitum auxilium afferre queat, si ei victus, vel resistat, vel non adiuuet. Lib. de theriaca ad Pisonem.

Medicamenta quæ ad distributionem faciunt, ante cibum sumenda, nunquam post cibum. Lib. 4. de sani. tu.

Medicamenta efficacissima, non statim à principio adhibere conuenit, sed à debilibus auspicari. Lib. 2. de comp. medic. secundum locos, cap. de cephalæa.

- Medicamenta fortia, mitigatorum admiffione lenita, moderata fiunt. Eod. lib. & cap.
- Medicamentum iucundiffimum fieri debet, fed tamen virium eius utilitate feruata. Lib. 4. de fanit. tu.
- Medicamentorum variare vices expedit. Cui nanque affuefacta fpatio fumentis natura erit, eius vim contemnet. Lib. 5. de fanit. tu.
- Ad contraria medicamenta transgreffus fieri fubito nõ debet. Lib. 2. de comp. medic. fecundum locos, pag. 497. c.
- Quod auxiliij loco adhibetur, vel Hippocratis fententia iuuat, aut certe nõ noceat. Lib. 1. de comp. medic. fecundum locos, ad principium. 10
- Medicamentum, & cui adhibetur affectus, æqualiter vtrinque à medio diftare debent, vtroque in contraria recedente, Galeni demonftratio. Lib. 3. de fimpl. facul. cap. 12. & lib. 1. de comp. medic. fecundum genera, pag. 795. b.
- Medicamenta quæ ad affectus vifcerum ex intemperie curandos adhibentur, aptiffima funt, fi vnâ quoque alere poffint. Lib. 8. de comp. medic. fecundum locos, pag. 733. c.
- Medicamenta eadẽ non requirunt omnes naturæ. Lib. 3. meth. med. cap. 3.
- Medicamenta ignis beneficio domita pleraque curationi fieri idonea, & huius rei explicatio. Lib. de theriaca ad Pifonem. 20
- Medicamentorum adulterandorum ratio non fcribenda, cum homines fcelerati in lucro ponant talia poffe difcere. Lib. 9. de fimpl. facul. cap. de dyphrige.
- Medicamentorum dealbandorum, & abluendorum ratio. Lib. 2. de fimpl. facul. cap. 15.
- Medicamenta omnia, partim funt partes animalium, aut plantarum, aut fructuum, aut horum liquores, aut fucci, partim verò ex metallis fumuntur. Lib. 6. de fimpl. facul. cap. 1. & lib. 1. de comp. medic. per genera, pag. 794. c.
- Medicamentorum fimplicium cognitionem, ex infpectione frequenti fieri vult Galenus, lib. 3. de comp. medic. per genera, pag. 865. d. & lib. 1. de antidotis, pag. 385. d. 30
- Medicamentum in omni genere optimum, quod vehementiorem odorem habet. Pefimum verò, quod fui generis aliis, & tenuius eft & exilius. Lib. 1. de antidotis, pag. 385. c.
- Medicamenta alia in aliis regionibus abundant, & meliora funt iis, quæ alibi nafcuntur. Lib. 3. de medic. fecundum locos, pag. 516. d.
- Medicamenta generis oleofi, in malignis vlceribus curandis maximopere vitanda. Lib. 4. de comp. medic. per genera, pag. 897. c.
- Medicamentorum fimplicium contrarias inter fe poteflates in miftione corrumpi, nonnulli dixerunt. Lib. 1. de comp. medic. per genera, ad principium. 40
- Medicamenta compofita præparamus, comperta prius morbi cuiusque natura, differentiæque temperamenti fimplicium medicaminum cognita. Lib. de theriaca ad Pifonem, pag. 335. b.

Medica

- Medicamentorum compofitiones veteres præftatiffimi medici optimas effecerunt, ex fingulorum natura confecturæ artificium inuenientes, quæque intensa funt ipsis qualitatibus, aliorum miftura remittentes, fimili ratione acria hebetâtes. Lib. de theriaca ad Pifonem, circa finem.
- Medicamentorum eiusdem generis miftura, mediorum pharmacorum vfus gratia fit. Lib. 6. de comp. medic. fecundum locos, pag. 646. d.
- Medicamentorum complurium cõpofitiones, laudabiliũ primus omniũ Mârias Herophileus fcripfit. Li. 2. de cõp. med. per genera, pag. 825. c.
- Medicamenta probè qui compofiturus fit, fimplicium medicamentorũ vires non folum generatim fcire eum oportet, verũ diftinctè membratimque, ex quo funt ordine fingula noffe conuenit. Lib. 1. de comp. medic. per genera, pag. 793. d. & 794. c. 10
- In componendis medicamentis ea maximè cura habenda eft, vt bona, integræque, & in vigore funt omnia, quæ admifcentur: eaque maximè præparent, quorũ materias in promptu habent. Lib. 1. de comp. medic. fecundum locos, pag. 473. c.
- Medicamentorum compofitio, pro natura fumentis temperanda. Lib. 6. de comp. medic. fecundum locos, pag. 627. b. & c.
- Medicamenta fumptuofa interdũ præparare conuenit, licet vilia tantundem poffint, & cur. Lib. 3. de comp. med. per genera, pag. 888. b. & c. 20
- Remedia ex paratu facillimis componi, melius eft. Eod. loco.
- Nullum fumptuofum medicamentum pauperculis hominibus dedit Galenus, fed ex paratu facillimis. Eodem lib. 3. de comp. medic. per genera, & pag. eadem.
- Medicamentum idem nunc ventrem deiiciens, nunc vrinam ciens, pro vario componendi modo fieri, ex varia Diospolitici medicamenti compofitione probat Galenus. Lib. 4. de fanit. tu.
- Medicamenta quædam fola exhibita infigniter nocet, cæteris mixta prodeffe plurimum probat Galenus, ex catharidibus, & papaueris liquore. Lib. de theriaca ad Pifonem, pag. 345. d. 30
- Si medicamenti fimplicibus, vniuerfos præternaturam affectus curare liceret, nullus vnquam compofiti vtique vfus foret. Lib. 1. de comp. medic. per genera, pag. 795. a.
- Medicamento aliquo fponfe nato, ac fimplici, morbum interim curari poffe, interim verò compofiti vfum requiri. Lib. 1. de comp. medic. per genera, pag. 795. a.
- Medicamentorum compofitionis vfus. Eod. lib. & pag.
- Medicamentorum quæ putrefactione, & erofione nos afficiunt, actio qualis fit, ea videlicet, quòd ipfo genere naturam noftram corrumpere poffunt, non modò multitudine, velut refrigerantia, fed & quòd tempore perniciofiora reddantur. Lib. 3. de fimpl. facul. cap. 21. 40
- Quibus medicamenti actio confiftit in putredine, iis tempus actionem adauget, quoniam fcilicet & putredinem. Lib. 3. de fimpl. facult. cap. 81. & 22.
- Medicamenta frigida deleteria vt cicuta hominem necant, tum ob meatum

tuum

- tuam amplitudinem, calorifq; multitudinem, tum ob attractionis arteriarum robur validum, etiamnum ad cor pertingens. Lib.3. de simpl. facul. cap. 18.
- Medicamentorum, quæ frigore interimunt, nullum genere lethale est, sed sola quantitate. Lib.3. de simpl. facul. cap. 19.
- Medicamenta erodentia, putrefacienciaque rectè toto genere, non qualitate sola deleteria dici. Lib.3. de simpl. facul. cap. 22.
- Medicamenta putrefaciencia interdum nõ occidunt, quòd excerni interim cù excrementis, quæ tenuiora sunt, possint. Li.3. de simpl. fac. ca. 23.
- Medicamenta deleteria frigida, si pauca sumantur alere queunt, putrefaciencia, erodentiaq; nequeunt, modò magnitudinem aliquam habeant. Lib.3. de simpl. facul. cap. 23.
- Medicamenta diaphoretica, hoc est per halitum digerentia, desiccant, & humorè superfluum euacuant, aut humores ebibentia cum poris quibusdã insunt, aut totã alterantia partem. Lib.5. de simpl. facul. cap. 5.
- Medicamenta emplastica duplicem habent naturam, partim enim terream, partim viscosam, & lentam. Lib.4. de simpl. facul. cap. 5. & eorum enumeratio. Ibidem.
- Medicamentum glutinatoriũ siccius sarcotico esse oportet. Lib.3. meth. meden. cap. 5. & lib.2. de comp. medic. per genera, pag. 847. B. 20
- Medicamenta emollientia, hoc à pus mouentibus differunt, quòd emollientia calidiora sunt, & moderatè desiccant existentem in parte humiditatem: pus autem mouentia curporibus quidem nostris similem calorem obtinent, sed tamen existentem in eis humiditatem conseruant. Lib.5. de simpl. facul. cap. 8.
- Medicamenta metallica appellare medicis mos est, quorum generatio in metallis est, siue spontanea, siue per fornacem facta. Lib.9. de simpl. facul. pag. 255. D. & de metallicorum natura ibidem.
- Medicamenta metallica fortiora dum aceto abluuntur, eorum retùditur morsus, & erosio, bonitasq; augetur. Lib.2. de comp. med. per genera. 30 pag. 831. idẽmque præstat cõbustio, sed ex ignis commercio non nihil mordax, seu erodens perseverat, quòd per lauationem deponitur. Ibi.
- Medicamentorum metallicorum ex aceto ablutio, præparatiõque ad neruorum vulnera. Lib.3. de comp. med. per genera, pag. 879. A. b.
- Medicamentorum metallicorum ex vino aut aceto, abluendi modus à Galeno traditus. Lib.4. de comp. medic. per genera, pag. 899.
- Metallica medicamenta nisi plenè cocta sint, cuti sine deligatura nõ adhærent. Lib.1. de comp. medic. per genera, pag. 819. b.
- Metallicorum citra morsum, & exasperationem vlcera siccantium enumeratio, præparatiõque. Lib.4. de cõp. med. per genera, pag. 895. c. d. 40
- Medicamenta metallica per lógioris temporis situm, & ipsa viribus infirmantur. Lib.1. de comp. medic. secundum locos, pag. 438. b.
- Medicamenta polychresta Græci vocant, quæ multis affectibus conueniunt. Lib.5. de comp. medic. per genera pag. 932. b. & lib.8. medic. secundum locos, pag. 716. A. & 716. c.

Phar

- Pharmacum ad multas affectiones optimum inuenire imposibile. Lib.8 de comp. medic. secundum locos, pag. 716. c.
- Medicamenti nomen tam pro extrinsecus adhibitis, quàm intro assumptis, vsurpat Galenus, vt patet conceptis verbis ab eo. Lib.6. aphor. com. 18. ad finem.
- Medicamenta singula proprium sibi attrahunt humorem. Lib.1. aphor. com. 22.
- Medicamenta purgantia omnia potestate esse calida, vult Galenus. Lib.1. aphor. com. 24.
- 10 Medicamentum purgans, etsi calidum sit, febrisque ipsa calida, maius tamen ex noxiorum humorum euacuatione commodum, quàm ex caliditate detrimentum sequitur. Lib.1. aphor. com. 24.
- Medicamenta purgantia exhibendi, atque in euacuatione scopi habendi. Lib.4. aphor. com. 2.
- Medicamentum ex calamentho cit menses, & humores crassos extenuat. Lib.5. aphor. com. 36.
- Medicamenta potentia exhibere in prægnantibus, neq; congrua vti diætata possunt medici. Lib.5. aphor. com. 55.
- 20 Medicamenti potio exsiccat totum corpus, & vires debilitat, & aliquid albi apparere facit in oculis dormientium. Lib.6. aphor. com. 52.
- Medicamenta calfacientia, & exiccantia, neruosa partes desiderant. Lib.5. aphor. com. 66.
- Medicinæ comitiali idoneæ cum victu exsicante, comitalem curat. Lib.5. aphor. com. 7.
- Medicamentum epotum sanat oculorum dolores. Lib.6. aphor. com. 31.
- Medicamenta reprimentia, & frigida suspecta habet Galenus, in oculorum doloribus leuandis: quòd nec valdè reprimant, & excerni prohibeant humores. Lib.6. aphor. com. 31.
- Medicamenta pus facientia, in vlceribus securitatem adferunt. Libro 5. 30 aphor. com. 22.
- Medicamenta sarcotica tantum superantur ab iis quæ glutinant, quantum hæc ab iis quæ cicatricem inducunt. Lib.2. de comp. medic. per genera. pag. 847. c.
- Medicamenta septica, idest putrefaciencia, crustam non faciunt, vt escharotica, & septicorum enumeratio. Lib.5. de simpl. facul. cap. 15.
- Medicamenta quæ somnifera, & quæ torporè inducant. Lib.1. de sympt. caus. cap. vlt.
- Medicamenta rarefacientia dicimus, quæ meatus referant: quæ verò vasorum oscula, aperientia. Quod poros cõtrahit, condensans: & quæ sit horum natura. Lib.5. de simpl. facul. cap. 15.
- 40 Medicamentorum simplicium vlcera, citra morsum exasperationemque siccare potentium catalogus. Lib.4. de comp. medic. per genera. pag. 895. & 890. D.
- Medicari verbo, pro vti medicamento, vsurpauit Hippocrates. Libro 1. aphor. com. 22. & lib.4. aphor. com. 1.

Ee Medica

Medicationem, nō cuiuscunque medicamenti assumptionem, solet Hippocrates nominare: sed tali vocabulo in sola vitur purgatione. Lib. 2. aphor. com. 37.

Medicationis tres partes, diæteticæ, pharmaceuticæ, chirurgia. Libro ad Thrasibulum.

Ad rectè medendum plurimum confert, & temporis occasio, & auxiliorum quantitas. Lib. 1. de arte cur. ad Glauc. cap. 1.

Medendi via & ratio, singulorum medicaminum qualitate, & quantitate nec non & modo eorum vsus, & ex temporis occasione perficitur. Lib. 1. de arte cur. ad Glauc. cap. 1.

Medendi rationes totidem sunt, quot morborum ideæ. Lib. 2. meth. med. cap. 6.

Medendi rationem veterum Asclepiades mortis medicationem nominare non verebatur. Lib. de venæ secti. aduersus Erasistratum.

Medendi præceptum primum, à quo est perpetuò inchoandum, contraria contrariorum esse auxilia. Lib. 5. de sanit. tuenda.

Admonitio Lectori.

DE medicamentis, & eorum vsu, sat multos attulimus locos, neque enim omnes describere, sed præcipuos tantum consilium fuit. Si quis enim ex undecim simplicium Galeni libris, ex duobus de antidotis, tertio de temperamentis, libro de theriaca ad Pisonem, decem de medicamentorum compositione secundum locos, septem de compositione per genera, & libro de paratu facilibus, & libris methodi medendi, & artis curatiuæ ad Glauc. Si quis inquam locos innumeros, qui in iis Galeni monumentis de re proposita comprehensifunt, uniuersos describat, ingens profectò volumen efficiat. Nos itaque ex immensa farragine hos selegimus, & ad alios sibi comparandos, lectorem ad præfata Galeni monumenta relegamus: ne quis oscitantia nos, aut neglecti officij arguere, nostro merito possit. Cum enim de ea artis parte hoc capite tractarem, quæ medicamentis curat, abundè fuit ea in hoc argumenti genere attulisse, ex quibus huius medicinae partis utilitatem, fructum, in gentiaque commoda adlatis communibus de ea re locis consequi studiosi medicinae possent. Reliqua ipsi proprio sibi labore vendicabunt.

De sanguinis missione, seu venæ sectione, Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

VAforum inanitio si talis fiat, qualis fieri debet, confert, & bene tolerant: sin minus, contrà. Inspicere itaque oportet & regionem, & tempus, & ætatem, & morbos in quibus conueniat, aut non. Libro 1. aphor. 2.

Habitus exercitatorum, qui ad summum bonitatis attingunt periculosi, si in extremo constiterint. Neque enim possunt in eodem permanere, neque quiescere. Cum verò nō quiescant, neque possunt proficere in melius. Reliquum est igitur, vt decidant in deterius. His de causis bonum habitum statim soluere expedit, vt corpus rursus nutriri incipiat. Neq; compressiones ad extremum ducentes (periculosum enim)

fed

sum, enim sed qualis natura fuerit eius, qui debet perferre, ad hoc ducere conuenit. Sic & euacuationes quæ ad extremum deducunt, periculosa. Lib. 1. aphor. 3.

Quicumque morbi ex repletionem fiunt, curat euacuatio. Lib. 2. aphor. 22.

Mulier vtero gerens, sanguine misso ex vena, abortit: & magis si foetus sit maior. Lib. 1. aphor. 31.

Dolores oculorum venæ sectio soluit. Lib. 6. aphor. 31.

Difficultatem vrinæ vena secta iuuat: secare verò interiores. Libro 6. aphor. 36.

10 Quibuscunque venæ sectio, vel purgatio cum medicamento conuenit, hos vere purgare, vel venam incidere oportet. Lib. 6. aphor. 47. & lib. 7. 54.

Venæ sectio soluit quæ larga, violenta, multa ex naribus fluxerint. Lib. de prædictionibus. 1.

Venæ secandæ ratio, & modus. Lib. de decenti ornatu, & lib. de ossium natura pag. 84. ex versione Cornarij.

In venæ sectione operam dare oportet, vt quàm longissimè à locis, vbi dolores fieri solent, ac sanguis colligi, secemus. Lib. de ossium natura. pag. 94. ex Cornario.

20 Venæ sectio quos lædat. Lib. de Coacis prænotionibus, pag. 582. ex Cornario.

Si repentè quis obmutuerit, huic dextri brachij venam secare oportet. Is enim venarum conclusionem molestat. Lib. 4. de rat. vic. acut. textu 20. pag. 501. ex Cornario.

In attonito, & comitiali, prius secandam venam, dein purgandum, consulit Hippocrates. Libro 4. de rat. vic. acut. textu. 24. & 25. pag. 501. ex Cornario.

In acutis affectibus venam secabis, si vehemens appareat morbus, & infirmus ætate floreat, viribusque abundet. Lib. 4. de rat. vic. acut. textu. 30. pag. 500. ex Cornario.

In angina sanguinem ex brachiis detrahere, atque venas sub lingua secare iubet Hippo. lib. 4. de rat. vic. acut. numero 26. pag. 501. ex Cornario.

In pleuritide, ac peripneumonia, si dolor ad superiores partes extenditur, vt iugulum, mamillam, brachium, internam brachij venam secare oportet, ab eo videlicet latere, quod dolore fuerit affectum. Lib. 4. de rat. vic. acut. textu 67. pag. 505. ex Cornario.

In sanguinis detractione, quæ consideranda. Lib. 4. de rat. vic. acut. textu 109. pag. 509. ex Cornario.

34 Venæ vrendæ ratio, in quibus morbis conueniat. Lib. de locis in homine, pag. 99. ex Cornario.

Quibuscunque venæ iuxta aures sæctæ sunt, hi coeunt quidem, & genituram emittunt, verum modicam, debilem, ac infœcundam. Lib. de genitura, pag. 40. ex Cornario.

Multa rursus de venæ sectione, libris de morbis, de internis affectibus,

Ec 2 de popu

de popularibus morbis & in prorrhethico, sparsim est inuenire. Ad quæ inquirenda lectorem remittimus, ne omnia inculcare videamur.

Galenus.

AD sanguinis missionem cōplures esse propensos: alios purgantibus medicinis magis esse aptos. Lib. de purgantium medic. facultatibus.

Sanguinis mittendi scopi tres in vnam summam redacti, morbi vehementia, æger ætate florens, facultatis robor. Libro 4. de rat. vic. in acut. com. 16.

Sanguinis detractionem neque puer, neque senex sustinent. Com. eodem. Sanguinis detractione non egent, qui insitam, naturalemque habent vacuationem. Eodem commentario.

Sanguinis detractione multi sunt ex longis morbis, qui indigent, cum & hi dictis tribus subiaceant scopis. Ibidem.

Venam secamus non existente etiam plenitudine, cum dolor vehemens hominem prehenderit, vel pars aliqua fracta fuerit, vel os ex loco pulsum fuerit, vel alius quispiam articulus contractus, reductusque sit. Eodem com. 16. lib. 4. de rat. vic. acut. & lib. 4. meth. medendi.

Venæ sectio, sanguinis vacuandi causa adhibetur. Lib. 8. meth. medendi, cap. 11.

Sanguinis missio utilis est, ceu vacuantium præsidiorum vnum, vbi sanguis tum venas, tum arterias, vel distendat, vel findat, vel obstruat, in aliis ceu quod humorum vehementiorem impetum ad diuersam partem reuocet, vel propinqua deriuet. Lib. 9. meth. meden. cap. 11.

Sanguinis missio semper valentes vires postulat, quæ modo vacuationis eius respondeant. Eod. lib. & cap.

Sanguinis detraçtio, & frigida potio, maxima continentium febrium remedia sunt. Lib. 9. meth. meden. cap. 5.

Sanguinis missio nullo non tempore in continentibus febribus, modo vires sustineant, adhiberi potest, & quæ in ea attendenda. Lib. 9. meth. med. cap. 5.

Indicationes quæ sanguinem mitti prohibeant, & quæ suadeant, quænam sint. Eod. lib. & cap. & eiusdem libri, cap. 7.

Pueris, & senibus, sanguinem detrahere non licet. Lib. 8. meth. med. cap. 4. Secare venam in obstructionibus curandis ante omnia iubet Galenus, modo vires robustæ sint, etiam si plenitudinis signa non adsint. Lib. 8. meth. meden. cap. 4.

Venæ secandæ cōsiliu distulit Galenus, donec cuius generis febris effectus perspectum haberet, & ob eam quæ præcesserat coctionis tarditatem. Lib. 9. meth. meden. cap. 4.

De multa nocte misisse sanguinem in palæstrita libero homine, testatur Galenus. Lib. 9. meth. meden. cap. 4. & lib. de curandi ratione per sanguinis

sanguinis missionem. Sanguinis missio ad animi deliquium, si vires valentes sint, maximum continuæ febris remedium. Eod. lib. & cap.

Duabus horis à misso sanguine cibari ægrum posse, ex Galeno est videre qui palæstritam duabus à misso sanguine horis cibavit. Eod. lib. & ca. Non dierum numero, sed vni virium robori insistentes, mittere sanguinem in continentibus febribus expedit. Lib. 9. meth. meden. cap. 5. Sanguinis mittendi præsidio omisso in febribus continentibus, in summum discrimen ægri veniunt, nisi vel virium robor, vel largum sanguinis profluuium, vel sudor copiosus, ex manifesta pernicie eripiat. Lib. 9. meth. meden. cap. 4.

Si tempore mittendi sanguinis menses moueri contigerit, siue etiam hæmorrhoids sit reclusa, si inspecto fluentis impetu, ipse satis fore videbitur, qui solus quod requirit vacuet, naturæ rem omnem permittes: si minus, tantum ipse detrahes, quod ex coniunctis ambobus perficiatur quod postulas. Lib. 9. meth. meden. cap. 5.

Quæ indicationes à mittendo sanguine vel dehorrentur, vel eam fieri suadeant, lege eod. lib. & cap.

Immodicè missi sanguinis incommoda, virium resolutio, & habitus corporis deterior, temperamentum frigidius redditum, decoloratio totius corporis, & lapsus in morbos diuturnos, & exitiales. Lib. 9. meth. meden. cap. 10.

Sanguinis detrahendi scopi multi à medico spectandi, natura, ab initio, consuetudo, ætas, locus habitationis, anni tempus, cœli status. Ad hæc ægritudinalis, quem curamus, affectus, aliæque ratione ante hunc laborantis vires. Lib. 9. meth. meden. cap. vult.

In febribus à putredine, vbi coarctatum corpus sit, & exigui meatus densati, & multi simul, ac lenti humores subsint, in eiusmodi causarum cōplexu cœpisse à sanguinis missione expedit. Lib. 11. meth. med. cap. 4.

Sanguis mittendus statim est, si vires eius, qui ex putredine humorem febricitat valentes fuerint, si cruditas ventris non sit, statim morbo incipiente. Lib. 11. methodi. med. cap. 14.

Sanguis mitti non debet puero, qui quartum decimum annum hætenus non attigerit. Eod. lib. & cap.

Per sanguinis missionem, nec obstructio, nec putredo curari potest. Lib. 11. meth. med. cap. 14.

Sanguinem ab initio mittes omnibus qui febricitant, si valentes viribus sint. Lib. 11. meth. med. cap. 15.

Venam incidere in febribus saluberrimum, non continuis modo, verum etiam aliis omnibus quos putrescens humor concitat, vbi præsertim neque ætas, neque vires prohibent. Lib. 11. meth. med. cap. 15.

Sanguinis missione exuperantiam vacuare, si iam febricitet æger, licet. Lib. 13. meth. med. cap. 6.

Sanguinis missione plethora curatur. Lib. & cap. eodem. Sanguis qui ad iecur fluit, in ipsius phlegmone educendus est, interna in

- dextro cubito secta vena. Lib. 13. meth. med. cap. 10.
- Quibus partibus phlegmone tētatis, quæ venæ secāda sint. Eo lib. ca. 10.
- Venam eam semper secandam, quæ è directo est in internis inflammatio-
nibus iubet Galenus. Eod. lib. & cap.
- Incidenda vena statim ab initio in phrenitide, & lethargo est. Li. 13. meth.
med. cap. 20.
- Sanguinis missio ad animi deliquium faciēda in carbone. Lib. 14. meth.
med. cap. 10.
- Sanguinis missione, magnis infestantibus morbis, semper vtitur Hippo-
crates, ad ætatem, & ægri vires respiciens. Com. 1. ad lib. 3. Epidemi. 10
Hippo. super textu. 3. pag. 453. b.
- Sanguinis missio, quam vsque ad animi defectum faciendam esse paulò
antè diximus, non paruum meritò subsequetur incommodum, nisi op-
portuno tempore, aut debita mensura fiat. Lib. 9. meth. meden. cap. 10.
- Sanguinis missio in lassitudine phlegmonosa copiosissimè faciēda: & in
terdum ad animi vsque deliquium. Lib. 4. de fani. tu.
- Sanguinis missio in ephemeris ab obstructione febribus competit. Lib.
8. meth. med. cap. 4.
- Sanguinem mitti in pestilenti morbo, & constitutione affectis, reformi-
dat Galenus, ex priscorū experientia. Lib. de boni, & mali succi cibis. 20
- Sanguinis missionem vt consuetam, in ægris sæpè prætermittit recense-
re Hippocrates. Com. 1. ad tertium lib. Epidemi. Hippo. super textu. 3.
- A sanguinis missione non esse festinanter reficiendum. Lib. 4. de fani. tu.
prope finem.
- A sanguinis detractione abstinendum est, vbi bonus sanguis exiguus est,
reliquus verò succus plurimus. At vbi contrà euenit, detrahendus.
Lib. 4. de fani. tu.
- Sanguinis missionem, si quis vel ob ætatem, vel timiditatem detrectet,
huic deicienda largius aluus est. Lib. 4. de fani. tu.
- Cum sanguinis missione tantundem valent, vel hemorrhoidas referare, 30
vel menses in mulieribus euocare, vel malleolos scalpello incidere:
post hæc aluum deicere. Lib. 4. de fani. tu.
- Sanguinem mitti non statim necesse est, vbi quis in sanguinis redundan-
tis concursu est positus: imò alij satisfacit inedia, alij cibi parcitas, alij
soluta aluus, vel purgatio, vel frequentius balneum: alij sola exercita-
tio, vel multa frictio abundè fuit. Lib. 4. meth. meden. cap. 6.
- Sanguinis detractione omissa, alia vacuandi ratio quæcunque periculosa,
in quibus vel in cerebro, vel in spiritus instrumentis excrementum sub-
sistit. Lib. 4. de fani. tu.
- Venæ sectio circa initia morborum adhiberi debet: nonnunquam verò 40
& purgatio. Lib. 2. aphor. com. 29.
- Venæ rectæ frōtis sectio, posteriora capitis dolētia curat. Com. 2. in lib. 6.
de popul. morb. super textu 9. pag. 587. & lib. 5. aphor. com. 68.
- Venæ humerariæ sectio, iis quæ superioribus partibus, supra clauiculas si-
tis laborant, accommodatissima, vti axillaris iis, qui inferioribus parti-
bus labo-

- bus laborant, vti & communis. Lib. 3. de anat. admi. pag. 264. a.
- Venæ sectio commune auxilium earum, quæ ex plenitudine fiunt dispo-
sitionum. Lib. 6. aphor. com. 47. & lib. 6. com. 31.
- Venæ sectio, & sanguinis emissio quæcunque, & quouis modo facta, æqua-
liter totum corpus euacuant. Lib. 4. aphor. com. 2.
- Venæ sectio vrinæ difficultatem tollit. Lib. 6. aphor. com. 36.
- Venam secamus accumbentibus ægris, præsertim febricitantibus, ne
vel inter surgendū, vel residendū deficient animo. Li. 1. apho. com. 23.
- Venæ sectione pleuritis curatur, si ad clauiculam dolor pertingat. Lib. 6.
10 apho. com. 5. & lib. 2. de rat. vic. acut. com. 10. & lib. 4. com. 67.
- Venæ sectio ex vena cubiti, quæcunque rupta ex dorso ad cubitū descen-
dunt, soluit. Lib. 6. aphor. com. 22.
- Venæ sectione quandoque spiritus flatuosus, & crassi humores sanantur,
& euacuantur. Lib. 6. aphor. com. 22.
- Venæ sectio oculorū dolores sanat. Lib. 6. apho. com. 31. & lib. 7. com. 47.
- Venæ sectio, quibus decet, in vere fiat. Li. 6. apho. com. 47. & li. 7. cō. 54.
- Per venæ sectionem, & purgationem, in choantem elephantem sanasse se
restatur Galenus. Lib. 6. aphor. com. 47.
- Venæ ex manibus secandæ, si supra hepar sit morbus. Li. 6. apho. com. 36.
- 20 Præter hos quos ex Galeno attulimus, de mittēdo sanguine, locos, super-
esse videtur locorum omnium de hac re veluti compēdium: vnus Ga-
leni liber de curandi ratione per sanguinis missionem, quæ ego accura-
tè legendū, & locorū cōmunium instar habendū, iure cēseo: vt qui ea
cōtineat omnia, quæ ad hæc rem ex professo pertinere vidētur. Ad hæc
multos ex li. de plenitudine, & lib. aduersus Erasistratū, & cōmentariis
Gal. in libros de po. morbis, & prorrhethici Hip. poterit sibi medicinæ stu-
diosus locoscōparare, qui de mittēdo sanguine appositè cōscripti sunt.

De purgatione Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

- 30 **N**osse oportet eos, quibus caput dolet ab exercitationibus, aut cursi-
bus, aut profectioibus, aut venationibus, aut ex alio quopiam in-
tempestiuo labore, aut ex re venerea: decolores itē, raucos, splenicos
exangues, spirituosos, & siccā tulsim habentes, ac siticulosos, & flatuo-
sos, & venarum interceptiones, & eos qui intenta habēt præcordia, &
latera, & dorsum, & torpefactos, & obscurè videntes, & quibus aurium,
sonitus incidunt, & qui vrinariā fistulā vrinā nō cōtinentem habēt, &
morbo regio laborātes, & quorū alui cruda eiiciunt, & quibus ex nari-
bus, aut per sedē sanguis vehemēter erūpit, & qui tubercula habent, &
40 quibus vehemens dolor incurrit, & non superauerint, ex talibus nul-
lum medicamento purgandum esse. Periculum enim habebis, & ni-
hil opis afferes, & spontaneas liberationes, ac indicationes tolles. Lib.
4. de rat. vic. in morb. acut. textu 108. & eod. lib. textu 18.
- Purgationi venæ sectio præmittenda. Lib. 4. de rat. vic. acut. à textu 19.
ad 25

Pharmacum vbi corpus intrauerit, primum quidem ducit id, quod ex omnibus in corpore existentibus sibi maximè secundum naturam familiaritate fuerit: deinde verò etiam alia trahit, & purgat. Libro de nat. humanis.

Purgatiua pharmaca caput calfaciunt. Lib. de loc. in homine.

Si homo à copiosiore fiète humore nõ purgetur, morbus fit. Li. 4. de mor.

Ventres subpurgare oportet in morbis, quum matura fuerint: infra quidem, vbi confidisse videris: sursum verò in exacerbationibus. Lib. 5.

de popul. morbis. & item lib. 7.

In perturbationibus ventris, & vomitibus spontinis, si talia purgètur, quæ purgari oportet, confert, & leuiter ferunt: sin minus, contrà.

Inspicere itaque oportet, & regionem, & tempus, & ætatem, & morbos in quibus conueniat, aut non. Lib. 1. aphor. 2.

Quæ ducere oportet quò maximè natura vergit per loca conferentia, eò ducere. Lib. 1. aphor. 21.

Concocta medicari, atque mouere, non cruda, modò non turgeant: plurius ma verò non turgent. Lib. 1. aphor. 22.

In acutis passionibus, rarò, & in principiis, medicinis purgantibus vti, & hoc cum præmeditatione faciendum. Lib. 1. aphor. 24.

Si qualia oportet purgari, purgantur, confert, & facile ferunt: si contrà, difficulter. Lib. 1. aphor. 25.

Corpora cum quis purgare voluit, oportet fluida facere. Lib. 2. aphor. 29. & lib. 7. 67.

Quicumque morbi ex repletionem fiunt, curat euacuatio. Lib. 2. aphor. 22.

Cum morbi inchoant, si quid mouendum videtur, moue: cum verò confistunt, ac vigent, melius est quietem habere. Lib. 2. aphor. 29.

Qui salubritatem corporis habent, per medicamenta euacuat, citò exoluuntur, & qui prauo cibo vtuntur. Lib. 2. aphor. 36.

Qui bene se habet corpore, difficulter ferunt medicationes. Li. 2. aphor. 37.

Plurimum, atque repente euacuare, siue quouis alio modo corpus mouere, periculosum. Lib. 2. aphor. 51.

Quarta sectio aphorismorum, decem priores aphorismi de purgatione in prægnantibus, de vario purgandi modo penes varia temperamenta, temporis, status, & naturam morborum scripti sunt. Item. 12. 13. 14.

15. eiusdem argumenti sunt. Et rursus. 18. 19. 20. & 41.

Ex superflua purgatione, conuulsio, aut singultus superueniens, malum. Lib. 5. aphor. 4.

Grauidas purgare, turgente materia, à quarto mèse ad septimum: minus verò has. Recentiores autem, & seniores vereri oportet. Libro 5. aphor. 29.

Dolores oculorum medicamentum epotum soluit. Lib. 6. aphor. 31.

Quibuscunque purgatio cum medicamento conuenit, hos vere purgare oportet. Lib. 6. aphor. com. 47.

Ex medicamenti potione conuulsio lethalis est. Lib. 7. aphor. 25.

Si senioribus supra modum purgatis singultus superuenerit, non bonum. Lib. 7. aphor. 42.

Medica

Medicamentorum purgantium res nõ ita se habet, quemadmodum vulgo putatur. Eodem enim medicamento purgantur, & non purgantur.

Quandoque verò alia purgat, quàm quæ purgare solet: aliquando nimium purgat. Aliquando ea quæ debet facit. Quare fieri non potest, vt quis medicamentis confusus, ea temerè exhibeat. Nam & cibos nos alentes, medicamenta esse putandum est, verum minus quàm illa. Lib. de medicamentis purgantibus.

Oportet primum biliosis dare quod bilem purgat: pituitosis quod pituitam, hydropicis quod aquam, atrabiliaris, quod bilem atram. Si verò extra hæc purgaueris, quæ quidem purgari debent, non purgabis: quæ verò non debent, ea euacuabis. Quare in vtramque partem peccabis. Lib. de medic. purgantibus.

Quum pharmacum alicui dare voles, siue deorsum, siue sursum purgans, interrogare ipsum oportet, an prius biberit medicamentum, & an alius ex deorsum purgantibus cita sit, & celeriter obediat, aut dura. Et si citam, ac facilem solutu esse dixerit, mollioribus, & paucioribus medicamentis opus habet. Si verò dura fuerit, fortioribus indiget. Eodem lib.

Turpis est calamitas, medicamento purgante dato hominem occidere. Eodem lib. de medic. purgantibus.

Quicumque à febris fortibus corripuntur, his medicamenta purgatoria dare non oportet, donec remiserit febris. Sin minus, saltem non intra quatuordecim dies. Eod. lib.

In febris vehementibus medicameta purgatoria exhibere nõ oportet. Verum si alicui opus fuerit, infusum per clysterè adhibere potes, quotiescunque volueris: hoc enim minoris periculi est. Eod. lib.

Iuxta eandem rationem, etiam tempore æstatis, à canis ortu, per dies quinquaginta vitare oportet, & non dare medicamentum, sed in fufis per clysterem vti: idem enim periculum imminet. Eod. lib.

Innumeri sunt alij loci singulares, ad hanc rem facientes, de purgandi ratione in singulis morbis: vt libris de internis affectionibus, & libris de morbis, & de mulierum morbis, & libris de vulneribus, & de vulneribus capitis, ac plerisque aliis locis, ad quos lectorem remittere visum fuit: vt se ipse in perquirendis locis exerceat, eosque accommodare tractationi, quæ de re quapiam proposita est, hac præostensa methodo possit.

Galeni.

Purgatio corporis est, cum excerni contigerit quæ corrupta sunt: vacuatio cum excernuntur quæ vi morbi fiunt. Com. 2. in primum prorrh. super textu 18.

Vbi dandum sit medicamentum aliquod deiectorium, prima exhibitio in tua potestate sita est, cætera autem fortunæ administratione contingunt. Lib. de venæ sectione, aduersus Erasistratum, pag. 1063. c. D.

Veratro purgandos lauare prius expedit: sic & in his qui purgandi sunt,

- sunt, lauationibus prius vti præcepit Hippocrates. Com. 5. ad lib. 6. de popul. morb. textu 25.
- Purgatio per superiora morbis lógis demoliédis cōuenit: acutis per inferiora. Lib. qui introductorius, seu medicus inscribitur, pag. 212. D.
- A purgatione, ptisanæ minus administrari iubet Hippocrates: nam corporum quæ expurgata sunt, natura expurgatione agitata, labefacta que tolerare alimoniam non potest, neque probè eam conficere, nisi omnino pauca fuerit. Lib. 2. de rat. vic. acut. com. 13.
- Purgare quos non oporteat. Com. 2. in lib. 1. prorrhethici, super textu 37. 38. 39. 10
- Purgationes cōtioni humorum cōtrariæ existunt: nèpe corpus vehementer mouentes frangunt. Lib. 4. de rat. vic. in morb. acut. comp. 44.
- Qui sano corpore sunt, si purgètur, molestias sentiunt. Lib. Quos purgare conueniat: & cur id fiat, vide ibi longa serie à Galeno explicatum.
- Sani quidem adhuc, sed nisi euacuati fuerint, egrotaturi, præueniédi sunt, & ineunte vere inaniendi, vel misso sanguine, si multitudine, vel data potione, si humorū corruptela morbis capi soleant. Li. Quos purgare conuenit.
- Podagram, & articularum dolores, cancrum, & elephantiam incipientem, multosque alios morbos, purgatione præueniente, curasse se testatur Galenus. Eod. lib. Quos purgare oportet. 20
- Purgare flauam bilem descendente vere, in bilosis magis expedit. Lib. Quos purgare oportet.
- Oportet priusquam purgans exhibeamus medicamentum, crassos humores attenuare, tenacesque dissecare, & meatus recludere, per quos traici, atque deduci queant. Eod. lib. & lib. 2. apher. com. 9.
- Spestanda in purgatione consuetudo, anni tempora, & morbi genus, vult Galenus eod. lib.
- Humorem exuberantem, & locum humore infestatū in purgatione spectabimus. Hæc enim & quid euacuandum, & quomodo, & qua parte 30 euacuandum, monstrabunt. Eod. lib.
- Inter initia morbi, tenues, & aquosos humores euacuabis: vbi crassi, & tenaces fuerint, quales suapte natura sunt pituita, & atra bilis, concoctionem expectabis. Eod. lib.
- In his qui iam ægrotant, si diurnus futurus est morbus, expectanda semper erit concoctio: sin breui soluendus inter initia, si modò à concitatis pendeat humoribus, purgare licet. Eod. lib.
- Quæcunque purgant, latentem caloris excitandi potestatem habent: nõ igitur febris gratia feruidæ qualitatis medicamentum, quod nos quoque quantum in ipso est nocere scimus, porrigimus, verum vt humores febrè excitantes extirpemus. Vtilitas itaque maior esse debet molestiæ humore detracta, quàm nocuentū ab expurgantibus necessario corpori illatum. Eod. lib. Quos purgare oportet, & lib. 1. apher. com. 24. 40
- Qui crudis, multis, tenacibus, & crassis visci consueuerunt, quisque sub costis tensum, & inflatum ventrem habent, vel eximie calidum, atque feruen-

- feruentem, aut in his locis inflammationes sentiunt, omnes ad purgationes sunt inepti. Eod. lib.
- In acutis morbis, si statim inter initia primo die, vel non vltius secundo, purgatione vti velimus, turgente materia præparationi locus non est. Eodem lib.
- Humores in motu, agitatione, & fluxu positos euacuare conuenit: qui vero aliqua in parte corporis confederunt, neque vlllo alio auxilio, neque medicamento prius mouendi sunt, quàm concocti fuerint: tunc enim & naturam euacuationi adiutricem habebimus. Eod. lib. Quos purgare oportet, & lib. 1. apher. com. 22. 10
- Quoties natura euacuationem absoluit, nulla opus est medicina: cum autem ipsam mediocriter, & segenius peragit, quod deest medicos supplere conuenit. Eod. lib.
- Cum non solum morbus acutus fuerit, sed etiam maxima cum febre, caueda est purgationis exhibitio, præcipue cum ægrotantis natura nobis incognita fuerit. Eod. lib.
- Post assumptam purgationem, statim hordei puliculam forbere vtile est, Hippocrates inquit. Eod. lib.
- Data purgatione interdum alius nõ egerit, vel ob egri naturam eiusmodi, vel quia quod purgare debet exiguum fuit: plerunq; etiã stercus densatum, atque in aliquo intestino exiccatum, euacuationem prohibet. Eod. lib. 20
- Interdum cum euacuatio frustratur, præter hoc quod nocuentum aliquod corpori nõ adfert medicamentum, in nutrimentum etiam transit. Interim tamè in perniciem, & venenum mutatur. Eod. li. Quos purgare oportet.
- Medicamenta omnia quæcunque purgant, ventriculum lædunt, & maxime eius ostium. Ob id excogitatum est, bene olentia purgantibus admiscere, ne sola, atque syncera eorum vis ostium ventriculi attingat. Eod. lib. & lib. 2. de rat. vic. acut. com. 11.
- Inæqualis purgatio quæ sit. Vide eod. lib. ad finem.
- 30 Vis ea quæ in medicamentis purgantibus sita est, pars est facultatis propria attrahentis. Lib. de purgantium medic. facult.
- Medicamentum omne, cui purgandi vis inest, quæcunq; attigerit humorem in suam naturam cōuertit, atq; trãsmutat: nam flauam, nigramve bilem facit, id quod est huius, vel huius, (vt ipsi appellant) eductiuum. Eodem lib.
- Purgantibus medicinis quosdam aptos esse magis, complures ad venarum sectiones propensos: quemadmodum alij quiduis potius, quàm venas incidi sustineret: alij abscindi membrum aliquod sibi potius, quàm medicamentum exforbere tolerarent. Lib. de purgantium medic. facultate.
- 40 Sumpto purgante medicamento, aliquibus ventriculus subuertitur, non paucis id ipsum sine molestia facientibus. Eod. lib.
- Purgationes quomodo differant. Vide ibidem.
- Medicamentum ante omnia, suum quodque humorem elicere. Eod. lib.
- Medicamentum statim ab initio sanguinem adducens, inueniri testatur Galenus: & super hoc vide historiam de herba quadam sanguinem eliciente, ab her

ab herbario quodam inuenta, & tandem herbario ipso à magistratu Bithimiorum ad supplicium vincētis oculis dato. Eod.lib.de purgantium medic.facultate.

Quibus nominibus eiusmodi medicamēta, quæ sanguinem eliciunt nuncupentur (ait Galenus) etiam si constanter scirem, literis commendare nolim, atque reticere melius esse ait, quemadmodum & alia venena ta cent, quicunque ratione aliqua præditi sunt. Eod.lib.

Purgantia medicamenta idcirco nuncupantur, quòd sanguinem ab antedictis humoribus, pituita, vtraque bile, & seroso humore, purum constituant. Eodem lib.

Quos morbos, quibus purgationum generibus curarit Galenus. Vide eod.lib.sub finem.

Purgatoria facultas duplex, altera eorum, quæ quocunque modo recrementa corporis purgant: altera eorum quæ vim succorum tractoricem habent. Lib.5.de simpl.facul.cap.20.

Quæcunque purgare animaduertimus, ea trahendi vim possident, alia vnum quempiam succum, alia duos, aut etiam plures. Eod.lib.& cap.

Purgantia medicamenta per experientiam inueniuntur. Libro 2.de rat. vic.acut.com.11.

Purgantia medicamenta non possis ante experientiam cognoscere. Lib. 20 de attenuante vic.ratione.

Purgantium medicamentorum differentia explicata. Lib. qui introductorius inscribitur.

Purgans medicamentum ex corpore familiarem trahere humorē. Com. 1.ad lib.de nat.hum.& lib.aduersus Iulianum.

Purgantia medicamēta humorem quemuis mutare, falsa Asclepiadis sententia, atque confutata. Lib.de theriaca ad Pisonem.

Purgantia medicamenta, omnes humores æqualiter vacuare contendentium contradictio. Lib.de purgantium medic.facul.

Purgantibus medicamentis vim inesse humorem quemuis attrahendi, nõ æquabiliter quemcunque attigerit immutadi, ostensio à Galeno. Lib. de purg. medic. facul.

Purgans quodque medicamentum, conuenientem sibi succum attrahere. Lib. de natur. facul. 1. cap. 13. & lib. de theriaca ad Pisonem, & lib. aduersus Iulianum.

Medicamentum quodque purgans proprium trahere humorem, ex his quæ in superfluis purgationibus fiunt ostenditur. Primò nanque si quis medicamentum bilim mouens dederit, bilim educi, deinde pituitam, post has atram bilem, postremò purum sanguinem educi videmus. Lib. 2. de elementis.

Medicamenta purgantia, instar plantarum quod sibi secundum naturam conueniens est trahunt. Lib. 2. de elementis, ad finem.

Purgantibus medicamētis duplex inest similitudo ad humores singulos, quædam actu, quædam potentia. Lib. 3. de medic. simpl. facul. cap. 26.

Purgantia medicamenta vim propriam succum trahendi habere, per eos qui

eos qui regio morbo laborant, accepto medicamento bilim mouente, probatur. Lib. de purg. medic. facultate, & lib. de elementis. 2.

Purgans medicamētum exhibitum humorem talem euacuabit, qualem attrahere natura aptum est, sed non æquale in omni natura corporum, neque sanorum, neque ægrotantium. Lib. 2. de elementis.

Purgantia medicamenta omnia in primis quidem sibi obnoxia liquidiora, deinde crassiora etiam trahunt. Lib. de purg. medic. facultate.

Purgantia medicamenta perpetuò humores attrahunt familiares, nec tamen vnquam ab his attrahuntur: quod quæ attrahunt valentiora, efficacioraque sint. Lib. 3. de simpl. facul. cap. 25.

Purgantium medicamentorum, vbi fortè purgatione frustrantur, quædam extra quam quòd noxam corpori nullam adferunt, etiam alimentum homini præbent: alia verò in corruptionem, ac tanquam in venenum vertuntur. Lib. 3. de simpl. facul. cap. 24. & lib. Quos purgare conuenit.

Expurgans medicamentum, vel cùm vno saltem humore, qui in corpore sunt nostro similitudinem obtinet, non autem perpetuò admista est vis venenosa. Quamobrem nec perpetuò, licet non purget, iniuria afficiet: verum concoctionem accipiet, talémque producet humorem, qualem trahere natum erat. Lib. 3. de simpl. facul. cap. 24.

Superpurgationes vnde proueniant. Lib. 3. de simpl. facul. cap. 27. & vide ibidem de humorum in superpurgationibus euacuatione, & ordine, quo educuntur, & lib. 2. de elementis, & lib. de nat. humana.

In superpurgationibus humores minimè purganti medicamento familiares euacuatur, ob vasorum infirmitatem, osculorum laxitatem, & purgantis mordacitatem. Lib. 3. de simpl. facul. cap. 28.

Purgantibus medicinis accidit, cùm id totum quod superfluit, vel bilis vel pituitæ (sic autem voco id, quod continetur in venis) ex ipsis traxerint, mox ex corporibus solidis propriam trahunt humiditatem vi: & difficulter veluti resoluentes, atque in elementa redigentes, & omnino animal destruentes. Lib. 2. de elementis ad finem.

Purgantibus medicamentis solis defluuia capillorum, carcinomata, elephantes, depascētia vlcera, oculorum obtenebrationes, & diutinos capitis dolores curasse se testatur Galenus. Lib. de purg. med. facul.

Purgantia medicamenta, quæcunque ventriculum lædunt, & maximè eius ostiū, quod neruis plurimis abundat, & acutè sentit, excogitatum ob id est beneolentia purgantibus admiscere, ne sola, atque syncera eorum vis, ostium ventriculi attingat. Lib. Quos purgare oportet.

Purgantia medicamenta cùm miscentur, pugnantis esse naturæ non debent: discrepant autem, non cùm hoc bilem, illud pituitam trahit. (vtraque enim pari modo euacuationem procurant) verum si hoc celeriter, illud tardius ab assumptione purgare incipit. Ita nanque æqualiter euacuatio celebratur, quanuis simul accepta sint. Inæqualem autem euacuationē dico, si, cùm hæc defuisse videtur, euacuatio alia rursus incipiat. Lib. Quos purgare oportet, ad finem.

- A purgantibus medicamentis, acritudinem non fert natura exusta à calore solis sub cane. Lib. 4. aphor. 5.
- Purgationes coctioni humorum contrariæ sunt, quòd cõcoctio quiete indigeat: purgantia autem medicamenta corpus vehementer mouentia frangunt. Tali siquidem virtute prædita sunt omnia quæ purgant medicamenta. Hæc est ergo causa cur purgationes coctionibus aduersentur. Lib. 4. de rat. vic. acut. com. 39.
- Purgare si quis voluerit corpora, oportet fluida facere. Lib. 2. aphor. com. 9. & lib. 7. com. 67.
- Purgationis superioris adstrictionem sequitur mors. Li. 7. apho. com. 75. 10
- Purgandos vere esse homines morbis obnoxios, & quòd à variis morbis præueniente purgatione multos liberarit Galenus. Lib. 6. aphorismo. com. 47.
- Per purgationem euacuandi sunt, qui passionibus ex corruptione humorum prouenientibus laborant, vel eis obnoxij sunt. Li. 6. apho. cõ. 47.
- Purgatio quomodo sit secundum genus, & quomodo secundum speciem. Ibidem.
- Purgatis supra modum, non est bonus singultus. Lib. 7. aphor. com. 42.
- Purgatio, est humorum qui sua qualitate molestant euacuatio. Libro 1. apho. com. 2. 20
- Ad purgationes inepti quicumque multa cruditate laborant, vel qui tenaces ac crassos cibos assumpserunt: quibus item ilia extenta, atque inflata sunt, aut supra modum calida, & ignea existunt, & hoc ipso in loco aliqua est viscerum inflammatio. Lib. 1. aphor. com. 24.
- Cum quempiam sumus purgaturi, humores quàm maximè fieri potest esse fluxui paratos oportet, hoc est tenues, & nullum lentorem participant, & aperta esse foramina per quæ debet purgatio fieri, & nullam habere obstructionem. Lib. 1. aphor. com. 24.
- Purgatorium dat medicamentum Hippocrates, vbi vnus aliquis humorum super abundauerit. Lib. 2. aphor. com. 8. 30
- Purgatio tunc in omnibus rectè procedit, si quis extenuet, atque incidat crassos, atque tenaces humores, qui in corpore sunt, & meatus aperiat per quos isti transmittuntur, atque trahuntur à medicamentis quæ vim purgatoriam habent. Lib. 2. apho. com. 9.
- Qui istud neglexerint (nempe quæ præcedenti loco de præparatione humorum & apertione meatuum dicta sunt) & vomitus, atque alui subductiones procurauerint, iis difficiles veniunt purgationes, nõ sine torminibus, & quadam vertigine, fastidioque multo, & malo pulsu, dissolutione, atque difficultate. Lib. 2. apho. com. 9.
- Purgatio nunquam fieri debet, nisi sit factum fluidum corpus. Ibidem. 40
- Purgare non oportet cum inedia. Lib. 2. aphor. com. 16.
- Purgationem dicere Hippocrates consuevit, quando humores praua affecti qualitate euacuantur. Euacuationem simpliciter, quando humores omnes æqualiter euacuantur. Lib. 2. aphor. com. 17.
- Non purgatum si aliquid steterit in continuis febribus, malum Hippocrates

- crates lib. 7. aphor. textu 66.
- Circa principia illorum morborum, in quibus speratur ægrotum conualiturum, tentandum maiora afferre remedia, de quibus Hippocrates dixit. Si quid videtur mouendum, moue. Sunt autem hæc maximè, venæ sectio: nonnunquam verò & purgatio: quorum nihil oportet morbo iam consistente adhibere: vt enim in lib. de crisibus manifestauimus, coctiones tunc maximè fiunt. Lib. 2. aphor. com. 29.
- Melius est circa principia euacuare, vt coctiones citius eueniant, quo minorem iam factam materiam facilius possit natura concoquere. Morbo autem consistente, cum iam natura concoquit, superfluum est euacuare, tum propter alia, tum quia vis animalis magna ex parte eo tempore est fatigata. Lib. 2. aphor. com. 29.
- Vt benè purgationibus seruiant, oportet omnia quæ sunt infra thoracem esse robusta, alioqui magna incommoda patiuntur. Libro secundo aphor. com. 35.
- Non cuiuscunque medicamenti assumptionem, solet Hippocrates medicationem nominare, sed tali vocabulo in sola purgatione vtitur. Lib. 2. apho. com. 37.
- Purgantia medicamenta faciunt speciem vacationis manifestè differentem. Lib. 4. apho. com. 2. Colligitur ex ipsa Galeni serie. Ad dignotionem verò, & speciem euacuationis habes conferentem aliquid non solum ætatem, vel naturam ægrotantis: sed etiam anni tempus, & præsentem constitutionem: præterea & regionem, & victum antecedentem, vnâ cum aliis vitæ institutis. Lib. 4. aphor. com. 2.
- Euacuatis infestantibus superfluitatibus, faciliè tolerabunt ægrotantes. Si quid verò aliud, & non quod infestat euacuatur: necessarium omnino malè tolerare. Lib. 4. aphor. com. 2.
- Si qualia oportet purgari purgentur, confert, & leuiter ferunt. Li. 1. apho. com. 2. & lib. 4. com. 3.
- 30 Medicari ætate superiora magis, hyeme inferiora oportet. Lib. 4. apho. com. 4.
- Plures purgati sub cane, & ante canem incidunt in febres & natura ex æstu imbecillis, magis ex purgatione dissoluitur. Libro quarto aphor. com. 5.
- Purgare superius graciles, & faciliè vomentes magis expedit. Libro quarto aphor. com. 6.
- Per inferiora purgare difficulter venientes, & mediocriter bene carnosos oportet. Lib. 4. apho. com. 7.
- Nunquam tabidos duxeris, veritus scilicet instrumentorum quæ respirationi obseruiunt, imbecillitatem. Lib. 4. apho. com. 8.
- 40 Purgari plenius ventres inferiores melancholicorum oportet, quia ad inferiora declinat hic humor propter grauitatem. Libro quarto aphor. com. 9.
- Per medicamentum euacuationem faciendam in acutis, vbi materia turget, indicat Hippocrates: prius videlicet quàm robur corporis dissol-
- Ff 2 uatur,

- uatur, vel febris caliditas augeatur, aut ad aliquod membrum principale decumbant ij, qui per corpus vagantur humores. Lib. 4. aphor. com. 10.
- Purgare per superiora oportet eum, qui cordis morsum, seu vertiginem patitur, & oris amaritudinem. Lib. 4. apho. com. 17.
- Purgari per superiora cōsultat Hippocrates dolores, quicunque supra præcordia consistunt. Quicunque verò infra præcordia, clarum est, quòd hi per inferiora purgationem requirunt. Lib. 4. aphor. com. 18.
- Qui purgantur, nonnulli statim sitiunt, nonnulli postea, fit hoc, propter ipsius ventriculi dispositionem, & propter datum medicamentum, & propter humoris euacuati naturam. Lib. 4. apho. com. 19.
- Pro motione noxiorum humorum, facere oportet vacationes. Libro 4. aphor. com. 20.
- Euacuatio per superiora contraria est ei, quæ per inferiora. Lib. 4. aphor. com. 9.
- Purgare hyeme malum, eos qui laborant leuitate intestinorum. Lib. 4. aphor. com. 12.
- Purgari per superiora debet humor acris, & tenuis. Ibidem.
- Purgationem quæ sistunt, contraria sunt iis, quæ vomitum cient. Lib. 4. aphor. com. 15.
- Ex euacuatione prouenit siccitas. Lib. 4. aphor. com. 19.
- Purgati vltra modum couelluntur ob inanitionem. Lib. aphor. com. 4.
- Purgationem, ac repurgationem solet nominare Hippocrates, eam quæ fit per sputa euacuationem. Lib. 5. apho. com. 8.
- Purganda est mulier, quæ habet menses decolores, nec solito tempore veniunt. Lib. 5. apho. com. 36.
- Purgatio totius corporis, quando crassi euacuatur humores, mulierum sanat dispositiones. Lib. 5. apho. com. 36.
- Purgationes in plurali, mēsiū copiosum fluxum significat. Lib. 5. apho. com. 60. & 61.
- Purgationes rarò circa principia morborum acutorum nobis venire in vsum. Lib. 1. aphor. com. 24.
- Purgationes in mulieribus habentibus frigidus vteros, aut omninò nullæ, aut pauca, & vitiosa prodeunt. Lib. 5. aphor. com. 62.
- Purgatione indiget pleuritis, si dolor ad ilia descendat. Libro 6. aphor. com. 5.
- Purgata minimè aluo, quantò plures dederis sorbitiones, tantò magis nocebis. Lib. 7. aphor. com. 65.
- Purgationes subducentes remedium sunt lippitudinis oculorum, Lib. 6. aphor. com. 17.
- Purgatione vtendum in doloribus oculorum, malitia humorum infestante: per venæ sectionem curandum sanguine redundante. Libro 6. aphor. com. 31.
- Purgandi occasio in acutis morbis datur solùm circa principia. Com. 2. in lib. prorrh. textu 37.

Purgandos

- Purgandos non esse ægros, dum procedente morbo perniciosissimè habent. Eod. loco.
- Purgare qui ingreditur imbecillitate affectos, is indoctus est, & artis medicinalis planè inscius. Com. 2. in lib. prorrh. textu 37.
- Purgans medicamentum propinavit Galenus pleuritico prima die, & secunda, & quarta, & interdum quinta. Libro quarto. de rat. vic. acut. textu 76.
- Purgantis medicamenti administratio vitanda est in acutis morbis, vt est pleuritis: & in iis quos comitatur acutissima febris, vtendumque venæ sectione. Lib. 2. de rat. vic. acut. textu 11.
- Purganti pharmaco vtentes, non modò ea die, qua medicamentum assument, sed superioribus etiam, quãdo videlicet se ad purgationem præparant, lauari est expediens. Com. 5. in lib. 6. epidemion, textu 26.
- Purgantia medicamenta, acria & calida existunt. Lib. 4. de rat. vic. acut. textu 7.
- Purgantia medicamenta, si vltra modum exhibita sint, nos interficiunt. Com. 6. in lib. 6. epidemion, textu 5.
- Purgantium medicamentorum læsiones in morbis acutis, non facilè corriguntur. Lib. 2. de rat. vic. acut. com. 11.
- Purgantium medicamentorum natura ex purgandis corporibus, lethalis & deleteria, atque contraria existit. Lib. 2. de rat. vic. acut. Com. 12.
- Purgantia medicamenta esse corrigenda aliis, quæ ipsorum malitiam retundere possint. Com. 2. in lib. de rat. vic. acut. 12.
- Purgatio est corporis, cū excernuntur quæ sint corrupta. Com. in prorrh. textu 18.
- Purgatio tunc necessaria est, cū redundantes humores deorsum repunt. Lib. 2. de rat. vic. acut. com. 11.
- Purgationem interdiciendam esse, priusquàm sanguis mittatur, in tumoribus præternaturam. Lib. 4. de rat. vic. acut. textu 21.
- Purgari interdum totum corpus per renes, atque vesicam. Com. 2. in lib. 1. epidemion, textu 8. & 41.

De chirurgia, et chirurgo, eiusque in vniuersis officii.

CAPVT XVII.

Medicinæ partium alteram esse, quæ manu curet, quàmque Græci ab ipso operandi modo χειρουργία, nos retento nomine Chirurgiam appellamus, & vulgò notum, & à me antea positum est. Pars hæc vt antiquissima, sic sanè effectorum magnitudine, & vtilitate inter præcipuas semper à priscis habita est. Vestatatem porrò illius declarant, primi illius autores Podalyrius, & Machaon Aesculapij medicinæ parentis legitima proles, quos bello Troiano Agamemnonem ducè secutos, non mediocrem commilitonibus suis medendo opè tulisse, non quidem medicamentorum præsidio, sed vultibus tantummodò, ferro, & medicamentis in id accõmodis intentos cu-

Ff 3 rando

Cap. 3. primi Libri.

Celsi lib. 1. cap. 1.

Lib. Iliad. 2. rando fuisse Homerus scribit. Ex quo apparet hanc medicinae partem so- lam ab his esse tentatam, eamque esse vetustissimam. Vtilitas porro ex in- gentium abscessuum, vulnerum, vlcera, luxationum, fracturarumque curationibus (quae omnia accuratè tractat haec medicinae pars) ab eisdè per se patet. De hac nobis hoc capite futurus est sermo, de eaque haec profe- remus. Quid ipsa sit, quae eius partes, quis illius finis, qui autores, chirur- gi propria officia, & munia, quae illius instrumenta, quibus medendo vti consuevit, postremò qui optimus sit habendus chirurgus, qualem eum esse oporteat, quo sine caput concludemus. Chirurgia Galeno definitur esse curationis ductus quidam, qui per consuetas, tum sectiones, tum adu- siones, & alia quae manu fiunt, perficitur. Introductorij autor, quisquis tandem ille fuerit, ad hunc modum eam definiuit, vt sit alieni (vt propriè vocant) per incisiones concinnationesque, cum via quadam, & ratione ablatio: ad haec vulnerum, atque vlcera curatio, quae in corpore huma- no administratur. Si quis verò accuratius, & prescius eius rationem ex- primere velit, esse dicet therapeutices methodi tertiam partem, quae ma- nuum artificio vrendo, incidendo, artus luxatos, ossaque suis sedibus mota reponendo, aliaque huiusmodi praestando, morbis medeatur. Cau- liacensis Guido ita definiuit, vt sit scientia, quae rationem, & qualitatem operandi doceat, praesertim agglutinando, incidendo, & alias id genus 20 operationes, quae manu fiunt exercendo, homines quoad licet per hoc sanati restituens. Scientiae nomē hoc loco communius accipere oportet, & prout ad eam chirurgiae partem quae meditando, praecipua, & metho- dum tradendo, non manu operando confertur. Cōstat enim chirurgiam, artem, non scientiam propriè esse, vt cuius finis sit effectio, non sola veri- tatis contemplatio: atque ob id eam meritò Aristoteles, & artem esse vo- luit, & inter mechanicas, & manuaras reposuisse est visus. Caetera in de- finitione posita differentiae locum tenent. Nec verò temerè pars illa ad- iecta in definitione est, (homines quoad licet sanitati restituens) etsi enim chirurgus sit proposita perpetuè pro scopo sanitas, non eam tamen semper 30 assequi arte potest, cum sint plerique morborum qui sub artem cadunt insanabiles, vel quòd suapte natura tales sint, vt elephantiasis, vel quòd suscepta curatio, maius incommodum, longèque grauiorem morbum quam sit is qui curandus suscipitur, gignit. Vt cum vitiliginem antiquam lichenas, haemorrhoidas, & sinuosa vlcera, fistulasque veteres, cancròsue curare aggredimur: aut demum cum refractarium, nec dicto audientem, minimèque medico obtemperantem ægrum habemus. Haec efficiunt, quominus vindicari in sanitatem omnes arte possint. Partes verò chirur- giae duae in genere sunt. Altera quae docet quae artis sunt, praecipuaque tra- dit, quibus munitus artifex rectè operari possit. Hanc Graeci θεωρητικὴν, 40 nos theoreticam, id est cōtemplatricè rectè nuncupamus. Altera id exequi- tur, atque opere praestat, quod à priore est praecipua, & Graecè πρακτικὴν, seu po- tius ποιητικὴν, hoc est factiua appellatur. Tota nanque in opere, & effectio- ne cōsistit: atque cum ab hac tota ars pēdeat, meritò artis nomine chirurgiā di- gnatur, vt cuius finis sit effectio, atque opus. Haec ipsa munia sua omnia exercet,

Lib. 1. de rat. vic. acut. Com. 6.

Cap. singula ri.

Lib. de arti. mech.

Chirurgiae partes in ge- nere.

exercet, aut in membris mollioribus, aut in particulis durioribus. Mollia intelliguntur, quae ex sanguine ortum habet, & carnea dicuntur: dura, quae ex semine. In his particulis chirurgia secando, excindendo, euellendo, reponendo, vrendo, vim suam exercet. Cuius sanè & aliae quaedam partes sunt speciales magis, prout ea circa quae speciatim ars ipsa versatur. Sunt autem haec, tumores praeter naturam, vulnera, vlcera, fracturae, luxationes. Itaque, vt quin- que sunt, quae tractat ars, sic quinque erunt in vniuersum chirurgiae par- tes: ea quae tumores curare docet, quae vulnera, quae vlcera, quae fracturas quae luxata reponere nouit. Finis autem in quem actiones suas omnes, & apparatus chirurgia dirigit, est eorum morborum, qui manu curari possunt ablatio sanitatisque in ægro corpore restitutio: quem sanè finem non semper ob eas, quas paulò antea adduximus causas, consequi artifex potest, cum virium suarum non sit morbos omnes curare. Ars haec longa celebrius, & famae illustrioris dignatione praestantiū autorum serie nobilitata incedit. In quorum albo primas sibi iure vendicat partes, diuinus ille Hippo- crates, cultioris medicinae & parens, & vindex, à quo haec medicinae pars magis quam à prioribus exculta est: quod testatur diuina illius de hac re prodita posteris monumenta: libri in quibus de vulneribus capitis, de fracturis, de articulis, de vlcera, de fistulis, de haemorrhoidibus, chirurgiae of- ficina, de corporum resectione. Deinde postea quam diducta ab aliis, sibi proprium locum chirurgia fecit (praesens nanque temporibus, ipsiusque Hip- pocratis aëro, discreta à caetera medicina chirurgia non erat, cum iidem tum essent medici & chirurgi) habere & ipsa suos professores coepit: increuis- seque in Aegypto, Philoxeno maxime autore creditur, qui pluribus volu- minibus partem hanc excoluit, atque ornauit. Hunc secuti Gorgias, Softra- tus, & Hieron, & Apollonij duo, & Ammonius Alexandrinus, multi- que alij celebres viri. Ac Romae quoque haud mediocres professores ex- titisse certum est: Tryphon pater, & Euelpistus, & omnium (vt Celsus scribit) eruditissimus Meges. Quantum verò Gelenus in hac instauran- da, & locupletanda medicinae parte praestiterit, docti illius commenta- rij in Hippocratis libros, de iis quae in medicatrina fiunt, in libros de ar- ticulis, & de fracturis, & sex prioris Methodi medendi libri, postremique duo, secundus item artis curatiuae ad Glauconem, liberque de tumoribus praeter naturam, ac libri de compositione medicamentorum per genera abundè testantur. Nec sua laude fraudandus Paulus Aegineta, qui com- pendiosa, sed maxime accurata methodo, chirurgiam omnem, tum lib. 4. tum sexto est complexus. Ex Arabum schola Auicenna, Rasis, Albu- casis, & Haliabbas diligenter de re chirurgica tractauerunt. Auicenna quidem quarto canone fen. 3. 4. 5. Rasis lib. 7. ad Almanforem regem: 40 Albucasis integro volumine: Haliabbas lib. 9. practices, de regali disposi- tione. Nec Latinis suis defuit honos, Celso, & Plinio ducibus, qui & sum- mo nitore, & pari dignitate partem hanc attigerunt. Quid Guidonè Cau- liacensem praetereò? quem vnū Gallici orbis, optimè chirurgiā tractasse, si artis quidè rationè spectes, nouimus? Tantū illi feliciora tempora defuisse, ex impuro illius sermone colligere plena fide possumus, vt cui nec Graeco

Chirurgiae partes in spe- cie.

Chirurgiae finis.

Autores chi- rurgiae.

Celsilib. 7. Cap. 1.

linguæ cognitio, nec Latini eloquij puritas, perspecta tum essent, Barbarie, & inscitia tyrannidem in litteras, id temporis, exercēte: quæ causa fuit, cur plerunque, in citandis Galeni locis, fides auctoris desideretur. Sed si mihi Dei beneficio vita longior contigerit, & hos euulgauero de locis communibus medicinæ locos, spero me Guidoni manum porrecturum, exque barbaro, & impuro, cultum, ac nitidum, Latineque loquentem, ac suo nitore restitutum effecturum: & quod Syluius noster in Mesueo reformando præstitit, hoc me in Guidone repastinando (etsi haud pari fortasse gratia, pari certe labore, ac voluntate) præstaturum, studiosis bona fide polliceor, conatus nostros modò ne deserat Deus. Sed ad institutum reuertor. Plures quidem profectò, iisque celebres, & famæ secundioris cõmendatione dignissimi auctores, hanc artem illustrarunt quos inter post Caeliacēlem, Vigonius, & ex æui nostri hominibus, Tagautius collega olim, & commilito in studiis meus, magnum operæpretium in hac exornanda, & amplificanda parte, fecere. Ex quo colligi sanè potest quantum sit arti huic tribuendum, quàm tot celebres viri, suis quique laboribus, ac monumentis illustrarint, auxerint, locupletarint, vt quam nimirum & vtilissimam esse, & effectis inter omnes medicinæ partes euidentissimam scirent. Iam verò quæ munia, & officia chirurgi sint, vt ea aggredi debeat prodè dum. Præcipua chirurgi munia, in quibus vniuersa artis ratio sita esse videtur, tria sunt. Aut enim continuum soluit, & separat, aut diuisum cõiungit, in probamque vniõnem reducit, aut superfluū amputat. Continuum porrò diuidit Chirurgus, incidendo, excindendo, venam secando, scarificando. Diuisum cõiungit, vulnere agglutinando, luxata reponendo, fracturas curando. Superfluum refecat, tumores præter naturam auferendo, idque manuum ministerio, vt dum ganglia, carcinomata, scirrhus, nodos, strumas, & id genus alia, variis modis extirpat, aut dum serosum humorem ex hydropicis exhaurit, sextumve digitum, aut pterygion, suffusionemve ex oculo aufert. Hæc quidem in vniuersum chirurgi munia, hæc operationes sunt, quas summa fide exequi debet. Fiet porrò id, si isthæc omnia tutò, citra dolorem, celeriter, ac promptè, si etiam sine impostura, ac fraude perfecerit: quæ medici rectè curantis munia esse voluit Galenus, metram habentis, cubantis vtilitatem. Morbis (inquit Hippocrates) ita profis, ne quid noceas. Hic itaque scopus perpetuò habendus est in his omnibus, quæ molitur Chirurgus, vt ægro profis, summæque fide, ac pietate, beneficæque in proximum voluntate, morborum curationem aggrediatur: & quæ suæ artis beneficio curari posse agnouerit, ea omni adhibita diligentia tractet. Inexpugnabiles verò, atque insanabiles morbos (quales occulti cancri, elephantiasis, vetusta, callosa, sinuosa, fraudulentaque vlcera) ne aggredi quidem tentet, ne mali chirurgi nomen subbeat. Porrò autem quoniam tutò curare ipsum debere diximus, id vt fiat tria potissimum spectanda præcepit, lib. 14. methodi medendi Galenus, ad quæ intentus tutò omnia Chirurgus curabit. Vnum, primumque illud, vt omnino absolutionem operis, quod pro sanando ægro molitur Chirurgus consequatur. Alterum vt sicubi hunc minimè scopum

Chirurgi
munia.

Li. 12. meth.
med. & li. 14

Lib. 1. Epid.
textu 50.

scopum consequi possit, saltem opere suo cubantem nõ lædat. Illud enim præceptum ab Hippocrate est, in quiente: morbis ita profis, vt ne quid noceas. Tertium, & vltimum, vt adhibita curatione vitium non facillè reuertatur. Chirurgiæ nanque studium eò tendit, vt quæ in animalis corpore, toto genere præter naturam habetur, ea manus opera summoueat. Quod si id perficere nequit, proximum illud consilium habet, vt vitium transferat: quæ docta Galeni sententia est. Feliciter autem cuncta experietur manuaris artifex, si ex indicatione (quæ auctore Galeno insinuatione agendorum est) morbos curare studuerit. Est autem hæc indicatio

- 1° prima, conseruatio eorum quæ secundum naturam, depulsio eorum quæ præter naturam sunt. Conseruantur porrò quæ secundum naturam sunt, similibium vsu, depelluntur quæ præter naturam, contrariis, idque si morbus curationem admittat. Quorundam enim morborum depulsionem minimè fieri posse certissimum haberi debet. Id verò deprehendimus, vel cùm affectus ipse, suapte natura, totaque sua essentia curationem omnem respuit: vt elephantiasis absoluta, & vt vulgò loquuntur, confirmata, vel quando æger (etsi curabilis alioqui morbus sit) ad curationem necessaria auxilia despiciatur, vtpotè excisionem, vt in sphacelo, vel vstionem, sectionemve, vbi iis opus fuerit: sunt enim plerumque insanabiles morbi ægrorum, aut mollitiæ, aut tergiuersatione. Morbum item quempiam insanabilem dicimus, cùm eius curatio maioris mali occasionem præstat: vt cùm cancrum curare studemus, aut diuturnos mariscarum fluores (nisi vna relicta fuerit hæmorrhoidis) curare fatigimus, aut vetera, quæ diu manarunt, vlcera. Horum nanque curatione plerumque grauiores accersit morbos: vnde est illud Hippocratis, Cancros occultos non curare præstabilius esse: & hæmorrhoidas sanant antiquas, nisi vna relicta fuerit, periculum est aquam inter cutem, maniam, tabemve fieri. At quoniam quæ modò diximus officia, cùm sine instrumentis opportunis perfici nequeant, quæ ea sint, quorum ope munitus artifex, quæ suæ artis propria sunt obire possit mox dicemus. Sunt autem hæc in genere duplicia, medicinalia inquam, & manuaris. Prioris generis sunt proba victus ratio, quæ vulneribus curandis, abscessibus, vlceribus, fracturis, ac luxationibus debetur: tum sanguinis missio, atque purgatio, & quæ affectis locis topica adhibentur auxilia, vnguenta, emplastra, fofus, pulueres, catasplamata, & id genus similia. At in victu instituendo, pharmaco propinando, & mittendo sanguine, cùm & maioris periculi ea sint, si non rectè administrantur, & magnam sæpe chirurgis infamiam, agrisque detrimentum pariant, in his tribus periti medici consilio vti debet: ex cuius præscripto tanti momenti præsidia in ægri salutem, summa cum fiducia adhibere queat. Ad medicum enim propriè, non ad Chirurgum pertinet, & victum morbis salutare præscribere, & sanguinis missionem iubere, & solutium pharmacum dare, magni me hercule pòderis, atque momèti præsidia: & quæ virum solertis ingenij, atque iudicij, summæ prudentiæ, atque exercitatio nis exposcant. Quamobrem non possum satis æquo animo ferre, quod à plerisque

Lib. 1. Epid.
textu 50.

Li. 14. meth.
medendi.
Lib. 2. meth.
med.

Lib. 6. apoth.
38. & 12.

Chirurgi
instructa.

In temerarios
chirurgos.

à plerisque solo artis titulo sibi valde placentibus, ineptè ne dicam etiam impudenter fieri animaduerto, qui & sanguinem sæpenuerò pauperibus ægris, nulla habita indicatione, inconulto medico detrahunt, & medicamenta etiam, si diis placet, propinant: rem profectò publica animaduersione dignissimam, cum ex huiusmodi temerario ausu plerisque in discrimè vocatos, nonnullos etiam miserè deficientes, ac vita orbatos ipse viderim. Hæc itaque obire, nisi consulto medico nō præsumat chirurgus, qui se sua arte dignum præstare velit: si modò periti medici copia illi adfit, & res ipsa inducias dederit. Alioqui, si vel doctus desit medicus, vel præsens aliqua necessitas vrgeat, poterit tum sanè chirurgus, & secare ve-

10 nam, & si opus sit pharmacum etiam præscribere: eruditione modò, & iudicio, atque experientia valeat. Vnguenta porrò quibus munitus esse debet, eaque perpetuò in pixide chirurga habere, sunt bafylicum, apostolorum vocatum, aureum, album, & dialthæa. Bafylicum ad maturandum, & pus mouendum: apostolorum ad detergendum: aureum ad implendum: album ad glutinandum: dialthæa ad dolorem sedandum. Emplastra, pulueres, fatus, & similia, peritus chirurgus pro ratione curandi morbi alia, atque alia præscribit. Atquæ hæc quidem medicinalia instrumenta sunt. Manuaria instrumenta, ferramenta ego intelligi potissimum volo, ad chirurgicos vsus idonea, maximèque necessaria: quorum aliqua ad incidendum, & excindendum, alia ad extrahendum, ad explorandum nonnulla, ad suendum quædam propria sunt, alia ad vrendum. Ad incidendum, atque secandum valent, forcipes, nouacula, seu culter rasorius, scalpellum chirurgicum: vulgò phlebotomy seu lancetam vocant. Ad extrahendum idonea sunt, forcipes, vulgò tenaculæ nuncupatæ, volsellæ, seu vullæ, quas pinsellas Gallicè dicunt, hamus recuruus, vncus, seu vncinus, & ferramentum id, quod Græcis diocleum graphicum vocari, ad extrahendas sagittas Celsus scribit, Ad explorandum, specillo idoneè vtimur, vulgus espro-

20 uete vocare solet. Ad suendū autem acus, & cannulæ propriæ habentur: vti ad vrendū varij generis cauteria, quæ actualia officinæ vocare in vsu habent, & pro vario vsus modo varias & ipsa sortiuntur, & figuras, & nomenclaturas, vt sint alia in coniacuti modum fastigiata, & punctualia vocant myrtea alia, oliuaria, dactylica, cultellaria, sic dicta à similitudine rerum, quas ferramenta huiusmodi effingunt. Myrtea nanque myrti folia, oliuaria oleæ, dactylica, phœnicia imitantur, vti cultellaria cultri formã referunt. Hæc quidem communia ferramenta chirurgis necessaria sunt. Habentur & alia propria quædam, certis corporis partibus dicata, vti capiti modiolus, quos vulgus chirurgorum trepans vocat, malleus, scalpri, ferratum capiti, tum reliquis ossibus, vel excindendis, vel euellendis, vel radendis conueniunt, vti falx sedi, seu ano propria est, speculum oris, ori-

30 matricis speculum matrici. Innumera sunt alia telis extrahendis, globulis tormētariis, & aliis infixis idonea: de quibus dicere superfedeo, & ad chirurgum effingendum, qualisnam is qui optimus futurus sit esse debeat (quod caput egorei esse existimo) accingor. Quod de medico dixisse

Chirurgorū
vnguenta.

Chirurgorū
ferramenta.

Lib. 7. cap. 5.

Galenum

Galenum scimus, cum lib. de constitutione artis medicinalis, tum tertio de facultatibus naturalibus, & lib. 8. methodi medendi: prudentem inquam, & exercitatum esse debere medicum, natura, atque ingenio perspicaci, vt quiduis promptè assequatur, institutione in disciplinis optima: ad hæc optimis præceptoribus additum, laboris patientissimum, veritatis in primis amantem, atque studiosum, artis suæ callentissimum, multo vsu, atque exercitatione probatum, id inquam omne ad chirurgum, qui præstantissimus futurus sit, transferendum pro indubitato haberi debet. At præter hæc priuatim quædam chirurgus, vt manuarius artificii conueniunt, quæ

10 in medicum non cadunt: nempe esse debet chirurgus ætate adolescens, aut certè adolescentiæ propior, hoc est intra consistendi ætatem, & virilem: ea nanque ætas, & sensibus, & robore viget ad ea rectè obeunda, quæ artis propria sunt (vnde qui inclinata ætate sunt, minus idonei habentur) qui quod ars indicat præstare commodè possint, sensuum imbecillitate impediente: manu insuper strenua, & valida, & ad opus quod molitur stabili, siue secandum sit membrum, siue vrendum, siue etiam excidendum esse oportet: acie oculorum acri, & clara, animo intrepidus, & immisericors sit, vt sanari velit eum quem accipit non vt clamore, & eiu-

20 ret, vel minus quàm necesse est secet, aut vrat, aut excindat: sed perinde omnia faciat, ac si clamores eius qui afficitur, non audiret, nullusve inde in eius animo oriatur affectus. Quoniam verò chirurgum doctrinis valere diximus, in eo potissimum eius elucet eruditio, si & theoriam artis, & praxim quoque exactè tenuerit, hoc est, si res naturales, non naturales itè atque præter naturam nouerit. Quæ vulnerum, quæ vicerum, fracturarum, luxationumque causæ, quæ symptomata, quæ item conuenientia præsidia. Demum praxi valebit, si se plurimum, ac diu in artis operibus exercuerit probè, celeriter, concinnè, & expeditè operando, consulendo item medicum in iis, quæ ad pharmaceuticam, & diæticam attinent: et si

30 iis vtitur, quæ certa ratione excogitata sunt, & frequenti vsu confirmata, in quo certè chirurgi fides, & probitas maximè sita esse videtur, vti ingenium, in recta ac facili rerum quas tractat apprehensione, firma memoria reminiscencia expedita, recto iudicio, operandi dexteritate, solertia, ac promptitudine in remediis inueniendis esse chirurgum oportet. Sit autem in primis, quod ad mores pertinet, pius erga Deum, misericors, erga proximum, in rebus tutis, & quas omnino agi oporteat audax, & animo intrepidus, in rebus dubiis, ac periculosis cautus, ac minimè præceps, comis, & humanus, placidusque erga laborantes, facilis, & mansuetus erga suæ factionis homines, & vt Græci vocant φιλεταίος, id est sociorum amator: prudens, ac tardus, summèque, in præfagiendo circumspectus, castus, ac temperans: pecuniæ minimè cupidus, nec acerbus exactor. Qui enim quæstus gratia, lucrivè cupiditate, non potius erga homines benevolentia artem exercet, is planè abortiuus est, non legitimus partus. Sed iam hic finis esto.

De

Chirurgi de
lectus, natu-
ra & mores.

Celsus Lib.
7. cap. 1.

Hippocratis.

Circa chirurgiam hæc non rectè fiunt. Pus in vlcere, aut tuberculo existens non cognoscere: & fracturas, ac luxationes non cognoscere: & specillo admoto ad caput non cognoscere, an os fractum sit: & fistulam in vesicam immisissam demittere non posse: & lapidem in vesica existentem non cognoscere: & suppuratum existentem ex conclusione non dignoscere: & secando aut vrendo, aut à profunditate, aut à longitudine aberrare, aut vrere, & secare quæ non oportet, & hæc quidem non rectè. Rectè autem fiunt hæc. Morbos cognoscere qui sunt, & à quibus, & qui ipsorum longi, & breues, & lethales, & non lethales & qui transmutantur, & qui augètur, & qui minuuntur, & qui magni, quique parui, & dum curas, possibiles quidem curare, impossibiles verò scire, cur curatu sint impossibiles, & dum curas eos qui tales habent, per curationem quatum possibile est opitulari. Lib. 1. de morbis ex Cornario.

Mannù fortunata, & recta tractatio, & operatio (vertit Caluus) aut facilitas, & promptitudo (vt Cornarius) in his est. Quum qui secans, aut vrens neque neruum secet, neque venam. Et si suppuratum vratur, pus consequatur: & si fecet, eodem modo: & fracturas rectè componere, & si qua pars corporis ex natura excidat, vt ipsam rectè ad naturam retrudat. Item apprehendere fortiter ea quæ oportet, & apprehendendo premere: & apprehendere leuiter ea quæ oportet, & apprehendendo non premere: & in obligando tortuosa non facere, ex rectis: neque premere quæ non oportet. Et in contactu, vbi cunque tandem contigerit, dolorem ex superfluo non exhibere. Hæc quidem igitur facilitatis, ac promptitudinis existunt. Lib. 1. de morb. ex Cornario.

Quæ ad chirurgiæ officinam attinent, ægrotans, æger, ministri, instrumenta, lumen, vbi, quomodo, quot, quando, corpus, vasa commoda, tempus, modus, locus, agens aut sedens, aut stans, moderatè ad seipsum, ad id quod tractatur, ad splendorem lucis. Lib. de chirurgiæ officina, ex Cornario: qui liber à Feliciano, de iis quæ in medicatrina fiunt inscribitur, à Caluo de medici vulnerarij munere: quæ inscriptio plus mihi cæteris arridet, quod natiuæ libri inscriptioni congruentior sit. Scribitur enim Græcè κατ' ἰντροσίον, id est de medici munere, vel de medendo.

Locorum communium instar esse possunt, quæcunque libro præfato de medici munere, vel chirurgiæ officina inscripto, quæ item lib. de vulneribus, capitis, de fracturis, de articulis, de fistulis ab Hippocrate aphoristicè scripta sunt.

Galeni.

Chirurgia est curationis ductus quidam, qui per consuetas, tum sectiones, tum aduersiones, & alia quæ manu fiunt, perficitur. Lib. 1. de rat. vic. acut. com. 6.

Chirurgia

Chirurgia est alieni (vt propriè vocant) per incisiones, concinnationesque, cum via quadam, & ratione ablatio: adhæc vulnerum, atque vlcera curatio, quæ in corpore humano administratur. In introductorio.

Chirurgiæ primariæ actiones duæ sunt, compositio, & diuisio. In introductorio.

Chirurgiæ actionum multæ sunt species, compositionis quidem, fracturum ossium coniunctio, & deligatura, luxatorum repositio, intestinorum, quæ prociderunt, collocatio: adhæc vuluæ, & recti intestini. Ab dominis suæ ratio: curatorum applicatio, siue adductio, vt in naribus, labris, atque auribus. Eodem introductorij lib.

Diuisio species, simplex incisio, præcisio, hypospatismus, periscythismus, angeologia, excisio, adustio, rasio, limatio, sectio per ferram. Eod. lib. Vide eodem libro horum omnium exactam, & fusam explicationem, vsque ad finem libri.

Chirurgus quispiam, cum aliquando brachialis syderatione laborantis os excideret, interiorem manum sensu expertè reddidit. Lib. 3. anat. administ. ad principium.

Medicum, atque chirurgum peritum meritò indignari, atque commoueri, si alij medici, aut chirurgi se ignobiliores, & doctrina, vsque inferiores vocentur: id enim contemptus signum esse. Colligitur conceptis verbis ex historia à Galeno narrata, com. ad lib. de iis quæ in medicatrina fiunt, super textu 1. com. 6. pag. 731

Domestici, & familiares ægrotantis, medicum, & chirurgum incidere partes quaspiam volentem, carnificem vocant, eique indignantur, & quod fieri arte debet vetant. Com. 13. in lib. de iis, quæ in medicatrina fiunt. pag. 745. c.

Indumentum chirurgi syncerum, aptum, & expeditum esse debet, hoc est neque nimis adstrictum, neque nimis laxum, vt rectè operari possit. Eod. lib. com. 16. pag. 747. to. 6. c.

Vngues chirurgi quales esse debent. Eod. lib. com. 20. tom. 6. pag. 353. a Vtrisque manibus operari debere chirurgum, iubent Hippocrates, & Galenus. Eod. lib. com. 23. vti com. 24. & 25. de instrumentis, & adstantium munere.

Vniuersa insuper, aut saltem quàm plurima quæ tribus commentariis in eundem librum, de iis quæ in medicatrina fiunt, ad hanc rem pertinere videntur: de modo operandi, de luce, indumentis, instrumentis, deligationum variis modis, quæ omnia instar locorum communium esse debent: quæ item in commentariis ad lib. de fracturis, de articulis, huius generis habentur. Rursus quæ in sex prioribus met. med. libris, de vlcera curatione, & duobus postremis de apostematibus, & secundo artis curatiuæ ad Glauconem, & lib. de tumoribus præter naturam, & de compositione medicamentorum secundum genera, locorum communium de re chirurgica, copiam immensam suppeditabunt: ad quos fontes studiosos medicinæ relegamus.

Gg

De

De venenorum natura, & eorum præcautione, atque curatione,
& an venenum ad tempus dari possit.

CAPVT XVIII.

Gal. de pur-
gantiu medi-
camentoru
facul.

DE venenis medico tractare, necessaria magis quam beni-
gna materia est. Quis enim volens venena certissimam
mortalium pestem, exitiūque præsens, vel prodat ipse
(quæ reticere magis expedit) vel scriptis mandare non
horreat? Verum cum mortale hominum genus mille morborum, atque
vitiata, ac in perniciem sui abeuntis naturæ periculis obnoxium, & ma- 10
lesicorum hominum veneno impetentium insidiis expositū, arte egeat,
ipsius vitam, valetudinēque procurante, & periculo auertente, nōsq;
in præsens locos medicinæ omnes tractemus (quos inter, & venena
ipsa locum sibi facere) officij fuerit, tum ad operis inchoati fastigium,
tum ad præsidia demonstranda ea, quibus præcaueri venenorum noxæ
possint, si quando in ea incidere, vel fortuitò, vel insidiarum dolis
homini contigerit, de iis hoc loco tractasse. Hæc certè causæ Dioscori-
dem, Galenum, Paulum, Aëtium, Auicennam, Serapionem, Haliabba-
tem, Radium impulere, vt de venenis scriberent. Horum ego ductu,
atque exemplo, de his aggredi tractationem volui. De venenis igitur 20
hæc trademus: venenum quid sit: quænam eorum differentia: venena
lethalia, qua ratione exigua mole exhibita, totum tamen animalis cor-
pus momento temporis immutent, atque euertant. Venenum in ani-
malis corpore an nasci queat, humoribus eius certo quodam corruptio-
nis genere vitiatis, quænam præcautio vt vitentur venena adhiberiqueat:
quæ item, vbi assumpta fuerint, curatio adhibenda: postremò possitne
venenum ad certum tempus dari, quo hominem tollat, rem certè diffi-
cillimam, nec satis expositam. Ergo venenum id est, quod suapte natu-
ra homini contrarium, ipsius substantiam euertere, atque corrumpere
potest. Quæ enim nulla substantiæ suæ mutata parte, sed tota seruata 30
integra corpus afficiunt, cæterum graua, & naturæ animalis corrup-
tentia, totum eorum genus deleterium, pestilens, & venenosum dici
meretur. Vbi aduertendum, non rarò probatissimis autoribus, sub me-
dicamenti nomine venena intelligi. Medicamenta itidem sunt (ait Ga-
lenus) & quæ nulla substantiæ suæ mutata parte, sed tota seruata inte-
gra, corpus ipsum afficiunt: cæterum graua, & naturæ animalis cor-
rumpentia: vnde & totum eorum genus deleterion, & pestilens dici
reor. Hoc loco Galenus quæ tota sua substantia animal corrumpunt,
medicamēta vocauit, cum sint eadem & ipsa venena. Sic Varro Latino-
rū & eloquentissimus, & omniū in omni philosophiæ parte doctissimus, 40
ab Annibale querit, cur medicametū, id est, venenū biberit. Quia (re-
spondit) Romanus me Prusades tradere volebat: autor Nonius Marcel-
lus Quod enim Græci. φάρμακον vocāt, nos rectè medicametū dicimus.
Sic rursus Suetonius in vita Caudij cæsaris, cum boleto medicato, id est
venenato, quæ illi auidissimo ciborū taliū, Agrippina obtulisset, defecif-
se scri

Venenum
quid.Galenus lib.
3. de tēpor.Lib. 3. de tē-
por.

se scribit. Eius autoris hæc sunt verba: Et veneno quidem occisum con-
uenit: vbi autem, & per quem dato, discrepat. Quidam tradunt epulati
in arce cum sacerdotibus, per Halotum spadonem prægustatorem: alij
domestico conuiuio, per ipsam Agripinā, quæ boletū medicatū, auidif-
simo ciborum talium, obtulerat. Constat igitur & venena quoque ipsa,
medicamēta vocari. Vnde est illud Caij iuriscōsulti. Qui venenū dicit,
adiicere debet bonum, vel malum. Nam & medicamenta (subdit) ve-
nena sunt, quia eo nomine omne continetur, quod adhibitum, naturam
eius, cui adhibitum est mutat, cum id quod nos venenum appellamus,
10 Græci pharmacum dicunt, & apud illos quoque tam medicamenta,
quàm quæ nocent, hoc nomine continetur. Hæc Caius. Iam verò ad ve-
nenorū differentias propius accedamus. Venenum omne, aut ex plātis,
aut animalibus, aut metallicis vocatis defumitur. Plantæ enim quædā
sunt toto genere perniciosæ, aq; lethales vt aconitū, cicuta, sardonias
herba, meconium, toxicum, ixia, simillax, & pleræque aliæ, de quibus
Dioscorides abundè libro sexto. Sic & animalium quædā virus eiaculā
tur, morsūque lethum sæpenumerò inferunt, in quo genere cuncta ser-
pentiū genera, Dyphas, Quercina, Scytale, Basylicus, Catopleba (si mo-
dò is in serpentiū albo, vt quidā voluere, aut non potius in ferarū genere
20 venenatarum sit reponendus, vt Aelianus lib. 6. de historia animalium,
& Solinus lib. de situ, & memorabilibus orbis, cap. 43. censent) Cera-
stes, Aspis, cenchris, seu Miliaris, vipera, Hydrus, & cæteræ pestes. Ac-
cedunt Cantharides, Pinorū erucæ, Aranei, Scorpij, & omnia vincens
miracula rabiosus canis & innumera ferarum turba, Lybiæ familiaris,
nobis incognita. Ab his omnibus, vel morsu, vel salua, vel spiculo vi-
rus manat eiusmodi, quod exitiosum, planèque lethale esse soleat, nisi
& præsentis manu, & præsentaneis quoque antidotis, in id summa arte
paratis, protinus succurratur. E metallicis quoque fodinis, ac mineris
nocētes aures spirātibus, multa est inuenire venenorū genera, vt cerusā,
30 argenti spumā, hydrargyrū, sandarachā, auripigmentū, magnetē, gy-
psūm, æris squām, æruginē rasilem, plumbum, & his similia. Hæc præ-
cipuæ venenorum differentia, à quibus ad ea transgredi congruū vide-
tur, quæ de venenis altioris indaginis esse videntur, quale illud impri-
mis est. Quæ ratione fiat, vt venena lethalia, exigua mole exhibita,
totū tamen animalis corpus breuissimo temporis momento immutent,
ac perdant. Permirum nanque videri potest, rem exigui omnino mo-
menti, si quantitatem spectes, tantarum esse virium tam efficacis in no-
cēdo potentia, vt instar fulguris omnia perreptet, omnia inuadat, tēpe-
riē immutet, natiuū calorē extinguat cordis tandem vires dissoluat, vi-
40 tamq; rapiat. Hæc nanq; si quis intenta mentis acie penitus contem-
pletur, cæcā quandā inueniet in venenis potentia, abditamq; qualitatē
animātibus infestā, qua id mira quadā naturæ ratione, ac potestate effi-
cere queant. Quænam igitur tanti euentus assignabitur ratio? Nulla ne?
an ex his, quæ euidenter sensui patent, ratiocinari licebat? Ergo ab his or-
diētes dicamus, validas quædam inesse rebus nonnullis facultates, quibus
Gal. lib. 1. de
femine cap.
13.

L. Qui vene-
num in pan-
dect. tit. de
verb. & rer.
significatio.Venenorum
differentia.Cur venena,
exigua mole
exhibita bre-
ui tamē totū
animalis cor-
pus perdant.

fibi simili qualitate vniuersum corpus immutent, etiam si ipsa exigua mole sint. Parua nanque croci copia ingentem aquae molē inficere sua demutandi vi potest. Succy cyrenaici, vel medici modica etiā quantitas assumpta, ita corpus immutat, vt eius qualitatē, & in vrina, & in aliis humiditatibus impressam experiri possis. Sapiunt enim, ac redolēt cyrenaicū succū assumptum, vrina, ac etiā muccus, vel saliuā, si diutius ore cōtineatur. Quod & in allio, ruta, asparagorū thirsis, & rhabarbaro est identidē inuenire. Inficit enim nō colore solū suo vrinā rhabarbarū, sed & odoris aliquid impertit: vt mihi in his qui assumpsissent experiri saepe ocium fuit, sūmque id bona fide expertus. Alliū, vel modicē sum- 10 ptum, vires suas valide in corpus imprimit, ita vt nidorosus illius odor, ac sapor, in posterum etiam diem, aut etiam plures perstet, foetentēmq; animā faciat, & eodē foetore etiā lotiū inficiat. Si qui iuscūlū è asparagorū turionibus deuoret, in posterum diem vrinā emittet, quae eorum saporē referat, vt in meipso aliisque plurimis sum saepenumero expertus. Quisnā igitur non, vel inuitus fateatur, ex his quae modō experientiae fide attulimus, si validae insunt in rebus quibusdam facultates, ac qualitates, summa vi praeditae, mox eorū fieri in corpus validā impressiōnē: & quo validior facultas fuerit, eo etiam validius id, quicquid est, pro sui natura operari? Ergo deleteria quae sunt, cum summis, & efficacibus 20 viribus praedita sint, nihil mirum si efficacia sua, atque potentia, & celeriter, & validē operentur. Hac sanē ratione etiam minima particula humoris lethaliū venenorū (quae deleteria appellant) vbi in animalis corpus ingressa fuerit, totū id momēto temporis immutat, sibiq; simili affectiōne alterat, non sanē quod assumpti veneni substantia per totum penetret corpus. Quis enim potest tam exigua deleterij medicamēti accepta portio, tā breui spatio corporis interdū maximā molē peruadere, contactūq; perdere? At verō cum substantia sua id efficere nequeat, qualitatis, & virtutis suae diffusionē id celerrimē praestat. Quēadmodū enim à Sole in ambientē aera fulgorē momēto transfundi, irradiatione, 30 & qualitatis solaris effusione, videmus: & in nobis quoque ipsis, tum à corde in arterias pulsandi vim, vitalēmq; facultatē, tū à cerebro in nervos sentiendi, ac mouēdi potestātē deriuari, atque diffundi, sic sanē ab epoto lethali medicamēto paulō post momēto illius qualitatem & vim, non quidē substantiā, diffundi percipimus, qua & in vniuersum corpus, potissimū verō in cor princeps viscus, deferri, & impetū facere breuissimo temporis spatio, mole etiā exigua conspiciamus. Vnde id? quod spirituosa magis quam corporea veneni sit actio, qua celeriter permeare, eoque celeri motu validā impressiōnem facere queat. Vt enim aëris & aquae substantiam solis splendor, radiorum vi permeat, sic & solidas 40 corporis partes, atque ad eō cor ipsum veneni vis attingit, tenui quidē, sed valido quodam, atque retro halitu in animalis substantiam delato. Vnde minimē mirandum, à tam parua veneni copia tantum detrimenti corpori accedere. Id enim & contraria quadam, & aduersaria potestate, & valida actione celerique motu facit, vt mox à nobis probatum.

Nunc

Gal. lib. 1. de
femine cap.
13.Gal. lib. de
symp. causis
cap. 1. & lib.
1. de femine.
cap. 13.Gal. lib. 6. de
loc. affec. cap.
5.

Nunc verō id enodare aggrediamur, possitne venenū in animalis corpore nasci, eius humoribus, certo quodam modo vitiat, atq; corruptis: rem profecto scitu, explicatūq; dignissimā: quam prius dissoluere quis, vel etiam benē doctus minimē queat, ni prius quae notae proprię accepti veneni sint, pernouerit: vt ex his cognitis discernere arte queat, num similes proficisci ab humorum vitio possint. Assumpti itaq; veneni (vt in summa dicatur) notae propriae hae sunt. Cum quis alioqui sanus, incultisque humoribus praeditus, in omni victu, atq; cultu corporis tuendi causa temperans, probēque sibi consulens, grauibus de repente casibus 10 affectus, animi deliquio, anxietate, pulsuum & respirationis defectiōne sopore, acrive morsu, atq; similibus confestim deficiente nativo calore viribus destitutus moritur (quod lethali assumpto veneno fieri omnino solet) deinde corpus, aut liuens, aut nigricans, aut maculosum & variū, aut diffuens, aut praemarcere foedum, tetrūmq; reddit odorem, hunc veneno interiisse sapientes viri existimāt. Igitur si nullo epoto deleterio medicamento, iisdem nos affici symptomatis: ac casibus sentiamus, quibus hi qui venenū sumpsere, an non introrsus ac veluti à nobismet ipsis accepto originis malo, venenum in nobis, aut veneno simile quippiā innasci dicemus? Id testatissimū faciunt, quae ex semine genitali retento, 20 vel putrefacto, quae item ex sanguine menstruo, noxae proueniunt: quae rursus à bili porracea, vel æruginosa: quae itē ab humore aëris cōtagio, & perniciosa qualitate affecto vitium subeunte, noxae cōtingunt. In his enim omnibus paria venenatis accidētia est inuenire. Quibus enim vitiatū semen, menstruumve aut retinetur, aut putrescit, graua his inferri symptomata, nec leuiora his, qui venenum sumpsere, experimur. Praefocatiōnes, animi & vocis defectiōnes, stertores, syncopas, frigidos sudores, conuulsiones, extremorum frigiditates, ad quae non raro & praecipue consequitur mors. An non & ab æruginosa bili intus genita lethalia euenisse symptomata, & olim Galenus expertus est, suisq; monumentis 30 testatū reliquit, & nos id quotidie experimur? Ego quidē certē ab hoc humore perniciosa excitata fuisse symptomata, & his qui venenū sumpsere planē similia, testari plena fide possum, in duabus mulierculis id expertus, quo tempore apud Allobrogas agens medicinā iuuenis Valētia factitarē. Qua de re tota plenissimē in meis enarrationū medicinaliū libris disserui, libro videlicet quarto, enarrationē tertia. Quanta verō pernicies ab humorū corruptela intrinsecus quidē nata, & ab aëris cōtagio, morbidāq; excretionē manāte excitetur, dū pestilentes, & exitiales inde creantur morbi, vix sanē dici cōmodē potest. Videas enim nō raro (tanta est vis intrō concepti pestilentis halitus) syderatorū instar concidere de repente eos, qui peste correpti sunt: cum alioqui in his nec pul- 40 sus exitialis, nec vrina, nec vix vlla aduersae valetudinis signa apparent, sanique videantur: at statim & loquentes, & incedētes tanquā fulmine icti pereunt, quod à me sapissimē per pestilentis aëris constitutiones obseruatum fuisse, ea praesertim, quae sub annum M.D. xxxiiii. in Gallia Narbonensis parte grassata est, testari ipse possum. Nec minora sunt quae in

An venenū
nasci in cor-
pore ex hu-
morū vitio
possit.Gal. lib. 6. de
loc. affec.
cap. 5.Lib. 12. mer.
med. & lib. 5.
aphor. cō. 1.Gal. lib. 3. de
praesig. ex
pulsibus.
Aucēna sen.
1. quart. trac.
4. cap. 1. de fe-
bre pestilēti.

lethalibus carbonibus accidere conspiciamus. Sic nanque affectos plerisque, in vastum tumorem (qua parte carbo insidet) sublato videmus, toruo aspectu, liuente facie, soporatos, delirantes, animi deliquio correptos, tandem verò moribundos, & animam agentes. Quæ cum in nobis à cæcis quibusdam, & abditis causis fieri cernamus, principiumque à nobismetipsis accipiant, vitiatas intrò humoribus, aduersaria quædam, & pestilenti qualitate præditas, an non venenosum in nobis innasce aliquid posse dicemus? Id confirmant quæ à canis rabiosi morfu euenire experimur. Ex rabie nanque canum facillè intelligitur & quanta sit veneni in humoribus latentis vis, ac cæca potestas, & quantam item vim habeat afficiendæ rei aptitudo. Cùm enim reliquorum animalium (quod ait Galenus) nullum rabie capiatur, solus canis eo malo corripitur: atque tanta fit in ipso humorum corruptio, ac deprauatio, vt solum eius sputum, si quem morfu rabiosus canis contigerit, excitare rabiem in homine cani persimilem possit. Vt igitur ab exiguo initio, sputi videlicet malefica qualitate, aucta quædam in corpore dispositio, vbi ad magnitudinem, læsionemque effatu dignam peruenerit, discerni potest, idque post sex menses, cùm nonnunquam ante id tempus eius mali nulla nota deprehendatur, sic eodem modo vitioso in animalis corpore genito humore, paulatim temporis decursu eo deteriore reddito, principium partium aliqua consentit: à cuius affectu, ac læsione celerrimè vniuersum corpus alteratur, & in perniciem abit, id vt exploratum, testatissimumque habeamus, à cæcis quibusdam causis, ac qualitatibus, & venenosos in nobis gigni humores, & veneno similia ab his inferri accidètia. Quod & experientiæ fides, & inconcussa Galeni autoritas, pleno veluti testimonio confirmare videntur. Sed exposcit propositorum ordo, vt quænam præcautio, vt vitentur venena, adhiberi queat, iam in medium proferamus. Inter ea nanque quæ de lethalibus venenis traduntur, ea quæ de præcautione agit, ardua magis, ac difficillima pars est. Propterea quòd qui venenis homini insidias struunt, clanculum id, tantoque actu, & malefica arte machinatur, vt peritissimo cuique, & artis callentissimo facillè imponant. Qui itaque venena præcauere volet, eaque in suspitione fuerit, parari vt sibi veneno insidias putet, operosa culinæ arte elaborata, confectaque cibaria vitare omninò debet, omnemque saporem qui palato nimium placeat, aut intensam gustui qualitatem excipiet, dulcorem nimirum, aciditatem, falsedinem acrimonia temperatâ. Hisce nanque saporibus fucare venena malefici homines solent, ne dolus deprehendi queat. Quin & illud est ei omni studio prouidendum, ne vehementi fame, sitive affectus cibum elaboratum arte culinaria summat, Sic nanque metus subest, ne vis veneni celerius rapiatur in viscera, & qui magna cum appetentia voraciter cibum sumunt, non sic veneni vim deprehendere queunt. Quinimò si cui post satiatam appetentiam, expletamque famem, pleno ventriculo venenum quis propinarit, minus tum lædere venenum solet, tum quòd præcedenti cibo admixtum venenum, virium suarum aliquid remittit, tum quòd impletis iam venenis, non

Lib. 6. de.
loc. aff. cap. 5.

Lib. 6. de loc.
affec. cap. 5.

Præcautio
à venenis.

Auicenna fen.
6. quarti cap.
1.

nis, non sic facillè in eas aditus pateat, vt minus ea ratione nocere venenum queat. Fieri etiam potest vt in eo, qui præassumptus est cibo, qualitas aliqua insit, quæ veneno repugnet, illiusque vim frangant. Atque cautio hæc optima ad vitandum venenum esse censetur. Sed qui sequitur efficacior est præcauendi venena modus: vt in eius suspitione semper aliquid præmandatur, quod venenorum vires retundere, inefficacesque reddere queat. Cuius ordinis sunt pingues caricæ, cùm iuglandibus, rutæ, foliis, & grumo salis: vt sint rutæ siccæ partes viginti, nucum siue iuglandium partes duæ, & salis quinque, & caricarum pinguium partes item quinque. Hæc enim antidotis autoribus Galeno, Paulo, Auicenna, mirifica esse ad venena vitanda censetur. Sic enim Galenus eam lib. 2. de antidotis, ex Apollonio describit, vt sint rutæ folia viginti, nuces iuglandes duæ, salis grumus vnus, caricæ duæ. Antidotum hanc si quis præsumperit, tutus, liberque ab omni veneno esse, vel Galeni autoritate poterit. Malorū quæ medica, ceu citria dicuntur creber vsus, optimè facit. Non solum enim succo, semine, cortice, citria venenis resistunt, sed & odore. Citriorum nanque odor (quod Auicenna testatur) aëris corruptelam: pestilentemque halitum emendat. Item napi semen, drachmæ pondere ex vino potum. Sed omnia vincit sigilli Lemnij (quam terram sigillatam officinæ vocant) vsus, si ad drachmæ, seu denarij pondus sumatur, ex generoso vino. Sed quando vera rubrica Lemnia caremus, præstiterit aliis supradictis, quæ & in nostro orbe nascuntur, & ad manum parata habere momento possumus, quàm peregrinis, seu adulteratis vti. Inter cætera porrò quæ tutissimè corpora à venenis præseruare possunt, antidoti magnæ habentur nempe Mithridatica, vel Andromachi theriaca, vel quæ ex animalium sanguinibus conficitur, cuius hæc apud Paulum est descriptio. Capit piperis albi, & longi, costi, acori, phu, anisi, dictamni Cretici, singulorum drachmas duas, amomi, opobalsami, seminis rutæ siluestris, seminis sceniculi, cymini Aethiopici, anethi, sanguinis masculi anatis aridi, sanguinis hædi, sanguinis anserini, sanguinis anatis foeminæ, seminis napi siluestris, Vnius cuiusque drachmas tres, radices gentianæ, trifolij, floris iunci odorati, libanotidis, rosarum aridarum, cuiuslibet drachmas quatuor, Cinnamomi drachmas duas, scordij drachmas octo, petroselinij, polij, myrrhæ, nardi, singulorum drachmas sex, cassiæ, drachmas tres, succi Cyrenaici (quod nos vulgò benioinum, vel benioin dicimus) tantundem, stechadis drachmas quinque, asari duas, ammoniaci thymiamatis tres, mei Athamantini duas agarici tantundem, carpobalsami grana viginti, mellis despumati quantum res postulare videtur. Mithridatica porrò antidoto constat Mithridatem regem quotidie vsurum, vt se à lethali veneno hostiumque insidiis assereret, ac tueretur: quæ tantum in eo valuit, vt cùm se in mortem dare velle, atque in eam rem venenum semel, atque iterum sumpsisset, à Romanis vtique fusus, ac captus, nihil efficere lethale venenum potuit, antidoti qua se munierat virtute.

Gal. lib. 2. de
antidotis.
Paul. lib. 5.
cap. 28.
Aui. fen. 6.
quarti, cap. 7.

vbi supra.

Secundo. can.
cap. 120. de
citro.

Lib. 7.

te fractum. Quod cum Mithridates videret, nihilque se veneno proficere, ferro in viscera adacto mortem sibi consciuit, vt Galenus lib. 2. de antidotis, & Paulus lib. 5. cap. 28. & Plutharcus grauisissimus autor, in Pompeij vita tradunt. Verum hic, non à Romanis captum, sed filij Pharnacis seditionibus coactum, mortem sibi consciuisse scribit: fidemque Lucius Florus lib. 3. Epitomes gestorum Romanorum, cap. 5. testatur. In argumento tamen libri. c. 11. Titi Liuij, Mythridantem non sibi quidem manu sua mortem consciuisse, sed à milite Gallo nomine Bithoco (à quo vt adiuuaretur petierat) interfectum fuisse, de scripto tradidit. Facit antidotus hæc ad lethalia venena omnia, omniumque venenatorum morsus, maximarumque in retundendo veneno virium esse à Galeno prædicatur. Nec minus probanda, quæ ex viperis concinnatur theriaca si modo ea rectè fideliterque parata inueniri possit. Huius generis varias describit Galenus antidotos, ab excellentibus medicis excogitatas, vt antidotum Codij Thusci, qua & Crateus utebatur, item Apellis, Mithridatis Athanasiam, Philippi Macedonis Ambrosiam, & zopiriam vocatam, & è scinco paratam, & centenariam antidotum à Galeno Cæsari conscriptam, & Aelij Galli, & Euclidis Pallatiani, & Zenonis Laodiceï, & Asclepiadis, multorumque aliorum in re medicâ præstantium virorum, quorum omnium descriptionem, lib. 2. de antidotis appinxit Galenus. Hisce antidotis si quis corpus præmunierit, impetum venenorum, antipathia quadam vitare sanè poterit. Sed cum non solum maleficorum hominum insidiis, sed temeritate fortunæ, inopinatisque euctibus sæpe in venena incurramus, vt dum incautè sub arbore aliqua desidentes, à venenatis impetimur animantibus, serpente, scorpio, araneo: aut dum hæc clanculum in vasa culinaria, vinaria, & aqualia sese demittunt, alicundè è sublimi delabuntur, animaduertenda summa cautione hæc omnia erunt: vt ollæ in quibus incòquuntur edulia, & integra sint, & bene suis operculis contacta, probeque deterfa, nitida, & mundiora effectu, vt item aquaria, & vinaria vasa suis labris aperta ne maneant, sed conclusa. Cautione hac, Regij in aula ministri vt magna fide in apparandis Regi dapibus solent, ne incautis obrepere animalium icetu, morsu venocentium iniuriæ, noxæve possint: ipsique, læsæ Maiestatis crimine asserere se, hac adhibita diligentia, possint. Atque hæc de præcautione ad venena. De curatione modo agendum, vbi assumptum iam venenum fuerit. Si quidè incognitum, id est, vt cuius generis assumptum venenum fuerit, deprehendere nequeamus, communi tùm methodo in eo abigendo erit vtendum, vt mox (quod Galenus iubet) Hydreleõ calid.ũ hoc est, aquam ex oleo multo demus, idque affatim, magnâq; copia, vomitumque proritemus. Id enim præcipuum in omni epoto veneno est, vt quàm citissimè fieri possit, vomitu eiiciamus venenum. Proritur enim vomitus multò hydrelei potu, vel oleo solo multò, atque calente ebibito, vel butyro multo, pingui & deuorato, & calidæ aquæ admixto: decocto item maluæ, aut seminis lini, vrticæ, fœnogræci vtendum, aut

Lib. 2. de antidotis.

Venenia stupri curatio.

Libro 2. de antid.

Paul. lib. 5. cap. 29. Dios. lib. 6. cap. 1.

aut raphani & seminis atriplicis decocto, ex syrupo acetoso, & hydreleõ assumpto. Hæc quidem non solum vomitum mouebunt, sed & aluū quoque subducent, & acrimoniæ veneni, malignitatisque aduersabuntur. Vomitus autem in veneni haustu, non ob id tantum utilis est, quod vacuet & venenum pellat, sed quod assumptum interim venenum, odore, sapore, colore, grumis eiectis arguat, ac representet. Odore quippe, & amaritudine cicutam, colore cerussam & gypsum, grumis concretis lac, vel sanguinem. Viru autem, & materiæ qualitate, & acrimonia, sandaracham, leporem marinum, aut ranam rubetam, aut hyrudinem, 10 cantharidè mve prodit: ita vt per hæc facilè ad accommodata ac propria singulis remedia pateat via. Sed rursus ad remedia recurrendum. Veneni vim retundit pinguium carnium ius, adèpsque anserinus, vel pinguiusculæ gallinæ. Lixiuum item ex lignorum odoratorum cinere, vt vitis, lauri, quercus factum, & epotum optimè facit, aut nitrum cum hydromelite tritum, & haustum: & vinum vetus, ac generosum copiosè epotum & quæ ex adipe, & butyro edulia constant. Deiecto per vomitum quod in ventriculo hæserat, accerrimo clysteri reliquias veneni in intestina delapsas educemus: cuiusmodi sunt clysteres, qui ex decocto cætaurij minoris, & emollientium herbarum, adiecta colocynthidis pulpa, 20 vel agarico fiunt, si ei decocto hiera Galeni, vel hiera Logadij misceatur. Vbi abundè vacuatum esse, tum vomitu, tum clysteribus quod notiturum erat deprehendemus lactis vsu viscera veneni acrimonia oblæsa, mulcebimus multo, còque calente lacte, adiecto, modico melle, aut zaccharo epoto. Sit autem lac asininum, si haberi possit, sin minus caprinum. Ea insuper, quæ tota sua substantia venenis valere dicuntur, crebrò propinãda, cuius farinae sunt rubrica Lemnia, quam terram sigillatam nostri appellant, & lutum Armenum, naporum semen, betonicae folia, aut oxalidis, aut abrotoni: zedoariam efficacissimam esse ad nocumenta veneni pellenda. Auicenna testatur quam punico nomine 30 Algueduar nuncupat: singula hæc drachmæ vnus pondere sumi ab agro debent. Eximiè verò supra cætera opitulatur ex viperis concinnata theriaca, vel Mithridatica antidotus. Verum ea cautio adhibeatur in his antidotis exhibendis, vt maior multò copia eorum detur veneno affectis, quàm metuentibus venenum. Neque enim parem facultatè antidoti habet, cum lethalibus venenis succedunt, & cum eadè anteuertunt. Quæ enim antidoti quantitas præsumpta sufficeret ad præcauendam veneni noxam, idem alexipharmacum post veneni haustum in quadruplũ adactum, exhibitumque iuuat, neque id semel modo per diè, sed bis etiã propinari debet. Vbi verò cognitũ venenũ fuerit, vnicui 40 que sua alexipharmaca priuatim dari debet: de quibus Galenus, lib. 2. de antidotis, & Paulus lib. 5. & ante omnes Dioscorides lib. 6. & ex neotericis Conciliator tractatu suo de venenis, & Antonius Gaynerius eiusdè tituli libro abundè tractauerunt. At de curatione iam satis. Id modò explicare ingrediamur, possitne lethale venenum ad certum, & præfinitum tempus dari: quo non repente, sed ad constitutũ temporis articulum,

Fen. 6. quart cap. 1.

Paul. lib. 5. cap. 29.

An venenũ ad tempus dari possit.

Lib. 3. de tē-
per.

culum, tollere hominem possit: grauis profectò, & suis veluti nexibus implicata quæstio. Nam si veneni ea natura est, vt tota substantia animã ti sit aduersissimã: illiúsq; substantiã nulla sui mutata, aut superata parte corrumpens, cuius merito totũ eorũ genus deleterion, & pestilens, vel autore Galeno dici meruit, quĩ fieri potest, vt in corrumpendo animante, moras venenũ trahat, hac non potius vbi assumptum est, & in visceribus conditum, mox animal corrumpat? Quod enim adeò potẽs est, vt à virtute corporis domari, aut vinci nequeat (cuiusmodi venenũ est) id sanè confestim exercere vim suam, seque in actum deducere solet, vt fieri posse minimè videatur, ad certum quoddam, & præfinitum 10 tempus, venenum opus lethale suum differre. Verũ si & grauium, & præiudicatæ autoritatis virorum sensa paulò lenitius expendamus: si & demonstrationum vim, & experiẽtiã fidem, qui vni perpetuò in rebus diiudicandis est inhærendum, inueniemus profectò ita retundi, ac reprimi veneni citum opus posse, vt celeritati tarditas, & præcipiti letho diuturnus languor succedat. Ita vt temperamento quodam refractò veneno, possit in præfinitum quoddam latitudine tempus, illius vis, atq; effectus protrahi. Id tum grauisimorum autorũ assertioibus, tum historiẽ indubitata fide, tum demonstratiõis robore, ac exemplis quibusdã astruemus. Res enim hæc tanta est, vt ad sui assertioem his admini- 20 culis egere mihi videatur. Galenus lib. de partibus artis Medicinalis (etsi Galeni non esse id opus quidam falsò sunt arbitrati: ego quidẽ legitimum esse illius partum nõ temerè arbitror) eo inquã libro ostendere volens, qualisnam ea dispositio sit, quam neutralitatẽ appellat, eã his lethalibus venenis comparat, quæ post tempus interficiũt. Eius eo loco hæc sunt verba, Si (inquit) & tertia aliqua est dispositio, quam neutram nominat, necessarium est & hũus prouisiuam esse aliquam aliam 30 partem artis. Videtur autem esse talis dispositio eorum, qui mala temperie præditi quidem manifestè sunt, non tamen ægrotant, sed adhuc agere possunt consuetas actiones: vel nullum habent in se sensibile malum, sed insensibile: sicut est in demorsis à cane rabioso, vel his qui sumpserunt deleterium ex his quæ post tempus interficiunt. Quid his verbis apertius, ad probandum deleterium post tempus interimere posse, inueniri queat, non video. Similem nanque vult eam esse in corpore dispositionem, quam neutralitatem dicimus, ei quæ in demorsis à rabioso cane, vel qui lethale venenum eius generis sumpserunt, quod non de repente, sed temporis mora ac interuallo perimit. Vt enim hi, etsi malum intus latens habeant, illud tamen non nisi longo temporis tractu percipiunt: sic qui neutralitate affecti sunt, malum quidem præfens habent, at ob exiguitatem, & actionum adhuc integritatem minimè percipitur. Constat igitur de Galeni sententia esse inter venena quædam, quæ post legitimum quoddã tempus, lethale suum opus perficiant, mortẽque inferant. Accedat & Theophrastus, autor vt vetustissimus, sic sanè probatissimus, & fidei incorruptæ. Is libro de historia plantarum nono, eiusque libri cap. 15. indicans quæ loca fertilia medica

medicamentis sint, ita de hac re differit. Quæque autem loca (ait) non nihil medicaminum possidere videntur, sed differunt, quòd alia plus habent, alia minus. Etenim quæ ad septentrionem, meridiem, exortumque pertinent, mirabiles vires fortiuntur. Nam in Aethiopia quæ sagittas vngunt, radix mortifera est. Apud autem Scythas non solum ea 30 radix, sed etiam aliæ plures comperiuntur, quarum aliæ confestim eo interimunt tempore quo gustatæ sint, aliæ post. Harum (subdit) aliæ celerius, aliæ tardius, ita vt nonnullos tabe quædam paulatina possunt consumere. Hactenus Theophrastus, qui conceptis verbis venenatas 35 quasdam plantas esse testatur, quæ non confestim quo primum tempore gustatæ sunt interimant, sed aliquanto post: aliàsque celerius, alias tardius mortem inferre, vt nonnullas esse velit, quæ paulatina tabe hominẽ absumant, & vires, humorẽsq; corporis conuellendo, & hauriendo, sensim interficiant. Quin & alio loco consuetudine venenorũ vires debiliores fieri, planẽq; etiam inertes, ex multorum exemplis demonstrat. Quòd si inertes, & imbecillæ reddi possunt medicaminum vires, an non ita arte temperari poterunt, vt eo modo parata non confestim, sed longo post tempore nocere queant? Auicenna Arabũ medicorum princeps, apertissimè id cõfirmat, venenũ (inquam) ad tempus quoddã 40 opus lethale suum proferre. Et omni quidem quod interficit (inquit) cum permutatione complexionis, aut putrefactione, aut cum aduentu super membrum, possibile est vt sit effectus post tempus. Historiæ nunc fidẽ (quod polliciti sumus) adhibeamus. Aulus Gellius luculentiissimus noctium Atticarum scriptor, de Attilio Regulo, in Tuditani libris exarata historia, & à se lectam, mira quadam verborum concinnitate, vt cætera omnia, refert. Quod satis celebre de Attilio Regulo id nuperri- 45 mè legimus scriptum in Tuditani libris: Regulum captum ad ea quæ in Senatu Romæ dixit, suadens ne captiui cum Carthaginensibus permutarentur. Id quoque addidisse, venenum sibi Carthaginenses dedisse, nõ præsentaneũ, sed eiusmodi, quod mortẽ in diem proferret, eo cõsilio, vt viueret quidem tantisper, quoad fieret permutatio, post autem grassante sensim veneno cor tabesceret. An non historiæ fide planum nunc factum à me est, venenum non quidem præsentaneum, sed quod mortẽ in diem proferat (vti Attilio Regulo ab Cartaginensibus datum est) inueniri posse? Id etiã demonstratiõis robore adstruamus. Illud in primis omniũ cõfessione cõstat, sympathias quasdam, & antipathias, hoc est consensus quosdam, atque dissensus in rebus esse, non in plantis modo: sed & animantibus, & in animis quibusdam, vt Theophrastus, Plinius, Columella, multique alij suis quique monumentis testatum fecere. Vt 50 enim ab animantibus exordiamur, Gallinaceorum generi cum miluis natiuus quidam dissensus est. Miluum nanque gallinaceus pullus adeò expauescit, vt eo conspecto ad matrem gallinam mox pavidus, & pipiens confugiat. Idem odium agno & lupo, feli & cani, Ichneumoni & crocodilo, vulpi & gallinaceis, muribus demum & felibus perpetua inimicitia. Mala medica, insperso in eorum cumulum pane

Lib. 9. de
hist. plant.
cap. 18.Fen. 6. quart
cap. 2.Lib. 6. noc.
attic. cap. 4.

flac

flaccescere videmus. Braſicæ, & rutæ tantus eſt naturæ diſſenſus, vt iuxta feri non patiantur, altero conſeſtim marceſcente: oleum aquæ non admisceſtur, ſed ſupernatat. Aquam adiantum non admittit, eſt fontes, ac riuos amat: ſic & diſſacòs planta perpetuò ſitiens (quod nomen indicat) aquam perinde vt adiantum reſpuit, quod experientia teſtatur. Colocynthis, autore Meſueo, herbas alias omnes ſibi vicinas veneni modo interficit: vt nullas ſibi plantas abſque earum morte adiungi patiatur: quo merito fel terræ, & plantarum mors dicta Arabibus eſt. Hercules lapis, cuius potentia ferrum ad ſe trahit, ferrum trahere prohibetur ſi alij ſucco illinatur: huic autem lapidi cum adamante natura quædam inimicitia eſt. Diſſidet enim cum magnetæ lapide adamas in tantum, vt iuxta poſitus ferrum abſtrahi non patiatur: aut ſi admotus magnes apprehenderit, rapiat, atque auferat. Eadem gemma irrita venenâ omnia, autore Plinio, facit. Habent & venena diſſidentias quædam ſuas, ad certas quædam res quæ tota ſua natura aduerſariæ, & repugnantes ipſorum actiõni eſſe ſoleant, Vnde naturæ admirabili prouidentia quadam factum videri poteſt, vt vnicuique veneno contrarium quoddam obiectum ſit, quod illius noxam reprimere omninò poſſit. Id *Ἀλεξίφάρμακον*, id eſt ſalutare auxilium, Græcis vocare in more eſt. Pœni & Arabes bezoard appellare ſolent. Vnicuique enim lethali veneno alexipharmacum peculiare, ac proprium ingenerauit natura optima parens, ne manca eſſe in auxiliis ferendis, quæ tam multa venenorum genera produxiſſet. Gypſo epoto poſt vomitum, & communia quæ recenſuimus remedia, ceu alexipharmacum prodeſt muris ſtercus, drachmæ pondere ex vino hauſtum. Mentæ ſuccus antidotum eſt ei, qui æris ſcoriam ſumpſit, & balneum ex decocto capitum hircorum. Scorix ferri prodeſt puluis magnetis lapidis ad drachmæ pondus, ex ſucco linoz oſtidis vel bliti, factis inde catapotis, vt magneti lapidi aſſumpto, auri ramenta tenuiſſimè trita, vel ſmaragdi ſcobes, cliſteréſque ex lacte ouillo, & oleo amygdalarum dulcium. Lapidi Cyanæo non loto, nec arte parato, charabe tritum, & ex vino exhibitum ad ſcrupulorum duorum pòdus iuuat. Id nigrae populi gummi eſt, aut etiam albæ, ſi Arabum ſenſa ſectamur. Num id electrum ſit nec ne, huius tractationis ad præſens non eſt. Arſenico ſublimato epoto alexipharmacum eſt, criſtallus trita ad drachmæ pòdus ex oleo amygdalarum dulcium: quo ego auxilio illuſtres duos ægrotantes, illuſtrem inquam mulierem, & iuriſconſultum virum planè bonum, Dei optimi maximi ope adiutus, magno certè negotio à mortis faucibus liberaui: cum vtrique ſublimatum, alteri dolo malo, alteri fortuitò datum eſſet. Vbi enim ex oris vlceribus, acrimonia guſtu præcepta, colore linguæ albicante, eroſionibus ventriculi, & inteſtinorum, vrinæ retentione, ſatis per me intellexiſſem ſublimatum exhibitum fuiſſe, mox cõcitato vomitu oleo & butyro multo, ex aqua tepète & acido ſyrupo, inieciſſeque clyſteribus acrioribus, multo lacte caprino ex zaccaro viſcera intus, tum cliſteribus ſubditis, tũ epoto lacte foui, in balneumq;

Libro 21 de
med. ſimpl.
purg. cap. 4.

Plinius lib.
37. nat. hiſt.
cap. 4.

Vbi ſuprà.

Hiſtoria de
duobus ve-
neno infe-
ctis & à me
curatis.

demifi aquæ fontanæ tepidæ ex multo oleo calèti, adiectis emolliètib; & vrinæ meatibus referatibus herbis, malua, althæa, parietaria, raphani & olufatri foliis, tẽr q; in die criſtallũ ſumere iubebã, iſſq; auxiliis non ſine labore multo ab impèdenti mortis diſcrimine, vterq; liberati ſunt. Spumæ argenti (vt ad eã redeamus) cõfert à vomitu ſylueſtris terebinthi ſemen cum vino potui dare, abſinthij, hyſſopi, aut apij ſemen. Ceruſſæ cõfert vini albi electiſſimi copioſus hauſtus. Aerugini raſili alexipharmacum eſt terra Lemni, ad drachmas duas epota, aut corallus rubens eodè pòdere tritus, & ex vino datus. Plumbo uſto citrij ſemina ex paſſo.

10 Cicutæ gètiana trita ad drachmas duas ex vino. Succo titimali mumia trita ex vino. Elaterio, ſuccus mentæ epotus ad vnciæ menſuram. Mandragoræ ſucco, vinũ potens idq; meracũ, & raphani radix ex pane, & fale aſſumpta, pro alexipharmacho ſunt. Succo papaueris quod opiũ dicitur, vinũ generoſum ac potens, caſtoriuũ tritũ ad drachmas duas, antidoti vices habèt. Scammonij ſucco, aqua hordei, balneũ, ſomni prouocatio cõferũt. Illius alexipharmacum eſt ſpinæ acidæ, ſeu ægyptiæ ſuccus (Ribes officinæ vocant) Ranunculo eo epoto, quod apiuũ riſus dicitur, ſuccurrit pro alexipharmaco meliſſæ ſuccus ex aceto potus, & hauſtus generoſi vini. Napelli præſentiſſimi veneni radicè qui ſumpſerit (aconiti ſpeciè vult eſſe Matthæus Syluaticus in pãdectis) terra Lemnia ex butiro data, & ſmaragdo trita ad drachmarũ duarũ pondus leuatur. & animalculo, qui in eius radice innascitur (quod mus napelli vocant) pro alexipharmaco vtendũ. Apponenſis conciliator cenſet, Oleandri ſucco granũ iuniperi ex vino drachmarũ duarũ pòdere antidoti vice eſſe. Thy melææ aduerſatur organũ in pollinem redactũ, & epotum. Hellebori ſucco confert hydromel plurimũ potaſſe, cuius alexipharmacum eſt nenupharis flos ſiccatus, & tritus, ad drachmas duas, Bryoniæ ſucco piper, anacardis, nuclei pinei, torrefacti, caſtorio vitiato, coriãdri ſemina aſſata, & trita. Fungis vinum ex pipere, cliſter ex aqua mellis paratus, &

20 allium crudum deuoratum, pro alexipharmaco ſunt, cõmunibus prius tentatis ad venena remediis de vomitu, & ſoluta aluo. Colocynthidi, ſmaragdus trita drachmarum duarum pondere ex vino ſumpta. Altero, piper, & fiſticorũ nuclei, grano Gnidio, ſeu thymelæe ſeminibus, amygdalæ amaræ. Ricino, id eſt caraputiæ maiori, vel lathyridi, caraputiæ minori, hypericon aſſumptũ alexipharmacum eſt. Ad lac in grumos, cõcretũ, acetũ valet, coagulũ hædi, aut alterius animãtis epotũ ex aqua fontana, pro antidoto eſt. Quin & animalium virus morſu, aut aculeo eiactu lãtium, ſunt & peculiaria præſidia, quæ tota ſua ſubſtãtia his aduerſentur. Morſui viperæ theriaca, & Mithridatica antidotus, & aliorũ eſus vinq;

30 generoſi potus cõferunt Scorpionis morſui theriaca diateſſeron: & ſcorpio ipſe loco commorſo tritus, & appoſitus ſui metipſius alexipharmacum eſt. Araneo, intibus: apibus & velpis malua trita, vel aqua, & oleo incocta. Cantharidum noxæ halicacabi ſemina mirificè proſunt. Canis verò rabioſi morſui cucurbitulæ inciſæ, loco affecto admotæ, allium ex butiro vaccino, aut cepe tritum & admotum, in marinam

H h aquam

aquam descensus, conferunt. Huic fluuiatiles cancri, & in pollinem tenuissimum redacti ad drachmas tres, pro antidoto sunt: item & gentianæ radix, & syderitis heraclea, quam alyssum Dioscorides, Paulus, & Aëtius vocant, & quidam rubiam minorem esse putant, antipathia quadam rabiei canum opitulatur. Morsui ieiuni hominis biliosi, gallinæ sterqus admotum auxiliatur: vt idem ipsum morsuræ muris, simiæ, felis congruentissimum est. Serpentum morsui, theriaca admota, & potata: itē smaragdus, corallusve, aut margaritæ, & assumptæ, & regioni cordis admotæ, antidoti vicem natiua sua virtute præstant. Iam verò ad demonstrationis robur illud quoque adiiciamus, cōtraria cōtrariis admota, quantò validiora sunt, eo magis posse eorum vim, quibus admouentur (alioqui non impedita) retundere, eorumque actionem reprimere, atque morari: quæ res præter Philosophorum assertionem experientia constat. Videmus nanque aquæ feruentissimæ actionem, frigidæ admissione retundi plurimum, ac retardari, vt quo copiosior adiecta frigida fuerit, eo imbecillior feruidæ aquæ vis & actio reddatur. Atque in medicamentis itidem, quæ alioqui tardæ sunt actionis, vigorari eam nonnullis adiectis experimur, vt rhabarbaro, nardi spica, aut schennanthos si adiungantur citatiorem fieri solutionem videmus, & agarico additū zingiber, illius opus vigens & citum efficit, vt diui Mesuei sententia est. 20

cap. propriis Sic rursus dum medicamenta propinamus ea quæ pulmonum, aut vesicæ, vterius malis profint, ea adiicimus, quæ tandiu morari assumpti medicamenti vim possint, quoad iter compleant suum, eoque perueniāt quo destinatur. Ob id in pulmonum vlcibus siccādis rubricæ Lemniæ, vel Iuto Armeno pectoralia admiscemus, quæ ad pulmones vim medicamenti deducāt, nempe glycirrhysam, hyssopū, adianti decoctū, aut quid simile. Eodem ingenio in vesicæ, aut vteri malis, medicamenta temperamus, adiicientes ea quæ medicamēta ad locū adfectū dirigāt: nempe vreticas radices, semina melonū, milij solis, apij, asparagi, olusatris, saxifragæ, aut si vterus curandus sit radices valerianæ, arthemisiæ, matricariæ, mercurialē, & huiusmodi talia: in id scilicet, vt quoniā ad longinquū deduci auxiliaturū medicamentum debet, longiusque venarū anfractibus, vel ad pulmones, vel ad vesicā vterūve deferri, ne eius virtus pereat, his adminiculis vtimur. His positis dico ita temperari venena posse, vt neque in præsentiarū, nec etiā paulò post, sed ad diuturnū tempus possit eorū vis retardari, atque refrangi, ne protinus, sed multò post tempore interimant. Venenū huiusmodi à Carthaginensibus olim paratum fuisse, Marci Reguli suprā citato testimonio constat. Retulit enim is in senatu venenū sibi Carthaginēses dedisse, nō præsentaneū illud quidē, sed eiusmodi quod mortem in diem proferret, eo consilio, vt viueret quidem tantisper quoad fieret captiuorū permutatio, post autē grassante sensim veneno, cor extabesceret. Autor Gellius. Id rursus naturæ, non artis ductu fieri, in cōmorsis à rabioso cane experimur: qui non cōfctim, sed post multum tempus in rabiem (ni præsentī manu succurratur) incidunt. A morsu nanque nihil mali sentitur, præterquam ex vulnere dolor merus: sed pro

Quæstionis
propositæ di
lutio.

Lib. 6. noct.
att. cap. 4.

sed processu (vt Dioscorides tradit) effectus ille accedit, qui pauor aquæ, hoc est Græcè *ἰσχυροφωβία* dicitur, cum neruorum distensione, ac rotius corporis rubore, præsertim oris: maximèque tum sudoribus, & fastidio totus interæstuat, alij tenebras quærunt, alij tristitia, mœrorèque tabescunt, alij delatrant ritu canum, & obuium quemque dentibus appetunt, vt & qui ab his mordentur in eundem perinde collabantur furorem. Quod si venenum à rabioso cane morsu illatum, non protinus, sed interdum post duos tresue menses, aut etiam integrum annum intus latens non nocet, postea verò sese prodit, lethalèque tum noxā adfert, quid prohibet venena suis alexipharmacis ita arte temperari posse, vt si non penitus veneni vim auferant, ad tempus tamen illius opus retardare possint? Nam etsi natura pernitie, & proprietate quadam homini aduersaria venena noceant, patitur tamen hæc perniciēs, & calcatur vt celerius operetur, & frænū vt tardius. Concitari enim, aut tardari aliorum permixtione potest. Venenis nanque ne properè ad cor deuehantur, fræna addimus: quibus tandem viribus suis exolutis non desinunt venena opus lethale suum peragere. Fræna autem reperiri ad id multa exploratissimum medicinæ cultoribus habetur. Iuglandes nanque, ruta, oliuum, sphragis, crocus, venenatis sæpe opitulatur, 20 alio atque alio modo, oliuum & iuglandes glutinositate sua venenum irretiunt, & illigant, ne quò properat (ad cor scilicet) celerè proficiscatur. Sphragis quæ terra sigillata officinis dicitur, meatus internos obstruens, efficit, vt ad exteriora corporis trudatur venenum. Crocus cor roborans, præstat vt ad repulsam veneni fortius reddatur. Hæc itaque partim venenis aduersantur, partim corpus muniunt, partim veneni vim retundunt, & illigant: quæ si venenis admixta sint, vel eorum omnino vim auferent, vel certè remorabuntur tantisper, dum salutaris eorum vis extabescat, & ductu temporis absumatur. Tardari autem, atque omnino tolli multorum opera, quibusdā adiunctis suprā iam ostēdimus, dum magnetis opus adamante prohiberi, & alij succo diximus. Caro in ventriculo citius conficitur, adiuncta sinapi, sed si ex omphacij succo sumatur tardius profectò concoquitur. Omphacium nanque frigiditate sua calorem natiuum hebetat, sinapis caliditate excitat. Ad hæc venena quædam sunt, quæ priuatim membris quibusdam noceant, vt cantharides vesicæ, lepus marinus pulmonibus. Alterum nanque vesicam, alterum pulmones exulcerat. At pulmonum exulceratio nec cōfestim ab epoto lepore marino fit, nec vesica deuoratis cantharidibus protinus exulceratur: sed temporis spatio pulmones venenum populās tabefaciendò consumit: quod & Ouidius bellè hoc carmine cecinit.

40 *Cernis vt è molli sanguis pulmone remissus,
Ad stygias certo limite ducat aquas.*

Constat igitur ex his, quæ longa serie prælibauimus, quæque summorū virorum autoritate, historiæ fide, & demōstrationis robore firmauimus, venenum præfinito, latitudine tamen quadam, tempore nociturum dari posse, non ita tamen præfinito, vt ad articulum temporis respondeat, quòd pro actionis veneni diuersitate, eorum quæ admi-

Lib. 7. cap. 7.
ex vers. Her-
mola. vel
cod. lib. cap.
35. ex Ruel-
lio.

Lib. 4. Cor.
rolarij in
Diof. cap.
691.

centur varia ad venenum habitudine, & demum varia corporum natura, ac dispositione celerius, aut tardius operari venena queant. Quod & Hermolaus eruditorum hominum sui seculi quasi sol alter, conceptis verbis, de aconiti radice testatur, ita illam præparari posse, vt biennio tollat, anno, mensibus sex, tribus, duobus, vno. Sed iam nimium diu immorati finem hîc faciamus.

De venenis, Hippocratis & Galeni, loci.

Hippocratis.

NEque verò vllius præces apud me ad eò validæ fuerint, vt cuipiã venenum sim propinaturus, neque etiam ad hanc rem consilium dabo. In iusiurando Hippocratis.

Plura his apud Hippocratem non inuenias, præterquàm libro de sacro morbo, vbi de scelestis quibusdam, & sui temporis veneficis hominibus differit, qui expiationibus, & incantationibus sacrum morbum curare magnis præstigijs tentabant: quos impios, & scelestos homines vocat.

Galen.

Venënorum compositionem docere, improbi hominis est. Lib. 2. de antidotis.

Orpheus theologus cognominatus, & Horus Mendefius, & Heliodorus Atheniensis, Aratusque de venenis scripserunt, quos sanè quispiam reprehendet meritò ob genus materiæ susceptum. Nam cum sigillatim quodque venenum parare doceant, improbos magis instruunt, & pronos ad malum ducunt. Lib. 2. de antidotis.

Qui simplici veneno petitis auxiliari nouit, is etiam compositis affectos optimè tractabit, vnumquoque priuatim symptoma superueniens distinguens. Lib. 2. de antidotis.

Heliodorus se ad Nichomacum purgans, quòd de venenis scripisset, ita exordiens fatur:

*Mitia per Tricem habitantia numina testor,
Quique Deos latè conspergit lumine Phæbum,
Sceptringerumque Iouem, Saturno rege creatum:
Nec me muneribus quisquam, nec viribus ullis
Flexit, amicitia vinculum ve abduxit, vt ista
Conscijs offerrem: at tollens, ad sidera palmas
Immunem sceleris mentem pro pectore seruo.* Lib. de antidotis 2.

Venenum si incognitum nobis fuerit, quod quis biberit, ederitve, hydreleon calidum dabimus, utque ex eo multum bibat iubebimus, tum vomere ipsum faciemus. Vtile quoque erit somnos circumscribere, & subscriptis antidotis vti. Lib. 2. de antidotis.

Vide eodem libro multas, variâsque ad venena antidotos, ab excellentissimis medicis præscriptas.

Anti

Antidotorum quædam aduersus exitiales potiones: quædam ad feras valent, quæ venenum icu morsive relinquunt. Lib. 1. de antidotis.

Antidotos ad venena Mithridates, & Attalus in hisce hominibus, qui morti condemnati fuerant, experiebantur. Libro 1. de antidotis.

Post venenum neque theriaca, neque Mithridatica antidotus eam vim habent, quam ante sumptæ habuissent, nam portio antidoti que prius, & semel hausta tutum à morte quempiam præstitisset, ea venenum subsecuta, nisi ob quadruplum quincuplumve aucta non iuuabit, neque id semel tantum, sed bis singulis diebus hausta, faciet.

10 Quod si quis singulis diebus, quemadmodum tempestate nostra Aurelius Antonius imperator, vel sicuti olim Mithridates solebat, antidotum capiat, nullis serpentium moribus, nullisque noxiis potibus lædetur. Lib. 1. de antidotis.

Mithridates cum potius veneno mori, quam in potestatem Romanorum venire decreuisset, nihil inuenit, quod se necare posset, quòd Mithridaticam antidotum sumere consueuisset. Lib. 1. de antidotis.

Scordij vires ad venena, lege eod. lib. 1. de antidotis.

Adulterandi medicamenta artem diulgare non consulit Galenus, ne improbi obiter fraudes discant, & in malos vsus conuertant. Nam

20 neque illos approbo (inquit Galenus) qui noxias medicinas describunt, & publicant. Lib. 1. de antidotis.

Venena tacet, quicunq; ratione aliqua præditi sunt. Lib. de purg. med. fa.

Venena exigua mole exhibita, ob id plurimum nocent, quòd cum spiritiosa magis quam corporea sit eorum actio, breui momento possunt qualitatis malæ diffusionem in vniuersum corpus impressionem facere, vt in scorpionij, & phalangij icu, & marina torpedine probat Galenus: & in femine corrupto, à quo tam graua fiunt symptomata. Lib. 6. de loc. aff. cap. 5. & lib. 1. de femine, cap. 13.

30 Veneno exiguo per minimum foramen iniecto, in Phalangij icu totum corpus affici videtur. Lib. 6. de loc. aff. cap. 5.

De scorpionis veneno loquens Galenus, deque illatis ab illius morfu symptomatis, sic ait. Rationi magis consentaneum est (inquit) vt vel à spiritu quodam, vel tenui humiditate iniecta, hæc eueniant accidentia. Sunt qui putant res quasdam solo tactu, per qualitatis vim, ea quæ eis vicina sunt alterare posse, idque planè videri in marina torpedine, utpote cui tam vehemens sit potentia, vt per piscatoris tridentem transmissa ad manum alteratione, derepente totam reddat torpidam. His coniecturis (subdit) facile deprehenditur, parua molis res quasdam, solo tactu, maximas inducere alterationes, vt de

40 Heracleo lapide, quem Magnetem nominat, probat rursus Galenus, lib. 6. de loc. aff. cap. 5. & lib. 3. cap. 7.

Medicamenta quæ naturam habent exitialem, non possunt sine quantitate nocere. Lib. 2. aphor. com. 17.

Venena, quæ symptomata, & quomodo pariât, explicat Galenus, lib. 1. de sympt. caus. cap. 7.

Hh 3

Veneno

Venenorum ab animalibus virus eiaculantibus vires per corpus vehuntur, per substantiam quandam, aut spiritalem, aut fluidam, quæ vt mole minima, ita facultate quàm maxima est. Libro 3. de loc. aff. cap. 7.

Venenis ne serpant in reliquū corpus, cum à feris quis demorsus est, in primis conferunt vincula superioribus partibus iniecta, ab iis enim præsentaneum remedium expectatur, vt in plurimis se expertū fuisse testatur Galenus, lib. 3. de loc. aff. cap. 7.

In animantibus corruptio aliqua nasci potest tanta, vt veneni tum qualitatem, tum vires æquet, in his qui derepente moriuntur probis existentibus humoribus, & sanorum more educatis probat Galenus, quorum post mortem corpus liuens, aut nigricans, aut variū, aut diffluens, aut præ marcore fœdum, molestūque reddit odorem. Lib. 6. de loc. aff. cap. 5.

Venenorum lethalium haustu pereuntes, dignosci ab iis non posse, qui ab aliqua corporis affectione perierunt, quorundam opinio. Quam tamen confutat Galenus, ostendens, id discerni posse ex putredine partis icte, vel doloribus vehementissimis, aut phlegmone oborta, vel tandem subita vitæ priuatione. Lib. de boni, & mali succi cibis.

Venenis succurrere quis potest, licet eorum præparationem ignoret. Lib. 2. de antidotis.

Venorū simplicium cuiusque generis, sigillatim exposita remedia, ex Asclepiade. Lib. 2. de antidotis.

A venenis præferuantia medicamenta, Apollonij, Muris, & aliorum. Lib. 2. de antidotis.

De vita. Et num artis medicæ cura prorogari ipsa possit.

CAPVT XIX.

DE vita dicturus ab eo commodissimè tractationem auspiciari videbor, si de re maxima, maximèque homini ad fruendum æuum, actionesque salutares, & secundum virtutem obeundas necessaria, & cuius vnus ductu, ac permansione immortalitati ferè proximi fieri videamur, tractaturum me fuero præfatus. Equidem cum vitam, necessarium Deorum depositum (vt Plutarchus ait) habeamus: eaque nobis diuino quodam munere *ἐξ ἑωυτοῦ* *ἀπο θεοῦ ἀδωδωκε* id est, ad cognitionem à Deo data sit, quid nouisse magis præstiterit, quàm id quod nobis cognitionis rerum omnium causa contributum est? aut quid diligentius seruari, quàm id quod quando defecturum sit, nescias? Cum nanque sit iter vitæ nostræ citatissimum, nec prorsus aliud vita sit, quàm ad mortem iter, in quo magis nos operam nostram, studium, curam, adhibere conuenit, quàm in vita seruanda, & qua homini datum est proferenda, & saluberrimè degenda? De vita itaque hæc hoc capite promemus: quid ipsa sit: quænam illius causæ, atque

In oratione consolatoria ad Apollonium.

Seneca libro de breuitate vitæ.

atque principia: vita hominis cur breuis: cur alij aliis longioris, braviorsive vitæ sint: vita an prorogari artis medicæ beneficio possit: postremo de vitæ meta, quæ à priscis asserta sunt, referemus. Hæc nanque si medica enarratione explicata à nobis pro rei dignitate fuerint, nihil erit, quod de vita scire quis amplius à medico desiderare queat. Ergo vt vita quid sit explicemus, sciendum illud imprimis est: vitæ nomen æquiocum esse, nec vnice sumi. Est enim, autore Plutarcho, aliquando ipsum quo viuimus, vt:

*Cæruleus illi ferrum Neptunus ademit
vita tum Megaris.*

Nonnunquam opes eo nomine indicantur, vt: *Pergunt alij mihi rodere vitam.*

Verùm significatio hæc, vt ab instituto nostro alienissima, sic eam silentio transigemus. In priore significato vitæ nomen vsurpabimus, dicemusque de Aristotelis sententia vitæ esse vegetatricis animæ in natiuo calido mansionem. Eius autoris lib. de vita & morte, seu de respiratione hæc verba sunt, *γενεσις μὲν δὲ ἐστὶν ἢ πρῶτον μετέξῃς σὺν τῷ θερμῷ τῆς ζῆτανικῆς ψυχῆς. ζωὴ δὲ ἢ μὴ τῆς αὐτῆς.* Quod est: Generatio est prima vegetatricis animæ cum calido participatio: vita autè mansio huius. Summa id profectò ratione ab

2° Aristotele dictum est, esse quidem generationem, primam vegetatricis animæ cum natiuo calido participationem: quod cum primùm genitum quippiam est, siue id planta sit, siue animans, mox calido natiuo pollet, participetque efficitur. Nihil enim quicquam sine calore viuere vsquã potest, vt in quo nimirum sita esse vegetatrix anima à Philosophis æque, atque medicis affirmatum sit. Quod cum seu animanti, seu plantæ obuenerit, tum sanè subsistere, atque ali ex sese incipit: quod quãdiu efficere innata facultate potest, tandiu viuere iure dicitur, vtpote cum sit vita permansio, & mora vegetatricis animæ calido natiuo subnixæ in corpore. Hoc nanque vitæ essentiam, atque naturam meritò

3° appellamus, nutritiæ animæ in nobis subsistentiam, vt hoc loco voluisse Aristoteles est visus. Quamobrem idem id quoque alio loco dixit, viuere, viuentium est esse. Tandiu nanque esse quicquam dicitur, quãdiu uiuit. Vitam item idem autor, vniuscuiusque per alimentum subsistentiam esse dixit. Equidem cum perpetuò nostri corporis substantia fluat, vt ne citò dissoluatur, alimento ad resumptionem abeuntium partium, fluentisque substantiæ sit opus, ne assiduo substantiæ fluore breui pereat animans, efficitur, vt alimenti adminiculo perstet, quicquid dissolui substantiæ propriæ fluore natum est. Eam porro per alimentum subsistentiam, vitam meritò appellandam censuit Aristoteles.

4° Tandiu enim viuimus, quãdiu frui alimento, facultatis altricis munere possumus. Quod si occasione aliqua id perfici nequeat, tum plantè marcore, & tabe deficimus. Vnde meritò tabem Galenus, viuentis corporis ex siccitate consumptionem esse dixit. Quidam motum continuum à corde in cætera membra propria actione manantem, vitam esse definiunt. Sed hæc contractior est vitæ ratio, & quæ tantum

Lib. 2. de anima cap. 4. seu textu c. 37. Lib. 2. de anima cap. 1.

Lib. de tabe.

animantibus, non etiam num plantis conueniat. Nec verò tantum vegetatricis animæ in nobis permanſio, aut aſſiduus cordis motus, vita dicenda eſt: ſed & tempus manſionem hanc dimetiens vitæ nomine cenſeri debet. Id enim æui, quo alimenti interuentu vegetatricis animæ opera ſubſiſtimus, vitam Philoſophi, ac medici iure nuncupauerunt: vt Hippocrates dum vitam breuem eſſe dixit, id eſt ſpatium, tempuſque, quo ſubſiſtimus: vnde eſt illud Horatij,

Lib. 1. aph. 1.

Lib. 1. carminum. Ode 4. lin. 1.

Vita ſumma breuis, ſpem nos ætat inchoare longam.

Et illud item Naſonis

Tempora labuntur, tacitiſque ſeneſcimus annis:

Et fugiunt freno non remorante dies.

De vitæ cauſis.

Lib. 4. de generatione animalium. cap. 1.

Libro 2. de Phyſico auditu. cap. 2.

Lib. 1. medico. cap. 1.

Gene. 2. cap. Deuter. 6. 20. cap. Phil. 4. 10b. 10. c. Actuum. 17.

Lib. 2. de phyſico auditu. cap. 2.

De vita, quid ipſa ſit diximus. Quænam verò ſint vitæ productrices cauſæ, atque principia, nunc dicendum. Accedendum nanque propius ſemper ad rei cauſas primas, quoad maximè fieri poteſt: quæ docta Ariſtotelis ſententia eſt. Is itaque autor vitæ animantium, ac generationis principium cœlitus duci, tum lib. 2. de generatione animalium, cap. 1. tum lib. 2. de phyſico auditu, adſtruxit. Sol nanque, & homo generant hominem. Rurſus lib. 4. de generatione animalium, cap. vltimo. Solem, Lunam, & ſyderum curſum, generationis, & vitæ principia eſſe, ſumma certè ratione affirmauit. Cœlorum nãque irrequieto motu, vitæ li Solis, & ſiderum calore, atque influxu generationes fieri vitæque rebus genitis infundi, nemo eſt qui dubitet. Neceſſe enim eſt (quod idem Ariſtoteles tradit) mundum hunc infrà poſitum, eſſe ſubditum ſuperioribus lationibus, vt omnis eius virtus inde regatur, vt haud immeritò commentator Auerrous de cauſis agens dixerit, vitam progrefſionem eſſe quandam à ſempiterno ente, atque quieto manantem. Ille eſt qui in nobis inſpirauit (vt ſcriptura teſtatur) ſpiraculum vitæ ipſe (inquit Moſes) eſt vita tua, & longitudo dierum tuorū. Et Rex idemque propheta Dauid: Qui poſuit animã meam ad vitam. Et Iob ille ſanctiſſimus, vitam (inquit) & miſericordiam tribuiſti mihi: ipſe eſt qui dat omnibus vitam. Siquidem vita dei donum eſt, depositumque ſingulare, vt initio capitis ex Plutarcho attulimus. Quod ſi ita eſt, quidni vnã cum Ariſtotele iure cenſebimus, vitæ principium, cœlitus, hoc eſt Dei virtute, atque potentia duci? Verum cum vniuerſales cauſæ, concurſu particularium in hæc inferiora agant, vt Ariſtotelis ſententia eſt, quænam ſint vitæ peculiareſ, ac propriæ cauſæ, paulò vberius explicandū. Hæ ſunt, humidi primigenij, & calidi natiui ſymmetria quædam, qualitatumque agentium, & patientium commenſurata proportio, vt alterum alterum immoderatione quadam non ſuperet. Non enim ſolum copia moderata reſpondere humidum primigeniū calori innato oportet: ſed & qualitate, vt neque copia nimia redundans calorem extinguat, aut exiguitate marcorem inducat, neque etiã aut exiccari, ac euaneſcere promptum ſit, aut congelare paratum. Ob id ad vitæ tutelam, & modicè

modicè pingue, & qualitibus omnibus temperatum humidum radicale (quod vitæ fomes eſt, atque pabulum) eſſe omnino oportet. Quæ Auerrous annotaſſe in Ariſtotelis de longitudine vitæ tractatione, eſt viſus. Sed quænam productioris vitæ, breuioriſve cauſæ ſunt, elici etiam commemoratis facilè poteſt. Proba nanque temperies, compago corporis firma, cœli clementia, ſoli, ac regionis bonitas, victus cauta ratio, rerum vtilium obſeruatio, abſtinentia in omni victu, atque cultu corporis tuendi cauſa, voluptatum denique certiffimæ vitæ peſtis deſtatio, atque fuga, non productiorem modò, ſed & beatiorem, ac ſalubritate omnino florentem vitam efficiunt, vt eorum contraria breuem, fluxam, moboſam, planèque miſeram. Vnde illud explorata experientia fide cernimus, eos qui aut improba ſecundum naturam temperatura conſtant, infirmaque compage, aut pleniore cœlo, & inclementi, inſalubri regione, incauto victu vtuntur, breuioris æui fore. Non ſolū enim naturæ bonitas temperaturæ æqualitate genita, aut illius contrarium ad vitæ productionem, breuitatemve faciunt, ſed & regionis præſtantia, victuſque accurata ratio, vt Hippocrates lib. de aëre, aquis, & locis adſtruxit, & confirmant hi, qui de noui orbis inſulis ſcripſerunt. Aiunt enim in Taprobana inſula (quam Sammotram hodie vocant) tum ſt in Arabia felicis vrbe Reama vulgò nuncupata, & ea Indiæ inſula, quam Onor appellant, ob regionis temperiem, perpetuamque cœli clementiam, longæuos inibi eſſe homines, centefimum ſupra vigefimū quintum annum vegeta adhuc ſenecta attingentes, alios id æui longo ſpatio ſuperantes, quos ſuoſte merito ob vitæ diuturnitatem *μακροβιός* appellare ſolent in monte Atho, eiufque ſummò vertice, Achrotum oppidum fuiſſe Solinus ſcribit, in quo dimidio longior quàm in aliis terris incolentium ætas prorogetur. Plinius Indorum quosdam qui centenos annos excedant, Cratis pergameni teſtimonio, Macrobios, & Gimnetas appellari ſcribit. Et Cynrios, idem Indorum genus, de Iſigoni historia tradit annis cētenis quadragenis viuere: item Aethiopas quosdam, Seras, & qui montem Athon incolant. Idem autor de ſpatiis vitæ longiſſimis accurata fide comperta tradens, multos vitæ longiſſimos terminos, vel obſeruantia victus, vel naturæ bonitate attingiſſe ſcribit. Nec id proſectò mirū, cum quæ temperata ſunt, & omnis exceſſus expertia, naturæ amica, atque ea ratione proferendæ vitæ valde idonea, & ſint, & habeantur. Ob id diuinus autor Hippocrates, cibum, potionem, ſomnum, laborem, venerem, omniãque, quibus ceu præſidiis neceſſariis ad vitam dicendam egemus, mediocria eſſe debere merito affirmauit: quod omnis natura noſtra in mediocritate quadam poſita ſit, quam tueri poſſunt quæ moderata ſunt, vtpotè ſimilia cum ſint. Similibus nanque naturalis omnis temperies ſeruari, iuxta Galeni ſenſa, debet. De cauſis vitæ ſat multa diximus, de vitæ breuitate, cur nam vita breuis homini ad tam magna genito data ſit, nunc quæ ex fonte puriſſimo probatorum medicinæ autorum libauimus, magna fide promemus. Vitam breuem eſſe primus omnium Hippocrates prodidit. Breuitatis

Vita longioris aut breuioris cauſæ.

Ludouic. R. 6 lib. 1. nauig. cap. 9. & lib. 4. cap. 8. Veſpurius in epitome nauigationum ſuarum.

Cap. 17. Lib. 7. natur. hiſt. cap. 2.

Lib. 7. natur. hiſt. cap. 48.

Lib. 6. epid. part. 6. aph. 5.

Lib. 1. & 5 de ſmit. tuen. cur vitæ breuiſſis homo ſit

Lib. 1. aph. 1.

Lib. 1. aph. 1.
Lib. de lōgi.
& breuit. vi.
12.

tatis porrò vitæ duas esse causas, easque vel in primis præcipuas, voluit Aristoteles, excrementorum in nobis prouentum, & substantiæ nostræ ex contrariis constitutionem, A contrariis nanque corruptio. Cùm corrumpi id solum non possit, quod contrario caret. Nihil enim quicquam corrumpendi vim habet, in contrarium ipsum sit: tollunt enim mutuo sese contraria. Quamobrem cùm ex contrariis constitutio omnis nostra sit, calido, frigido, humido, & sicco, efficitur profectò, vt ex horum assidua inuicè pugna, mutatio ingès in nobis, subindèque dissolutio tandè sequatur, dissoluta nimirum, ac dissipata quæ contrariorum in se inuicè pugnantium substat actionem substantiæ. Eo fit vt longæuum esse non possit, quod ex contrariorum secum pugnantium coalitu constat. Ex horum enim dissidio, & temperamentum dissolui, & ex consecutione quadam vitam breui temporis curriculo finiri omnino oportet. Hanc porrò vitæ fugacis celeritatem, excrementorum in nobis prouentus accelerare haud paulò plurimū solet. Equidem cùm ad fluentis perpetuò substantiæ instaurationem, esse, ac bibere necessaria nobis sint: neque id omne quod assumitur confici integrè, & omnino in substantiam nostram verti possit, excrementorum inde fieri generationem, atque prouentum, necessarium Galenus existimauit. Quæ sanè excrementa cùm & seruanda nostri corporis constitutioni inutilia planè sint, vt quæ nec à facultate satis elaborata, nec corpori assimilata sint: sed per illius laxiora intus spatia, tanquam superuacanea errent (vnde rectè *περισπασμα* Græcè dicta sunt) efficitur, vt ab iis ceu inutilibus, atque etiam contrariis in corpore redundantibus vitæ cursus frāgatur, celeriusque permeet, morborum omni colluie inde manante. Quod ne fiat, & excrementa in tempore vacuasse, & instrumēta à natura his excernēdis, excludēdisque dicata, libera & munda seruasse, & suis muniis obeūdis probè valentia, & obstructionibus minimè obnoxia, plurimum certè præstiterit. At inter ea quæ vitæ breuitatem maximè pariunt, perpetuus substantiæ nostræ fluor humidique primigenij, quo vita ceu pabulo congruè fulcitur, atatis decursu deficiens vigor, marcescensque substantia, primas certè partes obtinet. Cùm enim natiuus in nobis calor, instar flammæ cuiusdam, humidum in quod agit assidue depascatur, perinde atque accensus in oleo lychnus oleum calore suo absument, consequitur necessariò vt pabuli defectu, quàm celerrimè proprio vitæ dissipato subiecto vita euolet, deficiente vna cum humido ipso etiam innato calore, cuius defectio mors est. At verò huic potentissimæ causæ aliæ quoque subseruiunt, huic ferè æquales, nempe cùm quod effluit è corpore non pro ratione resumitur, ac instauratur, quod in senio ob virium defectum euenire solet. Inde marcor, & viuentis corporis, ætatis decursu, ex ficitate consumptio, senium vocant. Accedit & aëris nos ambientis, perpetuòque nobis assidentis, vt varia, sic & continua indeficiensque alteratio, à qua interdum nostri corporis substantiam dissipari, & dissolui aestu nimio, interdum cogi, ac veluti gelari frigore, madescere imbris, ficcari squalore, contingit. Ob id Aristoteles, causam ne quodvis animal

Gal. lib. 1. de
reperamēto.

Lib. 1. de
finitate mēdi.

Gal. lib. 1. de
sanit. tu.

genitū quid.

Lib. 4. de ge-
ner. anima-
liū cap. vlt.

animal diu viuere possit, esse conceptis verbis affirmavit, quòd pro aëre ambiente variè temperetur. Minuunt etiā vitā plurimū, intempestiui labores, vigiliæ, curæ, animi variæ perturbationes, metus, dolor, tristitia, & cætera id genus pestes: à quibus omnibus distrahi natiuum calorem, aut quasi coactum præfocari, ac proinde decurtari vitam contingit. Sed omnium maximè vitæ incommodat incauta, insalubrisque victus ratio, dum neque in ciborum delectu, ac potuum substantia, quā titate, qualitate, ordine, tempore, pro nostri corporis constitutione seruandis, modum vllum adhibemus. Effrenes etiam sensuum, cupiditatumque motus, & voluptatum, præsertim veneræ rei, quibus tori, ceu

10 in profundissimo cœno, lutulenti inuoluimur, ad vitam nostram rapiendam plurimum certè momenti habent. Concubitus enim frequens (quod Celsus ait) corpus exolui. Homo enim, autore Aristotele, omnium maximè animantium postquam concubuit dissoluitur, & languescit, quòd semen plurimum (in quo vitalis caloris plurimum residet) proportione sui corporis emittat. Itaque vt ædificij constructio, sic corporis compactio quatiur, dum semen decedit, quasi sanguinis multum, aut aliqua pars alia decedat: ita quod exit (Aristoteles ait) peroportunū est, quòd scilicet exiguum ex multo alimento conficiatur. Atque in hoc cùm plerunque ab omnibus peccetur (quod cùm cæteris animantibus certum

20 sit, & concumbendi, & pariendi tempus, homo sulus animantium, nullo non tempore pronus in libidinem fertur, atque concumbit: toto nanq; anno, & incerto gignitur spatio (vt Plinius ait) efficitur profectò, vt nobis ipsis vitam adimamus. Plurimum nanque concumbentes breuioris æui sunt, inualidique degunt. Cùm itaque tot sint, eæque tam validæ celeritatis vitæ, effluxusque substantiæ nostræ causæ, eam sanè optimo iure, vnā cum Hippocrate breuem dicemus. Etsi huic Hippocratis sententiæ Aristoteles lib. de lōgitudine & breuitate vitæ aduersus ire videatur, qui hominem, atque elephantem longissimè viuere, conceptis verbis affirmavit. Cui responderi potest, breue & longum ex eorum genere esse quæ ad aliquid dicuntur, ac proinde eidem cogruere posse, si ipsum ad varia conferatur. Ad varia namque genera collatus homo, lōgissimæ vitæ esse iure dicitur, quòd & temperamenti perfectione, & calidi natiui mensura, humidique primigenij proportionem cæteris multis præstet, longèque præpalleat. At verò si perpetuum substantiæ eius fluorem, si contrariorum, ex quibus constat assiduam pugnam, si naturæ in eo fragillitatem, morborum tam multiplicium euentum, multosque alios naturales casus vitam inopinatò præripientes, vt vulnera, cædes, lapsus ex alto, incendia, naufragia, & infinita huiusmodi considerauerimus, breuis profectò æui hominem iure esse statuemus: præsertim si hominis

30 vitam ad artes ediscendas, ac comparandas retulerimus, vt meritò dixisse Hippocrates sit visus, vitam breuem, artem lōgam esse. Rectissimè igitur dictum a Plutarcho illud est, longissimam vitam breuem esse, ac fermè punctum. Et vitam, pœnam esse, natumque esse hominem, calamitas maxima, quod (vt Euripides dixit) vita quidem nomen habeat, re ipsa vero labor sit. De vitæ breuitate iam satis. Cur verò alij aliis

Lib. & cap. 1.

Lib. probl. 4.
4. probl. 6. & 22.

Vbi supra
probl. 22.

Lib. 7. natur.
hist. c. 1. p. 5.

Lib. 4. de ge-
nera. animal.
cap. vlt.

Lib. 1. aph. 1.
In oratione
Consol. ad
Apolloniū.

Cur alij aliis
breuioris lō-
gioris vitæ.

breuioris longiorisve vitæ sint, facilis est explicatio. Temperamenti bonitas, atque perfectio, victus cauta ratio, sui corporis notitia, corporis firma compago, firmissimè parentibus esse genitum, in regione temperata mansio, & cœli clementissimi vsus, vitæ longissimæ in homine causæ sint, vti contraria breuissimæ. Ob id inter temperamenta hominum, quæ æqualis est, & temperata cõplexio, vtpote cæteris omnibus perfectior, longæuior etiam esse solet. Ab hac quæ calido, & humido temperies constat, cum & qui ea præditi sunt principiis vitæ abundant: (sunt enim calidum & humidum vitæ principia, vel autore Aristotele) & temperamento proximi, actionum naturalium perfectione præ cæteris præpolleant, temperamento tamen æquali excepto. Breuioris æui sunt frigidi & humidi, breuissimi autem frigidi & sicci temperamenti qui sunt, vt quibus qualitates insunt vitæ aduersariæ, frigiditas & siccitas. Iam verò vitæ prorogari artis medicæ beneficio queat, rem sanè difficilem, nec paucis explicandam verbis, de quæ vitæ meta, ceu coronidem, ea capiti huic attexamus, quæ è scientissimis prodita nobis sunt. Magna profectò, & quæ diu summa ingenia torfit quæstio hæc semper habita est, vt cuius explicatio in naturæ intimis recessibus veluti abdita, atque conclusa, magnam sese ingerenti difficultatem pariat. Tam validæ vtrûmque concertantium inuicem autorum, tum sententiæ, tum rationes occurrunt, vt in quam partem inclinare animum debeas, vix perpendere apud temetipsum possis. Non posse enim vitam vllis artis præfidiis produci, multæ & sententiæ, & rationes summorum virorum, conuincere planè videntur. Posse tamen id fieri medicorum scita magnis assertionibus confirmant, vtrorumque nos placita recenseamus, & quid tota de re sentiendum medico sit veluti arbitri explicemus. Vite terminos non posse artis opera produci, illud in primis arguere videtur quòd fixi, itati, certique sunt nobis à Deo cõstituti vitæ fines, quòdque constitutû à Deo est, mutari minimè posse. Iuxta illud scripturæ, **DEO** dominus, & non mutor. Et alio loco: Non est **DEUS** quasi homo, vt mentiatur, nec vt filius hominis, vt mutetur. Quamobrè cum præfixi sint à deo nostræ vitæ termini, vel sanctissimi Iob testimonio inquietis: Breues dies hominis sunt, numerus mensium eius apud te est, constituisi terminos eius, qui præteriri non poterunt: nullo pacto fieri posse videtur, vt prorogari hi termini possint. Quæ procedunt etenim ex ore Dei, firma perpetuò manent. Verbum nanque **DEI** permanet in æternum. Et quæ procedunt de labiis meis (inquit **DEVS**) irrita non faciam. Id confirmare videtur consentiens prædictis Auicennæ nostri Arabum medicorum principis sententia, dum ex professo defectionis nostræ, & interitus causas perquirat. Et hæc (inquit) est mors naturalis cuique indiuiduo destinata, secundum suam primam complexionem vsque ad terminum quem in sua potentia habet, ad natiuam humiditatem conseruandam. Vnumquodque enim (subdit) terminum præfixum habet, qui in indiuiduis varij sunt, propter temperamentorum diuersitatem, & hi quidem sunt termini naturales. Sunt verò & alij termini abbreviati.

Totum

Lib. de long. & breuit. vitæ.

An vita nostra prorogari artis medicæ beneficio possit.

Malachie 3. b.

Num. 23. c.

Iob. 14. a.

Psal. 118.

Psal. 88.

Fen. r. primi Doc. 3. cap. 3. ad finem

Totum tamen diuino prouenit præcepto. Hactenus Auicenna, qui hoc loco omnino duo necessaria statuit, quorum merito mors naturalis vocata hominibus obueniatur: præfinitus conseruandæ humiditati radicali terminus, cuius sanè defectione interire animans, extinguique natiuum calorem est omnino necesse, vt idem autor eodem ipso capite dixit: & Dei præceptum, qui omnia generata, & finita esse potētia, & interitui obnoxia esse voluit. Itaque si præfixum terminum (vt vult hîc Auicenna) vnquodque animans habet, idque à Dei præcepto, & ordinatione manat, nulla certè ratione quod sic præfixum est prorogari poterit. Hoc ipsum multis antea seculis summus Philosophorû Aristoteles, & senserat, & suis monumentis expresserat. Cuiusque inquit tempus, & vita numerum habent, numeròque præfinitur. Omnium enim (subdit) ordo est, & omne tempus ac vita circuitu mensuratur. Quam sententiã cõmentator Auerrous explicans, omne eius vitam habere terminatam necessarium esse affirmavit. Quin & alio loco idem Aristoteles, tempora omnium & grauiditatum, & generationum, & vitarum dimensionem suis sibi circuitibus exposcere expressit. Circuitû verò appellat diem, noctem, mensem, annum, & tempora quæ iis describuntur. Quæ igitur suis spatiis limitata, ac veluti propriis finibus, atq; cancellis conclusa sunt, nulla arte in longiora spatia protrahi possunt. Nanque naturæ opera omnia necessarium ordinem eius adepta, euitari nequeunt, vt lib. de Marasmo astruxit Galenus cum sit ars natura multò in hoc inferior. At verò si nostræ factionis hominum, hoc est, medicorum, scitissima dogmata paulò penitius cõtemplemur, oppositum eius quod astruximus deprehendemus: vitæ inquam terminos saluberrimæ artis medicæ præceptionibus proferri haud paulò plurimum posse. Nam etsi incommoda quædam, vi naturæ homini euenientia vitari nullo pacto queunt (non enim aut senium siccitatis excessu, ætatûmq; decursu proueniens, aut totius substantiæ fluor, quem insitus calor excitat vllum quod genitum sit corpus effugere potest) possunt tamen hæc quæ modò recensuimus incommoda, quadatenus corrigi, atq; resarciri cibo, potione, respiratu, & arteriarû pulsu. Has enim facultates edendi, bibendi, respirandi, & arteriarum pulsu natiui caloris fouendi, à natura insitas habemus, ad substantiæ perpetuum fluorem reparandum, & ne cito dissoluatur prohibendum, vt Galenus lib. 1. de sani. tuenda bellissimè explicauit. Quamobrem (vt idem lib. 6. eiusdem tractationis conceptis verbis affirmavit) qui salubrem viuendi rationem ignorant, credibile est hos citius, quàm pro naturæ ratione interire. Tanta est enim eius artis, quæ vitæ, & valetudini hominum prospicit vis, atque potentia, vt si quis eius præcepta neglexerit, non modò miseram, & omni morborum colluie afflictam, & infestatã vitam degat (vt Galeni lib. 5. de sani. tuenda sententia est) verum & vitæ terminos, quos naturæ benè cõstitutæ lege erat æquaturus, sibi ipsa neglectu artis supprimat, atq; demat: quanto scilicet sibi indulgens, nullo habito vel temperamenti, vel virium respectu, omnem viuendi rationem despiciatui habēs, vel ciborum, & potuum nimietate, vel laboris, curarum, vigiliæ, somni, intèpestiuę veneris immoderantia.

Ii deran

Loci Auicennæ explicatio.

Li. 2. de gen. & corr. capit. 10. textu com. 56. ex Vatablo, vel 36. ex veteri versione. Lib. 4. de gener. animal. cap. vlt.

Gal. lib. 1. de sani. tu.

Lib. 2. topic.
& lib. 2. d. 7. ge-
ner. & corr.
Lib. 5. de fa-
miliis.

Lib. 5. de san-
tuend.

Lib. 4. de ge-
ner. animal.
cap. vlt.

Loci Aristo-
telis expli-
catio.

Cap. 10. textu
56 ex varabulo
vel 56. ex ve-
rare versione

Fen. 1. primi.
cap. singula-
rii & 1.

derantia, citius quam pro natura ratione & humidum radicale absum-
pserit, & calidum innatum eadem opera extinxerit, cuius sanè extinctio
mors est. Itaque si ex præcitata Galeni sententia, artis contemptores ci-
tius quam pro natura lege diem obeunt, an non consentaneum est, obser-
uatores præceptionum artis, posse in longius tempus diem proferre? Iu-
xta illud Aristotelis, oppositorum oppositæ quoque sunt rationes. Quod
innuere volens Galenus, & incommoda grauiare recenset contemptorum
artis, & commoda rursus eorum, qui artis legibus parent: quæ in seipso
expertum se fuisse idem autor testatur. Omnium autem commodorū hoc
sanè præstantissimum est arbitratus Gal. posse eum cui non omninò ab
ipso ortu imbecillum corpus sit, & ad plurimam perduxisse senectutem:
& sensibus illæsis ab omni prorsus morbo, dolorèque alienum, atq; inte-
grum perpetuò seruasse. An non hæc (inquit Galenus) magna mirandâ-
que artis opera sunt? vt ne bubone quidē laboraturos eos qui artis præ-
ceptionibus pareant, profiteatur. Contrâq; eos magnis conuiciis incre-
pet, qui neglectu artis aut podagra se distorqueri, aut coli, calculive do-
loribus premi sinant: ita vt, quò manum ori admovent, pedibusq; ingre-
diantur, alienæ opis subsidio indigeant. Constat igitur, vel hac præclara
Galeni sententia, posse eos qui arti obsequantur, diem in longius tempus
proferre, quàm si etiam optimè nati artem negligant. Id antea, sed multò
eruditius Aristoteles de hac re ex professo loquens, expresserat, inquit:
Natura ita sibi vult, vt eorū numeris (de syderibus intelligit) generatio-
nes, & obitus numeret: sed exquisitè id facere nequit, propter materiæ
indefinitonem, & quòd multa principia incidunt, quæ generationes de-
stinatas secundum naturam, & corruptiones sæpe impediât, atq; ita cau-
sa sint earum quæ veniant præter naturam. Vult hîc Aristoteles syderum
cursum generationes, & obitus animantium numerari: verum id non
exactè, nec ad articulum temporis, cum & corpora in quæ sydera agunt,
motu, potestate, seu influxu, atque lumine, indefinita sint, neq; vniuso-
di omnia, cum sint alia aliis longioris, breuiorisve æui, vt lib. 2. de genera-
tione, & corruptione idem dixit, & principia multa incidant, quæ genera-
tiones, vel interitus animantium impedire queant: ne scilicet ad rationem
syderum contingant. Sūt autem principia hæc, partim interna, partim ex-
terna. Interna quidem sunt semen genitale, & sanguis menstruus optimè
contemperata. Externa, artis prouidētia, tractus cœli salubris, regio mo-
derata, victus ratio cauta, & per omnia vitæ adminicula, sui notitia corpo-
ris, & obseruatio rerum conferentium, atque nocentium: quibus princi-
piis efficitur, vt animantium interitus celer prohibeatur: vt contrariis,
vti acceleretur: quod voluisse eo loci Aristotelem certum est, de cuius
sententia & generationes, & obitus certis quibusdam incidentibus prin-
cipiis impediri posse quadantenus (omnino enim vt impediuntur nullo
pro- sus pacto fieri potest) est affirmandum, eo quo nunc explicauimus
modo. Arabs Auicenna artis medicæ dotes enumerans, eiusque impoten-
tiam, atque rursus potentiam explicans, tria quidem esse quæ præstare
nō possit ars, duo quæ præstare facillè queat, deprompsit. Ars inquit quæ
sanita

sanitatem custodit, non est ars quæ à morte securos non faciat, neq; cor-
pus ab extrinsecis nocementis muniat, neque vnumquodque corpus ad
vltimam vitæ longitudinem perducatur, quæ est secundum hominem abso-
lutè: sed de duabus rebus securitatem præbet, putrefactionis, ne penitus
subeat corpus, & defensione humiditatis innatæ, ne scilicet citò dissoluatur,
& in ipsius fortitudine (de artis potentia loquens mox subdit) confi-
sit, vt ipsum secundum debitum tempus, secundum suam primam com-
plexionem permanere faciat. Ergo in ipsius artis potentia situm est, vt &
ne putredo in nobis gignatur, & vt natiua humiditas diutius perennet, ne
citò ab exiccantibus, vel vrentibus causis dissoluatur, & vt etiam quàm
longissimè vnumquodque corpus secundum tempus à natiuo tempera-
mento sibi debitum proferatur. Hæc enim Auicennæ verba sunt: Qui-
bus autem id præfidiis facere ars possit, paucis post verbis explicat, tri-
plici scilicet cautione ab arte adhibita: vna in ciborum ac potuum recta
administratione, in quantitate, qualitate, substantia, modo, ordine, men-
sura, ac tempore: altera earum rerum prohibitione, quæ nocere vitæ cum
suapte natura possint, humidum radicale breui tēporis spatio dissoluūt,
innatum calorem extinguunt, sicque vitam momento rapiunt: qualia sunt
labor immodicus, calfacientium, & vehementer siccantium vsus, vigiliæ,
curæ, angores, animi variæ perturbationes, intempestiua venus, & im-
modica studia, & cætera huiusmodi natiuum calorem, humidumq; primi-
genium exhaurientia, quæ vitare artis beneficio est. Tertia putrefactio-
nis cautela, ne in corpus subeat, natiuum scilicet calorem tuendo, extra-
narium prohibendo, obstructiones arcendo, vel si genitæ sint, vasa, ab his,
instrumentaque liberando, excrementa euacuando. Sic enim putredo
prohibetur, vel genita curatur. Potest igitur & natiuus humor, ne citò
exhauriatur, artis beneficio diutissimè conseruari, & putredo arceri, vt
hoc loco Auicenna, & lib. 5. & 6. de tuenda valetudine Galenus. Poterit
itaque & vita proferri, seruatis scilicet principiis iis, quæ vitam fouent,
natiuo calore, & radicali humore. Frustra enim esset ars, nisi id in quod
ceum finem quempiã est ordinata, præstare per se ipsa possit. Ordinatur au-
tem in sanitatem, & vitæ tutelam, vt lib. de se&ta optima dixit Gal. Pugna-
uimus sententiis vitæ nostræ terminos posse artis beneficio proferri: id mo-
dò rationibus cōuincamus. Quod vt fiat, varios video à nostris assignari
vitæ terminos, vt sint alij, supra naturā, naturalis alij accidētarij, & decur-
tati (abbreviatos Auic. interpres vocat.) Vitæ termini supra naturam hi
sunt, qui nobis à summo Deo prouidētia admirabili sua constituti sunt.
De quibus illud dictū est, quod initio quæstionis ex sanctissimo Iob artu-
limus. Dies breues hominis sunt: numerus mēsiū eius apud te est, cōstitui-
sti terminos eius, qui præteriri nō poterūt. Hos terminos cēsset theologi
nullo consilio, nullāve arte produci posse. Statutum nanque est homini à
Deo (vt Diuus Gregorius ait) quātum in ipsa vita mortali temporaliter
viuat. Nam (ait idem Gregorius) cuncta Deus secutura præsciēs, ante se-
cula decreuit, qualiter per secula disponantur. Nostri, hoc est medici, hos
fines à Deo nobis constitutos nec præueniri, nec prorogari posse existi-
mant,

10

20

30

40

Gal lib. 1. de
san. tu. & 11.
meth. med.

De vitæ ter-
minis.

Fen. 1. primi.
Doc. 3. ca. 3.
ad finem.
Iob. 14.

Lib. 12. expo-
sitionis mo-
ralis in Iob.
cap. 1.

Nicolaus. ser.
4. tra. 3. sum.
1. cap. 8. de vi
ta & morte.
Conciliator
diff. 113. in
principio &
finc.

mant, vt Nicolaus Florentinus præiudicatæ autoritatis, summæq; erudi-
tionis vir, & conciliator noster non sine multa honoris præfatione nomi-
nandus, suis quisq; monumentis tradidere. Rem tamen totam, vt quæ al-
tioris sit indaginis, quàm vt medico conueniat, tractadam sacræ scriptu-
ræ diuinis interpretibus meritò reiciunt, vti & nos hoc loco, volentes,
scientesque reiciimus, mentem nostram sanctissimis eorum decretis, vt
par est, subdentes. Sunt & alij vitæ fines, quos naturales vocant, quòd na-
turæ beneficio, pro cuiusque vario temperamento, corporis structura, &
vitæ firmis, infirmisve principiis, vnicuique attributi sunt. Non enim
omnibus idem vitæ finis est, sed alij alius, pro temperamenti bonitate, vi-
ctus ratione, salubritate cœli, & soli, vt antea dictum. Accidentarij verò
termini ij sunt, qui ob inopinatos casus, nullis certis temporum spatiis
inclusi, euenire in singula momenta homini possunt, ob eas quæ temerè,
& inopinato euentu accidunt causas vitam præripientes, vulnera in quæ
lethalia, cædes, lapsus, incendia, naufragia, præcipitia, venena, ruina, po-
pulares morbi, ac pestilentes. Illud præterea pro explorato habendum, ex
femine genitili, & mēstruo sanguine, generationis nostræ principiis, cor-
pora nostra constare, atq; in illis ipsis primordiis & natium calorem, &
humidum primigenium, ceu in radice quadam figi ac radicari. Ad quo-
rum sanè in nobis perseuerantiam, vitam metiri debemus, vt quæ nimirum
natiuo calore, & humore primigenio, ceu solidis principiis tota constet.
Quæ quidem principia, vt perennare nobiscum diutius possent, sicq; vi-
tam fouere, facultatem mirificam quandam nobis optima parēs natura
indidit, quæ alimento accepto, atq; cōcocto, & reficere substantiæ nostræ
perpetuum fluorem, & humidum radicale nutrimenti, appositione tueri,
& natium calorem tum hoc ipso opere, tum respiratu, & arteriarum pulsu foue-
re possit. Ea corporis rectorix facultas est, facultatibus altrice, & vitali, ceu
ministris cōmodè vsa. At verò potētia huiusmodi, cum & finitæ sint, & id
quod in vicē dissoluti nobis accedit, deterius, aut ficius in dies euadat,
necessarium tandem est facultatum harū actionem, qua appositu alimen-
ti vita fouetur, minus probè obiri, perpetuòq; imbecilliozem edi, quoad
eò peruentum sit, vt ali corpus desinat, tumque mors confestim sequitur.

Lib. 1. de fa-
nit. tu.

atque hic est vitæ finis, quem naturalem nuncupare medici solent. In eo
enim quod consistendi ætatem sequitur tempore, omnibus iam partibus
supra iustum siccescentibus, non solum cuiusq; officium minus probè ad-
ministratur, sed etiam corpus ipsum macilentius, graciliusque quàm an-
te redditur, atque vltra siccatum non macilentius modò, verum etiã ru-
gosum efficitur: quæ affectio in animalibus senium appellatur. Atq; hæc
vna est omni genito corpori, corruptelæ, interitûsq; connata necessitas.
Quin nec si facultas altrix infinita foret, cū tamen finita sit, & eius quod
dissoluitur refectioem æqualiter semper efficeret, nihilo secius dissolui
pergeret corpus, vt rectè Auicenna dixit, quòd appositum deterius sit eo
quod dissoluitur: vnde tandem mortem consequi, defectu conuenientis
pabuli, extinguique natium calorem est omninò necesse. Ergo vt quæstiu
diluamus, id pro constanti haberi volumus posse vitæ eos terminos, quos
naturales

Sen. 1. primi
doc. 3. cap. 3.
Vitæ posse
artis benefi-
cio proro-
gari.

naturales vocauimus, artis medicæ beneficio prorogari. Quod multis
sumus rationibus probaturi. Siquidem quæ ars potest corpus in sanitate
tueri, & vigoris tenorem quàm longissimè in homine seruare, ea ipsa id
efficiendo vitam prorogat: vel Galeni testimonio, id ars medica præ-
stare potest, sanitatem in quàm tueri, & corpus in iuuentà ad plurimum
tēpus seruare, itaque & vita hoc modo prorogari poterit, si quàm diutissi-
mè corpus in suo vigore seruetur. Id autem artis beneficio posse fieri, ex
Galeni serie adstruamus. Galeni porrò series hæc est. Vbi enim duos præ-
cipuos scopos seruandæ sanitatis tetigisset Galenus, effluentis scilicet è
nobis substantiæ, cibo, potu, respiratu, & arteriarum pulsu restitutionem,
& excrementorum quæ inde gignuntur euacuationem, tertium addit,
non tam tuendæ sanitatis, quàm vitæ prorogandæ scopum, qui artis be-
neficio expleri in hominibus possit in hæc verba. Tertius inquit qui huc
spectat ne animal præproperè senescat, duos iam dictos necessariò comi-
tatur. Si enim in neutro sit erratum, nec quod exhaustum est restituendo,
nec excrementis expellendis, & sanitate interim corpus fruetur, & vigo-
ris tenorè quàm longissimè seruabit. Ergo si alter scopus medicæ artis eò
tendit (vt vult Galenus) ne præproperè homo senescat, & vt vigoris, hoc
est iuuentæ, seu florentis ætatis tenorem quàm longissimè seruet, an non
hoc vitam artis præsidis prorogare erit? Prohibere nanque ne quis citò
senescat, & vt diu in flore ætatis permaneat, vitam profectò in longa spa-
tia proferre est, quod nobis erat probandum. Quod & ipsum altera Ga-
leni sententia, lib. de Marasmo, cap. 5. expressa, firmari quàm facillimè
potest. Senij marasmm (inquit) nunquā soluas, iuuare tamen, vt diu pro-
ducatur, possis. Quod si produci senium arte potest, vt certè potest, arte
quæ senibus prospicit, quam *υγρομακικη* vocant, quòd senium valetudini
prospiciat, an non prorogari senium, atque ea etiam ratione vita poterit?
Posse senium artis medicæ opera produci, ea methodus quam seruandis
senibus præscripsit Galenus libris 5. & 6. de tuenda sanitate abundè do-
cet. Nam nihil aliud his locis molitur Galenus, quàm vt eorum fici-
tas, quæ marcorem, & interitum machinatur, emendetur, & corriga-
tur balneo, humectante cibo, quiete, & somno, & iis medicamentis, quæ
& leniter excrementa ducendi, & humectandi etiam vim habeant. In
quam rem, mercurialem, resinam terebinthinam, ex caricis pinguibus,
& cnicò, & senium ducendas aluos, præscribit: illudque ex Homero
adiicit.

Vt lauit, sumpsitque cibum, det membra sopori.

Ergo cum id fieri arte possit, ne senium ficietas breui interitum adferat,
poterit certè ea ratione vita tantò produci, quantò arte efficitur: vt ea
ficietas corrigatur. Atque ob id rectissimè Auicenna dixit, de duabus
rebus securitatem nobis facere medicam artem, ne putredo penitus
in corpore orjatur, & ne ficietas citò marcorem, & mortem inducat:
idque præstat ars triplici via ad id aptissima, regimine vitæ quòd pro-
hibeat exuperantiam causarum exiccantium, & altero, quòd putredi-
nis aditum arceat. Tertio quòd reponatur vtile, pro eo quod à corpore
nostro

nostro effluxit substantiæ, quod & ipsum in congrua sex rerum non naturalium administratione positum est: quæ cum omnia præstare ars possit, nemini dubium, quin vita quadantenus produci, eius beneficio queat. Quod & amplius hac firmissima ratione asseri potest. Cuius productrices causæ & principia possunt procurari atque prorogari, & quàm sint, validiora arte quapiam reddi, & id ipsum quoque diutius produci poterit. Atqui vitæ principia arte medica ita procurari possunt, ut diutissimè conseruentur, ac persent, poterit itaque vitæ artis beneficio produci. Calor siquidem natiuus noster humido primigenio, & radicali subnixus, vitæ nostræ & principium & causa est. Ut omnibus & Philosophis, & medicis est in confesso. At potest & humidum radicale instaurari, & vegetius interdum arte reddi, ut in hæctico curato, in intemperaturis iis lapsis, quæ ad melius arte à Galeno tradita redactæ sunt. Potest etiam natiuus calor ita arte attemperari, humectante victus ratione, & excogitatis ad id auxiliis, ne humidum primigenium absumentes siccitatem, frigiditatemque, pabuli defectu, tandemque mortem inferat. Poterit itaque hac ratione vita produci. Quod & intemperaturæ eæ demonstrant, quæ ab optima longissimè disita, breuissimæ vitæ possidentem se faciunt, uti frigida & sicca, quæ tamen arte reducere in melius est, ut quinto, & sexto de tuenda valetudine docet Galenus. At si hæc in calidam & humidam sit demutata, an non productioris vitæ hominem efficiet? Quæ quoniam, & experientiæ fide, & præcitatæ autorum sententiis firmissimè constant, non est quod in his approbandis, aut firmiter stabiliendis operam ponamus. Arte verò vitam produci posse (ut exemplis etiã pugnemus) senex ille Augusti hospes, apud Plinium testatissimum nobis facit (Pollio Romulus is erat) quem centesimum annum excedentem cum diuus Augustus hospes interrogaret, quam ratione maximè vigorem illum animi corporisque custodisset: ille respondit, intus mulso, foris oleo. Nec id profectò mirum. Mulsi nanque usus appetendi reuocat auuditatem cibi, aluum mollit, frigidum potum pluribus, calido sistit, corpora auget, multosque senectam longam, mulsi tantum nutrimento, ut idem Plinius testatur, tolerasse certissimum est. Sunt enim vitæ producendæ antidota quædam à celeberrimis medicis excogitata, qualis est triphera Indæ, seu Sarracenicæ vocata, quæ vel Haly testimonio & colorè efficit floridum, & concoctionem adiuuat, & iuuentam longo producit tempore, si modò quis illa utens salubri fuerint vitæ regimine usus. Quin & melli ipsi vim proferendæ vitæ, senectæque longæuæ agendæ inesse, adiuratissimi autorum affirmant. Scribit Athenæus Cynios Corsicæ incolas ideo esse *μακροβιῆς*, siue *πολυχρονος* malis dicere, hoc est longæuos, quoniam mellis cibo vtantur assidue: quod apud eos in buxo natum (ut bibliothecæ sexto scribit Diodorus) habetur copiosius, & interrogatus Democritus quoniam pacto sanum quis possit agere, si interna respondit, melle rigaris, oleo autem extima. Ob id Pythagoræ consecratorum mensa, pane constabat, melléque, sicuti prodidit Aristoxenus. Ille verò ipse Democritus, quum ingruerent Thesmophoria, ne demum funestaret rogatus, Dies aliquot

Tertiaratio.

Li. 5. de sanitu. & in arte medic. ca. 23. Et item lib. 2. de sanitu.

Lib. 2. natu. hist. cap. 24.

Vbi supra.

Lib. 3. artis med. ca. 213.

Lib. 2. de philosoph. ca. 3.

10

26

30

40

aliquot vitam produxisse dicitur, solo mellis odore quanquam alij cælestium panum naribus excepto vapore, id factum malint. Alioqui melle oblectatus assidue Philosophus is, in annum centesimū nonnunquā, fati distulit diem, tanta melli potentia inest: nec immeritò, cum alimentum sit familiare, & naturæ amicum, dulcedine quam possidet iucundum, obstructions insuper eximat, infarctūque liberet, ventrem molliat, corporis habitum calefaciat, vrinam cieat, thoracem pulmonesque iuuet, tonsillis, & vultu medeatur. Quæ cum tanta possit, vel Dioscoridis & Galeni testimonio, haud immeritò producendæ ætati, vitæque prorogandæ idoneum esse medicamentum asseremus, ut ergo tandem structuræ huic summum fastigium imponamus, dicimus vitæ terminos naturales produci arte posse ad temporis articulum quendam, non autem perennes, & perpetuos fieri. Terminos verò accidentarios qui fortuito eueniunt, ut nullum habent certum tempus quo eueniant, sic nullis præsidiiis produci posse, difficillimèque præcaueri. Nec obstant quæ aduersus hæc dicta initio quæstionis ex Aristotele sunt. Nam etsi vita certa periodo constet, non exacta tamen, & ad articulum temporis coangustata, ut præsidiiis artis iuuari ad certum vsque terminum non possit, ut rationibus sententisque autorum planum antea fecimus. Vitæ autem nostræ meta, est is annorum numerus ad quem naturali cursu progredi animal potest. Extremus à Deo genesis, cap. 6. constitutus terminus, sunt anni centum supra viginti: medius, vel sanctissimi Prophetæ sententia, septuaginta, aut ad summum octoginta, psalmo 89. Cur autem hos terminos prætergredi non liceat, astronomi in planetarum supra vitam dominum reiciunt. Medici in calidi natiui, humidique radicalis proportionem, atque mensuram, quæ diutius proferri non potest. Atque, hic capitis finis esto.

Diosc. lib. 2. cap. 74. ex Ruellio. Gal. lib. 3. de alim. facult. cap. proprio.

Vitæ meta.

De vita, Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

30

Vita breuis, ars verò longa. Lib. 1. aphor. 1. Viuere non posset homo, si quid ex his deficeret, quæ ipsi congenitæ sunt. Lib. de nat. humana. Sinus cordis fontes sunt humanæ naturæ, & hinc flumina sunt, quibus totum corpus irrigatur: atque hi etiam vitam homini conferunt, & vbi resiccati fuerint, homo moritur. Lib. de corde. Vita hominis quod septem dierum sit, ex hoc manifestum redditur. Si quid in septem diebus nihil edere, aut bibere velit, plerique quidem in ipsis moriuntur. Sunt autem qui ipsos transmittunt, & tamen moriuntur. Lib. de carnibus. Vitæ, mortis, sanitatis, & morbi tempora eadē. Lib. de septimestri partu. Vita humana, misera profectò est: quoniam per totam ipsam intolerabilis auaritia, velut hybernus ventus distributa est, ac penetrauit. Vitæ, & animæ periculum est, procrastinatio, prætermisioque, quæ cum

ab omni arte, tum verò à medicina aliena est, vt in qua dilatio animæ periculum sit. In epistola ad Cratenam ex caluo, cum hunc locum patet aliter Cornarius verterit.

Vitam Democriti, Abderitæ insaniam putabant. In epistola ad Damagetum.

Vitam omnes homines consumunt circa res nullo studio dignas versantes, & ea quæ nullius præcij sunt facere conantes, risu digna pertractantes. Hippocrates in epistola ad Damagetum, ex Democriti responso ad illum.

Vitam si quis iuxta propriam facultatem omnia facere cogitaret, stabilem sanè custodiret, seipsum cognoscens, & sui ipsius comparisonem clarè considerans, & nõ cupiditatis studium in infinitum extendens, sed opulentiam naturam, & omnium nutricem, per sufficientiam inueniens. In epistola ad Damagetum, ex Democriti responso.

Quum tot indignas animas, ac infelices videamus, quomodo nõ vitam ipsarum eiusmodi intemperantia præditam risu exhiberimus? In epistola ad Damagetum, ex Democriti responso.

Vitæ, ac salutis hominum se plurimum prospexisse Hippocrates gloriatur. In oratione Hippocratis, ad aram consistentis.

Vitam erroneam qui degunt, his pericula, & ægrotudines magis accedere solent, quàm his qui ordinatæ vitæ rationem habent. In oratione Thessali legati filij Hippocratis ad Athenienses.

Hi præcipui de vita apud Hippocratem loci, si qui sint alij eos diligens lector assidua Hippocratis operum lectione sibi comparabit.

Galeni.

IN vitæ generibus simplex inculpatumque est, quod omninò liberum est, vt in corporibus quod optimo est habitu. Lib. 2. de sanit. tu. ad principium.

De vitæ cuiusque fine, falsa opinio, multorum sanè peccatorum fons, & origo est. Lib. de cuiusque animi peccatorum notitia, atque medela.

De vitæ fine falsam opinionem ad miseriam, calamitatemque ducere omnes testantur. Lib. de cuiusque animi peccatorum notitia, atque medela.

Vitam miseram qui ex temerario assensu degunt, summopere damnari merentur. Lib. de cuiusque animi peccatorum notitia, atque medela.

Vitæ optimum genus delige, id iucundum efficit consuetudo. Lib. de cognoscendis, curandisque animi morbis.

Vitæ rationum, quæ frigidiores sunt, eæ magis cernuntur pituitosæ: quæ calidiores magis biliosæ. Lib. 2. de facult. natu. cap. 8.

Vitæ rationes variæ, & cuique congrua præscripta victus ratio. Lib. de boni & mali succi cibis, & lib. 5. de sanit. tu.

Vitæ rationum errores in ordinem vitiatum, & intempestiuitatem quantum diuiduntur. Lib. 3. de sympt. caus. cap. 1.

Vitæ rationem voto equitationem, piscationem, venerem, balneas, ambulationes,

tionem, venationem, omnia denique in quibus aliquid corpore agimus. Eod. lib. & cap.

Vitam nullis negociis, aut contra multis impeditam agentium, cibi qualis esse debeant. Lib. de boni, & mali succi cibis.

Vitam qui quietè agunt, his ea victus ratio ex qua probatissimus sanguis gignitur, prescribenda est. Lib. de boni & mali succi cibis.

Vitam agentium, quæ assiduis occupationibus impeditur, quæ præcepta tradantur. Eod. lib.

Vitam supremum est, cordis officiorum quies. Quoad enim motibus propriis mouetur, animal perire nequit. Lib. de marasmo, cap. 5.

Vitam hæc nostra, si vel in triplum prorogetur, rerum cum sit ea obscuritas, ne tum quidem exactè nos omnia cognoscamus: & hæc adductus re dixerit Hippocrates, vita breuis, ars longa. Lib. 3. de pulsuum diff. ad principium. Lib. 1. aphor. 1.

Vitam ignem maximè esse causam eorum, quæ animalia constituunt elementorum, nobilissimi Philosophi existimauerunt. Lib. 1. aph. cõ. 14.

De vita, & morte oportet omnium signorum vires prius bene perpendentes ita pronuntiare. Lib. 2. aphor. com. 33.

Ad vitam, & omne opus animæ, maximum malum dissolui corpora. Lib. 3. aphor. com. 17.

Ex vitæ industria, & victu superabundantis humoris notitia in euacuationibus est perquirenda. Lib. 4. aphor. com. 2.

Vitalis principij frigiditas, vel potentia thoracem mouentis imbecillitas, anhelitus carentiam facit. Lib. 4. aphor. com. 34.

Ad vitam necessarium opus est appetentia. Lib. 6. aphor. com. 3.

Vitam salubrem, omnis expertem noxæ, traducere eos qui sunt humidiores siue secundum cerebrum tantum, siue corpus vniuersum, non contingit. Lib. 6. aphor. com. 2. Ex eo constat, qui sicciore moderatè sunt, salubrius degere.

Vitalis spiritus excretio, exolutionem, & animi defectum parit. Lib. 7. aphor. com. 8.

Vitam optimam dici, quæ in sanitate peragitur, prauam quæ in morbis. Com. 5. ad lib. 6. epidem. Hippocratis, super textu primo.

Vitam esse breuem, si cum arte conferatur. Lib. 1. aphor. com. aphor. 1.

Vita breuis, ars longa. Lib. 1. aphor. com. 1.

Vita, animæ actio est, quæ plurimum à respiratione iuuatur. Lib. de vsu respirationis.

Viuere ne momentum quidem possumus, respiratione priuati. Eod. lib.

Per omnem vitam animæ substantia ad multum tempus durat. Eod. lib.

Vita manente, nec pulsus nec respirationem omnino perire posse, etsi interdum ob paruitatè nonnullis periisse putentur. Lib. 1. de diff. respir.

Vita membrum priuant arctissima vincula, & ipsum impensè refrigerat. Lib. de morb. caus. cap. 3.

Vitæ proprium spatium, cuiuslibet rei animatæ constitutum à natura est. Lib. de artis medicæ consti.

Vitam

Vitam, aut ipsas esse vires, aut earum actiones necesse est. Lib. 9. method. meden.

Viure ipsum, nobis ex virium custodia constat. Lib. 9. meth. meden.

Vitam humanam totam desiderari, ad exactam pulsuum cognitionem, existimat Galenus, Lib. 1. de dignos. puls.

Vita ipsa nihil esse prius in animantis corpore potest. Lib. 9. meth. med.

Citra vitam nec sanos esse licet. Lib. 9. meth. meden.

Vitalem facultatem soluant alimenti inopia, morborum malignitas, eorumque aut diurnitas, aut vehementia, præterea affectus animi immodici, nec non vacuationes immoderate. Opprimunt autem materiae copia, tum instrumentorum affectus, & corruptiones variae. In introductorio pulsuum, 10

Vitalem spiritum ab omnibus animalis partibus trahi, cum serosa humiditate contingit. Lib. 1. de femine.

De morte eius necessitate, ac causis, & an mors aliqua naturalis dici possit.

CAPVT XX. ET VLT.

Lib. 1. epist. Epi. ad Quinctium.

Lib. 3. rethor. cap. 15.

Mors vitæ finis est, & vt Flaccus ait, extrema linea rerum, congruere sanè videtur, vt de vita tractationi (de qua superiore capite egimus) ea quæ de morte est tractatio adiungatur, vt & consecutione rerum ordo seruetur, & quæ sibi inuicem contraria sunt (qualia vita & mors) clariora reddantur. Contraria nanque appositu (vt Aristoteles ait) clarius enitent. Sic & nostra quoque omnis de locis medicinæ communibus tractatio, in mortis tractatione definens, finem & ipsa commodum accipiet. De morte igitur hoc capite tractaturi, quidnam mors sit omnium primum explicabimus, de eius necessitate, & causis secundo loco: tertio, num mors retardari artis medicæ beneficio possit, indagabimus. Mortis tempus, atque hora num præciri à medico, prædicique possit, & id quoque discutiemus: postremo, mórne aliqua naturalis dici, & quomodo possit, cum omnis naturæ vim inferre videatur, vt quæ nimirum & vitam rapiat, & corpus perdat. His absolutis finem capiti, atque tractationi de locis communibus vniuersæ faciemus.

Lib. de vita & morte. cap. 3. vet. tra. vel cap. 10. libri de respir. ex Vatablo.

Mortem Aristoteles, atque Galenus natiui caloris extinctionem esse definierunt. Aristotelis porrò hæc verba sunt. Mors (inquit) & corruptio, violenta quidem, est caloris extinctio, aut marcor: his enim ytrisque de causis calor extingui potest. Naturalis verò, eiusdem caloris marcor, ob temporis transacti longitudinem proueniens. Verum in plantis ariditas, in animalibus mors nuncupari solet. Hanc Aristotelis sententiam interpretatus Galenus, sic de tota re differit libro de temperamentis secundo. Meritò (inquit) Aristoteles senium marcenti stirpi adsimilat. Quippe stirpes nouellæ dum sunt, molles, humidæque cernuntur, senescentes assiduè magis siccescere 40

Plantarum mors quid.

cere videntur: ad postremum aridæ prorsus redduntur, idque ipsis mors est. Et paulò post. Et quid, quæso, aliud est senium, quam via ad interitum? Ita (subdit) si mors, naturalis caloris est extinctio, utique senium veluti tabes quædam eius fuerit. Libro verò de crisi bus tertio, mortem nihil aliud esse, quàm omnimodam naturæ prostrationem verisimè dixit. Tum verò natura omnino prostrata meritò dici potest, cum calore natiuo extincto omni prorsus functione vacare dicitur. Quippe cum vel Galeni testimonio, vitam aut ipsas esse vires, aut earum actiones confiteri necesse sit, consequitur profectò, mortem, quæ vitæ contraria est, aut virium esse omnimodam defectio nem, aut actionum ipsarum perpetuam cessationem, atque priuationem: vt non immeritò id dixisse Galenus sit visus, mortem esse omnimodam naturæ prostrationem: quæ quidem ratio, perinde est ac si dicas, mortem esse calidi natiui extinctionem, quam naturæ in vniuersum virium prostratio, atque defectio sequitur. Mortem alij discessum animæ à corpore esse volunt, idque optima certe ratione, quòd quandiu nexus hic animæ, atque corporis constat, in vita manere animal dicitur, vbi primum vinculum hoc soluitur, interire. Hoc si quidem interitus est, animæ scilicet à corpore solutio. Mortis verò naturam si paulò penitius contemplemur, ipsam nihil prorsus esse, sed tantum vitæ priuationem quandam iure esse dicemus, vt cæcitatem, visus priuationem. Ob id in interitu summa fit dissolutio, & functionum omnium priuatio consequitur: quòd sit interitus quasi discessus, & secretio, ac diremptus earum partium, quæ ante interitum iunctione aliqua tenebantur, vt bellissimè Cicero libro Tusculanarum questionum priore explicauit. Quid mors sit docuimus. De mortis necessitate, & causis, quæ à scientissimis prodita sunt (quod facturos nos sumus polliciti) adferamus. Siccitatis culpa omne genitum corpus mortale fieri affirmavit Galenus. Vna enim hæc est omni genito animanti corruptelæ, atque interitus connata necessitas, quòd in dies siccescat magis reddaturque ætatis decursu siccius, atque inde etiam gracilius, macilentius, rugosius, tandemque inualidum, & deficiens. Affectio hæc in animalibus quidem senium, in stirpibus ariditas (quæ uovis Græcis dicta) appellatur. Itaque cum senescere animalia ætatis decursu, senescentiæque sicari perpetuò oporteat, consequens quidem est, vt hac via ad interitum ducantur. Siquidem senium, autore Galeno, via est ad interitum, & hominem senescere, vt Auerròus ait, via sit in corruptionem. Hæc itaque prima, ac omninò necessaria mortis causa, senectutis, & siccitatis aduentus. Altera quæ in animantibus itidem conspiciua sensuum fide cernitur, totius substantiæ perpetuus, & indefinens fluor, quem insitus animalium calor in humidum agens, excitat. Effluit enim quotidie, ac in singula momenta melior nostri pars, cuius effluxu, & inualidum redditur animans, & ad eius quod effluxit instaurationem, cibo & potu uti necessarium habet. Equidem ni in vicem eius quæ defluxit substantiæ, similis altera substantia reponatur, dilabi confestim vniuersam substantiã nostrã, dissipari, tandemque concidere est omninò necesse. 40

Mors quid item & senium. Cap. 5.

Lib. 9. meth. med.

Cicero lib. 1. quæst. ult.

De causis mortis.

Lib. 1. & 6. de sanit. tu.

Lib. 2. de temperamentis.

Com. ad li. 5. Phil. Arist.

Gal. lib. 1. de sanit. tu.

Cibo

Cibo igitur quicquid siccioris substantiæ euauit, restitimus: potione, quicquid humidioris; aëream verò, & igneam à nobis effluentem substantiam, respiratu & arteriarum pulsu reparamus, atque tuemur. Duplices itaque corruptionis causas in nobis est inuenire, internas alteras, & à se, alteras extrinsecus incidentes. Quæ ex se interitum adferunt, tres omnino sunt: perpetuus substantiæ fluor, adueniens ætatis decursu consummata siccitas, ac marcor vitam finiens, & excrementorum ex cibo & potu numerosus prouentus. Quibus causis in nostrum interitum coëuntibus, necesse tandem est animans deficere, ac vita priuari, hocque mors est. Eorum quæ extrinsecus assidue alterando corrumpunt, vnumquodque separari à nobis minimè potest, sed perpetuò veluti insitum nobis adhæret. Aër ipse ambiens est, qui vndique circumfusus, calore, frigiditate, siccitate, humiditateque corpora nostra afficiens, nos pro sui ratione plurimùm immutat, atque vt corruptioni obnoxij simus efficit. Quomodo autem ab interioribus, quas diximus causis mors contingat dicendum videtur. Id ex Aristotele clarissimo sensu depromemus. Is libro de vita, & mortè, de corruptelæ internis causis ad hunc modum differuit, indicans, quonam pacto vitæ principium in nobis deficere soleat. Vitæ principium (inquit) in quibus habetur deficere solet, cum calor vitalis non refrigeratur. Tunc enim, idem quod sæpe diximus seipsum consumit, Quæ autem ratione seipsum vitæ principium absumat, sequentibus verbis declarat. Quoties (subdit) aliis pulmò, aliis branchiæ obdurescunt, præ temporis longitudine resiccatis, his quidem branchiis, illis verò pulmone, & terrosioribus redditis, has particulas mouere, hoc est attollere, & comprimere non possunt, ac tandem accedente intensione calor ille obsolescit. Grauisissima, & suo autore digna de causis mortis ratiocinatio. Cum enim sine respiratu vita ne momento quidem constare possit, vt Galenus lib. de vsu respirationis, & Aristoteles eodè de respiratione libro demonstrarunt, ad respirationem autem partium vitalium motu, pulmonum præsertim, & septi transversi (quæ respirationis, autore Galeno, instrumenta sunt) opus sit, vt eo motu cordis calor diffletur, ac refrigeretur; non possint autem hæc membra præ nimia siccitate in senio constitutis liberè attolli, ac deprimi, efficitur, vt satis pro ratione refrigerari aëris attractu, cor vitæ principium minimè possit, tumque marcescens calor pulmonum inopia deficit, cuius sanè defectio mors est. Quæ rem Aristoteles explicans, aptissimè dixit, mortè eam, quæ in senili ætate obuenit, marcorè esse partis illius, qui, quod eam refrigerare animal præ senio non possit, committitur. Atque hæc eadem causa est, cur paruis in senectute affectibus subortis, homines facillè, citòque, perinde atque cætera quoque animalia commoriantur. Nam quia calor exiguus est (vt qui plurimus per vitam quæ longa fuit) diffarit, si qua vis, etiã minima, vitæ principio inferatur, celeriter natiuus illius calor extinguitur. Atque hoc est, quod Galenus lib. decimo methodi medendi dixit, vbi infirmæ vires redditæ sunt, abs quouis offendi, quod senibus ætatis decursu obuenire solet. Cõtingit etiam non ob eam tantum, quã modò explicauimus causam, marcescere natiuum in

Cap. 1.

Loci Aristotelis explicatio.

Lib. 6. de vsu part. cap. 2. & lib. 4. cap. 14. & lib. 7. cap. 9. & lib. de caus. respir.

Lib. de vita & morte cap. 1.

in nobis calorem, sed & eundem plurimis aliis de causis repente dissolui, ac protinus euolare, vt in his qui metu repentino, qui nimio gaudio exanimantur. Timore nanque & gaudio de repente mortuos esse quosdam, & Galeni nostri, & Plinij, & Valerij Maximi testimonio constat. At non eadem in metu, & nimio gaudio mortis causa. Qui ob metum subitaria morte correpti sunt, extinctu natiui caloris subitario, ac repentino ob insignem refrigerationem, quam timor parit, vel etiamnum repentino sanguinis ad cor impetu ruentis confluxu suffocati interierunt. Qui gaudio immoderato, effusa vniuersim vitali facultate, indeque nimio, & confertim facto motu laxata, exterioraque petente exoluitur, natiuus calor discutitur, ac dissipatur, vnde consequi mortem in huiusmodi est necessarium enim mors ad huiusmodi animi pathemata sequitur, cum debilis suapte natura animula sub valida perturbatione oppressa, confertim & extinguitur & præfocatur. Hæc enim Galeni verba sunt, in quibus animulæ nomine calorem innatum, non animam ipsam audire oportet. Caloris itaque extinctio propter pathematis sit naturam, vt quod ex refrigeratione nascitur. Suffocatio autem quod vniuersus sanguis ad principium, nempe cor ipsum, com meat, deferturque. Ac proinde qui valido metu affecti sunt, extimis partibus refrigerari, corpore toto tremore, secundum ora pallefcere, aluo citari, voce interrumpi, viribusque concidere planè ob insignem refrigerationem, & sanguinis ad ima confluxum videmus. Ingens etiam dolor insperatam sæpenumerò mortem adferre solet, prostrata nimirum confertim facultate, & fugato concitatus ad ima calore: hique qui dolore oppressi vitam finiunt, veluti syderati, attonitique moriuntur. Nam & in iis fugit intimus calor ad principium, ac natiuus soluitur simul, & extinguitur calor: ad cuius extinctionem omninò mors sequitur, eaque violenta. Testis est Philocteta ille fortissimus, vulnerum dolore eiulatum emittens, dum morti proximus hæc funderet verba. Clamat enim:

30 *Heu! quis falsis fluctibus mandet,
Me ex sublimi vertice saxi!
Iam iam absumor, conficit animam
Vis vulneris, vlcera estus.*

Nec id profecto iniuria, quod fortissimùm ad vires prosternendas omnes, mortemque ciendam validissimum symptoma dolor sit, vel Hippocratis, & Galeni libro prædictionum primo, testimonio. Diximus necessarias omnes, & præcipuas mortis causas. Nam eas quæ nec necessariae sunt, & fortuito eueniunt, nihil referre est opus, quod & innumere sint, & vt inopinatò eueniunt, sic sub artem minimè cadunt, vt eius prouidentia præcaueri possint. Quis enim tatus in arte sit, vt quo minus homo in repetinas sæpenumerò mortes incidat cauere possit? Has pariunt ruinæ, precipitia, lapsus, vulnera, cædes, incendia, venena, ferarum morsus, & cæci vocati morbi, quorum causæ abditæ sunt, nec satis nobis perspectæ, & eius generis alia infinita. Illud modò explicemus (quod tertio loco dicturos nos proposuimus) possit ne mors salutari artis opera quoquo modo retardari.

Gal. lib. 2. de sympt. caus. cap. 5. ex versione Copi. vel cap. 3. ex Fuchio. Plinius li. 7. natur. histo. cap. 36. & 53. Val. lib. 9. titulo 11. de morte non vulgari.

Li. 2. de sym. caus. cap. 5.

Cicero lib. 2. tul. quæst.

Com. 38.

Repentinas mortes quæ pariant.

Mors an retardari artis beneficio possit.

dari. Et quidni possit? cum in hoc artis vim positam omnem cernamus, ut operosa medentium manu, salutaribusque praesidiis hominem a morte, salubri adhibita curatione vindicemus. Hoc ipsum inter artis medicæ præstantissimas laudes, eximiâque commendationem, ceu præcipuâ, & admirabile quiddam habendum censuit Hippocrates, vel quisquis tandem libri de flatibus autor fuerit, quod ægroti maximis malis, morbis, anxietatibus, doloribus, morte denique ipsa artis beneficio liberentur. Nam his omnibus (subdit idem) medicinam proculdubio remedia adferre compertum est. Quis enim non, vel inuitus, confiteatur dum à pernicioso æger morbo liberatur, differri mortem? An non si quis angina periculosissima, phrenitide, lethargo, apoplexia, pleuritide lethali, peripneumonia, causo, pestilenti & populari morbo, artis praesidiis leuetur, hunc mortem euasisse iure dicemus, mortemque in eo dilatam? Hi enim morbi, utpotè acutissimi, totoque genere lethales, mortem inferre suapte natura apti sunt, ni artis auxiliis arceantur, summâque diligentia & arte procurentur. Quod si artis opera vitam proferri posse superiore capite monstrauius, an non & mors retardari eadem via poterit? cum nihil prorsus aliud sit vitam arte proferre atque producere, quam mortem retardare, atque morari. Paria enim sunt vitam prorogare, & retardari mortem. At id cum dicimus, non de omni quidem morte in vniuersum enuntiare volumus. Ea enim mors quæ sponte naturæ obuenit: quæque annosiore vita, nos ad vltimum senectutis, tandemque ad corruptionem perducit, cum eò ventum est, nulla arte, nullis auxiliis retardari potest. Alioqui enim immortalis fieret homo, quod nullo prorsus pacto fieri potest. Sed de ea intelligi volumus, quæ & vi morborum accidit, & violenta est, quam cohibere, & morari artis praesidiis possumus: quæ ob id Deorum manus dicta sunt, quod diuina virtute prædita, ab ingentibus malis, atque angoribus, & à morte denique non raro liberent. Hinc Asclepiades funeris reuocatione nobilitatus euasit: Hinc medici Dij tutelares, & (vt Galenus ait) Deorum filij dicti merito sunt. Nam si dare vitam proprium DEI munus est, vt certè est, datam tueri, iamque abeuntem sistere, (quod præstat medicus) Deo proximum fateamur oportet. Constans itaque illud sit, posse mortis id genus quod morborum causa prouenit, & violentum est, medici opera retardari, quod præter adductas à nobis rationes, ex nostris Niculus Florentinus, & Petrus Apponensis conciliator, summi & præiudicatae autoritatis viri constantissimè affirmarunt. Sed an mortis tempus atque hora præsciri à medico possint, vt de certo mortis euentu prædicere certè in morbis possit, haud sanè minor quæstio est: & si præsciri id possit, quibusnam signis aduentantem mortem deprehendere valeamus, ipse rerum ordo vt doceamus postulat. Magnam esse in arte medica præsentationis vim, vt cuius dignitate futura in morbis prædicere, & antequam eueniant, euentura cognoscere, & futuris malis prouidentia admirabili, ac penè diuina prospicere possumus, Hippocrates medicinæ parès affirmavit. Ea medicinæ pars valde artis professores nobilitat, & admirabiles, ac venerabundos facit. Si qui enim prudentia &

Lib. qui medicus inscribitur.

Serm. 4. tracc. 3. cap. 8. Dist. 114.

An mortis hora ac tempus præsciri à medico possint.

Libris præf.

artis exuberanti cognitione præditi, prædicere ventura in morbis queant, & mortis aut salutis tempus enūciare, cunctis in summa admiratione erunt. Sed ad prædicendum magna certè, vt Hippocrates docet, cautione, ac prudentia est opus. Illud nanque meritò idem autor consulit, vt in tota arte, sed in prædictionibus potissimum, prudenter agant medici: illius probè memores, quòd si cui successerit prædictio, is apud ægrotum intelligentia præditum in admiratione fuerit: si verò aberrauerit, supra hoc quòd odio habetur, fortasse etiam insanire videbitur. Hanc prædicendi ex signis scientiam, si quis rectè tenuerit, non solum de futura salute, aut morte prædicere vera poterit, sed & de tempore, horaque qua euentura hæc sunt, prodere certa poterit. Id quomodo fiat, nos bellè libro 3. de crisi- bus docet Galenus. Mortis nanque diem præcognoscimus, quanto superat morbus naturam contemplando, & grauiores accessiones inspiciendo. Si nanque magna accessio sit, motus vehemens, præceps morbus, atque crudus, & parum resistere robur naturæ videatur, an non certissimè breui subsecuturam mortem, prædicere his visis poterimus, vt si contraria adfuerint, tardius? Quo enim die grauisima morbi acutissimi accessio fiet, si & inualida virtus sit, & premat morbus eo sanè die, quotacunque ea à morbi principio fuerit, morietur. Febriū nanque, & aliorum acutorum morborum iudicationes (vt Hippocrates ait) iisdem numero diebus finiuntur, siue sanus quis euadat, siue etiamnū pereat: ac proinde eadem ipsa die vel salus, vel speranda mors est. Vt enim saluberrimi morbi qui tutissimis fulciuntur notis, die quarto, vel antea quiescere solent, ita pessimi quique, & quibus periculosissima sunt signa die quarto, vel citius interficiunt, vt diuinus Hippocrates dixit. Itaque si die quarto, septimo, nono, vndecimo, decimo quarto, lethales notæ appareant, cum summa viriū debilitate, eo ipso profectò die æger morietur. Quibus autem signis morituros deprehendere sit, paulò post dicemus. Quam autem diei hora moriturus sit æger, ex accessionum natura, symptomatum vehementia, & virtutis defectione facile agnoscemus. Nonnulli enim morbi sunt in quibus principia accessionum mortem adferunt, in incremento alij, in statu plerique omnes, & nonnunquam etiâ in declinatione (etsi non illius merito si vera declinatio sit) mortem adferre solent. In principiis accessionum accidere mors solet propter subitum humorum ad interiora motum, veluti suffocata, atque extincta natura, non aliter quam si lignorum viridiū aceruum super flammam coniicias. Tempore verò status in exitalibus morbis, sine crisi mori contingit, natura utique à morbi & accessionis violentia superata. Sic & in incrementis accessionum paria interdum fiunt, atque in statu, tumque eadem ratione in incremento qua in statu (nempe per accessionis eo in tempore vehementiâ) mori contingit. In declinatione autem vniuersali mors non aduenit, quòd morbum iam tum superarit natura: quòd si superarit, mori æger natura vincente non potest. In particularibus tamen accessionibus, earumque inclinatione nonnunquam accidere mortem, perspectissimum Gal. est, quòd naturæ vis imbecilla in principio quidem accessionis, & augmento, & statu perdurare queat, cum adhuc habitus ipse in vniuersali com-

Lib. 2. præf.

Cap. 10.

Vide Gal. lib. 2. de die. docet. cap. 12.

Lib. 3. præf. textu 1.

Lib. 3. præf. textu 2. & 3.

Gal. lib. 3. de crisi. cap. 9.

Vbi supra im mediâtè.

dari. Et quidni possit? cum in hoc artis vim positam omnem cernamus, ut operosa medentium manu, salutaribusque praesidiis hominem a morte, salubri adhibita curatione vindicemus. Hoc ipsum inter artis medicae praestantissimas laudes, eximiamque commendationem, ceu praecipuum, & admirabile quiddam habendum censuit Hippocrates, vel quisquis tandem libri de flatibus autor fuerit, quod aegroti maximis malis, morbis, anxietatibus, doloribus, morte denique ipsa artis beneficio liberentur. Nam his omnibus (subdit idem) medicinam proculdubio remedia adferre compertum est. Quis enim non, vel inuitus, confiteatur dum a pernicioso aeger morbo liberatur, differri mortem? An non si quis angina periculosissima, phrenitide, lethargo, apoplexia, pleuritide lethali, peripneumonia, causo, pestilenti & populari morbo, artis praesidiis leuetur, hunc mortem euasisse iure dicemus, mortemque in eo dilatam? Hi enim morbi, utpote acutissimi, totoque genere lethales, mortem inferre suapte natura apti sunt, ni artis auxiliis arceantur, summamque diligentia & arte procurentur. Quod si artis opera vitam proferri posse superiore capite monstrauimus, an non & mors retardari eadem via poterit? cum nihil profus aliud sit vitam arte proferre atque producere, quam mortem retardare, atque morari. Paria enim sunt vitam prorogare, & retardari mortem. At id cum dicimus, non de omni quidem morte in vniuersum enuntiari volumus. Ea enim mors quae sponte naturae obuenit: quaeque annosiore vita, nos ad vltimum senectutis, tandemque ad corruptionem perducit, cum eò ventum est, nulla arte, nullis auxiliis retardari potest. Alioqui enim immortalis fieret homo, quod nullo profus pacto fieri potest. Sed de ea intelligi volumus, quae & vi morborum accedit, & violenta est, quam cohibere, & morari artis praesidiis possumus: quae ob id Deorum manus dicta sunt, quod diuina virtute praedita, ab ingentibus malis, atque angoribus, & a morte denique non raro liberent. Hinc Aesclepiades funeris reuocatione nobilitatus euasit: Hinc medici Dij tutelares, & (vt Galenus ait) Deorum filij dicti merito sunt. Nam si dare vitam proprium dei munus est, vt certe est, datam tueri, iamque abeuntem sistere, (quod praestat medicus) Deo proximum fateamur oportet. Constans itaque illud sit, posse mortis id genus quod morborum causa prouenit, & violentum est, medici opera retardari, quod praeter adductas a nobis rationes, ex nostris Nicolo Florentinus, & Petrus Apponensis conciliator, summi & praedictae autoritatis viri constantissime affirmarunt. Sed an mortis tempus atque hora praesciri a medico possint, vt de certo mortis euentu praedicere certe in morbis possit, haud sane minor quaestio est: & si praesciri id possit, quibusnam signis aduentantem mortem deprehendere valeamus, ipse rerum ordo vt doceamus postulat. Magnam esse in arte medica praesentionis vim, vt cuius dignitate futura in morbis praedicere, & antequam eueniant, euentura cognoscere, & futuris malis prouidentia admirabili, ac penè diuina prospicere possumus; Hippocrates medicinae patris affirmavit. Ea medicinae pars valde artis professores nobilitat, & admirabiles, ac venerabundos facit. Si qui enim prudentia &

Lib. qui medicus inscribitur.

Serm. 4. tr. 3. cap. 8. Dist. 117.

An mortis hora ac tempus praesciri a medico possint.

Libris praef.

artis exuberanti cognitione praediti, praedicere ventura in morbis queant, & mortis aut salutis tempus enunciare, cunctis in summa admiratione erunt. Sed ad praedicendum magna certe, vt Hippocrates docet, cautione, ac prudentia est opus. Illud nanque merito idem autor consulit, vt in tota arte, sed in praedictionibus potissimum, prudenter agant medici: illius probe memores, quod si cui successerit praedictio, is apud aegrotum intelligentia praeditum in admiratione fuerit: si verò aberrauerit, supra hoc quod odio habetur, fortasse etiam insanire videbitur. Hanc praedicendi exigentiam scientiam, si quis rectè tenuerit, non solum de futura salute, aut morte praedicere vera poterit, sed & de tempore, horaque qua euentura haec sunt, prodere certa poterit. Id quomodo fiat, nos bellè libro 3. de crisi-
 Cap. 10.
 docet Galenus. Mortis nanque diem praecognoscimus, quanto superat morbus naturam contemplando, & grauiore accessione inspiciendo. Si nanque magna accessio sit, motus vehemens, princeps morbus, atque crudus, & parum resistere robur naturae videatur, an non certissime breui subsecuturam mortem, praedicere his visis poterimus, vt si contraria adfuerint, tardius? Quo enim die grauisima morbi acutissimi accessio fiet, si & inualida virtus sit, & premat morbus eo sane die, quotaunque ea a morbi principio fuerit, morietur. Febrium nanque, & aliorum acutorum morborum iudicationes (vt Hippocrates ait) iisdem numero diebus finiuntur, siue sanus quis euadat, siue etiamnum pereat: ac proinde eadem ipsa die vel salus, vel speranda mors est. Vt enim saluberrimi morbi qui tutissimis fulciuntur notis, die quarto, vel antea quiescere solent, ita pessimi quique, & quibus periculosissima sunt signa die quarto, vel citius interficiunt, vt diuinus Hippocrates dixit. Itaque si die quarto, septimo, nono, vndecimo, decimoquarto, lethales notae appareant, cum summa virium debilitate, eo ipso profecto die aeger morietur. Quibus autem signis morituros deprehendere sit, paulò post dicemus. Quanam autem diei hora moriturus sit aeger, ex accessionum natura, symptomatum vehementia, & virtutis defectione facile agnoscemus. Nonnulli enim morbi sunt in quibus principia accessionum mortem adferunt, in incremento alij, in statu plerique omnes, & nonnunquam etiam in declinatione (etsi non illius merito si vera declinatio sit) mortem adferre solent. In principiis accessionum accidere mors solet propter subitum humorum ad interiora motum, veluti suffocata, atque extincta natura, non aliter quam si lignorum viridum aceruum super flammam conicias. Tempore verò status in exitialibus morbis, sine crisi mori contingit, natura utique a morbi & accessionis violentia superata. Sic & in incrementis accessionum paria interdum fiunt, atque in statu, tumque eadem ratione in incremento qua in statu (nempe per accessionis eo in tempore vehementia) mori contingit. In declinatione autem vniuersali mors non aduenit, quod morbum iam tum superarit natura: quod si superarit, mori aeger natura vincente non potest. In particularibus tamen accessionibus, earumque inclinatione nonnunquam accidere mortem, perspectissimum Gal. est, quod naturae vis imbecilla in principio quidem accessionis, & augmento, & statu perdurare queat, cum adhuc habitus ipse in vniuersum com-

Lib. 2. praef.

Cap. 10.

Vide Gal. II. 2. de die. decret. cap. 12.

Lib. 3. praef. textu 1.

Lib. 3. praef. textu 2. & 3.

Gal. lib. 3. de crisi. cap. 9.

Vbi supra im mediata.

pressus cōtineatur. Declinationis verò tēpore ab intimis ad extrema calore abeunte, naturæ habitus, robúr; vitale spargitur, atque dissoluitur. Horum itaque nonnulli (vt Galenus ait) subita morte opprimuntur, vt præsentés existimant animo potius deficere ægrū, quàm mori. Quidam verò paulatim, non subito intereunt, deficere quidem incipientes ab accessione initio: ita verò latenter, vt multis videantur tales citius insperato à statu ad declinationem transire: in qua tamen moriuntur, ob naturæ solum habitum calore foras abeunte, & corde vitalis caloris inopia laborante, ob quam mori ægrū contingit: quod ex pulsuum differentia nocere est. In optima nanque declinatione, in qua mors nunquā aduenit, fit continuè vehementior magis pulsus, æqualis magis, atque ordinatus (expellit enim natura tum fortius omnem subito febrilem calorem) debilior verò, atque inordinator, inæqualis, atque pusillus est pulsus in mortalibus declinationibus. Itaque ex præhabitis quanquam hora moriturus sit æger, prædicere prudens, & exercitatus medicus facile potest. Si enim accessio nocturna sit, symptomata lethalia, infirmissima virtus, moriturum de nocte ægrum prædicere iure poterit. Sin diurna, de die, cōque diei, aut noctis articulo, quo deiectionis virtus, morbus validissimus fuerit. Morbi porrò vehemētia ex symptomatis, & casibus grauisissimis. Deiectionis virtutis, ex pulsu, & naturalium actionum carentia, aut imbecillitate deprehendi debet. Hæc; arte si in prædicendo vtetur medicus, minimè aberrabit, & vera de futuro euentu prædicet. Sed quibus signis fidens id efficiat, modò promendū. Sunt enim veturæ mortis signa certissima quædam, quibus innixus de ea tutò præfagire medicus queat. Ea ab vetustissimo medicinæ parète Hippocrate prodita sunt. In acutis nanque morbis si ægri facies maximo discrimine à suis ipsius faciei similitudine recedat, grauisissimū periculū portendit. Eius hæc sunt nota: Nares acutæ, collapsa tempora, oculi concaui, frigide, languidæ; aures, & imis partibus leuiter versæ, cutis circa frōtem dura, & intenta, faciei color, aut niger, aut perpallidus, multoq; magis si ita hæc sunt, vt neque vigilia præcesserit, neque ventris resolutio, neque inedia: ex quibus causis non rarò hic faciei habitus nascitur, sed mox finiri solet. Quin et si præter hæc, lumen oculi refugiūt, & illachrymant, quæq; in his alba esse debent rubescunt: si alter ex oculis minor sit, si aut vehementer subsederunt, aut facti tumidiores sunt. Si per somnum palpebræ nō cōmittuntur, sed inter has ex albo oculorū aliquid apparet, eadēmq; palpebræ pallēt, & idē pallor labra & nares decolorat. Si labra, nares, oculi, palpebræ & supercilia, aliquāve ex his peruertantur. Si eger etiā propter imbecillitatem iam non audit, aut nō videt pro foribus mors est. Eadē mors denuntiatur vbi ægri supini cubant, hisq; genua cōtracta sunt: vbi deorsum ad pedes grauitate corporis æger delabatur, vbi brachia, & crura nudat, & inæqualiter dispergit, neq; his calor intimus subest: si interiora caleant, extrema frigida sunt, & id quoq; mortiferū, vbi hiat, vbi assidue dormit, vbi is qui mētis suæ nō est, neque id facere sanus solet, dētibus stridet. Illa quoque mortis indicia sunt, vngues digitique pallidi, aut nigrantes, frigidus spiritu

Li. 3. de crisi.
c. 17.

Signa mor-
gis que.
Lib. 1. præf.
textu 8. 9. 10.

Nota ex fa-
cie.

Ex oculis.

Ex partium
peruersione.

Ex sensuum
abolitione.

Ex decubitu.

Ex dentibus
vnguib.
nigris, spi-
ritu.

spiritus ore naribúq; emissus. Si manibus quis in febre, & acuto morbo, in veste & stragulis floccos legit, simbriæque deducit: vel in adiuncto pariete, si qua minuta eminet, carpit. Neq; is feruari potest, qui sine vlllo tumore febricitas, subito stragulatur, aut deuorare saluā suā nō potest. Si item ceruix acutè febriceti cōuertitur, sic vt deuorare equè nihil possit. Aut cui simul & indefinēs febris, & extrema corporis, ac viriū infirmitas est. Aut qui febre æquè nō quiescēte, simul & delirio, & spirandi difficultate vexatur. Vrina pessima, præcipueq; mortifera, nigra, crassa, mali odoris, rubra etiā, & tenuis in magna cruditate esse cōsuevit, & sæpe antequam spatio 10 maturescat hominē rapere solet. Alba itē & tenuis in acuta febre, deliriū, mortēmq; portendit. In viris quidē, & mulieribus supradictæ vrinæ deterrimæ. In pueris verò, tenues, & dilutæ (aquosas nostri vocāt) mortifera. Aluus quoq; varia pestifera est. Quæ strigmentū, sanguinem, bilē viridem (quæ præfertim æruginis colorē repræsentat) habet, mortē adferre cōsuevit, prout vomitus, si syncerus humor, viridis, nigerve reddatur. Si singultus sequatur, si itē aluo liquida, nigra, pallida pinguiāve exeāt, vtique si magna fœditas odoris accessit. Sudor frigidus in acuta febre lethalis, aut is qui febrem nō leuās vires minuit. Mulier quoq; grauida acuto morbo correpta, autore Hipp. facile cōsumitur. Cui ægro somnus laborē 20 adfert, lethale id est. In lateris, & pulmonū inflammatione sputū cruentum, tenax, liuidū, nigrū, viride, spumosum, male olēs, difficulter emissum, aut omninò in his morbis nō expuisse, lethale, lingua nigra, crassa, aspera, arida, densa periculū in acutis minatur: perinde atq; fauciu in cōtinenti febre exulcerationes, à quibus haud leniter, vt Hip. ait, terreri debemus. Id enim, si quodpiam aliud ex malis signis accesserit, in periculo versari hominē denūtiat. Pusilli nanq; fauciu dolores, in grauibus morbis nō rarò strangulāt. Cū quis per totū palpitat, voce destitutus moritur. Ex moderato homine ferox in acuto morbo respōsio, aut acuta vox, & clangorosa, pernitiosum. Vocis ex dolore interceptiones, dolorosam mortē inducūt. 30 Vocis itē interceptiones cū exolutione, stupore detinente, perniciosæ. Ex naribus erumpente sanguine, cū exiguis sudoribus, perfrigescentia maligna, ac praua. Difficulter & crebrò spirare, grauisissimi morbi indicium est. Spiritus sublimis in febribus acutis, graue periculū minatur. Ex vulneribus lethalia maximè sunt cerebri, cordis, iocinoris, graciliū intestinorū, vesicæ: sanari enim omninò nō possunt. In vulneribus cōulsio adueniēs, mortē secū comitem vt plurimū adfert. Vesica intenta & dolens graue in acutis morbis autore Hipp. periculum portendit, veluti etiam auris acutus dolor, cum febre acuta cōiunctus: nam & mentem turbat, & hominē rapit. His signis attextenda sunt, quæ Hipp. longa serie lib. de Coacis prænotionibus exarauit, tum & quæ in duobus prædictionum libris scripta sunt: sed nos præcipua attulimus, ex quorum indicio ad extrema ventum esse, indicare peritus medicus possit. At verò si certissima mortis signa sint, quæ fit igitur, vt hæc nos sæpissimè fallāt, euadātq; is in quo talia apparuerint? Desertos nanque à medicis multos conualuisse scimus, idque quotidie experimur, vt quos indicia lethalibus animaduersis damnarint 40

Ex vrinis.

Ex alui ex-
crementis.

Ex vomitu.
Ex singultu
postvomitu.

Ex sudore.
Li. 3. aph. 30.

Ex somno.

Ex sputo.

Ex lingua &
faucibus.

Lib. 3. præf.
textu 17.

Li. 1. prædic.

Ex voce.

Ex vulneri-
bus.

Lib. 1. præf.
textu 17.

Vt qui de-
fuit à medi-
cis euadāt ac-
cōualescant.

medici, reuiuiscāt. Quin & multos in ipsis funeribus reuiuiffe, & veteris, & nostræ memoriæ fidissimis monumentis cōstat. Scrupum hunc, graui admodū, & bene limata serie diluit Celsus in hæc verba. Aduersus quos, ^{Lib. 2. cap. 6.} (inquit) ne dicam illud quidem, quod in vicino sæpè quædā notæ positæ, non bonos, sed imperitos medicos decipiūt. Quod Asclepiades funeri obuius intellexit quendā viuere, qui efferebatur, ne protinus crimē artis esset, si quod professoris sit, illa tamē moderatius subiiciā. Coniecturalem artem esse medicinā, rationemq; coniecturæ talē esse, vt cū sæpius aliquando responderit, interdū tamen fallat nos. Si quid itaq; vix in millesimo corpore aliquandò decipit, id notam non habet, cū per innumera ¹⁰ biles homines respondeat. Idq; (subdit) non in his tantum, quæ pestifera sunt dico: sed in his quoq; quæ salutaria. Si quidem etiā spes interdum frustratur, & moritur aliquis, de quo medicus securus primò fuit: Quæq; mendendi causa reperta sunt, nonnunquā in peius aliquid conuertunt. Neq; id euitare humana imbecillitas in tanta varietate corporum potest. Sed est tamen medicinæ fides, quæ multò sæpius, p̄rque multò plures ægros prodest. Neque tamen ignorare oportet, in acutis morbis fallaces magis esse notas, & salutis, & mortis. Hactenus Celsus: ex cuius sententia adstruendū illud est, causam cur nonnunquā nos eæ notæ fallant, esse, quod ^{Loc. Celsi accurata explicatio.} intimi, & arcani naturæ motus, atq; auxilia, quibus ægro opitulatur, ²⁰ dico omninò noti non sunt, iudicātque tantum medicus ex his quæ foris apparent, quibus etiam mortem minantibus, tacita tamen nonnunquam insurgit ad liberandum ægrum natura, suis se viribus colligens, & miris, nobisq; abditis modis sese insinuans ita vt dum moriturum ægrum putemus, tum naturæ ductu, arcanòq; ministerio subleuetur. Id in compluribus ægris adnotasse, me, atq; magna cum admiratione spectasse, iuratus testis esse possum: medicum quendam Lusitanum, annosum, sed corpore bene habitum, Auenione laborantem, lethaliq; febre correptū, cui signa omnia, symptomataque lethalia aderant, vt iis prementibus desertus à medicis Auenionensibus, summis & excellentibus viris fuerit, Ioannē ³⁰ dico Guilteimum seniore, quem alterum Aesculapiū iure appellare, nec vnquam sine multa honoris præfatione nominandum censeo, Hieronymum Lopium cultissimæ doctrinæ, & excellentis ingenij, atq; iudicij virum, meorumq; studiorum veluti parentem: inter quos & ego quoq; socius aderam. Cūmq; ægrum sine pulsu, sine voce, cōuulsū ferè toto corpore, soporatum, frigidè sudantem, floccos vellentem, planèq; moribundum cerneremus, moriturūq; in momenta singula sanxissemus, cœpit ille tamen sensim (vbi dies totos sex moribundus cōstitisset) veluti è vèrno excitari, vires, vocemq; exiliter recipere: nobisque rursus ad illius procuracionem reuocatis, mirabiles naturæ in eo motus perspeximus: ⁴⁰ quibus ille (longissimo tamen temporis spatio) in vitam rediit, firmaq; est poritus postea sanitate. Multosque ego præterea Arelatæ medicinam factitans, è mortis faucibus ereptos, quibus iam ad funus necessaria parata erant, Ioannem Mayranum patritium virum, & Alisiam ab Aqueria, virtute & genere nobilem mulierem, ac plerosque alios vidi. Dicamus igitur

Historia varia ægrorū feruatorum qui deplorati erant.

igitur mortis tēpus à medico in morbis præsciri, prænūtiarique verissimè ex antè memoratis signis posse, vt abūdè docuisse me arbitror. Postremò, hoc loco id explicabimus, possit ne mors aliqua naturalis dici: quæ res ^{An mors sit aliqua naturalis dicenda.} certè est, & scitu, & explicatu dignissima. Dissentaneū profectò videri potest, ac rei naturæ repugnare, mortē esse vllā, quæ dici rectè naturalis possit: cū omnis cuiuscūque tandē generis ea sit, vim naturæ inferat, ipsique sit inimica, naturā vtique disperdēs, atq; corrupens. Quod autē tale est, naturale certè dici nullo pacto potest. Quod enim naturale est, familiare, amicū, cōsentiens, nō violentū esse, vel omniū Philosophorū testimonio, solet. Quod intuitus summus Philosophorū Arist. de morte lib. 3. ^{Cap. 5.} moraliū sermonē instituēs: vt doceat quibus in rebus despiciēdis fortis verifetur, hæc de morte protulit. Omniū (inquit) rerū nihil morte terribilius, nihil acerbius: præsertim cū omniū rerū sit extremū. Itaq; si tale quiddā Aristoteli mors est, vt nihil sit omnium rerum morte terribilius, naturalis quomodo dici poterit? Nihil enim naturale, horrendum, terribile, fugiendū, at contrā amabile, suauē, prosequendū haberi debet, vt & Philosophorum, & medicorum cōcors est assensio. Porro si dicitur morbus, corporis constitutio præter naturam, quanto id de morte constitui probabilius potest: vt quæ vitam rapiat, & functiones omnes corporis perdat. Rursus vitam summa ratione dicimus naturalem, quòd homini à natura insit: id si est, mors vtique contra naturā erit, nempe quòd sit vitæ contraria. His rationibus efficitur, vt mors aliqua naturalis verè dici nō possit: cuius tamen in diuersam partem eunt Aristoteles, Gal. Auic. omnium disciplinarum parentes, atq; magistri, mortē quandā naturalem esse, cōceptis verbis asseuerantes. Arist. nanq; duo mortis genera cōstituit, violentum alterum, alterū naturale. Mors (inquit) & corruptio, violēta quidē est caloris extinctio, aut marcor. Naturalis verò mors, eiusdē marcor ob tēporis trāsacti longitudinē proueniēs. Eā itaq; mortē, quæ ob temporis longitudinē marcescēte calore prouenit, naturalē dicendā censet hoc loco ^{Lib. de vita & morte ca. 1. 5. & 7.} Arist. I. d. ipsum quoq; Gal. duas interitus nostri, atq; corruptionis causas adferēs, alterā internā & naturalē, siccitatē scilicet ætatis decursu augetentē, substantiæ nostræ fluorem, & excrementorū prouentū: alteram externam, aērē ambientem. Erit igitur naturalis secundum Gal. mors, ea quæ ab memoratis illis internis causis proueniet. Quod cōfirmās Auic. ^{Pen. 1. primi doc. 3. ca. 3.} de mortis necessitate sermonē instituēs dixit: Et hæc est mors naturalis cuique indiuiduo destinata, ratione cōplexionis primæ, ad metā quā suscepte vi continet, ad intimam humectationē cōseruandam. Ex quibus sanè tantorum virorum sententiis cōcludi posse video, mortē aliquam naturalem rectè dici, eam inquam, quæ ob caloris marcorem temporis decursu ^{Lib. 1. de san. tuend.} obueniat, siccitate nimia, & tatis progressu in tantū aucta, vt cum ea subsistere vita nequeat, obduratis ita præ vetustate pulmonibus, vt refrigerādo vitæ principio non amplius sufficiant: vnde necessariò cōsequi mortem oportet, quam naturalem præcitati autores nominandam censuerūt. Vt verò ambagiosæ quæstionis huius nubilum discutiatur, controuersaque autorū sensa componi facilè possint, animaduertendum illud erit ^{Quæstionis dilutio.}

non vno tantū modo naturale dici. Nam quandoq; vt artificiali oppositū intelligi necesse est, cuiusmodi dicimus ex materia & forma coaptatum corpus naturale esse, quod in se habeat motus, & quietis principia, materiam & formā, quæ autore Aristotele naturæ dicuntur. Alia item ratione nuncupatur naturale, vt aduentitio obiectū, siue post generationē cōparato: qua in significatione vsū Aristotelē libro moraliū secundo, capite primo legimus, dū inquit. Nullū eorū, quæ naturaliter existūt, aliter insuescere. Et eiusdē tractationis rursum lib. 7. dū ait, consuetudinē murare, quā naturā, facilius esse. Ideo nanq; & cōsuetudinē demutare difficillimū est, quia naturæ similis est, vt idē Arist. his versibus ex Eueno poëta testatur. 10

Consuetudo valet, longos mansura per annos:

Illaque naturam, vires si sumpserit, equat.

Tertio modo quid naturale dicitur, quod rei necessariū est, & insitum cui naturale dicitur, ad eā quæ materialis, formalis, aut finalis causæ habitudinē possidet. Quo in genere significati, medicorū scholæ septē esse res naturales profitentur, clemēta, tēperamēta, humores, mēbra, facultates, actiones, spiritus. Quarto modo naturale aliquid intelligimus, quod cuiuspiam cōgruit vt sit, vel vt cōseruetur. Sic enim esse naturalē equis auenā, & fœnum, hominibus panē, & locū locato, pronūtiamus. Postremò naturale est, quod necessariò rei naturā cōsequitur, cuius est, ita quod in ea existēt.

Colligitur
cap. 1. num. 3.
& 4.

tia suæ principiū habet. Huic verò naturali, violentū ex aduerso cōstituitur: qua ratione, vt est apud Aristotelē Meteororum quarto, putrefactionem esse naturalē colligimus, ambustionē verò violentā. Quin in lib. de marasmo, senium à Gal. secundum naturam, in hoc naturalis significato esse dicitur. Nec tamen (inquit) sicuti connutricatio, & incrementū: sunt enim hæc naturæ opera, senium verò nō opus, sed affectio cōsequēs necessariò: quādo animantium nulla in lucē prodiit vitalem, senectutis nescia. Proinde secundum naturā obuēnire senectus statuitur, vt quæ necessariò consequatur omnia, quæ à natura ætatis decursu dispensatur. Quo sanè modo & mortē esse aliquā naturalem verisimè dici potest, quæ inest ho-

Gal. lib. 2. de
temper.

30 mini ex materia physica, iam potestatis animæ subseruire amplius nequeūte: vt enim ad ætatis in vita decursum naturaliter senectus sequitur, sic etiā ad senectutē mors: vt haud immeritò dixisse illud Gal. sit visus, esse senium viā ad interitum, vt enim genitorū animalium, quod nequeat senio capi nullū extat, sic neque vllū, quod mortē tandē non experiatur. Senescere enim (vt ait lib. de marasmo Gal.) est alimenti egentem pedentim languere: ad quē languorē postremo (quod est interitus) extinguitur animal, idque mors est. Innato autē calido corpora senescere, & senio cō-

Lib. de ma-
rasmo.

40 fecta corrūpi, verum est, ait Gal. Quomodo autē id fiat, in aperto res est. Agens enim in humidū radicale, atque mēbrorum innatum calidum, ea absumit, atq; exiccat, vt vitæ fouēdæ (quæ calido & humido cōstat) amplius subiectum idoneum nō sint. Eò efficitur, vt per accidens, & cōsecutione quadam, calor innatus humidū depascens, interitus nostri causa sit. Quam rem haud paulò plurimū iuuat nostra ex cōtrariis cōstitutio, quæ tandem reciproca actione & discordi lite animal tandem dissoluunt, aliis

aliis superantibus, aliis superatis. Igitur mortem esse naturalem quandā concludendum est, id est necessariò consequentē animalis naturā, & cōstitutionē. Omne enim genitū animal interire necesse, hocque est illi naturale ad præexpositū sensum. Atque per hæc, obiecta alterius partis facile dissoluuntur, quod nullo priorum quatuor modorū naturalis mors dici potest, quod neque ex rei natura cōstet, ex materia & forma, neque vt insita nobis, & cōnata naturalis mors dici potest, nec quod necessaria sit, & insita, nec quod homini conueniat, sed tantū quod necessariò vitæ ductum consequatur. Cū autem autores nullā esse mortem naturalem dixerunt, de illis quatuor à nobis nunc expositis modis intelligi voluerūt. Cū autē naturalem quandā censuerunt, ita intellexerunt, vt sit quædā mors, quæ necessariò ad ætatis decursum extremūq; senium cōsequatur. Atq; ad hunc modū, omnis & pugnātia tollitur, & in cōsensionē quandam diuersa sentientium dogmata reducuntur. Sed de re tanta abundē iam à nobis dictum sit, finemque tandem aliquando faciamus.

De morte, Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

- 20 **M** Oriente homine, necesse est secedere singula in suam ipsorū naturam, humidum nimirum ad humidum, siccum ad siccum, calidū ad calidum, frigidum ad frigidum. Lib. de natur. hum.
Occidūt similiter omnia, & generātur similiter omnia. Eod. li. de nat. hu.
Mortis, intemperantiam morientium causam esse. Lib. de arte.
Moritur homo si multus fuerit affligens humor, & consumitur ad morbū etiam alius, qui prius salubris erat. Lib. 4. de morb.
Mors, sanitas, conceptus, abortus, partus, & morbi iisdem temporibus omnibus hominibus fiunt. Lib. de septim. partu.
Mortui in vtero fœtus signa, si de repente circa septimum, aut octauum mensem, mammarum, & ventris plenitudo collabatur, & vbera gracilescent, & lac non apparet. Lib. 1. de morb. muliebribus.
30 Mortuos videre puros in somnis, in vestibis albis bonum est, & accipere aliquid ab ipsis purum, bonū est. Sanitatem enim significat corporum, & salubritatem ingestorum. Lib. de insomniis.
Mortuos ipsos nudos si quis videat, aut nigris vestibis indutos, aut non puros, aut aliquid accipientes, aut ex domo portantes, non est cōmodum. Morbum enim significat: quæ enim in corpus ingeruntur nociva sunt. Eod. lib. de insomniis.
Mortuos, medicis non imputandi. Lib. de arte.
Mortui partus extractio, vt fieri arte debeat. Lib. de partu immortui
40 extractione.
Mortis periculum impēdet à febribus hyemalibus, in quibus lingua scabra fit, & animus deficit: quibus hæc accedunt signa, haudquaquam fidendum est. Lib. 4. de rat. vic. acut. textu 55.
Mortis in tabidis signa, si pedes turgent, vngues contrahuntur, fauces sonant, superna emaciantur, sputum mucosum fit, si capilli capitis defluant.

fluant, si sputum prunis subditum malè oleat, citò hunc periturum dicitò. Lib. de morbis.

Mortes indicat cruda, & incocta, & in malos abscessus cõuerfa. Li. j. Epi. Mortem portendit si per febres graues, magis autè per ardeutes, lachrymæ non lubentes effluunt, si quidè & cætera pernitiõse habeant, alioqui sanguinis eruptionem expectandam. Lib. i. de popul. morb. stat. 3. Cũ lethalis est tetanus, potus, & cibi, quos prius accepit, per nares quandoque redeunt. Lib. de dieb. decretoriis.

Annotatio.

Non solùm in tetano lethali id fieri quotidie experimur, sed in iis, ¹⁰ qui morti proximi sunt, faucibus cibum iam deuorare præ imbecillitate minimè potentibus, item in angina lethali id fieri obseruamus.

Mortalia signa in popularibus morbis, & his qui perituri erant, qualia essent. Lib. 2. de popul. morb. longa serie.

Mortis signa sunt delirare, iactari, conuulsione premi, vt puero cuidam in Hippolochi vico accidisse testatur. Lib. 4. de popul. morb.

Mortem significant perniciosa signa, si leuia facta fuerint, & in melius resident, nullo signo relicto in grauib. morbis. Lib. i. prædictionũ.

Cur moriatur homines in imparibus diebus, sic ait Hipp. Si multũ fuerit ²⁰ id quod affligit in corpore, magis, quã opportunum est, & acruatim robustũ, turbatur ad vetriculũ, & cũ nõ possit calorẽ sufferre corpus, eo fruitur, & graueolentiã circa spiritũ fieri necesse est, & cum nequeat corpus præ debilitate, nimirũ omni humore morbofo existẽte, spiritũ trahere, quo ea quæ in vetriculo sunt refrigeretur, quicquid, est humoris vitalis, id foras exhalat, atq; ita homo moritur. Lib. 4. de morb.

Mors, morbũsq; hinc gignitur, cum quis cibis, potionibũsq; quæ maximè conferunt, aut multũ, aut intempestiuè vsus fuerit. Lib. de morbis, qui extra. ex Caluo ad principium, & circa finem libri.

Mortale est, in quo morbo somnus laborem facit. Lib. 2. aphor. 1. ³⁰

De repente moriuntur, qui frequenter, ac fortiter absque causa manifesta exoluuntur. Lib. 2. aphor. 41.

Strangulati, atque dissoluti, nondum mortui, non referuntur, quibus spuma circa os fuerit. Lib. 2. aphor. 43.

Moriuntur citius, qui natura admodũ crassi sunt, quàm qui graciles. Lib. 2. aphor. 44.

Exitiales morbi, & acutissimi autumno fiunt. Lib. 3. aphor. 9.

Mortale est, si morbis quibuslibet incipientibus atra bilis vel supra, vel infra exierit. Lib. 4. aphor. 22.

Moriuntur postridie, quibuscunque ex morbis resurgentibus acutis, vel ⁴⁰ diuturnis, vel ex vulneribus, siue quouis alio modo extenuatis, nigra bilis, siue vti sanguis niger exierit desubter. Lib. 4. aphor. 23.

Lethalis est difficultas intestinorũ, si ab atra bile inceperit. Li. 4. aph. 24.

Lethale est à difficultate intestinorum habito, si veluti caruncule exeant. Lib. 4. aphor. 26.

De

De morte rursus aphorismis 34. 35. 37. 46. 48. 49. 50. sectionis quartæ: rursus autem sectionis 5. aphorismis 1. & 2. 5. 6. 7. 11. 12. 14. 30. 71. sectione 6. aphorismis 18. 27. 46. 51. sectione 7. aphorismis 16. 25. 45. 46. 48. 51. 69. 70. 76.

Libri verò tres præfagiorum, & duo de prædictionibus, & liber de coactis prænotionibus, & prorrhethici, & libri de popul. morbis, immensam locorum communium de morte farraginem suppeditabunt, quæ adnotasse sat fuit.

10

Galeni.

Mors est omnimoda naturæ prostratio. Lib. de crisib. 3. cap. 5.

Mors, natiui caloris est extinctio. Lib. 2. de temper.

Mors ex necessitate animalibus contingit, siue constitutio cerebri offendatur, siue simul circa ipsum spiritus, siue caliditas sola. Li. de vtil. resp.

Mors in tribus temporibus morbi, principio, augmento, & statu fit. Lib. 3. de crisib. cap. 6.

Interire ægrum necesse est, si neq; vsque ad statum æger sufficere possit. Lib. 3. de crisib. cap. 6.

²⁰ Mortis non solùm diem firmiter possis dicere, sed etiam horam ipsam, in qua ægrum mori necessarium est. Lib. 2. de dieb. decret. cap. 12. & lib. 3. de crisib. cap. 10.

Mortis modi, his qui sine crisi moriuntur, tres sunt. Primus quidem in principiis accessionum, qui in magnis inflammationibus contingit, quæ membra occupant principalia, vel ob humorum multitudinem, crassitudinem, tenacitatem, qui subitò confluunt, vt spiritus meatus obseret. Alter verò tempore status, à morbi vi natura superata. Alius verò iam reliquus in declinationibus qui rarissimè accidit, vigore vitali soluto. Lib. 3. de crisib. cap. 9. ad finem.

³⁰ Moriatur intra primum quaternarium, qui omnia mala signa statim habuerit. Lib. 3. de crisib. cap. 9.

Intereunt multi sine crisi subitò. Lib. 3. de crisib. cap. 9.

Mortis sine crisi futuræ, primum, & maximum in mortalibus morbis signum, virium imbecillitas. Nam virtus ita prostrata, ad pugnam contra morbum non excitatur. Lib. 3. de crisib. cap. 10.

Mortis dies præcognoscitur, quanto superat morbus naturam considerando, & grauiores accessiones inspiciendo. Lib. 3. de crisib. cap. 10.

Morientibus maxilla inferior hiat mediocriter, quod omnes muscoli actione priuantur. Lib. 2. de motu muscul.

⁴⁰ Mortem animantium, corpora ad frigidum, siccũque perducere. Lib. 1. de temper.

Mortuos Græcè ἀλιαντας vocari, quasi nihil humecti in se habentes: vt potestum caloris abitione eo exhaustos, tũ frigore rigetes. Lib. 1. de tẽpe.

Mortalia signa habentur. Lib. 4. aphorismis 21. 22. 23. 24. 26. 34. 35. 37. 46. 48. 49. 50. Sectione 5. aphorif. 1. 2. 5. 6. 7. 11. 12. 14. 30. 71. sectione 6. aphorif

aphor. 18. 27. 46. 51. sectione 7. aphorismis 16. 25. 45. 46. 48. 51. 69. 70.
 76. In horum aphor. commentariis, multa de signis mortalibus Gale-
 nus, ad quæ loca lectorem relegare visum est.
 Mortes fiunt autumno. Lib. 3. aphor. 9.
 Mortes cruda indicant, vel labores, vel tempora, vel eorumdem malorum
 reditus. Lib. 4. aphor. com. 22.
 Ad mortem vna ex causis perducentibus, & aliquid adferens, febris est.
 Lib. 4. aphor. com. 35.
 Mortem ægri citam prænantiant, genus signorum exitialium. Lib. 1.
 aphor. com. 12. 10
 Non moriuntur ægroti, viribus interim sufficentibus. Lib. 2. aph. com. 25.
 Mortales morbos non fieri hyeme. Colligitur lib. 2. aphor. com. 25. in fine.
 Nouimus in iudicationibus plures esse sanatos, quam mortuos, præter-
 quam in pestilenti constitutione. Lib. 2. aphor. com. 13.
 Deploratos non oportet curare, sed magis abstinere, & morbi finem præ-
 nuntiare. Lib. 2. aphor. com. 29.
 Morietur conuulsus ebrius mutus factus, nisi si neque febricitare, neque
 loqui anticipauerit. Lib. 5. aphor. com. 5.
 Morituri, qui quidem squalidas, duras, & siccas habent cutes, & exten-
 ctas, sine sudore moriuntur: quando verò contrariò, laxas videlicet, & 20
 molles, & raras, cum sudore moriuntur. Lib. 5. aphor. com. 71.
 Moriuntur suppurati omnes si fecentur, & vrantur, & totum pus exeat.
 Lib. 6. aphor. com. 27.
 Mors sequitur defectio animi, defectus autè animi ad sanguinis pro-
 fusiones. Lib. 5. aphor. com. 16.
 Mortem quandam fieri in ventriculo, in longis difficultatibus intestino
 rum: in quibus omninò interiit appetentia. Lib. 6. aphor. com. 3.
 Præterea, si quis locorum de morte copiam ex Galeno suppeditari si-
 bi velit, commentarios eiusdem ad tres Præfagiorum libros Hippo-
 cratis, ubi de signis lethalibus ex facie, oculis, manibus, somno, decubi- 30
 tu, & aliis id genus loquitur Hippocrates, adeat. Commentarios item ad
 libros de Popularibus morbis, ad librum prorrhethici, & septem aphorif-
 morum libros legat. In his nanque de morte, de lethalibus signis, de
 morte prædicenda, ingentem materiam inueniet diligens lector, per-
 inde atque in libris de crisi, præsertim tertio eius tractationis
 libro, & libris item de diebus decretoriis. Abundè nanque
 medicinæ studiose fecisse me satis arbitror, si locos præ-
 cipuos citans, de quaque re, ad reliquos (qui
 infiniti propè sunt) lectorem, citatis auto-
 rum monumentis, mittam: quò vo-
 ti compos fieri labore
 meo possit.
 * *
 *

INDEX LOCUPLETTIS

SIMVS EORVM QVAE

TOTO HOC OPERE LOCORVM

communium medicinae, notatu di-
gniora habentur:

*Cuius prior numerus paginam, posterior eius pagina lineam indicat,
 ordine alphabetico digestus.*

A

barimon regio Imai mon-
 tis in qua siluestres homi-
 nes nascuntur auersis post
 crura plantis 192. 35
 Abcessuum omnium com-
 munis curatio 546. 7
 Abstinencia tempestiua laborantem ma-
 ximè iuuat 557. 3
 Abundantia duplex, altera qualitatis,
 quantitatis altera 322. 23
 In accessionibus abstinere oportet 531
 25
 Accessionum initio non dormiendum
 298. 27
 Acidum, crudum est 89. 43
 Actio quid 108. 36
 Actio omnis, materia & efficiente con-
 stat 9. 14
 Actionem quid vocet Galenus 119. 20
 Actionem *ἰεργισιαν* Græci nuncupant
 129. 18
 Actionis & vsus varia acceptio 108. 36
 Actionis noxa quid intelligatur 390. 5
 Actiones quæ, & quot sint 129. 22
 Actiones lædi nusquam possunt, non illis
 prius illata vi quapiam 352. 1
 Actiones facultatū effectus sunt 128. 36
 Actiones quid 128. 38
 Actionum diuisio 390. 9
 Ab actu existente ea omnia fiunt, quæ
 aut natura, aut arte efficiuntur 172. 41
 Acuti morbi qui 559. 6 Item & peracuti,
 & longi 11
 Acuti simpliciter, & ex decidentia 357
 10. 12
 Acuti conuersui 15
 Acuti morbi, magnitudine, & vigoris ce-
 leritate describuntur 357. 7
 Acutis in morbis, valentibus viribus, te-
 nuiter alere ægrum oportet 562. 37
 In acutis leuius cibandum quando sit
 563. 15
 In acutis potus aqua esse debet 563. 20
 Adenes 110. 29
 Admirabilia quæ appellemus 381. 29
 Quid admirabile in arte medica 448. 26
 Adolescentia 71. 37
 Aeger tum mori cogitur, cum morbo
 succumbit 406. 38
 Aeger qua diei hora moriturus sit, vt de-
 præhendas 663. 28
 Aeger rei personam in morbo sustinet
 406. 35
 In ægri salutem omnia dirigenda 563. 36
 Aegris quo tempore morbi rescindendæ
 vires 401. 19
 Aegrorum mollitie, aut tergiuersatione
 fieri plerisque morbos insanabiles
 621. 20
 Aegrotum esse quid 450. 4
 Aegyptios primos hominum fuisse, artel-
 que ferè cunctas inuenisse 2. 30
 Aegyptus in ferendis medicamentis fe-
 rax 2. 43
 Acquabiliter quid significet 325. 21
 Aequalitas collectiua quæ 458. 16
 Aequinoctium bis est in anno 238. 8
 Aequinoctium principium veris facit
 220. 28
 Aër vt nos immutet, & corruptioni ob-
 nexios faciat 660. 12
 Aër temperatus est in vere 213. 1
 Aër calidus quid faciat 208. 43
 Aër caloris intimi nostri optimus mode-
 rator, ac conseruator præcipuus 207.
 18
 Aër calidus sudorem æstumque parit
 209. 4 * Aër

Aër quis conueniat à iusto temperamen- ti modo recedentibus 208.23	lenus 211.3
Aër ad vitam ducendam præcipuas par- tes agit 207.16	Aëris magna est mortalibus cunctis ratio habenda 207.9
Aër nubilus quid faciat 200.6 Item & ne- bulosus 7	Aëris, naturæ ductu, vicissitudines quæ 213.2
Aëre spiritus omnes, præsertim anima- les nutriuntur 210.11	Aëris vicissitudines interdum à naturæ ordine alienas experimur 213.3
Aër omnibus utilis quis 208.17	Aëris salubritatem in agro emendo im- primis esse spectandam 208.6
Aër ferenus quid faciat 210.9	Aëris substantia à quibus inquinetur 213 17
Aër Frigidus quid faciat 209.6	Aëris contagium quid 213.25
Aër humidus quid faciat 209.17	Aëris statum, mutatione temporū anni mutari 212.43
Aër humidus torpidos, & ingenio tar- dos efficit 209.19	Aëris occurfus nobis perpetuò necessa- rius 207.16
Aër siccus quid faciat 209.20	Aesculapius Apollinis filius multa patris. inuentis adiecit 3.15
Aër Vitiolosus quis 207.30	Aesculapius homines ad vitam reuocare existimatus est 3.17
Aër vitiosus omni ætati, temperamento, & omni animantium generi fugien- dus 207.42	Aesculapius Androgæum, & Hippolitū ad vitam reuocauit 3.18
Aër turbatus, & impurus, quid faciat 209.22	Aestas qua temperatura, & quo victu vtendum tum est 224.8
Aër quod corporatus non sit, alimentum esse non potest 210.23	Aestas quæ incommoda pariat 223.38
Aër astate in ægrotantibus, vt temperā- dus 563.37	Aestate vt viuendum 528.29
Aëra Serotinum, & marutinum vitare debent, qui valetudini student 240.14	In æstate temperius, serius per hyemem cibum sumamus 259.3
Aëre spiritus nostros refici 210.27	Aestate qui morbi vigeant 226.10
Aëre num spiritus alantur 210.13	Aestatem calidam & siccam experimur 221.42 & cur 44
Aëre noxio vti, pestilentissimum 208.2	Aestatis descriptio 226.40
Aëre priuatum animans, necessum est momento vita excedere 206.43	Aetas quid 71.19
De aëre corrigendo maximè solliciti esse debent, qui in vitiosis terræ tractibus degunt 251.2	Aetas declinans cur dicta 72.14
In aëre ambiente mediocritatis termini qui 208.15	Aetas constans cur sic dicta 72.17
Aërem putrescere posse 213.26	Aetas ex iis est, quæ nobis à natura in- sunt 41.26
Aërem interdum in putredinosam, & pestilentem qualitatem mutari 213. 13	Aetas consistentiæ cur dicta 144.4
Aërem optimum in pulmones trahere, omnibus saluberrimum iudicauit Gal. 208.1	Aetas ciborū qualitatem mutat 258.24
Aërem corpus esse quæ doceant 212.23	Aetatem florentem cur nuncupemus 144.10
Aërem perspirabile & odoratum vt red- das 251.6	Aetatem constantem, mediam Cicero vocauit 72.12
Aërem præparare vt nobis liceat 208.30	Aetates quomodo discriminentur ex Galeno 71.22
Aërem saluberrimū esse oportet, & quis talis 207.19	Inter ætates quæ calidissima & humidif- sima 143.29
Aërem nostrorum corporum ac spiritū elementum esse, hoc est materiam, & veluti pabulum, Auicenna dixit 207.2	Aetatis progressu, aut morbo singula pe- rite 166.36
Aërem mortalibus vitæ esse auctore 206. 42	Aethyopes, & Libici cur breuis æuis 209.1
Aërem, spiritus esse alimentum, vult Ga-	Affectus omnis vt in corpore gignatur 353.7
	Affectus proprius quis 356.14
	Affectus umbram quid Archigenes voca- rit 356.18
	Affectus per consensum 356.17
	Affectus 356.17

Affectus cuiusque ademptio, per contra- ria sit 391.40	Alimoniam quæcunque corpori præ- stant, aut ex terræ nascentibus, aut ex animalibus, aut animalium parti- bus, aut ex iis quæ ex animantibus prodeunt, sumuntur 255.5
Agens omne à patiente in agendo pati- tur 176.22	Altaria fumant: probrum in ebrios 295 18
Agens omne in id agit, vt quoad fieri po- test, id quod materiæ loco est simile sibi reddat 175.32	Alteratio qualitatis tantum est 122.27
Vera agglutinatio in carne tantum per- fici potest 547.10	Alteres quid 309.6
Agglutinationis, appositionis, & assim- ilationis differentia 131.3	Aluum vno die fluere sæpè, pro valetu- dine est 19.18 ἀνασάφεια 261.8
Agnus vno capite, & ceruice, reliqua biciporeus totus à me visus Arelatæ, Anno restitutæ salutis M. D. LIIII. 193.1	Aucilla quædam serpentem enixa, Pli- nio autore 192.43
Agrippæ qui dicti 196.2	Androcides sapientia clarus 275.14
Albertus magnus 213.30	Anima mundi 586.10
Alcippe mulier elephantum peperit au- tore Plinio 192.42	Animaduersio in Galeni sententiam de medicamentorum purgantium attra- ctu 584.45
Ioannes Alexandrinus 211.18	Animæ nomine apud Galenum, caloré innatum intelligi 661.15
ἄλφιφαρμακον 636.29	Animal quando expurgatur 303.37
Allij vis quanta 628.10	Animal ob sensum primò tale est 123 24 Illius propria munia 26
Alimenta quæ dicantur 254.9	Animalia cur congregiantur 328.35
Alimenta vt quid sumimus 255.39	Animalis facultas animalium propria est 123.21
Alimenta varia eadem mensa non sumē- da 257.42	Animalium sanguineorum proprium ele- mentorum genus 87.14
Alimenta quid in nobis præstent 260.26	In animalium functionum editione iuue- nes pueros superant, vti in naturali editione ab ipsis superantur 144.7
Alimenta ex quibus sumantur 255.3	Animam Mundi quid vocet Plato 152 42
Alimenta medicamentoſa quæ 254.35	Animans vnumquodque præfixum ter- minum habet 648.43
Alimenta à medicamentis quò discrimi- nentur 254.14	Animantibus cunctis ingentū à natura desiderium sui conseruandi quo se ab interitu vindicent 328.12
Alimenti propriè nuncupati, quæ ratio- nem subeant 254.30	Animantium genera vt subsistere pos- sint quam artem machinata sit prou- dentissima natura 186.3
Sine Alimentis viuere animalia non pos- sunt 119.35	Animantium natura omnis infirmis prin- cipiis edita, interitui, & dissolutioni obnoxia est 253.29
Alimento cur nobis opus sit 191.45	Animi duæ partes 340.17
Alimento vt quid egeamus 212.12	Animi munus præcipuum quod 340 15
Alimento sibi conueniente omne ani- mal nutritur 260.29	Animi cultui Instandum 341.10
Alimento an sit opus 643.35	Animi pars diuinis insidens nullis per- turbationibus inquinatur 340.37
Alimento non est opus, vbi nullus sub- stantiæ fluor inest 192.5	Animi partem perturbationibus obno- xiam, equo refractario similem esse vult Plato 340.34
Alimentorum tria genera Galeno, Ple- num, conseruans, & tenue 559.22	Animi pars, quæ cupiditibus, & opi- nionum prauitate impletur, qualis 341.1
& quid vnumquodque sit, & efficiat, deinceps	
Alimentum triplex Hippocrati 254.17	
Alimentum res aduentitia, non insita est 167.31	
Alimentum conueniens quid dicatur 260.30	
Alimentum adueniens corpori malos humores habenti corrumpitur 559.1	
Alimoniam sagax prouidæque natura, de- fectioni nostræ ceu præsens quoddam remedium dedit 253.34	

- 4
- Animi quàm corporis grauiiores esse morbos 341.20
 Animi accidentia quid medici appellēt 339.15.20
 Animi pathemata à medico negligi non debent, & vt singula corrigat ratiocinatio 344.40
 Animi perturbationes quænam sint 339.27. & vnde oriuntur 340.26
 Animi tempora vt æstimanda 221.19
 Anni prouentus vnde 218.23.41
 Antidoti ad venena valentes 631.26
 Antiochus medicus, & Telephus Grammaticus, annoſi ſenes, melle attico plurimum utebantur 527.18
 Antonius mendis luſitanus 75.29, & narrata mihi ab eo de regionibus, quæ ad æquatorem, & circulum capricornifitæ ſunt hiftoria. Ibidem
 Aphorismus quid 3.38
 Apollo medicinæ inuentor 3.6
 Apollo *ἀφροδίτας* dictus 3.7
 Apotherapia quod frictioſis genus 319.14
 Apozemata quando conficimus 578.20
 Appetentia quid faciat 257.6
 Appetentia impletionis cupiditas Galeno dicitur 257.35
 Appoſitionis, Aſſimilationis & Agglutinationis differentia 131.3
 Aqua ad vitam maxime neceſſaria 271.29
 Aqua, guſtu, viſu, & olfactu iudicanda 271.40
 Aqua per ſe alere non poteſt 210.10
 Ex aqua nulla pars nutriripotēſt 271.32
 Aqua puteali quali vtendum 273.8
 Aqua lacuſtris, & paluſtris inſaluberrima 274.8
 Aqua quæ ex littore fluminum ſumitur copioſa, grauis, & inſalubris 273.33
 Aqua quæ pleno flumine fertur, tenuior, detracior, ac dulcior 273.31
 Aqua fontana non omnis probanda 272.13
 Aqua fontana omnium optima 272.10
 Aqua fontana quàm pluuiali vti magis expedit 272.38
 Aqua potui idonea qualis 271.44
 Aqua omnis potabilis refrigerat, & humectat 272.4
 Aqua quid corpori præſtet 271.31
 Aquæ differentia vnde peſenda 272.6
 Aquæ plumbeis tubulis deductæ pernicioſæ 273.6
- Aquæ puteales, fontanis & pluuiialibus deteriores 272.42
 Aquæ quæ duſtilibus tubis decidunt, quales 273.3
 Aquam, ex cælo deciduis, quam magis probet Hipp. 272.40
 Aquam temporariã quam vocet Hipp. 272.41
 Aquam procelloſam malam eſſe 272.42
 Aquaria vafa qualia eſſe debent 273.38
 Aquas fluuiiales, & quæ ab ſtagnis, Hipp. improbat 273.12
 Aquas pluuias Hippocrates optimas iudicat 272.32
 De aquis pluuiialibus diſſertatio 272.29
 De aquis fontium diſſertatio, ex Hipp. 272.16
 Aquilo ventus ſaluberrimus 246.34
 Aquiloniæ conſtitutiones quid faciant 239.25
 Arcturus oriens initium facit autumnii 220.26
 Arelata popularibus morbis, ob ſtagnantiũ aquarum exhalationem, & craſſum cæelum, ſubdita 209.40
 Arelatæ ciuitatis ſitus 249.32
 Arelatenſes Rhodani fluuij nobiliſſimi aqua vtuntur 273.25
 Ariditas in plantis quod in animalibus mors 658.43
 Aries cur principem locum in lembo lignorum teneat 221.5
 Arimafpos vno oculo in frontem monſtraſſe naſci, refert Plinius 192.34
 In Ariſtotelem 212.22
 Ariſtoteles duo mortis genera conſtituit 667.24
 Ariſtoteles excuſatur & interpretatur 247.8
 Ariſtoteles in Aegypto tres & quatuor naſci partus, idque crebro teſtatur 196.28
 Ariſtoteli & Galeno ex vniuſcuſque rei experiētia ſumēdas eſſe ad quiduis de monſtrandum aſſumptions eſt viſum 180.4
 Ariſtotelis loci explicatio 176.15.246
 24.650.26.660.35
 Ars aliud eſt, aliud eius finis 6.24
 Ars quid Ariſtoteſi 5.35
 Ars ea non tractat quæ perpetuò ſtant, & neceſſariò eueniunt, ſed ea quæ & eſſe, & non eſſe poſſunt 46.14
 Ars medica ſanitatē efficit 9.25
 Ars in ſanitatē & vitæ tutelam ordinatur 651.32
 Ars

- Artes quæ præſtare poſſit, & quæ non poſſit 650.44
 Ars quibus præſidiis proſpicere vitæ hominis poſſit 651.13
 Ars medica triplici via præſtat, ne ſiccitas citò marcorem & interitum inducat 653.43
 Artemidorus 298.12
 Arte ſupplēdum, quod nobis naturæ beneficio denegatum eſt 208.29
 Artem vnam & eadē diuerſis materiis vti 47.13
 ſub Artem, Inopinatò quæ eueniunt minimè cadunt 661.39
 Arteriæ à corde naſcuntur 105.15
 Arteriæ facultate vitali mouentur 456.16
 Arteriæ à corde aſſiduè vim influentem accipiunt 159.37
 Arterias receptacula eſſe ſpiritus 105.29
 Arterias, venâſque diſſectas ſuere non conuenit 547.24
 Artes materiariæ omnes ſua habent inſtrumenta, quibus opera cudant ſua 547.42
 Artes non à materia, ſed à fine conſtituuntur 47.11
 Ad Artes omnes inueniēdas duobus eſt inſtrumentis opus, experimento, & iudicio 46.23
 Artes coniecturales quæ dicantur 46.36
 Artes omnes, neceſſitas, & mens peperere 46.8
 Artes non à materia, ſed à fine diſtinguuntur 9.42
 Arti effectio ſubiecta eſt 45.12
 Artibus ſingulis quid commune ſit 9.3
 Artibus omnibus cōmune, habere præcepta quibus ſinem conſequantur, vtilia, & vera, & principiis artis conſentientia 46.20
 Artificum imperitia ſæpe ficti, vt ſinem artis non conſequamur 6.32
 Artis definitio Ariſtoteſi 45.10
 Ad Artis ſinem comparandum, methodo, & exercitacione egemus 46.24
 Artis partem eam quæ ſanitatē tueri docet omnium eſſe præſtatiſſimam, atque vtiliſſimam 518.25
 Artis primæ, & maximè propriæ partes quæ Galeno 13.31
 Artis alia definitio 42.15
 Artis ſubiectum, ſeu materia quid 9.6
 Artis ſinem non conſequi, non artis imperfectione accidit 6.30
 Artium inuentionē Mercurio tribui 2.36
- Artium omnium conſtitutio, eſt finis notatione eſt 47.10
 Artium duplex diſcrimen 46.30.41
 Artium communis natura quæ 46.13
 Artium ratio in quo poſita ſit 46.6
 Artium proprium efficere 42.13
 Artium quæ nobiliſſimæ exiſtimadæ ſo, 34
 Artium plurimum fieri materiam, vnum aliquid 13.28
 Artium quarum fines diuerſi eas artes differre 47.16
 Artium finis, vel actio, vel effectio eſt 47.20
 Artium quædam actiua: quædam effectiua 47.23
 Aſclepiades funeris reuocatione nobilitatus 662.29
 Aſia quo ſitu poſita 222.14
 Aſpera, & rugoſa idonea magis ſunt quàm leuia ad coaleſcendum, & firmitus quippiam continendum 186.28
 Aſpicere ſurſum & cæelum intueri Galeno quid ſit 10.44
 Aſſimilari quid medicis 120.37
 Aſſimilatio quid 19.9
 Aſſimilationis, Appoſitionis & Agglutinationis differentia 131.3
 Aſſa an elixa humidiora 260.1
 Aſſa elixis maius robur inducunt ſi rectè conſiciantur 259.44
 Attenuari qui cupiunt quid agant 529.25
 Attractio quid 131.15. & 25
 Attractiones pleraſque qualitatū familiaritate perfici 584.2
 Attractiones ſubſtantiarum ſimilitudine fieri 584.13
 Attractionis varij modi, ex Alexandro Aphrodiſæo 587.25, & deinceps
 Attractorias actiones rectorum villorum adminiculo fieri vult Gal. 131.18
 Auctio quid 121.27. & 130.20
 Auctrix facultas, altricem ad tempus ſequitur 121.13
 Augeri & impinguari diuerſa 121.44
 Augeri & extendi diuerſa 121.35
 Augeri animal nō omni tempore poteſt 121.14
 Augere corpora quid 121.16
 Auicennæ Interpretis error 562.26
 Auras captantes per æſtum frigidioreſ, toti recreamur 154.42
 Auriginoſi ſerè omnes in Apulia Italiæ 351.29

- Ad auroam qui habitant quales 250. 10
 Auster ortus sui initio frigidus, perinde
 atque septentrio est 239. 35
 Auster aquiloni contrarius 239. 28, quid
 faciat 30
 Auster omnis calidus, non tamen humi-
 dus omnis 239. 45
 Austri sicci febres generant 240. 1
 Austrinae constitutiones quid faciant
 240. 4
 Autorum Graecorum, Latinorum & Ara-
 bum qui scriptis suis Medicinam illustra-
 runt enumeratio 4. 24. 29. 35
 Autumni descriptio 227. 3
 Autumnino qui morbi vigeant 226. 13
 Autumnino, ut viuendum 528. 37
 Autumni victus ratio 124. 26
 Per autumnum vnde varij generis mor-
 bi 222. 44
 Autumnus, pars anni omnium grauissi-
 ma, & morbosissima 224. 16
 Autumnus frigidus & siccus 222. 30,
 morbosus, & inaequalis 32
 Auxilia quae in alleuacionem morbi ex-
 hibentur, interdum morbificae causae
 fiunt 572. 10
 Auxilium Galeno quid 572. 1
 Axioma, seu scitum medicinale 519. 7
 B
 Benioinum succus cyrenaicus est 631. 36
 Bezoard Arabibus quid 636. 20
 Bibere more Graeco, quid 277. 4
 Bibendi varias leges natura regionis pra-
 scribit 277. 43
 Bicongius 275. 18
 Bilis multa qui abundare dicantur 90. 32
 Bilim quandam nebulosam, ac nubilo-
 sam inueniri, ex Galeno 209. 27
 Bilim esse sanguinis spumam 90. 45, &
 91. 7
 Bilim vna cum sanguine, in iocinore &
 venis ortus sui initia ducere 90. 43
 Bilim ab immodico calore gigni 90. 41
 Bilis qualls 90. 28
 Bilis duplex 90. 35
 Bilis aeruginosa grauias excitat symptoma-
 ta 629. 28. 91. 29
 Bilis atra autumnino redundat 224. 23
 Bilis vitellina magis in iocinore & venis,
 quam in ventriculo gignitur 91. 22,
 32
 Bilis atrae plurimum in lienem deduci-
 tur 91. 38. vnde nascatur 91. 41
 Bilis atra quid vere nuncupatur 91.
 44
 Bilis atra, fex sanguinis esse dicitur 91.
 33 & qualis humor sit. lia. 36
 Bilis atra quales efficiat 92. 28
 Bilis flaua quales efficiat 92. 27
 Bilis absolute prolata quid significet 90.
 24
 Bilis porracea & eruginosa in ventriculo
 gigni solet: nonnunquam tamen in
 venis 91. 30
 Bilis porracea ex magna affatione fit 91.
 29
 Bilis quae secundum naturam est, vsus
 91. 13
 Bilis praeter naturam genera 91. 20
 Bonus quandoque dormitat Homerus
 323. 37
 Brassauolus 4. 36
 Breuitatis vite quas causas Aristoteles af-
 signat 646. 1
 Breue, & longum ad aliquid dici 647.
 29
 Britanni quales 248. 36
 Bruma vnde dicta 222. 27
 Buglossi vis 212. 7
 C
 Calcecurium 321. 8
 Calcecurium 324. 35
 Calcecurium emporium totius Asiae no-
 bilissimum 358. 31
 Calida natura praediti vt viuant 528.
 44
 Calidis naturis aquae quam vini potio,
 commodior 276. 29
 Calidum insitum in nobis nihil esse aliud
 quam spiritum 160. 22
 Calido insito nostro, frigus contrarium
 non est 142. 8
 Calidum & humidum excessus nomina
 sunt 221. 35
 Calidum natium secundum Hippocra-
 tem esse essentiam seipsam mouentem
 137. 11
 Calidum innatum vitae fons & origo 137.
 38
 Calidum innatum vnde appellatum 137.
 30. 37
 Calor noster quando atteri, & hebescere
 incipiat 144. 29
 Calor natuus noster cum flammis con-
 ferri non potest 145. 30
 Calor sanorum hominum suavis 140.
 21
 Calor natuus vt moderetur 456. 26
 Calor natuus vitae in nobis principium,
 atque fons 136. 40
 Calor qui in nobis viger elementarius
 non est 140. 10. & 141. 4
 Calor

- Calor natuus, & calor spiritus eadem ne
 sint an diuersa 159. 44
 Calor innatus, vitae dux, ac moderator
 in extremam vsque vitae finem tuctur,
 ac regit 138. 21
 Calor caelestis efficacissimus maximé-
 que salutaris 430. 22
 Calor qui in pueris inest qualis 73. 42
 Calor, interitus sui causa 145. 44
 Calor natuus noster ignem in copore
 repraesentat 60. 4
 Calor natuus in plantis, ex semine il-
 lius plantae, & terra illi apta constat
 141. 5
 Calor quomodo extinguatur 142. 22
 Calor innatus viuentium corpora for-
 mat, alit, auget, tuctur 145. 22
 Calor nariuus noster interitus causa
 668. 40
 Calor innatus, operum naturalium om-
 nium causa 142. 39
 Calor natuus, natura nostra est 137.
 18. 22
 Calore natuo praedita viuere dicuntur:
 illius extinctione intermori, extingui-
 que 136. 29
 De Calore & spiritu Aristotelis sententia
 160. 10
 Calorem natuum nostrum non solum
 temperatum, sed & humidum esse,
 Galenus affirmat 138. 8
 Calorem natuum caelesti quam simili-
 mum esse 140. 24
 Calorem natuum & humidum primige-
 nium in semine genitali, & sanguine
 menstruo, ceu radice figi 652. 19
 Calorem vitalem idoneo, pinguique hu-
 mido contineri 138. 5
 Calorem natuum nostrum aetatum pro-
 gressione minui 143. 12
 Calorem parem Galenus iuueni, atque
 infanti inesse existimauit 144. 18
 Calorem natuum simplicem non esse
 140. 14
 Calorem vnde gignitur corpora nostra
 corrompere 145. 31
 Calorem innatum regionum & tempo-
 rum anni varietate mutari 146. 6
 Calori natuo nostro id euenit quod
 lichno ex oleo accenso 144. 44
 Calori natuo extinctio contraria 142.
 17
 Calori natuo nostro nihil contrarium
 143. 30
 Caloris natui substantiam in humido ra-
 ricali collocari 138. 37, & 139. 20
 Caloris innati substantia quis humor sit
 138. 25
 Caloris nostri substantia calida & humida
 143. 21
 Caloris innati substantia temperata 78.
 21
 Caloris elementaris natura quae 139. 26
 Caloris vitalis intrò contenti indicium,
 respiratio 136. 39
 Caloris insiti fons cor, est 119. 43
 Caloris nostri substantiam trifariam in-
 telligi 146. 19
 Caloris vi omnia contineri 136. 26
 Caloris caelestis ratio, ac natura quae
 139. 29
 Caloris innati propria ac vera ratio 146.
 21
 Caloris natui qui crescunt plurimum
 habent 143. 32
 Caloris natui substantia bene temperata
 143. 39
 Caloris natui vis atque potestas 137.
 11
 Calui ex caluis gignuntur: caesi ex caesi
 168. 15
 Cancietes regio aurifera 74. 10
 Cancros occultos non curare praestabi-
 lius est 121. 26
 Canem optimum quem dicamus 70. 3
 Canis ortus operam facit 220. 25
 Canis rabiosi morfui quae valeat 637. 44
 Capilamenta in vrinis quid indicent
 483. 8
 Cardanus 4. 37
 Caro augetur in foetu, à spiritu articu-
 latur 156. 39
 Carthaginenses quale venenum ad tem-
 pus Marco Regulo dederint 638. 37
 Carunculae in vrinis 483. 10
 Cato Censorius octuagesimo exacto an-
 no genuisse filios dicitur 197. 6
 Causa quid 352. 15
 Causa quid. 377. 40. 43
 Causa praeseruatua 380. 16
 Causa caeca 381. 41
 Causa instrumentaria 378. 16
 Sine Causa fieri nihil, axioma medicum
 est 377. 28
 Causa sine nihil fieri, axioma medicum
 est 119. 25
 Causa Diuina quae dicatur 381. 26. ca-
 dem cur admirabilis 381. 28
 Ceruisia & quomodo fiat 279. 29
 sine Causa agente nihil quicquam effici
 posse 119. 28
 Causa sine qua non 380. 25
 * 4 Causa

Causæ per accidens in causarum albo non reponendæ 380. 34
 Causa adiutrix quæ 380. 38
 Causæ externæ 378. 29
 Causæ calidi morbi 382. 24, Frigidi 387. 17, Humidi 382. 42. sicci 583. 2
 Causæ pro tempore obscuræ & pro tempore manifestæ 382. 12
 Causæ antegressæ quando absistant 378. 45
 Causæ principia sunt eorum quæ sunt 378. 6
 Causæ præincipientes, seu primitiivæ 378. 35
 Causæ vniuersales concursu particularium in hæc inferiora agunt 644. 36
 Causæ manifestæ 381. 1
 Causæ obscuræ & abditæ 381. 8
 Causæ solutæ vnitatis 383. 25
 Causæ salubres cur sic vocatæ 205. 32
 Causarum aliæ differentia 379. 37
 Causarum Indagationis quæ utilitas 383. 34
 Causarum quatuor præcipua genera 378. 10
 Causæ conseruatrices effectricibus, & tempore, & dignitate priores 205. 34
 Ad causas primas semper propius accedendum 644. 15
 Causas salubres & conseruatrices quas Galenus appellet 205. 28
 Causarum internarum duo genera, antecedentes, & continentes 379. 4
 De causis instrumentorum morborum 383. 12
 Celsi loci accurata explicatio 666. 28
 Celsus 257. 38
 Centenaria antidotus à Galeno Cæsari conscripta 632. 7
 Cerebri fortitudinis, ac bonitatis, est a vini generosi vaporibus non lædi 278. 4
 quomodo Cerebrum, hepar, testes, principia medicis dicantur 104. 2
 Cerebrum neruorum omnium origo & fons 189. 27
 Cerebrum cur molle, albumque appareat 189. 27
 Cerebrum facultatis animalis, atque spiritus animalis fons, & principium 102. 38
 Chalcedius 59. 6
 Charabe quid 636. 32
 Chironi centauro medicina inuentio attributa 3. 25

Chirurgia Hippocratis tempore à cætera medicina discreta non erat 519. 22
 Chirurgia Galeno quid 618. 9
 Chirurgia atque non scientia propria 618. 24
 Chirurgiæ autores primi 617. 41
 Chirurgiæ partes in genere 618. 38
 Chirurgiæ finis quis 519. 9
 Chirurgiæ studium quo tendat 621. 4
 Chirurgi munia quæ 620. 20
 Chirurgi duplicia instrumenta, medicinalia, & manuarum 621. 31
 Chirurgorum manuarum instrumenta quæ 622. 19
 Chirurgus vt tutò omnia curabit 620. 41
 In Chirugos temerarios 622. 1
 Chirugi in quibus periti mediciconsilio vti debet 629. 39
 Chirurgorum vuguenta 622. 12
 Chirurgus præstantissimus qualis esse debeat 623. 7, & deinceps
 Chylum in hepate, veluti vinum musteum feruere, concoqui, & alterari, vult Galenus 91. 3
 Cibandi modum, vt rectè præscribas, & morbo, & virtuti, & vigori summo, & ætati & cæter. intentum esse oportere 564. 8
 Cibandi ægros non deesse congruum modum nostra ætate 561. 40
 Cibandi ægros veterum modus, & nostra hoc tempore cibandi ratio 560. 6. 7
 Quæ cibaria biliosis, pituitosis, melancholicis, & sanguineis conueniant 158. 13
 Cibi sumendi tempus 256. 41
 Cibi sumendi præcepta salubria 255. 34
 Cibi familiaritatis cum natura assumētis, quid faciat 259. 11
 Cibi quæ quantitas sumenda 257. 28
 Cibi sumendi hora congrua quæ 258. 28
 Cibus non satiarum sanitatis studium, & ad labores impigrum esse 257. 33
 Cibo superuacanea quædam cur gignatur 210. 18
 Ciborum, qui sanitati studet, delectus curam habeat 255. 40
 Ciborum assumendorum ordo 256. 38
 Ciborum delectus in quo consistat 255. 40
 Ciborum præparationis modus non minimum facit ad appetitum excitandum 259. 31
 Ciborum præparationis varij modi enumerati 259. 38
 Ciborum varietate, & productiore in mensa mora, nihil deterius 258. 7
 Ciborum

Ciborum qualitas è quibus spectanda 258. 11
 Sine ciborum ope viuere neque in secunda, neque in aduersa valetudine possumus 253. 44
 Cur cibos malos plerique suauiter fumant, & facillè concoquant
 Cibos corpora ætate & autumnu grauius sumè ferunt 224. 21
 Cibum minuere, laborem augere, salubre 306. 23
 Cibum in remissionibus præbendum 564. 5
 Cibum ad fatietatem nunquam sumere: sæpè infra illam prodest 257. 30
 Ad cibum probè exercitati accedamus 258. 38
 Cibus intempestiuè datus, in acutis mor tem nonnunquam adfert 556. 21
 Cibus, vbi præter naturam ingeritur, morbum facit 257. 29
 Cibus bonus quis censendus 255. 44
 Cibus in transitu per intestina aliquid coctionis accipit 501. 30
 Ciceronis locus 206. 16
 Circuitum quid appellet Aristoteles 649. 17
 Circuitus septimani, & quaternarij validi 429. 6
 Citriorum odor acris, corruptelam pestilentemque halitum emendat 631. 17
 Ciuitates quæ salubriores 245. 16
 Ciuitates quæ ad Aquilonem inclinant salubriores 246. 9
 Claudij cæsaris mors boleto medicato 626. 44
 Clima quartum cæteris temperatius esse 76. 20
 Climates quarti habitati latitudo, nonaginta graduum 76. 34
 Climates quæ temperatiora 76. 17
 Coctionis & cruditatis signa à quibus pendenda 408. 24
 Coctiones crisis celeritatem, & sanitatis securitatem significant 410. 7
 Coctiones quo in tempore morbi fiant 399. 2
 Cæli motus reliquorum omnium causa præcipua 430. 13
 Primi cæli motus vita est omnibus 430. 16
 Cælo & solo feliciter viuunt, & quoniam pacto 244. 34
 Cælo, ac solo nobis perpetuò vtendum 244. 15

Cælum in quos circulos distribuatur 237. 41
 Cælum purissima res est 57. 34
 Cælum seminarium formarum 586. 6
 Cælum corruptionis expert Aristoteli, & Platoni 430. 9
 An cæna prandio copiosior esse debeat 529. 31.
 Cæsares, & cæsiones vnde docti 196. 22
 Cæsarium nomè vnde deductum 196. 22
 Cognitio morborum curationi necessaria 448. 6
 Coindicantia quæ sunt 543. 28
 Color succorum corporis intus latentium certissima nota 324. 25
 Colores deprauati in quibus affectibus appareant 391. 4
 Comedere ac bibere cur necessarium 121. 1
 Commune quod est particularia sequitur omnia 177. 20
 Columellæ locus de cæli salubritate 208. 5
 Compositio quid 570. 4
 Compressiones ad vltimum ducendas non esse 19. 42
 Concausa 380. 45
 Conceptio quid 170. 9
 Conceptio quid 185. 24
 Conceptionis in vtero causa 185. 38
 Conceptionis nomen quid significet 252. 29
 Conceptionis nomen à comprehensione deductum est 185. 23
 Conceptionis notæ 187. 39
 A conceptu quid fiat, vbi semen à muliere in aluo retentum est 186. 32
 Conceptus cur non sequatur iuuenulis viro iunctis antequam prodeant menses 186. 22
 Concipiendi præcipua ratio medicis quæ 185. 45
 Cõcoctio à natiuo calore, facultateque reſtricta fit, non ab arte paratis medicamentis 577. 11
 Cõcoctio à calore, nõ à syrupis fit 278. 4
 Concoctio Aristoteli quid 131. 36
 de Concoctione fructuum à solis calore 132. 38
 Cõcoctione quid vocet Galenus 502. 26
 Concoctione motus & vigiliæ impediunt 530. 30
 Concoctionem alteratione quandam esse 131. 40. illius variae definitiones 132. 1
 Concoctiones à calore natiuo omnium optimè perficiuntur 132. 11. 17
 quæ

- quæ concocta sunt crassiora fieri 132. 19
 Concoctam esse materiam quid sit 400. 1
 Concoctum alimentum quando verè dicamus 132. 17
 qui bene concoxit manè tutò surget 257. 39
 Concoxisse nos vrinæ color indicat 310. 21
 Concubitu nobis ipsis vitam adimimus 647. 22
 Concubitum vocamus, matris & foeminae coniunctionem 328. 29
 Concubitus cur suavissima res sit 331. 29
 Concubitus in menstruis posita muliere factus exitialis 332. 9
 Concubitus desiderium animantibus vnde excitetur 331. 8
 Concubitus frequens corpus exoluit 647. 11
 Concubitus frequens quid faciat 333. 1
 Concubitus autumno grauis 224. 32
 Concubitus vesica intenta feliciter non procedit 333. 11
 Concubitus noctu, quàm interdiu tutior 332. 37
 Concumbere non oportet ni res vrgeat 333. 1
 Concumbentes plurimum breuioris æui sunt 647. 23
 Conscientia vniuersus doctissimorum hominum de quaque re pro lege est habendus 379. 15
 Conseruantur similia similibus 380. 16
 Conseruare quid dicamus 20. 34 Item curare, ac prospicere eadem pag. 20. & rursum ead. pag.
 Conseruatio, curatio, præseruatio quibus debeantur 21. 7
 Conseruatiuum genus totum, alteratiuum, & correctiuum de mente Galeni dici potest 21. 14
 Conseruatrici causa quæ 380. 14
 Conseruata ex longo tempore, etiam deteriora sunt, insuetis minus molestare solent 41. 8
 Conserueti solitos labores ferre, non consuetis facilius ferunt 41. 6
 Conseruetis semper naturæ gaudent 41. 18
 A consuetis deficere periculosum 41. 31
 Conseruetudo quid 258. 20
 Conseruetudo naturæ loco habenda 31. 1
 Conseruetudo est adsciticia quædam natura 40. 25 & 32
 Conseruetudo ab externo principio manauit 40. 35
 Conseruetudo, veneni etiam perniciem

- vincere potest 42. 18
 Conseruetudini in victu Instituendo plurimum tribuendum 561. 2
 Conseruetudini condonandum Hippocrates voluit 259. 26
 Conseruetudinis cum natura magna consentio 40. 23
 Conseruetudo temerè mutanda non est 41. 40
 Conseruetudinis in ciborum delectu habenda ratio 259. 17
 A consuetudine similibus indicatio sumitur 41. 21
 Conseruetudinis potentia quanta in nobis 42 à lin. 1. ad 7
 A consuetudine Magnam est sumere in dicationem 41. 17
 Conseruetudinem malam non esse repente mutandam 561. 5
 Conseruetudinem ægri in victus ratione perpendendam Hippocrates docet 42. 9
 Conseruetudinem cum quis mutare voler, paulatim debet assuescere 41. 26
 Conseruetudinem demutare difficillimū 668. 9
 Conseruetudinem, naturam quandam vocauit Galenus 41. 2
 Conseruetum quod est idipsum iam naturale euasit 40. 24
 Contagij triplex differentia 359. 1
 Contagio quid 358. 36
 Contagiosi morbi qui censendi 358. 35
 Contactus corporum est non qualitatū 60. 38
 Continentiæ in victu quis fructus 521. 21
 Continuitatis solutiæ summa, primaque genera 355. 35
 Continuitatis solutiæ curatio 546. 17 & sequenti pag.
 Contraria seipsa perdere, & corrumpere solent 142. 14
 Contraria contrariis admota, actiones ac vires suas retundunt 638. 10
 Ex contrariis constitutio omnis nostra 646. 6
 Contrariorum cōtraria sunt auxilia 542. 2
 Contrariorum cōtraria sunt effectiones 303. 22
 Contrariorum natura 542. 7
 Contuliæ partes, vt curandæ 547. 30
 Conuictus facilis, & sine arte mensa in partem beatæ vitæ reponenda 524. 4
 Cor omnium virtutum prima radix 103. 13

- Cor primum quod creatur membrum esse 191. 21
 Cor principium naturæ, & primū quod secernitur in foetibus 191. 1
 Cor primum effici, atque viuere, & per obitum vita vltimo deficere vult Aristoteles 191. 2
 Cor facultatem vitalem ex se fundit 102. 36 spiritus vitalis fons, atque principium eod. loco
 Cor in prima partiū generatione statim palpitare assueuerat Aristoteles 190. 42
 Cor id membrum est à quo & natiuus calor, & vita ceu à principio nascuntur 191. 36
 Cor origo prima, & fons sanguinis est, Aristoteli 190
 Cor membrorum omnium calidissimū 78. 9
 Cor omnium primum in foetibus gigni 191. 36
 Cor primum in foetibus constare, Aristotelis demonstratio 191. 2
 Cor, an hepar prius generetur. 190. 12
 Cordis motu abolito, reliquarum partiū perire motus 430. 15
 Cornelia è scipionum gente, volusium saturninum post sexagesimum secundum annum genuit 197. 7
 Corpora in constantibus temporibus, benè degunt 213. 10
 Corpora saurodatum, Getharum, scytarum, & Germanorum & viribus præstantiora, & mole ampliora 239. 10
 Corpora Imbecillia à præincipientibus causis lædi solent 378. 38
 Corpora nostra ex quibus principis constent 652. 17
 Corpora non pura quanto magis nutries tanto magis lædes 556. 23
 Corporis profundum quando expurgatur 223. 20
 Corporis sui notitiam quemque habere, quid sit 520. 36
 Corporum contrarij habitus, & similes, vt se ad cibos habeant 258. 16
 Corpus vniuersum confluxile, & conspirabile 137. 8
 Corpus nostrum constituentia tria sunt, continentia, contenta, & intus permeantia 353. 23
 Corpus vt alatur, quæ necessaria sunt 1
 Corpus vniuersum animantis trifariam conformatur 102. 19
 Corpus nostrum à quibus necessariò aleretur 206. 26
 Corpus quod augetur & calidum esse necesse est 143. 33
 Corrupti quod cōtrario caret non potest 646. 4
 Corruptio à contrario 646. 3
 Corycum à folle diuersum esse 307. 34
 Kopolis quid 307. 32
 Cranium quid 189. 31
 Crises expultrix facultas operatur 424. 44
 Crises intempestiua 411. 38
 Crises in multiplici differentia esse constat 411. 8 & deinceps
 Crises tutæ, perfectæ sine periculo, notabiles, & frequentes septimo fiunt 428. 43
 Crises pro varia morborum specie alia atque alia fiunt, alij naturæ motus 410. 11 & deinceps
 Crises malæ, periculosa, exitiales 411. 27
 Crises Intempestiua quibus in morbis appareant 412. 9
 Crises efficacissima vsque ad quem terminum fiunt 428. 12
 Crises in Intercalariis diebus factæ imperfectæ & malæ esse plerunque solent 428. 1
 Crises, seu iudicia, non nisi post coctiones fiunt 408. 9
 Crisim non perpetuo ad signa decretoria sequi 409. 39
 Crisim perfectam, quem nominare Hippocrates solet 415. 1
 Post crisim quæ relinquuntur in morbis, recidivas facere consueuerunt 411. 25
 Crisimorum dierum causam ad lunæ vires refert Galenus 429. 17
 Crisimorum dierum vnde obseruatio petenda 423. 27
 Crisimorum dierum euentus rationem in quæ refert Galenus 424. 5
 Crisis optima, simpliciter, & perfecta quæ 411. 18
 Crisis nomen à vulgari inuentum 406. 39
 Crisis per vomitum signa 412. 43 Alui fluxu 413. 2 sudoris 6, vrinæ 12, per abscissum 17
 Crisis vt bona fiat, quæ necessaria 413. 36
 Crisis quando fiat 407. 23
 Principium crisis, vltimum ascensus terminum esse vult Gal. 398. 37
 Crisis deficiens 411. 20
 Crisis imminētis signa 409. 8
 Crisis

- Crisis nomen è foro translatum, morbis accommodare solent medici 406.25
 Crisis tempore an euacuandum 414.12
 Crisis exquisita & propria appellatione quid 407.13
 Crisis tempore non esse à medico euacuandum 414.15
 Ad crisis dignotionem speciem morbi nouisse plurimum conducit 410.18
 In crisi medico quado supplendum quod deficit 415.7
 In crisi natura aegrotantis patronum agit 579.1
 In crisi vitæ ægri iudicium agi 307.1
 In crisis modo, naturæ motum imprimis considerare oportet 412.27
 Crisis per sanguinis fluxum signa propria 412.35
 Crisis optima futura bonitatem dierum efficit, vti crisis mala molitiam 432.42
 Crisis varia apud Galenum significatio 407.9
 De crisi ratione docta Hippocratis a fertio 435.18
 Critici dies ad lunæ motum minimè possunt referri, & cur 431.7 & 23 vsque ad 432.16
 Croci parua copia ingentem aquæ mollem inficit 628.2
 Cruda & incocta Hippocrati quid designent 410.10
 Vbi crudi euacuantur humores graua symptomata accidere solent 576.12
 Cruditas malorum omnium seminariū 257.26
 Cruditas omnis à quibus causis fiat 480.45
 Cruditas fatietatem semper ferè sequitur 519.33
 Cruditates vitandæ 306.20
 Cruditati qua via medeamur 257.38
 Crustulæ quomodo crustam concipiant 187.8
 Cupiditas separati boni est 342.38
 Curandi indicationes, à quibus petendæ 543.29
 Curare quid 392.6
 Curari nihil quicquam potest manente quæ ipsum excitauit causa 392.36
 Curatio quid 391.38.41
 Curatio propriè morbo debetur 392.12
 Curatio an contratio perficiatur 542.14
 Curatio omnis à causa auspicanda est 543.32
 Curationis facultas ignorato affectu omnino tollitur 543.20
 Curationis omnis scopus, aegrotata corpora in sanitatem vindicare 543.13 & quid id sit 15
 Curationem Morbo, primò & per se deberi 392.1
 Curationem primam continentem appellari 392.4
 Curationem simili quandoque perfici, vt intelligendum 542.25
 Ad curationem, materiis quibusdam, ceu instrumentis est opus 13.18
 Curationem omnem in genere contrario perfici 542.6
 Curatiua artis pars quibus instrumentis vtatur 15.11
 Curmi Hermolao barbaro, quid 280.7
 Cutis omnium partium temperatissima 70.43
 Cydre potus ex pomis, vti du perè, ex pyris apud neultrios 279.31
 Cyrenaiici succi mira vis 628.3
 Cynrij populi cur longæui 654.38
 D
 Decimaquarta die quando vacuandum 415.11
 Declinatio, morbi est remissio 460.38
 Declinatio vltima morbi pars 397.42
 In declinatione an ægrum mori contingat 401.7
 In declinatione non vacuandum, sinatura plenè morbum vicit 401.22
 In declinatione ægrum quandoque mori 401.17
 Decretoria quæ non decernunt lethalia 408.23
 Cur decretorij non sint habendi omnes dies in morbis 428.45
 Decretorij dies cur id nominis sortiti sint 423.16.26
 In decretoriis diebus cur natura aduersus morbum insurgat 428.17
 In decretoriis diebus quantum tribuat lunæ Galenus 424.18
 In decretoriis diebus vacuandum vbi non speratur naturam aliquid decretorie moliri 415.16
 Decretorium dierum septimus dies omnium primus, atque fortissimus Galeno statuitur 425.11
 Decretorios dies cur nominent medici 427.18
 Decretorios dies lunæ circuitum sequi 429.23
 Decretorios naturæ motus per septenarios dierum recurrere naturæ quidam ordo est & cōsensio quædam 426.15
 Decre

- Dei, vel naturæ opus ad æqualitatem miscere elementa 69.35
 à Deo quod constitutum est mutari non potest 648.29
 Desidendi labor frequens insomnium facit 503.38
 Diatrion quid 353.1
 Diatrion pipereon, simplex, & compositum 569.21
 Diætæ præcipua significatio 556.3
 Digestio, id est distributio 133.26
 Diebus omnibus atque horis à morbis inuadimur 431.40
 Dierum quidam indices, alij decretorij, alij intercedentes 413.42
 Dierum salutariū vel noxiorum in morbis ratio, non ex lunæ motu: sed virium ægri ratione, & morbi potentia desumitur 430.30
 Dies illunes 433.35
 Dies bonos vel malos in morbis à cælo non pendere 430.25
 Dies non omnes similiter de morbis decernunt 424.2
 Disciplinarum voratores, & helluones 304.15
 Discrerijs terminus sanitatis & morbi 449.42
 Disruptiones quid Hippocrates vocare soleat 411.41
 Diuinæ bonitatis radij in cunctis naturæ operibus effulgent 241.20
 Diuinum in morbis quid inesse 381.33
 Diuinum in morbis apud Hippocratem quid sit 381.34
 Dolor ingens insperatam mortem adferre solet 661.22
 Dolor ad vires prosternendas, mortemque ciendam, validissimū symptoma est 661.34
 Dormire quid dicamus 294.41
 E
 Ebrietas nulla in parte mundi cessat 279.37.
 Ebrj semen non generat 332.39
 Effectio quid 353.12
 Egeri propriè quæ dicantur 501.12
 Egestio varia 504.28, cructa 32. multa 34
 ab Egestionis consistentia differētia 503.29
 Eiulatus, lamentationes, lachrimæ, luctus vnde 341.3
 Elementa quatuor esse, ex motuum ratione, & primarum qualitatum coniugationibus monstratur 56.36
 ** elementa
 Decretorios naturæ motus in certis quibusdam, & statis diebus, in naturæ vim, expultricem noxiorum facultatem, in morborum impetum, atque motum, humorum substantiam, & sympathiam quandam, quàm in astrorum motus, & influxus reiciendos esse 424.35
 Deiectio madens quæ 503.32
 Deiectio optima quæ Hippocrati, & Galeno 503.10
 Deiectio flaua quæ 504.13, candida 15
 viridis, & crocea 16, nigra 18. liuida 24
 Deiectio cita 504.41, & de illius causis per totam pag. Item & de tarda deiectione
 Deiectio pinguis 504.25
 Deiectio liquida, & aquosa mala 503.43
 Deiectionē naturalem qualem esse conueniat 504.10
 Declinationem optimam vt agnoscas 664.10
 Deiectiones vnde gignantur 501.13
 Deiectiones super qua facultate indicēt 502.40
 Deiectiones vel subductiones quid Galenus appellet 501.10
 Deiectionis suppressæ causa 501.12
 Deiectionis optimæ notæ vnde petendæ 503.15
 Delectationis in cibis ratio habenda 259.5
 Delectaria summis & efficacibus viribus prædita 628.20
 Democritum Abderitanum Philosophū mellis odore vitam quatruido sustentasse, & panis calentis odore 211.19
 Democritus cur venerem omnino damentaric 330.31
 Demonstratio est rerum præsentium, præfagitio futurarum, memoria præteritarum 447.17
 Demonstrari non potest quod non est 447.20
 Demostenes opificum sedulitatem vigilia præueniebat 296.27
 Deus rerum conditor 219.33
 Deus rerum perennitati prospicit 166.33
 Deus est qui dat escam omni carni, & implet omne animal benedictione 255.28.
 Deus vnicuique animanti temperiem cam quæ functionibus eius maximè conueniat, dedit 69.40

- Elementa quatuor esse 55.44
 Elementa pari portione, atque mensura ad misti generationem concurrere non possunt 69.24
 Elementis omnia constare 568.44
 Elementa animantium sanguine prædicatorum, quæ 60.10
 Elementa humanorum corporum, similes particulæ 60.10
 Elementa omnium entium communia 87.11
 Elementa ut in animalium corporibus inveniuntur 59.44
 Elementa sensibilia hominis quæ vocet Galenus 102.6
 Elementa in animalium corporibus syn-cera non sunt, sed quiddam quod elementis respondeat 59.35
 Elementa generationis animalium propria 87.16
 Elementa primas in corporis constitutione partes habent 55.1
 Elementa sensibus nostris conspicua, pura non sunt 212.38
 Elementa duo tantum cur esse non possunt 56.14
 quibus Elementis qui humores, & quæ membra respondeant 60.1
 Ex Elementis primum corpus constituitur 53.40
 Elementis nihil simplicius dari potest 55.25
 Ex Elementis plantæ, atque animalia componuntur 58.10
 Ex Elementis nullum purum, syncerum que in corpore manet 59.26
 ex Elementis confusis atque permistis animalium corpora constare, asseruit Gal. 59.34
 ex Elementis naturæ ordine temperamta fiunt 67.9
 de Elementis quid pronuncian-dum tum Philosophis, tum medicis sit, asseritio 58.6
 Elementorum ratio à Galeno tradita, cõci-sior ea quæ Auicennæ 55.37
 Pro elementis vincens ratione mixta modò calida, modò frigida, humida, sicca ve dici 140.28
 Elementorum quæ propria sunt 59.1
 Elementorum potentia indicatur ex generatione rerum, ex ipsis, forma, aspectu ac viribus mirabilium 55.32
 de Elementorum in nobis miscella Hippocratis demonstratio 67.43
 Elementorum numerum, ex quibus colligat Aristoteles 56.2
 Ex elementorum qualitatibus, seu virtutibus non constare animalium corpora, sed potius ex ipsorummet elementorum substantiis refractis, atque confusis 60.27
 De elementorum secretionem, Hippocratis asseritio 61. a lin. 19. ad 26
 Ex elementorum, corporibus, non ex qualitatibus fieri animalium generationem, arbitratur Hippocrates 60.23
 Elementorum consideratio, ad quid me dico utilis 61.7
 Elementorum, qualitates corporum elementa constituere non vult Hippocrates, Galeni asseritio 60.20
 de Elementorum numero Platonis demonstratio 57.2
 Elementum à principio in quo distet 60.43
 Elementum primò rebus inest 55.26
 Elementum Aristoteli quid 55.13, Galeno 55.14
 Elementum quid Hali abbati 55.16 Auicennæ 55.18
 Elementum minimum quoddam est, & simplicissimum 60.7
 Elementum eiusdem esse oportet generis cum eo cuius est elementum 60.44
 Elixatio, & assatio salubriores præparationis ciborum modi 259.42
 Encoremata medicis quid 478.3
 Epicurus qualis fuerit 329.4
 Epicurus venerorum vsus nullum salubrem esse dixit 328.42
 ἐπισημια quid 389.22
 Equus optimus quis 70.2
 Esse quicquam tandiu dicitur, quandiu viuit 643.32
 Etetia venti post canis ortum flare incipiunt 240.28
 Etetia venti utilissimi, ac saluberrimi 240.24
 Etetia venti nobis Dei providentia dati 240.25
 Etetia apud nos nubes consistere non sinunt, totam Indiam ferè & Acthiopiam tamen aquis irrigant 240.42
 Euacuantiæ præsidia ferè omnia vires lædere 188.19
 Euacuare

- referuntur 306.1
 Exercitationum differentiarum multiplices 306.40
 Expergisci quid sit 303.39
 Experientia omnium demonstrationum fidem superat 143.16
 Experientiarum maxime innitendum 423.40
 Experientiarum, & veritati, magis quam auctoribus credendum 74.38, & 75.23
 Experientiarum in rebus diiudicandis perpetuò inhærendum 634.13
 Experimentum & ratio, principia inuentionis crifimorum dierum 423.44
 Expiratio quis motus & quomodo fiat 456.35
 Expulsio quid 133.11
 Expulsio fit transuersalium fibrarum munere 133.16
 Extenuatio imbecillitatis virium signum est 449.25
 F
 Facultas altrix quæ 120.41
 Facultas λογιστικη 120.18
 Facultas animalis quid suppeditet 119.33
 Facultas animalis quæ 120.15
 Facultas naturalis 120.22
 Facultas actionis est causa 29.23
 Facultas sola animalis influens verè dici potest 107.15
 Facultas ἐπιθυμητικη, id est concupiscibilis 120.24
 Facultas προαιτιου, id est altrix 120.25
 Facultas animalis an innata dici possit 107.3
 Facultas corporis retriix quibus prædiis vitam tueatur 652.27
 Facultas quid Galeno 119.3
 Facultas animalis propria animantium est 123.18
 Facultas animalis cur dicta 123.20
 Facultas videndi quomodo à cerebro, per nervos visorios, in oculos deferatur 124.6
 Facultas vitalis quid suppeditet 119.42
 Facultas infra, seu ingentia: item & influens 106.36, & quid vtraque sit ibidem
 Facultas animalis sedem in cerebro habet 123.19
 * 2 Facultas
- Euacuare circa principia morborum melius est 583.1
 Euacuari sponte quid 575.10
 Euacuationem simpliciter, quid vocet Hippocrates 572.23
 Euacuationem Ætas iuuentæ multam, puerulis, vel senilis paucam postulat 574.5
 Euacuationes omnes, & refectiones cum extremæ fuerint, periculosæ 19.44
 ἐυλαγερον quoddam absolutè dici, quoddam ad iustitiam 70.25
 Europa quo in situ posita 222.14
 Exanthemata 357.39
 Excessum omnem cõtrario excessu emendandum 522.31
 Excrementa detinentur triplici ex causa 501.40
 Excrementa in corpore detenta magna incitant mala 501.36
 Excrementorum nimietas causam ægro-tandi habet 306.24
 Excrementorum in nobis prouentus unde fiat 646.14
 Excrementum omne, aut alimenti inutilis est, aut vtilis 167.43
 Excretiua vis partibus singulis inest 503.1
 Exertitia gracilibus & attenuatis mitiora conuenire 310.40
 Exercendum quandiu sit 311.1
 Quæ Exercitia quas corporis partes exercent 309.10
 Exercitia mitiora quæ 307.29
 Exercitia tantum quæ sint 307.16
 Exercitia robusta & valida quæ 307.26
 In Exercitationibus obseruanda 309.39
 Exercitatio vehemens est motus 311.17
 Exercitatio quæ corpori commoda adferat 311.13
 Exercitatio quid Galeno 306.29
 Exercitatio digestionem per corpus promouet 520.7
 Exercitationis commoda 519.41
 Exercitationis finis quis 310.44. 311.12
 Exercitationem quanti fecerit Galenus 306.7
 Exercitationem ad tuendam sanitatem plurimum momenti habere 305.35
 Exercitationum modi omnes ad motum

Facultas animalis, quomodo vim suam exerceat in nervis cauitatem non habentibus	123.42	Febres continentes vbi inceperint paulo post florescunt	397.25
Facultatem quæ partes ingenitam, & influentem habere dicantur	107.17	Febres acutæ ab acribus & biliolis humoribus fiunt	223.42
Facultatem, actionum atque operum causam esse	119.26	Febribus vehementissimis qui corripiuntur, cur plerunque intereant	142.27
Facultas vt quid natura corporibus indidit	119.13	Fel terre, & plantarum mors colocynthis	636.6
Facultates ministrantes quatuor	120.29	Febbris sudorifica popularis	359.33
cur sic dietæ	30	Fernelius carpitur	351.39
Facultates ad aliquid dicuntur	129.8	Ficus	256.28
Facultates, interdum potentias, interdum virtutes dicimus	119.2	Fiducia, & diffidentia quid in nobis pariant	344.10
Facultates insitas, & ingenitas, quas vore medici soleant	124.28	Figura quando vitari consuevit	544.4
Facultates vnde dictæ	128.12	illius curatio	9
Facultates nostri corporis vt quid operentur	128.40	Figuræ indurata vitia emendari non possunt	544.13
Facultates ministrantes, & quibus ministrantur	120.38	Filios parentum referre in membris peculiaribus peculiare notas	168.33
Facultates influentes	124.31	Finis quid	6.19
Facultates vitalis, & naturalis iure innatæ dici possunt	106.44	Finem non semper artifex consequi potest	619.11
Facultates in membris insunt	53.43	Flammæ vnde oriuntur	145.16
De facultatibus tractatio, eam quæ de actionibus, præcidere ordine debet	118.44	amissæ fecunditatis testimonium profluuium genitale cessans	196.44
Facultatis eiusdem est & partes fabricare, & eadem hac vel illa forma, atque figura ornare	164.11	Fœtui in menstruis genito, quæ accidat	332.15
Facultatis nomine quid intelligant medici	119.1	In fœtu lineamenta quæ prima conformentur	189.16
Facultatis naturalis actiones ad generis propagationem	129.36	Fœtui deesse quippiam, aut superesse monstruosum est	193.18
Facultatis nomine quid intelligatur	106.32	Fœtus membranarum descriptio	188.37
Facultatis animalis propriæ actiones quæ	129.39	Fœmina cur marem desiderat	333.45. & 334.44
Facultatis nervorum accommodatio, & similitudo ad aërem a sole illustratum, ex Galeno	159.20, vsque ad 43. lin.	Fœminam gigni quando contingat	175.26
à Facultatibus actiones manant	53.43	Fœmina contrarium est maris, atque de fœtus	175.38
Facultatium tria genera	119.30	Fœminam semen habere sensibus credendum	174.30
Fames quid	257.21	Fœminæ fecundissimæ in Taprobana insula	250.31
Fames cum vrget, mox sumendus cibus	257.22	Fœminæ cur interdum patrem referant	177.4
Famem tolerare stomachum replet prauis humoribus	257.22	Fœtus in vtero non posse diutius, quàm decem mensium spatio gestari, Hippocratis assertio	194.11
Familiaria naturæ in morbis semper exhibenda	556.44	Fœtus trahit ad sese quod dulcissimum est in sanguine	194.15
		Fœtus	

Fœtus maturus foras egredi inopia alimenti & loci cogitur	194.19	degustandum suadet Galenus	563.2
Fœtus partem eam, quæ diuinitatis est particeps, & animi sedes, in sublime attolli, & solido tecto, ac firmamento, ne læderetur, muniri decuit.	189.32	Fructuum vsum non nocere, sed rerum omnium consummationem	563.10
Folliculos quid agricolæ vocent.	241.2	Fuchsius carpitur	322.27.45
Follis fugillatorius quid	308.37	Ad omnem officij functionem, & materia & effectiuo principio & instrumento est opus	334.25
Follis quid	308.36		
Formæ nobilitatem, actionum perfectio sequitur	71.5	G	
Formæ & quæ à forma sunt potestates, cœlitus immittuntur	586.1	Galeni sententia de purgantium medicamentorum delectu notatur	586.29
Formari animans quando dicatur	130.10	Galeni locus explicatur	502.16
Formatricem fœtum artem Dei optimæ potentia, & maiestati non maruræ dignationi tribui debere	188.16	Galeni euerfa de Hepatis primæua anterior generatione opinio	192.13
Formatricis facultatis proprium	122.44	Aduersus Galeni sententiam dissertatio	559.9
Formatrix facultas	122.42	Galeni laus, in partis naturalis tractatione	14.18
Formatricem facultatem sapientissimam esse	123.2	Galeni patria Pergamus	76.23
Fractura quid	546.44	Opera Galeno quæ dicantur	119.18
Fractura, & rima	355.45	Galenus summus potentia & maiestatis Dei cultor & predicator	188.21
Fracturæ callo curantur	547.16	Galenus Hippocratem arguit, quod aquæ hordei conficiendæ modum non docuerit	561.19
Frictio præparatoria	318.36	Galenus Pergamenus, quid in medicina præstiterit.	4.9
Frictio dura quibus conueniat	318.24	Galenus quid libris quinto, & sexto de sapitate tuenda molliatur	653.29
Frictio multa quibus conueniat	308.28	Galenus palinodiam de eadem re cecinit	190.17
Frictio mollis quibus conueniat	318.25	Galenus in principatu generationis cordis & hepatis, non satis sibi constitisse est visus	190.11
Frictionis omnis commune opus calfacere.	317.27	Galenus & Mesueus de medicamentorum purgantium actione aduersarij sunt 584.36, & vtrius opinio verior, deinceps	
Frictionis effectus	317.27	Galli monstruosa victus ratione, in morbis acutis vtuntur.	560.14
Frictionis mediæ notæ	318.44	Gallarum caro cerebrum iuuat, & ingenio confert	256.11
Frictionis modus	318.29	Gallorum, & Germanorum corpora robusta, & bene colerata	209.13
Frictionum virtutes	318.23	Gaudio nimio multos repentina morte concidisse	343.2
Frictionum differentia multæ, ac commodæ	317.25	Gaudium effusum, idem atque fulmen potest.	343.9
Frictionum hac ætate ferè ratio omnis perit	319.24		
Frigido temperamento homines vt viuunt	528.9		
Frigido moderato seruari calorem infinitum nostrum	142.29		
À Fructibus si bibendum sit, aqua quàm vino vti prestat	277.35		
Fructibus non abstinendum in febris, ad			

- Gaudium moderatum quid faciat 342. 27
 Gaudium unde nascatur 342. 32
 Generandi nulla statuta ratio, nullus præfixus finis est 197. 1
 Generandi facultas tota in semine posita 122. 28
 & Generandi facultatem natura animalibus tribuit, & organa conceptionis dedit 122. 16
 Generans cum facultatem habeat, tale quid generabit quale ipsum est 176. 5.
 Si Generantis motus solvatur, in superiorum, &que maiorum, à quibus prognatus sumus transitum fieri 176. 33
 Generantium motus cum non solvuntur, id quod gignitur generanti se simile semper euadit 176. 10
 Generantium motus solui quid sit 176. 15
 Generare seipsum nihil potest 378. 22.
 Generari primum, quod subsistere debet, oportet 67. 30
 Generat distortus distortum 168. 16
 Generatio quid 130. 2
 Generatio quid Aristoteli 643. 20
 Generatio coitu, atque complexu procedit 335. 8
 Generatio solius est substantiæ 122. 26
 Generatio vno fieri non potest Hippocrati 66. 31
 Generationem primam ex calore sortitur quæ gignuntur 137. 28
 Generatio omnis nostra ex semine & sanguine menstruo est 156. 8
 Ad generationem quæ aptissimæ mulieres 187. 25
 Generationem, alterationem, lationem, motus esse 129. 2
 Generatrice facultate prouident permanentiæ generis animalia, etsi stulta, etsi iuuenilia, etsi irrationalia 122. 21.
 Generatrice & formatrice facultatibus duabus generis propagationi & immortalitati est a natura prouisum 122. 8.
 Generatricis facultatis proprium 122. 38
 Generatrix facultas unde dicta 122. 25
 Genitura à toto discernitur parentum corpore 156. 9
 Genitura perfectioribus tantum congruit animalibus 167. 17
 Genitura Aristoteli quid 167. 6. 20
 Genituram a toto procedere, arguit a concubitu dissolutio 168. 45
 In genitura id quod in corpore robustissimum est discerni 156. 17
 Genituram proicientis sexto à concubitu die ancillæ psaltriæ historia 171. 24
 Genituram à toto manare quomodo intelligendum 169. 11
 Genitum ut quippiam est mox calido nativo pollet 643. 22
 Genitum ex pluribus esse quod constat 67. 33
 Georgius Agricola 213. 32
 Germani, & Galli quales 248. 37
 Germani ad hyemis vim, rigoremque temperandum quo artificio vtantur 208. 38
 Gestatio quid 193. 29
 Hippocrates summum Gestationis terminum decimum mensem esse voluit 195. 26
 De gestationis fœtus tempore in vtero conciliatio pugnantium Hippocratis locorum 195. 14
 Gestationis perfectæ primus limes septimus mensis 194. 1
 Gestationis extremus, & consummatus limes decimus mensis 194. 2
 Gestationis falsa quædam species in mulieribus unde prodeat 194. 7
 Gigni ab elephantibus elephanticos: à podagricis podagricos 168. 32
 Gignitur ex contrario vnumquodque 175. 37
 Qui gignuntur eneata parente, & cæsa, vitalesque sunt, auspiciatus nasci dicuntur 196. 20
 Gnidus, & Cos insulæ 76. 21
 Graeciles ut pinguescant, quid illis agendum 529. 21
 Græco more bibere quid 277. 4
 Gypseum phlegma 90. 6
 H
 Haly Aben ragel Astronomus 139. 42
 Hemorrhagia & de illius causis 390. 26
 Hepar naturalis facultatis principium, & sanguinis officina 102. 39
 Hepati effectiua sanguinis potentia à natura data est 474. 42
 Hepatis munus sanguinem gignere 133. 25
 Hermolai

- Hermolai barbari laus 640. 3
 Hermolaus Barbarus 36.
 Heroi fortia facta unde manarint 340. 43
 Hippocrates arte seuientem pestem è Græcia tutissimis auxiliis profligauit, & inde illi delati honores, ac ingentia præmia 3. 40
 Hippocrates Cous medicinæ parens, ac instaurator medicinam in artem redigit 3. 35
 Hippocratis libri de natura fragmentum esse 28. 37
 Hippocratis tumulus 4. 1. 5
 Hippocratis natale solum Cos insulæ 76. 21
 Historia de duobus veneno infectis, & à me curatis 636. 36
 Historiæ variæ ægrorum seruatorum qui deplorati erant 666. 26, & deinceps
 Hominem atque elephantem longissime viuere 647. 28
 Hominem non esse vnum 60. 16
 Hominem ex quibus constare sit necesse 67. 39
 Hominem senescere via est in corruptionem. Auerrous 659. 36
 Homini conuenit, ut sit sapientissimus 71. 2
 Homini statutum est à deo, quantum in ipsa vita mortali temporaliter viuat 651. 41
 Hominem rationem, manusque Naturæ tribuerit 45. 26
 Hominis cutis extremorum verè mediæ 78. 8
 Hominis animalium superbissimi origo quam frivola 166. 2
 Hominis naturam infirmam esse, generationis nostræ principia indicant 165. 41
 Hominis conformatio, Dei præpotentis opus 123. 16
 Hominis structura Deo attribui debet 123. 11
 Hominis causâ cuncta genuisse natura videtur 42. 20
 Hominum hodie natura fracta, mollis, imbecilla, enervataque est, ut tenuè victum ferre non possit 560. 45
 Homo in omni arte præceptorum collectionem sapientia sua, & mente inuenit 45. 42
 Homo quando valet, & quando ægrotat ex Hippocrate 88. 35
 Homo instar vniuersi conditus 103. 31
 Homo ab Aristotele μικροκοσμος dicitur 103. 32
 Horatius 258. 3
 Homo quomodo hominem generet 122. 35
 Homo postquam concubuit dissoluitur 647. 12
 Homo imperitum animal euasisset, si natiui soli sine circumscriberetur 241. 9
 Homo inter animantes diuinum animal, multiplex, plenum consilij, & rationis 123. 40
 Homo temperamenti perfectione ceteris animantibus antecellit 1045
 Homo mundi miraculum, nexus, ac vinculum 11. 6
 Homo animalium omnium, atque corporum temperatissimus 70. 41
 Homo diuinum animal, prouidum, sagax, multiplex, acutum 11. 3
 Homo diuinum animal 45. 43
 Homo quia sapientissimus, ob id manus nactus est rerum omnium opifices 46. 4
 Humanæ naturæ peculiaria elementa 87. 18
 Humano corpore nihil nobilius, excellentius, diuinius 10. 32
 Humanum corpus non per se & primò in medicina considerari 9. 28
 Humanum corpus medicinæ artis est materia secunda 9. 30
 Humanum corpus subiectum operis, non considerationis in medicina 9. 25
 Humanum corpus plurium artium, atque disciplinarum (varia tamen ratione) materia aut subiectum est 10. 7
 Humanum corpus ali ob fluxilem substantiam, necessarium est 87. 40
 Humeraria, & aliæ venæ brachij, à quibus partibus trahant 574. 24, & deinceps
 Humida temperamenta, quem victum postulent 529. 10
 Humida corpora fluxionibus obnoxia sunt 529. 13
 Humiditatum nomine quid intelligat Aponensis 100. 38
 Humidorum multa genera 138. 9
 Humidum id, quod caloris natiui nostri subiectum, ac basis est, quale sit 138. 17
 Humidum radicale senibus exiguum 139. 7
 ** Humi

- Humidum primigenium refarciri non potest 148.3
 Humore infuso exhausto sequi interitum est necesse 145.37
 Humorem primigenium, & radicalem, non minus atque calorem, vitæ fouendæ ac producendæ necessarium esse 144.38
 Humorem in membrana costas vestiente impactum in pleuritide morbi non esse partem, vt quidam affirmant 353.42
 Humores num stirpis voratis concoqui dicantur 576.39
 Humores quid sint 87.36
 Humores in febribus putrentes per aluum, sudores, & vrinas purgandi 582.25
 Humores & excrementa morbum patiunt 353.32
 Humores ad aëris circumfusi naturam similes reddi 209.29
 Humores, secundum naturam quando se habere dicantur 88.41
 Humores in vasis per naturam consistunt. 92.12
 Humores, præter naturam vt se habere dicantur 88.44
 Humores tenues & acres protinus ab initio vacuandi 576.17
 De humoribus tractatio medico valde necessaria 87.6
 Erasistrati & Asclepiadis sectatores sermonem de humoribus inutilem esse ad artis medicæ munia ostendere conati sunt 87.3
 Ex humoribus, & natum esse hominem, & enutritum affirmat Hippocrates 87.7
 Ab humoribus & valet, & consistit, & ægrotat homo 88.34
 Ab humoribus consistimus, & alimur 88.1
 Humoris nomen variū est, & latissime patet 87.26
 Humor primigenius caloris natui perpetua actione quasi deflagrat, & absumitur 144.32
 Humor radicalis quis, & cur dictus 138.28
 Humor radicalis morborum grauium inreruentū minui, alterarique potest 138.33
 Humor genitalis à semine ortum ducit & illius quædam portio est 139.19
 Humorū omnium explicatio 88.a lin. 22. ad 30.
 De Humorū vsu 92.36
 Humorū præter naturam affectus morbos non esse 353.35
 Humorū collatio ad vinum musteum, ex Caleno 88.9
 Humorū temperamenta 78.13
 In Hydrope humoris nutrituri sit appositio non tamen agglutinatio 131.4
 In hydrope vnde crura, extremæque partes tument 131.7
 Hyeme aër in morbis frigidis, vt temperandus 563.40
 Hyeme qui morbi vigeant 226.16
 Hyeme concoctiones, & sanguificationes meliores fieri. 224.44
 Hyeme vt viuendum 528.22
 Hyeme ventres calidissimi sunt natura 225.8
 Hyeme summo plurimo indulgendum 225.20
 Hyeme valentioribus exercitationibus fatigandum corpus, quod pituita cum ipsum exerceat 225.1
 Per Hyemem quibus cibis vtendum 225.7
 Hyemem frigidam & humidam experimur 222.23
 Hyemes salubres, magnos & longos debere habere aquilones 247.27
 Hyemis, & reliquorum temporum anni temperamenta 77.14
 Hyems quando nobis sit 226.29
 Hyems anni senecta est. 224.38
 Hyems quid efficiat 224.39
 Hypostasis medicis. 478.4
 Hypostasis similacea quid indicet 483.3
 Hypostasis surfurca quid significet 482.43
 Hypostasis laminea quid indicet 483.1
 Hypostasis orobea quid indicet 482.39
 I
 Ianus Cornarius 4.45
 Idiotismi lesia quid 52.1.1
 Ignem Aristoteles è coordinatione elementorum reiecisse esse visus 57.40
 Ignem è numero elementorum Valla, & Cardanus sustulerunt 57.36
 Ignem Deus in mundi exordio primo, terram que creauit ex Platonis sententia 57.8
 Sing

- Sine Igni videri nihil potest, nec sine solido tangi 57.7
 Ignis nomine, in definitione natura, quid intelligat definitionum medicinalium author 29.13
 Ignis noster confector, & consumptor omnium 58.12
 Ignis elementum nec pabulo indiget, nec sponte, vt noster ignis, corrumpitur 58.35
 Ignis omnium maxime actuosus, & efficax 58.20
 Ignis Lunari globo subditus, qualis 58.25
 Ignis elementaris huic nostro similis non est 58.16
 Ignis cælestis, id est Solis genitura cur facta 219.36
 Immoderatum est omne præter naturam 542.10
 Inanitionem quid vocet Galenus 325.38
 Inanitioni & dissolutioni quodcunque expositum est impleri & resciri indiget 212.12
 Quæ Inaniant 325.42
 Incontinentiæ & voluptatis detestatio 521.36
 Incorruptibile fieri non potuit, quod ex arteriis, venis, & carne fragili, caduca materia coalitum est 328.17
 Incremēti Indicia 398.33
 Incremēti certi quidam & constituti à natura finis 130.28
 Incremēti præcisuræ causæ 121.25
 In Incremēto coctionis indicia sese produnt 398.26
 Incrementum innati calidi virtute fieri 143.35
 Incrementum quando fiat 121.15
 Incrementum quandiu sequatur 143.41
 44
 Incrementum in consistendi ætate definit 121.19
 Indicatio quid 543.12
 Indicatio Galeno quid 621.8
 Indicatione inuenire, est ab ipsa rei natura ordiri 543.10
 Indicationem maiorem perpetuo à morbo, & viribus, quam à reliquis quæ à missione sanguinis dehortari videtur sumere oportet 573.20
 Indicationes præcipuæ à morbo, & eius causa 543.39
 Indicationum omnium prima quæ de viribus sumitur 558.24
 Quæ indicent ventura mala 449.26
 Indices dies cur dicti 427.19
 Indicia certa 446.34
 Indicia facultatis in ventre ex quibus deprehendantur 476. 15. in iecore ex vrina 17
 Indicium verum, salutaréque quid dicatur 407.25
 Infantis recens nati sanitas vt custodienda 524.41
 Infectum quid vocemus 358.44
 Instrumentatiæ partes cur vinci non possint 546.21
 Instrumentum Galeno quid 101.45
 Intemperantia origo perturbationum omnium 339.39
 Intemperatæ omnes naturæ, temperatæ merito, intemperatæ vocantur 68.42
 Intemperatæ naturæ similia appetunt 522.21
 Intemperatum quid dicatur 70.31
 Intemperatum cum dicimus, id ad medium generis conferentes accipere debemus 70.36
 Intemperaturæ simplices, item & coniugatæ quæ 68.45
 Intemperies immaterialis, & materialis 354.28
 Intemperies omnis præter naturam similis partis morbus 354.30
 Intemperies omnis, vel sine affluxu substantiæ vitiosæ, vel cum affluxu eiusdem est 354.18. Quæ sit vtraque 20.21
 Intercalarii dies, seu interdicientes 427.32
 Interitus quid 659.18
 Interitus causæ tres omnino sunt, & quæ 660.5
 Intestina instrumenta sunt gignendi, & continendi excrementa alio genita 501.28
 Imitatio Galeno quid 575.8
 Ioannis Guilielmi senioris Medici Auenionensis laus 666.30
 Ira à corde procedit 119.39
 Ira quid 342.19
 Ira quid Platoni, atque Galeno 119.40
 Irascibilis potentia sedes cor 119.42
 Isaac

Isaac Ifraëlitæ	255.13	qui incolunt quales	249.20
Iudicia, in acutis, imparibus diebus, in lōgis paribus fiunt	424.3	Loca qui humida incolunt quales	248.44
Italorum cibandi modus	560.9	Loci falubritatis magna cuique ratio habenda	244.18
Italia terrarum omnium alumna, & parens	4.32	De Loci falubris delectu Catonis fententia	244.27
Iudicij forenfis collatio ad crifim	407.28	Loci incolarum valetudinis rationem in primis habendam	244.22
Iulius Cefar enecta parente natus	196.21	Loci demiffis, & cauis qui habitant quales	249.8
Iulculo quod in purgatione lauatiui vice datur, fal admiscendum	580.44	Loci calidis degentes, vt fe habeant	247.20
Iufticiæ opus quod	31.21	In Loci editis, & montofis qui degunt, quales	249.5
Iuftitiam quid efle dicant medici	70.8	In Loci ficcis degentes quales	249.3
Iuuenes à veneris ftimulis coërcendi	526.21	Locorum rationem fitu, vëtis, aqua, terræ qualitate depræhendi	144.12
Iuuentus	71.39	Locus idoneus infpiciendis vrinis	484.30
Iurisperiti quid Litem, & caufam nominent	496.29	Locus toto die à fole illustratus falubrior	245.5
L			
Labore corpus non exagitantum à cibo	310.14	Longæuum efle non poteft, quod ex contrariorum fecum pugnantiam coalitu conftat	646.10
Labores cibos præcedant	519.38	hieronymi Lopij Medici Auenionenfis laus	666.32
Labores cibos præcedant	258.40	Lucij fluuiatilis vniuerfim diffefti hiftoria	141.43
Labores cibos præcedant.	310.10	Lunæ curfus in fignifero quot dierum	434.13
Labor frequens defidendi infomnium facit	530.38	Lunæ viribus terrena immutari	429.38
Lac	256.22	Luxus omnis abdicandus	524.6
Lac optimi fucci	256.29	Lux qualitatum omnium perfectiffima	430.5
Lac caprinum præftantiffimum	256.25	Lux, & circularis Latio nihil contrarium habent	430.7
Lac maternum edito infanti faluberri- rum	525.10	Libiæ & Æthiopiæ homines quales	247.27
Lacte ali pueruli ad biennium debent	526.3	Machaon & Podalyrius primi Chirurgiæ authores	617.41
Cum lacte vitiofos, vel ingenuos imbibi in puero mores	525.18	M	
Lænitatis, & afperitatis curatio	546.4	Macrobus	258.1
Lætitia præfentium bonorum eft	342.42	Madera infula	77.1
Lemnij figilli ad venena vis	631.19	Magnes lapis in ferri metallis reperitur	484.8
Leonicenus melioris medicinæ parens in Italia	4435	Magnitudinis vitiatæ curatio	544.19
libellus morbus, id eft vitiligo	261.7	Mala citria feu medica, & eorum ad venena vfus	631.15
Liba quomodo cruftam cōcipiant	187.8	Malacha celebre Indiæ emporiū	75.44
Libidinis efferatæ præmia quæ	330.44	Malum in rebus vnde proueniat	433.19
Libri de medicamateria à Diofcoride cōfcripti	572.5	Marn	
Loca maritima mediterraneis calidiora	249.18		
Loca paluftria graua	244.42		
Loca paluftria, cænofa & nidore referta			

Manardus	436	Medica ars vndique perfecta, exacta, & abfoluta	6.30
Manardus carpitur	76.26	Medicæ artis verum fubieftum humanum corpus	9.18
Manuum ope difponere cuncta homo poteft	45.27	Medicæ artis vna cum fit, infinitæ materiæ funt	10.13
Marem quid Aristoteles vocet, item & fœminam	334.4	Medicæ artis præfidii nō indigeremus, fi optima femper in nobis conftitutum maneret, nec alterationi obnoxii, atque mutationi ipfi eflemus	1.23
Marem quando gigni contingat, ex Aristotele	175.24	Medicæ artis neceffitatem indicat fragilis humani generis natura	2.7
Mares ad feptuagesimum annum generare adhuc poffunt	196.45	Medicæ artis fcopus, fanitas	6.15
Cur Mares interdum matribus fimiles fint	176.42	Medicæ artis nobilitatem indicat, quod à Deo parente fata fit	1.33.44
Maris ac fœminæ focietate cur opus	334.18, & 335.16	Medicæ artis præfidio, morbis ac morte fæpe liberamur	2.23
Maris incolæ quales	249.17	Medicæ artis præftantiffima, laus, & commendatio quæ	662.4
Martialis	258.3	Medicæ artis vtilitatem quid indicet	2.24
Martio mense factum mundum Hebræi cenfent	220.35	Medicam artem defiderare humanum genus, quod alterationi, atque mutationi obnoxium fit	1.27
Mas & fœmina generationis animalium principia	334.2	Medicamenta qua ratione operantur	556.42
Quando Mas, quando fœmina procreatur	174.4	Medicamenta aliter calida, potestate talia, aliter frigida à calore noftro in actum ducuntur	571.3
Maftiffam Regem post octaginta fex annos filium peperiffe	197.5	Medicamenta composita quæ verè dicantur	568.45
Mater fui partus nutrix efle debet, proprioque lacte alere	525.8	Medicamentum fimplex aliquod interdum variis, atque contrariis a natura conftat	569.10
Materiæ non eft agere, fed opificis	174.17	Medicamenta quædam verè composita, fimplicia vocare medici confueuerunt	569.19
Matricis processibus vtrinque vas feminarium eft adiunctum	171.45	Medicamenta omnia, ductu, & ope natui caloris, vires fuas exerunt	570.21
Matula in fpectandis vrinis apta qualis efle debeat	484.23	Medicamenta omnia potestate talia efle	570.10
Maximus Tirijs Philofophus Platonicus qua ratiocinatione colligat grauior efle animi quam corporis morbos	341.23	Medicamenta quædam concoctionem iuuare, & quomodo	577.38
Medendi methodi quot fint	541.22	Medicamenta, <i>θεωρητικὰ</i> , id eft, Deorum manus dicta funt	568.15
Medendi methodi præfidii, fanitatis ademptionem parati	540.24	Medicamenta calida quomodo à calore noftro in actum ducantur	571.3
Medendi methodus pars medicinæ, fine & effectu longè vtiliffima	540.18	Medicamenta purgantia propè omnia, & deleteria efle, & violentia fua naturæ noftre grauiffima	588.5
Medendi artem ab Ægyptiis manaffe	2.28	Medicamenta frigida vt in actum ducantur	571.11, & deinceps
Medendi methodus quid	540.43, & 541.4	Medicamenta delectu purgantia quomodo certos æducant humores	583.35
Medendi methodus omnis per indicationem fit	543.9		
Medendi artem vniuerfam in tres veluti ordines digeftam	53.24		
Medica ars omnibus profpicit, quæ fub ipfam cadunt	6.31		
Medica ars, Dei munere mortalium generi data	1.19		
Medica ars omnium imprimis nobilis, neceffaria, vtilis	1.31		

- Medicamenta quomodo exercere vim suam in corpore possint 570.18
 Medicamenta deleteria quæ dicantur 568.35
 Medicamenti nomine venena nonnunquam intelligi medicis 626.33
 Medicamentis internorum morbis medemur 15.15
 Medicamentotum duplex genus, simplex & compositum 568.36
 Medicamentum simplex quid 568.37, & 569.2
 Medicamentum purgans motu violento vacuat 588.1
 Medicamentum quid 568.25
 Medicamentum quid sit 254.15
 Medicamentum simplex & si materia & forma constet, non ob id compositum dici 568.40
 Medici finis, sanitatis custodia 20.18
 Medici præcipuum munus morbos adimere 20.19
 Medici fines vitæ à deo nobis constitutos, nec præueniri nec prorogari posse existimant 651.44
 Medici dij tutelares, & Deotû filij dicti 662.29
 Medici definitio 17.31
 Medici rectè curatis munia quæ 620.32
 Medici præcipuum munus, morbos adimere 383.36
 Medici, quæ medicus est, plura sunt officia 20.28
 Medici præcipuû munus quod 350.28
 Medici præcipua officia Conseruatio, Curatio, Præseruatio 20.36
 Medici & Chirurgi iudem tempore Hippocratis 619.22
 Medicina Hippocrati quid 5.23
 Medicina materiam tractat omniû præstantissimam, hominem 2.3
 Medicina ars coniecturalis 46.36
 Medicina quid Auerroi 5.28
 Medicina sanitatem tractat 46.18
 Medicina quid Auicennæ 5.26
 Medicina effectrix ars, aut potius refectrix 9.43, & 10.1
 Medicina sanitatem efficit, & morbos tollit 5.37
 In Medicina sanitatis & morbi causas scire conuenit 9.23
 Medicina in quo genere artium repouenda 47.5
 Medicina à Deo originis suæ initia ducit 1.34.39
 Medicina sanat homines Deus 1.41
- Medicina est salubrium, insalubrium, & neutrorum scientia, apud Galenum 5.24
 Medicina ex refectricium artium albo 47.27
 Medicina è factitiarum artium numero 6.9
 Medicinæ scopus sanitas 9.39
 Medicinæ initiatis hi locorum communium libri scribuntur 59.15
 Medicinæ absolutam speciem vix inueniri affirmat Hippocrates, & in nullo se vnquam vidisse testatur 4.15
 Medicinæ definitio 5.20
 Medicinæ finis sanitatis adeptio 540.22
 Medicinæ partes à corporis dispositionibus sumptæ 13.26
 Medicinæ finis, sanitatis possessio 2.5
 Medicinæ partium alteram esse quæ manu curat 617.36
 Medicinæ pars vniuersalis 2
 Medicinæ pars curatiua quid præstet 15.17
 Medicinæ pars quæ de salubribus est, & præcipua, & potior ea quæ medetur est 14.37
 Medicinæ partes à materia sumptæ quæ 13.21
 Medicinæ partes quæ, & quales à variis descriptæ 12.43
 Medicinæ primæ, ac præcipuæ partes quæ Galeno 13.11
 Medicinæ obiectum sanitatem esse affirmat Diuus Thomas Aquinates 10.27
 Medicinæ pars quæ de signis est, cum varicatione maximum habet commercium 15.3
 Medicinæ finis, effectio est 99
 Medicinæ partes ex Herodoti sententia quæ 13.38
 Medicinæ finis, sanitatis est possessio 6.15
 Medicinæ partes omnes, quam in seipsis rationem contineant 15.30
 Medicinam esse adiectionem, & detractionem 5.20
 Medicinam inuenit Apollo, amplificauit Æsculapius, perfecit Hippocrates 3.39
 Medicinam & subiecti nobilitate, & finis excellentia, atque vtilitate cæteris cunctis præstare 10.36
 Medicinam artem esse non scientiam 5.30
 A Medicis deserti, vt quid conualescant 665.44, & deinceps

Medic

- Medich Chyrurgorum, id est quod vulgus trepans dicunt 622.39
 Non esse in Medico semper sanetur vt æger 6.34
 Medico imitanda ea in artis operibus, quæ rectè à natura fiunt 17.26
 Medico scire ex quibus constemus necessarium est 87.20
 De Medico tractatio, post tractationem de arte & eius paribus sequi debet 17.5
 Medicotû quatuor error 399.12
 Medicorum præcipua munia quæ 13.14
 Medicotû elogia, & laudes amplissimæ 21.31, & deinceps
 Medicorum arte cur indigeamus 522.10.34
 In medicos ignaros 475.40
 Medicum, & prudetem, & exercitatum esse oportet 564.11
 Ad Medicum non ad Chirurgum quæ propriæ pertineant 621.41
 Medicum quæ scire conueniat 17.45, & per totam paginam
 Medicum Hippocrates naturæ ministrum, ac philosophum vocat 17.17
 Medicum qualem esse moribus oportet 21.27
 Medicus, artifex omnium nobilissimus, præstantissimus, ac vitæ salutis que hominum seruator 17.13
 Medicus iudex in crisi 407.35
 Medicus optimus quis 18.20
 Medicus artis minister 17.9
 Medicus omnia ad ægri salutem moliri debet 19.41
 Medicus, corpus cõfertim non moucat 19.27
 Medicus non perpetuò finem artis consequitur 6.29
 Medicus quomodo agentem naturam imitari debeat 20.15
 Medicus sanitatis custos, & morborum depulsor 20.16
 Medicus quæ naturæ opera imitari non possit 19.20
 Medicus rerum naturæ omnium scientissimus cultor 17.32
 Medicus cõsummat quis 18.23, & per totam ferè paginam
 Mediocritas sanitatem custodit 423.9
 Meges eruditissimus chirurgus 619.29
 Melancholicus succus Galeno 91.44
 Mel puero recens nato dandum, & cur 525.5
 Melli quanta potentia & illius vires 655.5. & deinceps
 Melli inesse vim proferendæ vitæ, senectæque longæuæ agendæ 654.36
 Membra ex semine cur dissecta reüniri non possunt 544.30
 Membra ex quibus humiditatibus proximè consistunt 100.40
 Membra quædam seipsa gubernare, naturis suis potentiis, dixit Gal. 106.6
 Membra tortia quæ sunt 110.6
 Membra tantum quæ appellanda censuerit Aristoteles 101.16
 Membra naturæ viribus insigniri, quid sit 100.43
 Membrorum quædam actionem tantum præstant: alia vsum 108.27
 De Membrorum principatu vtra opinio sit verior, indagare medico non conuenit, cum illud sit philosophi non medicumunus apud Auicennam 104.40
 Membrorum formatio, à qua facultatû dimanet 118.39
 Mëbrum quodpiam princeps bifariam dici posse 102.41
 Membrum Petrus Aponensis vt definiuit 100.30
 Membrum quid 100.20
 Mensa paranda pro tẽpore anni 260.12
 De Mensæ Galeni, Auicennæ sententia 435.7
 De Mensæ medicinali Galeni dissertatio 433.27, & 434. per totam paginam
 Mensẽ Galeni fictitium esse 434.5
 Mensis peregrationis, & manifestæ visionis 433.37
 Mensis peculiarem quandam vim in corporibus habet, vnde menses mulieribus singulis mēsi bus apparent 425.33
 Mensis prouentus vnde 219.22.41
 In Menstruo sanguine plus materiæ minus potētici in formando fœtu est inuenire 169.45
 Menstruorum substantia feminæ propria 174.27
 Mentagra morbus 359.23
 Meridiari longis diebus ante, & post cibum conuenit 297.5
 Mesiũs quomodo medicamentû purgatoriũ educere humores dixit 584.20
 Metallorum omniũ, aut saltẽ quàm plurimum, peritiam habeat medicus 18.17
 Methodi medēdi finis inuenire remedia cuiusque morbi 541.16
 Methodi curatiuæ vtilitas quanta 541.28
 Methodo quippiã inquirere quid 541.9
 Methodus quid 541.1
 *** Metho

Methodus appellatur cōmunis ratio in artibus 541.5
 Metu qui valido affecti sunt, quæ patiantur 661.18
 Mineralium quænam sint quæ plurimo igneo calore abundant: natio tamen & vitali sint destituta 141.20
 Ministerium duplex 105.34
 Mithridatica antidoto Mithridatem regem vsu 631.4
 Mithridates sero mortem sibi consciiuit 632.1
 In Mixtis omnibus quod vincit reliqua se depressiora superat 140.26
 Mœstitia quid 342.14
 Mollia membra item & dura quæ 619.1
 Monspelienſis academiz dignitas, & qui in ea viri floreat 5.13
 Monstra vel per excessum, vel per defectum fiunt 193.23
 Monstra que sint 193.10
 Monstra quomodo fiant 193.19
 Monstra quæ appellentur 192.25
 Monstra cur generentur 192.12
 Monstra non solum dici quæ diuersorum animalium speciem gerunt, verum etiam ea quæ formam prodeunt multi membri 193.12
 Monstra prolem non esse nostram 335.45
 Monstrum oblatio quædam est 193.16
 Montosa, & edita loca & ad septentrionem posita frigida 74.13
 Morbi sine congrua victus ratione curari nequeunt 555.18
 Morbi Acuti, & maligni celeres motus habent, & iudicia grauia 411.1
 Morbi mites qui 357.21. Lethales 357.23.
 Morbi cæci vnde 249.29
 Morbi manifesti 357.45
 Morbi cæci qui dicantur 381.31
 Morbi populares 358.4
 Morbi inneterati 360.1
 Morbi lethales ad declinationem nunquam perueniunt 396.22
 Morbi cur quatuor temporibus dimittantur 396.23
 Morbi inconstantes, & mali iudicij quando fiant 225.31
 Morbi per consensum varij modi 356.23
 Morbi noui 359.21
 Morbi similes 354.9
 Morbi summi qui vocentur 357.4
 Morbi priuati 358.17.25
 Morbi non oēs iudicio finiuntur 411.26

Morbi recentes 359.45
 Morbi salubres 357.25
 Cum Morbi consistunt, ac vigent, neque medicamentis, nec venæ sectione agi tantum corpus 399.4
 Morbi Occulti 357.33. Cæci 36
 Iudicium Morbi quando fieri dicamus 428.38
 Morbi periculosi 357.28
 Morbi cognitio, principium methodi medendi 541.15
 Morbi vis, & species, hominisque natura imprimis perpendenda 430.42
 Morbi graues & mali iudicij quando oriantur 213.9
 Morbi diurni 359.42. Breues 44.
 Morbi extremi, & peracuti 357.16
 Morbi mites citatos non habent motus, nec crises graues 410.44
 Morbida excretio 381.43
 Morbifica omnis causa in quibus fita 353.31
 In morbis Decursus quales est animaduertere 396.4
 Morbi vehementia ex quibus deprehenditur 664.19
 Morbi qui à primo ortu, per omnes ætates nos inuadunt, qui qualisque sint 2.9. vsque ad 20
 Morbi sunt symptomatum causa 389.43
 Morbi pessimi vel quarto die, vel citius interficiunt 663.24
 Quo Morbi tempore, & quomodo in morbis euacuandum, 581.33
 Morbi in quibus sanguinis missio ex vsu est, quinam sint 572.41
 De Morbis in numero & eorum curatione 544.42
 Morbis omnibus commune aliquid est 541.41
 Morbis omnibus commune, per contraria ablatio, 541.45
 In Morbis lethaliſ ad exitium omnia properant 398.32
 In morbis ascensus, siue incrementum 347.35
 Morbis ita profis vt ne quid nocças 620.33
 Morbis cæcis cur remedio non sit locus 382.2
 In morbis diurnis ante euacuationem, concoctionem expectare oportet 398.22
 Morbis ita profis, aut ne quid nocças 415.25

Mor

Morbis variæ adiunguntur qualitates 356.41
 Morbo consistente grauisſimi instant casus 398.47
 Morborum notio prius habenda, quam illis mederi queas 541.19
 Morborum differentia à quibus sumenda 354.6
 Morborum initia, famem ac sitim desiderant 557.2
 Morborum species, atque naturas in primis considerandas voluit Hippocrates 14.30
 Sine Morborum cognitione, quo pacto eos curare conueniat nemo vnquam nouerit 14.26
 Morborum colluies ab excrementis 646.25
 Morbos extremos quos Hippocrates vocet 357.3
 Morbos quomodo curare valeamus 540.32
 Morbos occultissimos opinione potius quam scientia iudicari 381.14
 Morbos sex modis mutationem accipere 407.17
 Morbosa excretio in aëre quid 213.19. 21
 Morbum profus non admittere, quam morbo liberari præstantius 14.40
 Morbum non admittere, quam admissum curare magis præstat 518.38
 Quod morbum pellit illi est contrarium 542.28
 Morbum quempiam insanabilem quomodo dicimus 621.21
 Morbus proprius, & per consensum 356.13
 Morbus quid 450.5
 Morbus quando crudus esse dicatur 398.6
 Morbus accusatoris vicem in crisi implet 407.31
 Morbus peracutus statim extremos habet labores 558.15
 Morbus simularis partis duplex 354.14
 Morbus eadæmius 358.27
 Morbus omnis vbi consistat 353.20
 Morbus epidemius 358.24
 Morbus omnis de permanentium genere 352.45
 Morbus quid 352.14.42, & 353.21
 Mortem morbi quid appellemus 410.43
 Mores boni bonum corporis habitum sequuntur 525.40

Mori ægrum declinationis tempore quando contingit 664.3
 Mori æger natura vincente non potest 663.41
 Morituri nota ex facie 664.26. ex oculis 32. ex partium peruersione 37. ex sensuum abolitione 38. ex decubitu 40. ex dentibus, vnguibus, manibus, spiritu 44. ex vrinis 665.8. ex alui excrementis 14. ex vomitu 15. ex singultu 16. ex sudore 17. ex somno 19. ex spuito 20. ex lingua & faucibus 22. ex voce 29. ex vulneribus 34
 Moriturum de nocte ægrum, quando prædices 664.16
 Mors quomodo ab internis causis contingat 660.15
 Mors vitæ finis est 658.20
 Mors defectio natiui caloris est 646.37
 Mors est discessus animæ à corpore 659.15
 Mors an sit aliqua naturalis dicenda 667.3
 Mors in declinatione vniuersali non accidit 663.40
 Mors in principiis accessionum quando contingat 663.34
 Mors quid 145.14
 Mors & vita contraria sunt 658.24
 Mors ad senectutem sequitur 668.33
 Mors retardari artis beneficio possit 661.45, & 662. per totam ferè paginam
 Mors naturalis cuique indiuiduo destinata 648.40
 Morsui ieiuni hominis biliosi quæ valeant 638.5
 Mortale corpus fieri siccitatis culpa 659.27
 Morte nihil terribilius 667.12
 A morte artis beneficio homines liberari, ex libro de flatibus 662.6
 Mortem caloris extinctu provenire 136.34
 Mortem absque crisi quando expectare oporteat 413.29
 Mortem quid Aristoteles, atque Galenus esse dixerunt 658.36
 Mortem artis beneficio retardari posse, quomodo intelligendum 662.17
 Mortem quandam esse naturalem 667.29.38
 Mortem quæ signa indicent 408.33
 Mortem extinctionem esse natiui caloris 142.20
 Mortem nihil profus esse 559.19
 * * * 2 Mortes

Mortes repentinas, quæ pariant. 661.41
 Mortis diem ut præcognoscamus, ex Galeno 663.12
 Mortis venturæ signa certissima 664.23
 Mortis tempus & hora sciri à medico an possint 662.37
 Sine Motu nihil effici, nihil gigni, nec alterari potest 128.43
 Motus inesse alios potentia, alios actu 177.12
 Motus & exercitatio eadem non sunt 306.31
 Motus, & lux cælestium corporum propria 429.43
 Motus electione & voluntate proficiens, ut quid partibus à natura attributus 110.12
 Mouere corpus plurimum & repente periculosum est 41.39
 Mulier nisi semen & testes haberet coitum non appeteret 174.35
 Mulier cum ultra plenilunium cœcepit, necesse est eum conceptum vndecimum attingere mensem 194.38
 Mulier post quinquagesimum annum ut plurimum non gignit 196.42
 Mulierem quandam partibus quatuor viginti pueros enixam, affirmat Aristoteles 196.30
 Ad conceptionem mulieres quæ parua sunt, maioribus præstantiores 187.20
 Mulieres quando ventrem gestare dicantur 193.34
 Mulis usus quid faciat. 654.29
 Multum id esse dicitur, quod à facultate vinci nequit 321.35
 Munda sunt omnia, quæ ad rem escariam pertinent 262.9
 Mundella 4.37
 Mundella notatur 581.45
 Mundi natalis dies 221.3
 Mundi corpus ex quatuor elementis constat apud platonem 57.21
 Mundum ex necessitate, & mente consistere Plato voluit 46.10
 Mundum hunc cur superioribus Latioribus contiguam esse Aristoteles dixerit 424.10
 Mundus corporeus, & aspectabilis 57.6
 Mundus ita est colligatus, ut nequeat dissolui vilo modo nisi ab eo à quo est colligatus 57.24

Mundus seipsum amicitia concordie complectitur 57.23
 Mutatio, atque alteratio ex quatuor anni particulis accidit 218.42
 N
 Napellus 637.19
 Napi semen ad venena 631.19
 Natura in nobis quid 137.13
 Natura quid primum in nobis efficiat 31.9
 Natura dux & magistra in nobis 322.9
 Natura nobis à prima ortus generatione inest 32.35
 Natura Aristoteli quid 29.31
 Natura Platoni cur luminis nomine designetur 30.30
 Natura opifex Platoni 31.3
 Natura Platoni diuina ars est 39.16
 De Natura Platonis mirabile signum 30.24
 Natura morborum medicatrix 428.19
 Natura non sustinet repentinas mutationes 225.38
 Natura ordinatis motibus vititur 428.22
 Natura in nobis iusta, erudita, artificiosa 18.39
 Natura extra res naturales non est 29.44
 Natura quid Hippocrati 28.30
 Natura non sustinet repentinas mutationes 19.36
 Natura est, quæ generationi rerum omnium principium subministrat 28.33
 Natura artis peritis quid agendum sit demonstrat 17.13
 Natura partium principum & in imo abditarum maximam curam habuisse videtur 31.14
 A Natura seu temperie recessus, causa est aduersæ valetudinis 68.3
 Natura omnis nostra Hippocrati, atque Galeno in temperie & elementorum symmetria posita 67.23
 Natura satis est ad proprias & conuenientes excitandas appetitiones, quibus vitam salutemque tueamur 19.32
 Natura extremis semper media coniungere solet 57.36
 Natura omnis sui est conscruator 31.2
 Natura est efficiens rerum omnium 28.34
 Natura omniam nobis operatur 31.4
 Natura

Natura nihil incommode, nihil frustra nihil temere facit 18.41
 Natura in generatione nostra quid faciat 18.45
 Natura materiam formis exornat, ac vestit 32.23
 Natura in nobis sensus omnes, motusque voluntarios parit 31.44
 Natura infortiorum motuum nunquam obliuiscitur 170.30
 Natura nostra omnis in temperie posita 78.40
 Natura nihil otiosum, & frustra facit 108.40
 Natura architectrix corporis 119.6
 Natura immortalem efficere creaturam suam conata esset, si illi per materiam bonitatem & excellentiam licuisset 119.10
 Natura ad summa, nisi per media progressi non solet 227.9
 Natu. duce quæ bona sunt sequimur 342.34
 Ex sui natura quid dici velint medici 378.3
 Natura nihil violentum tolerare potest 412.2
 Natura omnino prostrata quando dici debeat 659.6
 Natura vincente, succumbere, ac mori non potest æger 401.5
 Si natura non mouet, mouendum à medico, hora motus eius 415.15
 Natura ordinata quædam res est 426.4
 Natura cur concipere feminas, generare mares voluerit 186.8
 Natura variæ definitiones 29.10. & deinceps.
 Naturæ ordo quis 351.9
 Naturæ repugnare quid sit 521.14
 Naturæ familiaria semper ægris exhibenda 572.18
 Naturæ statos motus quæ confundant 427.37
 Naturæ opera omnia necessarium eius ordinem adepta cuitari nequeunt 649.20
 Naturæ contemplatio potissima artis medicæ pars 28.13
 Quæ Naturæ opera imitari medicus possit 19.30
 Naturæ eruditæ opera in pueris recens natis 31.22
 Naturæ nostræ substantia, medicæ loquendo, ipsa elementorum in nobis commoderatio est 29.26
 Naturæ opera quæ in morbis & eorum decretoriis apparent 19.25

Naturæ contemplatio in medicina quid præstet 13.45
 Naturæ admiranda in nobis opera 19.10 per totam pag.
 Naturæ proprium, ac maxime princeps significatum, Hippocrati, & Galeno quodnam sit 29.28
 Naturæ non solum proprium est gignere: sed & rebus quibus consistentiam præbet, vim naturalem, & potentiam inferere, quæ quod eorum naturæ congruit, efficere ipsæ per se possunt 32.25
 Naturæ proprium id est, ut nihil in his quæ ab ipsa gubernantur otiosum, aut temere, casuque factum esse patiatur 32.30
 Naturæ in nobis potentiam ex eius operibus depræhendimus 31.8
 Naturæ ex Platone definitio 30.43
 a Naturæ ordine, ac cōstitutione quæ nobis insunt deserere animans, quantum diu vitæ in eo aptitudo fuerit nõ possunt 31.36
 Naturæ nomine quid intelligi velint philosophi 29.3
 Naturæ proprium quid, nempe gignere & genitis rebus essentiam dare 32.19.
 Naturæ inimicum, omne immodicum 20.11
 Naturæ nominæ quid intelligat Hippocrates 68.1
 Naturæ in nobis admiranda opera, & potestas 31. lin. 44. ad 32. 17.
 Naturæ familiare innoxium esse solet 41.14
 Naturæ animantium indoctæ, apud Hippocratem 31.28
 Naturæ morborum medicatrices 120. 28. 143. 1
 Naturæ prima opera, generatio, auctio, nutritio 118.38
 Naturæ varia in nobis opera, motus, actionesque sunt 118.37
 Naturæ humanæ seminarium vnde profluit 165.44
 Naturæ statos esse, & ratos, ac ordinatos motus 227.8
 Naturæ lege genitis cunctis negatum est immortale fieri 219.4
 Naturæ motus cur sæpe soluantur 176.21
 Naturæ ritu capite hominem gigni mos est, pedibus efferi 196.16
 Naturæ ductu excitari ad concubitum animalia 331.5

- Naturæ errore, horrenda interdum videre est animalium figmenta 192.
- 31
Naturam eruditam esse multa animalium opera docent 47.9
Naturam cur iustissimam Hippocrates vocarit 31.17
Naturam qui describere velit, magnum quid aggrediatur oportet, ex Hippocratis mente 28.26
Naturam quid esse voluerit Galenus 29.8
Naturam artificiosam, ipsa hominis structura declarat 31.30
Præter Naturam quæ sunt, nec dignosci, nec curari sine recta naturalium cognitione possunt 53.27
Naturam prouidam, & sollicitam quæ indicent 31.35
Naturam boni alicuius gratia semper agere 295.21
Naturam Plato ita diuinis coniunxit, vt sine illorum tractatione de ea tractari non posse affirmet 30.14
Naturas consuetas semper gaudere 259.20
Naturale non vno modo dici 668.1
Naturales res vnde dictæ sint 28.16
32.35
Naturales res medicis septem enumerantur 32.38
Naturales res quæ & quot sint 53.36
Naturales res medicis quæ dicantur 53.39
A Naturali habitu quæ recesserunt depræhendere nequeas, nisi prius cognitiss naturalibus 14.11
Naturales casus vitam inopinatò rapientes 647.37
Naturalis contemplatio totius artis fundamentum 350.22
Sine Naturalis partis cõsideratione, nec morbi, nec eorum causæ, nec symptomata satis depræhendi possunt 14.9
Naturalis facultas quid suppeditet 119.35.
Naturalium rerum in nobis ordo 53.38
Nebula, & nubes quid, & quò differant 209.43.45
Neronem toto principatu suo hostem generis humani, pedibus genitum patrens eius scribit 196.14
Nervi à cerebro oriuntur 105.15
Neruos assidua egere à cerebro informatione 159.34
Neutra dispositio 634.24
- Nicomachi Smyrnæi corpus immodicè auctum, Asclepiades curauit 544.22
Nihil ex nihilo fit 378.21
Notatio quid 446.17
Nouilunium quid vocetur 431.34
Nubes in vrina medicis quid 478.3
Nutricis delectus 525.35
Nutricis, masticatione aliquam sibi cõditionis partem vendicat 132.7
Nutrimentum quid dicatur 254.7
Nutrimentum vtrè quid appellet Hippocrates 254.19
Futurum Nutrimentum quid Hippocrati 254.24
Velut nutrimentum quid Hippocrati 254.23
Nutriri corpus quando dicatur 121.10
Nutriri membrum nullum potest, nisi in eo sit sustentatio vitæ cum calore naturali 191.32
Id nutrit quod sapit 259.10
Nutritio quid 121.11. & 130.38. 260.36.
Nutritio præcipua functionum, quæ singularis cõseruationi deputatæ sunt 130.34
Nutritionis modus 261.2
Nutritionem tribus motionibus perfici 260.38
Nutritionem fieri quando arbitretur Galenus 120.32
- O
- Obstructio quid 355.13
Obstructio ad partes instrumentarias pertinet 545.21 à quibus causis fiat. Ibid. 24. curatiua intentio eius 26.
Occasio præceps 396.15
Occasiones quid prius vocarunt 378.31,
Ad occasum vergentes quales 250.36
Occultum & abditum, quid dicatur 381.17
Io. Odifredus medicus, Græci sermonis scientissimus 248.11
Per odoratum refici celerrimè eos testatur Galenus, qui citissima adiectione indigent 211.26
Ad odorem mellis multos dies vixisse quendam 211.33
Odores implere, oblectare, & placare testatur Hipp. 211.27
Odores suaues, & bene olentes quid faciunt 211.37
Offi

- Officium quid 20.27
Omnia ad medium sui generis collata talia esse dicuntur 70.40
Opinione nulla, quantumuis magnis subnixæ rationibus, veritatem rei quæ extat labefactandam 174.34
Opportunitatem, temporis ac occasionis vocabulo dignamur 396.14
Oppositorum oppositæ sunt rationes 650.6
Ordinis perturbatio quid significet 460.45
Ordo naturæ familiaris, vt æqualitas 460.38
Oribasius 211.32. & eiusdem locus emendatus 34
Ouem bouis capite natam refert Aristoteles 192.33
Ouidij de elementorum nexu doctissima carmina 56.26
Ouum ouo similitum 589.27
Oua, & lac, ex his quæ ab animalibus præueniunt principatum tenent 256.22
Oxymel, & mulla ad quid valeant 576.14
Oxymeli, & oxyfaccarum simplex, & compositum 569.29
- P
- Palus omnis quæ animalia gignat 249.26
In Palustribus locis degentium, humorum, & spirituum natura qualis 209.36
Pancreation certaminis genus 306.43
Panem lotum Galenus valde probat 562.4
Panis quis eligendus 256.1
Parentibus cur nati similes 173.12
De pariente post mariti mortem, vndecimo mense, muliere, ad diuû Hadriam delata causâ 195.4
Pars vnaquæque alimentum familiare sibi trahit 108.1
Pars vnaquæque nutritione & vita: non autem sensu & motu indiget 157.39
Quæ partes instrumenta vocentur 101.40
Cur Partes ex semine genitæ regenerari dissectæ minime possint 109.37
Partes similes ad sensum quæ 102.4
Partes similes cur dictæ 101.7
- Partes quatuor quæ dicantur 102.13
Partes Dissimilares cur dictæ 101.10
Partes principes quæ dicantur 102.33
Partes quædam ex semine, quædam ex sanguine constant 109.28
Partes corporis, penes materiam ex qua procreatæ sunt, distingui 109.26
Partes quæ ex semine sunt, dissectæ vntiri non possunt, quæ verò ex sanguine, sic 109.39
Partes insensiles quæ 110.19
Partes ab humoribus fiunt 53.42
Partes Diurnitate siccescunt in dies 139.2
Partes omnes ex anatome nosci 102.7
Ex partibus animalium in ciborum ordine quæ primas teneant. 255.19
Ex partibus Animalium, quædam membra esse, & partes: quædam verò partes tantum 101.5
In partibus quæ contineantur 353.26
Particula quid 100.20
Particula omnis quæ nutriri debet quatuor facultatibus prædita est 503.2
Partium nostri corporis plures sunt differentiæ 102.27
Cur partiû simplices alia, & primæ: alia compositæ organica, seu instrumenta dicantur 101.30
Partium quædam primæ ac simplices: quædam compositæ 101.26
De partium principatu quæstio tractata 103.18
Partium principes quædam, quædam principibus seruientes, & ab illis ortæ 102.28
Partium quædam sensu & motu prædita 110.8
In Partibus naturæ ordo 195.45
Partium illegitimum quem Vlpianus existimatit 195.11
Partium legitimum quem Vlpianus iudicavit 195.13
Partium vitalem, qui tempotius quam septimo mense prodeat nullum inueniri 193.42
Parturientes, dolores validi quædo duent 195.40
Partus quinque eodem enixu editos, testatur Aristoteles 196.29
Partus naturalis ratio 195.42
Partus innaturales quos rerum scientissimi vocant 195.43
Partus difficillimi qui 196.3.10
Pathematum Animi quanta vis 344.38
*** 4 Pauli

Pauli Aeginetæ querimonia	560.30	Planeta temperati iidem & salutare.	432.17
Pauor quid	342.11.	Plantæ quædam toto genere lethales	627.13
Ioachimus Perionius notatur	245.28	Planetas nullos maleficos esse: sed omnes beneficos	432.44
Περώνιος Græcè vnde dicta	646.22	Plato à Pharmacorum vsu nos deterret	588.32
Περώνιος, id est excrementum	501.27	Pleiadum ortus principiū æstatis	220.24
Perturbatio Galeno quid	340.30	Pleiadum occasus hyemis initium facit	220.27.
Perturbationes singulæ quomodo noxâ corpori inferant	349.29	Plenitatis nomen veteribus frequens	321.28
Perturbationes quæ accidunt ex opinati mali specie	340.32	Plenitudo	325.10.28
Pestilentes, & populares morbi, quando fiunt	213.36	Plenitudo quæ ad vasa 323. 43 quæ ad virtutem 45	
Pestilentes morbi cur hominibus sint exitio	382.5	Plenitudinem quid esse Galenus velit	321.44
Pestilentis halitus intrò concepti quantâ perniciis	629.39	Plenitudinis notiones duæ	323.39
Pestis	358.23	Plenum quid Galeno	324.21
Petronas medicus à Galeno carpitur	560.11	Pleuritidis tempora ex spuris deprehendi	513.40
Pharmacis mitioribus egent qui imbecillioribus viribus præditi sunt	579.42	Πλευρίτις	322.1
Philosophica cum medicis coniungere iuuat	226.25	Podalirius & Machaon Aesculapij filij, medendi artem propagarunt bello Troiano, Agamem nonem ducem secuti	327.617. 41
Pica morbus	187.42	Pollio Romulus fenex	654.26
Pica prægnantium morbus 524.28 & de prægnantium fanitate tuenda. Ibidem		Polycteti statua. 69.6	
Picus Mirandula	4.36.	Ad potandum aqua & vinum saluberrima	271.24
Pila palmaræ Ludus, vniuersum corpus exercet	309.27	Potallè à cibo concoctionem euertit	277.14.
Piscium qui optimi	256.15	Potestate talia quæ dicuntur, id quod dicuntur nondum sunt	69.10
Pituita quales efficiat	92.23	Potestate tale quid dicatur	570.11
Pituita hyeme augetur	224.45	Potio vini aut aquæ frigidæ mox ab exercitio exitialis	277.37
Pituita actione naturæ nonnunquam in sanguinem vertitur	89.20	Potione quicquid humidioris perit refarcimus	271.5
Pituita secundum naturam quæ dicatur	89.17	Potionis præcipua vtilitas, siccitatis ablatio	271.20.
Pituita quædam nubi, ac nebulæ similis in nubilo aëre, & pleno cælo	209.26	Potionis in corpore vsus	271.26
Pituitæ plura præter naturam genera	89.45	Potionis vnde indita animantibus necessitas	271.9
Pituitæ Natura nullum instrumentum peculiare ad expurgandum condidit, vti bili, & atræ bili, & cur	89.23	Potionum Dulcium vtilitas	579.6
Pituitam per vniuersum corpus ferri, cur necessarium	89.35	Potus præcepta salubria	276.44
Pituitosis animam pro sale datam scribit Cicero	92.26	Potus dormituris nocentissimus	277.33
Pixidis nauticæ miraculum	585.40	Potus non ingerendus post fructuum esum	277.17
Placentæ quomodo crustam concipiant	187.8	Præcipuum in epoto veneno, vomitu venenum euicere	632.41
Planeta erronei dicti	437.2	Præcognitio, prædictio, præfagatio, præsensio	407.42
		Prædictio medicum admirandum & suspiciendum facit	448.22
		Ppæ	

Præfagium, seu prognosticum quid	447.36	Pueri quoto anno in disciplinam magistris tradendi	526.13
Præfagia medicum à mortis crimine vindicare	448.25	Pueris vini vsu interdicendum	526.22
Præfentionis vis quanta	662.41	Pueritia	71.25
Præfidia Deorum manus dicta sunt	662.27	Pueritia Calida, & humida	71.28
Præter naturam quæ dicantur.	350.38. & 351.38. 352.11.	Puerorum dolerem quibus præfidiis nutritrices mitigent	526.2
Principium Aristoteli quid	28.34.	Puerorum calor tangenti blandior: iuuenum tristior & acrior occurrit	74.20
Principium primum morbi tempus est.	397.34	Puerorum iuuenumque idem sit calor	73.29
Principium proprium vniuscuiusque morbi.	397.17.	Puerorum substantiæ multum foras effluit	73.44
Principium Galeno non vnicè dicitur	396.41	Puerorum ingenia cur refractaria, dura, difficiliaque sint	526.30
Principia nec ex seipsis nec ex aliis nasci	61.4	In Pueris, ac ætate florentibus cur dissimilitudo caloris appareat	74.5
Principia non in idem genus coeunt necessariè, cum his quorum principia sunt	60.45	Puerorum bicorporeum vidi Aucione	193.9
Circa principia morborum maiora adferre remedia tentandum	398.16	Puerum natum capite arietis accepit Aristoteles, & vitulum capite pueri, & ouem bouis capite natam	192.32
Circa principia & fines morborum omnia imbecilliora, circa statum fortiora	397.6	Puerperia Duodecim super foetata egesta in muliere quadam facta foetuum corruptione, testatur Aristoteles	196.34
Quod principij rationem subit vnum tantum sit oportet	103.22	Pulmonis caro aërea est, & spiritu plena	211.6
A principiis orta quæ dicantur	104.45. & 105.12.	Pulsus quid	456.14
A principiis orta quæ deferunt, non quæ præparant iurè dicuntur	105.41	Pulsus essentia actio est cordis, & articularum	456.19
Cur prolem nostram ex nostro semine procreatam appellare soleamus	335.24.	Pulsus ordinatus	460.36
Propomata, & dulces poriones	578.36	Pulsus ferratus quid significet	460.7
Proprietas formam sequitur	585.45	462.11	
Proprietas & si accidens sit, sciungi tamen à forma nunquam potest	586.28.	Pulsus Vermiculans quid significet	461.45
Prouidentia, ac clementia Dei nihil maius	255.26	Pulsus formicans quid significet	462.5
Prouidentia medicum vti optimum est	448.30	Pulsus vibratus quid significet	462.7
Pro pristinæ succo quid veteres intellexerint	561.32	Pulsus conuulsus quid significet	462.9
Pua morbus	358.32	Pulsus vndosus quid significet	461.40
Pubertas	71.31	Pulsus mutili & decurrati quid significet	461.39
Pudor quid	344.1	Pulsus caprizans quid significet	461.31
De pudoris, seu verecundiæ generatione, Galeni sententia	344.21	Pulsus dicrotus, seu bipulsans quid significet	461.36
Puer procedit in caput si secundum naturam prodierit	295.31	Pulsuum differentia 456.38, & deinceps per totam pag. seq.	
Puer biceps in pago vulgo Senas nuncupato ponè Drucutiam natus anno M. D. LIII.	193.5	Pulsus celer quis 457.3. Tardus, 4. Medicocris 5.	
		Pulsus magnus item & paruus	457.10.11
		Pulsus	

Pulsus magnus, item & parvus 457. 10.
11
Pulsus æqualis quid significet 461. inæ
qualis 8
Pulsus deficiens, & intercідens quid si-
gnificet 61. 14
Pulsus reciproci deficientes qui indi-
dicent 461. 23
Pulsus fortis, validus, languidus 457. 13.
14. & deinceps
Pulsus caprizas, bispulsans, vndosus, vet-
miculans, & formicans 459. 18, & de
reliquis speciebus per totā paginam
& deinceps
Pulsus vibrati, & conuulsiui 460. 3
Pulsus arithmos quos vocemus 457.
42
Pulsus eurichmus 458. 2
Pulsus deficientes, & intercідentes 458.
34. & deinceps
Pulsus mutilus, & decurtatus 459. 3
Pulsus absolute æqualis 458. 17
Pulsus ordinatus 458. 25
Pulsus languidus quid significet 460. 33
Pulsus frequens quid significet 460. 33.
rarus 35
Pulsus parvus quid significet 460. 29
Pulsus vehemens à facultatis robore fit
460. 31.
Pulsus celer in sanis quid significet 460.
13. in ægris ibidem
Pulsus tardus celeri contrarius 460. 22.
& quid indicet ibidem.
Pulsus magnus in sanis quid significet
460. 26. in ægrotantibus 28
In Pulsibus quietis nomine quid intelli-
gatur 457. 34
In Pulsibus æqualitatem quid medici vo-
cent 458. 11
Pulsuum ratio cum respiratione magnā
affinitatem habet 456. 31
Pulsuum effectrix causa facultas vitalis à
corde in arterias manans 456. 21
Pulsuum & respirationis vsū ad caloris
natiui refrigerationem seruire 190.
27
Ex Pulsuum notione quæ deprehendan-
tur 456. 5
Pulsuum finis caloris nativi custodia &
moderatio & spiritus animalis in cere-
bro generatio 456. 22
Pulsuum vsus 456. 24
Purgatio quid 572. 25, & 574. 45
Purgatio vt rectè procedat, quid in hu-
moribus agendum 576. 13
Purgatio quibus humoribus competat

575. 1
Purgatione in acutis morbis raro, & in
principiis vtendum 397. 4
In Purgatione media sorbitionem dare
vetat Hippocrates 581. 5
In Purgatione quid faciendum 580. 18
Ante Purgationē, in purgatione & post
eam quid agendum 579. 30
Purgationi præmississe emolliētia aluum
plurimum prodest 580. 15
Purgationes quando molestæ 222. 21
Purgationes æstate vitandæ, ni magna
ocasio subsit 224. 14
Purgandum in acutis febribus mox ab
initio 282. 41
Purgantia medicamenta, quæ delectu
trahunt, cur certos quosdam, & non
alios trahant humores 586. 24
Purgare corpora vbi quis vult, oportet
prius fluida facere 575. 24
Si Purgentur qualia oportet purgari,
confert & bene ferunt, sin minus con-
trā 575. 5
Puteus Paduæ reiectus plurimos pesti-
lenti aura interemit 213. 31
Putredinem quæ in viuus est orta, vt sa-
ner Galenus 582. 19
Putredinem breui contrahunt, quæ non
diffantur 249. 12
Putrefactio & morbida excretio, in aëre
pestilentissima 225. 41
Putrefactio ne in corpus subeat quid
agas 651. 23
Pythagoræ de congressu, seu veneris vsū
sententia 329. 16
Pythagoræ consecratorum mensa, pane
& melle constabat 654. 43

Q
Qualitate quæ noceant 390. 31
Quantitate quæ lædere dicantur 390. 34
Quies utilis & necessaria ijs omnibus
quæ mouentur 295. 22
Quies exercitationi contraria 311. 30. &
quid in corpore pariat, deinceps

R
Ex Rabie canum intelligi quanta sit ve-
neni in humoribus latentis vis, ac cæ-
ca potestas 630. 9
Rabiosus canis, omnia superans miracu-
la 627. 23
Ratio vbi aliud, aliud experientia indi-
cat, vni tum experientia innitendum
168. 28
Reame Arabiæ scelicis vrbs incluta 75. 6
Regij

Regij in aula ministri qua cautione in ap-
parandis regis dapibus vti soleant
632. 32
Regionum ferè omnium temperamenta
74. 19
Regionum tēperatissima quæ sub æqua-
tore posita est 74. 27
Regionem duram & asperam qui inco-
lunt quales 249. 13
Remedia, naturæ aduinculum requi-
runt 414. 32
Res non naturales quot sint 2. 6. 22
Res naturales cur dictæ 206. 1
Res non naturales cur sic à medicis di-
ctæ 205. 39, & 206. 3
Rerum non naturalium cognitio valde
medico utilis 206. 6
Respirationis duplex vsus 210. 45
Respirationem cordis gratia à natura cō-
stitutam 190. 28
Respiratione continuò indigemus 154.
33. & cur 154. 39
Retentio quid 131. 34
Rhabarbarum inficit suo colore vrinam
628. 8
Rhithmum quid appellent medici 457.
37
Ribes officinis quid 637. 17
Risu immoderato Philemonem mor-
tuum esse 343. 19
Robur quid Arabes vocent 578. 26
Ructus acidi aut nidorosi cruditatem si-
gnificant 297. 20

S

Sale inspergendum infanti recens nati
corpus iussit Galenus 524. 44
Salsum vnde gignatur 89. 43
Qui Salubrem viuendi rationem igno-
rāt, credibile est hos citius, quā pro-
naturæ ratione interire, Gal. 649. 35
Salutis indicia quæ 408. 26
Samorra insula eadem quæ & Tapro-
bana 74. 45
Sanguificatio quid. 133. 24
Sanguificationis opifex viscus, hepar 92.
22
Sanguis qualis Fumor 88. 22
Sanguis succorum optimus 78. 13
Sanguis absque putredine quomodo vi-
tietur 89. 11
Sanguis à suo ipsius statu quomodo de-
generet 89. 8
Sanguis autumnō in corpore minuitur
124. 23
Sanguis quo tempore crescat 223. 28
Sanguis chylo crassior 132. 20
Sanguis quales efficiat 92. 15
Sanguis lupino, non sedenti mittendus
574. 18
Sanguis vere cōgruentius mittitur 573. 33
Sanguis Gallis & Germanis copiosius mit-
ti debet, Hispanis, & Mauris parcius
574. 3
Sanguis an mittendus per directum, ac
rectitudinem 574. 34
Sanguis mittendus si pregnāti acutus mor-
bus accidat 573. 22
Sanguis mittendus per directum ac recti-
tudinem 274. 34
Sanguis in pleuritide qua parte mitten-
dus 574. 40
Cui sanguis mittitur, à summo tum ca-
uere debet 574. 16
Sanguis in arteriis, & venis continetur
92. 18 274. 34
Sanguis qui in arteriis, altero qui in ve-
nis continetur, calidior, tenuior, ac fla-
uior 92. 20
Ex Sanguine quæ partes cōstent 109. 35
Sanguine putrente, tenue illius in bilim,
crassum in atrā bilim degenerat 89. 9
In Sanguine mittendo omnis hora con-
grua habenda est, vbi res celeritatem
postulat 573. 38
In Sanguine mittendo, quæ spectanda
573. 31
Sanguinem propriè quid appellemus
475. 5
Sanguinem etherogeneum quiddā esse
474. 43
Sanguinem naturalem quando dicimus
89. 4
Sanguinē mittere quādo expediat 572.
31. Scopi mittendi sanguis 34
Sanguinem nocte intempesta misit Ga-
lenus 573. 40
Sanguinem mittimus in regione calida
parcius, in frigida audacius 574. 2
Sanguini mittendo quæ obstarè possunt
575. 8
Sanguinis mistus vnde 479. 18
De Sanguinis missione tractatio exacta
572. 40
Sanguinis vsus 92. 37
Sanguinis mittendi à morbi magnitudi-
ne, & viribus, magnam indicationem
sumere semper oportet 572. 17
Sanguinis mittendi hora 573. 36
In sanguinis è naribus eruptione, qua
parte mittendus sanguis 574. 37
Satietas & ingluuius, morborum om-
nium seminarium 519. 30
Satieta

- Sacietatem quid nuncupemus 322.23
 Sana optimè corpora correctione non indigent 21.9
 Sanitas quid Galeno 20.23.519.3.352.24
 Sanitas quibus sustentatur ex Cicero-
 ne 520.20
 Sanitas res prætioſissima 518.35
 Sanitas proprium artis medicæ subie-
 ctum, quod ac considerationem atti-
 net 9.35
 Sanitas quibus rebus seruetur 519.25.
 521.19
 Sanitas in homine ipſo, vt in subiecto
 proprio 10.18
 Sanitas ex qualitatum primo ordine Ari-
 stoteli 10.19
 Sanitate, & robore corporis nihil præsta-
 bilius, aut optabilius 11.11
 Sine Sanitate nulla est reliquarum rerum
 omnium, aut voluptas, aut fructus 2.5
 Sanitatem vt præcipuum agens parit na-
 tura 47.29
 Sanitatem, & probam functionum per-
 fectionem naturæ tribuit Hippocrates
 68.2
 Sanitatem medicus præcipuo munere
 tractat 9.40
 Sanitatem non in actione, sed habitu con-
 sistere 519.16
 Sanitatem, diuinum, longèque blandissi-
 mum vitæ condimentum esse Plutar-
 chus dixit 518.39
 Citra Sanitatem neque diuitiarum, ne-
 que corporis, neque vllius alterius rei
 vlla vtilitas est, Hippocratis sententia
 518.32
 Sanitatem mediocritate seruari 523.7
 Sanitatem notitia sui corporis sustentari
 quid 521.16
 Sanitatem colapsam reficit medicus 47.30
 Sanitatem vi naturæ partem sustentari
 atque seruari nobiliter est, quam a-
 missam restitui 205.38
 Sanitatis tutela à labore auspicanda 306.
 13
 Sanitatis studium in quo situm 305.40
 Sanitatis seruandæ fundamenta solidissi-
 ma quæ 520.16
 Sanitatis conseruatricis medicinæ pars,
 cur salubrium scientia dicta 518.23
 Sanitatis, pro temporum anni ratione, &
 vario temperamento obseruatio 528.
 21. & deinceps
 Scientia quid 5.44
 Scientia ad homines non peruenit 6.2
- Scientiæ proprium contemplari 42.14
 Scipio Aphricanus prior, cæsa parente
 natus 196.21
 Scopi ad curationem necessarij 543.22.
 & qui sunt, Ibidem
 Scopus quid medico 6.18
 Scopus, & finis quo differant 6.26
 Scopus aliud quid, & diuersum à fine 6.
 15
 Scorpio scorpionij alexipharmacum est
 637.40
 Scream cito quid Galeno 513.23
 Screationes quæ inuultiles 513.39
 Screationes à quibus partibus manent
 513.19
 Screationum differentia 514.6
 Scofa author grauissimus 245.1
 Seila insula 75.2
 Semen quid 166.16.42
 Semen actu non habere animam 173.6
 Semen prolificum vnus cuiusquam sibi
 similis proferendi incitam virtutem
 habet 122.29
 Semen prolificum qualem esse oportet
 333.6
 Semen quò à genitura distet 166.4
 Semen genitale promptuarium specie-
 rum est 167.3
 Semen potentia animal 166.42
 Semen non opificis tantum in foetu for-
 mando rationem subit, sed & foetus
 pars aliqua est 171.21
 Semen veterum nonnulli colligamen-
 tum esse opinati sunt 167.36
 Semen habere animam potentia, vult Ari-
 stoteles 173.3
 Semen & testes habet foemina 174.35
 Semen muliebri Galenus foetui consti-
 tuendo conferre affirmavit 171.35
 Semen non emittere foeminas Aristote-
 les astruxit 171.32
 Semen vitali spiritu plenum est 173.8
 Semen genitale propagationis humanæ
 seminarium 185.14
 Semen virile diuinitus obtinet formatri-
 cem foetus confirmandi facultatem
 188.36
 Semen mulieris quem vsum in conce-
 ptibus præbeat 186.42
 Semen genitale potentia animatum
 335.4
 Semen à foemina emitti, in Aristotelem
 172.24
 Quibus vitiatum Semen aut mēstruum
 retinetur, quæ symptomata conse-
 quantur 629.23
 Semen

- Semen foemineum frigidius maris semi-
 ne 172.7
 Semen impuberum genituræ nomine
 non dignatur 167.22
 Semen à mulieribus in concubitu eiacu-
 lari, & cum viri semine misceri 172.10
 Semen foemineum virili semini quem v-
 sum præbeat 172.7
 Semen ab omnibus corporis partibus pro-
 cedere voluit Hippocrates 168.12
 Semen genitale ab omnibus corporis
 partibus fecerni 168.19
 Semen à sanis parentibus sanum: à mor-
 bosum morbosum procedit 168.22
 Semen num à toto secedat corpore 168.6
 Semen foemina quæ concepturæ sunt,
 in vtero retineri à concubitu oportet
 170.6
 Semen foemineum à quibus vas in vte-
 ri sinum eiaculetur 172.1
 Semen naturæ ductu ad conceptionem
 ordinatum 185.16
 Semen retentum quæ symptomata pa-
 riat 329.35
 Semen in vasis seminarijs, atque testibus
 redundans, in alienam quandam de-
 generare naturam, nisi commodè ex-
 cernatur 329.26
 Semina omnia vt foecunda sint vnde ha-
 beant 155.7
 Semina cuiusvis generis tale quid pro-
 proferunt actu, qualia ipsa potètia fue-
 re 155.7
 Seminaria vasa à testibus nascuntur 105.13
 Ex Semine, quæ partes constent 109.34
 Ex Semine non ex genitura plantas pro-
 uenire 167.13
 In Semine propagatrix vis specierum con-
 seruatrix 166.31
 De Semine Aristotelis sententia carpi-
 tur 171.18
 A semine, ceu propria materia, quæ mē-
 bra generentur 170.18
 In Semine in formado foetu plus vitium
 quàm materiæ est inuenire 169.44
 A Semine retento strangulatu vteri affi-
 ci mulieres 329.30
 In Semine natura cuiusque animatis de-
 stinata manet 336.7
 De Semine genitale in foetus procreatio-
 ne quæ fuerit Hippocratis mens 169.
 38
 Semine genitale albo, atque crasso cor-
 nuæ, atque processus matricis referta
 sunt 172.20
 Ex Seminibus ambobus coniunctis, &
 alteratis foetum constare 172.23
 Seminis quàm genituræ latior vsus & ac-
 ceptio 167.11
 Seminis natura qualis 166.40
 Senectus 72.1. caque duplex 2
 Senectus ad interitum via est 73.12
 In Senectute cur paruis affectibus subor-
 tis, facillè homines commoriantur
 66.38. & deinceps
 Senectutem ætatum vltimam esse 73.
 11
 Senectutem in tres ordines Galenus di-
 stribuit 73.13
 Senectutis & siccitatis aduentus, prima
 ac omnino necessaria mortis causa
 659.37
 Senescere quid Galeno 668.38
 Senes frigido ac sicco temperamento
 sunt 73.25
 Senes & conualescentes, qua artis parte
 indigeant 21.2
 Senes virides 72.28
 Senes facillime ieiunium tollerant 72.
 11
 Senes quos prisca dici volebant 71.4
 Senes obstructionibus valde obnoxij
 527.29
 Senes quiete magis quàm valido agitato
 indigent 527.42
 Senibus exercitia minuenda 526.41
 Senibus refectio, & à morbo resurgenti-
 bus debetur 21.20
 Senibus Mulsum aptissimum 527.8
 Senibus vino maxime vtendum 526.45
 Senibus vigiliæ aduersissimæ 528.1
 Senum primus gradus 72.18
 Senum regendorum methodus 528.4
 Senum sanitati præesse difficilimum 528.
 4
 Senum naturam mulso & oleo foueri
 527.14
 Senii marasmus nunquam soluas 653.
 24
 Senium quid 646.40, & 652.38
 Senium est via ad interitum 659.2. quæ-
 dam natui caloris 3.668.34
 Senium produci arte potest 653.25
 Senium marcenti stirpi Aristoteles assi-
 milat 658.43
 Quæ Senibus exposita sui fidem faciunt,
 ea ex se probata satis sunt 168.29
 Septenarius numerus plenus atque per-
 fectus est 426.20. naturalis & opti-
 mus 426.22
 Septenarii in omni rerum natura digni-
 tas 425.16. vsque ad lin. 29. & 426.18

 Septem

Septentrionem qui incolunt, vt degant 248.31
 De septimanis diebus Hippocratis liber 426.35
 Septimestres partus ante ceteros legiti mi 426.25
 Septimum diem Regi comparat Galenus 428.4. & cur ibidem 5
 Serenitas quid 210.3
 Serofam humiditatem in venis vt quid natura crearit 475.17
 Serpentes, muscæ, talpæ, formicæ, frigiditate temperamento 140.33
 Seruius Tullius Rex Romanorum, quos pueros appellarit 71.26
 Seruitus præparatoria, & delatoria 105.29
 Sexti diei naturam tyranno assimilauit Galenus 427.42
 Siccis quæ victus ratio conueniat 529.15
 Signa quæ rectè dicantur 446.20
 Signa sæpenumero fallūt, nec idem semper declarant 446.44
 Signa decretoria quæ appellentur 468.21
 Signa decretoria in duplici differentia 408.42
 Signa mala in ægotantibus 450.26, & deinceps
 Signa salutaria & bona quæ 450.25
 Signa sanitatis quæ 448.42
 Signa prosperæ valetudinis in corpore & aduersæ futuræ 449.2.10
 Signa morbi præsentis 449.40
 Signa bona in ægotantibus 450.7
 Signa lethalia cur sic nuncupata 408.40
 Signa salubria quæ 447.25
 Signa omnia pronostica appellare veteres medici consueuerunt 447.32
 Signa in morbis vnde petenda 451.10
 In Signorum indagacione medico est non leuiter insistendum 448.10
 Signorum quæ præcipua vtilitas 547.41, & 448. per totam paginam
 Signorum tria genera Demonstratiua, Prognostica, & Rememoratiua 447.15
 Signorum triplex differentia 447.9, 408.20
 Signum quid 446.15
 Signum ab indicio quo differat 446.29
 Simile quid, ex Platone 587.8, 589.29
 Simile simili vim non infert 588.38

Similes nati quando nemini suorum euadant 177.18
 Similes edi vtrisque parentibus partus 174.22
 Cur Similes interdum nepotes auis, nõ autem parentibus qui se genuerunt euadant 176.37
 Similibus seruari omnis naturalis temperies debet 645.40
 Similem ei partum reddi, cuius semen præualuerit, vult Galenus 174.41
 Similitudo quid 173.18
 Similitudo, aut dissimilitudo omnis ad parentes nascitur ex membrorum differentia 176.9
 Similitudo natorum ad parentes num à menstruo, num à femine emanet 173.35
 Similitudo ex semine prouenit 174.27
 Quæ Similitudine substantiarum trahunt, nunquam inferunt vim 588.14
 De Similitudine natorum ad parentes Galenus etiam multa tradiderit exactè, non tamen omnia expendit, quæ in eo argumento dici possunt 175.15
 Similitudinem ad parentes ex feminum patris, & matris ratione, ac prædominio constare 175.12
 Similitudinem natorum ad parentes ex membrorum formatione existere vult Galenus 173.24
 Similitudines natorum ex differentiis quæ singularibus accidunt fieri 173.34
 Similitudinis initia vnde ducuntur 176.4
 Similitudinis causas, ex Athenæi, aut Aristotelis assumptionibus nunquam nascuntur 174.3
 Similitudinem, vt omnis exactè ratio tenetur, quæ subicienda oculis sunt 177.12
 Simonides dixit nunquam se penituisse quod tacuisset 524.11
 Sitis quid 271.13
 Situs vrbium ad ortum spectas omnium saluberrimus 245.20
 Situs villæ ad exortus æquinoctiales optimus 244.39
 Situs saluberrimus villæ quis 244.31
 Situs mali partium qui curari possint 545.12
 Socratis in tuenda valetudine suasio 321.33
 Sol boni filius dictus 139.42
 Sol non eodem semper loco aut oritur, aut occidit 238.7
 Solcum

Sol cum longius abest terra rigescit gelu 226.30
 Sol flagrantior, & sublimior cum est, minores umbras facit 227.1
 Sol quando nobis septentrionem incolentibus propior, & quando remotior 222.10
 Sol in æstate longissimè à terra abest 222.6
 Sol ineffabiles vtilitates vniuerso mundo inuehit 219.34
 Sol rebus colorem dat 219.37
 Sol, & Luna, & errantes stellæ factæ sunt, quo temporis numerus distinguatur, atque obseruetur 219.19
 Sol, dierum trecentorum sexagintaquinque spatium vniuersum signorum orbem peragrans varias facit in aëre mutationes 220.9
 A Sole diei, noctisque varietas orta est 219.21
 Solem, æstatis, hyemis, veris, & autumnii esse autorem 220.3
 Solis præstantia, atque effectus 139.35
 Solis aux punctus à terra remotissimus 222.7
 Solis & lunæ cõuersiones, vices temporum mutant 219.30
 Solis nũcupationes, & virtutes, ab Haly Abeuragele proditæ 139.43
 Solis, & aliorum vitali calore cuncta foueri 139.41
 Solis vi quod in aëre vitiosum est dissipatur 245.7
 Solis splendor cur crassum, & nubibus obductum aërem penetrare non potest 124.24
 Solutio continui morbus est communis 355.29
 Solutiõnem absque crisi quando expectare oporteat 413.33
 Solutiones morborum quid medici vocent 411.29
 Solutiuum dare stipato ventre periculosum 580.11
 Somnia in somno attendenda 297.36
 Somniorum significationes 297.45 & deinceps
 Somniorum vanã non esse rationem 298.7
 Somnus in quo morbo laborè præstat, malum 298.32
 Somnus quid præstat 295.29
 Somnus crudicatum remedium 295.37
 Somnus opus pharmaci sistit, & ventrem retinet 581.10
 Somnus quibus interdicens 298.24
 Somnus in nobis vt fiat 294.32
 Somnus cur maximè post cibum fieri solet 295.1
 Somnus intempestiuus, aut nimius, quæ incommoda pariat 295.7
 Somnus senibus plurimũ cõfert 295.39
 Somnus gelidæ mortis imago 296.25
 Somnus diurnus maxima detrimenta adfert 296.44
 Somni variæ definitiones 294.16
 Somni effectrix causa 295.27
 Somni mensura quæ 297.6
 Somni comoda & incomoda 295.28
 in Sõno supinũ cubare pessimũ 297.35
 Somno tempus aptissimum 296.32
 in Somno obseruanda quæ 296.30
 Somno diurno quando indulgendum 297.2
 in Somno decubitus in sinistrum latus, item in dextrum quid faciat 297.32
 in Sõno decubitus forma qualis 297.23
 in Somno in ventrem inclinari ad probam concoctionem facit 297.28
 Somnũ quid Galenus existimari 294.13
 per Somnum in aqua præfocari si quis videat, quid significet 297.45
 Somnum ad quietem datum esse 294.5
 Somnum salutis animantium causa creatum 295.25
 in somnum procliues, qui vino multo vtuntur 295.15
 Somnum esse mortis fratrem 296.16
 per Somnum absolutam concoctionem quæ indicent 297.13
 Soporifera & somni conciliatiua qualia 295.11
 Specierum æternitas, vt perduret 122.15
 quæ Specie eadem sunt ipsa sibi inter se simillima sunt 589.25
 Spinacia vocata quid sint 561.45
 Spinacia febricitantibus conuenire 562.18 vnde dicta 562.24
 Spiratio vt quid animantibus attributa 142.10
 Spiritui animali ex inspiratione per nares potissimam alimenti partem accedere 210.42
 Spiritui insito nostro Hippocrates quantum tribuat 157.1
 Spiritum quid medici vocent 152.45
 Spiritum odoribus bonis nutriti 211.42
 Spirituum prima generatio 155.16
 Spiritum connatum à principiis generationis nobis innascenti 156.7
 Spiritum Galenus aliquot locis, & calore natiuum eadẽ esse affirmavit 153.21
 **** 2 Spiritum

- Spiritu vitalem à corde manare 158.40
 Spiritum vitalem, & naturalem in omne corpus effundi, eoque pertingere vbi neque vena, neque arteria sit 157.34
 Spiritum complantatum, quem medici appellant 154.21
 Spiritu qualē Stoici introduxerūt 152.27
 A Spiritu ducendo, hoc est aëris per inspirationem attractu, nulla vnquam quies mortalibus dari potest 206.45
 Spiritu ad omnes naturales actiones ceu commodissimo instrumento natura vitur 155.28
 De Spiritu naturali ponendūne sit, dubitauit Galenus 158.7
 De Spiritu nostro Auicennæ sententia 153.2
 Spiritus quid 28.36
 Spiritus nomen variè in medicina sumi 152.19
 Spiritus tenuissima quædā res est 153.23
 Spiritus insitus, seu innatus quis 156.25
 Spiritus complantatus, seu innatus, & in fluens 153.38
 Spiritus calidissimum omnium est 153.25
 Spiritus, sedes, a que vehiculum natui caloris 153.29
 Spiritus, ethæreum quoddam corpus 154.25
 Spiritus est primū animæ ad omnes obediēdas functiones instrumētū 154.28
 Spiritus influētes vnde prodeāt 157.40
 Spiritus à cerebro manans cur animalis dicitur 158.45
 Spiritus animalis ex vitali perfectius elaborato gignitur 159.5
 Spiritus actionum, & facultatum instrumenta sunt 53.44
 Spiritus naturam, influenti spiritui magis quàm connato congruere 157.43
 Spiritus ratio, item natui caloris 160.27
 Spiritus substantia omnino corpore non vacat 153.10
 Spiritus à primordiis vitæ gignitur in nobis 155.3
 Spiritus vinculum sunt, corporis & animæ 152.24. & 153.8
 Spiritus pro Deo, pro Dei virtute, pro anima interdum sumitur 152.10
 Spiritus, congrua materia, ac fomitis loco calori natui est 153.17
 Spiritus calidissimū eorum, quæ sunt in corpore nostro 78.19. & 133.8.
 Spiritus in partibus insitos, cōtinuo fluore nostræ substantiæ dissipari est necesse 157.7
- Spiritus vitalis officina, sinister venter in corde. 158.15
 Spiritus tristis exiccat ossa 342.18
 Spiritus vnde primū genere nuntur 154.23
 Spiritus instrumenta facultatum omnium 380.23
 Spiritus aëris per odorabilia attractu, nutrir 211.40
 Spiritus medicamenti quibusdam aromatica substantia prædicam iuuantur 212.2. & qualia ea sint 3
 Spiritus vino generoso etiam alii 211.45
 Spiritus odoribus suauibus refici & alii 210.27
 Spiritus exinaniri, dissolui, & deficere videmus. 212.15
 Spiritus nostros ad aëris cicumfusi naturam similes reddi 209.30
 Spiritus aëre refici & alii affirmat Hippocrates 210.30
 Spiritus alimentum ab aëre attracto capiunt 207.7
 Spiritus sunt omnium naturæ actionum administri operatores. 155.32
 Spiritus influentes quos medici nuncupauerunt 157.14
 Spiritus vitales cur sic dicti 129.31
 Spirituum alimentum principium, nares, os pulmo, guttur, ex Hippocrate 210.31
 Spirituum primæ ac præcipuæ differentia 156.2
 Spirituum substantia elementis præstantior 153.45
 De Spirituum substantia Aristotelis assertio 154.10
 Spuma, & de illius causis 504.1
 Spuma maris vnde 504.2
 Sputa pulmones, thoracemque malè affici indicant 513.12
 In Sputis quæ attendenda 513.26
 Sputum optimum quod 513.33
 Sputum citò manans quid indicet 514.25
 Sputum omne syncerum malū 514.17
 Sputum spumosum vnde tale efficitur 514.12
 Status pars totius morbi vehemētissima 397.39
 Status tempus dignoscendum vt futurā crifim noscas 408.12
 In Statu dispositio morbi melior 399.43
 In Statu ingens sit naturæ motus 399.29
 Stellarum errantium varius motus, vt quid necessarius 219.27
 Stellæ omnes diuinæ sunt, & bonæ 433.7

Sterilitatis

- Sterilitatis mulierum causæ 187.29
 Sercorea in intestinis non in ventre gigni 502.30
 Stercus seu excrementum 502.28
 Sternutamentum sub finem morbi eueniens inter bona signa 450.16
 Stoici perturbationes omnes ex quibus oriri dicant 342.40
 In Strangulatis & repentino aliquo casu morientibus, est etiam post mortem aliquid caloris inuenire 141.34
 Subiecti nobilitatem quid indicet. 10.38
 Substantia tota rei quid sit 585.10
 Substantia nostra assidue dissoluitur 120.44
 Substantiæ nostræ portio assidue defluit 501.17
 In Substantia corporis immutatio, appositione, agglutinatione, assimilatione perficitur 121.7
 Substantiam omnem nostram perpetuo effluxu minui 253.31
 Succorum corporis, efflorescens foris calor certissima nota est 250.16
 De Sudore Dioclis opinio 167.40
 Suilla caro ad bonos gignendos humores apta 256.4
 Summotra insula, quæ & Taprobana 645.19
 Superferare mulieres posse 196.36
 Sydera omnia diuina substantia prædita 433.17
 Syderibus nihil mali positum 433.16
 Iacobus Syluius medicinæ parens 5.3
 Symmetria exacta vel inusquam fuit, vel momento constitit 70.26
 Sympathia quadam fit ferri attractus à magnete 426.12
 Sympathiæ quædam in rebus 426.9
 Sympathias, & antipathias quasdam in rebus inesse 635.35. & deinceps
 Symptoma quid 352.16
 Symptoma bifariam dici 389.20
 Symptoma, morbum velut vmbra corpus sequitur 389.15
 Symptoma, & epigrama quo differant 389.25
 Symptoma in specie 389.31
 Symptoma in functionibus est 353.34
 Symptomata tactus 391.24
 Symptomata ad auditum pertinentia 391.10. ad olfactum 15
 Symptomata casus medicis dici 389.34. & cur 37
 Symptomata quædam curam ad se vertere 392.20
- Symptomata veluti germina, morbo succedere solent 389.23
 Symptomata, affectus ipsos velut vmbra corpus sequi solent 14.32
 Num Symptomati, qua tale est, curatio debeatur 391.35
 Symptomatis speciatim dicti triplex differentia 390.1
 Symptomatis mitigatio propriè competit 21.18
 Symptomatum vera ablatio quid sit 392.29
 Symptomatum propriè qua talia sunt, non esse curationem 392.9
 Ex Symptomatum magnitudine, aut lenitate de morbi natura iudicari non debere 400.11
 Symptomatum omnium causæ 392.28
 In statu Symptomatum magnitudo, quæ apparet, cui rei tribuenda sit 500.6
 Syncopa quid 155.42
 Syrius ardens, id est canis sidus 222.18.
 Illius ortus ibidem
 Syrupi nomen vnde deductum 576.43
 Syrupi quinam concoctionem adiuuent 577.43
 Syrupi concoctionem verè moliri non possunt 577.10
 Syrupi alterantes, & eorum in febribus vsus 577.23
 Syrupis an prisca authores sint vsi 578.15
 Syrupis coctionis humorum efficiendæ nullam esse potestatem 577.30
 Syruporum vsus nemo quisquam improbare possit 579.23
 Syruporum, vt varia compositio, sic & vsus 577.7. & deinceps
- T
- Tabes quid, & vnde proueniat 261.2. 643.42
 Ioannes Tagautius 5.9
 Taprobana insula, & quales in ea homines 250.26
 Taprobana insula sub æquatore temperatissima 74.44
 Temperies partium simularum est essentia 354.10
 Temperies actionum perfectione iudicatur 70.44
 Temperamentum à qualitatibus gigni nonnulli affirmant 68.11
 Temperamenta ab elementis fiunt 53.41
 Temperamenta nosse medico, vt quid necessarium 78.42
 Temperamenti imaginem in vniuersa substantia vt dignoscas 69.30

*** 3 In Tem

In Temperamenti, seu substantiæ mixti generatione, totas per totas elementorum substantias confundi, atque misceri, exemplo vini & aquæ mistorum vult Galenus 68.18
 De temperamenti disputatio, eam quæ de elementis est, ordine doctrinæ subsequi debet 67.10
 De Temperamenti tractationis principium, tractatio est de elementis 67.5
 In Temperamenti à vincente perpetuò denominatio sumenda 70.35
 A Temperamento humores sunt 53.42
 De Temperamento partium nostri corporis 78.7
 A temperamento omnes functiones in nobis fieri 78.38
 A Temperamento, ceu à natura, & sanitate, & functionum perfectione in nobis effici 67.26
 Temperamentorum differentia nouem Galeno 68.39
 Temperamentum quid 67.25
 Temperamentum, seu complexio quid Auicennæ 60.31
 Temperamentum æquale ad pondus, intellectui magis quam recipi potest 69.23
 Temperamentum ad pondus, & ad iustitiam 67.16
 Temperamentum æquale ad pondus 69.22
 Temperamentum iustitiale vnde nascatur 77.7
 Temperamentum vt definiatur Auicennæ 68.5
 Temperata complexio longæuior cæteris quod perfectior 648.5
 Temperata naturæ amica 645.34
 Ad Temperatam omnes intemperatæ, ceu ad normam referuntur 68.40
 Temperatissimus inter homines quis dicitur 71.6
 Temperatissima esse, quorum sunt perfectissimæ actiones 71.1
 Temperatis corporibus optimus, ac temperatus aer saluberrimus 208.21
 Temperatum duplex, in vniuersâ substantia, & in singulis generibus 69.18
 Temperatum in vniuersâ substantia, quale sit 69.20
 Temperatum ad iustitiam 69.39
 Temperatum in singulis generibus quale 69.36
 Temperatura medicis naturæ nostræ essentia est 29.25

Tempora cum suas natiuas constitutiones seruauerint, nullum relinqui vulgaribus pestilentibus morbis locum 247.41
 Tempora morborum quatuor 396.18
 Tempora quatuor habere morbis omnibus non congruit 396.21
 Tempora morborum quid esse dicamus 395.42
 Tempora anni quatuor, quibus orientibus & occidentibus syderibus mutentur 220.22
 Tempora anni ex sua ipsorum natura æstimare, non ex alterius comparatione oportet 77.12
 Tempora anni ad quid creata 219.3
 Temporibus omnibus omnes morbos accidere posse 226.20
 In Temporibus mutationum quæ minus mala habenda 225.36
 In Temporibus anni singulis, qui vigere morbi soleant 226.6
 Temporis voce in morbis quid intelligamus 396.15
 Temporis vox Aristoteli quid significet 396.10
 Temporum productionem à Sole & Luna, Dei iussu manasse 219.13
 In temporum qualitatibus quæ perniciosissima 225.42
 Temporum Austrina constitutio quid faciat 226.3
 Temporum Aquilonia constitutio quid faciat 226.1
 Temporum mutatione morbos fieri, cum tempora natiuas suas constitutiones non seruant 225.27
 Temporum vicissitudo alternata sit naturæ ordine 225.20
 Temporum mutationes pariunt morbos 225.23
 Temporum mutatio quæ maximè secundum naturam 225.19
 In temporum morbi vnoquoque, quid morbi vis, & naturæ potentia operentur 397.54
 Temporum morbi cognitionis quæ utilitas 401.29
 Temporum anni obseruatione ad morborum dignotione, eorumque commodam curationem plurimum momenti habere 218.32
 Temporum anni distinctio quibus metienda Galeno 220.19
 Temporum anni constitutio medico pernecessaria cognita 318.27
 Tempo

Terebinthina: resinæ commendatio 528.14
 In tertiana quem victum præscribat Galenus 562.40
 Testes prolifici feminis promptuarum 102.40
 Testium loco in morbis sunt signa, atque iudicia 403.33
 Τετραφαρμακον medicamentum 59.28
 Timore & gaudio de repente mortuos esse quosdam 661.3 & quomodo inde mors consequatur 5
 Timor quid 341.43
 Timor læuum animi pathema, quod periculum adferat 342.7
 Per Timorem quæ in spiritibus & sanguine consequantur 342.3
 Triphera inda, seu sarracena, quid faciat 654.33
 Tucididis grauis sententia, atque consilium in dubiis rebus 573.28.30
 Hadrianus Turnebus vir doctissimus 248.5
 Turtures ingenio conferunt 256.11
 Tutum est quod paulatim fit: quod repente, ac immodicè periculosum 259.28
 V
 Valetudo cuiusque vt sustentanda 206.11.
 Valetudinis bonæ in corpore signa 349.2. & aduersæ futuræ 10
 Valeiscus à Tarantâ medicus percellens, vidisse se puerperam testatur, quæ sexagesimo septimo suæ ætatis anno peperisset 197.9
 Varro Romanorum doctissimus, monstrosas raritates mulierum vndecimo mense partientium, Romanos non recepisse testatur 195.23
 Varro vt de salubrium locorum delictu differuit 244.37
 Vasorum oscula, vt aperiantur 356.4
 Vegetatrix anima in quo sita 643.24
 Vegetatrix anima in natiuo calore sita 120.8
 Venæ in brachiis secandæ 574.
 Venæ ab hepate nascuntur 105.15
 De Venarum ortu disceptatio, inter Aristotelem, & Galenum 105.16
 Venas vt quid natura creatit 105.28
 Venenum quid 626.28
 Venenum cum incognitum est, quid agas 632.37

Venenum tota sua substantia animanti aduersissimum 634.2
 An venenum ad tempus dari possit 633.44
 Venenum omne ex quibus desumatur 627.12
 An Venenum nasci in corpore ex humorum vitio possit 629.1
 Veneni vim retundentia & deinceps. 633.11
 Veneni assumpti curatio 632.36
 Veneni spirituosâ magis quam corporea est actio 628.38
 Veneni assumpti notæ propriæ quæ 629.6
 A Venenis præcautio 630.32
 Venenis quæ tota sua substantia valeant 633.25
 De venenis tractare necessaria magis quam benigna materia est 626.5
 Venena, sua & frætia, & calcaria habere 639.13
 Ad Venena lactis vsus 633.22
 Ad venena vitanda antidotus ex iuglandibus, ruta, & caricis 631.7. & illius commendatio deinceps
 Venena quædâ esse quæ priuatim membris quibusdam nocent 639.34
 Cur Venena lethalia exigua mole exhibita totum tamen animalis corpus breuissimo momento perdunt 627.34 & deinceps per totam pag. & pag. 628.
 Veneno vnicuique naturæ prouidentia contrarium obiectum est 636.17
 Veneno vnicuique proprium ac peculiare ingenerauit naturæ alexipharmacum 636.21. & quæ sint vnicuique sua propria, per totam pag.
 Venenum pleni ventriculo assumptum minus lædere solet 630.42
 Venenorum differentia 627.31
 Venenosum in nobis innasci aliquid posse 630.7
 Ventus Plutarcho quid 237. 8. 26
 Senecæ, quid 11.
 Ventus Atabulus 240.19
 Ventus Scyron Athenas exagitat 240.20
 Ventus Narbonensis 240.22
 Ventus Septentrionalis corpora corroborat 239.8
 Ventus Aquilonius Senibus, virtute imbecillis, & attenuatis, atque à morbo resurgentibus aduersissimus 239.12
 **** 4 Ven

- Ventum Aristoteles quid esse dixerit 237.8
 Venti vt gignuntur 237.20
 Venti Annuerſarij qui dicti ſint 240.26
 Venti modò adducunt nubes, modò deducunt 240.40
 Venti Orientales quales 240.7
 De Ventis, Lucaſi carmina 238.25
 A vento auſtrino, humorum ſuſio & liquatio 239.20
 Ventorum nomina 238.9
 Ventorum commoda 241.4
 Ventorum plurimi Aquilo & Auſter ſpī rare ſolent 238.39
 Ventorum omnium ſaluberrimi Aquilones 238.41
 Ventorum cognitionem medico neceſſariam eſſe 236.40
 Ventorum cauſa 237.12
 Ventos eſſe quosdam quorundam locorum proprios 240.17
 Ventos Deus rerum moderator, cur nō ex vna cauſa, & per diuerſa diſpoſuit 240.35
 Ventos eſſe duodecim 237.28
 Ventos à quatuor mundi plagis ſurgere & pro ſui quēmq; conditione aērem immutare 237.42
 Ventriculo graues nunquam cibum ſumere debemus 258.33
 Ventriculo inſignes neruos cur natura inſeruit 256.45
 Veneris inferioris nomine quid intelligēdum 503.25
 Vergilij locus ſexto eneidos explicatur 152.30
 Venus quibus innoxia ſit 330.7
 quibus noxia 332.34
 Venus quando ſaluberrima 330.3
 Venus frequens habitum corporis ſoluit 330.21
 Venus moderata quid commodi adferat 329.45
 Venus robuſtorum tantū, & aetate florentium eſt 332.2
 Venus rara corpus excitat 330.2
 Venerea luēs nouus morbus 349.29
 Venerem in vere tutiſſimam eſſe 234.36
 Venerem fugiant ſiccō temperamento præditi 529.18
 Venere ſenes, attenuati, & imbecilles parum tutò vt debent 330.12
 Venere non ad voluptatem, ſed ad neceſſitatem vtendum 330.14
 Veneri indulgere an à ſomno, & poſt ei-
- bi concoctionem, an ante ſomnum & à cibo oporteat 333.15
 Veneris exercendæ ſalutaria præcepta 331.45
 Veneris raritas vtilior 330.32
 Veneris cur nullum ſalubrem in ſanitate vſum Epicurus affirmat 329.14
 Veneris moderatæ ſalubrem eſſe vſum 329.20
 A Veneris vſu cur imbecilles reddamur 156.19
 Verecundia custos eſt omnium virtutum 344.28
 Verecundiam ob molliciem animi fieri 344.15
 Verecundiam quid eſſe Ariſtotelis dixerit 343.45. & 344.27
 Ver temperatiſſimum 222.16
 Ver ſaluberrimum 77.43
 Ver naſcentis mundi primigenium, ac genitale initium 220.31
 Vere qui morbi vigeant 226.7
 De Vere, & eius temperamento, diſceptatio 77.20
 Vere quibus vtendum 528.26
 Veris deſcriptio 226.34
 Veris initio, ac ſine purgandum 223.37
 Veris conſtitutio quid in corpore pariat 223.11
 Veritas rectus eſt animi cultus 341.12
 Veritatis cauſa decreta quemq; ſua tollere licet 590.1
 Veſtialia, C. Herdicij coniunx Gillum Ruſſum vndecimo peperit menſe 194.42
 Vidus viduus 4.37
 Vacuare in morbis, cum turgent humores in principio expedit 398.10
 De Victu inſtituendo loci Hippocratis explicatio 557.19. & pag. ſequenti.
 In Victu errores admiſſi grauiores faciunt morbos 556.14
 Victu tenuiſſimo vigente morbo cur vtendum 558.23
 Victu, omnibus ex æquo morbis medemur 15.12
 Sine victu congruo, nec in ſecunda, nec in aduerſa valetudine conſiſtere valemus 15.13
 Victum in morbis ad quid intenti inſtituamus 558.9
 Victum tenuem cur non præſcribant hodie medici 561.13
 In victus ratione erroris culpa, in ægrorū molliciem reiicienda 560.24
 Victum

- Victum tenuiſſimum veteres quem vocarunt 559.18. quem tenuem 20. plenum 20
 Ad Victum quæ ægris ſummiſtrantur, munda omnia, & ægro grata eſſe debent 563.30
 Victum vt probè in acutis morbis inſtituas, cui intendere oportet 559.44
 Sola Victus ratione ſi curare poſſumus, proſpera euenient 556.38
 Victus in extremo tenuis 558.31
 Tenuis 33
 Victus nomine quid intelligendum 555.29.42 & deinceps
 Victus rationem omnē ad virtutē ægri, morbiq; ſtatim reſpicientes, inſtituimus 558.10
 Quandiu vigilamus tandiu viuimus 296.29
 Vigilia quid 303.26
 In vigilia, magna ſit natiui caloris, & ſpirituum diſſolutio 304.10
 Vigiliæ maximè digerunt & ſiccant 304.6
 Vigiliæ immodicæ noxæ 303.43
 Vigiliæ immodicæ vnde ſiant 304.3
 Vinculorum quod aptiſſimum, & pulcherrimum Platoni dicatur 57.11
 Vinum quid 274.23
 Vinum citiſſimè, & optimè nutrit 256.30
 Vinum annoſum 275.45
 Vinum Arelatenſe quale 276.10
 Vinum Dei munere hominibus quaſi ſenectutis remedium largitum eſt 527.4
 Vinum ex hordeo Aegyptiis familiare 279.20
 Vinum ieiuno ventre ſumpſiſſe nocentiſſimum 277.16
 Vinum non tolerant qui imbecillum cerebrum habent 278.3
 Vinum ſanguis terræ 275.16
 An vinum calidum & humidum, an calidum & ſiccum 278.11
 Vinum tenuis ſubſtantia, quibus exhibendū 276.4. generoſum quibus ibidem. Dulce quibus 5
 Vinū quale hyeme atq; æſtate bibendū 276.33
 Vinum ancipiſi euentu auxiliium, interdum venenum eſt 274.22
 Vinum plūribus ne proſit, aut noceat, tardum dictū 274.21
 Vina noua quid faciant 275.42
 Vina rubra & craſſa quid faciant 275.32
- Vina Arelatenſis ſoli, & Caſtri noui ſecus Auenionē, ſenibus oprima 527.37
 Vina qualia ſenibus accommodatiſſima 527.34
 Vina è Cerealibus facta dananda 279.39
 Vina craſſa 275.31
 Vina Dulcia 275.37
 Vina aquoſa pauci nutrimēti ſūt 275.30
 Ad vina perdenda quosdam genitos, ſcribit Plinius 275.22.392.6
 Vini factitij innumerabilia genera 279.8
 Vini vſus pueris nocentiſſimus 276.19
 In vini potu attendendum 276.13
 Vini colores 274.31
 Vini vt alimenti poteſtas 284.39
 Vini noxæ 275.9
 Vini à viribus differentia 274.33
 In vino ſaporum differentia 274.30
 Vino interdum vtendum eſſe in acutis 563.23
 Vino immodicè ſumpto nihil pernicioſius 275.8
 Vinorum in corpore facultates, & effectiones 275.29
 Vinorum ſubſtantia triplex 274.28
 Vinorū differentia vnde ſumēda 274.26
 Vinorum differentia quædam ab ætate ſumuntur 285.41
 Vires ſui cuſtodiam ſemper iudicant 574.12
 Vires, vbi inſirmæ reddita ſunt, ab quouis offendi 660.43
 Virgunculæ quando viri potentes, & nobiles dicantur 186.30
 De virium cuſtodia magna ſemper ratio habenda 563.17
 Virium ſubſtantia ex quibus conſtet. Galeno 211.19
 Virium gratia, ne exoluantur, nutrimus. 558.26
 Virtutum omnium principium in corde 104.33
 Virtutum cultus & amor vnde 340.44
 Virtutis Deiectio ex quibus deprehenditur 664.20
 Virus Animalium morſu aut ictu eiuculantium præſidia 637.37
 Vita quid 120.1.9.129.28
 Vita quid Ariſtoteli 643.15.30.33.38
 Vita nomen quidem habet: reipſa vero labor ſit 647.45
 Vita quæ priuata ſunt ali nullatenus poſſunt 191.35
 Vita ſine ſpiratu ne momento quidē conſtare poteſt 660.27
 Vita ad mortem iter eſt 642.42
 An

- An vita nostra prorogari artis medicæ beneficio possit 648.14
 Cum vita simul perit rei essentia 120.14
 Vita ut proferri artis beneficio queat 651.29
 Vitalis facultas à corde manat 119.36
 Vitæ nomen æquiuocum 643.6
 Vitæ essentiam quid appellemus 120.9
 Vitæ in nobis subsistentia unde constat 207.4
 Ad vitæ tutelâ optimum semper ærem deligere oportet 207.29
 Vitæ producendæ antidota quædam. 654.32
 Vitæ terminos naturales posse artis medicæ beneficio prorogari 652.45, & 653.17
 Vitæ nostræ termini varij, & qui ij. sint 651.36
 Vitæ terminos saluberrimæ artis medicæ præceptionibus proferri posse 649.24
 Vitæ accidentarij termini qui 652.11
 Vitæ finis non omnibus idem est 652.10
 Vitæ cur alij alijs longioris aut brevioris sint 647.45
 Vitæ principia ita arte medica procurari possunt, ut diutissime conseruetur, ac peritent 654.5
 Vitæ plurimum incommodat incauta victus ratio 547.6
 Vitæ nostræ icet citatissimum 642.41
 Vitæ fomes atq; pabulum humidum radicale 645.2
 Vitæ ac generationis animantium principium cœlitus duci 644.17
 Vitæ longioris, aut brevioris causæ 645.4
 Ad vitæ tutelam humidum radicale, ut temperatum esse oportet 644.45
 Vitæ ppriæ, ac peculiare causæ 644.38
 Vitæ nomine tempus intelligi 644.4
 Cur vitæ brevis homo sit 645.43
 Vitæ fines fixi, statij, certij, sunt nobis à Deo constituti 648.28
 Vitæ principia calidum & humidum 648.9
 Vitæ breuitate substantiæ nostræ fluore accelerat 646.29
 Vitæ finis naturalis quis 652.33
 Vitæ nostræ meta 655.19
 Vitam calore, seu proprio, fontem contineri 136.33
 Vitam calore nativo, seu promptu, quodam seruari 137.43
- Vitam, aut ipsas esse vires, aut earum actiones, dixit Galenus 659.8
 Vitam arte produci posse, quibus exemplis probetur 654.24
 Vitam artis præsijs prorogare quid 653.20 & deinceps
 Vitam minuunt intempestiui labores 647.2
 Vitam progressionem esse quandam à sempiterno ente, atque quieto manantem Auerrorus dixit 644.27
 Vitam Deus dat omnibus 644.32
 Vitam omne ens terminatam habet 649.14
 Vitam arte proferre, est mortem retardare 662.16
 Vitam dare Dei munus proprium est 662.30
 Vitam necessarium deorum depositum esse 642.36
 Vitam longissimam breuem esse 647.42
 Vitam penam esse dixit Plutarchus 647.43
 In vitiligine adhæret partibus alimentum, at non assimilatur 131.8
 Vitreus humor Praxagoræ dictus 99.15
 Vitreus humor sœuissimos, cruciatos, vno loco conclusus, creare solet: luculentissima, Galeni de seipso historia 90.16
 Vitra membrana quid 189.19
 Vitulum natum pueri capite refert Aristoteles 192.33
 Viuere, viuentium est esse 120.12
 643.23
 Viuere siue calore nihil quicquam potest 643.23
 Viuere animal, aut planta quandiu dicatur 129.7
 Vlpianus iureconsultus post decem mentes natum, ad legitimam hæreditatem non admittit 195.14
 Undecim menses totos consistere in vtero factum, naturæ ratio non admittit 195.19
 Undecimo mense nasci aliquando hominem posse, scribit Gellius 194.44
 Vnitas partium tam similibus, quam organicis partibus conuenit 355.28
 Vniuersum yna tantum est forma 468.29
 Sine vniuersali cognitione exercitatio recte procedere non potest 541.33

Vnum

- Vnumquodque in suo genere quando optimè habere dicatur 69.43
 Vocis materia 356.32
 Voluptas esca malorum 330.18. 521.26
 Vopiscos quos præsci nominauerunt 196.24
 Vrbes quas ad hyemem commodiores medici statuunt 247.1
 Quæ Vrbes contra hyemem munitiones 246.20
 Urbium situs construendarum optima ratio quæ 245.9
 Vrbs in conualli caua non ædificanda sed in sublimi 245.3
 Vrina serum sanguinis est. 475.8
 Vrina facultatis hepatis concoctricis atque venarum certissima nota est 476.21
 Vrina aurea, seu fulua 477.12
 Vrina aurea, & crocea quid indicent 479.3
 Vrina rubea quid indicet 479.11
 Vrina optima quid significet 476.17
 Vrina optima quæ 477.40
 Vrina alba quid indicet 478.25
 Vrina oleacea quid indicet 480.2
 Vrina veneta, liuida, & nigra quid indicent 480.9
 Vrina qua facultate ad renes trahatur 76.4
 Vrina diluta crudum in venis subesse sicut indicat 310.23
 Vrina mira quadam naturæ industria gignitur 475.10
 Vrina tenuis quæ, item & crassa 477.39
 Vrina crocea 477.14
 Vrina passca 477.18
 Vrina vinea 477.16
 In Vrina contentorum in substantia diuersitas 478.19
 In vrina nubes medicis quid 478.3
 Vrina tenuis, & crassa quando producantur 480.40
 In Vrina corona quid 483.26
 In Vrina subsidia quantitate maior quid indicet 481.42
 Vrina tenuis, & aquosa quid significet 481.13
 Vrina nigra in acutis apprens omnino mala 480.20
 Vrinx quid significant 475.37
 Vrinx, & sudoris generatio unde 475.30
 Vrinx substantiæ differentiæ tres 477.35
- Vrinx nigra 477.29
 Vrinx viridis 477.25
 Vrinx venetus color 477.21
 Vrinx rubea 477.15
 Vrinx spicæ 477.4
 Vrinx colores multiplices 476.40, & deinceps per totam ferè sequentem paginam
 Vrinx viridis color 479.39
 Vrinx vineus color quid indicet 479.25
 Vrinx passcus color quid indicet 479.36
 Vrina alba apprens quid indicet in acutis febribus 478.31
 Vrinx humore crassiora sunt contenta 478.13
 Vrinx sedimentum quid sit 483.40
 Vrinx sedimen veluti pus obtinet generationem 484.6
 Vrinx absque hypostasi malæ 483.38
 Vrinx crassa substantia quid significet 481.22
 Vrinx substantia mediocris quando appareat 480.33
 Vrinx niger color non semper exitium minatur 380.22
 Vrinx tenues cur in obstructionibus appareant 481.7
 Vrinx serum esse humorum in venis contentorum 474.39
 Ex Vrinarum inspectione præcipuus fructus, prælagium est 478.23
 In Vrinx ramenta apparentia 483.6
 In Vrinx albi coloris differentiæ 477.4
 Vrinx maximè attendere oportet in febribus 476.23
 In Vrinx contenta variis in locis matulæ apparent 478.1
 In Vrinx capilamenta quid indicent 483.8
 In Vrinx inspiciendis quid medico obseruandum 484.19
 In Vrinx odor malus quid indicet 483.35
 In Vrinx araneorum filamenta quid indicent 483.34
 bullæ Vrinx innatanres 483.6
 In Vrinx ramenta apparentia 483.6
 In Vrinx cruenta contenta quid significant 482.32
 In Vrinx crassa contenta quid indicent 482.4

De conten

De contentorum in Vrinis colore vt iucandum 482.12
 In Vrinis carunculæ 483.10
 Vtus varia acceptio 109.3
 Vtus pro adiumento Auicennæ 109.17
 Vteri quando continendo semini aptiores 186.10
 Vteri sæpe spiritum accipiunt in seipfos à ventre flatum exhibente 194.4
 Vtero gerentem incolumem vt serues 524.22.
 Vulvisimum quod vltimum est 167.7

Vua & ficus, inter fructus præstantissima 256.28
 Vulnus quid Galeno 355.31

Z

Zailon insula 75.2
 Zeno Citicus vt semen definiuit 166.19
 Zithum Galeno quid 279.7
 Zona torrida 339.41

FINIS.

Errata operarum incuria admiffa.

Pag. 1. lin. 37. lege alimonia. Pag. 5. lin. 40. dignitate. Pag. 10. lin. 42. produxit. Pag. 13. lin. 23. possunt. & lin. 26. patet. Pag. 18. lin. 16. nominis. Pag. 20. lin. 4. imitandum & lin. 32. auferre. Pag. 21. lin. 16. lapsu. & lin. 18. dicitur. Pag. 37. lin. 19. facultatibus. Pag. 45. lin. 12. effectio. Pag. 46. lin. 16. censer. Pag. 47. lin. 23. artium & lin. 25. architectonica. Pag. 53. lin. 2. insignes. Pag. 58. lin. 13. confector. Pag. 71. lin. 27. Tullus. Pag. 95. lin. 40. humores. Pag. 102. lin. 19. vniuersum. Pag. 104. lin. 3. facultatem & lin. 17. adde lib. Pag. 107. lin. 21. moti. Pag. 108. in margine lege immediate. Pag. 110. lin. 9. fenu. Pag. 112. lin. 15. conuul. Pag. 115. lin. 20. effici. Pag. 117. lin. 38. tentanda. Pag. 120. lin. 35. elaboratum. Pag. 122. lin. 44. connexum. Pag. 125. lin. 7. veteri. Pag. 132. lin. 3. elixationi. Pag. 133. lin. 7. enim. Pag. 134. lin. 23. in sensibiles. Pag. 140. lin. 28. depreffiora. Pag. 141. lin. 12. indicant. & eadem lin. Sory. Pag. 165. lin. 43. indicare. Pag. 174. lin. 4. efficietur. Pag. 177. lin. 22. reconditissima. Pag. 183. lin. 18. dissolui. Pag. 184. lin. 43. edulia. Pag. 185. lin. 27. indicauit. Pag. 188. lin. 344. illustrati & numine pleni. Pag. 190. libro 45. libro. Pag. 191. lin. 9. furtibus. & lin. 15. ditinctum. Pag. 192. lin. 4. Informis. Pag. 202. lin. 17. alligatur. Pag. 205. lin. 25. quibusnam. Pag. 207. lin. 17. necessarius. Pag. 209. lin. 5. stium. Pag. 210. lin. 41. differuit & lin. 42. animalis. Pag. 211. lin. 16. animalis & lin. 22. carnosus. Pag. 215. lin. 18. inpectorum: & lin. 36. ob situm. Pag. 215. lin. 25. alius. Pag. 216. lin. 33. fuerunt: & lin. 38. Acris. Pag. 222. lin. 1. pforas. Pag. 230. lin. 28. angina. Pag. 234. lin. 15. aphor. Pag. 237. lin. 45. officii. Pag. 248. lin. 39. feri. Pag. 251. lin. 18. benioium. Pag. 257. lin. 11. nimirum. & lin. 38. via. Pag. 259. lin. 3. dici. Pag. 263. lin. 30. capium. Pag. 265. lin. vlt. Hippociatis. Pag. 267. lin. 36. somno. Pag. 268. lin. 17. sanis. Pag. 271. lin. 9. ni. Pag. 275. in margine. lib. 14. & lin. 44. sanguini. Pag. 277. lin. 59. illud. Pag. 280. lin. 19. hominum. Pag. 281. lin. 35. frigidiores. Pag. 297. lin. 1. tumentibus: & lin. 26. Auicenna. Pag. 302. lin. 15. refrigerato. Pag. 305. lin. 43. infatitate. Pag. 317. lin. 31. qualitate. Pag. 320. lin. 40. aggressuro. Pag. 321. lin. 35. dicatur: & lin. 39. sensis: & lin. vlt. animantis. Pag. 322. lin. 24. humorum. Pag. 325. lin. 42. inaniunt. Pag. 328. lin. 31. indicantes: & lin. 36. quodque. Pag. 329. lin. 11. lucidium. Pag. 334. lin. 34. vteri. Pag. 338. lin. 22. nervosum. Pag. 340. lin. 21. dele. sed. & reponit aduerbium post verbum voluit. Pag. 344. lin. 3. esse in: & lin. 44. firmitate. Pag. 352. lin. 1. illata: & lin. 3. definitio: & lin. 41. vero. Pag. 354. lin. 25. phygetha: & lin. 26. generis. Pag. 355. lin. 8. aneurismate: & lin. 41. cauum. Pag. 357. lin. 8. celerrime: & lin. 29. malitiam: & lin. vlt. dele ex. Pag. 358. lin. 23. indicant: & lin. vlt. oborta. Pag. 361. lin. 40. alui. Pag. 362. lin. 6. fita. Pag. 369. lin. 27. cacocidium. Pag. 373. lin. 16. funginis. Pag. 374. lin. vlt. Morborum. Pag. 375. lin. 40. timores. Pag. 377. lin. 34. tractatione. Pag. 378. lin. 16. efficiens. Pag. 380. lin. 5. redeuntes. Pag. 383. lin. vlt. item. Pag. 387. lin. 8. externa: & lin. 34. indicatrice. Pag. 384. lin. 58. dicendum. Pag. 397. lin. 5. raro. Pag. 398. lin. 29. morbum: & lin. 42. instant: & lin. 44. obortæ. Pag. 399. lin. 16. in: & lin. 34. alixiffa. Pag. 406. lin. 8. particularium. Pag. 410. lin. 9. indicationem: & lin. 11. indicium: & eadem lin. indicatorio. Pag. 412. lin. 4. indicant. Pag. 413. lin. 40. indicata: & lin. 41. indicata. indicatorio: & lin. 42. indices. Pag. 414. lin. 2. præindicante: & lin. 23. humoris. Pag. 417. lin. 20. dele fit. Pag. 418. lin. 31. indicata: & lin. 39. indicata. Pag. 419. lin. 40. indicatoria. Pag. 423. lin. vlt. crifimorum. Pag. 424. lin. 3. iudicia. Pag. 426. lin. vlt. minor. Pag. 427. lin. 19. qui qui d. pag. 429. lin. 41. effectrix. Pag. 431. lin. 37. adfuturam. Pag. 432. lin. 28. iudicis: & linea 42. addemala post nomen, malitiam. Pag. 433. lin. 32. occultationis: & lin. 38. commentitium. Pag. 442. lin. 16. eodem. Pag. 453. lin. 37. principum. Pag. 454. lin. 8. indicatio: & lin. 39. homini. Pag. 458. lin. 23. inæqualis. Pag. 460. lin. 18. pullum. Pag. 461. lin. 5. coniunctus: & lin. 22. iudicationem: & lin. 32. affectus. Pag. 464. lin. 42. contractionis. Pag. 470. lin. 16. vehementiorem. Pag. 475. lin. 10. quadam. Pag. 476. lin. 29. aluo. Pag. 477. lin. 19. vua: & lin. 39. crastioris. Pag. 481. lin. 7. materia. Pag. 482. lin. 7. indicant: & lin. 8. indicio: & lin. 21. indicant. & lin. 25. vindicent. Pag. 483. lin. 8. indicantia: & lin. 14. subfidens. Pag. 484. lin. 21. Israëlitæ: & lin. 29. quadam: & lin. 35. illustrato: & lin. 39. validæ. Pag. 485. lin. 38. tumorem. Pag. 487. lin. 18. indicant: & lin. 20. habet: & lin. 41. iococæ. Pag. 489. lin. 13. indicant. Pag. 490. lin. 21. eò deteriore. Pag. 491. lin. 37. pericholæ. Pag. 496. lin. 27. enim. Pag. 500. lin. 6. flatuoso. Pag. 503. lin. 39. infomniam. Pag. 504. lin. 25. minus. Pag. 505. lin. 15. abolitus. Pag. 506. lin. 5. siue: & lin. 44. pericholæ. Pag. 507. lin. 1. coma: & lin. 6. subliuantes: & lin. 30. iudicata. Pag. 508. lin. 33. infomniam. Pag. 509. lin. 16. ignito. Pag. 510. lin. 20. praux. Pag. 514. lin. 17. necum: & lin. 21. minimum. Pag. 515. lin. 1. Excretionem: & lin. 29. iudicatione. Pag. 517. lin. 12. iudicationes. Pag. 518. lin. 29. commonendæ. Pag. 519. lin. 20. post dictione illud. adde vt. Pag. 523. lin. 24. latè. Pag. 524. lin. 35. colymbades. Pag. 526. lin. 1. cunis: & lin. 11. vtrunque. Pag. 527. lin. 8. mellis. Pag. 534. lin. 40. angustum. Pag. 535. lin. 1. contineri: & lin. 25. nimis. Pag. 536. lin. 22. iudex. Pag. 537. lin. 39. citra. Pag. 539. lin. 40. subnectemus. Pag. 540. lin. 31. omnem. Pag. 545. lin. 26. obstructionibus. Pag. 546. lin. 6. adstringant: & lin. 14. educto. Pag. 552. lin. 37. operis. Pag. 555. lin. 7. possibilis. Pag. 556. lin. 14. in. Pag. 559. lin. 14. iudicatio. Pag. 560. lin. 29. potionique. Pag. 563. lin. 5. pruna. Pag. 565. lin. 4. picrocholi. Pag. 566. lin. 39. lib. Pag. 568. lin. 44. natura. Pag. 569. lin. 13. abinthio: & lin. 23. thymi: & lin. 36. fibris. Pag. 570. lin. 19. ni. Pag. 573. lin. 18. indicationem: & lin. 21. indicationem. Pag. 574. lin. 3. copiosius: & lin. 12. admittit: & lin. 23. funem: & lin. 29. internas. Pag. 576. lin. 41. explicabimus. Pag. 577. lin. 9. conficiunt: & lin. 20. Quartus. Pag. 579. lin. 27. suauitatem. Pag. 580. lin. 21. noxia: & lin. 36. imperare. Pag. 581. lin. 34. cuacuandum. Pag. 584. lin. 25. qua: & lin. vlt. abdita. Pag. 585. lin. 9. effectio. Pag. 586. lin. 42. at. Pag. 587. lin. 1. vifcida. Pag. 588. lin. 34. crebriore. Pag. 590. lin. 2. vni: & lin. 25. partiendum. Pag. 594. lin. 2. at qua: & lin. 38. de. Pag. 596. lin. 9. duodecim: & lin. 23. sarxiphagon. Pag. 605. lin. 30. humorum. Pag. 610. lin. 6. expurgatione: & lin. 22. biHolis. Pag. 612. lin. 2. Bithinorum. Pag. 615. lin. 37. vomentes. Pag. 618. lin. 22. sanitati. Pag. 622. lin. vlt. ego rei. Pag. 626. lin. 14. fecere. Pag. 627. lin. 29. auras: & lin. 44. licbit. Pag. 629. lin. 7. inculparique. Pag. 631. lin. 10. antidotus: & lin. 43. vellet. Pag. 632. lin. 5. idemque: & lin. 7. Mythydatem. & lin. 30. effecta. Pag. 634. lin. 6. ac. Pag. 635. lin. 38. inanimis. Pag. 637. lin. 2. meatus: & lin. 32. Alterco: & lin. 39. aliorum. Pag. 638. lin. 24. destinatur. Pag. 641. lin. 11. Antoninus. Pag. 642. lin. 23. venenorum. Pag. 645. lin. 20. & & lin. 38. ducedam. Pag. 646. lin. 6. ni. Pag. 647. lin. 12. exluit: & lin. 20. solus. Pag. 648. lin. 3. firmissimis è: & lin. 20. vtrunque. Pag. 649. lin. 14. ens. Pag. 651. lin. 35. naturales alij. alij. Pag. 653. lin. 4. prorogat at: & lin. 35. ad: & lin. vlt. quo. Pag. 654. lin. 36. fuerit: & lin. vlt. domum. Pag. 655. lin. 3. nonumque: & lin. 24. dominum. Pag. 656. lin. 2. Cracuum. Pag. 657. lin. 3. quales: & lin. 39. emanente. Pag. 660. lin. 15. internis.

V I R T U T E D U C E,

C O M I T E F O R T V N A .

APPENDIX

AD TRES SVPE-

RIORES LOCORVM

MEDICINAE COM-

MVNIVM LIBROS.

EODEM FRANCISCO VAL-

LERIOLA AVTORE.

Cum triplici Indice locupletissimo.

LVGDVNI,
APVD HAEREDES SEBASTIANI

NI GRYPHII.

M. D. LXII.

Cum priuilegio Regis.

ILLVSTRISSIMO, AC
POTENTISSIMO HEROI.

ANNAE MOMMORENTIO, MILI-
tum Galliae praefecto, Pari Franciae, ac Mom-
morentiorum duci, Franciscus
Valleriola medicus,
S. P. D.

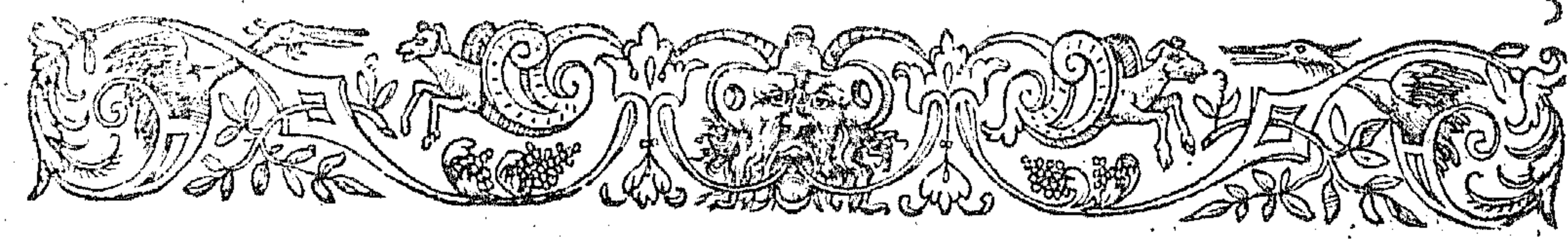
M mea sortis hominibus, profes-
sibus Medicis prodesse labore privato
meo & industria cogitare, ANNA du-
cum clarissime, id quidem sub illustris
nominis tui splendore, ac gratia com-
modè effecturum me bona fide sum ar-
bitratus. Quod cum in animum indu-
xisssem, magna cura, summoq; labore,
omnes Medicina communes locos in or-
dinem quendam digessi, & singulari quadam breuitate complectens,
eos ipsos (quantum quidem ingenij exigui mei viribus consequi datum
est) descripsi: artis nimirum amplitudinem tribus libris prioribus no-
mini tuo consecratis, veluti compendio colligens. Quos ego cum DEI
OPT. MAX. gratia iam perfecissem, ne omisisse quicquam videri
possem (integritati namq; operis deesse quiddam mihi planè videba-
tur) cogitavi ea operi universo, ad complementum, & ornatum inserere,
qua & pulcherrima, & altissima indaginis ipsa essent. Quae quidem
omnia, eodem quo reliqua ordine seorsim hac appendice, ceu corollario
quodam ad praecipuas huius mei laboris commentationes conclusi. Acce-
ptum igitur feres, exigua hac tibi à me deferri, qua tu pari voluntate
& animo excipies, qua & humanitas tua, et erga disciplinas omnes,
earumdemq; magistros fauor tuus exigere à te videtur: neq; aut mu-
neris tenuitate, aut eius, qui dat confidentiam aestimabis. Nam quaecumq;
tibi summo viro, & clarissimo heroi deferuntur, ea si modo grata ha-
beas, & fauore tuo ornare in animum inducas: etsi infima sint, exiguiq;
pretij, magna continuo, vel optimi cuiusq; estimatoris iudicio sunt fu-
tura. Quae igitur tibi à me demerenda tuae gratiae, & officij implendi
mei causa deferuntur, ea tu approbare, & tua tuopte merito dici pa-
tiare, vel eo nomine, quod ab obseruatissimo, & obsequentissimo tuo-
rum omnium hac tibi nuncupentur (tuorum namq; albo adscribi in summa
felicitatis locum iure pono.) Deum ego supplex oro, ut canam hanc senecti-
tem tuam, tot honoribus cumulatam, totoq; orbe celebrè, cursu gloriae
sempiterno heroicis virtutibus tuis, ac factis debito, ornare velit.

INDEX CAPITVM AP-
PENDICIS LOCORVM
COMMVNIVM MEDICINAE
FRANCISCI VALLE-
RIOLAE.

DE febris in genere. Caput primum, pag. 1.
De morbis contagiosis, popularibus, & pestilentibus in genere. Caput secundum, pag. 36.
De tumoribus præter naturam, seu apostematibus. Caput tertium, pag. 69.
De vulneribus & vlceribus in genere. Caput quartum, pag. 84.
De Fracturis. Caput quintum, pag. 98.
De Luxationibus in genere. Caput sextum, & vltimum, pag. 111.

INDEX DVBIORVM APPENDICIS,
Cuius prior numerus paginam, posterior lineam indicat.

- I. An febris sit natiuus noster calor in igneum mutatus, an calor illi superadditus, pag. 6. lin. 18.
II. Curnam intermittentes febres stas, & certis diebus recurrant, pag. 11. lin. 11.
III. Cur continentes febres circuitibus minimè ducantur. pag. 12. lin. 22.
IIII. Cur stas temporibus recurrant humores. pag. 13. 34.
V. An contagio per aduentum contrarij perdat. 37. 31.
VI. Qualis sit infectio, quæ ex contagione suscipitur. 38. 32.
VII. Cur fructus humidus celeriter marcescant. 40. 24.
VIII. An à cælo & syderibus pestilentes morbi nascantur. 47. 30.
IX. An sanguine misso, an purgantibus medicamentis vacuandum in pesti lenti affectu. 58. 41.
X. Num apostema, simplex sit, an complexus æstimandus affectus. 71. 35.
XI. Cur rebus tantùm duris, & renixu contranitentibus fracturæ ratio conueniat. 99. 5.

APPENDIX AD
TRES SUPERIORES
LOCORVM MEDICINAE

communium libros, eodem Francisco
Valleriolo medico
autore.

De febris in genere.

CAPVT. I.

CVM sit febris morborum omnium sæuis-
simus, & in quem incurrere homines sæ-
pe soleant, haud abs re facturum me pu-
taui, si de omni februm natura, tracta-
tionem (ne quid operi deesset) quantum
quidem communium locorum ratio pa-
teretur, ingrederer. Hoc itaque capite
quid febris sit, quæve eius essentia expli-
cabitur: quæ februm differentia: quæ
species: de signis item februm, earumque
causis, tum de curatione in genere agemus: postremò cur recurrentes
stas diebus febres quædam sint, enarrabimus, quo sine caput claudemus.
Ergo febris, autore Galeno, est calor totum corpus infestans, seu
conuersio natiuæ caliditatis ad igneam: vt idem lib. 1. aphorismorum
com. 16. & lib. 1. de rati. vic. acur. com. 18. affirmavit. Ex eo verò
quod dictum est, febrim esse calorem totum corpus infestantem, in-
telligi sanè potest, præter naturam eum esse calorem qui febris sit, quòd
corpus infestet, atque malè afficiat. Qui enim secundum naturam est
in nobis calor, corpus fouet, seruatque: qui verò præter naturam, per-
dit, ac dissipat: atque ob id profectò (quòd dixit Galenus) corpus in-
festat. Acris enim est, insuauis, planèque molestus febricitantium ca-
lor, quòd alienus sit, & extrarius, quòd noxam inferat corpori, &
molestiæ sensum. Vnde illud rectissimè ab eodem Galeno dictum vide-
tur, substantiam febris in genere esse caloris qui sit præter naturam.
Hæc enim profectò febris essentia est, atque propria natura, vt sit præ-
ter naturam calor, qui toti corpori noxam inferat. Auicenna paulò
plenius febris naturam explicasse mihi est visus, dum ait: Febris est
calor extraneus accensus in corde, procedens ab eo, mediantibus spi-
ritu, & sanguine per arterias & venas in totum corpus. Exacta mihi
profectò hæc naturæ febris explicatio visa est, vt per quæ & ipsa febris
substantia, & propria sedes, exactè explicetur. Febris nanque substantia

Lib. de mor.
diff. cap. 5.

Lib. 1. de feb.
diff. cap. 1.

Fen. 1. 4. cap.
1.

in genere extranei caloris tota posita planè est. Illius verò propria sedes, cor. Nisi enim qui auctus supra iustum naturæ modum calor est, in corde, ceu in radice propria succendatur, febris nomen haudquam meretur. Alioqui qui in nobis ab exercitatione immodica, atque labore, aut ira suboritur calor, febris esset censenda: quod minimè est affirmandum. Progressus item febris modus in vniuersum corpus, hac oratione commodissimè explicatur. Venarum enim & arteriarum adminiculo febrilis calor in omnem corporis ambitum defertur, delatoribus quidem spiritu, & sanguine, quæ in omni cuiusvis generis febre calefieri ipsa, & affici est necesse. à quibus sic affectis in participatum duci vniuersum corpus consequens quidem est. Nec verò accendi in corde calorem sat est, nisi ita succendatur, vt noxa inde actionibus naturalibus proueniat: tum enim cum in corde accenditur extrarius calor, & naturæ inde actiones læduntur, febris iam censerit debet calor huiusmodi. Cum verò partem omnium principem caloris obsideat, nempe cor, optima ratione dictum videtur, febrim morborum omnium nequissimum esse, quod Isaac Israëlita in libro februm dixit. An verò febris sit natiuus noster calor in igneum mutatus: an calor illi superadditus, vt è nostris Gentilis Fulginas voluit, facilis est ex Galeni sensis explicatio: nihil prorsus aliud esse febrem, quam calorem nostrum in igneum mutatum. Febris enim (ait Galenus) est conuersio natiuæ caliditatis ad igneam. Cum enim causa vna aliqua subest, quæ febrim in corpore creare possit, ea ita calorem natiuum nostrum afficit, vt in igneam naturam conuertat. Vt exempli causa, si ex nimia in sole mora per caniculæ æstus, aut ex immodico motu, ira, aliisve causis externis, febris creetur, id non alia ratione fit, quam natiui caloris incensione. Incensus nanque natiuus calor, & instar ignis nostri corporis substantiam dissoluens, febris est. Est enim tum præter naturam factus. Sic etiam, vbi ex putrentibus, & corporis meatibus obstruentibus succis, inducitur febris, calefcit natiuus noster calor, & in ignis naturam mutatur. Multo nanque, aut viscido, aut crasso, & glutinoso contento in vasis succo, si causa quæpiam adfuerit cutis meatibus stipans, primum quidem externorum, meatuum stipatio sequitur, ad quam obstructio, & ad hanc per humorum conclusionem calidi innati prohibita transpiratio, quæ & putredinis, & incensionis caloris est generatrix: Vbi enim non commodè diffatur natiuus noster calor, ignescere omnino est necesse, atque hoc febris est. Quod præter citatam ex Galeno in aphorismis sententiam, probari id ipsum ex alio Galeni loco perquam facile potest, nempe ex libro de morborum causis, cap. 2. vbi de causis morbi calidi tractans, Galenus, ad hunc modum differuit.

Quæstio de
f. Bre.

Lib. 1. aphor.
com. 16.

Si (inquit) calor in totum extēdatur corpus, morbus ipse febris nominari debet: quippe quæ totius animantis calor immodicus est. Et paulo post, Quartum genus eorum (subdit) quæ insitum calorem accendere possunt, in constipatione consistit. Nam si immodico algore correptus quispiā fuerit, aut in aqua, quæ vel aluminis naturā, vel aliā huiusmodi qualitatem

qualitatem seruet, natauerit, constipabitur, densiorque reddetur cutis. Atque sic vapores, quominus transpirent prohibentur. Quod si forte fortuna humidi existant, ea quæ ibi cumulata sunt, febrim succendunt. Hoc loco profecto febrim incensionem esse insiti nostri caloris, Galenus aperitissimè dixit, cum quartum esse genus eorum quæ ipsum incendere possunt stipationē affirmavit, incensionemque eam sic ab stipatione genitam febrim postea nominavit. Erit itaque febris re vera insiti nostri caloris ad igneam naturam conuersio, tumque, cum talis talis est factus, ignis opera facit, vrendo, liquando, dissipando. Et si non ita sit tum à seipso alienior factus, quin & vitam quadantenus tueatur, & foueat, & naturæ munia (quanquam ægrè) obeat, alioqui enim febriens viuere minimè posset. Nec repugnat eundem calorem, & naturalem, & præter naturam dici. Est enim substantia quidem sua, febrientis calor naturalis, gradu verò, & acrimonia, malæ qualitate præter naturam: atque ob id actionibus officit. Iam verò explicata febris essentia, atque natura, ad februm differentias progrediamur. Differentiæ autem maximè propriæ februm eæ sunt, quæ à rei substantia, hoc est caloris essentia, ducuntur. Ob id rectè Hippocrates harum fecit in hunc modum discretionem. Februm quidem aliæ mordaces sunt manui, aliæ mites: aliæ non mordaces quidem, sed post insurgentes, aliæ verò acutæ, sed à manu victæ, aliæ statim valde ardentes, aliæ in totum debiles, aridæ. Hæ omnes differentiæ à multitudine, paucitateve præter naturam caloris desumptæ sunt. Quæ enim ad tactum mordaces sunt, febrilis caloris copiam demonstrant: quæ mites, mitiorem item febrim indicant: ac proinde Galenus hunc locum enarrans, ab ipsa propria februm essentia acceptas esse differentias huiusmodi, plenè confirmat: cum sit februm essentia præter naturam caliditas, idque non Hippocratis modò autoritate sed omnium hominum cōmuni consensu. Nec verò tantum propriæ hæ sunt, quæ à caloris differentia sumuntur, sed & quæ à materia, in qua hic præter naturam calor accenditur, has proximè cōsequuntur: ac proinde prioribus enumeratis differentiis, ad eas progreditur Hippocrates, quæ ad materiam in qua accensus est præter naturam calor, pertinet. Inquiēs februm quasdam esse saluginosas, flatuosas, rubeas, pallidas, liuidasque. Sunt autem, vt in summa dicatur, tria in vniuersum, quæ februm materiæ existunt, spiritus, humores, membra. Non enim in quoquam alio, quam in horum altero, accēdi febrilis calor potest. Aut enim in cordis ipsius substantia, aut in his, qui in eius vetriculis continētur humoribus, aut in aërea ipsius cordis substantia hoc est spiritibus, accēditur qui præter naturam est calor. Cum calefacta est cordis substantia, incallescunt autem spiritus & humores, thetica & habitualis febris gignitur. Cum verò humores calfacti sunt, calent autem cordis substantia atque spiritus, idque vt plurimum putrescētibus succis, putrida vel humoralis etiā febris nascitur, prout calfactis quidē cordis spiritibus, incallescētibus verò humoribus, & cordis substantia ephemera, seu diaria febris producitur. Nec enim (vt ait Galenus) parui refert si calefcere dicamus,

Lib. 6. Epid.
textu 29.

Lib. 1. de feb.
diff. cap. 1.

a 4 aut cale

Februm spe-
sice.

Gal. lib. 9.
meth. med.

Februm cau-
sa.

Lib. de mor.
caus. cap. 2.
& lib. 1. de
diff. feb. cap.
3.

Complicatum
februm causa.

Lib. 2. de dif-
feb. cap. 8.

aut calefacta esse. Hæ febrium differentia præcipua habenda, à qui-
bus innumeræ ferè species oriuntur, continuæ, intermittentes, & illarum
quidè vt sint aliæ perpetuè crescentes, decrecentes aliæ, quædã vnũ
eundemq; tenorẽ ad finẽ vsq; seruantes. Quas Græci propriis vocibus
ἐπιμασικὸς, ἐπιμασικὸς, καὶ παραμασικὸς nominare in vsu habent. Sunt item &
continuarum multæ aliæ species, ardens febris, Hemitritæa, tertiana
continua, quotidiana continua, quartana continua, prout humores hi
in vasis putrescunt. Intra vasa nanq; putrescentes humores, cõtinentes
efficiunt febres. Intermittentiũ porrò numerosa sylua est, tertianarũ,
quotidianarum, quartanarum, erraticarum, vagarum, inconstantium, 10
diurnarum, nocturnarũ. Est & in his epiala vocata febris, atq; lipyria,
tum & quæ ab aëris pestilentis attractu fiunt, quas pestilentes dicimus,
quæ continuæ sunt, interdum etiam diariæ, vel humorales vt plurimũ.
Sunt & febres quædam ab internorum inflammationibus ortæ, quas
πυφώδεις nominat, hoc est succedentes. Discriminatur porrò quæ dictæ
sunt intermittentiũ febrũ species, ipsarum simplicitate, puritate, aut
humorũ confusione: vt in tertianarũ specie sit alia exquisita, & simplex,
veraque tertiana, alia notha, impura, atque item in aliis, prout qui eas
creat humor, aut purus est & immixtus, aut aliis confusus. Mera nanq;
bilis exquisitam tertianam: ea ipsa, vel pituita vel aliis humoribus 20
confusa, notham tertianã parit. Sic pituita quotidianam, atra bilis quar-
tanã facit. Putrescentes enim huiusmodi succi, si extra vasa putreant,
intermittentes febres, quæ ad infebriationẽ desinãt, pariũt. Atq; ob id
febres huiusmodi intermittentes, recurrẽtes, seu deficientes nominari so-
lent. Si verò intra vasa putrescãt, varij generis cõtinẽtes febres creant.
Pallida nanq; bilis intra vasa putrescẽs, tertianã continuã: pituita quo-
tidianam item continuam: prout atra bilis quartanam continuam crea-
bit. Vt verò in vniuersum de febrium causis dicatur, quæcunque calo-
lorem immodicum, aut putredinẽ inferre possunt, febrium causæ cen-
sendæ sunt. Incalescunt autem plus satis corpora autore Galeno, vel ob 30
immodicum quempiam motum, vel ob putredinem in corpore obor-
tam, aut calidorum viciniam, & adhæsum, vel ob constipationem, na-
tium caloris distillatione prohibita, vel tandem ob vsum ciborum, & po-
tionum, calorem immodicum inferre potentium. De quibus abundè
Galenus Lib. 8. 9. & 11. meth. medendi & lib. 1. de feb. diff. cap. 3. &
lib. de morb. causis cap. 2. tum lib. 1. artis curatiuæ ad Glau. & lib. 2.
de crisi. Hæ simplicium febrium causæ. Complicatarum porrò,
& confusarum, diuersa est ratio. Fiunt enim ab humoribus inuicem
mixtis, & varij generis febres creantibus. Febres has compositas rectè
vocamus. Vnde tertiana, quotidiana, quartana, citra alicuius partis in-
flammationẽ cõmitti, cõiungique possunt, idque vel complicatione, vel 40
confusione. Aliud enim est complicatio Galeno, aliud confusio. Com-
plicationem (quam Græci *ἐπιπλοκή* vocant) appellat Galenus, cum
horis diuersis inuadunt commixtæ febres. Confusionem verò (quæ
Græcis *κράσις* dicitur) cum eodẽ incipiunt tempore. Qui verò tertianæ,
& quo

& quotidianæ complicationes scire volet, Galenum lib. 2. de febrium
differentiis, cap. 7. & lib. 2. de crisi. cap. 9. adeat. At de febrium
causis pro compendij ratione iam satis. De signis modò, & curatio-
ne dicamus. Febres ipsæ sese facillè produnt calore ad tactum immo-
dico percepto. Sed alia, atque alia signa apparent, vbi calor vel spi-
rituosam, aëreamque cordis substantiam, vel ipsius humores, vel tan-
dem solidum cordis corpus præhendit. Nam spiritibus cordis accessis,
ephemera febris creatur. Cuius signa sunt, eas à præincipientibus cau-
sis ortum duxisse, calorem inueniri mitem, minimè acrem aut morda-
cem, pulsus ad magnitudinem ac celeritatem effatu dignam acce-
dentes, coctio mox in vrina prima statim die apparens, finisque mox
cum leui sudore, vaporẽ rorulento. At verò quæ in humorum putre-
dine accenduntur, longè his dissimilimas notas habent, quòd ab in-
ternis vt plurimum nascantur causis, etsi ab externis oriri quandoque
possint, quòd calorem habeant imitem & insuauem, quòd expira-
tionem grauiorem, ac frequentiore, pulsus inæquales, & ad veloci-
tatem & crebritatem inclinantes, quòd in his coctio in status tempus
vt plurimum prorogetur. Vrinæ in his à principio aquosæ, tenues,
nonnunquam crassæ atque turbatæ putredinisque notam secum feren-
tes apparent. Horror præcedere eas solet, præsertim quæ intermitten-
tes sunt, multaque corporis contractio, languor, ac lassitudo, sympto-
mataque grauiora has comitari solent: nausea, sitis, vomitus, angustia,
dolor, syncopa, delirium, vigiliæ, inappetentia, & eius generis pluri-
ma. At verò in continentibus febribus grauiora omnino omnia appa-
rent, quòd & maior quàm in intermittentiibus putredo subit: & ad in-
febriationem, vt in illis, minimè perueniatur: ob id neque cum hor-
rore incipit continens febris, neque accessiones (quæ verè continua
est) habet: sed ab initio ad finem vsque vna, eaque perpetua accessio-
ne constans, tandem naturæ vi propulso humore, decretorio facto de-
finit. Hæc verò signa hæc sunt. Ea si tabida sit, depræhendi facilli-
mè potest, apparet enim tabidus totius corporis habitus, oculi caui,
veluti foueis quibusdam recõditi, exhausto nimirum iam vniuerso in
ipsis liquore: siccitas & rugosa in vniuerso corpore species, ac flos vi-
talis coloris extinctus. Collapsa item tempora in his visuntur, cõtracta
præcordia: caliditas ad tactum debilis illa quidem primo occurfu,
sed mox tangenti acris. Pulsus tenuis, durus ac debilis frequẽsque
apparet: locaque arteriarum plus reliquo corpore calent. Tum verò
intendi in ipsis calor febrilis solet, cum accepto cibo refici membra
solent. Communia attulimus febrium omnium signa. Peculiaria ve-
rò, ac propria vnique generi sua sunt, vt tertianæ febris initium
cum horrore, aut rigore, calor mordax, sitis inexhausta, biliosi in
accessione vomitus, habitus corporis siccus & gracilis, victus ratio
bilibi gignendæ idonea, tempus æstiuum, ætas florens, anni conditio
calida & æstuosa, accessions denique per sudorem desinentia, ac reuer-
sionis per tertium quemque diẽ cõstans ratio, tertianæ febris certissimæ
notæ

Februm signa.

Ephemera
signa.

Putridarum
februm signa.

Interpollata
signa.

Continentium
signa.

Hæc verò
signa.

Tertianæ
signa.

Quotidianæ
signa.

notæ sunt. Vti quotidianæ, frigida & humida corporis temperies, crassior habitus, initium accessions cum frigore, calor quàm in tertiana mitior, accessio longior, recursus singulo quoque die, pituitosi vomitus, anteaçta vita pituitæ gignendæ apta, percepta in ventriculo cruditas, grauitatis in eo sensus, deieçta appetentia, párque & anni, & aëris constitutio, nempe frigida & humida amphimerinæ febris certissima indicia sunt. Quartanam significant, frigida & sicca temperies, huic promouendæ idonea, gracilis habitus, accessions initium cum glaciali rigore, vbi progredi cœperit quartana, eoque diurno. Nam

Quartanæ
signa.

in principio vniuersali, nondum attenuato humore, vix frigus percipitur. Longissima accessio, membrorum magna contractio, victus præcedens melancholicus, ætas, habitus, aëris atque anni constitutio autumnalis, ac periodica per quartum quemque diem accessions reuerfio, longiorque mora id amplius testari videntur. Quæ qui exactius scire volet, Galenum lib. 1. artis curatiuæ ad Glau. & lib. 2. de crifibus, atque de februm differentiis adeat. Superest vt de curatione breuibus agamus. Curatur omnis febris contrario. Itaque cum calidus siccusque morbus febris sit, refrigerantibus humectantibusque rectè curabitur, iuxta illud Hippocratis, Victus humidus febricitantibus omnibus confert, idque indicatione solum à morbo accepta. 20

Februm
curatio.

Lib. 1. aphor.
26.

Nam si causæ rationem habeas (vti in omnibus causas habentibus morbis facere expedit) à remotione causæ curationis initium sumere oportebit. Vnum nanque commune præceptum obseruare semper oportet, vt vnquamque prius quæ efficit causam, rescindamus, deinde ad illam, quæ ab eadem causa facta est ægritudinem accedamus, sic affirmante Galeno. Abscinditur porrò causa pro sui varietate, alio atque alio modo. Nam si plenitas, & humorum in vasis redundantia in causa fuit (vti vt plurimum in continentibus febribus esse solent)

In arte medi-
cinali cap.
89. & lib. 4.
meth. med.

Gal. lib. 11.
meth. med.

vacuanda prius venæ sectione abundantia est. Saluberrimum nanque est, venam in febribus incidere, non continuis modò, sed & aliis 30
omnibus, quas putrescens humor excitat, modo neque ætas, neque vires prohibeant, vt leuata quæ nostrum corpus dispensat natura, & exonerata eo quo veluti sarcina premitur, facilius quod reliquum est vincat. Quod verò humoris putruit, per aluum, vrinas, & sudores euacuare expedit. Redundantia vacuata, ad curandam obstructionem aperientibus, detergentibusque in quibus non multus subsit calor, prope-
rabimus. Id perficiunt varij generis dulces potiones, quas nos vulgato in scholis nomine, aposemata, iulebósque nominamus. Nempe oximeli, ptisanæ cremor, mulsæ diluitor, & qui ex aceto, saccharoque sirupus conficitur, quem acidum nominant. Prodest ad id oxifaccharum 40
vtrumque, tum simplex, tum compositum, & qui ex radicibus conficitur, & quem de bizantiis dicunt, vbi infarctus in visceribus crassorum, lentorumque humorum adfuerit. Hæc enim omnia si ex decocto intyborum, fatiui & agreftis, hyssopi, feniculi, capillariumque vocatarum excipiantur, probè humores attenuare & incidere, obstru-

ctionesque

ctionesque adimere possunt. Febribus vnice clysteres leues profunt, & quæ vrinam cient. A quibus dare postea conuenit quæ relictum in membris calorem pellant, sicque ademptione malæ qualitatis membra recreent, ac reficiant, qualia sunt epithemata refrigerantia, condita, electuaria, & huiusmodi refrigerandi, & humectandi vim habentia. Imperanda porrò in febribus quies ægris est, adimendæ curæ, conciliandus somnus, parca victus ratio, sed eucha instituenta. Hi curationis februm iu vniuersum scopi. Nam de peculiari febris cuiusque curatione, in methodo, si fata sinent, exactè tractabimus.

10 Tempus est vt illud modò explicemus (quod omnium ego longè difficillimum existimo) Cur nam interpollatæ febres statis & certis diebus recurrant, tertiana tertio quoto die, vno interposito, quotidiana singulo quoque, quartana per quartum diem, duobus interiectis recurrat. Admirandum profectò videtur, corporis succos ita statos & certos habere motus, vt febrim per certos & fixos dies promoueant. Id quoniam scitu est dignissimum, nec satis adhuc vt arbitrator explicatum, enodare tentabimus. Ergo commodè res vt tota explicetur, primum omnium quid periodus sit, seu circuitus nosse conuenit, & quidnam sit morbos suis periodis, & circuitibus recurrere.

20 Periodum autem, seu circuitum definiuit Galenus, similem ad idem reditum, veluti accessionem, deterius tempus totius circuitus. Equidem cum morbus quispiam intermissione & accessione constans, recurrit ad eandem dispositionem, in qua deterius habere æger dicitur, recursus is, circuitus & periodus dici medicis consuevit, prout accessio, ea circuitus seu periodi pars, quæ deterior est, magisque affligit. Morbos autem circuitibus quibusdã recurrere, est eos per certa quadam, & stata temporis interualla repetere, & ægrum eodem quo prius modo afficere. Esse autem plerosque eiusmodi morbos qui sic afficiant, ipsa experientiæ fides testatissimum facit, à qua semper sumen-

Lib. 7. aphor.
Com. 12.

30 dum esse initium Galenus passim docuit. Lippitudines quasdam, aurium, & captis hemicraneos dolores, pedum item & articularum, circuitibus quibusdam recurrere, & exacerbari planè videmus. Sic & febres quasdam, tertio, quarto, quinto, vel singulo quoto die recurrentes animaduertimus: cur ita fiat, non item. Verùm recursus eiusmodi, atque circuitus causas redere, lib. de februm differentiis secundò, cap. vndecimo est conatus Galenus in tria potissimum periodorum causam referens, in extranei scilicet coacervationem (est autem omnino duplex, quod extraneum est, aut quantitate, aut qualitate) in facultatis expultricis robur, in vnum quempiam locum, quod extraneum est detrudentis, idque stato quodam, & de-

Lib. 2. de diff.
feb. cap. 11. &
lib. 6. de iam.
tr. & pluries
alibi.

40 terminato tempore, in imbecillitatem eius, quæ fluxionem excipit partis. Nec verò solum ab his causis morborum periodi fieri solent, sed & si causa quæpiam humorem ad membrum certis quibusdam circuitibus traxerit: veluti cum pars quæpiam dolore, caloréve affecta, quod superfluum est ad se trahit (dolor nanque & calor fluxiones

Lib. 1. de fe.
diff. cap. 11. &
lib. 13. metib.

xiones ciere solent, vel Galeni testimonio) Contingit rursus circuitum in morbis fieri aggestione cumulata superuacanei alicuius, periodicè quidem in parte congesti ob imbecillitatem tum concoctricis tum expultricis facultatis, quæ in parte est, nulla fluxione aliunde in partem decumbente, sed accumulato tantum superfluo in parte, quæ nec satis delatum ad se alimentum concoquere, nec superfluum expellere potest. Hæc in vniuersum circuituum, qui in morbis, præsertim verò in febribus fiunt, causæ. Recurrunt enim febres certis quibusdam diebus, quòd dissipato per accessionem humore qui putruerat, nouus rursus reaccendatur, putrescâtq; humor, qui alteram denuò accessionem pariat. Eius verò accensionis, atque putredinis causa est, relictus in membro vno aliquo, putredinis & caloris præter naturam fomes. Eum locum scholæ mineram putredinis nuncupare solent. Cum enim eorum membrorum, quæ virtute pollent, opera, quæ superflua sunt excernantur, in locum vnum aliquem imbecilliozem detruđi hæc est omnino neesse. Quòd si detrudantur, motum, calorem, putredinè que nacta, mox repetitam accessionem, quæ sic detruśa sunt, faciunt. Vnde constat, in his quæ circuitibus aguntur febribus, intermissionem quandam intercedere neesse esse: quæ nisi intercedat, nunquam recursus, aut reuersio fiet. Ea causa est, cur continentes febres circuitibus minimè ducantur, quòd ad intermissionem, & infebriçationem nunquam perueniant, donec finita sint: etsi exacerbationes quasdam habere hæc febres dicantur, quæ naturam sequantur humoris à quo fiunt. Constat igitur febrium periodos, & aliarum ægritudinum, quæ circuitibus aguntur, ex alieni cuiuspiam transmissu in partem quampiam decumbentis, moræque, putredinem, aut malam quampiam qualitatem nanciscentis fieri. Quem sanè circuitum non minimum promouent, humoris agitati, & decurrentis substantia, quantitas, qualitas, & locus, tum & facultatum nostri corporis robur, aut imbecillitas. Qui enim humor substantia tenuis, copia multus, qualitate calidus fuerit, is sanè citatiore motu ad putredinis locum permeabit, breuiorè que temporis spatio circuitum efficiet, si modò humoris naturam spectes. Qui crassior substantia, qualitatè que frigidus fuerit, & copia etiam exiguis, segniore motu agetur, tardiùsque recurret. Ob id melancholiam, cum ad motum crassitie sua ineptior sit, discussù que difficilis, tardiores efficere circuitus animaduertimus: pituitam, melancholico succo promptiores, quòd facilius eo ad putredinè moueatur. Bilis inter vtrosque medium quasi quoddam tenere dicitur. Nam etsi ad putredinem tenuitate sua citò moueatur, sitque qualitate acris, & calida, quam naturam ad sui depulsionem proritare possit, minus tamen quam pituita putredini, ob illius siccitatem & amaritudinem apta est, neque copia ita vt illa in corpore redundat, nec ita

nec ita lenta est, vt facilè transpirare conceptus in ea præter naturam calor possit: ac proinde tardiores, quam pituita accessiones facere solet, cum pituita singulo quoque die, bilis per tertium quemque recurrere soleat. Quin ea ipsa, cum melancholia putredini paratior sit, substantiæ que tenuior, circuitum citatiorem, quam atra bilis efficiet. Hæc enim quarto quoque die, duobus ad intermissionem relictis, recurrere solet: bilis tertio quoque vno tantum ad intermissionem relicto die. Atque ob id inter quartanæ, & quotidianæ accessiones, tertianæ accessio medium quendam quasi locum habere iure dicitur, estque eius accessio aliarum accessionibus breuior: quòd in tali humore ob substantiæ eius tenuitatem, non diutius perstare accensus in eo calor queat, facile vtique transpirante humore. Causas circuituum diximus. Cur verò stas temporibus recurrant humores, vt bilis tertio quoto die, atra bilis quarto, pituita singulo quoque, nondum à nobis est explicatum. Id modò aggredi tentabimus. Inesse autem vnicuique humori periodicum motum, ex illo Galeni loco constat, cum ait: Putrescunt non similiter omnia, eò quòd quædam sunt pituitosa, alia melancholica, nonnulla biliosa. Hoc ipsum expressius Auicenna explicauit, vnicuique, inquit, humori inest periodus, qui sibi conuenit, idque experientia fide abundè constat: cum videamus quæ biliosa sunt tertio quoque die, non alioqui impedita, moueri, & accessiones (si intermittentes febres sint) facere, aut si continentes, pares itidem exacerbationes: pituitosa quotidie, atra bilaria, quatuor dierum interuallo. Atque hoc est, quod dixit præcitato loco Galenus, non similiter putrescere omnia, hoc est, non paribus interuallis ad putredinem moueri humores: quòd hic pituita sit, ille bilis, alius atra bilis: quorum proprium ac peculiare est, disparibus spatiis accessiones facere. Cuius euentus causam, nonnulli in vniuersi naturam cuncta cientem reiciunt: in Lunæ motum (cui subiici humores corporis arbitrantur) alij. At hi omnes vanis profectò (vt mihi quidem videtur) rationibus nituntur: vt si ad trutinam doctiorum hominum expendantur, vix in artificum statera (vt Cicero ait) consistere queant: ob id eas improbare, aut euertere, nec consilij fuerit, nec instituti. Causam profectò nos tam occultæ rei multò clariorem, ac etiam veriorem, ex præiudicatæ autoritatis virorum sententia afferemus. Quòd igitur aut bilis tertio, aut pituita quotidie, aut demum quarto die atra vocata bilis recursus suos, accessionesque faciant, id totum naturæ humoris, atque substantiæ (quam secretioris philosophiæ scientissimij, specificam formam nominant) adscribendum merito est: idque ex præcitatis paulò antea Galeni, & Auicennæ locis probari facillimè potest. Quid enim est aliud non similiter putrescere humoris, quòd alius pituita sit, alius bilis, seu atra bilis, quam ex natura humorum manare, vt hic certo quodam more, ac tempore, alius alio putrescat? Ac proinde rectissimè quasi hæc Galeni sententia explicans Auicenna, vnicuique humori suam esse periodum, quæ illi pro natura sua conueniat, magna ratione affirmauit. Prouenire autem periodum ab ipsa humorum propria, peculiarique natura, atque

b b substan

Li. 2. de diff.
feb. cap. 11.

Fen. 1. quart.
trac. 4. ca. 13.
de febrib. 1.
postematij.

Explicatio
loci Galeni.

Cur humo-
res stas die-
bus recur-
sus suos fa-
ciant.

Li. 2. de feb.
diff. cap. 11.

Fen. 1. quart.
trac. 4. ca. 13.

substantia, hac ratione, quæ demonstrationis vim sit habitura, euidentissimum fieri potest. Qui effectus in vno quopiam rerum genere inueniuntur, qui perpetuò rei conueniunt, & paribus modis fiunt, in quodcunque tandem corpus, aut tempus inciderint, hi ad propriam substantiam eius à quo fiunt sunt referendi. Atqui per certos quosdam dies recursus facere, accessionesque proritare; & perpetuò humoribus conuenit, & recursus huiusmodi paribus semper interuallis (nisi alicunde ordinis periodorum peruersio consequatur) fiunt, vt in tertiana tertio, in quartana quarto, in quotidiana quotidie: idque siue vere, æstare, autumno, aut hyeme febres eius generis incidant, siue etiam in iuuenes, senes, 10 robustos, aut imbecilles homines incurrant. Itaque ex humorum tali, vel tali natura erit, vt recursus huiusmodi fiant. Non enim quòd bilis calida sit, per tertium quemque diem recurrit, nec quòd frigida pituita, aut atrabilis, aut quarto, aut quotidie accessionem facit, sed quòd ea sint natura, ac facultate vt id operentur: perinde vt magneti ea inest natura, vt ferrum trahat, succino vt paleas, purganti medicamento, vt hunc, vel illum humorem, quasi delectu quodam alliciat, & ad se trahat. Dicitur nanque res Deus, duplici (vt Plato ait) virtute: elementari, atque cœlesti. Ab hac, quæ rebus ipsis secretiori quodam modo est insita, habent quæque res vt quæ suæ naturæ congruunt efficiant: ab illa altera & 20 elementari, vt calefaciant, refrigerent, humectent, & exiccant, emolliant, adstringant, discutiant, densent, rarefaciant, & quæ huiusmodi sunt operentur. Quemadmodum igitur quæ delectu soluunt humores, à sua ipsorum natura, & proprietate substantiæ indita habent, vt vel bilim vel pituitam, vel atrabilarium succum attrahant: sic sanè humoribus à sua ipsorum substantia euenit, vt hic tertio quoque die, alius quotidie, alius per quartum diem accessiones, recursusque periodicos faciant. Nec id vllò pacto, aut tenuitati atque caliditati, aut frigiditati & crassitiei humorum, aut aliis elementariis qualitatibus, quæ humoribus insunt adscribi potest. Nam eo pacto bilim, cum tenuis sit & calida, accessiones per singulos dies facere debere esset necesse, quòd ad motum sit promptissima, cuius tamen contrarium experimur. Cum pituita, quæ bili ipsa & crassior multò & frigidior est, eoque ad motum pigrior, per singulos dies ad accessionem creandam moueatur, bilis autem in tertium diem id differat. Nec huic assertioni obstare videtur, quòd interdum bilis singulo quoque die accessionem ob immodicam copiam, & in diuersis locis putredinem efficiat: & pituita nonnunquam per tertium diem accessionem facere possit, vt Auicenna testatur. Nam id non substantiæ humoris, sed magis quantitatis, aut qualitatis cuiusdam naturam irritanti (vnde ordinis periodorum peruersio accidit) adscribi meritò debet. Cum enim effectiones ab aliqua vna rerum specie edi dicimus, sic effici intelligendum est, vt certis quibusdam conditionibus, ad effectionem necessariis, effectio ipsa perficiatur: vt cum magnetem per suam ipsius naturam ferrum attrahere di-

here dicimus: id ita accipiendum est, vt in congrua distantia, quantitate, & operandi modo id fiat, alioqui non perpetuò ferrum attrahet, vt si allio confricetur, id minimum præstabit. Perinde atque tripolium (turbiti Arabum schola vocat) etsi à tota sua substantia pituitam, non bilim, aut atram bilim attrahat, dosi tamen illius supra iustum aucta, omnes sanè humores attrahet. Itaque quòd periodorum ordinis ratio nonnunquam peruertatur, id non substantiæ humorum, sed aut immodicæ quantitatis, aut acrimoniæ naturam irritanti, adscribi iure debet. Maneat itaque inconcussum illud, periodorum rationem omnem, naturæ specificæ humorum, proprietatisque, formam & speciem sequenti, esse meritò tribuendam. Atque hic finis esto.

De Febris, Hippocratis & Galeni loci.

Hippocratis.

- F**ebres propterea fiunt, cum corpore superinflammato carnes intumuerint, & pituita, ac bilis conclusa quieuerint, & neque refrigeretur quicquam, neque exeat, neque moueatur, neque aliud quid habeat. Lib. de locis in homine.
- 20 **Q**uam febris & lassitudo occuparit, ac repletio, lauare multa aqua oportet, & oleo illinere, & quam maximè calefacere, quo caliditas, aperto corpore præ sudore, egrediatur. Consequenter autem hæc faciendæ sunt, per tres, aut quatuor dies: & si non sedetur, ac cesset, pharmacum in potu exhibendum est, quod bilem educat, & febris perfrigeranda est, præterquam si quartana existat. Eodem lib. de loc. in homine.
- 30 **F**ebriticanti cibum ne offeras, neque sorbitionibus subtus aluum ducas. In potu dabis aquam calidam, & aquam mulsam, & acetum cum aqua. Hæc autem quàm plurima bibat. Eodem libro de locis.
- F**ebrem frigefactorio medicamento exoluere oportet. Eod. lib.
- F**ebriticanti caput ne purgato, vt ne furiosus fiat. Libro de locis in homine.
- F**ebri, quæ propter tumefactionem ex pituita fit, aliquandò quidem ab iisdem fit, & sedatur, aliquandò autem à contrariis. Eod. lib.
- I**n febrem ardentem, & peripneumoniam, aliquando ex pleuritide transitus fit. Lib. de affectionibus, seu de morbis.
- 40 **F**ebri ardens, siue causos, quum habuerit, febris detinet, & fitis fortis, & lingua aspera ac nigra fit, à spiritus sanè caliditate: & color subbiliosus fit, & sputa biliosa. Eod. lib. de affectionibus.
- Q**uæcunque febres hyeme fiunt, siue ex vino, siue ex lassitudine, siue ex aliqua alia re, eas obseruare oportet. Transeunt enim ali-

- quandò in morbos acutos. Eod. lib.
- Febris æstate detinet fortis, & sitis, & vomunt aliqui bilem, aliquibus etiam infernè secedit. Eod. lib. de affectionibus.
- Tertiana febris quum apprehenderit, siquidem videtur tibi non purgatus esse, quarta die pharmacum dato. Si verò pharmaco non videbitur opus habere, medicamentum in potu exhibeto, quibus febris aut tranfmutetur, aut deficiat. Eod. lib.
- Si quartana apprehenderit, siquidem impurgatus fuerit, primum caput purgato, & interpositis tribus, aut quatuor diebus pharmacum sursum versus purgans dato in ipsa apprehensione. Et interpositis diebus, rursum aliud deorsum purgans dato in ipsa apprehensione. Eod. lib. de affectionibus.
- Quosunque ægrotos febres non continenter detinent, sed intermittentes corripiunt, his cibi dandi sunt post apprehensionem, ita ut coniecturam facias, ne febris à recens accepto cibo irruat, sed cibus iam concoctus. Lib. de affectionibus.
- Febrium ardentium, & popularium constitutio qualis esset. Libro 3. de popul. morb. sectione tertia.
- Febris ardens corripit magis biliosos: corripit autem pituitosos. Lib. 1. de morb. 20
- Qui à febre ardente corripiuntur, internis quidem partibus à febre exuruntur, externis autem frigidi sunt: & lingua, ac fauces ab interno spiritu ac caliditate exasperantur, & arescunt. Libro 1. de morbis.
- De variis febrium generibus, tertiana, ardente, quartana singultiente, & interficiente, & earum methodo curatiua. Vide Hippocratem, lib. 2. de morbis, vbi hæc copiosè, & ex professo tractat.
- Febris ardens fit, quum resiccata venulæ, hora æstiuæ, acres ac biliosos ferosos humores in seipsas attraxerint. Libro quarto de rati. vict. acut. textu 1. & duodecimo de altero ardentis febris genere. 30
- Quicumque ex febre ardente moriuntur, omnes præ siccitate moriuntur. Et resiccantur primum quidem extremæ ipsorum partes, manus ac pedes: deinde partes sicciore. Vbi autem humiditas ex corpore penitus fuerit exusta, ac resiccata, sanguis quidem congelatur penitus, ac perfrigeratur. Lib. 1. de morb.
- Qui ardenti febre febricitant, itémque peripneumoniis, & aliis fortibus morbis, non citò ex calore liberantur. Libro de veteri medicina.
- Febres plurimæ à bile fiunt. Lib. de natur. hum. in ea eius libri parte, quæ appositia est, Galeni testimonio. 40
- Febrium species quatuor sunt, continens, quotidiana, quartana, tertiana Eodem lib. & eadem libri parte.
- Febres æstiuæ, item æstuosæ, de genere ardentium esse solent. Libro de affectio

- affectionibus.
- Si bile infestatur homo, febris ipsum corripit quotidie, ac dimittit. Lib. 2. de morbis.
- Cùm febris quartana, ex alio morbo non purgatum apprehenderit, pharmacum deorsum purgans bibendum dato. Libro secundo de morb.
- Quæcunque febres hyeme fiunt, siue ex vino, siue ex lassitudine, siue ex aliqua alia re, eas obseruare oportet. Transeunt enim aliquandò in morbos acutos. Obseruare igitur (subdit paulò post idem) ac vitare oportet febres in hyeme. Lib. de affectionibus.
- Febres iudicantur quarta die, septima, vndecima, decimaquarta, decimaseptima, vigesima prima. Ex his autem acutis quædam etiam trigesima: deinde quadragesima, postea sexagesima. Quum verò hos numeros excefferint, diuturna iam febrium constitutio est. Lib. de diebus iudicatoriis.
- Febrium modus semitertianus, in popularibus morbis. Lib. 1. de popul. morb. constitut. 1.
- Quibus febres cessant, neque signis solutoriis apparentibus, neque in diebus iudicatoriis, his reuerfuras esse expectandum est. Lib. prænotionum. Vide eodem lib. prænotiones febrium, longa serie. 20
- Febrem incipere quarta die, aut septima, aut vndecima, in capitis vulnere, valde lethale est. Lib. 2. prædictionum.
- Febres vertiginosæ, & cum voluulis, & sine voluulis perniciosæ. Anhelosus febris postea acuta. Lib. de Coacis prænotionibus.
- Pueris febris acuta, & aluus suppressa, cum vigiliis, & calcitrare, & colorem mutare, & ruborem habere, conuulsorium est. Lib. de Coacis prænotionibus.
- Febres continuæ per tertium diem augetescentes, periculosa. Lib. de Coacis prænotionibus.
- 30 Quibus febris aliquandò intermittit, periculo vacat. Eod. lib.
- Quibus in febribus continuis, pustulæ per totum corpus erumpunt, lethale, si non purulentus abscessus fiat: maximè autem circa aurem his fieri solet. Lib. de Coacis prænotionibus.
- In febribus longis, aut tubercula, aut dolores in articulis fiunt: & si facti fuerint, non sunt inutiles. Eod. lib.
- Febres Lypiricæ, bilis sursum ac deorsum effusione non accedente, non soluuntur. Eod. lib.
- In febribus secundum venam quæ est in collo, pulsus, ac dolor, in dysenteriam definit. Eod. lib.
- 40 Quibus in febribus venæ in temporibus pulsant, & facies sana est, & præcordium non molle, diuturnum morbum significat. Eodem libro.
- In febre ardente, si aluus eruperit, mortale est. Libro de Coacis prænotionibus.

Febris ardens ex alui dolore laborioso, perniciofa. Ibidem.

In febribus ardentibus, si aurium sonitus accedant, cum visus hebetudine, & grauitate secundum nares, melancholico modo ab atra bile mente mouentur, sanguine ipsis non erumpente. Eod. lib.

Tremores in febribus ardentibus, mentis percussio soluit. Eodem lib.

In febre ardente fluxio sanguinis ex naribus, quarta die mala est, si non aliud quid boni coinciderit: verum quinta minus periculosa est. Eodem lib.

Qui ex febribus ardentibus aliquantulum perfrigerantibus, cum egestio in oculis alui aquosis, ac biliosis, laborant oculis, malum est, tum aliàs, tum si stupidi fiant. Lib. de Coacis prænotionibus.

Febris ardens rigore superaccedente soluitur. Libro de Coacis prænotionibus.

Febres ardentes recidiuare solent. Eod. lib.

Febres ardentes quatuordecim dies diiudicant, aut alleuantes, aut perimentes. Eod. lib.

Ex febre ardente, abscessu purulento circa aurem non fiente, non valde feruantur. Eod. lib.

Quibuscunque in febribus tremores circa iudicationem cessant, his temporis progressu abscessus dolorosus suppuratus in articulos fit, & vesicula dolorosa. Eod. lib. de Coacis prænotionibus.

Febrientibus quibus rubores sunt in facie, & dolor capitis fortis; & venarum pulsus, his sanguinis fluxio plerunque contingit. Eodem libro.

Qui diutius ex febre continua securè laborant, citra dolorem, aut inflammationem, aut aliam causam, his abscessus expectandus est cum dolore, ac tumore, & magis in infernis partibus. Ibidem.

Febres intermittentes, & erroneo modo inuadentes, autumno maxime in quartanam leuiter transeunt. Et hoc magis his, qui triginta annos excefferint. Eod. lib.

Febri quæcunque signa se opponunt, & non abscessus significationem habent, maligna sunt. Eod. lib.

Febres quæ neque diebus iudicatoriis, neque post solutorium signum decesserunt, recidiuant. Eodem lib.

Tertiana exquisita in quinque, aut septem circuitibus, aut ad summum in nouem iudicantur. Ibidem.

Quibus febrile incipientibus, sanguis de naribus sternutatione fiente destillat, & vrina subsidentiam albam in quarta die habet, his in septima die solutionem significat. Libro de Coacis prænotionibus.

Quibus in febribus sanguis abundè vndeçunque profluxit, his in refectionibus

ctionibus à morbo alui humectantur. Eod. libro.

Qui in febribus exudant, caput dolentes, aluo suppressa, conuulsi fiunt. Eodem lib.

In febre conuulsio fiens, & eadem die desinens bona est. Eod. lib.

Febres intermittentes, verum inæqualiter calescentes, aluo inflata, pauca egerente, in his post indicationem, lumborum dolore sequuto, alui erumpunt. At amburentes ad manum, torpidæ, siticulosæ, anxiosæ, in his aluo suppressa grauati exoluuntur. Eodem lib. de Coacis prænotionibus.

10 Hybernæ febres quartanæ, leuiter in acutos morbos transeunt. Eodem libro.

In febribus surditas aluum sistit. Eodem lib.

In febre acuta aures obsurdescere, furiosum est. Eod. lib.

In febre, oculorum rubor fiens, alui diurnam malignam affectionem significat. Ibidem.

Cum febre acuta conuulsiones perniciosæ. Eod. lib.

In febre iuxta ventrem palpitationes, mentis emotiones inducunt. Eodem lib.

Conuulsio in febre fiens, perniciofa est. Ibidem.

20 Conuulsionem soluit febris superueniens acuta. Eod. lib.

Febriles in dorsum distentiones, vrinæ genituræ similes solunt. Eodem lib.

Febres intermittentes ob suppurationem, pleræque sudorificæ sunt. Eodem lib. de Coacis prænotionibus.

Quibus mulieribus ex febribus dolor mammaram fit, sputatio cruenta, non sæculenta oborta soluit dolores. Ibidem.

In febribus longis, tenuibus, erroneis, vrinarum tenuium mictiones, splenicæ sunt. Lib. de Coacis prænotionibus.

30 In febre aliàs aliarum vrinarum mictiones, morbum producant. Eodem lib.

Victus humidus febricitantibus omnibus confert. Libro primo, aphorismo 16.

Aestiæ quartanæ magna ex parte breues: autumnales longæ, & maxime quæ hyemem attingunt. Lib. 2. aphor. 25.

Febrem conuulsioni superuenire melius est, quàm febre conuulsionem. Lib. 2. aphor. 26.

Febricitantium non omnino leuiter permanere corpus, & nihil minui, vel etiam plus quàm ratio postulat, contabescere, malum. Hoc enim morbi longitudinem, hoc verò imbecillitatem significat. Libro

40 2. aphor. 28.

In siccitatibus febres acutæ fiunt. Lib. 3. aphor. 7.

Aestate febres continuæ, & ardentes, & tertianæ febres, & quar

- & quartanæ fiunt. Lib.3.aphor.21.
 Autumno febres quartanæ, & erraticæ fiunt. Lib.3.aphor.22.
 Quibus in febribus sanguinis fluxerit multitudo, quacunquē ex parte
 cum reficiuntur, alui his humectantur. Lib.4.aphor.27.
 Quibus in febribus sexto die rigores fiunt, difficile iudicium sequitur.
 Lib.4.aphor.29.
 Quibuscunquē accessiones fiunt, quacunquē hora febris dimiserit, si
 eadem cras occupauerit; iudicium habent difficile. Libro quarto
 aphor.30.
 Lassitudinem habentibus in febribus, in articulos, & circa maxillas po- 10
 tissimum, abscessus fiunt. Lib.4.aphor.31.
 Si à febre habito, tumore non existente in faucibus, strangulatio repentē
 superuenerit, lethale. Lib.4.aphor.34.
 Si à febre habita, collum peruertitur, & vix potest deuorare sine vllō tu-
 more, lethale est. Lib.4.aphor.35.
 Sudores febricitanti si inceperint, boni & tertio die, & quinto, & septimo
 & nono, & vndecimo, & quartodecimo, & septimodecimo, & vige-
 simo, & vigesimo septimo, & trigesimo quarto. Hi enim sudores indi-
 cant morbos. Lib.4.aphor.36.
 Frigidi sudores, cum acuta quidem febre, mortem: cum mitiori autem, 20
 longitudinem morbi significant. Lib.4.aphor.37.
 Febres quacunquē non intermittentes, tertia die fortiores fiunt, magis
 periculosæ. Quocunquē modo intermiserint, periculum abesse
 significant. Lib.4.aphor.43.
 Quibus febres longæ, his tubercula, vel labores in articulis fiunt. Lib.4.
 aphor.44.
 Si rigor incidat, febre non deficiente, ægro iam debili, lethale est. Lib.4.
 aphor.46.
 Excreationes in febribus non intermittentibus liuidæ, cruentæ, foeti- 30
 dæ, omnes malæ, & biliosæ, & si bene exeunt, siue per alui excre-
 tionem, siue per vrinas, bonæ: si verò non aliquid eorum quæ
 iuuant, per hæc loca excernitur, malum. Libro quarto aphorif-
 mo 47.
 Hac rursus sectione quarta, multi de febribus aphorismi insunt, nem-
 pe. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65.
 66. 67. 68.
 Febricitantibus lac dare malum. Lib.5.aphor.64.
 A quartanis capti, non admodum à conuulsionibus capiuntur. Si verò
 prius capiantur, & quartana superuenerit, liberantur. Lib.5.aphorif-
 mo 70. 40
 Qui in febribus ardentibus tremores fiunt, delirio soluuntur. Libro 6.
 aphor.26.
 In acutis passionibus, quæ cum febre sunt, luctuosa suspiria malum. Lib.
 6.aphor.54.

Quibus

- Quibuscunquē febricitantibus, in vrinis fiunt sedimina, veluti farina cras-
 sior, longam ægritudinem fore significat. Lib.7.aphor.31.
 Si febris non ex bile habeat, multa aqua calida capiti superinfusa, solutio
 fit febris. Lib.7.aphor.43.
 Eiusdem rursus sectionis aphorismus. 66. 69. 70. ad hanc de febribus tra-
 ctationem pertinent.
 Febres, siue sanus ab ipsis quis euadat, siue pereat, æquali dierum numero
 finiuntur. Lib.3. præfag. textu 1. Textus item secundus, & tertius eius-
 dem libri de hoc ipso genere tractant. Item 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 10
 32. 35. 36.
 Si in ardente febre aurium sonitus cum caligine fuerit, proueneritque
 in naribus grauitas, mente ex melancholia aberrant. Libro 1. prorrh-
 tici, textu 18.
 Si in febribus aphoniam, conuulsio modo in motionem mentis cum silen-
 tio transeat, perniciosum. Lib.2. prorrh. textu 19.
 Febres ex hypochondriorum doloribus malignæ. Lib.2. prorrh. textu 21.
 Cum febribus acutis sudor multus si fiat, inutilis. Lib.2. prorrh. textu 23.
 Neque in febre comatosos, inclinatosque: perniciosè enim habent. Lib.
 2. prorrh. textu 39.
 20 Febres cum comate, labore, lucis turbulentia, vigiliis, & sudoribus, mali-
 gnæ. Lib.2. prorrh. textu 42.
 In ardentibus febribus cum aliquantula perfriktione, deiectionibusque
 aquosæ bilis, multisque, oculorum peruersio signum malum, tum aliàs,
 tum si catochi fiant. Lib.2. prorrh. textu 49.
 In febribus ad hypochondrium dolores sine voce, sudore, si soluuntur
 maligni: his ad coxas dolores, cum ardente febre, etsi alius profluxe-
 rit, perniciosum. Lib.2. prorrh. textu 58.
 Quibus voces cum febre deficiunt post iudicationem, hi cum tremore,
 & comate pereunt. Eod. lib. textu 59.
 30 Qui in febribus sudant cum capitis dolore, suppressa aluo conuellentur.
 Lib.3. prorrh. textu 27.
 Si quis dentibus strideat in febribus, non consuetus à pueritia ita effice-
 re, infania significatur ac mors. Si verò mente commotus ita efficiat,
 admodum exitiosum iam est. Lib.1. prognos. textu 24.
 Si febris vigesimum transcendit diem, & febris detinet, & oedema non
 desinit, in suppurationem vertitur. Lib.1. prognos. textu 35.
 Febrium iudicationes fiunt iisdem numero diebus, & ex quibus
 supersunt homines, & ex quibus intereunt. Libro tertio. prognos.
 textu 1.
 40 Simplicissimæ febres, ac signis firmatæ securissimis, quarto die, aut
 citius desinunt. Deterrimæ verò, ac signis affligentes difficil-
 limis, quarto die aut citius interimunt. Libro tertio prognos. textu
 2. & 3.
 Innumeri præterea de febribus loci sunt libris de morbis, & de in-
 ternis affectionibus: præsertim verò libris de popularibus morbis,
 ad quos

ad quos lectorem remittere (ne citandis locis omnibus, longas nimium moras trahamus) commodissimum visum est. Præcipuos namque de quaque re locos attulisse (quod sæpe iam monuimus) sat esse pro compendij ratione, arbitrati sumus. Ad Galeni locos iam transeamus.

Galen.

- F**ebrius est natiui caloris in ardentiolem conuersio. In introductorio, & lib. 1. aphor. com. 16. 10
- Febrius vnus est morborum, quos intemperies creat, cum aded immodicè auctus calor est, vt & hominem offendat, & actionem lædat. Lib. 8. meth. meden. ad principium.
- Febrius est innati caloris declinatio ad statum, qui præter naturam sit. Vel febris est cordis, arteriarumque caliditas præter naturam, vitalem firmitatem lædens. In definit. medicis.
- Febriticantium indicia colligimus ex calore intenso, & intolerabili, tum in accessionis principio ex languido, inæquali, & crebro pulsum motu: in statu ex vehementissimo motu, elato, & veloci admodum. In introductorio. 20
- Febrium duæ species omnium sententia, continua, & intermittens. Ibidem.
- Febrius continua est, quæ non ad integritatem, priusquam morbus ex toto solutus sit, venit. Eod. loco, & lib. 9. meth. med.
- Febrius intermittens sex species inuenimus apud veteres, quotidianam, tertianam, quartanam, quintanam, septimanam, & quæ à nono die nomen habet. Eod. lib. introductorij.
- Febrius semitertiana, modò inter continuas, modò inter intermittentes ponitur. In introductorio.
- Febrius è primis est ægritudinibus, quæ ex intemperatura primarum qualitatatum fiunt. Lib. 1. de diff. feb. cap. 3. 30
- Febrium genus vniuersum, atque essentia, in caloris differentia consistit. Com. 1. ad lib. de popul. morbis, super textu 29. & lib. 1. de diff. feb. cap. 1.
- Febrius substantia, in eo qui præter naturam calore consistit. Lib. 1. de diff. feb. cap. 1.
- Febrius natura communis est, vt sit calor aded auctus, vt eius occasione corpus laboret, nec probè perfungi actione possit. Lib. 2. meth. med.
- De febrii nominibus vanam esse contentionem. Lib. 2. de diff. feb. ca. 8.
- Febrium diuisio secundum Hippocratem. Lib. 1. de popul. morb. com. 3. 40 in eundem librum, textu 2.
- Febrium differentia, quæ quidem maximè propria sunt, ac principales ab earum sumuntur substantia, aliæ ab accidente aliquo. Lib. 1. de diff. feb. cap. 1.
- Febrius differentia à materia sumptæ, maximè propria sunt, quòd vel calor

- vel calor cordis corpus occupauit, vel eos qui in eius ventriculis sunt humores, vel cum aërea substantia sufficienter incaluit. Lib. 1. de diff. feb. cap. 1.
- Febrium diuisio per differentias ab ipsa rei substantia sumptas, ex Hippocrate sexto Epidemiorum à Galeno ponitur. Lib. 1. de diff. feb. cap. 1.
- Febrium differentia ab ipsarum substantia expositæ, & exemplo lebetis calida pleni, luculenter à Galeno explicatæ. Libro 1. de differen. feb. cap. 1.
- Febrium, quæ facile discutiuntur schetica, quæ ægrè hecica nominantur. Lib. 8. meth. med. 10
- Febrium vna differentia est, cum causa adhuc adest, quæ febrim creat, aut febris iam excitata desit. Lib. 8. meth. med.
- Febrium differentia ex colore, vt sint quædam ruberæ, pallidæ, liuidæ: & item aliæ differentia ex tactu, vt sint aliæ mites mordaces aliæ, & multæ aliæ differentia ab aliquo symptomate sumptæ. Com. 1. ad libro 6. Epid. Hipp. super textu 29.
- Febres, quæ cum symptomatis consistunt, non sunt aut febrium genus vllum, aut species, differentiæ, sed veluti tum alius morbus alij morbo, tum symptoma symptomati, vno tempore, eodem in corpore copulatur. Lib. 12. meth. med. 20
- Febribus superuenientia symptomata, in triplici differentia sunt: Aut enim in actionum offensa consistunt, aut in vacuatorum, aut retentorum immodico excessu, aut corporum ipsorum affectu. Li. 12. meth. meden.
- Febrium modos nonnunquam mores vocat, nonnunquam differentias, & essentias. Com. 3. ad lib. 1. de popul. morb. super textu 10.
- Febrium species, & ad elementa comparatio, ex Platone: vt sit continua ex ignis abundantia: quotidiana ex aëris: tertiana ex aquæ: quartana ex terræ. quod tamen improbat Galenus. Com. 2. ad lib. de nat. hum. Hipp. ad finem libri. 30
- Febrium species enumeratæ ab Hippocrate, & Galeno, com. 3. ad lib. 3. de popul. morb. super textu 64.
- Febrem si post sensibilem alicuius membri aduenerit affectum, accidens esse, alioquin ægritudinem esse censendam. Lib. de morb. diffe. cap. 5.
- Febrium intemperiem cordis inæqualem consequentium longa explicatio. Lib. 3. præfagat. ex pulsib.
- Febres aliquas Archigenes albas appellauit. Libro 3. de præfag. ex pulsib.
- De febribus per pulsus dignoscendis. Lib. 3. de præfag. ex pulsib.
- Febrius varias definitiones, & differentias omnes, nempe continuæ, causodis, intermittens, pemphygodis, lipyriæ, fluxuosæ, adstrictæ, icterodis, ignauæ, pestilentis, horridæ, quotidianæ, tertianæ, quartanæ, hæmitritæ, errabundæ. Vide longa serie in definitionibus medicis.
- Febres horridæ eæ sunt Hippocrati, in quibus per totam ferè accessio

- accessionem horror producitur. Com.1.ad lib.1.de popul.morb.super textu 23.
- Febris diurna,quæ interdiu tenet, noctu intermittit: nocturna contra, quæ noctu tenet,interdiu intermittit. Com.2.ad lib.1.de popul.morb. super textu 6.
- Febris morbus,& febris accidens. Com.eodem super textu. 4.
- Febris cum horrore à bilioso, & pituitoso succo prouenit. Com.2.ad lib. 1.de popul.morb.super textu 5.
- Febris semitertiana dicta est,quòd tertio quoq; die inuadat, nec tamen ad infebricitationem perueniat. Com.2.ad lib.1.de popul.morb.super 10 textu 5.
- Febris nocturna,non admodum est lethalis. Com.eod.textu 6.
- Febres saluginosæ,quæ prurimum aliquem,ac morsum tangentibus inferunt.Pemphygodes verò febres, spiritibus affluentes interpretantur, aut aspectu terribiles. Com.1.ad lib.6.de popul.morb. super textu.29. vel quæ pustulas in ore generant. Lib.definit.medic.
- Febres foris refrigeratæ,intus feruentes, lethales. Com.1.ad li.1.prorrh. super textu 7.
- Febrire existimamus,non eum modò,qui in cute, & superficie exteriori igneam habet caliditatem, verum etiam & hoc magis qui eam in cor 20 porisimo,& visceribus continent. Com.eodem, textu item.7.
- Febris singultuosa in qua singultus per omnem ferè febris decursum per seuerat, Com.4.ad lib.de rati.vic.acut.textu 69.
- Febres cum comate,labore,lucis turbulentia,vigiliis,& sudoribus malignæ. Lib.prorrh.textu 42.
- Febrium cacoëthum symptomata,sudare, sed non toto corpore,cum extremitatum frigiditate,aluo turbata,paucis,ac meris,ac tenuibus diarrætis. Com.1.ad lib.1.de popul.morb.super textu 24.& 25.
- Febres debiles,ac paruæ,quandoq; malignæ valdè sunt, & aliæ calidæ, atque incendentes, nihil tamen habent nonnunquam periculosum. 30 Lib.3.de crisib.cap.4.
- Febrem magnam,& paruam nominare medici consueuerunt non propriè quidem rei quali nomen quanti accommodantes: hoc tamen facere affueti non in febribus tantum, sed in mille aliis rebus, quæ licet in qualitate consistant, magnæ tamen,ac paruæ dicuntur. Libro 1.de diff.feb.cap.1.
- Febres homotonas,atque acmafticas,item anabaticas, atque epacmafticas, tum & paracmafticas,quas vocet Galenus. Lib.2.de diff.feb. cap.2.
- Febres legitimæ,& exquisitæ tunc sunt, quando & ætas,& anni tempus, 40 & regio, ac constitutio,naturæque, atque ea quæ antecessit ratio vitæ, præsentia quoque accidentia, humoris formæ conuenerint. Lib. 2.de crisib.cap.12.
- Febres inordinatæ,aliæ typicos dierum mortus conseruat, aliæ typi expertes. Lib.de typis.

Febres

- Febres errabundæ vocantur,quæ non præfinitè,nec recto ordine, sed in certo statu proueniunt. Lib.definit.medic.
- Febres errantes,diuerforum humorum soboles sunt. Com.2.ad lib.1.de popul.morb.super textu 22.
- Febris incompressa, annotatio est, in qua neque horror aliquis, neque extremarum partium frige factio facta est. Lib.1.de diffe.feb.cap.9.
- Febrium figuras anticipantes nominare eas medici consueuerunt, cum circuitus vsque ad integram solutionem anticipare visi fuerint: prout tardantes, quæcunque statim ab initio futuri temporis aliquid posterius assumunt. Lib.1.de crisib.cap.3.
- Febris ea propriè vocatur hepiala, quando simul febricitant & rigent: atque eodem tempore in toto corpore vtrumque sentiunt affectum. Lib.2.de diff.feb.cap.6.& lib.de inæquali intemp.
- Febrem hepialam à pituita acida, & vitrea putrescentibus fieri, testatur Galenus. Lib.2.de diff.feb.cap.6.
- Febres lypiriæ sunt, in quibus simul, & frigus & calor immodicus non eodem loco sentiuntur. Libro de inæquali intemperie, & lib.definit. medic.& lib.2.progn.com.4.
- Febres lypirias esse valde malignas. Lib.4.aphor.com.48.
- 20 Febrium differentias antiqui nominauerunt hepialas, & lypiriam, eloden,& typhoden,pestilentem, & ardentem. Libro 7.aphor.com.43.
- Febrem quandoque esse morbum, quandoque casum morbi. Libro 7. aphor.com.43.
- Febrem hepaticam,vel lienosam,aut pulmoniam,aut lateralem nemo dixit. Lib.7.aphor.com.43.
- Febres non ex his solùm,quæ illis extrinsecè adiacent, sed primùm quidem, ac maximè ex iis quæ secundum propriam insunt substantiam. Lib.2.de crisib.cap.2.& 1.de feb.diff.cap.10.
- In febribus intermittentibus,non accessionum modi tantum aduertendi: sed & ipsa febrium forma, vt in tertiana,& quartana explicat Galenus. Libro secundo de crisib.cap.2.& lib.1.de feb.diff.cap.10.
- 30 Febris qualis sit,incumbendum statim per initia vt cognoscas. Lib. ad eos qui de typis scripserunt.
- In febribus nihil adedò vtile est, quàm accessionum futurarum principia prænoscere. Eod.lib.de typis.
- Febrem vnquamque,ei qui propriis signis nosse studuerit, non modò lucro est vanam loquacitatem contemnere, sed etiam victus speciem vnicuique conuenientem prænoscere. Eod.lib.de typis.
- Febrium naturæ cognitionem ex vrina, & antea cta vita, sumi testatur 40 conceptis verbis Galenus. Com.1.ad lib.6.de vulg.morb.super textu 10.
- Febrium per pulsus dignotio. Lib.3.de præfag.ex pulsibus cap.7.
- In febribus omnibus,quoniam venosi generis sunt passionis, ad vrinæ præcipuè attendere oportet. Lib.1.de crisib.cap.7.& com.1.ad lib.6. de vulg.morb.super textu 10.

e c

Febres per accessiones & repetitiones agnoscere, quàm lubricum sit, & anceps. Lege lib. ad eos qui de typis scripserunt.

Febrium subitæ mutationis dignoscendæ methodus tradita, lib. 2. de crisi. cap. 12.

Febrilis dispositio, ab vno genere febris in aliud nonnunquam progreditur. Lib. 1. de diff. feb. cap. 1. ad finem.

Febrium ab vtraque bile prouenientium notæ, à calore sumptæ. Lib. 2. de diff. feb. cap. 9.

In febricitantibus omnibus signa maxima, in pulsibus atque vrinis consistunt. Lib. 1. ad Glau. cap. 2.

Febrium biliosarum præcognitiones ex quibus petendæ, nempe ex regione, conditione temporis, laborantis natura, & victu qui antecessit, & aliis. Lib. 2. de crisi. cap. 3.

Febricitantium pulsibus celeritatem perpetuam esse, plurimi medici, atque præstantissimi censuerunt. Libro tertio. de præfag. ex pulsibus cap. 3.

In febrium accessions initio, pulsus in raritatem, tarditatem, paruitatemque definens, ex aceruo materiæ humidæ ad cor peruenientis periculum minatur. Lib. 3. de præfag. ex pulsibus. cap. 7.

De febrib. per pulsus dignoscendis. Lib. 3. de præfag. & pulsibus. cap. 7.

Febrium differentes calores, varios efficiunt pulsus. Lib. 3. de præfag. ex pulsibus. colligitur cap. 2.

Febres quædam compluribus medicis imponunt, in quibus nec celeritas clara pulsuum, nec remissio febris fiat, ipsique ægroti se febre liberos esse affirmant. Lib. 3. de præfag. ex pulsibus. cap. 4.

Febris nulla hæctica magna est. Ibidem.

Febrium temporum vniuersalium præcognitio ex quibus sumenda, ex febre inquam, & vrinis. Lib. 1. de crisi. cap. 16. & 17.

In febribus non oportet accessionum circuitus, ac similes proportionales aduertere: sed multò magis ipsius febris modum, ac formam: atque ex hac ipsas dignoscere febres. Lib. 1. de diff. feb. cap. 10.

Febris formam sapius se primo die cognouisse testatur Galenus. Lib. 1. de diff. feb. cap. 10.

Febrium vnaquæque accessio quatuor habet partes, principium, augmentum, statum, & declinationem. Lib. 3. de crisi. cap. 4.

Febrium accessionum tempora, ex quibus dignoscas. Lib. 2. de diff. feb. cap. vlt.

Febrium accessiones longiores efficiunt, cum plura, tenaciora, frigidioraque, & crassa fuerint quæ accenduntur: contra cum calidiora, pauciora, tenuioraque fuerint, breues. Lib. 2. de diff. feb. cap. 11. & eodem lib. cap. 3. & 5.

Febrium accessionum circuitus, pro humorum mutatione variantur & ipsi. Lib. 2. de diff. feb. cap. 11.

In febribus nihil adeò vtile est, quàm accessionum futurarum initia prænoscere. Lib. ad eos qui de typis scripserunt.

Febrium

Febrium in paroxysmi, cur alij in infabricitationem desinant, alij non. Causam vide, lib. 2. de diff. febrium cap. 11. & qua ratione accessiones recedant, vide eod. lib. & cap.

Febris causæ, motus, putredo, vicinia calidi corporis, angustatio, alimentum ad calefaciendum accommodatum. Lib. de causis morb. cap. 1. & lib. 1. de feb. diff. cap. 3.

Febris ortus, caloris natiui ad igneum est conuersio. Lib. 1. de rati. vict. acut. com. 18.

Febris peculiare remedium, vt virtute tum refrigerante, tum humectante sit oportet. Com. eod. proximè citato.

Febrium generationis modus, qui à putredine proficiscitur, cum pars quæpiam ita incaluerit, vt aut insignis sit, aut calorem in cor protendere possit: quod si semel accensum fuerit, facile totum iam corpus excalfiet, quemadmodum ab ingenti in foco flamma, quæ illam continet domus. Lib. de curandi ratione aduersus Erasistrateos, qui Romæ degunt.

Febricitare alios magis, alios minus, alios nequaquam, tum pro viribus effectricis causæ, tum pro corporis ipsius affectu, apertissimum esse arbitror. Lib. de inæquali intemp.

Febrium causæ præincipientes à Galeno exponuntur. Lib. 1. de diff. feb. cap. 3. & 4.

Febrem cur non semper accendant causæ calefacientes, in causa est quòd efficientis causæ quantitas par non existat, & quòd animalium corpora plurimum inter se differunt, in hoc, vt aut faciliè, aut ægrè à naturali recedant habitu. Lib. de morb. caus. cap. 2.

In febribus diariis, vbi obstructio subest, nisi hanc summoueris, in plurimum dierum febres transeunt. Lib. 10. meth. med. cap. 3.

Febre ex putredine patiuntur animalia in obstructionibus foraminum, & humorum intrusionibus. Lib. 1. de diff. feb. cap. 3.

Febres quæ ab exustione, à frigiditate, ab angustatione, ab obstructione foraminum fiunt, balnea sanant. Lib. 7. aphor. com. 43.

Febrem in iis corporibus meatuum constipatio excitat, in quibus quod transpirat halituosum non est. Lib. 5. meth. med. cap. 2.

Febrilis intemperantiæ excessus in caloris abundantia. Lib. 5. meth. med. cap. 1.

Febris si in generatione adhuc est, causa quæ eam accendit summouenda est. Eod. lib. & cap.

Febre facile ob inediam corripuntur, qui sunt habitu corporis gracili, atque hirto. Lib. 8. meth. med. cap. 2.

Febris, & rigor vna in hepialibus febribus sentiuntur. Lib. de inæquali intemp. & pluries alibi.

Febribus qui magis, qui minus corripiantur. Libro primo de diff. feb. cap. 3.

Febres præcipuè in pituitosis fiunt, si ver pluuiosum, & australe fuerit. Lib. 3. aphor. com. 11.

- In febribus omnibus præter he&icæ, sanguis alteratus est, vaforum tuni-
cæ mutantur adhuc. Lib. de inæquali intemp.
- Febres inordinatas quando fieri contingat. Lib. 3. progn. com. 29.
- Febrium quæ ordine carent, nonnullæ ex transmutatione humoris, aliæ
ob victus errorem, ad talem dispositionem perueniunt. Lib. 2. de diff.
feb. cap. vlt.
- Febres lethargicæ fiunt ex humore pituitoso in cerebro acruato. Lib. 3.
aphor. com. 30.
- Febris nisi accedente obstructione, ab humoribus vitiosis non gignitur.
Colligitur lib. 1. de diff. feb. cap. 3. 10
- Febribus diuturnioribus laborant, qui pubescunt. Libro tertio aphor.
com. 27.
- Febriticant pueruli, cum dentire incipiunt, & propter atates, & vigilias,
& inflammationes. Lib. 3. aphor. com. 25.
- Febres in ficcitatibus non multas, sed acutas fieri scribit Hippocrates.
Lib. 3. aphor. com. 7.
- In febribus sudores multos expectare oportet, quando æstas fit veri simi-
lis. Lib. 3. aphor. com. 6.
- Febres longas ex multitudine fieri humiditatis, minimè mirum, si qui-
dem ægroti ad morborum solutionem egent co&itione. Lib. 3. aphor. 20
com. 16.
- Febres quartanas autumnno fieri, quia scilicet ex atra bile ortum habent.
Lib. 3. aphor. com. 22.
- Febres continuæ, ardentes, tertianæ, & quæcunque mala ex flaua bi-
le corporibus accidunt, æstate, ceu illi proprij fiunt, Libro tertio apho-
rismo. 21.
- Febris tertiana à flaua bile modum excedente, quartana ab atra, quoti-
diana à pituita fit. Lib. 1. aphor. com. 2. & lib. 1. de differen. feb. & lib.
2. de crisi. & libro 1. de arte curatiua ad Glauc. & infinitis aliis 30
locis.
- Febres quæ periculosæ, & quæ non. Lib. 4. aphor. com. 43.
- Febres quæ per tertium diem recurrunt, æstate: quæ per quartum, autum-
no: quæ singulis diebus, aut noctibus, hyeme fiunt, Lib. primo aphor.
com. 12.
- Febrem magnam, paruam, mediocrem consueuerunt medici appellare,
verbo abutentes, omne vehementius maius nominantes. Libro 6.
aphor. com. 5.
- Febrem illis solùm morbis conferre nouimus, qui ex frigiditate fiunt,
Lib. 6. aphor. com. 44.
- Febris casus est inflammationis in ileo, & vesicæ inflammatione. Lib. 6. 40
aphor. com. 44.
- Tertiana citò terminatur, quotidiana longa est, quartana etiam hac lon-
gior existit. In continuis verò incendentes quidem acutæ sunt: quæ
verò typhodes, idest succedentes nominantur, longiores; mediæ verò
inter has

- inter has semitertianæ. Lib. 1. aphor. com. 12.
- Febrium quartanarum initia, sæpe prima die cognouit Galenus, non ex-
pectata secunda accessione. Lib. 1. aphor. com. 12.
- Febris tertiana cum alioqui citò terminetur, citius tamen æstate, quàm
hyeme. Lib. 1. aphor. com. 12.
- Febrem magnam, vel paruam, vel mediocrem omnes nominare non ces-
sant, quæ suam habet in caliditate substantiam. Libro sexto aphor.
com. 5.
- A febribus molestari dicebant antiqui illos, qui absque inflammatione,
10 vel abscessu, vel erysipelate, vel (vt simpliciter dixerim) absque ali-
quo membro præcipuè affecto ægrotabant. Quòd si propter lateris
inflammationem, vel pulmonis, vel talis partis alterius febricitarent,
non febricitantes ipsos nominabant, neque à febribus molestari dice-
bant, sed pleuriticos, aut peripneumonicos, & aliis similibus nomini-
bus, veluti hepaticos, & lienosos nominabant. Lib. quarto aphorism.
com. 73.
- Febrem quandoque morbum esse, quandoque casum, seu accidens, colli-
gitur conceptis penè verbis à Galeno. Lib. 4. aphor. com. 66.
- Febris accenditur ob innati caloris maximè conuersionem ad igneam
20 naturam. Lib. 1. aphor. com. 14.
- Non febricitant senes acutas febres, sicuti iuniores: & si quando raren-
ter talis his accidit febris, qualis iuuenibus, omnino hæc ad interitum
ægrotantis terminatur. Indicio enim est immensam quandam esse cau-
sam febris facientis magnitudinem. Lib. 1. aphor. com. 14.
- Febri, quoniam calida & sicca passio est (est enim conuersio natiuæ ca-
liditatis ad igneam) victum humidum consulit Hippocrates, lib. 1.
aphor. com. 16.
- Febris nomine, æstum nominari quidam intellexerunt. Lib. 7. aphorism.
com. 13.
- 30 Febrem magnam, ignem vocare Hippocrates in Epidemiis consueuit,
quasi non aliam habeat naturam, præter quam ignis substantiam. Lib.
1. de rati. vict. in morb. acut. com. 18.
- Febriles morbos intelligit Hippocrates, quando febres ipsæ sunt passio,
& non casus partis alicuius, quæ aliquo affectu labore. Lib. 4. aphor.
com. 66.
- Febres vehementes, veluti ignis neruos exsiccentes, eos extendunt,
atque conuellunt: atque hoc modò malas afferunt conuulsiones. Lib.
4. aphor. com. 66.
- Febrilem calorem esse alterum à naturali, colligitur à Galeno, Libro 4.
40 aphor. com. 37. conceptis verbis.
- Febrilis calor flatusosum spiritum aptus est natura sanare, hæc quidem in-
cidens, extenuans, atque dissoluens, hæc verò ad temperaturæ æquali-
tatem perducens. Lib. 6. aphor. com. 40.
- Febris superueniens conuulsioni ex plenitate, solita est magna ex parte
cc 3 calefa

- calefacere, extenuare, atque dissoluere. Lib. 2. aphor. com. 26. & lib. 6. aphor. com. 51.
- Febris conuulsionem sanat, calefaciendo, & exiccando neruos. Lib. 5. aphor. com. 5.
- Febres aduenientes distentione neruorum tentatis, partim quidem super suam dissoluunt humiditatem, partim verò concoquunt frigiditatem. Lib. 4. aphor. com. 57.
- Febrilis calor exurit natiuam humiditatem. Lib. 7. aphor. com. 6.
- Febris in prægnante, foetum occidit. Lib. 5. aphor. com. 30.
- Febre vehemente, alui fluxu, vel profluuiio sanguinis, vel saltu grauidæ mulieris vehentiore, vel clamore, vel ira, vel timore, vel victu parciori, abortum fieri testatur Galenus, Libro quinto aphor. com. 45.
- Febrientes prægnantes difficulter pariunt, & cum periculo, aut abortum facientes periclitantur. Lib. 5. aphor. com. 55.
- Febres quotidie cessant, si rigores quotidie fiunt. Libro quarto aphor. com. 63.
- In febribus ante diem septimum, morbum regium aduentare, malum. Lib. 4. aphor. com. 62.
- In febribus continuis, quod vna dies potest, hoc in intermittentibus accersio. Lib. 4. aphor. com. 59.
- Febres in grauidis facile reuertuntur, non potentibus medicis aliquod forte auxilium adhibere, neque exquisita victus ratione in ipsis vti. Lib. 5. aphor. com. 55.
- In febribus laboriosis, citò fiunt abscessus post aures. Lib. quarto aphor. com. 74.
- Febres typhodes, idest succedentes, incendentibus longiores. Libro 1. aphor. com. 12.
- Febriticare vehementius, infidum signum est, & firmitatem non habet. Lib. 2. aphor. com. 27.
- Cùm febres parua fuerint, in tempestate frigida, & ex repletione, ægrotanti non collabi corpus, neque extenuari contingit. Libro 2. aphor. com. 28.
- Febres maiores, magis & citius corpora extenuant ægrotantium sicuti & diurnitas morbi. Lib. 2. aphor. com. 28.
- Cùm febres maiores fuerint, si non extenuetur corpus, multam adesse repletionem significatur. Lib. 2. aphor. com. 28.
- In febribus extenuationis causa est humorum tenuitas, corporis verò raritas. Eod. com.
- Febres, & febriles rigores interdum frigore fiunt. Lib. quinto aphor. com. 17. & 20.
- Febres in longum tempus extenduntur, ob humorum multitudinem, crassitiam, vel frigiditatem, cùm longum exigant tempus ad concoctionem

- ctionem. Lib. 4. aphor. com. 44.
- Febre non deficiente sæpius fieri rigorem, & alioqui bonum non est; in virium autem imbecillitate factus, perniciosus. Lib. quarto aphor. com. 46.
- Febrium, tertiana, & causerum calidissimæ. Lib. 4. aphor. com. 48.
- In febre continua partium peruersiones, cum virtute debili, mortem esse vicinam indicat. Lib. 4. aphor. com. 49.
- Febribus omnibus proprii sunt sudores, præcipuè incendentibus. Lib. 3. de crisib. cap. 3.
- 10 Febrium quieti fidendum non est, si cum prauis fiant tum symptomatis, tum signis. Lib. 4. de rati. vict. acut. com. 61.
- In febre hyemali si lingua aspera sit, & animæ defectus, periculosam eam esse est fatendum. Eod. lib. & com.
- Febre vehemens, vna est ex causis perducentibus ad mortem. Libro 4. aphor. com. 35.
- Febriticantibus vrinam similem farinæ crassiori mingentibus, si saluari debeant, tardè liberantur. Quicumque verò exitialiter se habent, contingit hos quàm citò interire. Libro septimo aphor. com. 31.
- Febre colliquantis signum est, vrina pinguis apparens. Libro 7. aphor. com. 35.
- 20 Sine febre qui sanguinem euomunt, salutare: si cum febre, malum. Lib. 7. aphor. textu, & com. 37.
- Si febris vna cum inappetentia adueniat, difficultati intestinorum toto patiente ventriculo, ægri se habent exitialiter. Lib. 6. aphor. com. 3.
- A febre habito, si quis deuorare non possit, lethale. Libro quarto aphor. com. 35.
- Febres ex inguinum tumoribus omnes malæ, præter diarias. Lib. quarto aphor. com. 71.
- 30 Febris, quæ breuem habet accessionem, non modò sine periculo est, sed breui iudicatur. Lib. 4. aphor. com. 43.
- Febriticanti si quis cibum dederit, vt sano robur, sic laboranti morbus. Lib. 7. aphor. com. 63.
- Febres illæ solæ, quæ in quietem febre vacantem desinunt, periculo carent, etiam si vehementissimam, & fatis longam habuerint accessionem. Lib. 4. aphor. com. 43.
- Febres quæ ex inflammatione aliqua, aut maligna humorum putredine occasionem habent, periculosæ. Colligitur eodem com. 43. quarti libri aphor.
- 40 In febribus, quæ vrinæ longitudinem significant, quæ bonam crism, & quæ non. Lib. 4. aphor. com. 69.
- Cum febre qui vires habent imbecilles, omnes musculos thoracis mouere conatur, non ob id solum quòd adacta sit necessitas respirationis, sed quia

- sed quia vis est imbecillis. Lib. 2. aphor. com. 42.
- Febres in puris generatione sequuntur, principio concalescunt ex quadam veluti ebullitione, atque exustione sanguinis. Lib. 2. aphor. com. 47.
- In febribus expectare oportet multos sudores, quando æstas fit veri similis. Lib. 3. aphor. com. 6.
- Febres in siccitatibus pauciores quidem sunt iis, quæ fiunt in temporibus pluuiosis, sed acutiores. Lib. 3. aphor. com. 7.
- Febres longas ex multitudine fieri humiditatis, minimè mirum: siquidem ægroti ad morborum solutionem egent coctione: plures autem iis humiditates, non nisi in longo tempore concoqui possunt. Lib. 3. aphor. com. 16.
- Febres continuas, ardentem, & tertianas æstate generari. Libro 3. aphor. com. 21.
- Febres quartanas autumnis fieri ait Hipp. quia scilicet ex atra bile ortum habent. Lib. 3. aphor. com. 22.
- Febre citant pueruli cum dentire incipiunt, & propter ætates, & vigilias, & inflammationes. Lib. 3. aphor. com. 25.
- Febres ardentem, & tertianam ex acutis præ cæteris febribus sunt biliosissimæ, & adolescentibus accidunt. Lib. 3. aphor. com. 29. 20
- Ardores iuuenibus accidunt. Lib. 3. aphor. com. 30.
- Febres lethargicæ fiunt ex humore pituitoso in cerebro acervato. Lib. 3. aphor. com. 30.
- Ad febres, & præcipuè ardentem, quicumque rigores superueniunt, iudicium habere solent bonum, atque perfectum, ubi in die iudicatoria fiunt, & cum signis coctionis: non bonum autem, neque perfectum, quando vel diei, vel coctionis signa fuerint imperfecta. Lib. 4. aphor. com. 29.
- In febribus cur, si accessiones eadem semper hora inuaserint, difficile habeant iudicium, vide lib. 4. aphor. com. 30. longa ferie. 30
- In febribus iis, quæ quomodocunque lassitudinem habent, ad articulos, & circa maxillas præcipuè abscessus fiunt. Lib. quarto. aphor. com. 31.
- Si febricitanti homini, tumore non existente in faucibus strangulatio repente superuenerit, lethale. Lib. 4. aphor. com. 34. & 35.
- De diebus in quibus sudores febricitanti si inceperint, qui boni habendi sunt. Lib. 4. aphor. com. 36.
- Febre acuta existente, cur frigidi sudores exitiales, Libro quarto aphor. com. 37.
- Febres illæ solæ, quæ in quietem febre vacantem desinunt, periculo carent. Lib. 4. aphor. com. 43. 40
- Neutra febrium, quæ vel ex inflammatione, vel ex maligna humorum putredine occasionem habent, ad quietem veniunt febre vacantem. Eod. com.

In febr

- In febribus longis non semper tubercula, vel labores in articulis fiunt. Lib. 4. aphor. com. 44.
- Febres præ cæteris calidissimæ sunt causon, & tertiana. Libro 4. aphor. com. 48.
- In febribus, quæ causones ab incendio nuncupantur, atque iis solis accidere videtur, ut cute refrigerata profundiora perurantur. Lib. quarto aphor. com. 48.
- Febres diariæ omnes ab Hippocrate vocantur, quæcunque sui ratione vna die durant. Lib. 4. aphor. com. 55.
- 10 Febres quæ ex inguinum tumoribus, ex viscerum inflammationibus fiunt, malas esse. Eod. lib. & com.
- Febrem ardentem fieri nouimus æstiuo tempore, quando venæ exsiccata, acutos, ac biliosos ad se liquores attraxerint. Bile igitur ex qua febris ardens ortum habuit expurgata, soluitur febris. Libro 4. aphor. com. 58.
- Febris tertianæ, & ardentis differentia. Non humore faciente differunt, utraque enim à flaua bile fit. Differunt autem quoniam febris ardens habet in venis vna cum sanguine bilem plurimam ebullientem: tertiana verò eandem bilem habet in toto corpore latam, ac motam.
- 20 Lib. 4. aphor. com. 59.
- Quod in febribus continuis vna dies potest, hoc in intermittentibus accessio. Eod. lib. ac com.
- Febres quotidie cessant, si quotidie rigores fiunt. Libro quarto aphor. com. 63.
- Febres vehementes, veluti ignis nervos exiccantes, eos extendunt, atque cõuellunt, atque hoc modo malas afferunt conuulsiones. Lib. quarto aphor. com. 66.
- In febribus cum Hippocrates dicit morbos febriles, intelligit quando febres ipsæ sunt passio, & non casus partis alicuius, Eodem libro & 30 commen.

Annotatio.

- EX hoc Galeni loco aperitissimè constat febrem nonnunquam morbum esse: nonnunquam morbi casum, seu accidens: ut cum ob visceris alicuius inflammationem, aut erysipelas, febris consequitur. Non enim tum febris huiusmodi morbus est, sed morbi casus. In pleuritide nanque, quæ febris coniungitur, casus est profectò inflammationis succingentis costas membranæ. Discussa nanque inflammatione cessat mox febris. Morbus verò tum certè febris est, cum ipsa per sese subsistens (hoc est non ad alios consequens affectus) gignitur, ex copia nimis, aut putredine humorum orta.
- 40 A febribus vehementibus corripi utero gerentes accidunt, in quibus vitiosi humores priusquam conceperint sunt acervati. Libro 5. aphor. com. 55.

Febris

- Febris in vtero gerentibus frequenter reuertitur, non potentibus medicis forte aliquod auxilium adhibere. Lib. 5. aphor. com. 55.
- In acutis febribus lac dare malum. Lib. 5. aphor. com. 64.
- Febrem ardentem quæ efficiunt causæ in venoso genere existentes: quando ad neruos transferuntur, primum tremores faciunt: compatiante vero principio etiam delyria, Lib. 6. aphor. com. 26.
- Febris præciso cerebro aduenit ea ratione communi, qua quolibet membro principali patiente inflammationem subsequitur febris. Libro 6. aphor. com. 50.
- Febris superueniens iis, qui sani dolore capitis repente capiuntur, & statim muti fiunt, & stertunt, soluit dispositionem. Libro 6. aphorism. com. 51.
- Febris sua est apta nature sanara musculorum thoracis frigiditatem, & motus conuulsioni similes. Lib. 6. aphor. com. 54.
- Febres quæ ab exuptione, ac frigiditate factæ sunt, à balneis vtilitatem capiunt. Lib. 7. aphor. com. 43.
- Febres non omnes ex bile fieri. Ibidem.
- Antiqui laterum inflammationes, aut pulmonis, aut hepatis, aut lienis nominabant, volentes febrem nõ esse morbum ipsum, sed casum morbi. Lib. 7. aphor. com. 43.
- Febriticanti si quis cibum dederit, vt sano robur, sic laboranti morbus. Lib. 7. aphor. com. 63.
- In febribus excreationes liuidæ, sanguinæ, foetidæ, omnes malæ. Lib. 7. aphor. com. 66.
- In febre non intermittente si labrum, aut nasus, aut oculus, aut supercilium perueritur, si non videat, si non audiat, & iam debilis sit, mors prope est. Lib. 7. aphor. com. 70.
- Febres acutas ætate fieri necesse est, si hyems squalida, & aquilonia fuerit, verò pluuium, australisque. Lib. 1. prædictionum. cap. 2. nouæ versi.
- In febre acuta, pulmonia, delyrio, ac dolore capitis intueri se tanquam foris sita credunt ea, quæ intus in oculis habeantur. Lib. 1. prædict. cap. 9.
- Febris si fuerit acuta, prorsus afferet mortem sudor frigidus. Lib. 1. prædict. cap. 11.
- Febris si mitior est, poterit facultas non absumpta prius ab acuta febre, spatio temporis prauos concoquere humores. Eodem libro & cap.
- Si febris detinet ægrum, nisi desistat inflammatio, in suppurationem vertitur. Lib. 1. prædict. cap. 13.
- Febre hæctica febriticantibus, accidit omnibus, vt calor noctu increseat. Lib. 2. prædict. cap. 11.
- Febres dixit simplicissimas Hippocrates, tanquam dixerit placidissimas, ac mitissimas, haudquaquam maleficas.

Febrium

- Febrium prorogationis triplex causa: aut propter aliquam partem affectam curatu difficilem, aut propter humores crassos, & crudos, incotæque, aut propter aliquod commissum. Libro tertio prædict. capite 9.
- Febrem non omnem acutam, malignam esse. Lib. 2. prorrh. com. 21.
- Febres ex hypochondriorum doloribus, quæ malignæ, & quæ non. Eod. lib. & com.
- In febribus cum sudoribus non iudicatoriis præterfluentia sputa, ob copiam immoderatã, vel virtutis imbecillitatem oriuntur. Lib. 2. prorrh. com. 30.
- Tria febrium genera, vnum earum quæ diariæ appellantur, alterum hæcticarum, tertium earum quas acutas vocant, comites putridorum humorum. Com. 1. in lib. 3. de morb. vulg. super textu 5.
- Febrem validam ignem appellat. Hippo. Eodem lib. & comm. ac textu eisdem.
- In febribus quæ frigidioribus, & pituitosioribus accidunt succedere solere sopores, lethargicæque mala: calidioribus aut prorsus mordacibus vigilias, & deliria. Libro tertio. de vulg. morb. com. 1. super textu 5.
- 20 Quæ cum acuta febre est dementiam, phrenitim appellat Hippocrates. Lib. 1. prorrh. com. textus 1.
- In febribus, non seruidæ qualitatis gratia medicamentum purgans porrigimus: verum vt humores febrem excitantes extirpemus. Lib. Quos oportet, & quibus medicamentis purgare.
- Febres & omnes alios morbos, si breues sint futuri per initia purgare oportet: sin diurni expectanda concoctio est. Libro, Quos, & quibus medic. purg. conueniat.
- Aduersus febrium accessiones, theriacæ auxilia. Lib. de vsu theriacæ ad Pamphilianum.
- 30 Febrium curandarum indicatio est euacuatio, & alteratio. In arte medicinali, cap. 89. & lib. 10. meth. med. cap. 1. & 2.
- Febres incostantes dixit Hippocrates, in quibus nihil constans quietumque existit. Lib. 4. de rati. vict. acut. com. 52.
- Febres *ἀσθενείς* vocat Hippo. in quibus ægri *ἀσθενέως*, id est grauiter afficiuntur, atque implacide, molestæque habent. Eod. lib. com. 47.
- Febres ephemera à constrictione: putridæ ab obstructione fiunt meatuum. Lib. 1. de diff. feb. cap. 3.
- Febrium omnium per pulsus dignoscendarum ratio. Libro 3. prælag. ex pulsib.
- 40 Febres ephemeræ à putridis distinguentia signa. Libro de diffen. feb. cap. 7.

Annotatio.

At multos de febribus attulimus, ex omnibus Galeni monumentis cõsmunes locos: non omnes tamen (qui de hac tractatione infiniti propè sunt

sunt) adferre de industria eò voluimus, ne locos recēfendo, volumē non cōpendium edidisse videri possimus. Qui enim præter citatos à nobis in præfens locos, eorū immensam sylvā cōponere volet, libros Galeni duos de febriū differētiis, & alterū artis curatiuę ad Glauco secundū itē de crisi bus. Rursus octauum, nouū, decimum, vndecimūque methodi medendi, & in prorrhethici Hippocratis, atque epidemiorū libros commentarios legat, innumerōsque tum certē de febrium differentiis, causis, signis, atque curatione colliget locos, qui vberem & fructuosam præbeant tractationis febrium materiam: qua instructus medicinæ diligens professor, & magno commodo profiteri, & artis studiosis accurata hac diligentia vberem fructum docendo, explicando, congerendo adferre magnā sanē cum laude, omnino poterit. Hoc vt scires, nec nos indiligentię criminari meritō posses, admonitum te optime lector voluimus.

De morbis contagiosis, popularibus, & pestilentibus in genere.

CAPVT II.

CVM morborum perniciosissimi, maximēque exitiales, contagiosi vocati sint, quique ab vno in multos deriuari, occulto quodam, nec satis explicabili modo soleant, haud ab re facturū me putauī, si de omni eorum natura, tum de popularibus, ac pestilentibus morbis, germanitate quadam tractationis differuero. Quo in genere id primum tractabo, quid contagio sit, à quo contagiosi morbi nomenclaturam sortiti sunt: quid contagiosus morbus, quid item popularis & pestilens: quo inter se populares, pestilentes, & epidemici distent. De contagiosorum generationis modo, & causis: postremò de præcautione ab his, antequàm incidant, & de curatione posteaquam quis in eos inciderit, ordine agemus: sic enim absoluta videri poterit de contagiosis morbis tractatio. Contagio igitur affectus sui generis quidam est, plurimis tacito quodam consensu, atque contactu communicatus: quod & ipsum nomen indicat. A contactu nanque contagionis vocem deductam esse (quod videlicet contactu afficiat) inter omnes sanē conuenit. Nisi enim quod primò vitium concepit, simile vitium alteri communicet, ipsumque vno quopiam modo contingat, nunquam sanē afficiet. Id nanque contagione affectum iure dicimus, cum simile illi, atque alteri à quo primò vitium manauit, vitium inest. Contagio siquidem non vnus tantum esse potest, sed duorum saltem, aut plurium. Cum sit nimirum cōsimilis, ab vno in aliud deducta perniciēs, siue ea mala & aduersaria quædam homini qualitas sit, siue infectio tabifica, & pestilens, siue venenata substantia quæpiam lethalem noxam inferens. Hæc enim omnia contagione inferri videmus. In scabie, elephantiasi phthisi, lippitudine, aduersariam

Contagio quid.

Contagione affectum.

Contagionis definitio.

aduersariam quædam gigni qualitatem cernimus, quæ his communicetur, qui cum tali malo affectis consuetudinem habuere, vt meritò dixisse illud Galenus videri possit, pestilenti morbo laborantium conuersionem periculosam esse, ne inde contagium contrahatur, quemadmodum ex scabie, & lippitudine. Eorum etiam qui tabe correpti sunt, & in vniuersum eorum, qui putridum expirant, consuetudinem nequaquam tutam esse: quòd tetro illo vitiatu aëris inspiratu, contagio in proximos deriuetur. In pestilentibus autem morbis infectionem tabificam, & corruptentem ingenerari animaduertimus, quæ ab cæca quadam, & abdita causa nascatur: siue ea sit grauis anni constitutio, seu sui generis qualitas aëri impressa, seu exhalationes tetra, à terra, aquisve manantes. In canum verò rabiosorum, & reptilium moribus, venenosa infligitur in alio substantia, quæ accepta ex morfu, sit planè consimilis, & grauem, atque nonnunquam lethalem noxam adferat. Illud porrò in vniuersum omni contagioni conuenit, vt ex vno in alium transeat, cui simile vitium infundat, quo ipsum primò affectum est. Cum enim & cui contagio accidit, & à quo manauit, consimili vitio affecta sunt, contagionem tum productam iure dicimus. Fit autem contagio secundum substantiam maximè, cum infici substantiam eius qui contagione afficitur, corrumpique cernamus. In particulis nanque minimis primum infectio suscipitur, indeque latius manans, arteriarum, & meatuum corporis adminiculo, in totum corpus disseminatur, partesque eius principes attingens labefactat: vnde mors vt plurimum consequitur totumque compositum tandem in corruptionem abit. Est autem mistorum propria affectio, contagio que vocatur. Non enim simplicia quæ sunt, contagione tangi possunt, ob eorum substantiæ puritatem, ob simplicitatem, qua valde causis inficere potentibus obnituntur, cum contra mista ob partium diuersitatem, impuritatemque, ac dissimilitudinem, contagionem excipere apta sint. De qua quidem (vt illius natura exactè teneatur) quærenda multa sunt. Illud primum contagio quomodo perdat, an ne per aduentum contrarij: an missionis dissolutione, vt in iis quæ putrescunt, experimur. Tum & illud inquisitione dignum, qualisnam sit infectio ea, quæ ex contagione suscipitur, an partium quibus hæret corruptio quædam, an alteratio sola. Rursus an in putrefactione contagio omnis posita sit. Quæ si omnia pro dignitate tractata fuerint, contagionis naturam accuratè tenere, nos profiteri sanē poterimus. Contagionem porrò vt contrarium quoddam perdere, indeque misti dissolutionem fieri, compertum est. Cum enim corruptio omnis (vel philosophorum omnium testimonio) à contrario sit, affectus verò contagione impressus, si vehemens sit, ac deletorius (non enim contagio omnis lethalis est) compositum perdere cernamus, vt contrarium id efficere consequens certè est. Contrarij verò nomine, hęc latiore in significato vti oportet, pro eo omni quod suapte natura aduersarium, & inimicum alteri est, illudque corrumpere natum. Quæ enim maior contrarietas, quàm veneni ad corpus?

Lib. 1. de diff. feb. cap. 2.

dd quàm

quàm deleteriæ cuiuspiam substantiæ, ad eam quæ illi opponitur, nec sustinere illam potest? Sunt enim *diversitates* in rebus, hoc est contrarij dissensus quidam, qui natiua quadam contrarietate sese inuicem perdant, atque corrumpant, qualis est brassicæ, & rutæ, brassicæ & vitis, collocynthidis cum cæteris plantis, quas omnes, si iuxta serantur, perdit. Agno & lupo, gallinaceis ac miluo, leoni & gallo, muribus ac feli mutua quædam est antipathia, qua sese perdere, nec vnquam vnà esse possint. Eadem antipathia, contagio omnis pestilens perdere vt plurimum solet, quòd inimica sit corpori, quòd misti temperiem, non qualitate vlla manifesta atque elementari, sed deleteria, corruptiuaque potestate frangat, ac proinde misti dissolutionem faciat, vnde interitus consequitur: ac proinde cum substantiam corrumpere contagio soleat, rectissimè dici poterit (si definitione comprehendere eam volumus) vt sit corporis, seu compositi corruptio quædam ei similis, à quo primum manauit, quæ infectione in particulis communicata ex vno in aliud transeat. Hac descriptione aptissimè contagionis explicatur natura, vt in qua genere, & differentiis propriis tota ipsius essentia constituatur. Corruptio enim vice generis ea in definitione ponitur, cum non omnis corruptio contagio sit, vt omnibus patet. Omnis tamen contagio corruptio quædam sit, eius cui inhæret. Fieri autem similem ei, à quo primum exorta est, & ab vno in aliud transfret, infectione in partibus communicata differentiæ loco sunt. Ob id autem fit similis in eo qui inficitur corruptio, atque in eo qui infectionem intulit, quòd idem in vtroque seminarium insit, eandem corrumpendi facultatem habens. Ab vno verò in aliud transire ea infectio potest, affectus consimilis communicatione, seu ea per insensiles & spirituales species, seu vaporum malignorum attractu fiat. Tum enim infectum quicquam iure dicimus, cum terra, & malefica qualitate, aut vitio contaminatum est, corrupique paratum. Ex his quonam pacto contagio perdat explicasse me satis arbitror nempe, vt & vicem contrarij gerens, & vt compositum totum deleteria potestate dissoluens. Nunc qualisnam sit infectio ea, quæ ex contagione suscipitur, num sola partium quibus hæret alteratio, num corruptio quædam, paulò penitius explicemus: est enim res vt difficillima, sic scitu profectò dignissima. Esse autem corruptionem partium magis quàm alterationem, illud abundè declarat, quòd plerumque absque vlla ferè partium in suis qualitatibus, temperiæque immutatione concidere totum repentino quodam interitu videamus, vt in ephemera pestilenti, cordis spiritibus contagione lethali affectis, cernere est, vbi laborantem nec admodum à natiuo suo statu demutatam, nec æstuantem, & solita etiam obeuntem munia, bonoque alioqui pulsu præditum, & lotia emittentem sanis quàm simillima, & ad cibos, potus, somnum bene se habentem, repentina tamen morte corripitur (cordis nimirum substantia, ac viribus, terra & malefica lue corruptis magis quàm alteratis) cernimus. Vt enim alteratio quædam qualita

Contagionis
definitio.

Infectio quid.

10

20

30

40

qualitatum est à contrariis qualitatibus, sic sanè substantiæ quædam est, ac peculiaris à contraria quadam substantia corruptio. Nec hinc philosophorum spinosas subtilitates moror, dicentium, Substantiæ nihil esse contrarium. Nam medicus medica tracto. Est autem in more medicis, substantias aliquas sibi inuicem contrarias constituere, vt paulò antea explicauimus. Quin & morbos quosdam totius substantiæ esse dicunt. Vt cum rei perfectio, & integritas, qua vnaquæque res consistit (& quæ propriè rei substantia appellatur) immutatur, & de sua perfectione decedit, res ipsa tota continuò corripitur, cuius corruptio totius substantiæ interitus merito appellatur, vt substantiæ morbus, substantiæ à sua integritate decessio. Quæ enim in substantia mutationes accidunt, duæ tantum sunt, generatio, atque corruptio. Generatione producitur, corruptione dissipatur, atque dissoluitur substantia: vt concors est & philosophorum, & Medicorum sententia. Constat igitur ex his quæ prælibauimus, infectionem eam, quæ ex contagio suscipitur, in corruptione totius quæ inficitur substantiæ, magis quàm in alteratione consistere: cum sit nimirum totius substantiæ morbus, cæca quadam, & abdita potestate perdens, vt paulò post cum de contagiosorum morborum generatione, & causis agemus, dicturi sumus. Disquirere verò an in putrefactione contagio omnis posita sit, maioris momenti res, difficultatisque plena est videtur. Sed nos hanc enodare difficultatem pro viribus satagemus, si prius contagionum differentias commodè huic loco appinxerimus. Sunt autem manifestissimæ contagionum differentiæ tres: quædam quæ contactu solo afficiant: quædam præter contactum, fomitem etiam in re, quam tetigerunt relinquunt, cuius interuentu contagiosa non minus fiunt, quàm si adhuc manentia inficerent. Fomes autem id dici iure potest, quodcunque seminaria contagionis in seipsum excipere, exceptaque diu retinere potest, atque per hæc ipsa retenta, ac conseruata seminaria inficere: vt lana, linum, xillon, seu Gossipion, & quæ ex his conficiuntur stragulae, vestes, integumenta. Neque enim omnia idonea sunt vt fomes fiant, sed ea solùm, quæ foraminulenta, rara, calida, lentave sunt, aut frigida parum. In iis enim tantum contagionum seminaria condi, conditaque seruari diutius possunt. Quamobrem quæ vehementer dura, compacta, densa, frigidaque sunt, nec foraminulenta, qualia sunt ferrum, lapides, aurum, æs, & pleraque talium, minimè apta sunt, vt fomes contagionum fiant. Ex quo colligere promptum est periculo omni carere, si quis nuncius à contagioso homine contrectatos ipse contrectet: non enim excipere seminaria contagij ob soliditatem, duritiem, densitatemve suæ substantiæ possunt. Lectos verò, stragulas, vestes, culcitra, & eiusmodi talia, quæ & ob mollitiem & pororum copiam excipere seminaria contagij possunt, & ob lentorem diu retinere, contingere tutum non est, sed periculi plenum. Tertia porrò contagionum

Morbi quidam
totius
substantiæ.

Contagionum
differentiæ.

Fomes.

differentia ea est, quæ non contactu solùm, aut fomite, sed etiam ad distans ferri potest, eoque vim mali transferre. Vt in vasta illa pestilentia, quæ ex Asia in Europam translata, multa hominum millia perdidit. Eæ præcipuæ contagionum differentia, quæ vt diuersæ sunt, atque dissimiles, sic non idem omnes generationis principium nactæ sunt. Quæ enim contactu solo afficit (vt in marcescentibus fructibus spectare licet cum se contingunt, quorum vno marcescente, mox qui continguntur marcorem & ipsi, putrefactionemque induunt) à putredine contagio ea initium sumit. Quod enim primum putruit inter fructus, id alteri putredinem consimilem contactu affricat. 1° Cuius sanè contagionis principium, putrefactio ipsa est. Eò enim, quod primum putre effectum est, & secundum quoque consimilem putrefactionem contactu concepisse iure existimandum est, partibus quibusdam insensibilibus, à primo effluentibus seu vaporibus putridis, atque alteri per viciniam & contactum adhærentibus. Itaque in iis contagionibus, quæ solo contactu afficiunt, putredini omninò eius contagij principium tribuendum est. Nisi enim primò putruisset, aut pomum, aut pyrum, reliqui illi coniuncti fructus minimè putruissent. Gignitur ergò contagio huiusmodi ex putredine ceu principio primo, alteri euaporationis putridæ interuentu communicata: quæ sanè euaporatio, eius putrefactionis, quæ in altero à primo dimanauit, seminarium, & principalis causa est. Quæ enim multo aqueo abundant, & alterari citissimè apta sunt, ea quidem putrescentia contagiosa fieri solent. Quæ ratio est, cur & fructus humidi celeriter marcescant, & marcescentes, in sibi proximos idem vitium committant, contactu quidem afficientes, fomite autem non quòd & aqueo plurimo abundant, & quòd ab his euaporat, lentum, glutinosumque non sit, quo minus residere, & agglutinari contactæ rei possit. Solent enim glutinosa fortiter iis quæ tangunt adhærere, in illisque diu residere, ob missionis fortitudinem, & substantiæ tenacitatem. Quodnam sit contagionis eius, quæ contactu fit, principium diximus. Eius verò quæ non contactu solùm, sed & fomite afficit, quodnam sit principium modò dicamus, sit ne putrefactio, an aliud quicquam: nam ea res ambiguitatem habet maximam. Dicendam autem videtur, contagionem non omnem quæ per fomitem afficit, in putrefactione consistere, neque item omnem, quæ ad distans fertur putrefactione fieri. Constat nanque interdum à fomite infecto contagionem in plures manare, vti experientia docet, in his qui lectos, pannos & stragulas, vestes peste infectorum contrectant, qui inde contagium contrahunt, & pestifera lue corripiuntur. Atqui cum huiusmodi vitium, ex attrectatione pannorum conceptum, à putrefactione non oriatur, cum panni quos attrectarunt putredinis capaces non sint, euidentissimum fit, contagionem eam, quæ à fomite vitiatò concipitur, à putredine non nasci. Est enim putredo, autoribus Aristotele, atque Galeno, corruptio natiui caloris ab

Gal. ii. met
med.

ris ab externa caliditate, quæ ambientis esse dicitur, vel mutatio totius putrescentis corporis substantiæ ad corruptelam à calido externo. Ex qua definitione constat panos, & cætera huiusmodi, quæ fomes sunt, putrescere minimè posse, quòd nec viuentia sint, nec natiuo prædita calore, qui ab externo corrumpi possit. Quanquam corrumpi alio quodam modo isthæc possint, putredine affici minimè queant, si verè, & propriè loqui velimus. Et si nihil impedit quin nimium diu conclusa, & difflationis prohibitione calorem externum concipientia interdum marcorem putredini similem contrahant. Sed vnde 1° digressi sumus reuertentes, dicimus contagionem non omnem in putredine consistere, cum plerunque contagio absque hac constare possit. Quod vt euidentissimis rationibus demostremus, illud præfandum nobis erit, contagionem, atque putredinem res longè diuersissimas esse, cum sit contagio, infectio quædam ab vno in alterum, analogia quadam transiens: Putredo verò natiui caloris ab extraneo corruptio, quæ solius putrentis substantiæ propria sit, nec suapte natura in oilium dimanans, quatenus putrefactio tantum est, nisi illi morbida vocata excretio, seminariùmque contagiosum aliquod admixtum sit: quo casu contagio sam dicere putredinem iure licet, vt in febribus putridis simul & pestilentibus experiri licet. Non esse autem contagiosam suapte natura putredinem, inde colligere possumus, quòd in tertianis, quartanis, quotidianis, ac continuis etiam febribus à putredine ortis (modo ne populares pestilentésve sint) nullum contagium inferri adstantibus videamus, etiamsi cum ægris perpetuò versentur, quòd tantum putredo ægri corpus obsideat, ad alios tum minimè transeat, quòd videlicet seminarium illud contagiosum desit, & pestilens quod longius serpere, & in multos spargi suapte natura possit. Hoc enim illi proprium est, vt ex vno in multos deriuari, cæca quadam, lethalique potestate queant. Vnde est illud Hippocratis, lib. de hominis natura. Quando (inquit) ab vno morbo multi homines corripuntur eodem tempore, causam ad id quod communissimum est, & quo maximè omnes vtimur referre oportet. Est autem hoc, spiritus, & aër quem inspirando trahimus. Et paulò post. Quum vnus morbi popularis grassatio consistit, manifestum est, diætã non esse culpabilem, sed quem trahimus spiritum in causa esse, palàmque est insuper, eum ipsum spiritum, siue aërem, morbosam aliquam exhalationem habere: quam quidem Hippocrates Græcè *νοσθημ ἀποήρισον* appellat, Galenus expirationem interpretatur, proprietate totius substantiæ infensam. In expirationibus (inquit) Galenus quæ proprietate totius substantiæ, magis quàm qualitate corpora offendunt, rectè curationem tradidit Hippocrates, in duplicem redigens scopum, loci mutationem, & exiguæ inspirationis vsu. Ex quibus sanè Hippocratis, & Galeni locis constat, morbidam excretionem in popularibus morbis, contagionis in plures delatæ causam esse: quæ si desit, contagiosus non erit morbus, etiamsi multa putredo alioqui subsit: vt in febribus

Contagionem
non omnem
in putredine
consistere.

Prima ratio.

Com. 1. ad
lib. de natur
hum.
Hipp. super
textu. 10.

ab humorum putredine ortis declarauimus: illud vt constat, putredinem non omnem contagiosam esse, sed eam tantum, cui morbida hæc exhalatio, totius substantiæ proprietate infensa, coniuncta copulataque fuerit. Quin & alia ratione firmari id potest, contagionem inquam in putredine non consistere: quod sæpenumero in sæuissimis pestilentibus concidere sanos alioqui homines de repente videamus, nulla in ipsis existente putredine, aut obstructione, humorumve corruptela, tanta est vis morbi, tanta contagio, vt non raro, vno, aut altero die plures concidant, qui se sanos esse alioqui arbitrentur, quos post sex, aut duodecim horas de medio sublato videas: vti in ephemeris pestilentibus febribus, cordis spiritibus morbida exhalatione affectis, viribusque affatim collapsis plerunque experiri licet. In his enim nulla putredo subest, sed spiritus vitalis à tetra lue dissolutio, & dissipatio, cum tamen contagionem validissimam inibi esse, vsu compertum habeamus. Vnde est illud Galeni, libro 3. de præfagatione ex pulsibus. Et Auicennæ sen. prima quarti, cap. de pestilenti febre, multos bono pulsu præditos in pestilentibus febribus concidisse: quod Galenus accidisse in sui temporis pestilentia, loco iam citato testatur. Quod & rursus in canis rabiosi veneno apparet. Vbi enim quis à rabioso cane demorsus, noxam contraxerit, illum in rabiem agi aliquanto post tempore cernimus: putrere tamen humores, nec febrile quidem ipsum animaduertimus, nisi aliunde febris suboriatur. Non ergo Hieronimo Fracastorio Veronensi, viro alioqui doctissimo, & cui vni in hac de contagione materia plurimum omnis medicorum schola debet, vt qui vnus exactissimè, atque doctissimè rem hanc totam pertractarit, assentendum duco, qui contagionem omnem in putrefactione quadam consistere, capite nono sui de contagione libri affirmavit: cum contagionum plura esse genera, absque putredine infestantia, paulò antè monstrauerimus. Multoque minus mihi probatur, quod ab eodem dicitur, nullam aliam euaporationem aptiorem videri ad contagiones inferendas, quam quæ in putrefactionibus fit: cum tamen ea euaporatio, quæ in spiritibus: & tenui substantia figitur, & totius substantiæ proprietate (vt ait Galenus) infensa est, multò magis, atque celerius ad inferendum contagiū sit prompta, vt in pestilenti ephemera experimur, in qua nulla subest putredo, corripit tamen malo de repente homines videamus, & post paululum temporis deficere. Quo modo enim tantulo tempore gigni putredo in corpore alioqui bene valente, & post sex, aut duodecim horas mori parato, potest? Magno itaque errore duci eos omnes, qui putredinē vnā epidemiorum, pestilentium, contagiosorum & venenatorum morborum causam esse arbitrantur, iure existimandum est. Hi enim magnis tenebris morborum causas inuoluentes, omniaque permiscentes, atque perturbantes, vehementissimos quosque, & implicabiles morbos, vel in plethoram, cacochymiam, vel in obstructionem, vel tandem in ab his ortam putredinem, ceu in causas proprias referunt: cum

Secunda ratio.

Hieronimi Fracastorij error.

Com. 2. ad lib. de natur. hum. super textu 10.

10

20

30

40

in his,

in his, qui ex morbida excretionē nascuntur morbis, maior quædam, & à putredine, obstructione, plethora, aut cacochymia, longè semiotior subit causa, nempe tetra illa, morbosaque exhalatio vim veneni habens, quæ totius substantiæ proprietate, non obstructionis, aut putredinis interuentu, substantiam nostram labefacet, innataque antipathia perdat, idque confestim exigua interposita mora. Quum enim aliquis integrè sanus accessu ad peste correptum, peste quoque inficitur, atque paucis post horis concidit (quod fieri sæpe videmus) aut cum quis à rabido cane demorsus, in rabiem & ipse agitur, aut scorpionis com-
 10 punctu, præsentisue alicuius veneni haustu extinguitur, quis tam hebes sit, qui putredinem tam repentinæ mortis causam statuatur? Nam quæ possit tam vehemens, tamque perniciofa putredo in hominem incurrere, sine alterius cuiusquam rei concursu, quæ tam citò hominem tollat? præsertim quum qui concidit, nec plethora, nec cacochymia, obstructioneue esset correptus, sed bene valens, sanus, atque vegetus, bonoque nonnunquam habitu præditus, de repente & morbo pestilenti corripitur, & confestim mortem obit. Hæc profectò in tali proposito euentu, referri in putredinem nullo pacto possunt. Magna certè perniciēs, cæcæque, ac deleteria facultas quædam, morbida excretioni copulata id facit, & hominem nullis eiusmodi causis inquinatum breui temporis curriculo rapit, quemadmodum interdum hæc quas cōmemorauimus causæ, nempe obstructio, putredo, plethora & cacochymia, absque morbida exhalatione homines perdere magnitudine sua solent. Adde quod si in putredine contagio ipsa consisteret, sublata putredine remediis propriis auferri, & contagij vim oporteret, contra quàm fieri cernimus. Non nisi alexipharmacis aduersus contagij feminaria pugnes, nihil proficias. Ob id confestim in pestilentibus morbis terram Lemniam, lutum Armenum, theriacam, & huiusmodi talia exhibemus, vt feminaria pestilentia extinguantur, auferaturque contagij vis. Quamobrem tollerari id certè minimè potest, quod à Fracastorio dicitur, Si propriissimè (hæc enim illius verba sunt) velimus contagionem considerare, quæ in morbis spectatur, & non solo contactu, afficit, erit quidem contagio consimilis de vno in aliud transiens putrefactio. Cum illud exploratissimum sit, in sæuissima pestilentia quæ spiritali magis, quam corporea actione agat, & in spiritus cordis obrepit, multosque eodem tempore rapiat, putredinem nullam subesse, sed totius substantiæ à morbida excretionē dissolutionem: Nec illud item ferendum est (quod tamen Fracastorius existimat) in rabie putrefactionem quandam accidere: cum natius corporis calor eo in affectu, non ab extraneo cor-
 20 rumpatur, quod ad putrefactionē, autoribus Aristotele, atque Galeno necessarium est: sed tota corporis substantia à venenata rabiosi canis salua imbuta, malèque affecta dissoluatur peculiari quodā dissolutionis modo à putredine valde alieno. Quæ enim putredine dissoluuntur corpora, ea & marcida, & malè olentia, & calore extraneo multo obfessa apparent, quum nihil tale in rabie actis appareat, nisi si ex agitato, &
 30
 40

Tertiaratio:

Lib. 1. de contagione cap. 9. Fracastorij error.

Vbi supra.

Lib. 4. meth. teor. Lib. 11. meth. med.

dd 4 furore

furore nimio incalescant, putrescere tamen eorum partes non videmus, præsertim partem eam quæ demorsa sit. Vidi ego sanè qua plures à rabioso cane demorsos, quos curandos susceperam in parte affecta nullam putrefactionis, aut sphaceli notam habentes, etiam si multò post, absque medici ope constitissent vulnerati. Nec quidem aut febrientes, aut putredinis signa in pulsibus, vrinisque consistentia habentes annotavi, præterquam in vno, aut altero iam deploratis. Sed quod sub iungit idem autor, putredines quæ in viuo animali fiant, non admodum manifestas esse, admitti nullo prorsus pacto debet, cum nullibi putrefactiones magis sese prodant quam in vita præditi animantibus, vt 10 quorum proprius, insitufque calor, ab extraneo corrumpi promptior sit, quòdque viua animantia stipationi, obstructionique ob humorum copiam, & cacochymiam magis obnoxia, putredinem facilius cæteris rebus concipiant. Ab his enim causis oriri putredo solet, vt docta Galeni lib. octauo, nono, & vndecimo methodi medendi sententia est. Constantis itaque maneat, contagionis naturam in putredine minimè consistere. Ab hac igitur contagione, de qua iam tam multa diximus, contagiosi morbi appellationem sortiti sunt, quòd contactu quodam afficiant, & ad aliud transeant. Erit itaque contagiosus morbus is, qui morbidam quandam in se excretionem continens, deriuari in aliud potest, 20 suamque quam continet morbosam excretionem communicare. Nunc quid popularis, & pestilens morbus sit, quoque inuicem differant (quod facturos nos proposuimus) differamus. Popularis porrò morbus is est, qui passim in vulgus grassatur, communisque omnibus est, cõmunemque habet causam, nempe aërem, qui vulgarium morborum causa præcipua esse solet, autoribus Hippocrate atque Galeno. Hunc Græci *πανδημιον*, id est publicè grassantem appellare consueuerunt. Cum enim vno tempore plures idem morbus occupat, in id referre causam oportet, quod communissimum omnium est, nempe aëris vitiosi attractum. Atque qui tum viget morbus, popularis, epidemicus, vulgaris, atque 30 communis dici ab omnibus consuevit. Pestilens verò morbus is censeferi debet, qui cum vulgaris sit, perniciosus etiam est, atque lethalis. Vnde Galenus locum quandam Hippocratis enarrans, lib. 1. de ratione victus acutorum, ostendit hac oratione Hippocrates (inquit) morbos multos vno fieri tempore, quos, si perniciosi fuerint, pestem appellant: si verò mitiores, altera quadam indicant appellatione, epidemos, vel epidimicos nominantes, vt epidemus morbus sit, qui tempore anni aliquo in regione aliqua abundet, insolescatque. Pestis verò, epidemia perniciofa, vti is qui regioni cuiquam peculiaris est, endemum, seu vernaculum, & genti proprium nuncupare solent. Hi autem omnes ex diametro dispersis vocatis opponuntur, qui priuati vniuscuiusque sunt, & Græcè *αισπαδεις* vocantur: Popularium autem morborum, item & pestilentium multiplices differentia ab Hippocrate libris epidemiorum traduntur. Sunt enim mites quidam, nec lethales, contagiosi tamen, & populares, qui pro alia, atque

Fracastorij error.

Hipp. lib. de natur. hum.

Gal. in com. 2. ad lib. de natur. hum. & sub. t.

Epidemiorum statim ad principium pestilens morbus.

Pestis.

Epidemici morbi.

atque alia aëris conditione, certo tempore procreantur, vt ophthalmia quædam, tertiana populares, & intestinorum difficultates, atque tenesmi, tum & tussis quoddam popolare genus, quod nos anno elapso (qui annus erat redempti orbis sesqui millesimus quinquagesimus septimus) vigere populariter per vniuersam Galliam vidimus, tanto impetu, vt de repente sanis alioqui degentibus hominibus morbus obreperet. Quod morbi genus, antè sub annum 1510. populariter item viguisse scimus. Erat autem huiusmodi. Grauis capitis dolor, respirandique angustia, ac vocis raucitas initio ægros præhendebant: mox horror, febris, tussisque adeò valida, vt in præfocationis periculum plerique deducerentur. Primis diebus tussis sicca, atque vehemens sine scretu, mox concocto humore qui pulmones implebat, post septimum, aut decimum quartum scretus multus viscidus, lentus, nonnullis tenuis, & spumofus. Procedente autem sputo, tussis & spirandi difficultas plurimum remittebantur. Verum in omni morbi progressu lassitudo corporis, virium deiectio, inappetentia multa, & à cibis auersio ægros vexabant, inquietudo, languor, vigilia ob validam tussim vehementer premebant, nonnullis alui fluor sub finem, aliis sudores manabant. In vniuersum verò cuiusvis ætatis, sexus, victus rationis homines, eodem morbo, eodemque anni tempore corripiebantur: moxque vno in vna quapiam familia correpto, in vniuersam domum, incendiū, atque contagio obrepebant. At etsi plurimum, diūque etiam afficerentur qui laborabant, nemo tamen mortem obibat præter infantes, quibus vis tanta non erat, vt expectorare quæ in pulmonibus infederant, possent. Curationis vis neque in sanguinis missione, neque in purgatione consistere videbatur. Nihil enim hisce remediis, aut parum proficiebatur. Imò quibus hæc remedia imperabantur, deterius planè habere sunt visi, exagitatis mali seminariis, nec proprio, ceu alexipharmaco extinctis. Extinguebantur autem potissimum eclegmatis deuoratis, sensimque in asperas arterias illabentibus, tum & potionibus pectoralibus, & pastillis in os detentis ad tussim sedandam: sed ita si huiusmodi auxiliis aliquid, quod & siccandi vim haberet, & tota sua substantia retinendi venenati seminarij potestate esset præditum, admixtum esset. Imprimis verò bolò Armenio plurimū iuuabantur, si ea linctibus, decoctis, pastillisve in ore tenèdis admisceretur, additis his, quæ expectorandi vim haberent, quò eorū vis ad sedes affectas (thoracem & pulmones) deduci commodè posset. Iusculis & potionibus humidi lauabatur, magis quam attenuate victu, sic enim facilius serebant. Hæc morbi natura, hæc medendi ratio fuit. Morbū hūc vulgus, *la coculuche*, vocabat, quòd qui eo morbo tenebatur, cucullione caput velaret. Arbitrabantur enim à cerebro in pulmones fluxionem irrupere, caputque cucullo tegentes, putabant se sic melius habituros. E plebe profectò qui cõtingebatur, omnes ferè cucullo secundum caput amicti visebatur. Vnde id nominis vulgo inditū morbo fuisse, nō vana cõiectura est. Sed hæc & extra artē sunt, & in minimis ducēda, & ab imaginatione, quā nomina præbēt ad res ipsas desle

Tussis popularis qui vulgus la coculuche vocabat.

Coculuche morbus, & cur sic dicitur.

deflectendum, ut rectè Galenus monet. Vnde verò digressi fumus redeunt, popularium, & pestilentium morborum multiplices esse differentias dicimus: ut sint alij periculosi, alij periculo carentes, acuti aliqui, nonnulli diuturni: quidam qui vnicam duntaxat corporis partem infestent: quidam qui totum corpus. Ophthalmia nanque popularis oculos tantum, phthisis pulmones, scabies cutim, elephas vniuersum corpus occupat, etsi is inter populares minimè numerandus sit. Vt enim inter venena quædam vnam magis, quàm aliam partem inficiunt, lepus marinus pulmones, cantharides vesicam, idque totius substantiæ proprietate: sic popularium morborum alij partibus quibusdam proprii sunt, alij toti communes. Quin & pestilentium tanta est in eorum natura varietas, ut contemplantibus admirationem sanè maximam pariat. An non id admirabile videri debet, pestem quandam fatis, & arboribus propriam esse, quæ neque animalia, neque homines contingat? Vnde vredo, carbunculus, & idgenus mala, in fatis & arboribus creantur. Quædam verò pestis est, quæ iumentis, quæ bobus, quæ ouibus propria, peculiarisque sit, hominibus innoxia, sicut & alia quædam est, quæ hominibus lethalis, cæteris animantibus innoxia cernitur. Sed vnde id? Non aliundè profecto, quàm ob occulta quadam rerum in se inuicem sympathia, & antipathia, quòd vnum ab vno quodam patiat vnum vni contrarium sit, non alteri, eò fieri, ut quod alteri totius substantiæ proprietate aduersarium sit, id antipathia quadam illi noxium sit, atque pestilens: ac proinde suam esse quandam & arborum, & iumentorum, & suum, & ouium, & bouum, atque hominum pestem. Hoc autem porro pestilentes à popularibus differunt, quòd pestilens omnis popularis sit, non autem còtrà agatur, ut popularem omnem pestilentem esse oporteat: cum sit pestis epidemia perniciofa: multi verò popularium pestilentes non sint, ut tertiana & ophthalmiæ popularès, etsi contagiosi dici merito possint, pestilentes autem minimè. Hæ præcipuæ popularium morborum, atque pestilentium differentia, alias plures à symptomatum ratione, à tempore in quo eueniunt, & ab aliis multis ex libris epidemiorum Hippocratis colligere licebit. Nunc qui sit contagiosorum generationis modus, quæ causæ, ut promissimus, explicemus. Generantur porro contagiosi & pestilentes morbi, secretiore quodam generationis modo, abditioresque habent sui ortus causas. Alij nãque vel à plenitudine nimia, vel humorum vitio, & obstructione, stipatione, atque putredine nascuntur. Qui contagiosi sunt, à nullo istorum (quæ contagium inferunt) oriri iurè dicuntur, etsi interdum cum huiusmodi causis coniungi queant. Nascuntur porro omnes, eiusmodi morbi ex corrupto, atque vitiatò malo aliquo inquinamento, aère, qui morbidam excretionem in se habens, quæ veneni instar sit, pestilentes, & contagiosos parit morbos. Hoc Galenus libro de theriaca ad pisonem, his verbis bellissimè expressisse est visus, inquiens. Pestis tanquam & ipsa existat quædam bellua, haud paucos interimit, verum ciuitates quoque totas depascens, malè conficit. Quippè (subdit) praua quædam aëris ad cor

Contagiosorum & pestilentium morborum generatio.

ad corruptionem prompta mutatio efficitur, & homines cum respirationis necessitate periculum euitare nequeant, ipsum aërem veluti venenum quoddam ad se per os attrahunt. Quod & rursus idem autor, libro ad Pamphilianum confirmauit, Hippocratis vtique libro de humana natura mentem secutus. Hæc profecto prima, atque præcipua contagiosorum morborum, tum & pestilentium causa. Vitiosi aëris inquinamento aliquo, seu vaporibus infecti attractus. Verum qui altius rem totam perscrutari volunt, duplices statuunt talium morborum causas. Terræ alteram: alteram cœlo adscribunt.

1º Vbi enim à locis palustribus, vel tabo aliquo infectis, utpote cadauerum nidore, cœno, luto, aliisque consimilibus, aut à terræ specubus, ac barathris lethales spirant auræ, ambientem nos aërem inquinantes, tum ab huiusmodi terrenis spirationibus, mali moris gigni in aëre vitium astruunt, vnde pestilentes morbi nascuntur: causamque huiusmodi à terra esse dicunt. Alteram porro, eamque secretiore pestilentibus morbis assignant, cum medicorum plurimi, tum verò Astronomi omnes causam, abditum cœlorum, syderumque influxum, certumque eorum concursum, ac configurationem, vnde pestilitas in aëre nascatur. Hoc Ptolomæus,

2º Alkabitius, cæterique omnes, in magnis planetarum coniunctionibus complexionibusque euenire tradunt. Hoc Auicenna pestilentis febris causas enumerans arbitratur. Principium (inquit) omnium horum sunt formæ ex formis cœli, facientes esse necessarium illud, cuius aduentus ignoratur. Et paulò post, Oportet ut scias quòd causa prima longinqua ad illud, sunt figuræ cœlestes, & propinquæ dispositiones terrestres. Quem utpotè scholæ Arabum principem, multi non eius factionis folium, sed meliorum disciplinarum cultores secuti sunt. Vt verò illis concefferim vnâ cum Galeno, à tetris spirationibus aëri circumfusis, & ab impuris terræ locis manantibus, contagium huiusmodi creari: sic certè à cœlo defluere id mali admitti nullo profus pacto debet. Neque vllum esse cœli, ac syderum concursum talem, aut configurationem, quæ pestem immittere in inferiora hæc quæ incolimus possit. Quod ut non temerè affirmasse videri possim, ea adferam, quæ dicto fidem asferere possint. Pugnabo primum summorum autorum, non dilutæ autoritatis sententiis, à quorum testimonio prouocari nullo pacto fas sit. Dein rem totam rationibus validissimis firmabo, ut res in posterum controuersa amplius esse non queat. Plato in Epinomide, astrorum eam vult esse naturam, ut & visu pulcherrima sit, & progressu, choreaque insignis, animalibus cunctis commoda præbeat. Eius hæc verba sunt:

4º άλλο ἢ χρεῖ ζωῶν γίνεσθαι δυνάτοισιν ἀνατῶν ὁράσθαι. τὸ γὰρ πολλοῦ παύσης ἔχει. ἔχει μὲν γὰρ τὴν ἀεὶ καὶ ἀεὶ, ἔχει δὲ τὰ πάντα τῶν ἀλλῶν βραχέα μέρη. διὸ δὴ ζωῶν τε ἂν αὐτῶν παύσασθαι γίνεσθαι χρεῖ φαίμεν καὶ ὁράσθαι. νομίζω δὲ δὴ πάντα τὰ κατ' ἐρωτῶν ταῦτα εἶναι ζωῶν γένεσθαι, ὅτι δὴ πᾶσι χρεῖ φαίμεν δύναντο γίνεσθαι ἀεὶ γεγονέναι. σώματα μὲν τυχεῖ καλλίστου, ψυχῆς δὲ εὐδαιμονιστάτου τε καὶ ἀρίστης. διὸ δὲ αὐτοῖς μοιρῶν, τὴν ἑτέραν καὶ δὴ μὲν μεταδίδουσαι σχεδόν. ἢ γὰρ ἂν ἰστέροι τὴν καὶ ἀδύνατον ἕκαστον αὐτῶν εἶναι, καὶ βίον τὸν αἰῶνα

Gal. lib. 1. de diff. feb. cap. 4.

Fen. primi. quarti tract. 1. cap. 1.

Lib. 1. de diff. feb. cap. 4.

A cœlo non fieri pestilentes morbos, nec defluere contagium.

τὸ πρῶτον δὲ ἀνάγκη ἀνάγκη, ἢ τῶν μαθημάτων βίον ἔχειν ἰσχυρὸν ἐκείνου ζωῆς, ἢς ἀδύνατον
 ὡλεῖν αὐτὸν ἢ ἀποσείδειν ποτε. Quod est, Alterum animalium genus statuen-
 dum, quod etiam & gignitur, & cerni potest, & ignis quidem pluri-
 mum, terræ quoque & aëris, cæterorumque omnium paruas particulas
 habens: variâque omnino hinc animalia, & visibilia generari dicen-
 dum. Hæc cœlestia existimamus animalia esse, diuinum astrorum ge-
 nus, corpore quidem pulcherrimo, anima autem tum beatissima tum
 optima constitutum. His utique animalibus è duabus sortibus alte-
 ram tribuendam putamus. Nam aut absque pernicie immortalia, atque
 diuina necessariò singula sunt, aut vitam longæuam agunt, singulis
 adeò sufficientem, vt longiore non egeant. Hactenus Plato, qui &
 astra diuinum quoddâ genus, absque pernicie, sempiternaque corpora
 quædam esse iure existimat. Quod si absque pernicie sint astra & sy-
 dera omnia sũntque diuina, & sempiterna (vt hac serie Plato voluit)
 quonam pacto contagionem (perniciem omnium maximam) his
 inferioribus largientur? cùm sint ipsa purissima, ætherea, & ab omni
 prorsus contage alienissima? Sed rursus Platonem audiamus.
 τὸ δὲ εἶναι τῶν ἀστροῦ φύσιν, ἰδίῃ μὲν καλλίστην, πορφαρὰ δὲ καὶ χορεῖαν, πάντων χο-
 ρῶν καλλίστην, καὶ μεγαλοπρεπέστατην, χορεύοντα, πᾶσι τοῖς ζῴσι τὸ δόρυ ἀποτελεῖν.
 Quod est. Hanc astrorum naturam esse, visu quidem pulcherrimam,
 progressu & chorea optima vtentem, omniũque chorearum decen-
 tissima, ac magnificentissima quæ cunctis animalibus commoda præ-
 bet. Si ergo astrorum hæc est natura, vt aspectu quidem pulcherrima
 astra sint, incessu, ordine, ac motu (quam choream hîc Plato vocat)
 decentissima, eoque incessu, ac motu suo ordinatissimo, commoda,
 hoc est bona, cunctis animalibus præbeant, nempe generandi vim, fe-
 féque tuendi alimentorum ope, quæ fotu suo, ac benefico, vitalique
 calore astra è terra ad animalium alimoniam proferunt, quomodo si
 hæc tanta bona (vt hoc loco sentit Plato) ab astris animantibus pro-
 ueniant, contagio vlla inde manare poterit? Effectrix enim nulla causa,
 contraria per se vnquam efficere potest, vel omnium Philosopho-
 rum testimonio. Quamobrem si bona, atque commoda impartiri
 astra animantibus cunctis soleant vt hîc rectissimè Plato sentit, sit
 autem bono malum contrarium, ipsaque contagio malorum omnium
 perniciosissimum, fieri profecto minimè potest, vt ab astris contagio
 (quod nobis probandum erat) eueniat. Rursus idem autor cœlo-
 rum virtutes recensens, Solis, Lunæ, ac quinque reliquorum pla-
 netarum, ac stellarum omnium potestatem, atque naturam admi-
 rans, in Epinomide sorores omnes appellat: nefasque cuiquam esse
 putat, existimare horum siderum legitima alia, alia illegitima esse,
 taliâque, qualia nefas est pronuntiare: quasi velit impium esse, sen-
 tire astrorum alia esse bona (quæ legitimi nomine appellant) alia
 illegitima, hoc est mala. Quod si nullum sydus (vt hîc Plato san-
 ctissimè censet) malum est, quomodo mala in hæc inferiora vi sua
 planè benefica, ac salutari immittent? Platonis in Timæo doctissima
 sententia

sententia enarrans Chalcidius, ac veluti eius, quæ in Epinomide scripta est
 sententiæ interpretes, nullum à stellis oriri malum, nullas maleficas
 esse his verbis testatur. Inquirens enim vnde mala proueniant, nec
 à cœlo oriri posse affirmans, sic inquit. Aut omnes stellæ diuinæ
 sũnt & bonæ, nec quicquam faciunt mali, aut quædam maleficæ.
 Sed maleficas esse in illo sancto, & pleno bonitatis loco quatenus
 conuenit? Cùmque omnia sydera plena sint cœlestis sapientiæ, ma-
 litiam porrò sciamus ex dementia nasci, quatenus conuenit male-
 ficas esse stellas dicere? Nisi forte, id quod fas non est interdum eas
 dem bonas, interdum malignas esse existimandum: propterea que
 promiscuè beneficia, & maleficia præbere. Sed hoc absurdum est
 putare, cœlestem substantiam, vna, eadèmq; natura præditam,
 non in omnibus stellis eandem esse, sed plerasque tanquam à pro-
 pria degenerare natura. Hactenus ille. Quod si vt Chalcidius hîc
 testatur, omnes stellæ ex æquo diuinæ sunt, & bonitatis excellen-
 tia præstantes, nec maleficas vllas esse in pleno illo bonitatis lo-
 co, nempe cœlo, congruere, quonam pacto maleficij insimulare
 eas audebimus? At verò id non alia ratione foueri potest, quàm si
 modò beneficas, maleficas modò esse (quod nefas est) dixerimus.
 At hoc (inquit Chalcidius) perabsurdum est existimare, cùm sit vna
 cœlestium substantia (nempe optima) salutaris, benefica. Quod
 si maligna, aut malefica fuerit, iam à sua ipsius natura degenera-
 bit, quod fieri minimè posse omnes ex æquo Philosophi censent:
 quod enim vniufmodi est, à seipso degenerare minimè potest. Ni-
 mis igitur absurdum putare cœlestium motus, & configurationes
 (si modò variant ista configurationes efficientiam planetarum) ali-
 ter vnquam ire, atque componi, quàm naturalis tenor & cursus
 exigit eorumdem. Nec audiendi sunt, qui contagionem, rem omnino
 malam, inordinatam, non naturalem, cuius origo, vitium, & in-
 firmitas, primis adscribunt naturæ causis, cœlo & sideribus omnium
 optimis, ordinatissimis, & potentissimis. Vt illud verè dixisse Au-
 rous videri possit, qui crediderit martem, aut sidus aliud quoquo-
 modo dispositum nocere corporibus, aliena credere ab omni Philoso-
 phia. Sed ita certè est, nulla professio cœlo magis iniuria, aut inimica,
 astrologica superstitione ac vanitate: quæ quicquid in infimis vitio
 materiæ euenit præter naturam, præterque ordinem, id totum sive
 sideribus imputat, nec putat illorum saluam dignitatem, si non illis indi-
 gnissima quæque accepta referantur, clades, incendia, pestes, bel-
 la, alluiones, quo quid absurdius dici possit non video. Cum Pla-
 tone iam satis: cum Aristotele iam agamus. Is in his quæ sempiter-
 na, atque ætherea sunt, neque malum, neque errorem, aut corru-
 ptionem inueniri, conceptis verbis testatur. Non igitur (inquit) quic-
 quam in iis quæ à principio, & quæ perpetua sunt, malum est, neque error
 neq; corruptum. Etenim corruptio de malis est. Quæ locum Auerrous, sum-
 mus Aristotelis interpretes, enarrans textu cômẽ. i. 19. sic de tota re disserit,
 e e Mani

Explicatio
ci Chalcidij.

Lib. 9. meth.
aph. cap. 10.
ex Argyro-
pilo & Bessa-
rione.

Manifestum est (ait) quòd in rebus quæ non sunt post potentiam, & sunt illa quæ sunt æterna, sed eorum essentia est principium : in his neque malum est omnino, neque error, neque corruptio, corruptio enim est ex rebus malis. Et ex hoc cognoscitur (subdit) impossibile id esse scire, quod Astronomi dicunt, stellas quasdam fortunatas esse, alias infortunatas. Id autem sciri de eis potest, quasdam quibusdam esse meliores. Hactenus Auerrous qui vnus omnium optimè insanientium astronomorum inscitiam arguere, summa certè ratione est visus, cum affirmet vanum id esse, quod ab Astronomis dicitur, stellas quasdam fortunatas, alias infortunatas esse: sed id tantum de astris affirmari posse, esse alia aliis meliora, cum sint vtique bona omnia, sed aliud alio melius. Cum itaque Aristoteles in his, quæ à principio proxima sunt (ea autem sunt cœli, & quæ in eis sunt diuina lumina) neque malum cadere, neque corruptionem dicat (quòd corruptio in malis sit) quomodo à sideribus contagionem inferri dicemus, malum scilicet omnium perniciosissimum? Quomodo item fortunam, aut infortunium? cum hæc, autore Aristotele, rerum sint temerè, & non semper se eodem modo habentium. Neque enim stellæ ac sidera, aut temerario & inordinato cursu feruntur, aut infortunium sinistro euentu vnquam pariunt. Infortunium enim, rerum caducarum, errantium & mutationi obnoxiarum esse, Philosophi omnes affirmant: quorum nihil tale sideribus congruit, vt pote quæ ad summi boni exemplar sunt diuino artificio constructa, illiusque pulchritudinem summam, aspectu, lumine, positu, affectione, ordine, atque perennitate referant. Quis hæc ætherea corpora, tot illustrata Dei dotibus, malum inferre mortalibus credere queat? Quicquid de alto descendit (inquit Mercurius Trimegistus in Asclepio) generans est. Quòd si generat, quod è cœlo ad nos labitur, quomodo corrumpere potest? Non ergo à cœlo vsquam contagium, sed generatio potius, atque perfectio. Quod Proclus lib. de anima, & dæmone scitissimè expresse, inquit. Superi harmoniaca ratione mundana omnia continent, atque perficiunt, & inuicem accommodant, & ad mundum. Si igitur harmonico concentu, atque motu cœlesti, quæ sursum sunt corpora, mundana omnia (vt vult Proclus) & continent, & perficiunt, & accommodant, qua ratione destruere, incommodare, & perdere contagio poterunt? cum sint isthæc inuicem contraria, quæ à nullo efficiente fieri suapte natura queunt. Quod & rursus Auerrois sententia firmari quàm commodissimè potest, inquit, de Platonis promptuario id esse, vt malum in eorum albo sit, quæ inordinata sunt, omne autem diuinum antiquum, & ordinatum: Non igitur in diuinis malum erit, sed in natura mortalium, vt idem conceptis verbis tradit. Quamobrem cum diuina sint corpora, stellæ ac sidera omnia, vt idem autor primo cœli com. 13. affirmat, malum neque in illis esse, neque ab ipsis manare consentaneum est. Præsertim cum intransmutabilia sint, & passionis expertia, quæ illic sunt corpora, vt & Aristoteles,

Lib. 2. de
Phisico audi-
tu.

Plato in Ti-
mazo.

Cap. 37.

Lib. 3. de cœ-
lo textu cœ-
25. ad finē.

Aristoteles
lib. 1. de cœ-
lo cap. 9. nu-
33. vcr. trad.

A P P E N D I X.

Auerrous
lib. 1. cœli
cō. 19. & 22.

telis, & Auerrous ipse contendunt, quos & Iamblichus libro de mysteriis Agiptiorum, cap. 8. volens insequitur. At verò rei propositæ firmiora vt testimonia adhibeamus, vniuersa Platoniorum schola, quæ deinceps magistro & duce Platone, magnam in omni Musarum choro, accessionem fecit, id ipsum conceptis verbis affirmat Plotinus imprimis summus Platonis interpres. Qui libro eo quo inquit, Num astra aliquid agant, firmissimis rationibus demonstrat, à cœlo, & altris malum in hæc inferiora delabi minimè posse. Astrologorumque sensa ridet, existimantium planetas suis motibus non solum inopias, & diuitias facere: verum etiam valetudinem prosperam, aut diuersam, vitia atque virtutes, & singulis in temporibus singulas actiones inferre mortalibus: perinde ac si aduersus homines sint irati. Neque verò ex Planetarum albo quosdam esse malos villo prorsus pacto admittit, aliosque atque alios, hoc est modò bonos, modò malos ex aduerso inter se aspectu fieri, nullatenus astronomis dandum, magnis certè rationibus contendit: vt eius operis capitibus primo, secundo, tertio, quinto, sexto, præcipuè verò vndecimo & decimotertio, est videre. Quæ Marsilius Ficinus, summus & Platonis & Plotini interpres, suis Commentariis, non minus doctè quàm copiosè illustrans, & explicans, longa rationum serie: & Picus Mirandula sui seculi decus, & ornamentum in suis aduersus Astrologos libris, & Chalcedius in Platonis Timæum fusissimè, maximisque demonstrationum viribus, non tam confirmarunt, quàm certè demonstrarunt. Sed iam cum autorum non dilutæ autoritatis sententiis, nostrum paradoxon abundè firmauerimus, rationibus nunc validissimis roboremus: quò nullum perfugij locum aduersus sentientibus relinquamus. Quòd conferuat, ac continet, cæterisque omnibus est veluti forma, id contagio afficere quæ conferuat, ac continet minimè potest. cœlum autem atque astra huiusmodi sunt, vt Auerrous primi de cœlo commento, x x i i i i. testatur, dum inquit, Corpora cœlestia conferuant elementa, & continent ipsa, & vniuersaliter sunt eis quasi forma. Non igitur à cœlo contagium manare potest: quod nobis erat probandum. Si enim aduersaria nobis cœlestia corpora essent, corrumpti statim vniuersum consequens planè foret, vt idem autor com. 28. libri de cœlo primi, conceptis verbis affirmat. Quin quòd vitam vegetabilem, sensibilem, & animale præstat, id contagium inferre minimè potest, vt cuius sit natura, atque vis vitam perdere, èque antipathia quadam aduersari. A cœlo autem vita nobis plantisque benefico munere impartitur (dicente nimirum libro de substantia orbis Auerroë, vitam nobis vegetabilem, sensibilem, & animale calore cœlestium corporum tradi) non ergo ab his contagij perniciis delabatur. Præterea à cœlo contagiū fieri, naturæ contagionis repugnat: cū sit nimirum cōtagio, ab vno in alterum, profecta infectio. Quod si sic est, vti re vera est, & infecta prius, & lue illa pestilenti obsita

Prima ratio.

Secunda ratio.

Cap. 2.

Tertia ratio.

stra esse oportebit, vt contagium inferant. Quo quid absurdius, aut ineptius dici, excogitarique potest? Vt enim contagio fiat, id à quo primum manat inquinatum esse oportet, si alteri inquinamentum affricare debet: cum contagio non vnus solum, sed duorum sit affectus, eius nimirum qui inficit, & qui inficitur, vti antea diximus. Quamobrem si à siderum certo congressu quodam contages oriatur, contagiosa ipsa esse, & morbida excretionem inquinata (si contagium illatura sint) omnino oportet. Quod cum impium sit dicere, atque nefas, diuinisimisque vtique, ac purissimis existentibus corporibus, corruptionis omnis, ac passionis expertibus (quod supra probauimus) fateri omnino necesse est, nec à cœlo, nec sideribus tantum mali in mortali-
 10
 lium perniciem deriuari, sed id omne ab impura inferiorum exhalatione manare, & in natura mortalium, vt Auerrous sentit, subesse. Desinant itaque Astronomi, & qui eos sequuntur parum cordati Medici, nobis suis fallaciis, technisque imponere: graueque facinus arbitrentur, malum cœlo ac astris tribuere, vnde bona ad nos omnia, ceu à fonte purissimo manant: illudque cogitent, vanas esse, quæ de hisce rebus traduntur Astronomorum regulas, prorsusque fallaces, vt quæ de cataclismo venturo sub annum salutis M. D. XXIIII. mendaces Astronomi prædixerant, temerario ausu, & falso euentu fidem facere possunt: incertas etiam, & incomprehensibiles, nec vlla certa demonstratione firmatas: vt diuinus autor Iamblichus, vel Cheremonis etiam testimonio indubia fide testatur: & Cicero, atque Gellius grauissimum iudices censura adhibita probant. Id nos tamen ingenuè confiteri non verebimur, Dei summi arcana voluntate atque inscrutabili consilio, non raro pestilentes morbos, sæuæque contagij semina, huc ad puniendam hominum scelera, reuocandosque ad se à corruptela morum homines, immitti. Quod Mercurius Trimegistus in Asclepio, & Mosis sanctissima dogmata in Leuitico, & Deuteronomio perspicue docent. Sed iam quod incepti operis reliquum est absoluamus, vtque seruanda sint à contagio corpora, & qua ratione vbi affecta semel fuerint curanda;
 20
 30
 doceamus. Quibus traditis finem faciemus. Ergo si contagij vis locum quempiam occuparit, tractumve terræ aliquem, protinus peculum subesse constat, ne labem eam aëris inquinati attractu contrahant, qui ibi degunt homines. Quod ne fiat, prima, præcipuæque ea cautio fuerit, vt solum, in quo morbus populariter grassari incipit vertant, indeque se quam possunt celerrimè fuga proripiant, quod iubet Hippocrates, & ad longissima inde loca, eaque saluberrima se transferant, inde minimè de reditu cogitantes, quam tota vis morbi dissipata, extinctaque fuerit. Id vulgus obseruans, his tribus aduerbiis, quasi compendio Hippocratis mentem explicans.
 40
 vice prouerbij vtitur, Citò, longe, tardè. At vero cum non omnibus ex æquo id liceat, si manendum in loco sit contagione affecto, id consilij fuerit, quod est à diuino Hippocrate profectum, vt quam paucissimus spiritus corpus ingrediatur, isque vt maximè

Lib. 3. cœli
com. 25.

Lib. de my-
steriis Aegi-
ptiorum cap.
de Iudiciis
Astrologorum.

Exodi. 5. &
12.
Leuit. 26.
Num. 14.
Deuter. 28.

Lib. de nat.
hum.

Lib. de natu.
hum.

ximè peregrinus sit prouidendum, hoc est (vt ego quidem interpretor) purus, attenuatus, nullo inquinamento corruptus, odoratus, ac salutaris, prorsusque ab eo qui morbum infert, quam alienissimus: quod peregrini nomine indicauit Hippocrates. Prouidebitur sanè vt talis inspiretur, si à septentrione manantes auras, quæ saluberrimæ esse solent, exceperimus: si item contagij seminaria, in aëre sparsa dissipare, atque extinguere multo ex odoratis lignis accenso igne fatagemus: quod in magna illa pestilentia ex Aethiopia in Græciam populariter sæuiente fecisse Hippocratem, scribit Galenus. Sint autem
 10
 ligna odorata, & quæ igni admota suauissimum spirent odorem, qualia habentur iuniperus, laurus, libanotis, quem roremmarinum vocant, quercus, agallocum, lentiscus, & eius generis alia. Suffitus etiam odorati in id optimè faciunt. Purum nanque, & suaueolentem aërem exhalatione odorata reddunt: ac proinde Hippocratem vnguenta pinguisima, & odorifera lignis superfundi ad ignium stru-
 20
 cturam iussisse, in Galeni monumentis legimus. Itaque hyeme magno accenso in cubiculo igne, ex styrace, lafere Indico, olibano, rore marino, mosco, chariophyllis, ambare, atque similibus suffitum parabimus, confectis inde pastillis, atque prunis subditis. Quod si æstas fuerit, ex rosifis, violis, santalis, malorum putaminibus igni admotis, idem efficiemus. Iuuerit etiam plurimum naribus odorata admouisse, vt rosaceam aquam ex oxorrhodino exceptam, & vase vitreo inclusam, florum item citri, aut myrti aquam odorasse conuenientissimum. Solo folia odorata æstate spargere, cubilia fertis, florumque calathis ornare saluberrimum. Hæc nanque omnia puriorem aërem reddere solent, contagijque sparsa in eo semina dissipare. In summa hæc obseruanda, ne & multus intrò aër feratur, & qui attrahitur ab omni inquinamento purus sit: ac proinde & igne multo, & suffitibus odoratis vtendum, & id in primis cauendum, ne laborioso motu corpus exagitemus. Quamobrè
 30
 in pestilenti aëris statu, nec pugna, nec lucta, nec cursu, nec citiore aliquo motu, multoque minus venere fatigandum corpus: sic enim multum spiritus ingredi corpus necesse est, quod perniciosissimum esse Hippocrates iure censuit. Quin ab ira, mœrore, omnique animi perturbatione tum maximopere cauendum. Concitant enim hæc corporis succos, & à naturali statu euertunt, vt docta Galeni in arte medicinali sententia est. Nec tantum iis procuranda salus homini, sed & congruo ciborum, potionis, somni, vigiliarum, veneris vsu. Saluberrimis vtendum cibis, qui & concoctu faciles sint, & probum sanguinem generent: quales inter auitij generis capi pinguculi, chortales pulli,
 40
 perdices, phasiani, meleagrides, & quæ in dumetis ac saltibus degunt aues, turdi, ficedulæ, alaudæ, turtures, merulæ, quæque multo volatu, & tenui, siccoque alimento vtuntur. Ex quadrupedibus hædi pinguculi, lactentes vituli, & castrati probè alti conueniunt. Ab aquatilibus omnino cauendum, à bubula item atque suilla, & iis omnibus, quæ vel humidam, vel ex-
 ee 3 cremen

Lib. de the-
riaca ad Pisonem.

Vbi supra;

Lib. de natu.
hum.

crementis refertam carnem habent. Sed fit horum omnium moderatus vsus: vti & potionis, quæ ad salutem, non ad voluptatem sumi debet. Sit autem vinum quo vtimur tenue, pauciferum, odoratum, æstate album, hyeme rubrum. Aestate dilutius atque copiosius: hyeme parcius atque meracius bibatur. Somnus & vigilia, moderata omnia sunt. In venere autem summa parcitas. Nihil enim magis aut corpus, virésque eneruat, aut excipiendæ contagi promptiorem facit, intempestiua, aut immoderata venere: à qua ceu periculo præsentissimo in pestis grassatione cauendum, doctissimi quique censent. Vbi hæc ad vnguè obseruata fuerint, antidotis, & alexipharmacis muniendum corpus, ne contagio irripere possit. Sic enim Romanos illos veteres olim ad præcautionem fecisse, scribit Galenus: qui & theriacem & Mithridatiam antidotum sumere solitos, ne à contagio corripentur, affirmat. At inter hæc, simplicia quædam sunt tota sua substantia eneruandæ contagioni congruentissima: in quorum albo primas partes bolus Armenus, & Lænia terra (quam vulgus medicorum sigillatam appellant) iure tenere à Galeno, atque medicis omnibus dicuntur, non tam quod siccando profint, quam quod venenosæ substantiæ intrò conceptæ tota eorum substantia aduersentur. Diætannum Cretense hæc proximè sequitur, de quo illud produnt. Capras in Creta fagittis percussas veneno litis, huius herbæ pastu excutere illas facile. Quod & Dioscorides affirmat, ac proinde venenatorum ictibus, omnique venenosæ materiæ aduersari creditur, rutam abrotanum, vetonicam, pentaphyllon (quam tormentillam dicimus) cinnamomum, agaricum, Dioscorides: smyrnium, aristolochiam, viticis semen, lauri baccas, Paulus, valde commendant: vti iuniperi baccas Galenus lib. de antidotis secundo. Oxalidis folia acetopraïnfulsa, & accepta, medicinam factitantes omnes laudant. Perinde atque zeduarum radicem, quam vel ore retentam, venenatos halitus pellere scribunt. Citri semen valde Auicenna commendat: vt quod venenis omnibus aduersari pro comperto haberi velit. Quin & citri odorem, aëris corruptelam, & pestilentiam omnè repellere idem affirmat: quod & longo vsu, atque experientia comprobatum à multis est. Hæc ex immensa simplicium silua contagioni propulsandæ aptissima, collegisse sat fuerit: ex quibus pulueres, confectionesque parari ritè possunt. Sumantur autem ventre vacuo, ex vino odorato hyeme, vti æstate ex rosarum, intybi, aut buglosi aqua. Sumenda autem ad drachmæ vnus, duarumve pondus. Sunt quæ ad præcautionem deuorantur, vti maiore dosi cum malum iam occuparit. Superest vt ad antidotos describendas, quibus probati veteres in contagio pellendo vsi feliciter sunt, properemus. Paulus ex Rufi autoritate, confectionem eam in primis laudat quæ ex aloë partibus duabus, ac totidem ammoniaci guttis, & parte vna myrrhæ conficitur. Hæc ex vino odorato contrita ac quotidie deuorato ad dimidiæ fabæ magnitudinem, aded prodesse scribit pellendis contagij pestilentis seminariis, vt potione ea omnem superari pestilentem labem, de Rufi sententia, atque experimento testetur. Auicenna huic

Lib. de Theriaca ad Pisonem,

Gal. lib. de theriaca ad Pisonem, & lib. 9. de simplicibus facult.

Paul. lib. 1. cap. 36. & lib. 7. cap. de terra.

Lib. 3. cap. 31.

Lib. 3. capite propriis.

Paul. lib. 5. cap. 2. & 23.

Secundo canone capite 110.

Lib. 2. cap. 36.

Fen. 1. quartæ. 4. cap. 5.

na huic antidoto, ammoniaci loco, crocum subiicit: vultque eius antidoti drachmam quotidie sumi. Confectionem hanc, seplasiarij, & medicinam factitantes omnes, pillulas communes vocare in vsu habent. Quod enim potio, ob insignem amaritudinem, ingrata laborantibus esset, in catapotiorum formam redigere excogitarunt: sic enim & liberius, & facilius sumi medicamenta ab ægrotantibus putauerunt. Nec mirum profectò tantum medicamento huic tribui, quantum vix alteri ad depellendum contagij noxam. Siquidem valentissima sunt ad id muneris ea, ex quibus conficitur. Cum aloë, vel diui Mesuei testimonio, medicamentorum purgantium omnium præstantissimum, & ob suam quandam prærogatiuam excellentissimum habeatur, & quod sine morfu vacuet, excrementa consumat, & à putredine corpora vindicet, vt etiam si myrrhæ admisceatur, imputria cadauera seruare possit, vt idem autor testatur. Creber itaque aloës vsus, sensuum instrumenta, & corpus reliquum nullo insanabili affectu tentari finit, sed, sensus acuit, cogitationemque reddit meliorem. Quantis porrò myrrha polleat viribus, à Dioscoride, lib. 1. capite. lxxvij. legendum. Ego profectò antidotum hanc (si rite parata habeatur) cæteris cunctis in præseruandis à pestilenti lue corporibus præferri debere iudico. Hanc sequitur, quæ ex rutæ foliis, caricis pinguibus, nuce iuglandæ, & salis grumo inuicem mistis constat. Hæc si ieiunus aliquis edat, à venenis lædi non poterit, si Galeno ex Apollonij monumentis fides habenda. Sic autem parari medicamentum debet. Rutæ folia viginti, nuces iuglandes duæ, salis grumum vnum, caricæ duæ, tritis omnibus simul, sumatur instar offæ, seu boli: aut si quis integra hæc nec contrita deuorare velit, præstiterit id fecisse. Antidotus ex sanguinibus, quæ à Galeno, & Paulo describitur, & vt singularem prærogatiuam habens, magnis laudibus commendatur. Mirificè prodest & quæ item à Galeno Centenaria appellatur, quam quæ in Cælaris gratiam (Antoninus is erat) vt eum à veneno feruaret, composuit. Mihi verò ex his omnibus, Guidonis antidotus valde probatur, quam recentes theriacalem Guidonis appellant. Est enim profectò magni in pellendo veneno vsus, vt quotidiana experientia docet. Sed omnium primas Andromachi Theriaca, vel Galeni testimonio Mithridatiæque antidotus tenent. His antidotis si quis rectè vtetur, à pestilenti labe seruari immunis poterit: præsertim si Galeni consilium fuerit secutus. Is enim in pestilentis aëris statu, corpora pleniora, & plethora referta, inanire sanguine misso curabat, vt impura, & cacochema, dato medicamento purgare: quæ sicco erant habitu in eo ipso seruare studebat: quæ obstructionibus obnoxia erant, ab infarctu liberare de obstruentibus satagebat: quæ humidiora essent, omni studio exiccare nitebatur, sicque à contagij labe illæsa seruabat. Hanc methodum si qui sibi cauere volunt sequentur, pestilentis veneni noxam non sentient. Hactenus de præcautione. De curatione pauca subnectamus.

Lib. 2. de simplicibus medicinis purg. cap. 1. ex Syluio.

Mesues vbi supra. Gal. lib. 6. simpl. & lib. 7. meth. medic. & lib. 6. de cõp. med. secundum locos. & lib. 6. de sant. tu.

Lib. 2. de antidotis.

Lib. 2. de antidotis. Lib. 7.

Lib. 1. de diff. feb. cap. 4.

Curatio.

Gal. com. 1.
ad lib. de na-
tur. hum.
Hipp.
Paul. lib. 2.
cap. 37. ex An-
dromaco.Lib. 4. aph.
20.Lib. de natu-
rum.Lib. 2. cap.
35.

Qui contagione nocent morbi, & pestilentes sunt, cum totius substantiæ morbi dicti sint, præsiis item indigent, quæ tota substantia iis aduersentur non qualitate vlla elementari. Tamen pro ratione superantis in morbo qualitatis, contrariis etiam qualitibus pugnandum sit, vt & Galenus, & Paulus docent, vt si intemperies calidior fuerit, refrigerantibus vtamur, si frigidior calefacientibus, vt si humidior siccantibus, si iusto siccior contraria qualitate vincentibus medeamur. Sed hoc aduersus qualitates manifestas pugnare est, non morbum qui tota sua substantia lædit, corporisque nostri substantiam depasci curare, quod pestilens sit, & aliquid contineat substantiæ nostræ aduersarium, atque corrumpens, ac proinde remediis opus est, quæ proprietate substantiæ delere contagij vim possint. Id quomodo fiat, paulo post dicemus. Principio vbi quis contagiosa, atque pestifera lue laborare cœperit (dignoscetur autem id signis propriis, febris maligno more, vomitu, angustia, conturbatione, animi deliquio, pestilenti aëris statu, à quo multi eodem morbo corripiuntur, consuetudine cum inquinatis eo morbo hominibus, carbone, bubonæ, aut exanthematis prodeuntibus) sæuienti morbo confestim occurrere studeat, quod procrastinatio in talibus mortem adferre solet. Vnde est illud Hippocratis, medicari in valde acutis, si materia turget, eadē die, tardare enim in talibus malum. Cum verò morbi hi, qui contage afficiunt, peculiare quid, ac proprium habeant ab aliis omnibus discretum, nempe seminaria contagij, seu quam vocat Hippocrates morbidam excretionem, à qua lethalis morbi vis pendet. Huic frangendæ ac disiciendæ, toto morbi decursu est insistentum, siue in initio fuerit morbus, seu altas iam radices egerit. Seminaria porro hæc vt curemus, aut frangere ea, aut educere, aut tandem enecare studendum est. Nec verò semper omnibus his vti medico licet, sed modo frangentibus, modo educantibus, interdum enecantibus, seu extinguentibus vtendum. Franguntur, & alterantur seminaria his, quæ antipathiam ad ipsa habeant, frigidæque ac sicca potentia sint, quo in genere bolus Armenus, Lemnium sigillum, acetum, citri succus, margaritæ, corallus, & pleraque id genus reponuntur. Educuntur verò seminaria, si vno aliquo vacationis genere extrahere ea à corpore satagerimus, vacuatis malignis intrò latentibus humoribus. At verò quoniam dispersa huiusmodi seminaria in omne corpus vt plurimum sunt, magna sanè difficultate educi etiam dato medicamento possunt. Eua-cuatione tamen humorum, quibus agglutinata hærent quadantenus & ipsa quoque euacuari contingit: præsertim aluum mouentibus medicamentis, aut iis quæ sudorem, vrinamve eliciunt. Minus tuta sanguinis missio est, vt plenius paulo post dicemus. Cucurbitulæ cum scarificatu tutiores. Enecantur verò, atque extinguuntur seminaria mali, his quæ omnino ea disiciunt, & absumunt: qualia sunt ignis, & vrentia loco admota, si extra morbus appareat. Ac proinde Acronem Agrigentinum (quod refert Paulus) non ineptè fecisse, qui lignorum acruatim stru-
ctorum incendio, sparsa in aëre pestilentis morbi seminaria extinguere
conatus

Lib. de The-
riaca ad pifo-
nem.Rasis 4. ad
Alim. cap. de
pestilentia &
eius cautela.
Auic. Fen. 2.
pri doc. 2.
cap. 5.Fen. 1. quar-
ti trac. 4.
cap. 4.

conatus sit. Quod & fecisse Hippocratem in vasta illa pestilentia, ex Aethiopia Athenas, & Græciam omnem delata, legimus. His itaque modis si aut frangere, aut educere, aut extinguere seminaria conati fuerimus, magnam curationis partem adeptos esse nos arbitrari iure poterimus. Hæc itaque imprimis seruanda in pestilentis morbi curatione, quæ exacta tum certè curatio erit, si propriis scopis definita fuerit. Sunt autem scopi hi. Congrua in sex rebus non naturalibus administratio. Venenosi humoris, & seminarij in eo contenti per ea quæ euacuant, & antipathiam habent (bezoardica vulgus medicorum vocat educio, 1° bubonis pestilentis, atque carbonis procuratio, postremò symptomatum correctio. Quoniam verò præcipuas in morbo leuando aëris attracti qualitas partes habet, prouidendum vt qui ab ægro inspiratur aër, purus, & ab omni inquinamento liber, probèque perfatus, & aquilonibus expositus sit, talis enim saluberrimus esse, vel omnium autorum sententia, existimatur. Quamobrem præstandum id erit, vt radiis solaribus cubiculum illustretur, vt quæ ad septentrionem exposita sunt, lumina cubiculi excipiendæ auræ inde spiranti pateant, renoueturque sæpe in cubiculo inclusus aër, suffitibusque odoratis suavis reddatur: vt si hyems fuerit, ex styrace, lasere Indico, olibano, moscho, agallico, 2° ladano, citri corticibus aridis, sampsycho chariophyllis, gallia moschata, omnibus tritis, & in tenuissimum puluerem reductis, ex aqua florum citrij infusionis tragacanthi effictis pastillis, ac igni subditis, cubiculi aërem vaporare. Item ex libanotide, lauro, iunipero igni admotis suffire licebit. Aestate verò sternatur cubiculi solum myrthi foliis, citrij mali, modicòque rosaceo aceto, & rosacea aqua aspersis. Iuuerit etiam ex redolentibus pomis putamina accepta, cum rosis aridis ignibus admouisse: rosas item, violas, odoratosque flores multos in cubiculo con-
tineri, vtilissimum: vt & odoratos fructus, imprimis verò citriorum aceruos, si eo in loco fueris, vbi eorum copia adsit: sin minus, cotoneo 3° rum, & pomorum redolentium domi habere saluberrimum. Irroretur cubiculi pavementum, ac parietes etiam ipsi sequenti aqua. Accipe aquæ rosarum libram, aquæ myrthi, & florum citrij (quam vulgò nasse appellant) singulorum libram, aceti rosacei albi libræ dimidium, vini cretici vncias quatuor omnium santalorum singulorum drachma, caphuræ scriptulum, omnibus simul mistis, probèque inuicem agitatis, irroretur cubiculi partes. In summa id cauendum, ne calidus & humidus aër sit, sed frigidus potius, ac siccus: ne caliginosus, conclusus, teter, sed purus, liber, suavis. Cibi sint, qui & optimum succum generent, & facile conficiantur, & putredinem humorum arceant, vt & virtus refici, & resistere perniciæ cibo instaurata possit: ob id ad cibum cogendi sunt, qui pestilenti lue corripiuntur, quod in eo affectu prosterni plurimum appetentia solet: quæ nisi congruo cibo reponatur, mox concidit virtus. Ob id rectissimè id dixisse Auicenna est visus, Plurimos eorum, qui viriliter agunt, & sese ad cibum inuitant, à morbo liberari, ac viuere. Vtantur itaque, iure ex caponum, altilium pullorū, perdicūve carnibus

carnibus parato, in quod oxalidis, buglosi hortensis, intybi, aut lactu-
cæ folia indantur. Intinctus fiant ex omphacio, rosaceo aceto, oxalidis,
vel puniceorum malorum succo. Sed omnia citrij vel limonis succus, bo-
nitate & virium præstantia, in pellendo veneno superat: quo nedum in
cibis, sed & in iuribus quoque ipsis, atque etiamnum aquæ saccharatæ
pro potu immiscendum confulo, vti & capreolorum vitis expresso succo.
Istæ enim omnia putredini arcendæ, seminariis pestilentibus frangen-
dis, atque alterandis, principibusque partibus confirmandis optimè fa-
cere, vltu exploratum, ac deprehensum est. Potus sit aqua frigida, affa-
tim, copiosèque hausta si æger ardore æstuet, vt Paulus, atque Auicen-
na docent. Verùm vbi quieta & mitis apparuerit febris (vt plerumque
pestilens solet) tum magis vinum tenue, odoratum, album, atque pau-
ciferum, fontana aqua dilutum, magis prodest. Nam etsi aqua frigidi-
tate sua ardorem compescere potest, humiditate tamen sua nimia auge-
re putredinem, atque obstructionem crudiorum reddere qui propelli
debet humorem, virésque deicere solet. Quamobrem in maiori parte
pestilentium febrium, abstinere à copioso frigida potu, ob eas quæ di-
ctæ sunt causas præstiterit magis: nisi & ardentissima fuerit febris, &
ægrî temperies calida siccaque valdè, tempusque anni æstiuum. Aqua
verò cum vtendum est, illi admisceantur que veneni vim retundere fa-
cultatem habent: qualia sunt paratus ex succo limonum sirupus, aut de
duobus granatis, vel ex oxalidis succo, proderitque plurimum si aquæ
immadeant folia aliquot oxalidis: nam præter id quod gratam gustui
reddunt potionem, salubrem etiam, & venenis aduersantem efficiunt.
Hæc de cibo ac potu. De somno ac vigilia hæc præcipienda, vt plus in
vigiliam, quàm in somnum inclinet æger, modò virium ratio habeatur,
ne nimia vigilia labascant vires. Equidem cum per somnum intrò cum
natio calore condi humores, à superficièque quasi in centrum retrahi
certum sit, metus est, ne & venenosa seminaria in ambitu corporis di-
spersa, reuocato natio calore intrò quoque & ipsa ferantur, lethalem
afferentia noxam, ob id vigilare iubendi sunt, qui bubone, carbonève
pestilenti laborant. Possunt tamen vbi sat vigilarint, se in somnum sub
auroram dare, horamque vnam, aut alteram dormire. Corpore, ani-
mòque quieti sint. Plenitas omnis, ac redundantia desit: quæ si forte
adsit, leuibus clysteriis tollatur, aut siliqua Aegyptia, sirupove rosaceo,
aut melle aëreo deuoratis. Spe bona, hilaritate, fiducia in Deum ani-
mum foueant, nec mali formidine terreantur. Qui enim animo forti, in-
fractòque sunt, hi bona ex parte morbo superiores euadunt: vt contra
qui meticulosi, pusillanimes, diffidentésve fuerint, vinci protinus à
malo consuevere. Sed iam ad alterum scopum vacuandi seminaria mor-
bi stylum vertamus. In quo quæri illud imprimis solet, Sine aut sangui-
ne misso, aut purgantibus medicamentis, in pestilenti affectu vacuan-
dum. Galenus certè in pestilenti aëris statu, quæ corpora superfuitatibus
redudare animaduvertebat, purgationibus ea sanare studebat. Paulus
in sanguinis redundantia secandam venam peste correptis iubet, vti &
purg

Lib. 2. cap.
36.
Fen. 1. quarti
trac. & cap. 4.

Lib. 1. de diff.
f. b. cap. 4.
Lib. 2. cap.
36.

purgandum, tum iis quæ à toto corpore superflua educunt, tum iis quæ
vrinas mouent, & (pituita in ventriculo redundauerit) vomitionem
excitandam consulit. Idemque Arabs Auicenna pestilentis febris cura-
tionem docens, cum inquit. Summa curationis earum est exiccatio: &
illud cum phlebothomia, & solutione ventris. Et oportet (subdit) vt
incipiatur in ea ad euacuandum. Si autem materia vincens fuerit san-
guis, fiat phlebotomia: & si fuerint humores, alijs euacuentur. His auto-
rum præiudicatæ autoritatis sententijs, vacuandum esse in pestilenti af-
fectu, seu sanguinis missione, si plethora adsit, seu purgantium medica-
10 camentorum auxilio, si cæteri vincant humores, perspectissimum haberi
potest. At verò res vt tota dissolui ex vero possit, illud pro confesso ha-
bendum, congruere quidem vacationem, eamque exercendam vbi
plenitudo subsit humoris, vel ad putrefactionem parati, vel iam etiam
putrentis. Verùm vbi corruptio tota citra plenitatem, è contagione, &
seminariis inquinatis dependet (fieri nanque potest, vt homini probè
sano, nec vllò humorum vitio malè affecto, contagio à pestilenti aëris
statu inferatur) tum profecto materiæ inquinatæ non esse sanguinis mis-
sione, aut purgante medicamento, quod delectu trahat vacationem
moliendam, pro comperto haberi debet. Siquidem cum, autore Gale-
20 no, experientia normæ vice habenda sit in iis, quæ ægris accidunt, ex-
ploratum autem sepius sit, in pestilentis bonam eorum partem qui-
bus detractus fuerit sanguis, aut in graua discrimina lapsos, aut mortem
paulò post obiisse (vt & nos anno salutis Millesimo quingentesimo vi-
gesimo octauo, & rursus Millesimo quingentesimo quadragesimo secun-
do) quibus autem missus non fuisset, euasisse bona ex parte, consenta-
neum est dicere, inutilem in eiusmodi sanguinis missionem fore, quòd
hæc pestiferam luem, atque inde manantem perniciem nõ summueat,
(vt quæ in humoris vitio posita non sit) ac proinde neque laborantem
adiuuet, nec morbum leuet, sed contra & ægrum grauius offendat, &
30 morbum truculentiorem, citiusque interimentum reddat: idque opti-
ma ratione: quòd exagitata sanguinis missione pernicies extrinsecus
in nos demissa, vacuato sanguine & spiritu, promptius in pulmones:
cor, venasque permeet, ac deferatur, maiorèque impetu inualescat pa-
refacta ad internecionem via. Quin & sanguis secta vena exagitatus,
promptius morbidam excretionem contrahit (ex ipsa nanque rerum
natura deprehenditur, causam motam quiescente esse molestiorem) quæ
docta Galeni sententia est: ob id scilicet, quòd noxium omne quies-
cens, cõsuetudine quadã nobis familiare efficitur. Vnde assuefactu cor-
pus, aut nullam, aut certè minimam noxam percipit: motum verò &
40 agitatum, in partèsque sanas impetu latum, illas afficit, & pro sui ra-
tione in contrarium quendam statum immutat, tumque non sanas tan-
tum partes, sed & eas quibus per quietem familiare factum fuerat, fa-
tigatione & alteratione sui generis propria, hoc est perniciofa, euer-
tit. Sic certè mota, sollicitatæque flamma (quod Aphrodisæus Alexan-
der tradit) seipsa calidior euadit: aër autem motus, atque diuerbera-
tus frig

Lib. 6. de fa-
n. tu.

Lib. 1. de
sympt. caus.
cap. 5.

Lib. proble.
problemate
112. & 113.

tus frigidior. Cùm itaque exagitetur secta vena sanguis, profectò tetra lue infectus, magis ægrum vexabit: perinde atque aqua, cui vel fel, vel aloë sit admixtum, amara magis fiet si agitetur, quàm si consistat, quod experientia docet. Adde sanguinis missione vires valde exhauriri, vt minus postea sæuienti morbo resistere queant. Hæ rationes experientia fide roborate, docent à venæ sectione abstinendum in pestilenti morbo, prout & eadem vincunt, à validis purgationibus temperandum: præsertim si morbus iam extra initij fines fuerit, & radices iam altas egerit. Non enim tum vlla ratione, aut sanguinis missio, aut valida purgatio conueniunt. Sed si magna plenitudo subsit, virium robor, 10 & florens ætas, sitque adhuc in initio morbus, mitti tum absque periculo sanguis poterit. Id autem in vniuersum obseruandum, ne medicamentis purgantibus validis, venenatum humorem educere satagamus (magis enim tum irritatur; vt experientia docet) sed placidis, & mitibus agamus: quæ educere modicè noxium humorem, non exagitare possint: qualia sunt siliqua Aegyptia, mel aëreum, syrupus rosaceus, radix barbara, ex decocto acetosæ scabiosæ, buglosi, & florum communium exceptis, adiecto vno aliquo ex antidotis supra memoratis. Conueniunt etiam clysteres, & si demendus sanguis sit, placet magis cucurbitulis incis, quàm secta vena adimi. Quod si secandæ venæ 20 sint, tali venæ vt secentur magis probo quàm brachiorum, ne in cor & pulmones tetra lues labatur. In summa cùm morbus pernicie venenosa infestet, & à venenata qualitate sui generis impendeat, magis aduersus hanc antidotis, & his quæ frigiditate, & adstrictione leui, spiritus, sanguinem, & humores cohibere possunt, pugnandum, quàm vacuantibus medicamentis exacerbandum morbum. Cùm enim iam sparsa contagio est, & feminaria morbi latè diffusa, nihil quicquam aut venæ sectio, aut purgatio, quæ validis medicamentis fit, prodesse potest, ut longè magis nocere his quas antea attulimus rationibus. Sed iam de vacuandi scopo satis. Nunc ad bubonis pestilentis, carbonisque 30 curationem proximè accedamus. Ergo si bubo apparuerit mox locus in quo infidet accuratè spectandus est, num in cerebri, cordis, aut hepatis emunctorio constiterit, hoc est, sub aures, axillas, inguina: tumque foras euocandi, non intrò trudendi intentio sit. Euocantur, autem foras calidis attrahentibus admotis. Quamobrem ex vsu erit cataplasma ex cepis, & theriaca confectum admouisse. Conficitur autem sic. Excaventur cepæ aliquot, intra quorum cavitatem theriaca indatur, suoque operculo integantur, & prunis simul subdita donec mollescant resideant, probèque trita buboni admoueantur. Confert item cataplasma ex cepis, calamento, origano hyssopo contritis, & in lixiuio elixis, quibus in 40 tritura addantur ammoniaci guttæ, galbani, serapini singulorum vnciæ duæ, terebinthinæ, mellis, ceræ quantum agglutinandis omnibus satisfisum fuerit, & buboni ad supurationem admoueatur. Theriaca semper his quæ admouentur indita: trahendi nanque ad se venenum, etiam appositum, potestatem habet, vt Galenus lib, de theriaca ad Pisonem conceptis

conceptis verbis testatur. Prodest quoque plurimum deplumem gal- lum, podice buboni admoto diu continuisse, ita vt galli ore occluso, podice trahere aërem gallus cogatur, sic enim vnâ & venenum ad se trahit, sibi que mortem concitat. Quamobrem plures in id habendi, sunt, vt in demortui locum alter confestim supponatur. Ex ficibus item siccis, sale, fermento acri, passulis enucleatis, omnibus ex oleo lili- orum exceptis, emplastrum conficitur ei rei valde idoneum. Suppurato bubone, candenti ferro aperiendum est, diuque fluere permittendum, tumque extergentibus, & virus trahentibus vtendum, donec veneno- 10 sa omnis lues exhausta fuerit. Agglutinantibus postea, ac sigillantibus commodè vtendum. Interea verò dum hæc perficimus, antidotis supra scriptis perpetuò vtendum: hæcque methodo curari bubo pestilens potest. Carbonis verò hæc propria est curatio, vt candenti ferro si fieri id commodè possit, protinus venenum intus latens extinguatur: quod nullo præsentiore remedio, quàm igne fieri potest. Quod si ignem æger ferre non possit, aut nolit, scarificatu circuncidendus locus est, san- guisque effluere sinendus: moxque in ambitu ne venenum latius serpat, bolum armenam, ex aceto & rosaceo oleo imponere expedit. Carboni verò ea admouere, quæ vrendi vim habeant, & trahendi facultate sint 20 prædita, inter quæ primas, quæ sequuntur, partes obtinent. Accipe vitel- lum oui, salem tritum, fuliginem camini, fermentum acre, caricas bene pingues, scabiosam & symphitum simul contrita, & oleo liliorum im- buta, in modum cataplasmati imposito. Theriaca ex adipe suillo ad- mota, cum salis momento, & pipere optimè facit. Nonnulli saphyrum tota sui substantia ad id valere prædicant, si carbunculo admoueatur. Vbi non amplius veneni vis serpit, sistiturque maligna putredo, tum escharam remouere emollientibus expedit, idque sensim: quod præ- stant butyrum recens ex oui luteo: item si ex altheæ, & maluæ foliis, atque radicibus, tum & geranij eius, quam vulgo Roberti herbam 30 nominant, aqua decoctis, & cribratis, ex butyro & suillo adipe pul- mentum confeceris, vnicè ad id prodesse exploratum est. Amota escha- ra, detergentibus vtendum, nempe rhodomelite ex succo apij, vel vnguento ex resina parato, aut vnguento, quod mistum officinæ vo- cant. Deterfa sanie, epuloticis sarcoticisque vtendum, vnguento ex aloë, myrrha, olibano sarcocolla, & argenti spuma parato. Hæc de carbonis curatione. Symptomata porò, quæ præcipuam curam de- siderant, sunt animi deliquium, vigilia, sopor veterinosus, fitis. Ani- mi deliquio succurratur bonis odoribus, epithematis refrigerantibus, 40 antidotis crebrò assumptis. Vigiliæ somniferis, & crurum lotioni- bus ex lactuæ, falcis, nymphæ, vitis, & arundinum foliis, ad- iectis papaueris albi capitibus, violarum, rosarum ac nymphæ flo- ribus. Fronti quoque soporifera admouisse ex vsu fuerit, nempe vio- larum, & de seminibus papaueris, aut lactuæ oleum, adiecto si opus fuerit opij momento, & croco. Soporatus si fuerit æger, so- nis, clamoribus, aceti acerrimi odore excitandus: rutæque ex aceto ff odora

Carbonis pe-
stilentis cu-
ratio.

Symptoma-
tum pestilen-
tiæ curatio.

odoramento à somno arcendus, violenter agitandus, extrema fricanda asperis pannis, interdum & sale id fecisse præstiterit. Siti, frigida potu, & refrigerantibus syrups occurrimus: sit autem exuberans potus. affatim sumptus, vt Paulus & Auicenna iubent. Si alius nimium fluat, non confestim sistenda est, sed sensim adstringentibus & refrigerantibus, sirupo myrti, cotoneorum malorum, & oxyacanthæ aquaque chalibeata. Si sanguis è naribus immodicè erumpat, cucurbitulis ad hypochondria affixis, dextro, si ex dextra nare: sinistro, si ex sinistra erumpat, medendum. Ligaturis brachiorum & crurum, ad hæc puluisculis ex aloë, armenio luto, & sanguine draconis, thurisque polline, ex 10 succo arnaglosi exceptis, & naribus admotis. Hæc præcipua, quæ ad se curam vertunt morbi symptomata sunt, hæc eorum curatio. Quamobrem hîc finem iam faciamus, si id vnum prius testatus fuero, maxima me admiratione teneri, priscos autores ita sui oblitos, vt de contagione vix verba fecisse videri possint. Non Hippocrates, non Galenus, Paulus, Aëtius, Alexander, non denique qui illis succedere Arabes quicquam nisi tenue, & exiguum de ea re tractare aggressi sunt. Vnus profectò nostra ætate Hieronymus Fracastorius, eo in argumento omnes impleuisse numeros, suo iure, atque merito videri potest. Cui tantò maior habenda gratia, quantò ve- 20 teres ea in re superasse est visus.

De morbis contagiosis, & pestilentibus, Hippocratis & Galeni loci.

Hippocratis.

Sunt febrium duo genera, vt hoc quoque nunc attingam, quorum alterum commune omnibus pestis appellatur. Lib. de flatibus. 30
 Communis febris propterea omnibus accidit, quòd eundem spiritum omnes attrahunt, fitque vt simili corpori similes spiritus similiter permixti, similes gignant febres. Lib. de flatibus.
 Sed est fortasse qui dicat, vt quid ergo non omnibus animantibus, sed alicui eorum generi incidunt hi morbi? Cui ego sic responderim. Differt corpus à corpore, natura à natura, & nutrimentum à nutrimento. Non enim omni animantium generi eadem, aut non conferunt, aut commoda sunt, sed sunt alia aliis magis conuenientia. Eodem lib.
 Quando igitur aër eiusmodi inquinamenti plenus est, quibus huma- 40 na natura offenditur, homines ægrotant. Quando verò alteri cuiuspiam animantium generi aër inconueniens est, tum morbus genus illud corripit. Qui ergo populares sint morbi, hæcenus dictum fit, & quare, & quomodo, & quibus, & vnde gignantur. Eodem lib. de flatibus.

Quando

Quando ab vno morbo multi homines corripiuntur, eodem tempore, causam ad id quod communissimum est, & quo maximè omnes vtimur, referre oportet. Est autem hoc spiritus, & aër, quem inspirando trahimus. Lib. de natur. hum.

Cum vnus morbi popularis grassatio existit, manifestum est diætam non esse culpabilem, sed quem trahimus spiritum in causa esse: palàmque est eum ipsum spiritum, siue aërem, morbosam aliquam exhalatione habere. Lib. de natur. hum.

Eo itaque tempore (id est pestilenti) homine in hunc modum commonefacere oportet, nimirum vt diætas non permutent, quia morbi causa non existunt, verum vt videant quo corpus habeant quàm minimæ molis, ac debilissimum. Detrahendi insuper sunt cibi & potus, quibus vti consueuerunt, idque paulatim facere oportet. Nam si quis citò diætam permutet periculum est etiam à permutatione aliquid in corpore nouatum iri.

Prouidendum verò, vt quàm paucissimus aëris influxus in corpus ingrediatur, & vt ille ipse quàm peregrinissimus existat. Lib. de natur. humana.

Regionum locos in quibus morbus (intellige popularis) consistit, quantum eius fieri potest, permutare oportet, & corpora attenuare. Sic enim minimè multo, ac denso spiritu homines opus habuerint. Eodem lib. de natur. hum.

Annotatio.

De contagionis porrò natura, causis, effectione ve, non est quod ab Hippocrate in his quæ extant eius operibus quicquam descriptum inuenias: vt ne verbum quidem ab eo de ea re vsquam sit prolatum. Nam quæ attulimus ex libris de flatibus, & de hominis natura, generatim quidem pestilentis morbi causam explicant: aëris scilicet inquinati, & diræ exhalatione affecti communem ab omnibus attractum. Verum cur contagio ea serpat, quid sit, vnde nascatur, quomodo sese propaget, aut quemadmodum sit præcauenda, atque curanda, ne per somnum quidem ipsum meminisse viro in eius autoris lectione versato euidentissimum fieri potest. De populâribus autem morbis, varij generis locos libri de morbis vulgari- 30 bus tibi suppeditabunt, quos vnum fuerit hîc descripsisse.

Galeni.

Quod commune multarum ægritudinum est, communem hoc causam habere, rectè dixit Hippocrates; at non rectè tamen communium morborum ortum, in vnum aërem confert. Siquidem qui in Aëuo grassante fame vescerentur leguminibus, cruribus debilitabantur, qui verò erua essent, hos genuum dolor corripiebat. Neque hoc nos ignoramus, cum in fame quidam fru- 40 ff 2 mentum

mentum semiputre coacti manducare essent, in communem communi de causa incidisse morbum. Aliquando etiam cum usus infecta aqua esset totus exercitus, similiter afflictos omnes milites fuisse. Com. 2. ad lib. de natur. hum.

Communium morborum quos parit aer, curationem non prodidit integram Hippocrates. Nam non raro stagnorum respirationes, vel paludum, vel locorum cœnosorum, vel eiusmodi terræ, eos morbos concitant, interim solum intemperatum. Comment. 2. ad lib. de natur. hum.

In euaporationibus, potius totius proprietate essentia, quam nuda qualitate offendentibus corpora, ordine curationem tradidit in duo referens proposita, loci vicissitudinem, & paucula attrahenda usum animæ. Eod. com. 2.

Quod aeris pestilens status febrem afferre consuevit, nemo sanæ mentis dubitauit, sicuti & pestilenti morbo laborantium conuersatio periculosa, ne inde contagium contrahatur, quemadmodum ex scabie, & lippitudine. Lib. 1. de diff. febr. cap. 2.

Est etiam eorum qui tabe correpti sunt consuetudo nequaquam securæ: atque omnino eorum, qui putridum expirant: adeo ut domus quas habitant foetidum exhalent odorem. Eodem lib. & cap.

Fortè autem per continuuum ex Aethiopia quædam putredinis fluxere contagia, his quorum corpora erant ad patiendum parata, febrium causæ futura. Lib. 1. de diff. febr. cap. 4.

Annotatio.

Præter hos tres, quos nunc ex secundo, & quarto capitibus primi de Febrium differentiis libri citauimus, de contagio locos, non est quod alios inquiras. Nusquam enim Galenus de contagio in reliquis, quæ extant suis operibus locutus est. In id enim mentem adhibere de industria volui, dum de contagione ex professo tractarem, ut viderem ecquid ea de re à Galeno traditum literis, explicatumque foret. Sed cum omnia lustrassem, & attentè omnia illius monumenta, atque volumina perlegissem, idque non semel: nihil tamen præter ea, quæ à me nunc adducta sunt, inuenire potui. Quæ meres in summam certè admirationem deduxit, ut cum tantus esset Galenus, tamque rerum naturæ scientissimus, tamque etiam multa de pestilentibus morbis, ac popularibus, de pestilenti febre tradidisset, nihil quicquam eum tamen de contagio, præter ea pauca, quæ attulimus, tractasse. Non enim vspiciam de contagij natura, atque essentia conceptis verbis tractauit, non de illius causis, de contagij propagatione, & quomodo corpora afficiat, non etiam de illius seminariis, de noxæ modo, aut quam ratione præcauenda contagio sit, ne suscipiatur: aut posteaquam suscepta est, qua

qua methodo sit curanda, ut planè nesciam, an mancum, & ab summi medici officio deficientem, hac in parte appellare Galenum liceat: qui cum in rebus aliis plurimis, quarum non ita intererat, ad fatietatem usque in illis explicandis profusus fuerit, in contagij tamen explicanda natura, ac noxa, vix vnum aut alterum verbum protulerit. Nisi fortè vnica tantum ratione deffendi à calumnia possit, quod multa eius autoris desiderentur, in quibus ea de re fortasse copiosa adsit tractatio. Sed hoc nos scire minimè possumus. Illud scimus, nihil habere in præsens nos, quod ab eo delibare valeamus. Id te scire, lector candide, volui.

Pestilentia est morbus, qui in omnes, aut plurimos grassatur, ab aeris corruptione proueniens, quo fit ut plurimi intereant. Lib. de finit. medic.

Pestilentia est communis affectus plurimorum, qui sub idem tempus per vrbes, nationesque acuta pericula, mortisque infert acutas. Vel, Pestilentia est versura aeris, qua de re nec ordinem proprium seruent anni tempora, simulque plures ab eodem morbo intereant. Lib. de finit. medic.

Morbi multi, qui vno tempore fiunt, si perniciosi sint, pestem appellant: si verò mitiores, altera quadam iudicant appellatione, Epidemos, vel Epidemios nominantes. Lib. 1. de rati. vic. acut. com. 9.

Epidemus morbus est, qui tempore anni aliquo in regione aliqua abundat, insolescitque. Eodem lib. & com.

Pestis est epidemia perniciosa. Ibidem.

Est autem & aliud morbi genus commune multis, quod in regione superuenit, acceditque: endemumque, vel endemium appellatur, quasi patrium dixeris, aut vernaculum. Libro de rati. vic. acut. com. 9.

Pestis in communibus morbis est. Com. 1. ad primum de morb. popular. circa principium.

Qui perpetuò tenent locum aliquem morbi, *ἐνδημον* id est publici vocantur. Com. eodem.

Patet ex vulgariis morborum esse genere eos, qui pessimi sunt, & pestilentes appellantur. Eodem com.

Vulgares morbi de genere sunt popularium, & vniuersalium, qui morbis dispersis è regione opponuntur. Ibidem.

Pestes appellant omnes homines, sciuntque exitiales esse morbos: & verò etiam ad eos sæpe referunt, de curatione eorum consulentes. Cō. 1. ad primum de popul. morb.

Morborum, qui semper vulgantur, ortum, ac temporum anni statum sedulo obseruare oportet, nec anni temporis ignorare statum. Ibidem.

επιδημιον, id est publicè grassans, nos vulgare semper appellamus.

Ibidem.

Pestis tanquam & ipsa existat quædam bellua, haud paucos interimit, verùm ciuitates quoque totas depascens malè conficit. Lib. de theriaca ad Pisonem.

In pestifera lue, theriaces antidotum malo correptis prodesse adeò visum est, vt nullum aliud præsidium tanto malo resistere fuerit idoneum. Eod. lib. de theri. ad Pisonem.

In pestilentia, praua quædam aëris ad corruptionem prompta mutatio efficitur, & homines cum respirationis necessitate periculum cuitare nequeant, ipsum aërem veluti venenum quoddam ad se per os attrahunt. Eod. lib.

Pestiferam luem ex Aethiopia Græcos inuadentem, Hippocrates non aliter curauit, quàm aëris mutatione, alterationeque: ne talis amplius inspiraretur, accenso per totam urbem igne multo ex floribus, & fertis, vnguentis pinguisimis, & odoratissimis superinfusis, vt aërem purum hoc modo redditum, homines in mali subsidium respirarent. Eod. lib. de ther.

In pestifero aëris statu, theriacem, ceu ipsa quoque ignis quidam purgatorius existat, præsumentes, nequiquam malo corrumpi finire nouimus. Eod. lib.

Peste correptis iam, theriacam posse mederi, aëris inspirati malitiam inalterantem, mutantemque: vt quæ corporis temperaturam infici magis prohibeat. Eod. lib.

Consilium est ob has tam repentinas aëris constitutiones, aliàsque noxarum causas oborientes, in prospera quoque valetudine crebrò antidotum assumere, quo & externis accidentibus corpus resistat, ac vbi iam fuerit affectum, illud curatu facile inuenias. Eodem lib. de theri. ad Pisonem.

Vide in pestifera lue summam theriaces commendationem, tam in præuisione, quàm curatione. Lib. de vsu theriacæ ad Pamphilianum, longa serie.

Pestis nomine hi censentur vulgares morbi, quicumque vno in loco multos inuaserint, qui si hoc quoque habuerint, vt multos perimat pestis fit. Comment. tertio ad tertium de popul. morb. super textu 20.

De peste nullum peculiarem confecit Hippocrates librum, quoniam ex epidemiis vnum esse illam, per libros epidemiorum demonstrauit. Lib. 1. de rati. vic. acut. com. 9.

Pestem neque vulgares morbos fieri contingit, vbi anni tempora secundum naturam procedant, & in se conuertantur. Comment. 1. ad primum de popul. morb. super textu primo.

In pestilentia aër est, qui corruptus cum sit, homines perimit. Lib. de vsu

vsu theriacæ, ad Pamphilianum.

Pestilens febris est, quæ cum multa caliditate sitim inextinguibilem inuehit, bilis omnis generis vomitus, foedas alui excretiones, ac virulentas, vt paludium graueolentiæ sint quæ excernuntur similia, vrinas multas, ac tetri odoris, pulsus paruos, obscurosque inducit. Lib. definit. medic.

Pestilentes febres cum pustulis interdum apparentes, ex Thucididis testimonio probat Galenus. Comment. 1. ad lib. 6. de popul. morb. super textu 29.

10 In pestilenti febre, vt Thucidides testatur, corpus exterius quidem tangenti neque valde calidum erat, neque viride, sed subrubrum, liuidum, pustulis exiguis, & vlcerebus efflorescens. Comment. 1. ad lib. 6. de popul. morb. super textu 29.

In pestilenti aëris statu, inspiratio plurimum est causa. Lib. 1. de differ. feb. cap. 4.

Fit enim aliquando ob eos, qui sunt in corpore humores ad putrescendum paratos, cum breuem aliquam occasionem ad febris originem, ab aëre ambiente acceperit animal. Eodem lib. & cap.

20 Pestis magna ex parte incipit ex inspiratione aëris circumstantis, à putrescibili euaporatione vitiati. Putredinis autem principium, vel à cadauerum multitudine, non crematorum: quemadmodum in præliis contingere solet, aut ex aliquorum vel lacuum, vel paludum, æstatis tempore euaporatione. Eodem libro & capit.

Quia humores corporum, ex victus prauitate erant putredini obnoxij, hinc febribus pestilentibus origo data est. Ibidem.

Cur non omnes in pestilentis corripantur, causam vult esse Galenus, quòd nulla causarum sine patientis aptitudine agere potest: quòdque magnam in generatione ægritudinum partem habeat, eius qui passurus est habitas corporis. Lib. 1. de differ. feb. cap. 4.

Vide longa serie, proposito exemplo à Galeno, quæ corpora excipienda contagioni pestilentis aëris sint proniora, & quæ minus. Proniora sunt, quæ multis superfuitatibus plena ex seipsis ad putrescendum parata sunt, præsertim si & obstructio foraminum, & plethora, & otiosa vita, crapulis & rei venereæ dedita, & cruditates multæ adfuerint. Contrà pura corpora, & excrementis vacua, & liberè spirantia, vel nihil omnino, vel minimum à pestilenti aëris statu læduntur. Libro 1. de differ. febr. cap. 4.

Pestilentes oriri morbos est necessarium, cum aëris temperatura à

naturali habitu ad caliditatem, atque humiditatem immodicè fuerit conuersa. Lib. & cap. eodem.

Pestilentibus morbis plurimùm laborare solent, quicumque superflua fuerint pleni humiditate: quemadmodum qui modicis se laboribus exponit, ac victu vitur moderato, in omnibus, huiuscemodi dispositionibus, nullam omninò sentit offensionem. Lib. & cap. eodem.

In pestilenti aëris statu, Galenus quæcunque corpora humida videbat, omni via exiccare conabatur: quæcunque sicca erant, anti-
quum statum in illis conseruabat. At in quibus superfluitates abun-
dabant, hæc purgationibus sanabat: obstructions autem for-
aminum aperire, atque abstergere studebat. Lib. 1. de differ. febr.
cap. 4.

Vide rursus eodem capite, cur quædam corpora illæsa in pestilenti statu perseuerent, alia corripantur: quòd ad multiformes, & dis-
similes corporum dispositiones referendum censet Galenus.

Eorum qui à pestilentibus, & in populum grassantibus morbis af-
fici prohibentur, non paruam coniecturam affert eorum dispo-
sitionis, quòd non æquè omnes ab eadem causa patiantur. Lib. 1. de
differ. feb. cap. 4.

In præcautione à pestilentibus morbis, prima est in omnibus commu-
nis intentio, quòd corpus quàm maximè superfluitatibus vacet
atque optimè spiret. Secundo loco post hoc, vt præpotenti causæ,
quoad eius fieri potest aduerfetur. At quibus eorum contraria in-
sunt, celerrimè capiuntur, ac quàm maximè laborant. Eodem libro
& Capitulo.

Pestilentes omnes febres à putredine ortum habent. Libro 1. de diff.
feb. cap. 5.

Pestiferis febribus, atq; putridis, nonnullos ex vitiato & corrupto cibo
ingesto interiisse. Lib. 1. de diff. feb. cap. 3.

Pestilentes quosdam morbos, ex annonæ caritate ortos, testatur Gale-
nus. Lib. de boni, & mali succi cibis.

Pestilentis febris dignotionem, ex pulsu & vrina, atque colore corporis,
quòd vrina conturbata, aquosior, ac tenuior, quàm pro naturali statu:
interdum verò colore, & sedimento naturali sit similis, & pulsus
interdum à naturali statu haud ita multum euariet, color corporis
erysipelatosus, fitis multa, oculi flammei, ciborum inappentia,
& quæ sequuntur longa serie. Libro tertio de præfagior. ex pulfib.
cap. 4.

Pestilentium febrium pulsus interdum fiunt moderatis similes, quòd
substantia in corde contenta frigidior, cor autem ipsum calidius ef-
set, quòdque hectica pestilenti laborarent, qui sic affecti essent, vt in pe-
stilentia magna, quæ tùm vigeat accidisse testatur Gal. qui quidè sic
affecti præ ceteris perierunt, & ab huiusmodi affectu plurimos, atq; præ-
stantissimi

stantissimos medicos falli asserit. Libro 3. de præfag. ex pulfib.
cap. 3.

Cur verò probo pulsu apparente in pestilenti febre, intereant ægri,
causam vult esse Galenus, quòd vbi aër quem inspirando attra-
himus infectus putredine sit, ac putredo ad cordis corpus perue-
nerit, tales pulsus fiant. Quamobrem non mirandum, quòd ta-
les habeant pulsus qui sic laborant, nec si pestilentem animam
habeant, nec si omninò morituri. Quam enim excogites medi-
cinam (inquit Galenus) ad putredinem, quæ cor occupauit. Lib. 3.
de præfag. ex pulfib. cap. 3.

In pestilentibus febribus colliquationes fiunt, & euacuatur per ven-
trem bilis crassa, graueolens, & abundè colorata. Lib. 8. de comp.
medic. secundum locos cap. de hepate & eius affectionibus. & lib.
4. aphor. com. 21.

Pestilentis febris præcautio, atque curatio. Libro 1. de differen. febr.
cap. 4.

Ex febribus pestilentibus qui euasuri quandoque erant, exanthe-
mata iis in toto corpore apparuerunt. Libro 5. method. meden.
cap. 12.

In pestilenti febre, contingens in aspera arteria vlcus, à Galeno perfa-
natum. Lib. 5. meth. med. cap. 12.

Pestilentes quædam febres hecticas fuisse in magna illa pestilentia, quæ
suo tempore vagabatur, affirmat Galenus. Lib. 10. method. med. cap.
vlt. & lib. 3. de præfag. ex pulfib. cap. 3. & 4.

De popularibus autem morbis, non est quòd peculiare hîc locos de-
scribamus, infiniti nanque sunt: sed qui de huiuscemodi affecti-
bus locos parare sibi vult, Hippocratis libros septem de populari-
bus morbis, & Galeni ad eosdem libros commentarios diligenter le-
gat. Inueniet nanque vberem, quam sibi parare possit locorum de
morbis popularibus copiam, quæ varias, ac multiformes morborum
vulgarium species, atque formas, causas, & varia inde consequentia
symptomata tradat: ex quibus attentus lector omnia, quæ de passim
grassantibus morbis sciri operæpretium est, magna facilitate inuenire
poterit. Atque hîc iam tractationi huic finem faciamus.

De tumoribus præter naturam, seu apostematibus.

CAPVT III.

40

De exactam de morbis tractationem superesse tantum vi-
detur, vt de tumoribus præter naturam, tum etiam de
vulceribus sermonem instituamus. Hi enim ex omni mor-
borum genere (quòd plerunq; in externis corporis partibus
insidere

Mal. lib. de
mor. diff.
cap. 6. eūru
mores præ-
ter nat. facili
deprehendi
dic. t. v. nal.
lum medicor-
um latere
possint.

Lib. de tum.
præter nat.
& lib. 1. de
mor. diff.
cap. 11.

Apostema.

Trac. 2. doc.
1. cap. 1.

insidere solent, etsi nonnunquam etiam in internis accidant) sensibus conspicui magis sunt. Itaque hoc capite de tumoribus præter naturam, sequenti de vlcibus agemus. Illud verò in præsens de tumoribus inquirendum, quidnam tumor, seu apostema sit: num simplex affectus, num compositus potius apostema censendus sit: an in apostemate temperies ipsa partium, primò & per se, an constructio, an vnitas præcipuè lædatur: quæ apostematium differentia: quæ signa: quæ causæ. Postremò de curatione in genere agemus. Ergo tumoris nomine id cum Galeno intelligi volumus, quod supra iustum naturæ modum, in molem nimiam secundum omnem dimensionem assurgens, membrorum functionibus officit. Neque enim temerè id adiectum esse putare oportet. Tumores nanque aliqui secundum naturam membris quibusdam insunt, vt capiti, genibus, ventri, qui neque præter naturam dici, neque membrorum actionibus officere; iure putandi sunt. At vbi tumor aliquis ex affluxu vitiosæ substantiæ natus, in parte quapiam infederit, qui actioni noceat, iam is profectò morbus est. Hunc medicorum vulgus apostema nominare solet, sit apostema tumoris præter naturam species quædam, quam abscessum Latini, Græci ἀποστήμα nuncupant, quòd à se inuicem spatio quodam partès abscedant, ac diducantur, contento vtique in spatio, aut copioso, aut vitioso quopiam humore, flatuosæ substantia aliqua. Propriè verò abscessus, seu apostematis nomine si vti voluerimus, id pro genere vsurpabimus, quod sub se omnes præter naturam tumores complectatur. Sic enim communis medicorum schola de apostematibus loqui consuevit: & si qui Auicennæ interpretis, atque Arabum partes sequuntur, apostema nonnunquam tumoris differentiam faciunt, diuersum quid ab exitara, quam vocant, statuentes. Nos rudioribus consulentes, sub apostematis nomine de omnibus præter naturam tumoribus agemus. Galenus affectum esse definit, quo partes à naturali habitu in quantitate recesserunt. Sic enim libro 13. method. medendi. In hoc inquit totius operis tertio decimo, de tumoribus, qui præter naturam incidunt, differere incipiemus, in quibus scilicet partes à naturali habitu in quantitate recesserunt. Libro verò de tumoribus præter naturam, affectum hunc, incrementum naturalem statum excedens, cuius finis sit actionis læso esse voluit. Guido Cauliacensis apostema ægritudinem compositam esse definiuit, ex triplici morborum genere in vnam magnitudinem aggregatorum constantem. Tria autem illa morborum genera, quæ ad apostematis essentiam complendam concurrunt, sunt partis intemperies, incommoderatio (quam malam compositionem dicunt) & soluta vnitas. Adeste nanque isthæc omnia in apostemate, vel ipsa sensuum fide deprehendimus: vt haud immeritò essentialiam hanc esse apostematis definitionem, quæ genere & differentiis constet,

constet Guido contendat. Omnium autem appositissimè Halyabbas inter Arabes percelebris semper habitus, definiuisse apostema, libro octauo theoricæ, cap. item octauo est vitus, inquiens, Apostema est tumor membro incidens præter naturam, ex materiæ replentis, ac membri cavitates distendentis abundantia natus. Qua in definitione tumor generis locum obtinet, præter naturam, ad differentiam eorum tumorum, qui vel natura nobis insunt, vt capitis, ventris, articulorum, adductum est: vel ob incrementa ea, seu totius, seu partis cuiuspiam: quæ cum præter naturam non sint, supra naturam tamen, vel vltra naturam censei, ex Galeni sententia, debent. Neque enim tumor omnis, incrementumve quodcunque naturalem statum superans, apostema confestim dici debet, cum & sanis alioqui non modo ægris (autore Galeno) tumores huiusmodi accidere soleant, vt in obesitas, & ventricosis hominibus cernere licet: qui etsi supra naturalem habitum in vastum tumorem attollantur, obesitate nimia, non tamen extra naturæ limites egressos esse fateri oportet, quoad excessus huiusmodi actionem lædat. Quod cum sit, tum & præter naturam esse, & morbi nomine appellandum incrementum huiusmodi, vnâ cum Galeno iure censemus. Cum nanque partium incrementa ita constant, vt ipsa partium essentia ab omni noxa immunis euadat, tum quidem minimè in morborum ordinem redigi debent: vt de cuiusdam lingua immodicè aucta, testatur lib. de morborum differentiis Galenus. Cum verò in definitione adiicitur ex materiæ replentis, ac distendentis abundantia, ex eo intelligi datur superfluum esse, quod membro incumbit, & à naturæ modo, vel quantitate vel qualitate alienum: tum & illud quoque malam constructionem, vnitatisque solutionem, cum intemperie partis adesse significari his vocibus, replentis, ac distendentis. Ex quo enim impletur pars, atque distenditur, vitium statim compositionis, atque vnitatis nascitur: prout aggregata intus, atque conclusa materia, intemperiem nasci sit manifestum: vt tria illa omninò ad apostematis essentiam concurrere sit necesse, nempe partis intemperiem, vitiatam structuram, solutamque vnitatem: ex quibus in vnam quandam essentiam coalescentibus, sit apostema. Ex quo intelligere promptum est, num apostema simplex, an complexus sit æstimandus affectus: quod secundo loco dicturos nos proposuimus. Esse autem compositum potius quàm simplicem affectum illud indicat, quòd tria lapsuum genera in vnum, eo in affectu concurrunt. Vitiatur nanque tum temperies ipsa, tum structura, tum partium vnitas, quæ simul aggregata, ac in vnam veluti essentiam collecta, apostematis essentiam complent. Simplicem nanque vocare Galenus eum affectum solet, qui vnam tantum in nobis naturam lædit, vt compositum, qui plures. Vel eum etiam qui vna tantum qualitate, non pluribus malè afficit simplicem: qui verò duabus qualitatibus nocet, compositum vocare solet, vt lib. de morborum differentiis, cap. 12. conceptis

“
“
Loci Haly
abbatis ex-
plicatio.

Lib. de tum.
præter nat.

Lib. de tum.
præter nat.

Vbi suprâ.

Cap. 9.

An aposte-
ma simplex
sit affectus.

Lib. de mor.
diff. cap. 2. &
4. & 12.

ptis verbis idem testatur Galenus. Quamobrem cum in apostemate omni, intemperies adsit una cum affluxu substantiæ, vel calidæ & humidæ simul, vel calidæ & siccæ, vel frigidæ & humidæ, vel frigidæ & siccæ: consequens certè est, affectum huiusmodi compositum, non simplicem esse de Galeni mente statuendum. Quòd ille de huiusmodi affectibus loquens, libro de morborum differentiis his verbis testatus est. Atque huiusmodi morbi (inquit) compositi sunt, vel nullo comitante vlcere: deinde compositionis eorum varios tradit longa serie modos. Nec obstat quod ab eodem autore dictum est, Phlegmonem primorum, similariùmque corporum morbum esse, uti & reliqua tumorum genera. Nam etsi primò ad similia corpora affectus hi referendi sunt, non ut simplices tamen, sed ut compositi illis insunt. Simplicibus namque partibus, tum simplices, tum compositi accidere morbi possunt, ut lib. 3. meth. medendi, & lib. de morborum differ. cap. vlt. probat Galenus. Carni nanque vlcer simplex atque cum intemperie & phlegmone accidere potest, uti & omnia tumorum genera eidem quoque euenire, experientiæ fide constat. Ex quibus colligitur, apostema compositum suapte natura, non simplicem esse affectum. Quod cum ita sit, & illud quoque euidentissimum existimari debet, in apostemate unitatem partis, & constructionem, magis quam temperiem lædi: tamen si ex quo simplicium partium affectus est, primò videatur temperies lædi. Nam cum apostema tumor sit præter naturam ex affluxu substantiæ, vel copia vel vitio lædentis, necessum est à tali influxu partis unitatem, prius dissolui, affluente utique aliena substantia quapiam, partium diuisionem efficiente, à qua mox structuræ vitium sequitur, figura utique deprauata, partèque in tumorem sublata, ut & figuræ, & situs, & magnitudinis vitium interesse necesse sit: statimque ex mora talis substantiæ in parte, euerit ipsius temperiem consecutione quadam oporteat. Non enim confestim intemperior ipsa pars, donec residens aliena substantia & parti impacta, nec congruè difflata, calorem immodicum in ea pariat, vel frigiditate nimia sua, humiditate, siccitateve temperiem partis euertat. Itaque cum in affluxu substantiæ alienæ, vel per viam congectionis, vel deriuationis genitæ, atque tumorem præter naturam inferentis, ratio apostematis essentiæque sita sit: is autem tumor structuram partis, & unitatem manifesta sensuum fide vitiet (à qua autore Galeno iudicium de rebus medico sumendum est: non ab exacta rerum natura: ne in dogma perpetuæ passibilitatis incurramus) sequitur profectò (quod iam antea diximus) in apostemate structuram magis, & continuitatem partis, quam illius temperaturam euerit, etsi etiam & hæc quoque labefactatur, quatenus primorum similariùmque corporum morbi hi sunt, ut Galenus ait. Sed de hoc iam satis. Nunc ad apostematum differentias sermone explicandas stylum vertamus. Primæ, ac potissimæ apostematum differentiæ à materia propria, ex qua gignuntur, sumendæ videntur, ut Galenus variis in locis adstruxit: tum & à sedibus affectis aliæ quoque differentiæ, ac nomenclaturæ

Cap. 12. circa finem.

Li. de mor. diff. cap. vlt.

In arte medicinali. cap. 8. ex versione Leonici. ni.

Li. de morb. diff. cap. vlt.

Lib. de tum. præter natu. & lib. 2. ad Glauc. & 13. meth.

claturæ tumorum sumuntur. Itaque ut quatuor sunt, quæ præter naturam tumores creare solent, sanguis, pituita, bilis, & atra bilis, sic quatuor erunt præcipuæ tumorum differentiæ, Phlegmone, Oedema, Erysipelas, Scirrhus: Phlegmone sanguinei confluxus germen est. Oedema pituitæ tenuis. Erysipelas biliosæ fluxionis. Scirrhus, limosi & fæculenti sanguinis, vel crassæ, lentæque pituitæ, autore Galeno, cum hæc exuperarint germen sunt. His addenda sunt flatuosus spiritus, & aquosus humor: qui sui generis tumores creant, ut paulo post dicemus. Abscessus autem extraneam quandam, & purulentam varij generis materiam intra se continent. Phlegmones porro duæ sunt differentiæ, prout vel ex sanguine puro, synceròque nec aliis humoribus commisto creatur, vel ex eodem impuro, & aliorum admistione coinquinato. Quæ ex syncerò gignitur sanguine, phlegmone vera nuncupatur: quæ ex eodem impuro, non vera: atque pro ratione vincētis in ea humoris denominationem aliam, atque aliam sortitur, ut si bilis sanguini admisceatur, phlegmonem erysipelatosam: superante vero bili, erysipelatosæ phlegmonosum, atque sic de pituita, & atra bili admixtis dicatur ut sit phlegmone quædam oedematosa, scirrhosa alia, ut Galenus lib. de tumoribus præter naturam, conceptis verbis affirmavit. Phlegmonosi etiam affectus censentur, dothienes, bubones, phygethla, phymata, carbones. Dothienes, Celsò furunculi, Auicennæ Aldemurrenuli dicuntur. Sunt autem tubercula acuta, cum inflammatione, & dolore Bubones, laxarum partium & glandosarum inflammationes sunt. Phygethla de genere phlegmones erysipelatosæ est, & Celsò panus vocatur: in inguinibus, & aliis ut plurimum nasci solet. Phyma, glandularum phlegmone quædam est, quæ cito & incrementum suscipit, & ad suppurationem, accipit. Celsus id genus tuberculum nuncupat. Ex phlegmonarum quoque genere & carbo est, ex feruente sanguine originem trahens, qui & crusta integitur, & pustulis iis quæ ex igne fiunt, simillimis circum ambitur: atque ob id & febrem acutissimam creat, & non raro vitæ periculum infert, si ei præter feruorem contagio pestilens adsit: quod in pestilentibus constitutionibus fieri sepè videmus. Phlegmonas etiam non raro sequuntur abscessus, sinus, fistula, gangræna, sphacelus. Abscessus interdum nulla etiam præcedente inflammatione fit interdum, idque sæpius, ad illam sequitur. Gignitur autem, autore Galeno, cum natura à fluore deuicta non amplius in pus, sed peregrinam aliquam mutationem, alias aliam sanguis permutatur: vel cum pus retentum, & à carne ei subiecta recedens, & acredine vulnerans subsistat, tandemque foras erumpit, nisi quis sectione id anteuertat. Sinus ubi siturum id esse vult Galenus, cum pus acredine sua erodens, ita particulam excoriat, & continentia à subiectis separat, ut distantia inter se pristinum statum recuperare haud facillè queant. Hunc verò affectum, nisi quis sedulò curare aggrediatur, callo obducitur, ut agglutinare ipsas quæ interiacent partes difficillimum sit: tumque ex sinu fistula efficitur

Lib. de tum. præter nat.

Abscessus.

Lib. de tum. præter nat.

Sinus ubi siturum.

g g (Græci

(Græci *σφραγία* vocant) arctus nimirum, oblongusque sinus. Gangræna ingentes phlegmonas sequitur, estque veluti partis mors quædam: veluti sphacelus, seu syderatio, completa & exacta partis corruptela, in qua foetor, nigrities, frigiditas, sensus priuatio, atque motus, ob caloris natui, spirituûmque defectionem insunt. Phlegmonarum quoque genera sunt, quæ a partibus quibus insident, pro ipsarum ratione varias nomenclaturas fortiuntur, vt vna, tonsillæ, paristhymia. Vna gurgulionis inflammatio est, quem Græci *γαργαλιόνη*, καὶ *σαφυλίη*, Latini columellam dicunt. Tonsillæ, glandularum (quas amigdalas vocant) inflammatio quædam est, *παρισθυμία* Græci vocant. Sed hæc tria non solum morborum, sed & partium quoque nomina sunt, vt libro enarrationum medicinalium secundo, à me plenissimè demonstratum est. Sequitur erysipelas, quod biliosæ fluxionis germen esse, Galenus variis in locis prodidit: etsi lib. 2. ad Glauc. ex sanguine & flaua bile mistam fluxionem erysipelas esse dixerit: quo etiam loco ex sanguine quidem, sed efferuescente, & secundum substantiam tenuissimo, creari erysipelas affirmavit. Qua de re cum à me exactè lib. Enarrationum mearum tertio dictum sit, sublatæque omnis è Galeno repugnãtia, non est quod hîc actum iam agamus. Exquisitum erysipelas folius cutis affectio est, & absque vlcere. Illegitimum verò, non cutim modò, sed etiam subiectam carnem occupat. Interdum nimia humoris acrimonia cutem exulcerat: sed id dum facit, iam ad herpetis magis naturam, quàm erysipelatos vergit. Fit & nonnunquam ex aliorum humorum cum bili miscella, sanguinis, pituitæ, atræ bilis, tumque erysipelas, vel phlegmonosum, vel cedematolum, vel scirrholum, iure vocatur. Herpes à sincera bilis natus, eaque à sanguine secreta erysipelati proximus est. Hunc duplicem Galenus constituit, exedentem & miliarem. Exedens, qui Græcis *εσθλιόμενος* dicitur, à bile fit acriore, sed mera, cutim vniuersam ad subiectam vsque carnem cum incendio & pruritu depascentem, vnde illi exedentis nomen. Miliaris, *μυρία* Græcè, ex bile tenuiore, atque dilutiore, ob pituitæ tenuis admistionem, fieri creditur: ob id albicantia quædam protuberant instar milij feminum, vnde illi miliaris nomen. Ad erysipelatos porrò genus pertinent, quæ Græcis *φλύκταναι* καὶ *φλυκτερίδες* dicuntur pustulæ, veluti bullæ quædam, iis similes quæ in corpore, à feruente aqua exoriuntur. Iam verò ad Oedema transeamus, quod & ipsum, vel vt morbus, vel vt symptoma concipi potest. Oedema vt morbus est, tumor laxis, mollis, fungosus, doloris expers, ex pituitæ tenuis influxu originem ducens. Fit & ex pituita aliis humoribus confusa, tumque illegitimum oedema nascitur. Vt verò symptomatis rationem habet, alios affectus sequi consuevit, vt cachexiam, & aquam intercutem: præsertim eam, quæ *λευκοφλεγματία* καὶ *ἀνασάρκα* dicitur. Sumitur Hippocrati cedematis vox, pro omni tumore partem quampiam infestante. Tumores nanque cuiusvis generis omnes, cedemata solet appellare, vt com. 1. ad lib. prognosticorum Hippo. com. 33. testatur

Gangræna.

Sphacelus.

Vna.

Tonsillæ.

Paristhymia.

Enarr. prima.

Lib. de tum.

præter nat.

lib. 3. meth.

& lib. de

morb. diff.

Enarr. 3.

Lib. 2. ad

Glauc.

Oedema.

statatur Galenus. Oedema quoddam phlegmonodes, erysipelatodes, scirrholodesque, à sanguinis, bilis, & atræ bilis admistione dici consuevit. Ad cedematis porrò naturam referenda sunt, hydrocele, ascites, & leucophlegmatia. Hydrocelen vulgò herniam aquosam dicunt, cum aqueus humor in testium tunicas allabatur. Ascites, seu aquosus hydrops, cum serofus humor in membrana abdominis interiore continetur: vt leucophlegmatia, cum corpus subtumidum totum efficitur, instar mollis, & subtumidi panis. Scirrhus ab atra bile nascitur, estque Galeno tumor durus absque doloris sensu, si exquisitus fuerit, qui & ipse curationem haudquaquam admittit. Non exquisitus verò, vt non omnino sine sensu est, ita & difficulter curari solet. Galenus non solum ex atrabilario succo, sed ex pituita lenta crassaque, tenuiore eius parte resoluta, fieri scribit. Fiunt quoque & scirrhii ex transmutatione, cum phlegmone erysipelas, aut oedema plus æquo nimium perfrigerantur, transitque in scirrhum affectus. Sunt & scirrhii phlegmonodes quidam, erysipelatodes, ac cedematodes, pro ratione humoris confusi, à quo fiunt. Melancholici porrò tumores sunt, cancer, elephas, psora, lepra, phagedæna tumens, vlcera maligna, vt Chironia, & Telephia. Cancer ab atra bile fit, citra feruorem. Elephas vniuersi corporis cancer est. Psora & lepra cutis tantum vitia sunt: sed altera profundius se immittit, altera cutem tantum afficit. Phagedæna cum cute pariter carnem subiectam depascentur. Satyriasmus, seu elephas incipiens, ad hoc genus refertur. Varices quoque atrabilario sanguine tumentes, eiusdem ordinis censerì possunt. Inter tumores quoque ad hoc genus pertinentes, censentur quæ Græcis *εχέμματα*, & *ἀνεύροματα* dicuntur: quorum alterum ex contusione, ruptione ve nascitur, vbi sanguis cutem subiens tumorem cum liuore facit: alterum tumor est ex vulnerata arteria natus, cum incumbens arteriæ cutis obducta, arteria verò nondum agglutinata, interiaccens sanguis tenuis tumorem facit: barbari emborisma deprouata voce nominant. Scirrhosi etiam affectus sunt ab affecta parte nomen sortiti: choerades, & farrocele: alterum glandosarum partium tumor est, alterum testium. Hic varix Latinis, alter affectus strumæ vocantur. Inflationes porrò ad flatuosum tumorum genus pertinent, vt tympanites, quæ Hippocrati aqua intercutem sicca in aphorismis dicitur: & priapismus, qui pudendorum, à flatulento spiritu in cauernosum neruum sese immittente, intentio est. Sunt & parui quidam tumores in cute orientes, vt achores (salsæ plerunque pituitæ germina) eademque parua in cute capitis vlcera, tumore modico prædita: Fauis, ex quibus melli consimilis humor effluit, & foraminulenti tumores exigui sunt. Duriora & prominentiora sunt, verrucæ latiores, & pensiles: quarum priores *μύρμηκας*, posteriores *απυροχρόδωνες* Græci vocant. Sic & epinyctides, exanthemata, & ethymata, ad pustularum genus referri, quæque in suo genere possunt epinyctides, exigua vlcula sunt, suapte sponte erumpentia, pustularum formam nacta, quibus disruptis cruenta sanies manat. Inde autem no-

Scirrhus.

Lib. de tum.
præter nat.
& lib. 2. ad
Glauc.

Lib. 4. apho.

men sumpterint, quòd interdum non admodum, noctu grauius ægrum infestent. Exanthemata, efflorescentiæ quædam subtumentes sunt, instar gemmarum in plantis turgentium. Has Plinius & Latini, papulas, & pituitæ eruptiones vocant (vulgus medicorum variolas) quæ interdum latiores, & absque pruritu multo, à frigidiore ac crassiore humore nascuntur: interdum sublimiores apparent, & à calidioribus simul & tenuiore humore ortum habent. Psudracia, tumores non admodum supra summam cutem protrusi, bullis similes, quæ ab igne excitantur, sunt. Tumoribus porrò adnumerantur, non iis qui ex humoribus nascuntur, sed qui ex tumente aliqua corporis parte fiunt, nullo contento humore, 10 vt epiplocele, enterocele, enteroepiplocele, cirsocele, bubonocele, & vmbilici prominentia. Fit epiplocele, cum omentum in scrotum labitur: enterocele, cum intestina descendunt: enteroepiplocele, cum intestinum simul cum omento in scrotum delabitur. Cirsocele hernia varicosa: bubonocele, inguinis ramex est: & fit rupto peritonæo iuxta in inguem, aut eo vulnerato, & procidente. Ex carne porrò supercrecente fiunt epulides, & parulides, hoc est, exigui abscessus circa gingiuas orti, carne nimium supercrecente. Polypus, deformis, eaque carnosâ prominentia quædam in naribus est, pendula, multisque radicibus, seu pedibus nixa, vnde illi nomen. Sic atheromata, stratomata, melice- 20 rides, abscessus sunt in quibus quid simile pulti, melli, seu inuenitur: vt etiam in quibusdam aliis, variæ, atque extraneæ quædam substantiæ reperiuntur, veluti lutum, cœnum, limus, fæx, vngues, lapides, pilii, pori, ossa, testæ, vermes, & eiusmodi animalcula ex putredine nata. Hæ tumorum omnis generis differentiæ. Nunc de signis, tum de causis dicemus. Signa tumorum omnium in conspicuo sunt. Ipsa nanque sensibus subiecta sese produnt. Apparet enim elatum in omnibus tumoribus membrum, modò cum dolore, renixu, rubore, duritie, 30 modò sine his, pro ratione humorum tumores creantium. Causæ sunt, quæcunque hos gignere possunt: vt ex præcedentibus, casus, offensio, vulnus, luxatio, & huiusmodi: ex internis, & corporis, varij humorum in partem quampiam decursus. Cum hi vel copia aggrauantes, vel acrimonia, malæque qualitate alia infestantes, expultricem facultatem ad horum propulsionem proritant, & à fortibus partibus in imbecillas deiectis, tumores varij generis excitant, vt dicta Galeni millies in mille locis sententia est. Decursus porrò humorum causæ sunt, partium mit- 40 tentium robor: suscipientium imbecillitas: humoris redundantia, vel malignitas, ad sui excretionem facultatem proritans: meatuum quibus defluxio fit amplitudo: situs partis fluxionem recipientis inferior, partis excipientis decursum facultas alteratrix deiecta. Sed hæc vltima causa non decursum humorum, sed paulatinam congestionem facit, dum non rectè alteratum alimentum in membro residens, atque superfluum, ceu excrementitium quiddam sensim in parte congestum accumulatur, tumoremque creat, non influxu aliunde factò, sed congesto in parte hu- more,

Lib. de inæ-
quali intep.
& li. de tum.
præter nat.
& li. 13 met.

more, facultatis rectoris parti insitæ defectu: vt rectè Halyabbas libro theoriæ medicinæ octauo, capite eiusdem numeri, post Galenum affirmavit. Continentes porrò apostematum omnium causæ sunt, qui in partibus laborantibus continetur humores, tumorem in parte inferentes: qui verè continentes causæ dici merentur, vt quibus in parte consistentibus tumor creetur præter naturam, qui verè morbus est, ablati, atque discussis, quoquo tandem id modo fiat, mox auferatur tumor: quæ ratio causæ continentis est, vt in definitionibus medicis, & in introductorio, pluribusque aliis locis à Galeno habetur. Qua de re 10 nos cum exacta narratione ad Leonhartum Fuchsum, libro enarrationum nostrarum sexto egerimus, non est quòd in causa continente asserenda amplius, idque inaniter laboremus. Tamen eandem telam retexere fortè cogar, ob eam quam mihi dicatam de ea re inuulgauit disceptationem Fuchsus. Cui (ne veritatis desertor haberi possim, dum pro illa agenda fortiter causa est) respondere omnino necesse fuerit, sed ita, vt in ea disceptatione, non victoriæ palmam quaesisse me, sed veritatis tantum assertionem, firmiorémque confirmationem, constare omnibus possit: quæ mihi vnica in omnibus meis scriptis ratio semper fuit. Ad curationem tumorum propius iam ac- 20 cedentes, dicamus de Galeni sententia, eorum omnium, qui iam facti sunt, nec amplius in generatione consistunt, communem ac primam esse indicationem, vt quod in particula quæ afficitur contentum est, id totum vacuetur, atque tollatur. Vbi verò in generatione adhuc sunt, vt prius confluens in partem humor inhibeatur, postea verò quod iam parti hæsit vacuetur. Hi generales tumorum præter naturam omnium curandorum scopi: qui & ipsi, pro varia morbi essentia, laborantium partium natura, symptomatumque consequentium, aliter, atque aliter perficiuntur. Non enim in omnibus tumoribus, siue parui hi, seu magni sint, neque in omni corporis particula, 30 eius qui infestat humoris vacuatio iisdem præfidiis, eademve ratione administratur, vt pluribus in locis exactissimè docet Galenus. Præcipuos igitur scopos à morbi essentia, & partium natura sumere expediet, vt passim vbique Galenus. Morbi essentia hæc, tumor est præter naturam: qui pro sui quantitate, qualitate, & causa effectrice, alia, atque alia præfidia postulabit. In maiore nanque tumore tollendo, valentioribus præfidiis: in minore mitioribus vtetur. Sic si tumor per viam deriuationis genitus sit, aliter quàm qui congestionem creatus fuerit, curabitur: prout etiam vbi qui tumorem excitat humor, calidus, aut frigidus fuerit. Hi à morbi essentia scopi. A 40 partibus laborantibus item iudicationem aliam, atque aliam sumemus, ex partis temperatura, formatione, situ, virtute, & sentiendi facilitate, aut contrà. Hæc omnia curationem plurimum considerata adiuuant, sine quorum animaduersione procedere curatio rectè nequicquam potest. Qui itaque ab influxu fiunt tumores, sub- gg 3 mouentur

Continentes
apostematū
causæ.

Enarratione
prima.

Curatio.
Lib. 13. & 14.
meth.

Lib. 2. ad
Glauc. & li.
13. & 14. met.

mouentur abscissione causæ tumorem excitantis. Ea autem est humorum in partem decursus qui prohibendus est, & aliò auertendus. Siquidem, vel Hippocratis, & Galeni testimonio, à tentata fluxione parte reuellere ad distantissima, atque contraria semper oportet. Avertitur autem humor, prohibeturque occurfos, his modis, quos Galenus, tum lib. 13. meth. medendi, tum lib. de sanguinis missione, & lib. de reuulsione tradidit: nempe cum à plethora, vel cacochymia fiant, huiusmodi morbi, sanguine à parte opposita misso, vel purgatione adhibita, tum reuelli commodè, tum sisti decursum: idque si ab initio, dum adhuc in generatione morbus est, id fiat. Itaque sanguinis missione incipientibus phlegmonibus, & aliis tumoribus quibus ea conuenit, mox ab initio succurrimus: tum etiam adstringentibus, & reprimentibus medicamentis parti admotis, ubi prius plethora, vel cacochymia sublata fuerit. Repellentibus enim à se vasa roborata stypticis, & adstringentibus medicamentis, vt in arte medicinali Galenus. Atque hic primus est obseruandus, in curatione tumorum præter naturam omnium, qui ab influxu fiunt, scopus. Alter est, dolorem, qui in huiusmodi affectibus incidere solet, ob calorem & humoris decursum, anodynis sedare. Tertius & vltimus, quod iam fluxum est, & parti impactum vacuare. Vacuatur autem contentus in parte humor, non digerentibus solum medicamentis, & diaphoreticis: sed etiam repellentibus, vt Galenus 13. meth. medendi adstruxit. Quem locum nos exactè lib. 1. enarrationum medicinalium nostrarum, enarratione quinta explicauimus: quòd difficultatem ea res non paucam habere videatur, ab adstringentibus inquam, & repellentibus medicamentis, quod parti impactum est discuti. Sed nos eam rem totam, quo citauimus loco planam fecimus. Hi tres scopi (si illis alterum adieceris, congruam scilicet victus rationem) vniuersam medendi rationem tumorum præter naturam complectuntur, si digeri tumor possit. Quòd si ad suppurationem vergat, tum represso ab initio decursu, & dolore sedato, ad suppurationem veniendum, moliendaque concoctio erit. Quæ ubi perfecta fuerit, tum aperiendus abscessus, detergendus, tandemque siccantibus glutinandus erit. Porro quod de repellentibus dictum est, non in vniuersum omnibus ex æquo tumoribus competit. Vbi enim in principum partium emunctoriis vocatis, phlegmone constiterit, adhibenda repercutientia non sunt, ne intrò in princeps viscus materia traddatur, lethalem noxam inferens. Neque item, si venenosus humor qui tumorem creat, fuerit, proinde in pestilentibus bubonibus pestilentique carbunculo admouere talia prohibitum est. Si crassa admodum, & ad digestionem inepta materia fuerit, repellentibus non vtendum, ne crassior, & ineptior ipsa reddatur, vel cum valdè parti infixæ est, atque impacta, vel cum decretorius est tumor: cum à causa præceden-

præcedente excitatus, quod vult Guido, cui hac in parte non assentior, cum tumoribus à casu, vel offensione excitatis, repellentia à principio debeantur, qui communis est medicinam facilitantium omnium vsus. Cum in corpus plethoricum incidit, cum in imbecillum, frigidum, & viribus destitutum, cum in principe parte constiterit tumor, aut illi vicina, cum vehemens coniungitur dolor, quo tempore mitigatoris potius, quàm repellentibus vtendum. In his casibus, repellentibus ab initio minimè vtendum: in cæteris commodus est eorum vsus. Cæterum & illud quoque meminisse oportet, apostemata salubria omnia, quatuor temporibus discriminari, initio, incremento, statu, & declinatione: pro quorum varietate alia, atque alia auxilia postulabunt. Repellentibus ab initio vtendum. In incremento his ipsis adiectis digerentibus, exigua portione. In statu digerentibus, cum iam fluxit humor. In declinatione his ipsis puris, atque exsiccantibus. Hæc vniuersalis curandorum præter naturam tumorum ratio, atque via. Hicque capituli finis esto.

De apostematibus, seu tumoribus præter naturam, Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

Tumores laxi boni, crudi verò mali. Lib. 5. aphor. 67.

Cæterum de tumoribus, qui exitiales, qui ad suppurationem vertantur, qui minus periculosi, vide Hippocratem, lib. 1. præfagiorum, à textu 33. vsque ad 46. qui libri vltimus est, inibi de suppuratione obseruanda, & de optimi puris, tum de illauidati notis pulchrè differitur.

3° Tumores quicumque vteri in partu, aut ex partu fiunt, eos adstringere non oportet, veluti medici faciunt, sed pharmaca optima exhibeto, & vide ibi præscripta ab Hippocrate medicamenta. Lib. 1. de mulierum morbis.

Tumores præter rationem alleuantes, prauum: maligniora sunt, quæ de repente disparent. Libro secundo de popul. morb. sectione 3. ad finem.

Si in vulneribus fortibus, tumor non appareat magnus, malum: laxi bonum: sursum pascentes, peius. Libro secundo de popul. morb. secti. 3. ad finem.

4° Quibus tumores in vlceribus, non valdè conuelluntur, neque insaniant. His autem de repente dissipatis, quibus quidè ad posteriores partes conuulsiones cum doloribus, quibus autem ad anteriores, aut

- infantiæ, aut dolores, lateris acuti, & dysenteria rubra. Eodẽ loco, & lib. 5. aphor. 65. 66. 67.
- Tumor vteri à fluxu iam sedato, purgante medicamento curatur. Lib. 2. de morbis muliebribus.
- Tubercula deprehendere, & dissoluere posse, maximè artificiosum habetur, itẽmque collectiones ipsorum impedire. Lib. de medico, circa finem.
- Tuberculum supra inguen fieri mulieribus, ex mensium mora, testatur Hippocrates. Lib. 1. de morb. mulierum.
- Tubercula, quibus in pulmone fiunt, pus educunt ad dies quadraginta post ruptionem. Has verò transgredientes plerunque tabidi fiunt. Lib. de Coacis prænotionibus.
- Tubercula circa aurem, quibus circa iudicationem exorta, non suppurata fuerint, his disparentibus recidiua fit, pro ratione recidiuarum. Recidiua verò fiẽte rursus intumescunt, & permanent, velut febrium recidiuæ in simili circuitu: his spes est ad articulos abscedere. Lib. 6. de popul. morb. sect. 4.

Galeni.

- T**umoris vocabulo, vnum aliquod eorum, quæ corporibus accidunt significatur. Sic enim dimensionem in longum, latum, & profundum nominant. Et cum incrementum naturalem statum excedens, tumorem appellamus. Lib. de tum. præter nat.
- In tumoribus omnibus præter naturam, succus aliquis influit. Libro 14. meth. med. cap. 9. & lib. de tum. præter nat.
- Tumorum species multiplices, diuersæque sunt, & vt in externis, sic in profundis partibus fieri posse. Libro de boni, & mali succi cibis.
- Tumor in carnofo genere, vt contingat. Lib. de multitudine.
- Tumor durus in dextra præcordiorum parte, non lienis, sed iocinoris affecti nota est; quemadmodum si fuerit in sinistra, nõ hepatis sed lienis affectum protrudit. Lib. 1. de loc. aff.
- Tumorum omnium, qui præter naturam sunt, varietas, ex eius quod influit natura, nascitur. Lib. 13. meth. med. cap. 4.
- De tumoribus præter naturam, quot numero qualẽsque sint, singulari volumine à Galeno tractatum est, nempe lib. de tum. præter nat. lib. 14. meth. med. statim ab initio.
- De tumoribus præter naturam qui chirurgiam desiderant, tractatio. Lib. 14. meth. med. cap. 13.
- Quandò potius Chirurgia, quandò medicamentis tumores curandi sint. Lib. 14. meth. med. cap. 13.
- Tumoris suppurati curatiua methodus traditur à Galeno, lib. 2. artis curatiuæ ad Glauc. cap. 7. & 8.

Tumores

- Tumores veluti inflati pituitam significant. Lib. 4. aphor. 2.
- Per tumorem, & inflationem, prisca idem intelligebant. Libro quarto, aphor. 34.
- Tumorum triplicem esse differentiam. Vel enim sunt cum dolore, quos iuniores inflammationes nominant: vel absque dolore, duri, quos Græci scirrhos vocant: vel sine dolore molles, quos iidem Græci œdemata, idest inflationes appellant. Libro quarto, aphorismo 34.
- Tumore non existente in faucibus, si à febre habito strangulatio repente superuenerit, lethale. Libro 4. aphorism. 34. & com. eodem à Galeno.
- Ob duros tumores, aut inflammationes, aut siccitates, aut immodicas frigiditates, contingit, neruos extendi. Lib. 4. aphor. 49.
- Tumores inguinum ex causa manifesta, non malum. Libro quarto aphorismo 55.
- Tumores inguinum, qui sine manifesta causa fiunt, fit verisimile ex viscerum inflammationibus fieri: atque ideo febres, quæ vna cum ipsis eueniunt, malas esse. Lib. 4. aphor. 55.
- Tumor durus hepatis, morbum regium parere solet. Libro quarto aphor. com. 62. & 64.
- Propter durum tumorem, os vteri comprimitur. Libro 5. aphor. com. 51. & 54.
- Tumor durus vteri, paucitatis mensium causa esse potest. Libro 5. aphor. com. 57.
- Tumorem prædurum, aut laxum offendit lac. Libro quinto aphorism. com. 64.
- Tumores omnes præter naturam *ὀνίματα*, idest inflammationes, nominat Hippocrates. Lib. 5. aphor. com. 65.
- Tumores in vlceribus si appareant, & si euanescant, quas dispositiones faciant. Lib. 5. aphor. com. 65.
- Tumor si non appareat in vlceribus grauis, ingens est malum. Libro 5. aphor. com. 66.
- Tumor generaliter dicitur de omnibus tumoribus præter naturam. Lib. 5. aphor. com. 66.
- Tumores quicumque molles sunt, optimos esse: contrarios verò prauos, Hippocrates docet. Lib. 5. aphor. com. 67.
- Tumori molli opponitur durus, atque renitens, quem Hippocrates crudum nominauit. Lib. & com. eod.
- Tumores renitentes esse, idest duros, impossibile est, bene concoquente membri natura humores ad ipsum confluentes. Lib. quinto aphor. com. 67.
- Tubercula quædam tendunt in acumen, & altum petunt: quædam ad maiorem extenduntur locum, non tamen in altum attolluntur: sic & pustulæ nonnullæ sublimes, nonnullæ latæ fiunt. Libro sexto aphor. com. 9.

Quando

- Quando aliquis magnus tumor suppuratur, periculosam esse vniuersam euacuationem videmus, cum è vestigio deficiat anima, & vires debilitentur, & postea debilitas ista remedium non habeat. Libro 6. aphor.com.27.
- Tumor durus, *σκληρὸς* dicitur. Lib.6.aphor.com.42.
- Tumor durus, aut abscessus, tantam facere potest loci angustationem, vt nihil possit ad inferiora transmitti. Lib.6.aphor.com.44.
- Tumor vteri in muliere grauida, premere potest tenuia intestina: vesica verò, si in tumorem attollatur, solum potest rectum premere intestinum. Lib.6.aphor.com.44.
- Tumorem fieri in parte colli, ab angina habito, bonum. Libro septimo aphor.com.50.
- Tumor contra naturam, vrinae difficultatem facere potest. Lib.7.aphor.com.49.
- Tumore non existente in faucibus, à febre habito, strangulatio superueniens, lethale. Lib.4.aphor.com.34.
- Tumorem cancrorum in mammilla, forti, atque frequenti euacuatione curauit Galenus. Lib.6.aphor.com.47.
- Abscessus, est corporum ex phlegmone in pus transmutatio. In def. medicis. 20
- Ανοσμία* id est abscessus. Lib.2.meth.med.& lib.14.
- Abscessus duplex genus est. Vnum cum phlegmone, in pus versa, pus ipsum tanquam in sinu aliquo est collectum. Alterum cum nulla praecedente phlegmone, humor aliquis statim ab initio, isque aliàs specie alius, caeterum omninò acris in parte aliqua colligitur. Libro 14. meth.med.cap.12.
- Abscessus qui dicantur, & de eorum generatione, & curatione. Libro secundo ad Glauco, capite 7.& 8.& 9. & libro de tum. praeter nat. cap.3.
- Abscessuum generatio fit per transmissum humorum à partibus robustioribus ad imbecilliores. Lib.de caus.morb.cap.6.
- Abscessus in corpore fit ab effluxione aliqua. Vult nanque Hippocrates ipse, decumbendo, & etiam effluendo fieri abscessum. Com.2.ad lib.1.Epidemi.super textu 8.
- Abscessuum flatuosorum curatio. Lib.14.meth.med.cap.7.
- Abscessuum, in parte intercostali contingentium curatio. Lib. qui medicus inscribitur,
- Quibus abscessibus maturatio, quibus scarificatio debeat. Com.2.ad lib.6, epid, super textu 30.
- Abscessus vocare solet Hippocrates, non tantum eos, qui per effluxionem fiunt, sed etiam cum alius morbus in alium transit, cum dicat abscessus in quartanis factos esse. Com.2.ad lib.1.epidemi.super textu 21.
- In abscessibus dissectis, variae rerum, tum aliarum, tum animalium formae repertae. Lib. de tum. praeter nat.

Abscessuum

- Abscessuum optimi, qui ab effluxione. Com.3.ad lib.1.de popul.morb. super textu 23. & lib.2.prognosticorum com.2.super textu 66. 67. 68. 69. In quibus locis Hippocrates, & Galenus ex professo de abscessibus meminerunt: & lib.item de inaequali intemperie, longa fatis ferie.
- Abscessus decretorij maiores, vel minores damnantur: quod maiores sustineri nequeunt, minores nihil iuuent. Lib.1. prorrhethici, com.2. super textu 6.
- Abscessus iuxta aurem, vel articulos, si in diebus iudicatorijs fiant, optime apparent. Lib.4.aphor.36.
- Abscessus, vel tuberculum in pulmone, diuturna passio est. Lib.4.aphor.com.34.
- Abscessus, qui decumbendo fit, maximè in diuturnis accidit morbis. Lib.1.epid.com.2.super textu 31.
- Abscessus articulorum fieri in laborantibus, atque ob caliditatem accidere, non mirum. Lib.4.aphor.com.31.
- Ex abscessu dirupto manat pus, bene expurgans partem patientem. Lib.4.aphor.47.
- Abscessus in febribus longis expectandi. Crudis nanque & crasis succis, natura aut per abscessum, aut per concoctionem medetur. Com.3.in prognostica Hippo.super textu 25.
- Abscessuum prenotio, in quam incubant partem. Com.3.ad lib.1.prorrh. super textu 68. & 70.
- Abscessus iudicatorij, si diutinus, & crudus morbus perduret, neque malignus fit, expectandi. Comm.2.ad lib.6.epid.super textu 17. 18. 19. & 21.
- Abscessus indicant morbos longos, ultra quadragesimum. Lib. quarto, aphor.36.
- Vide de abscessibus, quae Hippocrates, & Galenus tractarint. Lib.3.prognosticorum, à textu 25. vsque ad textum 31. inclusiuè.
- Abscessu futuro ad articulos, liberantur, vrina multa crassa facta, vel fluore sanguinis narium. Lib.4.aphor.74.
- Abscessus citò fiunt, in febribus laboriosis. Eod.com.
- Abscessus fiunt iis, qui quomodocunque in febribus lassitudinem habent, ad articulos, & circa maxillas. Libro quarto aphorism, com.31.
- Abscessus in hypochondriis duri, molles, ac dolentes in morbis acutis contingentes, & ex illis praesagia. Com.3.ad progno.Hippo.super textu 34. & 38.
- Abscessus si euanescit, nequaquam egrediente scuratione, ac febre detinente, difficilis morbus est. Comm.2.in prognostica Hippo. super textu 68.
- Abscessus è pulmonia in articulos decumbentes, citra concoctionem, claudicationem minantur. Com.2.in prognostica Hippo. super textu 67.

Abscessus

- Abcessus in febribus, qui ad primas indicationes non sol uunt, longitu-
dinem morbi significant. Lib. 4. aphor. 51.
- Abcessus quantam habuerit crassitudinem, tantum fieri cauas cicatri-
ces contingit. Lib. 6. aphor. com. 45.
- Ad malos abcessus, cruda, & incocta, conuersa, indicationis carentiam,
vel labores, vel tempora, vel mortes, vel eorundem malorum reditus.
Lib. 4. aphor. com. 22.
- Abcessuum renum indicia. Lib. 7. aphor. com. 36.
- Abcessus sequuntur labores, & dolores. Lib. 4. aphor. com. 44.
- Ob abcessum in visceribus dolores fiunt. Lib. 4. aphor. com. 66.
- Abcessus incidunt ibi, vbi laborauerunt, qui ex morbis conualescunt. 10
Lib. 4. aphor. 32.
- Abcessus facit vrinae difficultatem cum dolore. Libro septimo aphor.
com. 49.
- Abcessus tantam potest facere angustationem partium, vt nihil possit
ad ipsas transire. Lib. 6. aphor. com. 44.
- Abcessus, & per ossa fieri posse scribit Hippocrates. Libro septimo apho-
com. 55.
- Abcessus ovis a corruptione. Lib. 7. aphor. com. 74.
- Abcessus in vesica, causa esse potest stillicidij vrinae. Libro tertio aphor. 20
com. 16.
- Reliquos de abcessibus locos, ex lib. 13. & 14. meth. medendi, & lib. 2.
ad Glauc. & com. ad libros epid. Hippocratis, & prorrhethici, & in pro-
gnostica colligere poteris: praecipuos nanque tantum scribimus.

De vulneribus, & vlcibus in genere.

CAPVT IIII.

Lib. 3. & 4.
meth. med.

Soluta vnitatis morbus, vulnus, seu vlcus, medicis dici con-
suevit. Cum sit nimirum vlcus, autore Galeno, soluta in car-
nosa parte continuitas. De huiusmodi affectu, nobis hoc ca-
pite sermo erit: ostendemusque, quod vulnus & vlcus ab in-
uicem differant: etsi saepe pro eodem vtramque vocem vsurpare, Galeni
interpretibus mos sit. Vulnerum differentias omnes, signa, causasque tra-
demus, sic ad eorundem curationem progredientes. Ergo etsi vlcus,
vulnusque pro soluta in carnosa parte continuitate sumuntur, aliud ta-
men vulnus, aliud vlcus proprie significare videtur. Vulnus nanque
eam in carnosa parte solutionem vnitatis designat, quae ex vulneran-
do relicta est: vt nimirum ea tantum vnitatis solutio, quae ab vno quo-
piam telorum genere facta sit, mollis que contingat corporis partem, 40
vulnus proprie, atque significanter dici debeat. Quod animadu-
rens Galenus libro 3. methen. medendi, hanc de ea re sententiam tulit.

¶ γὰρ ἐν συνειρήσει λύσις, τὴν ἐνωσιν ὑποκαταλείπει, καὶ ἀλλοῦ ἀσθενήσαντος κατὰ γὰρ τὸ σαρκώδες
ἐστὶν ἔλκεος, ἄσπερ γὰρ τὸ τραύμα, καὶ τὸ ῥήγμα, καὶ τὸ σπλάσμα, τὸ δὲ γὰρ σαρκώδες μέρος
δὲ τῶ

- ¶ τὸ τῶ τραύμα γέγονε. Vnitatis (inquit) solutio, vnionem postulat. Ea in of-
se fractura nuncupatur: in carnosa parte vlcus: sicuti etiam vulnus, & ru-
ptio, & conuulsio. Vulnus quidem (subdit) solutio quaedam ex vulneran-
do, in carnosa parte genita. Ex quibus sane verbis, liquidò constat vul-
nus id proprie Galeno dici, quod in carnosa parte dissectum, atque solu-
tum vulneratione fuerit. Vt haud immeritò Guido Cauliacensis, atque
omnis chirurgorum schola, vulnus definiuerint, solutionem continuita-
tis in mollioribus partibus extrinsecus incidentem, quae recens sit, cruen-
ta, sine vilo pure. Id genus affectus Latini plagam appellant, vti & Ha-
lyabbatis interpres. Vlcus verò, etsi continui solutio in carnosa parte, si-
cuti & vulnus dicatur, significantius tamè eam diuisionem denotat, quae
cum erosione, vel pure est. Id Galenus conceptis verbis, lib. de constitu-
tione artis expressit, inquiens; continuitatis in carne solutio, vulnus est:
quemadmodum ruptura, non ex distentione, sed incisione profectum.
Quòd si ab acuto, ac gracili vulneretur caro, affectus punctura, seu pun-
ctio dicitur, si à graui contusio. Quod ab erosione ossi contingit,
Teprosidion, id est caries, in aliis partibus vlcus appellatur. Ex qua verborum
serie fit manifestum, vlcus solutionem continuitatis in carne esse, quae
cum erosione coniuncta sit: tametsi, vt ibidem testatur Galenus, & alio
modo vlcis vocem vsurpare licet, nempe pro simplici carnosae partis
diuisione, vt lib. 3. & 4. meth. medendi Galenus. Sed de nominibus,
citò componere pacem oportet, & ad rerum designatarum notiones
progredi: quod passim nos monet Galenus. Itaque ad vlcum enar-
randas differentias conuertamur. Hae porrò aut à partium natura, qui-
bus insident, aut ab ipsa soluta continuitatis essentia, vel à propriis dif-
ferentiis soluta vnitatis sumuntur: nempe quantitate, spatio, figura, fi-
tu. Sumuntur & aliae quaedam differentiae ex complexu soluta continui-
tatis cum morbo aliquo, aut symptomate. De his omnibus singulatim
dicemus. Quae à partium natura fiunt, pro ipsarum diuersitate, diuersa
quoque nomina fortiuntur, & aliam atque aliam creant vlcum spe-
ciem: vt sit aliud in parte similari, aliud in instrumentaria. In parte si-
milari rursus, molli, dura, mediocri. Molles partes sunt caro, & pin-
guedo: durae, ossa, & articuli; mediocres neruus, tendo, copula seu li-
gamentum, arteria, vena. Atque in his omnibus accidere extrinse-
cus vulnera possunt, prout in alterutram harum partium vulnerantia te-
la incidunt, has, vel illas partes laedentia. In partibus quoque instru-
mentariis, pro ipsarum varietate, & vlcera quoque accidunt. Sunt au-
tem ex organicis vocatis quaedam principes partes, quaedam his subser-
uientes, aliae viles, & abiectae. Quae in principibus partibus vlcera
insident, corde, cerebro, hepate, vt magni momenti habenda sunt, sic
certè magnum vitæ adferunt periculum. Partes principibus submini-
strantes sunt venae, arteriae, nerui, pulmones, aspera arteria, quarum
vlcera negotium ingens pariunt, difficultèrque sanantur. In aliis verò
partibus, quae incidunt vlcera, vt minùs momentaneae partes sunt, sic
h h minùs

Tract. 3. de
vuln. ca. 1.

Lib. 6. de re-
gali disposi-
tione.

Vlcum dif-
ferentia.

minus verenda habenda eorum vulnera sunt: qualia sunt in medio musculi, manu, naso, brachio, crure, atque similibus: si modò tantum ab ipsa partis natura, non à vulneris magnitudine indicationem sumas. Possunt enim & in his quoque parùm momentaneis partibus ingentia accidere vulnera, quæ magnitudine sua graue adferant discrimen: sed id non ratione læsæ particulæ, sed magis vlceris essentia prouenit. Vnde est illud Galeni lib. 6. aphorif. Com. 18. Magna vulnera, que consuevit Hippocrates nominare discissiones, adferunt mortẽ, & fatetur omnes. Quæ verò absolutæ continuitatis essentia, vulnorum differentia sumuntur, ab ipsius simplicitate, vel cù alijs cõplexu petẽdæ sunt: vt sit vulnus quod ¹⁰ *simpliciter*, quod cum nullo alio cuiusuis generis affectu capulatum est: solamque habet vnitatis solutionem, talẽque simplex appellatur: vt compositum, quod cum alio quopiam pluribusue affectibus consistit. A solutæ vnitatis differentijs quæ in spatio, quantitate, seu magnitudine diuisionis continui, figuræque positæ sunt, varia quocumque vlcerum rationes, atque discrimina nascuntur, qualia sunt vulnus magnum, paruum, longum, breue, angustum, latum, profundum, in superficie æquale, atque inæquale quæ differentia omnes à spatio, seu magnitudine sumuntur, vt à figura, vulnus rectum, obliquum, cauum, retortum, rotundum, vncum, pro ratione teli vulnerantis. Sumuntur & ²⁰ quædam ab euentu, & fine, differentia, vt vulnorum quædam salubria toto genere, quædam lethalia sint, periculosa quædam, alia periculo vacantia. Simplicia vulnera, & in superficie posita, salubria sunt: vt lethalia principum partium, cordis, cerebri, hepatis. Periculosa magna vulnera, & quæ in finibus musculorum, & articulis sunt: vt quæ intra peritonæum permeant. Quasdam etiam differentias Galenus à generationis modo, tum & à situ, seu loco affectæ partis assignat: qualia sunt vulnus diruptum, incisum, partim incisum, partimque diruptum: ad quod genus referuntur punctio nerui, eiusdemque præcisio, veluti venarum atque artiarum præcisiones. A situ sunt hæ ³⁰ differentia, vulnus secundum longitudinem, vulnus secundum transversum, in principio musculi, in fine musculi, in medio musculi. Quæ ad fines musculorum sectiones pertingunt, & dolorem, & conuulsionem, & periculum etiam adferunt. A complexu autem multæ etiam differentia sumuntur: vt si cum symptomate vno, vel pluribus, aut cum morbo aliquo vulnus complicetur. Ad symptomatum complexum pertinent vulnus crucians, seu dolorosum, dolore vacans, vulnus pruriens, vulnus cum delirio, cum resolutione, cum spasmo, cum animi deliquiis, cum sanguinis immoderata profusione. Ad morborum complexum pertinent vulnus cum intemperie, cum plegmone, cum erysipelate, cum œdemate, cum scirrho, cum supercrescente carne, & cum alijs, quæ simul cum vlcere iungi possunt. Præcipua verò solutæ vnitatis apud Galenum nomina sunt *πλαγή*, id est *plaga*, seu solutio continui ex vulnerando in carnosâ parte relicta: *έλκος*, id est

Lib. 4. meth.
med. & lib.
de constit.
artis.

id est, vlcus in carnosâ itidem parte consistens: *κατάγμα*, id est, fractura, quæ ossibus propriè conuenit: *σπάσμα*, id est conuulsio, seu distentio, quæ neruorum proprius est affectus: *απόσπασμα*, id est auulsio in ligamentis: *ρήγμα*, id est ruptio in musculis: *θλάσμα*, id est contusio, vel collisio, à re graui in vasis propriè incidens. Est & *εγχύμωσις*, quæ fit cùm ab ictu sanguis subtercutem effunditur, liuorem in parte inferens: quæ vt plurimum cum contusione, ruptioneque incidit. Ad vasorum solutam continuitatem referuntur *άναστήμωσις*, id est oris vasorum apertio: *διαπήδησις*, id est transcolatio, subsultio, aut exilitio: fit tunica vasorum sanguinis rarefacta, aut gracilium vasorum ore adaperto, & sanguine tenuato: vt *άνύρωσις*, diductio venarum ab erosione, venis & arteriis ab interno vitio accidit, ex succo aliquo, cui acris & mordens qualitas insit. Auicenna Fen primi canonis secunda, plurimas adfert solutæ continuitatis species: excoriationem, scarificationem, vulnus, vlcus, puncturam, incisionem, apertionem, scissuram, contusionem, attritionem, rupturam, fracturam. Hæ præcipua solutæ continuitatis species, atque differentia, à Galeno, & Auicenna tradita. Ad causas, & signa iam transeamus. Causæ porrò sunt, quæcunque per se continui solutionem efficere possunt: quas Galenus ²⁰ lib. de morborum causis, cap. vltimo in duo præcipua genera diduxit, nempe externarum, & earum quæ in animali ipso ortum habent. Quæcunque igitur extrinsecus aduenientia secare, diuidere, vulnerare, frangere, collidere, comminuere, atque contundere possunt, ea omnia vlcerum extrinsecus irruentes causæ iure statuendæ sunt. Quamobrem cuiusuis generis tela, quæ id præstare occursum suo possunt, tum & quæ ex animalibus offendere nata sunt, cornua, calces, dentes, aculei, ea omnia illatiuæ vlcerum causæ cenferi meritò debent. A corpore prodeunt immoderati, & incompositi animalis motus, & humores quidam deprauati, qui erodendi vim habent: inde cancrofa ³⁰ *ύλcera*, phagedænæ, Chyronia, & Telephia vocata vlcera, herpes exedentes, & innumera alia oriri solent. Incompositi autem corporis motus ij intelligendi sunt, qui & præcipites, & inæquales, & violenti sunt: atque ea ratione soluere continuum possunt, vt saltus, cursus, lucta, pugna, offensio, casus, præceps per ima lapsus, & eiusmodi talia, quæ vlcerum causæ, ab ipso animalis corpore prodeunt iurè censendæ sunt. Signa verò vlcerum ipsa sese produnt, nempe sensuum iudicio conspicua. Tactu enim, & visu solutam vnitatem deprehendimus, præsertim cùm illatiuæ vlcerum causæ præcesserint, ictus ab ense, gladio, saxo, aliõve teli genere, aut casus, & ⁴⁰ offensio acciderint: tum enim solutam esse continui vnitatem visus iudicio cernimus. At verò vt demonstratiuis signis vulnera dignoscere promptum est, sic de eis iudicium ferre non ita promptum. Sumuntur autem iudicia tum ex propria affectus, hoc est vulneris essentia, tum ex symptomatis vulnera concomitantibus, aut consequenti-

Doctrina. 1.
cap. 4.

Causæ vlcerum.

signa vlcerum.

Lib. 4. met.
& lib. 6. aph.
18.

Lib. de capi-
tis vulneri-
bus.

Lib. 6. apho.
18. & lib. 5.
65. & 66.

Lib. 5. apho.
com. 66.

Mutilatio.

Vt pro testi-
monio me-
dicis dicen-
dum de vul-
neribus sit.

bus: tum verò ex substantia, vsu, actioneque vulnerata particula. Vulnera itaque magna, autore Galeno, graue adferre periculum solent. Magna autem, grauius dicuntur tribus modis, aut ob affecta, vulnerataque partis praestantiam ac dignitatem: aut propter affectus magnitudinem: aut quòd cacoëthe sint, idest mali moris, contumacia, rebellia, ac prorsus maligna. Eò fit vt capitum vulnera, vel Hippocratis testimonio, ob partis excellentiam periculosissima sint: tum & quæ intra thoracem, intrave peritonæum penetrarunt, praesertim siquid intus sit læsum. Vulnera item, quæ in articulis accepta sunt, & quæ ob ipsorum magnitudinem sutura indigent, grauiora, nec sine periculo aestimanda sunt. Vesicæ itaque vlcerum, intestinorum gracilium, septi transversi, cordis, hepatis, cerebri, lethalia esse dixit Hippocrates, & quibus tumores apparentes delitescunt, vel in quibus tumor non apparet, maligna esse idem affirmavit: vt quæ in capitibus musculorum accepta sunt, praua dici affirmat Galenus. Cùm autem periculosa vulnera esse dicimus, periculi nomine, vel mortem totius corporis, vel partis singularis, quam sphacelum partis, seu maleficium, ac vitæ priuationem dicunt, aut affecta partis impotentiam perpetuam, hoc est, sensus, ac motus abolitionem intelligi volumus: quod vitium iurisperiti mutilationem appellandam censent, cùm pars vulnerata suo amplius munere, ob illatum vulnus fungi non potest, aut cùm membri pars vulnere ablata est, vt digitus in manu, aut manus ipsa tota, id mutilatum iure optimo vocant. In summa (vt ad rem redeamus) quæcunque vulnera magno impetu, ac valida vi illata, magnam attulerint noxam, vel interiora læserunt, ventriculum dico, tenuia intestina, septum transversum, cor, pulmones, hepar, vesicam, renes, lienem, asperam arteriam, & venas grandiores, cerebrum, eiusque membranas, aut in articulis, nervosque partibus constiterint, ea omnia in difficillimis, ac lethalibus, maiore ex parte habenda sunt. Quæ sanè cuncta summa animaduersione spectare, atque dignoscere peritus medicus debet: vt si quando illi coram magistratu de illatis vulneribus, pro testimonio dicendum sit, rem totam ad veri normam expromere queat: quæ vna cautio illi summopere tenenda est, vt nunquam à vero desciscat, praesertim vbi de capite agitur: nec liuore, inuidia, odio, aut alia vlla perturbatione affectus, aut metu, minisve cuiusquam impulsus, à Dei timore, à veritatis amussi declinet. Sed vulneris naturam, magnitudinem, sedem affectam, & quæ in eo lethalia, aut secus, symptomata apparuere, accuratè describat, & quoto die insequuta mors sit explicet: quæ intus læsa sint, quam altè telum descenderit, ne id quidem prætermittat. Curationem etiam adhibitam recenscat, ne vel incuria, vel ignoratione periisse æger videri possit. Vt nos longissima serie, lib. Enarrationum nostrarum tertio, enarratione octaua docuimus. Quamobrem plura hîc adiecisse, consilij non fuerit.

Explicatis

Explicatis vulnerum causis, signis, atque indiciis, id tantum superesse videtur, vt de eorum curatione generatim tractemus.

Solutæ continuitatis curationem in vniuersum docet Galenus in arte medicinali, cap. 90. 91. 92. & libris tertio, quarto, quinto, ac sexto methodi medendi, è quibus locis curatiua vlcerum omnis generis omnium, atque fracturarum methodus petenda est. Nos tamen compendij gratia curationis scopos in genere adferemus. Omnis continui solutio vnitionem, & agglutinationem postulat: quæ in instrumentariis quidem partibus dissectis perfici minimè potest: in simplicibus quibusdam, carne scilicet, ac pinguedine potest. In osse verò per se nequicquam, sed interuentu calli, seu pori, quem sarcoïdem vocant. Cur verò in organicis partibus fieri Galeno minimè possit, nos causam priore hoc libro, capite duodecimo attulimus, vt eam hîc denuò recensere opus non sit. Prima igitur hæc indicatio, hoc est faciendi insinuatio, omnibus nota est. Constat enim quod diuortium contraria sit. At verò per quæ ea fieri debet, non sic vsquequaque omnibus notum: ac proinde rectissimè illud à Galeno dictum est, primas morborum indicationes, omnibus hominibus natura præsto esse: at id non satis esse tamen, ad rectam vlcerum curationem. Non enim qui vulnerata parti naturalem vnitionem esse moliendam nouit, is iam medicus est: sed qui quibus id rebus perfici debeat, & quo pacto remediis sit vtendum, & omnem curationis viam, eousque percalluit, vt ipsum consequi destinatum finem queat, is demum est qui medici nomen meretur: ac ob id Galenus, lib. 3. methodi medendi non esse cuiusque probè vlcerum curare, primamque indicationem, quæ vel plebeiis patet, minimam esse curationis partem, rectissimè affirmavit. Prima igitur curationis vulnerum indicatio, eaque maximè communis, vnitio est, ex ipsa affectus natura desumpta, quæ præcipuè à natura, ceu opifice, suarumque virtutum, atque alimonie adiumento perficitur, tum verò à medico, ceu idoneo naturæ ministro. Omnium nanque huiusmodi operum natura opifex est, medicus verò minister, vt in arte medicinali Galenus. Vt autem destinatum finem, hoc est vulneris coalitionem assequamur, quatuor veluti scopis propositis niti medicum oportet: quorum prior est, vt extrinsecus incidentia, quæ multa labris vulneris intercidere possunt, qualia sunt piluli, ossium frustra, armorum cuspides, & minuta infixæ pittacia, innumeraque alia, ea omnia amoueantur. Atque hic primus est scopus. Secundus, extrema distantia applicare, atque ad seipsa adducere iubet. Tertius sic commissæ labra, atque adducta conseruare docet. Quartus læsæ substantiam partis tueri, seruarique præcipit. Quibus accedere quintus scopus potest, vt euenientia in vulneribus symptomata

Vulnerum
curatione.

Lib. 3. meth.
med.

h h 3 singula,

Lib. 3. & 4.
meth. med.
& in arte me-
dicali cap.
90.

singula, quæque pro ipsorum natura corrigamus. Hæc verissima à Galeno curandorum vulnere tradita methodus, hi scopi. Primam itaque intentionem assequemur, extranea quæ inciderunt amouendi, si non satis dehiscat vlcus, quo extrahi commodè ipsa possint, vlcus amplificare, vt patientiore ore possint eiici, quæ intus infixæ erant: quæ vt conspicua facta fuerint, mox digitis, vossellis, aut forcipe, quàm mollissimè, & citra dolorem extrahenda erunt, atque euellenda. Quod vbi peractum fuerit, mox ad committenda quæ distant labra vlceris (quæ secunda intentio est) properandum erit. Id assequemur adductis vulneris labris dissidentibus, atque in vnum coniunctis. Neque enim agglutinari vulnus potest, autore Galeno, nisi prius orarum ipsius adductio fiat. Variis autem modis coniungi in vnum dissidentia possunt, vinculo, futura, fibulis quas Græci ἀγκύρας vocant. Vulnus quidem si simplex & exiguum est, atque in parte molliore constans, sola partis deligatura orbiculatim fascia circumdata, coalescere facile potest. Coalitionis eius opifex, & præcipua causa natura est, quæ alimenti interuentu ex sanguine carnem generat, partibusque vulneratis ex æquo applicat, vnde coalitio fit. At verò vbi maius vulnus fuerit, labraque longè dissita, tum, vt coëat vulnus, futura opus erit, tum etiam ligatura, atque his præsiidiis, quæ glutinandi vim habeant, quæque collectam saniem desiccare commodè queant. Omne nanque vlcus, autoribus Hippocrate, atque Galeno, sicari postulat. Sui autem carnosæ partes vulneratæ debent, vt quæ futuram facile admittant. Si verò aded patens est vulnus, hiētque labra ita, vt futura, aut deligatura committi non possint, fibulis impositis adducere oras solebant antiqui. Earum nunc vsus perit, in quarum vicem ea futura quæ sicca chirurgis appellatur successit. Fit pittatiis glutino adstringente litis, & parti admotis, filisque sericeis validioribus, ab vtroque pitatorum capite impositis, & inuicem copulatis. Dum enim iunguntur fila, inuicemque committuntur: adducuntur item vulneris oræ, sed non ita vt coëant, eo fit, vt cicatrix lata postea inducatur, quod committi dissidentia labra minimè potuerint. Sequitur tertius scopus, in vulnere curatione seruandus, vt diductorum oræ, quæ iam in vnum per adductionem coniunctæ sunt maneant, atque seruentur: quod iisdem ferè auxiliis perficitur, quibus & in idem adducta sunt, congruo inquam membri posito, quiete, deligatura, atque futura. Duplici autem ratione agglutinantur, quæ commissa sunt: alia quidem per se, nulliusque alienæ substantiæ interuentu, vt caro ipsa, & quæcunque sequacem habent

Lib. de vlce.
& Gal. lib. 3.
meth.

habent ad vnitionem materiam. Quæcunque verò dura siccaque sunt, vt ossa, & nerui, atque ligamenta, eorum partes sine glutino coire non possunt. Partis autem substantia seruatur mediocriter exiccantibus, vt docet in arte medicinali Galenus. Sic enim quartà proposita intentio perficitur. Corriguntur porrò euenientia in vulneribus symptomata, pro ipsorum varietate. Nimia enim sanguinis profusione, vinculis, fasciis, & ligamentis ex posca imbutis, aut adstringente vino, puluere adstringente, qui ex Armenia terra, leporis pilis, sanguine draconis, thure, & manna eiusdem constat, oui albore excepto, & admoto, tum quiete, & congruo membri posito medemur. Conuulsioni, inguinibus ceruici & neruorum propaginibus admotis, & calente lana pingui, oleis lenitiuis imbuta superiniecta: seruata tamen prius exacta victus ratione, corporèque purgato, prospicimus. Sit autem vnctio in spasmus ex oleo lilliorum, violaceo, & anthemidis florum, costino, laurino, & butyro recenti, additis styrace calamitha & rubra, mastiche Chia, olibano, & similibus. Sincopi, & animi defectionibus, vini meracioris haustu, frictionibus validioribus, clamoribus, & strepitu: & facies ex rosacea aqua vino optimo irroretur: sic enim facile reuiuiscit æger: arcenda tum à conclauis ingredientium turba est, & aura frigidior leuandus æger. Dolorem sedamus variis ingenii, auersione facta sanguinis missione, aut purgatione (est enim sanguinis missio in magnis inflammationibus, & vehementissimis doloribus, teste Galeno præsentissimum auxilium) anodinis item remediis, foribus, cataplasmatibus ex mica panis albi lacte excepti, vitello oui, & croco interdum momentum opij, ob vehementiam doloris admiscere cogimur. Delyrio succurrimus, sanguinis missione, si vires valentes sint, purgatione, somniferis admotis, & crurum lotionibus, atque similibus. Sed ante omnia instituenda vulneratis tenuis, & cauta victus ratio, ab initio est, ne in phlegmonem abeat vulnus, neue humorum subluuies, nimietate alimenti in vulnere gignatur, sordidumque, & mali moris efficiat. A vino & carnibus arcendus æger, donec à phlegmone tutus euadat. Postea iusculis pullorum, & pane loto vti, post septimum sine noxa poterit. Mittendus item ab initio sanguis, si non satis ex vulnere fluxerit, & ætas florens, validaque virtus fuerit. Purgatio in omnibus ferè vulneribus, sed præcipuè capitis, ventris, articularum, autoribus Hippocrate, atque Galeno, optimè facit. Purgandi autem, qui in corpore superare succi maximè videbuntur, vt si

Cap. 90.

Lib. 1. apho-
rismo. Com.
25.

hh 4 bilis

bilis abundet, cholagogum dare expediet: si pituita, quæ illam va-
cuent: sicque de atra bile dicendum. Itaque biliosos radice barbara,
catholicone, filiqua Aegyptia, rosaceo sirupo, in mollioribus naturis.
In fortioribus verò electuario rosato, & ex prunis solutio vocato,
oxi laxatio, & similibus, purgabimus commodè humoris biliosi ex-
cessum: uti pituitæ agarico, diaphenicone, electuario ex carthamo pa-
rato, electuario Indo maiore, & de citro vocato: tum catapotis cocceis,
aggregatiuis, & de agarico. Atram bilim fena, polipodio, epithimo, ca-
tholicone, electuario ex fena confecto, quod diasenæ solutiuum nuncu-
pant, confectione hamech, pillulis de fumoterræ, aureis, & de quinque
generibus mirabolanorum, atq; similibus educemus: si modò prius, pro
Hippocratis præcepto corpora fluida facere tentabimus, congrua victus
ratione, & humorum lentorem, atque crassitiam attenuantibus, & in-
cidentibus. Atque hæc pro compendij ratione de curatiua vulnerum
methodo.

De vulneribus, Hippocratis, & Galeni loci.

20

Hippocratis.

Vulneratos fame affligito, & ex aluo, quæ insunt subducito, aut per
clysterem, aut pharmaco infra purgante exhibito, & in potu
dato, aquam, aut acetum, aut forbitiones præbeto. Lib. de affectio-
nibus, seu de morbis.

Qui ex vulnere impotentes fiunt corpore, febre quidem accedente citra 30
rigorem sanantur: non autem accedente, syderati fiunt, dextra, aut fini-
stra parte. Lib. de Coacis prænotionibus.

Morbi quicunque vlcera sunt, & super reliquum corpus eminent, eos
simul cum medicamentis etiam fame curare oportet. Libro de locis
in homine.

Ad vulnera spongiis vtendum est, hæc enim per se probè auxiliari viden-
tur. Lib. de medico.

Quæ circa vulnus ligamenta, medicamēta, & lintea, & cataplasmata ad-
hibentur, considerare omnia oportet, ut conferant, maximè si ægrotæ
parti adhibebuntur. Eod. lib. de medico.

Maximè autem profunt duo hæc, quibus vtendum est, comprimere vi-
delicet vbi oportet, & remissè deligare. eodem lib.

Vlcerata quatuor vias habere videntur, vnam in profundum, hæc au-
tem sunt fistulosa, & quæ sanie plena sunt, ac intus excauata:
alteram

alteram in altum, quæ videlicet carne supercrescunt: tertia via
est in latitudinem, atque hæc sunt quæ appellantur serpiginoſa:
quarta via est, quæ sola secundum naturam motus esse videtur. Eo-
dem lib.

Vlceri conueniens est, linteolorum impositio. Eod. lib.

Per vlceris ambitum, cataplasmate vtaris. Eod. lib.

Vlceri opitulari videtur vis eorum, quæ circumponuntur. Ibidem.

Vulnerum militarium curatio, à sequente militiam fieri debet. Ibi-
dem.

10 Qui de vlceribus cognoscere volet, quomodò singula finient, eum
primum hominum species perscrutari oportet, tum eas quæ meliores
sunt ad vlcera, tum quæ deteriores: deinde ætates nosse, in quibus sin-
gula vlcera curatu difficilia existunt. Locos autem in corporibus per-
spectos habere, quantum alij ab aliis differunt. Sed & alio, qualia in
singulis bona, aut mala accidunt nosse oportet. Si quis enim omnia
hæc nouerit, is sanè sciet etiam quomodo singulorum euentus con-
tinget. Lib. 2. prædictionum.

Vide ibi longa serie quæ hominum species, quæ ætates, quæ loca in cor-
pore periculosa magis sint. Vulnera magis lethalia sunt, quæ in venas
20 crassas, in collo, ac inguinibus infliguntur. Eod. lib. 2. prædict.

Vulnera, quæ in cerebrum, & in hepar, postea quæ in intestinum, & vesi-
cam sunt, hæc omnia pernicioſa valde: non tamen ita, ut nemo ex his
euadat, velut putatur. Eod. lib.

Ab omnis generis vulneribus moriuntur homines. Eodem lib.

Multa vulnera in locis vilibus, ac non malis esse, & nulla re graua viden-
tur, & tamen sic dolore affligit plaga, ut respirare non possit. Alij verò
præ vulneris dolore, quod sanè graue nulla re erat, spiritum quidem
duxerunt, verum delirarunt, & febrientes mortui sunt. Lib. secundo
prædict.

30 Vide ibi, quæ vulnera aggrediunda sunt, & quæ fugienda, longa
serie.

Ex capitis vulneribus lethalissima sunt, quæ ad cerebrum pertingunt: &
vide ibi quæ in capite vulnera aliis grauiora sint, longa serie. Eodem
lib.

In capitis vulnere, quarta die, aut septima, aut vndecima incipere febrē,
valde lethale est. Lib. 2. prædict.

Ex quo loco vide apud Hippocratem longa serie, in vlceribus decreto-
rios contingere dies, in quibus vulnera iudicentur, perinde atque in
febris, ut ibidem docet conceptis verbis Hippocrates.

40 Vulnera in articulis, quæ quidem magna sunt, & neruos contingentes
penitus præfecant, clarum est quòd claudos efficient. Libro 2. prædi-
ctionum. Et vide ibi longa serie de his, quæ in articulorum vulneribus
accidunt: & de his item, quæ ad medullæ spinæ læsionem, ex lapsu si-
ne alia causa sequuntur.

Si in

Si in vulneribus fortibus, tumor appareat magnus, malum: laxi bonum, sursum pascentes peius. Libro secundo de popul. morb. secti. 3. ad finem.

Quibus tumores in vlceribus, non valde conuelluntur, neque infaniunt. His autem de repente dissipatis, quibus quidem ad posteriores partes, conuulsiones cum doloribus, quibus autem ad anteriores, aut infania, aut dolores lateris acuti, & dysenteria rubra. Lib. 2. de popul. morb. sec. 3. ad finem.

Tumores præter naturam alleuantes, prauum. Maligniora sunt quæ repente disparent. Ibidem.

Vlcus liuidum, & ficcum, aut cum virore pallidum, lethale est. Libro de Coacis prænotionibus.

Quibus cerebrum cõcussum fuerit, & doluerit, percussis, aut aliàs lapsis, hi statim voce priuantur, & neque vident, neque audiunt, & plerumque moriuntur. Ibidem. & lib. 7. aphor. 59.

Quibus cerebrum vulneratur, febris plerumque, ac bilis vomitus, & corporis syderatio, atque tales perniciosè habent. Eodem lib. & lib. 6. aphor. 50.

Ex ruptis capitis ossibus, difficilima cognita sunt ea, quæ circa suturas rumpuntur. Eod. lib. de Coacis prænot.

Quibus omentum excidit, necesse est putrefieri. Eod. lib.

Si intestinum quoddam ex gracilibus dissectum fuerit, non coalescit. Eodem lib. & lib. 6. aphor. 18.

Nervus dissectus, aut genæ tenuis pars, aut præputium nõ coalescit. Lib. de Coacis prænot, & lib. 6. aphor. 19.

Quodcunque os in corpore resectum fuerit, aut cartilago, non augetur. Lib. eodem. & lib. 6. aphor. 19.

Ex vulnere conuulsio accedens, mala est. Lib. de Coacis prænotionibus. & lib. 5. aphor. 2.

Ex vulnere, bilis vomitus accedens malum est, maximè in capitis vulneribus. Eod. lib.

Nervi crassi si vulnerantur, plerumque claudi fiunt, & si obliqui vulnerantur præsertim, & si musculorum capita, maxime in femoribus. Eodem lib.

Moriuntur maximè ex vulneribus, si quis cerebrum fauciatus fuerit, aut spinalem medullam, aut hepar, aut septum transversum, aut cor, aut vesicam, aut venam crassam. Eodem lib. de Coacis prænot. & lib. 6. aphor. 18.

Moritur etiam, si in arteriam, & pulmonem valde magnæ plagæ fiant. Moriuntur autem, qui in intestina vulnerati sunt, siue ex tenuibus aliquod, siue ex crassis vulneratum fuerit, si per transversum fiat plaga, & magna. Si verò parua & recta, quidam euadunt. Eodem libro. & libro sexto aphorismo 18.

Minimè

Minimè verò moriuntur vulnerati in partibus corporis, vbi hæc non sunt, aut ab his quàm longissimè absunt. Eodem lib. de Coacis prænot.

In vulneribus fientibus in supercilium, & paulò altius, visus obscuratur. Eod. lib.

Vide lib. 7. de popularibus morbis historias varias vulneratorum in ventrem, in hepar, in tempus dextrum, in latus, in frontem denudato offe, rursus ex denudatione ossis nullius momenti, ex fractura, ex digiti medij vulnere, ex luxatione in pede, ex vulnere in malleolo, ex ictu in pectus catapulta impresso, sequutam in omnibus præfatis mortem, auctore Hippocrate. Lib. 7. de popul. morb.

Vlcera vniuersa, nisi vino humectare non oportet, si non in articulo fuerit vlcus. Lib. de vlceribus.

Vlceribus omnibus modicus cibus, & aqua, quàm maximè conducunt, & magis recentioribus, quàm vetustioribus. Eodem lib. de vlceribus.

Stare vlceri minimè conducit, præsertim si quis in crure vlcus habeat, imo neque federe, neque ambulare: verum ocium, & quies maximè conferunt. Eod. lib.

20 Si qua caro ex telo contusa & dissecta est, eam curare oportet, quò quàm celerrimè suppuretur. Eod. lib.

Omni recenti vlceri, præterquam in ventre, conducit frequenter sanguinem defluere facere: prohibet enim hoc maximè talia vlcera humectari. Eod. lib.

Vlceribus ex recenti vulnere, neque oleum conducit, neque mollientia, neque adiposa medicamenta. Eod. lib.

Purgatio ventris deorsum plurimis vlceribus confert, & in vulneribus quæ sunt in capite, & in ventre, & in articulis, & in quibus corruptionis periculum est, & in his quæ confuta sunt, & in exedentibus, ac serpentibus, & aliàs inueteratis vlceribus. Eodem lib. de vlceribus.

30 Plerisque vlceribus tempus calidius commodius est hyeme, exceptis his quæ in capite sunt, ac ventre. Eodem lib.

Vlcera quæcunque probè, & prout oportet purgata sunt, semper ad ficciorem modum germinationem faciunt.

Vlcera non purgata, non committi solent, etiam, si abducantur, neque sua sponte coeunt. Eod. lib. de vlceribus.

Vbi circumscripta vlcis partes inflammatae sunt, quandiu durat inflammatio, vlcera coire non solent. Lib. de vlceribus.

40 Sed & vbi circumscripta vlcis partes denigratae fuerint, & sanguinis putredine, aut etiam varice, influxionem sanguinis exhibente, neque hæc coire solent, si non circumscriptas vlcis partes sanas feceris. Eod. lib.

Ex vlceribus rotunda, si subcaua fuerint, excidere oportet vndiquaque in orbem ea quæ discesserunt. Eod. lib.

In omni

In omni vlcere igne sacro accedente, corpus purgationem facere oportet, in vtram partem vlceri contulerit. Eod. lib.

Cui tumor obortus fuerit circa vlcus, vlcere non inflammato, huic postea temporis progressu tumor puris subsidentiam habet. Eodem lib.

Quodcunque vlcus ex inflammatione tumidum non sedatur, dum alia quæ simul inflammari, ac tumescere cœperunt sedatur, etiam hoc non coalescere periculum est. Eod. lib.

Nullum capitis vulnus leuiter contemni debet. Libro de capitis vulneribus.

Vulnera quæ circa synciput fiunt, lethaliora, ac ad curandum, & effugiendam mortem difficiliora sunt hac parte, quàm alibi in capite: quòd os tenuissimum sit, ac debilissimum, & carnem paucissimam, ac tenuissimam hac parte os in seipso habet, & cerebrum hac capitis parte plurimum subest. Lib. de cap. vulnerib.

Ex his, qui posteriore capitis parte vulnerati sunt, quàm qui anteriore, plures mortem effugiunt. Eod. lib. de capitis vulneribus.

Vlcus in capite nullo humore humectare conuenit, ac ne vino quidem, neque cataplasmate integere. Eod. lib.

Vide eodem libro de capitis vulneribus, quæ vulnera sectione opus habeant, quæ minimè, & de curationis vniuersa ratione, vide longissima serie quæ ad hanc rem faciunt: quæ quidem cuncta locorum communium instar, studioso lectori esse poterunt.

Annotatio.

HOs præcipuos de vlceribus collegimus ex Hippocrate locos, omnes enim recensere, immensum sanè fuerit. Innumeros enim continent libri de fistulis, de Chirurghi officina, prorrhethici, aphorismorum, præsertim quintus, sextus, & septimus: ex quibus diligens lector parare sibi pene multos, eosque appositos de vlceribus locos, poterit: præsertim vero ex libro, qui Chirurghi officina inscribitur, in quo instrumentorum, deligationis modi, fasciarum, nexuum, obuolutionum, spleniorum, ferularum, positionis, compressionis, linteorum, fulcimentorum, & cæterorum omnium, ad vlcerum curationem necessariorum, exacta ratio traditur.

Galen.

Vl nus est solutio quædam, ex vulnerando in carnosa parte relicta. Lib. 3. meth. med. cap. 1. & lib. de constit. artis med.

Vulnerum exacta methodus tradita. Libro tertio, quarto, quinto, & sexto meth. med.

Vulnera recentia curat emplastrum viride. Lib. 2. de comp. med. secundum genera.

Vulneribus

Vulneribus intrinsecis, sicuti extrinsecis, imponere medicamentum non possumus. Ideo per potiones sananda sunt. Libro 6. aphor. com. 18.

Vulnera agglutinari solent, quæ diuisa sunt, & non discissa: quoniam labra vulneris non sunt parum distantia inuicem. Lib. 6. aphor. com. 19.

Vulnus cerebri vidit Galenus sæpius sanatum. Libro 6. aphor. com. 18.

Vulnera magna, quæ consuevit Hippocrates appellare discissiones, afferunt mortem, & fatentur omne. Libro 6. aphorismorum com. 18.

Vulnera cerebri, quæ vsque ad aliquid in ventriculos penetrant, afferunt mortem. Eodem com.

Vulnus dolorem inferre potest. Lib. 2. aphor. com. 6.

Conuulsio ex vulnere lethalis. Lib. 5. aphor. com. 2.

Ex vulneribus fiunt conuulsiones, ratione sequentis ipsas inflammationes, vbi partes neruosas attigerit. Libro 5. aphor. com. 2.

Quibus vlceribus tumores adueniunt, non admodum conuelluntur, neque insaniunt. Lib. 5. aphor. aphor. commen. 65.

In vlceribus, si tumores de repente euanescent, conuulsiones ac distentiones fiunt. Eodem com.

Si vulneribus prauis existentibus, tumor non appareat, ingens est malum. Lib. 5. aphor. com. 66.

Vulnera praua dici existimandum est, quæ sunt in capitibus, aut finibus musculorum, & maximè neruosorum. Libro 5. aphorismorum com. 66.

In vulneribus prauis, si tumor non appareat, periculum est, ne humores ad vulnera defluentes, ad partes principaliores transmutentur. Ibidem.

Vulnera, in quibus adest dolor, & propter ipsum aliquid influit: à medicis autem reprimuntur, cum valdè in frigidantibus, aut adstringentibus medicamentis, metus est, ne ad partes principaliores transmutentur humores. Eodem com.

In vulneribus tumores molles boni, crudi, id est duri, ac renitentes, mali. Lib. 5. aphor. com. 67.

Vulnera circumglabra, cur praua sint: quòd scilicet prauos humores confluere ad partem indicet, qui vlcus erodunt. Lib. 6. aphor. com. 4.

Vulneratis adolescentibus, profluvia sanguinis accidunt. Lib. 3. aphor. com. 29.

Discissis vesica, cerebro, corde, aut septo transuerso, aut aliquo ex tenuioribus intestinis, aut ventriculo, aut iecore, lethale est. Lib. 6. aph. com. 18.

Vulnus vesicæ diuisæ ad spatium interius, non coalescit. Ibidem.

ii Vulnus

Vulnus in parte septi neruosa, & in tenuibus intestinis, non coalescit.
Lib. 6.aphor. com. 18.
Vulnera magna, ab Hippocrate dissections nominari solent. Eodem
comment.
Librum de vulneribus exitalibus, non assererat Galenus Hippocra-
tis esse. Ibidem.

Annotatio.

Proposueram omnes de vlcibus ex Galeno locos hinc attexere,
pro tractationis inchoatae ratione: sed cum illos tam multos esse
perspexissem, ut illis describendis integro esset volumine opus, fat
mihi visum fuit, si vndenam ij petendi sint, lectorem admonerem.
Velle nanque singillatim vniuersos describere, non eius fuerit, qui
compendiarum locorum medicinae communium rationem tradit:
quod nos hac ipsa tractatione praestamus. Itaque ut ad fontes ipsos,
vnde locorum de vlcibus scaturigines immense prodeunt, lecto-
res relegem, adeant ad libros therapeuticos Galeni, praesertim li-
brum tertium, quartum, quintum, & sextum methodi medendi,
tum libros de compositione medicamentorum secundum genera,
& libros de simplicium medicamentorum facultatibus, & eiusdem
auctoris commentarios in libros aphorismorum Hippocratis, in libros
de iis quae in medicatrina fiunt, & in libros de fracturis, & de ar-
ticulis, & in prorrheticon. Has enim Galeni commentationes,
si quis diligenter, & accuratè perlegerit, vniuersam vlcium na-
turam, ac differentias, tum simplicium, tum complexorum, eo-
rundem causas, signa, symptomata, & curandi viam exactè tene-
bit: vnde sibi locos propè infinitos parare poterit. Hac ut scires, can-
dide lector, his paucis te admonendum duxi.

De fracturis. CAPVT V.

His de fracturis, deque luxationibus tractatio chirur-
gica magis, quam medica habenda est: nequid tamen
huic, quam de locis medicinae communibus paramus, tra-
ctationi deesset, néve aut oscitantiae tamen, aut praeter-
missae doctrinae insimulari, nostro merito possemus, pauca de iis
adliicienda censuimus. Hæc itaque hoc capite inquiremus, fractura
quid ipsa sit, & qua ratione rebus tantum duris, vim passis con-
ueniat: quæ fracturarum differentiae, quæ causæ, quibus notis fra-
ctura dignoscantur, postremò qua methodo curandæ fracturæ sint:
quibus absolutis finem capiti faciemus. Ergo fractura in vniuer-
sum, desinente Paulo, ossis est diuisio, aut ruptura, aut præcisio,
à violen-

Lib. 6. cap.
29.

à violentia quadam extrinsecus accidens. Vt enim carnis, partiumque
mollium diuisio vulnus est, si extrinsecus accidat: sic quoque quæ in
partibus duris vnitatis solutio fit, si in osse contingat, fractura me-
ritò nuncupatur. Hæc Græcis *πάτραμα* dicitur, autore Galeno. Cur
verò rebus tantum duris, & renixu contranitentibus, fracturæ ra-
tio conueniat, ex Aristotelis penu depromendum. Is nanque lib.
Meteororum quarto, cap. 9. hanc videtur huius rei rationem adfer-
re, quòd frangi ea tantum iurè dici possint, quæ in magnas partes
secari, ac distrahi, diuelli queant: quæque substantiam nec mol-
lem, nec vacuam, aut sequacem: sed solidam, & duram reni-
xūque reluctantem nata sint: qualem naturam cum ossa sortita sint,
& multis præterea meatibus scateant, fit ut non frangibilia tantum
ossa, sed & friabilia, & comminui quoque parata, haberi meri-
tò debeant. Hoc enim frangibilia à comminuibilibus distare,
idem Aristotelis voluit, quòd fractilia quæ sunt longè porrecta fo-
ramina habeant, ob idque non nisi in magna, & longè posita fe-
cari possint: friabilia verò, seu comminuibilia, & multa, &
obliquè potius, quam directim posita foramina contineant: quam
obrem & minutatim diuidi, & quasi frustillatim atteri ipsa pos-
sint. Ad fracturam item duobus potissimum opus esse, rerum na-
turæ scientissimi existimant, valido frangentis impetu, & rei fran-
gendæ renixu. Quæ causa est, quòd neque carnem, neque medul-
lam, aut adipem aut id genus mollium quidpiam frangi dicimus,
quòd facile cedant, mollitiæque sua frangentis impetum minimè
sustineant: quamobrem contundi potius, aut vulnerari, quam fran-
gi, iurè dicimus. Quod præter Aristotelem, sensisse eius inter-
pres Auerrous, libro metheorologicorum quarto, com. 44 conce-
ptis penè verbis est visus. Causam attulimus, cur ossibus tantum
fracturæ nomen congruat. Fracturarum nunc quæ differentiae sint,
breuibus explicemus. Earum quædam simplices habentur, quæ-
dam multifidæ, ut Paulus libro 6. cap. 90. de capitis fracturis, &
post eum Cauliacensis Guido testatur. Quæ porrò simplices sunt,
aut os transuersim per crassitudinem secant, aut assulæ modo in
oblongum findunt, recta fissura facta, aut in extremo quasi luna-
tam efficiunt sectionem, aut farinæ modo os in multas, easque
tenuissimas partes frustillatim diuidunt. Quæ transuersim fit in osse
fractura (quam Græci *ῥαφανίδου* vocant, *σικκιδου, καὶ κουλίδου*) à ra-
phanorum, vel cucumerum, seu brassicarum similitudine, quæ
sic effringuntur, nomen sortita est. Auicenna raphanalem, hasta-
lem, & arundinalem vocat. Quæ assulæ modo fit, ea oblonga
est ossis fissura, quasi scissionem dicas: in longitudinem protendi-
tur, nec in totum ossis partes seiungit. Hanc Paulus *σχιδακίδου* Græ-
cè, Auicenna linealem appellat. Est & altera quædam, quæ *καλάμηδου*,
vel ad vnguem dicitur, quæ iuxta partem aliquam recta est fissura,

Lib. 4. & 6.
mech. med.Fracturarum
differentiæ.

Lib. 5. cap. 1.

Fen v. quarti
trac. 2. cap. 1.

vbi supra

in extremo lunata : Auicennæ interpres lunarem nuncupat. Est & quæ ἀλεξίτιδος, vel κερυνδίου dicitur, ad farinæ similitudinem dicta, cum in multas tenues partes os disrumpitur : Auicennæ interpres fanchiam nominat. Refractio autem, vel etiam præcisio ea est ossis fractura, quum pars ossis per summitatis rupturam aufertur, vt ablata superinnatet. Hanc Paulus ἀπόθραυσιν & ἀποσιπλίω Græcè nuncupandam censet. Celsus fracturarum tria tantum genera facere videtur, in hæc verba. Omne os (inquit) modò rectum, vt lignum
 » in longitudinem finditur, modò frangitur transuersum, interdum
 » obliquum, atque idipsum nonnunquam retusa habet capita non-
 » nunquam acuta, quod genus pessimum est. Hæc Celsus. Fra-
 » cturarum hæc potissimæ differentiæ sunt. Verum quæ in capite
 fracturæ contingunt, quum à violenta quadam re extrinsecus in-
 cidente caluaria diuiditur, multas & ipsæ quoque differentias for-
 tiuntur. Prima dissectæ caluariæ differentia, rima dicitur, quam
 Græci ρωγμή appellat. Hæc caluariæ est per summa diuisio, rimâ
 ve profundior, in qua nequaquam os vitiatum foras emouetur.
 Interdum adedò arcta rima huiusmodi est, vt sensum effugiat, tùm-
 que τριχίσις, vel τριχίσις, quasi capillarem dicas, nuncupatur: quæ
 quoniam sensum exiguitate sua fallit, plerisque sic affectis mortis
 causa fuit, vt Paulus testatur, & non rarò experientia ipsa docet.
 Memini olim, dum Auenione medicinam facitarem, casum ac-
 cidisse huiusmodi : vt non satis perspecta rima mulieri cuidam se-
 cundum frontem vulneratæ, mortis causam attulerit. Quoniam
 verò res est animaduersione, ac scitu dignissima, historiam recen-
 sere ad veri fidem, haud pigebit, quòd, autore Galeno, exem-
 plorum ea sint pro potioribus habenda, quæ ipsi oculis vsurpau-
 mus. Erat mulier quædam florenti ætate, eleganti forma, ac bo-
 no corporis habitu prædita, quæ viro cauponi nupsit eius diuer-
 sorij Auenionensis, cui Gryphus aus insignis erat. Ad cauponam
 cum multi insolentes, impurique homines accederent, vt ferè fie-
 ri solet, vbi se mero multo implessent, vnus assidentium probè
 potus, & hospitæ (quam vt aiunt deperibat) cum propinasset,
 illaque renuisset, gestans manu vitreum poculum ioco vinum in
 illam cum proicere vellet, vnâ & poculum vino plenum pro-
 iecit, vulneratque exiguo, ac planè contemnendo vulnere mulie-
 ris frontem. Accitus chirurgus, ille officio fungens linamenta
 admouet, nullus capitis dolor, nulla verenda symptomata, nec
 primo, nec altero die infecuta sunt : tertio, dolor grauis, febris,
 totius faciei ingens tumor, rubori, & inflammationi coniunctus:
 mox delirium, & conuulsio quasi quædam, interceptaque vox.
 Apertum vulnus, multi adhibiti medici, atque chirurgi, magni-
 tudine casus inopinati acciti, rimula vix conspicua apparebat, quinto
 die mors. Dissectum cadaveris caput, Prætoris vrbani iussu, ingens
 phlegmone intra caluariam inuenta, dura meninx, tumens, dura,
 liuore

Gen. 7. quart.
trac. 1. cap. 1.

Lib. 8. cap. 7.

Lib. 6. cap.
90.

Lib. 9. meth.

Historia mi-
ta.

liuore affecta, & ingenti puris copia suffusa, reperta est. Erat
 autem tanta puris congesti copia, vt librarum ferè duarum pon-
 dus æquaret. Hic euentus miserrimus fuit, illud vt verum esse
 fateamur, quod est à nobis paulò ante, ex Pauli autoritate cita-
 tum, rimam in capite mortis nonnunquam causam attulisse. Sed
 iam ad differentias fracturarum recensendas, denuò stylum verta-
 mus. Est & altera differentia, quæ excisio nuncupatur, Paulo
 ἐκκοπή, scisio est, in qua os læsum, disruptum, atque effractum
 est. Vbi verò à reliquo osse pars offensa discesserit, ἀποσκαρτισμός
 100 vocant, quasi à securi facta denominatione, quòd ita diffractum
 os videatur, ac si securi percussum fuisset. ἐκπίσμα, est ossis in mul-
 tas partes diuisio talis, vt rupta ossa ad membranam vsque descen-
 derint, vt cerebri membranas contactu suo premant. ἐγγίσωμα qua-
 si corporum appropinquationem dicas, caluæ ictus est, in quo os
 vitiatum ad interiorē cerebri membranam prolabitur, eamque
 contingit, καμάρωσις, diuisio caluariæ est, in qua pars affecta came-
 ræ modo exaltata relinquitur, ac intro à sanis fracturæ partibus
 ossa magis recedunt, membranæque immittuntur. θλάσις, quæ con-
 tusio dicitur, & infantibus ex offensione accidere sæpe solet, cal-
 200 uariæ diuisio non est, eoque nec fracturam rectè dixeris : verum est
 ossis caluæ in interiorē partem impulsio, aut inflexio, concaui-
 tatem, integra caluæ continuitate, tantum efficiens. ἀπόχημα se-
 cundum nonnullos id fracturæ genus est, cum non pars caluæ per-
 cussa, sed alia illi opposita frangitur. Id fieri posse Paulus negat.
 Celsus solere ait euenire, vt altera parte ictus insiderit, & altera
 os fiderit. Recentiores medici, qui de facienda medicina scripse-
 runt, Celso consentiunt, inter quos Nicolaus Florentinus ocula-
 tum se esse eius rei testem affirmat. Historiam nanque ille narrat
 filioli Masi Flunamollis, qui cum secundum dextrum tempus cla-
 300 uua percussus fuisset, contusio quidem, ac vulnus, parte illa qua
 impactus ictus fuit, apparuit, rima tamen nulla, aut scisio ea in
 parte conspicua erat, patientiore quidem de industria facto vulne-
 re : cumque vigesimo die horror, febrisque inuassent, die vi-
 cesimotertio liuor, atque gangræna in sinistro tempore illi aduer-
 so apparere cœpit, summotaque rasorio demortua carne ad calua-
 riam vsque, cranium fractum ea parte repertum est. Vnde con-
 stat fieri posse (quod Paulus negat) vt altera parte ictus, altera
 fractura, scisiove sequatur. Quam fracturæ differentiam, quasi
 ab Echo responsonem dicas, ἀπόχημα Græcè vocari Paulus conten-
 400 dit. Hæ sunt fracturarum in vniuersum differentiæ atque modi.
 Ad causas modò properandum, si modò id prius de fracturarum
 differentiis adiecerimus, esse quasdam fracturarum compositas dif-
 ferentias, vt cum fracturæ ossis vulnus insuperiacente carne con-
 iungitur;

Lib. 6. cap.
90.Lib. 6. cap.
90.
Celsus lib. 8.
cap. 4.
Serim. 7. sibi.
2 trac. 4.
cap. 1.
Historia à
Nicolao
Florentino
prolata.Lib. 6. cap.
90.

iungitur, aut dolor, inflammatioque non contemnenda copulantur: aut cum fractura ipsa, prominens quippiam in osse apparet: vel cum ex osse malè ferruminato, atque commisso tophaceus nodus relinquitur. Hos complexus, etsi recentiores medici fracturarum differentias statuunt, propriè tamen differentia censendæ non sunt, cum quod seorsum, atque per se consistere potest, nunquam alterius fuerit differentia, ut ex Galeno libro 3. methodi haberi potest. Possunt autem & vulnus, & dolor, & tophus absque fractura consistere, quo fit ut veræ ipsius differentia non sint. Sed de his hæcenus. De causis illud promendum: quæcunque extrinsecus insidentia contundere, diuidere, frangere, illidere, atque compressu grauare ossa possunt, ea omnia causarum loco habenda meritò esse. Omne nanque os cum iniuria accessit, aut vitatur, aut finditur, aut frangitur, aut foratur, aut colliditur, aut loco mouetur: de quo sequenti capite agemus. Causas has, ut acutius perpendamus, protinus ut fracti ossis suspicio incidit, considerandum est, lapide, an ligno, an ferro, an alio telo percussum os sit, & hoc ipso, leni an aspero, mediocri, an vastiore, vehementer, an leniter. Quia quò mitior ictus est, eò facilius os ei restitisse credibile est. Contundentia omnia grauià, duraque, nec mole minima esse oportet, vehementique impetu, vel iacta, vel obuiantia. Quæ impetu incidunt diuidere, & frangere ossa possunt: sicuti collidere, quæ impetu valido occurrant, ut casus ab alto præceps, ad durum lapidem occursum, vel impulsio. Ex circumtorsione nonnunquam fractura incidit, ut in luctantibus euenire sæpè videmus, præsertim si arida, imbecillaque crurum ossa sint: mox enim vim passa franguntur. Fracti ossis signa hæc sunt: si præcesserint causæ fracturarum productrices, ut si quis graui telo, vehementerque fauciatu fuerit, si ex sublimi ceciderit, si in lapidem durum, aut magnum impegit, si ictum acceperit, ad os usque descendente. Si quid tale quis passus sit, de ossis fractura suspicio habenda erit: ea porrò ad tactum maximè dignoscetur. Fracti nanque ossis partes disiunctæ, separatæ, ac vario posito sitæ, inæqualisque, si quis manum admoueat, reperientur, membri in quo fractura subest figura peruertitur, collisio quædam, ac crepitus ex fractorum ossium collisione natus sentitur, attræto membro: pars læsa attræta dolet, corpus diffracto membro inniti minimè potest. Hæc fracturæ transuersim factæ signa potissima sunt, ex Rasij, Haliabbatis, & Auicennæ sententia. Si verò secundum longum diffractum os sit, crassities quædam supra iustum naturæ modum tactu percipitur, cætera signa non adsunt, quæ adesse in fractura transuersali diximus, nisi quòd & dolor, & inæqualitas, sensus etiam iudicio deprehenduntur. De fracturis porrò variè iudicandum est. Quæ transuersim fracturæ incidunt, difficiles sunt

Fracturarum
causæ. 10

Celsus lib. 8.
cap. 2.

Fracturarum
signa.

Fracturarum
iudicia.

les sunt habendæ, quòd rectè coire ossa non possint; secundum naturalem eorum vnitatem. Quæ propè iuncturas, & in artuum vicinia, grauiore, vel ea potissimum ratione, quòd ligari commodè minimè possint, motumque postea partis difficilem reddant. Minimè periculose ossa media in humeris, brachiis, femoribus, eruribus, & digitis, franguntur. Nam & facilius coalescunt, & fasciis, atque ferulis vinciri ad coitionem, facilius possunt. Tolerabilis est simplex, transuersa, vel longa, peior vbi fragmenta multa adfuerint, aut vbi obliqua constiterit fractura. Pessima quæ foratione fit: quòd & carnem, nonnunquam verò & neruum, & musculum lædat. Quæ cum contusione valida, dolore, inflammatione, aut vulnere contingit fractura, pessima habenda est, quòd instaurari fractura prius non possit quàm reliqua curata sint: tum quòd vbi vulnus cum fractura incidit, inflammationes grauiore, & caneros promptiores (ut Celsus ait) sic affecti patiuntur, vbi animaduertendum Celsum hoc loco, per caneros, gangrænam, & sphacelum, non cancrum, apostema intellexisse. Postremò verò ea ratione difficilis est fractura huiusmodi cum vulnere carnis copulata, quòd neque ferulis, neque canalibus (necessariis ad fracturas præsidis) uti tum possumus, sed neque fasciis ad ligandam (quas Hippocrates *στρογγυλίδας*, idest subligamina vocat) uti possumus. Neque enim vulnus huiusmodi, fasciis obuoluum esse, tum prisca, & qui Hippocratis ætate fracturas curabant, tum recentiores qui de ea re scripsere, censuerunt: ne scilicet ichorum effluxus ligatura quæ fasciis fit inhibeat: ingens planè malum. Quo fit ut cum talia accidunt, in difficili rem esse rectè pronunciare possumus. Eum autem modum, quo Chirurghi in huiusmodi fracturis cum vulnere curandis uti solent, ut circuncictis vtrinque fasciis apperturam in medio relinquunt, damnat libro de fracturis Hippocrates. Fractura quo vetustior, hoc est quò tardius diffracta ossa ferruminantur, eò contumacior efficitur, quòd & spatia inania aliena substantia impleantur, & callus inæqualis gignatur. Fracturæ non omnes pari dierum numero coalescunt, ac committuntur: sed aliæ citius, tardius aliæ. Caluaria trigintaquinque diebus: brachium & tibia, si rectè tractentur, diebus circiter quadraginta: cubitus diebus vltimum triginta: coxendicis os diebus decem & octo. Costæ diffractæ, post vnum & vigesimum diem, Celso: aliis post vigesimum octauum, ferruminatæ sanescunt. Maxilla, iugulum, scapula, os tali, calx, manus, planta, intra decimum quartum, & vnum & vigesimum diem committi solent. Coxa Hippocrati diebus quinquaginta: pes sexaginta dierum spatio concrescit. Sed tamen ad celerem tardamve fracturarum coalitionem plurimum facit ætas, virium robur, habitus corporis vitæ ratio, aëris conditio, ut in his ferruminationum terminis, nihil pro stato & firmo ponendum sit. In Cranij autem fractura notæ hæc in

Lib. 8. cap.
20. vbi de
cõ muni cura-
tione ad hu-
meros, bra-
chia, crura,
& femora
tractat.

Fracturarum
coalitionis
tempus.

Hipp. lib. de
fracturis.

malis habendæ sunt : si subtenfa caluariae membrana tumet , si liuet , nigricat , si tenfa , si immobilis manet , si delirium , si infomnia , si vox intercepta fit , si rubent oculi , si iugis vomitus , si neruorum resolutio , aut distentio appareat , si maxillarum ac ceruicis rigor , si nihil ex vulnere effluat. Salubria signa sunt , membrana mobilis , benè colorata , increfcens caro , symptomatum prædictorum defectio. Hæc si adfuerint certam spem salutis faciunt. Offa rectè commiffa esse testantur , æqualis membri præfracti , & iam ferruginati compago , naturalisq; figura si sano membro comparatur : sublatus doloris sensus , membri ad motum localem firmitudo , & potentia. Sed iam ad fracturarum curationem methodo tradendam accingamur.

Fracturaru
curatio.

Fracta omnia glutino ferruginari postulant , fasciis diffracta ossa committentibus , vinculis , ferulis , atque conalibus. Qua autem ratione adhibenda hæc in fracturis (sint , nos bellissimè Hippocrates , libro de fracturis , Galenus libro sexto methodi medendi , Paulus libro 6. à capite nonagesimo ad centesimum & decimum , Celsus libro 8. Auicenna fen. 5. quarti canonis , & vt in summa dicatur , omnes , qui de facienda medicina scripserunt , tractationem hanc accuratè attigerunt. Est autem præcipuus in fracturis curandis scopus , vnitio , & coalitio , quoniam soluta partium ossis continuitas est , quæ quidem ipsa , vnitionem postulat , ita tradente lib. 6. methodi medendi Galeno. At verò quoniam qui proponitur finis in ossium fracturis perfici nequicquam potest , (non enim coalescere ipsa per se ossa possunt , quòd è semine genita sint) superest , vt alterius cuiusdam substantiæ interuentu quæ glutinis instar sit , diffracta ossa ferruinentur , cum instar carnis , molliumque partium regenerari ipsa per se ipsa nequeant , nimia siccitate , ossis duritiæque vetante , & materiæ inopia id fieri prohibente. Ea tantum ossa vnitionem per se , & nullius interuentu recipere possunt , quæ mollia , humidaque fuerint , qualia puerorum & infantium ossa habentur. Sed id rarum est. Illud frequentius , vt callosæ substantiæ interuentu ossa ferruinentur. Gignitur porò ea substantia in ossibus fractis , ex superfluo ossium alimento , quod ossa ipsa ad sese tractricis facultatis vi alliciunt. Vnde quod ex proprio ipsorum alimento redundat , in fracturæ labris cohærens , agglutinatumque concrefcit , diffractasque partes vnit. Corpus id Græcis *καλός* , Latinis callus dicitur. Qui cum mediocritatem quandam in duritie , ac mollitie , crassitie ac tenuitate nactus fuerit , tum agglutinandis fracturis idoneum vinculum fuerit. Quatuor itaque præcipuis scopis fracturarum curatio perfici solet , præsertim transuersim factarum. Prior est , vt diffractæ partes ad rectitudinem dirigantur ; inque naturalem situm coaptentur. Secundus , vt sic conformata ossa , ritèque commiffa prorsù immota donec curata sint , maneat. Tertius , vt calli eù diffractis partibus agglutinatione moliamur. Quartus , vt quæ superueniunt symptomata arte emedemus. His scopis vniuersa perficitur fracturarum curatio.

curatio. Verum hi , vt rectè à medico in actum ducantur , obseruationibus quibusdam opus est , sine quarum præsidio ritè procedere curatio nequit. Illud in primis obseruandum , vt in fracturarum curationibus docti in primis adhibeantur chirurgi prudentesque ministri , qui accuratè imperata facere norint : locusque , lumen , medicamenta , linamenta , ferulæ , vincula , fasciæ , parata , promptaque sint omnia. Medicamenta sint , oleum rosaceum , idque omphacinum si haberi potest , ouorum albumina , oxycraton , locus planus , ac lumine collustratus , vt ritè chirurgus operari queat , linamenta concerpta multa sint , seu etiam stuppæ lenes ad contegendum membrum , ferulæ probè dolatæ , tenues , è sequaci ligno , coriòve fabrefactæ apparentur. Fasciæ latæ , oblongæ , firmæ , è tela nec rigida omninò , nec molli , & quæ ad vincendum membrum satis sint , construantur : vt lectus , & stragulæ vestes , probè ad ægri quietem composita sint. Quæ vbi parata fuerint , tum ad fracti ossis reductionem , seu æquationem est arte properandum. Vbi nanque ad dextram detorta ossa sunt , ad sinistram ducenda erunt , & contrà. Semper nanque in directum agendæ ossis fracti partes sunt. Directum autem id audire oportet , cum in naturalem figuram , quam prius habebant , ossa reducuntur. Eum verò situm , autore Galeno , habuerint , si quis ea quæ disident ossa , integræ partis intuitu in contrarium adducat : à qua transpositionis ossium certissima indicatio petenda erit. Vfu nanque venit , vt tum prorsum , tum retrorsum , tum in hanc , illamve partem ossis translatio , fracturæ vi facta sit. Quæ igitur retrorsum acta sunt , ea prorsum , hoc est in oppositam partem , pelli conueniet. Quæ prorsum emota sunt retrorsum adducere oportet , altera semper parte modicè in contrarium deducta. Obseruandum item & illud quoque est , vt cum reducta , æquatæque ossa fracta sunt , ea in æquatione comoda ligatura (quæ fasciis obuolutis , varièque circumactis perficitur) feruentur , idque citra dolorem , quantum quidem fieri poterit , hoc est , vt quæ admouentur fasciæ , ferulæque , neque nimis arctè constringantur , nec laxæ nimis pateant. Arctæ nanque ligatura dolorem : laxa ad continendum inualida est. Arctæ rursus immodicè , gangrænas , & sphacelos parit (quod ego sæpe fieri animaduerti) laxa æquata ossa dissoluit. Sit itaque ligatura inter extrema hæc mediocris , vt neque compressu dolorem , mortificationemque inferat , nec laxitate dissolutionem. Quin & cauendum erit , vt quod ad ferulas pertinet , initio ne graues , ne scabræ , aut duræ , sed leues , dolatæ , molliorèsq; admouentur , & quæ continere quidem diffracta ossa possint , compressu torquere nequeant. Post septimum verò diem paulò firmiores admoueri poterunt , vbi à phlegmone metus non subsit , vt Galenus lib. 6. methodi , & medèdi Auicenna conceptis verbis sensisse sunt visi. At verò neque parum de dissolutionis ferularum , atque fasciarum tempore solliciti esse debemus. Nā si vel nimis properè

Lib. 6. meth.
med.

Hipp. lib de
iis quæ in
medicatura
sunt.

Et. 5. quarti.

properè ante ossis ferruminationem eas sustulerimus, ingens malum parti inferemus, sin nimium tardè, longo compressu membrum in mortificationis periculum adducemus. Itaque si neque pruritus, neque dolor, gangræna, inflammatio adsint, soluere ante decimum, aut quintumdecimum, aut vigesimum minimè expedit. Sin illa, alterumve illorum adsit, intra septimum solui possunt, imo quocumque die illa quæ diximus apparuerint, Hippocratis iussa sequentes, qui tertio quoque die deligationem soluendam, vbi dolor, pruritùsve infestant, & membrum temperata aqua fouendum præcipit, vt & acris sanies discutiatur, & mitigetur dolor, prurigoque sedetur. Nec minor de calli generatione cura habenda est, vt is probè temperatus, orisque fracti ossis commissus regeneretur, id post septimum diem fieri solet: tumque largius nutriendus æger est valentioribus cibis, & paulò glutinosioribus, sicuti ab initio tenuiter cibandus: à vino & carnibus quoque arcendus: sed vbi regenerari porus incipit plenius alere ægrum ex vsu est. Hæc Hippocratis, Galeni, & Rasij sententia est. Nunc ad intentiones curatiuas obeundas, de quibus antea diximus, propius accedendum. Harum primam ossis æquationem esse diximus. Ea sic perficitur, vt membrum perfractum decenter à ministris intendatur, vt in directum diffracta ossa dirigi possint: quod vbi peractum est, os deinde depressum attolli: elastum & supereminens deprimi adedò debet, quoad ossis fracti fines rectè concurrant, & naturali posito coaptentur. Neque enim emota sedibus ossa, atque præfracta venire in suam sedem possunt, nisi illa per vim intendantur, sed ita vt distentio illa moderata sit. Immoderata nanque distentio plerunque febres, acerbos dolores, conuulsiones, & resolutiones creare solet vbi in directum reposita ossa sunt, lineis fasciis articularum capita vincienda sunt, & probè collocandum membrum. Atque hæc prima est curandi ratio. Altera est, vt sic æquatum membrum debitis fasciis, ac ferulis obuolutum eo in situ seruetur. Aequatum porrò membrum sublacione doloris deprehendimus. Id enim obeundum incunctanter esse, Hippocrates iubet, vt ossium finibus coaptatis membrum deligemus, quod & Galenus, & Paulus confirmant. Nam cum immota esse oporteat quæ ligaturis coaptata sunt, & coniuncta, ne scilicet motu & agitato adæquata iam ossa rursus distorqueantur, ob id necessarium est non solum fasciis contineri perfractum membrum, sed vno in loco immotum consistere, idque vel ferulis circumpositis, vel repositorio quodam leui ad membri perfracti formam efficto, in quo partem læsam absque dolore reponere valeamus. Fiunt huiusmodi repositoria alias aliter: quædam quæ tibiæ fractæ, quædam quæ brachio conueniant. Confiuntur porrò ex leui, eoque probè leuigato ligno, vel corio, vel charta crassiore, quæ ad formam vel brachij, vel tibiæ effractæ, membro læso subtenduntur, fibulis, aut fasciis lineis circumpositis: sic enim membrum immotum firmiter manet.

Sed in

Sed in ea fracti membri repositione ei est vnice intendendum, vt appositæ & maximè conueniens membri figura seruetur. Siquidem inconcinna figura in fractis ossibus, non solum dolores ingentes (vt Galenus ait) excitare, sed & ossa intorquere (ingens in huiusmodi affectibus malum) potest. In peruerso nanque situ atque figura, musculos quosdam tendi, alios solui ac remitti est omninò necesse. Vbi verò tenduntur, & dolorem excitari, & à deligatura comprimi ipsos est verisimile. At vbi ex inconcinno posito remitti musculos quosdam videamus, quâ tensio remittitur, quo loco deligatura laxa est, ibi munimento destitui fracta quæ sunt, consequens planè est. Ob id aptissima figura reponi fracta membra debent. Fuerit autem huiusmodi, quæ & à dolore alienissima est, & membro familiaris, vt in qua diu citra dolorem consistere æger possit. Hæc & rectissima est, & membro naturalis, ac consueta. Eam porrò Galenus rectissimam vocat figuram, quæ venas, arterias, & musculos quàm rectissimos habet. Itaque angulosa figura, quæ modicè ad cubitum inflexa est (quæ ἐγκύβουτος Græcè dicitur) brachio maximè congruit, & ei valde naturalis est. Cruri verò, quæ paulo minus porrecta sit. Vt igitur perfracta pars aptè, decentèque ligata reponatur, ea illi figura inuenienda est, quæ & secundum naturam consueta, & à dolore (vbi pars malè affecta est) quàm alienissima habeatur. In quam rem recentiores chirurgi, secundum deligaturam mox ferulas circumponunt, ipsas pro ratione fracturæ adstringentes. Veteres (vt Hippocrates, Celsus, atque Galenus) non protinus ab initio, sed à die tantum septimo, nono, vndecimo eas admouebant, vt libris de fracturis, ab Hippocrate, & lib. octauo à Celso, & à Galeno sexto methodi est videre. Sed errare minimè nostri dicendi sunt, & si eas mox iniiciant, modò id aptè, & citra dolorem (quod periti artificis esse putamus) effecerint. Sic enim melius fracta, aptata, coherentiæque manent, & porus facilius inter fracturæ oras innascitur, vbi à principio circumpositæ ferulæ fuerint. Quæ cuiusmodi esse debeant superius diximus. Hippocrates certè læuigatas, planas, æquabiles deligit, idest nullatenus distortas, in summis tamen partibus, superiori inquam & inferiori deradi leuiter debent, quâ deligatio fit, & ea etiam parte minores effici, quâ fractura consistit, latiores & valentiores, vt firmiter æquata ossa continere possint. Sic autem adhibere eas oportet. Splenia multiplica, hoc est triplicia, quadrupliciæve oleo imbuta super fascias æqualiter circumductus admouere oportet. Dein ferulas lana, gossipiõe, aut mollioribus stupis in orbem obuolutas, vnus digiti interstitio alteras ab alteris distantes circumducere conuenit, moderatè adstrictas. Atque hæc de secunda intentione. Tertia circa pori productionem tota versatur, qui vt gignatur cogi, concresecereque cum fracto membro aliquid proprij ossium alimentij oportet, quod in fracturæ labijs consistens ossa diffracta ferruminet,

Crassa

Lib. de fracturis.

Prima intentio.

Celsus lib. 8. cap. 10.

Secunda intentio.

Lib. de fracturis.

Lib. 6. meth. Lib. 6. cap. plurib.

Lib. 6. meth. & in com. ad lib. de fracturis. Hippo.

Lib. de his quæ in medicatrina fiunt

Ferulas adhibendimodis.

Tertia intentio.

Crassa hæc materia poro gignendo idonea, ad duodecimum, vel quintumdecimum diem ab ossis fractura gigni incipit, vel Guidonis testimonio, tamen in aliis citius, tardius in aliis id fiat. Callum porro aggenerari indicant, dolor sedatus, inflammationis & tumoris securitas, bonus ac floridus perfracti membri color. Quæ cum apparuerint, paulò plenior intituendus victus tum est, cibisque valentioribus alendus æger, qui & succum bonum, & tenacem creare valeant. In hanc rem oriza, similigineus panis, è tritico paratæ pulles, vel farre, aut amylo, tum & animalium pedes, ventres, ac capita, Auicennæ valde probantur, præsertim hœdi, vituli, ac veruecis. Per initia fracturarum, antequam gignatur callus, tenuiter cibandus æger, detrahendus sanguis, si validæ vires sunt, ætâsque florens. Purgatio quoque adhibenda. Carne & vino ad decimum vsque diem, ex Hippocratis præcepto abstinentur: postea crassiora & styptico vino utendum, dum porus gignitur, qui moderatus esse debet, neque iusto maior, aut minor quam conueniat, vt docta Galeni sexto meth. sententia est. Sed iam de tertia intentione, callique generatione satis. Ad vltimam intentionem, quæ symptomata corrigere docet, accedendum. Ea porro quæ in fracturis euenire solent, sunt dolor, inflammatio, pruritus, vlcus, intemperies, gangræna, durities, pori deficiens, aut excedens magnitudo. Si dolor inflammatione vrgeant, confestim ferulæ, fasciæque dissoluantur, deligatioque soluenda, & pro Guidonis præcepto lanam mollem, oleo & aceto imbutam parti dolenti admouere, & id genus præsidia, quæ dolori sedando conueniant: vt est mica panis ex lacte caprino, adiecto rosa-ceo, ouorum vitellis duobus, & momento croci. Quod si inflammatio adsit, repellentibus ab initio utare, mox discutientibus. Quod si discuti nequeat, modicè suppurantibus utendum erit, curandaque detergentibus tandem sanies. Pruritus medebimur aquæ tepidæ fotu (vt Hippocrates, atque Galenus sensere) aut aqua salsa, vt recentioribus in more est, locum perfundemus: vnguentoque albo vocato, aut eo quod pompholygen accipit, adiecto sulphuris momento: quod ad pruritus plurimum valet. Vlcus siccantibus remediis, si adsit, curetur: & si sanguinis profusio sit, sistatur. Intemperies si calida sit, refrigerantibus, si frigida calfacientibus emendabitur: prout humida siccantibus, sicca humectantibus. Gangræna si superueniat, scarificatu multo, & ablutione aquæ salitæ ex lixiuio, vel Aegyptiaco vocato vnguento curanda erit. Quod si liuor, nigrities cum mollicie, & putredine serpente, partem occuparit (sphacelum id vocant) extirpanda putredo omnis, parsque demortua erit. Durities emollientibus, tum fotibus, tum ceratis, atque vnguentis emendabitur. Pori deficiens magnitudo alimenti valentioris copia, & perfusionibus, & emplastris eiusmodi, quæ emplastice substantiam habeant, quale est ex pice paratum, tum ex frictionibus partis affectæ reparatur. Vbi verò callus plus iusto grandior factus fuerit digerentibus medicamentis, autore Galeno minuendus erit. Cum recens adhuc callus est, valde adstringentibus medicamentis utendū. Paulus censet, deliga

Lib. de fracturis.

deligationem paulò firmiorem, & quæ comprimatur adhibendam, in quem vsus plumbi lamina, admora, partique alligata optimè facit. Si malè ferruminata ossa sint, recensque sit callus, fotibus ex aqua temperata fouendus locus erit: fragèdus rursus callus, ossaque dirigenda, & ligaturis ferulisque commodè tractanda. Verum si iam occalluerit, & in duritiem lapideam versus sit, atrectandum nullo profus pacto, vnâ cum Albucafi censeo. Id enim & dolores acerbos, & inflammationes excitat, & nonnunquam etiam mortem. Hæc de symptomatum fracturis euenire solitorum curatione, ac de fractis ossibus in vniuersum dixisse pro locorum communium ratione sufficiant. Atque hic capituli finis esto.

De fracturis, Hippocratis, & Galeni loci.

Hippocratis.

- 10 Siquidem os fractum fuerit, ac contritum (de capitis fracturis loquens Hippocrates) periculo vacat, & curare oportet hunc humectantibus medicamentis. Si verò rumpatur, & fissura fiat, periculosum est. Huic ferram adhibere oportet, ne in ossis scissuram sanies influens, membranam cerebri putrefaciat. Nam vt per angustum intrans, non autem exiens, affligit, & furere hominem facit. Huic itaque ferram adhibere oportet, vt sanies exitum habeat, non solum ingressum, ampla ferratura facta. Medicamentis autem utendum, quæ humorem in sese trahunt, & lauandum. Lib. de locis in homine, ex Cornarij versione.
- 20 Oportet medicum & luxationum, & fracturarum extensiones quàm directissimas facere. Hæc enim iustissima natura est. Si verò quid vel hac, vel illac inclinarit, ad pronam partem vergere conuenit: minus enim hoc peccatum est, quàm ad supinam. Lib. de fract.
- 30 Qui nihil præmeditati sunt, plerunque nihil peccant. Eodem libro.
- Qui verò sapientes sibi videntur medici, hi sunt nimirum qui peccant. Eodem libro.
- Crassissimam ferulam esse oportet, qua parte extat fractura, non tamen multum. Eodem lib. de fract.
- Ferulæ deligationis conseruandæ gratia apponuntur, non autem compressionis gratia alligantur. Eodem lib.
- In tringinta diebus vniuersis, maximè ex toto cubiti ossa corroborantur. Certum tamen nihil est. Ibidem.
- 40 Natura à natura, & ætas ab ætate valde differt. Eodem lib.
- Tertio quoque die soluere, ac rursus ligare iubebat Hippocrates fracturam manus. Eodem lib.
- Victus porro his, quibus ab initio vlcera non facta fuerint, neque ossa extrema eminent, sufficit aliquantò simplicior. A vino verò, & carnis esu abstinendum. Lib. de fract.

kk

Inten

- Intendere oportet in directum sec undum naturam , & secundum rectitudinem tibiæ ac fœmoris, siue tibiæ fractæ , siue fœmoris ossa extenderis. Eodem lib.
- De canalibus, qui sub crura facta subiiciuntur ambigit Hippocrates, an subiicienda sint. Eodem lib.
- Licet & cum canali , & sine canali , & bene & malè rem moliri. Ibidem.
- Ferularum locationes vitare oportet, & secundum malleorum rectitudinem , & supra tendinem, qui est in tibia pedis. Ibidem.
- Tibiæ ossa corroborantur in quadraginta diebus, si rectè curentur. 10 Eodem lib.
- Corroboratur fœmur in quinquaginta diebus. Eodem lib.
- Si suspicionem habeas os aliquod directione opus habere, aut de vlceratione aliqua timeas, intermedio tempore soluere, & probè coaptata religare oportet. Lib. de fract.
- Deficere oportet semper ferulas à nuda parte. Eodem lib.
- Fracturæ cum vlcere curatio. Eodem lib. longa serie.
- Quibus fœmoris , aut brachij os extra eminent, hi non valde superstites euadunt. Eodem lib.
- Reliquos locos ex lib. eodem de fracturis , & de iis quæ in medicatrina fiunt, & lib. de articulis inuestigare poterit, diligens lector. 20

Galen.

- F**ractio vocatur continuitatis solutio in osse. Libro de mor. diff. cap. 11.
- Fractura est continuitatis ossis diuisio. Libro 4. meth. medendi cap. 1. & libro 6. cap. 5. & libro de constitu. artis med. & in arte medicinali cap. 91
- Fractio dolorem inferre solet. Lib. 2. aphor. com. 6. 30
- Fracturarum differentiæ quinque. Prima schidacedon, id est, per rectitudinem: altera per tranuersum, cauledon Græci dicunt: tertia raphani in morem, raphanidon: quarta caryedon, id est in modum nucis: postremò aphitedon, hoc est in speciem farinæ. Lib. qui introductorius, seu medicus inscribitur.
- Nigrescunt interim ossa infra fracturis, interdum sine his. Eodem lib.
- Fracturarum capitis genera quinque. Rhogme, eugisoma, ecpiesma, apechema, & camarosis. Eodem lib. qui medicus inscribitur.
- Fracturarum omnis caluariæ species excisione administratur, excisoribus id quod in ossibus fractum est, auferentibus. Eodem lib. 40
- Fracturarum per singulas corporis partes contingentium, exposita curandi ratio. Eodem lib. pag. 222. & 223.
- Fracturarum in vniuersum tractatio, & hisce conuenientium deligationis modi expositi. Com. ad lib. Hipp. de his quæ in medicatrina fiunt, longissima serie, & lib. 6. meth. med.

Fract

- Fracturarum curandarum vera methodus. Libro 6. meth. med. cap. 4. pag. 152. A. Deligationum in his modi. Eodem lib. & cap. pag. 153. D.
- Deligandi præcepta. In com. ad lib. de his quæ in medicatrina fiunt.
- Cibatio conueniens in fracturis. Lib. 6. meth. med. pag. 156. D. & 157. de longis fracturis.
- Fracturis conuenientium organorum formæ explicatæ. Lib. 6. meth. med. cap. 4. pag. 157. D.
- 10 Fracturarum, quæ in capite variè contingunt, curandarum methodus. Lib. 6. meth. med. cap. 4. pag. 158. & eximendorum ossium præcepta, eodem lib. pag. 159. 160.
- Fracturarum absque vlcere consistentium, idonea per chirurgiam exposita curatio. In com. ad libro Hippo. de his quæ in medicatrina fiunt, & com. ad lib. de fracturis Hipp. pag. 825. C. & com. ad lib. de articulis, longa serie, tum & de fracturis cum vlcere curandis, com. ad lib. de fracturis, lib. inquam tertio commentariorum, ad principium.

20

Admonitio lectori.

- N**on fuit animus vniuersos de fracturis locos describere, ut in quibus omnibus describendis vix integrum volumen sufficeret. Eos qui singillatim discquirere volet, libros Galeni adeat, quos in Hippocratis libros de fracturis, de articulis, de his quæ in medicatrina fiunt, conscripsit: tum & sextum librum methodi medendi accuratè legat. Inueniet enim illic immensam horum locorum farraginem, qui non solum fracturarum omnis generis omnium differentias, nomenclaturas, & proprias rationes, sed & curationum varios modos, instrumentorum ad id conuenientium varias figuras, ac positus, curationum alias atque alias formas, pro cuiusque natura inueniet. Sed cum hæc ad chirurgicam magis, quam ad medicam artem pertineant, isthæc omnia (ut monet Galenus, lib. sexto methodi medendi) eius artis peritis relinquenda sunt. 30

De luxationibus in genere.

CAPVT VI.

- Q**uæ de luxationibus est tractatio, germanitate quadam eam, quæ de fracturis est, consequi debet. Cùmque præcedente capite de fracturis tractatum abundè sit, postremo hoc capite de luxationibus agemus, quid luxatio sit inquirentes, quæ illius differentiæ, quæ causæ, quibusque notis deprehendatur, qua demum ratione curanda luxatio sit. Ergo luxatio medicis nihil prorsus aliud est, quàm ossium secundum naturam connexorum, ex propria sede absque fractura separatio, quia motus voluntarius impeditur. Luxationes Græci ἐξarthρώσεις, καὶ ἐξarthρώσεις, ἐκ τῶν σείων. 40

k k 2

σείων

nio & corporis, & neruorum ac tendinum habitus confert. Vbi nanque corpus tenue, aut humidum fuerit, si nerui infirmi, expeditius os reponitur. Sed & primò facilius excidit, & postea minus fideliter continetur. Quicquid loco suo motum est, ante inflammationem reponendum est. Si illa occupauit, dum conuiescat, laceffendum non est: ubi finita est, tentandum est in his membris, quæ id patiuntur. Talia in luxationibus faciendæ Celsus iudicat. Sed iam ad curatiuam methodum properemus.

Curatio.

Præcipua ac vera luxationum curatio, repositio est, ut in genere dicatur: quæ ut commodè fiat, in varias partes distendendum luxatum membrum est, ut in restitudinem dirigantur quæ luxata sunt ossa: tumque ubi spatium inter disilientia ossa liberum relictum fuerit, ita ut in sedem propriam reponi os possit, commoda manuum attractione reducendum eò erit, vnde prolapsum fuerat: quod perficitur, si os ab ea parte in quam per luxationem impulsus est, in contrariam rursus partem impellas, inque natiuam sedem suam restituas: quod dum facis, maximopere tibi conandum est, ut leniter, ut citra dolorem, quoad id fieri maximè potest, impulsus, reductionemque agas. Atque hic primus est in luxationibus curandis medendi scopus. Alter est, articuli sic reducti firma contentio, ut quod repositum iam est, non amplius prolatur, sed sua in sede continenter, firmiterque consistat: quod fiet articulo, tum medicamentis appositis, tum deligatura & fasciis circumducto. Firmant autem ex medicamentorum ordine, rosaceum parti repositæ illitum, ouorum albumina panniculis excepta, & superadmota, tum & stuppæ eodem ouorum liquore madefactæ: sed omnium maximè fasciæ posca imbutæ, & pro ratione membri decenter admotæ, ac circumductæ, robur addere parti firmitatemque solent. Atque idem præstant ferulæ arte circumpositæ, si res id fieri poscat, neque nimis arctandæ parti sunt, ne inflammatio, dolorve subsequatur. Quæ ubi peracta fuerint, ad quietem dare membrum oportet, eo situ atque figura, quæ membro maximè familiaris sit, & à dolore quàm alienissimæ. Deligaturam porrò, nisi symptoma aliquod graue inciderit, ante diem septimum (quod minimum est) resolvere non oportet: quo elapso tempore, solutis fasciis fouere membrum calida expediet, ad doloris sedationem, tumque emplastrum ex polline, hoc est tenuissima farina, puluere rubro chirurgis vocato, omnibus candido ouorum exceptis, admouere, firmiterque quàm antea deligare, ex usu erit. Quæ doctæ Rasis medici præstantissimi sententia est. Tertius scopus is est, ut phlegmone, doloreque tentari membrum ne patiamur. Id fit tum cauta & tenui victus ratione ab initio obseruata: tum sanguinis missio-
ne, si res postulet: maximè verò noxiorum per aluum purgatione. Hæc enim omnia & fluxionem aliò regerunt: & membrum consecutione quadam à dolore phlegmonéque vindicant: quemadmodum & quæ repellendi vim habent, initio parti admota, ut antea diximus. Sequitur symptomatum correctio, qui quartus & vltimus est in
curatio

curatione scopus. Si dolor infestet, sedandus erit tum missione sanguinis, & purgatione si opus fuerit, tum chalafticis reprimentibus admixtis, ut decocto rosarum, absinthij, altheæ, anthemidis, scenogræci, & similibus: hæcque obeunda sunt ante membri reductionem. Si enim reponere membrum urgente dolore tentaris, vel phlegmonem, vel conuulsionem accerses. Confert etiam mollis lana ex hydræleo infusa, & admota, mirificè nanque dolorem mitigat. Si cum vulnere luxatio fuerit, primò reducendum membrum est, post curandum vulnus futura si opus fuerit, & remediis vulneribus curandis aptis. Si cum fractura luxatio composita sit, luxationi primùm repositione, postea fracturæ intendatur. Duricie, emollientibus est prospiciendū, ut fotu maluarum, altheæ, & similibus, & vnguento ex althæa parato, vel diachylone ireato. Sed hinc iam finem faciamus.

Ex Celsi lib. 8. cap. 11.

De luxationibus, Hippocratis & Galeni loci.

Hippocratis.

- 2° **L**uxationes & emotiones ossium circa genua, multò mitiores sunt emotionibus, ac luxationibus circa cubiti flexuram. Libro de fracturis.
- Ossa circa genu saepe quidem luxantur, facilè autem rursus incidunt, ac reponuntur. Lib. de fract.
- Luxantur ossa genu plerunque in internam partem, aliquando etiam ad externam, quandoque etiam ad poplitem. Eodem lib. & de eorum repositione, vide ibidem.
- Ossa circa cubiti flexuram, molestiora sunt, quàm quæ circa genu sunt, & difficilius reponi possunt ob inflammationem, nisi quis statim reponat. Eodem lib. & de eorum repositione, ut perficienda sit. Ibidem.
- Statim reponere articulum maximè confert, propter celeritatem inflammationis neruorum. Eodem lib.
- Confert omnia hæc similiter curare, & quæ franguntur, & quæ disparantur, & quæ luxantur. Omnia enim multis linteis, & spleuis, & cerato curare oportet, velut etiam alias fracturas. Eodem libro.
- Fugiendum est in deligatione, quantum eius fieri potest, ut ne circa flexuram multa lintea coaceruata sint. Ibidem.
- 4° Locos prætereà de hac re multos, libro de articulis, & libro de his quæ in medicatrina fiunt, colligere diligens lector poterit, præsertim de repositionis articulorum variis modis, de congruis ad id perficiendum instrumentis, de variis deligationum, fasciarum, & ferularum formis. Isthæc enim omnia multis verbis prosequitur citatis libris Hippocrates: quæ non parum ad locupletandos communes
kk 4 - hos

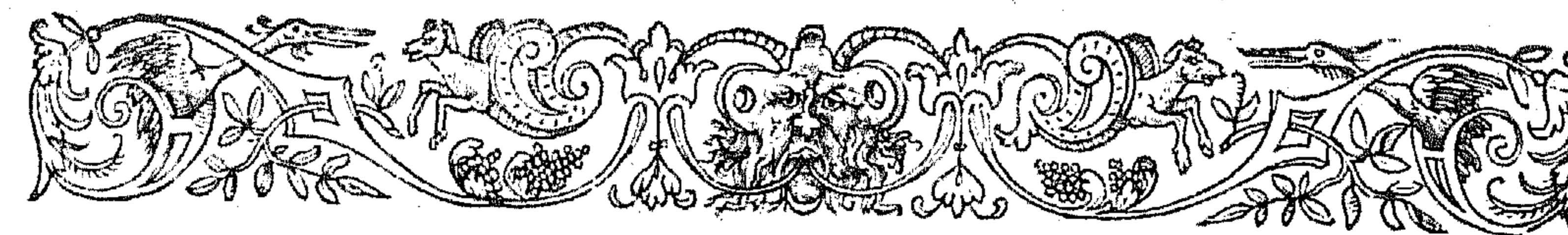
hos de luxationibus locos facere queant, præcipuos nos hîc recensuimus, qui facere satis visi sint.

Galen.

Lapfus seu luxatio, est ossium, quæ per articulum, vel coagmentationem mouentur, extra naturam delatio. In definit. med.
Exarticulatio, siue eluxatio, est ossis secundum naturam se habentis, in alienum naturæ locum ex profunda cavitae egressio. Eodem lib.
Dearticulatio, seu deluxatio, est ossis euariatio, delatiõve à naturali loco ad eum qui præter naturam est. Eodem lib.
Motio, est ossium per fixuram, harmoniãve compactorum ex propria fede in naturæ oppositam exturbatio. Ibidem.
Diductio, est mutua ossium per suturam, & coalitum coniuñtorum separatio, atque diremptio. Eodem lib.
Restitutio, est ossis, vel ossium à loco naturæ contrario, ad naturale traductio. Eodem lib.
Traductio, est diducti ossis in naturalem locum reuocatio. Ibidem.
Luxationum per singulas corporis partes contingentium expositio, & conueniens eorum per chirurgiam curatio. Lib. qui medicus, seu introductorius inscribitur ad finem.
Luxationum in singulis partibus euenientium conueniens explicatio, & curationis eorum per instrumenta, fascias, & ferulas modus. In com. ad lib. Hippocratis de fracturis, de articulis, de his quæ in medicatrina fiunt: ex quibus vberimis commentariis viam medicinam spirantibus, non communes tantum de luxationibus locos, sed & peculiare, ac proprios cuiusque luxati membri, inuenire medicinæ studiosus poterit. Nos enim sat habemus ad fontes relegare lectorem, vnde sibi locorum de quaque re copiam parare queat. Atque commentationis nostræ hîc iam finem statuentes, anchoram figamus in eo qui nobis in inchoando, & perficiendo opere dux, autor, præceptorque fuit, Deo optimo maximo, cui soli immortalis omnis honor & gloria in omne æuum.

APPENDICIS LOCORVM MEDICINAE

COMMVNIVM FINIS.

APPENDICIS LO CORVM MEDICI NAE COMMVNIVM

INDEX.

A	Abcessus, & eius consideratio	73. 34	sent corrûpi statim vniuersum cõsequens esset	51. 33
	Abcessus	70. 19	Callus quid	104. 36
	Abcessus extraneã quãdam materiam continent	73. 8	Calorem eundem & naturalem & præter naturam dici non repugnat	7. 12
	Accessio Galeno quid	11. 21	Cancer	75. 18
	Achores & fani	75. 36	Cantharides vesicam inficiunt	46. 9
	Aër popularium morborum causa esse solet	44. 25	Carbo ex phlegmonatum genere est	73. 28
	Alexipharmacis aduersus contagij seminaria pugnandum, in pestilentibus morbis	43. 26	Carbonis curatio	61. 13
	Antidoti, & alexipharmaca ad pestem	54. 9 & deinceps	Caries	85. 16
	Apostema	70. 18	Causa effectrix nulla per se contraria agere potest	48. 30
	Apostemata omnia quatuor tẽporibus distingui	79. 9	Causa mota quiescente molestior	59. 36
	Apostema num simplex sit, an completus affectus	71. 35 & pag. sequenti	vnamquãque prius quã efficit Causam rescindere oportet	10. 24
	Apostema, compositum non simplicẽ esse affectum	72. 17	Celsi loci explicatio	103. 16
	in Apostemate vnitatẽ partis, & constructionẽ, magis quã tẽperiem lædi	72. 20	Citò longè tarde prouerbiũ	52. 42
	Apostematis ratio in quo sita	72. 34	Citri semen venenis omnibus aduertatur	54. 28
	Apostematum primã, ac potissimã differentia à materia propria sumenda	72. 43	Citri odorem aëris corruptelam repellere	54. 28
	Afcites	75. 5	la Coculuche morbus popularis quis	45. 8
	Astrologica superstitione nulla cœlo magis inimica	49. 34	Colocynthis plãtas omnes perdit	38. 5
	Atheromata, steatomata, melicerides	76. 20	Complicatio Galeno & confusio diuersa	8. 42
	B		Configurationes cœlestium non variãt efficientiam planetarum	49. 26
	Bubonis pestilentis curatio	60. 30	Consuetudinem, eorum qui putridum expirat nequaquam tutam esse	37. 6
	Bubones	73. 22	Contagij seminaria vt frangantur, & alterentur	56. 29
	C		Contagij seminaria vt enecẽtur, & extinguantur	56. 41
	Cœlestium substantia optima, salutaris, benefica	49. 20	Contagio totius substantia morbus est	39. 16
	Cœlestia corpora si aduersaria nobis essent		Contagio mistorum est affectio	37. 25
			Contagio vnus tantum esse non potest, sed pluriũ	36. 39

I N D E X.

Contagio substantiam corrumpere solet 38. 12.	gionis repugnat 51. 42
Contagio non omnis lethalis est 37. 41	Contraria à nullo efficiente fieri suapte natura queunt 50. 36
Contagio quæ contactu solo afficit à putredine initium ducit 40. 6	Contrectatio periculi plena 39. 42
Contagio ab astris non prouenit 48. 34	Corruptio de malis est 49. 44
a Contagio vt seruanda corpora sint 52. 29 & deinceps	Corruptio omnis à contrario 37. 39
Contagiosa feminaria vt educatur 56. 29	Corruptio cur si uilis in eo qui inficitur, atq; in eo qui infectione intulit 38. 23
Contagiosa ac pestifera lue laborantes, quibus signis dignoscantur 56. 13	Cranij fracturæ notæ 103. 45
Contagiosi morbi omnium perniciosissi mi 36. 20	D
Cōtagione affectum quid dicatur 36. 37	Degenerare quod unius modi est à se- ipso non potest 49. 24
Contagio quid 36. 31. 40. unde id nomi nis sortiat 33	Dispersi morbi qui 44. 42
Contagioni omni quid conueniat 37. 15	Diuinum omne antiquum, & ordina- tum 50. 40
Contagionem vt contrarium quoddam perdere 37. 37	Dothienes, seu furunculi 73. 20
Contagionem productam quando dica- mus 37. 17	E
Contagionum differentiar tres 39. 24	ἐκχυμώματα 75. 24. ἀνευθύσματα 75. 25
Contagij fomes vt fiant, non omnia ido- nea sunt 39. 32	Elephas 75. 19
Contagione simplicia que sunt tangi nō possunt 37. 25	Endemus morbus quis 44. 40
Contagionem, quæ per fomitem afficit non omnem in putrefactione confi- stere. 40. 35. & 41. 10	Ephemeræ signa 9. 7
a Contagioso seu infecto homine num- mos contrectatos, abique periculo quis atrectare & tangere potest 39. 39	Epidemus morbus quis 44. 38
Contagiosam putredinem quando vo- care licet 41. 18	Epinyctides, Exanthemata, Ecthymata 75. 41
Contagionis in plures delata, in popu- laribus morbis, causam esse morbidā excretionem 41. 43	Epiplotele, Enterocete, & id genus tu- mores 76. 12
Contagiosus morbus quid 44. 19	Erysipelas 74. 13
Contagionis naturam in putredine non consistere 44. 16	Exarticulatio quid 112. 6
Contagionem & putredinem res longè diuersissimas esse 41. 13	Exemplorum quæ potiora habenda 100. 27
in Contagione affecto loco si manendū sit, quid agas 52. 43	Febres intermittentes seu recurrentes 8. 24
Contagiosi morbi unde appellationem sortiti 44. 18	Febres typhodes quæ 8. 15
Contagiosi morbi, neque à plenitudine, aut cachochymia obstructione ue oriuntur 46. 37. & unde nascantur 39	curnā interpellata Febres stas & cer- tis diebus recurrant 11. 11
Contagiosorum generationis modus & causæ 46. 32. & deinceps	Cur continentes febres circuitibus non ducuntur 12. 22
Contagionem rem malam & inordina- tam esse 49. 27	Febribus clysteres leues profunt 11. 1
Contagiosorum, & pestilentium mor- borum curatio 55. 30	Febricitantium calor acris & molestus 5. 36
Contagium à cælo fieri naturæ conta-	Febris quid 5. 28. 29. 43

I N D E X.

hectica Febris quando gignitur 7. 40	per totam pag. & 43. 30
Putrida & humoralis 42. ephemera 44	Historia mira vulnerata mulieris 100. 28
Febrium species 8. 1. & deinceps	Historia à Nicolao Florentino prolata 101. 28
Febriū maximè propriæ differentiar 7. 16	Humores cur stas temporibus recur- rant 13. 35
Febrium signa 9. 3	Humores corporis, motui Lunæ subiecti quidam putant 13. 27
Febrium materia spiritus, Humores, membra 7. 35	Humores intra uasa putrescentes conti- nentes efficiunt febres 8. 8
Febrium curatio 10. 16	Humori unicuique inest periodus qui sibi conuenit 13. 19
Complicatarum febrium causæ 8. 37	Humoris aliò auertendi ratio 78. 4
Febrium causæ 8. 28	Humorum decursus causæ 76. 36
recursus febrium causa 12. 8	Hydrocele 75. 4
Continentium febrium signa 9. 24	I
Putridarum febrium signa 9. 12	Infectio cur ab vno in alium transeat 38. 26
Interpollatarum febrium signa 9. 20	Infectio, quæ ex contagione suscipitur, qualis nam sit 38. 32
Ferulas adhibendi modus 107. 37	Infectum quid 38. 28
Fistula 73. 45	Infortunium quorum sit 50. 21
Fomes quid 39. 28	L
Fracastorij error 44. 7	Lectos, culcitra, stragulas, vestes in qui- bus infecti degunt contrectare peri- culi plenum 39. 42
Fractura quid 98. 44	Lepus marinus pulmones inficit 46. 8
Fracturæ ratio cur rebus tantum duris conueniat 99. 5	Leucophlegmatia 75. 6
Ad fracturam duobus esse opus 99. 20	Ligatura in fracturis qualis esse debeat 105. 30
Fracturarum causæ 102. 10	Luxatio quid 111. 42
Fracturarum differentiar 99. 29. & de- inceps	Luxatio completa 112. 16. Imperfecta 112. 18
Fracturarum signa 102. 27. iudicia 45	Luxationum causæ 113. 9
Fracturarum coalitionis tempus 103. 34	Luxationum curatio 114. 9
Fracturarum curatio 104. 13	Luxationum differentiar 112. 12
Fracturarum curatio quibus scopis per- ficiatur 104. 39	Luxationum indicia 113. 28
Fracturarum symptomatum curatio 108. 18	Luxationum prognostica 113. 30
In fracturarum curatione obseruationes 105. 43	Lordosis 112. 27
In fracturis rectissimam figuram quam vocat Galenus 107. 15	M
In fracturis directum quid 105. 19	Malum in diuinis non est, sed in natura mortalium 50. 40
Frangi quæ dicantur 99. 8	Malum in eorum albo, est quæ inordi- nata sunt 50. 39
Frangibilia, à comminabilibus quæ di- stent 99. 14	Medico iudicium de rebus, à sensuum fide sumendum 72. 36
Fructus humidi cur celeriter marcescat 40. 24	Minera putredinis quid 12. 14
G	Morbos circuitibus recurrere quid 11. 26
Gangræna 74. 1. Sphacelus 3	Morbos quosdam totius substantiæ esse 39. 6
Galeni consilium in pestilenti affectu 55. 22	II 2 Motus
Galeni loci explicatio 13. 23	
Generas est quicquid de alto descendit 50. 27	
H	
Herpes 74. 25. & deinceps	
Hicronymi Fracastorij error 42. 23. & hetica	

INDEX.

Motus incompositi corporis qui intelligantur	87. 32	φλυκταίαι	74. 34
N			
Natura omnium operum opifex, medicus verò minister.	89. 32	Phygethllum	73. 23. Phyma 25
O			
Oedema	74. 35	Plaga	85. 9
Oedemata solet Hippocrates omnes tumores appellare	74. 44	Polypus	76. 18
Ossis reducti indicium	113. 35	Popularis morbus quis dicatur	44. 23
P			
Papulæ 76. 4. seu variolæ	Ibidem	Priapismus	75. 34
* Parulides, & epulides	76. 17	Proverbium, c'ò, longè, tardè	52. 42
Peregrini nomine quid intelligi velit Hippocrates	53. 44	Psora, & lepra cutis vitia sunt	75. 19
Periodorum rationem omnem, naturæ specificæ humorum, proprietatque formam & speciem sequenti esse adscribendam	15. 10	Psudracia	76. 7
Periodorù Ordinis peruersio vnde accidat	15. 6	Punctura	85. 15
Periodorum causam in tria refert Galenus	11. 37	Purgatio in omnibus vulneribus optimè facit	71. 40
Periodorum ab ipsa humorum propria natura provenire 13. 45. eiusque rei demonstratio	14. 1	Putredinem viua animantia facilius cæteris rebus concipiunt	44. 13
Periodus Galeno quid	11. 25	Putredinem in rabie demorforum à cane rabioso non subesse	44. 2
Pestis	35. 38	Putredinem solam, epidemiorum, pestilentium, contagiosorum, & venenatorum morborum causam nō esse	42. 39
Peste affecti ad cibum cogendi in Peste an sanguine misso, an purgantibus medicamentis purgandum	57. 40	R	
41. & 59. 14		Radius, & cubitus	112. 36
Pestem quandam fati & arboribus esse communem 46. 13. quandam animalibus propriam 16. quandam hominibus 18. & vnde id proveniat	19	Refraçtio in osse	100. 4
Pestilens morbus quis	44. 31	Repellentibus quando non vtendum	79. 6
Pestilentes morbi an à cœlo nascantur	47. 30	Rima in capite, mortis nonnunquã causa	101. 5
Pestilentes morbi à popularibus quo differant	46. 25	S	
Pestilentes morbos Dei summi arcana voluntate non raro fieri, ad puniendam hominum scelera	52. 24	Sanguinis misso parum tuta in pestilenti morbo	56. 39
in Pestilentia obseruanda 53. 26. & deinceps.		Scirrus	75. 1
in Pestilentis affectus curatione, scopi proprii	57. 7	Sinus quid	73. 40
Phagedana	75. 21	Solutio omnis continui vnionem postulat	89. 7
Phlegmone vera 73. 12. & non vera 13.		Solum in quo morbus populariter grafsatur verrendum	52. 35
Phlegmonosi affectus	73. 19	Stellas quasdam fortunatas, quasdam infortunatas, quod ab Astrologis dicitur, vanum esse, ex Aucroë	50. 9
		Stellæ, ac sidera infortunium nunquam patiunt	50. 20
		A stellis malum non oriri, nec vllas esse maleficas	48. 43
		Stellæ omnes diuinæ sunt	49. 15
		Strumæ	75. 32
		in Substantia mutationes duæ, generatio, & corruptio	39. 12
		Sublaxatio	112. 19
		Sulphur ad pruritum plurimum valet	108. 31
		Symptomatum pestilentium curatio	61. 36
		T	
		Theriaca trahedi ad se veneni potestatem	

INDEX.

tem habet	60. 43	Vlcerum causæ	87. 18
Tonsillæ	74. 9	Vlcerum differentia 85. 24 & deinceps	
prohibita Transpiratio & putredinis & incensionis caloris generatrix	6. 35	Vlcerum signa 87. 36. iudicia	43
Tumor non omnis naturalem statum excedens, apostema est	71. 11	Vlcus quid	84. 30
Tumores melancholici qui	75. 16	Vlcus omne sicari postulat	90. 26
Tumoris nomine quid intelligendum	70. 9	Vnitio, diuortio contraria est	89. 16
		Vnitatis solutio, vnionem postulat 85. 1	
		Solutæ vnitatis apud Galenum nomina	86. 42. & deinceps
		Vua	74. 7
Tumorum quatuor præcipuæ differentia	73. 1	Vulnera magna, aut grauias tribus modis dici	88. 3
Tumorum curatio	77. 19	Vulnera magna adferunt mortem 86. 7	
Tussis popularis quæ viguit anno 1557. descriptio	45. 3. & per totam pag.	Vulnera in finibus musculorù, & in articulis periculosa	86. 24
Tympanites	75. 33	Vulnerum curatio	88. 41
		de Vulneribus, vt pro testimonio medicis dicendum sit	88. 30
V			
Varices	75. 22	in Vulneribus periculi nomine quid intelligas	88. 16
Verruæ	75. 38	Vulnus aliud, aliud vlcus significat 84. 33	
Vigilare iubendi qui carbone pestilenti laborant	58. 30	Vulnus propriè quid dici debeat	84. 38
Vlcera in principibus partibus vitæ periculum adferunt	85. 39		

FINIS.

Appendicis Errata.

Pag. 17. lin. 40. humores. Pag. 19. lin. 6. iudicationem. Pag. 20. lin. 14. habito. Pag. 23. lin. 15. librum. Pag. 24. lin. 44. motus conferuant. Pag. 26. lin. 38. efficiunt. Pag. 34. lin. 13. natura sanare: & lin. 15. exultione. Pag. 38. lin. 21. transire: & lin. 28. tetra. Pag. 39. lin. 22. esse. Pag. 40. lin. 35. Dicendum. Pag. 41. lin. 3. pannos: & lin. 16. alium. Pag. 43. lin. 26. Nam. Pag. 44. lin. 2. quàm plures. Pag. 45. lin. 37. leuabantur. Pag. 50. lin. 24. effectione: & lin. 31. harmonica. Pag. 51. lin. 10. aduertam. Pag. 52. lin. 32. periculum. Pag. 54. lin. 42. deuorata. Pag. 55. lin. 40. deobfluentibus. Pag. 56. lin. 9. depalcit. Pag. 59. lin. 2. adde si in principio parenthesis. Pag. 63. lin. 9. homines. & lin. 42. Acno. Pag. 65. lin. 21. indicant: & lin. 40. ad Deos. Pag. 68. lin. 38. præfagat. Pag. 70. lin. 18. post verbum foler adde, cum. Pag. 73. lin. 16. cryspelas: & lin. 25. alis. Pag. 75. lin. 30. sarcocele. Pag. 76. lin. 31. corporeis: & lin. 35. docta. Pag. 77. lin. 40. indicationem. Pag. 78. lin. 5. decurfus. Pag. 80. lin. 33. portendit. Pag. 81. lin. 30. grauibus. Pag. 83. lin. 27. iudicant. Pag. 84. lin. 1. iudicationes: & lin. 5. iudicationis. Pag. 86. lin. 8. fatentur: & lin. 6. absolutæ: & lin. 11. copulatum. Pag. 91. lin. 15. vnguinibus. Pag. 96. lin. 1. corporis: & lin. 30. bene. Pag. 97. li. 16. inflammationis. Pag. 99. lin. 15. Aristoteles. Pag. 103. lin. 21. ligandum: & lin. 31. ossa. Pag. 104. lin. 14. canalibus: & lin. 43. mancant. Pag. 106. lin. 44. tibia. Pag. 107. lin. 14. Galenus. Pag. 110. lin. 4. fracta. Pag. 111. lin. 14. libros. Pag. 113. lin. 25. conformatio: & lin. 28. calumnia: & lin. 42. sinuum. Pag. 115. lin. 36. plenius.

VIRTYE DVCE,

COMITE FORTVNA